LOCUS THEOLOGICUS

Melchor Cano

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

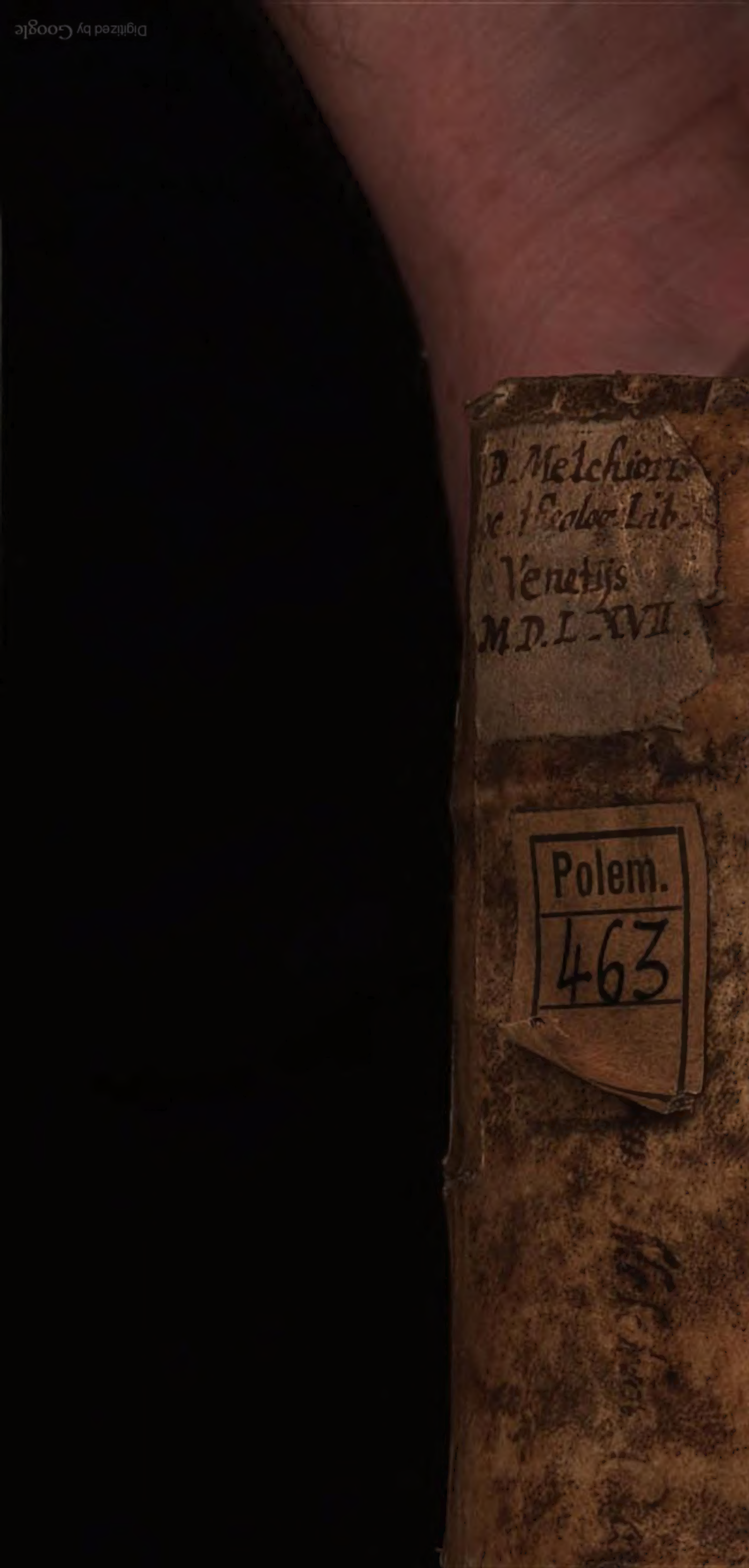

Digitized by Google

Digitized by Google

<3661644140001 8

<3661644140001 8

Bayer. Staatsbibliothek

~~471.~~

Polem. 463.

LOCORVM THEOLOGICORVM LIBRI DVODECIM.

In quibus, non modò vera refellendi vniuersos Christianæ Religionis hostes, confirmandiq; sacra dogmata ratio, ac vsus exactè ostenditur, verùm etiam omnia ferè quæ hodie in controuersiam habentur, luculentissimè examinantur.

AVCTORE

Reuerendiß. D. D. MELCHIORE CANO, *Episcopo Canariensi, ordinis Prædicatorum, Primariæ Cathedræ in Academia Salmanticensi olim Præfecto.*

Cum duplici Indice, quorum vnus sententias, alter verò auctoritates Sacræ Scripturę in opere passim expositas, complectitur.

Nunc recèns quàm diligentißimè recogniti ac typis excusi.

Ad Conventu S. Sem. Assonacense S. Augni. 1733.

VENETIIS,
Apud Hæredes Melchioris Sessæ.
M. D. LXVII.

Bayerische Staatsbibliothek München

CENSVRA FRATRIS RODERICI VADILEI BENEDICTINI S. C. MAIESTATIS à sacris contionibus, in libr. de Locis theologicis admodum R. Patris Fratris Melchioris Cani, Sancti Dominici monachi, Episcopi Canariensis,

DE mandato Regij senatus opus cui titulus est de locis theologicis, admodum R. magistri fratris Melchioris Cani, ordinis sancti Dominici Monachi, olim Canariensis episcopi, inspiciendum ac excutiendum accepi: laborem sanè viribus ingenij mei longe disparem sentiens, non sum auersatus: tum ob tanti Senatus dignitatem, cuius obsistere imperio citra grauissimi criminis notam, haud licebat, tum ob eiusdem operis magnam toti ecclesiæ vtilitatem futuram: adde quòd eiusdem authoris elucubrationes, hanc præsertim, perlegendi magno tenebar desiderio. Itaque legi, euolui, perlegi præsens opus. Sed quid potissimum in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam si dictionis castitatem,

Bayerische Staatsbibliothek München

tem, elegantiam quæras, eam certe reperies quæ cum Ciceroniana conferri possit. Si verò rerum gestarum historiam, rationemq; tractandæ historiæ requiras, Sallustio historico satis laudato, si non superiorem, inferiorem profecto non inuenies. Si autem Philosophiæ subtilem accuratamq; rationem percupias, hic compendio omnem Platonicæ, Aristotelicæq; disciplinæ rationem cumulatissime contemplari licebit. Si vero theologicæ scholasticæ capiaris argumento, post diuum Thomam (quem semper excipiendum duxi) nullo ex multis qui de hac familia docte hac diserte scripserunt inferiorem iudicare licebit, ita vt verè illius non satis laudati Magistri Fratris Francisci à Victoria discipulum eximium agnoscere possis: cui omnes suos is author (quæ non eius prudentiæ, eruditionis, modestiæ, ac humilitatis laus minima existimanda est) prouectus in re theologica refert acceptos. Porro si Iuris Pontificij (cui author non contemnendam dedit operam) affectes peritiã, ex huius Monachi laboribus compendiariã tractandi eiusdem Iuris rationem petere licebit. Iam vero si sacrarum profunda literarum mysteria persentire, ac perueſtigare cures, nullo post illos magnos sanctæ ecclesiæ doctores magistro plenius ac clarius disces. Quid dicam de eo quo aduersus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos sanè ceu venaticus procul odorabatur canis persequebaturque, magni illius Athanasii incorruptos ac catholicos referens mores, ac forte labores: quos omnes præ catholicæ ve

ritatis

ritatis amore instar magni patriarchæ Iacobi facile perpetiebatur. Cæterum tanti authoris vtilitatem, doctrinam, omniumq; disciplinarum tractandarum rationem Christiane lector, Illustrissimo, ac Reuerendissimo Archiepiscopo Hispalensi Ferdinando Valdesio, supremo rerum fidei cognitori (quem huius operis præclari hæredem reliquit) acceptam referto, qui summo curauit studio, vt præsens opus in lucem omnium vtilitati profuturum æderetur. Nec minor studiose lector Illustrissimo ac Reuerendissimo domino Gaspharo de Cuniga, Archiepiscopo Compostellano summo. S. C. Ma. Capellano gratia debetur, qui pro ea necessitudine qua auctori deuinctus erat, summopere studuit, vt quàm breui tam insigne opus in lucem æderetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumque disciplinarum genere refertissimum (vt prætermittam valde catholicum, hisq; calamitosis temporibus apprime vtile, imo dicam necessarium) excudendum, non solum magna cum laude totius sanctissimi patris Dominici ordinis, sed etiam totius Hispaniæ, imo ecclesiæ catholicæ oppido duximus. Madriti 15. die mensis Augusti, Anni dominici. M. D. LXII.

Rodericus
Vadilæus.

FRATRIS MELCHIORIS CANI ORDINIS PRAEDICATORVM, ET SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS, EPISCOPIQVE CANARIENSIS, AC PRIMARIAE CATHEDRAE IN ACADEMIA SALMANTIcensi olim præfecti, DE LOCIS THEOGICIS LIBRI DVODECIM.

In libros de locis Theologicis Proœmium.

SAEPE mecum cogitaui Lector optime, boni ne plus is attulerit hominibus, qui multarum rerum copiam in disciplinas inuexit, an qui rationem parauit et viam, qua disciplinae ipsae facilius et commodius ordine traderentur. Nam et rerum inuentoribus nos debere multum negare non possumus: et debemus certè iis multum, qui ratione atque arte res inuentas ad communem vsum accommodarunt. Equidem cùm veterum eruditionem considero, et variam in eis doctrinae suppellectilem animo colligo, non minimam video

per

per eos inuectam esse partem commodorum. Cum autem iunioris scholae operam et curam repetere instituo, plurimas vtilitates intelligo nouae huius artis subsidio et diligentia comparatas. Ac me sanè diu cogitantem ratio ipsa in hanc potissimum sententiam ducit, vt existimem vtrosque de bonis artibus iuxta esse bene meritos. Quoniam et si prisci doctrinarum auctores doctissimis quibusque ac diligentissimis magnam diuitiarum copiam suppeditauere: at recentioruminopia docendi facilitate pensatur: qua in rudium et inertium animos artificiosius ifluunt, et quae fusè olim disputabantur ac liberè, ea nunc articulatim presèque dicentes, lucem non paruam inuentis priscorum obscurioribus afferant. Atque hac vna in re, quantum animi mei coniectura colligere possum, iuniores vel patres antiquis, vel etiam superiores, reperientur caeteris omnibus longè inferiores. Certè post priores illos, in rerum inuentione tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt. Ordinem vero, dispositionem, perspicuitatem, sibi si assumunt, videntur ea iure suo quodam modo vendicare. Quapropter vtrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationem sine dubio pleniorem. Nam ex illis quasi materiam, ex his tanquam formam differendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt

HH.

Polm. 463.

LOCORVM THEOLOGICORVM LIBRI DVODECIM.

In quibus, non modò vera refellendi vniuersos Christianæ Religionis hostes, confirmandiq; sacra dogmata ratio, ac vsus exactè ostenditur, verùm etiam omnia ferè quæ hodie in controuersiam habentur, luculentissimè examinantur.

AVCTORE

Reuerendiss. D. D. MELCHIORE CANO, *Episcopo Canariensi, ordinis Prædicatorum, Primariæ Cathedræ in Academia Salmanticensi olim Præfecto.*

Cum duplici Indice, quorum vnus sententias, alter verò auctoritates Sacræ Scripturę in opere passim expositas, complectitur.

Nunc recèns quàm diligentissimè recogniti ac typis excusi.

VENETIIS,
Apud Hæredes Melchioris Sessæ.
M D LXVII.

CENSVRA FRATRIS RODERICI VADILEI BENEDICTINI S. C. MAIESTATIS à sacris contionibus, in libr. de Locis theologicis admodum R. Patris Fratris Melchioris Cani, Sancti Dominici monachi, Episcopi Canariensis,

DE mandato Regij Senatus opus cui titulus est de locis theologicis, admodum R. magistri fratris Melchioris Cani, ordinis sancti Dominici Monachi, olim Canariensis episcopi, inspiciendum ac excutiendum accepi: laborem sanè viribus ingenij mei longe disparem sentiens, non sum auersatus: tum ob tanti Senatus dignitatem, cuius obsistere imperio citra grauissimi criminis notam, haud licebat, tum ob eiusdem operis magnam toti ecclesiæ vtilitatem futuram: adde quòd eiusdem authoris elucubrationes, hanc præsertim, perlegendi magno tenebar desiderio. Itaque legi, euolui, perlegi præsens opus. Sed quid potissimum in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam si dictionis castita-

tem,

Bayerische Staatsbibliothek München

tem, elegantiam quæras, eam certe reperies quæ cum Ciceroniana conferri possit. Si verò rerum gestarum historiam, rationemq; tractandæ historiæ requiras, Sallustio historico satis laudato, si non superiorem, inferiorem profecto non inuenies. Si autem Philosophiæ subtilem accuratamq; rationem percupias, hic compendio omnem Platonicæ, Aristotelicæq; disciplinæ rationem cumulatissime contemplari licebit. Si vero theologicæ scholasticæ capiaris argumento, post diuum Thomam (quem semper excipiendum duxi) nullo ex multis qui de hac familia docte hac diserte scripserunt inferiorem iudicare licebit, ita vt verè illius non satis laudati Magistri Fratris Francisci à Victoria discipulum eximium agnoscere possis: cui omnes suos is author (quæ non eius prudentiæ, eruditionis, modestiæ, ac humilitatis laus minima existimanda est) prouectus in re theologica refert acceptos. Porro si Iuris Pontificij (cui author non contemnendam dedit operam) affectes peritiã, ex huius Monachi laboribus compendiariã tractandi eiusdem Iuris rationem petere licebit. Iam vero si sacrarum profunda literarum mysteria persentire, ac perueſtigare cures, nullo post illos magnos sanctæ ecclesiæ doctores magistro plenius ac clarius disces. Quid dicam de eo quo aduersus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos sanè ceu venaticus procul odorabatur canis persequebaturque, magni illius Athanasii incorruptos ac catholicos referens mores, ac forte labores: quos omnes præ catholicæ ve

ritatis

ritatis amore instar magni patriarchæ Iacobi facile perpetiebatur. Cæterum tanti authoris vtilitatem, doctrinam, omniumq; disciplinarum tractandarum rationem Christiane lector, Illustrissimo, ac Reuerendissimo Archiepiscopo Hispalensi Ferdinando Valdesio, supremo rerum fidei cognitori (quem huius operis præclari hæredem reliquit) acceptam refert o, qui summo curauit studio, vt præsens opus in lucem omnium vtilitati profuturum æderetur. Nec minor studiose lector Illustrissimo ac Reuerendissimo domino Gaspar o de Cuniga, Archiepiscopo Compostellano summo. S. C. Ma. Capellano gratia debetur, qui pro ea necessitudine qua auctori deuinctus erat, summopere studuit, vt quàm breui tam insigne opus in lucem æderetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumque disciplinarum genere refertissimum (vt prætermittam valde catholicum, hisq; calamitosis temporibus apprime vtile, imo dicam necessarium) excudendum, non solum magna cum laude totius sanctissimi patris Dominici ordinis, sed etiam totius Hispaniæ, imo ecclesiæ catholicæ oppido duximus. Madriti 15. die mensis Augusti, Anni dominici. M. D. LXII.

Rodericus
Vadilæus.

FRATRIS MELCHIORIS CANI ORDINIS PRAEDICATORVM, ET SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS, EPISCOPIQVE CANARIENSIS, AC PRIMARIAE CATHEDRAE IN ACADEMIA SALMANTIcensi olim præfecti, DE LOCIS THEOGICIS LIBRI DVODECIM.

In libros de locis Theologicis Proœmium.

SAEPE mecum cogitaui Lector optime, boni ne plus is attulerit hominibus, qui multarum rerum copiam in disciplinas inuexit, an qui rationem parauit et viam, qua disciplinae ipsae facilius et commodius ordine traderentur. Nam et rerum inuentoribus nos debere multum negare non possumus: et debemus certè iis multum, qui ratione atque arte res inuentas ad communem vsum accommodarunt. Equidem cùm veterum eruditionem considero, et variam in eis doctrinae suppellectilem animo colligo, non minimam video

per

per eos inuectam esse partem commodorum. Cum autem iunioris scholae operam et curam repetere instituo, plurimas vtilitates intelligo nouae huius artis subsidio et diligentia comparatas. Ac me sanè diu cogitantem ratio ipsa in hanc potissimum sententiam ducit, vt existimem vtrosque de bonis artibus iuxta esse bene meritos. Quoniam et si prisci doctrinarum auctores doctissimis quibusque ac diligentissimis magnam diuitiarum copiam suppeditauere: at recentioruminopia docendi facilitate pensatur: qua in rudium et inertium animos artificiosius ifluunt, et quae fusè olim disputabantur ac liberè, ea nunc articulatim presèque dicentes, lucem non paruam inuentis priscorum obscurioribus afferant. Atque hac vna in re, quantum animi mei coniectura colligere possum, iuniores vel patres antiquis, vel etiam superiores, reperientur caeteris omnibus longè inferiores. Certè post priores illos, in rerum inuentione tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt. Ordinem vero, dispositionem, perspicuitatem, sibi si assumunt, videntur ea iure suo quodam modo vendicare. Quapropter vtrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationem sine dubio pleniorem. Nam ex illis quasi materiam, ex his tanquam formam differendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt

CENSVRA FRATRIS RODERICI VADILEI BENEDICTINI S. C. MAIESTATIS à sacris contionibus, in libr. de Locis theologicis admodum R. Patris Fratris Melchioris Cani, Sancti Dominici monachi, Episcopi Canariensis.

DE mandato Regij senatus opus cui titulus est de locis theologicis, admodum R. magistri fratris Melchioris Cani, ordinis sancti Dominici Monachi, olim Canariensis episcopi, inspiciendum ac excutiendum accepi: laborem sanè viribus ingenij mei longe disparem sentiens, non sum auersatus: tum ob tanti Senatus dignitatem, cuius obsistere imperio citra grauissimi criminis notam, haud licebat, tum ob eiusdem operis magnam toti ecclesiæ vtilitatem futuram: adde quòd eiusdem authoris elucubrationes, hanc præsertim, perlegendi magno tenebar desiderio. Itaque legi, euolui, perlegi præsens opus. Sed quid potissimum in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam si dictionis castitatem,

Bayerische Staatsbibliothek München

tem, elegantiam quæras, eam certe reperies quæ cum Ciceroniana conferri possit. Si verò rerum gestarum historiam, rationemq; tractandæ historiæ requiras, Sallustio historico satis laudato, si non superiorem, inferiorem profecto non inuenies. Si autem Philosophiæ subtilem accuratamq; rationem percupias, hic compendio omnem Platonicæ, Aristotelicæq; disciplinæ rationem cumulatissime contemplari licebit. Si vero theologicæ scholasticæ capiaris argumento, post diuum Thomam (quem semper excipiendum duxi) nullo ex multis qui de hac familia docte hac diserte scripserunt inferiorem iudicare licebit, ita vt verè illius non satis laudati Magistri Fratris Francisci à Victoria discipulum eximium agnoscere possis: cui omnes suos is author (quæ non eius prudentiæ, eruditionis, modestiæ, ac humilitatis laus minima existimanda est) prouectus in re theologica refert acceptos. Porro si Iuris Pontificij (cui author non contemnendam dedit operam) affectes peritiã, ex huius Monachi laboribus compendiariã tractandi eiusdem Iuris rationem petere licebit. Iam vero si sacrarum profunda literarum mysteria persentire, ac peruestigare cures, nullo post illos magnos sanctæ ecclesiæ doctores magistro plenius ac clarius disces. Quid dicam de eo quo aduersus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos sanè ceu venaticus procul odorabatur canis persequebaturque, magni illius Athanasii incorruptos ac catholicos referens mores, ac forte labores: quos omnes præ catholicæ ve

ritatis

ritatis amore instar magni patriarchæ Iacobi facile perpetiebatur. Cæterum tanti authoris vtilitatem, doctrinam, omniumq; disciplinarum tractandarum rationem Christiane lector, Illustrissimo, ac Reuerendissimo Archiepiscopo Hispalensi Ferdinando Valdesio, supremo rerum fidei cognitori (quem huius operis præclari hæredem reliquit) acceptam refert o, qui summo curauit studio, vt præsens opus in lucem omnium vtilitati profuturum æderetur. Nec minor studiose lector Illustrissimo ac Reuerendissimo domino Gaspar o de Cuniga, Archiepiscopo Compostellano summo. S. C. Ma. Capellano gratia debetur, qui pro ea necessitudine qua auctori deuinctus erat, summopere studuit, vt quàm breui tam insigne opus in lucem æderetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumque disciplinarum genere refertissimum (vt prætermittam valde catholicum, hisq; calamitosis temporibus apprime vtile, imo dicam necessarium) excudendum, non solum magna cum laude totius sanctissimi patris Dominici ordinis, sed etiam totius Hispaniæ, imo ecclesiæ catholicæ oppido duximus. Madriti 15. die mensis Augusti, Anni dominici. M. D. LXII.

Rodericus
Vadilæus.

FRATRIS MELCHIORIS CANI ORDINIS PRAEDICATORVM, ET SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS, EPISCOPIQVE CANARIENSIS, AC PRIMARIAE CATHEDRAE IN ACADEMIA SALMANTICENSI olim præfecti, DE LOCIS THEOGICIS LIBRI DVODECIM.

In libros de locis Theologicis Proœmium.

SAEPE mecum cogitaui Lector optime, boni ne plus is attulerit hominibus, qui multarum rerum copiam in disciplinas inuexit, an qui rationem parauit et viam, qua disciplinae ipsae facilius et commodius ordine traderentur. Nam et rerum inuentoribus nos debere multum negare non possumus: et debemus certè iis multum, qui ratione atque arte res inuentas ad communem vsum accommodarunt. Equidem cùm veterum eruditionem considero, et variam in eis doctrinae suppellectilem animo colligo, non minimam video

per

per eos inuectam esse partem commodorum. Cum autem iunioris scholae operam et curam repetere instituo, plurimas vtilitates intelligo nouae huius artis subsidio et diligentia comparatas. Ac me sanè diu cogitantem ratio ipsa in hanc potissimum sententiam ducit, vt existimem vtrosque de bonis artibus iuxta esse bene meritos. Quoniam et si prisci doctrinarum auctores doctissimis quibusque ac diligentissimis magnam diuitiarum copiam suppeditauere: at recentioruminopia docendi facilitate pensatur: qua in rudium et inertium animos artificiosius ifluunt, et quae fusè olim disputabantur ac liberè, ea nunc articulatim presseque dicentes, lucem non paruam inuentis priscorum obscurioribus afferant. Atque hac vna in re, quantum animi mei coniectura colligere possum, iuniores vel patres antiquis, vel etiam superiores, reperientur caeteris omnibus longè inferiores. Certè post priores illos, in rerum inuentione tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt. Ordinem vero, dispositionem, perspicuitatem, sibi si assumunt, videntur ea iure suo quodam modo vendicare. Quapropter vtrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationem sine dubio pleniorem. Nam ex illis quasi materiam, ex his tanquam formam differendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt

arguere. Quod est (vt Paulus ad Titum ait) Christiani doctoris praecipuum institutum. Cuius explicandi desiderium omnino me mouit, vt de locis Theologicis disputationem instituerem, viris doctis (nisi me opinio fallit) non prorsus ineptam, indoctis vero magnopere necessariam. Id autem eò libentius feci, quòd nemo Theologorum adhuc, quod equidem sciam, genus hoc argumenti tractandum sumpsit: cùm praeter communem illam artem differendi, quam à Dialecticis accepimus, aliam Theologus habeat necesse sit, aliosq; item ad disputandum locos: vnde argumenta non quasi communia et aliena, sed tanquam propria ducat et suis dogmatis confirmandis et aduersariorum sententiis refellendis. Hoc verò opus, arduum quidem illud, statim exordior, si prius animo demisso atque humili ad opem Iesu Christi supplex abiectusque confugio. Non enim ego illud aut ingenio, aut eruditione mea fretus aggredior, sed spiritus sancti auxilio atque fauore. Quem si pater et filius mihi adhuc librum conficiendum imperrtierint, operaepretium haud mediocre, vt spero, Theologis facturus sum: in quorum gratiam vel maximè opusculum aeditur.

DE LOCIS THEOLOGICIS LIBER PRIMVS.

Caput primum. De totius operis partitione.

DE locis ego Theologicis perpetua
orationem habiturus, totam mox
quatuordecim libros partiri conſt
tui. Quorum primus breuiter en
meret locos, è quibus idonea poſſ
argumenta depromere, ſiue concl
ſiones ſuas Theologus probare cu
pit, ſeu refutare contrarias. Decer
reliqui erunt, qui fuſius & accuratius doceant, quam vi
vnuſquiſq; locorum contineat, hoc eſt, vnde argument
certa, vnde verò probabilia ſolum eruantur: In duodeci
mo & tertiodecimo diſſeretur, quem vſum eiuſmodi loc
habeant, tum in ſcholaſtica pugna, tum in ſacrarum lite
rarum expoſitione. Nam in concione populari quis eorũ
ſit vſus, haud ſanè difficile dictu eſt: ſed prætereundum ta
men, ne ab ſcholæ inſtituto aliena videatur oratio. Po-
ſtremus deniq; liber, quoniam non omnes loci omni di-
ſputationi conueniunt, ſigillatim oſtendet, quibuſnam
argumentis propriè aduerſum hæreticos, quibus peculia
riter aduerſum & Iudæos & Saracenos, quibus vero tan-
dem aduerſum Paganos tranſigenda Theologo diſputa
tio ſit, ſi quando ſit cum his pro fide catholica decertan
dum. Quę ſcilicet cùm fauente Deo plenius abſolue-
ro, vndique apta atque perfecta erit de locis Theologiæ
diſputatio mea, expletaque omnibus ſuis numeris & par
tibus.

Caput

Caput secundum. De duobus generibus argumentorum quibus omnis disputatio transigitur.

PRius autem quàm locos Theologicos numero, quod pars huius disputationis prima pollicetur, illud nobis constituendum est, omne argumentum, vel à ratione, vel ab auctoritate duci. His enim duobus modis cuiusque rei, quę in controuersiam venit, assensionem facimus. Cùm verò in reliquis disciplinis omnibus primum locum ratio teneat, postremum auctoritas, at Theologia tamen vna est, in qua non tam rationis in disputando, quàm auctoritatis momenta quærenda sunt. Etenim locum ab auctoritate adeò sibi proprium vendicauit, vt rationes vel tanquam hospites & peregrinas excipiat, vel in suum etiam obsequium ascisçat, quasi longè repetitas. Quippè fidei potissimùm innititur: quę nisi ab auctoritate proficiscatur, non modò fides esse, sed ne intelligi quidem potest. Est namque fides (vt Apostolus tradit) argumentum rerum non apparentium, quas si certas certa velis ratione facere, cùm ratione profectò insanies. Principem itaque locum, sicut apud fideles, ita apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pedisequa sequitur. Id quod Apostolus videtur significare, cùm ait, Oportere ecclesiæ doctorem amplecti eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Primum enim stringat fidei sermonem necesse est, quicunque Christianæ scholæ magister esse volet: sed nisi mox doctrinę rationem adhibeat, fidelis quidem esse poterit, sed fidelium doctor esse non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Aristotele rectè collegit diuus Thomas, disputare cum aduersarijs non queunt, nisi experimento ratio artis accesserit. Vtraque igitur Theologo necessaria est, & auctoritas & ratio. Sed ita tamen, vt auctoritas primas in Theologia partes obtineat, ratio verò habeat postremas. Quod ergo primæ

Hebr. 11

Tit. 1.

1. Metæ.

partis

partis fundamentum erat, præclarè illud iactum est. Nam traditi sunt quidem, è quibus argumenta ducuntur, duplices loci, vni ex auctoritate, alteri ex ratione, sed omnia fermè argumenta Theologica à priore illo fonte deriuantur. Quam rem sicut & locorum numerum atque ordinem, index qui sequitur, ostendet.

Caput vltimum. De locorum Theologicorum numero atque ordine.

QVod à Platone prius & Aristotele traditum præcepit Cicero, Omnem institutionem, quę de re quacunque suscipitur, debere à definitione proficisci, vt intelligatur, quid sit id de quo disseritur, hoc mihi in disputatione, quæ de locis Theologicis futura est, non erat certe negligendum, vt quid esset locus Theologicus ante omnia explicaretur, nisi ex ijs quæ diximus ita esset in promptu, vt res explicatione non egeret. Non enim in hoc opere de locis communibus, qui de vniuersa re tractari solent, seu de capitibus rerum illustrium, quæ nunc etiam communes appellantur loci, vt de iustificatione, de gratia, de peccato, de fide, deque alijs huius generis, nos disputaturos pollicebamur, id quod è nostris fecere plurimi, è Lutheranis non modò Philippus, sed Caluinus etiam fecit, homines non parum eloquentes, impij tamen, vt Lutheri discipulos possis agnoscere. Sed quemadmodum Arist. in Topicis, proposuit communes locos, quasi argumentorum sedes & notas, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur, sic nos peculiares quosdam Theologiæ locos proponimus, tanquam domicilia omnium argumentorum Theologicorum, ex quibus Theologi omnes suas argumentationes, siue ad confirmandum, siue ad refellendum inueniant. Quare cum definitio loci Theologici ante oculos ex ijs esset, quę in proœmio dicta sunt, non erat hic nobis accuratiùs explicanda,

canda,sed quod obscurum erat,id statim aggrediendum, & locorum huiusmodi certus definitusq; numerus indicandus. Locorum ergo Theologicorum elenchum denario nos quidem numero complectimur,non ignari futuros aliquos, qui eosdem hos locos in minorem numerum redigant,alios,qui velint etiã esse maiorem. Sed de enumerationis figura nihil morandum est, modò nullus omnino locus vel superfluus numeretur, vel prętermittatur necessarius.

Primus igitur locus est auctoritas sacrę scripturę,quę libris Canonicis continetur.

Secundus est auctoritas traditionum Christi & Apostolorum,quas quoniam scriptæ non sunt,sed de aure in aurem ad nos peruenerunt,viuæ vocis oracula rectissimè dixeris.

Tertius est auctoritas ecclesiæ catholicæ.

Quartus,auctoritas cõciliorum præsertim generaliũ, in quibus ecclesię catholicę auctoritas residet.

Quintus auctoritas ecclesiæ Romanæ quæ diuino priuilegio & est,& vocatur apostolica.

Sextus est auctoritas sanctorum veterum.

Septimus,est auctoritas Theologorum scholasticorũ, quibus adiungamus etiam iuris pontificij peritos. Nam iuris huius doctrina quasi ex altera parte scholasticæ Theologiæ respondet.

Octauus,ratio naturalis est, quæ per omnes scientias naturali lumine inuentas latissimè patet.

Nonus est auctoritas Philosophorum qui naturã ducem sequuntur. In quibus sine dubio sunt Cęsarei Iurisconsulti, qui veram & ipsi (vt Iureconsultus ait) Philosophiam profitentur.

Postremus deniq; est humanæ auctoritas historiæ,siue per auctores fide dignos scriptæ,siue de gente in gentem traditæ, non superstitiosè atq; aniliter, sed graui constantiq́ue ratione.

Sunt itaq; hi loci decem,in quibus argumenta omnia Theologica delitescunt, eo scilicet discrimine in lucem eruenda,

eruenda, vt quæ ex ſeptem prioribus locis eliciantur, pro pria ferè ſint ea huius facultatis, quæ verò ex tribus poſterioribus, aſcriptitia ſint, ac velut ex alieno emẽdicata. Nam cùm ſint, vt ſupra dixi, duo genera argumentandi, vnum per auctoritatem, alterũ per rationẽ, cumq; illud proprium ſit Theologi, hoc philoſophi, confugiendum Theologo eſt ad poſterius, ſi vti ei non licet ſuperiori. Quanquam licet aliquando vtrumque ſimul argumentandi genus abhibere, vt ſuo poſtea loco demonſtraturi ſumus. De prima igitur operis parte, quoniam, vt à principio diximus, longa oratione non egebat, hactenus dictum ſit.

Libri primi finis.

DE LOCIS THEOLOGICIS

LIBER SECVNDVS.

In librum secundum de locis Theologicis Proœmium.

QVanquam plures in illa esse sententia video, qui orationis splendore illustrare cogitationes suas nesciat, eũ si scribat, impudenter abuti & scientia & literis: ego tamen, si Theologus non afferat eloquentiam, tãtùm abest vt asperner, vt ne flagitem quidem. Nam de rebus obscuris atque ad intelligendum difficilibus dilucidè dicere, nec sententijs solùm argutè, sed verbis etiam ornatè, adeò est operosum & arduum, vt iniquus futurus sit, qui voluerit efflagitare. Atque id equidem paucis adhuc video contigisse, vt ijdem vtroque in genere laborarent, simulq; in Theologiæ controuersijs sequerentur & elegans illud dicendi & hoc argutum disputandi genus. Nos autem quantum in vtroq; profecerimus, aliorum sit iudicium, vtrumq; certè sequuti sumus. Flumen enim nobis inanium verborum displicet, quibus sententia deest, nec sententiarum subtilitate capimur, si orationis est siccitas. Ac de sermonis cultu nostra legens suo quisq; iudicio liberè vtatur, nihil enim impedio, in rerum autem earum tractatione, quas his libris multas & graues & vtiles accuratè copioseq; disputaturi sumus, magnum, vt videmur, afferemus adiumentum Theologis nostris, vt non modò rudes, sed etiam docti aliquantum fortasse adepturi sint, & addiscerendum, & ad iudicandum. Nec verò hoc arroganter dictum existimari velim, nam eloquendi scientiam concedens multis, quod est scholæ proprium, strictim presseq; disserere, & quasi

ad viuum

ad viuum omnia reſecare, quoniam in eo ſtudio ætatem conſumpſi, non ſum (ni fallor) arrogans, ſi id iure quodam meo vendicarim. Nec vſque adeò ineptus ego ſum, vt non verear me in rebus quoque ipſis ſæpè etiam allucinatum. Sed aliud eſt, nunquam falſum sentire, quod mihi non tribui, aliud res tum grauiſſimas tum difficillimas via & ratione premere, quod vtique aſſumpſi iure, vt mihi videor, at falli poſſum, condonetur iniuria. Etenim quæ dixi eò pertinent omnia, non vt rerum mihi ſcientiam arrogem, quid enim à viro modeſto alienius eſſe poteſt? ſed vt nemo politioris literaturæ candidatus in ſcholaſtica diſputatione orationem à me terſam poſtulet, ne dum rhetorum phaleris adornatam. Scholam enim ego placare volo, ſcholæ propria verba peculiaresq; loquendi formas submouere non audeo. Nam & ſi disputare cupio ornatiùs quàm ſolent noſtri, at non debeo tamen labores duos afferre Theologis, vnum in rerum, alterum in verborum intelligentia. Breuiter lectoribus ego meæ mentis fateor arcanum, qui per me formam in Theologia differendi habiturus eſt, nolo vt is mea ſcripta difficulter intelligat, & ad Theologum cognoſcendum grammaticum quærat interpretem. Sed de his ſatis. Iam enim tempus eſt, vt ea perſequamur, quæ ſunt deinceps explicanda. Quæ quidem vt magnum negotium nobis, ita quoque prolixam diſputationem exhibebunt. Sed prolixitas vtilitate penſabitur. Nihil autem vtilius ſcholæ. Theologorum tradi poteſt, quàm vt diſcant, quiſnã locus argumenta firma, & quis contra infirma ſubminiſtret. Qua re vel maximè Theologiæ nerui atque artus preſſi ſolidique conſiſtunt.

Cap.

Cap. primum. De sacrarum literarum solidissimo firmamento, & quatuor machinis quibus illud impetitur.

AC primus quidem locus siue controuersia firmus est diuina eademq; grauissima auctoritate. Nã libros sacros & Canonicos appellamus, quos spiritu sancto dictã te sacri auctores exceperunt. Quos igitur tales esse constiterit, eos dubio procul certissimos ac verissimos esse credemus. Quemadmodum August. lib. de Ciuitate Dei. 11. cap. 3. & libr. confes. cap. 15. & epistol. 7. ad Marcellinum. & epis. 19. ad Hierony. & li. 1. de doct. Chri. cap. 37. & lib. 2. de bapt. cont. Donat. ca. 3. & in proœmio. 3. libr. de Trinita. docet, resumit, inculcat. Ac rectè ille quidem. Nisi enim fundamentum hoc fideliter ieceris, quicquid in Theologia superstruxeris, corruet. Corruetq; adeo ciuitas illa Dei, cuius fundamenta in montibus sanctis, & in scripturis principum qui fuerunt in ea. Quarum scripturarum auctor est nõ homo, sed Deus. Dominus enim narrabit in scripturis populorum, & principum horũ qui fuerunt in ea. Dñs itaq; huius loci auctoritatem tuetur, tuentur & principes. Turris quippe Dauid est, & mille clypei pendent ex ea, omnes armatura fortium. Quã omnino rem, quoniam in tertiodecimo libro sumus latiùs explilicaturi, satis hic fuerit breuiter attigisse. Verũ enim vero turris hæc tam alioqui munita, arietibus quatuor concuti solet. Primo, quod homines à Deo aliquãdo deceptos sacræ ipsæ literæ prodidere: fieri igitur potest, vt auctores sacri ab spiritu sancto fallantur, ita quodcunq; ex hmõi auctoribus argumentum sumas, incertum erit. Altero, ꝙ nondum videtur exploratũ, quinã libri sint in canonem sanctarum scripturarũ referendi: cùm ex veteri testamento septem, ex nouo totidem à viris & doctis & catholicis reijciãtur. Quo circa si argumentũ inde Theologus promat, imbecillũ erit, carebitq; diuina auctoritate. Tertiò, ꝙ vt certo constaret quinam essent huiusmodi sacri libri: non tamen adhuc constat, an Latini codices Græcis Hebraicisq; concordent: quapropter argumentatio ex Latino exemplari ducta, infirma erit, cùm soliue interpretis sensu intelligentiaq; nitatur. Quartò, quòd

Psal. 86.

Cant. 4.

vt perſpicuum eſſet, quodnam exemplar potiſſimũ ſequẽ dum ſit: tamen an Apoſtoli, vel Prophetæ in teſtimonijs, quæ videlicet ex ipſis afferuntur, de ſpiritu Dei an de ſuo loquantur, non perinde certũ eſt: cùm auctores ſacri nonnulla humano more citra diuinã reuelationẽ ſcribere videantur. Non itaq; omnia malorum canonicorũ teſtimonia Dei auctoritatem habent, vt certam fidẽ facere poſſint. Nec verò in his argumentis explicandis eam copiã, quã poſſumus, perſequemur: ne hoc vno in loco tota inſumatur oratio. Sed quatuor hos arietes, quibus noſtræ religionis mœnia nõnulli quatere & diruere conantur, quãta maxima breuitate licebit, repellere curabimus. Nõ. n. materiam huc & farraginem multarum rerum conamur inuehere: ſed formam Theologo diſſerendi præſcribere. Quæ nimirum quo breuior, eò præſtabilior erit.

Cap. ſecundum, vbi argumenta referuntur ſuadere volentium, quòd Deus fallere aliquando poteſt.

Primæ cõtrouerſia.

VT autem ab illa controuerſia ordiamur, quę licet facillima, tñ caput eſt cæterarum, prima veniat in medium iuniorum opinio, quæ pleriſq; notiſſima eſt, nõ omniũ quidem, ſed paucorũ aſſerentium, aliqñ Deũ humano angelicove miniſterio homines fefelliſſe. Nã quod ſpiritus veritatis ipſe per ſe quempiã fallat, ne impietatis in uidiã ſubeant, in dubiũ vocare nõ audent. Quòd verò per aliũ decipere Deus poſſit, id perſuadere ſe poſſe arbitrantur. Primùm q; Abrahã pueris mentitus eſt, inquiens, expectate hic, ego & puer poſtquam adorauerimus, reuertemur advos. Et tñ illa erat prophetia diuinæ reuelationis: vt docet Amb. lib. 1. de Abraham. ca. 8. in hæc verba. Prophetauit quod ignorabat: ipſe ſolus diſponebat redire immolato filio, ſed dominus per os eius locutus eſt. Captiosè aũt loquebatur cũ ſeruulis, ne cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu obſtreperet aut fletu. Hominis ergo miniſterio, homines Deus fallit. Alterum quoq; eiuſdẽ rei argumentum proferunt, quod Iacob patrẽ ſuũ Iſaac mendacio ẽt de induſtria conficto decepit, dicens. Ego ſum primogenitus tuus Eſau, feci ſicut præcepiſti mihi,

Primum argumẽ. Gen. 22. Hoc Am. teſtimonio Gratia 22. q. 2. §. Abraham mẽdacij culpa liberat Patriarchã.

Gen. 27. 2. Argu.

mihi, surge & comede de venatione mea. Et paulò post, cũ Isaac interrogasset, tu es filius meus Esau? respõdit Iacob. Ego sum. Mentitus est ergo Iacob, id quod agnouit pater, inquiẽs, venit germanus tuus fraudulenter, &c. At ea oĩa Iacob & fecit & dixit ex diuina reuelatione, vt Innocentius tradit. Deus igitur per alium decipere põt. Ad hæc Esaias Ezechiæ: cras, inquit, morieris & non viues. Esaias aũt sine dubio suis ipse verbis assentiebatur, nec verò nisi lumine prophetico: agnoscebat.n. reuelationẽ illã esse diuinã. Lumen ergo prophetiæ causa quandoq; prophetæ est, vt decipiatur. Non.n. tunc tẽporis mortuus est Ezechias, sed conualuit. Prẽterea cum dominus aliqñ interrogasset, quis decipiet Achab? egressus spiritus, ego inquit, decipiam illum. Cui dominus, In quo? Tum ille. Ero spiritus mendax in ore oĩum prophetarum eius. Et dixit dominus, decipies & prævalebis: egredere & facita. Subdit verò Michæas. Nũ igitur ecce dedit dominus spiritum mendacij in ore omnium prophetarum, qui hic sunt: & dominus locutus est contra te malum. Deus itaq; per cacodæmonem administrum decipit. Id quod Augu. lib. 83. Quæst. confitetur. Quemadmodum.n. iudex damnatum percutere, sua persona indignum & nefariũ iudicat: eius tamen iussu hoc facit carnifex, ita quem Deus per se non falleret, eum fallit Deo iubente cacodæmon. Libet nanq; similitudine eadẽ eisdemq; penè verbis quibus Aug. vtitur, huius rei argumentum facere. Item Iudæi domino põcipiente AEgyptios decepere. Fecerunt.n. filij Israel, sicut præceperat dominus Moysi, & petierunt ab AEgyptijs vasa argentea & aurea: Dominus autẽ dedit gratiã populo suo coram Aegyptijs, vt commodarent eis, & spoliauerũt AEgyptios. Deo igitur auctore homo hominem fallit. Nec mirum si hostem decipi dignum, decipere Deus iubet, quoniam hoc pertinet ad iustitiam & veritatem, vt dignis digna distribuãtur: quemadmodum idem Augu. loco nunc citato argumentatur. Atq; hęc testimonia non perinde vrgent. Illa difficiliora sunt, quæ, quoniã vnius modi sunt fermè, simul commemorabunt. Primũ est illud. Qui immutat cor principum, & decipit

De diuo c. gaudemus. 3. Argu. Esa. 38. 3. Re. 22 4. Argu. Quæst. 53. 5. Argu. Exo. 12. 6. Argu.

Iob.12. eos:& errare eos facit quasi ebrios.Secundum illud. Ho
mo qui posuerit immunditias in corde suo,& venerit ad
Exec 14. prophetam interrogans per eum me: ego dominus re-
Esa.63. spondebo ei in multitudine immunditiarum suarum: &
propheta cum errauerit & locutus fuerit verbum, ego
Rom.1. dominus decepi prophetam illum. Tertiũ illud: Quare
errare nos fecisti domine de viis tuis? Quartum est Apo-
stoli dicentis:Sicut non probauerunt Deũ habere in no-
2.The.2. titia,tradidit illos Deus in reprobũ sensum.Quintum est
etiam eiusdem Apostoli.Eo q̃ charitatem veritatis non
receperunt, ideò mittet illis Deus operationem erroris.
De gra. Quibus testimoniis August. manifeste doceri existimat
& li.ar. Deũ in cordibus hominũ operari ad inclinandas eorum
cap.21. voluntates in malũ,nedũ mẽtes in falsum. Nec ab his rõ
aliena est,cùm.n.error pœna sit, nihil obstat,quo minus
7.Argu. Deus qui pœnarũ omniũ auctor esse à prophetis dr̃,erro
Amos. 3. rẽ ipse efficiat in eo præsertim, qui antecedẽtibus culpis
Esa.45. commeruit,vt à iusto iudice in errorẽ induceretur. Vita
& mors,inquit,paupertas & honestas à Deo sunt:sapien
tia & disciplina apud eũ: error & tenebrę peccatoribus
Eccle.11. concreata sunt.Confirmat aũt illud vel maximè, q̃ cu-
iusq̃; motionis Deus est causa: in ipso.n.mouemur & su-
8. Argu. mus.Errorẽ itaq̃; qui hominis errantis motio est, Deus
Acto. 17 efficere in hominẽ põt,poteritq̃; proinde decipere Cuius
9. Argu. ẽt rei argumentum aliud est,q̃ mendaciũ non est suapte
natura malum. Potest ergo Deus cuiquam præcipere vt
Gen.24. mentiatur.Illudverò primum ex eo ostenditur,q̃ Ioseph
mendacium ẽt iuramento confirmauit. Per salutem(in-
quit)Pharaonis exploratores estis. Non est autem credẽ
dum q̃ mendacium iuramento firmatum vir iustus dice
ret,nisi diuinã haberet reuelationẽ, per quam à mortali
peccato excusaretur.Deinde illud etiam probatur ex eo
Mich. 2. quod Michęas ait.Vtinam vir essem nõ habens,spiritũ,&
mendacium potius loquerer.Nõ ergo est intrinsecus ma
Cap.7. lum,quod Propheta Deo instigãte desiderat.Adde huc,
quod Arist.4.Ethic.lib.Mendacium in iãctantiam & iro-
niam partitur, quæ est diuisio propria mendacij auctore
diuo Thoma.2.2.quæst.110.ar.2.At vsus eius, quæ dissi-

mulatio

mulatio Latinè dici potest, Græcè enim εἰρωνία dicitur, frequens in sacris literis est: vt ibi, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, Et alio loco, Iã saturati estis, iã diuites facti estis, sine nobis regnatis. Et 3. Re. 22. Ascẽde (ait Michæas) & vade prosperè. &c. Si igitur ironia mendaciũ est, Deus verò per sacros auctores ironicè interdũ loquitur, non est, vt vĩ, cur negemus, Deũ posse per alios mentiri. His testimonijs atq; rationibus, opinationem suã suadere poterant Theologi noui & in sacris literis parũ exerciti. Nam quibus ipsi argumentis vtuntur, ego data opera fileo: ne qui hũc librũ legerint scholasticis illi auctoribus inuidiã cõflent: vulgiq; & imperitorũ inscitiã academijs præferant, cũ ea audierint, quæ nonnunquã differuntur à nostris. Sed de his hactenus. Iam qõnem ipiam explicemus: diuinamq; veritatem (quod erit facilè) ab eiusmodi aduersarijs vindicemus. Deum nanq; deceptorẽ credere, nefarium & impium esse, quis non facillimè intelligat?

Gene. 3. 1. Cor. 4.

Cap. tertium ostendit Deum, nec per se nec per alium fallere vnquam posse.

EA igitur explicanda quæstione, quoniam breuis esse cupio, illud statim ponendũ est, diuinæ potentiæ descriptionem esse duplicem. Nam & generalem quãdam intelligimus, quæ quoniam lege nulla etiam naturali constringitur, à Theologis absoluta vocatur: Et aliam huic subiectam, quæ spectat in rerum ordinem prefinitũ, ideoq; potentiam appellant ordinatam. Atque illa superior definiri solet circa eas res, quas esse non repugnat, quæue non implicant contradictionem, sic enim loquuntur. Quę aũt potentia ordinaria subiecta illi priori quasi generi est, eam definiunt circa ea, quæ esse possunt salua lege statutisque diuinis. Illud etiam ponere debemus mẽtiri nihil aliud esse, quã asserere falsum animo fallẽdi. Sic enim. Aug. ac Gelasius definierunt. Ex duobus itaq; mendacium conflatur, si falsum dicitur, & si eo animo dicitur, vt fallantur audientes. Sed & quis propriè dicatur fallere, explicandum est antè breuiter, quò faciliùs id quod docere volumus intelligi possit. Nõ enim qui verũ

Lib. 1. de men. c. 3. & 4. lib. Item de men. ca. 12. 22. q. 2. c. Beatus.

Mat. 13. dicit is propriè fallax existimandus est: licet ille qui audit, ex parua intelligẽtia veritatis in maximos incurrat errores. Impropriè aũt, res à Deo creatæ dicũtur esse fallaces, dicunt itẽ esse muscipulę, sed pedibus insipientũ. Ecquis igit aliũ propriè fallit? Nempè qui falsum asserẽdo causa alij est vt fallatur. Alioqui si ex alieno errore & ignorãtia fallacẽ quempiã definimus, ipsa quoq; veritas erit nobis fallacissima. His positis sit prima cõclusio. Hæreticũ est asserere, q̃ Deus de potẽtia ordinata mẽtiri possit. Rom. 3. Est. n. Deus verax, oĩs aũt homo mẽdax. Et rursum, Si nõ 2. Tim. 2 credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non po- Nu. 23. test. Et alio loco tandẽ, nõ est Deus quasi homo vt mẽtiatur. Atq; hęc quidẽ cõclusio adeò est apud oẽs certa, vteã testimonijs ẽt aptis cõfirmasse, superuacaneũ fuisse videatur. Quare illa breuiter posita pgamus ad reliquas. Secũda cõclusio est. Qui existimat Deũ ex ordinaria potẽtia per administrũ posse vel mẽtiri vel fallere, errat ille in fide turpissimè. Nã hęreseos notã huic inurere ad ecclesię auctoritatẽ pertinebit. Atq; hęc quidẽ cõclusio primum ex eo colligit, q̃ eiusdẽ est præcipere malũ & facere malũ: quisq; n. eius rei causa est, quæ eo imperãte fit. At iuxta fidem catholicã Deus auctor peccati esse non potest, Exo. 3. ergo ne mendacij quidem, qđ iuxta potentiã ordinariã Esa. 1. Hi peccatum est. Non itaq; Deo auctore vel angelus vel ho- ere. 1. 2. mo quempiã fallit. Deinde cum dominus per admini- 3. 4. 5. stros vel angelos vel homines nobis loquitur, ipse se lo- Luc. 1. ad qui testatur: vt multis locis sacrarũ literarũ cõstat. Ita si He. 1. Dei administri mentirentur, Deum quoq; mentiri ne- Vide Hi cesse esset. Quod quàm absurdum sit, quis non videt?

lariũ in Præterea, sic opinantibus non constaret an Deus nos Psal. 118 per apostolos & prophetas fefellerit. Et cùm in sacris li- in illum teris Deus ipse per se quidẽ raro fuerit locutus, per an- versiculũ gelos aũt & per homines frequentissimè: si his admini- Declara- stris falli à Deo possumus, certè sacrarum literarum fir- tio sermo mitas corruet. Atq; hæc quidem ratio tam magnũ apud nũ tuorũ me momentum habet, vt non dubitem, ab ecclesia catho illumi- lica errorem hunc hæresis nota damnatum iri, si in con- nat, &c. sultationem referatur. Quippe qui aut prorsus euertit

nostræ

noſtræ fidei fundamenta, aut certè nõ patiẽ firma cõſiſtere. Porrò ſacris auctoribus fidẽ hẽ non tenebimur, ſi ſemel eã opinionẽ induimus, qđ Deus per alios decipere poſſit. Nec vlla Dei pollicitatio firma erit, niſi quam Deus per ſe ipſe prẽſtiterit. Id quod apertè cum Apoſtolo pugnat. Nam cùm in epiſtola ad Hebræos in eã promiſſionem incidiſſet, quę Abrahã, per angeli haud dubiè miniſteriũ, facta eſt, volens (inquit) Deus oſtendere polli citationis hęredibus immobilitatẽ cõſilij ſui, interpoſuit iuſiurandũ: vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mẽtiri Deũ, fortiſſimũ ſolatiũ haberemus, qui cõfugimus ad tenendã propoſitã ſpem: quã ſicut anchoram habemus animæ tutã ac firmam. Non eſſet aũt tuta & firma, ſi huic opinationi credimus. Efficitur itaq; Deum nullo modo poſſe fallere. Nec mihi dicas ſcriptores ſacros iuſtos ſanctosq; fuiſſe, ſpiritu.n. ſancto inſpirãte locuti ſunt ſancti Dei homines. Et rurſum, Sicut locutus eſt per os ſanctorũ, &c. per hmõi aũt viros Deum nec vel le fallere, nec verò poſſe: ſed per improborum miniſteriũ poſſe. Primum.n. ſi ſpiritu Dei inſpiratus loquitur ẽt impius, Deo verba illa tribuũtur, atq; adeò Dei authoritatẽ habẽt. Deinde ſi Dei vel cõſilio vel prẽcepto mẽtitur impius, certè eodẽ cõſilio prẽceptove mẽtiri poterit. Non igitur Deus põt per aliũ fallere, id qđ ſecũda concluſione dictum eſt. Tertia cõcluſio. Deus ẽt ex abſoluta potẽtia nec per ſe nec per alium mentiri põt. Cùm ſit (inquit Auguſtinus) oĩpotens, mori non põt, falli non poteſt, mentiri non poteſt. Et rurſum idem, dum de omnipotentia Dei (ait) tam multa dixerimus, ſi volunt inuenire q omnipotens non põt, habent prorſus: Ego dicam, mentiri non põt. Dominus autem id mihi manifeſtè videtur confirmare cùm ait. Cælum & terra tranſibunt, verba autẽ mea non tranſibunt. Vel concidat ergo omne cælum omnisq; natura, diuina tñ veritas conſiſtat neceſſe eſt. Præterea & illud Apoſtoli teſtimoniũ, quod ante citatũ eſt, idipſum oſtendit. Et, inquit, Deus verax: omnis autẽ homo mendax. Quo loco Paulus non ſignificat quidem omnes homines mentiri, ſed eo eſſe ingenio vt mentiri

Heb. 6.

3

2. Pet. 1.
Luc. 1.
Ioan. 11.
Num. 23
Lib. 1. de Symb. c. 1
Li. 20. de ciui. Dei. cap. 25.
Luc. 21.

possint. De natura quippe agit non de more. Nam reperire liceat viros aliquando, qui vel rationē rectam ducē sequentes vel euangelij gratia legeq́; adiuti ac moniti à mendacio abhorrent, veritatem amplectuntur. Sed quoniam humanitatis ea est imbecillitas, vt veritatem, quā tenet, destituere interdum possit: idcirco scriptura omnem hominem dixit ēsse mendacem. Ex quo intelligitur, in eo sensu Deum appellari veracem, q̄ cum diuina natura mendacium pugnet. Id quod non modò probabili argumentatione, sed etiā necessaria Theologorū ratione cōcluditur. Nā quæ contrarietas est mali & boni, eadem est veri, & falsi. Sed primæ bonitati repugnat facere malum, ergo & primæ veritati dicere falsum. Hinc. n. illa sunt, fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et fidelis Deus & absq; vlla iniquitate. Tam alienus itaque Deus est à falsitate quā ab iniquitate: & sicut nec per se nec per aliū iniquitatē facere, ita ne fallere quēpiam pōt. Quòd si quispiam Deo auctore falleretur, iā à fonte veritatis mēdaciū emanaret. At non solùm Euāgelista testāte, sed natura etiā duce cognouimus, oē mēdacium non esse ex veritate. At reuera (vt eò vnde egressa est referat se oratio) vtrunq; & malū facere & falsum dicere cū natura stabili immobiliq́; pugnat. Inde. n. cū scriptura dixisset, non est Deus vt homo vt mentiatur, euestigio subdidit: nec vt filius hominis vt mutetur. Mēdaciū quippe mobilis naturæ nota est. Adde huc, q̄ si per aliū Deus decipere homines pōt, & per se quoq; idem poterit efficere. Cætera siquidem mala quæ pœnā habent à culpa disiunctam, Deus dare & per ministros & sine ministris per se ipse pōt. Atq; vt semel finiā, si Deus mētiri posset, meritò etiā nos formidare poterimus, an fuerit aliquādo mentitus. At nullus est, inquies, formidandi locus: cū ex potētia ordinaria constet, Deū non posse mentiri. Bellè id quidem: sed cùm hoc nisi per reuelationē constare nequeat, qui scire possumus, an illa ipsa reuelatione Deus potentia sua absoluta fuerit abusus? Vt enim apud Augustinum est, quomodo credendum est ei, qui putet quandoq; esse mentiendum? Nam

Psal. 144

Deut. 32

1. Io. 2.

Nu. 21.

Li. cont. Mend. c. 4. & 18 Et de Mēd. c. 8.

& fortè

& fortè tunc mentitur, cùm præcipit vt ei credamus. Petit ergo, ne ita sit, sacrarum literarum certitudo. Præterq̃ quòd apud. Philosophos tam euidens est, Deum nõ mentiri, quam esse tum optimum tum sapientissimũ, ac proinde nec fallere nec falli posse. Nihil autẽ interesse, an per se ipse id efficiat, an per administros suos. Etenim nec purissima veritas est, cui quodammodo est vel falsitas vel fallacia permixta, nec summa intelligitur, qua maiorem aliam cogitamus. Veracior autem is esset, qui nec per se nec per alium, quàm qui per aliũ fallere posset. Ita diuina veritate firmiter posita, & rationũ ac testimoniorum certitudine corroborata, non aliud supereſt, nisi vt aduersariorum argumenta diluamus.

Cap. quartum. Vbi argumenta cap. secundi diluuntur.

AD primum igitur argumentum non est Theologorum vna & simplex responsio. Sunt enim qui piè graq̃ uiter contendant, Abraham non esse mentitum. Nõ enim, vt aiunt, contra id quod mente gerebat locutus est. Quin filium credidit protinus suscitandum: quemadmodum Apostolus videtur in hæc verba tradere. Fide obtulit Abraham Isaac cùm tentaretur, & vnigenitum offerebat, in quo susceperat repromissiones: arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus. Sunt alij cõtra, quibus ego vehementer assentior, qui admittunt quidem Abraham, ea ratione fuisse mentitum quòd contra mentem dissimulandi causa locutus est: prophetasse autem, quia dixit verum, quod tunc scilicet ignorabat. Idnanque Ambrosij verba præ se ferunt. De primo igitur argumento satis dictum est. Deinceps, vt erat propositum & de reliquis dicamus. Ad secundum Theologi quidem non ignobiles respondent vtiq; Iacob mentitum fuisse, sed matre consulente, non Deo reuelante. At nos, quibus in animo est sanctorum sensa pro nostra quidẽ virili tueri, multò aliter respondere debemus. Augustin. siquidẽ in quæstionibus super Genesim, Iacob à menda cio exculat. Adducitque in hoc, quod de illo scriptura

Grab. d. 38. s. quut. e. August. num se. mon. pr. mo de i. molatio. Isaac c. Est hic nume. 7. Idẽ in se. mone 7. Ad Heb. 11. Adrian. quodlib. 1. ad pri. mũ prin. Scot. 3. d. 38. Caie. tanus in Gene. Quæs. 74.

dixit,virũ ſimplicẽ fuiſſe,hoc eſt,non fictum & ſine dolo vt 70.interpretes conuerterunt.Sine dolo igitur erat qui dolum feciſſe videtur.Quapropter in eo loco, vt ait,ſpi
Cap.37. rituale myſterium cogimur intelligere. Et 16.li.de Ciuitat.Dei,quis eſt(inquit) dolus ſimplicis, quæ fictio non mentientis,niſi profundũ myſterium veritatis? Chryſoſtomus ẽt homil.6.in epiſt.ad Coloſ. & hom.53.in Gen. ſicut Abrahã & Phinees ab homicidio,ita & Iacob(quoniã Deum illi cooperatũ eſſe credit) à mẽdacio excuſat. Excuſant ẽt Ambro.libr.2. de Iacob & vita beata c.2.& 3.Inno.de diuort.c.gaudemus.Magiſt. ſent.3.d.38.Gratia.22.q.2.c.quęritur.Alex.Alen.2.par.q.139.memb.6.
Gabri.3. d.38. q. xni.ad.2 D.Tho.2.2.q.110.art.3.ad.3.Nec verò audiẽdi ſunt, qui putabunt Iacob per reuelationẽ quidem excuſari,nõ ne mentitus ſit,ſed nẽ peccarit mentiendo . Quod mendaciũ,vt aiunt,recte nonnunq̃ dici põt ex familiari cõſilio Spiritus S.Quos ego auctores nõ modò rearguerẽ, verumetiã quamplurimus argumẽtis grauiter erraſſe mouſtrarem,niſi D.Aug.in eadem cauſa aduerſum Priſcilianiſtas accuratè elaboraſſet,atq; ita multa diſſeruiſſet, vt ſi labor idẽ rurſum à nobis ſuſciperet, nihil aliud quàm actor ageremus:qđ vetamur veteri prouerbio.Hos itaq; cũ ſua iſta Theologia relinquamus,cùm doctores ſancti nõ modo negent peccaſſe Iacob, ſed aſtruant ẽt & verũ dixiſſe,& verbis illis prophetaſſe. Qua in re illud equidẽ animaduerto,maiores noſtros, qđ perſpicuum & exploratum erat,id latere nõ potuiſſe:nempè verba illa Iacob in ſenſu proprio eſſe mendaciũ. Nec eſſe tñ abſurdum, ſi homo quamlibet iuſtus ſemel aut iterum mentiatur. Quamobrem cùm conſtanter aſtruerint Iacob nõ fuiſſe mentitum,exiſtimandi ſunt peculiares eaſdemq; graues cauſas habuiſſe,quibus in hanc ſnĩam inducerentur.Porrò quemadmodum per legitimas allegoriæ rationes iuſtus figura iuſtorum,iniquus iniquorum eſt,ita & falſum abſurdè in typum veritatis aſſumitur . Scio quæ contra hoc dici poſſunt,legi enim D.Gregorij commentaria,in quibus huic regulæ non alligat expoſitionem ſuam,legi & Hiero.qui Abacuc. 1.cùm ſpiritũ malum per tropologiam

Nec Lyranus ab hac ſententia abhorrere videtur.

In libro de men. et in lib. cõ. men. Auguſt. cõt.men. c.10.

giam cõuertisset in bonũ, tropologia, inquit, libera est, & hic tm̃ legibus circumscripta, vt pietatẽ sequatur intelligentiæ. Sed hæc longior pugna est, nec huius temporis patitur angustias. Equidẽ abuti hac libertate nollem, sed mysticos sensus quibusdã potius terminis lineisq; p̃scribere. Nec.n. consentaneum est, nisi à rebus & vicinis similibus, vt metaphoram ita & figurã imaginemq; rerũ trahi. Quippe cum rem, quæ alterius figura est, eius similitudinem gerere necesse sit. Nec Salomon in peccatis Christi typus erat, sed in pace: nec Iebpte in impietate aduersus filiam typus erat Dei, sed in zelo. At D. Tho. 2.2.q.88.art.1.ad 2. repugnat: videtur profectò. Verum iã dixi hic me non agere de liberis allegorijs, sed de his, quæ certa via & ratione premuntur. Quo sensu nec Hieronymus, nec Thomas locuti sunt. Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? quod Christo cum Belial, vt per mysticum sensum lucem quidem tenebrarum, Christum verò Belial figuram faciamus? Sed de his plura alio loco opportuniùs. Nunc, vt ad propositum reuertamur, nobis ad certam regulam diuinæ scripturæ tractandæ sunt, nec iniquum in eo quo iniquus est, nec mendacem in eo quo mendax, aut iusti aut veracis typũ faciemus. Quia ergo constat, Iacob tum ẽt cùm præripuit fratri benedictionem, gentium fidem prænotasse, consequens fit, ex peculiari Dei procuratione ea omnia & dicta & facta futuræ veritatis imaginem habuisse, ac proinde non fuisse mendacia. Quid ergo? verũ ne illud est, ego sum primogenitus tuus Esau? Nempè verum est. Est.n. & primogenitus secundum carnẽ, & primogenitus secundũ ius. Nam & Apostolus duo filiorum genera exprimit, inquiens: Non oẽs qui ex Israel sunt, ij sunt Israelitæ, nec qui semẽ sunt Abrahæ oẽs filij: sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. Et statim: Non solum aũt illa, sed & Rebecca ex vno cõcubitu, &c. & quia maior seruiet minori, &c. Paulus itaq; semen Abrahæ vocat populum gentiũ, eundemq; fratrem appellat minorem, cui maior erat seruiturus. Vt igitur sine mendacio gentiũ hic populus in fidẽ iam & hæreditatẽ Iudæorum suffectus dicere poterat,

Ad Roman. 9.

Ego

Ego sum semen Abrahæ, ita & Iacob, quoniã ius habebat ad primo genitură, in quã Deo auctore fuerat substitutus, verè vtiq; dixit, Ego sum primo genitus tuus Esau

Matth.11 Quid cũ Ioannes Baptista Elias à Domino vocatus sit, non natura quidem, sed præcursoris officio: num & non ad eundem quoque modum Iacob, qui hæreditario iure fratri succesit, se esse Esau sine falsitate potuit asserere? Sed ais. Vnde ius hoc Iacob intellexit ad se pertinere? Certe vel Deo reuelante, vel matre instruẽte, quam Dei familiare consilium habuisse Gen. 25. c. traditur. Atque in 2. argumenti confutationem satis multa diximus.

Tertiũ aũt, quod ex Esaiæ testimonio nobis opponit, D. Tho. 2. 2. q. 171. artic. 6. ad 2. confutat. Quæ quidẽ confutatio quoniã prolixa est, nos verò breuitati studemus, non est hic adscribenda. Nã & aliter responderi breuius potest, eiusmodi prophetias cõminatorias esse, sic enim scholastici vocant. Id qm̃ Prophetæ intelligebant (nam intelligẽtia opus est in prophetia) minimè fallebantur.

Dani. 10 Quin potius fide quidẽ bona suo ministerio functi, existimabant tñ cõminationes mutatis posse moribus commutari. Ob eam. n. causam Ionas nolebat Niniue subuersionẽ prænuntiare, q̃ diuinam putabat misericordiam Niniuitis pœnitẽtibus esse flectendã. Quocirca in simplicibus eiusmodi denuntiationibus natura rerum vsusque communis eo nos ducit, vt conditionem tacitam subaudiamus. Cuius rei insigne exemplum legitur Gene. c. 20. vbi Vbimelech regẽ corripiens Dominus his verbis vtitur, Et morieris propter mulierem quam tulisti. Postquã autem illo excusauit, in hunc modũ Dominus locutus est: Nunc redde viro suo vxorem & orabit pro te & viues. Si autem nolueris reddere, scito quòd morte morieris. Vides, vt primo edicto vehementiùs animum eius cõcutiat, quo satisfactioni reddat intentum: secundo autẽ voluntatem liquidò suam explicet, qua pœnam denuntiando nihil aliud significat quàm eos se monere, quibus vult parcere nisi quod syllabatim non exprimit, quod intelligere tamen promptum est. Ad tertium itaque argumentũ sic responsum esto.

Ad

Ad quartum autem facilè respondetur. Verbum impe
randi non semper aut præceptum, aut consilium secum,
sed aliquando ēt permissionē ferre, vt apud Ioan. Quod *Ioan.3.*
facis fac citius. & alio loco Dominus ad Balaam, si voca- *Num.22*
re: inquit, te venerint homines isti, surge & vade cum eis,
cui tñ postea angelus dixit: Ego veni vt aduersarer tibi,
quia peruersa est via tua. D. Thom. de Malo. q. 3. art. 1. ad
17. Sic igitur dictū est, egredere, & fac: sicq; omnino, Deū
dedisse spiritum mendacii in ore omnium Prophetarū,
concedendo. s. non iubendo. In quē sensum illud ēt intel- *Matth. 6*
ligitur, & ne nos inducas in tentationem. & illud forsitā: *Dan.4.*
Tu rex regum es, & Deus cœli regnum & imperium de-
dit tibi, &c. & illud: Non haberes potestatē in me ullam, *Ioan. 19.*
nisi tibi datum esset desuper: atq; illud demū: Quod pa-
ter dē filium in manus impiorum tradidisse. Quia verò
permissionē ipsam diuinam (redeundum est. n. ad propo
situm) qua homo vel in errorem, vel in culpā inducitur,
non ministri boni, sed mali exequuntur, ideo Augustinus
asseruit, per administros malos Deum aliquando decipe
re. Ac quarto argumento refutando hæc dicta sint mo-
dò: nā posterius illud apertiore fortasse via & ratione re-
futabimus. Argumentationi quoq; quę quarto loco po-
sita est ita respondeo, Deum nō iussisse quidē filiis Israel
vt circumuenirent Aegyptios, sed vt vasa argentea & au-
rea peterent commodatò. Præcipit verò postea ne acce-
pta vasa redderentur. Id quod facere legitimè potuit, tū
propter alia, tum his præcipuè causis. Vna, quòd Aegy-
ptii operarum mercedem Iudæis non reddiderant. Pres-
serant siquidem eos operibus duris luti & lateris omni-
que famulatu, vt Exodi 1. cap. legitur. Itaque vel in pace
mercedem ab inuitis rapere potuerunt, quando res alio
qui debitas nulla alia erat uia repetendi. Altera aūt erat
causa, quoniam in bello iusto res hostium victoriæ iure
auferre poterant. Quemadmodum & Epiphanius in li-
bro Ancoratus explicuit, & docuit antè Clemens Ale-
xandrinus lib. 1. stroma. Certè vtranque causam è Sapiē
tię c. 10. colligere licet. Priorē ibi, Et reddidit iustis mer
cedem laborum suorum. Posteriorē autēm ibi, ideo iusti

tulerunt

tulerunt ſpolia impiorum. Magiſt. verò ſent. in 3. diſt. 37. Iudæos affirmat viros optimos nullo modo peccaſſe: in firmis autem, qui cupiditate quadã AEgyptios fefellere, magis eſſe illud vt facerent permiſſum q̃ iuſſum. Quod enim Augu. dixit, Iſraelitas iuſſos eſſe hoſtem decipere, id ipſe eodem prorſus loco ac qõne correxit inquiens: factum eſt, vt iuberet Deus, vel potiùs pro illorum cupiditate permitteret. Pertinet verò ad iuſtitiã & veritatem, vt is, qui meretur decipi, decipiatur à Deo quidem cõcedẽte, ab homine aũt vel angelo malo efficiente. Quos iuſtitiæ ſuæ adminiſtros licet Deus ſeuere ſane ad vindicandum proferat, non continuo tamen praui eorum operis cauſa eſt. Non. n. mox, ſi quis ab vſurario pecunias petit hominisq́; peruerſi culpa vtitur, idem ipſe vſurarum eſt auctor. Nec verò difficile videbitur, eadẽ opera ad Deũ, Sathanamq́; referri: ſi invno eodemq́; motu actinnem & paſſionem res planè diuerſas inſpiciamus. Hę namq́; res duæ faciunt, vt in talibus longè alia ſit ratio diuinæ, diabolicæq́; actionis. In calamitate porrò ſua Iob nõ ſolum dæmonis, ſed Dei etiam opus recognoſcit: quem ea dicit abſtuliſſe, quæ inſtigãte impellenteq́; Sathana per Chaldæos fuerant erepta. Etenim, quia paſſio bona ac iuſta erat, cõſilium quoque Dei optimum finisq́; ſanctiſſimus in promptu viro Dei fuit, ibi inculpatam Dei operationem agnoſcere, vbi hominum Satanæq́; nequitia cũ prava ſua operatione ſe prodidit. Hoc video, dum breuiter voluerim dicere, dictum à me eſſe paulò obſcurius: ſed experiar, & dicam, ſi potero, planius. In opere illo malo & culpa erat & pœna, actioq́; praua rectæ iuncta paſſioni. Deus igitur illic non erat otioſus: ſed eius erat omnino auctor, quod in illo opere erat bonum: ab eo autem alienus, quod in illo erat malũ. Ita Deus viro ſancto Camelos abſtulit quidem, at non iuſte ſolum, ſed benignè. Abſtulit & Sathan: at crudeliter nedum impie: Chaldæi quoq; abſtulerunt, at tum auare, tum etiam inique. Nihil ergo eſt abſurdi, ſi opus idem, quatenus pœna eſt, ad Deum: quatenus eſt culpa, ad Sathanam auctorem referamus: vt Sathã & in culpa agat & in pœna: Deus in pę-

na

na agat quidem,at in culpa non agat,sed permittat. Atque hac eadem responsione sextum quoque argumentũ refellitur. Non.n.decipit Deus deceptionem ipsam faciẽdo, sed permittendo vt fiat. Qua etiam ratione corda & excæcare dr̃ & indurare. Vt Gregor. 13.mo.lib.cap.16.& Tho.3.aduersus Gen.c.162.docuere.Et Clemens Alexãdrin.libr.Strom.1.explicans illud Matth. decimotertio Ideo in parabolis loquor eis, &c.Non Dominus præbet ignorationem inquit,hoc enim sentire est nefarium, sed ipsam,quæ inerat,prophetice arguit.Sic etiam homines tradit Deus in reprobrum sensum & in passiones ignominiæ.Dimisit eos, ait,secundum desideria cordis eorũ: ibunt in adinuentionibus suis.Atque hoc item sensu reliqua testimonia interpretanda sunt.Nam Augustini verba ipse idem Augu.in li.de præd.& grat.c.4.docuit,quomodo accipere debeamus. Non operatur, inquit, Deus in homine ipsam duritiam cordis.Sed indurare eum dicitur,quem mollire noluerit. Sic etiam excæcare, quem illuminare noluerit, & repellere eum quem noluerit vocare. Hactenus ille. Et in libro de articulis sibi falso per Pelagianos impositis art.10.eorum opinionem detestatur,qui Deum prauæ cuiusquam, aut voluntatis, aut actionis credunt auctorem, siue excitantem, siue suadentem,siue impellentem peccãtium cupiditates.Deus quippe neminem tentat.Et rursum, Non dicas,ille me implanauit.Et iterum,Perditio tua Israel,tantummodo in me auxilium tuum.Et alio loco,diligis omnia quæ sunt:& nihil odisti eorum quæ fecisti.At odio habet Deus cæcitatem cordis,errorem, obstinationem: cum odio sint Deo impius & impietas eius: Deus igitur nihil eiusmodi in homine proprie facit:sed tantum iudicio permittit. Nã obstinatio,error animi,ac cæcitas peccata sunt: quæ scilicet in hominibus,si proprietatem verbi sequivolumus, Deus nullo modo operatur. Nisi Melanctionis stultitia placet, qui æquè proprium Dei opus Iudæ proditionem ac vocationem Pauli esse ait. Verum hic error non solũ scripturæ testimonijs, sed naturæ quoque rationibus manifestè refellitur. Primum enim illa Augustini ratio ex-

Iacob. 2.
Eccl. 15.
Oseæ 13.
Sapiẽ. 11.
Sapiẽ. 14
In anno epistо. ad. Roman.

pedita

Lib. 83. q. q. 3. pedita est: nullo sapiente auctore aliquē deteriorem fieri Tanta enim culpa est, quæ in sapientem quamuis hominem cadere nequeat. Multo igitur minus Deo autore fiet homo deterior, cùm sit Deus quouis homine sapiente præstantior. Illa item eiusdem Augu. causa non est le-

In lib. de articul. fals. sib. per Pel. im. uis: Quod quæ me auctore fiunt, ea me volente & aut suadente, aut consulente, aut imperante fieri necesse est. Nullum autem Dei iustum rectumque de culpis iudicium futurum esset, si homines Dei voluntate, suasu, consilio, præceptoque peccarent. Plato insuper in secundo de Repu. lib. modis omnibus pugnandum esse ait, ne Deus qui bonus est, dicatur esse malorum causa. Alioqui secum Deū pugnaturum, qui suis legibus contraria fieri mandauerit. Ita eos ciuitate extrudi iubet, qui verba illa nefaria dixerint: nobis vtrique perniciosa, vt inquit, sibique ipsis malè consona. Sed alterius & loci & temporis est hanc siue amentiam siue insaniam refutare. Nunc reliqua persequamur. Nam & eis refellendis huius sexti argumenti testimonia, apertius explicabuntur.

Ad septimum. Cum itaq; septimo loco obijcitur: Deum esse omniū pœnarum causam, nos certè id negamus: sed earum verè ac propriè causa est, quæ solùm pœnæ sunt, non culpæ.

Rom. 1. 2. Thes. 2 2. Re. 12. Est autem interdum, vt ad Romanos & Thessalonicenses tradit Apostolus, vna culpa alterius pœna. Quo casu in pœnam incurrit impius Deo deserente, non efficiēte. At verò Caietanus illud, Ecce ego suscito super te malum de domo tua, Est sermo, inquit, non de malo culpæ, sed de malo pœnæ. Deus enim non est auctor peccati, vt sic, sed quatenus pœna est peccantis, vel alterius. Hactenus ille. Et in illud, Dominus præcepit ei, vt malediceret

2. Re. 16 Dauidi, agnoscit, ait, maledictionem illam quatenus pœnalem sibi procedere à Deo. Efficit siquidem Deus per Semel maledictionem illam nō quatenus erat peccatū, sed quatenus erat pœna ipsius Dauidis. Quemadmodum superius etiam per os Nathan dixerat, suscitabo malum de domo tua, nō quatenus erat malum culpæ, sed pœnæ. Hactenus etiam ille. Ac posterior hęc sententia quidem faciliore ratione defendi potest, si ea distinctio repetatur,

tur,quæ quinto argumento diluendo posita est,in opere vno eodemque & actionē cōsiderari & pasſionem. Cum autem res temporariæ, ſalus quoque & vita auferuntur, paſsio non modò ex parte Dei iuſta eſt, verumetiam ex parte patientis eſt bona. Non vtilem patiendi dico, nam hoc quis dubitet? ſed honeſtam ac meritoriam, ſi æquo animo patienterq; feratur. Quia verò quo paſsio eſt,eo pœna eſt:ritè,ni fallor, dici poteſt Deus auctor eſſe operis mali,non qua eſt malū culpæ, ſed qua eſt malū pęnæ. Cùm enim Ariſtoteli actio & paſsio idem motus ſint, illud perinde eſt, ac ſi Deum auctorem dicamus eſſe non malæ actionis,ſed bonæ paſſionis.Cæterùm,quando vnū peccatum alterius eſt pœna,res nō ita facilè expediri poteſt. Tunc enim nec actio nec paſsio honeſta eſt: ſed is qui plectitur & agendo & patiendo peccat. Vt cum gentes,verbi cauſa,contumelijs affecerunt corpora ſua in ſemetipſis, & relicto naturali vſu turpitudinem naturæ inimicam operati ſunt, mercedem, quam oportuit,erroris ſui in ſemetipſis recipientes, nihil omnino illic diſtinguere poſſumus,cuius Deū cauſam afferamus:Siue enim agentes,ſiue patientes,& quia agebant,& quia patiebantur, vtrinque omnino peccabant. Quamobrem Deus nec actionum eiuſmodi auctor erat vllo modo, nec paſſionum.Illud igitur, quod priore loco Caietanus ait,dilutius videtur eſſe, quàm vt conſiſtere in vera Theologia poſsit,quæ an argutias adeò formales recipiat,ignoro. Si enim Deus auctor peccati eſt, quatenus eſt pœna peccantis,omnium pęnarum abſolutè cauſa erit, tum etiam, cum peccantis culpa poſterior culpæ prioris pœna eſt.Ita erit cauſa indurationis, cæcitatis, erroris,earumque paſsionum quas ne nominare quidem per verecundiam licet.Et cum cauſa moralis, de qua in pręſenti ſermo eſt, non agat niſi per voluntatem mouens: Deo certè volente, atque adeò vel iubente, uel ſuadente, vel inſtigante, ea peccata prouenient, quæ in priorum pœnam accidunt. Quæ nimirum omnia & per ſe ſunt falſa perſpicue, & inter ſe vehementer repugnantia. Intelligo autem Diuum Auguſtinum libro contra Iulia-

3. Phyſi. text. 18.

num quinto, longa oratione contendere, non permissionis tm̃ aut patientiæ diuinæ esse peccata, sed ét potentiæ: quũ priora videlicet per posteriora puniuntur. Addu-
Esa.19. cit verò in hoc nõ ea modò testimonia, quæ nos in argumentis attulimus: verùm illa etiã, Miscuit Dñs spiritum
Ios.11. vertiginis in medio eius, & errare fecerunt Aegyptũ sicut errat ebrius. Et Dñi sententia fuerat, vt indurarẽtur corda eorum, & non mererentur vllã clementiam, sicut
3.Re.12. præceperat Dñ. Moysi. Et, Non acquieuit rex populo, quoniã auersatus fuerat eum dominus, vt susciteret verbum suum, &c. loco autem eius, quod nostra trãslatio habet, quoniam auersatus fuerat eum Dominus 70. transtulerunt, ἔτι παρὰ Κυρίου ἦν ἡ μεταστροφή. Quæ verba
Psal 105 Augustinus ita reddidit, quoniã à Dño erat conuersio. Ac rectè ille quidem, nam, μεταστρέφω, proprie, cõuerto, est. Huic verò illud ét simile est, conuertit cor eorum, vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Addit deniq; Augustinus & illud, quo vno causam vr̃ obtinuere, In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meã. Ac protinus, quem vult indurat. Volens ergo indurat Deus. Et posterius, Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiã suam, &c. Potentiæ igitur diuinæ sunt eiusmodi peccata, quare Deus in his agit ét, nedum permittit. Confirmat autem hoc, vel
3.Re.16. maximè, q̃ cum Dauid increparet Abisai, qui caput Semei cuperet amputare, dimittite, inquit, eum: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et paulò post, Dimittite eum, ait, vt maledicat iuxta præceptum Domini. In eam quæstionem, quam velis equisque, vt dicitur, fugere conabar, volens nolens incurri. Ita enim coniuncta est huic, quæ præsenti loco versatur, vt illam ab hac non potuerim separare, quamuis in ea re diu multumque elaborauerim. Cùm enim considero, quid ferat instituti operis ratio; occurrentes consequentesq; etiam controuersias pro mea certe virili declino: magis à Deo eas, quas dignas esse video, vt & tractentur fusiùs, & explicentur accuratius. Hinc quippe volumen mihi grande displicet: inde autem molestè fero, res quàm grauissimas

mas minus accurata diligẽtia expendi, quàm earum amplitudo requirat. Id quod in ea, quæ est nũc in manibus, accidat necesse est. Nã etsi multa dicentur, multa tamen prætereunda sunt: quæ huic argumento plenè absoluendo erant valde necessaria. Atq; veteres partes, ne fenestram impijs aperirent, duritiem, cæcitatem, erroresque suos & peccata in Deum referendi, in id genus locutionibus, quæ actionem Dei sonare videntur, solam permissionem agnoscunt. Quam sobrietatem vt ex oculos, ita minimè periculosum iudico, si permissioni nonnihil addamus: quòd nec actio propriè Dei sit, nec sola permissio. Ita enim, vt reor, scripturæ sacræ intelligentiam, germanam, solidam, expressamque tenebimus. Principiò autem illud intelligendum est, vim scripturæ & energiam in illius modi locis non satis per negationem explicari. Etenim, si eum Deus excæcat, quem non illuminat: eumque indurat, quem non emollit: omnes profecto, quicunque in peccato sunt mortui, excæcati à Deo sunt & indurati. Quod nec scriptura nec ratio recipit. Quosdam siquidem peculiariter excæcatos à Deo & induratos legimus: in quibus iram, iustitiam ac potentiam suam insigni singularique vindictam Dominus ostenderit. Deinde id quoq; certum nobis expeditumq; sit, Deũ propriè nec excæcare, nec indurare, nec decipere, nec hominum corda in odium conuertere, nec ea demum facere, quę in literæ superficie facere asseritur. Illa enim, quemadmodum antè constituimus, à natura Dei abhorrent omnia. Itaq; Deo improprie & figuratè tribuuntur: triplici, vt ego sentio, ratione. Primum enim, cum sublato eius lumine nihil aliud quàm caligo & cæcitas supersit: cùm ablato suauitatis eius spiritu corda nostra in lapides obdurescant: cum cessante eius directione in obliquitatem contorqueantur, excæcare eos, indurare, errare facere dicitur, quibus facultatem videndi, liquescendi, ad veritatem rectam ingrediendi adimit. Nam & qui lucem hanc oculis nostris auferrent, & qui columnã, qua firmatur & consistit ædificium, tollerent: ij verè ac iure & obtenebrare oculos, & diruere ædificium dicerentur. Cum autem

Vide Damasce. li. 4. ca. 14. vbi. ait morè esse diuinæ scripturæ permissionẽ Dei, actionẽ eius vocare.

dicimus,Deum facultatem vidēdi auferre cæteraq; simi-
lia:id nō ita accipiendū est, quasi homo arbitrij facultate priuatus nec videre nec mollescere nec recta ingredi ipse possit.Sed ita demū intelligere oportet, vt quia sine lumine videri homo nōvalet,nec sine spiritus suaui oleo emolliri, nec sine Dei directione recta ingredi: idcirco qui illa iusto hominibus iudicio adimit, hic facultatem quoq; ea exequēdi quodāmmodo dicatur adimere.Altera est rō, quæ proprius ad verborū proprietatē vī accedere, q; ad exequenda iudicia sua Satana administro vtit: ob idq; ea dicatur efficere, quę minister illius auctoritate roboratus efficit. Quemadmodum quæ iudicis administer,dum iustā eius sniam exequitur,facit:ea suo modo
Quæs.10 à iudice quoq; fieri sanè intelligimus.Tertiam rationem Hieronymus ad Hedibiam reddidit. Sicut.n.vnus est solis calor,& secundum essentias subiacentes alia liquefacit,alia indurat:alia soluit,alia astringit: liquatur.n.cæra, & induratur lutum:& tamen caloris non est diuersa natura. Sic Deus eodem omnino lumine malè affectum excæcare dicitur, benè institutum illuminare: eodemq; prorsus beneficio indurare illum, hunc mollire. Videlicet miraculis eisdem editis emollitus Israel est,obduruit Pharao: eadem doctrinæ luce Apostoli viderunt,Pharisæi cæci facti sunt. Quoniam diuina lux tametsi per se quidem ad videndum editur,sed per occasionem, tamen in eo cæcitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos: in eo duritiem,qui prauo affectus est animo.Atque huic illud simile est, quòd hi seducere decipereque dicuntur, qui oratione dubia vel obscura tenebras alicui offundunt.Hac enim ratione Dominus in parabolis turbas al loquutus,eas excæcasse dicitur, ac Hieremias, seduxisti (ait)me Domine & seductus sum,quia enim in principio illud audierat,Prophetam in gentibus dedi te:& iterum: Ecce constitui te super gentes & regna: arbitratus est nihil se contra populum Iudæorum,sed contra diuersas in circuitu nationes esse dicturum:vnde & Prophetiam libenter assumpsit.Cùm vidisset autem aliter sibi ac existimauerat accidisse, quęritur à Domino se esse deceptum,

non

non falsitate autem deceptus est, sed ambiguitate. Nihil autem refert an (quod Hieronymus ait) inde Hieremias fuerit seductus, an ex illis potius verbis: Ne timeas à facie eorum quia tecum ego sum vt eruam te, &c.

His igitur tribus rationibus nõ illa solũ explicãtur quę retro citata sunt, sed & illud simul intelligitur, q̃ Deus ministros irę suæ nunc sibilo euocaturũ se minatur, nũc eos instar nouaculę sibi fore ad radendũ caput & barbã vniuersam, nunc sagenã & rete ad irretiẽdos improbos, nũc malleũ ad feriendos, virgam deniq;, securim, serram, quã eleuet, in qua secet, quã trahat. Nam, quod 2. Reg. 16. legitur, Domini præcepto Semei Dauidi regi maledisse, id per figuratã dictionẽ vsurpatũ esse, vel illud satis abũde magno argumẽto est, quod Ecclesiast. 15. scribitur, Nemini mandauit impiè agere. Et reuera cũ recta ratione pugnat, in eo peccare hominẽ, quod Deo præcipiẽte agit. At Semei sine dubio maledicẽdo peccauit. Præceptũ igitur in libris sacris pro lege & ordinatione quãdoq; accipitur, siue sit lex obligans ex imperio, siue permissio, siue pœna præscripta, seu ordo etiam naturæ præfixus. Sic.n. quod Matth. 19. dicitur: Ad duritiã cordis vestri permisit vobis, &c. Marc. c. 10. dictum est: Scripsit vobis præceptũ istud. Sic etiam Threnor. 3. Quis est iste qui dixit vt fieret Domino non iubente? Quem locum alij ita vertunt: Quis hoc dixerit? aliquid fieri quod Dominus nõ præcipiat. Et iterũ, statuit ea in æternum & in seculum seculi, præceptum posuit, &c. Quod ergo ordine diuinæ iustitiæ fit, id diuino præcepto fieri dicitur. Iam illud fueram oblitus, quod Paulus ait, quem vult indurat. Sed primũ, voluntas etiam permissionis à Theologis ponitur. Vnde Augustin. in Enchir. c. 95. Non fit quicq̃ ait, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Deinde, uolente aliquo ea fieri dicuntur, quæ illo non inuito fiunt. Sic enim pater volens dicitur filium gignere. Ac de 7. argumento nimisque multa dicta sunt.

Esa. 5. & 7. Exech. 12 Hier. 50 Esa. 10.

Octauum autem breuissime refutabitur. Intelligendũ est enim causarum duo esse genera: naturale & morale. Vt qui imperat, qui consulit, qui suadet, qui impellit, is

eius rei, quæ imperio, consilio, suasione, impulsu eius fit, causa moralis dicitur. Est autē Deus causa naturalis qui dē omnium motionum. Nā generali naturaliq; cōcursu cum omnibus causis agētibus operatur. At causa moralis nō est nec erroris, nec prauæ cuiusq; actionis. Actus igitur ille, qui peccatū est, si in genere rerū naturalium cōsideratur, ad causas tantū naturales referēdus est. Sin consideratur in rerum moraliū ordine, ad causas naturaliter agētes ineptè quidē & absurdè reuocabitur. Stultus quippe erit is, qui in cœlorū motrices intelligentias culpas, vel proprias, vel alienas retorserit. Quocirca, tametsi res atq; actiones vniuersæ, quatenus effecta naturę sunt, Deū auctorem habent: sed cum de peccatis agitur, qm̄ mox in peccati nomine liber & moralis actus intelligitur, ineptissimi profectò erimus: quicūq; in Deum errores peccataque nostra regeremus. Ille.n. quemadmodū diximus, in moralis causæ modū nec ad errorem mouet, nec ad prauam aliam quamlibet actionem, hoc est, nec mentitur omnino, nec suadet aut imperat malum. Quibus modis ac similibus & deciperet propriè, & causa peccatorum habe retur. Sed hęc causæ partitio in relectione de Sacramentis in genere vberius explicata est. Nunc ad 8. argumenti explicationem diximus satis. At postremum facilè refellitur. Nego enim id quod primo loco antecedit, cui. s. suadendo tota illa argumentatio incumbit. Mendacium namque ita malum natura est, ut nulla ratione quisquā iustè mentiri possit, quod & Arist. 4. Ethic. tradit. & August. in lib. de mendacio demonstrat. Ad primam verò ratione, qua huius contrariū suadetur, sunt qui respondeant, Ioseph fuisse reuera mentitum, sed ioco tamen. Et si obijcias, periurium omne esse mortale peccatum, argutè respondent, Ioseph non iurasse absolutè, eos esse exploratores: sed ex conditione. Ait enim, mittite ex vobis vnum & adducat eum, donec probentur ea, quæ dixistis, vera an falsa sint: alioqui per salutem Pharaonis explora-
Quæs. 39 tores estis vos. At D. August. in quæst. super Gene. totam assertionem à mendacio liberat: & verbum illud, estis, accipit pro verbo, habebimini. Quæ verbi vsurpatio non

est in

est insolens. Nam 3. Reg. 18. Elias ait, Qui exaudierit per ignē ipse sit Deus: hoc est habeatur. In quâ sniam D. quo que Bonauentura iuit: adiecitq; Ioseph illa verba tētando & quasi inquirendo (quod iudices solent) sine mendacio dixisse. In iudicijs nimirū, enuntiationes loco interrogationum vsurpantur. Interrogantes aût non mentiuntur. Nihil. n. censentur asserere, sed vt veritatem eliciant, pertentare. Qualis illa interrogatio fuit, An ignoratis, q̄ non est similis mei in scientia augurandi? Gratianus tamen docet ioco id esse dictum, quare non habendum pro mendacio: vt quod non animo fallendi dictum sit. 22. q. 2. c. quodam tem.

Ad secundâ verò rationem respondeo sermonem Prophetæ esse figuratum, vel ad exprimendâ rei maximam certitudinem, vel ad desiderium vehemens explicādum, vt si fieri posset ea mala non acciderent: Quod vulgo apud Hispanos inculpatè dicitur, plega a Dios q̄ yo mienta. At tertiæ rationi hoc habeatur responsum. Ironiam ab Aristotele ibi accipi pro cauillatione quadam turpi ac dissimulata astutcq; parata ad decipiendū. Verbum enim Grecum, εἰρωνέυομαι, interdum idem est atq; cauillatorie decipere Atqui Socrates in omni oratione simulator, quem, εἴρωνα Græci nominarunt, non solum absq; vitio sed ēt cum laude fuit. Nā & ironia illusio seu irrisio est figura apud Latinos vsurpata, vbi nullū mendaciū inest. Argumenta igitur oīa quæ à principio huius cōtrouersiæ posuimus, hoc quidē pacto fuerint refutata. Occurri aût nobis potest, & quidem à doctis & eruditis quærētibus, satis ne prudenter agere videamur, qui cū in huius operis initio Dei veritatē, cui fides innititur, primū Theologiæ principiū esse docuerimus, nunc tn longè aliter doctrinā videmur instituere. Quoniā diuinā veritatē in quæstionem reuocamus, & rationibus ēt philosophię cōfirmare nitimur. Absurdū est aût, vt Aristot. docet, de cuiusq; disciplinæ principijs velle cū quouis homine disserere, & Basilius in Psal. 115. in quodlibet studio, inquit, qd ordine in finē procedit, impossibile est, primorū subtilium demōstrationes inquirere. Sed necesse est oīum artiū, q̄ probatione nitūtur, principijs sine vestigatione Cic. li. 1. offic.

aut rõne positis, reliqua, quæ deinceps sequũtur, cum ratione ostendere. Sic & Theologiæ mysteriũ ex fide minimè rõnibus probata ædificiũ quærit. Hactenus Basilius Atque Hilarius in lib. ad Constantium Augustum, fides, ait, non in qõne philosophiæ est, sed in Euangelij doctrina. Cum ergo & Theologia & fides eo tãquam summo principio adnitantur, ꝙ omnia in scripturis à Deo reuelata vera sint, stultum vr̃ esse, id aut in dubiũ vertere, aut philosophiæ argumẽtis velle finire. Quasi fides in qõne philosophiæ sit, & non magis oporteat, cũ in alijs doctrinis tum in hac maximè discipulum addiscentẽ credere. Ac reuera quẽadmodum prima philosophiæ principia quibusq; non omnino rationis expertibus animo antecœpta sunt, nec nisi absurdissimè in qõnem vocarentur, sic omnes Christiani istam siue anticipationẽ siue prænotionem nullo argumento intercedente habẽt animo quasi insculptã, Deum esse natura veracem, neminemq; proinde ab eo posse falli. Quamobrem imprudentiæ nomine, vt dictum est, accusari à viris etiam eruditis possumus, qui de re, quę controuersia esse nõ debet, controuersiã fecimus, & primum fidei ac Theologiæ fundamentũ non testimonio solum, sed ẽt ratione constituimus. Quibus vellem satis cognita esset nostra sententia. Nõ enim sumus ij, quorum vagetur animus errore, nec habeat vnquam quid sequatur. Quæ enim ista esset Theologia, vel quæ disciplina potius, principiorum ratione sublata? Quæ prorsus tollitur, si perinde atque conclusio, principium quoque in cõtrouersiam veniat. Quoniam autem mihi interdum videor differere non cum perfectis Theologis pleneque sapientibus, sed cum ijs, quibuscum præclare agitur, si insunt simulachra Theologiæ, nonnullos lapides ego moueo, quos scilicet non mouerem, nisi quorundam imprudentiam veritus, qui dum iuniores passim Theologos sine iudicio legunt, in eas opiniones incurrunt, quas refellere, vt videtur, necesse est, vt Theologiæ fundamẽta & doctis & in doctis pariter iaciamus. Itaque concedendum nobis est, si imperitorum causa quædam præter differendi artem differimus. Nec prudentiam

dentiã noſtram ibi deſiderare oportet, vbi doctor tanto prudẽtior eſt, quãto ſeſe magis indoctorũ ingenijs & imperitiæ accomodat. Porrò aũt, vt viris doctis nõnihil etiã reſpondeamus, diſciplinarũ principia non eandẽ rationẽ vniuerſa ſubeũt. Quædam.n. ſunt tam nota atq; perſpicua, vt qui ea in quæſtionẽ vocent, hi nõ ſint verbis, argumentis & diſputatione philoſophorũ, ſed verberibus, vinclis & carcere fatigãdi. Vt quodlibet eſſe vel non eſſe, omne totũ eſſe maius ſua parte. Alia verò ſunt eiuſmodi, vt & negari ex ignorantia quandoq; poſsint, & rationibus etiã illuſtrioribus cõprobari. Sic.n. Ariſtoteles tradidit dialecticẽ ac Methaphyſicẽ eos coarguere, qui aliarum diſciplinarũ principia inficiantur. Atque ipſe idẽ, ſæpe ex effectis manifeſtis cauſas rerũ minus manifeſtas perſuadet, quibus cauſis tamen philoſophiæ principia continentur. Sed & duas eſſe cuiuſque diſciplinæ partes exploratum eſt. Vnam, in qua principia ipſa tanquam fundamenta ponimus, ſtatuimus, firmamus. Alteram, in qua principijs poſitis, ad ea quæ ſunt inde conſequentia proficiſcimur. Atque in hac quidem poſteriore, ſi quis principia negarit, quæ nimirum in ſcientia ſupponuntur, nõ eſt cum eo contentioſa diſputatione certandum. Si enim Theologo ſuas concluſiones ex principijs colligere volenti neget quiſquam Deum eſſe, ſtultus erit ſi aduerſum eiuſmodi, diſputationem Theologicam velit inſtituere. In illa verò, quam priorem eſſe diximus, licebit vtique non ſolum obſcura perſpicuis illuſtrare, ſed etiam minus nota principia, ex his, quę ſunt nobis notiora, oſtendere. Ferè autem fit, vt cauſæ rerum quæ ſunt ſuapte natura manifeſtæ, ſint nobis obſcuræ. Quemadmodum oculo Nictycoracis radij ſolares tenebrę ſunt. Ita ſi viro ſapienti negaretur Deus eſſe, licet primũ ſit Theologiæ principium, daret tamen ille operam, vt via aliqua & ratione Deum eſſe conſtitueret. Non igitur mirum eſſe cuipiam debet, ſi hoc ſanè libro, vbi de principiorum Theologicorum firmitudine agimus, ipſa nos principia non modò explicemus, verũ etiam conſtituamus. Aliter autem vrbium fundamenta inimicus concutit, qui conatur euer-

tere, Aliter artifex, qui nititur non solum iacere, sed etiã confirmare. Sed iam ista omittamus, & ad ea, quæ proprius ac validiùs vrgent, festinemus. Nam prima illa quidem machina, non erat adeò instructa, vt ad eam deturbandam aut longior aut acrior futura esset oratio. In illam verò alteram, vt quam aduersarij maiori arte & viribus instruxerint, maiori quoque nos studio & acriori disputationis videbimus incumbere.

Cap. quintum, Vbi quatuordecim libri è sacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt esse canonicos, vel cer: è à canone reiiciunt.

2. Cõtroversia. IN dubium itaq; & olim & nostra hac tempestate vocatum est, an septem illi libri veteri testamenti, Baruch, Thobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, duoque Machabæorum, sint habendi canonici. Ex nouo quoque testamento, quæstio fermè eadem existit de epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Iacobi, de secunda Petri, duabusque posterioribus Ioannis, de epistola Iudæ, & libro Apocalypsis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atq; in his quidem & nobiles veteres longeq; principes & quidam iuniores docti & graues, qui multis magnisq; rationibus adducti negarint eos libros oportere in canonicis computari. Alij verò auctores ipsi quoq; præstantissimi contra asseuerant hos omneis esse canonicos. Atque ad eam rem confirmandam plurimis etiam maximisq; argumentis vtuntur. Ita addubitare cogit doctissimorum hominum de maxima re tanta dissensio. Ego autem quò controuersiam hanc manifestiùs explicem: diuidam omnino totam istam de libris canonicis quęstionem, in quatuor partes. Primùm illud ostendam, ad cuiusnè auctoritatem spectet definire, quis liber sit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubium veniunt, sacros esse demonstrabo. Tum adducam argumenta, quæ verisimilitudine homines alioqui & doctos & pios fallere potuerunt. Postremò eadem argumenta diluam. Hæc enim omnia ad hanc quæstionem referenda sunt.

Cap.

Cap. sextum. Continet argumenta eorum qui suadere conantur, scripturam sacram non egere ecclesiæ approbatione.

ET quidem, quod ad primam partem attinet, Lutherani aliquando asseruerunt, scripturā non egere ecclesię aut alterius cuiusque approbatione, sed iudiciū de scriptura ex ipsis scripturis esse faciendum: seu potiùs per ipsas scripturas cætera omnia iudicanda, eas verò per se quidē cuiq; habēti Spiritus sancti, & fidei lumē, esse manifestas. Quòd si ab illis roges, ecquis nobis fidē facit hęc à Deo prodiisse? ecquis salua & intacta ad nostrā vsq; ætatē peruenisse certiores reddat? Ecquis persuadeat librum hūc reuerenter excipiendū illū verò numero expungendū? Aiunt, perinde esse ac si quis roget, vnde discemus lumen discernere à tenebris, albū à nigro, suauc ab amaro: nō.n. obscuriorē veritatis suæ sensum scripturā præ se ferre, q̄ coloris sui res albas ac nigras, saporis suaues & amaras. Sicut etiā apud philosophos per communes animi cōtēptiones (sic.n. vocant) reliqua omnia ꝓbantur, cū ipsæ ꝓbatione non egeant. Ita existimant Lutherani, diuini verbi cognitionē, quod est doctrinæ catholicæ commune principiū, vsq; adeò in prōptu esse, vt nulla hominū approbatio sit necessaria. Atq; hic idē pernicioſissimus error olim apud Vuicleffistas inualuit, vt Thomas Vualdensis auctor est. li. 2. doctr. fid. Anti. c. 19. ne quisquā existimet à Luthero hāc primū hæresim prodiisse. Suadēt aūt id principiò, ex eo quod dominus apud Ioannē dicit. Ego non ab homine testimoniū accipio. At siue summus Pōtifex, siue cōciliū seu etiā ecclesia tota homines sunt, nō igitur ab his Christi euangeliū aut reliquæ scripturæ partes accipiūt testimoniū. Idē rursum ex illo confirmāt, quod Ioannes Apostolus ait. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus & verum est. Tertio loco argumentantur ex eo verbo domini, si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet ex doctrina vtrum ex Deo sit. Cui simile est illud, oues meæ vocē meam audiunt, alienū aūt nō sequuntur. Quo testimonio Lutherus quasi re confecta gloriatur, & nondum

Ioan
1. Ar
2. A
1. Io
3. A
Ioan
I uan

collata

collata manu tãquam ferox victor insultat. Apertè enim (vt ait) euangelium testatur, ipsas per se oues habere idoneam discernendi scripturas facultatem.

Argu. 4. Quartò illud Ioannis afferunt, si testimoniũ hominũ
1. Ioan. 5. accipitis, testimoniũ Dei maius est: qui credit in filium Dei, habet testimoniũ Dei in se. In omnibus igitur, quæ ad fidẽ pertinẽt, nõ ad externa hominũ testimonia recurrere debemus, sed ad id quod Deus intra nos testimoniũ
Deut. 18 præbet. Addunt etiã huc illud ex Deutero. qui verba prophetæ, quę loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existã. Prophta autẽ, qui voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis qũo possum intelligere verbũ, quod dominus nõ est locutus: hoc habebis signũ, &c. Quòd, si in nomine Domini propheta ille prædixerit & nõ euenerit, hoc dominus nõ est locutus, &c. Ecce quemadmodum discernendis verbis Dei à verbis hominum, non remittitur fidelis populus ad pontificem aut sacerdotem, non ad hominum concilium, sed ex ipsa rerum euidentia, vt discernat iustituitur.

1. Ioan. 4 Eodem quoque pertinet illud Ioannis, Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoscitur spiritus Dei, &c.

1. Cor. 2. Confirmant præterea idem ex illo Apostoli testimonio. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, spiritualis autẽ iudicat omnia. Rursum ex eo, Prophetæ duo aut tres loquantur, cæteri diiudicent, & paulò
1. Cor. 14 post, si quis videtur esse spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quod domini sunt mandata. Quicunque igitur, in quo est spiritus Dei, cognoscere verba domini, eaque discernere iure suo potest. Proferunt etiam alia testimonia, quæ quoniam eodem spectant, eodemq; modo refelluntur, non est necesse ea hoc loco proferre: sed rationes illas addere, quibus etiam vtuntur in sui erroris confirmationem.

Si ecclesia, inquiũt, de diuinis scripturis iudiciũ ferret, tũ inferior in superioris legẽ auctoritatẽ vsurparet. Id qđ

absur-

absurdum planè est. Nã vt Augustinus inquit, nõ licet iudici de legibus iudicare, sed ẽm ipsas. distin. 4. ca. in istis.

Præterea quæ securitas (aiunt) nobis erit æternę vitę, si quęcunque de ea in sacris literis extant promissiones solo hominum iudicio fultę consistant? Rursum fides nostra quantum apud homines in suspicionem vocabitur, si credatur hominum beneficio non secus ac precariam habere auctoritatem? Et cum Apostolus asserat fundamentum ecclesię esse catholicam & apostolicam doctrinam, suam huic certitudinem antè constare oportet, quàm illa extare incipiat. Nam si Christiana ecclesia prophetarum scriptis & apostolorum prædicatione fundata fuit, vbicunque reperiatur ea doctrina, ecclesiam certè præcessit eius approbatio, sine qua nunquã ecclesia ipsa extitisset. Vanissimum ergo commentum est (1. cap. institu. Caluinus ait) scripturæ iudicandæ potestatem esse penes ecclesiam, quasi ab huius nutu illius certitudo pendeat.

Præterea si scripturæ sacræ veritas ab hominum testimonio penderet ex eoque comprobaretur, tunc vltima fidei resolutio in ecclesiæ auctoritatem fieret. Credimus enim Christum fuisse filium Dauid: Quoniam Deus prophetis & Apostolis reuelauit. Quod si Deũ reuelasse ecclesię auctoritate teneremus, iam fides nostra non in Deum tandem, sed in homines reuocaretur. Quocirca ratio fidei formalis nõ diuina sed humana veritas esset.

Postremò, vt Aristoteles docuit. 1. li. post capit. 2. propter quod vnum quodq; tale & illud magis. Si igitur scriptura canonica ecclesiæ auctoritate cõprobaretur, plus hominibus quàm Deo crederemus. Constat verò nullã auctoritatem maiorem esse diuina: qua videlicet sacræ literæ pollent. Non ergo scriptura sacra per ecclesiã confirmabitur, & ab illius approbatione pendebit. His atq; alijs argumẽtis errorem suum Hęretici suadere possunt, persuadere nõ possunt. Errant enim vehementer cum in asserendis scripturis ecclesiæ auctoritatem labefactare conantur. Qua de re nunc breuiter & ad hanc solum de libris canonicis causam disputabimus. Propterea quòd & à plerisque viris catholicis contra hereticos de eccle-

siæ auctoritate accuratissimè disputatum est. Et hãc nos quoq; invniuersũ postea asserere & cõfirmare debemus.

Cap. septimum. Docet ad cuius auctoritatem spectat de libris canonicis iudicare.

SIt igitur, quod ad præsentem locum attinet, Prima propositio. Iudiciũ de scripturis per scripturas ipsas, nullo pacto idoneum esse potest. Nam, vt de pluribus alijs taceamus, quorum similis omnino causa est, certè libros Ruth, Ester, Iob, esse canonicos, nullo modo ex ipsis scripturis cõprobabitur. Ergo si res hæc in controuersiã veniat, aliũde quã ex sacris literis petẽda probatio est. Deinde, quoniã hoc idem amplius vrgere volumus, si in controuersia sit, an ambo Testamenta nouũ & vetus Deo auctore sint edita, per nullam alterutrius Testamenti auctoritatẽ hæc disceptatio componi potest. Qua enim ratione de toto volumine dubitabitur, eadẽ quoq; de qualibet particula voluminis ambigetur. Necesse igitur est, huius qõnis aliquẽ præter sacras literas iudicẽ constitue re. Præterea Basilides Prophetas nescio quos produxit. Barchabã & Barchob, alioſque id genus, qui re vera prioribus sæculis nũquam extiterint. Vt auctor est Eusebius li. 4. Eccle. histo. cap. 8. Vt huiusmodi prophetarum libri per scripturas ipsas refelli non possunt. Diceret nanque Basilides præter quatuor maiores & quatuordecim minores alios item prophetas in veteri Testamento fuisse, idq; eiusdẽ testamenti testimonijs confirmaret. Nec his rationibus alia exẽpla desunt. Nam quidã Hæretici reiecerunt Euangelia, quòd Christus Dominus, nec scripserit aliquid, nec scribendũ præceperit: vt Augustinus 2. retra. c. 16. refert. Alij oẽs Epistolas Pauli respuerunt: apud Eusebiũ li. 3. hist. Eccle. ca. 27. Irenæ. libr. 1. c. 26. & Orig. in 82. Psal. referente eodẽ Euse. lib. 6. cap 28. vide Irenæ. c. illo. 26. & 29. Alij vniuersam Moysi legẽ atq; adeò oẽs instrumenti veteris scripturas abnegarunt, vt Aug. cùm aliàs sæpe, tũ in lib. cõtra Faustum, & Euse. 5. lib. c. vltimo auctores sunt. Nos verò hos libros in vniuersum recipimus. Itẽ, quæ Nicodemi & Bartholomæi nomine ab Hæreticis proferuntur, euãgelica cõtẽnimus: Marci euangeliũ

vene-

veneramur. Ac nos qdē harū rerū causam reddimus: Illi verò eius, quod vniuersa tenet, tenuitq; semper ecclesia, rationē reddere nullo pacto queunt. Imo viuorū iudicū auctoritate sublata, nihil illis supereſt, nisi vt totū sacrorū Bibliorū codicē de medio tollant: Adde quod scriptura Iudex eſt mortuus, qui nec litigantiū vtrinq; rōnes audire, nec sentētiā ipse eloq valet. Accedit q; si in humana aliqua repub. talis iudiciorū esſet forma prescripta, vt nulli essent iudices viui, sed solis exaratis literis cōtrouersia quecūq; de illius reip. scripturis exorta finiretur: præterquā quod forma iudicādi stultissima esſet, nullus etiā esſet litigandi finis. Et. n. qui neget instrumētū, nulla vis inferri queat, si viui iudices nulli habeātur. Ita Deut. 17. nō ad scripturā dissidentes homines referūtur, sed ad viuorū examen iudiciūq;. Et Malach. 2. c. labia, inquit, sacerdotis custodiūt sciētiā, & legem requirēt de ore eius. De ore eius ait, nō de lege ipsa. Et Acto. 15. nō ad scripturam appellauerūt Antiocheni, vt intelligerēt an verba Pauli diuina essent: sed ad Apostolos & seniores, qui erant Hierosolymis. Nec Apostoli & seniores scripturā iudicē, sed, semeptipsos & Spiritū sanctū posuerūt, visum eſt, inquiūt, nō scripturæ, sed Spiritui sancto, & nobis. Sanctus quippe spiritus nō habitat in litera, sed in spiritu; nō in syllabis, sed in cordibus. Quòd si ii, qui Paulo aduersabātur scripturæ in causa illa iudiciū peterēt, quæstio hodie maneret ambigua. Secūda propositio. Iudiciū de scripturis canonicis ad priuatos reip. Christianæ ciues nō pertinet. Primo, quia in humana rep. eiusmodi iudicia nō permitterētur priuatis hoībus, nisi legislatores desipuissent. Vterque n. eorū qui dissidiū habēt, hāc sibi iudicandi pari ratione vēdicaret auctoritatē: sicq; nullus esſet dissidiorū finis. Priuatas ergo cuiusq;, vel reuelationes, vel opinationes velle sequi, idq; in quæstione fidei necessaria, stultum erit. Pro sua etenim factione quisq; definiet, & quę ipse existimauerit, ea sibi asſeret à Deo reuelata. Quid? quòd nullus homo priuatus certam habet in ecclesia auctoritatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & solidam veritatem? ita iudicium quodcunque ab eiusmodi

priua-

priuato ciue profectum infirmum erit:& scripturarũ proinde fides incerto & imbecillo fundamẽto nitetur. Quid? quod Deute. 17. quæstiones graues non ad priuatos iubentur deferri, sed ad eos qui habent publicam in ecclesia potestatem? Quid? Num Antiocheni priuati homines iudicium sibi assumpsere in illa cõtrouersia, qua dubium erat, Pauli ne verba Dei essent an non? Minimè verò. Sed miserunt ad Apostolos & seniores qui erant in Hierusalem. Acto. 15. Adde huc, quod cum quidam viri doctissimi negarint epistolã ad Hebræos esse canonicã, alij auctores quoq; ipsi non ignobiles Apocalypsin Ioannis excluserint: non posset ex cuiusque priuati hominis sensu ea doctissimorum virorum controuersia componi. Vide Origenem, Homi. 7. in Ezechi. Grego. Nazanzenum in Apologe. Hiero. in Ezechie. cap. 13. & in Hiere. c. 23. vt intelligas quàm parum sit deferendum in huiusmodi rebus priuatorum hominum præiudicijs. Sed de his multa posterius. Nunc reliqua persequatur.

Tertia propositio, Ab ecclesia est determinandũ, quisnam liber sit canonicus, & illius auctoritas certa regula est, ad libros vel in sacrorum numerum recipiendos, vel etiam ex eo uumero reijciendos. Hanc tenuit Irenæus, lib. 3. aduersus Hæreles. c. 2. 3. & 4. & Au. lib. cõtra Faustũ. 13. c. 4. & lib. 28. c. 2. & 4. & secundo libro de doct. Christ. ca. 8. Denique in libro contra epistolam Manichæi. ca. 5. vbi illa est omnium sermone trita sententia. Euangelio non crederem, nisi me ecclesiæ moueret auctoritas.

Hæc eadem definitur à concilio Toletano primo, in hæc verba. Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas esse canonicas, pter eas quas ecclesia catholica recipit, Anathema sit. Ecclesiæ igitur catholicæ auctoritas certum argumentum exhibet ad libros sacros vel recipiendos, vel reijciendos, id quod multis magnisque rationibus comprobatur.

Primùm enim si huiusmodi res in contentionem veniat, cùm nec ex scripturis ipsis nec ex priuata cuiusuis opinatione sit censura ferenda, ex aliquo hanc loco petere necesse est, Non est autem vnde commodius atque con-

constantius huiusmodi iudicium censuramq; petere debeamus, quàm ab ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis. Ad ecclesiæ igitur tribunal est hęc quæstio referenda: & eius decretum Lydius lapis erit ad explorandum qui liber canonicus sit. Prima ad Ti. 3 Li. 33. c. 6.

Itē, vt D. Augustinus contra Faustū Manichæū argumentatur, in libris Aethnicorū non alia ratione magis veros auctores exploramus, q̄ ex cōmuni consensu & testimonio eorū qui fuerūt ante nos. Vnde.n. Platonis, Aristi. Ciceronis libros nouimus, nisi ex eorū qui nos ætate antecesserūt cōtinuis testimoniis? Si ergo in cęteris omnibus hęc via tutissima & certissima est ad cognoscendum cuiusq; libri auctorē, cur hæc eadē nō erit certa & explorata viro catholico ad intelligendū hūc librū esse Matthęi, illū nō esse Thomæ, hāc epistolā esse scriptā à Paulo illā à Paulo scriptā nō fuisse? Ecclesiæ itaq; testificatione libri sacri sunt admittēdi. Quod videtur Ioānes Euangelista significasse, cū ait, Hic est discipulus ille, q̄ testimoniū phibet de his: & scimus quia verū est testimonium eius. Ioannes ergo testimoniū perhibet euangelii, & ecclesia probat inquiens. Et scimus, &c. Alioqui, quorsum illa numeri tā subita & inopinata mutatio? Apostolus quoq; Paulus id manifestò docet in epistola ad Gala. c. 2. Nam cum accepisset euāgeliū per reuelationem Iesu Christi, & mansisset cum Petro & Iacobo diebus quindecim, ascendit rursum Hierosolymam ſm reuelationem: & contulit cū apostolis & fidelibus euangeliū, quod prędicabat in gētibus: seorsum aūt, iis qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vanū curreret aut cucurrisset. Quod si ecclesiæ probatio nō esset necessaria, certè nō fuisset solicitus Paulus, vt ascenderet ad conferendum euangeliū ne fortè, &c. Atq; (vt Augustinus cōtra Faustū ait) si apostolus Paulus non inueniret in carne Apostolos, cū quibus conferret euangelium, ecclesia illi omnino non crederet. Et Hieronymus in Epistola ad Augustinum, hęc Apostoli verba pertractans, ex his (inquit) ostendit se non habuisse securitatem euangelij prædicandi, nisi Petri & qui cum eo erant fuisset sententia roboratum. Est autem Ioan. vl. Lib. 28. ca. 4.

hæc epistola etiam in tomo operum Augustini secundo, numero 11. Et Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem, propterea, inquit, Paulus Hierosolymam ascendit ad apostolos consultandos, ne fortè in vacuum cucurrisset. Non enim sufficeret ad fidem singularitas instrumenti destituta patrocinio antecessorum. Denique vt cum auctoribus contulit & conuenit de regula fidei, dexteras miscuere. Igitur si ipse illuminator Lucę auctoritatem antecessorum & fidei & prædicationis suæ optauit, quanto magis eam Euangelio Lucæ expostulem, quæ euangelio magistri eius fuit necessaria? Hactenus ille.

Idem quoque habetur Actorum 15. Cùm enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus & Barnabas, verè & sentirent & docerent de cessatione legalium, statuerunt fideles vt ascenderēt Paulus et Barnabas, & quidam alii ad apostolos & presbyteros in Hierusalem. Non ergo unusquisq; per se cognoscit an doctrina ex Deo sit nec ne, aut ipsa statim doctrina cuiuis sese esse diuinam manifestat: sed ecclesiæ opus est approbatione. Quod Lutherani tandem in comitijs Augustanis, confessi sunt, habere scilicet ecclesiam auctoritatem ad discernendum verba Dei à verbis hominum. Atque Lutherus in lib. de captiuita. Babylon. vbi de ordinis Sacramento agit, confitetur quidem ecclesiam habere potestatem discernendi verbum Dei à verbis hominum, sed non proinde tamen iudicem esse verbi Dei. Quemadmodum Augustinus ait, quòd veritate ipsa sic capitur anima, vt per eam de omnibus certissimè iudicare possit, sed veritatem iudicare non possit, dicere autem cogatur infallibili certitudine hāc esse veritatē iudicata magis quā iudicās. Ita & ī ecclesia talis, inquit, est sensus, illustrāte spiritu: in iudicandis & approbandis doctrinis, quem demōstrare non potest, & tamen certissimum habet. Sicut enim apud Philosophos de cōmunibus cōceptionibus nemo iudicat, sed omnes per eas iudicantur: ita apud nos de sensu spiritus qui iudicat omnes & à nemine iudicatur. Sed nos hoc sanè loco de uerbis certare nolumus. Tantum definimus, id quod iam Lutherani vel inuiti con-

concedunt,ex ecclesiæ auctoritate certum argumentum sumi vel ad libros sacros admittendos, vel ad eos repellendos qui sacri non sunt.

At verò non parua quæstio se offert, an nomine ecclesiæ significemus hoc loco ecclesiam,quę fuit tempore apostolorum,an fidelium congregationē, qui modo sunt. An potius vniuersam collectionem Christianorum,à baptismo Christi per apostolos & cæteros successores eorum,vsq; ad hæc tempora propagatam. Durādus enim in 3.Sententiarum.distin.24.q.1.& Gerson de vita spirituali animæ,lectione 2.corrolario 7.huiusmodi auctoritatem sacros libros approbandi, vel etiam non sacros reprobandi ad Ecclesiam referunt fidelium, qui cum Apostolis extiterunt. At Ioannes Driedonis libr.1.de Ecclesiasticis scripturis & dogmati. cap.1.& Thomas Vualdē sis lib.2.doctrinal.fide.antiquæ cap.19.& 20.hanc auctoritatem existimant referendam ad seriem patrum omnium & fidelium ab Apostolis succedentium. Quę eadē profectò videtur fuisse sententia Irenæi lib.3.c.3.& lib.4. cap.63.aduersus hæreses. & Tertulliani libr.4.aduersus Marcionem.& Augu.lib.33.contra Faustum Manichæū. & in libr.2.cap.6.contra Iulianum Pelagianum.& lib.2. de doctrina Christi.capit.8.& Epistola 63.Sed & alij tamen hanc auctoritatem huius etiam temporis ecclesiæ tribuunt: quæ videlicet eadem est cum antiqua, habetq; eundem veritatis spiritum assistentem.

Ego verò primùm sentio ad Apostolos pertinuisse libros sacros probare,non sacros reijcere. Nec enim alios libros canonicos habemus siue veteris, seu noui testamenti, quàm quos Apostoli probauerunt, atque Ecclesiæ tradiderunt.

Existimo deinde huiusmodi traditionem apostolicā non alia ratione melius innotescere, quàm per patres & doctores ecclesiæ post Apostolos succedentes. Quemadmodum non alia via certior atque expeditior est, ad Christi & Apostolorū reliquas traditiones cognoscēdas quod suo postea loco demonstrabimus.Atq; horū quidē neutrum opus est,exquisitis rationibus confirmare, tan-

um satis est admonere.

Illud verò demonstrandum est, Ecclesiam fidelũ nunc viuentium, non quidem scribere canonicum librũ posse, sed definire an liber de quo disputatio est, canonicus sit an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modò exoriuntur, ad præsentem Ecclesiam pertinet. Oportet enim iudicem viuum in Ecclesia esse, qui fidei controuersias decidere possit (Siquidê Deus in necessarijs Ecclesię suæ non defuit.) At librum esse canonicum nec ne, fidem maximè tangit, Ad ecclesiam igitur huius tẽporis huius rei iudicium pertinebit. Nam si errores qui sanę doctrinæ aduersantur, ecclesia quæ nunc est cõdemnare nequit, profectò iudicibus de medio sublatis, huius sæculi hæretici impunè viuere, atque adeò regnare possunt.

Rursum tempore Hieronymi dubitare catholico licuit, an Apocalypsis Ioannis sacra & canonica esset. Nũc autem, vt suo loco ostendemus, id non licet in dubiũ vertere. Ergo post tempora Hieronymi ecclesia auctoritatẽ habuit illam quæstionem profligandi.

Quamobrem cùm nostro tpe quidam in dubiũ vocẽt, An Baruch & Machabæorum libri, ac cæteri, de quibus qõ in manibus est, canonici sint nec ne, hanc certè ambiguitatem præsentis Ecclesiæ iudiciũ explanare poterit.

Præterea, Ecclesia quæ nunc est, in fide errare non potest. Ergo si crediderit aliquem librum esse canonicum, ex eius testimonio idoneum firmumq; sumetur à Theologis argumentum. Nam & Ecclesia præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo iure potest, quæcunque fidei sunt, & sacros libros, quos per traditionem veterum accepit, posteris suis ipsa tradere. Qui quidem posteri fidem proximè habeant ecclesiæ præsenti necesse est: vt præsentes credidimus proximè antecedentibus, & illi superioribus serie quadam & ordine vsque ad Apostolos. Quibus fideles tunc viui proximiùs crediderunt.

Sicut.n. in disciplinis duo principiorum genera cernimus, vnum remotum, alterum proximum, hoc postremum, illud primum, nec cõclusiones ad prima initia nisi per postrema referuntur: sic nec fides succedentium ad

eos,

eos, qui nos ætate anteceſſerunt, niſi per nos referri poteſt, donec ad Apoſtolos & inde ad Chriſtum peruenitur, vbi tanquam in primo fundamento catholica fides conſiſtit. Quemadmodum etiam vtraque diſciplinarum principia firma ſunt, vtraque item cõcluſiones certò probant, licet altera mediata altera immediata ſint: ita & eccleſia quæ nunc eſt, certum argumentum dogmatis Chriſtiani exhibet, quanuis ipſius demum fides ad Chriſti & apoſtolorum ſit doctrinam referenda.

Qua in re videtur mihi falſus Thomas Vualdẽſis. Etenim, vt paulò antè iudicauimus, aliud eſt quærere, quid eccleſia præſens definire poſſit, & quouſq; habeat cõtroueꝛſias decernendi auctoritatem, aliud verò inueſtigare. quanam via & ratione ad rectã & firmã harũ rerũ definitionẽ valeat perueniri. Ac nos quidẽ ingenuè fatemur, nõ eſſe nunc nouas reuelationes expectandas ſiue à ſummo Põtifice, ſiue à cõcilio, ſiue etiam ab eccleſia tota, ſed inquirenda potiùs maiorum documenta ac ſanctorũ ſcripta, Apoſtolicas rurſum traditiones, ſacras etiam literas conſulendas, atq; per huiuſmodi conquiſita media quæſtionem de fide propoſitam decernendam. Nam & Apoſtoli & ſeniores congregati in conciliũ Hieroſolymitanum magna facta cõquiſitione, tum ex rebus anteactis, tum ex ſcriptis prophetarum, ſententiam de re propoſita atque in quæſtionem vocata, tulerunt.

Fallitur & in alia re, niſi fallor ego, Thomas Vualdẽſis, cùm aſſerit teſtimonium laicorum fideliũ etiã huc pertinere. Sed ideo ad eos non eſſe opus recurrere, quia neſcierunt, inquit, fidem ſuam congruis vocabulis atq; ab omni intricatione liberis ſucceſſorum propinare memorijs. Nã quæ ad fidem ſpectant, ſunt in duplci differentia. Altera, quæ omnes fideles explicitè credunt: vt filiũ Dei humanã naturã ſuſcepiſſe. Altera verò ſunt, quæ videlicet ſoli maiores credere tenentur explicitè, populus autem implicitè in maiorum fide. Vt patrem & filium eſſe vnum principium Spiritus ſancti. A populo igitur rudi in rebus fidei, quæ ſub priori genere continentur, iure forſitan teſtimonium poſtulaueris: quòd earum fides

æquè ad maiores ac minores pertinet. At in his, quæ alterum genus spectant, si qua quæstio exoriatur, ineptissimum erit, vt imperitum vulgus, delirus senex, garrula anus, sutor indoctus, consulatur: idque maximè si non ad ecclesiam præsentem, sed ad eam quæ superiorũ fuit temporum, huiusmodi quæstiones sint referendæ. Quod fieri oportere Thomas ipse Valdensis asseruit. Cũ igitur fides de numero canonicorum librorum explicita, non popularium sit, sed maiorum ad quos vtique spectat, quinam sint sacri libri cognoscere, fateamur necesse est, in huiusmodi qõne, quam modo versamus, testimonium à plebe nõ esse requirendũ, sed à doctoribus ecclesiæ, quibus & plebs rudis debet credere, ad quosq; similiũ rerum iudiciũ pertinere, vt iustũ ita quoq; certũ est. Quo fit, vt si oẽs sancti & doctores Ecclesiæ asseruerint aliquẽ librũ esse canonicũ, id pro certo habendũ sit, perinde ac si tota ecclesia asseruisset. Quod vberius alio loco explicandum est: de tertia igitur propositione satis est dictum.

Quarta propositio. Ad conciliumvniuersale precipuè pertinet definire qui liber sit canonicus. Quã quidẽ propositionem æquo animo paterer ab hæreticis nõ admitti. Sed illud tamen doleo vehemẽter, quod eam nõnulli fideles inficiantur, in quibus Thomas Vualdensis esse videtur, lib. 2. doctrinalis fidei antiquæ. cap. 19.

Probatur tamen illa manifestè, quia proponere fidelibus ea, quæ sunt diuinitus reuelata, ad ecclesiæ pastores maximè spectat, tũ qa tota ecclesia huiusmodi reuelata proponere & docere nõ valet: tum qm̃ vt posset, non deceret tamen, vt tota ecclesia docendi officium assumeret. Tum quia pascere oues in scientia & doctrina proprium munus pastorum est. vt Hieremię 3. dicitur. Tum quoniã aliquando inter ipsos catholicos concreatio est, an hic aut ille liber canonicus sit. Ad dirimendum igitur huiusmodi disceptationẽ oportet in ecclesia iudices esse, quorum sententiam fideles debeant sequi. Iudices aũt in doctrina fidei nõ alios cõuenientius accipimus, atq; episcopos & doctores, quibus fideliũ instructio demandata est: quosque si de medio tollas, ecclesiæ uniuersalis iudicia

pro-

protinus aufers. Cùm tota ipſa eccleſia, hoc eſt, fideles omnes, conueniri ad iudicandum de propoſita quæſtione nec debeant nec verò poſsint.

Pręterea conciliũ eſt certa regula in his quæ fidei ſunt, vt poſterius oſtẽdemus. Cũ igit hæc qõ de libris ſacris atque canonicis ad fidẽ attineat, cõcilij teſtimonio abunde poterit definiri. Id qđ Antiochenos intellexiſſe conſtat. Non.n.qõnem de legalibus ad fideliũ plebem ſed ad apoſtolorũ & ſeniorum ſynodum retulere. Nec poſt concilij ſententiam vllus relictus eſt dubitandi locus. Acto. 15.

Quinta propoſitio. Ad ſummum Pontificem pertinet definire, qui nã liber ſit canonicus. Primò quia maiores eccleſiæ cauſæ ad Summũ Pontificem referendæ ſunt, vt Innocentius probat, de baptiſmo c. maiores. nosq; idem etiam ſumus demonſtraturi. At hæc de libris canonicis cauſa maxima eſt, ad ſummum itaq; Pontificẽ eſt referẽda. Deinde quia contingit eſſe diſsidium inter patres in concilio congregatos. Quòd ſi non eſſet iudex in eccleſia, qui hanc contentionem litemq; dirimeret, certè non eſſet eccleſiæ à Deo prouiſum in rebus neceſſarijs.

Præterea, quia Summus Pontifex quoties de fide pronunciat, errare nequit, quod ſuo poſtea loco etiã cõmõſtrandum eſt. Ipſius ergo Pontificis teſtimonio tanquam certo iudice probare poterimus, quis liber ſit canonicus, quis contra non ſit.

Poſtremò id oſtenditur Argumento Nicolai Papæ. Nã quod verè ſedes Apoſtolica probauit, hodie tenetur acceptũ: & quod illa repulit, hactenus inefficax prorſus habetur: Ita opuſcula doctorum quę approbauit, eccleſia probat: quæ cõtra reprobauit, eccleſia reprobat. Summorum ergo pontificũ de hiſce rebus teſtimonium, ipſo etiã perpetuo rerũ experimento firmũ ac certũ habere cõpellimur. Nã & euangeliũ, quod Paulus prædicabat in gẽtibus, vt antè ex Tertuliano, Hieronymo, & Auguſtino mõſtrauimus, non fuiſſet ab eccleſia receptum, niſi Petri auctoritate fuiſſet roboratum. & vt idẽ Hieronymus in libr. de viris illuſtribus. ex Clemente in 6. ὑποτυπώσεων ſcribit Marci euangelium, cũ Petrus audiſſet, probauit:

C. ſi Romanorũ 19. diſt.

In Marc.

& ecclesiæ legendum sua auctoritate edidit. Idē verò Eusebius. li. 2. ecclesiasticæ historiæ. c. 15. nō solū Clementis, sed ex Papiæ testimonio confirmat. Constat aūt qui Petro succedit, hunc eandē potestatem habere in illis sanè quæ sunt ecclesiæ necessaria. Ad summū ergo Pontificem huiusmodi de libris canonicis iudiciū pertinet. Nam & si qua similis quæstio in veteri lege exoriretur, ad Pontificem eius definitio pertineret, vt Deu. 17. legimus. Hactenus quanta fieri potuit breuitate à nobis ea dicta sunt, quæ præsenti loco satis erant, vt pius lector intelligeret, quibus auctoribus in libris canonicis cōstituendis fidem habere oporteret. Nam si quæ horum maiori vi & argumentis indigent, vt in vniuersum probētur omnibus, ea suis postea locis confirmabuntur. Nunc verò illud agendum esse puto, vt argumentationes hostium veræ religionis, quàm breuissimè etiam possumus, refellamus.

Cap. octauum. Vbi confutantur argumenta capitis sexti.

Ioan. 1. AD primum igitur argumentū sic respondeo, Si Christus ab homine testimonium non accipit, vbi nam illud est, fuit homo missus à Deo, vt testimoniū perhiberet de lumine? Vbi rursus illud, vos testimoniū perhibebitis de me, quia ab initio mecum estis? Vbi deniq; illud (ne oīa repetamus) eritis mihi testes in Hierusalē? &c. Sēsus igitur est. Ego hominis testimonio nō egeo quidem: sed affero tñ testimonium Ioannis propter vos. Ideoque subiungit, Sed hæc dico vt vos salui sitis. Quòd aūt ipse humanum testimoniū non quærat, quò videlicet ipse minimè egere credendus est, probat subiungens. Ego habeo testimoniū maius Ioannis, &c. Et re vera cōuincit, vt qui diuinum testimoniū habet, ipse quidem propter se non accipiat ab homine testimoniū: sed oblatum tamen propter aliorum vtilitatē non repudiet. In eundem quoque sensum deinde subinfert. Claritatem ab hominibus non accipio, cum tamen Petrus dictus sit sua morte Deum glorificasse: Ac de primo quidem argumento satis.

Ioan. 15. Act. 1. Ioan. vlt.

Ad secundum verò facilè respondetur, Apostolum ibi

non

non cum imperitis,sed cum doctis habere sermonẽ. Ait enim,nõ scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam. Sapiẽtibus ergo ecclesię magistris vnctio interior sufficit ad ea, quæ fidei aduersantur,refutanda: at ignorantibus opus est etiam externa doctrina eorum maximè, quos Deus constituit in ecclesia pastores & doctores. Intelligendum est etiam doctrinam fidei singulis hominibus necessariam, vnicuique per se fortè innotescere, si spiritum manentem in se habet. At verò quæ sunt in fide non singulis quidem necessaria, sed ad ecclesiæ communem vtilitatem pertinentia, non ea statim à bonis viris cognoscuntur quàmlibet spiritum Dei & vnctionem habentibus. Si enim simplici mulierculæ proponatur,an accidentia in Sacramẽto altaris sine subiecto sint,quãuis sancta sit & iusta, non est opus ea de re ab vnctione doceatur. Sed si illud ab ea inquiras, num Christus pro peccatis nostris sanguinem fuderit,id profecto ab vnctione docebitur, quoniam præstanti quod in se est Deus fidem ad salutem necessariam non negat. Porrò autem cùm quæstio hęc de numero librorum Canonicorum non spectet ad singulos, sed ad doctos in ecclesia viros referenda sit, fit consequẽs,vt ad cognoscendum an hic liber aut ille sit Canonicus, non sit satis vnctionem habere.Non enim vnctio quemcunque simplicẽter docet de omnibus,sed quemq; de his,quę sunt ei propria & necessaria.Atque hæc satis abundè errant,vt secũdum argumẽtum eluderetur.Sedvt ijs morem geramus, qui aliud præterea quicquã in illius testimonij explicatione desiderant,tertia adhuc responsio adijcienda est. Non si quidam in ecclesia primitiua tãtos habuere & in virtute & in doctrina progressus, vt nullo doctore externo indigerent, quippe qui spiritu docente nossent omnia,idcirco gratiã illam Spirituſsancti nos & ad omnes & ad hoc etiã tempus referemus. Alioqui si quis aut linguarũ donum,aut alia multa, quę spiritus à principio fidelibus impertiebatur,modò non habeat,non se arbitretur spiritũ accepisse: nec vnctum sese existimet,nisi cum Antonio Monacho Aegyptio sine vlla scientia literarũ

diuinas scripturas intellexerit. Quod si etiamnum vnctio docet sine externo doctore de oibus, nõ doceãt parẽtes paruulos suos doctrinã Christi, sed ne ad ipsum quidem Euangeliũ audiendum atq; discendum eat populus in ecclesias, quin ẽt codices nullos legat nec legentẽ explicãtemq; hominem audiat: expectet verò rapi se vsq; ad tertium cœlum, & ibi omnia Christianę doctrinæ mysteria percipere. Caueamus, Augustinus ait, tales tentationes superbissimas, magisq; cogitemus & ipsum apostolum Paulum, licet diuinis & voce & spiritu instructum ad hominem tamen missum esse, vt ab eo disceret, quid se oporteret facere. Acto. 9. Et Corneliũ cogitemus quamuis & exauditas orationes eius eleemosynasq; respectas ei angelus nunciarit, Petro tamen traditum imbuendũ, à quo quid credendum, quid sperandum, quid diligendum, audiret. Actor. 10. Ac de secundo argumento hactenus.

Vide Augustin. in proœmio. lib. de doctri. Christian.

Tertium verò eludi primum poterat eo rerum discrimine repetito, quod in superioris argumenti confutatione posuimus. Concedimus enim liberaliter, doctrinam cuiq; in sua vita & statu necessariam illi fore perspectam & cognitam, qui fecerit voluntatem Dei. Sicut enim gustus bene affectus differentias saporum facilè discernit, sic animi optima affectio facit, vt homo doctrinam Dei ad salutem necessariam discernat ab errore contrario, qui ex Deo non est. Quæ verò ecclesiæ sunt communia nec ad iudicium & fidem spectant singulorum, ea non à quouis discerni & iudicari possunt, quantumcunque is Dei faciat voluntatem. Huiusmodi autem sunt quæ versantur in hac controuersia de librorum diuinorum numero. Nec illarum etiã rerum iudicium adeò perspicuũ est cuiuis, vt statim ac sine doctore in promptu sit. Erant enim quidam verbum Pauli cum auiditate suscipiẽtes, & quotidie tamen scrutabantur scripturas, si hæc ita se haberent, Acto. 17. Et cum quidam docuissent sine circumcisione neminem posse saluari, non protinus cuilibet exploratum fuit, num ea vox ac doctrina ex Deo esset an non: sed relata est potiùs ad apostolos & seniores, quæstio, & adhibito concilio, magnaque prius facta disquisitione

quisitione finita, Actoram 15. Quòd, si quæ in huius argumenti refutatione dicta sunt, cuipiam adhuc non esse illa satis videantur: habeat & hoc responsum. Christum non dixisse quidem qui fecerit voluntatem Dei, hũc per se & sine magistro veram omnem prophetarum, Euangelistarum, Apostolorumq; doctrinã posse à falsa discernere, aut oues sine doctore externo vocẽ Christi internoscere cõtrariumq; alieni refutare. Sed id docuit, cũ adest fidei magister idoneus, qui rem credendam aptis loco & tpe, solido pondere ac certa auctoritate proponat, tunc auditorẽ, si bonus est, Dei doctrinam accepturum, sin malus, repudiaturum. De se quippe Christus suaq; doctrina peculiariter loquebatur, quẽ qm̃ pater signauerat Deus, ducem ac præceptorem mundo dederat, omniq; testimoniorum genere comprobarat: ei tot tantisq; argumentis Euangelium annuncianti, ei vitæ, doctrinæ, miraculorũ gloria præstanti, ei humana atq; adeò diuina auctoritate pollenti fidem nõ habere nemo sine peccato poterat. Abeat nunc Lutherus, &, quasi ecclesiæ fidem validissimis arietibus concusserit, vanissima exultatione bacchetur. Nos verò intelligamus potius illum, quem diximus, esse verborum Christi sensum cùm ex alijs Euangelistæ testimonijs, tum verò præcipuè ex ipso eodem, quod ex cap. 10. Lutherus aduersus nos citat. Opera, inquit Dominus, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Et statim, oues meæ vocem meã audiunt. Nam certe si non audirent, eæ oues Christi non essent, vt quæ ad vocem proprij pastoris tam exploratam & certam, clausis auribus obsurdescerent. Qua ex re patet, quàm inepte à Luthero illa Domini testimonia in hac causa, de qua nunc disserimus, referantur. De tertio igitur argumento tantum.

Quarto prius quàm respondeo, operæprecium mihi facturus videor, si strictim quædam attigero, quò faciliùs non hoc solum argumentum diluatur, verum etiã ea, quę deinceps differenda sunt, explicari queant.

Primum ergo id statuo, iuxta communem legẽ aliqua

exteriora

exteriorà & humana incitamenta necessaria esse, quibus
Ad Ro. 10. ad Euangelij fidem inducamur. Quomodo.n.credent ei quem non audierunt? Quomodo aũt audient sine prædicante? Itẽ si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: & si opera non feciſſem, quæ nemo
Ioan. 15. alius fecit, excusationẽ haberent de peccato suo. Nõ igitur solũ necessariũ est, vt credituro ea quæ sunt simpliciter ab homine proponãtur, quasi prima principia discipulo: verumetiã opus est exteriorẽ aliquam persuasionẽ & humanum incitamentum adhiberi: quomodo principia Geometriæ nonnulla à magistro & explicantur &
Exod. 4. suadentur. Hinc illud est, quod cùm dixisset Moyses Domino, non credent mihi, Dominus ei dedit potestatem signa faciendi. Hinc rursum illud, Prædicauerunt vbiq;,
Mar. vlt. Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Hucilla pertinẽt, hicvenit in testimoniũ, &c.
Ioann. 1. vt omnes crederent per illum. Et Sergius Paulus vir prudens cùm vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini. Acto. 13. Et Centurio videns quod fuerat,
Ioan. 4. glorificauit Deũ dicens. Verè filius Dei erat iste. Lucæ 23. Et cognouit pater quòd illa hora esset in qua dixit ei Iesus filius tuus viuit, & credidit ipse & domus eius tota, & paulò antè. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunq;
Ioan. 10. feci: & multi venerunt ad Iesum, & dicebant: Quia Ioannes quidem signũ fecit nullum: Omnia autẽ quæcunque dixit Ioannes de hoc vera erant. Et Ioan. 20. Introiuit ille discipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit. Nondum enim sciebant scripturam: quia
Actor. 8. opportuit eum à mortuis resurgere. Philippus deniq; &
Acto. 10. Petrus non vtcunque fidem Eunucho, Cornelioque proposuere: sed & causas etiam adhibuerunt, &c.

Deinde id quoque statuendum est, auctoritatem humanã & incitamenta omnia illa prædicta, siue alia quæcunque adhibita ab eo qui proponit fidem, non esse sufficientes causas ad credendum, vt credere tenemur: sed præterea opus esse interiori causa efficiente: id est, Dei

speciali

ſpeciali auxilio mouentis ad credendum. Docent id D. Thomas, ad Rom. 10. lectio. 2. ac D. Augu. libr. 1. retra. ca. 21. & alias ſæpe, quin ſacræ literæ id quoq; docēt. Quàm ſpecioſi, inquit, pedes euangelizantium pacem, euangelizantiū bona: ſed non omnes obediunt Euangelio. Eſaias enim dicit, Dñe, quis credidit auditui noſtro, & brachiū Dñi cui reuelatum eſt? Item nolite murmurare inuicem: Nēmo pōt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum: eſt ſcriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Et inferius, quibuſdam diſcipulis dicentibus, durus eſt hic ſermo, & quis pōt eum audire? propterea (inquit Dñs) dixi vobis q; nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datū à patre meo, & alio loco. Cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum: vt ſermo Eſaiæ impleretur, Dñe, quis credidit auditui noſtro, & brachium Dñi cui reuelatum eſt, &c. Externæ igitur omnes & humanę perſuaſiones, non ſunt ſatis ad credendum, quantūcunque ab hominibus cōpetenter ea quæ ſunt fidei proponantur. Sed neceſſaria eſt inſuper cauſa interior, hoc eſt, diuinum quoddam lumen incitans ad credendum, & oculi quidam interni Dei beneficio ad videndum dati. Viderunt (inquit Moyſes) oculi tui ſigna illa portentaq; ingentia, & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum. Hoc quoq; ſua voce dilucidè cōfirmauit Chriſtus Petro inquiens, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Certè Petrus audierat Ioannis Baptiſtæ teſtimoniū, quo aperta voce clamauerat, Chriſtū eſſe filium Dei. Multa inſuper Chriſti miracula viderat, & tamen poſt hæc omnia nō aut teſtimonio, aut auctoritati Ioannis, nō miraculis viſis, fidei confeſſionē Chriſtus aſſignat, ſed diuinæ reuelationi. Et ad Theſſalonicenſes, Gratias agimus Deo, qm̄ cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt verè, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis. Sunt & alia pleraq; ſacrarum literarū teſtimonia in huius rei confirmationem.

ad Rom. 10.

Ioan. 6.

Ioan. 12.

Ioann. 1.

1. The. 2.

1.ad Corinth. 12 2.Cor 13 2.Cor.3. Acto.16. Esa. 50.

mationem. Vt ad Corint. Nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto, & cætera quę sequuntur. Et rursum inter spiritus charismata Paulus enumerat fidē: & alibi, non sumus sufficientes, &c. Et apud Lucam: Quędam mulier colens Deum audiuit Paulum, cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo. Et illud erigit mane, mane erigit mihi aurem, Dominus deus aperuit mihi aurē, vt audiam quasi magistrū. Dies me deficiet si omnia velim commemorare, quibus secundum hoc fundamentum stabilitur.

Cui & tertium subiiciendum est, rationem formalem nostrę fidei non esse ecclesiæ auctoritatem, hoc est, fidei vltimā resolutionem nō fieri in ecclesiæ testimoniū, ipsæ scholasticæ res formas dicēdi scholasticas rapiūt, & quæ vocabula scholarū consuetudo diuturna triuit, ea Latini nobis condonare debent. Nec.n. tam sermonis ornatum, q̄ disputationis lucem sequimur. Sed ad rem. Eorū hic errorem dissimulare nō possum, qui asserunt, fidem nostram eo, tanquam in vltimam credendi caulam, reducē dam esse, vt credamus ecclesiam esse veracem: cui prius (inquiunt) assentimur per fidem acquisitam quàm per infusam. Quod si verum esset, prima ratio formalis infusæ fidei, non esset veritas increata, sed creata. Quare fides nostra non inniteretur tanquam suo fundamento diuinæ veritati, sed humanæ. Deinde cùm assensus conclusionis non sit certior principiorum assensu, Vt Aristoteles 1. post. lib. demonstrat. Si fides infusa fide acquisita niteretur, tunc Deum esse trinum, cui assentimur per infusam, fidē, nō esset nobis, aut firmius aut certius q̄ ecclesiam esse veracem: cui iuxta horū sensum assentimur per fidem acquisitam, & per humanarum causarum incitamenta.

Præterea nunquā hominem quemuis ita per fidē acqsitā existimamus esse veracē, quin formidemus, eū posse, vel falli, vel fallere. Qua, ppter si assensus catholicæ fidei ex acqsita fide pēderet, firmus omnino esse nō posset.

Ad hæc si omnes hi qui me docuerunt, imo adeo angeli cœlorum mihi astruerēt oppositum eius quod fide teneo, nō ex eo fides mea labefactaretur. Iuxta Pauli Apostoli

Vide Scotum 3.d. 13.q.vnica & Durā.d. 24. q.1.ar.1. & d. 25. q. 3. & Gabri.d. 23.q.2. ar.1.ca.2. quia videtur esse in hoc error.

postoli præscriptum illud, Licet nos aut Angelus de cœlo euangelizet nobis, &c. Nostræ igitur fidei assensio humanis causis, & incitamentis non innititur, quæ scilicet fides acquisita sectatur. Quare ne mens nostra vacillet, altiùs, petenda, quàm ab hominis vel ratione, vel auctoritate, scripturæ diuinæ auctoritas est. *Galat. 1.*

Præterea Apostoli & Prophetæ resoluebant vltimò fidem suam in diuinam & auctoritatem & veritatē. Ergo nos in humanam ecclesiæ auctoritatem fidem nostram non resoluimus. Eadém enim fides est, idemque proinde habet obiectum, rationemque formalem.

Confirmat autem hoc, vel maximè, quòd ea quæ per accidens contingūt obiecto alicuius habitus, non variāt illius obiecti formalem rationem: sed articulos credendos proponi per hos, aut illos homines, per accidens omnino contingit. Cùm ergo Prophetæ & Apostoli assentirentur articulis fidei, quia Deus reuelauit: eandē quoq; nos credendi rationē habebimus. Nisi fortè fides nostra nō est virtus Theologica, cuius vcꝫ prima & formalis ratio, si his credimus, non diuina sed humana veritas est.

Nec desunt sacrarum testimonia literarū in huius rei confirmationem, vt illud, crediderunt Domino, & Moysi seruo eius. Non dixit Moysi & Domino, sed Domino & Moysi. Item, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me, & cætera quę sequuntur: & ad Thessal. Gratias agimus Deo, quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus fidei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei. *Exod. 14.* *Ioan. 12.* *1. Thes. 2.*

His verò tribus certis stabilibusq; sententijs illa etiam coniuncta est, vltimam fidei nostræ resolutionem fieri in causam interiorem efficientem, hoc est, in Deum mouentem ad credendū. V.G. huic articulo, Deus est trinus, & huic ecclesia nō potest errare, & cæteris vniuersis doctrinæ Christianæ principijs assentio per infusam fidē. Non q̄ Ioannes dixerit, aut quiuis alius homo, sed q̄ Deus reuelauerit. Huic autem, Deus reuelauit, immediatè credo à Deo motus per instinctum specialē. Itaq; ex parte obiecti ratio formalis mouēs est, diuina veritas reuelans:

sed

sed illa tamen non sufficit ad mouendũ, nisi adsit causa interior, hoc est, Deus etiã mouens per gratuitũ specialẽ que concursum. D. Thomas. 2.2. quæst. 2. art. 9. ad 3. August. 11. confess. cap. 3. Et licet fundamento in hoc secundo iã iacto firmiter hæreat, subsistit tñ eo etiam testimonio quod in argumento refertur. Hunc. n. sensum habet quod Ioan. Apostolus dicit, si testimoniũ hominis accipimus, testimoniũ Dei maius est. Atqui, vnde credemus Apostm. id esse Dei testimoniũ? Qui credit (inquit) in filiũ Dei habet testimoniũ Dei in se. Quòd si rem hãc à capite arcessere & vnde omnia manant videre volumus: illud tandẽ intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ disciplinã se habere, vt habitus intellectus se habet ad humanas scientias & facultates. Quemadmodũ itaque intellectus noster in discursu disciplinarũ, naturalium, primò cum principijs congreditur, deinde ad reliqua cognoscẽda proficiscitur, quæ videlicet à principijs positis deriuantur: sic in cognitione supernaturaliũ rerũ quædã sunt principia supernaturalia, ex quorũ fide fidelis
Ad Heb. 2 1. animus ad cætera inuestiganda procedit. Accedentẽ (inquit) ad Deũ oportet credere quia est, & quod inquitẽti-
Ad Heb. 5. bus se remunerator sit, & iterũ, cùm deberet is magistri esse propter tẽpus, rursum indigetis, vt doceaminiquę sint elementa exordij sermonum Dei. Et statim docet, quæ-
Ad Heb. 6. nam sint eiusmodi elementa inquiens. Intermittentes in choationis Christi sermonem ad perfectionẽ feramur: Non rursus iacientes fundamentum pœnitentiæ, fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, resurrectionis mortuorum & iudicij æterni. Quibus rebus expositis facilè (vt opinor) intelligi potest, vera esse quæ paulò antè sunt dicta: Hoc est oportere, humana quædam & exteriora adminicula interuenire ad credendum: nec tamen ea esse idonea per se, nec fidei nostrę resolutionem in eiusmodi fieri, sed in interiorem causam diuinam quæ excitet, & moueat vt credamus. In assensum siquidem principiorum geometriæ, vel Arithmeticę multa veniunt quasi præambula & antecedẽtia, vt cognitio sensitiua, explicatio & suasio præceptoris,

qui

qui eadem principia non vtcunque proponit, sed explicat etiã vel per exempla sensibus manifesta, vel per effecta notissima. At ratio assentiendi formalis non est quicquam illorũ: sed sunt illa quasi determinationes, & veluti conditiones sine quibus eiusmodi principia à discipulo non intelligerentur. Ratio autem formalis, lumen naturale est inexistens: quo videlicet euideus ille assensus efficitur: vt & lumen hoc exterius ratio formalis est, quę colores efficit euidentes. In hunc ergo modum, proponere credenda, suadere, miracula facere, determinãt quidem intellectum vt credat: quasi conditiones, sine quibus vis vnquam intellectus determinatur. At ratio formalis assentiendi lumen fidei est: quod Deus infundit cerdẽti.

Iã si hæc quæ diximus sacris literis accommodaueris, inuenies profectò, ea esse vsqueadeò cõsentanea, vt obtinere à quouis aduersario debeamus. Huc.n. pertinet illud Ioãnis 4. Iã non ꝓp tuã loquelã credimus: ipsi.n. audiuimus, & scimus quia hic est verè Saluator mundi. Vt illa alia prætereamus, quæ retro sunt nobis cõmemorata. Nã quarto argumẽto refellendo satis superq́; dictum est. Vnde tñ tria postrema argumenta facillimè diluantur, quamuis.n. respectu vnius aut alterius hominis, sacras videlicet literas reijciẽtis, prior sit Ecclesiæ auctoritas, qm̃ iure probamus illi hanc esse epistolã Pauli, illam Iacobi, per ecclesię auctoritatẽ: non tñ inde colligitur, quod absolutè Ecclesiæ auctoritas sit ratio credendi formalis. Quomodõ si negãti principia Philosophię naturalis ex effectis notissimis nitamur ea suadere: non quærimus causam à qua principia philosophię pendeant, sed argumentum aliquod vel indicium certum eius rei, quę in controuersiã venit. Ac ferè in oĩbus disciplinis contingit, vt aduersus ignorantem causam vtamur effectu: & aduersus negantẽ effectũ vtamur causa, propter vtriusque mutuã connexionem. Atq; id quidem copiosè varijs multarum disciplinarũ exemplis monstrare possem, sed quæ perspicua sunt, longa esse non debent. Adhibebimus ergo exemplum vnicum, generis eius, quod & facilè intellectu sit, & positum in vna re transferri per multas possit.

Terrã interiici inter Solem & Lunã, ex Lunæ defectu ſua det Aſtrologus, nec affert tñ genus argumentationis ineptũ. Præclarè enim eſt hoc vſurpatum à doctiſſimis, quorum auctoritate nõ vterer, ſi mihi apud aliquod agreſtes habenda eſſet oratio. Cùm verò ad eos ſcribã, quibus hæc inaudita non ſunt, cur ego ſimulem, me ſi quid in his ſtudiis operæ poſuerim pdid ſſe? Vſurpatũ eſt igitur ab eruditiſſimis viris, quoddã argumentandi genus, quod a poſteriori iuniores vocant, Ariſtoteles iuxta veterem interpretẽ demonſtrationẽ quia eſt, nos ab effectis vocamus. Quæ quoniam ſuis ſæpe cauſis notiora ſunt, ad eas commonſtrandas identidẽ inferũtur. Nec illico tñ effecta hęc cauſarũ ſuarum formales rationes erunt. Non.n. vt in eodem verſemur, ſi terram interiici ex Lunæ defectu ſuademus, idcirco defectus ipſe, ratio eſt interiectionis formalis. Quin econtrario, ſi rerũ natura ſpectetur, ipſa terræ interiectio ratio eſt formalis, cur Luna defectum patiatur. Quod igitor in cæteris artibus, idẽ quoq; in Theologia contingit, vt rerũ ordo interdũ humani ingenij cauſa permutetur. Ita fit vt conta negantes nouũ teſtamentum aptiſſimè argumentemur ex veteri, atq; ediuerſo cõtra negãtes vetus ex nouo. Et.n. ab his quæ notiora ſunt nobis, ad ea quæ minùs nota ſunt, quodam quaſi naturæ ductu homines ferri non ſolũ Philoſophus auctor eſt, ſed nullo etiam philoſopho auctore experimur. Quamobrem Iudæo, cui vetus teſtamentum certius eſt, nouum ex veteri ſuademus. Habemus, inquit, firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris, & Actor. 17. Ij qui cum auiditate verbum Pauli ſuſceperant, ſcrutabantur quotidie ſcripturas an hęc ita ſe haberent. Contràverò oportet vt aduerſus eum qui nouum Teſtamentũ recipit, ac reiicit vetus, ex nouo veteris auctoritatẽ colligamus. Ad eundem quoque modũ auctoritas eccleſiæ cum ſacrarũ literarum auctoritate connexa eſt, & per legẽ connexorum vtranq; in alterius probationem sumimus. At ſi generaliter quęratur, vnde fideli conſtet, ea quæ fide tenet eſſe à Deo

2. Petri.

18

reuelata,

reuelata, non poterit Ecclesiæ auctoritatem inducere, quia vnum de reuelatis est, ecclesiam errare nõ posse. Vt 1. ad Tim. 3. ca. habetur. Nec verus catholicus, quod non nulli fingunt, assentitur huic Ecclesia est verax, solùm per coniecturas humanas, quibus acquisita fides innititur. Ad quem modũ & Saraceni suis præceptoribus, & Iudæi suis Rabbinis, & Gentes suis Philosophis, & omnes deniq; suis maioribus inhærent. Nõ sic (inquã) Christiani: sed per interius lumen infusum à Spiritu sancto: quo firmissimè atq; certissimè mouentur ad credendũ, ecclesiã Christianã errare non posse: Saracenorum, Iudæorũ, Paganorum, errare posse. Deinde responderi põt, q; etiã si in vniuersum opus esset, ecclesia ea, quæ sunt credenda, proponeret: non tñ proinde colligeretur, vltimã fidei resolutionem in ecclesiæ auctoritatẽ fieri. Non est. n. ecclesiæ auctoritas ratio per se mouens ad credendum, sed causa, sine qua non crederemus. Quippe vt nos predamus, iuxta præscriptã à Paulo legẽ, oportet vt illa, quæ credere debemus, nobis per hominẽ proponantur. Prouidit aũt Deus vt ecclesia esset, quæ certo ac firmo iudicio ea, quę verè nobis sunt credenda, proponeret. Propo nit enim ecclesia, vt rem exempli causa illustremus, Euãgelium Matthæi esse à Deo reuelatum: nec mihi proponere nisi verũ potest: Ego igitur non credo Euangelistã dicere verũ, quia ecclesia eum dicat verũ dicere, sed quia Deus reuelauit. Et tñ ecclesia proponens est causa, sine qua ego non admitterem illud Euangelium esse Matthæi. Spiritu itaq; S. ecclesiã afflatã certò credo, non vt veritatẽ auctoritatemue libris canonicis tribuat, sed vt doceat illos, nõ alios esse canonicos. Nec si nobis aditũ præbet ad hmõi sacros libros cognoscẽdos, protinus ibi acquiescendum est: sed vltrà oportet progredi, & solida Dei veritatẽ niti. Qua ex re intelligitur, quid sibi voluerit Augustinus cùm ait, Euangelio nõ crederem, nisi me ecclesiæ moueret auctoritas. Et rursum. Per catholicos euangelio credidերã. Videlicet negotiũ August. erat cũ Manich. qui absq; cõtrouersia suo cuidã euangelio credi volebant, & Manich. fidẽ astruere. Rogat igitur August.

ecquid facturi sint,si in hominē incidāt, qui ne Euangelio quidē credat:quoue genere persuasionis sint eum in suam sniam adducturi.Certè se affirmat, non aliter potuisse adduci vt Euangeliū amplecteretur, quàm ecclesiæ auctoritate victū.Non itaq; docet fundatā esse Euangelij fidē in ecclesię auctoritate, verùm simpliciter nullam esse certam viam qua siue in fideles, seu in fide nouitij,ad sacros libros ingrediantur, nisi ecclesiæ catholicæ vnum eundemq; consensum. Id quod eiusdem epistolæ c.4.& in lib.de vtilit.cred.ad Honorat. satis ipse explicauit. Certum itaq; argumentum in controuersia de vnoquolibet libro sacro ex ecclesiæ auctoritate sumitur,idq; Augustinus tradit,sed non ad hanc, sed ad diuinam auctoritatem fides librorum diuinorum referenda est.

Nec post hęc in postremis illis tribus argumētis eluēdis lectorem amplius morari volumus,sed ad ea, quæ in medio relicta sunt,explicanda properare. Testimonium igitur ex Deuteron.illud, quo deinceps aduersarij vtuntur,pro eis nihil oīno facit.Quemadmodum.n.cùm Dominus fideles monuit vt à lupis attenderent,eosq; ceu arbores nō ex folijs,sed ex fructibus internoscerēt:non statim excluditur nec canum fida custodia & ad discernendum lupos naturæ mira sagacitas, nec pastorum vigilās cura & diligens omnium prouidētia,nā si isthęc desunt, ipsæ per se oues sibi cauere nō possunt, quamlibet signū à Christo habeant vnde lupi internoscantur. Sic Moses discernendis prophetis falsis per rerum quidem euenta populum instituit, sed non proinde tamen sacerdotum in his iudicium negligit, ad quos scilicet causas omnes dubias ipse idem paulò antè referri iusserat.Sæpè aūt vsu venire poterat,vt difficile esset & ambiguum de propheta quopiam iudicium,& variæ,vt fit, discrepantesq; sentētiæ.Testimoniumverò quod affertur ex Ioāne,quoniam simile est, simili quoque ratione conuellitur. Aliud verò ex prima ad Corinthios epistо. non ita facilè refelli potest:sed id cōstat, verba Pauli mirificè à Luthe ranis torqueri.Nā si spiritualis homo,id est, in quo est spiritus Dei,sic.n.illi interpretātur,iudicat in vniuersum

omnia:

omnia: qũo Eliſæus anima, inquit eius in amaritudine eſt,& Dominus celauit à me? 3.Reg.4. Quomodo Iob,cũ multa ſe ignorare argumẽtis certis cognouiſſet, ignorationem ſuam fatetur inquiens, inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excedunt ſcientiam meam? Iob 38. 39.40.41.42. Qũo Apoſtoli non intelligebant, quæ dicebantur? Lucæ 18. Quomodo Petrus & Ioannes nondum ſciebant ſcripturam, Ioã.20? Qũo aperuit ſcripturas diſcipulis ſuis Chriſtus, quæ illis antea erant clauſæ? Luc. 24. Qũo Petrus nõ iudicauit ſimulationẽ ſuam eſſe Euãgelio contrariam? Qũo rurſus idem abſit Domine, inqt, quia nunquam manducaui omne cõmune & immundũ? Hæſitauit enim intra ſe quidnam eſſet viſio quam vidiſſet. Actor. 10. Expediant mihi, ſi poſſunt, Lutherani: cur Eunuchus, in quo ſine dubio ſpiritus Dei erat, locũ Eſaię ſine externo doctore expedire non poterat. Actor. 8. Explicent & id quoque, quamobrem fideles, qui erãt ex circunciſione, diſceptabant aduerſus Petrum quòd ad Cornelium acceſſiſſet, ſi omnia viri iuſti diiudicare poſſunt. Exponant item id, quod paulò antè in hac cauſa retulimus, quidnam Antiochenis impedimento fuit, vt nõ diſcernerent doctrinã Pauli veram eſſe, aliorum verò falſam: ſed in ſenatũ Hieroſolymitanũ retulerunt, vt seniorum apoſtolorumq; concilio illa qõ dijudicaretur. Adderẽ è ſacris libris huiuſcemodi non pauca, niſi in promptu eſſent. Et ea etiam, quæ poſuimus, ſatis ſunt ad euincendã cauſam. Paulus itaq; nõ vult quemuis hominem iuſtum poſſe de omnibus iudicare. Erant enim inter Corinthios ipſos paruuli quidã & imperfecti, quibus & ſi ſpiritus ad iuſtitiam non deerat, deerat tñ ad ea diſcernenda myſteria, quæ Apoſtolus perfectis communicabat. Non potui, inquit, vobis loqui quaſi ſpiritualibus. Tanquam paruulis in Chriſto lac potum vobis dedi, &c. Per viros igitur ſpirituales perfectos intelligit, inter quos ſapiẽtiam ipſe loquebatur, qui ſimiles Paulo ſpiritum apoſtolicum acceperant, vt scirent quæ ipſis donata eſſent, quæ & loquebantur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, qui breuiter ſenſum Chriſti peculiari ſpiritus dono poſſidebant.

Sed ne ij quidem simpliciter omnia diiudicabant, nisi vo limus eos per spiritū & Geometras & Physicos & Astrologos fuisse. Atq; nec spiritualia vniuersa cognoscebant. Nam quædam sibi spiritus reseruauit: quędam priuatim vni, alia alij reuelauit. Est ergo distributio accommoda, vt ibi, Ille docebit vos omnem veritatem: & ibi ēt, Vnctio docet vos de omnibus. Spirituales igitur & apostolici viri omnia discernunt, hoc est, supranaturalia, & naturalia, spiritualia & corporalia, nō singula, sed ea omnia, quę ad salutē fuerint necessaria. Quibus rebus intellectis, nihil est opus respōdere ad alterum eiusdem epistolę testimonium. At verò prima ratio hoc modo eluditur. Non decet veros grauesq; theologos verborum ambiguitate ludere. Non itaq; hoc loco iudicium vsurpamus pro eius sententia, qui re ipsa, quam iudicat, superior est. Alioqui si ea semper esset vocis huius significatio, cùm iuxta Paulū prophetæ duo aut tres loquuntur, & cæteri diiudicāt: oporteret hos, qui iudicium ferunt, & Prophetis, & prophetia esse superiores. Asserimus ergo ecclesiam de scripturis earumq; sensu iudicare, id est, discernere humanā à diuina, verum à falso. Atq; ecclesia sine vsurpata auctoritate, quemadmodum ante constituimus, hanc habet à Christo facultatē, spiritus, inquit, meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, nō recedent de ore seminis tui vsq; in sempiternū. De qua re qm̄ alio loco sumus fusè disputaturi, nihil est nunc præterea dicendum. Rationes autem, quæ sequuntur, omnes iam sunt in quarti argumenti responsione cōfutatæ. Pergamus itaq; ad reliquas controuersias, & institutum ordinem persequamur.

NB

Cap. nouum ostendit illos libros, de quibus erat controuersia, habendos esse sine dubio pro canonicis.

IN secunda huius cōtrouersiæ parte polliciti sumus nos quidem ostensuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium sunt vocati, canonicos esse. Id vt fiat quàm breuissimè, sit prima conclusio.

Baruch

Baruch à canone sanctarum scripturarum eximere,nõ solùm temerariũ,sed ét erroneum est. Erroneũ verò hic appello,quoniã varia & ambigua est huius nominis significatio,id quod hæ: esi proximũ,hæresim nõ audeovocare.

Hæc primùm patet ex concilio Florentino sub Eugenio 4.in Decreto super vnione Iacobinorum & Armeniorum.Vbi Baruch inter Prophetas & sacros auctores annumeratur.

Deinde synodus Tridentina sub Paulo 3.apertè librũ Baruch in canonicis censet.Erroneum igitur est, illum à canonicis excludere. Nam & Eusebius libro de demon. Euangel.cap.19, Prophetiam Baruch diuinam esse non dubitat affirmare.Affirmat quoque idem Clemens Alexand.lib.2.pędag.cap.3.

Denique in vigilia Pentecostes nomine prophetę toti populo Christiano per oẽs ecclesias legitur. Qua in re si Ecclesię Christi fallerentur,pernicioſissimè fallerentur. Quid ita?Nempè simul atq; populus intelligeret se in re eiusmodi à sacerdotibus ludificari,nullam deinceps certam fidem haberet,aut prophetias, aut etiam euangelia proponẽtibus : vt qui in simili causa atq; negotio iam & essent falsi & fefelliſſent. Quod si hic plebis Christianæ fides vacillat & claudicat:certè ego nõ video,quo alio in loco possit firma consistere.Eorum autem,qui volunt plebem rudem non à sacerdotum auctoritate pendere, sed per seipsam exquirere,An liber,qui legitur, canonicus sit iampridem explosa sententia est.

Fateamur ergo, ne in ecclesiæ doctrina grauiter erremus,librum Baruch,quem illa nomine prophetæ à multis annorum centurijs legit,inter canonicos esse consendum.Nec enim viro cuique pio persuaderi potest, Deum passurum fuisse, vt populus Christianus tot seculis in re adeò graui deluderetur.

Secunda conclusio,Thobiam,Iudith,Sapientiam,Ecclesiasticum,duosque Machabęorum libros à canone reijcere, multò magis erroneum est,ne dicam hæreticum. Augustinus in primis hos etiã sex inter alios canonicos enumerat,lib.2.de doctri.Christian.capitulo 5.vbi diui-

narum scripturarum catalogum intexuit, ex communi ecclesiæ proculdubio sententia.

Isidorus quoque 6. etymolog. c. 1. de is libris loquens, ait, quòd licèt eos Hebræi intra suum canonem non recipiant, sed ecclesia Christiana inter diuinos honorat & prædicat libros.

Hanc præterea conclusionem definit Innocentius primus in epistola ad Exuperiũ Tolosanũ Episcopum capite vltimo, quo loco sanctarũ scripturarũ libros inseruit.

Gelasius ẽt Papa cum concilio 70. Episcoporum id decreuit: asseruitque hos quoque libros sanctam & catholicam Romanam ecclesiam in ordine veteris testamenti suscipere ac venerari.

Hanc eandem conclusionem docet concilium tertium Carthaginense. Quod tamen si prouinciale fuit, confirmatum est tamen & à Leone quarto, 20. distin. cap. de libellis, & à synodo in Trullo celebrata. Nec mouere nos debet, quod Trullana illa synodus concilium Carthaginense probasse legitur, non concilia. Quoniam apud Græcos Carthaginense vnicum est, quod Græcum vocatur, in cuius 24. c. hæc habetur sacrorum librorum annumeratio. Tametsi patres Trullanæ synodi non concilium Carthaginense probent numero singulari, vt Gratianus accepit, sed canones editos in noua Carthagine.

Postremo, Hanc eandem conclusionem habes apud duo concilia iam citata, & Florentinum sub Eugenio 4. & Tridentinum sub Paulo 3.

Tertia cõclusio, Hæreticum est epistolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primò, quoniam aduersatur definitioni omnium pontificum & conciliorũ sacros libros annumerantium: vt Innocentij primi, atque Gelasij, concilij tertij Carthaginensis, Florentini insuper ac Tridentini, denique Laodicensis. Quod vtique conciliũ manifestè confirmatum est à synodo Trullana.

Cap. 59. C. 2. 16. distin. c. quoniam

Deinde probatur hæc conclusio, quoniam epistola ad Hæbræos recepta est in concilio Niceno: vt auctor est D. Thom. in commentarijs super eandem. Rem verò adeò grauem vir S. non astrueret, nisi compertum habuisset,

Præte-

Præterea, Manifestè id ostenditur ex concilio Ephesino, cuius verba sunt. Pontificem & apostolum confessionis nostræ factum esse Christum diuina scriptura cõmemorat: Si quis ergo Pontificem & apostolum nostrum negat esse factum ipsum Dei verbum, anathema sit. Hactenus concilium. Id autem non alio loco nisi in epistola ad Hebræos apostolus dixit. Diuina igitur scriptura est: ex cuius etiam solius auctoritate efficax argumentũ trahitur ad hæresim reuincendam. *Cap.* 10.

Quòd si post tam præclara & summorum Pontificũ & conciliorum testimonia sanctos auctores in huius sententiæ confirmationem citare voluero, vereor mihi illud obijciatur, quod afferam in re nõ dubia testes minimè necessarios. Atqui, non est leue argumentum, quod ex communi omnium sanctorum consensione ducitur. Atque vt Græcos scriptores pręter eam, quorum omnium (vt Hieronymus ad Dardanum ait) manet ad vnum firma consensio: vtq; Latinos omittam reliquos præter vnum Hieronimũ (de quo, quid sentiat, postea disseremus) D. Augustinus constantissimè vbiq; tenet, hanc epistolam esse canonicam. Nam & libro 2. de doctrina Christ. in canonẽ sanctarum scripturarũ refert, & tertio de Trinit. ita solidam credit huius epistolæ auctoritatẽ, vt ab ea (sicut ne ab alijs quidem diuinis scripturis) aberrare non liceat. Cumque post Augustini tẽpora omnes sancti, omnes Theologi, omnes catholici, pro canonica eam epistolã habuerint, quid est, quod Iuniores isti in meridianam lucem tenebras inferre conantur? Nisi volunt vniuersam Ecclesiã ab hinc mille annos in summo errore, inque magna huius quæstionis ignoratione versatam: cuius videlicet vsu cunctis gentibus nomine apostoli hęc epistola legitur. *Cap.* 8. *cap.* 11. *Videli.* 1. *de bapt. parm. c.* 2

Quarta conclusio, Hæreticum est epistolam Iacobi in canonicas non referre. Primò, quoniam Hieronymus in lib. de viris illustribus asserit hanc (licèt aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore meruisse auctoritatem. Iam ergo vel D. Hieronymi ętate hanc epistolam ecclesia receperat.

Item quoniam Innocentius & Gelasius, conciliaque

omnia,Carthaginense,Laodicense,Florentinum,Tridentinum,eā inter sacros reposuerūt. His adde sanctos antiquos,quos nominatim ēt postea commemorabimus,omnesq; iuniores,cum veteribus Theologis scholasticis,breuiter omnes catholicos. Vsu quippe ecclesiæ legit vbique gentiū pro sacra & apostolica. Abeat igitur Lutherus, & relictis grauissimis testimonijs,sibi soli fidem habeat, testi scilicet integro atque incorrupto. Nos autem solido fundamento innixi teneamus illam esse canonicam.

Atque si super hoc ecclesiæ fundamentum sanè ædificare volumus, secundam epistolam Petri,duas posteriores Ioannis, & illam aliā Iudæ in canonicis numeremus, huiusq; contrarium dogma hæreticum cēseamus. Cause enim omnino subsunt eædem,quas dixi paulò antè.

Prima, Quòd huius sententiæ fuit Hieronymus in epistola ad Paulinum: Augustt.2.de doct.Christia.c.8.Isidorus 6.lib.Etymologiarum c.1.Damascenus 4.lib.c.18.ne omnes commemorem antiquos. E quibus nullus ex his epistolis tanquam diuinis testimonia non refert.

Altera,Quòd Innocentius,Gelasius,Concilium Laodicenum, Carthaginense,Florentinum, Tridentinum,illas communi consensu in canonicis supputat. Id quoniam constat inter omnes,fateamur opus est,has esse canonicas.

Postrema, Quòd diuersis anni tēporibus has ecclesia vniuersalis nomine apostolorum proponit & legit. Qua in re (vt eundem locum frequentiùs vrgeam) si populus à sacerdotibus ludificaretur, nulla postea ratione posset adduci, vt suis pastoribus etiam in eandem sententiam concurrentibus fidem indubitatam haberet. Quo malo non aliud grauius in ecclesiam posset inuadere.

Quinta conclusio.Librum Apocalypsis à canonicis excipere hæreticum est. Patet in primis, quoniam D.Hieronymo auctore in libr.de viris illustribus, & in epistola ad Dardanum,& in epistola ad Paulinum, & alijs quoq; locis,D.quoq; Augustino referente.2.de doct.Christ.ecclesia librum Apocalypsis pro canonico habet.

Item Epiphanius hæresi 51.quæ fuit Alogorū tanquā

Hære-

Hæreticos eos refellit,qui Ioannis siue Euangelium siue Apocalypsim scripturam sacram esse negant. Et clemẽs Alexandrinus libr.2.Pædago.c.12.inter scripturas Apocalypsim censet. Et Dionysius lib.Eccle.Hierar.cap.3.euangelistę Ioannis esse comprobat.& Orig.apud Eusebium 6.lib.Eccl.histo.cap.18.Ipse quoque idem Euse.in Chronicis. Ac Diony.Alex.per Dei spiritum sine dubio Apocalysim esse scriptã affirmat, Eusebio auctore 7.libr. Eccle.histo.c.23.Et Iustinus martyr apud Euseb.lib.4.Ecclе.histo.c.18.extat locus in dialog.cum Trypho.Et Irenæus lib.4.aduersum hæreses.Et Chrysost.Suida referente. Et Damas.4.libr.c.18.Nam recentiores prætereo,qui hunc ẽt librum suis commentarijs illustrarũt, Bedã,Cassiodo.Rabbanum,Rupertũ,Richar.à sancto Victore,&c.

Quamobrem verissimè Tertullianus. libr.4.aduersus Marcionem astruit, ordinem episcoporum ab apostolis succedẽtium hunc eundem librum Ioanni Euãgelistę tribuere. Scriptura igitur sacra est, si ordini episcoporum ab apostolis succedentium credimus.

Præterea,Innocentius,Gelasius,Cõcilium Carthaginense,Florentinum, Tridẽtinum, inter libros canonicos habendam esse Apocalypsim definierunt.

Præterea concilium Toletanum quartum,Apocalypsim, inquit, multorum conciliorum auctoritas, & pręsulum Romanorum synodica decreta, inter diuinos libros recipiendam esse constituerunt: & quia plurimi sunt, qui eius auctoritatem non recipiunt, si quis deinceps nõ receperit, excommunicationis sententiam habebit. Hactenus concilium.

Tandem,cùm vsu Ecclesiastico nomine Ioannis Euangelistæ, hoc est, tanquam sacra populo legenda proponatur:dubitare non licet, quin sit canonica. Quibus rebus & apertissimè expositis & firmissimè corroboratis, satis docuisse videor id, quod secunda quæstionis huius parte promiseram,Quatuordecim illos libros veteris ac noui testamenti honore diuino cum sacris reliquis afficiendos, habendosq; post hac citra controuersiam pro canonicis.

Cap.

Cap. Decimum. Continet argumentationes aduersariorum contra ea quæ capite superiori definita sunt.

NVnc tertia pars argumenta subijciet, quibus permoti esse videntur, qui aduersa dogmata, temerè & inconsultè tenuerunt. Nam, quòd Lutherus argumentatur, nullum librum veteris testamenti à Christiano recipiendum, quia si accipimus Moysen in vno mãdato, oportet Moysen totum accipere, circumcidi, & Sabbatũ obseruare, nihil est cur solicitari debeamus: cùm & Tertullianus libris quinq; aduersus Marcionem, & Augustinus triginta tribus libris cõtra Faustũ Manichæum, nõ hoc solum Lutheri argumentum, sed & multa alia copiosè docteq; refutauerint. Præter quàm quòd multas multorum obiectiones, dedita etiam opera in hoc libro dissimulamus, partim quod friuolæ sint & nugatoriæ, docuit autẽ prudenter Aristoteles, quolibet stulto proferente contraria non decere solicitũ esse sapientem. Partim, quod sint aut curioſę aut inutiles, nec in opere, quod ego & grauissimum & vtilissimum fore cupio, expectandum est, dum de remo inflexo & de collo columbæ respondeam.

Primum itaq; argumentum primã conclusionẽ prefinitam labefactare conatur. Quòd Baruch libellum illũ nec Augustinus, nec Damascenus, nec Innocentius, nec Gelasius, nec concilium Laodicenum, nec Carthaginense in numero librorum canonicorum supputarunt. Imò Augustinus, cùm totum canonem scripturarũ diuinarum texere se profiteretur, libellum Baruch in numeratione prætermisit. Et Innocentius cæteris præter hunc unum supputatis, reliquos asseruit esse damnandos.

Cõfirmat autem huius argumenti vim proœmiolum in hunc librum. Vbi quoniam in Hebræo canone nõ habetur, propter notitiam solùm legẽtium ascribi dicitur. Est autem desumptum ex proœmio. D. Hieronymi in cõmentaria Hieremiæ. Ob quam etiam causam, cum Hieronymus reliquos omnes prophetas suis commentarijs illustrasset, in hunc nihil prorsus commentatus est.

Secundum verò argumentum secundã conclusionem infir-

infirmare nititur. Quòd D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regũ, & in epistola ad Chromatium & Heliodorum, quæ prouerbiorum proœmium est, sex illos libros veteris testamenti excipit à canone. Quos autem libros reiicit Hieronymus, Ecclesia reiicit: vt cap. sancta Romana. 15. dist. Gelasius tradit. Non igitur sunt canonici.

Confirmatur quoq; idem alia argumentatione non leui. Nam Cyprianus in expositione symboli eosdem sex libros patrũ auctoritate, à quibus se accepisse, ait à numero sacrorum eximit. Quod idem fecit Melito. Qui quidẽ ad Orientem huius rei, sciscitandę causa perrexit, vbi. s. prædicationis nostræ cœpit exordium. Cumque diligenter de omnibus exporauerit, omni inuestigatione comperit, hos libros esse à veteris instrumenti canone reiiciẽdos, vt auctor est Eusebius. 4. Ecclesiasticæ historiæ libro. cap. 26. Origenes etiam in Psalmum primum hos sex libros cũ Hebręis à canone reiicit, quod Euseb. refert lib. 6. cap. 18. Sed & idem Eusebius lib. 6. cap. 11. hos libros à sacris videtur eximere. Nec ab hac sententia alienus est Damascenus. 4. lib. ca. 18. nec D. Thomas de Ecclesiasti co certus est sed ne D. quidem Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda. Epipha. quoque in libello de ponderibus & mensuris libros Sapientiæ & Ecclesiasticũ à canone reiicit. Eadem autem est ratio de aliis quinque. Non est igitur tam explorata ista conclusio, quàm volumus. 1. *par. q.* 89. *ar.* 8. *ad* 2.

Confirmatur deinde huius argumenti robur. Quoniã in concilio Laodiceno ex veteri testamento ij solũ enumerantur, quos Hieronymus numetat. Nec vlla prorsus mentio de sex illis habetur.

Confirmatur præterea idem, quoniam à Trullana synodo probantur octogintaquinque capita canonũ Apostolorum: At capite 84. non numerantur inter canonicos nec Tobias, nec Iudith, nec Ecclesiasticus. Non ergo sunt canonici. Nã hmõi libros apostoli Ecclesiæ tradiderunt: nec alios sacros habemus, quã quos ab ipsis accepimus. *cap. vlt.*

Confirmat autẽ id postremò, Quòd Synagoga in fide

errare

errare nõ poterat. Erat siquidẽ eadẽ tunc ecclesia, quę in gentes deinceps propagata est. Quo circa, eodẽ diuino spiritu cõtinebatur, eundemq; Deũ assistentẽ & gubernatorẽ habebat, sed Hebræi oẽs sex illos libros à canone reiecerũt. Vt cõstãtissimè nõ Hieronymus modò & Iosephus, verumetiã Origenes in primũ psalmũ, & auctores reliqui perhibent. Non igitur illi sex libri sunt canonici.

Iosephus lib. 1. aduersus Apionẽ. vbi quæ volumina apud Hebræos in auctoritate habeãtur, secundum maiorum traditionẽ docet. vt auctor est Euseli. 3. Hist. Euang. c. 9. & 10.

Tertium autẽ argumentũ contra ambas conclusiones insistit, si enim esset erroneum libros illos veteris instrumenti à canone reijcere, profectò viri pij iuxta ac docti post pontificũ conciliorumq; definitiones in damnatum errorẽ neutiquã incidissent. Nec enim verisimile est, eiusmodi viros latuisse, quid de hac re Summi Pontifices & cõcilia præscripserint. Constat autẽ, plurimos eosdemq; doctissimos in contrariã sententiã ijsse: qui tamẽ semper in ecclesia catholici sunt habiti. Nam glossa in proœmiũ Hieronymi super omnes diuinę scripturę libros, Ioãnes item Driedonis primo lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, negant Baruch esse canonicum. At Nicolaus Lyranus super Esdram. c. 1. & super Tobiam, Abulensis super Matthæum. c. 1. D. Antoninus 3. par. tit. 18. Caietanus cũ alijs locis, tum maximè in fine commentariorum super libros historicos veteris testamenti, alios etiã sex sacros esse in ficiantur. Quos oẽs si daremus à fidei definitione exorbitasse, nõ in ipsos modò verũ in reliquos etiã fideles essemus cõtumelioso: vt in quibus zelus Christi ita obdormierit, vt nullus cõtra præscriptos auctores proclamauerit. Quod certè, vt nullum esset aliud, satis magnũ argumentum est, cur eos libros non esse canonicos confiteamur.

Porrò quartum argumentum peculiare est, vt Machabæorum libri è numero canonicorum expungãtur. Nam Gelasius Papa reiecit secundum librum vbi supra cõmemorauimus. D. autẽ Gregorius lib. moralium 19. reijcit ambos. reijcit Eusebius in libro de Temporibus. & Richardus lib. 2. exceptionũ. c. 9. & Ocham. 3. parte dialogorum tractatu primo li. 3. c. 16. Ac D. August. contra secũdam Gaudentij epistolam. c. 23. docet ab ecclesia quidẽ esse receptos, sed non certa fide.

Nec

Nec deest hoc loco copia rationum quibus idem suaderi possit.

Prima est, quòd priori libro dicitur Antiochus illustris regnasse anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. Quem tamen anno centesimo quinquagesimo tertio regnum tenuisse compertum est, tum ex annalibus Græcorum, tum ex Eusebio in sua Chronographia. Item eodem libro & capite abominationem desolationis, quæ prædicta est à Daniele, ad idolum Antiochi detorsit auctor libri eius. Qua in re falsus est, vt Caietanus in cap. Matthæi 24. ostendit. *Cap. 1.*

Secunda ratio est, Quod in 2. lib. auctor culpam à lectoribus deprecatur: quod alienum est à diuina auctoritate. Certè qui scripta sua indigere venia fatetur, is spiritus sancti oracula non esse clamat, vt etiam Caluinus, c. 9. institutionis argumentatur. *C. vlt.*

Tertia ratio est, Quòd eodem libro statim à principio in epistola, quæ priori loco ponitur, fit mentio de altera, quæ euestigiò subditur: dicitur autem scripta anno centesimo sexagesimonono: cùm tñ scripta fuerit anno centesimo octogesimo octauo, quemadmodum in eiusdem epistolæ initio videre licet.

Quarta ratio, Quòd in ea, quæ secundo loco ponitur, cuius videlicet in superiori cõmemoratio fit, Iudas refertur esse viuus. Qui tamen non solum anno centesimo octogesimo octauo, verumetiam anno centesimo sexagesimonono iam erat vita functus: vt primo Machabæorum libro cernere est. *Cap. 9.*

Quinta ratio, Quod eodem libro secundo dicitur Antiochus membratim diuisus: At postea mors eius longè diuersa describitur. *Cap. 1.* *Cap. 9.*

Sexta ratio, Quòd eodem libro secundo quædam apocrypha referuntur de arca domini, probanturque ex eadescriptionibus Hieremiæ: quę tamen ne per somnium quidem Hieremias adumbrauit. Quin etiã cõtraria scripsisse videtur: cap. 3. suæ prophetię, inquiens, Non dicent vltra arcam Domini, &c.

Postrema ratio, Quòd vtroque libro referuntur Machabęi

chabæi duces fuisse super Iudam,& Hierusalem. Quos tamen de Tribu Iuda non fuisse, sed de Tribu Leui notius est, quam vt à me sit in præsentia confirmandum. Philo siquidem libro 2. de temporibus, ob eam causam inquit inimicitias & simultates ortas id temporis fuisse, qđ Machabæi ducatum à domo Dauid surripuerint, id autẽ manifestè pugnat cum illa Iacob prophetia. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius donec veniat qui mittendus est. Quæ singulæ rationes si non mouent, at simul omnes mouere possunt, non solùm indoctos, sed ẽt doctos, vt libros Machabæorum non esse arbitrentur in canone. Atque hæ rationes vninersæ quarti argumenti appendices sunt, vt secunda conclusio labefactetur.

An Philonis liber hic sit incertũ est. Euse. certè li. Eccl. hi. 2. c. 18 cũ indicẽ librorum Philonis diligẽtissimè scripserit, huius libelli non meminit, ita à plerisq; reiicitur.

Gen. 49.

Nam quintum præcipuum argumentum cum conclusionibus quidem non pugnat: rationem tamen eã quæ à nobis affertur, non satis firmam esse contendit. Nam concilium Carthaginense & Innocentius numerant quinque libros Salomonis, Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica, Sapientiam. Ecclesiasticum, At hos duos posteriores non esse Salomonis inter doctissimos quosque ferè conuenit: vt Augustinus etiam tradit de ciuitate Dei. 17. libro. ca. 20. Errauit igitur Innocentius, errauit quoque concilium. Quocirca nolebant quicquã de fide pronunciare, sed ex opinione loquebãtur. Ita nullum aut ex Pontificibus, aut conciliis, certum argumentum sumitur ad id quod volumus confirmandum.

Sextum etiam argumentum inuehitur in eas rationes, quę duabus istis conclusionibus confirmandis constitutæ sunt. Nam canonicus liber Latinè dicitur regularis. Id verò bifariam esse potest. Vel enim regularis intelligitur ad firmandam fidem, vel ad instruendos mores. Ergo licet illi libri à Pontificibus & concilijs definiantur esse canonici, non cogimur protinus credere, canonicos esse ad fidei dogmata confirmanda: sed sat est, si canonicos posteriori significatione fateamur. Sancti quoque auctores eadem religione testimonia, ex quarto libro Esdræ referunt, qua ex his septem qui à nobis approbantur: vt patet apud Ambrosium, libr. de bono mortis. capit. 10. &

super

super Lucam,capite primo. At, quartum Esdræ librum certum est non esse canonicum. Non igitur ex eo, quod sancti ex huiuscemodi libris testimonia tanquam sacra referant,satis ostenditur eos esse diuinos.

Septimum argumentum contra tertiam conclusionē est,Quòd D.Hieronymus ambigit,an epistola illa ad Hebręos sit canonica: imò asserit,Latinos eam nō recipere, vt patet ex lib.de viris illust.in Caio:& ex commentariis super Esaiam:Eusebius item,lib.6.cap.16. Gaius, inquit, vir disertissimus Pauli apostoli tredecim esse epistolas asserit,eam quę ad Hebræos scripta est non commemorās, quæ & nunc apud Latinos putatur non esse Pauli apostoli.Non igitur certum est eam esse canonicam. Dubitat etiam idem Hieronymus de auctoritate huius epistolę in li.de viris illustribus in Paulo:& in epistola ad Paulinū: & in commentarijs Hieremiæ. c.6.et 8

Ac ne omnia ad D.Hieronymi auctoritatē renocētur, ratio hoc idē ipsa suadet.Prima Lutheri est in prologis dicētis.Ad Hæbræos epistola,nec Pauli est,necvllius apostoli.Nā durū habet nodum,q in 6.& in 10.capite simpliciter denegat pœnitentiā peccatoribus post baptismū: & duodecimo capite ait,Esau non inuenisse pœnitentiæ locum,quanquam cum lachrymis inquisiuerit eam. Qđ est cōtra oīa euangelia & epistolas Pauli.hęc Lutherus. cap. 31.

Alteram quoque rationem adiiciunt viri quidā haud mediocriter in ecclesia catholica celebres:Quòd si Pauli hæc epistola fuisset,proculdubio, ad Hebræos ab Hæbræo,sermone fuisset Hebraico conscripta: At non esse multis argumentis suadent.Tum quoniam auctor huius epistolæ,Melchisedech inquit,interpretatur rex iustitię. Quòd si Hebraica lingua diceret,absurdum esset non aliter ac si dixisset,Melchisedech,interpretatur, Melchisedech:Tum quoniam idem auctor Hebraica testimonia citat,non iuxta veritatem Hebraicam,sed iuxta translationem septuaginta.Non erat igitur Hebræus Hebræa lingua scribens ad Hebræos.Tum quoniam epistola Hebraica nusquam gentium reperitur.Non est autem probabile ex omnibus epistolis apostolicis hāc vnā periisse. ca.8.9. & 10.

Nam reliquæ in idiomate, quo ab apostolo sunt scriptæ, apud nos seruantur.

Tertia insuper ratione suadent auctorem huius epistolæ non fuisse Paulũ. Quoniã ad probandum Hebræis Christũ esse filium Dei, illo testimonio vtitur, ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literę sensu de Salomone intelligitur. Vt patet in 2. lib. Regũ. & in 1. lib. Paralipomenon. Dedecet autẽ tantũ apostolũ in tanta re, idq; in principio epistolæ he bræis pertinacibus loquentẽ argumento imbecillo vti.

Cap. 1.
Cap. 7.
Cap. 28

Quartam adhuc rationem addunt: Quoniam auctor huius epistolæ asserit, se in doctrina euangelica ab his, dominum audiere confirmatum. At Paulus ad Galatas clamat, se non didicisse euangelium ab homine, sed sine homine per reuelationem Iesu Christi.

Cap. 2.
Cap. 1.

Quintam rursum apponunt, quod huius epistolæ auctor loquens propriè de testamento, qua ratione à pacto distinguitur: probat vetus quoque testamantum morte ac sanguine cõfirmatum: probatq; Exodi testimonio, vbi tamen Moyses non de testamento propriè, sed de pacto loquebatur. Non est igitur ille Paulus, vt qui minus aptè referat sacrarum testimonia literarum.

Cap. 9.
Cap. 24.

Postrema ratio est, quoniam eiusdem epistolæ auctor astruit in arca fuisse vrnam mannæ, virgam Aaron, & tabulas: cum tamen tertio lib. Regum expresè dicatur in arca non nisi tabulas fuisse. Nec igitur Pauli est, nec epistola canonica, vtpote quæ cum libro canonico euidentissimè pugnet. Ecce quibus rationibus Erasmus Roterodamus, & hunc secutus Caietanus tertiam cõclusionem moliuntur euertere.

Cap. 9.
Cap. 8.

Quartam verò conclusionem infirmare conantur argumentis eiusmodi.

2. Argu. Salutatio epistolæ quæ Iacobi inscribitur, nihil Dei, nihil Iesu Christi, nihil gratiæ pacisve sonat: sed profano more salutem dicit. Non ergo sapit apostolicum vsum & auctoritatem. Quare non videtur Iacobus auctor eius epistolæ: atque adeo ne alius quidem apostolus. Cuius rei alia cõiectura est apud Euse. li. 2. hist. Eccl. c. 23. de hac epistola

stolà differentem his verbis. Sciendum tamen est, quòd à nonnullis non recipiatur, nec facilè quis antiquorũ meminerit eius. Nam quod Lutherus pingui minerua argumentatur, hanc epistolam nullius apostoli esse, quia contra Paulum tribuit operibus iustificationem, & à viris doctis prorsus contemnendum est, & à nobis dissimulãdum, ne de fide & operibus, παρέργως differamus.

Nonum argumentum, aduersus ea ndẽ conclusionem intenditur. Quòd stylus epistolæ secundæ, quæ Petro tribuitur, longè alius sit ab stylo primæ: ac proinde nõ sint ab eodem auctore conscriptæ. Certum est autem auctorem primæ fuisse Petrum Apostolum. Non igitur secũda à Petro Apostolo scripta fuit. Ob hoc enim argumentũ de illa secunda epistola in epistola ad Cyprianum Hieronymus dubitat. Atque Euse. lib. 3. cap. 3. de secunda Petri multis inquit, incertum est. &c. cap. 25.

Decimum argumentum in eandem conclusionem est, Quod Eusebi. 3. lib. Eccles. histo. eorum sententiæ subscribit, qui asserunt duas posteriores Ioannis epistolas non esse Euangelistæ, sed cuiusdã Ioannis cognomẽto presbyteri. Vnde & salutatio harũ epistolarũ huiusmodi est: Senior Caio, Senior electę. Est aũt idem senior qui presbyter. Sed etiã Hieronymũ in hanc Eusebij opinionem liquet descendisse in libro de viris illustribus, cum & Ioannis Euangelistæ & Papiæ vitam operaq; texeret. Cap. 25.

Vndecimum eandem item conclusionem labefactare contendit. Quòd epistola Iudæ testimonium refert ex libro Enoch apocrypho. Quamobrem multi eam meritò reiecerunt. Nam plerosque reiecisse Hieronymus auctor est. Euseb. item 3. Eccles. hist. lib. Cap. 25.

Postremũ argumentum contra quintã conclusionem multis coniecturis nititur, quas oẽs congesit Erasmus in annotationibus in Apocalypsim. Igitur quãtum complector animo, nouẽ causas repetit, cur Apocalypsis non esse Ioannis Apostoli & Euangelistę videatur. Vnã quod Eusebius li. 3. hist. Eccle. asserit, Apocalypsim nõ esse Ioannis Euangelistæ. Alterã q; Dionysius Alexandrinus, grauis imprimis auctor, & qui cãdidissimè de hoc libro dicauit Cap. 39. Euse. li. 7 cap. 23.

iudicauit, suspicat opus ab alio quopiã Ioãne cõscriptũ. Tertiã, quod Dorotheus Tyri episcopus ac martyr prodidit Ioannem euangelium suũ scripsisse in insula Patmo: de Apocalypsi autem nullam omnino facit mentionem. Quartã, q̃ Caius, vir sanè orthodoxus apertè negat, Apocalypsim esse Ioãnis Euangelistæ, apud Eusebiũ. lib. 7. c. 21. Quintã, qđ Anastasius in suo catalogo, vbi sine controuersia de huiuscemodi rebus accuratissimè disputauit, nõ audet affirmare, hoc opus esse Ioannis Euangelistæ. Sextã, q̃ Ioannes Euangelista nomen suũ per modestiã in euangelio tacet, auctor verò Apocalypseos suum contra nomen frequenter inculcat. Septimã, quod Græci hunc librũ non receperunt, vt auctor est Hieronymus ad Dardanum. imò multi eruditissimi viri totũ librũ ceu fictũ insectati sunt, quasi nihil haberet Apostolicæ grauitatis, nec in sentẽtijs quicquã esset, quod Apostolica maiestate dignũ videretur. Octauã, quod stylus euangelij & huius libri magnopere discrepãt. Nonã, quod in Græcis codicibus nõ erat titulus Ioãnis Euangelistæ, sed Ioannis Theologi, qui alias presbyter cognominatus est. His cõiecturis Erasmus vtitur vt hunc librũ Ioanni Euangelistæ adimat. At Lutherus nec apostolicã, nec propheticã existimat, q̃ beatos dicat eos, qui seruant, quæ in ea scripta sunt, cum tñ nemo sciat an fœlix sit, an nõ sit: & præterea cum humana intelligentia scripturam illã penitus non assequatur, tantundem (inquit) est, ac si eã non haberemus. Quippe diuini libri, quoniam ad populi vtilitatem accommodantur, ab humana intelligentia nõ sunt prorsus remoti. En argumenta, quibus fidei veritas impugnari quidẽ ab hominibus potest, vinci certè aut superari non potest. Quod parte huius quæstionis vltima palàm fiet. Vbi eorum argumentorum quantum quodq; valeat, quantumq; idoneum sit vnumquodq; videbimus.

Vide etiã eundẽ li. 3. ca. 25.

Cap. Vndecimum. Vbi confutantur argumenta capite nunc proximo posita.

NOn ego catholica dogmata crassis istorum circumfunderẽ tenebris, nisi lumen possem accendere, quo quasi sole exoriente fugarentur. Alioqui in hæreticorũ

argumen-

argumentationibus recitandis digitos ad fontes solum intendere,ne videlicet lutulentæ illorum aquæ in nostra scripta deriuentur: Consiliũ est amicorũ quidẽ, sed(nisi me fallit amor)timentiũ vbi non est timor. Existimarent namq; imperiti argumenta esse maiora quã vt à nobis refelli possent, si aut summatim & breuiter pstringeremus, aut certè omnino dissimularemus. Mucronem itaque aduersariorum ipsi,qui acuimus,retundemus.

Nã ad primũ argumentũ tametsi respõdere possumus non omnes libros canonicos esse simul ab vniuersa eccle sia receptos,quo fieri potuisse, vt quem priora concilia minime recepissent,eum posteriora confirmarẽt:Respõdemus tñ(idq; verius)Baruch prophetiã tanq̃ partẽ quandã Hieremię fuisse à veteribus cõputatam Qđ(ne nostrũ videatur esse cõmentum)testimoniis antiquitatis roborãdũ est. Augustinus in primis tradit hoc 18.de ciuil. Dei lib.hęc in verba,Prophetans aũt de Christo Hieremias, hic Deus meus(inquit)& nõ æstimabitur alter ad eum: Post hac in terris visus est,& cũ hominibus cõuersatus est. Atq; euestigio Augu.hoc testimoniũ(ait)quidã nõ Hieremiæ,sed Baruch scribæ eius attribuunt:sed Hieremiæ celebratiùs hr̃.Et auctor li.q.ve.& no.test.q.102.siue Augu. siue quicunque tandẽ alius is fuerit.Cassio.ẽt in Psal.81. Chysost.quoq; idẽ testimoniũ nomine Hieremię citat,in homilia quadam de Trinitate.Sexta ẽt Synodus sess.8. refert ex eiusdem Chryso. altera homilia, cuius initium est,Profundam sectionem nomine Hieremiæ illud idẽ testimoniũ Clemens itẽ Alex.li.1.Pedago. cap. 10. illud. Aud. Israel mãdata vitę,&c.quod Baruch 3. nos habemus,Hieremiæ assignauit:& li.2.cap.3.referens illud,vbi sunt,&c.diuinã scripturã vocat.& Basilius.4.li.cõtra Eunomium super illud,vt cognoscãt te solũ verum Deum. Ambrosius item lib.1.de pœnitentia.cap.8.& lib.3.Examine Hieremiæ testimonia referunt His addle Sixtum. Papã in epistola sua prima ad omnes Christi fideles.Felicẽ in epistola ad Petrũ episcopũ Antiochenũ in 5. Synodo condemnatum. Pelagiũ denique in epistola ad Vigi-

cap.33. Baruch. 3.

lium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eũ olim antiqui Hieremiæ tribuebant. Essetq; difficile credere, nisi testes huius rei certissimos haberemus, quorũ auctoritate primum illud argumentum, difficulter quidem, sed abundè tamen elusimus.

Ad confirmationem aũt facilius responderi potest. Fateor.n. tempore. D. Hieronymi, quod nunc tenemus, id nõ fuisse adeo certũ. Sed quemadmodũ ante tpa Hieronymi, licèt quidã asseruerint epistolã Iacobi ab alio sub nomine eius editam, tñ paulatim (vt idẽ ait) procedente tpe obtinuit auctoritatem, & epistola Iudæ, quam à pleriſq; Hieronymus astruit fuisse reiectam, auctoritatẽ vsu meruit: ita & liber iste Batuch quanquàm olim à quibusdam non fuerit receptus, modo tamẽ dignus est habitus, qui ab ecclesia & concilijs vniuersalibus reciperetur.

Secundum quoq; argumentum facilè diluitur. Nec.n. verum est, in libris canonicis decernendis ecclesiæ regulã esse Hieronymũ: quod Caietanus perperã ne dicã perniciosè existimauit. Hieronymus quippe (vt Ioannes Cocleus verè dixit) in enumeratione canonicorum librorũ veteris testamẽti, Iosephũ secutus est: qui in 1. lib. aduersus Apionem ex maiorũ suorum traditione, vt inquit. 22. lib. enumerat. Auctor est Euse. li. 3. c. 9. & 19. At Augustinus non Iudæos, sed Christianus in ea re sequitur, & rectè hic quidem: Nam ecclesia gentium columna est & firmamentum veritatis. Probatur verò à Gelasio sententia Hieronymi non in canone sanctarum scripturarum constituendo, sed in his auctoribns condemnãdis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Atque ad secundum argumentum hæc satis dicta sint.

In principio epi. ad Heb. & in respons. ad 16. arti. Parisiis dãnatos artic. 4. In prologo Galeæ 20. Histo. eccle.

Nã ad primã eius confirmationẽ respondeo (id quod doctiores ferè credunt) librũ illum nõ esse Cypriani, sed Ruffini. Certè D. Cyprianus in epistola ad Rogatianum Ecclesiasticum, & in libro de habituvirginum, Sapientiã, vt diuinos libros citat. Quòd verò Ruffinus asserit, ex patrum traditione eos libros à canone reijciendos (pace lectoris dictum sit) patrum traditiones ignorauit. Tertiũ namq; Carthaginense concilium, quod hos inter canonicos

nicos numerauit,dicit se à patribus accepisse.'& Augusſt. lib.1.de prædeſt.Sanctorum,proximos apoſtolorum affirmat librum Sapientiæ tanquam diuinũ citauisse. Atque Dionyſius ex eodem libro magno præfationis honore teſtimonium allegat inquiens,In primis scripturarum inſtitutionibus quendam de diuina sapientia dixisse| comperies,Amator factus ſum formæ illius. Quid oẽs commemorem?Hieronymus in primum caput Hieremię vt libnum prophetæ citat:Ambroſius autem 1.lib.de fide,Grego.18.moraliũ.& concil.Sardicenſe in epiſtola ad oẽs epiſcopos vt diuinum librum Sapientiæ referunt .Concilium demum Toletanum vndecimum in confeſſione fidei ſanctam eſſe ſcripturam aſſeuerat.

Cap.14.

4.cap. de diuinis nomi.

cap 4.

cap.1.

Quid eccleſiaſticum?Vt diuinum citat Clemens Alex. 7.lib.Stroni.Ambroſ.31.& lib.4.de fide.Euariſtus papa in epiſtola prima ad epiſcopos Aphricanos:Sixtus ſecundus in epiſtola ad Gratum epiſcopum.Vtrumque aũ librum diuinam ſcripturam eſſe tanquam rẽ certã in fide tradit Epiphanius hæreſi 76.Anomæorum.Non igitur patrum traditione eos libros Ruffinus,ſed ſuo potius senſu refutauit.At eo tempore quo res nondum erat definita . Qua etiam ratione & reliquos excuſamus.Nam quòd D.Thomas in eam ſentẽtiam aduocatur,id ferendum nullo modo eſt:vt ex 1.parte q. 1.art.3.colligere licet . & ex commentariis in quartum caput de diuinis nominibus . Sed ne illa quæſtione.89.nihil de ſuo dixit:quin ad verbũ retulit Auguſtinum.Qui tamen quàm haberet conſtantẽ firmamque ſententiam,lib.2.de doctri.Chriſtiana, cap.8. & li.17.de Ciuitate Dei.c.8.& ad Horoſium contra Priſcilianiſtas.ca.11.imò eo ipſo libro de curâ pro mortuis gerenda.cap.17.manifeſtè declarauit.

cap.4.

Secũda autem confirmatio,quę ab auctoritate concilij Laodiceni ſumitur, imbecilla eſt Non.n.conciliũ negat eſſe canonicos:licet inter canonicos noluerit annumerare:quod nondum ea res ſatis erat explorata. Videlicet(quod ſæpe iam diximus)non omnes ſimul libri canonici ab eccleſia ſunt communi conſenſu recepti.

Ad tertiam verò confirmationem(Quoniam nihil in

præsentia de auctoritate canonum, qui dicuntur apostolorum, disputare volumus, nam hæc quæstio ab ea, quæ nunc in manibus est, separatur) dupliciter respondemus. Priùs, ne quis eiusmodi argumento nos velit vrgere, intelligat eodē ca. 84. tres Machabæorum libros inter canonicos supputari. Quod si apostolorū hos octogintaquinque canones recipere cogimur, respondeant hic ipsi nobis qui Machabæorū libros reiiciunt. sinautē (ne cōfiteantur hos esse canonicos) testimonium huius capituli contemnūt: iam profectò non est cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc disputationem (vt diximus) in aliud tempus reseruantes, quod ad præsentem locum satis est, alteram respōsionem subiicimus: Clementem qui eos canones dispersos in vnum volumen congregasse dicitur, non oēs libros canonicos collegisse, quos apostoli verbo tenus ecclesiæ tradiderunt. Non enim aliunde, vel concilia, vel patres apostolorum proximi, hos esse sacros, quàm ab apostolis didicerunt. Ait tamen Irenæ. lib. 3. c. 3. referturque ab Euseb. lib. 5. cap. 6. Clementem, quoniam cum Apostolis vitam semper egerit, atque ab apostolis institutus fuerit, recentem gessisse traditionis eorum memoriam, & eorum formam semper in oculis habuisse. Ita si hęc responsio non placet, detur alia, non omnes illos canones à Clem ēte editos, sed nonnullos à Græcis adiectos esse.

Ad postremàm denique confirmationem, huiusmodi habeto responsum. Vt cum iis liberaliter agamus, donemusq; eis Synagogā in fide errare non posse (quod tamē nō perinde vt de ecclesia catholica certum est) negamus hos libros à Synagoga esse reiectos. Aliud est enim non recipere, aliud verò reijcere. Iudæi ergo intra suū canonem hos quidem libros publica auctoritate minimè receperunt: tametsi nonnulli ēt ex eis diuinos & sacros esse crediderunt. Qua de re vide Cocleum in libello de canonicæ scripturæ & catholicę ecclesię auctoritate. De secundo igitur argumento hactenus.

cap. 11.

Ad tertium autem præcipuum argumentum respondetur, Ante id temporis nec rem fuisse tam expeditā, nec conciliorum lectionem tam assiduam, nec hęreticorum impu-

impudentiam tam procacem in libris canonicis, vel infirmandis, vel ēt reijciendis. Quocirca, non fuerunt perinde soliciti fideles de huiusmodi quæstione: cuius definitionē sine iactura pietatis poterant ignorare. Quòd si argumentum idem contorquere in aduersarios volumus, nihil est quod facilius efficere possimus. Nā (vt ex concilio primo Toletano didicimus) si quis dixerit, vel crediderit alias scripturas præter eas quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas esse, vel venerandas, anathema est. Cùm ergo plerique (quod retrò ostēdimus) hos libros tanquam diuinos venerentur, certè si ecclesia non reciperet, in anathema concilij Toletani pariter omnes incurrerent. Ne igitur hos audacię & temeritatis condēnemus illos potiùs ignorantia laborasse concedamus. Imò cum perniciosius ecclesiæ sit libros recipere pro sacris, qui reuera non sunt, quàm librū reijcere, qui aliàs verè sacer est (vt D. Thomas prima parte, quæst. 68. artic. 1, & de potentia quæst. 4. arti. 1. latius explicat) cum concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, Innocentius, Gelasius, ac ferè sancti hos libros tanquam sacros Ecclesiæ tradiderint, profectò, si ij non essent, perniciosissimè falleremur. De tertio igitur argumento satis dictum est.

Ad quartum verò argumentum primò dicitur, quòd Gelasius forsitan vnius libri nomine ambos complectitur: quod etiam in Esdra non ipse modo fecit, sed & Isidorus & Hieronymus qui Esdram interpretatus, vnicū edidit, sequens Hebræorum consuetudinem, qua Esdrę primus & secundus liber in vno est, vt Origen. in primum Psalmum docet, & Eusebius lib. 6. capitulo 18. Hanc autem mentem fuisse Gelasij, vel illud abundè magnum argumentum est, quod idem ipse probat lectionem scripturarum, quæ per anni circulum distribuuntur, librum autem Machabæorum pro dominicis Octobrjs: in quibus ambos ecclesia legit. Deinde respondetur, Gelasium de secundo libro ambiguam fortè sententiam tenuisse: eoque cōsilio in enumeratione eum librum prætermisisse. At Augustinus 18. de ciuitate Dei, & Isidorus 6. Etymologiarum, vtrumque Machabæorum ab ecclesia recipi

6. Etymolog. c. 1.

Cap. 36.

cap. 1.

asseuerant. Quod & in proœmio horum librorum asseritur. Nec id modo in dubium vocare licet, quod D. Gregorio, Euseb. atq; reliquis licuit aliquando dubitare.

Annius hos libros Philoni tribuit, at docti negant.

Iã ad primam rationem, quæ in huius quarti argumẽti confirmationem affertur, Ioannes Annius in commentarijs super secundum librum Philonis de tẽporibus tradit, libros Machabæorum, qui absq; temporibus scripti erant, Iosephum adiectione temporum apocryphos reddidisse. Ostendit verò id argumento, quo nos vsi sumus: quo eodem Ioannes quoq; Lucidus permotus est 4. suæ chrouographiæ libro. Vnde aũt Annius noster acceperit aut sine temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Iosephum adieciſſe tẽpora (ingenue fateor) me præterit. Sed si id verum est, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum est, nõ auctoribus, sed librarijs imputatur: ita menda, quæ Iosephi per incur ã inducta sunt' non auctori libri Machabæorũ, sed Iosepho tribuemus' Nec ob id libros hos apocryphos existimabimus. Tametsi Iosephum germanam veramq; catholicorum lectionẽ vitiasse viris ecclesiasticis omnibus dissimulantibus, atq; adeo conniuentibus, mihi quidem non fit verisimile. Nisi volumus mille quingentos annos & eò amplius, ecclesia in vtramq; aurem dormitante, inimicum hominem zizania superseminasse. Quamobrẽ, multo melius Eusebius Cæsariensis licet hos libros non crediderit in sacrorum numerum referendos, asserit tamen auctorem illorum non supputare Græcorum regnum ab Alexandro, sed à Seleuco Nicanore, qui regnauit in Syria anno à morte Alexãdri exactovndecimo. Cui numero si addas quinq; annos, quibus Alexander tanquam Monarcha imperauit Græcis, conficitur numerus annorum exactus sexdecim. Quibus minor erat supputatio Monarchiæ Græcorum iuxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro supputabant Igitur quod iuxta annalia Græca Antiochus regnasse dicitur anno centesimo quinquagesimo tertio, & iuxta primũ Machabæorum anno centesimo trigesimo septimo, verborum, non rerum dissensio est. Quippe, si cẽtesimo trigesimoseptimo sexdecim adijcias, numerus cẽ-

Quinque annos integros: nã regnauit præterea et aliquot menses.

tesimus

tesimus quinquagesimus tertius conficietur. Ioannes vero Lucidus in eo discrepat ab Eusebio, q; scribit Alexandrum post adeptam Monarchiam annos septem regnasse, Seleucum verò anno octauo post mortem Alexandriam exacto. Sed quod ad præsentem attinet quæstionem, non ad modum refert, vtrum ex his verum sit, cum supputatio præcipua, de qua hic agimus, minimè varietur. Li. 4. c. 3.

In huius verò confirmatione argumenti Ambrosius Catharinus Caietanum affirmat tot peccata admisisse, quot verba penè effudit. Sic. n. ille loquitur. Nec aduertit homo ad carpendum promptulus, se quoq; in reprehendẽdo Caietano sæpe ac multũ erasse. Hoc certe loco ter errauit. Sed istius errores coarguere nec meum est, nec huius tẽporis. Quid ergo? Nõne hic peccauit Caietanus? Peccauit sane. Primum in eo quòd temerè & inconsiderate, ne superbe dicam & arrogãter, auctorem libri Machabæorum ait in intelligentia Danielis esse deceptum: quẽ constat Spiritus sancti afflatu eum librum scripsisse. Deinde falso existimat Caietanus, si auctor libri Machabęorum verba Danielis vsurpat, idcirco Danielem interpretari. Quasi non licuerit Bernardo verbis scripturarũ passim vti: quas si quis arguat ab ipso male intelligi, q; verba non in eum afferat sensum qui scripturarum erat germanus & proprius, is stultus esse videatur. Certè poetę recentiores veterum versus etiam integros vsurparunt elegantissimè: nec tñ priorum illi versus à posterioribus in eandem sententiam capiuntur. Fallitur præterea Caietanus in eo quod putat, Danielis prophetiam non potuisse ad idolum Antiochi referri: quia Dominus ad futura tẽpora referendam declarauit. Eadem quippe scriptura & ad Luciferum pertinet & ad Nabuchodonosor, & ad Antichristum. Vanissimum ergo fuit auctorem libri Machabæorum reprehendere, quod in idolo, abominatione & desolatione Antiochi ad verba Danielis alluserit, vel ea certè in simili causa vsurparit. Nam & si in illum sensum Danielem adduxisset, id fecisset egregiæ, quod & Paulus & Apostoli cæteri sæpe fecerunt.

At secũda ratio duobus modis refellitur. Prius enim

nihil

nihil impedit vt Spiritus S. scriptori assistat, qui in quibusdam tamen humano more ex modestia loquitur. Sic enim Paulus ait, & si imperitus sermone non tamen scie-
1. Cor. 11. tia. Et rursum, vt minus sapiens dico, plus ego. Et iterum,
2. Co. 12. donate mihi hanc iniuriam.

Posterius aliud est loqui de ipsius historiæ veritate, aliud de interpretatione in aliam linguam. Interpres ergo veniam petit, non falsitatis, quæ nulla erat: sed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac duplici responsione conuellitur.

Sed & tertia bis quoque confutari potest: & quia non est opus confiteri, epistolam, cuius in priori fit mentio, eã esse, quæ euestigio subditur: & quod si esse quis contẽdat, habet in promptu quid dicat: puncta librariorum incuria esse malè distincta. Illa enim verba, Anno centesimo octogesimo octauo, non sunt initium epistolæ sequentis, sed finis antecedentis. Vt subsequens epistola hoc principium habeat, Populus qui est Hierosolymis. Cuius rei illud est argumentum, quod diem annumve, quo scribitur epistola, non ab initio statim, sed à fine ponere solemus: salutationem verò statim à principio. Tametsi utrumque. Constantinus & in epist. ad Donũ papam, & in epistola ad Georgium Constantin. Patriarcham, coniunxerit. Quæ igitur secundo loco ponitur, hæc scripta est anno centesimo sexagesimonono, vt in priori epistola dicitur. Quæ verò ordine quidem scripturæ antecedit, sed re ipsa tamen posterius missa est, ea scripta fuit anno centesimo octogesimo octauo.

Ita ad quartam rationem facilè dici poterat (quod ante monuimus) illam epistolam non esse cuius prior meminit. Quare nec necesse est fateri, eam esse scriptam anno centesimo sexagesimonono. Quin compilator illius secundi libri, siue is fuerit Iosephus, vt Annio placet, siue quisque alius, quascunque epistolas inuenire potuit à Iudæis scriptas, nullo seruato ordine, in initio libri forsitan collocauit.

Quòd si secundam illam esse admittimus, quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non secundũ

Hebraicam

Hebraicam cõputationẽ haberi, sed ſm Græcã. Potuit. n. (nec id incõmode) fieri, vt q eas literas dederint, ij Græcã monarchiæ ſupputationẽ fuerint ſecuti: quam tñ is qui librum illum dicitur in cõpendium redigiſſe, noiuit immutare: ſed exſcribere numerũ, vt ſcriptũ reperit. In alijs verò ſecutus eſt ſemper ſupputationẽ Hebraicam. Iudas itaq; mortuus eſt iuxta Hebræorum rationẽ, anno centeſimo quinquageſimo ſecũdo expleto: hoc eſt, anno centeſimo quinquageſimo tertio. Quibus ſi apponas ſedecim annos Græcę ſupputationis, conſtat numerus centeſimus ſexageſimus nonus: qui idẽ eſt cum priori. Nam, quo anno Iudas mortuus eſt, ſcripſit epiſtolã. Ita non eſt neceſſe cum Ruperto libro de victoria verbi, alium à Machabæo Iudam diuinare, qui eam epiſtolam dederit. *Li. 10. de vict. verbi, c. 15.*

Ad quintã non deſunt qui exiſtiment nõ Antiochum membratim diuiſum, ſed ducem ab eo miſſum: ſic enim videtur 1. cap. ſignificari. Illum verò fuga elapſum morbo peſtilenti interijſſe, vt cap. 9. dicitur, Sunt etiam qui contendunt in cap. illo. 1. particulam, &, adiectam eſſe librariorum vitio: lectionem autem veram hanc eſſe, Percuſſerunt ducẽ, & eos qui cum ipſo erant, diuiſerunt mẽbratim, &c. Scio autem verbum percutere interdum ſignificare id, quod occidere. Vt eo loco: Percuſſit Philiſtæum, &c. Sed non cogimur hic vocabuli propria ſignificatione deſerta ad dictionem confugere figuratã, præſertim cùm Danielis 11. cap. de Antiocho ſcriptum ſit, Et venient ſuper eum Romani & percutietur. Quo loco Hieronym. Percuſſus ait, dicitur eſſe, non quod interierit &c. Et 2. Reg. 2. Serui Dauid percuſſerunt de Beniamin 360. qui & mortui ſunt. Sed ne illud quidem huic expoſitioni repugnat, quod Lyranus obijcit, Antiochũ (vt hic dicitur) cecidiſſe. Non enim ſemper eo verbo mors ſignificatur: ſed qui victus eſt cecidiſſe verè aſſeritur. Cecideruntꝫ, inquit, per prona fugientes. Sed ne illud quidem obſtat quod ibi legitur, Cum ingreſſus eſſet intra ambitum fani, clauſerunt templum: Cum autem introiſſet Antiochus, &c. Vbi videtur deſignari Antiocho concluſio nullum fuiſſe locum fugiendi reliquum. Non *Iosue 7.*

enim

enim intelligendum est templũ clausum post ingressum ducis: sed cùm milites essent intra fani ambitum, vt si exempli causa dicamus, in atrijs, sacerdotes clauserunt ianuas templi. At contra, cum milites Antiochi aditum templi occultum aperuissent, vt cognita res est, lapidibus sunt à Iudęis obruti. Potuit ergo dux ipse percussus, si ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditu aperto intrauerat, exire atque fugere. Ob quam fugam cap. 9. dicit, inhoneste ac turpiter de Persíde redijsse. Sed ne rimulas quærere ad elabendum videamur, illa responsio & planior & verior est, cui historicorum grauium cõsentit auctoritas, non eundem esse Antiochum de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur. Sed ibi Antiochi magni mortem scribi, hic verò Antiochi Epiphanis. Cuius etiam finis primi libri capite sexto texitur. Nam illum Strabo libro 16. ait templum Beli expoliare conatum finitimos Barbaros interemisse.

Ad sextam, licet Rupertus omnia ea figuratè velit intelligi de arca noui testamenti, id est, humanitate Iesu Christi: ad literam tamen miraculum illud vel iam factum est, cùm expulsis gentibus à Iudæa Hebræi ex diuersis locis, vbi erant dispersi, conuenerunt, vel fortè etiã in conuersione Iudæorum ante diem iudicij futura fiet.

Nec nostris coniecturis diuina promissio debilitanda est. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

Postrema demum ratione soluenda varie torquentur auctores. Alij namque fingunt, Machabæos per matrem à tribu Iuda originem ducere: eaque ratione defendũt, sceptrum de Iuda non esse translatum. Alij sequentes traditiones Talmud astruunt, Machabæis quoque existentibus ducibus, fuisse iudices quosdam ex tribu Iuda, penes quos summa decernendi atque imperandi potestas resideret. Qui Hebraice *Zanedrin*, Latine senatus vt apud Romanos appellabatur. Vnde illud est, Populus qui est Hierosolimis, senatusque & Iudas, &c. Hos itaq; cùm Herodes qui primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudaicæ gentis obtinuit, in odium Daui-

dici

dici regni de medio sustulit, tũ vere sceptrũ de tribu Iuda dẽ abstuliſſe. Alij hunc nodum ſoluunt: affirmantes illã Iacob prophetiã, promiſſionem fuiſſe ad legem commi-
nationũ intelligendã: quæ. ſ. mutatis moribus commuta-
tur. Et quemadmodum ſnia aduerſus Niniuitas poſt pœ
nitentiã tranſlata eſt, ita quoq; hæc diuina promiſſio, ſi-
lijs Iuda peccantibus fuerit cõmutata. Quam quidẽ nor
mam in explicandis tum cõminationibus tum promiſ-
ſionibus ex Ezechiele deſumunt: apud quẽ Dei & cõmi-
natio & pollicitatio pro conuerſis, aut auerſis hominum
moribus transferuntur. Nos verò, quibus conſilium eſt
alienas expoſitiones non inimicè, aut inſectari, aut repel
lere, faciliùs hunc locum expediemus, ſi ex primo Ma-
chabæorum libro intelligimus populum Iudæorum du-
catum Machabæis tradidiſſe, non tanquam proprium &
hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſeruandum: vt
videlicet Iſraeliticam plebem interea tuerentur, donec
ſurgeret prophera fidelis, vel qui eos inſtrueret, vel quẽ
de tribu Iuda venturum expectebant. Qua ex re ſce-
ptrum de tribu Iuda non auferebatur eo præſertim, quod
ipſa quoque tribus in hoc populi condictum ſententiam
que à principio ſaltem creditur conſenſiſſe. Quartum
ergo argumentum cum ſuis confirmationibus hoc mo-
do fuerit confutatum. Nam quòd argumentum Caieta-
nus in Matthæi 24. c. ponit auctorem libri Machabæorũ
erraſſe in interpretatione Prophetiæ Danielis, quam ad
Antiochũ ille refert: cùm Lucas ad exercitũ Romanorũ
perſpicuè retulerit, id nullius momẽti eſt. Eadẽ quippe
litera & ad Nabuchodonoſorũ & ad Antichriſtũ ſpecta-
re põt. Sic eadem & ad Antiochiochum, & ad Idolũ Ro-
manorũ & ad Antichriſtum pertinet. Quæ omnino res,
quoniã nihil obſcura eſt, noſtra explicatione non eget.

At quintũ argumentum refellimus. Non modo con-
cilium Carthaginenſe, & Innocentius, ſed plerique alij
Sapientiam & Eccleſiaſt. Salomoni aſsignauerunt. Nã,
librum quidem Sapientiæ nomine Salomonis citat Ter-
tullianus de præſcriptionibus hæreticorũ: Origen. ſuper
epiſtolam ad Romanos lib. octauo: Cyprianus ſermone

Exec. 33. vid 2. Reg. 7. et 3 Reg. 9. de promiſſione throni Dauidi facta.

quarto

Hilar. in Psa. 128. Casio. in Psal. 88. & 89. et 91. Et 5. li. hi. eccle. ca. 8. Cap. 18.

quarto de immortalitate: Basilius li. 5. contra Eunomiū: Ambrosius sermone octauo in Psalmum, Beati immaculati: & li. 3. Exameron, c. 15. & 4. lib. de fid. c. 6. & Euse. 11. lib. præparationis Euangelicæ cap. 5. Quin Eusebius ipse lib. 4. Eccl. hist. c. 22. asserit, Egesippum, Irenæum, & omnes antiquos librū Sapientiæ Salomoni tribuisse. Tribuerunt certè Euaristus in epistola ad episcopos Aphricanos, Felix primus ad omnes episcopos Galliæ, Felix secundus ad Athanasium & cæteros episcopos Aegypti, Epiphanius hæresi 76. Anomæorum. Damascenus quarto suæ Theologiæ libro: vbi Iodocus Clitoueus multis argumentis contendit, librum illum non fuisse Philonis, sed Salomonis. In quibus illud maximum est, quòd verba quæ auctor capite nono eiusdem libri de se dicit, non alij quàm Salomoni congruere possunt.

Cap. 19. Cap. 14.

Ecclesiasticum quoque auctores nobilissimi Salomonis nomine retulerunt: Clemens Alexand. lib. 7. stroma. Gregorius Nazanzenus oratione octaua, Basilius quarto lib. contra Eunomium, Chrysostomus, siue quis alius fuerit, homil. 3. imperfecti operis in Matthęum, Ambro. super 7. caput prioris ad Corinth. Hieronymus in ca. 10. Ecclesiastes, Cyprianus ad Rogatianum, & tertio lib. ad Quirinum, & primo sermone de eleemolyna. Casiodo. in Psalm. 55. & 66. & 93. Gregorius 10. lib. Moralium, & 1. quæst. 1. c. non est putanda, Sixtus primus in epist. ad omnes fratres, Marcellinus ad Salomonem episcopum, Fabianus in epistola ad omnes Oriētales episcopos, Sixtus secundus ad Gratum, Damasus ad episcopos Italię, Ioānes papa ad Valerium episcopum: Quod si post tot tamque graues auctores libros illos Salomonis esse asseueremus, nihil erit profecto cur timere debeamus.

Vide ea quæ in cō futatio. 7. arg. ex Hiero. referuntur

Deinde librum esse huius aut illius scriptoris non admodum interest catholicæ fidei, dummodo Spiritus sanctus auctor esse credatur. Quod Gregorius in proœmio super Iob capite primo erudite & tradit & explicat. Nec enim refert, qua penna rex epistolam scripserit, si verè scripsit. Vnde, nihil obstaret, vt in ea re, quæ ad fidem nō pertinet, Innocentius & concilium Carthaginense communem

munem antiquorum opinionem sequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuere quippe quòd ad fidem attinere certum sit.

Denique vt has duas responsiones prætermitteremus, habemus aliã multo potiorem: quã ex Euseb. libr. 11. præparationis euangelicæ Ioannis Driedonis expressit. Cùm n. Salomõ iuxta scripturam, locutus fuerit tria milia parabolarũ, & carminũ quinq; millia, quæ nõ sunt in vnũ aliquod volumen à Salomone coacta: fuerunt alij atq; alij qui sententias Salomonis sparsas collegerũt: vt patet Prouerbiorũ cap. 25. Ita Augustinus Eugubinus secutus rabbi Moysen & Thalmudistas, credidit Esaiã libros Salomonis scripsisse, Quod quidẽ incertũ habeo: illud vero explo ratum, sententias librorũ, qui sapientiales vulgo nuncupãtur, à Salomone quidẽ fuisse primùm exceptas, sed nõ ab eodem auctore collectas. Vnde & Iesus Sirach in Ecclesiastico, non ait se protulisse, sed renouasse sapientiã de corde suo. Huius ergo rei Innocen. & conciliũ Carthaginense non ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt: Ac de quinto argumento hęc dixerimus. cap. 5. 3. Reg. 4 In Comment. super Gen. cap. 10.

Sextum verò argumentum Caietani est in fine cõmentariorum super libros historicos veteris Testamenti. Putet autem virum alioqui ingeniosum & doctum, virum pium ac nostræ familiæ columen, vano distinctionis nouæ commento argumentum firmissimum eludere voluisse atque vt leuiorem plagam repelleret, grauiorem accepisse. Cum enim nomen libri canonici apud scriptores omnes, vno excepto Caietano, pro sacro atque diuino sumatur, non modo comprehendi animo, sed ne suspicione quidem potest attingi, Pontifices & Concilia omnia aliter vocabulum vsurpasse, quàm erat in vsu vniuersorum. Deinde, concilium Carthaginense, ne quis aliter inuerteret, quid nomine scripturarum canonicarum intelligeret, declarauit: inquiens Præter scripturas canonicas, nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, &c. Et Innocentius, hi libri, ait, recipiuntur in canonem sanctarum scripturarum. Et in concilio Florentino eodem spiritu inspirante

illi omnes libri quos suscipit, & veneratur ecclesia, & de quibus præsens disputatio instituitur, scripti à sacris auctoribus asseruntur. Præterea, cùm sub eodem contextu oēs illi libri nullo facto discrimine definiātur esse canonici,ridiculum est,vt partim in vna significatione,partim in alia,libros canonicos habeamus. Ac si hanc semel distinctionem admittimus,auctoritate conciliorū atq; pontificum nullus liber sacer constare poterit. Nam, pari causatione,si id quidem lubitum esset,hæretici dicerent, vnum quemlibet de cæteris non esse canonicum ad firmandam fidem,sed ad instruendos mores. Id quoniam absurdum omnino est,retineamus potiùs eam rationē,oportet, quā Caietanus voluit euertere:vir(vt sæpe iam dixi) cum primis eruditus & pius:sed qui in libris sacris constituendis Erasmi nouitates ingeniumq; secutus, dum alienis vestigijs voluit insistere,propriam gloriam maculauit. Ac de sexto argumento hactenus.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest, Non Ambrosium modò, sed & Cyprianum ad Pompeianum,& Augustinus. 18.de Ciuit.Dei,referre ex 3.& 4. libro Esdræ testimonia:sed non tanquam ex spiritu diuino edita,quibus scilicet nefas sit refragari.

Cap.36.

Arius negauithāc epistolā esse Pauli,vt auctor est Epipha. hæres.69

In septimo principali argumento molestè fero, non alienos modo,verumetiam nostrates(bona venia legetur) in tam nouam,ne dicam leuem sententiam incidisse,vt epistolam ad Hebræos apostoli Pauli esse negauerint. Sed id multò molestius,vt si Pauli non sit,protinus nō sit canonica. Nam,auctore incerto poterit epistola certò esse canonica.Siue enim Lucas,seu Barnabas (quod quidā sunt opinati)eam epistolam scripserint,canonica erit.Nam, & per Lucam & Barnabam Spiritus sanctus loquebatur.Sed ad rem. Cùm hæreticum sit hanc epistolam à sacris scripturis excludere,certè temerarium est (nequid amplius dicam)de huius epistolæ auctore dubitare. Quem Paulū fuisse certissimis testimoniis confirmatur.Origenes in primis libro primo commentariorum super Matthæum,& refertur ab Eusebio lib.6. ecclesiasticæ historiæ, Ego dico (ait)quòd ipsa manifestissimè est Pauli,apostoli, & sem-

Cap. 18

per

per omnes antiqui maiores nostri eam vt Pauli apostoli susceperunt:& opinio vsq; ad nos peruenit,quòd sermo eius est Græco sermone compositus, vel per Clementẽ Romanæ vrbis episcopum,vel per Lucam.

Clemens item Alexandrinus apud Eusebium 6.Eccle siasticæ historiæ libro.Manifestè(inquit)est Pauli, scripta quidem Hebræo sermone tanquam Hebræis: sed à Luca in Græcum interpretata. Cap.11.

Eusebius quoque in eandem sententiam iuit 3.lib. historiæ ecclesiasticæ. Vbi cùm dixisset Clementẽ Romanum Episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli testimonijs huius epistolę vsum, continuo subijcit. Cap.37. Vnde constat quòd Apostolus hanc epistolam tanquam Hebræis mittendam patrio eã sermone conscripserit: & (vt quidam tradunt)Lucam Euangelistam, alij autẽ Clementem interpretatum esse: quod & magis verum est. Quia & stylus ipse epistolæ Clementis cum hac concordat, & sensus nimirum vtriusque scripturę plurimam similitudinem ferunt.Hactenus Eusebius. Et c.3.eiusdem libri,Pauli manifestè 14.sunt epistolę. Dies me deficiet, si velim enumerare auctores Græcos, qui hãc epistolam Paulo tribuerunt. Nec minus si cõmemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanasium in epistola ad episcopos Aphricanos, & libro vndecimo de fide trinitatis? Quid Cyrillum duodecimo libro Thesau? Quid Chrysostomum infinitis prope locis? Quid Ignatium, Quid Irenęum?Quid Damascenum? Quid Anacletum in epistola de ordinatione Episcoporum?Quid Iginium in epistola ad omnes Christi fideles?Quid cõcilium Laodicenum?Quid tandem concilium Ephesinum? Cum omnes Græci scriptores(vtauctor est Hieronymus ad Dardanum)hanc epistolam Apostoli Pauli esse vna voce fateantur. Teophylactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epistolam Pauli esse inficiantur. Affirmatqúe eos non secùs peccare, quàm si à Paulo abesse Christum negarent.Quid Latini? Nempe fatentur etiã. Fatetur Ambrosius super Psalmum, Beati immaculati: & libro de his qui mysterijs initiantur cap. 8. Augustinus

Cap.9. Concilium Ephesinum expressè docet apostoli testimonio probari, quòd Christus est factus pontifex et apostolus confessionis nostræ.

Cõci. Ephesinũ dixi quia illa epis. licet Cyril. sit, pßi debat tamen ßynodo & est à ßynodo approbata.

nus insuper 2. lib. de doct. Christ. ca. 8. & sæpe alias. Item Greg. quinto libro moralium c. 3. Gelasius cum concilio septuaginta episcoporum: Innocentius papa: concilium Carthaginense, Florentinum, Tridẽtinum. Quid moror? mille quingentos ab hinc annos ecclesia legit hãc nomine Pauli apostoli: & audemus nos in dubium vertere, quod omnes catholici tot retro sæculis sine ambiguitate tenuerunt? Omitto quod Petrus, nisi me valdè opinio fallit, testatur Paulum Hebræis epistolã scripsisse. Nam primam Petri Hebræis scriptam esse salutatio ipsa adeò apertè docet, vt ne Caietanus ipse quidem negare potuerit. At secunda Petri eisdem quoq; scripta est. Ait enim, Ecce iam vobis hanc secundam scribo epistolam. In huius verò fine sic Petrus inquit, Sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, &c. Vobis. s. Hebræis, ad quos scribebat Petrus. Vnde facta distinctione subiungit, Sicut & in omnibus epistolis: vt non obscurè intelligeres, quod Paulus Hebræis de longanimitate & salute Christi, idem & in alijs epistolis scripsisse. Non est ergo cur de auctore huius epistolæ quisquam dubitet.

Cassio. in Psa. 109. Adria. in epistol. ad Const. & Ireneum.

At, Hieronymus dubitat. Certè, vt dubitasset, non proinde nostram hanc certam indubitatamq; fidem, ambiguam efficere potuisset. Sed negamus Hieronymum ancipitem hoc loco (quod illi falsissime impingitur) habere sententiam. Nam, vt innumera loca silentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomine Pauli testimonia, vt illud etiam dissimulemus, quod de viris illustribus in Paulo, cum quorundam contrariũ sensum expressisset, eorum argumenta refellit: ille profectò locus Hieronymianæ sententię clarissimus testis est, qui habetur in epistola ad Dardanũ de terra promissionis, in hæc verba: Vas electionis loquitur ad Hebręos, fide qui vocatur Abraham, &c. Nec me fugit quòd perfidia Iudæorum hęc testimonia non susceperit. Illud nostris dicendum est, hanc epistolam, quæ inscribitur ad Hebræos, non solùm ab ecclesijs Orientis, sed ab omnibus retro Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli

,ſuſcipi: & nihil intereſſe cuius ſit, cum Eccleſiaſtici viri ſit, & quotidie eccleſiarum lectione celebretur. Quòd ſi eam Latinorum conſuetudo non recipit inter ſcripturas canonicas, nec Græcorum eccleſiæ Apocalypſim Ioannis eadem libertate ſuſcipiunt: & tamen nos vtraque ſuſcipimus, nequaquam huius temporis conſuetudinē, ſed veterum ſcriptorum auctoritatem ſequentes, qui vtriuſque teſtimonijs vtuntur, non vt interdum de apocryphis facere ſolent, ſed quaſi canonicis & eccleſiaſticis. Hactenus Hieronymus. Et in epiſtolam ad Titum, lege (inquit) ad Hebræos epiſt. Pauli apoſtoli, ſiue cuiuſcunq; alterius eam eſſe putas, quia iam inter eccleſiaſticas eſt recepta. *cap. 2.*

Ad primam igitur rationem, quoniā in relectione de pœnitentia accuratè ſanè ac diligenter illa Apoſtoli loca explicata ſunt, non eſt neceſſe modò reſpondere.

Ad ſecundam reſpondere neceſſe eſt, & quidem eo ordine, quo aduerſum conſtitutam veritatem obiectionis ſingulæ particulæ fuere propoſitæ. Nā, quod prima particula obiiciebatur, facilè diluitur: cùm contingere potuerit, vt interpres reliquerit quidem in textu verba Hebraica, ſed in margine (quod fieri ſolet) addita fuerit interpretatio, quàm librarius textui deinceps inſeruerit. Quod ēt idem in Matthæo vſu fortaſſe venit in verbis illis Eli Eli, &c. Quòd autem quæ expoſitor fortaſſe quiſpiam in margine appoſuerit, ea ſcriptorum vitio textui nonnunquam inſerantur, Nicolaus Liranus recte 2. Regū 8. animaduertit. Illa enim verba, de quo fecit Salomō omnia vaſa aurea in templo, & mare æneum, & columnas & alta re, in hunc modum & adiecta & inſerta eſſe conſtat. *cap. 27.*

Potuit & alia ex cauſa proficiſci: vt Apoſtolus vel Euangeliſta Hebraice ſcribens, quorundam vocabulorum interpretationem adiecerit, quòd apud Iudæos erāt verba quædam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt commode in linguam Hebraicam verti: vt Golgotha, & epheta. *Ioan. ca. 19. videtur aſtruere vocem Hebraicam*

Ecce duas cauſas, quibus interim argumentum illud Caietani poſſet eludi. Quo ne librum quidem Geneſeos Hebraico ſermone ſcriptum ſibi Caietanus ſuaderet. Nā

bræă esse. Sed quia voces Chaldeæ erant Hebræis quasi ppriæ ideo Euãgelista dixit, Hebraice autem Golgotha, quemadmodum si ego dicã, Hispane aũt Iaualí. Quam voce Punicã esse certũ est, pro apro ab Hispanis vsurpatam. Cap. 35. Exo. 12.

ibi legitur, Rachel vocasse filij sui nomen Benoni, id est, filium doloris mei: nomen verò ei à patre inditum Beniamin, id est, filium dextræ: & in Exodo, est enim phase, id est, transitus Domini. Respondeant nobis isti, qui simili argutia negotium nobis exhibere volunt: & si non valuerint, tertiam causam nos reddemus. Videlicet, sunt nomina composita ex multis simplicibus, quæ nonnunquam integra in compositione manent, interdum corrupta, ea si alijs verbis eadem etiam lingua, explicare voluero, nihil absurdum orietur, vt si verbi causa dicam Deicola, interpretatur, Dei cultor: paterfamiliàs, hoc est, domus gubernator & parens. Quod idem in nominibus Benoni & Melchisedech, euenire potuit.

Sed ne ad hæc tanquam in aram cõfugiamus, illa causa & præstantissima & verissima est, Interpretem id iure suo facere potuisse: cùm videlicet necessum fuit Hebraica verba manere. Si enim interpres transtulisset, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me, non fuisset à Latinis perceptum, quorsum astantes dixerint, Heliam vocat ille. Quare verba Hebraica retinere coactus, eorũ interpretationem apposuit, quod facere æquè poterat verbis Hebraicis non retentis. Certe Geneseos 35. & Exod. 12. in Hebræo nominum interpretatio nõ habetur: sed interpres adiecit de suo.

Cap. 4. ĩ illud, Abba pater.

Quòd si obijcias, illam particulam non esse sacrã scripturam, si hoc verum est: vt quæ ab officina interpretis prodierit, Primùm, conceditur conclusio: nec ego video cur perhorrescere debeamus. Deinde, negatur illa collectio. Si ab interprete proficiscitur, extra sacras literas est. Nam, particula quæ ad seruandam, vel congruitatem, vel intelligẽtiam in sacrarum literarum interpretatione additur, non censetur à sacris literis aliena. Vnde Hieronymus in commentarijs epistolæ ad Galatas, hanc consuetudinem, inquit in pluribus locis scriptura cõseruat, vt Hebraicum verbum cum interpretatione sua ponat: Bartimeus filius Timei, Aser, diuitiæ, Tabita, Dorcas, & Mesech, vernaculus, Ecce scripturam Hieronymus vocat etiam eam particulam, quam interpretem addidisse

comper-

compertum est. Atque id in epistola ad Hæbræos vel maxime locum habet: cuius interpres fuit, vel Lucas, vel Clemens: quod Apostolo & viuente & vidente factum esse, ad veritatis similitudinem videtur esse propensius. Verũ esse asseuerarem, nisi academię temperamentum in causa coniecturali placeret. Nihil ergo prima illa causa mouere nos debet, vt credamus hanc epistolam Hebraicè scriptam non fuisse. Sed ne secunda quidem causa mouet, eadem enim in Apostolum torqueretur, qui in Actorum lib. Iudæis loquens citat scripturam veterem iuxta translationem septuaginta. Itaque interpres aut Lucas, aut Clemẽs, licet Hebræos Hebraice Paulus fuerit allocutus, versionem tamen septuaginta interpretum magis reddere voluit, ne Græci literæ nouitate turbarentur. Quam ẽt ob rem Apostolus Romanis scribens, abutitur, testimonio Abacuh iuxta translationem septuaginta: ne Romanis auribus insuetam orationem afferret: vt Hieronymus auctor est in commentariis super Abacuh.

Acto. 13

Cap. 1.

Cap. 2.

Iam verò, tertia illa causa, quæ in postrema huius rationis parte nobis opponitur, nulla est. Audiui equidẽ ab Hebręo, cui Hebræi Carpentoratenses primas ex suis hominibus deferebant, epistolam hanc Hebraicam hodię etiam, Matthæique Euangelium extare. Sed vt Iudęus ille nos irridere voluerit, aut etiam ex alicuius Hebræi versione illi habeant nunc Hebraicam epistolam Pauli, Euangeliumque Matthæi, perierint vero legitimum Matthæi ad Hebręos Euangelium, & epistola Pauli ad Hebræos, Iudæorum cura id verisimillimum est accidisse.

Antepaſſ cos años Sebaſtia. Munſter. A Euangeliũ Matthæi Hebraicũ & eiusm Latinam linguam verſionẽ.

Ad tertiam rationem, qua etiam id agitur, vt Paulus auctor huius epistolę non credatur, prius respondetur, testimonium illud in sensu literali ad Christum referri. Nec obstat, sensum etiam literalem ad Salomonem etiam pertinere: cum eadem litera plura simul literalia sensa contineat: vt D. Thom. & ante hunc D. Augustinus tradidere. Quemadmodum igitur nomine Dauid Christus interdũ ad literam significatur, vt Ezech. 34. Suscitabo super ea pastorem vnum, seruum meum Dauid: & Hieremiæ 30.

1. par. q. 1 arti. 10. 3. de doc. Christ. c.

17.& 12 confes.c. 26.31.et 32. Cap.1. De vnit. eccle.c.8. Cap.9. Aug.ad Vincent. Donatistã epist. 48. Dionys.in epi.ad Titũ Hier. in 13.Mathæi c.

Seruient Domino Deo suo,& Dauid regi suo, &c. Sic & per nomen Salomonis Christum Dominum eo loco scriptura signauit.Id ne nos præteriret,adiecit,stabiliã thronum eius vsque in sempiternum.Quod apud Lucam Angelum ad Christum retulisse, notius est, quàm vt explicãdum sit:filius,inquit,altissimi vocabitur, & super domum Dauid sedebit.Augustinus porro auctor est.Psalm.71. licet in Salomonem inscribatur,Iudæos tamen de Christo esse prophetiam inuictissime defendere,quia nõnulla ibi ita dicta sunt, vt in Salomonem conuenire non possint. Quæ eadem profecto causa,vt de Psalmo quadragesimo quarto idem sentiamus cogit.

Posterius,vt in sensu allegorico hoc testimonio Paulus abuteretur, nihil à suo more faceret alienum:qui cum sæpe aliàs,tum maxime in priori ad Corinth.epistola, ex sensu allegorico argumẽtatur.Aliud est enim ex sensu spirituali certum & efficax argumentum trahi, quod Augustinus, Dionysius, Hieronymusque negarunt.Aliud verò argumentum inde probabile duci, id quod nemo sane doctus negare potest.Quod enim Rhetores argumenta verosimilia certis & exploratis adiũgunt,id Apostolus quoque facit.Potuit autem hoc loco multo & commodius & vehementius facere,vbi Hebræi intelligebant ea,quę Dauidi in Salomone Deus promiserat,in Christo esse complenda.Intelligebant autem, eisdem sacris literis sæpius admoniti,vt Micheę 4.Dani.7.patet.

Ad quartam rationem non oporteret respondere, si oratio Pauli colo & comate aptius distingueretur.Itaque lectio in hunc modum habere debet. Quæ cum initium accepisset enarrari per dominum ab eis qui audierunt,in nos confirmata est,vt illa verba,ab eis qui audierunt,non ad participium sequens,sed ad infinitiuum antecedens referantur. Sed cui hæc displicent,is tale habeat respõsum. Quod Paulus ait,in nos confirmata est,non ad se peculiariter refert,sed ad Iudæos generaliter,vt Glossa interlinearis admonuit.Prętерquam q Paulus non ait se accepisse doctrinam ab eis qui audierunt, sed salutis confirmationem:accepit enim & sacramenta ab illis & doctrinę confirmationem

firmationem,tum quia Ananias dixit illi,quid oporterét eum facere , Tum quia aſcendit ad anteceſſores apoſtolos,ne fortè in vanum curreret,&c.

Ad quintam vero reſpondere oportet in hũc modum, nomen teſtamenti apud Latinos interdũ ſignificare pactum,& promiſſionẽ:vt Hiero.in Hiere.31.ca.& in Mala. 2.cap.ſcripſit, & Innocentius in capite. cum Marthæ.de celebr.miſſa.eruditè poſtea docuit.In quã ſignificationẽ illud tradidit accipiendum, quod in canone dicitur,Hic eſt calix noui & æterni teſtaměti, id eſt,nouæ ac æternæ promiſſionis.& illud ét ad Hebræos,Noui teſtamẽti mediator eſt,vt repromiſſionem accipiãt quivocati ſunt,hæreditatis æternæ.Illud ẽt exploratũ eſt, apud.Grẹcos nomen,διαθήκη,interdũ propriè teſtamentũ,nonnunquã pactum, fœdus, & pollicitationem ſignificare . vt ex actorũ apoſtolicorum capite tertio Bubæus in cõmentarijs probat. In qua ẽt poſteriori ſignificatione& Geneſeos nono,& pſal.54.& 88.& 105.nomen διαθήκη legitur. cap. 9.

Vocabulum quoque Hebraicum *Berith* quod Exodi. 24.& Hieremiæ 31.habetur,licet frequenter pactum fœdusq; ſignificet, quandoq; tamen ad teſtamenti ſignificationem flectitur. Nam , & Hieronymus Zachariæ nono, & pſalmorum interpres Pſalmo 44.nomen Berith, in teſtamentum vertit.Imò licèt Aquila nomen illud ſemper pactum interpretetur,at.70.tamen ferè teſtamentum, vt Hiero. in 2.cap.Mala.teſtatur. In nomine igitur Hebraico Paulus ludere potuit Rhetorum more, & vocẽ à proprio ad improprium ſignificatum flectere : quod idem ſi aut Græcè,aut Latinè loqueretur,facere potuiſſet.Idque eò magis,quòd inſtrumentum à ſanis obſignatum,teſtamentum dicitur: quanuis codicillo poſtea , vel mutentur aliqua,& aliqua inducãtur, vel etiã totum omnino quod teſtamento ſemel cautum erat,antiquetur. Quocirca, & vetus illud legatum,teſtamentum quidem erat ſignatum à viuo: ſed apertum moriente Chriſto , vt velum ſciſſum oſtendit : ac per euangelicam legem velut per codicillum abolitum . Id quod Lactantius de vera ſapientia videtur mihi intellexiſſe . Nihil igitur obſtat , quo minus *Berith.* cap. 20.

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN

Exodũ loquentẽ de veteri fœdere, loquens etiã propriè de teſtamento Paulus adducat. Quinimo cõſentaneum argumentum eſt, vt perfectum teſtamentum, ſ. nouũ, ſanguine cõfirmatum ſit & morte teſtatoris. Quãdoquidem imperfectum illud vetus nõ ſine ſanguine firmatũ eſt: vt figura figurato congrueret. Atq; hęc quidem reſpõſio argumento Caietani ſatisfacit: ẽt ſi nomen Hebraicum nõ teſtamentum propriè, ſed fœdus ſolum ſignificet. Quod & Hiero. in 31. cap. Hiere. & Hebræi docti contendunt.

Ad poſtremam verò rationem is ipſe, qui poſuit, reſpõdet: Illa tria quidẽ in arca fuiſſe omnia, vt Paulus dicit: ſed vrnam & virgam foris pendentes à latere: tabulas verò intus: vt 3. lib. Regum habetur. Rurſum etiã fortè poſt illa Salomonis tempora, ſacerdotes cupientes virgam & manna in ſecretiori tutioriq; eſſe cuſtodia, intra arcam cum tabulis poſuerunt. Cuius rei Paulus nõ erat inſcius: nos ſumus, qui Hebræorum traditiones ignoramus. Theoph. in epiſt. ad Hebræos. c. 9. aſſerit Paulum optimè inſtitutum in rebus iudaicis à Gamaliele ex traditione hoc habuiſſe, hodieq; Phariſæorum ſectã aſſentiri rẽ ita ſe habere. Admonuerat ferè idem prior Chryſoſt. homi. 18. De ſeptimo itaq; argumento & huic adiunctis rationibus ſatis eſt dictũ. Nã qđ ex illis verbis, Celeriùs autem videbo vos, Caietanus argumentatur, alienũ à ratione videri, vt poſtq̃ appellauerit Cęſarẽ, ſpõdeat ſe Paulus datarũ Iudæis: adeo leue eſt, vt referre pigeat, nedũ refellere.

Cap. 8.

In octauo verò principali argumento, quo quarta concluſio coarguitur, Caietanus quidẽ nõ negat epiſtolã Iacobi eſſe canonicã: ſed auctorẽ aſſerit incertum eſſe, Eraſmus addit eã nõ ſapere apoſtolicã auctoritatẽ. At, cũ Hieronymus de viris illuſtri. Vrbanus papa in epiſtola de cõmuni vita, Alexãder Quintus à Petro in epiſtola ad oẽs epiſcopos, Anacletus in epiſtola de oppreſſione epiſcoporum, Marcellus papa ad epiſcopos Antiochenæ prouinciæ, Gelaſius cum cõcilio ſeptuaginta, Innocẽtius primus, conciliũ Mileuitanũ capite ſeptimo, conciliũ Laodicenũ, Carthaginẽſe, Florentinũ, Tridentinũ, hãc epiſtolã Iacobi apoſtoli, Iacobi, inq̃, apoſtoli eſſe affimauerint,

Orig. 2. ho. in Le.

idq;

idq; ecclesiæ vniuersalis vsu cõfirmante, temerariũ est, ne dicam erroneũ, huius epistolæ certitudinem velle aut ex incerto auctore, aut ex stylo salutationis infirmare: idq; argumento leuiori, quam cui respondere debeamus.

Ad nonum argumentum sic respondeo. Erroneũ est, ne dicam hæreticum, secundã illam epistolam Petri apostoli esse, negare. Aduersatur enim imprimis omnibus sanctis: Deinde Innocentio & Gelasio. Præterea, cõcilijs Laodiceno, Carthaginensi, Florentino, Tridentino: Denicq; vsui catholicæ Ecclesiæ, quę legit eam in festo trãsfigurationis nomine Petri apostoli.

Cõtineret etiam aliquid falsi, si Petrus apostolus eius auctor non fuisset. Nam, licèt argumentũ ex salutatione ipsius epistolæ forsitan eluderetur, quòd à fallario quopiam esset adiecta: at, quod capite primo illius epistolæ legitur, eludi nulla ratione potest. Hanc vocẽ (ait) nos audiuimus de cœlo allatã, cũ essemus in morte sancto cum ipso. Quòd si Petrus nõ scripsit epistolã, Ioãni autẽ Iacobove tribuere stultitiæ manifestariæ est, falsum epistola cõtinet. Quod est Hæreticum. Argumentum verò illud, quod Erasmũ mouit, imò plerosq; olim ante Hieronymũ (vt refert idẽ de viris illustribus in Petro) infirmũ est: cũ eundẽ auctorẽ sæpe cõtingat, nõ aliã modò, verũ eandem quoq; sententiã stylo scribere differenti. Quod (vt reliquos prætereamus) in D. Gregorio videre licet. Cuius epistolas si cũ alijs eiusdem operibus conferas, iudiciumq; feras ex diuerso dicendi charactere, ab alio auctore scriptas esse iudicaueris. Hieronymus tñ ad Hedibiã. q. 11. aliter rñdet, inquiẽs, Duæ epistolæ quæ ferunt̃ Petri, stylo inter se & charactere discrepãt, structuraq; verborum: ex quo intelligimus Petrũ pro necessitate rerũ diuersis fuisse vsum interpretibus. En Hieronymus ex dissimili stylo nõ diuersos auctores colligit, sed interpretes differentes. Apostoli. n. in aliena lingua malebãt per interpretẽ scribere, quã dono linguarum abuti: quod nõ ad elegantiam & luxũ, sed ad vsus necessarios acceperant. Nec me fugit, quod Erasmus hunc locũ Hieronymi detorquet: sed more suo facit, vt pro sua libidine interturbet omnia.

Clemen. Alex. 7. li. Stro. Glauciã tradit fuisse Petri interpretem. Sup epistolã ad Cypria-num & super epistol. ad Hedibiã.

Propter

Propter decimum argumãtum Eraſmus & Caietanus duas illas poſteriores epiſtolas negant eſſe Ioannis Euãgeliſtę. Quam ego ſenrentiam nõ temerariam modò, ſed etiam erroneam eſſe crediderim. Quoniam ſi Ioãnis cognomento ſenioris aſſeruntur, non ſunt profectò canonicæ. Nec enim quiſquam Ioãnem presbyterum auctorem ſacrum exiſtimauit. Sunt autem ſine dubio, vt antè à nobis demonſtratum eſt, epiſtolæ canonicæ: non ergo ſunt Ioannis presbyteri, ſed Euangeliſtæ. Quod Origenes in *Cap.18.* 1.pſal. apud Euſebium 6.lib. Eccleſiaſticæ hiſt. c.18. Cle- *Cap.1.* mens lib.2.ſtro. Damaſcenus 4.lib. Iſidorus ſexto etymo- *Cap.8.* log. Augu.2.de doct. Chriſti, Hieronymus ad Euagrium, *93. diſ.c.* Innocentius primus, Gelaſius, concilium Laodicenum, *leginius.* Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinumq; teſtantur. Sed & tempore paſchali vniuerſalis eccleſia duas has epiſtolas nomine Ioannis apoſtoli populo legit, Eccleſię autem, concilijs, & ſanctis antiquis tutiùs nos committemus, quàm nouitijs iſtis auctoribus. Quorum argumentum cum imbecillum ſit, alia confutatione non eget.

Vndecimum verò argumentum indignum eſſet, quod in aliorum numero cenſeretur, niſi ob illud Caietanus aſſeruiſſet, hanc epiſtolam minoris eſſe auctoritatis quã alias, quæ ſunt certò ſcripturæ ſacræ. Nam, huius epiſtolę auctoritatem expreſsè negare non audet, nequid inuidiæ ſubeat, aut criminis. Cum autem Hieronymus aſſerat, auctoritatem iam vetuſtate & vſu meruiſſe, & inter canonicas computari: miror equidem cur Caietanus aliorum opinionem ſub Hieronymi cenſuram non redegerit: quẽ pro certa regula ſacrorum librorum habẽdum exiſtimauit. Caietani igitur aſſertio hoc loco periculoſa eſt, ſi vis comparatiui teneatur. Minoris (inquit) auctoritatis eſt ijs, quæ ſunt certò ſcriptura ſacra. Non eſt igitur certò ſcriptura sacra: quod eſt erroneum. At quidam ante Hieronymum hanc epiſtolam non probarunt. Fateor, ſed fuerũt nonnulla ante Hieronymum in controuerſia, quę modò in dubium vertere hæreticum eſt. At, citat librum apocryphum. forſitan apocryphus apud Hebræos non erat. Quòd ſi eſſet, vt & Hieronymo & pleriſq; alijs placet,

cet,nihil mirũ si ab apostolo Iuda referat: cùm testimonia referat Paulus ex Arato,Menãdro,Epimenide,ęthnicis prophanisq; poetis. Vide Hieronymũ in epist. ad Eph. c.5.& ad Titum 1. At coarguit hoc respõsum Caieta. Nõ abs re,inquit,hæc epistola à multis refutata est. Quoniã etsi citare apocrypha multò magis licet quàm poetas: auctoritati tñ sacræ scripturæ derogat,vt apocrypha prophetia, vt simpliciter & absolutè prophetia inducatur. Hæc ille. Verùm aliud est, totũ librum apocryphum esse, quod Hieronymus ait: quia.s. quædã in eo libro continerentur,quæ essent ambigua. Aliud, particulam illã, quã Iudas excitauit apocryphã esse, quod nec Hieronymus, nec alius ex catholicis dixit. Nã licèt ex alio loco nõ haberemus eã esse prophetiam: at auctoritas Iudæ satis est, vt illã verisimè à Spiritu sancto extitisse sentiamus. Sicut credimus illa verba,Beatius est magis dare quàm accipere Iesu Christi esse, quia Paulus dixit. Sed stultus ego sum,qui huiusmodi argumenta conor refellere.

Act.or.17
1.ad Cor.
15.ad Ti.
1.

Ad postremum argumentum, vbi Erasmi Lutheriq; coniecturæ ponuntur,vt Apocalypseos auctoritas infirmetur,post ea quæ diximus non fuerit opus respondere: tantum satis fuerit admonere discipulos. Manifesta.n. percurrimus,vt in obscurioribus immoremur. Atq; Franciscus Titelmãnus in hac causa accuratissimè elaborauit,ediditq; peculiarem controuersiam, vnde lector petere ea poterit,quæ huic responsioni nostræ deesse videbũtur. Nam ratio postulat, vt secundę huius controuersiæ finem aliquando faciamus.

Cap. Duodecimum. Vbi eorum argumenta ponuntur, qui suadere volunt in sacrarum intelligentia scripturarum ad fontes Hebraicum & Græcum recurrendum.

IN tertia verò quæstione magna dissensio est, eaq; nisi diiudicetur, in summo errore necesse est nos atque in maximarum rerum ignoratione versari. An in sacrarum literarum intelligentia ad Hebraicum Græcumque fontem sit recurrendum, An potiùs editio ipsa Latina tam

3. Cõtrouersia.

magnæ

magnæ sit auctoritatis & ponderis, vt nec ab originali scriptura pendeat, nec per eam aut corrigi oporteat aut limari.

Prior autem huius controuersiæ pars suadetur ante omnia. D. Hieronymi testimonio. qui in libro aduersus Eluidiũ huius assertionis primus auctor esse creditur: ea ratione vel maximè, quod multo purior credenda sit manare fontis vnda quàm riui. Idem etiam in epistola ad Marcellam, cuius initium, post priorẽ, cùm fateretur aliqua sese in vulgata editione euangeliorum Latinorum emendasse, atq; ad Græcam originem reuocasse Latina, obtrectatores suos cõtemnens. Si discipliceat (inquit) fontis vnda purissimi, cœnosos riuulos bibant, & diligentiã, qua auium syluas, & concharum gurgites norunt, in scripturis legendis abijciant. Idem confirmat in epistola ad Damasum de verbo Osanna, cuius initiũ est, Multi: & in commentarijs super Zachariam dicens, Cogimur ad Hebræos recurrere, & sciẽtiæ veritatẽ de fonte magis quàm de riuulis quærere. Nempe, vt Cicero de oratore etiã ait, tardi ingenij est riuulos consectari, fontes rerum non uidere. Et in epistola ad Vitalem docet, se ad Hebraicam veritatem tanquam in præsidium & arcem solitum esse confugere. Huc adde Augustini testimoniũ ex 2. de doct. Christ. c. 15. & 18. de ciuita. Dei. Quibus locis Hieronymi sententiæ subscribit.

Postremæ 2. tomi. epistola.

5. Tomo.

Cap. 8.

Dist. 9. c. vt veterum.

Præterea, Damasus coegit Hieronymũ vt nouũ testamentũ ad Græcã reduceret veritatem: quemadmodũ Hieronymus idem in præfatione super quatuor euangelia testatur. Id vero Damasus non iussisset, nisi intelligeret noui testamenti veritatem è Græco fonte petendam.

Hieronymus quoq; ipse in commentarijs veterem interpretem sæpè vellicat, vt qui interpretando frequẽter errarit. Non igitur veteri editioni Latinæ fidem habere necessum est: nisi Hieronymum aut maleuolẽtiæ velimus arguere, si dedita opera, aut imperitiæ, si ignorãs ea quæ bene conuersa erant, reprehendit. Aliunde igitur quã ab editione Latina quærenda est sacrarum literarum firma intelligentia. Quid? quod Laurentius Faber, Erasmus,

Eugu-

Eugubinus, alijq; nonnulli iuniores veteris interpretis nunc oscitantiam, nunc negligentiam, nunc imperitiã, nunc superstitionem coarguere idoneis causis rationibusq; videtur? Nec animus est, tamen omnia eorum argumenta referre, qui Latinã editionẽ, qua ecclesia vtitur, solent reprehendere. His.n. argumentis refutandis aliud & temporis & operis dandũ est. Illas solũ reprehensiones afferemus, quibus veterẽ editionẽ falsitatis accusant. Primum aũt nu. vltim. c. Latinum aiunt interpretẽ sensum reddidisse non Hebraicæ modò veritati, verùm ét sacris omnino literis repugnantẽ. Illius.n. editio præceptum non obscurum habet, vt nullus vir fœminã ducat nisi de tribu & familia sua: nec vlla fœmina viro nubat alterius tribus & familiæ. Id autẽ tantum abest à scripturę fide, vt nihil illi magis possit esse contrarium. Moyses quippe primus hoc neglexit: nec vsque de sua ille tribu duxit vxorem. Aaron vxorem accepit Elisabeth de tribu Iuda. Exodi sexto, Soror regis Iudæ nupsit Ioiadæ pontifici. secundi Para. vicesimo secundo. & quarti regu. vndecimo. Elisabeth, cùm esset de filiabus Aaron cognata erat Beatæ Mariæ, quæ sine dubio erat è tribu Iuda. Duxit Michol duxit filiam Saulis de tribu Beniamin. Vndecim tribus non legẽ, sed iuramentum prætexunt, quominus filias suas Beniaminitis collocent, cum interim tamẽ eos qui nõ iurarant, nulla lege prohiberi apertissimè præ se ferant. Iudi. 21. Subdititium ergo est adulterinum & falsum, quod interpretis solũ auctoritate redditum est. Deinde Micheæ. 5. latina vetus editio hunc in modum habet. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milibus Iudæ, ex te mihi egredietur, &c. At Matthæus contrario penitus sensu verba eadem allegauit, inquiẽs, & tu Bethleẽ nequaquam minima es. Præterea psal. 7. vers. 12. nostra editio habet. Nunquid irascitur per singulos dies? vbi Hebraica veritas contrariũ sensum habet, cui Hieronymus omnino consentit. Contendit etiam Caluinus locum illum, Ecclesiastes 9. Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit, mendosè esse ab interprete redditum, falsamque esse sententiam interpretis, cum plerique sciãt se odio

dignos

dignos esse, & nonnulli scierint se fuisse amore dignos. Ac sunt qui credant interpretem Matth. 24. falsam reddidisse lectionem, dū pro fulgore reddidit fulgur. Quod vtiq; non pertingit ab oriente in occidentem, sed solis fulgor est qui pertingit. Atque illud quoque vrgent, quod Ionæ 4. vertit interpres, dominum hederam præparasse vt esset vmbra super caput Ionæ, & c. cum ipso quoq; Hieronymo auctore KiKaion, nec hedera sit, nec cucurbita, sed quoddam genus fruticis latinis & Græcis incognitū, quod Syris familiare est. Non ergo dominus hederam præparauit, nec Ionas sub vmbra hederæ requieuit, quod interpres falso transtulit.

Ad hæc, si veteris latini interpretis editioni addicti esse debemus, cōpellemur adeò historiā Susannæ recipere: atq; etiam Bel draconis narrationem: quam quoniā Hebraica veritas non habet, Hieronymus fabulā vocat, non eam sacris libris additurus, nisi apud imperitos (vt ipse ait) videretur magnam partem voluminis detruncasse. Itē cogemur etiam Marci postremum caput accipere, quod Hiero. ad Hedib. q. 3. non credit esse necessarium, cum in raris feratur Euangelijs, & omnibus penè Græcię libris hoc capitulum non habeatur. Necessarium quoque erit historiā adulterę mulieris venerari, quę Ioannis 8. c. nunc habetur. Cum eam tamen nec Eusebius cognoscat nisi in euangelio secundum Hebręos, nec Hieronymus eam prorsus agnoscit: sed ne Chrysostomus quidem eam interpretatione sua dignatus est, quamuis illius aliàs fecerit mentionem. Atq; Euthimius licèt eandem enarret, paulò tamen superius ait in exactioribus exēplaribus non haberi, eo quod illegitima videatur.

Dan. 13. Dani. 14 In præfationibus super Daniel. & Abacuh.

Rursum si Latini interpretis sequenda esset editio, fateri oporteret, omnes esse resurrecturos, ac proinde morituros, iuxta id quod in priore ad Corinthios epistola dicitur: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. At, huic sententię stare non cogimur. vt D. etiam Tho. in commentarijs super eundem locū astruit. Quin probabilis sima opinio est, homines, qui reperientur in die iudicij viui, nulla interueniente morte viuos

Cap. 15.

esse

esse iudicandos. Quod Apostolus certè videtur asserere in priore ad Thessaloni. epistola. Adde huc, quod interpres non erat Propheta, auctorve sacer: sed humano spiritu, & intelligentia, sacras literas ex aliena lingua in propriam transferebat. Errare igitur fallique interpretando potuit. Quamobrem interpretis sensum non tenemur amplecti: sed ipsum textum, quēadmodum ab auctore sacro, vel Hebraicè, vel Græcè traditus est. Aliud quippe fuerit (vt Hieronymus ait) vatem esse, aliud interpretem, ibi. n. spiritus ventura prædicit: hic eruditio & verborum copia quę intelligit transfert. Cap. 4. In præfatione supra pentateu.

Præterea, si non licet ab interpretis Latini translatione discedere, dānamus iuniorum omnium in vertendis sacris literis diligentiam, linguarumque peritiam tanquam videlicet otiosam ad sacras literas intelligendas. Nimirū, etiam si alium sensum habeant verba vel Hebraica, vel Græca, hic scilicet contemnendus est: ille verò omni ratione tenendus, quem Latina vetus litera præferat. Nec his argumentis satisfieri ea responsione potest, quod Hieronymus, huius editionis auctor, multò fuerit linguarum peritior quàm alius quisquā: ac proinde illius auctoritas, ingenium, & eruditio, maiora sunt quàm cuiusquā alterius interpretis iunioris. Hæc (inquam) responsio non facit satis. Primum, quoniam præstat oculis tuis videre, quā alienis. Satiùs igitur erit, vt quisq; linguas ipsas calleat, & videat ipse, potiùs quam credat interpreti. Deinde etiam, quoniā cum septuaginta interpretes, viri doctissimi, atq; Hebraicæ Græcæq; linguæ peritissimi interdum lapsi interpretando fuerint: non est cur existimemus, vnum Hieronymum nusquam à vero dum interpretaretur errasse. Vt illud prętereamus, & editio hæc vetus an Hieronymi sit an alterius, sūma virorū doctissimorū dissensione certatur. Nouū certè testamentū (vt de veteri taceam) aut Hieronymus non vertit, aut si vertit, eius Versio non extat. Quod si extaret: manet semper integrum argumentum, quod modo posuimus: Hieronymivtique sensum, vt qui sacer auctor non fuerit, non oportere semper amplecti. Hieronymus in epist. ad Augusti. cuius initium, tres simul, & de viris illustribus, in fine emēdatione ag noscit nō interpretatione.

Præterea, in Clementina prima, titulo de magistris,

Viẽnenſe concilium ſtatuit,in vniuerſitatibus Bononiẽſi, Pariſienſi,Salmanticenſi,parandos eſſe trium linguarum doctores,qui earum peritiã ſtudioſa inſtructione in alios transfundant.id quod niſi eſſet ad ſacras literas intelligẽdas magnopere neceſſariũ, nulla rõne ſynodus ſtatuiſſet.

Inſuper non videtur hoc diuinæ ſcripturæ negandum, quod humanis ſcripturis omnibus concedere neceſſe eſt: vt,cùm de aliqua ſcriptura ſcilicet ambigitur,ad archetypum,vnde tranſlata eſt,recurratur.

His argumentis:& iis quidem non leuibus,ſed(vt pleri que iudicant)ſanè firmis,nouarum rerum ſtudioſi ſibi primùm perſuaſerunt,ad veritatem noui ac veteris teſtamenti cognoſcendam,duarum linguarum Græcæ & Hebraicæ peritiam eſſe neceſſariam:Inde rurſus in eam opinionẽ deſcenderunt,vt non ſe exiſtiment ſacras literas exponere,ſi interpretationẽ Latinã vulgarem ſequantur. Id.n. (inquiunt)eſt,non auctorem ſcripturæ sacrę,ſed eius interpretẽ explicare.Deniq; & eò progreſſi ſunt, vt aſſerant nõ oportere Latini interpretis auctoritatem amplecti: ſed ipſius textus Hebræi in veteri teſtamento , Grẽci autem in nouo . Quo fieri,vt Latina editio noſtra per exemplaria Hebraica & Græca ſit omnino limanda ac corrigenda.

Hanc verò perſuaſionem Lector optime , ſi forſitan induiſti,exue rogo tantiſper,dum tibi quæ ſunt veriora certioraque proponimus . Nos ſiquidem hanc ſententiam à pleriſque receptam refellere tentabimus . Refellemus autem(vt ſpero)illo ferente opem,cuius tueri cauſam cupimus,aduerſum impugnatores veritatis . Ego enim ſi aut oſtentatione aliqua adductus, aut ſtudio certandi ad hãc potiſſimum diſputationem me applicui , non modò ſtultitiam meam:ſed etiam mores & ingenium condemnandum puto .Nam ſi in minimis rebus pertinacia reprehẽditur,calumnia coercetur . Ego ne,de maximis & quæ ad eccleſię vnitatem continendam magnopere pertineant, aut certare cum alijs pugnaciter,aut fruſtrari cum alios, tum etiam me ipſum velim?Cauſa igitur veri reperiendi diſputare cupientes , controuerſiam hanc quatuor concluſionibus breuiſſimè definiemus

Caput

Caput tertium decimum, in quo veteris vulgatæ editionis auctoritas demonstratur. & quòd non est nunc ad Hebræos Græcosve recurrendum.

PRima concluſſo, quæ maximè rem cauſamque continet, nam cæteræ ſunt quaſi conſectariæ, editionē hāc veterem atq; vulgatā, quam poſt tempora D. Hieronymi Latina eccleſia vſurpauit, fidelibus eſſe retinendam in his omnibus quæ ad fidem & mores ſpectabunt.

Secunda, ſi qua morum & fidei quæſtio inter catholicos exoriatur, eam definiri oportere per Latinam hanc veterem editionem: cuius videlicet ſi aliquod teſtimoniū alteram quæſtionis partem confirmauerit, ea ſit catholicis amplectenda: ſint contra reprobauerit, reiicienda.

Tertia. In fidei ac morum diſputatione non eſſe nunc temporis ad Habraica Græcave exemplaria prouocandū, nec ex iis certam controuerſiarū fidem eſſe faciendam.

Quarta. In his quę ad fidem & mores pertinent, non eſſe Latina exēplaria per Hebraica vel Greca corrigenda.

Primum ſiue axioma ſiue pronunciatum ſeu propoſitionem ſcholaſtico more vocare velis, Concilium Tridentinum ſeſſione 4. in hæc verba definit. Sacra ſynodus conſiderans non parum vtilitatis accedere poſſe eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus quę circumferuntur ſacrorum librorum, quænam pro authentica habenda ſit innoteſcat, ſtatuit & decreuit, vt hæc ipſa uetus & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorum vſu in eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus pro authentica habeatur: & quòd eam nemo reiicere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hactenus Concilium.

Ne autem Concilii ſolum auctoritate aduerſarios obruamus, cauſas cur id definierit ſubiiciemus: nec enim ſynodo rationes deeſſe potuerunt, quibus ita iudicauerit.

Primum enim, vel in hac ſcriptura Latina aliquod falſum continetur, quod ad fidem mores q; pertineat: vel ecō trario verum eſt quod nobis vbique tradit. Si verum eſt,

id cõfirmare nitimur: sin falsum, iam ecclesia Romana atque Latina, in qua vel sola nunc temporis fides catholica perseuerat, circa ea quæ fidei sunt grauiter aberraret. Falsam enim aliquam scripturã tanquã ab spiritu sancto reuelatam nomine vel prophetæ, vel apostoli, vel euangelistæ proponeret. Qua vna re auctoritatem sibi adimeret in reliquis proponendis. Quo nihil aut absurdius aut incommodius posset accidere.

Deinde, vt exempli causa ponatur aliquid quod latius pateat, si fortè modo vocetur in dubium, an historia mulieris adulteræ vera sit, neget autẽ quispiã verã esse, tunc aut hic error satis exploditur ex codicũ Latinorũ vnanimi consensione, & id profectò est quod quærimus: aut nõ satis exploditur, impuneq; licet eã historiã conténere, quæ Latinorũ omniũ consensu celebratur, quæq; nomine Ioãnis Euan. quotannis in ecclesia legit̃, & iam Romanę Latinęq; ac catholicæ ecclesiæ fides & auctoritas infringitur, violatur, eneruatur: dum errare in cęteris posse simili ratione existimabitur. Quod, quoniã absurdũ penitus erat, iure idẽ Conciliũ Tridentinũ eadẽ sessione decernit, vt si quis libros ipsos canonicos integros, cũ omnibus suis partibus prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris nõ susceperit, anathema sit Conficitur itaq; editionem Latinam tot annorum centenariis vsu ecclesiæ comprobatam in his quæ ad fidẽ & mores attinent, esse incõcusse tenẽdã.

Præterea, Cum scholastici auctores ab hinc ferè quadringentos annos in dogmatis thelogicis confirmandis, aut ẽt in hæresibus refellendis, solam Latinã editionem tenuerint: id peto, An quicquam in suis disputationibus confecerint, necne? Quòd si nihil certi confectum est, ò miseros homines, qui tercentum annos, atq; eo amplius, & oleum & operam perdiderunt. Quippè linguæ Græcæ atque Hebraicæ non habuerũt peritiã: sed solo interprete Latino contenti, scholæ quidẽ dogmata confirmabant: reiiciebant aũt, vniuersa quæ illis aduersarentur, Romana atque adeò Latina ecclesia tacente, vidente, probante. Sin verò confectum est à Theologis, scholasticis quippiam, cre-

dendum

dendum est certè, suis stabiliendis conclusionibus tutos sese Latinæ editioni commisisse. Ea igitur editio est à fidelibus retinenda.

Postremò, Hæreticæ prauitatis inquisitores in refutãdis hęreticis atq; puniẽdis, rogo, an hãc editionẽ Latinã sedulò tenere debeãt, an potiùs necesse est illis, ad Grecã & Hæbraicã, quã minimè nouerunt, recurrere veritatem. Quòd si indignũ est, à re prorsus incognita grauissimi tribunalis pendere iudiciũ, si absurdũ à nostratibus ad alienos, id est, Hebræos & Græcos appellare, si impiũ, ad Iudæorũ & schismaticorũ senatum referre catholicæ fidei consultationẽ, haud equidẽ intelligo quorsum Theologus huic errori cõsentiat, vt nõ existimet, editioni Latinæ certã fidẽ habendã. Intelligo aũt nostra hęc dilẽmata versutos homines & impudẽtes cũ plausu ét elusuros. Nã & irrident scholæ vniuersos auctores, & totũ negotium cognitionis fidei cauillantur. Sed nos his argumentis sanè nolumus hæreticos petulantes tanquam aduersarios cõuincere, sed Theologis modestis veritatem suadere.

Enimuero, qui hãc nostrã editionẽ infirmare cupiunt, videntur mihi nihil aliud moliri, nisi quoddam occultũ hæreticorũ patrociniũ. Nempe, inquisitores despicient, qui scripturam Latinã tanq; certam regulã teneant, cùm veritatis Græcæ atq; Hebraicæ ignorãtia teneãtur. Scholasticos auctores despiciẽt, qui vulgari Latinõ interpreti fidẽ suam alligarint, cuius tamen (vt aiunt) intelligentiã sequi non cogimur. Despiciẽt sanctos etiam priscos, qui Hebraicæ linguæ peritia caruere. Nam, ex Græcis Dorotheum, Originẽ & Eusebium Hebraicas literas legimus calluisse, ex Latinis aũt, prẽter Clementẽ & Hieronymũ, vix alius quisquã Hebræas literas nouit. Quocirca, ferè sanctos inueteri testamento hallucinari necesse erat, imò adeò eiusdem instrumenti sacramenta omnia cæcis oculis attrectare. Ea si Christianæ aures meritò perhorrescunt, consentiamus prorsus Latinã vulgatam editionem à fidelibus esse tenendam. Sanè (quod frater Franciscus Titelmãnus, vir literis & eruditione præcipuus, moribus & pietate insignis, præclarissimè dixit) dum prouidam

Lutheræ ni de peritia linguarũ sus perbientes, mox veteres Theologos contempsere Quod si quis noui tatibus eorũ contradicere, prætendebãt statim lectionem Græcam vel Hebraicã, et continuo in Græcarũ et Hebra. literarum ignaros plenis cõuitiorum plaustris inuehebãtur cõtra chlæsam est.

Dei dispensationem aduertimus, facilè videmus quēadmodum cum fidei rectitudine cōnexa semper fuerit scripturæ veritas, & cum illa solita fuerit emigrare. Donec enim apud Iudæos solos firmitas pstitit rectę fidei, apud eos quoque solos scripturarum soliditatē cognoscimus latitasse. Posteà verò quàm veritas à Iudæis repulsa, à gentibus suscepta est, digna ecclesia gentium est habita, quæ proprio suo idiomate, id est Græco, quod & vulgatissimum erat inter eos qui ex gentibus crediderāt, & latissimè cognitum, scripturam noui testamenti acciperet, in stabilimētum fidei salutaris. Porrò autem, cū ad Latinos deuolui iam fidei veritas cœpit, Græcis maxima ex parte vel ob innatam leuitatem, vel ob contentionis studium ab ecclesiæ corpore disiunctis, certè dignā aliquā, diuino munere, scripturæ stabilitatē Latinos accepisse cō sequens fuit. Nec quod pacto illud fieri verisimile potest, Latinā ecclesiā, apud quā iā inde à multis annis Christianæ fidei veritas fuit, nullam adhuc scripturam Latinam habuisse: cui suis stabiliendis dogmatis tutò inniti, suęq; fidei aduersarios condigna posset auctoritate reuincere.

Aliud quoq; grauissimum incommodum in ecclesiā mihi videntur inferre, qui Latina editione postposita, aliunde censent puram firmamq; veritatem hauriendā: Quòd Latini fideles, Græcas videlicet Hebraicasq; literas ignorantes, cùm scripturam sacram in suo idiomate Latino legerint, semper ancipiti sententia pendebunt. Siquidem nesciunt, num quę Latinè legunt, sic an aliter apud Græcos & Hebræos habeantur. Vacillabit itaque omni loco legentium fides, nec poterit alicubi firma cōsistere. Quo quid perniciosius esse potest? Latinā igitur vulgatam editionem tutā esse legētium fidelium anchoram, sine dubio teneamus: eisdemq; argumentis etiam secundam cōclusionem: quæ (vt antè diximus) huius primæ, quam modò confirmauimus, corollaria est.

Tertiam verò primum ostendimus, ex eo quòd plures scripturæ particulæ nobis subtrahentur, quæ scilicet in Græcis aut Hebraicis huius temporis exemplaribus nō leguntur: vt historia puerorum & Susannæ apud Danielem:

lem:& hiſtoria mulieris adulterę apud Ioannem:Imò & illud egregium de Trinitate teſtimonium, tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo,Pater,verbum, & Spiritus ſanctus,&c.ex Græcorum mendis ante aliquot annos nobis fuerat detractum:vt & Marci extremam coronidem, atq; alia item multa ex Latino exemplari noui iſti interpretes expunxerunt.Non igitur in Græca,vel Hebraica exẽplaria fidei controuerſia reſoluẽda eſt:alioqui,eas ſcripturæ partes reiiciamus oportet, quas concilium Tridentinum atque adeò eccleſia vna voce & conſenſu recipit.

Danie.3 & 13. Ioan.8. 1.Ioan.5 Hiero.ad Hedibiã q.3.asſerit hoc caput in rariſ exemplaribus haberi.

Deinde tertia illa concluſio hoc etiam argumento monſtratur,quod ſi eſt ad Greca exemplaria veritas expẽdenda,in pſal.13.octo uerſus nos habemus, quos Hebraicus textus minimè habet.Ita,meritò à nobis expungerentur:cum eos tamen auctoritate apoſtoli nos habeamus.

Ad Ro.3

Huic verò argumento nec Origenem,nec Hieronymũ feciſſe ſatis eccleſia demonſtrauit.Quę vſque ad hoc temporis octo illos verſus in pſalmo 13. ſcuandos credidit: non ſeruatura,ſi (quod illi aſſerunt) errore ignorantium fuiſſent inſerti.

In cõmẽ. ſuper epiſtolam ad Ro.Inproœm.ſuper 16.li.comment. in Eſaiam.

Item,Hebræorum doctores, noſtri videlicet inimici, multo ſtudio contenderunt textũ Hebraicũ corrumpere, vt vetus teſtamentũ noſtris exẽplaribus facerent eſſe contrarium,vt Euſe.li.4.eccle.hiſ.c.18.refett.Græci quoq; eadẽ contentione multis locis, vt ſcripturã ad ſuũ ſenſum traherent,nouũ teſtamentũ violarunt:vt Tertullianus 5. li.aduerſus Marcionẽ teſtatur,& Euſe.li.5. eccle. hiſt. ca. vlt.& Irenæus aduerſus Hære.lib.1.c.29.& Baſilius li.2.cõtra Eunomiũ.D.quoq; Ambroſius in cõmen.ſuper epiſt. ad Roma.& in proœmio primi libri ſuper Lucã.& Hieronymus in proœmio ſup epiſtolã ad Philemonẽ, & Origines in cõmentarijs ſuper epiſtolã ad Romanos. Nã in pleriſq; Græcis exemplaribus deeſt tota illa clauſula,Ei autẽ qui potens eſt,&c.Quã ne.Theophylactus quidem habuit. Nec in ſacris literis ſolũ, ſed in ſanctorũ codicibus fecere idem.Nam & in ſexto cõcilio Cõſtantinopolitano Macharius eiuſq; diſcipuli conuicti ſunt, quòd in confirmationẽ ſui erroris ſanctorũ teſtimonia aut truncarint,

Item Hebræorum doctores, noſtri videlicet inimici, multo ſtudio contenderunt textũ Hebraicũ corrumpere, vt vetus teſtamentũ noſtris exẽplaribus facerent eſſe contrarium, vt Euſe. li. 4. eccle. hiſ. c. 18. refett. Græci quoq; eadẽ contentione multis locis, vt ſcripturã ad ſuũ ſenſum traherent, nouũ teſtamentũ violarunt: vt Tertullianus 5. li. aduerſus Marcionẽ teſtatur, & Euſe. li. 5. eccle. hiſt. ca. vlt. & Irenæus aduerſus Hære. lib. 1. c. 29. & Baſilius li. 2. cõtra Eunomiũ. D. quoq; Ambroſius in cõmen. ſuper epiſt. ad Roma. & in proœmio primi libri ſuper Lucã. & Hieronymus in proœmio ſup epiſtolã ad Philemonẽ, & Origines in cõmentarijs ſuper epiſtolã ad Romanos. Nã in pleriſq; Græcis exemplaribus deeſt tota illa clauſula, Ei autẽ qui potens eſt, &c. Quã ne. Theophylactus quidem habuit. Nec in ſacris literis ſolũ, ſed in ſanctorũ codicibus fecere idem. Nam & in ſexto cõcilio Cõſtantinopolitano Macharius eiuſq; diſcipuli conuicti ſunt, quòd in confirmationẽ ſui erroris ſanctorũ teſtimonia aut truncarint,

Ad Ro.3 In cõmẽ. ſuper epiſtolam ad Ro. Inproœm. ſuper 16. li. comment. in Eſaiam. Caietanus in illum pſal. homo, vt ſolet, ad ſcribendi licentiã liber, noſtros tanquã ignorantes & confidentes damnat.

Actions.8

aut deprauarint,& in 7. Sino. acti. 4. ostenditur, Iconomachos ex testimonio Beati Nili deprauato nonnullis impo fuisse.& actio. 5. ostensi sunt synodo libri quidam ab Hæreticis deprauati. Quin sub nomine Vigilij Romani Pontificis duos libellos productos & epistolam nomine Menæ ad eundē Vigiliū scriptam, titulos ementitos & suppositios habuisse, eodem concilio palàm factum est. Et Leo in epistola quadā ad Palestinos queritur epistolam, quam ad Flauianum scripserat, à Græcis deprauatam. Atq; hūc Græcorum morem fuisse Nicolaus in epistola ad Micha. Imperatorem testatur. Existimat Gregorius epistola decimaquarta 5. lib. Chalcedonensem Synodū sicut & Ephesinā esse à Græcis deprauatā. Vnde monet Narsum, vt nō nouis codicibus passim credat. Romanos autē codices veriores esse affirmat quàm Græcos. Dionys. quoque Corinthien. Episcopus apud Euse. lib. 4. c. 23. quid autē mirū, inquit, si dominica verba sanctæ scripturæ falsare conati sūt, qui vilia hæc, quæ nos scripsimus, corruperunt? Hæc Dionys. cū quereretur suas epistolas esse ab hęreticis adulteris detractionibus additionibusq; corruptas. Extat epistola Cyrilli ad Successum Diocæsarien. episcopum, vbi refert se scisciatum à Budo Emesenæ ciuitatis episcopo, an consentiret epist. Athan. ad Epictetū Corint. episcopū, respō disse. Si hæc apud vos scripta non sunt adulterata, nā plura ex his ab hostibus ecclesiæ deprehenduntur esse deprauata. Et cū contulissent epistolā cum antiquis exemplaribus deprauatam inuenerunt. Quod loco admonēdi sunt oēs boni vt à Caluini, Philippi, ac cæterorū similiū fraude cauendū intelligant, quoties sanctorū veterū sententias ad causam suā accōmodabunt, Id verò tū magis: cū nec librū, nec locū annotauerint, ibi. n. eorū fides in veterū sentētiis pferendis suspectio est. Proferrē aūt multa huiusmodi loca, nisi esset lectori molestū, nec nunc alias res nos ageremus, Non igitur ad Hebraica & Græca exāplaria, vt quæ deprauata sint, est recurrendum. At Hieronymus in Esa. 6. cap. non credit esse verosimile, vt Hebræi scripturam suā deprauarint. Quid Hieronymi ætate fuerit, ego non disputo: quanuis Iustinus Triphonem euicerit, quod

à Iu-

à Iudæis multa Prophetarum loca detruncata fuissent. Illudque inter cætera refert, Dicite in nationibus, quia Dominus regnauit à ligno. E quo versu illa verba, à ligno, detracta fuisse contendit. Post ea certe tempora à Iudæis scripturas contaminatas Hieronymus, si viueret, non negaret. Præterea, qui Hebraicis exemplaribus adhærescunt, necesse est eos sequi Rabbinorum expositiones, & non catholicorum. Nam catholici vel septuaginta interpretum vel Latinam editionem exposuere. Indignum autem est, vt nunc denuo ab Hebræis nostræ fidei oracula petantur. Christiana quippe veritas ab Ecclesię viris quærenda est, non à Rabbinis Synagogæ.

Ad hæc, vt ex multis vnum aut alterum exemplum in medium proferatur, Geneseos octauo capite, nostra editio Latina habet, quod coruus à Noë dimissus egrediebatur & nõ reuertebatur. Sic Hieronymus habet in dialogo contra Luciferianos, & in epistola ad Oceanũ. Sic Cyprianus in epistola ad Nouatianum hæreticũ, q̃ lapsis nõ est spes veniæ denegãda: Sic Ambrosius de Noë & Arca, cap. 17. Sic Augustinus tractatu sexto in Ioannem: sic Isidorus & Chrysostomus in commentarijs super Genesim: sic Euseb. in chroni. sic breuiter oẽs doctores catholici tã Greci q̃ Latini, tũ vetusti, tũ iuniores ex 70. interpretibus habuere: cõtra nunc Iudæi legunt, Coruũ egredi & reuerti. Quos sequuntur noui interpretes Lutherani Pelicanus & Mũsterus: Quibus ergo putas potius credendũ esse? Nũ Iudæis hostibus Christi? Nũ hęreticis inimicis ecclesia? Nonne magis septuaginta interpretibus? Nõne magis Hieronymo? Nõne magis sanctis antiquis, viris ecclesiasticis? Qui omnes inter se concinentes eadẽ asserere nullo modo possent, nisi vno diuino spiritu cõtinerẽtur, Symachi, Theodotionis, Aquilę trãslationes, q̃d vel Iudaismo infecti, vel hæreseos nota essent infames, parũ auctoritatis habere Hieronymus nõ semel testatur. Iræneus etiã apud Euseb. lib. 5. Eccle. hist. cap. 8. argumẽto Theodotionis & Aquilę trãslationem infirmat, quòd Iudęi essent ambo & Proselyti, eosque Hubionytę sequerentur. Et nos Iudęos atq; hæreticos Iudęorum interpretes

In præfatione super Iob, & in prologo Esdræ.

terpretes & in errore ſocios admittemus? Ita neoĩa exẽplaria noſtra tã Græca quã Latina, tam antiqua quam noua à librarijs corrupta ſunt, ſicq; mille annis permãſerunt? minime verò gentiũ. Quod ſi recẽtiores aliud ſentiunt quàm veteres Hebræi, quis non malit veterũ ſnĩæ ſubſcribere, q̃ horum magis adhærere, præſertim cũ tot exilijs agitati, tantaq; cęcitate ſint percuſſi, vt amiſſa ſuæ linguæ & oĩum bonarum diſciplinarum cognitione, nullã in Deum fidem, hominum verò vix cõem ſenſum obtineant. Quo loco mirari ſatis non poſſum, Auguſt. Eugubinum virũ alioqui egregie doctum & pium, maluiſſe Iudæis & hæreticis q̃ catholicis cõſentire. Nam Caietanus eiſdẽ ſemper veſtigijs inhęrendo, per oĩa in veteri teſtamento Hebraicos, in nouo Græcos codices prorſus amplectitur: vix vlla Latini interpretis habita rõne. Non eſt aũt vel à ſeipſo admonitus, qui cum in Lucæ 3. c. ſcriberet, conſentaneũ rõni eſſe dixit, vt potius noui textus Hebræi manci & corrupti ſint, quam vt 70. interpretes, viri boni & inſignes, ſtuduerint cõmento & mendacio fingẽdo. Hæc nimirum apud viros doctos vehemẽs idoneaq; ratio eſt. Nam quas illi ratiunculas addunt ad cõpurgandam incredibilẽ nouitatem, nõ eſt quidem diei lociq; huius refutare. Satis. n. modo eſt aduerſarios ſuis quoq; argumentis refellere. Qm̃ his de gradu deiectis, abũde ſententiæ noſtrę veritas comprobatur. Vt igitur eo, vnde digreſſa eſt, recurrat oratio, ſi vocetur in quęſtionem, an coruus reuerſus fuerit ad arcã, rogo an impune libereq; à catholico negari poſſit, ẽt ſi in Hebraicis oĩbus exemplaribus (quod iſti dicunt) contrarium habeatur. Si negari poteſt, profecto euicimus Hebraica exemplaria nec firma, nec apta eſſe ad catholicas cõtrouerſias finiendas. Si non poteſt, iam dicito, ſi ita libet, nec Hieron. nec Ambro. nec Cypria. nec Auguſti. nec Chryſ. nec reliquos huius ordinis viros catholicos eſſe, nos verò hęreticos ẽt dicito, coruum namq; ad arcã reuerſum, inficiamur. Hoc dicere, quoniam inſolẽtiſſimę veſaniæ eſt, illud dicamus potius, Hebræorum noua iſta exemplaria in Theologiæ quæſtionibus nihil virium habere ad faciendam fidem.

Pagninus quoque Iudæos nouos ſequutus eſt.

Præterea.

Præterea. Magna est dissensio sæpenumerò Græcorũ codicũ, qui nunc habentur in manibus. Vnde, & qui nostris temporibus ad Græca dicunt se expendere Latina, haud rarò inter se dissidẽt, non in verbis modò, sed in sententijs quoq;. Quid, ꝙ interim eadem exemplaria noui isti interpretes non eodem sensu interpretantur?. Nã, versum quartum Psalmi 109. aliter Lutherus, aliter Pomeranus, aliter Pelecanus, aliter Buzerus, aliter Munsterus, aliter Zuinglius, aliter Fœlix, aliter Pagninus traduxerũt, vt iã mihi videant Theodotionis, Symachi, Aquilæ, quinta itẽ sexta & septima æditio, acvulgata quoq; septuaginta, numero pauciſſimæ, si ad horum innumeras cõferamus. Quid, ꝙ Erasmo cum seipso non conuenit? Extat enim quinta, extaret & sexta editio, nisi vel inconstantię notã sibi inurendam metuisset, vel morte fuisset interceptus. Ac certe hęc varietas versionum, semper fuit hęreticis quasi gentilis & propria. Id enim Acte monitis olim à viris Ecclesiasticis obiectum est, quod ne ipsa quidem exẽplaria sibi ipsis concordarent, si priora cum posterioribus conferrent: Semper, inquit, emendãt, quibus semper displicet quod emendant, & noua quæque perquirunt, cum eis, quæ in vsu sunt, videbuntur aduersa. Et Lutherus primum quidẽ, noui Testamenti, veterem editionem, Germanica sua versione mutauit, quò ꝑsuaderet populo scilicet maiores nostros vsque ad id temporis verum Euangelij textum non habuisse. Ipse tamen idem nõ post multos annos suam editionẽ ita correxit, vt ex solo Matthæi Euangelio annotauerint viri docti triginta & eo amplius locos immutatos. Itaq; homines leues non tam ex fontibus sacras literas vertunt, quàm circa fontes ipsi vertuntur: doctrinisq; varijs & peregrinis adducti, paruuli fluctuãt, & circumferuntur omni vento doctrinę. Et re vera, cũ nouitas quælibet quasi nouus ventus ebullit, statim cernitur frumẽtorum grauitas & leuitas palearum, tuncq; sine magno molimine id excutit ab area: qđ nullo pondere intra areã tenebatur. Quorsum hæc (inquiẽs) tã lõgo repetita principio? Nempe, vt intelligamus, nouitios istos interpretes vel exẽplariũ, vel interpretationum

Eusеb. li. 5. Eccles. hist. cap. vltim.

discre-

discrepantia, varietatem in ecclesiam inducere magnoperè suspectam, & pijs omnino mentibus formidandam. Ac nouitas ipsa quidem primum timenda est, quæ sine Reip. perturbatione esse non potest, ob eam enim causá Hebræis regem petentibus, si Gregorio credimus, Dñs succensuit: quod omnem in Repub. nouitatẽ habeat exosam. Metuenda quoq; rerum mutatio est, nã & parua momenta tñ valent ad cõem statum ciuium perturbãdum, vt mutatis, quod Plato ait, musicę modis, & Reip. morũque necesse sit mutationem fieri. Quamobrẽ, qui grauissimos legis diuinæ modos, nouis alijs acutis illis fortasse quidẽ, sed leuibus tñ commutare pergunt, videant illi nũ religionis cæremonias, sacramenta, sacerdotium, versionum prætextu simul inuertant, Adeo hæc enim inter se connexa copulataq; sunt, vt ex his nullum à cæteris nec diuelli nec distrahi possit. Ita quivnum horum quodlibet versarit, reliqua ẽt verset oportet. Id quod Lutheranorũ exemplo didicimus, qui nouis inuentis vniuersa illa pariter mutauerunt. Porro aũt varietatem, vt ante dixi, ac multo ẽt magis respuere ac formidare debemus, quæ nimirum constantiæ atq; vnitatis inimica est. Quas ecclesia virtutes habere nequit, si scripturę non est vnitas eadẽ & consensus. Qua in parte fœliciora nostra secula sunt, quàm antiqua. Nam, olim tot pene vulgabantur exemplaria, quot codices. At vero nunc sancti Spiritus fine dubio peculiari prouidentia, Damasi solicitudine, Hieronymi summis laboribus, ecclesia sancta concordem scripturarum vnitatem accepit, omnisque sublata de medio varietas est, vnica Latina editione omnium consensione recepta. Quapropter qui ad Græca exemplaria nos reuocant, eandem varietatem inferre volunt, à qua olim Hieronymus libros nostros asseruit: imo eandem falsitatem, à qua ille codices nostros expurgauit. Nam varietas condicum, facilis deprauationis occasio esse solet. Atque vt nulla deprauatio sit, ipsa tamen varietas noxia est. Nec enim potest vnquam verum asseri, quod diuersum est: vt Hieron. ad Donenionem, & Rogatianum scripsit, & ad Damasum: verum, inquit, non esse quod variat, etiã male-

Cicero 2. de legib.

dicorum

dicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis ait, exemplaribus fides est adhibēda, respondeant ij, quibus tot sunt exemplaria, pene quot codices. Varietas igitur exemplarium Latinorum, quæ tunc erat, fidem eiusmodi exemplaribus derogabat. Atq; huius quidem argumenti tanta vis & efficacia fuit, vt vel refractariam illam Lutheri procacitatem retuderit. Is siquidē (referente Coclæo in libro de Canonicæ scripturæ auctoritate) sic ait: Si diutius steterit mundus, iterum erit necessariū, vt propter diuersas scripturæ interpretationes quæ nunc sunt, ad conseruandam fidei vnitatem cōcilij decreta recipiamus. Prouidentissime igitur à sacra synodo Tridentina constitutū est, ut ex multis Latinis editionibus sacrorū librorū, vna vetus & vulgata editio, longo tot seculorum vsu recepta, in publicis disputationibus pro authentica habeatur. Non est itaq; nunc temporis in fidei ac morū disceptatione ad Hebraica Græcave exemplaria prouocandum. Quippe cum fidei dogmata per discrepantes aut Hebræorum, aut Græcorum codices malè confirmari possint, aut ecclesiæ vnitas contineri. Atq; eisdem fere argumentis quarta illa postremaq; conclusio persuaderi potest. Nec. n. sunt Hebræorum aut Græcorum codices modò emendatiores, q̃ Latini: imo plerunq; aliter habent q̃ ratio ipsa & veritas postulant, quemadmodum frater Franciscus Titelmannus & in collationibus super epistolam ad Romanos, & in apologia pro veteri interprete, doctissime copiosissimeq; disseruit. Vnde duo solum ex innumeris loca desumere placuit, ut in his Theologi discant, quàm parū nouis istis interpretibus sit fidendū. *Cap. 11.*

Vnus locus est ad Roman. 12. Vbi enim nostra editio habet, Domino seruientes, noui ferè interpretes reddūt, tempori seruientes, & tamen nostra litera præferenda est. Quam & olim Græci emendati codices habuere. Chrysostomus siquidem & Theophylactus non legunt τῷ καιρῷ δουλεύοντες, sed τῷ κυρίῳ. Quam etiam lectionem habuit Origenes: Atque adeo Hieronymus in epistola ad Marcellam, cuius initium est, Post priorem epistolam, cum lectionem aliam reprehendisset, asseruit, secundum

cundũ Græcã veritatẽ legendũ esse, Domino seruientes.

Alter habetur prioris ad Corinthios septimo. Nam, vbi nos legimus, Qui cũ vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est, isti ex Græco (vt aiunt) fonte, sic vertunt: Qui cum vxore est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, diuisa est vxor & virgo. Quam posteriorem lectionem D. Hieronymus in priori aduersus Iouinianum libro, docet nõ esse Apostolicæ veritatis. Quodq; fatetur se aliquando illum locum in eum sensum disseruisse, &c. Sic igitur quę dam exemplaria, tum Hebraica, tum Græca, olim Hieronymus nactus est, multò emẽdatiora quàm ea, quibus Iuniores interpretes & expositores fidem suam alligarunt. Cumque nobis opponunt codices quosdam ante annos sexcentos aureis literis descriptos (hos enim fontes appellant) Hieronymus pro nobis illis respondet: inquiẽs, Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel vncialibus (vt vulgo aiunt) literis, onera magis exarata, quàm codices: dummodò mihi meisque permittant pauperes habere scedulas, & non tam pulchros codices, quàm emendatos. Quamobrem hominibus his, qui nouandis rebus studẽt, illud sæpe accidit, vt dum codicum, vel Hebraicorum, vel Græcorum, quos penes se habent, exempla sequuntur, nihil aliud agant, quàm ex non correctis emendata corrigere.

In præfatione super Iob.

Quo quidem in loco Isidorus Clarius ferendus non est, cuius emendatio nihil est aliud, quàm interpretis veteris reprehensio. Pollicetur enim in operis fronte veterem editionem correctam: postea verò quàm pollicitatione hac depellit inuidiam nouitatis, multa inserit, adijcit quædam, nonnulla mutat: vt lector non aliud possit in locis mutatis intelligere, quàm aut veteris interpretis errorem, aut veterum codicum deprauationem. Quam bellum erat potius nouam editionem confiteri, quàm veterem emendatam: ne lectores simplices verbis ambiguis deciperentur. Nota sunt eiusmodi plurima loca apud Isidorum Clarium & in veteri & in nouo Testamento:

profer-

proferremque illa nisi ad alia properaret oratio. Illud tantum admoneo, huiusmodi vel mutationes, vel detractationes, vel additiones, quæ curiosos homines sæpe delectant, parentibus nostris, si nunc viuerent, futuras esse molestissimas. Id quod ex primo libro historiæ, quā vocant Tripartitam, colligere licet. Cum.n.(vt ibi dicitur) multi Episcopi conuenissent, & quidam eorum rogatus esset vt faceret sermonem populo, vir.s.eloquio & sapientia præditus, ille locus venit in medium, Tolle lectū tuū & ambula: vbi pro lecto, cubile dixit. Tunc Spiridon Cypriorum episcopus, vir sanctissimus, indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali, tu melior es (inquit) eo qui lectū dixit, quia eius verbis vti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docēs eum qui eloquij supercilio prætumebat. Erat.n. idoneus ad pudorem incutiendum, cùm esset venerandus, & operibus glorioſus, simulq; presbyter æuo atque sacerdotis officio. Quid hic faceret, si Isidori Clarij, Quid si Erasmi, Quid si Caietani, Quid si reliquorum tam varias & multas versiones & inuersiones audiret? Quo putas animo ferret, cum in alijs libris, tum maximè in Dauidicis Psalmis, Caietani lectionē & textū vsque adeo à nostro discrepantem, vt vix possis agnoscere, an idem liber sacer, an alius sit? Quid Hieronymus? Psalmos ne ad verbum translatos pateretur? Qui in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpres, etiam in sacris literis interpretandis magnoperè commendat? Et in epistola ad Augustinum asserit, Hieronym. sensuum potiùs veritatem, quàm verborum se ordinem conseruasse. Et ad Suniam & Fretellum boni interpretis regulam ponit, vt non verba verbis quasi paria & demensa respondeant, sed sensus sensui. Quid, quòd Cicero in libr. 3. de finibus ait, verbum, è verbo exprimere indisertos interpretes solere? Fallitur ergo præ cæteris Caietanus, qui huius præcepti immemor, Psalmorum versionem dum fidam voluit reddere, reddit ad Ecclesiæ quidem vsum prorsus inutilem. Cap. 10.

Cap.

Cap. Quartum decimum. In quo argumenta capitis duodecimi refutantur.

AC primum quidem, cum Hieronymi auctoritas nobis obijcitur, haud difficile erit respondere. Duabus enim ex causis tunc erat ad fontes recurrendum. Vna, quòd nõ tam turbidi fontes erãt, nec primariæ scripturarum scaturigines conturbatæ. Altera, quòd tunc varietas Latinorum codicum & dissonantia magna erat. Nec tolli commode poterat, nisi ad exemplaria Græca atq; Hebraica Latina referrẽtur. Has verò causas fuisse Hieronymo vt in eam sententiam induceretur, manifeste patet ex proœmio super quatuor Euangelia ad Damasum, & ex epistola ad Suniã & Fretelã. At modo cùm exẽplarium Latinorũ vna apud oẽs concordia sit, potius Græca variantia per nostrã Latinã editionem sunt limanda, atque in pristinã vnitatẽ reducenda. Saniorisq; cõsilij est, limpidam aquã è lacunulis defæcatis, quàm ex turbato fonte liquorem obscœnum bibere. Porro, vt ab scholastica disputatione interim excurrere annuente lectore liceat, nos qui Abraham ſm promissionem filij sumus, puteos fodimus in aliena Palestinorũ regione. At verò Palestini alienæ fœlicitati inuidentes, puteos inuentos conantur obstruere. Quos tñ Isaac multa diligentia refodit, ac repurgauit: donec aqua viua reperta est. Ibi pastores Geraræ cùm pastoribus iurgantur Isaac, dicẽtes, Nostra est aqua. Quamobrẽ nomẽ putei Isaac, ex eo quod acciderat, vocauit Calumniã. Profectus inde fodit aliũ puteum: pro quo non contenderunt: itaq; vocauit nomẽ eius Latitudo. Fodit in hunc omnino modũ ecclesia Romana atq; Latina puteos aquarũ viuentium: hoc est, sacrarum literarum: inuenit aũt aquã sapientiæ salutaris: venas vitæ (inquã) inuenit: sed in aliena veluti regione Iudæorum & Græcorum. At, illi, puteos oblimare, obstruereq; niuntur. Quinetiam iurgantur contra nos, & inquiunt, Nostra est aqua: fons noster est. Qui Hebraicus Græcusq; non fuerit, in alieno solo fodere non debet. Nostro idiomate, aiunt, locutus est Christus, locuti Prophetæ, Apostoli & Euangelistæ. Vos Latini hospites

estis:

estis:& has literas à nobis emendicare debetis: nostra opera,nostraq; castigatione restituendi sunt in genuinam veritatem vestri codices.Sic puteos nostros Iudei, hæretici,curiosi nouarũ rerum amatores humo opplere conrendunt,certantq; nobiscum:sed mera calumnia est.Qui enim sunt alieni à corpore,quo pacto illustrabũt ipsum? Qui sensum Christi non habent,quomodo sensa Christi interpretabuntur?Qui aduersum nos pugnant, nũ arma nostra sunt instructuri?nequaquã. Fodiamus igitur aliũ puteum,quẽ latitudinem nuncupemus: ecclesiã scilicet longe lateq; dispersam,pro quo nulla controuersia excitetur.Est enim ecclesia columna & firmamentũ veritatis:est ciuitas Dei,quam fluminis impetus lætificat. Hæc potauit filios suos mille ab hinc annis huius fluminis aqua. Hanc nos aquã & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere. Sed prima argumenta vidimus,iam reliqua videamus.Nam,quòd Augustini ac Damasi auctoritas obijcitur,post ea,quę dicta sunt, nihil ponderis habet.Siue enim Augustinũ seu Damasum nobis opponas,de suo tempore ambo loquuntur. Innoc. verò 20.dist.cap.de quibus.quẽ nonnulli ẽt nobis aduersum esse volunt,quid sibi velit,equidẽ non intelligo, nisi locus de prauatus sit.Existimo.n.non Græca sed canonica esse legendum.De qua re alio libro fortasse latius.Nã illud quidẽ,quod Erasmus grauissimevrgere existimauit, leuissimum est.Multa si quidem,quæ Hieronymus primũ & in noui testamenti editione veteri,& translatione 70. errata esse crediderat,ea post maiori diligentia perpendens,aut etiã vel ab amicis vel certe ab inimicis admonitus,comperit,non esse corrigenda,id quod Franciscus Titelmãnus in Apologia declarauit. Certe Hieronymus in Hebraicis quæstionibus 70.interpretes notat,quòd cõtra Hebraicam veritatem, pro amico opilionem verterint.Et ipse tamẽ postea 70.secutus est. Nec me præterit Augustini Eugubini sententia.Sed eã esse commentitiã patet.Quid enim ineptius dici potest,quàm 70. interpretum errorem,vitio librariorum in Hieronymi editionẽ irrepsisse? Quid rursum improbabilius,quã 70. interpre-

1.Tim.3
psal.45.
Lib.5.c.5.q.3.

tes viros clariſſimos in re apertiſsima,quę vulgo facilis erat,fuiſſe hallucinatos? Iam verò quàm indigne à Laurẽtio,Fabro,Eraſmo,vetus editio paſsim reprehendatur,in vna epiſtola ad Romanos Franciſcus Titelmannus liquidò oſtendit.Ex qua re ſatis intelligitur, quantum fidei Ariſtarchis iſtis ſit habendum.

At illud primum,quo ſalſitatis noſtra vetus editio insimulatur, Oſiandri eſt in armonia Euang. argumentum.Atque eandem ante notam veteri interpreti inuſſerant Nicol.Lyranus Iudicum 10.& Burgen.nu.36. Sed Hieronymus ſecutus eſt 70.Quibus conſentiunt Damaſce.lib.4.capi.15.Euſeb.lib.1.eccle. hiſtor. capit.6. Epiphan.Hęreſ.78.Ambro.libr.3.cõment.in Lucã. Niceph. lib.1.cap.11.Beda lib.1.in Lucã cap.10.Quorũ libentius ego ęmulor negligentiã,quàm iſtorum obſcurã diligentiã.Igitur,cum in lege ratio finis habeatur,lex intelligẽda eſt de fœminis illis,quę ex defectu maſculorum paternam hęreditatem ſortiuntur.Quę cauſa fuit D.Thomæ. 1.2.quæſt.105.art.2.ad ſecundum & 4.Senten.diſt.30.q. 2.art.1.q.3.ad quartũ,vt filiabus Aaron,liberum matrimonium concederet:in quibus ſcilicet ratio huius legis deerat.Et Leuit.21.iubetur pontifex ducere vxorẽ virginem de populo ſuo:non de familia aut tribu ſua. Et Iudicum 10.conſtat, Tholaa & Abimelech conſanguineos fuiſſe,quorum alter fuit ex tribu Iſachar, alter ex tribu Manaſſes.Et vir Leuites de ſorte Ephraim vxorẽ duxit de tribu Iuda. Iudi.19. Ioſephus lib. 5.an c.6. Non ergo falſa eſt editio noſtra,ſed eſt tamen litera sane interpretanda.Quid ergo(nã hoc dicet aliquis)pertinet ad dominum generationis ordo deductus vſq; ad Ioſeph? Certe pertinet multum. Nam quando Euangeliſta ſcribebat, Iudęis erat exploratum,Ioſeph ex eadem tribu eſſe,ideo enim ambo in Bethleem cenſentur, vt de vna videlicet ſtirpe generati.Ac beatam virginẽ nullos fratres habuiſſe,hiſtoriæ omnes conſentiunt.Itaq; viro contribuli nupſerat.Quod ergo populo tũc Iudaico notũ erat, nõ erat opus vt Euãgeliſta scriberet,id docuit, Ioſeph à Dauid deſcendiſſe.Qua vna re & seruauit conſuetudinẽ scriptu-

rarum,

rarũ,qua mulierũ in generationibus ordo non texitur:& verè docuit,id de quo poterat esse controuersia. Nam, quòd Maria ex eadẽ familia esset,vt quod eo tẽpore plebi notissimum erat,non putauit Euangelista admonẽdũ.

Argumentum etiam alterum eiusdem Osiandri est in Armon.Euang.vbi tradit Hebræos in dictionum inflexionibus neutrum genus non habere.Ex quo effici,vtvoce masculina vel fœminina pro neutra abutantur.Vt vbi nos dicimus,non est bonum hominem esse solum,imperitus interpres redderet,non est bonus esse Adã solus.Ad eundem quoque modum, loco eius quod Hieronymus vertit,Paruulus es,perspicuè & verè conuertendum est, Parum esse,vt sis inter Chiliarchos seu principes Iudę. Cuius axiomatis causa aptissimè redditur, Ex te enim. &c.Quæ ratio ineptissima est,si ad prȩcedens pronuncia tum iuxta Hieronymi versionem accommodetur.Quod autem posterius membrum prioris ratio sit, sermonis natura prodit,sensus communis iudicat, & Spiritus S. per os Euangelistæ testatur.Hactenus Osiandri verba retulimus. Sed miranda est hæretici insolentis impudẽtia. Chaldæa paraphrasis,recentiores Iudæi omnes,70.interpretes cum Hieronymo consentiunt, & hic vnus sibi solus sapit.Sed cum Hebraicus textus coniunctionem nõ habeat,potest quidem sic tota oratio accipi, vt secundũ membrum causa sit primi. Quem sensum pontifices & scribę habuerunt,quorum verba fide,qua oportuit, Matthæus retulit.Potest autem sic etiam accipi,vt posterior pars quasi aduersatiuè intelligatur, quo sensu accepit Hieronymus,vt patet ex commentarijs in Michæã.Ac si rem ipsam diligentius animaduertas,parum certè interest,vtro modo accipiatur oratio.Quocirca ridiculus est Osiander,qui in re nihili tantas tragœdias excitet.

Illud est facile, quod 3.loco additur. Nã Codices 70. interpretum interrogandi notam habuere:ita conuerterunt,nunquid irascetur per singulos dies? Et Augustinus quidem,licet sine interrogatione legerit,nostrum tamen sensum expressit,inquiens: Longanimis & non irã adducens per singulos dies.Itaque 70.interpretes opti-

me sensum illius versiculi videntur expressisse, si antecedentia cõsequentibus hærere debeãt. Quod verò Calvinus c.5.institut.obijcit, frigidum id languidumq; est. Tum quoniã, vt quibusdã placet, de amore & odio prædestinationis & reprobationis loquitur Salomon: idque suaderi putant ex eo quod subiungitur, sed oĩa in futurũ seruantur incerta. Tum quoniã secundum cõem legẽ loquitur, atq; ad cõmunem ẽt loquendi formã orationẽ accommodat, qua, cum ignorat homo an morte dignus sit, verè dicit: nescit homo vtrum odio vel amore dignus sit. Tum, quoniam, ut alias in eo libro sæpe, argumentãtis locum assumit atq; personam, non definientis. Itaq; eo capite argumentatur à principio statim, multa mala consequi ex eo q; omnia æque eueniant iustis & impijs in hoc mundo. Vnum autem ex obsurdis quæ proponit, est, quòd sint in domo Domini serui differentes, alij boni, alij praui, & tamen Dominus non declaret, quem amet, quem odio prosequatur: sed ita benigne se erga impium vt erga pium gerere videatur, nec minus grauis & seuerus sit erga bonos seruos quam erga improbos. Omnia enim bona malaq; huius utriusque sunt communia. Nihil ergo falsi nostra editio continet, siue primum siue secundum siue tertium hunc sensum amplectamur.

Nam quòd suspicantur quidam Matthæi 24. interpretem falso pro fulgore fulgur reddidisse, ideo quòd non fulgur exit ab oriente & protenditur vsque in occidentem, sed fulgor: perridiculum argumentum est. Primum enim, si quis hoc in loco error inest, hunc non interpretis, sed librariorum fuisse, ad veritatis similitudinem videbatur esse propensius. Voces quippe illæ fulgur & fulgor vsqueadeo similes sunt, vt procliue sit vnam prò altera substituere. Quare parum æque ea in interpretem culpa reijcitur, quam librarijs assignare æquius erat. Deinde interpretis peccatum hic nullum omnino esse potuit: vbi Græca omnia exemplaria & vetera & noua consentiunt, nec aliud quam ἀστραπὴ legunt: quæ vtique vox non fulgorem, sed fulgur sonat. Sed ne de fulgore quidem accipi potest, etiam si Græca vox vtrunque sonaret.

Origenes à fulgure, de quo

Sol

Sol namq; paulatim oritur, eiusq; aduentus diu præsentitur antequã apparet. Illius itaq; fulgor non inexpectatus aduenit. Dominus autẽ sine dubio significat, aduentũ suũ subitũ & inopinatũ fore. Id quod fulguris similitudine aptissima exprimitur, quod priusquã expectes, iam emicuit & abijt. Et quanquã fulgur nõ pertingit obuiẽte vsq; in occidentem, si ad Philosophiæ rationem expẽdas, sed ad exprimendũ subitum & inexpectatũ quidem, sed conspicuum omniũ oculis aduertum Christi, satis est accommodare id, quod oculis nostris apparet. Alioqui arguatur D. Thomas quasi perspectiuæ facultatis indoctus, qui explicaturus quẽadmodum res diuinæ in humanis eluceant, exẽplum ponit speculi in quo, vt ait, rei imago conspicitur. Quod licet re vera ita non sit, nobis tamen ita videtur. Quin ẽt arguatur Moyses tanquã Astronomiæ imperitus, qui duo luminaria magna posuit, cũ sint alia multo maiora. Sed sensui nostro illa duo maxima apparent. Nec alienum est à sacris scripturæ auctoribus sese populo rudi attemperare, loquiq; vt vulgus solet. Hisce verò rebus exempla plura ego adiungerem, nisi de hoc argumento satis superq; esset dictum. Heliu certe iuxta hanc rationem illud dixit, Ab interioribus egredietur tempestas, & ab arcturo frigus. Iob trigesimo septimo. Ad eundem modum Propheta ait, Qui fundauit terram super aquas: quasi aquæ inferiores sint, cum tamen emineant, vt decimotertio libro ostendemus. Simili quoque lege tres Angeli, qui Patriarchę apparuerunt, comedisse dicuntur, Non quòd re vera comederint, sed Φ comedere visi sunt. Quanquam Iustinus figurate accipit perinde vt ignis deuorare & exedere dicitur, quia consumit. Est autem locus in dialo. cum Tryphone. Iam verò illa non longam orationem desiderant, quamobrem existimarint interpretes, non oportere semper easdem omnino res, quæ in Hebræo sunt significatæ sermone, in Græcum Latinumq; transferri: sed satis esse quandoque, si proximę atque simillimæ ponerentur. Illud enim in sacris etiam literis conuertendis præ se tuletur, quod de lege interpretandi est à Cicerone dictum, verba non

primũ locutus est, ad fulgorẽ deinde labitur, At nec Græcum nomẽ idẽ vtrunque significat nec voces quæ Græcis fulgur fulgoréq; designãt, similes cognataq; sunt, sed valde diuersæ.

numeranda esse, sed ponderanda: sensumque sensui ita reddendum, vt, quoad fieri posset & liceret, verborũ quo que interdum neglecta cura lectoris intelligentia iuuaretur. Id verò tum vel maximè licere sibi arbitrati sunt, cum Hebræi auctores similitudine vnaqualibet aut animalis aut arboris aut fruticis, aut herbę, aut rei denique alterius vsi essent, quę esset Græcis ac Latinis incognita. vt Esa. 1. vbi Latina editio habet, cũ fueritis velut quercus defluentibus folijs, Hebraice habetur, Ela, quæ vox, si 70. interpretibus ac Hieronymo etiam ipsi in cõmentariis credimus, Therebinthum magis quam Quercum sonat. At quia Therebinthus arbor est peregrina & incognita, soloq; apud Latinos nomine celebrata: non incongruè Therebinthi loco Quercus posita est, arbor omnibus & linguis & gentibus manifesta. Psalmo item 101. pro pelecano in Hebręo habetur *LiKa*, pro Nictycorace autem *KeKom* Illud alij Monedulam, alij Onocrotalum, alij pelecanum: hoc, partim Bubonem, partim Cuculum, partim Noctuam reddiderunt. Ac 70. interpretes quidẽ vocem Hebręam, quam Hieronymus in onocrotalũ perpetuo vertit, nunc in Pelecanum, nunc in auem, nunc etiã in Leonem transtulerunt. Nec verò ita id factum est ab illis, quòd voces essent multiplices & ambiguę: sed quòd cum apud Hebræos animantium præsertim plantarumque vocabula penitus ignorata sint: nihil referre existimarunt, vnamquamlibet ex rebus similibus poni, si idem omnino sensus remaneret. Solitudo enim ibi quæritur, in qua res omnes illæ conueniunt, non alia queuis propria specialisq; natura. Quemadmodum etiã cùm apud Latinos prouerbialiter dicitur, in præsepio Canis: si his pane quispiam verteret, el perro del ortelano, holitoris canis, optime profecto interpretaretur. Quoniam sub re & voce diuersa vnus idemq; sensus esset lectori insinuatus. Quamobrẽ illa Caietani religio nimia fuit, qui Esaię 1. vocẽ, Ela, noluit in Latino exemplari mutari: quasi periculũ esset, si aut Quercũ aut Terebinthũ, aut aliã quãuis similẽ arborẽ legeremus. Ex eadem quoque re illorũ error coarguitur, qui, quoniam vbi Hieronymi.

Ono-

Onocrotalũ reddit,vbi ferè ſeptuaginta reddũt Pelecanum,eandẽ eſſe auem exiſtimarũt. In quo errore auctor etiam commentariorum fuit, quæ Hieronymi titulo in Pſalmos circumferuntur.Ea verò Diuo Hieronymo tribuere manifeſtariæ ignorantiæ eſſe vel ex hoc vno aperte cõuincitur. Ait.n. hic auctor Pelecanum, Latine dici Onocrotalum. Ecqua autẽ ignoratio maior eſſe poteſt, quàm vocem Onocrotali Latinam exiſtimare? Sed de his hactenus. Nunc illud etiã atque etiam aſſerimus, in huiuſmodi comparationibus transferendis, nihil omnino intereſſe,an res eadem in eaſdem an in ſimiles & proximas cõuertantur: ſi ſenſus non diuerſus, ſed idem eſt.

Nõ nego oĩa illa eſſe Hieronymi. Credo.n. in quoſdã Pſalmos. eum cõmẽtaria edidiſſe.

Quid?Quod cum Latinis res ipſa Hebræa & nomẽclatura deeſt: ſi interpres ex re agnata & vicina, rem nobis alias incognitam nominauit:nihil prorſus abſurdi fecit? Quin rẽ tentauit interpretibus vniuerſis aut ex auctoritate,aut ex vicinitate cõceſſam:vt aut nomẽ Latinum ad ſignificandũ imponeret, aut certe ad rem ſimilẽ vel proximam inſinuandã transferret.Cum itaq;, Ionæ.c.4.alij cucurbitã,alij,hederã conuerterunt, vſi ſunt illi quidem iure ſuo,nec verborum religione aſtricti debuerunt committere,vt illo in loco nullã omnino rem nec Græci intelligerent nec Latini. Non eſt autẽ huic illud diſſimile, quod Daniells ꝓphetiæ obiecit Porphyrius: cõfictã eſſe ſcilicet, nec haberi apud Hebræos, ſed Græci ſermonis eſſe commentum:quia in Suſannæ hiſtoria contineatur. Ἀπὸ τῦ πρίνυ πρίσαι καὶ ἀπὸ τῦ σχίνυ σχίσαι. Quã etymologiã Græco magis ſermoni conuenire quàm Hebreo.Cur quoniã id quod Euſebius,Appellinaris, atque Hieronymi reſponderunt,ab eccleſia reprobatum eſt:multo nos verius reſpondemus,hoc interpretẽ Græcum facere potuiſſe,ac iure potuiſſe quidẽ, quod Latinus interpres reformidauit.Non.n.neceſſe erat,eaſdẽ arbores eo loco reddi, quas lingua haberet Hebręa,quoniã ſi eędem redderentur,non ſolum etymplogia ſeruari non poterat, ſed nec prophetię feſtiuitas nec ratio ſententiæ. Alias ergo vel ſimiles,vel proximas vertit, in quibus iudicij prophetici & acumen ſeruaretur & cauſa:Præterquã, quòd arbores

illę, à propheta Chaldeo sunt nominatæ sermone: neę opus est, solicitos nos esse, si in Hebręo nec illæ, nec similes habeantur.

Argumentis igitur, quibus editionis nostręveritas impugnari solet, abundè, ni fallor, respõsum est. Quanquã nonnulla de industria, prætermisi, quæ .s. faciliora visa sunt, q̃ quibus refellendis deberent aut oleum, aut operam sumere. Quale illud est, q̃ Faber Stapulensis ait, Ecclesiam interpretis errore versatam impiè pro Deo angelos legere. Nam lectionem illã impiã credit, Minuisti eũ paulominus ab Angelis. Qua in re q̃ indoctè & incõsultè, q̃ temerè & insipienter errauit: non esset difficile ostendere, nisi ante nos Erasmus magna argumẽtorum vi eandem causam euicisset. Certe interpres epistolę ad Hebræos, vel Clemens, vel Lucas fuit, quemadmodũ auctores grauissimi prodidere. Horum vtrumlibet impietatis insimulare, piaculum erit. Ecclesiam quoq; accusare, quæ eam probarit epistolam, in qua error impius est, an sine impietate fieri possit, ignoro. Sed de his satis. Iã reliqua persequamur. Enimverò cum historiam Susannæ post ea tpa Ecclesiasticus vsus approbarit, & Danielis prophetæ nomine populo legerit, cumq; Tridentinũ conciliũ sua quoq; id diffinitione firmauerit, ea certe historia nunc à fidelibus recipienda est. Aphricanus quidem Origeni obiecit, q̃ historia Susannæ ficta videatur, & aliena à scriptura prophetica, vt Euseb. testis est lib. 6. ca. 23. At illi tñ, vt idem Eusebius ait, Origenes manifestissimè rescribẽs asserit, nequaquã Iudæorum commẽtis, & fraudibus auscultandũ, sed hoc solum provero habendũ in scripturis diuinis, quod 70. interpretes transtulissent. Nã id esse solũ, quod auctoritate Apostolica confirmatũ sit. Hæc Euseb. Idẽ verò refert Hieron. in catalog. de Iulio hoc Aphricano loquens, & Hieron. ipse lib. 1. Apolo. aduersus Ruffi. quę in præfationibus dixerat, ea purgat, inquiens. Quod autem refero, quid aduersus Sulannę historiam, & hymnum trium puero rũ, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine Hebraico nõ habentur, Hebræi soleãt dicere, qui me criminatur stultũ, se sycophantam

probat:

probat.non enim quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicerent explicaui.hactenus Hieronymus.

Ad aliud autẽ argumentũ,quoniã nolumus esse longi in singulis explicandis,breuiter respondetur,eum locum ex priori epistola ad Corinthios bifariã apud Grecos legi:& vt vulgata habet editio in hunc modum,omnes quidẽ non dormiemus,sed omnes immutabimur. Cuius rei auctor est Didymus,& Hieronymus in epistola ad Minerium & Alexandrum. Neutra aũt lectio à viris ecclesiæ reprobata est.Quin admonuere semper lectionẽ dubiã & variam esse:nec alterutram ex eis vt certam & exploratam amplexi sunt.Neutram igitur lectionem recipere cogimur:quia neutrã partẽ doctores ecclesiæ tanquã exploratã & catholicã asseruere.Quod idẽ in alia particula qualibet Latinę editionis fieret, si idẽ penitus contigisset.At vbi doctores catholici vnam & eandẽ lectionẽ sine varietate tenuerunt,nec ancipitem assertionis libra uere sententiam,nobis non licet Latinam editionem in quæstionem vertere.Sed ne in hoc quidẽ loco, Erasmi, Fabri,& Caietani sententia probari potest: qui in re vbi nihil intererat vtro modo diceretur,eam lectionem deligere maluerunt,quam nouitatis ratio redderet plausibiliorem.Id quod gentile his est,qui curiosa sectari volũt, magis quã solida.Nos autem Origenem,Didymum, Athanasium,Augustinum,Cyprianum,Tertullianum, cõmunemq; Latinorũ consensum sequi malumus.Nam, & Acatius Cæsareæ ciuitatis episcopus apud Hieronymũ, in pluribus Græcis exemplaribus lectionem nostram haberi dicit,aliamverò in paucioribus.Nec me tamen illud præterit,quod Chrisostomus & Theophylactus in commentarijs,Hieronymus quoque in epistola quadam ad Marcellã scripsere.Sed,qđ antè dixi,me malè habet,in rebus quæ in vtramque partem controuertantur,noua delectare Theologos,magis quam vetera,eaque vsu parentum nostrorum comprobata.Ac de 5.argu.satis.

Ad id verò,quod sequitur hoc habeto responsum. Magnus error eorum est,qui sine spiritus sancti peculiari dono scripturam sacram existimant se posse,vel intelligere,

Lib. 20. de ciui. Dei.c.20.

Ad Minerium & Alex. Initium epistolæ est Magnis nos prouocat.

Iamblichos pythagoræ doctrinã ait,quo-

niã diuinitus tradita fuerit, nõ niſi quopiam Deorũ interpretãte intelligi poſſe. Itaq; inuocãdũ eſſe Deum à diſcipulo, cũ Deorũ auxilio egeat. Cap. I.

vel interpretari. Quod vtique donum, quanto magis ſacris literis intelligendis atque interpretandis opus eſt: tantò rariùs difficiliusq; cõtingit. Nã, eruditionẽ, verborũ copiã, multarum linguarum peritiam, hominũ diligentia præſtat: At ſi ſpiritus quidã peculiaris, non tam ob ipſius qui percipit, quàm ob eccleſiæ vtilitatem, gratuita Dei miſeratione donatus, ſacrorum librorum interpreti deſit, ieiuna erũt & frigida omnia, quãlibet elaborata, & diu ante excogitata & inuenta fuerint. Imò falſa erũt in interpretatione pleraq; humano ſenſu intelligẽtiaq; ducta. Nã interpretationem ſcripturę, prophetiã & inſpiratione Dei credit Clemens Alex. lib. 1. Stromo. & Apoſtolus in priori ad Corinthios epiſtola, inter reliqua Spiritus ſancti dona cõmemorat: nec philoſophiam, ſed prophetiã vocat. Videlicet, quod ſacris literis explicãdis eodem ſpiritu opus ſit, quo ipſæ ſunt conditæ, diuino vtiq; atq; prophetico. Id quod Petrus poſteriori ſua epiſtola cõfirmat, inquiens, habemus firmiorẽ propheticũ ſermonem, cui bene facitis attẽdentes tanquã lucernæ lucenti incaliginoſo loco: hoc primũ intelligentes, quòd omnis prophetia ſcripturæ, propria interpretatione non fit. nõ enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Hoc aũt, quemadmodũ ante nos viri clariſsimi intellexerunt, eum habet ſenſum: bene quidem facitis prophetis attendentes: ſed id primũ intelligite, diuinas prophetias humana & propria interpretatione nõ intelligi. Spiritu.n. ſancto locuti ſunt ſancti Dei homines, & aĩalis homo nõ percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Quis.n. cognouit ſenſum dñi? Atq; id ipſum Eſaias ſignificauit inquiẽs, Dñs dedit mihi linguã eruditam, vt ſciam ſuſtẽtare eum qui lapſus eſt, verbo. Erigit manè, manè erigit mihi aurem, vt audiam quaſi magiſtrum. Et apud Lucã, aperuit dñs diſcipulis ſenſum, vt intelligerẽt ſcripturas. Quo teſtimonio probat Hilarius in pſal. 115. ſcripturarum intelligentiã donum Dei eſſe. Quòd ſi ſcripturarũ intelligentia donum Dei eſt, ſcripturas aũt interpretari nemo, niſi qui intelligit, poteſt: conficitur vtique ſacra-

Eſa. 50.

Luc. vlt.

rum

rum literarum in aliam linguam versionem sine Dei peculiari gratia nemini posse cõtingere. Alioqui. si D. Hieronymus sufficere existimat verborũ copiam, eloquentiã secularẽ, triũ linguarum peritiã, rerum multiiugã cognitionem, cum his omnibus abũde se nouerit instructum, cur in epistola ad Desiderium deprecatur alienarũ orationum adiutorium, vt eodẽ spiritu, quo scripti sunt libri, in Latinum eos possit transferre sermonẽ? Cur item in epistola ad Paulinum scripturas sanctas interpretaturus, reuela inquit, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua? Lex enim spiritualis est, & reuelatione opus est, vt intelligatur, & rursum. Quanti, inquit, hodie putãt se nosse literas, & tenẽt signatũ librum, nec aperire possunt, nisi ille reserauerit, qui habet clauem Dauid. Et in illud ad Galat. 1. sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere euangelium Christi. omnis ait, qui euangelium alio interpretatur spiritu, quàm scriptũ est, credentes turbat, & conuertit euangeliũ Christi, vt id quod in facie est, post tergum faciat, & ea quæ post tergum sunt, vertat in faciem. Si quis tantum literam sequitur, posteriora ponit in faciem: Si quis Iudæorum interpretationibus acquiescit, post tergum mittit ea, quæ ex natura sua in faciem constituta sunt. & posterius eodẽ quoque capite in illud, notum vobis facio euangelium, quia non est secũdum hominem, &c. Marcion & Basilides, ait, & cæteræ hæreticorum pestes, non habent Dei euangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo, humanum fit euangelium quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonem foliis, sed in radice rationis. Hactenus Hieronymus. Qui si vera dicit, cogit nos profectò credere, aut veterem interpretem Spiritus sancti peculiari dono sacras literas conuertisse, aut ecclesiam Latinam multis retro sæculis non Dei habuisse euangelium, sed hominis. Cum igitur obiicit, interpretem non fuisse prophetam: Sanè vero propheta non fuit. habuit tamen (vt Titelmãnus rectè asseuerat) spiritum quendam prophetico vicinum

1. q. 1. Marcion.

&

& proximum: qualem necessarium esse ostẽdimus sacris literis interpretandis. Imò qualis erat necessarius, vt ecclesia Latina editionem sacrorũ librorum haberet, quâ tutò in fide & moribus sequeretur.

Iam ad postremum argumentum facilè respõdemus. Quòd si Latinorum ad Græca Hebraicaq; collatio à nobis negligeretur, exemplo D. Ambrosij tueri nosvtcũque possemus. Qui cũ Græcè sciret, & cõmentarios in sacras literas ederet, sæpè tñ nõ est dignatus Græca cõsulere, ẽt vbi diuersitatẽ aliquã lectionis esse cõstabat. Videre hoc est in cõmentarijs super caput duodecimum epistolæ ad Romanos. Quòd si interpretum ẽt magis varietate turbaremur, quã iuuaremur, Sophronij nos excusaret exẽplum, qui id de se apud Hieronymum fatebatur. Nos vero nec versiones nouorum interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Græca & Hebraica exemplaria, Latinorum collationem damnare volumus: quin potiùs magnopere commendamus. Nam, si Augustinus de doctri. Christ. lib. 2. c. 11. vulgarium etiam & parum doctorũ interpretũ versiones plus adiuuare inquit intelligentiam quàm impedire, ego varias doctissimorum hominũ editiones iure reprehendere nec possum, nec debeo. Atq;, vt inuidiam eorum deprecer, qui nos aut miseros & barbaros, bonarumq; literarũ expertes, aut etiam laborũ alienorum inuidos reprehensores calumniari possunt. Ego in linguarum cognitione plura etiam commoda ad sacras literas intelligendas esse fateor, & id quidem peringenuè, tantum abest, vt linguarum peritiam insecter.

Hieron. in epist. ad Sophroniũ.

Ca. *Quintum decimum, de linguarum Hebraicæ & Græcæ vtilitate.*

PRincipio enim, sunt linguæ vtilissimæ, vbi disseritur cum infidelibus: vel etiam vbi infideles alienę linguæ ad fidem instituuntur. Quæ causa, vel sola redditur in illa Clementina. 1. de Magistris, propter quam linguæ sunt in academijs perdiscẽdæ. Alioqui, quorsum attinebat

rabica lingua,quæ ibi doceri præcipit? Qua
r motus videtur Eraſmus, vt Clement inæ
amento aſſereret,ad ſacras literas intelligẽdas
á Græcamq; linguã eſſe neceſſarias. Altera lin-
cõmoditas eſt,in his dictionibus explicandis,quæ
magnã emphaſim habent,aut aliquã innatã proprietatẽ
apud Hebrẽos & Græcos,quã Latinus ſermo exprimere
non valet. Huiuſmodi dictiones multas cum in Hebraicis
quæſtionibus tum in cõmentarijs annotauit Hieronymus.Nos vnã aut alterã exempli cauſa ponemus. Vt
Mar.6. interpres reddidit,& cum dimiſiſſet eos, vbi verbũ tñ Græcum ἀποτάσσεσθαι. nõ ſignificat ſimpliciter dimittere,ſed dimittere benigne ac gratioſe,quemadmodũ amicis celebrato cõuiuio beneuole valedicimus. Qua
in re Euangeliſta Græce ſcribens Ieſu Chriſti ẽt erga ruſticos ſummã comitatẽ & gratiã cõmendauit. Id quod
Latina voce exprimi vix põt. Et in Epiſt. ad Epheſios, pro
eo quod noſtra editio habet, A cõſtitutione mũdi, Græcè habetur καταβολῆ. Cuius vocis emphaſim Hieronymus in cõmentarijs explicare volẽs,nõ idipſum(inquit)
καταβολὴ, quod conſtitutio ſonat: vnde & nos propter
paupertatem linguę & rerum nouitatem, &(ſicut quidã
ait)quod ſit Grẽcorum ſermo latior, & lingua fœlicior,
conabimur non tam verbum transferre è verbo (quod
impoſſibile eſt) quàm vim verbi quodam explicare circuitu. Καταβολὴ, proprie dicitur,cum quid deorſum iacitur,vel cum aliqua res ſumit exordium. Vnde & hi qui
ædium futurarũ iaciunt fundamenta, καταβεβλῆσθαι
dicuntur: volens itaque Paulus oſtendere, quòd Deus vniuerſa ſit machinatus ex nihilo,non conditionem,non
creaturam atque facturam,ſed καταβολὴν, id eſt initium
fundamenti ad eum retulit. Hactenus Hieron. Et 1. libr.
aduerſus Iouinian. tractans illum locum 1. Cor. 7. non vt
laqueum vobis injiciam, ſed & proprietatem ait Grẽcã
Latinus ſermo non explicat. Quibus enim verbis, quæ
poſſit dicere,&c. vnde, & in Latinis codicibus ob tranſlationis difficultatem hoc penitus non inuenitur. Cuiuſmodi ſunt & alia exempla plurima, quæ nos cauſa breuitatis

In præfatione ſuper Laurentij annotationes.

Psal. 65. & in illũ versum psal. 118. oĩs cõsummationis vidi finẽ. et in illum, viã mandatorum tuorũ cucurri cũ dilatasti cor meũ. & in illũ, deduc me in semita mãdatorum tuorum.

tatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilariũ in expositione psalmorũ pluribus in locis asserentẽ Latinũ sermonẽ plenã Græcæ literæ intelligentiam nõ reddere. Ambrosius quoq; in explanatione Psal.118.Latinos ait, nõ posse in oĩbus vim Græci sermonis exprimere. Quòd in Græco plerũq; maior sit vis & põpa sermonis. Qua in re plurimũ Theologos iuuare posset Erasmi ĩ nouũ testamẽtũ annotationes:nisi eas tã multis erroribus aspsisset.

Est alia quoq; vtilitas,ad accipiẽdos plures sensus catholicos ex eadem scriptura, præsertim cũ apud Græcos & Hebræos est æquiuoca. Sic enim dictiones polysemas & ambiguas dialectici nostri vocare solent. Nam, interpres vnam solam vocabuli significationem reddere potuit. Vt Eccle.2.vbi nostra editio habet,cogitaui abstrahere à vino carnem meam,alij vertunt,trahere invinum carnem meã,alij attrahere inviuo carnem meam. Cuius quidem contrariæ omnino versionis contrarius verbi Hebraici significatus causa fuit. Quod & Hieronymus ipse in commentarijs admonuit. Atque 1.lib.Apologiæ aduersus Rufinum tractans illud. 2.psal.apprehendite disciplinam:pro quo ipse interpretatus est,adorate filium, vel etiam adorate purè,Nisi(inquit) & prolixum esset & redoleret gloriolã,iam nũc tibi ostenderẽ,quid vtilitatis habeat magistrorum limina terere,& artẽ ab artificibus discere:& videres quanta sylua sit apud Hebræos ambiguorum nominum atque verborum. Quæ res diuersę interpretationi materiam præbuit, dum vnusquisq; inter dubia quod sibi consequentius videtur, hoc transfert. Hactenus Hieronymus. Ambrosium item vide, in psalmũ secundũ de verbo,Beresith. Ambiguitas etiã in aliena lingua festiuum quandoq; vocis vsum lusumque præbet, qui in nostra non solum conseruari nequit, sed ne sensus quidem germanus sine magna licentia reddi. Vt Hieremiæ primo pro eo quod nos habemus,vigilantem, in Hebræo est vocabulum,Soced, quod ambiguum est, nucemque & vigilias significat. Vt Hieronymus ibidẽ & in Ecclesiastes.c.vlti. differit. Cum itaque Prophetæ in visione virga nucea seu amygdalina fuisset ostensa, rogatus

gatus à dño quid videret, Hebræa lingua virgã Soced, se videre respondit. Tunc ergo dominus sermonis occasione ludens, bene inquit, vidisti: quia vigilabo ego, &c. Ita quanquam Hieremias in vna significatione nomen acceperit, at Dominus ad alterã flectens, fecit ex sermonis ambiguitate concentũ sententiæ elegantissimũ. vt si sydus quoddam cæleste videns, Canẽ se videre diceret, scite illi diceretur, bene vidisti, Canis.n. lacerabit te. &c. Iam verò si interpres Latinus, Soced in nuceam transtulisset, quod 70. fecerant, absurdè sanè subiungeretur, bene vidisti quia vigilabo, &c. vnde coactus fuit noua quadã insolitaq; interpretandi licentia virgam vigilantem Latinis auribus reddere Quæ ego asserere nõ auderem, nisi auctor grauissimus Hieronymus astruxisset.

In 12. ca. eccle. & in 21. c. Hiere.

Quarta vtilitas in linguarum eruditione est ad cognoscẽda idiomata, phrases & prouerbia linguę alienę: vt sunt illa, ne respicias post tergum: & neminem salutaueritis in via: Quibus maxima quędam itineris celeritas quasi prouerbialiter & figuratè significatur. Illud etiã per prouerbialẽ figuram apud Hebræos atq; Hispanos dicitur, omni habenti dabitur, ab eo autem qui nõ habet, & quod habet auferetur ab eo. Sic apud Ecclesiasticum de consiliario infido & traditore dicitur, A consiliario serua animã tuam, ne fortè mittat sudẽ in terra, & dicat tibi, bona est via tua sic Hebræa phrasi, filij excussorũ robusti & expediti dicũtur. Qua de re Hieronymũ lege in epistola ad Marcellam, cuius initiũ, Beatus Pamphilus; Sic filiæ carminis, Ecclesiastes 12. aures intelligũtur. Sic Saul filius vnius anni dicitur, cùm regnare cœpisset, id est innocens. Nisi, quod Eucherio vilum est, ita intelligas: Saulẽ electum à Samuele vno anno domi tacuisse, & expleto anno cœpisse regnare. Sed de hoc exẽplo aliàs. Nam vitio scribentium fortè per 21. anni vnius anni inducitur. Si Nembrot robustus uenator corã domino, id est, sub cœlo. quasi robustissimus omniũ hominum, qui sub cœlo erãt. Scio quosdam ita interpretari, ut uenator coram domino dictus sit, quasi Dei uenator: quo significaretur ciuilem unius monarchiæ potestatem undictã

Gen. 19. Luc. 10. Hispanè, No seas oydo nauisto. i. nullã morãfacias. Al rico todos le dan. &c. al pobre aun lo que tiene le quitan Cap. 37. Habla cõ vos, y coge piedras con los pies.

esse

esse à Deo approbatã, vt quæ Dei administra sit: Sed id qđ prius dixi, Hebræorũ doctissimis placet. Vel certe venator corã Deo vocatur, id est sub dio. Homines. n. ferarũ more palantes in agris ad ciuilem societatem coegit.

Sic pluisse Dominum à Domino Hebraismũ esse quidam existimant: id est, desuper. sed filium à patre intelligunt, Euseb. lib. 1. Ecclesiast. hist. cap. 1. Hieronymus Oseæ 1. Irenæus lib. 3. cap. 6. Basilius lib. 5. contra Eunomi. Marcellinus ad Salomonem episcopum, conci. Syrmien. Cano. 15. Ac certe, vt alios libros veteris Testamẽti prætermittamus, Salomonis prouerbia, nisi habita ratione Hebraicæ consuetudinis & sermonis, vix vllo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos prouerbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoque prouerbium est, quod plerique ignorantes in prouerbiorum expositione aut ad allegorias confugiũt, aut varia etiam deliramenta confingunt: multoque melius fuerat, simpliciter inscitiam cõfiteri, quàm imperitiæ suæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facilè commemorarem, nisi aliud huius tẽporis ratio postularet, & nos aut reuerentiæ aut beneuolentiæ causa neminẽ hic certo nominevolumus lacerare. Illud constat Parabolas aliud in medulla, aliud in superficie polliceri, neque hoc sonare quod scriptum est. Ex quo vt Hierony. Ecclesiast. c. vltimũ ait, manifestum fit, Prouerbiorum librũ non, vt simplices arbitrãtur, patẽtia habere præcepta: sed quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castanearum operculis absconditus fructus inquiritur, ita in eis diuinum sensum altius perscrutandum. Id quod sine Hebręę linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Iuuaret autem Hieronymus vehementer Latinam intelligentiam, si commentarios in libros Prouerbiorũ edidisset. Nam, qui circumferuntur, quanquam Hieronymo in Decretali. tit. de consti. tribuuntur, Hieronymi tamen non esse liquidò deprehenditur.

Quinta commoditas est ad menda ea corrigẽda, quæ ex incuria videlicet typographorum aut eorum, qui exscripsere, imperitia obrepserunt. Vt Iosue 11. c. Non fuit

ciuitas,

ciuitas,quæ se non traderet:vbi secunda negatio superfluit,vt ex consequentibus manifestè colligitur.Sed quia fortasse 70. interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti sunt, verbum, Tradidit, ad suppositum aliud referre, & pronomen,se, vel expungere,vel omittere. Item psal. 26. vt videam voluntatem domini, pro voluptatem. Grecè τερπνότητα. Et in titulo psal. 62.Idumææ pro Iudææ,vt Græca omnia Hebræaq; exẽplaria demonstrant. Et Psal.65. Et exultaui sub lingua mea,pro exaltaui,id quod tam ex Græcis quàm ex Hebræis manifestum est.Sunt qui putent,etiam subesse mẽdum psa.19.ipsi obligati sunt & ceciderunt,pro,obliquati sunt:sic enim Hieronymus vertit,incuruati sunt,& consentiunt cæteri interpretes.Ac psalm.rursum.124.Declinantes aũt in obligationes,pro,obliquationes, Hieronymus reddidit prauitates,Felix peruersa,alij iniquitates. Consentit hic Titelmannus.Verum hęc duo loca incorrupta sunt.In priore siquidẽ Græcè habetur Συνεπόδισθησαν.Συμποδίζω autem est,obligo, nexu impedio & implico. In posteriore verò Grecè legimus σραγγαλιὰς,quæ vox Latinis est,obligatio, nodus & nexus implicatus.Quemadmodum & Nazanzenus in orat. vsurpauit. Ac Hieronymus in Isaiæ caput 58. obligationes nobiscum legit. Vnde & nodus gutturis & locus strangulationis σραγγάλη. Græcis dicitur: & σραγγαλίω strangulo, suffoco. Illud sanè corruptum est in psalmo. 206.. Effusa est contentio super principes, pro contemptio,Græcè ἐξουδένωσις.Quam eandem vocem psal. 122. in despectionem vertit interpres. Ruffinus autem libro 8.histo.eccle.cap.1. illud ita conuertit, effusa est contumelia super principes. & Iob. 19.vel celte sculpantur in silice,pro certè.& Lucæ 10.suspiciens, pro suscipiens ὑπολαβών, Tametsi auctor libelli de vera & falsa pęnitentia, qui nomine Augustini circumfertur, communem errorem secutus est. Et Lucæ decimoquinto euertit,pro euerrit, σαροί. & primæ ad Corinthios 2. spiritualiter examinatur,pro examinãtur ἀνακρίνεται. & capitulo 10.omnes qui de vno pane,pro omnes quidẽ.

Vi.Iob. 12.

& proximum: qualem necessarium esse ostẽdimus sacris literis interpretandis. Imò qualis erat necessarius, vt ecclesia Latina editionem sacrorũ librorum haberet, quã tutò in fide & moribus sequeretur.

Iam ad postremum argumentum facilè respõdemus. Quòd si Latinorum ad Græca Hebraicaq; collatio à nobis negligeretur, exemplo D. Ambrosij tueri nosvtcũque possemus. Qui cũ Græcè sciret, & cõmentarios in sacras literas ederet, sæpè tñ nõ est dignatus Græca cõsulere, ét vbi diuersitatẽ aliquã lectionis esse cõstabat. Videre hoc est in cõmentarijs super caput duodecimum epistolæ ad Romanos. Quòd si interpretum ét magis varietate turbaremur, quã iuuaremur, Sophronij nos excusaret exẽplum, qui id de se apud Hieronymum fatebatur. Nos vero nec versiones nouorum interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Græca & Hebraica exemplaria, Latinorum collationem damnare volumus: quin potiùs magnopere commendamus. Nam, si Augustinus de doctri. Christ. lib. 2. c. 11. vulgarium etiam & parum doctorũ interpretũ versiones plus adiuuare inquit intelligentiam quàm impedire, ego varias doctissimorum hominũ editiones iure reprehendere nec possum, nec debeo. Atq;, vt inuidiam eorum deprecer, qui nos aut miseros & barbaros, bonarumq; literarũ expertes, aut etiam laborũ alienorum inuidos reprehensores calumniari possunt. Ego in linguarum cognitione plura etiam commoda ad sacras literas intelligendas esse fateor, & id quidem peringenuè, tantum abest, vt linguarum peritiam insecter.

Hieron. in epist. ad Sophroniũ.

Ca. Quintum decimum, de linguarum Hebraicæ & Græcæ vtilitate.

PRincipio enim, sunt linguæ vtilissimæ, vbi disseritur cum infidelibus: vel etiam vbi infideles alienę linguæ ad fidem instituuntur. Quæ causa, vel sola redditur in illa Clementina. 1. de Magistris, propter quam linguæ sunt in academijs perdiscẽdæ. Alioqui, quorsum attinebat

attinebat Arabica lingua,quæ ibi doceri præcipit? Qua de re,leuiter motus videtur Eraſmus, vt Clementinæ huius argumento aſſereret,ad ſacras literas intelligẽdas Hebraicã Græcamq; linguã eſſe neceſſarias. Altera linguarũ cõmoditas eſt,in his dictionibus explicandis,quæ magnã emphaſim habent,aut aliquã innatã proprietatẽ apud Hebrẽos & Græcos,quã Latinus ſermo exprimere non valet. Huiuſmodi dictiones multas cum in Hebraicis quæſtionibus tum in cõmentarijs annotauit Hieronymus.Nos vnã aut alterã exempli cauſa ponemus. Vt Mar.6. interpres reddidit,& cum dimiſiſſet eos, vbi verbũ tñ Græcum ἀποτάσσεσθαι. nõ ſignificat ſimpliciter dimittere,ſed dimittere benigne ac gratioſe,quemadmodũ amicis celebrato cõuiuio beneuolevaledicimus.Qua in re Euangeliſta Græce ſcribens Ieſu Chriſti ẽt erga ruſticos ſummã comitatẽ & gratiã cõmendauit. Id quod Latina voce exprimi vix põt.Et in Epiſt.ad Epheſios,pro eo quod noſtra editio habet,A cõſtitutione mũdi, Græcè habetur καταβολῆ. Cuius vocis emphaſim Hieronymus in cõmentarijs explicare volẽs,nõ idipſum(inquit) καταβολῆ, quod conſtitutio ſonat:vnde & nos propter paupertatem linguę & rerum nouitatem, &(ſicut quidã ait)quod ſit Grẽcorum ſermo latior, & lingua fœlicior, conabimur non tam verbum transferre è verbo (quod impoſſibile eſt) quàm vim verbi quodam explicare circuitu. Καταβολή, proprie dicitur,cum quid deorſum iacitur,vel cum aliqua res ſumit exordium.Vnde & hi qui ædium futurarũ iaciunt fundamenta, καταβεβλῆσθαι dicuntur:volens itaque Paulus oſtendere, quòd Deus vniuerſa ſit machinatus ex nihilo,non conditionem,non creaturam atque facturam,ſed καταβολὴν,id eſt initium fundamenti ad eum retulit.Hactenus Hieron. Et 1.libr. aduerſus Iouinian.tractans illum locum 1.Cor.7.non vt laqueum vobis injciam, ſed & proprietatem ait Grẽcã Latinus ſermo non explicat. Quibus enim verbis, quæ poſſit dicere,&c.vnde, & in Latinis codicibus ob tranſlationis difficultatem hoc penitus non inuenitur. Cuiuſmodi ſunt & alia exempla plurima, quæ nos cauſa breuitatis

In præfatione ſuper Laurentij annotationes.

i. Psal. 65. & in illũ versum psal. 118. oĩs cõsummationis vidi finẽ. et in illum, viã mandatorum tuorũ cucurri cũ dilatasti cor meũ. & in illũ, deduc me in semita mãdatorum tuorum.

tatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilariũ in expositione psalmorũ pluribus in locis asserentẽ Latinũ sermonẽ plenã Græcæ literæ intelligentiam nõ reddere. Ambrosius quoq; in explanatione Psal.118.Latinos ait, nõ posse in oĩbus vim Græci sermonis exprimere. Quòd in Græco plerũq; maior sit vis & põpa sermonis. Qua in re plurimũ Theologos iuuare posset Erasmi ĩ nouũ testamẽtũ annotationes: nisi eas tã multis erroribus aspsisset.

Est alia quoq; vtilitas, ad accipiẽdos plures sensus catholicos ex eadem scriptura, præsertim cũ apud Græcos & Hebræos est æquiuoca. Sic enim dictiones polysemas & ambiguas dialectici nostri vocare solent. Nam, interpres vnam solam vocabuli significationem reddere potuit. Vt Eccle.2.vbi nostra editio habet, cogitaui abstrahere à vino carnem meam, alij vertunt, trahere invinum carnem meã, alij attrahere invino carnem meam. Cuius quidem contrariæ omnino versionis contrarius verbi Hebraici significatus causa fuit. Quod & Hieronymus ipse in commentarijs admonuit. Atque 1.lib. Apologiæ aduersus Rufinum tractans illud. 2.psal. apprehendite disciplinam: pro quo ipse interpretatus est, adorate filium, vel etiam adorate purè, Nisi (inquit) & prolixum esset & redoleret gloriolã, iam nũc tibi ostenderẽ, quid vtilitatis habeat magistrorum limina terere, & artẽ ab artificibus discere: & videres quanta sylua sit apud Hebræos ambiguorum nominum atque verborum. Quæ res diuersę interpretationi materiam præbuit, dum vnusquisq; inter dubia quod sibi consequentius videtur, hoc transfert. Hactenus Hieronymus. Ambrosium item vide, in psalmũ secundũ de verbo, Beresith. Ambiguitas etiã in aliena lingua festiuum quandoq; vocis vsum lusumque præbet, qui in nostra non solum conseruari nequit, sed ne sensus quidem germanus sine magna licentia reddi. Vt Hieremiæ primo pro eo quod nos habemus, vigilantem, in Hebræo est vocabulum, Soced, quod ambiguum est, nucemque & vigilias significat. Vt Hieronymus ibidẽ & in Ecclesiastes.c.vlti. differit. Cum itaque Prophetæ in visione virga nucea seu amygdalina fuisset ostensa, rogatus

gatus à dño quid videret, Hebræa lingua virgã Soced, se videre respondit. Tunc ergo dominus sermonis occasione ludens, bene inquit, vidisti: quia vigilabo ego, &c. Ita quanquam Hieremias in vna significatione nomen acceperit, at Dominus ad alterã flectens, fecit ex sermonis ambiguitate concentũ sententiæ elegantissimũ. vt si sydus quoddam cæleste videns, Canẽ se videre diceret, scite illi diceretur, bene vidisti, Canis.n. lacerabit te. &c. Iam verò si interpres Latinus, Soced in nuceam transtulisset, quod 70. fecerant, absurdè sanè subiungeretur, bene vidisti quia vigilabo, &c. vnde coactus fuit noua quadã insolitaq; interpretandi licentia virgam vigilantem Latinis auribus reddere Quæ ego asserere nõ auderem, nisi auctor grauissimus Hieronymus astruxisset.

In 12. ca. ecclc. & in 21. c. Hiere.

Quarta vtilitas in linguarum eruditione est ad cognoscẽda idiomata, phrases & prouerbia linguę alienę: vt sunt illa, ne respicias post tergum: & neminem salutaueritis in via: Quibus maxima quędam itineris celeritas quasi prouerbialiter & figuratè significatur. Illud etiã per prouerbialẽ figuram apud Hebræos atq; Hispanos dicitur, omni habenti dabitur, ab eo autem qui nõ habet, & quod habet auferetur ab eo. Sic apud Ecclesiasticum de consiliario infido & traditore dicitur, A consiliario serua animã tuam, ne fortè mittat sudẽ in terra, & dicat tibi, bona est via tua sic Hebræa phrasi, filij excussorũ robusti & expediti dicũtur. Qua de re Hieronymũ lege in epistola ad Marcellam, cuius initiũ, Beatus Pamphilus; Sic filiæ carminis, Ecclesiastes 12. aures intelligũtur. Sic Saul filius vnius anni dicitur, cùm regnare cœpisset, id est innocens. Nisi, quod Eucherio visum est, ita intelligas: Saulẽ electum à Samuele vno anno domi tacuisse, & expleto anno cœpisse regnare. Sed de hoc exẽplo aliàs. Nam vitio scribentium fortè per 21. anni vnius anni inducitur. Si Nembrot robustus uenator corã domino, id est, sub cœlo. quasi robustissimus omniũ hominum, qui sub cœlo erãt. Scio quosdam ita interpretari, ut uenator coram domino dictus sit, quasi Dei uenator: quo significaretur ciuilem unius monarchiæ potestatem undictã esse

Gen. 19. Luc. 10. Hispanè, No seas oydo ni uisto. i. nullã morã facias. Al rico todos le dan. &c. al pobre aun lo que tiene le quitan Cap. 37. Habla cõ vos, y coge piedras con los pies.

esse à Deo approbatã, vt quæ Dei administra sit. Sed id qđ prius dixi, Hebræorũ doctissimis placet. Vel certe venator corã Deo vocatur, id est sub dio. Homines. n. ferarũ more palantes in agris ad ciuilem societatem coegit.

Sic pluisse Dominum à Domino Hebraismũ esse quidam existimant: id est, desuper. sed filium à patre intelligunt, Euseb. lib. 1. Ecclesiast. hist. cap. 1. Hieronymus Oseæ 1. Irenæus lib. 3. cap. 6. Basilius lib. 5. contra Eunomi. Marcellinus ad Salomonem episcopum, conci. Syrmien. Cano. 15. Ac certe, vt alios libros veteris Testamẽti prætermittamus, Salomonis prouerbia, nisi habita ratione Hebraicæ consuetudinis & sermonis, vix vllo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos prouerbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoque prouerbium est, quod plerique ignorantes in prouerbiorum expositione aut ad allegorias confugiũt, aut varia etiam deliramenta confingunt: multoque melius fuerat, simpliciter inscitiam cõfiteri, quàm imperitiæ suæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facilè commemorarem, nisi aliud huius tẽporis ratio postularet, & nos aut reuerentiæ aut beneuolentiæ causa neminẽ hic certo nomine volumus lacerare. Illud constat Parabolas aliud in medulla, aliud in superficie polliceri, neque hoc sonare quod scriptum est. Ex quo vt Hierony. Ecclesiast. c. vltimũ ait, manifestum fit, Prouerbiorum librũ non, vt simplices arbitrãtur, patẽtia habere præcepta: sed quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castanearum operculis absconditus fructus inquiritur, ita in eis diuinum sensum altius perscrutandum. Id quod sine Hebręę linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Iuuaret autem Hieronymus vehementer Latinam intelligentiam, si commentarios in libros Prouerbiorũ edidisset. Nam, qui circumferuntur, quanquam Hieronymo in Decretali. tit. de consti. tribuuntur, Hieronymi tamen non esse liquidò deprehenditur.

Quinta commoditas est ad menda ea corrigẽda, quæ ex incuria videlicet typographorum aut eorum, qui ex scripsere, imperitia obrepserunt. Vt Iosue 11. c. Non fuit

ciuitas,

ciuitas,quæ se non traderet:vbi secunda negatio superfluit,vt ex consequentibus manifestè colligitur.Sed quia fortasse 70. interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti sunt, verbum, Tradidit, ad suppositum aliud referre, & pronomen,se, vel expungere,vel omittere. Item psal. 26. vt videam voluntatem domini, pro voluptatem. Grecè τερπνότητα. Et in titulo psal. 62.Idumææ pro Iudææ,vt Græca omnia Hebræaq; exemplaria demonstrant. Et Psal.65. Et exultaui sub lingua mea,pro exaltaui,id quod tam ex Græcis quàm ex Hebræis manifestum est.Sunt qui putent,etiam subesse mēdum psa.119.ipsi obligati sunt & ceciderunt,pro,obliquati sunt:sic enim Hieronymus vertit,incuruati sunt,& consentiunt cæteri interpretes.Ac psalm.rursum.124.Declinantes aūt in obligationes,pro,obliquationes, Hieronymus reddidit prauitates,Felix peruersa,alij iniquitates. Consentit hic Titelmannus.Verum hęc duo loca incorrupta sunt.In priore siquidē Græcè habetur Συνεποδίσθησαν.Συμποδίζω autem est,obligo, nexu impedio & implico. In posteriore verò Grecè legimus σραγγαλιὰς,quæ vox Latinis est,obligatio, nodus & nexus implicatus.Quemadmodum & Nazanzenus in orat. vsurpauit. Ac Hieronymus in Isaiæ caput 58. obligationes nobiscum legit. Vnde & nodus gutturis & locus strangulationis σραγγάλη. Græcis dicitur: & σραγγαλίω istrangulo, suffoco. Illud sanè corruptum est in psalmo. 206.. Effusa est contentio super principes, pro contemptio,Græcè ἐξουδένωσις.Quam eandem vocem psal. 122. in despectionem vertit interpres. Ruffinus autem libro 8.histo.eccle.cap.1. illud ita conuertit, effusa est contumelia super principes. & Iob. 19.vel celte sculpantur in silice,pro certè.& Lucæ 10.suspiciens, pro suscipiens ὑπολαβών, Tametsi auctor libelli de vera & falsa pęnitentia, qui nomine Augustini circumfertur, communem errorem secutus est. Et Lucæ decimoquinto euertit,pro euerrit, σαροῖ. & primæ ad Corinthios 2. spiritualiter examinatur,pro examinātur ἀνακρίνεται. & capitulo 10.omnes qui de vno pane,pro omnes quidē.

Vi.Iob. 12.

& ca.15.quotidie morior propter gloriam ueſtram, pro per gloriam.Iurat quippe ibidem Apoſtolus,& particula, νη,aduerbium iurantis eſt apud Græcos.Et ad Hebræos ca.5.interpretabilis ſermo, pro in interpretabilis, hoc eſt ineffabilis explicatuq́; difficillimus, quemadmodum ex Hieronymo in epi.ad Euagrium liquet.Atq; idē Hieronymus in quæſtio.Hebra.Gene.3.legendum ait,Ipſe conteret caput tuum , non ipſa. Cum enim apud Hebræos neutro genere ad ſemen referatur , interpres rem ſignificatam perpendens, in maſculino genere tranſtulit, ipſe.Quod imperiti non intelligentes,vitiumque ſcriptoris exiſtimantes,ſubſtituerunt,ipſa.Vt illa prætereamus quę Auguſtinus Eugubinus commemorat ſicut ceruus deſiderat vmbram,pro ſeruus.& ſolis ardore,pro ſalis. &
Iob.7. ſitiuit anima mea ad Deum fontem,pro fortem.Et inter
Deut.19 fecta eſt terra à ſanguinibus,pro infecta.Nam & pſal.10.
Pſal.41. pro eo quod nos habemus,qui diligit iniquitatem odit animam ſuam, D.Hieronymus legendum credit anima ſua,hoc eſt,ipſius:refertur enim anima sua ad Deum, nō ac peccatorem.Senſus aūt mirificè conuenit, vt Deus ſcilicet intelligatur,vtrunq; quidem interrogare & iuſtū & impium,ſed impium tamen reprobare,odiū enim Dei reprobatio eſt . Nos aūt Græca 70.interpretū exēplaria,q̄ nunc quidē extant,ſequi poſſumus,Non enim illa habet τῆσ ψυχῆσ: ſed. τὼ ψυχὴν . Atq; fortaſſis hinc illud a-
Cap.12. pud Tobiam acceptum eſt , qui aūt faciunt iniquitatem hoſtes ſunt animæ ſuæ.Similiter & in epiſtola ad Suniā & Fretellam,pro eo quod in pſal.5. legitur,dirige in cōſpectu tuo viam meam.legendum contendit.dirige in cō ſpectu meo vitam tuam.Sic enim ipſe vertat, dirige ante faciem meā viā tuā . At in hoc etiam nos Græcorum exemplaria sequimur:& vulgatam lectionem , cum fieri sanè poteſt,approbamus . Simile illud eſt ad Philipp.3. qui ſpiritu Deo ſeruimus,vbi ſpiritui legendum eſſe credit Ambroſius lib.2.de Spiritu ſancto,cap.6.Nec ſolum in Latina lingua huiuſmodi errores accidunt:ſed eos ēt in Hebraica & Græca deprehendimus.Deprehendit Caietā.ac verè ille meo iudicio quidem 2. Regum 21. vo-

cem

cem Michol, falso ab Hebræis pro Merob fuisse substitutam: vt patet 1. Regum 12. Deprehendit quoque Hieronymus in psal. 131. septuaginta interpretes non χήραν, id est, viduam, sed θήραν, id est, venationem transtulisse, sed propter vocum similitudinem pro θήρα, id est, venatione χήραν, id est, viduam esse suppositã, maximè quia in sequenti versiculo pauperes sequebantur. Nisi fortè Latinus interpres victum aut venationem reddidit & error obtinuit, vt vidua legeretur. Nã vox Hebraica nullo modo viduam, sed venationem, victum viaticumque significat. Huiusmodi menda grauæ ratione prudentique consilio corrigi possunt. Nã illos quis ferat, qui, sicut est apud Quintilianum, dum librariorum insectantur inscitiam, prodũt suam? Et dum libros sacros mendis, vt aiũt, scatentes purgare volunt, contaminant. Fateor siquidem procliue fuisse & facilè indocto & negligẽti librario præsertim in verborum & rerum nonnulla similitudine, ea, quæ recta erant, explodere, & quæ erant deprauata, substituere. Fateor etiam, tãtam fuisse olim in sacras literas reuerentiam, vt quæ menda quamlibet dilucida semel irrepserant, religio fuerit attingere. Sed video quoque huius temporis improbam temeritatem, quæ adeo nihil nõ audet sacris codicibus corrigendis: vt Manichæi olim parum in hac re immodesti fuisse videantur, quos Augustinus ad Hieronymum scribit, multa diuinarum scripturarum loca vitiata esse contendere solitos non ab scribentibus apostolis, sed à quibusdam, nescio quos, codicum deprauatoribus. Verũ hæc hactenus. Illud tamen non est prætereundum, quod D. Hieronymus in 40. cap. Ezechielis scribit. Omnia propè verba Hebraica & nomina, quę in Latina translatione sunt posita, nimia esse vetustate corrupta, scriptorumque vitio deprauata. Vt igitur hæc emẽdentur, Hebraicę linguæ cognitio necessaria est. Nam etsi nomina adhuc integra & illibata manerent omnia, sed ipse tamẽ nominum interpretationes, quibus multa scripturę sacræ mysteria aperiuntur, sine huius linguę peritia non habentur. Vt Augusti. 2. de doct. Christ. cap. 16. auctor est. Quo etiam loco illud agnoscit, non parũ

Augus. 2 de doct. Chr. c. 13

Vide Au. li. de bono perse. cap. 11.

beneficij eos Latinis hominibus contuliſſe, qui Hebraica nomina ſeparatim interpretati sunt

Sexta vtilitas fuerit ad intelligenda quædam loca, ſcilicet quæ vel apertiùs ab interprete reddi poterant, vel etiam quæ ſine linguarum cognitione nequeunt explicari. Vt apud Ioannẽ. Erat quidã regulus, pro quo Grẽcè
Cap. 4. βασιλικός, hoc eſt de aula regia, ſeu Palatinus, vt Hiero
Cap. 65. nymus in Eſaiam annotauit. Videtur interpres Græcẽ legiſſe βασιλισκός. Grẽca verò exemplaria habẽt omnia βασιλίκος, id eſt, regalis ſeu regius. Qua ex re coniectura fit, interpretem regalem vertiſſe, ſed à sciolo regulũ eſſe ſuppoſitum. Et Ioannis primo, Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quod euidentius verteretur, mihi præpoſitus, ſeu ante latus eſt. vt Auguſtinus ſuper Numeros. q. 51. & ſuper Ioãnem Homilia 3. ſubnotauit. & Act. 27. cùm non eſſet tuta nauigatio, eo quod ieiunium iam præteriſſet, pro eo quod vltra tempus ſuſtinuiſſent inediam. & ad Ro. 12. non voſmetipſos defendentes, pro vlciſcentes. Nam numerum beſtiæ, qui Apocalyp. c. 13. ſcribitur, ſine alphabeti Græci ſecundum ordinẽ arithmeticũ intelligentia, aut vix, aut certè nullo modo exponere poſſumus. De qua re 13. libro fuſiùs diſſeremus.

Septima vtilitas, ad euitandũ errorẽ ex Latini ſermonis amphibologia. Vt, filius hominis in Euangelio dicitur Chriſtus: Vbi cum genitiuus apud Latinos cõmunis generis ſit, apud Græcos articulo maſculino definitur: vt non filius virginis, ſed filius Adam intelligatur. Filius ſiquidẽ hominis iuxta Hebraicã phraſim dicitur, vt filius terræ, homo obſcurus & contemptibilis; qua vtiq; nomenclatura Dei filius identidẽ in Euangelio gloriatur. Tanta fuit verbi incarnati modeſtia. Quanquã, vt Augũſtinus ait, cõmendat Chriſtus frequenter nobis, quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis. Huiuſmodi etiã exemplũ eſt ad Romanos vltimo: ſalutat vos Caius hoſpes meus, & vniuerſæ eccleſiæ. Vbi, vniuerſæ eccleſiæ, caſus gignendi eſt, nõ nominandi, vt Caius intelligatur, non Paulũ modò, verum ét totã eccleſiã hoſpitio excipe
e. Et Lucæ 11. quod ſupereſt date eleemoſynã. Vbi Lati

nus

nus sermo anceps est. Potest enim intelligi, quod supereſt, pro eo quod vnũ illud vobis reſtat, ſeu reliquũ eſt, vel quod ſupereſt, id eſt, quod ſuperfluũ eſt. Quã vtranq; intelligentiã Latinus quidem ſermo recipit: Græcus tñ excludit. Habeẽ enim τὰ ἐνόντα, id eſt, quæ inſunt, ſeu quæ habetis. vt & Theophilactus, & Cyrillus li. 2. in Leuiticũ, & Augu. ſuper pſalm. 125. & Chryſoſtomus homi. 33. ad populum, & ſuper epiſt. ad Hebræos homil. 9. exponunt. Nam hunc poſtremũ ſenſum Græca lectio habet, primũ & ſecundum non vẽ habere: tametſi ſecũdus illæ D. Thomæ placuerit: qui quidem in ea re & Bedam ſequitur ſuper Lucam & Gregorium in epiſtola ad Auguſtinum Anglorum epiſcopum: referturq;. 12. q. 1. cap. quia tua.

Alia denique vtilitas eſt, ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt, vel propter ſanctiorem antiquitatis ſeruandam auctoritatem, vel quia in linguam alienam trãsferri commodè non potuerunt; quod Auguſt. libr. 18. de ciuitate Dei ca. 11. tradit. vt Matthęi 11. Pauperes euangelizantur: id eſt, bonum accipiunt nuncium. Cùm enim in humano principatu regũ myſteria secreta ad pauperes per diuites deriuentur, in Chriſti regno econtrario nuncia cæleſtia ad diuites per pauperes sunt delata. & 1. ad Corint. vltimo. *anathema marana atha*. Quorum illud prius Græcum, hoc poſterius non tam Hebræum, quam Syrum eſt. Qua de re Hieronymus diſſerit in epiſtola quadam ad Marcellã, cuius initium eſt. Nuper. & in epiſ. ad Damaſum de verbo Oſanna. In qua Hilarium notat, quod ob linguæ Hebraicę imperitiam, verbum illud malè fuerit interpretatus. Sunt & aliæ forſitã in peritia linguarum vtilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui: ſed quæ satis erant, ne huius rei inuidia labefactaretur diſputatio mea. Iſthæc autem melius ab alijs copioſiusque tradentur, qui linguarum patrocinium fortè ſuſceperint. Qua in cauſa quiæ volent omnia poterunt dicere, ac nos quidem libenter audiemus, ſi intra præſcriptos modo religionis modeſtiæq; terminos ſe contineant: nec aut veras linguarum vtilitates fallaci vanitate,

aut etiã veterem Latini interpretis editionẽ nouis aliis quasi elegantioribus melioribusq; permutẽt. Sunt enim nonnulli, quibus, quoniam noui testamenti antiqua versio parũ elegãs & culta est, placeret maximè vt illa summota, in illius locũ Latinior alia succederet. Scilicet artis coloribus Dei volunt sapientiam pingere, & quasi puellam rhetorum flosculis exornare. At illa modesta cum sit, non ambit ornatum: cum sit grauis, fucum ignorat. cũ virilis, mundo muliebri non capitur. Sine phaleris est, ait quidã, omne quod dictat affectio. Amor itaq; phaleras nescit. Dicendi ornamenta, alius inquit, nõ sunt negotij sed otii, nec militiæ sunt picta verba sed quietis. Igitur, quæ bellicum canit, quæ exaltat quasi tuba vocem suam, quæ irruentes hostes, mortẽ præsentẽ intonat, ea horridum nescio quid & Barbaricum sonat, nõ tanquã lyra citharave carmen musicũ suaui dulciq; sono canit. Quid Theopõpo acciderit in scriptura sacra rhetorũ more ludenti memoriæ proditũ est. Sed dimittamus externa, ad nostra veniamus. Non in persuasibilibus, ait, humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Et rursum O Timothee deuita, inquid prophanas vocũ nouitates. Si ergo vitanda est vocũ etiã nouitas, tenẽda est antiquitas, & si prophana nouitas est, vetustas sacrata est quemadmodum Vincentius Lirinen. dixit Item, Eloquia domini eloquia casta, argentũ igne examinatũ. Scilicet ab spiritu puro & simplici pura simplexq; oratio expectãda erat. Nec fœminã grauẽ, honestam, seniorem decebat nisi castus ornatus. Vide August. lib. de doct. Christ. 4. cap. 6. Quamobrẽ, ingenuè dicam, ne illos quidẽ probare vnq̃ potui, qui paraphrases quãlibet Latinas & elegantes in sacras literas ediderunt. Cum enim personam Christi Pauliue loquentis assumunt, quo elegantiùs nitidiusque eloquuntur, eò minùs illorum spiritum & maiestatem seruant, atque adeò rei quodammodo fiunt læsi spiritus & maiestatis. Certè, quod olim puer magno assensu virorum sapientium dixi, si aut Christus aut Paulus istorum mihi lingua loquerentur, nec Christus mihi nec Paulus essent. Non est nitidulus Christus, mihi crede, non est

Euseb. de præpara. Euange. li. 8. c. 1.

1. Cor. 2.

1. Ti. 6.

compiulus,

comptulus,non elaboratè ornatus.Paulus verò nõ scientia ille quidem,sed sermone imperitus est tamen. Permitte Christo igitur linguam suã,linguam suã permitte Paulo:vtraq; enim calamus est scribæ velociter scribentis,non ad singula verba & apices elaborãtis.Noui ergo testamenti vetus editio, id nanque agebamus, quanuis simplex & inculta sit, non est propter hoc minoris faciẽda.De tertia igitur quæstione satis dictum est.

Cap.Sextumdecimum,Vbi ponuntur argumenta eorum qui sunt opinati,sacros auctores in libris Canonicis,non semper diuino spiritu fuisse locutos.

QVarta consequens fit.An auctores sacri in libris Canonicis spiritu interdum humano sine diuina & supernaturali reuelatione loquantur. Fuerunt enim viri Ecclesiastici nõnulli (vt Hieronymus in proœmio super epistolam ad Philemonem testatus est) qui crederent, non semper auctores sacros spiritum in se loquentem habuisse. Quia nec humana imbecillitas vnum tenorem Sancti spiritus tam longo orationis decursu ferre potuisset: Nec dignum est (inquiunt) vt ad huius corpusculi naturales & euidentes necessitates Spiritus sancti maiestatem sine causa deducamus. Adhibent vero huius rei exempla ex epistola ad Timotheum 2.penulam,quã reliqui Troade apud Carpum,veniens affer tecum.Et illud, Lucas est mecum solus: & Trophimũ reliqui infirmum. & alia eiusmodi, quæ passim in epistolis Pauli humanitus scripta inueniuntur.Non igitur scriptores sacri Spiritum sanctum semper manentem & in ipsis loquentem habuere.Nam, & hoc Christo domino peculiare fuit, vt Ioannis 1.cap.dicitur: super quem videris(inquit)spiritum descendentem, & manentem super eum,&c.Confirmatur autem idem hoc argumento, maximè quod sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non redundat in superfluis, quemadmodum Aristoteles demonstrauit. Ad ea verò quæ naturali lumine nota erant,non erat super-

Controuersia 4.

1. Argu.

naturalis reuelatio necessaria. Quæ igitur scriptores sacri viderant, & manibus attrectauerant, non diuino lumine infuso, sed humano locuti sunt.

2. Argu. Deinde, Apostolus in priori ad Corinthios epistola quædam ponit, de quibus asserit, quòd domini sunt mandata. Præcipio (inquit) non ego, sed dominus. Mox verò subdit, Cæteris ego dico, non dominus. Quòd si Paulus ex interna reuelatione Spiritus sancti omnia scriberet, profectò non diceret, ego dico, non dominus. Quoniam eiusmodi consilia, quæ Deo reuelante dantur, domini sunt: Quemadmodum quæ à prophetis per reuelationē dicebantur, Dei verba erant. Nō enim Propheta asseruisset, hoc ego dico, non dominus.

Hanc verò argumentationem non leuiter, sed haud scio an grauissimè Basilius confirmat lib. 5. contra Eunomium capite penultimo, in hæc verba: Quæcunq; spiritus loquitur, Dei verba sunt: & propterea omnis scriptura diuinitus inspirata, & vtilis est, quam locutus est spiritus. Nā verè id monstrat, spiritum nō esse creaturā: Qm̄ omnis rationalis creatura, est qñ ea quæ Dei sunt loquitur: vt cum dicit Paulus, De virginibus autem præceptum non habeo: concilium autem do tanquam misericordiā consecutus: his autem, qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus. Et propheta, O domine, iudicia loquar ad te. Quid quoniam impij prosperantur? & rursus, heu me mater, vt quid me peperisti? Nonnunquam autem dicit, hæc dicit dominus. Et nonnunquam Moses, ego sum tenuis voce, & tardæ linguæ. Aliquando verò is ipse, hæc dicit dominus, emittas populū meum, vt mihi sacrificet. Spiritus autem non sic. Non.n. aliquando sua, aliquando quæ Dei sunt loquitur: id nanque creaturæ est: verùm omnia spiritus verba, Dei verba sunt. Hactenus Basilius, Sed & Origenes homilia 16. super numeros, sermo (ait) qui apud Ionam scriptus est, & non est factus, à Iona potiùs quàm à Deo prolatus esse videtur. Non enim semper ea, quæ per prophetam dicuntur, quasi à Deo dicta suscipiantur oportet. Nā per Moysen multa quidem locutus est Deus, aliquāta tamē

Nititur Origene illo Deu. testimonio. quod si in nomine domini propheta

&

& Moyſes propriâ auctoritate mandauit. Quod Dominus in Euagelijs euidentiſſima diſtinctione ſecernit: cùm dicit ve repudio mulieris interrogatus, ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis Moyſes dimittere vxores veſtras: ab initio autẽ non fuit ſic, &c. oſtendit hæc & Paulus in literis ſuis. cum dicit de quibuſdam, Dominus dicit, & nõ ego: & de alijs, hæc autem ego dico, non Dominus. Et iterum in alijs, Præceptum Domini non habeo, conſiliũ autẽ do. Et iterũ, Quæ loquor, nõ loquor ſecundũ Deum. Vnde ſimiliter ét in cæteris Prophetis aliqua quidem Dominus locutus eſt, & non Prophetæ, alia verò Prophetæ, & non Dominus. Hactenus Origenes. Qui eãdem quoq; ſententiã in proœmio cõmentariorũ in Ioãnem amplexus eſt. Et Ambroſ. lib. 8. in Lucã c. 16. explicans illud: Ad duritiam cordis veſtri, &c. oſtẽdit, ait, locus hic, quæ propter fragilitatẽ humanã ſcripta ſunt, nõ à Deo ſcripta. Vnde & Apoſtolus: Denuncio, inquit, non ego ſed Dominus, vxorẽ à viro non diſcedere. Et infra: Cæteris, inquit, ego dico, non Dominus: Si quis &c. Hic Apoſtolus negauit legis eſſe diuinę, vt coniugium qualecunq; ſoluatur. Tantum Ambroſius. Cum igitur Baſilius, Ambroſius & Origenes viri clariſſimi, nõ in eo modo ſententia fuerint, verumetiam ſcripturæ ſacræ teſtimonijs confirmauerint, nihil erit abſurdi, ſi nos ẽt aſſeramus, non omnia, quæ ſacri auctores ſcripſere, Spiritus ſãcti afflatu ſcripta fuiſſe. Adde q̃ Apoſtolus in poſteriore ad Corin. epiſtola, affectum ſe pęnitẽtia dicit, quod illos prioris epiſtolæ reprehenſione vexarit. Rei autem ſemel ſcriptæ, non alium pœnitere poteſt, niſi eum, qui ſcribendo crediderit ſe erraſſe. Non igitur Paulus quecunque ad Corin. ſcripſit, diuino ea ſpiritu ſe ſcripſiſſe exiſtimauit. Adde rurſum, q̃ in hac ẽt epiſtola poſteriore, in quoquis audet, inquit, in inſipientia dico, audeo & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (vt minus ſapiẽs dico) plus ego. At blaſphemum eſt, verba Spiritus ſancti in inſipienta dicta affirmare, ſpiritu igitur hominis Pau. ibidem locutus eſt. Adde etiam quòd in eadem epiſtola, cùm dixiſſet Apoſtolus ſe plus omnibus laboraſſe, correctione nox

quicquã p̃dixerit & nõ euenerit, hoc Dñs non eſt locutus Matth. 19.

1. Cor. 7.

2. Cor. 11

3. Argu. Cap. 7.

Cap. 11.

adhibita, docet parùm se cautè fuisse locutũ. Non autẽ
4. Argu. ego, inquit, sed gratia Dei mecũ. Præterea si quæcunque Apostoli præscripserunt, ex diuina auctoritate ac reuelatione existunt omnia, certe illud Pauli præceptum, quo iubet, vt Episcopus sit vnius vxoris vir, diuinũ esset, non humanũ. Ita fieret, vt summus põtifex in eo dispẽsare nõ
Epist. 118. posset. Nãvt Augu. ad Ianuariũ ait, quæ Christus præscripsisset, ea nemo auderet variare. At, vt qui bigamus fuisset is fieret episcopus, summus pontifex orbe etiã probante aliquando fecit: Non ergo Apostoli decreta omnia Spiritu sancto auctore prę̃scripta sunt. Mattheus insuper memoria lapsus est, nã pro Zacharia Hieremiã posuit, &
5. Argu. Marcus item, cùm in Esaia scriptum affirmet, quod in Ma
Matt. 27 lachia scriptũ est. Et cum rursum hora tertia narret Do-
Mar. 1. minũ crucifixnm, qui hora ferè sexta à Pilato iudicatus est, vt Ioã. c. 19. dicitur. Qua ex re fit, vt non sẽper in omnibus Euãgelistę scribẽti Spiritus sanctus affuerit. Præte-
6. Argu. rea Lucas capite Euãgelij tertio dicit Cainã filiũ fuisse Arphaxad, Salec autẽ filiũ Cainã. Constat verò Genes. cap. 11. Salec non Arphaxad nepotem fuisse, sed filiũ, nullamq; inter hos mediã generationẽ interceſſisse. Superflua igitur est in genealogia Christi vna generatio, atq; adeo non est instinctu Sancti spiritus apposita Lucas de-
7. Argu. niq; idem Acto. 7. multa refert, quę spiritu afflante referri non poterant. Vt est illud primũ, quòd Ieseph accersiuit omnem cognatiouẽ suã in animabus 75. At bene 46 & Exo. 1. septuaginta solũ animę enumerantur. Nec verò dici potest, Stephanũ Iosephi eos ẽt filios supputare, qui nati sunt postea. Et per anticipationẽ aut prolepsim hos cũ illis simul 75. dicere. Eos enim Iosephus accersire non potuit. Dicit autẽ Lucas Ioseph 75. animas accersisse. Illud grauius est, quod deinde subijcitur, Iacob & Patriarchas translatos fuisse in Sichẽ. Cùm Iosephus 2. anti. lib. c. 8. fratres Ioseph affirmat conditos esse in Hebrõ, qua in re non aliud scribere credendus est, quàm quod à maioribus per manus traditum vulgo etiam tenebatur. Præterquã q Lucas hic aperte dicit Patriarchas sepultos esse in sepulchro qđ emit Abraham. Atqui certũ

est,

est, Abraham in Hebron emisse sepulchrũ Gene. 23. Tertium verò multo difficilius est, quod rursum addit, Abraham sepulchrum emisse à filijs Emor, filij Sichem. Iacob siquidem à filijs Emor agri partem emit, vt Gen. cap. 33. scribitur. Abraham autẽ non à filijs Emor, sed ab Ephrõ filio Sohar, speluncam emit duplicem, quod Genes. c. 23. non obscurè traditum est. Quid? quòd Emor Lucas dicit filium fuisse Sichem, cùm Gene. 33. contra dicatur Emor patrem Sichem fuisse nõ filium. Frustra ergo, vt videtur, asserimus nihil in sacris esse libris, quod non idem spiritus afflatu scriptum sit. Verùm à contraria parte illud facit, quod si in libris Canonicis aliqua humano more & spiritu, vel scripta, vel commemorata fuissent, nihil obstare videretur, quo minus in ijs aliquod mendacium esset. Iam si errorem aliquem in scripturis sacris agnoscimus, earum auctorem Spiritum S. esse quis credet?

Cap. Decimumseptimum, Vbi ostenditur, singulas particulas librorum canonicorum, Spiritu S. assistente scriptas fuisse.

IN hac quæstione & controuersia non defuisse, qui priorem illam partem amplecterentur, auctor est D. Hieronymus non in eo solũ loco, quem paulò antè retulimus, sed in commentarijs ẽt super quintũ Micheæ caput. Cuius erroris nota Erasmo quoq;, vt alios dissimulẽ, inusta est. Is aũt error q̃ sit impius, illo primum argumento demonstro: q̃ sacrarum scripturarum magna ex parte labefactatur auctoritas, si hæc opinio vera est. Nã, vt Augustinus ait, si in sacro quouis libro vnaquælibet falsitas reperitur, totius libri certitudo interit. Quo vno argumento Augustinus de consen. Euang. lib. secundo cap. duodecimo satis ostensum ac patefactum esse credit, Prophetarum & Apostolorum scripta nullã omnino habere falsitatem, non solum eam, quæ mentiẽdo promitur, sed neeam quidem, quæ obliuiscendo. Leuibus, inquiunt, in rebus & nihil ad salutem nostram pertinentibus, auctores sacri & falluntur & fallunt. Ea igitur in dubium vocare

In anno. in cap. 2. Mat. & c. 1. Mar. Et rurs. in c. 27. Matthæi. Epist. 8. & 19. ad Hieron. Dist. 9. c. Si adscripturas. et cap. Ego solũ.

possumus,

possumus, quæ maxima & grauissima sunt. Non eadem, aiunt, causa est: Qm̃ si ecclesiam, cuius erudiendæ gratia spiritũ sacri auctores habuere, spiritus ipse in paruis destituit, non mox destituit in magnis. Cõsentiunt. n. Theologi grauissimi, ecclesiã errare in minimis posse, in maximis nõ posse. Quid igitur obstat, inquiũt, cur non ad eundem quoq; modum asseramus, Apostolos & Euãgelistas in rebus parui momenti interdum lapsos, cum in rebus necessarijs lapsi nõ fuerint? Nam, si superis placet, hmõi errores in Apostolis maximè & Euangelijs agnoscunt. Quod si dicimus, spiritus suggessit Apostolis & Euangelistis oĩa. Aiũt, nõ omnia simpliciter: sed quęcunq; Christus dixisset illis. Hęc aũt erant maxima. Si addimus, docuit spiritus eos omnem veritatem. Respondent, non absolutè omnem quidem, sed quę esset ad salutem necessaria. Sic elabi conantur isti. Sed frustra conantur tñ. Principio. n. ecquid rogo isti facturi sunt, si cum homine disserant, qui multa Euangeliorum miracula commentitia esse, Euangelistasq; Herodoti, Xenophontis ac Platonis exẽplo, confictis narrationibus abusos dicat, aut Christi illustrandi gratia, aut fideliũ in Christũ affectus excitandi? Nẽpe hoc facere, vt homines, sine Dei spiritu potuere.

Deinde quàm facile erit cuiq; res vel graues, vel leues pro suo arbitratu ingenioque æstimare? Iam hic dicet tibi, tres vnius substantiæ prædicari personas leuiculum esse, nec ad salutem nostram pertinere. Iam contendet alius, duas in Christo & operationes & voluntates è rebus esse non grauibus. Nam & spiritus à patre & filio procedentis vnicum esse principium, tãquam rem leuẽ quidam contemnendam arbitratur. Quin, quòd tertia die an quarta Christus resurrexerit, cum non valde ad salutem attineat, pro nihilo quispiam habebit. In his itaq; Euangelistas, Apostolos, Prophetas, errare, labi, hallucinari potuisse. Porrò, vt reliquas scripturæ partes prætercamus, in sacris historijs distingui discerniq; nõ posset, quid ex Deo, quid ex homine sit: quid auctor ex reuelatione diuina, quid contra ex spiritu humano & ingenio proferat. Quocirca fluctuaret passim & legentium & audientium

dientium fides,dū ignorarēt,quonā spiritu, hominis an Dei vnaquælibet chronicorū sanctorū particula fuisset scripta. Quis est aūt tam perfrictæ frontis, vt pro Euangelistis nonnihil humano more loquamur, vt si quid in publicū scribere velit de rebus,quarū memoria sit recentissima, quasq; lectores fere suis non auribus audierint, sed cōspexerint oculis:ea sponte inserat, quæ cū ad rem nihil faciāt, tum narrationē totā falsam & incertā efficiant? Adeòne stulti erant Euangelistæ,vt ea, quæ omittere sine periculo poterāt,aut affingerent, aut ēt pro certis assererent,cū manifesto discrimine causæ, quā persuadendā acceperāt? Quòd si tales fuissent,certè Iudæi, quibus tāto erāt opere inuisi,omni vi & arte cōtenderent atque adeò efficerēt, vt hmōi,vel figmenta, vel errata deprehenderētur. Sed humana loquimur: Nā si in subitis cōcionibus Spiritus S. Apostolorū linguas attēperabat, quid in scriptis,quæ futura erāt ęterna? Et si noui testamēti idonei administri Apostoli & Euāgelistę facti sunt, illorū profecto sufficientia nō ex illis,sed ex Deo est: illorū proinde error Dei est,nō illorū. Nos.n.ab Apostolis, Christi testamentum accepimus:& cùm illos audimus, Christū audimus,cū eorū Euangeliū legimus, Christi legimus Euangeliū. Ac cum lex Moysis, quod est ministeriū mortis,tā exacta diligentia scripta sit, vt iota vnum aut vnus apex ex ea prętereri non possit,multò certe magis Euangelium Christi,qđ est ministeriū spiritus ac vitæ,scriptū erit tāta cura & Dei assistentis afflatu, vt non modò verbū,sed ne apex quidē vllus sit, quod non sit ab spiritu diuino suppeditatus. Quid?quòd Apostolus officiosum mendacium,quodque ad Dei laudē maximè pertinere videretur,penitus horret,inquiens,Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra: inanis est & fides vestra,Inuenimur autē & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum,quòd suscitauerit Christum,quem non suscitauit,si mortui non resurgunt. Quod si falsitas hæc, quæ cum Dei potentiam commendaret,tum populum in officio contineret,à sacris auctoribus excluditur,certe quæcunq; alia ac multo

etiam

etiam magis reijcietur. Nulla enim in sacris literis leuis sed grauis esset, per quam scripturæ auctoritas eleuaretur. Iam si in huius rei confirmationem arcanarum literarum nos testimonia referrevelimus, verẽdum sane est, ne qui oppositum errorẽ tueri cupiunt, illa se ratione tueãtur, quòd auctor scripturæ sacræ eo etiam loco, qui à nobis afferetur, non de spiritu diuino, sed de suo fuerit locutus. Ita fieret, vt vix vllum è sacris l iteris testimoniũ aduersum hæreticos firmum esset. Quamobrẽ hos quidẽ ab hoc sermone remoueamus, qui erronea sententia omnem scripturæ & vim minuunt & eleuant auctoritatem. Ipsi verò fateamur, singula quæque siue magna, seu parua à sacris auctoribus Spiritu sancto dictante esse edita. Id à patribus accepimus, id fidelium animis inditum & quasi insculptum est, id itaque ad nos ecclesia præsertim ipsa magistra & duce retinere debemus.

Cap. Decimumoctauum, vbi refelluntur argumenta capitis sextidecimi.

COnfirmanda atque tuenda veritate ea rationum ac testimoniorum præsidia satis sint, quæ capite superiore sunt posita. Nunc verò argumenta ea confutanda sunt, quibus aduersarij contra pugnarunt. Atq; à primo quidẽ argumento, quo veritas impugnabatur, facilis est & expedita defensio. Fateor enim, non singulas scripturæ particulas, vt à sacris auctoribus scriberentur, propria & expressa reuelatione indiguisse, sed singulas tamen scriptas ex peculiari Spiritus sancti instinctu afflatuque vere & iure contendo. Ille, Christus ait, vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Aliàs etiam oblita suggeret, aliàs etiam vestris auribus audita suggeret, quæ aliàs natura sponteq; sua in mentẽ venire poterant, ea quoq; suggeret. Non supernaturalia modò, sed & naturalia suggeret, & quę alias humano more scriberentẽ. Omnia, inquit, quæcunq; dixi vobis. Atq; Apostolus nos, ait, non spiritum huius mũdi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis: quæ & loquimur, non in doctis humanę sapien-

Ioan. 14.

1. Cor. 2

sapiẽtiæ verbis,sed in doctrina spiritus,spiritualibus spi
ritualia comparantes. Spiritualis.n.iudicat omnia,sicut
scriptũ est,Quis cognouit sensum Dñi?Nos autẽ sensum
Christi habemus.Ecce Apostoli,in quorũ nomine Pau-
lus loquitur, ad doctrinã spiritus edendã spiritũ accipe-
re,per quẽ in Christi sensu oĩa iudicabant. Nimirũ ani-
malia illa oculis vndiq; plena ad expressionẽ quatuor
Euangelistarũ posita per scriptores oẽs sacros transfer
re meritò & optimo iure possumus . Nihil ergo auctores
sacri cæcis oculis scribebant:sed scribentiũ calamũ spiri
tus ipse attẽperabat,ne scribendo laberentur . Inde.n.cũ Cap.13.
in secunda ad Corint. epistola quędã dixisset Apostо-
lus,quæ humano more ab ecclesię præfecto dici possent,
subiecit protinus, an experimentũ eius quæritis , qui in
me loquitur Christus?Spiritu igitur sãcto inspirati quas
uis scripturæ partes scripsere sancti Dei homines.Noli- Mat.10.
te, inquit , cogitare qũo aut quid loquamini,dabitur.n.
vobis in illa hora quid loquamini.Quod idẽ profecto sa
cris auctoribus præceptũ erat,vt nõ cogitarent.s. quomo
do aut quid scriberent:dabatur.n.illis illa hora quid scri
berent.Hoc verò Spiritus sancti donũ toto vitæ decursu
nõ habebãt: sed tantisper dum lingua eorũ calamus erat
scribæ velociter scribentis. At Christus nullũ vnq̃ verbũ
locutus est,quod nõ idem ab Spiritu S.extiterit. Erat.n.
vt scholæ verbis vtar , Christi Iesu sacratissima lingua
perpetuũ diuinitatis instrumẽtum . Et hinc apparet eius
argumenti certa ruina,quo deinde contrariã partẽ con-
firmabamus.Nõ.n.asserimus,per immediatã Spiritus sã-
cti reuelationẽ, quæ quidẽ proprie reuelatio dicẽda sit ,
quamlibet scripturæ sacræ partem fuisse editã. Quin Lu
cas quæ ab Apostolis accepit,ea scripto ipse mãdauit,vt
in euãgelij sui proœmio testatur.Et Marcũ quę à Petro
didicerat,rogatũ à discipulis scripsisse:auctores sunt Cle
mens in 6.dispositionum libro,apud Eusebium lib.2.ec-
cle.hist.c.15.& Papias apud eundẽ eo.lib.& c.& lib.3.ca.
vlt.& Origenes 1.li.comment.in Matth. eodem Eusebio
referente li. 6.c.18. & Eusebius quoq; ipse lib.3.cap.4.&
Hieronymus de viris illustrib.in Marco , & Irenæus li.3.

aduersum

aduersum hæreses c. 1. Siue ergo Matthæus & Ioannes, siue Marcus & Lucas, quamuis illi visa, hi audita referrẽt; non egebant quidem noua Spiritus sancti reuelatione; egebant tamen peculiari Spiritus sancti directione. Primæ igitur argumentationi hoc modo satisfecerimus.

Secũdæ verò sic respõsum est. Paulum Dñi seu præceptũ seu consiliũ eo sane loco vocare, quod Christus Dñs ore proprio, vel præcipit in Euangelio, vel consulit. Nã, qđ consiliũ suum Paulus Spiritus sancti consiliũ existimaret, satis ipse indicat: dicens, beatior erit, si sic permãserit ℈m meum cõsilium: puto autem q̃ & ego spiritum Dei habeã. Huius verò argumenti cõfirmatio ex ijs maxime eliditur, quæ primæ sunt argumentationi respõsa. Etenim, quæ sacri auctores scripsere, hæc in duplici sunt differentia. Quædã, quę supernaturali solũ reuelatione cognoscebant: & ea Basilius tradit à Spiritu sancto esse. Alia verò naturali cognitione tenebant, quæ. s. aut oculis viderant, aut manibus ẽt attrectauerant. Atq; hæc quidem, vt paulo ante diximus supernaturali lumine & expressa reuelatione, vt scriberentur non egebant, sed egebant tamen Spiritus sancti præsentia & auxilio peculiari, vt licet humana essent & naturæ ratione cognita, diuinitus tñ sine vllo errore scriberentur. Hæc verò illa sunt, quæ iuxta Basiliũ Paulus & Prophetę de suo loquebantur. Solent ẽt nonnulli veterũ, Origenis non sententias modò, sed verba referre, non aliter certè accipienda, q̃ Origenes ipse acceperit. At Origenes eã rẽ significauit potiùs quàm asseruit. Nec. n. in ea sententia persistit. Sed & Ambrosius in priorem epistolam ad Corinthios, vbi locus proprius erat, nobiscum apertissime sensit.

Ad illud verò, quod tertio loco obiectum est, breuis & non difficilis est responsio. Non enim ibi pœnitere, resipiscere est: sed tristari. Tristatur autem pater, cum filios dolentes videt: sed lætatur, cùm dolorem ad salutem fuisse intellexit. Nam quod additur, id facillimum etiam est. Quo enim modo Paulus sit intelligẽdus, Paulus ipse explicat, inquiens: Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia. Et paulo ante, iterũ dico,

ne quis

ne quis me putet insipientē esse, alioquin velut insipientem accipite me. Et capite eiusdem epistolę duodecimo, si voluero gloriari non erò insipiens: veritatem enim dicā. Et paulo post, factus sum insipiens, vos me coegistis. Quid ergo, sapiens & insipiens? Nempe sapiens re vera, sed quasi insipiens: qui tanquam insipientis personā assumere & seipsum iactare videretur. Laudare quippe se insipientis hominis nota est. Verùm hęc, quæ stultitia esse videbatur, Dei erat sapientia, vt Apostolus non sponte, sed coactus: non ex vanitate, sed ex charitate gloriaretur. Ab Spiritu igitur sancto erat huiusmodi quasi stulta gloriatio. Sed ne illud quidē est difficile, quod deinde subijcitur. Non.n. quod ait quidam, incaute Paulus fuerat locutus. Sed ne quis in ea laude aut arrogantiā aut vanitatē aliquam subesse interpretaretur, docet se nō in se, sed in Domino gloriari. Non ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Simile ferè illud est, quod cū Dominus doctrinam Euangelij suam appellasset: subiecit protinus, mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris. Hunc igitur in modū cū Paulus vere dixisset, se plus omnibus laborasse, addit, & vere ēt addit, se nō plus omnibus laborasse, &c.

Ad quartum verò argumentū sunt qui respondeant, ecclesię auctoritatem tantam esse, vt quædam etiam de scripturis sacris immutarit. Huius generis exempla ponunt, Sabbatum, esum suffocati & sanguinis, Baptisma in nomine Iesu, & q̄ Christus cęnatis dedit Eucharistiā, ecclesia ieiunis, Christus sub ambabus speciebus, ecclesia laicis subvna, quòd Paulus deniq; permisit dispares in fide coniuges, ecclesia im,pbauit. Ita quanuis lex scripturæ sit, vt is non ordinetur episcopus, qui duas habuerit vxores: ecclesia tamen eam legem poterit vel ex parte soluere, vel ēt omnino abrogare. Hoc aūt respōsum hāc quidē habet viā, quę deducit ad conuenientiā conseruationemq́; ecclesiasticæ auctoritatis, quam si sequemur, numq̄ aberrabimus, sequemurq́; & id quod certū & tutū est, & id quod ad fidelium consociationē accommodatū & id quod vehemens atq; forte. Sed cauendū sanè est, ne si in argumentorum confutatione ad ecclesiam tanq̄ in

aram confugimus,ruſticipotius quàm theologi eſſe videamur.Mihi itaq; aliud reſponſum mulco & doctius videtur & verius,qđ duplici partitione ſubnixum eſt. Vna eſt huiuſmodi.Scripturæ prȩcepta quȩdam temporaria erãt,id eſt,ad tempus ex loci,temporis, perſonarum alia rumue rerum & cauſarũ ratione ſeruanda.Atq; huiuſmodi ipſa ex ſe in præfinito tempore antiquabantur , nulla ẽt eccleſiȩ interueniente auctoritate.Quod eñ pro neceſſitate temporis ſtatutum eſt,ceſſante neceſſitate, debet ceſſare pariter quod vrgebat 1.q.1. Quod pro neceſſitate.Eius generis fuit Sabbatiſmus , & reliqua omnia , quȩ proprie ad legem veterẽ pertinebant.Talis ẽt lex illa fuit de immolatis,ſanguine & ſuffocato.Talis quoque vſus Apoſtolicus de baptiſmo in nomine Ieſu,Alia verò
Actor.15 præcepta æterna ſunt,quorum ſeruandorum ratio non breuis & temporalis,ſed perpetua & ſempiterna eſt. Sẽpiternum autẽ ſcripturæ more voco,qđ ſemp erit , non qđ ſemper fuit.In hoc genere ſunt oĩa naturȩ p̃cepta , quæ tã in veteri q̃ in nouo Teſtamento continentur . In hoc ẽt lex illa,niſi quis renatus fuerit,&c.& altera ſimilis de pœnitentiæ ſacramento.Præcepta rurſum Apoſtolorum,quæ in ſacris literis ſcripta ſunt,quædã à Chriſto ipſi acceperunt gentibus euulganda,iuxta illud, Baptiza-
Mat.vlt. te omnes gentes,docentes eos ſeruare omnia , quæcunque mandaui vobis. Altera verò non fuerunt quidem à Chriſto Apoſtolis iniuncta:ſed ipſi poſt Chriſtum in cœlos aſſumptum ea populis tradiderunt. Quæ tamẽ Chriſti Deiq; præcepta dicuntur,non ob eã modo cauſam,q̃ per acceptã à Domino poteſtatẽ lata ſunt: verumetiam quia Dei Spiritu peculiariter ſuggerente edita fuere . viſum eſt,inquiunt,Spirituiſancto & nobis,nihil vltra imponere,&c. Quæ verba Baſilius 5. libro cõtra Eunomiũ referẽs,ſpiritui,ait,viſum eſt quidẽ, à quo vt Domino eccleſiæ leges datæ sũt: Apoſtolis verò ta nq̃ miniſtris , per quos decreta sũt edita. Qđ autem præcepta hȩc Chriſti quoq; dici poſsint,Chriſtus ipſe docet inquiens, qui vos audit,me audit,& qui vos ſpernit,me ſpernit . Inter hæc autẽ ſcripturæ mandata non leue diſcrimen eſt,qđ prio-

ra

ra illa à Dño Apostolis tradita, vt propria sunt legis nouæ præcepta: ita ea ecclesia nec soluere, nec remittere vlli pōt, sicut ne legē naturę quidē. Cuius rei causam nos in relectione de pœnitētia dedimus, q; legis auctor Euāgelicæ Christus dñs nō alia præcepta per se ipse edidit, q̄ quæ essent summoperè ad salutē necessaria. At posteriora mādata proprie quidē humana & ecclesiastica fuere: q̄ videlicet ab Apostolis ecclesiam gubernantibus edita sunt, nō aliter atq; alia fuere, postea à præfectis ecclesię subsequētibus: dispari tñ auctoritate. Nā Apostolorū nemo in ꝑceptis suis errare poterat: sed ab Spiritu S. peculiarissime eorū quisq; dirigebat in ferēdis ecclesię legibus. Posteriores verò antistites hāc peculiarē Spiritus S. præsentiā nō habent, nisi cùm in nomine Christi & ecclesiæ congregantur. Quod vtiq; fit in cōcilijs generalibus. Qua de re libro postea quinto susius disseremus. His aūt præceptis, licet Apostolica fuerint, & in sacris ēt literis scripta, Sūmus pontifex subditos suos liberare, vel ex parte, vel oīno pōt. Qua ēt ratione, vt alia nō esset lex illa Apostolica de abstinēdo à sanguine & suffocato, per ecclesiæ potestatē abrogati potuit. Quanquam, vt diximus, ea lege admonitæ sunt gētes, ne sua libertate in fratrū offensionē abuterent. Præscribunt aūt Apostoli quatenus pro tēpore expediebat, quibus illæ rebus in fratrū offensionē possint incurrere. Quia igitur lex à fine suo æstimāda est, tunc hæc intelligitur abrogata, cùm ab illis offensionibus ac disfidijs, quibus occurrere voluerūt Apostoli, nihil amplius periculi fuit. Quibus positis facilè, vt opinor, quartū illud argumentū refelletur. Nam Pauli præceptū de nō ordinando episcopo qui bigamus fuesit, secundi generis est, id est, humanū & ecclesiasticū: cuius proinde vinculū soluere ecclesia iure suo pōt. Sed id tñ nisi semel aut iterū & graui ēt vrgente causa nō fecit. Nec id nisi summo Pōtifici permissum in ecclesia est, nā episcopis contra Apostolū dispensare cum bigamis nō licet: vt Lucius & Innocentius tradūt. Diuus verò Augustinus de legibus primi generis loquebatur, quas si Christus ipse tulerit, vt quæ verè & proprie diuinæ & *De Bigā. nō ordi. ca. super. & c. à nobis.*

euangelicæ sunt, nemo aut possit aut ausit immutare. Quarto igit argumẽto diluẽdo satis dixisse mihivideor. At quintũ sic refellitur. Primũ, sunt qui velint, aut impiorũ malitia, aut librariorũ errore pro Zacharia Hieremiã scriptum esse. Cuius sniæ fuit Eusebius li. 10. demonst. euang. demonstra. 4. Id quod nec Origeni displicuit, & Caietan. verosimile existimauit. Nec Hieronymus certe ab hac opinione alienus est. Quin in Psal. 77. errore scriptoris dicit pro Zacharia Hieremiã esse suppositũ. Sunt alij qui opinentur, eandẽ sniam & apud Hieremiã olim scriptã reperiri: sed nõ omnia Hieremiæ vaticinia nũc extare. Opinatur quoq; Aug. lib. de cons. Euang. 3. c. 7. quoniam eodem spiritu Hieremias & Zacharias scripsere, nihil referre, si vnius sententiam alteri tribuas: imò peculiari Spiritus sancti consilio id factum esse, vt ab eodem auctore scripti libri omnes sacri credantur.

Illud verò, quod Marco Euangelistę obiectum est, friuolum his videri solet, qui Latinam ẽditionẽ passim ad Greca exemplaria expendunt. In quibus quoniam non legitur, Sicut scriptum est in Esaia, sed sicut scriptum est in Prophetis: argumentum esse infirmum aiunt, vt quod librorum deprauatione nititur. Huic vero sententię Theophilactum subscripsisse, facilè profectò suaderi potest. Non enim in Esaia, sed in Prophetis legit. Atque Hieronymus in cõment. super 3. Matth. caput, huic quoque opinioni subscribit inquiens: Nos nomen Esaiæ putamus additum scriptorũ vitio, quod & in alijs locis probare possumus, aut certè de diuersis testimonijs scripturarum vnum corpus effectum. Existimat ergo Hieronymus, siue hoc, siue illud accipias, locum esse deprauatũ. Id quod & de Psalm. 13. credidit. At Erasmus, temetsi fatetur Græca exemplaria omnia, quæ videre quidem ipse potuit, ἐν προφήτοις, habere: lectionem nostram probat tamen, Græcamq; asserit à Græcis fuisse immutatã. Hieronymus etiam ipse in epis. ad Pammach. de opt. ge. in. solam hanc, quam habemus lectionẽ, probat: alterius aũt eo loco ne meminit quidem. Et Porphyrius 14. lib. Marcum euangelistam eo nomine accusat, quòd homo

imperi-

imperitus & rudis, vel ſuas literas neſciat, idq; quaſi ab vno eodemq; propheta ſcriptũ referat, quod nõ ab vno, ſed à duobus ſcriptum eſt. Cui calumnię Chryſoſtomus reſpondens non cauſatur, aut codices mendoſos eſſe, aut certè ab impio locum deprauatum, ſed planè conſentit, eo prorſus modo lectum iri, quo Porphyrius in obiectione legit. Qua ex re perſpicuum fit, antè Chryſoſtomi & Hieronymi tẽpora in editionẽ noſtrã omnes et Græcos et Latinos codices conſenſiſſe. Vbi non poſsũ nouitios iſtos interpretes nõ ridere, qui tãta facilitate & cõfidentia è prauis Græcis Latina emendant nõ praua. Nimirũ enim patiẽtur hic, ſi de ipſis ludimus: quibus in vſu eſt ludere de nobis. Imò patiẽtur potius, vt quod hoc loco eorũ anteſignanus Eraſmus ſummo iure magnaq; ratione facit: idẽ nos aliis quoque locis faciamus, & Græcis exẽplaribus poſthabitis, Latinam editionẽ veneremur. Sed vt eò reuocetur, vnde huc declinauit oratio, cũ argumẽtũ illud nõ ſit tam facile, quàm iſtis eſt viſum: maiore omnino vi & arte refellendũ eſt. Illa igitur verba, Sicut ſcriptũ eſt in Eſaia, nõ referũtur ad omnia ea, quæ ſequũtur: ſed ad id tantũ, vox clamãtis in deſerto, &c. Illa: verò, Ecce ego mitto angelũ meũ. &c. tanquã de ſuo Euangeliſta addidit, quod facere iure potuit, quãuis eadem in alio propheta reperiãtur. Nõ enim, ſi Ariſtotelem refero, opus eſt, ſequentia verba omnia Ariſtotelis eſſe. Quin licet mihi nonnulla de meo adiicere, præſertim ſi ad explicationem Ariſtotelis conducunt maximè. Sic quoniã Euangeliſtæ illa verba, Ecce ego mitto angelum meum, &c. verborum Eſaiæ erant expoſitio quædam: nihil Marci derogat fidei, ſi Eſaiæ teſtimonium verbis eiuſmodi adiectis et expoſuit & ornauit. Niſi infidelis ſeruus eſt, qui appoſito verborũ ornatu heri ſui munus amplificat. Hoc reſpondet Chryſoſtomus. Hieronymus autem Euãgeliſtas fuiſſe ait nõ de verbis, ſed de ſenſu ſolicitos: oĩa verò illa, quæ in Marco ſequuntur, ab Eſaia ſcripta non ſecundum verba quidem, ſed ſecundum sẽſum eſſe. Qui enim vocem clamantem, &c. aperte dixit, is angelum eũdem eſſe ſenſit: qui viam Domino prępararet. Atq; hæc

In homi. de initiis euang. ſecundum Marc.

De opt. gen. inter

resposio à Beda vel maximè probatur in comment. super Marcũ. Iã, ꝙ falsitatis ẽt Marcus arguitur, qui Christum scripserit hora tertia crucifixũ: de hac re quatuor video sniãs ferri, quarũ nulla est, in qua nõ maior adhuc probabilitas desideretur. Prima eorum est, qui aĩaduertunt, Ioannẽ nõ scribere, Pilatum hora fermè diei sexta pro tribunali sedisse: sed parasceues hora fere sexta. Aliunde verò diẽ, aliunde parasceuen initium sumere. Nã Iudæos ante diei principium, hoc est, ante solis ortũ præparationi paschali operã dare solitos, rõni consentaneũ est. Si.n. Christiani in hmõi festorum vigilijs multò ante diluculum incipiunt quædã necessaria præparare: Iudæi ac multò ẽt magis idem fecisse credendi sunt, qui nõ modo azyma in multos dies, verũ cõplura quoq; alia erant paraturi, non solum ad festum diem, sed ad vesperam ẽt paschæ. Sunt & alij, qui Augustinum secuti, putant, Marcum non de crucifixione militum locutum esse, sed de crucifixione Iudæorum. Hi enim vel maximè Christum crucifixerunt: quemadmodum Actorum c. 4. illis Petrus edixit. Vt ergo ostenderet Euãgelista Dominum Iesum non tã à militibus, qui simplex ministerium prẽsidi præbuere, quàm à Iudæis crucifixum: postea quàm militum ministerium expressit inquiens, Et crucifigentes eum diuiserunt, &c. tum verò ad vocem, quæ sanguinem iusti petijt, auctoresq; flagitij crucem Dñi reuocauit in hæc verba, Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum. Horam quippe crucifixionis militum, vt quę vulgo nota erat, non credidit exprimendam. Alij credunt huic se absurditati satis occurrere, si dicant, Christum intra horã tertiam & sextam crucifixum: & ab vtroq; extremo, quẽadmodum media solẽt, horam mortis Christi esse nominatam: ab vno videlicet tertiam, ab altro sextã. Sed hæc responsio patentem habet scrupulum. Quòd enim hora quinta fiat hoc, si quis vel quarta, vel sexta fieri abvtroq; extremo dicat: quãuis improprie id quidẽ dicat, sed ferri tamen vtcunq; potest. At quod in quinta hora fit, hoc in tertia vel secunda fieri, nec vsus profecto nec ratio fert. Ponunt igitur alij, ꝙ quemadmodum nox in quatuor vi-

gilias,

gilias, ita dies in quatuor ſtationes & partes diuiſus à Iudæis eſt. Quarum prima incipiebat à diliculo, & durabat vſq; ad horã diei tertiã: vocabaturq; prima, eo q̃ ab hora prima initiũ ſumeret. Secunda autem incipiebat ab hora tertia, & durabat vſq; ad horam ſextam: vocaturq; hora tertia, quòd ab hora tertia, principiũ habe ret. Tertia verò diei pars incipiebat ab hora ſexta, & durabat vſq; ad horã nonam: appellaturq; ſimiliter ab hora vnde principiũ acceperat, hora ſexta. Quarta demũ ſtatio parsque diei incipiebat ab hora nona, & durabat vſq; ad occaſum solis, vocaturque, vel hora nona, vel veſpera. Quæ ſi vera sunt, iã pulchre conſentient Euãge liſtę. Nã in ſecunda ſtatione, quæ hora tertia dicebatur, circa finẽ Chriſtus crucifixus eſt, hora. ſ. illa nondũ elap ſa. Aliquanto verò prius, in eadẽ hora tamen ſtationeq; diei, Pilatus pro tribunali ſedit: nempè hora quaſi ſexta. Verè ſiquidẽ tertia erat, ſed erat proxima ſexta. Quę nimirum opinio longe erit probabiliſsima, ſi probetur ad eum modum diem à Iudæis diuidi ſolitum. Atq; in hiſto ria paſsionis quidem nominatim diluculi, tertiæ, ſextæ & nonæ horarum mentio fit: de reliquis autem interfluẽ tibus omnino tacetur. At parabola de patrefamilias o perarios in vineam ſuam conducente, quam iſti ẽt aſſe runt in huius rei confirmationẽ, non ſolũ nihil iuuat, ſed etiam officit. Quoniã ibi Dominus non tantũ primæ, tertiæ, ſextæ & nonæ, ſed vndecimę meminit. Id quod ab ſurdum eſſet, ſi quarta diei pars, hoc eſt, hora nona reli quum omne eiuſdem diei tẽpus complecteretur. Ac reve ra, vt breuiter ſimpliciterq; dicatur, qui vndecimę horę, quæ inter nonã & duodecimã interfluxit, expreſſam mẽ tionẽ fecit, eum certo certius conſtat, diẽ nõ ad eum mo dum in ſtationes & horas quatuor: ſed vt moris eſt no ſtri, in partes & horas duodecim diuiſiſſe. Verùm vt hæc cunq; habeant, huic nos reſponſioni libentiſſimè sub ſcribemus, ſi illa diei in ſtationes quatuor partitio, illæque rurſum ab initijs denominationes quatuor aut idoneo teſtimonio, aut probabili ratione conſtant. Nec enim deſunt, qui exiſtiment hæc à recentioribus

Iudæis esse confi cta oĩa. Nã secunda diei statio, cùm tres solũ horas cõplecteretur, quartã, quintã, & sextã, nõ hora tertia a fine. s. stationis proximè elapsæ, sed hora quarta ab initio stationis eiusdẽ nominãda erat. Ecquis autem ferre possit stationẽ, quæ à decima vsq; ad duodecimæ finẽ protenditur, nonã horã appellari? Certè sicut prima hora, si verũ est quod isti dicunt, à principio suo nomen accipit, sic & stationes cæteræ à suis proprijs principijs nominarẽtur. Mihi simplicissima ratio huius loci explicandi esse apparet, si cũ Theoph. & Caietano dixerimus Marcũ ita scripsisse, ἦν δὲ ὥρα. ϛ'. i. erat autem hora sexta. Sed indoctos oscitantesue librarios notã illã senarij ϛ'. in y. quę est nota ternarij mutasse. Qđ & hoc loco ob nonnullã literarũ similitudinem factu procliue fuit, & in his auctoribus, quorũ libri huiuscemodi numeros & notas habent, sæpe fieri notius est, quàm vt iudicandum sit. Nec Theoph. solũ & Caietani auctoritas, sed ratio quoq; me, vt ita tenerẽ, impulit. Nã sexta hora Dominũ vere ac proprie crucifixũ, vt omittã quod & vulgo Christianorũ persuasum est, & passim in crucis officio ac precibus celebratur, certe ex Ioannis Euangelio colligitur. Tradit. n. Pilatum hora ferme sexta pro tribunali sedisse. Erat igitur propemodum elapsa quinta. Alioqui falso hora fere sexta diceretur. Incredibile aũt est id quod reliquũ erat horæ quintę, cũ esset breue & perexiguũ in sententia ferenda, in suscipiendo Iesu & educendo, in crucevsque ad Caluarię locũ baiulãda, nõ esse in sumptũ. Et. n. nec locorum intercapedo parua erat, nec tantũ fuit celeritatis in via, vt non potuerit interea & Simon angariari Cyrinensis, & à Christo oratio haud momẽtanea ad mulieres haberi. Itaq; sine dubio si vere & proprie Marcus loqui voluit, cur aũt noluerit nulla est causa, non scripsit hora tertia, sed sexta Dñm crucifixũ. Id quod Hieronymus, si is tamen horũ cõmentariorum est auctor, in Psal. 77. apertè docet. Sed quisquis illũ Psalmũ exposuit, si non fuit Hieronymus, certe eruditus fuit. Atque Erasmus in annotationibus super hunc Marci locum nomine Hieronymi hoc commentarium refert. Accedit, quod non alia ferè

Refertur à D. Tho. in Cate. Ioan. 19.

scribit

scribit Marcus quàm Matthæus, idque maximè in historia passionis Christi. Itaq; dum considero, Marcum in historia passionis non solum eadem eodem ordine cum Matthæo, sed eisdem etiam penè verbis scripsisse: facilè adducor, vt sentiam ipsum non notam ternarij sed senarii, vt est apud. Matthæũ, posuisse. Quòd autẽ huic sententiæ obiicit auctor cõmentariorum in Marcũ, quæ Hieronymi titulo circũferuntur, hoc facillimè refellitur. Si sexta, inquit, hora dominus fuit crucifixus, cum à sexta vsq; ad nonam tenebræ suffuderint terrã, non potuissent prætereuntes in eum mouere capita, quem per tenebras omnino non cernerent. Cui ego respondeo breuissimè, Christum in sextę horę principio crucifixum. Hora aũt eadẽ labente conuicia in eum iactata sunt. Sed circa eiusdem horæ finem tenebræ orbẽ circunfuderunt. Quod Marcus appositissimè significare videtur his verbis. Et facta hora sexta. Quid.n. expeditius est, quàm factã intelligere, non incipientem sed expletam? Id quippe factum & vulgo & Philosophis verè dicitur, non quod inchoatum sed quod consummatum est. Qua ex re, velit nolit Osiãder, satis planè intelligitur, omnia euangelistæ dicta cohære re: si legamus, Erat autem hora sexta, & crucifixerunt eũ. Qua hora interfluente quoniam ea gesta sunt, quæ euãgelista subiicit, idcirco ait tandem, & facta hora sexta tenebræ, &c. vt expleta iam hora, nisi valde essemus tardi, tenebras factas acciperemus. Ac de quinta obiectione satis abundanter, vt arbitror, disputatum est. Eam verò obiectionẽ, quæ sexto loco posita est, qua via Caietanus noster repellere ttéauerit: inuitus quidẽ facio, vt dicam, sed dicã tamen, ne euangelii veritate tuẽda nostris videar peperciſſe. Significat certè ille primũ, nã deinde in ea opinione non perstat, Lucã euangelistam 70. interpretũ errorem in hac parte, sine proprio tamen errore secutum. Id quod ego non solum intelligere, sed ne cogitatione quidem informare possum. Si enim euangelista imprudens. 70. interpretes errantes in historia euangelii sequitur, licet imprudens, sed errat tamen. Sin autem videns prudensq;, vt dicitur, fictam à 70. narrationẽ suo

euangelio inserit,errat quoque, & eo magis, quò dedita opera euangelij synceritatem fabula commentitia cõta minat.Breuiter,si Cainã non fuit filius, Arphaxad, nec Salec filius Cainã , falsa est profectò euãgelica historia, in qua non obscurè dr̃ Cainã filius Arphaxad fuisse,Salec verò filius Cinã . Quod aũt Lucas auctores habuerit grauissimos,quos in errore sequeretur, id Euangelistam culpa liberare fortasse poterit , euangelium certe errare non poterit. Quo magis Eugubinũ reprehendendum cẽ seo,qui apertè, constanter, & sine vllo aut modẽstiæ aut reuerẽtiæ tẽperamento asserit , errasse 70.eosq̃; Lucã in errore secutũ. Iã, quod Hieronymus aduersus Heluidiũ ait,Euãgelistas opinionẽ vulgi qñque exprimere. quę,vt inquit , vera historiæ lex est:id rectè dr̃ , si ad voces spectes.Non solũ.n.historici,sed oẽs oĩno sapientes, vt Aristoteles monuit, licèt aliter ac vulgus sentiant, cũ vulgo sæpe loquuntur:nec loquũtur falsò tñ .Sic scriptura eos fratres appellat, qui iuxta Philosophię regulas ,ppriè & verè fratres nõ sunt,sed qui vulgo,ac sine falsitate id qui dẽ,fratres vocantur.Sic ẽt Euangelistę Ioseph patrẽ dñi vocauerunt , nec re tñ ipsa falsam opinionem vulgi secuti sunt , quamuis sint locuti cum vulgo.Pater namque Christi Ioseph sine mẽdacio dicebatur, & quia nutritius erat,& quia vir matris Christi erat,vtrique enim patres vocari solent.Quid ergo facturi sumus, qui,vt in prouerbio est,Lupum vtraque aure tenemus?Si enim veteris instrumenti versionem,qua ecclesia vtitur, asserere & vindicare nitimur: arguimus non solum 70.interpretes cõmenti frigidissimi,sed apertissimi etiam erroris Euangelistam. Sin Lucam defendere tueriq̃; volumus, versionẽ scripturæ sacræ ecclesię vsu decretoq̃; probatã improbamus. Incidit in scyllam cupiens vitare carybdin. Nobis autem illud in primis vitandum est,ne Lucã euãgelistam atq; adeò Christi euangelium sua,hoc est,diuina auctoritate fraudemus . Tueamur itaque illam in genealogia Christi generationem , quam Lucas ex 70.interpretum editione posuit . Etenim hanc quoque editionẽ ecclesia suo vsu probauit . Græci certe scriptores omnes hanc

genera-

generationē cum 70.interpretibus agnoſcunt. Et Augu. 16.de ciuit.Dei.cap.10.nec quoquam pacto ſit veroſimile.70.interpretes viros probos vanè frigideq; generationē illā vnā confinxiſſe. Quid?quod vt Origenes ait, hoc pro vero habendū in ſcripturis diuinis eſt, quod 70.interpretes tranſtulerunt. Nā id eſſe quod auctoritate Apoſtolica confirmatū ſit. Noſtra igitur teſtamenti veteres editio imminuta eſt. Exēplaria verò, quæ Hieronymus nactus eſt, nō fuerunt integra. Itaq; ſine culpa & errore potuit vnā generationē omittere.Nā & Euāgeliſta Matthæus plures omiſit & ſine errore omiſit,quū Chriſti genealogiā texeret. Alioqui noſtrā nos editionē à falſitate quidē omni, ſed non ab oī imperfectione vēdicamus. Nec me illud latet quod ab Hertmāno, Ioāne Nauclero, & Lucido dictū eſt:Lucæ euangeliū eſſe deprauatum, ac pro verbo,fuit,particulā,&,subſtituendā hoc modo.Qui fuit Sale, qui & Cainā. Vt ſale binomius intelligat. Sed hi non videntur editionem 70.legiſſe:vnde Cainā nomē ab Euangeliſta acceptū eſt. In editione quippe 70.interpretū eundē fuiſſe Sale & Cainam ne fingi quidē pōt. Sed & aliter ac fortaſſe melius hæc controuerſia dirimitur,ſi dicamus: exēplaria Hebraica vera & emēdata nō habere quidē generationē illam Cainam: ſed a ſeptuaginta interpretibus fuiſſe adiectā. Nec adiecta eſt falsò tamen.Quin vel ex maiorū traditione, vel ex hiſtorijs fide dignis habitum eſt,Arphaxad genuiſſe Cainā, Cainam verò genuiſſe Sale.Septuaginta igitur interpres nō verè ſolum,ſed fortè etiam prudenter illam vnam generationem poſuere:id videlicet metuentes,ne Ethnici aut Hebræorum antiquas traditiones, aut ſacras certè literas falſitatis arguerent:ſi in his legerent,Arphaxad genuiſſe Sale:ex illis acciperent, nū Arphaxad,ſed Cainā Sale genuiſſe. Spiritus autē Dei occulta nobis ratione Moyſis mentē manūq; permouit,vt in ea patrū ſerie vnā illā generationē præteriret.Quemadmodū diuino conſilio Matthæus plures ēt in Chriſti genealogia prætermiſit Eandē vero cauſam Moyſi Matthæoq; fuiſſe nō abſurdè hac cōiectura aſſequemur.Matthæus vbi primū Chriſti

Euſ.libr. 6. eccel. hiſ.c.23.

Id veroſimilius eſſe credit Caiet.in 3. Luc.c. Atq; Hieron. in cōmēt.ad Gal.3.nō cenſet eſſe abſurdū, ſi dicatur aut libros Hebraicos a literante paſſionē Chriſti habuiſſe, aut Hebræos poſt paſſionē aliqua vel detraxiſſe,vel addidiſſe.

sti maiores recensuit, omnes, inquit, generationes ab Abraham vsq; ad Dauid, &c. vt ne quis suspicaretur, aliquem ex maioribus memorię lapsu & nō potiùs de industria fuisse silentio præteritum. Et quāuis multas rei huius fortasse causas Euāgelista posset reddere: eam magis tamen in epilogo videtur præ se ferre, quæ tessara decadis commendationē habet. Ob id quippe tres generationum ordines numero æquales esse voluit, vt numerus. 14. ter etiam in domini stemmate consecraretur. Quod Moyses vt fecerit, subest omnino causa eadē. Ab Adam enim ad Noe decē generationes attexuit. A Noe autem ad Abraham decē itē alteras: vt in denario numero, in quē maiorum vtrāque seriem redegerat, mysterium aliquod subesse intelligeremus. Cur aūt numerus quartus decimus ad legem euangelicam, decimus uero ad naturę legem referatur: non est huius diei locique differere. Vbi id tantum dicimus, nec sine causa septuaginta interpretes Cainan generationē addidisse, nec sine mysterio eandē Moysem prętermisisse. Vtrunque verè, vtrūq; prudēter factū esse. Alterū & uerè et prudenter Lucam esse secutū. Nec vero quis tragœdias nobis excitare debet, quod editionem nostram imperfectam esse in quibusdā locis dixerimus. Possunt enim verba Hebraica nō nulla in medium adduci, quæ Hieronymus ipse in commentariis fatetur significantius & melius potuisse transferri. Quin etiam in Isaiæ caput 19. In eo, inquit, quod nos transtulimus incuruantem & refrænantē, possumus dicere incuruum et lasciuiētē. Nos autē verbū Hebraicū AKum dum celeriter quæ scripta sunt vertimus, ambiguitate decepti refrænātē diximus. Quod significātius Aquila transtulerit σρεβλόυτα, i. qui nihil rectè agit, sed omne puersum. Hactenus Hieronymus. Qui et cap. 9. eiusdē prophetæ vocabulū idē in deprauātē verterat. Ac certè nec sensus, nec verba Hebraica patiuntur, vt refrenātē admittamus, quod alio loco explicandū erit. Nā de sexto argumento dictū est satis, vt arbitror, diligēter.

Ad illud verò, quod septimo demum loco sequitur, multa quidem & varia sunt virorum doctissimorum re-

In Zachariæ 11. ca. pro plaste Hiero. ait atque fictore statuariū olim interpretatus sum verbi ambiguitate compulsus, Cum melius certe figulum transtuliſſet, quemadmodum apud Matt. 27 interpres uerè conuertit.

sponsa,

ſponſa, ſed adeò tũ improbabilia, vt nec doctis nec pijs faciant ſatis. Nã primã obiectionis particulã Auguſtinus Eugubinus ita repellit, vt in editione 70. interpretũ. & Gene. 46. & Exo. 1. librariorũ vitio dicat pro 70. animabus ſcriptũ eſſe. 75. Eãdẽ quoq; corruptelã à librarijs Acto. 7. accidiſſe. Vel ẽt Lucã, vt qui Hebraicè neſcierit, locũ, vt se haberet ea tẽpeſtate, corruptũ citaſſe, aut certè ſi 70. interpretes ita conuerterint, Euangeliſtã eorum editionẽ, quæ vbiq; erat receptiſſima, fuiſſe ſecutum. At Hieronymus in qõnibus Hebraicis librariorũ negligentiæ nihil imputat: ſed docet reclamare quidẽ Hebręam veritatẽ 70. aũt interpretes per prolepſim. 75. animas poſuiſſe. Lucã verò nõ debere contrariũ aliquid scribere aduerſus eã scripturã, quæ iam fuerat gentibus diuulgata. Maioris enim opinionis illo duntaxat tempore 70. interpretum habebatur auctoritas, quàm Lucæ, qui ignotus & vilis & nõ magnæ fidei in nationibus ducebatur: licet pleriq;, inquit, tradãt Lucam Euangeliſtã, vt proſelytum Hebræas literas ignoraſſe. Tantum Hieronymus. Principiò autem, vt à capite exordiamur, omnia exẽplaria tũ noua tũ vetera Græcaq; & Latina tribus ſimul locis fuiſſe corrupta, vix credibile eſt. Nullum verò auctorem ante Eugubinum, quum & in ea loca & in hãc quęſtionem incurriſſent plurimi, rem apertiſſimã animaduertere potuiſſe, mihi quidem non fit veroſimile. Atque ſi huiuſmodi ſoluendis nodis librariorum iniuria pro libidine abutimur, verendum sanè illud eſt, ne dum alienam prodere conamur inſcitiam, prodamus noſtram. Alioqui ſi ita placet, omnes ambiguas quæſtiones & q̃ in ſcriptura ſacra videntur eſſe pugnãtia, ad iſtum modum explicemus. Id quod paſſim Eugubinus facit. Nam & poſtrema obiectionis parte pellenda affirmat, scribentium vitio pro Iacob poſitum eſſe Abrahã. & patris poſitum eſſe pro filij. Certè ſi Diuus Hieronymus, quum ipſi 70. interpretum obijceretur auctoritas, hac ſe defenſione tueri poſſet, ea libentiſſimè abuteretur. Sed quũ videret exemplaria vniuerſa mirificè conſentire, expoſito resq; omnes vnum idemque sonare: non mendoſos codi-

ces

ces causatus est, sed cõfessus est planè 70. interpretes ita vertisse, quos Lucas Euangelista sequeretur. At.n. Lucã Euangelistã locũ ex veteri testamento, vt ea erat ætate deprauatũ citasse: multo absurdius inuenio, cùm ad veritatẽ cœpi reuocare rationẽ. Aut.n. ignorantem facimus Euangelistã, si eũ latebat deprauatio, aut timidum facimus, si diuina auctoritate pollens non est ausus deprauata restituere, quod sine vlla auctoritate Eugubinus est ausus. Impium est aũt quod Spiritus sancti consilio scripsit Lucas, id ad Hebraicarũ literarum ignorationi tribuere. Cùm ergo singulas scripturæ particulas diuina inspiratione & afflatu scriptas esse causis necessarijs addixerimus, nulla earũ profectò põt à linguarũ ignorantia proficisci: nisi Spiritus sanctus, qui Euãgelistæ regebat & mẽtem & manũ, Hebraicas literas ignorarit. Dicamus igitur, id quod præsenti loco satis est. 70. interpretes. 75. animas Gen. 46. & Exo. 1. posuisse. Id quod ex contextu manifestè colligitur. Cũ.n. Genes. 46. filios Manasses & Ephrain, hoc est, Machir, Galaad, Sutalaam, Taam, Edẽ, interpretes 70. annumerauerint, necesse fuit vt numerus. 75. coflaretur. An verò Hebraica exẽplaria, quę 70. interpretes cõuerterunt, nepotes illos Ioseph in illa genealogia supputarint, an potius ipsi 70. interpretes per anticipationẽ addiderint: incertũ est. Illud certũ, quæ detraxerint, bona fide hæc & prudẽti fortasse cõsilio detraxisse: quæ adiecerint, ea sine dolo adiecisse. Constat.n. eos nõnullis locis magis paraphrasim q̃ interpretationẽ edere. Lucas verò ac cæteri Apostoli & Euangelistæ. 70. interpretũ editione vsi sunt, qñ eo tẽpore illa erat præstantissima. Nec alienũ sequuntur errorẽ, quod nonnulli imprudenter affirmant, sed in eo, quo illi verè locuti sunt, eorũ testimonijs vtuntur. Nec me illud terret, qđ quidã obijciunt, historiæ huius veritatẽ nõ nisi per figuratã dictionẽ defendi posse. Nã & editio nostra eadẽ defensione eget. Quũ.n. 70. animę ingressæ in Aegyptũ dicuntur, necesse est quoq; Ephraim & Manassem ad explendũ numerũ supputari, qui tñ ipsi in Aegyptũ non sunt ingressi. Nec mirũ est, si in 70. interpretũ editione anticipatio sit.

Cum

Cum ēt in noſtra admittamus poſtpoſitionē. Geneſeos ſiquidē c.12.poſt mortē Thare præceptū dñi ſcribitur, quo iubet Abraham exire de terra ac cognatione ſua. At actio.7.Stephanus non obſcurè docet,præceptum illud datum eſſe in Chaldæa prius quàm Thare moreretur & veniret in Charran. Id quod & D.Auguſtinus acutè vidit.16.li.de ciuit.Dei.Et ratio quoque ipſa demonſtrat.Cum enim iubeatur Abraham exire de terra & cognatione ſua,Chaldæam cogimur intelligere. Quæ propria erat terra Abraham, vbi etiam habebat cognationem ſuam.Si autem de Charran iuberetur exire, certè, nec de terra ſua exiret,nec de cognatione.Nā licet Charran pars Meſopotaniæ eſſet, non erat tamen Chaldææ pars,quod quidam parum docte aſſeruerunt. Nam clamme eſt Hieronymū in Ezech.30.30.c.ſcripſiſſe:in libris hiſtoricis præpoſterā narrationē nullā reperiri, ſed in pſalmis & prophetis.Quod mirari magis equidē quā refellere debeo,cū in euangelijs cōſtet anticipationesvſurpari. Qua de re alio loco diligentius. Sed ne illud quidē mouet, quod Ioſeph dicitur.75.animas accerſiſſet, eadē.n. difficultas eſſet,ſi 70.ſolū animas poſuiſſet. Cū Ephraim & Manaſſem nuſquam omnino accerſierit. Non igitur, vt Hieronymus ad Pamma.de opt.ge.interp.rectè dixit, in ſcripturis verba nō ſunt conſideranda, ſed ſenſus. De prima ergo 6.argumenti particula hactenus.

Iam ſecunda, licet difficilior eſſe videatur, facilius tñ refelletur.Nam 12.Patriarchas ſepultos eſſe non in Hebron,ſed in Sychē, non ſolū ex Stephani narratione,ſed ēt ex Hieronymi teſtimonio cognoſcimus.In epitaphio nanq; Paulæ ad Euſtochium, quum Paulæ peregrinationem ſcriberet,ſic ait. Tranſiuit Sychē, & circa putcū Iacob extructam intrauit eccleſiā.Atq; inde diuertens,vidit.12.Patriarcharum ſepulchra. Ad Pamma aūt de op.ge.int.12.inquit,Patriarchæ nō ſunt ſepulti in Abroch, ſed in Sychem.Quam eandem ſententiā Beda ſequitur, alijq; viri eccleſiaſtici. Quantū vero fidei Ioſepho ſit in hiſtoria habendum, vnd ecimo poſtea loco demonſtrabimus.Atque de 2.argumen.6.parte tantum dictum ſit.

Tertia

Hiero. de opt. gen. int. proponit, & nõ soluit

Tertia verò eademq; postrema indissolubilem videtur hꝛe qõnem. Nã quod Augustinus Eugubinus & hunc secutus Aloysius Lippomanus dicunt, locũ esse deprauatũ & pro Abrahã legendum esse Iacob, pro filij esse substituendum patris: cõsistere hoc nullo modo põt. Tum qm̃ omnia exẽplaria Græca atq; Latina iam inde ab Apostolorum ætate fuisse corrupta nõ verosimile quidẽ est. Tum qm̃ nõ est probabile Hieronymum, Rabbanum, Bedam, alioscq; itẽ ecclesiæ auctores, qui in hunc locum & qõnem incidere, huiusmodi defensionis præsidium neglecturos: si vel tantillũ probabilitatis in ea inesse existimassent. Nec viri prudentes & graues difficillimã quæstionem esse dixissent, quæ minimo quidẽ negocio, vt iunioribus istis visum est, explicaretur. Quid, quod in vocibus adeo dissimilibus nulla deprauationis occasio erat? Si.n. librarij pro euerrit scribant euertit, pro fortem fortem, vocum. s. magna similitudine fallentur. At pro Iacob Abraham, pro patris scribere filij: in tanta nimirum nominum discrepantia nullæ deprauationis causæ fingi possunt, nisi librariorum aut ebreitas aut amentia. Quid quod in exemplari Græco nec filij nec patris expressum est, sed post vocem Emor, solus genitiuus Τοῦ Συχέμ. scriptus legitur? Vbi Latinus interpres, quoniam propensius id erat, filium subintellexit, non patrem. Ad quẽ omnino modum Sãctus quoq; Pagninus interpretatur. Nec me fugit, in epistola ad Panima. de opt. ge. in patris legi, non filij. Sed Erasmi forcasse lectio illa est, non Hieronymi. Verum de voce patris nihil moror. Nam si Græca phrasis permittit, quod permittit certè, vt vel filij vel patris nomen subintelligatur, Stephanus, qui Græcè locutus est, nihil patietur in hac parte calumniæ. At in voce Abraham locum non habet Eugubini responsum, pro qua si Lucas Iacob scripsisse dicitur, nihilo secius accusabitur. Iacob enim non prætio argenti sepulchrũ emit, sed centum nouellis ouibus: vt Iosue. capt vlt. scriptum est. Scio autem, quæ nouitii interpretes hoc loco dissentiunt: sed scriptura, quam ecclesia probat, editio quoque 70. centũ nouellas oues habent, non nummos argẽteo centum.

Vide Eugubinũ i recogn. Genes.

centum. Maneat igitur exemplaria non esse corrupta. Et qm̃ eadē facilitate reliquæ aliorum respōsiones coargui possunt, nihil video esse causæ cur eis refellēdis immoremur. Sed ne libenter quidem aliorū sententias reprehendimus. Hoc igitur loco mihi Bedæ opinio placet, cui & Rabanus assensus est. Verba illius in hunc modū habēt. Beatus Stephanus vulgo loquens, vulgi magis in dicendo sequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes, coniungens, non tam ordinē circūstantis historiæ, quàm causam de qua agebatur, intendit, &c. Eadē ferè Rabbanus. Quibus verbis verecundè quidem ac modestè significarūt, Stephano, id quod vulgò ferè solet, accidisse: vt in longa videlicet narratione eademq; præsertim subita cō fuderit nonnulla & miscuerit in quibusdā ēt memoria lapsus fuerit, in his duntaxat, quæ ad rem parū, aut nihil omnino attinerent. Nā causę, de qua potissimum agebatur, erat intentus. Lucas verò historiæ veritatem retinere volens, ne iota quidē immutauit, sed rem, vt à Stephano narrata erat, exposuit. Nos aūt non Stephanū ab omni lapsu sed Euangelistā vindicare debemus. Solis quippe Apostolis, prophetis & euāgelistis hunc honorē deferre catholica fide docente didicimus, vt nullum eorū, vel memoria lapsum esse credamus, nullum nec in magnis nec in paruis errasse. At Stephanus plenus erat Spiritu sancto. fateor. At spiritus loquebatur in eo. Et id equidem fateor. Sed aliter in Christo spiritus loquit̃, aliter in prophetis & Apostolis, aliter in Stephano & Ambrosio. Ac certè p hos oēs loquebat̃. Per conciliū generale deus ecclesiæ loquit̃, per ecclesiæ pastores Deus ecclesiæ loquitur, per veteres sāctos Deus ecclesiæ loquitur. Et hi oēs tamen in paruis labi possunt, memoria præsertim, vbi lapsus facilior est. Scriptorū ergo sacrorū hoc priuilegium est, vt eorū nullus in scribendo erret. Apostolorū Priuilegiū est, vt nullus eorum in docendo erret. Stephano priuilegium hoc nec ratio concedit nec auctoritas. Nec verò ab sacris auctoribus alienum est, errantiū quoque verba referre. Sic. n. Iepte Iudi. 11. trecentos annos possessionis prętendit, cū reuera trecenti non fuissent. Et

Matt.2. Mich.5. In anno. in 2.Matthe.c. In anno. in 2.cap. Matth. In anno. 27.cap. Matth.

sacer tamen historicus tercentos retulit. Sic etiam Matthæus, si Hieronymo credimus, prophetiã Michææ non vt à Michæa scripta erant, sed vt a scribis erat enũtiata retulit. Scribere autem quàm vanis & friuolis argumentis hanc Hieronymi sententiam Erasmus reprehenderit, non est huius, aut loci, aut temporis. Illud dicendum est, Hieronymi & Augustini verba in eum torquere sensum vt credantur asserere, Euãgelistas esse aliquando lapsos, nisi parum pudenter fieri non posse. Cũ enim Hieronymus in epistola illa de opt.gen.int. quædam loca è sacris auctoribus retulisset, quæ lapsui memoriæ assignari possent, subdit. Hæc replico, non vt Euangelistas arguã falsitatis. Hoc quippe impiorum est, Celsi, Porphyrij, Iuliani. Id tamen ita Erasmus accipit, vt falsitatis crimen abominetur in Euangelistis Hieronymus: memoriæ lapsum nõ item. Quasi falsum non sit, nisi quod mendacio de industria confícto scriptum est. Certè siue memoria, seu ignorantia lapsi Euangelistæ à veritate discesserint, iure falsitatis arguentur. Cumque etiam Augustinus lib. de cons. euang. 3. c. 7. non lapsui memoriæ, non errori tribuerit, quòd Euangelista Matthęus. ca. 27. nomine id Hieremiæ citauerit, quod apud Zachariam reperitur: sed tribuerit Spiritus sancti consilio, directioni, constitutioni, præcepto, quamobrem contenderit illud sine falsitate esse factum. At Erasmus errorem & lapsum Euangelistæ, ex Aug. sentẽtia interpretatur. Ea quàm falso uiris sanctissimis impingantur, facillimè iudicari poterit, cùm ex iis ipsis locis diligenter euolutis, tum ex alijs eorundem auctorũ testimoniis, quæ nos capite superiore citauimus. Nam quartæ controuersiæ iam tempus est, vt finem faciamus. Hic autem primus etiam locus concludetur, nõ paucis ille quidem (nam id fieri non poterat, quod amplissimus esset, & iusti voluminis copiosam materiã suppeditaret) sed quàm pauciſſimis fieri licuit, vt loci firmissimi auctoritas eo statu esset, quem neque humani ingenij temeritas, neque Hęreticorum labefactaret iniuria.

Secundi libri finis.

DE TRA-

DE TRADITIONIBVS APOSTOLICIS, QVAE SECVNDO LOCO POsitæ sunt, Liber Tertius.

Caput Primum. Vbi eorum argumenta referuntur, qui Apostolicas traditiones impugnarunt.

REne habet. Scripturæ diuinæ auctoritatem primo iam loco constituimus. Ad secundũ deinceps aggrediamur: Apostolicarumq; traditionum quanta sit & vis, & auctoritas, via & ratione explicemus. Et quidem hunc locum Lutherani imbecilliorem esse credunt, quàm vt ductis inde argumentis dogmata fidei confirmentur. Nam, quod ecclesię traditiones à Christo & Apostolis descenderint, existimant probari posse nullo modó. Nec enim adeò sunt stupidi, vt verba Christi, quæ modo Christi esse constaret, infirmare pergant, quòd non fuerint ab euangelistis scripta. Sed quoniam quid Christus, quidue Apostoli fuerint locuti, eos solum nosse putant, qui Christum & Apostolos audiere: colligunt, apud nos nunc ne vnũ quidẽ dogma posse traditione probari. Quin oportere omnes fidei & religionis controuersias sacrarum literarum testimonijs cõponere: finire vero nihil, nisi quod sacris literis sit expressum. Erasmus ét cum sæpe alias, tum in epistola nuncupatoria operum Hilarij, hoc ẽdemũ asserit eruditionis veræ Theologicæ esse, nihilvltra quàm sacris libris proditum est definire: cætera omnia esse problemata in illud reijcienda tempus, quũ sublato speculo videbimus Deũ de facie. Nec hi tamen aut primi, aut soli pestẽ huic loco afferre tentarunt. Tẽtauerat idem prior Vuitcleffus, vt Thomas Vualden. scribit, li. doct. fi. anti. 2. c. 19. Tentarant hoc alijs antè seculis hæretici quidã,

quos Bernar.homi.66.in canti.cõmemorat. Sed, & Arianis hãc hæresim tribuit Augustinus in conflictu contra Maximinũ, Tho. Vual. referente lib. de Sacramẽt al. doct. 2. Ariani certè, qui in synodũ Seleucianã cõuenerunt, nõ obscurè testati sunt, se in fidei qõne præter diuinas scripturas nihil omnino recepturos, vt auctor est Epiphanius hæresi 73. Qui & ipse Aerianis hunc errorẽ assignat hæresi. 75. Basilius Eunomiũ dicit in eodẽ erroreversatũ. Tertullianus lib. de præscript. hære. & Irenæus 3. lib. aduersus hæreses, c. 2. his adiungunt Valentinũ ad Marcionẽ. Basilius verò quidã Anciranus episcopus in cõfessione, quã exhibuit. 7. Synodo Anathematismo 7. non solũ Iconomachorum, sed Arij, Nestorij, Eutychis, Dioscori, sñiam hanc cõmunem fuisse confitetur, Quanquã autem error hic cõmunis fuit hæreticis penè omnibus, Lutherani tñ quasi proprium vsurparunt, quantaq; maxima potuere vi astruere nisi sunt, nihil præter scripturas sacras apostolicã habere auctoritatẽ. Infidelis, inquiunt, est & incerta illa per manus traditio, q̃ is qui accipit, vel non satis accuratè auscultat, vel morbi, ætatis, naturæq; iniuria nonnunq̃ obliuiscitur, vel certè interdũ moritur, ante quàm tradat accepta. Ea etiã, quæ de aure in aurẽ trãseunt, aut in dies maiora fiunt, aut nõ eadẽ profectò perseuerant, sed mutatis auribus permutantur. Quin etiã pereunt, nisi ea literarum monimenta conseruent. Pythagoræ quàm pauca extãt? Druidarum ecquid est reliqui? Nẽpè traditionibus illi confisi, nihil ad memoriæ æternitatem literis prodiderunt. Quamobrẽ, quæ Christus dominus ad salutem fidelium vidit esse necessaria, & quę in ecclesia certa esse voluit atq; perpetua, ea literis consecrari vel iussit, vel suggessit. Augustinus item testis est, multa quidẽ dominũ & fecisse & dixisse, quæ scripta non sunt: electa verò esse quæ scriberẽtur, quæ credentiũ saluti sufficerent. Augustinus etiã idẽ docuit, quod vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarũ scripturarum certis clarisq; documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciẽs in alteram partem declinando. Et mox, illud: credo, inquit, quòd diuinorum

In Ioan. trac. 49.
Lib. 2. de pecca. meri. & re. ca. vlt.
Idem in epist. ad Optatũ de orig. anim.

elo-

eloquiorum ēt hinc clarissima auctoritas esset', si homo illud sine dispendio promissæ salutis ignorare nō posset. Nihil ergo creditu necessarium extra sacras literas est. Paulus quoq; scripturam idoneam esse docet, vt per eā perfectus sit homo Dei ad omne opus bonū instructus. Si igitur quæ erant satis, vt fideles essent ad omne opus bonū instructi, ea scripta sunt omnia, quorsum istæ non scriptæ traditiones moribus formandis necessariæ finguntur? Quid?q; non iubemur credere quæcunq; nos docuerint sacerdotes, sed quę docuerint iuxta legē dñi? Si ergo quicq̄ illi præter legē docent, fidē eis habere nō est necesse. Cùm.n. ex ipsis veris ecclesijs frequēter exeāt seductores, quod auctor imperfecti argutè dixit, ne doctoribus quidē credendū est ecclesiarum traditionem quālibet preferentibus, nisi ea dicāt, quę scripturarū congruāt veritati. Nā & Papias mille illos suos post resurrectioné futuros annos tanquā Apostolis tradentibus inferēs, Irenæum aliosque multos ecclesiæ viros non tam veritate disputationis, q̄ apostolicæ traditionis auctoritate commonuit. Et Ireneus quoq; ipse Ioannis Euangelistę aliorumq̄; Apostolorum traditione docet, Christum dñm, quo die mortuus est, annos 40. fuisse natum. Quod tantū abest à veritate, vt nihil veritati magis possit esse contrarium. Ita Theophilus Alex. scripsit, dæmoniaci spiritus esse, aliquid extra scripturarū auctoritatem putare diuinū. Et Hieronymus dogmata cōdemnauit, quæ absq; auctoritate & testimonijs scripturarum ex traditione apostolica præferuntur. Et rursum, sine auctoritate, ait, scripturarum garrulitas non habet fidem. Et iterum, eorum snīam, qui traditione veteris historiæ tenuerunt, Zachariam illū, qui occisus fuit inter templū & altare, patrem fuisse Ioannis Baptistę, ea solum ratione reprobat, quòd de scripturis non habet auctoritatem. Vnde eadem facilitate contemni, qua probatur. Atque Origenes necesse est, inquit, nobis scripturas sanctas in testimoniū vocare. Sensus quippe nostri & enarrationes sine his testibus nō habent fidem. Cōfirmat autem hoc maximè oratio illa, qua in Nicæna synodo vsum fuisse Constantinū, refert

2. Ti. 3.

Deu. 17.

Hom. 49 in Matt.

Euse. lib. 3. ecclc. histo. ca. vlt.

Li. 1. ca. 39. et 40

Libro Pasc. 2.

In Aggeū cap. 1.

In epist. ad Ti. c. 1.

In Mat. c. 23. Bas. de huma. Christi gene. & Orig. ho. 26. in Mat.

In Hier. homi. 1.

Li. 1. hist. suæ Eccles. ca. 7. Theodoritus. In disputationibus, inquit, rerũ diuinarum habetur Sanctiſpiritus doctrina præſcripta. Euangelici enim & Apoſtolici libri, cum prophetarum antiquorum oraculis, plene nobis oſtendunt ſenſum numinis. Proinde ſumamus ex dictis diuini ſpiritus explicationes qõnum. Cui orationi, Caluinus ait, nemo tunc fuit qui refragaretur. Quod ſilentium perfidia nõ carebat, ſi verum eſt, præter ſcripturas sacras Euãgeliſtarum, Apoſtolorũ & prophetarum traditiones eſſe tenendas, in fidei ambiguis quæſtionibus. Cùm igitur Theodoritus ſcribat, epiſcopos libenter amplexos eſſe id, quod dixit Imperator: conſtat nouum eſſe traditionum dogma illisque ſæculis omnino incognitũ. Traditiones igitur iſtę seniorũ parũ valent ad dogmata fidei cõprobãda. Quin, cum humanę ſint non diuinæ, non sunt nobis magnifaciendę: ne quod Phariſęis, idem nobis obijciatur, ſine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.

Matt. 15. Eſa. 29. Cypri. li. 2. epiſ. 3. diſt. 8. c. ſi ſolus.

Quid? Quòd hęreticis ſemp gentile fuit, myſterijs & traditionibus ſuos diſcipulos imbuere? Id qđ à Chriſti doctrina alienũ eſt, q palã locutus eſt mũdo, & in occulto locutus eſt nihil. Ac ſi qd in tenebris dixit, profectò iuſſit Apoſtolis, vt dicerent ipſi in lumine, & qđ in aurẽ audierũt, vt pdicarent ſuper tecta. Nõ ergo habemus Chriſtiani occultas myſteriorũ traditiones. Quod ſi veterum traditionibus fidẽ & religionẽ noſtrã aſſerimus, id Pagani, id Iudæi, id Sarraceni faciunt: eoq; præſertim nomine ſectas ſuas retinent, quod quemadmodũ nos, ita ipſi quoque maiorum inſtitutis inhærent: eaq; longiſſimi temporis poſſeſſione tuentur, iuſtumque pro illis bellum ſuſcipiunt. Non eſt aũt diſciplina noſtra Pythagorica, vt traditionibus quaſi veſtigijs inſiſtamus, literis eſt Chriſti doctrina prodita, illas in omni fidei & religionis quęſtione amplecti debemus. Hæc Lutherani argumentantur.

Ioan. 18. Mat. 10. Ire. li. 1. c. 23. ſcribit hæreticorum præceptũ eſſe, non oportere myſteria eorũ effari, ſed in abſcondito contineri.

Superuacaneam videri cum Lutheranis non de hoc ſolum loco ſed de quibuſq; aliis diſputationem.

Cap. ſecundum.

Iudic. 11. EGo verò cum Lutheranis quotieſcunq; me comparo ad diſſerendum, repente à me auertitur oratio

mea,

mea,& omni statim mihi disputandi ratio tollitur. Quo namq; consilio aduersum hos disputare aut debeam,aut possim,qui cum omnia Theologiæ principia tollunt, tũ vna ferè sola asseuerandi audacia vtuntur,quæ illis perpetua est pro locis dialecticis thologicisque omnibus? Quid ego contra hos scribã qui nullam in ecclesia legẽ esse volunt,per quam scripturæ sensa finiantur? Sed suo cuiq; ingenio esse vtendũ,nec id sentire oportere, quod alij senserint,sed quod ratio propria præscripserit. Quid autẽ stultius,quam cum eo disputare,qui nihil admittit nisi scripturæ verba,sed huius interpretationẽ sibi vnire seruans,reliquos omneis existimat miris modis hallucinari?Machumetus ne si res esset via & ratione explorata in malè suscepta causa cedere cogeretur,omnẽ disputationis aditũ lege suis edita præclusit.Et Lutherus differẽ di principia suisvniuersa tollẽs,si disputationẽ instituat, nec aditum nec exitum poterit reperire. Perinde enim est, scripturas solas sine lege & pro cuiusq; interpertatas arbitrio accipere: ac si nullum fixum certumq; differendi principiũ acceperis.Quapropter miseri Lutherani,haud secus atque Saraceni, nec suas nec magistri possunt ineptias deprehendere: nec nos cum iis differendo aliud possumus,quàm tempus & operã ludere. Qui tñ haberẽt ius suũ disputãdi,si principiorũ aliquẽ delectum reliquissent,vt ad veritatis inuentionẽ aditus esset.Nunc autem nulla principia relinquunt. Vana igitur cum eis erit & futilis disputatio. Omnino enim meminisse debemus,id quod ab scholasticis sæpissimè vsurpatum, iam quasi in prouerbij consuetudinem venit,contra negantem principia,quoniam frustra id fiat,non esse disputandum.

Accedit eodem, quòd paradoxa cum communi sensu pugnantia afferunt, quæ si vis argumentando refellere, res minimè dubias argumentando dubias facis. Cum enim illa, quę in syllogismo antecedunt,vt fidem aliquã faciant,certiora notioráque esse oporteat his,quę ex antecedentibus consequuntur,verendum sanè est, quando Lutheranorum placita coarguimus,ne res maximè absurdas minore euidẽtia refellentes,peccatum hoc ratio-

cinationis vitiosæ ineptæque peccemus.

Nec verò huius rei explicandæ gratia longè exẽpla petenda sunt, cùm habeamus in manibus. Etenim, vt hãc quã modò dixi, opinationẽ Lutherani tueantur, ponunt primò sacras literas non habere plures sensus. Falsò autẽ illud ponunt, sed demus hoc eis liberaliter. Assumunt deinde, in scripturis sensum illũ vnũ certissimè familiarissimeq; doceri. Nec esse eas velut cæreũ quendã nasum in sensum omnẽ flexibiles: sed potiùs esse per se expositas & in prõptu cuiq; sine magistro & docẽte patere. Quibus egregiè sciteq; positis, iam facilè conficiunt, sacris libris intelligendis, nec veterum traditionem, nec ecclesiæ iudicium expectandũ. Quæ omnia, cùm & per se sint falsa perspicuè & scripturis ipsis vehementer repugnantia, si contendã ego ex aduerso refellere, aqua mihi, vt dicitur hærebit. Qui scilicet intelligã, quàm sit ridiculum confutare velle vanas cõmentitias q; sententias, portenta non differentium Theologorũ sed hominum somniantium, quàm stultum cuilibet opponenti contraria respõdere, quàm inutile faces in meridianam solis lucem inferre, q denique ociosum in re manifesta periclitari. Petrus ait, in Paulinis epistolis esse quædã difficilia intellectu, quæ indocti homines & instabiles deprauant ad suam ipsorũ perditionem. Hi verò contra aiunt, omnes Pauli epistolas esse intellectu facillimas. Paulus perfectis sapientiã loquitur in mysterio absconditam, paruulis autem lac potum dat, quoniam ferre aliud non possunt. Isti sine discrimine omnes, ac si Deo placet, inter pocula vniuersa scripturæ sacramenta deuorant. & solidum etiam cibum struthionum more concoquunt. Sapientibus & prudentibus quædam pater abscondit, istis omnia reuelauit. Filius discipulis suis aliquando in parabolis est locutus, his palàm semper loquitur, & prouerbium nullum dicit. Liber in Apocalypsi septẽ sigillis signatus ostenditur, quem cum dederis homini scienti literas vt legat, respondebit tibi, nõ possum: signatus est. n. Et his librũ agnus aperuit, aperuit item oculos, vt videant quæ nos miseri & cæci videre non possumus. Imò quæ Origenes, Basilius,

Gre-

Gregorius,Chryſoſtomus,Ambroſius, Hieronymus,Auguſtinus, Hilarius non viderunt. Eunuchus ille actorum Apoſtolicorum tã religioſus, vt relicta aula regia de extremis mundi finibus veniret ad templum, tã diuinæ legis amator,vt ẽt in vehiculo sacras literas legeret:nõ poterat Eſaiã intelligere niſi aliquis eũ doceret, & ab iſtis prophetæ omnes ſine magiſtro & interprete intelliguntur.Breuiter, vt Hieronymus ait,nulla ars,ſine præcepto re percipi põt, ſola ſcripturarum ſcientia eſt,quã hi paſſim ſibi omnes vendicent, præſumant,doceãt antequam diſcant.Sunt in libris ſacris loca plurima,in quibus tãta difficultas & obſcuritas ineſt,vt poſt veterũ omnium interpretum vigilias, ſtudia, operas, adhuc vix à doctoſſimis & optimis quibuſq; intelligi poſſe videãtur:Et multitudo imperita,in qua nec ratio ineſt, nec iudiciũ, vniuerſos ſcripturæ locos facilè expediet atq; interpretabitur? Itane facile eſt expedire, vt reliqua taceam,Hebræi ſermonis ambiguitatem, tropos vel vetuſtate obſcuriſſimos,phraſes alienas ab hiſce linguis,quibus aſſueuimus, noſtris inaudita prouerbia,parabolas peregrinas,trãſlationes interdum ẽt longiſſimè petitas? Expone mihi facile,ſi potes,prouerbia Salomonis & cantica:Ezechielis, Danielis,Eſaiæ, Hieremiæ, prophetias: Dauidicos pſalmos expone:& ſi expoſueris, tum verò libri ſacri, nec sũt difficiles neq; obſcuri. Quis ſapiens,ait Oſeas, & intelliget iſta:intelligens,& ſciet hæc?Et Salomõ.Quis talis vt ſapiẽs eſt? Et quis cognouit ſolutionẽ verbi?Atqui ſapiẽtes ſunt oẽs iſti, & ſumma facilitate difficillimas ſcripturæ qõnes ſoluunt.Quod ſi ſcripturæ in variũ ſenſum torqueri flectiq; non queunt, qũo hæreſes omnes ex praua intelligẽtia ſcripturarũ ortæ ſunt? At hoc ſolùm tradentibus Hilario 2.lib.de Trinit. Hieron.ad Gala.1.Irenęo lib.1.aduerſ.hæreſ.ca.1.Auguſtino in Ioannem tract.18. Vincentio Lirinen.cõtra propha.noua.ſeptima ſynodo. Acti.6.ſed manifeſto etiam experimento cognouimus. Vnde verò inter ipſos quoque Lutheranos de rebus maximis,controuerſiæ, ſi ſcripturæ in varios ſenſus non flectuntur?Nam illa verba, hoc eſt enim corpus meum,alij

Vide Hieron. ad Paulinũ & Auguſtin. in proœmio lib. de doctr. Chri.

Tertul. de reſu. car. Hæreſes, ait, eſſe non poſſunt, ſinó & perperam ſcripturæ intelligi poſſint.

proprie,alij per tropũ accipiunt. Quę cum ita sint, alia ratione atq; isti dicunt scripturæ diuinę inuestiganda tenendaq; intelligẽtia est. Si.n.ad priuatã hæc regulã dirigatur,vnde euincetur Eluidius de perpetua Mariæ virginitate? Vnde Arius de vera Dei in Christo natura? Imò verò vnde cõstabit huius ne an illius intelligẽtia vera sit, si scripturas cuiq; liceat ꝑ suo ingenio interpretari? Cũ enim variæ erunt, vt sit, de eodẽ scripturarum loco sniæ. quæ certa sit,eã nemo præstabit. Ij.n.omnes,qui inter se dissentient, pari ratione suum quisq; sensum tuebuntur. Hoc. n.morbi ferè innatũ est hominum ingenijs,vt cedere.nesciãt simul atq; res in contentionẽ vocata est. Quæ postquàm incaluit, hoc cuiq; vr̃ verissimum,quod temerè ẽt tuendum susceperit. Aut igitur sensum quisq; suũ certum habet,& redibit insania veterũ, quã Arist.4.Metaphy.libr.manifestis argumentis explosit: Aut nullius snĩa certa erit, & præterquam ꝙ dissidiorum nullus erit finis,nullũ habebimus certũ fidei Christianæ iudiciũ,sed ex sua opinione quisq; suã sibi fidem affinget. Ita fides catholica nulla erit. Ac re vera ridiculi Lutherani sunt, qui postulent, vt ipsis sacras literas interpretantibus,ac nouo quidem mirabiliq; more interpretãtibus, certa fides habeatur. Nõ est creditũ Apostolis, vt falsè ridet Erasmus, donec multa magnaq; miracula fidẽ adstruxissent doctrinæ,& nunc quilibet sibi postulat credi,ꝙ affirmet se habere spiritum intelligentiæ, cum nullus eorum tñ ne equum quidẽ claudum sanare potuerit. Multa prę tereunda sunt, ne quid habeat iniucũditatis oratio:& tamen multa dicuntur, quę aperte horum insaniã refutẽt. Sane nisi Cochlæus in epistolis ad Germaniæ principes & ad Bernenses anteuertisset, exemplis positis periculũ facerem, & in illis varie in vtranque partem luderem, vt vel hoc ipso periculo compertum esset omnibus, quàm non sit difficile vnumquodlibet thema è sacris literis aut probari aut improbari,si pro suo eas quisq; ingenio interpretetur. Quanquam,fateor,nonnulla sunt scripturæ loca,quæ in alium atque alium sensum trahi, ne à cõtentiosis quidem possunt. Quis. n.illud torqueat, quod

Paulus

Paulus ad Corinthios scripsit,alij per spiritum dari sermonem sapientiæ, alij sermonẽ scientię,alij interpretationẽ sermonũ? At isti oĩa ecclesiastici corporis munia cõfundunt, istis totũ corpus est oculus.Omnes siquidem spiritu doctore intelligunt scripturæ vniuersa mysteria. Sed bene habet, q̃ vel Lutherus ipse quædã in psalmis loca se nõ intelligere confitetur. Bene habet,q̃ doctores in ecclesia Christus dedit,non omnes, sed quosdam, ad cõsummationem sanctorum in opus ministerij. Verùm de his & multa in secundo libro disserui, & plura adhuc in septimo differentur. Non quò aduersum Lutheranos pugnã inire velimus,qui clausis,vt dr̃,oculis more Andabatarum pugnant. Sed quò videant catholici,cũ omnes locos ratione animoq̃; lustrauerint, nullũ esse certiorẽ, nullum stabiliorem,nullum deniq; sacris literis exponẽdis magis necessariũ,quàm is,quo ecclesiæ traditio continetur. Quo est detestabilior Lutheranorũ impudẽtia, qui hunc locum labefactare ac funditus delere nitũtur. Sed vt hæc omnis quæstio semel hic,vbi proprius est locus,constituatur,aliquot fundamenta iaciẽda sunt, quę Theologiæ fideiq; simul neruos ac vires continent.

1.Cor.12

Epes. 4.

C.6.7.et 8.cap. 3. cõclu.5. & 6.

Caput Tertium. In quo quatuor fundamenta ponuntur ad traditiones Christi & Apostolorum constituendas.

PRIMVM FVNDAMENTVM.

Ecclesiam esse antiquiorem scriptura, fidemq̃; proinde ac religionem sine scriptura constare. Nam vetustissimi illi primorum sæculorum patres, qui in lege naturæ ante Moysen veri Dei cultores sunt habiti, sacrificiorum ritum,veramque de rebus diuinis sententiã non scriptis legibus, sed etiam re & instituto maiorum seruauere. Circũcisionẽ quoq; à Deo primũ acceptã, Abrahã deinceps familię ꝓdidit. Proles verò illa hominum Hebræorum,eiusmodi sacramentũ non aut membranis aut tabulis inscriptam, sed in animis consuetudine imbutis quasi impressum cõseruauit:multosq; annos in Aegypto citra

Ioseph.c. 4.li.1.anti. tradit Seth & posteros duas colũnas edidisse,vnã latericiã, alterã lapideã, in quibus disciplinã rerũ cæ-

citra vllam scriptam legem, vnius Dei veram fidē & religionē tenuit. Christus ēt Dominus librum nullū scripsit imò, quātum legimus, ne præcepit quidem vt scriberetur. Euntes, non ait scribite, sed prędicate euangelium omni creaturę. Mar. vlt. Et per Hierē. c. 30. dabo, inquit, legē meā in viscēribus eorum, & in corde eorum scribā eā. Et Apostolus 2. Corin. 3. Epistola ait, estis Christi, administrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lex ergo Euangelica, quæ lex spiritus est, non literę, non est à principio literis exarata, sed in animis fidelium insculpta. Nam & cęteri Apostoli prius vina voce Euangelium docuerunt, deinde mādarunt literis vt testes satis graues & idonei sunt Irænę. 3. aduersus valentinum libro, Euseb. cùm alijs locis non obscurè, tum luculentius in 3. histo. Eccles. libr. cap. 24. Chrysosto. homil. 1. in Matth. Theophilactus in initio comment. in Matth. Hierony. in catalogo script. eccle. in Matth. & in Ioanne. Breuiter, ne omnes singillatim enumerē, vniuersi ecclesiastici auctores. Nolo. n. in apertis rebus multus lectori videri: eo maxime, q̄ Lucas Euangelista huius rei certissimū testimonium prębet, inquiens. Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completę sunt, rerum: sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est mihi assecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi scribere optime Theophile, vt cognoscas eorūverborū, de quibus eruditus es veritatē. Cōstat igit doctrinę fidei iā vulgate scriptionē Euangeliorū accessisse. Accessisse, inquā, non pręcessisse. Constat itē Christianā Ecclesiā & religionē non literis primùm, sed traditione substitisse. Constat rursus, fidei doctrinam in Ecclesia primitiua nō ab scripturis habuisse auctoritatē, sed contra scripturas à traditione. Sicut tradiderunt, ait, nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Constat denique aliquādo in ecclesia Christi fuisse catholica dogmata, quæ sacris nullis literis continerētur. Quare permotus Irenæus ait, q̄ etsi Apostoli nullas nobis scripturas reliquissent, tamen

lestiū insculpserūt, ne q̄ ab ipsis inuenta erant deperirent. Sed de inuentis loquitur, nō de ijs, q̄ à maioribus acceperāt: ſ. dne de his quidē q̄ ad mores pertinerent: Has fortè vocat Iāblichus antiquas Mercuryj colūnas, quas Plato quondā & Pythagoras cum lecti tassent, Philosophiā constituerūt. 2. lib. Eccle. histo. c. 1. ſ. 3. l. cap. 4.

tamẽ & oportebat nos sequi ordinẽ traditionis ecclesię, quam fideles.s.ante scriptum Euangeliũ sequebantur.

SECVNDVM FVNDAMENTVM.

Non omnia,quæ ad doctrinam Christianã pertinent, esse etiamnum in sacris literis expressa. Nam perpetuã beatæ Mariæ virginitatem, descensum Christi ad inferos,Baptismum paruulorum, conuersionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, processionem Spiritus sancti ex filio, trium personarum in vna substantia, æqualitatem,earundemq; per relatiuas proprietates distinctionem,nõ ita expressa in libris canonicis inuenies, sed adeò tamen certa in fide sunt, vt contrariorum dogmatum auctores ecclesia hæreticos iudicarit. Quemadmodum igitur articulus resurrectionis continebatur in illo,ego sum Deus Abraham & Isaac,quod postea Christus Dominus minus intelligentibus exposuit: ita nõnulla per spiritum veritatis explicuit ecclesia, quæ in sacris literis habentur obscura.

TERTIVM FVNDAMENTVM.

Multa pertinere ad Christianorum doctrinã & fidem, quæ nec apertè,nec obscure in sacris literis continentur. Id primum Innocentius probat de celebra. missæ capit. cùm Marthę. Verba enim,quibus in calicis cõsecratione vtimur, quibusque Christum dominum vsum esse profitemur,scilicet,mysterium fidei & æterni testamẽti,in Euangelistis nõ habentur. Ac ne illud quidem, eleuatis oculis ad Deum patrem suum. Sententiam quoque illam, Beatius est multo dare,quàm accipere,Christum dixisse nescirемus,nisi Paulus in actis docuisset. Quemadmodũ ergo non omnia gesta Iesu Euangelica scriptura cõplexa est,ita ne omnia verba quidem: sed quædã per traditionem accepta sunt. Rursum sanctorum Martyrum auxilium precibus implorandum, eorumq; memorias celebrandas,imagines venerandas esse,in sacrificio Eucharistiæ simul cum corpore sanguinem sacerdotibus esse & conficiendum & sumiendum,sacramenta confirmationis

Cap.20. Ioan.vltim.

& ordi-

& ordinis non iteranda, sacræ literæ nusquam fortè tradiderunt. At, eiusmodi atque alia pleraque id genus, ita firmiter ecclesia catholica retinet, vt si sacris codicibus fuissent inscripta. Quatuor demum euangelia, quæ nunc ecclesia recipit, quatuordecim epistolas Pauli, breuiter, vt in summa dicam, vtrunque & vetus & nouum Testamentum, firmissimè retinemus: nec tamen ea tenere possumus scripturæ auctoritate. Multa igitur sunt fidei catholicæ dogmata, quæ sacris literis non habentur.

QVARTVM FVNDAMENTVM.

Apostolos maximis de causis alia quidem literis, alia aũt viua, voce prodidisse. Sed quæ illæ causæ sint, repetẽdum altiùs videt. Moré porrò hunc tradendi quædã discipulis nõ scripto, sed verbo, olim quoq; scimus à Philosophis obseruatũ. Pythagorã certè hunc in modũ discipulos instituisse, posteriorũ oĩum scripta testãtur. Qui & ipse, vt 1. strom. Clemens Alex. refert, circunciſus fuit, vt adyta ingrediens Aegyptiorũ mysticã disceret philosophiã. Galenus lib. 2. de anatom. admin. veteres Physicos ait, artes à maioribus quasi per manus traditas conseruasse. Cicero lib. 1. de legib. ferendos in Republica mores existimat, nec scriptis oĩa sancienda. Et eodẽ rursum libro, sacra putat melius in Repub. cõseruari, si à patribus accepta deinceps familijs prodãtur. Cæsar de bello Gallico lib. 6. Druidas scribit disciplinæ præcepta nefas existimasse, vt literis mãdarentur. Scribunt itẽ nõ modo celebres Hebræorũ doctores, sed ex nostris Hilarius & Origenes Moysen nõ legẽ solũ, sed secretiorẽ legis enarrationẽ in mõte diuinitus accepisse: præceptum aũt ei à Deo, vt legẽ quidem populo scriberet, legis autem occulta mysteria ipse ministro suo Iosue, hic deinceps succedẽtibus sacerdotum primoribus, magna silentij religione reuelaret. Anatolius quoque apud Euse. lib. 7. eccle. histo. c. 28. 70. interpretes refert Ptolomæo regi percontãti, multa ex Moysis traditionibus respondisse. Atque illud etiam auctor 4. libri Esdræ c. 14. non obscurè testatur. Enarraui, inquit, Moysi mirabilia multa & præcepi ei dices, hæc

Hila. super 2. psalm. Orig. hom. 5. in Num.

in pa-

in palã facies verba,& hæc abſcõdes. Quod idem præceptũ Dñs Eſdræ lege inſtaurãda dedit,inquiens. Quædã palã facies,quædã sapientibus abſcõſe trades. Ad hmõi verò traditiones Propheta vĩ ſpectaſſe cũ ait: Deus auribus noſtris audiuimus, patres noſtri annuntiauerunt nobis. Et rurſum,quanta mãdauit patribus noſtris, nota ea facere filijs ſuis. Ad ſimiles quoque veterum traditiones Moyſes ipſe reuocat,vbi dicit. Interroga patres tuos & dicẽt tibi,maiores tuos & annunciabunt tibi. Quædã igitnõ ſcripto,ſed verbo tradere, non philoſophorũ modo, verũ Moyſis,imo Dei ẽt cõſilium fuit. Huius ergo optimi conſilij rationẽ Ieſus Chriſtus vitæ magiſter habuit, habuerunt Apoſtoli. Multa.n.à dño illis tradita ſcribere noluerunt. Quibus vero rebus adducti idipſum fecerint, breuiter explicãdũ eſt. Cæſar de bello Gall. lib.6. duabus de cauſis Druidas inſtituiſſe dicit, ne diſciplinæ p̃cepta literis proderent: q̃ neq; in vulgũ diſciplinã efferri velint,neq; eos,qui diſcunt, literis cõfiſos minus memoriæ ſtudere. Quod ferè plerisq; accidit, vt literarũ præſidio diligentiã in perdiſcẽdo ac memoriã remittãt. Nimirũ, vt Ioanni Pico in Apologia placet, prior illa cauſa Pythagoræ ac Platoni p̃cipua fuit,vt myſteria quædã occulta verborum traditione diſcipulis cõmendarent. Nec.n. aliter exiſtimarunt Philoſophi dignitatẽ ſe poſſe tueri. Aegyptios Clemens Alex.5.ſtro. refert, non quibuſlibet myſteria cõmiſiſſe,nec rerũ diuinarũ cognitionẽ ad prophanos deferre ſolitos,ſed ad eos ſolos qui erãt ad regnũ peruẽturi: & ex ſacerdotibus ijs,qui iudicati fuerant probatiſſimi & educatione & doctrina & genere. Extat Lyſidis Pythagorei epiſtola,in qua Hipparchum reprehendit, q̃ publicè,cõtra ac Magiſter inſtituit,philoſophare-tur. Nec.n. fas eſſe,ea omnibus porrigere, quæ paucis & ijs quidẽ diſertis & laborãtibus cõmunicanda ſunt. Qui autem Pythagoræ præcepta paſsim vulgo traderent, æque eos impios haberi,vt qui prophanis hominibus Eleuſinarum dearum arcana patefacerẽt. Eis etiam eſſe ſimiles,qui in præaltum puteum cœno plenum aquã puram atq; nitentem effuderint. Quos nihil aliud quàm cœnũ

Pſal.43.

Pſal.77.

Deu.32.

turbare

turbare & aquam amittere. Nec ſolum à Lyſide Hipparchus reprehenſus eſt, ſed accuſatus à diſcipulis alijs, & expulſus è ſchola, & propter ipſum tanquã propter mortuum facta colũna eſt: quemadmodũ Clemens Alex. 5. ſtrom. ſcripſit. Nõ licet, inquit, quoq; Pindarus, apud omnes veterẽ aperire orationẽ, præterq; fidelisſimis ſilentijs. Amat. n. natura celari, vt Porphyrius ſcripſit, nec diuina myſteria Deus patitur in aures vulgi introire pollutas. Aurum & gemmas in altisſimas terræ latebras natura condidit. Ita magno habentur in pretio, vileſcerẽt, ſi eſſent expoſita. Baſilius in lib. de Spirit. ſanct. ca. 29. & Origenes homil. 5. in Numeros, ob id aſſerunt Moyſen non eſſe paſſum, vt omnia, quæ erant in templo, omnibus eſſent peruia, & sciret res vſu tritas expoſitas eſſe contemptui: quod verò ſepoſitum eſt, & rarum, huic coniunctam eſſe ſummam admirationem & reuerentiam.

Li. 7. hiſtor. trip. c. 2.

Plato ſcribens Dionyſio de quibuſdam ſacris myſterijs monet, vt epiſtolam eueſtigio concerpat, ne in manus indigni vulgi peruenia. Tantæ fuit olim, vel ethnicis curæ, diſciplinarum myſteria & à contemptu & à prophano abuſu defendere. Id verò maximè, ſi ad res ſacras myſterium pertineret. Tarquinius rex Marcum Tullium duumuirum, quòd librum secreta sacrorum continentẽ huius fidei cuſtodiẽq; commiſſum, Petronio Sabino scribendum dediſſet, culleo inſutum in mare abijci iuſſit. Quod ſupplicij genus multo poſt parricidis irrogatum eſt: Ac iuſtisſime id quidẽ, vt Valerius ait, quia pari vindicta parentum ac Dei violatio expianda eſt. Quę videlicet cauſa Apoſtolis fuit, vt ſecreto quædam ex animo in animum ſolo intercedente verbo transfunderent. Conſentaneum enim erat, myſteria quædã præſertim sacra clã populo rudi habere, perfectis & maioribus seorſum communicanda. Non iudicaui, inquit, me scire aliquid inter vos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Sapientiã autem loquimur inter perfectos. Et rurſum, Formam, ait, habe ſanorum verborum, quæ à me audiſti, bonum depoſitũ cuſtodi, & quæ à me audiſti â me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idoneI

Val. Maxim. de ſerua. relig. lib. 1.

1. Cor. 2.

2. ad Timo. 1. & 2.

nei erunt & alios docere. Quòd si Apostoli, quibus formis sacramenta essent conficienda, quibusue ritibus administrãda, aliaq; id genus religionis secreta, passim vulgo tradidissent, quid esset aliud, quàm aduersus Christi legẽ sanctũ dare canibus, & inter porcos spargere margaritas? Imò verò quid esset aliud, quàm omnia mysteria Christianę religionis abolere? Nec n. mysteriũ est, quod ad populares aures effertur. Hæc itaq; prima ratio est, cur Apostoli quædam sine scripto traderent. Nempe ne aut ab æthnicis sacra nostra irriderentur, aut vulgo etiã fidelium venirent in contemptum. Secunda est, quoniã habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de auctoris ore trãsfusa fortius sonat, quemadmodũ Hieronymus ad Paulinum ait. Indignũ ergo erat, vt tota Euangelij doctrina, quæ lex est spiritus & vitæ, mortuis vbique literis committeretur, nec vlla ex parte committeretur cordibus, cùm de ea peculiariter scriptũ esset: Dabo legem meã in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Seruorum & rudium est, omnia ex pręscripto agere. Iudæorum ergo sit scripta hæc lex, qua vniuersa etiam minima pręfiniantur. At filij perfecti iã viri & in libertatem gratiæ vocati, habeant legẽ insculptam in cordibus. Quãobrẽ, qui Euãgelium omni ex parte in characteribus & membranis includunt, nihil illius verbo, nihil cordibus relinquentes: hi Euangelio multẽm adimunt & dignitatis & viriũ. Papias apud Euseb. Si quãdo, ait, aduenisset aliquis ex ijs, qui secuti sunt Apostolos ab ipsis sedulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, qd autem Philippus, vel Thomas, quid verò Iacobus, Ioannes, Matthæus. Nec enim tantũ mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum viuæ vocis præsentisq; magisterium. Hactenus Papias. Vbi verò gentiũ est verbum, quod tãtopere Lutherani iactare solent? Nã scriptum verbum, si verè ac propriè loqui volumus, non est verbum. Apud nos autem, qui Christi & Apostolorũ oracula vocesque tuemur, verbum Domini vere & proprie manet in æternum. Verbum, inquàm viuum, quod ex doctorum ore in discipulorũ transfusum aures fortius re-

Vide Hieron. ad Galat. 4. in illud: vellẽ apud vos modo esse & mutare vocem meam.

3. li. eccl. hist. c. 39.

ſonet. Verba, inquit, mea, quæ poſui in ore tuo, numrecedent de ore seminis tui à modo & vſque in ſempiternum. Adde, q̃ ad confutãdos hæreticos maior vis in traditione quàm in ſcriptura eſt. Egeſippus apud Euſebiũ refert, virginẽ, mundã & immaculatã eccleſiam permãſiſſe, donec diſcipuli Domini extiterunt, corruptoribus veritatis, ſi qui forte fuerunt, in occultis terræ hiatibus deliteſcentibus. Vt verò omnis illa ætas, quę à Dño ſuſceperat viuę vocis auditũ, de hac luce diſceſsit, tũ hæreticos nudato, vt aiunt, capite Apoſtolicã veritatẽ oppugnaſſe. Et Ignatius apud eundẽ ea maximè ratione docet, hæreticorũ vitari contagia, ſi diligentius ac tenacius Apoſtolorũ traditionibus inhæreatur. Tertullianus quoq; ad huc apertius monet, vt aduerſum hæreticos magis traditionibus quã ſcripturis diſſeramus. Scripturæ.n. in varios ſenſus facilè trahuntur, traditiones non itẽ. Nemo hæreticorũ eſt, vt Hilarius ad Conſtantiũ Augũſtũ tradit, qui ſe non ex ſcripturas prædicare ea, quibus blaſphemat mentiatur. Oẽs ſcripturas ſine ſenſu loquunt. Et Iren. 1. lib. 1. c. Hæretici, inquit, ſcripturis nitũtur ſua dogmata confirmare, ne ſine teſte eſſe videantur. Sed deformant eloquia Dei, atq; ex figura hominis, vulpis aut vrſi, figurã reddunt. Hactenus ille. Faciũt porrò hęretici, quod patrem ſuum feciſſe vident, vt Vicentius Lirinenſis eleganter ait, & auctoris sui callida machinamenta sectantur. Nã quid ille nõ faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominũ maieſtatis ſcripturarũ teſtimonijs appetiuit? Si filius, inquit, Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt. n. &c. Ita, quodcũq; dogma hęreticus ꝓferat, ſtatim, ait, ſcriptũ eſt enim: & non vnũ, ſed mille teſtimonia, mille exẽpla parat de Lege, de Pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, q̃bus nouo more interpretatis, ſententiã ſuã approbare conatur. Quorſum hæc tã longo ſermone repetita? Nempè vt intelligas non modò aduerſum hæreticos plus habere traditionem q̃ ſcripturam virium, sed etiam omnẽ fermè cum hęreticis diſputationem ad traditiones à maioribus acceptas eſſe referendã. Nã cum vtriq; & catholici & hæretici pro ſua ſententia quiſq; ſacras literas referant

3. li. eccl. hiſt. c. 32

Mõtanus primus traditioni contraria nouæ quædã ingeſsiſſe dicitur hiſto. eccle. lib. 5. ca. 16. 3. lib. eccl. hiſt. cap. 36.

ferant,in ſenſu & interpretatione diſcrimen eſt. Quis aũt verus ac legitimus ſcripturæ ſenſus habendus ſit,niſi eccleſiæ traditione cognoſci certo non poteſt. Quemadmodũ & paulo ante docuimus, & 7.libro ſumus multis magnisq; argumentis demonſtraturi. Atq; hinc patet cauſa grauiſſima, cur traditiones Apoſtolicæ fuerint neceſſariæ. Senſus.n.ſcripturarũ Apoſtolicarũ, nõ erat ab Apoſtolis ſcripturis alijs explicãdus, niſi ipſi in opera ſua ederent cõmentarios, quod à viris grauiſſimis ſemper alienũ fuit. Intelligentiã ergo ſcripturæ ſacrę, diſcipulis ſuis viua voce tradiderunt: vt illud Deus omni tempore in ſuis eccleſijs impleret, Dabo legẽ meã inviſceribus eorũ. Lex ſiquidẽ Euangelica, vt Hieroñy. in cõmen. ad Gala. ſcripſit, elegantiſſimè, non in ſcripturis eſt, ſed in senſu: nõ in ſuperficie, ſed in medulla: non in verborũ folijs, ſed in radice rationis. Ex quo magis emergit, per huiuſcemodi traditiones eccleſiaſticos ordines ſuo quenq; loco diuinitus contineri: dum & maiores, qui regni cœlorũ claues habent, ſacroſancta ſcripturæ ſacrę myſteria, quibus quoq; & tempore & loco dignum viſum fuerit, aperiunt: & minores ab eccleſiæ magiſtris libri clauſi ſacramenta percipiunt. Alioqui nulli eſſent eccleſię doctores, ſed quiuis quamlibet plebeius & rudis, earũ per ſe rerum ſine pręceptore quęreret intelligentiã, quas Apoſtolorum interpretatione & literis obuias expoſitasque haberet. Nunc autẽ traditiones Apoſtolicæ non quibuſlibet cõmendatę ſunt, ſed iuxta Paulum ſapiẽtibus & prudentibus, fidelibus quoq; ac religioſis depoſiti ſacramenti cuſtodibus, qui ẽt idonei ſint & alios docere. Qua de re Dionyſius Timothęũ diligentius admonet, ne ſancta ſanctorũ efferat, ea paſſim rudibus exponens, ſed ſanctis ſolis ſacrarũ rerum intelligentias ſecretius pandat. Ob hãc.n. cauſam primos illos noſtros duces neceſſariò ſumma & ſuper ſubſtãtialia partim ſcriptis, partim nõ ſcriptis inſtitutionibus, iuxta qđ ſacrę definiũt leges, tradiſſe. Quid? q; vt Cice. ait, ſuauius mores in rep. traditione ſeruntur? Ne ſi ſcripto ſanciantur oĩa, & moleſta illa fiãt, & legũ ac doctrinę codex ſua mola & magnitudine

NB.

C. 3. conclu. 5. et 6.

Ad Gal. 1.

1. quæſt. 1 Martion.

2. Tim & 2.

De cæle. hier. c. 1.

terreat. Quid? q hac via, vel maximè ecclesię commendatur auctoritas: quã, vt sponsæ charissimæ, Christus tãto perè cõmendauit. Cum. n. sponsi sui non verba modò, sed sensum ét in corde seruat: verè, quod Apostolus dixit, columna est & firmamentũ veritatis. Et æquũ erat, vt alíquis quasi lydius lapis in manu ecclesiæ relinqueretur, quo falsas verasq; doctrinas exploraret: verumq; itẽ scripturæ sensum à falso discerneret. Sed de causis hactenus. Nunc fundamentũ illud confirmandũ est, ostendendumque Apostolos Euãgelij doctrinã partim scripto, partim ét verbo tradidisse. Cuius rei primum testes sunt Diony. lib. de eccle. Hierar. c. 1. Clemens Alex. in lib. de Pascha. apud Euse. lib. 6. eccles. hist. cap. 11. Et in libris strom. 1. & 5. Origenes hom. 5. in Nume. Papias apud Euse. li. 3. eccle. hist. c. 39. Egesipp. eod. Euseb. auctore lib. 4. eccl. hist. ca. 8. Ignatius, eo. Euse. referente. lib. 3. c. 36. Irenæ. lib. 3. c. 3. & 4. Quẽ ét Euse. retulit lib. 4. eccle. hist. c. 14. & lib. 5. c. 6. & 20. Tertullianus in lib. de corona militis, Cyprianus de ablutione pedum, Epiphanius de hęresibus cũ aliàs sępe, tũ ibi maxime, vbi Arianorum & Apostolicorũ dogmata coarguit, Hieronymus aduersum Luciferianos, Augu. lib. 2. de Baptism. contra Donatist. c. 7. & lib. 4. c. 24. & li. 5. cap. 23. & 26. Damascenus lib. 4. cap. 13. & 17. Basilius lib. de Spir. sanct. cap. 27. & 29. Refert autẽ ex his, vnum & item alterum Gratian. 11. distinct. c. ecclesiasticarum & 12. distin. c. illa autem. Potest igitur quicquam verum esse, quod sit huic talium virorum choro contrarium? Sed si tanta nubes testium hæreticorum corda non mouet, vel diuinis testimonijs moueãtur. Quanquam, quod vno eodemq; consensu tot tantiq; viri testati sunt, id nõ humanum, sed diuinum est. At suppetunt etiã scripturæ diuinæ præclara testimonia. State, inquit Paulus, & tenete traditiones, quas accepistis siue per epistolas, siue per sermonem. Et rursum, laudo autem vos fratres, quòd, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis, & eod. c. postea, Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et paulo post, cætera cum venero disponam. Atq; ad Timotheũ, formam habe sanorum verborum, ait, quæ à me audisti,

Iustinus martyr. q. 118. à gentibus posita. Hære. 76 & 61.

2. Thes. 2

1. Cor. 11

2. Tim. 1

bonum

bonum depositum custodi. Et deinceps: quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. 2.Tim.2 Ac Ioannes in epistola 2. Plura, inquit, habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui. Quid multa? Duas Petri epistolas habemus, & credimus mutum annis 7. Antiochię sedisse, elinguem Romæ annis 25. Num nihil aliud verbo docuit, quàm quod epistolis duabus scriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomæus, Philippus, nonne sine scriptura solo intercurrente verbo, ecclesias sibi destinatas & fundarunt in fide, & in religione continuerunt? Consentiamus igitur, quod negari non potest, fidei doctrinam non scripto totã, sed ex parte verbo ab Apostolis esse traditã.

Cap. Quartum, Vbi sternuntur viæ ad traditiones Christi & Apostolorum inuestigandas.

His igitur cognitis, restat illud explicandum vbi totius orationis cardo versatur, quonam modo Theologo constare possit, hoc aut illud dogma ab Apostolis esse traditum. Verbi causa ponamus aliqua, quæ pateant latius. Si in quæstionem veniat, num minores ordines, ieiunium quadragesimæ, baptisma paruulorum, imaginũ venerationem, symbolum fidei, ex traditione Apostolorum habeamus: id nunc explanãdum esse dicimus, an ne sit via aliqua plana & exepedita, qua ad certam earum rerum intelligentiam valeat perueniri. Non enim sumus ij, qui Pharisæorum instar traditiones nostras velimus quasi diuinas & Apostolicas venditare, sed vbique gentium cupimus, vt vera à falsis, ita ab humanis diuina secernere. Eo vero in loco maxime, vbi de dogmatis fidei catholicæ agitur. Quo in loco quidem rerum illiusmodi permixta confusio pernicioßissima est. Sunt igitur viæ quatuor apertæ, quas si sequemur, traditionibus Apostolorum vestigandis minimè aberrabimus.

Prima via ab Augustino aperitur cùm alijs locis, tum

Cap.24. libr.4.cont.Donatiſt.in hæc verba.Quod vniuerſa tenet eccleſia,nec concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentũ eſt: non niſi auctoritate Apoſtolica tráditum rectiſſime creditur.Eſt autem ratio huius in promptu.Si.n.conſuetudinis cuiuſquã diu in tota eccleſia obſeruatæ, originem & principium,nec ad Summos Pontifices, nec ad concilia epiſcoporum referre poſſumus: ſed ea cõſuetudo ad Apoſtolorum vſq; tempora retro trahitur,conficitur planè illam ab Apoſtolis eſſe profectã. Vt ſi in dubium vocetur, an minores ordines, ſubdiaconatus, lectoratus,& cæteri ex Apoſtolorũ traditione in eccleſia ſint,hũc in modum perueſtigabitur. Si horum ordinum initium,vel à Damaſo ſit,vel à Symacho,vel ab vllo alio ſeu Pontifice ſeu cõcilio,certe Apoſtolorum traditio non fuit.Sin ante quẽcunque Pontificem,ante quodcunque etiam concilium, mentio huius rei apud priores habetur, donec ad Apoſtolorum tempora peruentum eſt:tunc demum intelligimus,minores ordines ex Apoſtolica traditione fuiſſe, vt & re vera fuerunt. Quoniam non poſteriores modò, ſed Ignatius epiſtola 8.ad Antiochenos, Dionyſius 3.ca.Eccle.Hierarch.Clemens in epiſtola ad vniuerſos, Anacletus in decretis ſuis, eius rei tanquam in eccleſia iam acceptæ meminerunt. Eadem quoque ratione docebis Ieiunij legem traditionis Apoſtolicæ fuiſſe. Cuius videlicet mentionem feciſſe conſtat Auguſt.ad Caſulanum epiſt.86.& ad Ianuarium epiſt.118.& 119.Hieron.ad Lætam de inſtitutione filiæ, & lib.2.aduerſ.Iouinia.& in Eſaiam ca.58.Ambroſ.ſermone 25.& 38.Chryſo.ad pop. Antio.homi.3.& 16.Baſilium cùm in alijs concionibus, tum in eius initio,quã in ebrioſos habuit, & in poſteriore de ieiunio,Concil.Nicæn.referturq; 18.diſtin.cap.habeatur,Concil.Laodic.multis capitibus.Sozomenũ hiſt. trip.lib.1.c.10.Origenẽ hom.10.in Leuit.Irenæum apud Euſe.eccl.hiſt.li.5.c.24.Teleſphorũ in epi.ad vniuerſos, qui ieiunij noſtri auctor falſo à quibuſdã exiſtimatẽ. Qm in epiſt.4.ad Philippẽ.eius rei prior meminit:atq; habemus ẽt Canonem Apoſtol.68.probatum etiã à Trullan. Synod.Canone 9.& Canone 20. Quamobrẽ vere ac iure

Vide Euſe.de temporibus. Forte añ

Theo-

Theophilus Alex.libro Paschali primo & tertio, non solum legē ieiunij à maioribus traditā esse præscribit, sed affirmat fuisse euangelicā traditionē. Et Epiphanius hęresi 80. vbi doctrinā ecclesiæ docet & fidē, quæ traditione ecclesiastica seruatur, cū meminit ieiunij quadragesimæ, tum dixit aperte Apostolos tradidisse ieiunia. 4. & 6. feriæ. Atq; Leo Papa in concione de Pentec. cuius initiū, Plenissimè, ieiunium quatuor temporum Trinitatis ab apostolis dicit esse institutū. Hier. aūt ad Marcellam aduersus Montanū non obscure tradit, quadragesimā nos secundum traditionem Apostolorum ieiunare. Quod verò in hoc exemplo fecimus, id facere per multa possumus: & hac eadem ratione paruulorum baptisma, consecrationem virginum, Monasticam professionē, lucernas in templis cereosq; lucentes, imaginum venerationē, & alia id genus multa ab Apostolis tradita comprobare. sanè quod in moribus diximus, idem in fidei dogmate seruandū est, si vnum quodlibet nouum esse hæretici calūniētur. Cuius rei illustre exemplū habes apud Eusēb. libro eccle. hist. 5. c. vltim. Sed nos pergamus ad reliqua.

hæc tēpora ieiunium more ab Apostolis accepto seruatum est: à Thelephoro aūt primum lege præscriptum ac præceptū est.

Secunda itaq; via huic proxima, & ea quidem expeditior est. Si quod fidei dogma patres ab initio secundū suorum temporum successionem concordissime tenuerunt, huiusq; contrarium vt hæreticum refutarunt, quod tamen è sacris literis non habetur, id nimirum per apostolicam traditionem habet ecclesia. Exempla sint, perpetua beatæ Mariæ virginitas, descensus Christi ad inferos, vt aīam Adæ & reliquorum, patrū qui ibi tenebātur, erueret, certus euangeliorum numerus, & cætera id genus, quę, ne longum faciā, non sunt annumeranda. Omnia siquidem fidei dogmata ab apostolis accepit ecclesia, vel scripto, vel verbo. Quoniā ij ministri fuere sermonis, nec vllas in fide nouas reuelatiōes ecclesia habet: sed eas seruat, quas Apostoli per Spiritū sanctū fideli populo reliquerunt, quēadmodum postea sumus demonstraturi.

Tertia via, si quicquam est nunc in ecclesia communi fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum traditio

ne necessario deriuatum est. Vt vota dissoluere & remittere iuramenta, non erat humanæ potestatis: tum quia iure naturæ vota nuncupata Deo reddere & iuramẽta seruare tenemur: humana verò facultas ea, quę iure naturæ debita & constituta sunt, condonare ac tollere non potest: vt Gratian. 13. distinct. statim à principio docet. Tũ etiam, quia in his, quæ superiori ex conuentione debentur, inferioris potestas nulla est. Eademq; est ratio de matrimonij rati diremptione per monasticum solenne votum. Cum enim matrimonium etiam non consummatum ante Euangelicam legem iure esset naturæ indissolubile, nec esset in Rep. humana facultas vlla eiusmodi matrimonij dirimendi, consequens fit, hunc ecclesiæ morem ex Christi & Apostolorũ instituto descendisse. Nec enim credi potest ecclesiam Dei aliquam sibi potestatẽ generaliter vsurpasse in his, quæ ad ius naturæ pertinerent, nisi quam Christo & Apostolis tradentibus accepisset. Iam enim hic error esset grauis in moribus, in quibus ecclesiam errare non posse, suo loco ostendemus. nec me clã est, ꝙ Alex. 3. aliter in postremo illo exẽplo docere videatur. Cum. n. illi esset obiectũ, nõ posse per solẽne religionis votũ matrimoniũ dirimi, quoniã scriptum esset, qđ Deus coniunxit, homo no separet: respondit, hoc scripturæ testimoniũ de matrimonio cõsummato esse interpretandum. Quo videlicet responso significauit, matrimoniũ ratũ, si consummatũ non esset, licere humanitus separari. Verum, vt omittã, ꝙ verba illa Adæ, hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, &c. è quibus Dominus collegit, quod coniũxisset Deus, id hominẽ separare nec debere nec verò posse: eo tẽpore fuisse in paradiso dicta, quo nondũ erat matrimoniũ consummatum: vtq; illud ẽt præteream, ꝙ matrimonij ipse contractus adeò natura sua firmus ac perpetuus est, vt ne voluntate l quidem contrahentium dissolui possit, quæ tamen hominũ conuentionibus dirimendis, valere solet plurimum: Certè Theologis grauissimis semper absurdum visum est, matrimonium vllum per hominem separari. Quantò grauius Innocentius tertius, aliorsum quidem, sed ad hũc etiam

De con. cõ. ca. ex publico.

De trans lat. epi. c. quanto.

etiam locum appositè dixit, non hominem, sed Deum id soluere, quod Summus Pontifex nō humana sed diuina auctoritate dissolueret. Nimirum quod Dominus Petro dixit, quodcunque solueris super terram, &c. quousq; & quatenus, vel amplificandum esset, vel etiam constringendum, id ab Apostolis ecclesiam accepisse consentaneum est. Qui eiusmodi res ad ecclesiæ gubernationem necessarias sine dubio tradidere. Atque tradunt nonnulli, Ioānem Euangelistam iubente Christo ab sponsa sua Euangelij gratia fuisse seiunctum. Hieronymus certè. 1. aduersus Iouinia. lib. Ioannem affirmat & virginē fuisse & maritum. Theclam quoq; Epiphanius. hære. 78. tradit à Paulo nuptijs exsolutam, cum sponsum haberet primarium vrbis formosissimum: & virginem sanctam contempsisse terrena, vt cælestiū potens efficeretur. Sed contra Alexādrum dicimus. Nam hoc fortè dicet aliquis. Minimèverò gentium. Nec. n. statim Pontifici contrarius est, qui argumento, quo catholici vrgentur, aliam responsionē parat. De tertia igitur via dictum est satis.

Proæmiū in Ioan. Euangelium, qđ Hieronymo nōnulli tribuūt

Quarta via, eademque & mollior & tritior est huiusmodi. Si viri ecclesiastici aliquod dogma, vel vnamquālibet consuetudinem vno ore testentur nos ab Apostolis accepisse, sine dubio certum argumentum est, vt ita esse credamus. Vt imagines ab Apostolis esse traditas patres in 7. Syno. generali actione 6. dixerunt. Et symbolum fidei, quo vulgus fidem suam profitetur, ecclesiam Apostolis tradentibus habuisse, auctores sunt Rufinus in expositione symboli, Hieronymus ad Pammachium de erroribus Ioan. Hieroso. Ambrosius in sermone 38. de ieiunijs & quadragesima. Cassianus libro sexto ad Leonem Imperatorem, Isidorus libr. 6. Etymol. capit. 18. Leo papa in epistola octaua & tertiadecima ad Augustā, Clemens in epistola prima ad Iacobum, si Clemens tamē illius epistolæ auctor est. Sed de his hactenus. Nam plura exempla ponere lōgum esset, nec ad rem, quam instituimus, necessarium. Satis autem fuerit, quatuor vias demōstrasse, quibus traditionem aliquam esse Apostolicam, inuestigetur.

Cap. Quintum, De variis generibus traditionum Apostolicarum.

AT verò, priusquã huius loci auctoritatem confirmo, illud animaduertendũ censeo, præcepta & instituta Apostolorũ esse in duplici differentia. Quædam. n. temporaria fuere, quorũ ratio breuis & ad tẽpus fuit. Alia fuere perpetua, vtpotè quæ causam habuere sempiternam, vt in ecclesia seruarentur. Illius generis exempla sunt, de baptismo in nomine Iesu, de abstinentia à sanguine & suffocato: huius aũt posterioris exemplum est de aqua permiscenda calici. Atq; etiam alia diuisio est Apostolicę traditionis. Nã alteras Apostoli à Christo domino acceperunt, vt matrimoniũ, confirmationem, extremam vnctionẽ, esse sacramenta nouæ legis, quæ ipse quidẽ instituit Christus, suorum sacramentorũ primus idemq; solus auctor, sed Apostolis tradidit Christiano populo administrãda. Alteras verò traditiones Apostoli ipsi Spiritu sancto suggerente ad Ecclesiæ vtilitatem ediderũt. Quas tamen eis Christus dominus, dum in terra degeret, nusquã edidit. Vt quadragesimæ ieiunium, quod licet Hieronymus in secundũ Ionæ cap. Ambro. cõcilio 36. Chrys. homi. 1. in Gene. ad Christum auctorem referre videantur, at re vera, vt equidem sentio, Apostolicum institutum fuit. Quod Christo tamen assignatur, vel quia ad Christi ieiunantis exemplum ab Apostolis institutum est, vel quia Apostolica edicta Christi esse censentur: qui per Apostolos ecclesiæ loquebatur, atque deo per Spiritum sanctum Apostolis: iuxta illud, quod Ioannis 16. cap. scriptum est, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur à semetipso, sed quęcunque audiet loquetur, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et Apostolus cũ quoddam de suo consilium dedisset, puto autem, ait, quòd & ego spiritum Dei habeam. Et rursum, An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur Christus? In his autem traditionum generibus illa eadem considerãda sunt quidem, quę in superiore libro de scripturæ etiã

1. Cor. 7.
2. Cor. 13
Cap. 18. in respõ. ad 4. ar.

legi-

legibus admonuimus: sed discrimen illud maximè, quod de scripturarum præceptis ibi positum, transferri huc ad traditiones debet. Ex traditionum quippe vinculo, quas à Christo acceptas Apostoli fidelibus seruandas reliquere, ecclesia fideles eximere non potest, nec illas contraria aliqua consuetudine abolere. Si enim, exempli causa, materias & formas sacramentorum cõfirmationis, ordinis, extremæ vnctionis, à Christo Apostoli, nos ab Apostolis accepimus: si ad eundem quoq; modum matrimonia nõ consummata, per solennem castitatis professionem dirimi, consummata verò per conuersionẽ ad fidẽ cõiuge infideli discedente, Christus dominus Apostolis, illi nobis edixerunt, in his tãquam in diuinis institutis ecclesia nihil habet potestatis. In quẽ sensum explicanda sunt duo illa capita. Sunt quidam . & Contra statuta. 25.q.1. Nec huiusmodi trãditiones possunt per contrariam consuetudinem antiquari: sed tali aduersæ consuetudini iure obijciuntur . cap. Veritate. & cap. Si consuetudinem. & c. frustra. 8. distinctione. In alijs verò, quæ videlicet Apostoli constituerunt tanquam ecclesiæ pastores, poterit quidem summus pontifex, vt in cæteris ecclesiæ legibus dispensare, sic enim schola loquitur, poteritque item contrarius populi mos instituta huius generis abrogare. Vt trina immersio, quam ex Apostolica traditione in baptismi sacramento ecclesiam habuisse, Canon Apostolorum 49. ostendit. per contrariam consuetudinem abolita est. Eiusdem quoque ordinis est quadragesimæ ieiunium: ac pœnę rursum ab Apostolis pro criminibus prę finitę, quę 82. distinct. cap. presbyter. ex Concilio Gangrensi referũtur. Ad hoc genus illud refertur, quod ex Anacleti prima epistola hęretici vrgere solent, Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus, sic enim Apostoli statuerunt. Quanquam de ministris, qui Episcopo sacrificanti in diebus solẽnioribus inseruiebant, Anacletus loquitur. Quare inde colligi non potest, omnes eos qui missæ intererant, oportere etiam tunc cõmunionem Eucharistiæ sumere, in his præsertim diebus qui solenniores non essent. Sed vt antiquo

De cons. d. 4. cà. Si quis presbyter.

tiquo more Apostolorumq; institutо cõio totius etiam populi à principio statim nascentis ecclesiæ exigeretur, ætate tñ Chrysostomi præceptum relaxatũ esse constat, & cõionem astantium voluntati permissam, ad quã eos diaconus altavoce inuitabat non cogebat. Hæc.n.& alia huiusmodi tametsi ab Apostolis tradita sunt, non sunt tamen ita fixa, vt moueri non queant. Cùm Christi ipsius præcepta & instituta, quemadmodũ diximus, adeò stabilia rataq; sint, vt cõuelli nullius hominis auctoritate liceat. Cuius ratio loco superiore reddita frustra hic à nobis resumeretur. Atq; illud de institutis ad gubernationem populi pertinentibus intelligi volo. Nam dogmata fidei siue Christus ipse per se Apostolis reuelarit, seu Spiritus sanctus post Christi Ascensionem in cęlum, mutari non possunt: sed firma hęc in veritate manẽt per inde atq; illa, quę Christi sunt ore prodita.

Cap. Sextum, de firmitate & certitudine traditionum Apostolicarum.

QVibus rebus expositis, non erit difficile ostendere, id quod in hac parte maximè quæritur, ex Christi & Apostolorũ traditionibus certissima posse argumẽta elici, & ad ecclesiæ cõsuetudines, & ad fidei dogmata cõ probanda. Si.n. Apostolus Paulus ecclesiæ consuetudinẽ
1. Cor. 11 Corinthijs contentiosis opponit, cur nos itidẽ ecclesiæ morẽ ab Apostolis vsq; receptũ, totq; seculorum vsu ac gentiũ cõsensione probatũ, non opponemus hæreticis, cũ à nobis scripturã in cuiusq; rei confirmationẽ efflagitãt? Certè Paulus, cũ & per scripturas & per naturæ rõnem satis dixisse videretur ad eius rei fidem faciendam, quam Corinthijs persuasam esse cupiebat, considerans tñ inter Corinthios fore quosdã, qui illiusmodi fortè & testimonijs & rationibus repugnarent: non aliud potius argumẽtum ad causam euincendã habuit, quàm si eos ad ecclesię morem reuocaret. Si quis, ait, videt cõtentiosus esse, nos talem consuetudinem nõ habemus nec ecclesię Dei. Quod dicit tale est. Si quis adeò est durus & pertinax, vt

argu-

argumentis positis non adducatur, sed adhuc cõtendat, fœminã aperto capite orare oportere: hũc ego nõ aliter refello, quàm q; ecclesię Dei talẽ consuetudinẽ non habent. Tãta vis in traditione est, vt quos nec scripturę nec naturæ ratio mouisset, eos Paulus existimauit ecclesiarũ more & instituto refellendos. In priore rursum ad Timotheũ epistola, si quis, ait, aliter docet & non acquiescit sanis sermonibus. Non dicit scripturis. Et ad Gala. Si quis, inquit, vobis euãgelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Quibus ex locis rectè Origenes in cõmentarijs epistolæ ad Titũ definit hæreticũ, eũ qui se Christo credere profitetur, & aliud de veritate fidei Christianæ credit, quã habeat traditio ecclesiastica. Et lib. 1. periar. Sicut multis, inquit, apud Grẽcos & Barbaros pollicentibus veritatẽ, desueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, postquã credidimus filium Dei esse Christum, & ab ipso hanc discendam esse persuasi sumus: ita cum multi sint, qui se putãt scire quæ Christi sunt, & nonnulli eorũ diuersa à prioribus sentiãt, seruetur verò ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Hactenus Origen. Ignatius quoq; in epistola ad Heronem, omnis, ait, qui dixerit præter ea, quæ tradita sunt, tametsi fide dignus sit, tametsi ieiunet, tametsi virginitatem seruet, tametsi signa faciat, tametsi prophetet, lupus tibi appareat. Si igitur anathema, hæreticus & lupus habẽdus est, qui ecclesiasticæ traditioni repugnat, ex illa profectò certissima argumẽtatio promitur, ad fidei dogmata & ecclesiæ mores cõprobandum. Præterea auctores grauissimi apertè confirmant hmõi instituta ẽt sine literis accepta eandem vim habere ac si scripta ab Apostolis fuissent, Irenæus lib. 3. aduersum hæreses. cap. 4. & lib. 4. cap. 43. Tertullianus item, quamuis ipse postea ab ecclesiæ traditione discesserit, in lib. tamen de corona militis eandem sententiam habet. Cuius verba libet in prẽsentia referre: nec enim solum quid sentiat tradit sed cur etiã sentiat.

Cap. 6.

Cap. 1. Hic cõmcaremus. sed refertur locus in Apologia Panphili.

Anta-

Antiquas,inquit,obseruationes ecclesiæ,si nulla scriptura determinauit,certè cõsuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit.Et statim,cum quarundam traditionum meminisset,quarũ in scripturis mentio nulla est,istarũ,ait,& aliarũ disciplinarum si expostulas legẽ, nulla tibi legis traditio prætendetur. Auctrix est consuetudo,confirmatrix est & fidei obseruatrix, idonea est testis traditionis veteris. Consuetudo aũt etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur:nec differt,scriptura an ratione consistat.Hactenus Tertullianus. Ac præclarè ille quidẽ.Quoniam si legẽ ratio cõmendat: mos,qui ratione constet,non minus quã lex habet commendari. Dist. 1.c.consuetudo. Basilius insuper in libro de Spiritu sancto. c.27. ac magno quidẽ argumento eandẽ rem confirmat,inquiens,Dogmata,quæ in ecclesia prædicãtur,quę dam habemus è doctrina scripto prodita, quædã rursus ex Apostolorum traditione in mysterio occulto recepimus. Quorũ vtraq; parem vim habent ad pietatẽ. Nec in his quisquam contradicit,qui sanè,vel tenuiter expertus est. Nam si consuetudines, quæ scripto proditæ non sunt,tanquã non multũ habentes momẽti conemur reijcere,& ea dãnabimus,quæ in Euangelio necessaria ad salutẽ habentur:imò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudũ nomen contrahemus.Hactenus Basilius.Cuius rõ, si auctoritas negligitur, certissimã rei huius faciet fidẽ. Cùm.n.scripturas ipsas ecclesiæ auctoritate recipiamus, nec certiore argumento Euangeliũ Matthæi nomine inscriptum ipsius verè esse probemus, quàm q; sic à patribus accepimus, simili profectò ratione ex reliquis institutis,quæ videlicet ab Apostolis retinemus, firma argumenta deriuabimus. Quod si quis,nouum librum sacrũ ingerat,quem patres nostri minimè receperunt,vt Basilides,qui prophetas sibi nuncupauit atq; constituit, is nõ alio certiore argumento refelli potest, quàm traditione maiorum:vt secundo iam libro latiùs explicatum est. Sic quippe apud Euse.lib.6.cap.10.Euangelium nomine Petri ab hæreticis pfolatum Serapion grauissimè exclusit. Atq;,vt Basilius idẽ argumẽtatur,etiam in reip. iudicijs,

Euse.4. li. eccles. hist.ca.8. Cap.7.

vbi

vbi scripturæ deest instrumentũ, testibus habetur fides. Et sicut in rebus humanis oculatos testes, ita in fide auritos accipimus, quia fides ex auditu est. Esset aũt ridicula respublica, quæ in iudicis scripto oĩa, nihil sine scripto probaret. Scripturas.n. propter litigiosos facimus. Alioqui boni viri solo verbo in veritate & officio cõtinentur. Præterea, multa ad Christianos mores & doctrinã pertinent, quæ è sacris literis nõ habentur. vt antè nobis constitutũ est, stultũ ergo fuerit in oĩbus scripturam postulare. Traditione itaq; opus aliquãdo est ad fidei dogmata cõprobanda. Rursus, cum traditiones nõ scriptas Polycarpus, Tertullianus, Irenæus, Marcioni ac Valentino: Epiphanius Melchisedechianis, Apostolicis, Arianis: Hieronymus Vigilãtio: Augustinus Donatistis: denique (vt in summa dicã) omnes sancti aduersarijs Catholicæ fidei fidẽter obiecerint, earumq; vi, perinde ac si fuissent scriptæ, hæreses sui quisq; tẽporis deturbauerint: certè nõ minori efficacia per huiusmodi traditiones nos hęreticorũ, qui aut nunc sunt, aut ẽt sunt futuri, quæcunq; dogmata refellere ac deturbare poterimus. Absurdissimũ quippe fuerit, vt Hieronymus aduersus Vigilantium colligit, vnũ Lutherum aut Oecolampadium in ecclesiæ angulo obloquentẽ audire, vniuersos aũt maiores nostros vsq; ab Apostolis contemnere. Quorum traditiones si negligamus, difficile dictu est, quantum religio detrimenti sit latura, quẽadmodum dist. 11. c. Ecclesiasticarum dicitur. Qualis.n. rerum omnium facies erit, qualis præsertim erga Deũ pietas, cultus, cęremoniæ, nõ in ecclesia dico, cuius & mysteria & sacramenta maxima ex parte traditione cõstant, sed in vna qualibet republica, vel mediocriter instituta, si mores illi, qui à principio statim cũ rep. adoleuerunt, contẽnantur, labefactentur, euertãtur? Longiores hoc loco sumus, quàm necesse est. Quis enim est, cui non perspicua sint illa, quę pluribus verbis à quibusdã cõmemorantur? Cõmemoratur ab his Augustinus in epistola ad Ianuariũ, & in altera quoq; ad Casulanum, in quibus scripsit insolentissimæ insanię esse disputare, an eiusmodi cõsuetudines seruandę sint: nec minus

Dist.11.c. in his rebus.

nus esse eos coercendos, qui has cõtempserint, quanuis humanę aliquæ illarũ sint, quàm si diuinas leges præuari carentur. Cõmemorare & alios auctores possumus, sed vtemur in re non dubia testibus non necessarijs. Paulus enim vnus abunde rei huius facit fidem in 2.ad Thes.epistola c.2.inquiens, Tenete traditiones, quas accepistis siue per epistolã, siue per sermonẽ. Parem ergo vim habẽt Apostolica dogmata, pariterq; retinenda sunt, siue scripto seu verbo ad ecclesiã peruenerint, vt D.Basilius in lib. de Spi.sancto.c.29.ex hoc ipso apostoli testimonio argumentatur. Quin apostolus ipse ad Hebræos & ex scripturis & ex traditione argumẽtatus est, quemadmodũ Chrysso.hom.18.in epist.ad Hebr.admonuit. Ex quibus omnibus multisq; alijs perspicuũ est, qui traditiones contemserint, eos tanquam hæreticos iure ac merito ab ecclesia fuisse semper explosos. Ita.n.hæretici illi sunt habiti, qui solẽnia quadragesimæ ieiunia ab Apostolis accepta pro nihilo habuere, vt apud Augustinũ de hære.c.53.& apud Conci.Gangren. in epist. ad episcopos Armeniæ videre licet. Ita qui distinctionẽ episcopi & presbyteri negarũt, etiam hi hæreseos sunt damnati: vt apud August.eodem lib.& c.& apud Epipha.lib.3.c.75.& apud concil.Constãtiense reperies. Ita breuiter, siue Vuicleffistas, siue Luthe ranos, siue alias quascunque antiquiores pestes, non minus exhorruit ecclesia in eo quòd huiusmodi traditiones inficiati sunt, quàm in eo quod scripta dogmata reiecerunt. Inde adeò venit, vt septima Synodus generalis acti.7.doctrinam nostræ orationi maximè consentaneam ediderit in hæc verba. Fatemur nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio. Catholicę igitur ecclesię traditionem obseruantes, definimus sanctas imagines venerandas. Qui ergo ausi fuerint aliud sentire, aut more impiorum hæreticorum ecclesiasticas traditiones cõtaminare, si episcopi fuerint, deponuntor: si laici, communione priuantor. Et in fine eiusdem sessi. si quis, aiunt patres, traditiones ecclesiæ siue scripto, seu consuetudine valentes non curauerit

ana-

anathema. Et concil. Trident. sess. 4. idem definit his verbis. Sacrosancta Trident. Sinodus prospiciens veritatē Euangelii salutarem, & morum doctrinam cōtineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus ipsius Christi, quæ ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus traditæ, ad nos vsq; peruenerunt: traditiones ipsas tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Christo, vel ab spiritu sancto dictatas, & continua successione in ecclesia catholica cōseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia cū libris sacris, suscipit ac veneratur. Et posterius: si quis autem traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Ne plura. Referri enim decet ad ea, quæ capite 3. posui fundamenta, ex quibus, vt nihil aliud adijceremus, id ipsum, quod hoc nunc capite persequimur, satis exploratum esset. Verùm vt singula persequi est operis infiniti: ita quædā explicare fusius, est necessariū. Nec tamen quæ huic loco explicando dedimus, nimis multa videri debent. Quo enim huic loco vis ab hæreticis maior infertur, eò nobis magis elaborandum erat, vt is quàm diligētissimè & explicaretur & muniretur. Atq; quemadmodum supra diximus, ex decē partibus, in quas loci Theologici naturam vimq; diuisimus: secunda hęc quæ in traditione consistit, maximè Theologiam & fidē attingit. Et res tanta paucis absoluenda nō erat. Sed iam argumenta ea tandem diluamus, quæ capite primo aduersum traditiones opposuimus.

Cap. postremum. In quo refelluntur argumenta Cap. primi.

ILlud verò argumentum, quod est à principio positum, non est difficile refutare. Ridiculum est enim credere, Apostolicas traditiones non eadem fide ac diligentia posse in fidelium cordibus asseruari, ac si in papyro scriberentur. Nam nec scriptura Spiritus Dei viui facilius quàm atramenti deletur, & sunt pleræque traditiones, quas more & vsu facillimè videas retineri. Quod si Christi prouidentia ecclesiæ Christianæ deest, tum verò nec traditiones asseruatas ego defendo nec *Ad primum.*

certam ſcripturę auctoritatem. Vtraq́; enim iuxtà res ſine Dei procuratione nō cōſtat. Quā ſi tollas neq; traditio, nec ſcriptura vindicatur. Sed ſi Chriſto curæ eccleſia ſua eſt, iam non érit ambiguū, quin quemadmodum Euāgelium illa in ſenſu potius quàm in litera cuſtodit, ita & cęteras cuſtodiat traditiones, quas ei Apoſtoli tantoperè cōmendarunt. O Timothee, inquit Paulus, depoſitū cuſtodi deuitans prophanas vocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ. Quem locū miror a Caietano de gregis cōmiſſi depoſito, non de commiſſa doctrina eſſe intellectū: præſertim cum alterū ſimillimū in poſteriore ad Timotheū epiſtola non de grege, ſed de doctrina interpretetur. Debuerat autem Caietanus admoneri, Paulum de verbo Dei fuiſſe locutum ex ijs, quæ euestigio ſubdidit, deuitans prophanas vocū nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ. Vtraq́; enim harū traditioni Apoſtolicæ aduerſa eſt, & vocum prophana nouitas, & falſi nomiuis scientia. Traditio quippè vetuſtate commendatur: & ſi quid audieris in eccleſia noui, tum verò id scias eſſe, vt antiquitati, ita quoq; Apoſtolicę fidei contrarium. Cum autem legis, voces eſſe vitandas, non tibi vocum ſonus veniat in mentē, ſed vocū ſignificatus. Dogmata.n. ſententiasq́; nouitias vitare iubet Apoſtolus, non verborum ſonitus inanes aut nouos. Tametſi nouitia quoq; verba, quoad licebit, vitare in fidei morumq́; diſciplina debemus. Scientiā verò falſi nominis, vel Sophiſticen, vel artē Cabaliſticā intellige. Nā traditionibus Apoſtolicis occultæ illæ Cabaliſtarū traditiones nō aliter opponuntur, ac fabuloſa veris, ſacris ſuperſtitioſa. Quanquā aduerſus Gnoſticos Apoſtolus diſſerens, vt verè Theophilactus affirmat, falſam illorū ſcientiam traducit, quam tamen illi rudi plebi magno pretio vendebant. Quòd ſi nihil eſt tā cōtra tradita ab Apoſtolis antiqua dogmata, quā opiniones in eccleſia tū nouæ tū prophanæ, vetera.n. eadēq́; ſacra myſteria fides Apoſtolica probat, aſpernaturq́; contraria, nihilq́; tā eſt ſecundū Apoſtolos quam non recedere ab his, quæ olim accepimus, nimirū de verbi, nō de gregis depoſito Apoſtolus loquit.

2. ad Timoth. 6. Καινοφωνίας. noſter legit inter pres, quē admodū et Ambr. et Chryſ. legiſſe videntur. Certè Latina eccleſia nouitates legit non inanitates, Sic etiā Baſilius vbiq; legit. vt autor eſt Theop. 2. Tim. 2. in illud prophana autē & vaniloquia deuita, et in hūc ipſum locū. 1. Tim. 6.

Itemque

Itemq; si falsi nominis scientia, vel Sophistice intelligitur, vt quibusdā placet, vel Cabalistica, vt ēt Caietano est visum, vel illa Gnosticorū, vt Theophilacto mihiq; ēt probatū est, necesse est, cùm veræ falsa scientia aduersetur, contrariorū eundē esse sermonē. Quę, quanquā ita sunt in promptu, vt res cōfirmatione nō egeat, sunt tñ nobis Vincentij Lirinen. viri grauissimi auctoritate confirmāda. Depositū, inquit, id est, quod tibi creditū est, nō quod à te inuentū: quod accepisti, nō quod excogitasti: rem nō ingenij, sed doctrinæ: non priuatæ vsurpationis, sed traditionis publicę: rē ad te perductā, non à te prolatā: in qua nō auctor esse debes, sed custos: non institutor, sed sectator: nō ducens, sed sequens. Aurū accepisti, aurū redde: nolo mihi pro alijs alia subijcias. Custodi, propter inimicos, propter fures. Custodi ēt diligenter, sedulo, fideliter, vt suo tēpore cùm oportuerit quibusq; oportuerit reddas. Deuitans prophanas vocū nouitates, id est, sententiarū, dogmatū, rerum, quæ sunt vetustati contrarię. Nulla quippè hęresis nisi sub certo nomine, certo loco, certo tēpore, emersit. Nec quisquā hæresim instituit, nisi qui se prius ab ecclesię catholicæ & antiquitatis cō sensione discreuerit. Hoc ergo apud omnes hęreses legitimum fuit atque solenne, vt prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant. Contra verò catholicorum hoc proprium, depositā sanctorum patrum & commissa seruare, damnareq; prophanas nouitates. Ita enim in concilio Ephesino omnium patrum vna fuit vox, vt quod erat antiquitus traditum teneretur: quod adinuentum nuper exploderetur. hactenus Vincentius. Huius verò Apostolici testimonij tanta vis aduersum Hęreticos fuit, vt Clemens Alexan. 2. strom. lib. scribat, Hęreticos, quoniā eo testimonio euincebantur, epistolas Pauli ad Timoth. explosisse. Vt eò igitur, vnde digressa est, se referat oratio: nō fuerunt maiores nostri in re tam necessaria negligentes, sed quod Apostolus Timotheo, & in illo magna cura commisit omnibus: id magna etiā illi cura seruarunt. Itaq; in primo illo argumento Lutherani haud secus ratiocinantur, ac si non diuinitus res

ecclesiasticę gererẽtur. Quòd si ita pergunt, pari ratione suadebunt, nec canonicos libros quidẽ eosdem mansuros semper, sed, si placet, etiã perituros Nam quot libri tineas pascunt blattasque diserti? Quot auctorum monumenta hominum incuria interciderunt? Nimirum enim Pythagoras quoque ipse, vt Lysias Pythagoricus ad Hipparchum scribit, comentariolos quosdam Damæ filię testamento reliquit: qui tamẽ, ac multò etiam magis quã traditiones, interiere. Quæ cum ita sint, verendũ nõ est, ne Apostolorũ instituta, quæ digito Dei nõ in tabulis lapideis, sed in ecclesiæ visceribus scripta sunt, humana obliuione deleantur. Ac de primo quidem argumento satis multa diximus, vereor etiam ne nimis multa.

Ad secundum.

At secundò ita respondeo. Non vult Augustinus, dicta factaque Iesu ab Euangelistis scripta, ad salutem fideliũ & doctrinam esse satis. Alioqui epistolæ apostolicæ, apostolorum acta, liber Apocalypsis, totum etiam legis veteris instrumentum, superuacanea esse, non necessaria viderentur. Sed hoc vult, non fuisse opus ad fidelium salutem, vt ex dictis factisque Iesu alia scriberentur, quàm quæ scripta sunt. Hæc enim scribere satis fuisse, reliqua ab Euangelistis sine culpa prætermissa. Nã quòd rursum nobis Augustinus obiicitur, facilis est & prompta defensio. Quę enim vsu & more ecclesiæ tenemus, ea non modò non sunt obscura, sed adeò sunt aperta, vt de iis disputare insolentissimæ insaniæ esse idem Augu. existimarit. Cũ ergo ait, vbi de re obscurissima disputatã. &c. satis indicat, se de his loqui nullo modo, quæ ecclesiæ instituto & traditione costant. Alioqui illud nobis aduersarii expediant velim, quod Augustinus idem lib. con. Cresco. 1. ca. 33. diserte tradit in hæc verba. Quanuis huius rei certè de scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis teneretur veritas cum hoc facimus quod vniuersę iam placuit ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas. Vt quoniã sancta scriptura falsare non potest quisquis falli metuit, eandem ecclesiam consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

In epist. ad Casulanum.

Iam

Iam verò Apostoli testimonium peruersè nobis oppo nitur. Nam hominem Dei ecclesiæ doctorem hic Paulus appellat, qui per literas sacras ad oē ministerii sui opus instruit. Quatuor quippè sunt res, quas verbi sacri admi nister pręstare debet, nempè docere, arguere, corripere, erudire. Quæ vtiq; omnia doctoribus Euangelii scriptu ra diuina suppeditat. Quòd si quisquā contendit, genera liter hunc locū intelligendū, huic nō maximo equidem opere repugnauerim: concedat mihi modo, scripturas nō singulatim & in specie semper de rebus vniuersis præ cipere. Si enim specialiter scripta sunt omnia, quid illud est, cætera cum venero disponā? Quid illud rursum, plura habens vobis scribere, nolui per chartā & atramentum: spero enim me futurum apud vos & ore ad os loqui? Scri ptura itaq; diuina non de ijs solum instruit, quæ scripta sunt: sed de iis ēt, quæ nō sunt scripta. Tenete inquit Pau lus, traditiones quas accepistis, siue per epistolas, siue per sermones. Et in hoc ipso 3. cap. posterioris ad Timo. epistolæ, cuius nos testimonio impetimur, cū dixisset A- postolus, tu autem assecutus es meā doctrinā & institu- tionem, quibus verbis vtrumq; genus disciplinæ comple xus est, & quod scripto, & quod instituto cōtinetur, mox subiungit: tu verò permane in his quæ didicisti & credita sunt tibi. Didicerat enim sacras literas Timotheus, vt ibi dem tradit Apostolus, & præterea mysteria Euangelicæ doctrinę concredita acceperat, vt cap. 2. dictū erat, & ca. 6. prioris ad eundem epistolæ. Nō ergo eo loco traditio nes excludit Apostolus, sed potius commendat.

Ad tertium.

1. Cor. 11

Ioan. In 2. epist.

2. Thes. 2

Sanè verò quod argumentum ex Deut. 17. cap. Luthe rus addit, hoc nullius propemodum est momenti. Legē enim nos non in chartis solū papyraceis scriptam acce pimus, sed eā magis, quæ in viscеribus inscripta est. Nec adeò rudes sumus, vt apud nos lex verbo tenus tradita legis nomen minus habeat, quàm ea quæ literis editur. Fatemur ergo sacerdotes non esse audiendos, nisi docue rint iuxta legē domini. Sed qui instituta Apostolica ec clesiæ tradunt, ij vel maximè docent nos iuxta legē dñi. Qui verò contra ecclesiasticas traditiones pugnant, hos

Ad. 4.

cum lege domini pugnare contendimus. Qua ex re Caluini calumnia facilè obteritur. Accusat enim ecclesiam, quasi traditiones cõtra sacras literas inuexerit. Dicitur enim Deut. 12. ne requiramus alias in colẽdo Deo cęre
Prou. 30 monias præter eas, quæ lege pręceptæ sunt, nec his quicquamvel addamus, vel minuamus. Et Salomõ, ne addas, inquit, quicquã verbis Dei, & arguaris inueniarisq; mendax. At verò quamuis traditiones ecclesię quędã essent scripturæ sacrę additamenta, non tamen sunt illę verbo Dei additę. Quin potius diuina verba sunt, non aliter ac illa, quę sacris libris scripta sunt. Non enim in pręsenti de traditionibus differimus, quę à posteris ecclesię pręfectis prodierũt: quas alterius loci & temporis est defendere. Sed de Christi & Apostolorũ traditionibus disputatio est: quas hic nos, vt diuina oracula, iure vereque tuemur. Nec traditiones etiam huiusmodi diuinarũ scripturarum sunt additaměta: sed complementa sunt potius, & earum quasi cõmentaria. Alioqui accusentur prophetę, quod legi Moysis quippiam adiecerint. Accusentur Apostoli, qui epistolas addiderint Euangelijs, afinęq; & pulli simplicitatem suis appositè vestimentis ornarint. Accusa itẽ, si placet, eosdẽ: qui decretum de idolothitis sanguine & suffocato sanxerint, ac canones quoq; aliquot ediderint, qui in sacris libris scripti non sunt. At nõ sunt istæ, vt diximus, scripturæ additiones, sed interpretationes. Quemadmodũ aduersus Gręcos in conc. Florẽ. sess. 4. 5. 6. & 7. latius expplicatũ est. Qua etiam ratione ecclesiasticas & doctrinã & leges institutaq; salutaria defendimus. Non. n. ecclesia his edendis aut noua fundamenta iacit, aut nouas fabricas addit: sed superædificat super fundamentum Apostolorum & prophetorum aurum, argentum, & lapides pretiosos: regniq; cęlorũ semina red-
Ad. 5. dit non alia, sed eadẽ auctiora, vt Eseu. 3. lib. Eccle. histo. c. 37. dixit. Atq; nos itidem hanc eandem doctrinã lib. 7. ca. postremo, si vita supereſt, locupletabimus. Nunc de 4. argumento dictum est satis. Ad quintum respondeamus. Chrysostomus porrò, siue quis alius est auctor, non ait, scripturarum veritati, quod hæretici citare solent,

lent,sed nisi ea dixerint,quæ conuenientia sunt veritati. Quanquã,qui traditiones Apostolicas docent, ij revera ea dicunt,quæ congruunt scripturarum etiam veritati. Quod vero de Papię traditione nobis opponit,id ab Eusebio refellitur tertio libro Eccles. histo.ca.vlt. Vbi ait Papiã,vt q exigui sensus vir & minus capacis esset, spirituales & mysticas Apostolorum traditiones corporaliter & secundum literam suscepisse.Non ergo si vnus aut item alter traditionũ Apostolicarum prętexit auctoritatem,fidem nos statim habere debemus.Nam & nonnulli sacras literas præferunt, quos iure ac merito explodimus. Quoniã sacrarum literarum testimoniis abutũtur. Eodem quoq; modo Irenęus potuit à Papia & alijs discipulis Ioannis decipi,in ætate domini saluatoris, credidit enim,nec discussit an vera dicentibus crediderit.Sed de hac re differemus postea diligentius.

Theophili autem,Hieronymi, Origenisq; testimoniis non est cur pluribus respõdeamus. Nam aduersum eos loquuntur,qui vel humana commenta sacris ẽt literis aduersa,vel historias quasdã apocryphas tanquã res diuinas & certas posteris venditabant.Alioqui si Hieronymus(huius.n.testimoniũ vrgentius premunt)non existimabat quicquã esse credendũ nisi quod sacris literis esset proditũ,qua fronte aduersus Luciferianos, Vigilantium,Eluidium,traditionum auctoritate argumẽtatur?

Caluini porro confirmatio quàm friuola sit & planè ridicula,faciam vt nullo negotio intelligant ij , qui mecum eam paululum expendere volent. Equidem eum quoque hortarer, vt huc animũ serio aduerteret,si quid docendo proficere me apud illum posse confiderem.Sed quando Lutheranis,omissa veritatis ratione, hoc vnum propositum est, quacunq; possunt via rem suam agere, pauca tm̃ dicã,quibus sese boni ac veri Theologi ab eorum captionibus expedire queant. Primum autem Ioachimus Camerarius non,plenè,sed,planè,habuit in hũc modum. Euangelia enim.&c.planè instruunt nos de sensu numinis.Deinde,vt quem in modum Caluinus citat, nos quoque legeremus:nihil affertur tamen. Nam cum

ſcripturæ ipſæ & eccleſiæ magiſterium & traditionũ auctoritatẽ non obſcurè commendent, profectò de ſenſu numinis plenè nos inſtruunt. Docent enim ſenſum numinis ſiue ſcripto ſeu verbo traditum iuxta eſſe tenendũ. Quid? Quòd concitatę & ineruditæ concionis eſſet, ſtatim in proęmio verba dicẽtis retundere, eius præſertim, qui bona fide loqueretur? An mox cieri turbas æquum eſſet, & id imprudenter anteuertere, quod erat in concilio magna vi & contentione trãſigendum? Illud enim Ariani præſcripſerant, vt capite primo oſtenſum eſt, ſeſe in fidei quæſtione præter ſcripturas nihil omninò receturos. Conſuerunt autem ſynodi patres quæ obiter ab vnoquolibet dicuntur, qui non ſit fidem facturus concilio, ea prudentiſſimè diſſimulare: quo res, de qua potiſſimum agendum eſt, ſuo & loco & tempore commodius agatur: quemadmodum nobis libro poſtea quinto explicandũ eſt. Nec Niceni patres omnia ea quæ Conſtantinus dixerat, amplexi sũt: ſed cũ monuiſſet, vt hoſtili poſita diſcordia quæſtiones explicarentur, & omnes cuperet confiteri Apoſtolicorum dogmatum vnitatem: his, inquit Theodoritus, aſſenſus maximæ partis acceſſit, interque ſe concordiam & ſanitatem dogmatum conſtituerunt. Pauci tamen. &c. Ex Conſtantini igitur teſtimonio ſynodique ſilentio nihil omnino conficitur. Prętęr quàm quod etſi literis ſacris diſputatio eſſet inſtituenda, ſenſum earum tamen non ex ipſis literis mortuis, ſed ex viuæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis ſemper vſu & auctoritate indigeremus. De 8. igitur argumento hactenus.

Traditiones autem Apoſtolorum, de quibus agimus, humanæ non ſunt, ſed diuinæ. Itaque qui eas docent, hi non docent doctrinas hominum. Quæ omnino doctrinę vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, iuxta illud, quod dominus Mar. 15. dixit, quare vos tranſgredimini mandata Dei propter traditiones veſtras, vel otioſæ quædam & vanæ traditiones: qualis erat illa de manibus à prandio abluendis, quæ ad manuum quidẽ purificationem vtilis eſſe fortaſſe poterat, ad Dei certè cultũ non poterat. Quã ob cauſam rectè per Eſaiã dominus dixe-

rat,

rat,sine causa autem colunt me. At Cyprianus in ea epistola eos reprehendit,qui morem nouum Christi institu to repugnantem inferere conabantur.

Decimum verò argumentum instantiùs equidem pres si,vt in hac responsione explicaretur, inter hæreticorũ & catholicorũ traditiones maximũ esse discrimen. Hæreti ci.n. mysteria sua mulierculis & idiotis homũculis pro dunt. At catholici mysticas & sacras ecclesiæ traditiones mulierculariũ homuncionumq; vulgo prodere,piaculi lo co habent. Cuius rei causæ,quonã capite tertio sunt red ditę,illinc lector assumet,quę ad hunc locũ pertinebunt. Hæretici rursum secretas illas traditiones suas à viris do ctis,præsertim ijs,qui ecclesijs catholicis præsunt,abscõ dere solent. Catholici cõtra, iuxta quod Apostolus præ cipit,Christianæ disciplinæ mysteria, ijs solũ cõmittunt, qui idonei sunt & alios docere. Quare doctrinę depositũ publicũ est, vtpote quod Reip. magistratibus cõmenda- 1.Tim.6. tur. O Tim othee,inquit,O episcope, qui ecclesiæ & præ fectus & doctor es,depositũ custodi. Et rursum,quæ audi 2.Tim.2 sti à me, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atq; illud animaduertendũ est di ligentius,quod nõ clam in angulo,& priuatim hoc depo sitũ Timotheo cõmissum est,sed corã multis testibus, vt res nõ priuatæ vsurpationis,nõ clandestinæ furtiuæq; do ctrinæ:sed publicæ traditionis,disciplinæ manifestę,sine que dolo intelligeretur. Quod qui parum perspiciunt, hi non satis expediunt, quẽ nam sensum locus ille ha beat, ego in occulto locutus sum nihil. Doctrina quip pe Christi,in qua nihil fucatum,nihil fictum, nihil frau dulentum est,sed omnia syncera,vera,simplicia,nihil ha bet omnino tectum,penetrale,tenebricosum. Hoc quo niam hęretici habent,eorum doctrina occulta recte dici tur. Quemadmodum ciuis quisque tum quicquam reip. occulere dicendus est,quum quæ magistratibus reuelan da sunt,ea non illis planè,sed priuatis hominibus furtim prodit. Nam,qui quæ populo vulganda sunt, ea populo inuulgat,quæ contra solis reipub.magistratibus expedit aperiri, solis quidem magistratibus, sed apertè tamen

Ad 10.

manifestat, hic nihil prorsus occultè gerit. Non itaque nos hæreticorum more mysteria occulimus, sed Apostolorum instituto ea vulgo celamus, maioribus aperimus: quæ maiores scire decet, vulgus scire non decet. Quid igitur sibi vult, inquies, quæ in aure auditis, prædicate super tecta? Quod enim super tecta prædicatur, id in vulgus effertur. Enimuerò quo tempore Dominus hoc discipulis præceptum edidit, nondum eis aperuerat sensum, vt intelligerent scripturas: nondum per dies quadraginta locutus illis fuerat de regno Dei, id est, de reipublicæ Christianæ administratione: nondum spiritum miserat, qui doceret ea, quæ viuente Christo portare non poterant: eam partem Euangelicæ disciplinæ tradiderat, quæ ad omnes fideles pertineret: eas leges, quas vulgo etiam notas esse expediret. Huiusmodi igitur præceptum domini cum est. Quod audistis in mysterio, apertius prædicate: quod didicistis abscõditè, publicè loquimini: quod vos erudiui, vel in monte, vel intra domum, in vrbibus audacter dicite. Sed temporis rerumq; ratio habenda est. Nam habeo multa vobis dicere, quæ non potestis portare modò. Ea cum vobis edixero, alia videlicet lex erit. Nolo illa prædicetis super tecta, nolo vulgo annũcietis. Eadem enim vobis celandi causa tunc erit, quæ mihi nũc est: quod vulgus portare non poterit. Scio Clemen. Alex. 1. Strom. lib. de arcanis traditionibus, quæ in aurẽ editæ sunt, hunc locũ intelligere. Quas exponit super tecta prędicandas, id est, excelse & excellenter. Sed mihi id quod dixi, multò probabilius apparet. Nã & nostrũ hũc sensum illud habet. Ego semper docui in Synagoga & in tẽplo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Decimum igitur argumẽtum cõfutatum est satis.

Matt. 5. 6. & 7.

Ad 11. At vndecimum, quoniam tertiodecimo huius operis libro est nobis diligenter explicandum, non est animus in præsentia refellere. Tantum sunt lectores admonendi, id quod Lucianus martyr apud Euseb. 9. libr. eccle. histo. c. 6 fuse eruditeq; persequitur, nos Christianos non humanæ alicuius persuasionis errore constringi, nec indiscussa, vt alios, parentum traditione decipi: sed auctorem

nobis

nobis institutionis & doctrinæ Deum esse, quo magistro iure ac verè gloriamur. Sed de his plura alias. Nunc postremum argumentum diluendum est.

Ad Postremũ.

Sed & eius argumenti confutatio, vt quæ ad tertium-decimum quoque librum referenda est, breuissima hoc loco erit. Sanè Iulianus Apostata Christianis obiecit ir rationalitatem & rusticitatem sapientiamque, vbi nihil esset aliud præterquam credere. Huic verò obiectioni Gregorius Nazanzenus respondet in prima aduersus Iulianum Stelitentica, nõ alienum esse, à suis Philosophis, quos ille tantoperè admiratur, vt hac specie doctrinæ vtãtur. Siquidem primum & maximum Pythagoræ præceptum erat, vt si quis discipulos suos de dogmatibus interrogasset, aut eorum rationem aliquã exegisset, nihil aliud responderent, quàm quòd ita visum fuisset Pythagoræ. Essetq; illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multò etiam magis, exigit ratio, ne fidem nos denegemus ijs, quæ à diuinis dicta sunt hominibus, habeaturq; pro rationis demonstratione fide digna, illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior. Hactenus Gregorius. Vbi certe non videtur Gregorius horrere, id quod in argumento quasi absurdum refellitur, disciplinam nostram esse similem Pythagoricæ, aut hanc potius nostræ esse similem. Sed esto, dissimillima sit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbo traditam quàm aduersum eam pugnet, quæ literis prodita est? Ni mirum enim vtranq; credimus, & vtriusque, si possumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, si Dominus vitam concesserit, multas maximas atque grauissimas, quo sumus loco polliciti. Nam locus hic concludi iam potest. Ac de secundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latissimè patet disputãdi ratio: sed nos, quoad poterimus & licebit, in breues angustias contrahemus.

Illud Platonis in Timæo, fieri non potest, vt deorũ filijs fides nõ habeatur, etiã si absque necessarijs dicãt demõstrationibus.

Huc ẽt refert Clemens Alexand. in Stromat.

At certè è Platone videtur Gregorius hanc sniam deprompsisse.

Tertij Libri finis.

DE

DE ECCLESIAE CATHOLICAE AVCTORITATE QVAE TERTIO LOCO CONTINETVR, LIBER QVARTVS.

Quibus argumentis Ecclesiæ auctoritas impugnetur. Caput primum.

TErtia huius operis pars perfecta est, quã Theologis cupio esse notissimã. In quarto nunc libro auctoritatẽ Ecclesię explicare ac tueri debemus: de qua ita copiosè à viris Ecclesiasticis disputatũ est, vt vna hac de re magna ẽt volumina ediderint. Quorum consiliũ quale fuerit, nihil sanè ad hoc tẽpus. Illud autem est huius institutæ scriptionis ac tẽporis, de ecclesiæ auctoritate in fidei iudicio differere, atque adeò id docere breuiter, an ex fideliũ cõmuni sẽsu firma duci argumenta possint ad dogmata Theologię cõprobanda. Ac Montanus quidẽ discipulis suis primus suasit, vt nihil reuerentiæ deferrent ecclesię, quæ per orbẽ terræ est quemadmodũ Apollinaris Eusebiusq; testati sunt. Neros, sic enim aiebat, erroneosq; doctores sequeretur, vt Vincentius Lirinensis retulit. Et Iconomachi post asseruere, ecclesiã adorandis imaginibus diu ac multũ in turpi errrore versatã, quod synodus septima in actione sexta tradidit. Nã & Donatistas & Rogatianos ecclesiæ catholicæ auctoritatẽ, non voce illos quidẽ, sed re ipsa tñ contempsisse, Augustinus scripsit cũ alias sæpe, tum in epistolis 48. ad Vincentiũ. 50. ad Bonifacium 161. ad Honoratum. Et, ne omnes, commemorem, Luthers demũ suum Vuicleff secutus est, ecclesiamq; cum in alijs tum in eo errare dixit, q sub vna specie contra Christi legẽ communionem tribuit laicis. Quin astruxit aliquãdo, si

1. lib. aduers. Cataphri.

5. lib. eccle. histo. c. 16.

In lib. de prophan. noua.

vera

vera Coclæus perhibet,erraſſæ illã mox ab initio vt quæ Paulo repugnante ſenſerit,legem & opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. Breuiter hæreticis omnibus hoc gentile eſt, ſimulatq; ſeſe eccleſiæ auctoritate vrgeri vident,aut illã ſperrere,aut eccleſiæ rem ad ſe nomenq; transferre,& eã in illis eſſe negare,in quibus reuera eſt. Vtrunque horũ, quoniam ambo in vnum idemq; recidunt,plurimis argumentis hæretici perſuadere conantur. *Act. 15. vbi p̃ſcriptum eſt, abſtinere à ſanguine & ſuffocato neceſſariũ eſſe.*

Primum eſt huiusmodi,Aaron ſummus ipse ſacerdos alijsq; ex plebe,ſiue maiores ſiue minores,vitulum cõflatilem adorarunt, eiq; optulerunt hoſtias pacificas & holocauſta: eccleſia ergo Chriſti ad eundem modum poterit ſculptile & imagines adorare.Id ſi faciat vt facit, errabit ſine dubio in fide ac religione turpiſſimè. 1. Argu. *Exod. 32*

Rurſũ,eccleſia Iſaię, Hieremiæq; tẽporibus in vnius veri Dei cultu lapſa eſt,quid igitur prohibet,quò minus & nunc in Deo vno veroq; colendo erret?Eadem quippe eccleſia eſt,nec in hac re vllum reperietur populi noui veteriſq; diſcrimen. Quod verò eſt huius argumentationis antecedens, id eorundẽ prophetarum clariſsimis teſtimonijs exiſtimãt ſe oſtẽdere.Cognouit bos,prior ille inquit, poſſeſſorem ſuum,& aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognouit,&c.à planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas.Et poſterior,Confuſi ſunt,ait,domus Iſrael:ipſi & reges eorum,principes & ſacerdotes & prophetę dicentes ligno, Pater meus es tu:& lapidi,tu me genuiſti.Et paulo poſt,Quid vultis mecum iudicio contendere?Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus.Item,Circumitevias Hieruſalem & quęrite,an inueniatis virum facientem iudicium & quęrentem fidẽ: & propitius ero ei.Egò autẽ dixi,forſitan pauperes ſunt & ſtulti, ignorantes viam Domini,iudicium Dei ſui.Ibo igitur ad optimates,ipſi enim cognouernnt viam Domini.Et ecce magis hi confregerunt iugum,&c. Tota igitur eccleſia eo tempore errabat. 2. Argu. *Iſa. 1.* *Hiere. 2.* *Hiere. 5.*

Præterea eccleſiam non oportet digito demonſtrari: quin nulla apparente forma cõſiſtere in occulto poteſt. Fruſtra autem eius iudicium expectes, quam,quæ ſit penitus 3. Argu.

nitus ignores. Illud ſuadent, quoniam in populo Iudæorum ſic ſæpe eccleſia deformata eſt, vt nulla eius ſpecies extaret. Quam enim putamus formã eminuiſſe, cùm He
3. Re. 19. lias ſolum ſe relictum deploraret? Quam, cum populus ille apud Babylonios, Perſas, Aegyptiosq; diſperſus ſine ſacerdotio, ſine templo, ſine ſceptro gentibus ac dijs alienis in terra aliena ſeruiret? A Chriſti ergo aduentu de formis etiam latere eccleſia poterit: bellisque, ſeditionibus, & hæreſibus ita opprimi, vt nulla parte refulgeat.

4. Argu. Et ſane ſuo iam ſeculo Hilarius latentem eccleſiã potius credebat, q̃ cernebat. Adeo Arriana factio omnia miſcuerat. Male, inquit, vos parietũ amor cepit: male eccle-
Cõt. Auxentiũ. ſiã Dei in tectis ædificijsq; veneramini: male ſub his pa-
2. The. 2 cis nomen ingeritis. An ne ambiguũ eſt, in ijs Antichriſtũ eſſe ſeſſurũ? Montes mihi & ſyluæ & lacus & carceres & voragines ſunt tutiores: in his. n. Prophetæ aut manentes aut demerſi prophetabant. Quibus ille verbis mode-
Heb. 11. ſtè ac verecundè ſignificat, eccleſiã Chriſti non in epiſcopis, non in ſacerdotibus, nõ in tẽplis, non in populi frequentia, ſed in pijs eſſe quærendã: qui interdum prophetarũ more, vel in agro locisq; deſertis errant, vel in ſyluis abſtruſi ſunt, in ſpeluncis & in cauernis terræ.

5. Argu. Quid, quòd ſub diuerſis Pontificibus diu ſchiſmate perdurante nulla interim eccleſiæ facies apparuit? Manifeſtam porrò eccleſiam, ſi eius ſeculi fideles requiſiſſent, nec aliam crederent, quàm quæ oculis cerneretur humanis, nullam profecto inueniſſent. An verò tunc nulla fuit, quoniam occulta fuit?

6. Argu. Atque vt ante hac eccleſia dilucidè clareque reſplenduiſſet, qui ſcimus tamen an poſthac veram ſemper genuinamque formam ſit habitura? Nimirum. n. ſi præteritis ſeculis, ita Dominus populi ſui facinora vindicauit, vt eum & abſurdiſſimis mendacijs ludi, & altiſſimis tenebris offundi paſſus ſit: cur non timeamus, eccleſiam Chriſti etiamnum cæca nocte, craſſaque caligine adeò occultari & circumfundi poſſe, vt nulla eius vera facies effulgeat? Quaſi verò iam nulla ſint Domini iudicia, vt eodem pœnæ genere mundum hodie puniat, quo populi vete-

li veteris ingratitudinem aliquando vltus est. Nempè, vt pastores atque oues stupore ac cæcitate percutiat, ecclesiæq; suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat. Hic videlicet hæretici quasi re confecta insultant, nosque miris modis irrident, qui gloriemur in verbis illis, Templum domini, templum domini est. Translata, inquiunt, Samaria est: & cum Hierusalem externis laruis inhærens templum, ceremonias, sacerdotium, sacramenta, scripturasque iactaret: & ipsa quoque translata est. Ita, quod de orientali ecclesia accidit, idem occidentali poterit: vt forma eius, vel in fumos abeat, vel certè omnino delitescat. Ecquis autem fidem fecit, aut peccata nostra quàm illorum esse leuiora, aut Deum in nos quemadmodum in illos non esse animaduersum? Præsertim cum non obscurè vaticinetur Apostolus, venturam in ecclesia defectionem: quæ vtique venire non potest, dum vera ecclesiæ forma & facies extiterit. Qualis autē hæc illo erit tempore, de quo dominus ait. Veruntamē, filius hominis veniens, putas, inueniet fidem in terra? Qualis, inquam, erit, cum deficient hostia & sacrificiū? Qualis demum cum, vt Ioannes scribit, putei fumus solem & aerem obscurabit? Qua ex re nihil sanè aliud intelligitur, quàm ecclesiam vsque adeo nostra hac ætate obscurandā: vt nisi in tenebris inueniri nō queat. Quid autem externam ecclesiæ faciem fulgoremq; defendimus, cū omnis gloria filiæ regis ab intus? Quòd si inuisa & occulta ecclesia est, inexploratum quoq; & incertum erit, quod sumetur ex eius auctoritate argumentum.

Hiere. 7.

2. Thes. 2

Luc. 18.

Danie. 9

Apoc. 9.

Psal. 44.

Præterea, ecclesia ex solo prædestinatorum numero constituitur, soli autem Deo notus est numerus electorū in superna fœlicitate locandus: ecclesia igitur nobis abdita omnino & incognita est. Prior illa propositio, in qua difficultas tota inest, suadetur in primis Augustini testimonio, disertis verbis asserentis, ex numero solum prædestinatorum, qui in occulto sunt intus, cōstare hortum conclusum, fontem signatum, puteum aquę viuæ, paradisum cū pomorū fructibus. Nemo verò fideliū dubitat, ecclesiæ Christi hæc propriè esse attributa omnia.

7. Argu.

Li. 5. cō. Dona. c. 17.

Canti. 4

Sed

Sed ne ambgi quidem potest, quamuis non ita Augustinus exponeret, in horto concluso & fonte signato non alios intelligi atque eos, de quibus scriptum est. Firmum fundamentū Dei stat, habens signaculum hoc, Nouit Dominus qui sunt sui. Probat quoque eandem rem Augustinus ex eo quòd Petrus arcam ecclesiæ typum esse dixit, in qua octo animæ salue factæ sunt per aquam Nō ergo nisi ij, qui seruātur, intra arcam esse eximādi sunt. Nam Christus non est alterius ecclesiæ caput, nisi eius, cuius saluatór est, & quam sibi exhibet glorioſam, vt ad Ephesios docet Apostolus. Ij ergo, qui nec salui nec glorioſi futuri sunt, non sunt eius ecclesię partes, cuius Christus caput est. Deinde, è filijs Dei ecclesia conficitur, vtpotè cum non aliorum sit ecclesia mater ac eorum, quorum Deus pater est. Hos autē verè filios Dei esse liquet, qui paternā hęreditatē percepturi sunt. Si filij, inqt, & hęredes, hæredes quidē Dei, cohæredes aūt Christi. Ouile item Christi non nisi ex Christi ouibus constituitur: at oues Christi illæ modo sunt, de quibus ipse ait oues meę vocem meā audiunt, & ego vitam æternam do eis, & nō peribunt in æternū. Ioānes deniq; Euāgelista de quibusdā, qui ab ecclesia exijsse videbantur, cū re vera nunquā fuissent in ecclesia, Ex nobis, ait, prodierunt, sed non erāt ex nobis. Quid ita? Quia si fuissent, inquit, ex nobis: permāsissent vtiq; nobiscū. Nō igitur ex ecclesia sunt, nisi qui in susceptā gratia permanent. Atq; hunc locū, quoniā in prōptu erat, Augustinus in libro de corre. & gra. c. 9. & de bono perseu. cap. 8. de prædestinatis intelligit, s. Hieronymum secutus in dialogo aduersum Luciferianos.

2. Tim. 2
Lib. 5. c. 18
1. Pet. 3.
Ephe. 5.
Rom. 8.
Ioan. 10.
1. Ioan. 2
De pœni. d. 4. ca. si ex bono.
3. Argu.

Ad hęc, verā Christi ecclesiam perfectam esse & immaculatam oportet. Tota enim pulchra est & macula nō est in ea. Et rursum, vna, ait, est colūba mea, perfecta mea. Et Apostolus quoq; ipse sine macula eam ac ruga describit. Et Isaias, non adijciet, inquit, vt pertranseat per te incircūcisus & immūdus. Ecclesiam verò immaculatam censere, cuius membra nōnihil impuritatis habeant omnia, quam inane ac fabulosum est? Nulla igitur eiusmodi nūc temporis extat ecclesia. Illo solùm tempore extitisse vide-

Canti. 4.
Canti. 6.
Ephe. 5.
Isa. 52.

se videtur,cum vere à Ioãne scriptum est: Qis qui peccat, nõ cognouit eũ.Et oĩs qui natus est ex Deo, peccatũ nõ facit:& nõ põt peccare,qm̃ ex Deo natus est.In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Quòd si vniuersos, qui Ecclesiasticæ societatis participes sunt, necesse est sine peccato & macula existere: aut nulli profectò sunt, aut occulti nobis & incogniti sunt. Quod Apostolus vĩ affirmare,cùm ecclesiã Christi à Synagoga discernẽs,nõ eã sensilem & tractatã,sed spirituale intractatamq; describit,nempe ex solis perfectis prædestinatisq; constantem.Nõ accessistis,ait,ad tractabilẽ montem,& accensibilẽ ignem,sed ad Sion montẽ & ciuitatem Dei viuẽtis, Hierusalem cœlestem,& ecclesiã primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis,& spiritus iustorum perfectorum. 1.Ioan.3 Heb.12.

Adde,quòd ecclesiam non quamlibet,sed sanctam fideles tenentur credere.At in sancta congregatione non nisi sancti intelliguntur. Filij sapiẽtię,inquit,ecclesia iustorum.Quòd si homines aliquot demonstres,quorũ vel vnus,iniquus sit,falso dixeris hos esse æquos. Quemadmodum si ex decẽ viris vnus sedeat, cæteris licet currentibus, decẽ currere falsum est.Est quoq; altera causa eiusdẽ rei vehementissima, q9 si mali mẽbra ecclesię sũt, membra etiam Christi erunt. Sunt autẽ haud dubiè mẽbra diaboli. Quare & ijdẽ ciues Hierusalem ac Babyloniæ simul erunt,& membra quoque simul Christi & diaboli.Quo quid absurdius aut dici, aut excogitari põt? Nisi fortè societas est luci ad tenebras,conuentio Christo ad Belial.Membra certe corporis eiusdem sibi vicissim contraria esse nõ queunt, at contra bonum malum est,contra vitam mors, & contrà virũ iustum peccator, vt Sapiẽs ait,nõ ergo iustus & peccator ecclesiastici sũt corporis membra. Docet item Aristoteles auctor sentiendi grauissimus,cui etiam D. Thomas assentit,membra mortua non aliter esse membra atq; ea,quæ picta & figurata sunt:peccator ergo,cùm mortuus sit, membrũ ecclesiæ & pars verè ac propriè non est,sed æquiuocè ac figuratè. Prętera vnus panis & vnum corpus multi sumus, quemadmodum in priore ad Corinthios epistola 9.Augu. Eccle. 3. 2.Cor. 6 Eccl.33. 2.de ani. t.x.9. 1.Corin. 10.

Epis. 6. libri 1. Apostolus tradidit: constat aũt, vt acutè Cyprianus ad Magnũ argumentatur, panẽ ex multorum granorum adunatione congestũ: peccatores ergo, qui paleæ sunt, sicut nec in panis, ita nec in corporis ecclesiæ cõpositionẽ veniũt. Id quod Augustinus nõ obscurè testatur, atq; ita multis in locis, vt de iudicio eius dubitari non possit, quin hanc habuerit firmã perpetuamq; sententiam. Li-

Capi. postremo. bro. n. contra Petilianũ secundo: Nec putandi sunt mali, ait, in Christi corpore esse, quod est ecclesia, quamuis sacramentorũ eius corporaliter participes fiant. Itẽ libro

Cap. 21. contra Cresconiũ secundo: Qui mente, inquit, peruersa videtur intus esse, cùm foris sit, ab ipso Christo iam iudicatus est. Et posterius, Etiã nescientè ecclesia propter malã pollutamq; conscientiã damnati à Christo iam in corpore Christi non sunt, quod est ecclesia, quoniã non potest habere Christus membra damnata. Proinde & ipsi extra ecclesiã baptizant. Omnia quippe ista monstra absit omnino, vt in membris columbæ illius vnicæ computentur. Loquitur aũt dubio procul de fidelibus peccatoribus, vt ex antecedentibus & consequentibus liquidò

Cap. 12. apparet. Itẽ libro de vnitate ecclesiæ affirmat, malos in

Cap. 3. ecclesia minime deputari. Item libro quarto de baptismo contra Donatum, & libro sexto disertè etiam affirmat, qui cõtra Christi mãdata faciũt, eos ad illã ecclesiã non pertinere, quam Christus mundat lauacro aquæ, & de qua scriptum est, vna est columba mea. Et libro se-

Cap. 51. ptimo ait, malos nõ pertinere ad compagem domus, quę est ecclesia, atque haud secus in domo esse, quàm palea

Cap. 49. & 50. dicitur esse in frumento. Sed & in eodem libro Cyprianum refert in epistola ad Magnum, huius sententiæ nõ solum auctorem, sed etiam confirmatorem. Cõfirmat autem eam illo prophetico testimonio: Qui habitare facit vnanimes in domo. Quibus igitur nec vna anima, nec vnum cor in domino est, hi in ecclesia, quæ domus Dei

In epist. ad Ephe. cap. 5. est, nullo modo habitant. Et Hieronymus, Ecclesia, ait, Christi non habet maculam, nec rugam. Qui ergo peccator est, & aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari. possibile est autem, vt peccator

curat

cūrat ad medicū, & curentur vulnera ipſius:& fiat de ecclesia, quæ corpus eſt Chriſti. Quod ſi eccleſiam, cuius auctoritati deferimus, ſanctā eſſe neceſſe eſt atq; adeo ex pijs ſolum iuſtisq; conſtare: nuſquam porrò faciet certam in Theologia fidem, quouſque certo indicio demonſtret ſe ſanctam eſſe. Id quod nullo modo poteſt, ſiquidem ſolus Deus nouit corda filiorum hominum. 2. Par. 6.

Querunt etiā à nobis, cur in cēſenda eccleſia inſanimus, cūm eam minimè dubio ſymbolo deſignarit Chriſtus? Ego, inquit, ſum paſtor ille bonus:& cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ: Oues meæ meam vocem audiunt, & ego cognoſco eas: & ſequuntur me. Qui ergo vocem Chriſti non audit, is ad Chriſti ouile non pertinet: ac proinde ne pars quidem Eccleſiæ Chriſti eſt. 10. Arg. Ioā. 20.

Prēterea, ſi eccleſiam boni ſimul ac mali cōſtituerent, qua ratione propter iuſtos pauculos ſancta dicitur, eadem ac multo etiā maiore propter iniquos plurimos iniqua eccleſia diceretur. Quamobrem idem omninò cœtus & Chriſti eſſet eccleſia & ſynagoga ſathanæ. Non igitur niſi boni Chriſti eccleſiam conficiunt. Quocirca inuiſa hominibus illa eſt, atq; adeò minùs cognita, quā vt eius teſtimonium certam & exploratam faciat fidem. 11. Arg.

Duæ inſuper eccleſiæ ſunt Græca & Latina, quarum vtri credendum ſit, non ſatis, vt aiunt, expeditum eſt. Reſponderi ſolet, Græcos eſſe ſchiſmaticos: idcirco apud eos eccleſiam perijſſe. Quo iure? Quia à Romano Pontifice deſciſſendo priuilegium eccleſiaſtici nominis amiſerunt. Quid verò? an non multo magis amittūt, qui à Chriſto vero eccleſiæ capite deficiunt? Atq; ante Chriſti natiuitatem vna priorū omnium eccleſia fuit, nec in ea tamen fuit vnus paſtor aut rector. Non ergo ex vno Pontifice eccleſiæ nomen ac veritas pendet. Eccleſia igitur Greca erit, quamuis epiſcopo Romano non pareat. Quo videlicet mortuo nihilo ſecius vna eccleſia eſt, eademq; & columna & firmamentū veritatis. Nō ergo ex hoc capite eccleſiæ veritas vnitasq; exiſtit. Sed ſi vnum Dominū habet, vnam Chriſti fidē, vnum baptiſma, ſi vnum filium agnoſcit, vnum ſpiritum colit, vnum Deum & 12. Arg.

patrem omnium ſuſpicit vna Chriſti eccleſia erit. Iſs e-
Epheſ.4. nim rebus vnam Chriſti eccleſiam definit Apoſtolus. Ni
hil taque cauſæ eſt cur Græci, in quibus ea omnia in-
ſunt, in quibuſq; multi etiam boni ſunt viri, eccleſiã Chri
ſti non faciant. Arroganter igitur eccleſia Latina in fidei
iudicio eccleſiæ catholicę ſibi nomen vſurpat. Quapro-
pter niſi idem cum Græca ſentiat, eccleſiæ vniuerſalis au
ctoritate caret: non tenemurq; perinde eius iudicium re-
uereri, ac ſi catholica vere eſſet.

13. Arg. Præterea catholica eccleſia ideo vocatur, quia per om
Cap. 38. nes gentes perque totum orbem diffuſa eſt. Vt Auguſti-
Cont. Pe nus libro 2. cont. Petilia. patefecit, hæc verò ſola eſt, quæ
til. lib. 2. ſuo nos iudicio ligat & aſtringit, quoniam hanc & non
cõt. Creſ aliam quãlibet ſacræ nobis literæ cõmendarunt, quéad-
co. lib. 3. modũ plurimis in locis idem Auguſtinus oſtẽdit: non er-
de vnita. go eccleſia, quæ modò eſt, ſi qua demũ eſt, certã auctori-
eccle. lib. tatẽ habet, vt q̃ catholica, id eſt, vniuerſalis eſſe deſierit.
vno. epi. Præterea, ex vniuerſalis eccleſiæ ſententia nullum om
48. 50. nino argumentum ſumi poteſt. Quomodo enim fideliũ
& 161. omnium ſenſum in fidei quæſtione requiremus? Vanum
14. Arg. eſt igitur ab eccleſia catholica velle argumentum duce-
re. Forſitan quispiam dixerit, Paſtores eccleſiam repræ-
ſentant, atque adeo ipſiſsima eccleſia ſunt. Eorũ itaque
ſenſum quærere ſatis eſſe, quippe cum idem omnino ſen-
Iſa. 56. ſus eccleſiæ ſit. At erat Iſaiæ temporibus eccleſia Hiero-
ſolymis: de paſtoribus verò ſic loquitur ſpeculatores e-
ius cæci omnes, neſcierunt vniuerſi: canes muti non va-
lentes latrare, videntes vana, dormiẽtes & amantes ſom
nia. Ipſi paſtores ignorauerũt intelligentiam. Omnes in
viam ſuam declinauerunt à ſummo vſque ad nouiſſimũ.
Hiere. 8. Durabat quoq; eccleſia ad tempus Hieremię: audiamus
quid de paſtoribus dicat, Quomodo dicitis ſapiẽtes nos
ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? Vere mendaciũ o-
peratus eſt ſtylus mendax ſcribarum. Confuſi ſunt ſa-
pientes, verbum enim Domini proiecerunt, & ſapientia
nulla eſt in eis. A minimo vſq; ad maximum omnes aua
ritiam ſequuntur: à propheta vſque ad ſacerdotem cun-
cti faciunt mendacium. Cur autem ſecũdum hanc ratio-

nem

nem ecclesiã non referrent 400. prophetæ illi, qui Achab mentiebantur omnes? At ecclesia Dei vera, id est, quicũque in populo erant pij, à partibus Micheæ stabant. Certe, si res ad eum modũ habet, ecclesię imaginẽ præ se ferrent prophetæ & sacerdotes, cum aduersus Hieremiam omnes ad vnum fidenter sane iactarent, non posse fieri, vt periret lex à sacerdote, consilium à sapiente, verbum à propheta. Aduersum omnes tamen vnus Hieremias mittitur, qui à Domino denunciet fore, vt lex pereat à sacerdote, consilium à sapiente, verbum à propheta. Qđ si sacerdotes & pastores ecclesiã Dei constituunt, cuius reuereri testimoniũ oporteat, sequitur, ab ecclesia Dei alienos fuisse, cumq; illa etiã pugnasse. In Israele quidẽ Heliam, Michæam & similes: In Iuda autẽ Isaiam, Hieremiam & reliquos eius notę, quos sui sæculi sacerdotes pastores & prophetæ non à se modo abelienarunt, sed diris ẽt execrati sunt. Illud, si absurdum & impiũ existimandum est, vt ne dicã ẽt stultum: meneat, sacerdotes & pastores ecclesiam Dei non fuisse: sed impiã aduersus Deũ conspirationem cœtumq; hominũ pessimorũ, à quorum necesse fuit consensione desciscere. Cum itaq; pastores etiamnum similes veterum esse possint, nec Christi ecclesiã profectò referunt, nec ex eorum iudicio dogmata fidei probantur. Atq; si ex pastoribus & episcopis Dei ecclesia constat, vbinã gentium ecclesia residet, ex quo Basilienſe conciliũ Eugeniũ pontificatu deiecit, subrogato in eius locum Amedæo? Concilium siquidẽ, quantum ad externos ritus attinet, legitimũ fuit: nec ab vno solũ pontifice, sed a duobus indictum. Dãnatus est illic Eugenius schismatis, rebellionis, pertinaciæ, cum toto cardinaliũ & episcoporum grege, qui concilio refragabantur. Ex illorum schismaticorum, rebellium, pertinacium gremio prodijt, quicquid postea Paparum, cardinalium, episcoporũ, abbatum, presbyterorũ fuit. Vtram igitur in partẽ ecclesiæ nomen conferetur? Negabimus ne generalẽ synodum eam fuisse, quæ præsidente Romanæ sedis legato consecrata est? An fatebimur schismaticum Eugenium cum tota sua cohorte, à qua omnes succedentes episopi

3. Re. 22

Hiere. 18

sanctificati sunt? Aut ergo pastores in conciliũ ẽt generale coacti ecclesiã Dei minimè repræsentant, aut quot quot sunt ab hęreticis & schismaticis ordinati sunt. His potissimum argumentis Lutherani abutuntur. Nam, qđ Caluinus addit, duo esse ecclesiæ symbola, verbi syncerã prædicationem, & sacramentorum administrationem rectam: in catholicorum verò cœtu pro verbi ministerio mendacijs conflatam regnare doctrinam, in locum cęnæ Domini fœdissimũ sacrilegium subijsse, publicos in templa conuentus idololatrię & impietatis scholas esse: quã obrem veram apud nos & germanam Christi ecclesiam non esse, sed Sathanæ exitialem & sacrilegam coniurationem. Id quoniam imprudenter, turpiter, & maledicè obijcitur, non est in præsentia referendum.

Quid ecclesiæ voce significetur. Caput secundum.

EGo verò pergã & id faciã, quod in principio fieri, cũ in omnibus disputationibus, tum in hac magis oportere censeo: vt quid illud sit, de quo disputatio sit, explanetur: ne vagari & errare cogatur oratio, si ij, qui inter se dissenserint, nõ idẽ esse illud, de quo agitur, intelligẽt. Ecclesia ergo Græcum nomen est, &, si verbũ verbo reddas, Latinè conuocatio dicitur: siue quòd omnes ad se vocet, vt Iulio & Rabbano visum est, siue quòd quicunq; in eam conueniunt, hi non meritis & iustitia sua, sed Dei gratia & vocatione conueniant. Nã & hanc nominis etymologiã spero lectoribus placiturã. Ecclesiæ quippe Romanæ scribẽs Paulus, omnibus, ait, qui sunt Romæ, vocatis sanctis, &c. Atq; in priore ad Corinthios epistola: Ecclesiæ Dei, inquit, quæ est Corinthi, vocatis, sãctis, & cęt. Et paulo post: Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatẽ filij eius Iesu Christi. Quæ sine dubio societas cũ Christi ecclesia sit, qui titulũ sibi illũ arrogant, hi videãt, an hæreticorũ more penes se ecclesiã existere mentiantur. Verùm de nominis ratione nihil moror, ecclesia certe cõcio est: vnde Ecclesiastes, cõcionator. Et licet generaliter vox illa quandoq; vsurpata sit pro quacunq; concione,

Iulia. in Decret. c. 5. apud Baruch lib. 3. c. 1. Rabb. cle. instit. cle. cap. 1. Rom. 1. 1. Cor. 1.

In psal. ecclesia sanctorũ

cione,siue impiorũ,siue piorũ infideliũ,atq; fidelium,sed in nouo testamento,quantũ memoria repetere possum, nusquã infideliũ concio ecclesia vocata est. Qui quidem vsus adeò in Christianis inualuit,vt in nulla nũc multitudine ecclesię nomen agnoscant,nisi q̃ Christi fide & vocatione coaluit. Est aũt ecclesia,& locus ipse quò multitudo confluit,& ipsa propriè multitudo. Cuius vtriusq; rei exempla sunt in sacris literisplurima. Illud verò discrimẽ inter synagogã & ecclesiã scriptores sancti obseruarunt, quòd populus ille vetus æq; & ecclesia & Synagoga nuncupatus est:at Christianam plebem nec scriptura sacra, nec vllusvnquã probatus auctor Synagogam appellauit. Id porrò aut discernendę vtriusq; reipubli. causa factum est:aut quod inter congregationẽ,quod Synagoga notat & conuocationem,quod sonat ecclesia,nonnihil interesit. Congregari enim pecora solent:vnde & greges dicimus,non hominum propriè,sed pecudum aut bestiarũ, at conuocari nisi homines non solent. Tantũ Christi ecclesia Synagogam excellit. Et quamuis societas angelorum & hominũ interdum vocetur ecclesia, nonnunquã verò regnum cœlorũ,quod ex hominibus comprehensoribus viatoribusq; conficitur, nobis tamen in præsenti non est animus differendi nisi de ecclesia militante, hoc est,cœtu fideliũ viatorum. Nec necesse est,hos vocis ſigni ficatus exemplis adhibitis ostendere,cùm ea passim & in literis sacris & in sanctorum omnium libris occurrant. Sanè verò,quemadmodũ infideles nondum baptizatos in ecclesiæ Christi voce intelligere,non cum veritate solum,sed cum sensu etiam communi pugnat: ita hæreticos partes ecclesiæ non esse,constituendum est. Id quod commune est quidem omnium Theologorum,non eorũ modò,qui nuper scripserunt,sed eorũ etiam, qui vetustate ipsa habentur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus, Augustinus,Gregorius, duoque concilia Lateranense & Florentinum. Recte igitur Nicolaus Papa definit, ecclesiam esse catholicorum collectionem. Certè neruosius qui ecclesiam finiunt, illi non dubitant eam fidelium tantùm numero conflari:qui autem remissiùs,hi tamen

& ecclesia maligniantiũ.

Deut.23
Iudith.6
1.Cor.11
Num.20
Gala.1.
Ephe.1.
Augu.in Psal.77.
Bed.in 5 c pro Isi. d.8.lib. ety.c.8.
Ephe.1.
Ephe.5.
Ephe.3.
Epist.3.1 libri ad Corne.et 6.ad Magnũ.De hære.

Firmiſſime.12. Mora.c. 15.de ſum.Tri.

men non audent,quos catholicos eſſe non vident,eos ecclesiæ homines appellare.Abſurdum eſt enim,qui catholicę ecclesiæ partes non ſint,hos ecclesiæ Chriſti partes eſſerere.

Firmiter De con. d.1. Eccleſia.

At Papa ēt hæreticus, donec ab ecclesia deponatur, cum ſuā retineat ſemper auctoritatē,caput adhuc ecclesiæ erit:hęretici itaq; in ecclesiæ partibus numerabuntur.Apoſtolus quoq;,cum dixiſſet Hymenæū & Philetū

Obiectio 2.Tim.2

à veritate excidiſſe & ſubuertiſſe quorundā fidē, ſubiunxit,in magna domo non solū eſſe vaſa aurea & argētea,

Lib.3.de bap.c.poſtremo.

ſed & lignea & fictilia:& quædā quidē in honorē, alia verò in contumeliā.Quibus verbis,vt Auguſtinus ait, eos

Li.4. de bap.c.12

ēt,qui à fide aberrarunt,in magna domo eſſe ſignificat.ſ. non vt vaſa in honorem,ſed vt vaſa in contumeliā. Quā

Ad Anſonia.li. 4.epi. 2. Reſponſ.

omnino ſententiam Cypriani quoq; teſtimonio confirmat.Sed enim ad ea,quæ,promiſimus,exoluenda properantibus,non eſt conſilium ſcrupulos omneis, qui in via obiiciuntur excutere.Quid enim illud hoc loco expēdamus,an Papa hæreticus eſſe poſsit? Quid illud rurſum, an ſimulatq; in hęreſim lapſus eſt,ecclesiæ caput eſſe deſierit? At horum vtrumq; tamen priore argumento diluendo neceſſe erat explanare. Quod nec breuitatis noſtræ eſt, nec ad opus inſtitutum pertinet. Et ſi quid de hiſce rebus dicendū erit,alio loco opportunius dicetur. Atque illam quæſtionem quidē in libro nos sexto explicaturi ſumus:de hac autē in libro de aucto.Pap. & Con. Caietanus noſter lōgè lateq; diſſeruit.Ne autē argumenti huius difficultate deterriti dare tergavideamur,intelligendū eſt dupliciter ecclesiā poſſe dici. Primum eā, quā fidelium omnium ab initio mundi vſq; in finē congregatio conficit,quomodo Diuus Thomas de ecclesia loquitur.3.p.q.8.art.3.illiq; omnes,qui eſſe nunc eandem ecclesiā dicunt, quæ fuit & in populo Iudæorum sub lege Moyſi,& ī hominibus piis ſub lege olim naturali. In quē ſenſum Catechumeni ſunt membra ecclesiæ veriſſima. Non enim hęc baptiſmi ſacramento ſecernitur,ſed fide: quæ omni tempore populum Dei ab infidelium cętibus diſcriminauit. Deinde & ea ecclesia dicitur, quæ in

Chriſti

Christi nomine per baptismũ cogitur,qui & fidei sacramentum est,& propriè ecclesiæ membra partesq; facit, & Christi ecclesiã à Synagoga distinguit.Huius ecclesię nec Catechumeni partes sunt,& illi omnes sunt partes, qui à baptismo Christi characterem habent,nisi post hæresim exteriorem publico ecclesię iudicio fuerint excisi. Quamdiu enim aliquis reipub.minister est, eiusque auctoritate & potestate fungitur, tandiu illius pars dici & põt & debet.In hoc igitur sensu quemadmodũ ecclesia, hoc est,Resp.Christiana,nõ interiore solũ fide costituit, sed baptismi ẽt exteriore sacramento:sic eius partes nõ interior modò infidelitas, sed schisma externiq; iudicii diuisio separat.itaque si in illa Nicolai finitione ecclesia hoc secundo modo accipiatur, fideles dicantur oportet non à Christi fide,sed à fidei sacramento.Verum de hoc in cap.huius libri postremo plura.Argumento verò posteriori ita respondeo.Apostolus si ad Hymenęũ & Philetum verba illa retulit,non ad id tempus spectauit, quo iam de domo fidelium cõmuni per sectam priuatam exierant.Sed ad illud potius,quo per susceptam fidem ac baptismum in magna domo continebantur. Quę sententia est Augustini his ipsis, quos attulimus, locis. Quanquàm propter Cyprianum, cuius se dicit auctoritate vrgeri,fatetur etiam hæreticos in magna domo quodammodo esse, propter eadem sacramenta, quibus administrandis cum ecclesia conueniunt. Verum id Augustinus,vt dixi, inuitus addidit: nam illud prius libenter sequitur. Ego verò, vt quemadmodum sentio loquar, non intelligo, quid causæ Augustino fuerit, vt verba Cypriani in eum sensum acceperit, qui mihi sanè tam apparet à Cypriani mente alienus quàm cęlum à terræ natura alienum est.Nam,vt omittam,quod in locis paulò antè à me citatis Cyprianus ipse hæreticos non obscurè ab ecclesia excludit, certè in epistola ad Antonianũ, cuius Augustinus testimonio abutitur, non solum non ab ea sententia discedit, sed eandem apertiùs confirmat inquiens. Quod verò ad Nouatiani personam pertinet, scias nos curiosos esse non debere,

cùm foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunque est Christianus nõ est, qui in Christi ecclesia nõ est, &c. Nec alia Cypriano causa fuit, hæreticorum baptisma negandi, nisi quia eos extra ecclesiã & esse & baptizare, perpetua illi fuit firmaq; sententia. In verbis autẽ, quæ Augustinus refert, nihil aliud Cyprianus significat, quàm Nouatianorũ arrogantiam & tumorẽ, qui putarent se posse facere id quod ne Apostolis quidẽ concessum est, vt zizania a frumento discernerent, paleas separarent à tritico, vasisq; ligneis & fictilibus eiectis aurea argenteaq; seligerent. Vbi per vasa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum sermo vt cancer serpserat, sed eosdem prorsus, quos & zizania & paleas vocauerat, hoc est fragiles & imbecillos, qui firmis perfectisq; erant, suntque semper in ecclesia permixti. Quos Nouatiani quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti, ab ecclesia ante tempus eiicere conabantur. Quanquam vasa lignea fictiliaque ad solos improbos referre, quòd Cyprianus facit, non Augustino solum, sed mihi etiam parum probatum est. Sensus igitur Apostoli planus est. Cũ enim dixisset, quosdam à veritate excidisse, &c. ne omnes fragiles exstimarentur, ac proinde ecclesiæ fidei timeremus, subiicit, sed firmũ fundamentũ Dei stat, &c. Quia verò quęreret fortasse quispiam, cur Deus in ecclesia sua alios firmos, alios infirmos haberet: hos stare, illos excidere pateretur: huic respondet Apostolus, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea & testacea. &c. Est & altera huius Apostolici testimonii intelligentia, ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatistarum, Begardorum, & Beguinarum pariter eluuntur errores, in quos Hymenæus fortè & Philetus incurrerant. Non enim verosimile fit, in eam hos amentiam incidisse, vt astruerent corporum resuerrectionem esse iam factam. Sed quoniam falsa absolutæ sanctimoniæ persuasione imbuti, vitam in carne mortali asserebant similem ei, quam iusti cum angelis post resurrectionem immortales habituri sunt, ab omni scilicet fragilitate & imperfectione alienam: idcirco vas ele-

Elem. ad nostrum. de hære.

ctionis

ctionis. Apostolus eos asseruisse ait, resurrectionem esse iam factam. Horum igitur vanam futilemque sententiã paucis refutat Paulus inquiens, sed firmum fundamentũ Dei stat, & cætera. Quæ verba, ni fallor ego, hũc sensum habent. Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis est. Hanc enim vocat ille fundamentum, quoniam primum est humanæ salutis initium. Nã quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Firmum igitur fundamẽtum Dei stat, habens signaculũ hoc, Nouit dominus qui sunt sui. Electio quippè nostra nobis ipsis obscura & incognita, solius Dei notitia quasi signaculo quodam obsignata clauditur, vt hinc & apud nos incerta & occulta sit, & apud Deum stata & fixa. Sed quia salus nostra è nostro quoque arbitrio pendet, nemo ex electione Dei certam sibi stabilemque iustitiam polliceri debet, nemo sensu inflatus carnis suæ angelorũ religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccantiam & virtutem omnibus numeris absolutam sibi assumere, nemo reliquorum fidelium aspernari consortium, in quibus humanum adhuc aliquid subesse cernat. Hoc est autem, quod subiungit, Discedat ab iniquitate, &c. Sa tagat, inquit, in primis per bona ipse opera certam face re vocationem suam, nec tantum munditiæ suæ fidat, ne timeat iniquitate se posse contaminari & pollui. Intelligat deinde, in magna domo non solùm esse vasa aurea et argentea, sed lignea & fictilia. Ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliam. Ita si vasa aliqua frãgi cognouerit, reformet ea pro sua virili & consolidet, cõsiderans seipsum ne fortè & ipse frangatur. Atq; si vas in honorem sibi videtur esse, ferat patienter vasa in contumeliam: nec horum abominatione à magna domo discedat. Nam & vasa ista inhonorata & in gloria, quemadmodum libero arbitrio versa sunt in contumeliam, sic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modò argentum illud eliditur, verum etiam id constat quod in hac finitione vel maximè quæritur, ecclesiam omnium fidelium & fortium & imbecillium

Rom. 8.

1. Pet. 2.

Vide Ireneum li. 1. c. 1.

&

& iustorum & iniquorum collectione constitui. Id quòd si planè ac breuiter confecerimus, nec nos industriæ nostræ, nec sui lectorem laboris pœnitebit.

Qui nam sint fideles illi, è quibus verè & propriè Ecclesiæ confletur. Caput tertium.

ENimuerò in partibus ecclesiæ censendis tres errores fuisse animaduertimus. Primus eorum fuit, qui non putarunt illic ecclesiam habere partem, vbi non est solida vitæ puritas & integritas. Quales olim fuere Cathari &, qui ad horum vesaniam accedebant, Donatistę. Hodie sunt ex Lutheranis Anabaptistæ, qui cum Pelagianis perfectam omnino in hac etiam mortali vita fideliũ esse iustitiam volunt, cum Catharis & Donatistis nullã in ecclesia infirmitatem ferunt. Fuere alij, qui solis prædestinatis ad gloriam locum in ecclesia concesserunt. Cuius erroris auctores præcipui reperiuntur, Ioannes Vuicleff & Ioannes Hus, damnati in concilio Constan. Poltremi solos probos ad ecclesiam pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod post veteres quosdam modò asserunt Lutherani non omnes, sed qui in eis habentur nobilissimi. Verum non est animus quæ aduersum hos errores à catholicis disputata sunt, ea hic exquisitè resumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus singuli confutantur.

Aug. li. 3 con. Parme. c. 2.

Sessio. 15.

Cõ. Mile. c. 6. 7. & 8.

Primus itaque error ante omnia refellitur eisdem omnino testimonijs, quibus Pelagiani olim & Donatistæ refutati sunt. Si dixerimus quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Itẽ, Dimitte nobis debita nostra; quã orationem Christus Apostolos suos docuit, qui ecclesiæ nimirũ partes erãt. Item, in multis offendimus omnes. Item, omnis põtifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, vt offerat sacrificia pro peccatis. Qui condolere possit ijs, qui errant. quoniam & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiã pro semetipso offerre pro peccatis. Item, non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur corã te omnis viuens. Item, non est homo, qui non peccet. Item,

1. Ioan. 1. Matth. 6. Iaco. 3. Hebr. 5. Psal. 142 3. Reg. 8

quis po-

quis poteſt dicere mũdũ eſt cor meũ, mundus ſum à pec cato? Item, non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonũ et non peccet, cæteraque ſimilia, quæ ex Iob & Daniele referri ſolent. Si igitur eccleſiã in ſingulis etiã membris, omni prorſus labe et culpa uacare oporteret, nulla profecto in terris eſſet eccleſia, quoniam nemo uſquam mortalium eſt, ut prædicta teſtimonia comprobãt, qui omni ex parte, pfectus et immaculatus ſit. Præterea, Cęphas, eccleſiæ ſine dubio pars erat, qui eccleſię columna erat, at ei tamen in faciem Apoſtolus reſtitit, quia reprehẽſibilis erat, nec rectè ambulabat ad ueritatẽ Euãgelii. Nõ ergo opus eſt eccleſię mẽbra adeò pura eſſe, ut nulla in eis macula, nullus næuus reſideat. Ad hæc, in Theſſaloni cenſibus eccleſiam agnoſcebat Apoſtolus: in his vero iiſdẽ quoſdã etiã notabat ambulantes inquietè & curiosè agentes, quos docet non quaſi alienos & inimicos exiſtimandos, ſed corripiendos vt fratres. Chriſti igitur confraternitas & ſocietas aliquos habet fratres & ſocios imperfectos. Quid plura? Nonne Apoſtolus paruulos quoſdam et imbecilles in eccleſia eſſe affirmat? Tãquã paruulis in Chriſto, ait, lac potum dedi, non eſcam. Et rurſum, infirmum in fide aſſumite. Quid illud? Quoſdam quidẽ dedit Apoſtolos, quaſdã autẽ prophetas, alios uerò Euangeliſtas, alios autẽ paſtores & doctores, ad cõſummationẽ sãctorũ in ędificationẽ corporis Chriſti, donec occurramus omnes in uirum perfectum, vt iam non ſimus paruuli & fluctuantes. Et ſtatim, Creſcamus, inquit, in illo, ex quo totum corpus compactum & connexum, augmẽtum corporis facit in menſuram vniuſcuiuſque mẽbri. Non igitur omnia eccleſię membra vndique conſummata ſunt, expletaque ſuis omnibus numeris & partibus. Sed otioſũ erit amplius in erroris huius cõfutatione uerſari, preſertim cùm Auguſtinus & Hieronymus ĩ hac ferme eadẽ cauſa diligẽtiſſimè elaborauerint. Pergamus itaque ad reliqua. Secũda porrò hęreſis à noſtris maioribus primũ exploſa eſt, quoniã nexu neceſſario illi cohærẽt alię peſtilẽtiſſimę ĩ eodem cõcilio damnatę. Si papa uerit p̃ſcitus, nõ habet poteſtatẽ ſup fideles, niſi fortè à

Prou. 20
Eccle. 7.
Iob. 9. et 14.
Dan. 9.
Gala. 2.
2. Theſ. 1
2. Theſ. 3
1. Cor. 3.
Rõ. 14.
Ephe. 4.
In lib. de perfecti. inſtitue. li. 2. con. Ioui. in epiſto. ad Cteſiphõ.
lib. 1. et 2. aduer ſum Pelagiã. Coc. Cõſtãt. Seſ. 15.

Cæſare.

Cæsare. Itē, nullus sine reuelatione pōt rationabiliter de se asserere, q; sit caput particularis ecclesiæ. Itē, prę̄sens iustitia & gratia nō facit aliquem esse, aut Christi membrū, aut ecclesiæ. Item, prædestinati ēt infideles semper sunt Christi ecclesiæq; membra. Quare nec Paulus vnq; fuit membrū diaboli, nec Iudas Christi. Quæ omnia & per se sunt falsa perspicuè, & catholicę fideivehementer repugnantia. Res certè Christi publica fuisset insipientissimè constituta, si magistratuum in ea potestas tantis esset tenebris circumfusa, vt nulli prorsus fideliū eluceret. Cùm. n. vniuersi fideles dubitent, an Sūmus Pōtifex, episcopi, sacerdotes, ac cæteri ecclesiæ ministri prędestinati sint necne: dubitent ēt oportet, nū decretis iudicijsque eorū astringātur. Ita fiet, vt ecclesię ac conciliorum dogmata ambigua sint omnia, & leges cūctę imbecilles, sineq; vi ad coercendū idonea. Quid aūt stultius dici pōt, quā ciuē ciuitatis suæ magistratus cognoscere, qui sint, omnino nō posse? Qui igitur ita sentiunt, ij cùm stultum Christianæ Reip. auctorē faciunt: tū omnia scita, præcepta, sanctiones euertunt, omnemq; funditus ecclesiæ potestatē. Quæ apud eos sanè vacillet & cadat necesse est, quibus occulta, incerta, atq; infirma est. Nec argumētis à ratione ductis opus est irrationalē, nō opinionē dicā, sed insaniā coarguere: cùm ad eā refellēdam, manifestissima sint scripturæ testimonia. Vos, inquit, estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, nec accēdunt lucernam & ponunt eam sub modio, & cę. Item, si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiā non audierit, & cętera. Ecclesiam igitur manifestam & cognitam fidelibus esse necessum est. Item, ad regnum cœloium familiamque suam Christus euu quoq; seruū pertinere docuit, qui, quoniam conserui sui non est misertus, tortoribus traditus est. Non ergo in Christi familia, quæ ecclesia est, soli serui prædestinati continentur. Item, simile factum est regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo, in quas intrauit etiā ille, qui missus est in tenebras exteriores. Itē, simile est regnum cœlorum decem virginibus, quarum quinque erant fa-

Matt. 5.

Mat. 18.

Mat. 18.

Mat. 22.

Mat. 25.

tuæ, &

tuæ,& quinque prudentes. Non ait quinque simile esse, sed decem. Et tamen quinq; ex illis clausa est ianua. Itē, ecclesiam esse ex prædestinatis præscitisque permixtam, illa Christi parabola demonstrat, in qua reti cōparatur, quo pisces omne genus colliguntur, nec seligūtur donec in litore sint expositi, vbi angeli separabunt de medio iustorum malos,& mittent eos in caminum ignis. Mat. 31.

Illa quoq; idē ostendit, in qua agri dicitur similis, qui bona fruge cōsitus, zizanijs inimici fraude inficitur: quibus nō expurgatur, donec in areā aduecta fuerit messis, cùm colligēda zizania sunt, & alligāda in falciculos ad cōburendum. Et quoniā omnia persequimur, ecclesia area illa est, in qua sic collectū est triticū vt sub palea delitescat, donec vano & cribro repurgatū in horreū tandem reconditur: paleæ aūt comburuntur igni inextinguibili. Aug. cō. Parme. parabolā hāc insigniter explicat. Matt. 3.

Prēterea nō ex præscientia, sed ex præsenti iustitia Dei populū, ciuitatē, familiam nominari, illud demonstrat. Qui aliquando nō populus Dei, nunc aūt populus Dei. 1. Pet. 2. Illud item, Eratis illo in tēpore alienati à conuersatione Israel & hospites testamentorū. Iā aūt non estis hospites & aduenę, sed estis ciues sanctorū & domestici Dei,& cę. Ephe. 2. Quod, nisi ita sit, beatus & iustus est omnis ille, qui est prædestinatus ad gloriā, tum ēt cùm miser & impius est. Nō igitur à prēscientia, sed à præsenti iustitia propriè denominamur. Dedit eis potestatē, ait, filios Dei fieri. Quibus? Num ijs quos præsciuit esse credituros? Non, sed his qui credunt in nomine eius. Item, eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino: vt filij lucis ambulate. Item, An nescitis, quia corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? Item, qui facit iustitiam iustus est, qui facit peccatum ex diabolo est: in hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Item, multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius membra. Quod nisi secundùm iustitiam præsentem nullo modo sumus. Item, in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Per baptismum ergo, & non per prædestinationis gratiam in Christi corpus transimus. Sed in huius erroris confuta- Ioan. 1. Ephes. 5. 1. Cor. 5. 1. Ioā. 3. Vide Origen. in Ioan. 8. c. tom. 21. Rom. 12. 1. Cor. 12.

tionem

tionem satis multa diximus. Iam tertium eundemq; postremum refutemus.

Epist. 3. lib. 3. & 2. lib. 4. Aduer. Lucifer. ca. con. Petil. li. 3. c. 2. 3. 9. 12. et 28. con. Parme. li. 1. c. 2. et li. 3. c. 4. & 5. d. vni. eccl. c. 13. 15. et 16. cō. Dona. post colla ti. c. 4. & 6. Luc. 12. Apo. 2. & 3. Gala. 1. Gala. 3. 1. Cor. 1

Id qđ in primis eædē omnino Euangelij parabolę cō ficiunt, quibus ante vsi sumus. E quibus hoc idē Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, argumentantur. In agro quippe dñico inter nitentia culta lappæq; & tribuli & steriles dominātur auenę. In area paleæ frumentū operiūt. In reti pisces & boni cōcluduntur & mali, in magna domo vasa sunt lignea, & fictilia honorata quoq; & inhonorata. In regno cœlorū cū sapiētibus virginibus fatuæ sunt. In Christi familia seruus nequā inueniť: nō ille solùm, qui cōseruo negauit misericordiā, sed is ēt, qui super familiā cōstitutus, cùm morā dñi causaretur, pristinumque timorē abijceret, cœpit percutere seruos & ancillas, edere bibere & inebriari. Quid? an nō ecclesias in Apocalypsi legimus, quarū angelos & ministros Deus ad pœnitentiā admissi criminis cohortatur? Nonne Apostolus ad Galatas eas ēt ecclesias vocat, quas ipse idē errore arguit deprauatas? Inter Corinthios quoq; nōvna erat peccati species, sed plurimę: neq; leuia erāt errata, sed flagitia. Et tñ Apostolus eos non solùm ecclesiā, sed sanctam Christi societatē & agnoscit & prædicat. Si inter Corinthios manet ecclesia, vbi feruēt cōtentiones, sectæ, æmulationes? vbi lites vigēt & iurgia, vbi faueť sceleri, qđ gē tibus ipsis foret execrabile: vbi proscinditur Pauli nomen, quem ceu patrem colere debuerant: vbi diuina dona ambitioni non Charitati seruiūt: vbi quidam mortuorum resurrectionem ludibrio habent, vbi permulta demum indicenter & inordinatè geruntur: Ecquis audet ecclesiæ titulum eripere ijs, quibus decima pars istorum criminum impingi non queat? Qui tanta morositate sęuiunt in præsentes ecclesias, quid quæso Galatis Corinthijsque feciſſent, tantùm non Euangelij desertoribus? Habet igitur ecclesia carnales suos, quos non esse ab spiritualibus deserendos monet Apostolus. Habet suos ægrotos & infirmos, quibus parata à Christo sacramentorū remedia medici administrant. Ijs quippe, qui intus sunt, pœnitentiæ sacramentum paratū est. Quod frustra

Gala. 6.

esset in

esset in ecclesia, si nulli essent in ea peccatores. Atq; Lutherani, quoniã eludere ecclesiæ iudicia volunt, ne fateri cogantur, improbos habere ecclesiasticam potestatem, hos ecclesiæ partes esse negant: sibiq; proinde ecclesiam fingunt quam nullus hominũ videre potest, vt quæ tenebras habitat inaccessibiles. Ecclesiam certè, quã ego nõ intelligo. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui defendunt. At inuoluere isti & obscurare id volunt, quod in clara luce à Christo positum est, ne à catholicæ ecclesiæ vnitate recessisse videantur. Nulla est autẽ, vt Augustinus ait, securitas vnitatis, nisi apud ecclesiam, quæ supra montem posita abscondi non potest: & ideò necesse est, vt omnibus terrarũ partibus nota sit. Rectè ẽt est ab eodẽ Augustino dictum, vbi ecclesia manifesta nõ est, ibi nè Christũ quidẽ manifestũ esse posse: qui per ecclesiã non solũm hominibus, sed principibus & potestatibus in cœlestibus innotescit. Nobis itaq; ecclesia lucerna est, super candelabrũ posita, quã videant oẽs qui in domo sunt. Qualis nimirũ Antiochenis fuit, cum disceptationis causa finiendæ Hierosolymã anscenderunt. Qualẽ præscripsit dominus vbi ait, Dic ecclesiæ, &c. Alioqui, quibus ecclesia occulta est, quid habent illi facere, cũ in graues incidunt de lege ac religione cõtrouersias? Nũ animi pendere vsq;, & nullo firmo loco consistere, incerta nẽpè erunt oĩa, si apud solos pios ecclesia est. In quocunq;.n. ecclesię iudicio excipietis, cõtra quẽ sententia dicitur, qđ iudices nõ sunt pij Quamobrẽ, qui ecclesiã iustorũ solũ numero definiũt, ij cùm à malis ecclesiæ pastoribus oẽm potestatẽ auferũt, tũ iudiciorũ ecclesiasticorũ vires infirmãt, nec vlla habere possunt ecclesiæ firma dogmata. Ac nisi Christus intelligeret, malos ecclesiæ suæ nõ partes quaslibet, sed primas ẽt aliqñ futuros, nusquã illud ꝓfectò admoneret, sup cathedram Moysi sederũt scribę & phatisæi: quæcunq; dixerint vobis facite, ꝑm autẽ opera eorum nolite facere. Quid verò Paulus? Hic iam quęritur, ait, inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, & cętera. Quod si necessarij essẽt boni mo-

Cõ. Parme. li. 3. cap. 4.
Mate. 5.
Ad Vincẽ. ep. 48
Ephe. 3.
Matth. 5
Acto. 15.
Matt. 18
Matt. 23
1. Cor. 4.

res, vt quis ecclesiæ pars & administer esse posset: nõ vti que pro minimo haberet Apostolus ab hominibus iudicari, quippè eiusmodi iudicium cum apostolicę potestatis ruina cernebat esse coniunctum. Nunc autem videns ad dispensatoris potestatem illud non esse necessarium, quod Corintij nonnulli requirebant. Mihi, ait, pro minimo est, & cæ. Iam quot quamque vehementes scrupuli, quanta confusio atque perplexitas ipsis etiam dispensatorum animis inijcerentur, si ex peccato ab ecclesia fierent protinus alieni, omnemque adeò ecclesiæ potestatem amitterent? Benè igitur subdit Apostolus, Sed nec me ipsum iudico, &c. Humanorum aũt iudiciorum quanta temeritas, si ab animi virtute ecclesię partes officiaque penderent? Ea propter adiunxit, itaque nolite ante tempus iudicare. & cætera. Quantum verò schismatũ quotidie in ecclesia videremus, dum vnus alteri diceret, tu non es de ecclesia, quia malus es: ego de ecclesia sum, quia sum bonus? Dumque etiam quem hic damnaret, eũ ille defenderet: quantam puras fore litium iurgiorumque materiam: Pręclarè itaque cõcludit Apostolus. Hęc autem transfiguraui in me & Apollo, ne vnus aduersus alterum infletur pro alio, & cętera. Maneat igitur, ecclesię nomen fideles vniuersos probos improbosque complecti. Quod in hoc capite suscepimus explicandum.

Quænam sit ecclesiæ catholicæ in fidei dogmate auctoritas. Caput quartum.

DE ecclesiæ nomine ea dicta sunt, quę, cùm necessaria viderentur, præteriti à nobis nec poterant nec debebant. Nunc ad rem ipsam, quę est in manibus, aggrediamur: ostendamusque ecclesię auctoritatem tantum habere ad faciendam fidem virium, vt firmissima etiam theologis argumenta suppeditet. Hoc priusquam facio, admonere operæpretium est, ecclesiam non ipsam modò catholicorum concionem esse, quæ per baptismum Christo & nomen dedit & peculiaris nouaque respub. cõsecrata est, verùm etiam principes ac prefectos ipsos ecclesiasticos, in quibus scilicet reip. huius auctoritas potissi mum

tisſimum reſidet. Nec id nos aut recenti opinione confin
gimus, aut ſine ſcripturæ teſtimonijs afferimus. Prę clarũ
eſt Ariſtotelis illud: ciuitatem id maximè eſſe, quod eſt *Ethi. 9.*
in ea principale. Inde. n. quæ principes ac gubernatores *cap. 9.*
ciuitatis faciunt & ſentiunt, ea ciuitas facere ſentireq́ue
dicitur. Cuius rei in ſacris illud exemplum eſt, Congre- *3. Reg. 8*
gati ſunt omnes maiores natu Iſrael cum principibus tri
buum, & duces familiarum in Hieruſalē. Et inferiùs, Cõ-
uertitq́ue rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ
Iſrael: omnis. n. eccleſia Iſrael ſtabat. Illud etiam ſimile
huic, Venit Moyſes, & conuocans maiores natu populi, *Exo. 19.*
expoſuit omnes ſermones quos mandauerat dominus.
Reſponditq́ue omnis populus ſimul, cuncta, quæ locutus
eſt dominus faciemus. Non eſt igitur, cur in hac ſignifi-
catione eccleſiæ vocabulum fideles perhorreſcant: quod
hæretici facere ſolent in odium eccleſiaſticæ poteſtatis:
quam Chriſtus non penes populares, ſed penes eccleſiæ
ſacerdotes ac paſtores eſſe voluit: vt alio & loco & tem-
pore, ſi facultas erit, explicabitur. Nunc ſcholę more rem
totam, quę huius libri caput eſt, quatuor concluſionibus
abſoluemus. Sit ergo prima concluſio.

Eccleſię fides deficere non põt. Eſt. n. ſponſa Chriſti *Prima cõ-*
per fidem, ſicut ſcriptum eſt, Deſponſabo te mihi in fide. *cluſio.*
Quòd ſi eccleſiæ fides deeſſet, iã ſponſi ſponſæq́; matri- *Oſe. 2.*
moniũ dirimeretur: quorum tñ eſt indiſſolubilis perpe-
tuaq́; cõiuncto, Sponſabo, ait, te mihi in ſempiternum. *Oſe. 2.*
Et ſponſa, Tenui, inquit, eũ nec dimittã. Et ille rurſum, *Cant. 3*
Ecce ego vobiſcum ſum, ait oĩbus diebus, vſq; ad con- *Mat. vlt.*
ſummationẽ ſeculi. Quo teſtimonio ad id probandum *Epiſt. 14.*
vtitur Leo ad Auguſtã & Theodorum. Probat etiam Iu- *& 69.*
lius in decretis ſuis illo pſalmi teſtimonio, Circundate *Pſal. 47.*
Sion & complectimini eam, quoniam hic eſt Deus no-
ſter in ſeculum: ipſe reget nos in secula. Quod de eccle-
ſia Chriſti intelligi oportere, quicunque pſalmum leget,
etiam me non demonſtrante, intellecturus eſt. Idem quo
que oſtenditur ex eo, Regnabit in domo Iacob in æter- *Luc. 1.*
nũ, & regni eius non erit finis. Si ergo in ęternũ eccleſia
Chriſti manu ſuſtinetur, Chriſti preſidio armatur, Chri

sti virtute fulcitur, Christi sapientia regitur, fides profectò in ea permanebit, sine qua regnũ Christi in terris nullum est. Cõfirmat aũt hoc clarissima illa Isaiæ vaticinatio, Hoc fœdus meũ cum eis, dicit dñs, spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, nõ recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, à modò & vsq; in sempiternum. Huic & illa similis est, Disposui testamentũ electis meis, iurauí Dauid seruo meo, Vsq; in æternum præparabo semen tuum. Itẽ, Elegit dñs Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi. Illa verò Hieremiæ est longè simillima, Ecce dies veniũt dicit dñs, &c. Præterea vir sapiens describitur à Domino is, qui ædificauit domum suam super petrã: Christus igitur domũ suam super petram fundauit. Quare, nec pluuia, nec flumina, nec venti obruere illam possunt. At fide stamus, vt ait Paulus, ecclesia igitur fidẽ semper habebit. Nam aliàs non stabit, sed ruet. Quid? quod apertis verbis hanc fidei firmitatẽ ecclesiæ suę dominus pollicetur, inquiens, super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, & portæ inferi nõ præualebunt aduersus eam? Ecclesię igitur fidem non poterit vel infernus adimere.

Isa. 59.

Psal. 88.

Psa. 131.

Hier. 31. & 32.

Matt. 7.

2. Cor. 1.

Mat. 16.

Secunda cõclusio. Conclusio secunda, Ecclesia in credẽdo errare nõ põt. Nonnulli. n. ecclesię perpetuã fidem sic interpretantur, vt intelligant, Deum ecclesię esse prẽsentem vsq; ad seculi consummationẽ: ne vnquã vera illi fides & charitas desint. Sed posse tñ probabiliter ignorare rem vnã quamlibet, qua. s. ignorata, non proinde ecclesia fidem amitteret. Faciamus. n. disputationis gratia, non esse à Deo reuelatum, Diuam Virginem ab originali peccato immunem extitisse. Nihil enim prohibet rem fictam exempli loco ponere, quò faciliùs res intelligatur. Quanquam exemplum verum est, vt posteriùs ostendemus.

Aiunt ergo, quòd quamuis ecclesia crederet, sanctam virginem fuisse sine peccato conceptam, idemque definiret ab omnibus esse credendum: non tamen in eo fidei iacturam facere existimaretur. Nã licet falleretur, at error probabilis & inculpatus fidem ecclesię non excluderet.

Cuius

Cuius sniæ,si de facie consideres, videtur esse Glossa interlinearis, sic.n.vocant,in illud,portæ inferi nõ præualebunt aduersus eam: & D.Tho.in 4.d.6.q.1.arti.3.q.2.ad. 3.& Cardinalis Turrecre.lib.sũmæ eccles.2.c.91.Et Alphonsus à Castro Zamoren.de iusta. hære.pun.lib.1.c.5.

At re vera id nos superiore propositione cõstituimus, nempè ecclesiam semper fidem habiturã.Verum est hoc: quis negat? Sed præterea ecclesiã in fide errare nõ posse, sic à fidelibus accipiendum est, vt quicquid ecclesia tanquam fidei dogma tenet, verum sit:nec quicquã falsum, quod illa aut credit,aut docet esse credendũ. Cùm enim corpus Christi sit, vt ad Ephes.docet Apostolus, à suo certè capite mouetur ac regitur. Ecclesiæ igitur error ad Christum auctorẽ referetur. Nullo itaq; pacto errare in fide potest. Nam spiritus veritatis est huius corporis anima,Vnus,inquit,spiritus & vnum corpus. Quòd si spiritu veritatis ecclesia agitur, ad nullum errorem ne insciens quidem,moueri poterit. Præclarã deinde promissionem habet ecclesia, quòd nunquã sit à Christo deserẽda,quin eius spiritu in omnẽ ducatur veritatem.Ego rogabo patrem,ait,& alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum,spiritum veritatis, quem vos cognoscetis,quia apud vos manebit. Et postea, Paracletus aũt Spiritus sanctus ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Item, cùm autẽ venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Nec me fugit, quòd hæretici argumentum hoc duobus modis eludere conantur. Primùm enim,eiusmodi verba aiunt de solis apostolis intelligenda: neq; ad posteros in ecclesia pertinere. Mox affirmant, Christum non tantum numero duodenario coniunctũ, sed apostolis quoq; seorsum singulis spiritum veritatis promisisse. Imò alijs simi liter discipulis, vel quos iam assumpserat, vel qui postea accessuri erant. Nam si eiusmodi promissiones sic interpretemur,quasi nemini Christianorum datæ sint,sed vniuersæ simul ecclesiæ, nihil nos aliud quàm Christianis omnibus cõsolationem tollere, quæ inde ad ipsos redire eximia debuerat,Sed vtraq; luxtà in re rusticè indocteq;

Ephe.5.

Ephe. 4.

Ioan.14.

Ioan.16.

nugantur. Principio enim, verba illa non modò ad apostolos, sed successores etiam referri oportere, ex eo ante omnia patet, Qui maneat vobiscum in æternum. Quod
Ioan. 14 illi simile est, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus
Mat. vlt. vsque ad consummationem seculi. Rursum ex eo quoq;
Ioan. 17. patet, sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Pro eis ego sanctificabo me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Atque promissionis huius Isaias mihi videtur illustris non
Isa. 59. vates modò, sed interpres. Spiritus meus, ait, qui est in te, non recedet de ore tuo & de ore serminis tui à modò & vsque in sempiternum. Quem igitur spiritum veritatis Christus promisit apostolis, ecclesiæ ité post eos futuræ ꝓmisit: nisi velimus ecclesiã defunctis apostolis fuisse à Domino destitutã: Imo verò ad eã, nec cõcilia nec prę cepta euangelij pertinere. Siquidẽ q̃ dominus apostolis loquebat̃, hæc ad illos dũtaxat, nõ ad futuros in ecclesia post eos spectare dicũtur. Quo qd stultius dici potest?

Iã secunda illa tergiuersatio quã vana ẽt & ridicula est? Si.n. hoc ita cõmuniter fidelibus dictũ esse volunt, vt seorsum quadret in singulos: sequitur, cuicunq; fideli spiritũ veritatis sempiternũ adesse, qui eũ doceat omnem veritatẽ, suggeratq́; ei omnia quæcunq; dicta in euangelio sunt. Sed esto, spiritu sapiẽtiæ, intelligentiæ, lucis, veritatis, oẽs polleant: nũ inficias ire possumus, quicquid particulatim membrorũ vnicuiq; tribuitur, id penitus & ad plenum corpori conuenire? Quid ad hoc respondeat Caluinus audiamus, Hoc, ait, tametsi habet nonnullã veri speciẽ, uerũtamen esse nego. O stultũ hominẽ & repugnantẽ manifestæ veritati. An ignorat quæ Spiritus sancti dona singulis mẽbris distribuuntur, in cõmuni conferri omnia? An videt oculus, & non magis homo videt? An non lucerna corporis est oculus? Quid verò absurdius, quàm mẽbrũ posse quicquã, quod corpus nequeat
Ephes. 4. efficere, partẽ habere, quod nõ habeat totũ? Vnicuiq; ait, nostrũ data est gratia ꝓm mẽsurã donationis Christi. Et, ipse dedit quosdam quidẽ apostolos, & cætera. ad cõ-

summatio-

consummationem sanctorum in opus ministerii, in edificationem corporis Christi. Et posterius, crescamus in illo qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum secundum operationem, in mensurã vniuscuiusq; membri, argumẽtum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Membrum igitur, quoniã id quod est totius corporis est, nihil sibi vendicat propriũ: sed ita in corpus omnia confert, vt magis corporis quã mẽbri actiones perfectioneſq; esse videantur. Quocirca illud absurdum est, quòd ij scilicet quibus cum nunc disseritur, eã curã, quam debent cadere, non capiunt: eam capiunt, qua debẽt carere. Non enim probãt verba Christi minimè ad ecclesiam attinere, probant attinere ad singulos: quod cõtra oportebat, si propositũ illis erat argumẽti vires infirmare. Nos sanè quemadmodũ scimus animã actũ & perfectionem esse, maximè, quidẽ corporis Physici organici, secundo autẽ loco membrorũ etiã singulorũ: quibus varias licet edat functiones, sed omnes illæ & corporis propriè sunt, & propter corpus ipsum mẽbris à natura tributæ. Ita spiritum veritatis ad corpus primum ecclesię referimus, deinde propter ecclesiam ad singulas ét ecclesiæ partes, non ex æquo, sed analogia & proportione quadam iuxta mensuram vniuscuiusq; mẽbri. Vnum corpus, inquit, & vnus spiritus. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundũ mensurã donationis Christi. Quænam verò hæc mensura Christi est? Secundũ operationẽ, ait, in mensuram vniuscuiusq; mẽbri. Spiritus ergo suo quidem modo singulis promissus est: vt magnos doceat, doceat & paruulos. Ac paruulis lac potum dat: maioribus solidum cibum. Illis Christũ loquitur, & hunc crucifixum: his loquitur sapientiam in mysterio absconditam. Verùm singulis membris sic spiritus veritatis adest, vt non solum corpori vniuerso, non desit, sed corpori quàm membris priùs potiusque intelligatur adesse. Quin etiam, si veritas omnium membrorum donum est, tunc nimirum illa erit & firmior & certior, cum in eam omnia simul membra concurrerint. Quam obrem, si quid falsi haberet Ecclesia tanquam fides ca-

Ephe.4.

1. Corin 3.

1. Cori.2.

tholicæ dogma,nec ſpiritus Chriſti æternum cum fideli bus permaneret,nec eos omnem doceret veritatẽ. Quę, niſi Chriſti pollicitationes vanas & irritas facimus,vera rataq́; eſſe non poſſunt. Ac ſi dogma falſum eccleſia crederet,credendumue proponeret,quamlibet ex ignorantia id faceret,quomodo columna & firmamentũ eſſet veritatis? Certè ſi veritas in eccleſiæ humeris innixa eſt,de eſſe illi omnino non poteſt,niſi & eccleſiæ ſuæ Chriſtus, & Chriſto ipſa veritas deſit. In ſumma,ſi eccleſia poſſet in fidei quæſtione falli,librum quoq; vt diuinum recipere poſſet,qui tamen à Deo non fuiſſet. Cum ſit eadem ratio de vno libro,ac de vno quolibet dogmate. Quare non valeret argumentum, Eccleſia habet euangelium Matthæi, pro canonico, ergo canonicum eſt. Quod, quoniam impijſſimè & abſurdiſſimè diceretur, illud nos,dicamus potiùs, rectè fideles eccleſiam catholicam credere,non ſolùm in eo ſenſu,vt Eccleſiæ catholicæ fides deficiat nunquã:ſed ĩ eo ẽt,vt nihil ipſa credere aut docere poſsit,quod ſit verę fidei contrariũ. Subdole autẽ atq; verſutè mentẽ noſtrã Caluinus Bucerusq́; interpretantur. Quaſi in eũ ſenſum eccleſiã negemus errare poſſe,q̃ ſpiritus fauore ac prẽſentia freta,quocunq; volet pergere,tuto ẽt ſine verbo incedat. Proinde, ſi quid præter Dei verbũ crediderit,ſtatuerit,finierit, id habendũ eſſe nõ alio loco,quàm certũ Dei oraculũ. In hoc igitur diſcrimen eſſe aiũt,q̃ nos eccleſiæ auctoritatẽ extra verbũ Dei collocamus:ipſi verbo annexã volunt,nec patiuntur ab eo ſeparari. Laborat autẽ Caluinus vehemẽter in ijs locis colligendis,in quibus Prophetæ,Apoſtoli,atq; adeò Chriſtus ipſe nihil ex ſe attuliſſe, ſed de ore Domini locuti fuiſſe memorãtur. Conficit multò æquius eſſe,eccleſiam Chriſti diſcipulã ab eius ore aſſiduè pendere:nec ex ſe ſapere aut cogitare quicquam,ſed ſtatuere ſapientiæ ſuę terminum,vbi loquendi finem ille fecerit. Sanctiſſimè enim Chryſoſtomus:Multi, inquit, Spiritum ſanctum iactant,ſed qui propria loquuntur, falſo illum prætendunt. Vt Chriſtus non à ſeipſo loqui ſe teſtabatur:ita ſi quid præter Euangelium ſub titulo ſpiritus

1. Tim. 4

Homi. de ſancto & a lorãdo Spiritu,

obtru-

obtrudat, ne credamus. Sanè Christus nihil plus de suo spiritu denunciat expectandum, quàm vt mentes illuminet ad percipiendam doctrinæ suæ veritatem. Spiritus, ait, ducet vos in omnem veritatem. Sed quomòdo? Quia suggeret omnia quæcunq; dixero vobis. Hæc omnia Caluinus. Nam Bucerus dixit multò etiam indoctiùs, tunc esse ecclesiæ credendum, cùm pronuntiat secundum scripturas rectè intellectas. Sed hoc cùm dicit, omnia facit ambigua, quæ sint ab ecclesia definita. Si enim aliter potest pronunciare, quàm scriptura sanè intellecta exigit: excipiemus semper, ecclesiam in eo falli, & falso scripturam intelligit. Ecquis verò iudex erit, an ecclesia scripturam rite an secus interpretetur? Nihil igitur afferunt, qui ecclesiæ auctoritatem non absolutè, sed ex conditione ponunt. Si nãque ad eum modũ res habet, & mihi quoque fides habenda est, quando pronuntiauero secundum scripturas rectè intellectas. Id enim est non mihi, sed scripturæ credere. At, absolutè, non ex conditione populus Domino credidit & Moysi seruo eius. Absolutè etiam Prophetis & Apostolis populi crediderunt. Quale verò esset Prophetis Apostolisq; loquentibus fidem ea exceptione detrahere, & perperam Dei verba intellexissent? Quale item esset, si illa quoque exceptio adderetur: Mẽdacium tu loqueris, non misit te dominus Deus noster? Ac valde mirum est, tam nihil esse frontis istis nebulonibus. Quid enim tãdem auctoritatis in ecclesia erit, si in omni dogmate, lege, definitione, dupliciter eludi potest: quòd aut sermonem ipsa suum efferat, aut, si sermo Domini sit, nõ sanè intellectum? Sed redeo ad caluinũ, qui cùm sibi vulgatum illud Domini testimonium obiecisset, si ecclesiã non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, fatetur demum ecclesiam audiendam esse: vt quæ nunquàm nisi in veritatem Dei consentiat, nihil nisi ex verbo Domini pronuntiet. In hoc se insistere, nõ licere ecclesiæ nouam doctrinam condere, & plus pro oraculo tradere, quàm quod Dominus verbo suo reuelauit.

Ioan. 14.

Exo. 14.

Hier. 43.

Mat. 18.

Verum enimuero inter suos hic mirificè garrit, & vel stultè ignorat, vel maliciose mentitur, cum dicit, nos id

pro oraculo fidei habere, quod homines sine Dei reuelatione censuerint. Nos sanè fidem nostram indiuiduo nexu cum verbo Dei coniunctam esse volumus, nec vllum ecclesiæ assensum fidenter firmeq; sustinemus, nisi quem à Deo extitisse habemus cognitum, & firmo cõceptum animo. Sed illud quoq; certò nobis persuasum est, Dominum ecclesiæ suæ perpetuò ac cõtinenter adesse, & eã spiritu suo regere, ne quicquã pro fidei doctrina tradat, quod non idẽ fuerit Apostolis à Deo traditũ. Ita omnes prophanas nouationes execramur, omneq; illud in fidei iudicio respuimus, quod non Apostoli ecclesiæ tradiderint. Non ergo in hoc, sed in eo potissimum cardine quæstio versatur, ꝙ Lutherani negant ecclesiam quicquam sine scripto ab Apostolis accepisse: nos contra plura esse accepta asseueramus. Qua de re & multa aliàs sæpe dixi-
Libr. 7. mus, & dicemus multa posterius. Quanquàm in superiore libro adeò plenè ac copiosè quæstio hæc explanata est, vt nihil præterea desiderãdum esse videatur. Ipsa mihi veritas manum iniecit, & paulisper consistere & commorari coegit: dum priores conclusiones explico. Celerius proinde in posteriores incurrendum.

Tertia cõclusio. Sit igitur tertia cõclusio. Non solum ecclesia antiqua in fide errare non potuit, sed ne ecclesia quidem, quę nũc est, quæuè futura est vsq; ad consummationẽ seculi, errare in fide aut põt, aut poterit. Hæc conclusio partim ostẽsa est in libri secundi capite septimo: partim ex his, quæ dudum diximus comprobatur. Nã pollicitationes Christi de præsentia sua, de spiritu veritatis, de regno ipsius sempiterno, de corpore cuius ipse erat futurus caput, nõ ad ecclesiam modò, quæ fuit tempore Apostolorum, verum ẽt ad Ecclesiam catholicam, quæ futura erat in seculi finem, pertinere necessum est. Id quoniã ex argumentis, quæ prioribus conclusionibus confirmandis posita sunt, manifestè colligitur: vanum profecto erit, aut acta agere, si eadẽ argumẽta repetimus, aut si noua ponimus, vti in re non dubia, rationibus minimè necessarijs. Certè qui ecclesiæ præsenti spiritum veritatis negare prætenderit, is negabit eidem potestatem ligandi atq; soluẽdi,

negabit

negabit ſacramenta & ſacerdotium,omniaq; adeò Spiritus ſancti chariſmata. Ita nunc eccleſia Chriſti ad nudũ nomen contrahetur, eritq; ſine re vocabulum commentitium.Verùm de tertia concluſioue hactenus.

Quarta concluſio. Non ſolum eccleſia vniuerſalis, id eſt,collectio omniũ fidelium hũc veritatis ſpiritũ ſempiternum habet:ſed eundem habent etiam eccleſiæ principes ac paſtores.Diximus enim eccleſię vocem,& pro populo fideli & pro eccleſiæ paſtoribus vſurpari. Priores itaq; cõcluſiones illud aſtruebãt, quicquid eccleſiæ, hoc eſt,oĩum fideliũ cõcio teneret,id verũ eſſe. Hęc aũt illud affirmat,paſtores eccleſiæ & doctores in fide errare non poſſe:ſed quicquid fidelẽ populũ docent, quod ad Chriſti fidem attineat, eſſe veriſſimũ. Hanc concluſionem mox oſtendam, ſi priùs admonuero:paſtoris vnius & alterius, item errorem paſtorũ omnium, fidei nõ derogare. Sicut ne paucorum quidem fidelium error fidei derogat populi Chriſtiani.Paſtores igitur ac doctores omnes à fide nũquam poſſe aberrare contendimus.Sic eſt ſanè. *Quartæ cõcluſio.*

Id primũ,mea ſententia quidem,manifeſtè demõſtrat illud Apoſtoli teſtimonium. Et ipſe dedit quoſdam apoſtolos,quoſdam autẽ prophetas, alios verò euangeliſtas, alios aũt paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum,in opus miniſterij,in ędificationẽ corporis Chriſti:donec occurramus omnes in vnitatẽ fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum: vt iã non ſimus paruuli fluctuantes, & circũferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominũ,in aſtutia ad circũuentionẽ erroris.Sanè ſi paſtores ac doctores huc atq; illuc errarent,à rectoque fidei tramite diſcederẽt,oues profectò ipſæ etiã errarent, nec aliter quã ſine paſtore diſperſæ vagarentur. Cum paſtor enim per abrupta graditur, neceſſe eſt,quod Gregorius ait, vt per præcipitium grex ſequatur. Nec fieri poteſt, niſi vt membra reliqua eò deferantur, quò & oculi ſuam vim atque aciem intenderint,& caput ſeſe inclinauerit atq; deflexerit.Benè ergo Paulus,ne populus varijs doctrinę ventis circumferatur,diuinę procurationis eſſe aſtruit, doctores & paſtores eccleſię dare: quorum videlicet *Ephe. 1.*

licet auctoritate, plebs sua natura concitata atq; mutabilis, in fidei constantia superno munere contineatur. Quòd si nullum ecclesię suæ pastorem daret Christus, iã sine dubio ouile suum pastor bonus ille desereret. Atqui multò melius ecclesiæ est nullos habere, quàm errantes habere. Si igitur pastores ad vnum omnes à veritate discederent, oues suas Christus, vel maximè destituisset. Præterea, si pastores oẽs in errore aliquo versarentur, iidẽ omnino populum aut de statu suo, & sede mouerent, aut
1. Ti. 3. certè nutare facerent, vacillare, fluctuare. Ita domus Christi non ésset colũna & firmamentum veritatis. Faciamus insuper omnes simul episcopos in eandem sententiam conuenire, hancq; populo rudi credendam proponere: tunc rogo, an populus hos sequi debeat, an non? Si debet, cũ errantibus ergo sacerdotibus & episcopis plebs quoq; erret necesse est. Quare sacerdotũ omnium error totius erit error ecclesię. Sin aũt populo omnium pastorũ doctrinam leuẽ existimare licet, vide quæso, an hac sentẽtia absurdior alia dici, aut existimari possit. Si enim hinc pastores, inde oues in contrarias partes separentur: corporis compacti ac per omnem iuncturam connexi disiũctio omnem ecclesiæ distrahet vnitatem, & non solum inter optimates & populum constitutam à Christo societatem euertet, sed communem etiam inter se fidelium consociationẽ dirimet, cuius cõsociationis arctissimum vinculum fidei est, conspiratio eadem & consensus partium non diuulsus. Diuulsus aũt omnium erit, si populorũ mẽbra à suis capitibus diuellantur. Atq; vbi semel plebs ru-
Mat. 5. dis à doctorum suorum communi sentẽtia declinauerit, quorum doctrinam postea secutura est? Si salem abiecerit, in quo salietur? Si à luce mentis aciẽ abduxerit, quid
Luc. 11. nisi tenebras intuebitur? Si oculus est malus, nõne & cor-
Mat. 23. pus tenebrosum erit? Vbi verò illud, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, quodcunq; dixerint vobis facite? An ne meliore statu & conditione scribæ & Pharisæi erunt, quam ecclesiæ Christi pastores ac doctores? Certè, si præsentibus solum & non item futuris dominus loqueretur, vt auctor imperfecti argumentatur,

dicta

dicta illa fuissent,non scripta. Dicta sunt autem propter illos,scripta pp istos.Ad hæc,Veritas videi in catholicorũ controuersijs,quemadmodũ in secundo lib. constituimus,librisq; etiam quinto & septimo confirmãdum est, non est à populo quærenda. Tum quoniã id esset operis infiniti,vt ad qõnem vnam quamlibet decernendam,omnium sententia fidelium rogaretur:tum etiã quoniam, vt fieri id cõmodissimè posset,non deceret tñ,aut cerdonum,aut mulierculariũ singillatim inquirere & expectare iudicium.Siue.n. vnumquenq; seorsum interroges de quæstione,quæ,in dubium venit,seuvniuersos velis in cõcilium cogere, ridicula sanè futura sit huius generis inquisitio.Ita per ecclesię auctoritatẽ nulla penitus controuersia finiretur.si ad eam finiendã totius consensum plebis requirere deberemus.Addendũ eodem est,quod iam pridem diximus,quædã ad doctrinã fidemq; ecclesiæ pertinere,quæ populares prorsus ignorant. Vt patrem & filium esse vnum principiũ Spiritus sancti, animã intellectualem esse formam substantialem humani corporis, Librum Esther esse canonicum, aliaq; similia.In quibus sententiam populi requirere tam est absurdum,vt nõ insapientiũ modò animos,sed ne in stultorum casurum sit. Nec enim placere cuipiam potest, tãtas res imperiti vulgi calculis iudicari. Præterea in epistola Ephesini concilij ad Nestorium id à Nestorio,si facere satis ecclesię velit,exigitur:vt iureiurando fateatur, sentire se & docere, quæ vniuersi pro orientem & occidentem episcopi presq; desque populorum crederent ac docerent. Quæ eadem epistola cõprobata etiam est à sexta synodo.actio.11.In concilio item Triden.sessio.3.definitum est,ecclesię esse iudicare de vero sensu & interpretatione scripturarum. At totam fidelium congregationem de re eiusmodi velle iudicium ferre,insanum esset.Pastores igitur ecclesię ac doctores illi sunt, ad quos id genus iudicia pertinent. Atque Egesippi diligentissima fidei inquisitio Eusebij Cælarien.literis celebrata est,qui, cùm Romã pergeret, non popularium sententiam de fide requisiuit, sed satis sibi fecisse ad fidei suæ confirmationem visus est, si epi-

Hom.42 in Mat.

Euse.lib. 4. eccles. hist.c.22

scopis

scopis per loca singula in sermone cõgressus oẽs eiusdẽ fidei prædicatores doctoresq; repererit. Irenæus rursum cum ecclesiæ auctoritatẽ hæreticis obijcit, episcoporum tantùm sententiã obijcit, secundũ seriem ab apostolis succedentium, horumq; sensum & fidem, ecclesiæ sensum & fidẽ existimat: & illis qui refragetur, eum ecclesiæ refragari. Cyprianus item in libro de simpli. præla. An esse sibi, inquit, cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri societate secernit. Arma ille contra ecclesiã portat, contra Dei dispositionem repugnat, &c. qui cõtemptis episcopis & Dei sacerdotibus derelictis audet, &c. Et in epistola ad Pupianum, Christus dicit ad Apostolos, ait, ac per hoc ad oẽs præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt, Qui vos audit, me audit: & qui vos reiicit, me reijcit. Et posterius asserit, ecclesiã non esse multitudinẽ cotumaciã, sed plebẽ sacerdoti adunatã, & gregem suo pastori adhærentem. Vnde qui cũ episcopis non sint, eos in ecclesia non esse: frustraq; sibi eos blandiri, qui pacem cum sacerdotibus non habuerint. Cum ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, sed connexa, & cohærentiũ sibi inuicem sacerdotũ glutino copulata, &c. Augustinus demum, quoniã longum est omnes commemorare, cum aduersum hæreticos ecclesiæ auctoritate nititur, episcopos apostolis ad sua vsque tempora succedentes planè intelligit.

Li. 3. c. 3
Lib. 4. c. 43. et 63.
Nona. 4. libr.
7. q. 1. Scire debes.
Li. 28. cõ. Faustũ. c. 2. c. li. 33. ca. 6.

Aduersus hanc postremam conclusionem obiectiones quædam. Caput quintum.

ATque in harum conclusionum & explicationem & confirmationem abundè hæc dicta sufficerent, nisi huic postremæ illud à quibusdam Theologis obijceretur: quòd tempore dominicæ passionis apostoli omnes Christi fidem amiserunt: quò fieri, vt & episcopi omnes apostolis succedentes possint Christi fidem amittere. Nam quòd eo temporis in sola beata virgine fides permanserit, candela, inquiunt, illa significat: quæ in officijs eorum dierum sola non extinguitur, vnde discipuli

puli lumen,quod amiserant,receperunt. Quoniam autẽ ratio hæc infirma illis etiam videbatur,eandem omninò rem & sanctorum veterum, & scripturæ sacræ testimonijs confirmant.

Primũ ergo argumentũ ex illo trahitur,quod per Mathæum dominus dicit,Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte:scriptum est.n.Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis,id est, ab vnitate fidei soluẽtur.Sic enim Glossa interlinearis exponit. *cap. 26.*

Secundum,ex eo quod apud Lucam legitur,verba mulierum nunciantium Christi resurrectionem visa apostolis esse quasi deliramenta. *cap. 24.*

Tertiũ,ex eo quod Marcus tradit, Christũ exprobrasse omnibus apostolis incredulitatem & duritiam cordis. *cap. 16.*

Quartum,ex Augustino in illud psalmi,Defecerunt oculi mei,omnes,inquit,discipuli desperauerunt, quòd ipse esset Christus.A latrone apostoli victi sunt, qui tunc credidit,quando ipsi defecerunt. Refert etiam Cardinalis Turrecremata in hoc idem Ambrosium,Hieronymũ, Gregorium,Isidorum.Verum,difficile est, de eorum facilitate,perinde vt causa postulat,dicere:qui huiusmodi argumentis permoti, apostolos in vniuersum omnes fidem perdidisse aiunt. Id quod non cum ratione solum, sed etiam cum sacris literis pugnat.Nam, vt de Petro taceamus,cuius fidem non defecisse, posterius demonstraturi sumus, adhuc opinio illa de cæteris apostolis non modò non certa,sed ne probabilis quidem est. Discipuli,inquit,abierunt in Galilæam in montem, vbi constituerat illis Iesus:& videntes eum adorauerunt, quidem autem dubitauerunt. Quidam, ait,non omnes. Video autem,hanc dubitationem à nõnullis non ad apostolos, sed ad alios nescio quos discipulos referri:sed mihi semper Theophilacti magis ac Remigij sententia placuit, qui illam docẽt ad tempus,quo Christus ante discipulis apparuerat,referendam.Id quod Marcus, vt opinor, intellexit:cum ait, Increpauit incredulitatem & duritiam cordis,quia ijs,qui viderant eum resurrexisse, non crediderant,Siue enim apparitio hæc, quam Marcus scribit, *Li. 3. sũmæ. c. 61.* *Li. 6. cæ. postremo* *Mat. vlt.*

in

in die Ascensionis fuerit, vt multis placet, siue antea, quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitandũ non est, quin eas increpationes hic Marcus recapitulãdo perstrinxerit, quas sparsim alij euangelistæ conscripserunt. Quia ijs, inquit, qui viderant eũ resurrexisse, non crediderant. Constat aũt ex alijs euangelistis incredulitatem & duritiã cordis, ex ea. s. causa, quia his, qui viderant Christum surrexisse, nõ est creditum, nõ ad oẽs apostolos pertinere. Petrus nanq; & Ioannes audito nuntio cucurrerunt ad monumentũ: ac Iacobus iuxta Hebræorũ euangelium ab hora, qua biberat domini calicem, iurauit se non comesturum panẽ, donec Christum videret resurgẽtem: vt auctor est Hieronymus in catalogo scriptorũ ecclesiasticorum. Non igitur omnes apostoli fidei iacturã fecisse credendi sunt: nisi, quod absurdum est, omnes infideles fuisse credideris. Non enim fides semel à Christiano susceptа, nisi per infidelitatem tollitur. Illud absurdius, hæreseos notam apostolis vniuersis inurere. Quod qui faciunt, idq; sine idoneis & vrgentibus causis: hi non solum illis, sed Christo etiam & ecclesiæ iniurij sunt. Iam argumenta illa infirma esse quis non videt, quæ auctores illius opinionis subiecerunt? Quæ quidem partim à nobis antè confutata sunt, partim vno nunc verbo confutabuntur. Si enim quicquam probant, id solum probant: apostolos in fidei confessione defecisse: aut etiam in fide viua, quæ per dilectionem operatur. Huc verò referri potest consuetudo illa ecclesiastica extinguendi omnes cereos præter vnum. Quanquam Rupertus lib. de diui. offic. 5. asserit, extinctos cereos priores significare prophetas à Iudæis interemptos: at cereum illum, qui ad breue tempus absconditur, significare Christum. Sanè verò etiam si apostoli nunc temporis fide caruissent, nihil tamen contra conclusionẽ haberetur. Nam, vt Augustinus admonuit, tunc apostoli defecerunt, cum nondum erant duces ecclesiæ: nec illud impletum fuerat, Ego confirmaui columnas eius. Vnus ergo tunc erat pastor Iesus Christus. At Petrus ac reliqui apostoli postea quàm à Christo pastores constituti

Apostolos non fuisse infideles

Turre cre. concedit.

3. li. sum. c. 61.

In Psal. 114.

sunt,

sunt, sine cõtrouersia fidem semper catholicam tenuere. Cæterùm, quod hæretici calumniantur, pastores ecclesiæ homines esse, fallereq; proinde ac falli posse: argumentũ exiguum sanè atq; mendicum est. Aliud quippe fuerit de humanæ naturæ imbecillitate disputare, aliud de diuina gratia & prouidentia, qua homines in veritate fidei continentur. Tota nanq; simul fidelium concio homines sũt Prophetæ item, apostoli, & euangelistæ homines erant: sed quoniam spiritum veritatis accepere, in falsam fidei doctrinã venire non poterant. Sic ergo & ecclesiæ doctores vniuersi homines quidẽ sunt, sed quoniam diuino spiritu gubernantur & aguntur, in vera dogmata: nequeunt in falsa declinare.

Illud autẽ, quàm ineptum, q̃ friuolum, quàm ridiculũ? Quòd quidam interpretantur, ideo nos in ecclesiã non credere, quia homines sunt: omnis vero homo mendax. Nõ est hęc illa profectò causa, quæ grauissimos viros adduxerit, vt in ecclesiã credendũ esse negarent. Sed antiquior & pulchrior & ab auctoribus ipsis ꝓfecta alia causa est. Augustinus quippe, credimus, Ait, Petro, credimus Paulo, in Paulũ aut Petrũ non credimus: credere.n. in eũ, est credendo amare, credendo in eum ire. Hactenus Augustinus. Et Ruffinus, Non dicitur, inquit, in sanctam ecclesiam, sed sanctam ecclesiam credendam esse, non vt Deum, sed vt ecclesiã Deo congregatam. Hac itaq; præpositionis syllaba creator à creaturis secernitur. Hęc ille. Ob id igitur auctores hi non admittunt, vt in ecclesiam credamus: quia ecclesia fidei nostræ finis non est. *In psal. 77 & tract. 29 in Ioan. De pœn. d. 2. §. Ex præmissis*

Existit autem hoc ẽt loco quædã quæstio subdifficilis. Cum enim à Hieronymo dupliciter eccclesia dicatur: & ea, quæ non habeat maculam aut rugam, & verè corpus Christi sit: & ea, quæ in Christi nomine, absque plenis virtutibus, imò cum vitiis quibusdam admixtis, congregetur: vnde nobis constare poterit, vtronam modo nomen ecclesiæ capiatur: cum dicitur columna & firmamẽtum veritatis? Hęretici siquidem quicquid in scripturis proditum est, quòd ad ecclesiæ, vel auctoritatem spectet, vel veritatem: id totum non in posteriore sensu, *In cõm. ad Ga. 1.*

sed in priore accipiendum cauillantur. Concedunt itaq; spiritum veritatis ecclesiæ sanctorum: ecclesiæ, quæ malos habeat permixtos, non concedunt. Nec ea se solũ ratione tuentur, quod in voce ambigua liberũ est vtranlibet significationem eligere: sed argumentis alijs in idẽt incumbunt, vt hoc loco & quæstione, ecclesię nomen nõ aliter vsurpandum esse persuadeant. Illud primũ est, qđ Hieronymus sentit, ecclesiam in secundo significatu abusiuè dici: vt fortis, inquit, prudens, castus, iustus & temperans, interdum plenè pro his, qui perfectæ virtutis sunt, interdum abusiue pro his, qui sunt incipiẽtes, accipiuntur. Si ergo prior significatio propria est, posterior impropria: commodiùs sine dubio ecclesiæ vocẽ in illa priore, hoc est, pro iustorum concione vsurpabimus. Rursum, cũ Apostolus illa dicit, Ecclesia subiecta est Christo, &, christus dilexit ecclesiam, &c. & Christus caput est ecclesię, ipse saluator corporis eius: vox illa pro sanctorum congregatione accipitur, vt Hieronymus Augustinusq; interpretati sunt, quid igitur causę erit, cur aliter accipiamus: cũ ecclesiam scribit Apostolus columnam esse ac firmamẽtum veritatis? Præterea, encomio illo nobilitauit Paulus non ecclesiam quamlibet, sed eam quæ esset domus dei. At domus Dei soli iusti esse creduntur, vt etiam Augustinus ait, non ergo columna veritatis est nisi ecclesia sanctorum. Præterea, Augustinus discertè docet, domum ecclesiamq; Dei, quę in bonis solum fidelibus est & sanctis Dei seruis, eam esse quæ edificata est supra petram, quæ etiam claues accepit ac potestatem soluendi & ligandi. Eadem ergo domus Dei est, quæ est columna & firmamẽtum veritatis. Quamobrẽ, si pastores, qui ecclesię sibi nomen vendicant, mali sunt: non ad eos hęc & alia similia pertinent. Quod & Augustinus idem multis aliis locis confirmat. Quæ si vera sunt, non solum conclusio illa postrema, quæ nunc expenditur, sed reliquæ omnes funditus euertuntur: & quicquid omnino hoc nobis loco constitutum est. At verò, quanquam in eam sententiam hęc & alia plura ab hæreticis disputantur, nos tamen ecclesiam sequi oportet, & ab omni, quod abhor-

Li. 7. cõt. Dona. c. 51. 24. q. 1. omnibus. Eo. li. & cap. Li. 3. con. Dona. ca. 18. & li. 5. c. 20. et 21. et li. 6. c. 3. 1. q. 1. remissionẽ. de con. d. 4. Quomodo ex audit.

ret ab

ret ab ipsius approbatione, fugere. Primum aũt hoc intelligendum puto, quæ nunc ab illis defensionis rõ viáq; tentatur, eã non modo nostras rationes euertere: sed ad id ẽt deducere, quod fidei catholicæ rerumq; omniũ publicarum naturæ dissonum atq; inimicum sit. Si.n. spiritus veritatis solum bonis à Christo est in euangelio promissus: cęteræ quoq; promissiones ad ecclesiã, quæ ex solis iustis constituitur, pertinebunt. Quocirca, dicendum est. n. sæpius, nec legum ferendarum auctoritas, nec clauium potestas, nec peccatorũ remissio, nec doctrinæ vis, nec sacerdotij religio, nec vlla omnino publica euangelij facultas, nisi in ecclesia omni ex parte bona inuenietur. Cum verò in ecclesia catholica, quæ inde ab apostolis fuit, semper fuerint mali boniq; permixti: in ea nimirum nulla fuisset firma fides, nulla certa veritas, nulla expressa potestas, nulla solida auctoritas. Ita omnia, quæ vel pontificũ, vel cõciliorum, vel totius ẽt ecclesiæ cõsensione decreta ac definita sunt, nullas omnino haberent vires. Siue. n. excipias, eos nõ esse iustos, siue, vt iusti sint, esse tñ nobis incognitos: vtralibetvia & modo illorũ dogmata, scita, leges, eludes. Eritq;, quemadmodũ supra dixi mus, res Christi publica oĩum, quæ fingi possunt, stultissimè atq; absurdissimè constituta. Itaq; fit verum illud, quod initio dixi, spiritũ veritatis, fidei catholicę fulcimẽtum, cæteraq; Spiritussancti charismata ei ecclesię esse & promissa & data: quã apostoli sua doctrina miraculisque fundarunt, ad quã ijdem suas conscripsere epistolas, quã in terris semper habuit Christus, quam sacrę literæ aptè prudenterq; describunt ex bonis ac malis piscibus, ex frumento & zizanijs, ex tritico & palea, ex fatuis sapientibusque virginibus, è seruis probis improbisq; constantem. Hæretici ergo ecclesiæ nomen sibi habeant & inuidiosam & obscurum, eamq; ecclesiam intérpretentur, quam adhuc nemo est mortalium intuitus: nos autem ecclesiam ex consuetudine tum diuini sermonis, tum etiã vitæ nostræ interpretemur. Nec metiamur eam, vt superbi & arrogantes, verborum magnificentia: sed ecclesiam eam, quę habetur, existimemus, illam autem omittamus,

quæ omnino nusquam reperitur. Homines enim sumus, remq; proinde publicam, quæ est in hominum vsu vitaq; communi, non eam, quæ fingitur, sperare debemus. Quæ omnia sic à me dicta existimari velim, nonvt nulla in terris sit coram Deo bonorum multitudo atque collectio, quæ & ecclesia & sponsa, & amica Dei in sacris literis nuncupetur: sed vt eos nos à malis in domo & ecclesia Dei minimè separemus, vbi vasa aurea & argentea sunt, lignea quoque & fictilia: non in honorem omnia, sed quę dam vel in contumeliam. Verum hęc explanata sunt an tè satis, vt arbitror, diligenter. Iam argumentis illis respõdeamus, quæ modo suggessimus: nam iis, quæ à principio libri huius sunt posita, capite sequenti eodemque postremo respondebimus.

In voce, inquiunt, ambigua licet è multis vnumquodlibet significatum accipere. Minimè, inquam, gentium. Sed antecedentia primũ & consequentia spectãda sunt: deinde considerandum, quæ natura rerum sit, quid cohęreat, quid repugnet, multaq; omnino alia, quę nos in tertiodecimo libro accuratius & exquisitiùs persequemur. Quòd si vbi dona ecclesię Christus pollicetur, continendis in officio ac veritate fidelibus necessaria, ea nos ad latẽtia solum & inuisa membra referimus: inania profecto essent dona illa, parumque ad cõem vtilitatem accõmodata. Quin, vt supra ostẽsum est, noxia essent, ac pernicioſa valde, quippe quæ perditissimis quibusq; ciuibus, & dissidiorum præberent perpetuas causas, & in omnibus omnino flagitijs impunitatem ac licentiã sempiternam. Iam verò si ratione duce ac magistra eum iniuriũ principi bono & sapienti censemus, qui illius priuilegia sic interpretatur, vt non solũ frustra, sed in perniciem concessa esse videantur: quantò magis ille erit Christi iniquus, prauus, & malicioſus interpres, qui gratias & fauores, quos reipublicæ suæ promisit Christus, in eum sensum acceperit: qui non modò vanitatem præ se ferat, sed afferat vel exitium? De ecclesia igitur, quæ bonos simul malosque complectitur, locus ille Pauli cęterique similes intelligendi sunt. At talis concio ac

cœtus

cœtus abusiuè ecclesia dicitur. Id primum nego. Nec.n. de forti, prudenti, iusto ac temperanti eadem est causa. Fateor siquidem cum Hieronymo, eiusmodi virtutum vocabula ad incipientes atque imperfectos, nō nisi per abusum traduci posse. Quoniam vera virtutis definitio non illas inchoantes, & vt ita dicā, informatas dispositiones, sed habitus planè absolutos atque perfectos exprimit: quemadmodum Aristoteles, D. Thomas, ac reliqui veri Philosophi tradiderunt. At ecclesiæ vox nihil tale indicat, quale isti fingunt, vnde malos ab eo cœtu excludamus: qui ecclesiæ sibi nomen propriè vendicat. Quamobrem nulla est improprietas, nullus abusus, si ecclesia ēt ea nuncupetur, quæ in vno baptismo, vna fide, vna religione, improbos habeat probis admixtos.

Quanquam aliter dein respondere possumus, Hieronymum de ecclesia Christi in eum sensum ferè loqui: in quo populum Dei, domum Dei, seruos Christi propemodum vsurpamus. Fit enim nescio quomodo, vt casus gignendi additus ad bonos, potissimum vocum illarum intelligentiam deducat. Ita si ad ecclesiam vitio depravatam referantur, abusus fortasse nonnullus est: qui mente magis concipi, quàm verbis significari potest. Nam & populus Dei ille in sacris literis dicitur frequentissimè, qui Deo peculiariter dicatus est, in quo scilicet Dei fides viget ac cultus: quanuis in eo sint aliqui peccatores. Sed ad Hieronymi testimonium satis.

Dupliciter homo Dei dicitur. S. Tho. 3. p. q. 48. ar. 4. ad. 1.

Ad id verò, quod subiunctum est, capite sequēti respō debimus, vbi explicabitur, quonam sensu ad Ephesios 5. Apostolus ecclesiam nominarit. Quod autem domus Dei etiam illa sit domus magna, in qua sunt vasa aurea & argētea, lignea quoq; & fictilia: non est necesse demonstrare. Id tamen, etsi perspicuum est, ad futurum tempus reseruamus, cum primi capitis argumenta diluentur. Iam, quod postremo loco ex verbis Augustini objicitur, id cautè & legendum & audiendum est: quemadmodum ante nos viri ecclesiastici admonuerunt. Possunt enim verba illa duplicem sensum ingerere. Vnū, vt soli iusti intelligātur Christi & ecclesiæ administri esse,

soli remittere peccata, soli ecclesiasticam habere & auctoritatem & potestatem. Quem sensum constat non rationi solum, sed ecclesię fidei sacrisq; etiam literis repugnare. Sed de hac re non est huius, aut loci, aut instituti differere. Alter ergo sine dubio Augustini sensus est: vt soli iusti dicantur claues regni cęlorum, potestatem ligãdi ac soluendi, spiritum veritatis & reliquas spirituales gratias accepisse: q; vniuersa dona hæc non propter malos, sed propter bonos ecclesię & promissa & collata sint. Sic.n. quę œconomis ac dispensatoribus paterfamilias tribuit: in familię commoditates distribuenda, nõ œconomis hęc, sed familię ipsi tributa esse intelliguntur.

Sic quę episcopis & clericis populus dedit in paperũ expendenda vsus: ea nõ episcopis & clericis, sed pauperibus dicitur cõtulisse. Sic ẽt, si princeps homini ignoto quicquam ob amici sui preces meritumque donarit, id iure ac verè dicet se non homini ignoto, sed amico donasse. Ad quã omnino legẽ illa quoq; explicãda sunt, quæ ex Augustino contra Petri & successorum eius auctoritatem afferuntur. Claues nõ vnus homo Petrus, sed vnitas accepit ecclesiæ. Item, Potestatem ligandi ac soluendi Petrus cum omnibus tanquam personam gerens ipsius vnitatis accepit. Item Ecclesiæ claues datę sunt, cũ Petro datæ sunt: & cũ ei dicitur, ad omnes dicitur: Pasce oues meas. Quæ omnia, vt opinor, nihil aliud significant, quàm Petrum ac cæteros ecclesiæ ministros, nec sibi, nec ob sua merita, sed ecclesiæ, obq; ecclesiæ causam, claues, reliquaque euangelij publica munera accepisse. Quanquã priora illa scio aliter ab alijs interpretari. Sũt enim qui ea referant ad vsum potestatis: quem mali, quia legitimum habere non possunt, dicuntur non habere. Alij referunt omnino ad gratiam, non illam sacramentalem, quæ etiam per malos ministros dari solet, sed quæ precibus ministri respondet, vt de con. distin. 4. Quomodo Augustinus videtur significare. Alij tandem existimant, Augustinum de publicis raptoribus, vsurarijs, concubinarijs, sacrilegis, loqui. A quibus olim, perinde vt si essent ab ecclesia præcisi, non licebat sacramenta percipere,

In serm. apost. Petri & Pauli. Hom. 10. in Ioan. in lib. de ago. Christia.

Con. Do. li. 5. c. 22

pere. Ideoque illiusmodi ministri gratiam sacramentorum non dabant. Verùm hoc disputare, vt sępe iam diximus, non est huius diei ac temporis. Et Vualdensiũ insania iãpridem explosa est: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare. Itaque de his dictum est satis. Nunc argumenta, quæ à principio contra ecclesiæ auctoritatẽ posita sunt, quàm breuissimè possumus, refellamus.

Caput postremum, in quo argumenta primi capitis confutantur.

PRimum verò argumentum promptissimum est refellere: nec vno tantum, sed multis etiam modis. Tum, quòd nec Moyses nec Iosue, in quorum gubernatione tẽpus illud erat positum, in populi furorem & insaniam incideruntTum, quòd ne certum est quidem, eos, qui in castris remanserint, in flagitium omnes consensisse: quin verò simillimum est, nonnullos etiam repugnasse. Nam, vbi primum Moyses illam vocem edidit, si quis est Domini, iungatur mihi: congregati sunt ad eum omnes filij Leui, consecraruntq; manus suas Domino vnusquisq; in filio & in fratre suo. Ex quo intelligitur, qui ad vnam Moysi vocem se illi coniunxerint, qui à Domino steterint, quos Dominus iustitiæ suæ administros in vltione fecerit, hos in eo scelere cæterorum socios & consortes non fuisse. Quid? quòd Aaron nondum sacerdotio fuerat initiatus, nec adhuc ei fuerat superhumerale impositũ rationaliq; adstrictum & aptatum, in quo erat doctrina & veritas. Nihil ergo mirum, si Aaron filijque ius nec pastores populi constituti, nec sacerdotes consecrati in fide ac religione errarunt. Quanquam Aaron, quod & Petro & Marcellino postea accidit, metu peccauit, non infidelitate. Nihil ergo contra nos affertur, qui afferimus, sacerdotes pastores iam ecclesię à Christo institutos errare omnes in fide ac religione non posse. De argumento itaque primo tantum. *Leuit. 8.*

Secundum autem videtur esse grauius, quo non Caluinus modò, sed Donatistę etiam aduersum catholicos vsi sunt: quemadmodum libro de vnitat. Ecclesiæ. ca. 12. Augustinus *Secundũ argumentũ refellitur.*

ſtatum & mores poſt Meſſiam refrenda ſint, & ſequenti libro multa exempla cognoſcentur, & nunc ſatis in vno exemplo demonſtrabitur. Aggæus Zorobabelem ac Ieſum ſacerdotem, magnum totumque omnino populum, vt domum Dei ædificarent, his verbis admonuit, Et nunc confortare Zorobabel dicit Dominus, & confortare Ieſu ſacerdos magnæ, & confortare omnis populus terræ, & facite: quoniam ego vobiſcum ſum, & Spiritus meus erit in medio veſtrum, nolite timere. At eodem poſtea capite ſubiunxit Aggæus, ſi tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et reſponderunt Sacerdotes, contaminabitur. Et reſpondit Aggęus, Sic populus iſte ante faciem meam dicit Dominus, & ſic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Quem omnino locum conuenientius de populi ſtatu poſt Teſtamenti veteris conſummationem intelli imus. Tametſi Auguſtinus ad formam quoque ſuperiorum hoc exemplum interpretatus eſt. Sed, vt dixi, & ad populi conditionem poſt Meſsię aduentum aptius hoc congruentiusque refertur, & plura alia præſertim apud Iſaiam huic propoſito inſeruire, libro proximo oſtenſuri ſumus. Itaque de Iſaiæ. Hieremiæque teſtimonijs dictum eſt ſatis.

Lib. con. Don. poſt collat. ca. 20.

Illud verò, quod tertio loco ſubiicitur, eccleſiam occultam eſſe poſſe, Donatiſtæ etiam olim poſuere. Quibus tamē Auguſtinus occurrit in hęc verba. Non eſt eccleſia nobis operta, quia nō eſt ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Et de illa dictū eſt: Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. Donatiſtis operta eſt, &c. Tantum Auguſtinus.

Tertio argum. reſpōdetur. De unit. eccle. ca. 14.

Primum autem illud falſum eſt, veterem populum aliquando nullam eccleſiæ ſpeciem habuiſſe. Nam cùm ſe ſolum relictū quereretur Helias, ſeptem millia virorum ſcriptura cōmemorat genua ſua nō curuaſſe ante Baal: quibus ſanè illud perſpectū & exploratū erat nō fidē et vnitatem, ſed regnum eſſe diuiſum: extareq; proinde in Hieruſalem templum Dei, ſummū ſacerdotem, uerā de

lege

lege ac religione doctrinã. Eiusmodi Tobias erat, qui, cũ tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, ipse pergebat ad tẽplum domini, & ibi adorabat Dominũ Deũ Israel, decimas fideliter offerẽs, & cętera his similia secundũ legẽ Dei puerulus etiã obseruãs. Tob. 1.

Deinde, non sequitur, si populus ille ita vacillauit, vt penè cecidisse videatur: si ita dispersus est, vt propemodùm formam & speciem amiserit, Christi quoque ecclesiam vsque à deo obscurari posse: vt nulla eius species effulgeat. Plebs enim illa vetus, vt quæ casura esset, ruinam sæpè minabatur. Et quoniam futurum erat, vt illi reipublicæ tanquam sempiterna nox esset offusa: nihil mirum si sensim obscurata est & euanuit. Quid autem si quandoque etiam vix apparuit, cui tam parua lux tenuisque noctis splendor affulsit? nẽpe lucerna lucens in caliginoso loco. Sed hæc explicabuntur in sequenti libro diligentius. Nam Hilarij auctoritatem, qua nos Caluinus vrgendos existimat, Vincentius Augustino quondam opposuit: sed hic loca omnia, quæ ille ex Hilario collegerat, tanquam meras calumnias contudit & obtriuit ferè in hæc verba. Ecclesia aliquando obscuratur quidem multitudine scandalorum, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet. Aliquando tentationum fluctibus operitur atque turbatur: & tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, vnde putasti insidiandum contra testimonia tot diuina, & cætera. Potes hoc modo dicere nec ecclesias Galatiæ tunc fuisse, quando dicebat Apostolus: O stulti Galatæ, quis vos fascinauit? Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos grauiter increpabat. Quis enim nescit illo tempore obscuris verbis multos parui sensus fuisse, deluſos, vt putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipsi credebant: alios autem timore cessisse et simulatè consensisse. Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hęreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabãt, 2. Pet. 1. *In epist. ad Vincẽ. nu. 48*

quidam

quidam toto orbe latitabant. Hilarius ergo decem prouinciarum Asianarum aut zizania nõ triticũ arguebat, aut ipsum etiam triticum, quod defectu quodã periclitabatur, quanto vehementius, tanto vtilius arguendum putabat. Habent enim etiam scripturę canonicæ hunc arguendi morem, vt tanquã omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perueniat. Hactenus Augustinus.

Aduersum Luciferia.

Ac Hieronymus, ingemuit totus orbis, inquit, & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iã supererat spei. Dominus excitatur, imperat tẽpestati, bestia moritur, tranquillitas redijt. Manifestius dicam, omnes episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exterminati, ad ecclesias redeunt. Tunc triumphatorẽ suum Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilariũ de prælio reuertentem Galliarum ecclesia complexa est: tunc aditũ Eusebij lugubres vestes Italia mutauit. Hæc Hieronymus, multaq; alia, quæ breuitatis studio prætereo. Sed hæc satis sunt vt omnes intelligant, nauem ecclesiæ in alto hæresum, seditionum, discordiarumque procellis fluitantem, fuisse iactatam quidem ac pene opertam fluctibus: sed nõ fuisse tamen in tanta etiam tempestate demersam. Quin in suis licet paucis fortissimis eminuit, qui quo magis in remigando laborarunt, eò aspectabiliores clarioresque fuerunt. Nec hoc loco opus est ecclesiæ Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omnino ipsa latuit, sed toti semper orbi manifesta fuit, quẽadmodum sexto postea libro accuratius ostẽdetur.

Matth. 8

Quintũ vespuitur

Nec verò sub diuersis pontificibus, fides ecclesiæ aut soluitur aut occultatur. Quin eo etiã tẽpore ecclesia catholica fidei suæ manifestũ argumentũ edit. Iudicia tunc pastorũ periclitantur, quę sine certo ecclesiæ capite infirma atque ĩcerta erunt. De quare alio libro differemus.

Sexto fit satis.

Iam, in sexto argumento Caluinus & multũ operæ ac verborũ sumit, & uano se labore frãgit. Poterat breuius ac facilius dicere, quoniã synagoga extincta omnino et deleta est, ecclesiam quoque Christi funditus esse delendam. At discessio, quam prædixit Apostolus, uenire nõ

potest,

potest,dum vera ecclesiæ facies extiterit. Id Caluinus dicit:non probat.Itaq; falsum est.Quin posteaquã Germania nõ solũ à Romano põtifice, sed à Romano eodẽque suo imperatore maiore ex parte defecit: illa fortassis Pauli prædictio impleta est, instantque proinde Antichristi infœliciſſima tẽpora. At, filius hominis veniẽs fidẽ nõ inueniet in terra.Sed huic argumẽto rñdet Hieronymus,illã hic fidẽ nominari,de qua Dñs aiebat, Fides tua te saluã fecit.Et alibi de Centurione, Nõ inueni tantam fidẽ in Israel.Et rursum ad Apostolos,Quid timidi estis modicæ fidei? Necnon & in alio loco,Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis, &c.Nec.n.Centurio aut illa mulierculã in Trinitatis sacramenta crediderant:sed simplicitas mentis & deuota Deo suo anima cõmendata est. Hæc est fides quã raro inuentã deus pronunciauit. Hæc est fides,quæ ẽt apud eos,qui bene credunt, difficilè perfecta inuenitur. Eodẽ quoq; modo Augustinus respondet,dominum de perfecta fide loqui: quæ ita difficilis est in hominibus,vt in ipsis admirabilibus sanctis inueniatur aliquid vbi trepidauerint.Addit rursum, propter iniquorum abundantiã & paucitatẽ bonorum, quæ illa potissimum ætate erit,Dominum ita loquutum.Propterea enim non dixit, Filius hominis veniens non inueniet fidem in terra,sed quasi dubitans,putasne, ait,inueniet fidem.Non q; ille cuncta sciens de aliqua re dubitaret,sed vt sua dubitatione figuraret nostram: quia propter multa scandala circa finem seculi pullulantia, hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error eripiendus est,qui vanissimis argumẽtis adducti sunt,vt putarent fidem in solo vno manere posse. Cum enim ecclesiæ nomen collectiuũ sit,si vnus tantum crederet, non crederet ecclesia.Adde q; Dominus per Matthæũ dicit.Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.Vobiscum ait. Et per Ioannem,cum pollicetur spiritum veritatis fidelibus sempiternum,pluribus illum pollicetur: non tantum vni. Adde etiam quòd corpus non est vnum membrum,sed multa,vt Apostolus ad Corinthios docet.Sed corpus Christi: quod est ecclesia,

In dialogo aduersum Lucifer ianos.

De vnit. eccl.c.13

Mat.vlt. Ioan.14. & 16.

1.Co.12

Ephe. 4. vt idem ad Ephesios ostendit, vsq; in finem permanebit. Non ergovnquam multi fideles in ecclesia deerunt.

Mat. 13. Præterea triticum simul cum zizanijs in agro, boniq; pisces cum malis in reti, vsque ad consummationem seculi durabunt. Non ergo solùm invno manebit fides. Sed deficiet hostia & sacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad finem seculi, sed ad synagogæ consummationem existimo referendam. Quod si quis ad tẽpus Antichristi referre velit, cum hoc ego non magnoperè cõtenderim: modò sic interpretetur, vt propter crudelissimi tyranni sæuitiam sacerdotes à publico & solenni sacrificio desistant. Quod verò ex Apocalypsi Ioannis objicitur, quoniam valde obscurum est, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium. Tametsi hoc oraculum in Luthero fateor esse completum: cui data est clauis putei abyssi, vt errores penitus demersos atque defossos eruendo, tanta caligine orbem obduceret, vt vel lucem ipsam tenebris circunfudisse videretur. Sed affulget adhuc ecclesiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis abintus, nihilque in ea externi splendoris est: qui fieri potest, vt illa cohæreant, Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundatavarietate. Item, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: & nõ potest ciuitas abscondi super montem posita, neque accendunt lucernã, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant, cæteraque similia quæ sunt, ne lõgum faciam, prætereunda. Planũ est igitur in sponsa Christi, in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil simulatũ est, sed omnia vera, syncera, solida, omnem ẽt externam gloriam ab interiore virtute & splendore procedere. Ac de sexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis vero argumentis diluendis illud admonere operæpretium est, per figuratã dictionẽ multa, quæ parti conueniunt, in totum solere transferri. Id nobis in vsu est, cùm persæpè aliàs, tũ magis cùm de ciuitate, populo, regno, omnique omnino cœtu loquimur, de quibus ea in

vniuer-

vniuersum dicimus,in quę nō omnes reipublicæ partes, sed interdum paucæ ēt concurrunt.Populum.n.robustū, gentem bellicosam appellamus, non q; omnes in ea republica aut robusti aut bellicosi sint, sed q; viri ex ea ad rem bellicam selecti eiusmodi soleant esse. Nec.n.aliter de humana republica ac de humano corpore loquitur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus pesque vel agitvel etiam patitur.Dicitur mundus immundusue, si facies aut munda,aut immunda sit: eodemq; omnino modo similiter in reliquis.Inde adeò venit,vt vocabula, quæ quibusdam ecclesiæ partibus conuenire videmus,ecclesiæ ipsi attribuantur. Ad hanc.n.legem ecclesia dicitur amica,pulchra,immaculata,sancta, videlicet ratione bonorum:hortus conclusus,fons signatus, ratione electorum. Qui cùm prima atque optima pars sint ecclesiæ Christianę,imò verò regni cœlorum cum sint principes, quamuis in terrena repub.despicatissimi ac contemptissimi:verè ac iure ea,quæ in eos conueniunt, in totam ecclesiam transferuntur. Quoniā, vt ex Aristotele ēt antè docuimus,id ciuitas aut esse aut facere dicitur, quod in ea primarij & optimates aut esse dicuntur aut facere. Neque hoc loco,vbi à Lutheranis vel maximè petimur, Lutheri testimoniū negligendū est,quo intelligant hi rē esse tam apertā atq; dilucidam, vt eam ne Lutherus ipse quidē negare potuerit.Is igitur, cùm in concione quadam ad populum explicaret, quemadmodum ecclesia sancta diceretur per synecdochen docet Matthæū scripsisse,latrones blasphemasse:cùm vnum eorum id fecisse Lucas scribat.Sic vnus & idem populus,vt ait, arguitur in Prophetis, cum multi sint inter eos boni: rursus laudatur,cùm multi sint inter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea est figura,quæ cōmunia faciat omnia bona:communia item omnia mala. Vt alter alterius onera portet,& sic impleat legem Christi. Sic ciuitas vel regio vel domus feciſſe aut passa esse dicitur,quod aliquod in ea fecerūt aut passi sunt.Hactenus Lutherus. Hic ego hæreticos vniuersos appello, vt iam vel ipsi sint iudices, num pudenter nobis opponant ecclesiam hortum conclusum

cluſum eſſe fontem ſignatum, puteum aquæ viuæ, paradiſum cum pomorum fructibus, ſanctam, pulchram, perfectam, ſine macula & ruga glorioſam: vt in ea nullum præſcitũ, nullum infirmũ, nullum improbum eſſe conficiant. Sed reſpondeamus ad ſingula. In ſeptimo argumẽto canticorũ de eccleſia encomium ponitur, cui abũdè, vt reor, ſatisfecimus Additur deinceps, in arca ſolos eos fuiſſe qui ſalui facti ſunt: arcã aũt eccleſiæ imaginẽ extitiſſe. At ne quis in hunc errorẽ incideret, vt putaret omnes qui per baptiſmũ in eccleſiã tranſeunt, eſſe saluos: id circo Petrus cautè & ſapienter adiecit, Quod & vos nũc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordiũ, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio, &c. Alioqui ẽt, quod Hieronymus aduerſum Luciferianos ait, vt in arca omniũ animaliũ genera, ita & in eccleſia vniuerſarum gentiũ & morum homines ſunt. Vt ibi pardus & hœdi, lupus & agni: ita & hic iuſti & peccatores, id eſt, vaſa aurea & argentea cum ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potiſſimũ eccleſiæ typus eſt, ꝙ extra eam nullus ſeruatus eſt: non in eo quòd omnes intra illã facti ſunt ſalui. Sed arcæ Sacramenta è Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Septimũ diſſoluitur.

Chriſtus, aiunt, nõ eſt alterius eccleſię caput, niſi eius, cuius ſaluator eſt. Hoc primum non eſt adeò expeditũ. Eſt enim caput angelorum Chriſtus: nec conſtat tamen an eorum ſit propriè ſeruator. Certè ego non puto: quãuis contrà ſit à nonnullis diſputatum. De qua re non eſt hic locus diſſerendi. Deinde, ea connexio infirma eſt, Chriſtus eſt eccleſiæ ſaluator, ergo omnes qui ſunt in ecclęſia ſeruat. Eſt enim ſaluator omnium hominum, maximè fidelium: nec omnes tamen re ipſa saluos facit. Atq; vt Chriſtus corpus ſuum, quod eſt eccleſia, ſeruet: ſeruet, inquam, rei efficientia & exitu: adhuc non ſequitur, eum omnes qui ſunt in eccleſia ſeruare. Tum quoniam iã ſatis oſtenſum & patefactum eſt, quædam de eccleſia verè dici, quę ei non omnium, ſed quarundam partium ratione conueniunt. Tum quoniam totius partiumque vocabula latius fuſa ſunt, quàm voces corporis atque membrorum,

1. Tim. 5

brorum,quemadmodum paulo post explanaturi sumus. Ita non fit,vt si corpus Christi omniaq; eius membra seruantur:partes ecclesiæ seruentur omnes. Nec verò Paulus ait, Christum exhibere sibi glorioſam ecclesiam: solum astruit seipsum tradidisse, vt eam exhiberet glorioſam. Quemadmodum autem mortuus ille est, vt omnes viueremus,nec viuunt omnes tamen: sic se tradidit pro ecclesia,vt eam mundaret & glorificaret: nec tamen omnes qui in ecclesia sunt mundantur & glorificantur. Tametsi verè ecclesiam suam sibi exhibet glorioſam: sed nec in omnibus partibus,nec in hoc fortasse tempore.

Porrò id qđ sequitur facillimũ est. Nã, quanquã filij Dei aliquando ſm prædestinationem nominẽtur: at propria eademq; frequens denominatio à præsenti iustitia fit:vt capite tertio explanatum est. Videmus autem, verè filios exhæreditari,ac iustè aliquando quidem. Non itaque colligitur,filius est,igitur percipiet hæreditatẽ: nisi illud simul ponas,& ius qđ accepit non amisit. Quoniã aũt filius Dei non semper probus intelligitur, sed is quoque interdũ,qui paterna bona prodegerit: ẽt hoc distinguendũ puto,Ecclesiã è Dei solùm filijs constare. Nã si filios voces,qui per baptismũ sunt Christo & Ecclesię geniti:id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidã & stultifilij,quos patris matrisq; cura parturire iterũ gestit, donec formetur in eis Christus. Sin filios Dei iuxta frequentiorem scripturæ sum veos tantùm appelles, qui probi & sapientes sunt:certe ecclesia non ex his modò constituitur, sed ex illis etiam qui paternæ & probitatis & sapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filij quandoque diffunditur. Nonne, inquit, ipse est pater tuus? At generatio peruersa erat & infideles filij. Item, filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Item conuertimini filij reuertentes,& sanabo auersiones vestras. Item, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quod de sanctis ecclesiæ viris dictum esse omnes Christi fideles agnoscunt. Vnde autem appellat spinas,nisi,vt Augustinus ait, propter malignitatem morum? Et easdem vnde filias,nisi propter communio-

Ioan. 11.

Deu. 32.
Isa. 1.
Hiere. 3

Cant. 2.

De vnit. eccl. c. 13

ſtatum & mores poſt Meſſiam refrenda ſint, & ſequenti libro multa exempla cognoſcentur, & nunc ſatis in vno exemplo demonſtrabitur. Aggæus Zorobabelem ac Ieſum ſacerdotem, magnum totumque omnino populum, vt domum Dei ædificarent, his verbis admonuit, Et nunc confortare Zorobabel dicit Dominus, & confortare Ieſu ſacerdos magnæ, & confortare omnis populus terræ, & facite: quoniam ego vobiſcum ſum, & Spiritus meus erit in medio veſtrum, nolite timere. At eodem poſtea capite ſubiunxit Aggæus, ſi tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et reſponderunt Sacerdotes, contaminabitur. Et reſpondit Aggęus, Sic populus iſte ante faciem meam dicit Dominus, & ſic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Quem omnino locum conuenientius de populi ſtatu poſt Teſtamenti veteris conſummationem intelli imus. Tametſi Auguſtinus ad formam quoque ſuperiorum hoc exemplum interpretatus eſt. Sed, vt dixi, & ad populi conditionem poſt Meſsię aduentum aptius hoc congruentiusque refertur, & plura alia præſertim apud Iſaiam huic propoſito inſeruire, libro proximo oſtenſuri ſumus. Itaque de Iſaiæ. Hieremiæque teſtimonijs dictum eſt ſatis.

Lib. con. Don. poſt collat. ca. 20.

Illud verò, quod tertio loco ſubiicitur, eccleſiam occultam eſſe poſſe, Donatiſtæ etiam olim poſuere. Quibus tamē Auguſtinus occurrit in hęc verba. Non eſt eccleſia nobis operta, quia nō eſt ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Et de illa dictū eſt: Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. Donatiſtis operta eſt, &c. Tantum Auguſtinus.

Tertio argum. reſpōdetur. De unit. eccle. ca. 14.

Primum autem illud falſum eſt, veterem populum aliquando nullam eccleſiæ ſpeciem habuiſſe. Nam cùm ſe ſolum relictū quereretur Helias, ſeptem millia virorum ſcriptura cōmemorat genua ſua nō curuaſſe ante Baal: quibus ſanè illud perſpectū & exploratū erat nō fidē et vnitatem, ſed regnum eſſe diuiſum: extareq; proinde in Hieruſalem templum Dei, ſummū ſacerdotem, uerā de

lege

lege ac religione doctrinã. Eiusmodi Tobias erat, qui, cũ tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, ipse pergebat ad tẽplum domini, & ibi adorabat Dominũ Deũ Israel, decimas fideliter offerẽs, & cętera his similia secundũ legẽ Dei puerulus etiã obseruãs. Tob. 1.

Deinde, non sequitur, si populus ille ita vacillauit, vt penè cecidisse videatur: si ita dispersus est, vt propemodùm formam & speciem amiserit, Christi quoque ecclesiam vsque à deo obscurari posse: vt nulla eius species effulgeat. Plebs enim illa vetus, vt quæ casura esset, ruinam sæpè minabatur. Et quoniam futurum erat, vt illi reipublicæ tanquam sempiterna nox esset offusa: nihil mirum si sensim obscurata est & euanuit. Quid autem si quandoque etiam vix apparuit, cui tam parua lux tenuisque noctis splendor affulsit? nẽpe lucerna lucens in caliginoso loco. Sed hæc explicabuntur in sequenti libro diligentius. Nam Hilarij auctoritatem, qua nos Caluinus vrgendos existimat, Vincentius Augustino quondam opposuit: sed hic loca omnia, quæ ille ex Hilario collegerat, tanquam meras calumnias contudit & obtriuit ferè in hæc verba. Ecclesia aliquando obscuratur quidem multitudine scandalorum, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet. Aliquando tentationum fluctibus operitur atque turbatur: & tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, vnde putasti insidiandum contra testimonia tot diuina, & cætera. Potes hoc modo dicere nec ecclesias Galatiæ tunc fuisse, quando dicebat Apostolus: O stulti Galatæ, quis vos fascinauit? Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos grauiter increpabat. Quis enim nescit illo tempore obscuris verbis multos parui sensus fuisse, delusos, vt putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipsi credebant: alios autem timore cessisse et simulatè consensisse. Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hęreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabãt, 2. Pet. 1. *In epist. ad Vincẽ. nu. 48*

quidam

quidam toto orbe latitabant. Hilarius ergo decem prouinciarum Asianarum aut zizania nõ triticũ arguebat, aut ipsum etiam triticum, quod defectu quodã periclitabatur, quanto vehementius, tanto vtilius arguendum putabat. Habent enim etiam scripturę canonicæ hunc arguendi morem, vt tanquã omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perueniat. Hactenus Augustinus.

Aduersum Luciferia.

Ac Hieronymus, ingemuit totus orbis, inquit, & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iã supererat spei. Dominus excitatur, imperat tẽpestati, bestia moritur, tranquillitas redijt. Manifestius dicam, omnes episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exterminati, ad ecclesias redeunt. Tunc triumphatorẽ suum Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilariũ de prælio reuertentem Galliarum ecclesia complexa est: tunc aduentũ Eusebij lugubres vestes Italia mutauit. Hæc Hieronymus, multaq; alia, quæ breuitatis studio prætereo. Sed hæc satis sunt vt omnes intelligant, nauem ecclesiæ in alto hæresum, seditionum, discordiarumque procellis fluitantem, fuisse iactatam quidem ac pene opertam fluctibus: sed nõ fuisse tamen in tanta etiam tempestate demersam. Quin in suis licet paucis fortissimis eminuit, qui quo magis in remigando laborarunt, eò aspectabiliores clarioresque fuerunt. Nec hoc loco opus est ecclesiæ Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omnino ipsa latuit, sed toti semper orbi manifesta fuit, quẽadmodum sexto postea libro accuratius ostẽdetur.

Matth. 8

Quintũ vespuitur

Nec verò sub diuersis pontificibus, fides ecclesiæ aut soluitur aut occultatur. Quin eo etiã tẽpore ecclesia catholica fidei suæ manifestũ argumentũ edit. Iudicia tunc pastorũ periclitantur, quę sine certo ecclesiæ capite infirma atque ĩcerta erunt. De quare alio libro differemus.

Sexto fit satis.

Iam, in sexto argumento Caluinus & multũ operæ ac verborũ sumit, & uano se labore frãgit. Poterat breuius ac facilius dicere, quoniã synagoga extincta omnino et deleta est, ecclesiam quoque Christi funditus esse delendam. At discessio, quam prædixit Apostolus, uenire nõ

potest,

potest,dum vera ecclesiæ facies extiterit. Id Caluinus dicit:non probat.Itaq; falsum est.Quin posteaquã Germania nõ solũ à Romano põtifice, sed à Romano eodẽque suo imperatore maiore ex parte defecit: illa fortassis Pauli prædictio impleta est, instantque proinde Antichristi infœliciſſima tẽpora. At, filius hominis veniẽs fidẽ nõ inueniet in terra.Sed huic argumẽto rñdet Hieronymus,illã hic fidẽ nominari,de qua Dñs aiebat, Fides tua te saluã fecit.Et alibi de Centurióne, Nõ inueni tantam fidẽ in Israel.Et rursum ad Apostolos,Quid timidi estis modicæ fidei? Necnon & in alio loco,Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis, &c.Nec.n.Centurio aut illa mulierculã in Trinitatis sacramenta crediderant:sed simplicitas mentis & deuota Deo suo anima cõmendata est. Hæc est fides quã raro inuentã deus pronunciauit. Hæc est fides,quæ ẽt apud eos,qui bene credunt, difficilè perfecta inuenitur. Eodẽ quoq; modo Augustinus respondet,dominum de perfecta fide loqui: quæ ita difficilis est in hominibus,vt in ipsis admirabilibus sanctis inueniatur aliquid vbi trepidauerint.Addit rursum, propter iniquorum abundantiã & paucitatẽ bonorum, quæ illa potissimum ætate erit,Dominum ita loquutum.Propterea enim non dixit, Filius hominis veniens non inueniet fidem in terra,sed quasi dubitans,putasne, ait,inueniet fidem.Non q; ille cuncta sciens de aliqua re dubitaret,sed vt sua dubitatione figuraret nostram: quia propter multa scandala circa finem seculi pullulantia, hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error eripiendus est,qui vanissimis argumẽtis adducti sunt,vt putarent fidem in solo vno manere posse. Cum enim ecclesiæ nomen collectiuũ sit,si vnus tantum crederet, non crederet ecclesia.Adde q; Dominus per Matthæũ dicit.Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.Vobiscum ait. Et per Ioannem,cum pollicetur spiritum veritatis fidelibus sempiternum,pluribus illum pollicetur: non tantum vni. Adde etiam quòd corpus non est vnum membrum,sed multa,vt Apostolus ad Corinthios docet.Sed corpus Christi: quod est ecclesia,

In dialogo aduersum Lucíferianos.

De vnit. eccl.c.13

Mat.vlt. Ioan.14. & 16.

1.Co.12

Ephe. 4. vt idem ad Ephesios ostendit, vsq; in finem permanebit. Non ergo vnquam multi fideles in ecclesia deerunt.

Mat. 13. Præterea triticum simul cum zizanijs in agro, boniq; pisces cum malis in reti, vsque ad consummationem seculi durabunt. Non ergo solùm in vno manebit fides. Sed deficiet hostia & sacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad finem seculi, sed ad synagogæ consummationem existimo referendam. Quod si quis ad tẽpus Antichristi referre velit, cum hoc ego non magnoperè cõtenderim: modò sic interpretetur, vt propter crudelissimi tyranni sæuitiam sacerdotes à publico & solenni sacrificio desistant. Quod verò ex Apocalypsi Ioannis objcitur, quoniam valde obscurum est, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium. Tametsi hoc oraculum in Luthero fateor esse completum: cui data est clauis putei abyssi, vt errores penitus demersos atque defossos eruendo, tanta caligine orbem obduceret, vt vel lucem ipsam tenebris circunfudisse videretur. Sed affulget adhuc ecclesiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis abintus, nihilque in ea externi splendoris est: qui fieri potest, vt illa cohæreant, Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate. Item, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: & nõ potest ciuitas abscondi super montem posita, neque accendunt lucernã, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant, cæteraque similia quæ sunt, ne lõgum faciam, prætereunda. Planũ est igitur in sponsa Christi, in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil simulatũ est, sed omnia vera, syncera, solida, omnem ẽt externam gloriam ab interiore virtute & splendore procedere. Ac de sexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis vero argumentis diluendis illud admonere operæpretium est, per figuratã dictionẽ multa, quæ parti conueniunt, in totum solere transferri. Id nobis in vsu est, cùm persæpè aliàs, tũ magis cùm de ciuitate, populo, regno, omnique omnino cœtu loquimur, de quibus ea in

vniuer-

vniuersum dicimus,in quę nō omnes reipublicæ partes, sed interdum paucæ ēt concurrunt.Populum.n.robustū, gentem bellicosam appellamus, non q; omnes in ea republica aut robusti aut bellicosi sint, sed q; viri ex ea ad rem bellicam selecti eiusmodi soleant esse. Nec.n.aliter de humana republica ac de humano corpore loquitur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus pesque vel agitvel etiam patitur.Dicitur mundus immundusue, si facies aut munda,aut immunda sit: eodemq; omnino modo similiter in reliquis.Inde adeò venit,vt vocabula, quæ quibusdam ecclesiæ partibus conuenire videmus,ecclesiæ ipsi attribuantur. Ad hanc.n.legem ecclesia dicitur amica,pulchra,immaculata,sancta, videlicet ratione bonorum:hortus conclusus,fons signatus, ratione electorum. Qui cùm prima atque optima pars sint ecclesiæ Christianę,imò verò regni cœlorum cum sint principes, quamuis in terrena repub.despicatissimi ac contemptissimi:verè ac iure ea,quæ in eos conueniunt, in totam ecclesiam transferuntur. Quoniā, vt ex Aristotele ēt antè docuimus,id ciuitas aut esse aut facere dicitur, quod in ea primarij & optimates aut esse dicuntur aut facere. Neque hoc loco,vbi à Lutheranis vel maximè petimur, Lutheri testimoniū negligendū est,quo intelligant hi rē esse tam apertā atq; dilucidam, vt eam ne Lutherus ipse quidē negare potuerit.Is igitur, cùm in concione quadam ad populum explicaret, quemadmodum ecclesia sancta diceretur per synecdochen docet Matthæū scripsisse,latrones blasphemasse:cùm vnum eorum id fecisse Lucas scribat.Sic vnus & idem populus,vt ait, arguitur in Prophetis, cum multi sint inter eos boni: rursus laudatur,cùm multi sint inter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea est figura,quæ cōmunia faciat omnia bona:communia item omnia mala. Vt alter alterius onera portet,& sic impleat legem Christi. Sic ciuitas vel regio vel domus feciſſe aut passa esse dicitur,quod aliquod in ea fecerūt aut passi sunt.Hactenus Lutherus. Hic ego hæreticos vniuersos appello, vt iam vel ipsi sint iudices, num pudenter nobis opponant ecclesiam hortum conclusum

cluſum eſſe fontem ſignatum, puteum aquæ viuæ, paradiſum cum pomorum fructibus, ſanctam, pulchram, perfectam, ſine macula & ruga glorioſam: vt in ea nullum præſcitũ, nullum infirmũ, nullum improbum eſſe conficiant. Sed reſpondeamus ad ſingula. In ſeptimo argumẽto canticorũ de eccleſia encomium ponitur, cui abũdè, vt reor, ſatisfecimus. Additur deinceps, in arca ſolos eos fuiſſe qui ſalui facti ſunt: arcã aũt eccleſiæ imaginẽ extitiſſe. At ne quis in hunc erroré incideret, vt putaret omnes qui per baptiſmũ in eccleſiã tranſeunt, eſſe saluos: id circo Petrus cautè & ſapienter adiecit, Quod & vos nũc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordiũ, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio, &c. Alioqui ẽt, quod Hieronymus aduerſum Luciferianos ait, vt in arca omniũ animaliũ genera, ita & in eccleſia vniuerſarum gentiũ & morum homines ſunt. Vt ibi pardus & hœdi, lupus & agni: ita & hic iuſti & peccatores, id eſt, vaſa aurea & argentea cum ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potiſſimũ eccleſiæ typus eſt, ꝙ extra eam nullus ſeruatus eſt: non in eo quòd omnes intra illã facti ſunt ſalui. Sed arcæ Sacramenta è Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Septimũ diſſoluitur.

Chriſtus, aiunt, nõ eſt alterius eccleſię caput, niſi eius, cuius ſaluator eſt. Hoc primum non eſt adeò expeditũ. Eſt enim caput angelorum Chriſtus: nec conſtat tamen an eorum ſit propriè ſeruator. Certè ego non puto: quãuis contrà ſit à nonnullis diſputatum. De qua re non eſt hic locus diſſerendi. Deinde, ea connexio infirma eſt, Chriſtus eſt eccleſiæ ſaluator, ergo omnes qui ſunt in ecclęſia ſeruat. Eſt enim ſaluator omnium hominum, maximè fidelium: nec omnes tamen re ipſa saluos facit. Atq; vt Chriſtus corpus ſuum, quod eſt eccleſia, ſeruet: ſeruet, inquam, rei efficientia & exitu: adhuc non ſequitur, eum omnes qui ſunt in eccleſia ſeruare. Tum quoniam iã ſatis oſtenſum & patefactum eſt, quædam de eccleſia verè dici, quę ei non omnium, ſed quarundam partium ratione conueniunt. Tum quoniam totius partiumque vocabula latius fuſa ſunt, quàm voces corporis atque membrorum,

1. Tim. 5

brorum,quemadmodum paulo post explanaturi sumus. Ita non fit,vt si corpus Christi omniaq; eius membra seruantur:partes ecclesiæ seruentur omnes. Nec verò Paulus ait, Christum exhibere sibi glorioſam ecclesiam: solum astruit seipsum tradidisse, vt eam exhiberet glorioſam. Quemadmodum autem mortuus ille est, vt omnes viueremus,nec viuunt omnes tamen: sic se tradidit pro ecclesia,vt eam mundaret & glorificaret: nec tamen omnes qui in ecclesia sunt mundantur & glorificantur. Tametsi verè ecclesiam suam sibi exhibet glorioſam: sed nec in omnibus partibus,nec in hoc fortasse tempore.

Porrò id qđ sequitur facillimũ est. Nã, quanquã filij Dei aliquando ſm prædestinationem nominẽtur: at propria eademq; frequens denominatio à præsenti iustitia fit:vt capite tertio explanatum est. Videmus autem, verè filios exhæreditari,ac iustè aliquando quidem. Non itaque colligitur,filius est,igitur percipiet hæreditatẽ: nisi illud simul ponas,& ius qđ accepit non amisit. Quoniã aũt filius Dei non semper probus intelligitur, sed is quoque interdũ,qui paterna bona prodegerit: ẽt hoc distinguendũ puto,Ecclesiã è Dei solùm filijs constare. Nã si filios voces,qui per baptismũ sunt Christo & Ecclesię geniti:id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidã & stultifilij,quos patris matrisq; cura parturire iterũ gestit, donec formetur in eis Christus. Sin filios Dei iuxta frequentiorem scripturæ sum veos tantùm appelles, qui probi & sapientes sunt:certe ecclesia non ex his modò constituitur, sed ex illis etiam qui paternæ & probitatis & sapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filij quandoque diffunditur. Nonne, inquit, ipse est pater tuus? At generatio peruersa erat & infideles filij. Item, filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Item conuertimini filij reuertentes,& sanabo auersiones vestras. Item, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quod de sanctis ecclesiæ viris dictum es se omnes Christi fideles agnoscunt. Vnde autem appellat spinas,nisi,vt Augustinus ait, propter malignitatem morum? Et easdem vnde filias,nisi propter communio-

Ioan.11.

Deu.32.
Isa.1.
Hiere.3

Cant.2.

De vnit. eccl.c.13

Augustinus tradidit. Sed non est necesse noua nunc respõsa meditari: quando huic argumento egregiè ab Augustino responsum est. Plerunq;, ait, sermo diuinus impias turbas ecclesiæ sic redarguit tanquam omnes tales sint, & nullus omnino remanserit. Inde quippe admonemur, in suo quodam numero eos dici omnes, id est, omnes filios gehennę. Isti ergo vel imperitè vel fallaciter agentes colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsq; in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Iudeorum dicta reperiuntur: & volunt ea detorquere in ecclesiã Dei, vt tanquam defeciſſe ac periſſe de toto orbe videatur. Hactenus Augustinus. Huiusmodi ergo Prophetarum oracula hunc in primis sensum habent, vt quoniã in comparatione malorum adeo pauci boni sunt, vt nulli esse videantur: scriptura totum vna comprehensione populum reprehendat, quamuis in eo nonnulli sint boni. Deinde, prædictiones propemodum illæ erant: non reprehensiones. Describitur enim populus ille non qualis tũc erat, sed qualis post Messiæ aduentum futurus erat. Vterque sensus, ne hęretici nostrũ esse causentur, exemplis scripturę manifestis cõprobandus est. Ezechiel eodẽ quo & Hieremias tempore vaticinatus est. Quid dicat ei Dominus audiamus. Domus Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel attrita fronte est & duro corde. An putas in tota hac deprauata domo partem aliquam superesse, cui generalis illa sententia non conueniat? Audi quid ẽt dicat Dominus: Signa Thau super frontes virorũ gementiũ & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Non ergo omnes in populi flagitium cõsenserant: non omnes atrita fronte & duro erant corde. Esto aliud exemplum. Saluum, inquit, me fac quoniam defecit sanctus. Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. En vnus totius generis humani culpas voce magna & queribunda deplorat, perinde ac si relictus sit solus. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Propter miseriã inopum & gemitum pauperũ nunc exurgam. Intelligens ergo iã suæ querimonię se plures habere consortes: Tu Domine, inquit,

Ezech. 3.

Ezech. 9.

Psal. 11.

Rom. 11

3. *Reg.* 19

seruabis

seruabis nos à generatione hac in æternum. In libro autem contra Donatistas post collationē,capit. vicesimo, idem quoque Augustinus,Ne forte, ait,arbitrentur Prophetarum tantummodo moris fuisse,& non ad nouum Testamentum, sed ad veteris consummationem pertinere,sic arguere reprehensibiles,quasi omnes in eo populo arguantur,& sic alloqui laudabiles,quasi omnes ibi laudentur:ecce sic ad Corinth. Apostolus loquitur: Paulus Ecclesiæ quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis,sanctis,cum omnibus qui inuocant nomen Domini,gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo . Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quę data est vobis in Christo , quia in omnibus diuites facti estis in illo,in omni verbo et in omni sciētia,&c.Quis hęc audiēs credat in ecclesia Corinthiorū esse aliquos reprobos,quādoquidem verba ista sic sonant,velut ad omnes directa sit ista laudatio? Et tamē paulò post dicit:Obsecro autē fratres vt nō sint in vobis schismata, &c . Et in hoc horrendo vitio tanquā omnes increpās dicit:Diuisus est Christus?Nūquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis, &c.Hactenus ille.Poterat & ea commemorare, quæ ī ea dē epistola subiecta sunt:Tanquam paruulis in Christo lac potum vobis dedi,non escam:nondum enim poteratis.Sed nec nunc quidē poretis: adhuc enim carnales estis.Cùm enim sit inter vos zelus & contētio,&c.Itē , & vos inflati estis,& non magis luctū habuistis,vt tollatur de medio vestrū,qui hoc opus fecit. Item ex epistola ad Galatas:O insensati Galatæ,quis vox fascinauit nō obedire veritati, &c.Et postea tamē ait:Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto , vos qui spirituales estis,huiuscemodi instruite spiritu lenitatis,&c.Item ad Philippēses:Omnes quæ sua sunt quærūt,& nō quæ sunt Iesu Christi, &c . Quas res in ea disputatione & multas alias similes à summo Theologo præteritas arbitror, ꝙ essēt faciles:sunt certè ad præsens institutū vtiles,easque ferè in epistola ad Vincētium attigit.Iā quod plera que eiusmodi Prophetarū testimonia ad populi Iudaici

1. Corin. 3.

1. Corin. 3.

Galat. 3.

Galat. 6.

ſtatum & mores poſt Meſsiam refrenda ſint, & ſequenti libro multa exempla cognoſcentur, & nunc ſatis in vno exemplo demonſtrabitur. Aggæus Zorobabelem ac Ieſum ſacerdotem, magnum totumque omnino populum, vt domum Dei ædificarent, his verbis admonuit, Et nunc confortare Zorobabel dicit Dominus, & confortare Ieſu ſacerdos magnæ, & confortare omnis populus terræ, & facite: quoniam ego vobiſcum ſum, & Spiritus meus erit in medio veſtrum, nolite timere. At eodem poſtea capite ſubiunxit Aggæus, ſi tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et reſponderunt Sacerdotes, contaminabitur. Et reſpondit Aggæus, Sic populus iſte ante faciem meam dicit Dominus, & ſic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Quem omnino locum conuenientius de populi ſtatu poſt Teſtamenti veteris conſummationem intelli imus. Tametſi Auguſtinus ad formam quoque ſuperiorum hoc exemplum interpretatus eſt. Sed, vt dixi, & ad populi conditionem poſt Meſsiæ aduentum aptius hoc congruentiusque refertur, & plura alia præſertim apud Iſaiam huic propoſito inſeruire, libro proximo oſtenſuri ſumus. Itaque de Iſaiæ. Hieremiæque teſtimonijs dictum eſt ſatis.

Lib. con. Don. poſt colla. ca. 20.

Illud verò, quod tertio loco ſubiicitur, eccleſiam occultam eſſe poſſe, Donatiſtæ etiam olim poſuere. Quibus tamē Auguſtinus occurrit in hęc verba. Non eſt eccleſia nobis operta, quia nō eſt ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Et de illa dictū eſt: Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. Donatiſtis operta eſt, &c. Tantum Auguſtinus.

Tertio argum. reſpōdetur. De unit. eccle. ca. 14.

Primum autem illud falſum eſt, veterem populum aliquando nullam eccleſiæ ſpeciem habuiſſe. Nam cùm ſe ſolum relictū quereretur Helias, ſeptem millia virorum ſcriptura cōmemorat genua ſua nō curuaſſe ante Baal: quibus ſanè illud perſpectū & exploratū erat nō fidē et vnitatem, ſed regnum eſſe diuiſum: extareq; proinde in Hieruſalem templum Dei, ſummū ſacerdotem, uerā de

lege

ege ac religione doctrinã. Eiusmodi Tobias erat, qui, rũ tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, ipse pergebat ad tẽplum domini, & ibi adorabat Dominũ Deũ Israel, decimas fideliter offerẽs, & cętera his similia secundũ legẽ Dei puerulus etiã obseruãs. Tob. 1.

Deinde, non sequitur, si populus ille ita vacillauit, vt penè cecidisse videatur: si ita dispersus est, vt propemodùm formam & speciem amiserit, Christi quoque ecclesiam vsque à deo obscurari posse: vt nulla eius species effulgeat. Plebs enim illa vetus, vt quæ casura esset, ruinam sæpè minabatur. Et quoniam futurum erat, vt illi reipublicæ tanquam sempiterna nox esset offusa: nihil mirum si sensim obscurata est & euanuit. Quid autem si quandoque etiam vix apparuit, cui tam parua lux tenuisque noctis splendor affulsit? nẽpe lucerna lucens in caliginoso loco. Sed hæc explicabuntur in sequenti libro diligentius. Nam Hilarij auctoritatem, qua nos Caluinus vrgendos existimat, Vincentius Augustino quondam opposuit: sed hic loca omnia, quæ ille ex Hilario collegerat, tanquam meras calumnias contudit & obtriuit ferè in hæc verba. Ecclesia aliquando obscuratur quidem multitudine scandalorum, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet. Aliquando tentationum fluctibus operitur atque turbatur: & tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, vnde putasti insidiandum contra testimonia tot diuina, & cætera. Potes hoc modo dicere nec ecclesias Galatiæ tunc fuisse, quando dicebat Apostolus: O stulti Galatæ, quis vos fascinauit? Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos grauiter increpabat. Quis enim nescit illo tempore obscuris verbis multos parui sensus fuisse, delusos, vt putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipsi credebant: alios autem timore cessisse et simulatè consensisse. Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hęreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabãt, 2. Pet. 1.

In epist. ad Vincẽ. nu. 48

quidam

quidam toto orbe latitabant. Hilarius ergo decem prouinciarum Asianarum aut zizania nō triticū arguebat, aut ipsum etiam triticum, quod defectu quodā periclitabatur, quanto vehementius, tanto vtilius arguendum putabat. Habent enim etiam scripturę canonicæ hunc arguendi morem, vt tanquā omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perueniat. Hactenus Augustinus.

Aduersum Luciferia.

Ac Hieronymus, ingemuit totus orbis, inquit, & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iā supererat spei. Dominus excitatur, imperat tēpestati, bestia moritur, tranquillitas redijt. Manifestius dicam, omnes episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exterminati, ad ecclesias redeunt. Tunc triumphatorē suum Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilariū de prælio reuertentem Galliarum ecclesia complexa est: tunc aditū Eusebij lugubres vestes Italia mutauit. Hæc Hieronymus, multaq; alia, quæ breuitatis studio prætereo. Sed hæc satis sunt vt omnes intelligant, nauem ecclesiæ in alto hæresum, seditionum, discordiarumque procellis fluitantem, fuisse iactatam quidem ac pene opertam fluctibus: sed nō fuisse tamen in tanta etiam tempestate demersam. Quin in suis licet paucis fortissimis eminuit, qui quo magis in remigando laborarunt, eò aspectabiliores clarioresque fuerunt. Nec hoc loco opus est ecclesiæ Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omnino ipsa latuit, sed toti semper orbi manifesta fuit, quēadmodum sexto postea libro accuratius ostēdetur.

Matth. 8

Quintū vespuitur

Nec verò sub diuersis pontificibus, fides ecclesiæ aut soluitur aut occultatur. Quin eo etiā tēpore ecclesia catholica fidei suæ manifestū argumentū edit. Iudicia tunc pastorū periclitantur, quę sine certo ecclesiæ capite infirma atque īcerta erunt. De quare alio libro differemus.

Sexto fit satis.

Iam, in sexto argumento Caluinus & multū operæ ac verborū sumit, & uano se labore frāgit. Poterat breuius ac facilius dicere, quoniā synagoga extincta omnino et deleta est, ecclesiam quoque Christi funditus esse delendam. At discessio, quam prædixit Apostolus, uenire nō

potest,

potest,dum vera ecclesiæ facies extiterit. Id Caluinus dicit:non probat.Itaq; falsum est.Quin posteaquã Germania nõ solũ à Romano põtifice, sed à Romano eodẽque suo imperatore maiore ex parte defecit: illa fortasis Pauli prædictio impleta est, instantq; e proinde Antichristi infœliciſſima tépora. At, filius hominis veniẽs fidẽ nõ inueniet in terra.Sed huic argumẽto rñdet Hieronymus,illã hic fidẽ nominari,de qua Dñs aiebat, Fides tua te saluã fecit.Et alibi de Centurióne, Nõ inueni tantam fidẽ in Israel.Et rursum ad Apostolos,Quid timidi estis modicæ fidei? Necnon & in alio loco,Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis, &c.Nec.n.Centurio aut illa mulierculã in Trinitatis sacramenta crediderant:sed simplicitas mentis & deuota Deo suo anima cõmendata est. Hæc est fides quã raro inuentã deus pronunciauit. Hæc est fides,quæ ẽt apud eos,qui bene credunt, difficilè perfecta inuenitur. Eodẽ quoq; modo Augustinus respondet,dominum de perfecta fide loqui: quæ ita difficilis est in hominibus,vt in ipsis admirabilibus sanctis inueniatur aliquid vbi trepidauerint.Addit rursum, propter iniquorum abundantiã & paucitatẽ bonorum, quæ illa potissimum ætate erit,Dominum ita loquutum.Propterea enim non dixit, Filius hominis veniens non inueniet fidem in terra,sed quasi dubitans,putasne, ait,inueniet fidem.Non q; ille cuncta sciens de aliqua re dubitaret,sed vt sua dubitatione figuraret nostram: quia propter multa scandala circa finem seculi pullulantia, hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error eripiendus est,qui vanissimis argumẽtis adducti sunt,vt putarent fidem in solo vno manere posse. Cum enim ecclesiæ nomen collectiuũ sit,si vnus tantum crederet, non crederet ecclesia.Adde q; Dominus per Matthæũ dicit.Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.Vobiscum ait. Et per Ioannem,cum pollicetur spiritum veritatis fidelibus sempiternum,pluribus illum pollicetur: non tantum vni. Adde etiam quòd corpus non est vnum membrum,sed multa,vt Apostolus ad Corinthios docet.Sed corpus Christi: quod est ecclesia,

In dialogo aduersum Lucifer ianos.

De vnit. eccl.c.13

Mat.vlt. Ioan.14. & 16.

1.Co.12

vt

Ephe. 4. vt idem ad Ephesios ostendit, vsq; in finem permanebit. Non ergovnquam multi fideles in ecclesia deerunt.

Mat. 13. Præterea triticum simul cum zizanijs in agro, boniq; pisces cum malis in reti, vsque ad consummationem seculi durabunt. Non ergo solùm invno manebit fides. Sed deficiet hostia & sacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad finem seculi, sed ad synagogæ consummationem existimo referendam. Quod si quis ad tẽpus Antichristi referre velit, cum hoc ego non magnoperè cõtenderim: modò sic interpretetur, vt propter crudelissimi tyranni sæuitiam sacerdotes à publico & solenni sacrificio desistant. Quod verò ex Apocalypsi Ioannis obijcitur, quoniam valde obscurum est, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium. Tametsi hoc oraculum in Luthero fateor esse completum: cui data est clauis putei abyssi, vt errores penitus demersos atque defossos eruendo, tanta caligine orbem obduceret, vt vel lucem ipsam tenebris circunfudisse videretur. Sed affulget adhuc ecclesiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis abintus, nihilque in ea externi splendoris est: qui fieri potest, vt illa cohæreant, Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate. Item, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: & nõ potest ciuitas abscondi super montem posita, neque accendunt lucernã, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant, cæteraque similia quæ sunt, ne lõgum faciam, prætereunda. Planũ est igitur in sponsa Christi, in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil simulatũ est, sed omnia vera, syncera, solida, omnem ét externam gloriam ab interiore virtute & splendore procedere. Ac de sexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis vero argumentis diluendis illud admonere operæpretium est, per figuratã dictionẽ multa, quæ parti conueniunt, in totum solere transferri. Id nobis in vsu est, cùm persępè aliàs, tũ magis cùm de ciuitate, populo, regno, omnique omnino cœtu loquimur, de quibus ea in

vniuer-

vniuersum dicimus,in quę nō omnes reipublicæ partes, sed interdum paucæ ēt concurrunt.Populum.n.robustū, gentem bellicosam appellamus, non q; omnes in ea republica aut robusti aut bellicosi sint, sed q; viri ex ea ad rem bellicam selecti eiusmodi soleant esse. Nec.n.aliter de humana republica ac de humano corpore loquitur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus pesque vel agitvel etiam patitur.Dicitur mundus immundusue, si facies aut munda,aut immunda sit: eodemq; omnino modo similiter in reliquis.Inde adeò venit,vt vocabula, quæ quibusdam ecclesiæ partibus conuenire videmus,ecclesiæ ipsi attribuantur. Ad hanc.n.legem ecclesia dicitur amica,pulchra,immaculata,sancta, videlicet ratione bonorum:hortus conclusus,fons signatus, ratione electorum. Qui cùm prima atque optima pars sint ecclesiæ Christianę,imò verò regni cœlorum cum sint principes, quamuis in terrena repub.despicatissimi ac contemptissimi:verè ac iure ea,quæ in eos conueniunt, in totam ecclesiam transferuntur. Quoniã, vt ex Aristotele ēt antè docuimus,id ciuitas aut esse aut facere dicitur, quod in ea primarij & optimates aut esse dicuntur aut facere. Neque hoc loco,vbi à Lutheranis vel maximè petimur, Lutheri testimoniũ negligendũ est,quo intelligant hi rē esse tam apertã atq; dilucidam, vt eam ne Lutherus ipse quidē negare potuerit.Is igitur, cùm in concione quadam ad populum explicaret, quemadmodum ecclesia sancta diceretur per synecdochen docet Matthæũ scripsisse,latrones blasphemasse:cùm vnum eorum id fecisse Lucas scribat.Sic vnus & idem populus,vt ait, arguitur in Prophetis, cum multi sint inter eos boni: rursus laudatur,cùm multi sint inter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea est figura,quæ cōmunia faciat omnia bona:communia item omnia mala. Vt alter alterius onera portet,& sic impleat legem Christi. Sic ciuitas vel regio vel domus feciſſe aut passa esse dicitur,quod aliquod in ea fecerũt aut passi sunt.Hactenus Lutherus. Hic ego hæreticos vniuersos appello, vt iam vel ipsi sint iudices, num pudenter nobis opponant ecclesiam hortum conclusum

cluſum eſſe fontem ſignatum, puteum aquæ viuæ, paradiſum cum pomorum fructibus, ſanctam, pulchram, perfectam, ſine macula & ruga glorioſam: vt in ea nullum præſcitũ, nullum infirmũ, nullum improbum eſſe conficiant. Sed reſpondeamus ad ſingula. In ſeptimo argumẽto canticorũ de eccleſia encomium ponitur, cui abũdè, vt reor, ſatisfecimus Additur deinceps, in arca ſolos eos fuiſſe qui ſalui facti ſunt: arcã aũt eccleſiæ imaginẽ extitiſſe. At ne quis in hunc errorẽ incideret, vt putaret omnes qui per baptiſmũ in eccleſiã tranſeunt, eſſe saluos: id circo Petrus cautè & ſapienter adiecit, Quod & vos nũc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordiũ, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio, &c. Alioqui ẽt, quod Hieronymus aduerſum Luciferianos ait, vt in arca omniũ animaliũ genera, ita & in eccleſia vniuerſarum gentiũ & morum homines ſunt. Vt ibi pardus & hœdi, lupus & agni: ita & hic iuſti & peccatores, id eſt, vaſa aurea & argentea cum ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potiſſimũ eccleſiæ typus eſt, ꝙ extra eam nullus ſeruatus eſt: non in eo quòd omnes intra illã facti ſunt ſalui. Sed arcæ Sacramenta è Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Septimũ diſſoluitur.

Chriſtus, aiunt, nõ eſt alterius eccleſię caput, niſi eius, cuius ſaluator eſt. Hoc primum non eſt adeò expeditũ. Eſt enim caput angelorum Chriſtus: nec conſtat tamen an eorum ſit propriè ſeruator. Certè ego non puto: quãuis contrà ſit à nonnullis diſputatum. De qua re non eſt hic locus diſſerendi. Deinde, ea connexio infirma eſt, Chriſtus eſt eccleſiæ ſaluator, ergo omnes qui ſunt in ecclęſia ſeruat. Eſt enim ſaluator omnium hominum, maximè fidelium: nec omnes tamen re ipſa saluos facit. Atq; vt Chriſtus corpus ſuum, quod eſt eccleſia, ſeruet: ſeruet, inquam, rei efficientia & exitu: adhuc non ſequitur, eum omnes qui ſunt in eccleſia ſeruare. Tum quoniam iã ſatis oſtenſum & patefactum eſt, quædam de eccleſia verè dici, quę ei non omnium, ſed quarundam partium ratione conueniunt. Tum quoniam totius partiumque vocabula latius fuſa ſunt, quàm voces corporis atque membrorum,

1. Tim. 5

brorum,quemadmodum paulo post explanaturi sumus. Ita non fit,vt si corpus Christi omniaq; eius membra seruantur:partes ecclesiæ seruentur omnes. Nec verò Paulus ait, Christum exhibere sibi glorioſam ecclesiam: solum astruit seipsum tradidisse, vt eam exhiberet glorioſam. Quemadmodum autem mortuus ille est, vt omnes viueremus,nec viuunt omnes tamen: sic se tradidit pro ecclesia,vt eam mundaret & glorificaret: nec tamen omnes qui in ecclesia sunt mundantur & glorificantur. Tametsi verè ecclesiam suam sibi exhibet glorioſam: sed nec in omnibus partibus,nec in hoc fortasse tempore.

Porrò id qđ sequitur facillimũ est. Nã, quanquã filij Dei aliquando ſm prædestinationem nominẽtur: at propria eademq; frequens denominatio à præsenti iustitia fit:vt capite tertio explanatum est. Videmus autem, verè filios exhæreditari,ac iustè aliquando quidem. Non itaque colligitur,filius est,igitur percipiet hæreditatẽ: nisi illud simul ponas,& ius qđ accepit non amisit. Quoniã aũt filius Dei non semper probus intelligitur, sed is quoque interdũ,qui paterna bona prodegerit: ẽt hoc distinguendũ puto,Ecclesiã è Dei solùm filijs constare. Nã si filios voces,qui per baptismũ sunt Christo & Ecclesię geniti:id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidã & stultifilij,quos patris matrisq; cura parturire iterũ gestit, donec formetur in eis Christus. Sin filios Dei iuxta frequentiorem scripturæ sum veos tantùm appelles, qui probi & sapientes sunt:certe ecclesia non ex his modò constituitur, sed ex illis etiam qui paternæ & probitatis & sapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filij quandoque diffunditur. Nonne, inquit, ipse est pater tuus? At generatio peruersa erat & infideles filij. Item, filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Item conuertimini filij reuertentes,& sanabo auersiones vestras. Item, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quod de sanctis ecclesiæ viris dictum es se omnes Christi fideles agnoscunt. Vnde autem appellat spinas,nisi,vt Augustinus ait, propter malignitatem morum? Et easdem vnde filias,nisi propter communio-

Ioan. 11.

Deu. 32.
Isa. 1.
Hiere. 3

Cant. 2.

De vnit. eccl. c. 13

nem sacramentorum? Bona ergo filia in medio malarũ est, in eademq; paterna domo. Sed ouile Christi nõ nisi ex Christi ouibus constituitur. Quid tum? Quasi non alias pecudes habeat pastor. Habet sanè capras, habet & hœdos. Pastori itaq; non modò ouile est, sed & caprile & hœdile. Hœdi porrò & agni in Dei cognitione intelligẽtiaq; discreti sunt, in hominum scientia & cogitatione confusi. Dum hic viuitur, diuersi licèt greges, in vna tamen congregatione sunt: adeoq; permixti, vt segregari non possint, donec ille veniat qui separabit eos abinuicé sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet quidem o-
Mat. 25. ues à dextris, hędos autem à sinistris. Sed vt argumento huic scholæ more presliùs distinctiusq; respondeã, illud considerandum censeo, quòd vt nomen ouis non in eo solum loco, sed in sacris ferè literis pro bonis ac iustis accipitur: sic ouile ecclesiam in bonis iustisq; designat. Qua-
Iozn. 10. les sunt, quemadmodum suprà diximus, voces alię nõnulle, vt exempli causa, amica, columba, immaculata, hortus conclusus, fons signatus, paradisus cum pomorum fructibus, quæ nimirum voces ecclesiæ, vel propter iustos, vel etiam propter electos tribuuntur. Quocirca non fit, vt si in ouili non sunt nisi oues, in ecclesia nõ sint hędi, quos sponsa pascere iussa est, quoad eos ab agnis pastor illi sũ-
Psal. 118 mus segregauerit. Nomen etiam ouis malos nonunquã
Isaiæ 53. in ecclesia significat, nedũ probos. Hinc enim illa sunt,
Psal. 48. Erraui sicut ouis quę perierat: & omnes nos quasi oues
Psal. 73. errauimus. Et, sicut oues in inferno positi sunt. Et, iratus
Mat. 18 est furor tuus super oues pascuæ tuę. Et in Euangelijs o-
Lucæ 15 uem errantem legimus, & oues, quæ perierunt, domus
Mat. 10. Israel. Atq; cùm Dominus Petro cõmisit oues, si nomẽ
& 15. hoc pro solis bonis vsurpatũ censeamus: verendũ est vtiq;, ne mali à Petri cura existiment se exemptos. Sanè uerò quicunque fidei sacramentũ habẽt, Petro intelliguntur esse commissi: nec ab eo modò requirendum, si gregem bonorum pauerit: sed illa etiam, an quod infirmum fuit consolidarit, & quod ægrotum sanarit, & quod confractum alligarit, & quod abiectum reduxerit, & quod perierat requisierit. In quem sensum ouile Christi non est

angustius

angustius q̃ ecclesia: sed perinde vt illa cum sanis morbosas etiã oues continet. Dominus aũt Ioannis capite decimo in illũ alterũ sensum vocem ouis vsurpauit. Iam, quod in hoc septimo principali argumento demũ obijcitur, id in promptu est refellere. Nã si ex discipulis pseudoꝓphetæ exierunt, intus ergo prius domiq́; erãt: nec. n. aliter exire potuissent. At non erant, inquit, ex nobis. Hoc duobus modis exponitur. Initio significat Ioannes fictos illos & simulatos Christi discipulos fuisse: qui quasi amici ad tẽpus & socij mensæ, in die necessitatis recesserint. Inter nos versabantur ait, eandẽ nobiscum mensam, cęteraq́; omnino sacramenta habebant communia, sed simulatio virtutis erat, venditatio, ostentatio: ideoq́;, quoniã non erant ex animo & verè nostri, non erant ex nobis. Nam si fuissent tales, quales nos sumus, ex animo Christiani, permansissent vtiq; nobiscum. Deinde de viris fortè Apostolicis loquitur, cùm ait, ex nobis exierunt, sed nõ erant ex nobis. Nonnulli siquidem statim à principio nascentis ecclesiæ, nomine se Apostolorum venditarũt, cum non essent Apostoli Christi veri, sed Pseudo apostoli. Quod igitur dicit tale est, ex nobis exierunt, hoc est, à nostra schola & societate, sed non erant ex nobis, id est, non verè erant Apostoli: si enim ij fuissent, nobiscum profectò permansissent. Veri enim Apostoli, quos ad Euangelij munus delegit Christus, non tum hoc, tum illud, sed idem dicebant semper: eratq́; illis constans ac perpetua ratio & veritatis & vitæ. Hoc enim ad auctoritatem euangelij pertinebat, vt eius primi administri, quibus scilicet illud est creditum, odorem saporemq́; Christi semper & in omni loco seruarent. Contrà verò operarij subdoli quamuis aliquando se transfiguraſſent in apostolos Christi, sed insipientia tandem eorũ manifesta erat omnibus, & finis secundum opera ipsorum. Quanq̃, si de prædestinatis, vt Hieronymo & Augustino visum est, Ioannes loqueretur: nihil adhuc hæretici conficerẽt. Nam quæ rerum consequentia est, Non sunt ex nobis, id est, non sunt ex electis: non igitur sunt in domo Dei, quæ est ecclesia? Quasi verò in domo Dei non sint cum

Ecclesi. 6.

2. Cor. 11

2. Co. 23 11.

2. Cor. 11

2. Tim. 3

vasis electis in honorem, vasa etiam nõ electa, nempe in contumeliam. Sed ad argumentum septimum diximus multa. Nunc octauum diluamus.

Octauũ diluitur Cap. 18

Et ad testimonia quidem ex canticis post ea, quæ dicta sunt, nihil est necesse respondere. Illud autem, quod ex Apostolo obiectum, est, D. Augustinus in libro secundo retractationum ita interpretatur, vt ecclesiam describat Apostolus, nõ quæ iam sit, sed quæ præparatur vt sit, quando apparebit etiam gloriosa. Et in libro de perfectione iustitiæ, cum enim, ait, non tantum Apostolus dixerit, vt exhiberet sibi ecclesiã non habentem maculam aut rugã, sed addiderit gloriosam: satis significauit: quando erit sine macula, aut aliquid huiusmodi, tunc vtique, quando gloriosa. Non enim modo in tantis malis, in tantis scandalis, in tãta permistione hominum pessimorum, in tantis opprobrijs impiorum, dicendũ est eam esse glo
Ioan. 7. riosam. Nam, si Dominus ipse, non fuit glorificatus nisi resurrectionis gloria, quomodo dicenda est, ante resurrectionem suam, ecclesia eius esse gloriosa? Mundat ergo eam lauacro aquę abluens peccata pręterita, deinde perficiens eius sanitates, facit eam occurrere in illam gloriosam sine macula & ruga. Hactenus Augu. Cuius snię fuit nõ solum D. Tho. sed ẽt Hiero. ac Bernar. In quẽ omnino
3.p.q.8. ar.3.ad 1 sensum Esaię testimoniũ idem Aug. interpretatur est, in li. con. Donat. post collat. c. 8. Quanquã altera est eius lo
In Hiere. c. 31. ci cõmodior intelligẽtia, vt incircuncisus & barbarus po-
in festũ omnium sanct. ho 3. Es. 52 pulus non sit ecclesiam Dei oppressurus, quemadmodũ opprimit qui pede calcat. Et cap. 9. docet, distinguenda esse tempora ecclesiæ: & pro diuersitate varia scripturæ loca, quæ partim ecclesiæ puritatem, partim malorum permixtionem annuntiant, esse concilianda. Memini me tamen sic Pauli verba aliquando exponere, vt ad efficientiam babtismi etiam præsentem illa omnia referantur. Quod enim ait, vt eam sibi exhiberet sine macula, hoc planum & expeditum est: cum sine controuersia omnes omnino maculas babtisma deleat. Quod verò subiungit, Sine ruga, id certũ ad babtismi nouitatem attinere, qui veterem hominem substulit & absumpsit. Renouatur

quippe,

quippe, vt aquilæ, iuuentus noſtra per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quē effudit in nos abunde, &c. At, quomodo eccleſia per baptiſmum glorioſa? Nempè tunc glorioſa ſponſa ſponſo ſuo exhibetur, cū illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, veſte pretioſa, auro gemmiſq;, ornata exhibetur. Nō aūt regina illa, quæ aſtitit à dextris regis in veſtitu deaurato circūdata varietate, nō Heſter regio fulgens habitu & circūdata gloria ſua, non in omni gloria ſua. Salomon ita glorioſi deſcripti ſunt: quin glorioſior eccleſia ſua Chriſto ſit recens baptiſmi initiata ſacramento. Nec.n. minus in eccleſiam quā in ſynagogā illa quadrāt: Laui te aqua & emundaui ſanguinē tuum ex te, & vnxi te oleo. Et veſtiui te diſcoloribus, & calciaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus. Et ornaui te ornamento: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurē ſuper os tuū, & circulos auribus tuis, & coronā decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argento, &c. Quæ ſingillatim in baptiſmi efficiētia explanare, erat facile id quidē, ſed huius temporis non eſt. Non ergo cogimur ad futurū tempus ea effecta referre: quæ in præſenti baptiſmus eccleſia præſtat. Omnia ſiquidē illa in duo hæc Apoſtolus contulit, vt eccleſia ſit ſancta & immaculata. Vt exhiberet, inquit, ſibi glorioſam eccleſiā non habentē maculam, aut rugā, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Qualē certè nunc etiam credimus eſſe: non in omni ſua parte quidē, nam id, quemadmodū antè diximus, non eſt neceſſe: ſed in multis mēbris, quorū sāctitas & puritas facit, vt eccleſia ipſa ſancta verè immaculataq; dicatur.

Titus 3.

Ezech. 16

Ad eccleſiam in præſenti hoc omnino referre videtur Fabianus papa epiſt. 3 ad Hilariū, Gelaſius in decreto de Apocry-

Sanè in paruulis adultisque, nunc primum per baptiſmum lotis, nulla prorſus quæſtio eſt, quin eccleſia ſancta & immaculata ſit. Sed eſſe ſine macula, vt Auguſtin. docuit, * non abſurdè etiam ille dicitur: qui & criminibus caret damnabilibus, & ipſa peccata venialia nō negligit mundare eleemoſynis. Hos enim immaculatos ſcriptura vocat. Ero, ait, immaculatus cum eo. Quomodo? Obſeruabo me ab iniquitate mea. Item, Beati imma-

phis,concil. Tole. 6.c.1.Sixtus 3.epi. vnica.ca. 5.Hiero. in epi.ad Ephe.c.5 *De perfe. instit. cont.Celestin.

culati in via, qui ambulant in lege Domini. Non enim qui operantur iniquitatem invijs eius ambulauerunt. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi sunt, sunt autem plurimi, ecclesia immaculata est, quamuis impuritatis nonnihil, hoc est, culpæ venialis ex leui inconstantiq; natura contrahant omnes.

Secundùm hanc interpretationem, quæ mihi, & verbis & sniæ Pauli magis consentanea videtur, patet: ecclesiam ēt num extare, in quibusdam suis membris quidem prorsus immaculatam, hoc est, sine omni omnino macula: in quibusdam verò ita purā, vt quiddam maculæ, leuis illius tñ, possit habere. Sic in quibusdā colūba est, in quibusdam perfecta. Perfectos aūt pingui, vt aiunt minerua appellamus eos, quibus vita mortalis contenta est, qui assequuntur, quantū homines possunt, optimā in terra viuendi rationē & viam, tametsi in rebus minimis quandoque deficiunt. At omnis qui peccat, nō cognouit Deum: & omnis qui natus est ex Deo, peccatum nō facit. Hūc locum D. Bernardus in cōcione de septuagesima, cuius initium: Magna mihi consolatio, accipit de filijs Dei secundum prędestinationem, quos interpretatur, non peccare, id est, non permanere in peccato. Diuus autem Augustinus homilia 4. in hanc Ioannis epistolam, & secundo libro de baptismate paruulorum, capite octauo. Et libr. 2. contra Parmenianum, capite septimo, & multo fusius in libr. de perfect. iustit. exponit, filios Dei non peccare ex hoc quòd filij Dei sunt: eos verò qui peccant, non cognoscere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non à fide & scientia, sed ab ignoratione proficiscitur. Fides cōtrà & charitas, quibus filij Dei sumus, non agunt perperam: sed refutant omne peccatum. Quam sententiam Diuus Thomas cum familia sua sequitur, secunda secūdę, qōne vigesimaquarta, articulo vndecimo ad primū. Eandem secuti sunt cū Augustino, alij Episcopi Aphricani, vt patet in epistola quinq; Episcoporum ad Innocentiū.

Rom. 7. Quemadmodum enim Paulus dicere potuit: Si autē quod volo illud facio, iā non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatū: ita homo iustus, si ex lege aliàs naturæ

turæ repugnantis leuiter aliquando deficiat,illud quoq; verè dicet. Iam nõ ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Quã interpretationem,quoniam ei & huius epistolæ quædam loca ,& uiri clarissimi consentiunt, non audeo equidem improbare. Sed vt dicam ex animo quod sentio,mihi magis Hieronymi sententia placet,qui non putat Ioannẽ in genere de peccato loqui , sed tantũ de mortali. Id quod in toto quasi cõtextu epistolæ facilè cernitur.Hoc enim apostolus ibidẽ agit,vt ostendat nullam esse communicationem lucis ad tenebras,Christi ad Belial,nec misceri posse iustitiam & iniquitatem,crimina & charitatẽ , Christũ & Antichristũ, non plus certè quã noctem & diem.* Nam fuêre quidam hæretici,quales nũc sunt ex Lutheranis plurimi, quibus satis fuit, si semel baptismo suscepto fidem haberent etiã sine operibus . Quẽ errorẽ à primo statim capite,Ioannes cœpit depellere, in hæc verba, Deus lux est, & tenebræ in eo nõ sunt vllæ .Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mẽtimur. Itẽ capite secundo. In hoc scimus quoniam cognouimus eũ,si mandata eius obseruamus.Qui dicit se nosse Deum,& mandata eius non custodit,mendax est.Item eodem capite,qui dicit,se in ipso manere,debet sicut ille ambulauit,& ipse ambulare.Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit,in tenebris est. Item si quis diligit mundũ, non est charitas patris in eo, &c.Item capite tertio.Omnis qui facit peccatum, & iniquitatẽ facit. Scilicet,ne quis putaret de quolibet peccato etiam le ui futurũ esse sermonẽ. Iniquitas enim graue peccatũ est. Tunc ergo subiũgit,omnis qui in eo manet, non peccat,& omnis qui peccat,non * vidit eum,nec cognouit eum . Nam est cognitio quædam scientiaque de Deo , ijs familiaris & propria , qui spiritum intellectus, scientiæ,sapientiæ,consilijque habent:quo nimirum spiritu omnes improbi carent.itaq;, nec vident,nec cognoscunt Deũ.Quamlibet visiones, & reuelationes Dei habere se prædicent.Item filioli, nemo vos seducat,Qui facit iustitiam,iustus est.Qui facit peccatum,nempè mortale, ex diabolo est . Omnis qui natus est ex Deo,peccatum non

In.2.lib. aduer. Ioui. de pœni. dis.2. Si enim.

Simõ Selenẽ quã dã quæstuariam sibicõiungit, et discipulos suos docuit libere agere quæ vellent: secũdũ.n. gratiã salua ri homines, et nõ secũdùm operas iustas, Irenæus auctor est li. 1.ca. 20. Gnostici quoq; in cognitione et scientia , quã mortalibus , sal-

sò pollicebantur, beatitudinẽ constituebant: cũ tamen opera charitatis negligerent: aduersũ quos epistol. ad Tim. scriptæ sũt, epis. Iud. Pet. 2. et 1. Ioan.

tum non facit, videlicet quãdiu filius Dei est, quoniam semẽ ipsius, hoc est, Charitas in eo manet: & vt arbr bona, nisi vitietur, non põt malos facere fructus, sic filius Dei crimen & flagitium comittere non potest, nisi filius Dei esse desierit. In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Qui iustus est, filius Dei est: qui non est iustus, nec diligit fratrem suum, filius est diaboli: Item in fine epistolæ, omnis qui natus est ex Deo, non peccat. Hoc est, non violat charitatem, sed seruat mandata, quoniam generatio Dei conseruat eum, & malignus non tãgit eum. Nimirùm quandiu semen ille conseruat, generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. At si volens semen illud abiecerit, ex quo semine natus est, tunc profectò filium diaboli effectum, iam malignus non solùm tanget, sed vtetur eo etiam pro suo. Quem Hieronymi sensũ Augustinus etiam amplectitur, homilia in hanc epistolam quinta. Atque vtinam hæc apostoli doctrina nostri seculi hominibus non esset necessaria. Sed videmus esse multos, qui cura fratrũ suorum & charitate neglecta, alijsque euangelij & naturæ præceptis omissis, preculis, meditatiunculis, non enim contemplationes dicam, die noctuque vacantes, mentiuntur se & nosse, & diligere Deũ. At in hoc scimus quod cognoscimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui enim non diligit, non nouit Deum. Hæc est autem charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Sanè qui tum secundã tum maximè tertiam epistolam eiusdẽ apostoli legerit, intelliget euidentius, totum apostoli sermonem, eos coarguere, qui bonos, iustos, amicos, & filios Dei se esse sine proximi charitate mentiebantur. Id verò grauius, quo maiori simulationis artificio fingebãt se cognitioni Dei & contemplationi vacare. Verùm de hoc argumento plura dicta sunt, quàm fortasse ratio instituti operis postulabat.

* Præteritũ pro præsẽti.

Monũ solu itur.

Itaq; ad illud ex epistola ad Hebræos testimonium, ne molestum sit plura dicere, dicemus nihil. Nec necesse est tamẽ aliquid dicere, cum in ciusmodi argumentis diluendis nostra opera & studium minimè desiderentur.

Illud

Illud etiã est facile quod in nono argumento primùm opponitur. Iã. n. demonstratum est, vt ecclesia sancta sit, nõ, oportere omnes eos sanctos esse, qui illius partes esse dicũtur. Non aũt, quãuis id Hieronymus fecerit, ecclesiã dupliciter vsurpamus, & eam, quæ vndiq; sancta & tota corpus Christi sit: & eã, quæ cũ sanctis malos habeat permixtos. Sed id docemus, populũ Christianũ verè sanctũ dici: licet non oẽs, qui in hoc populo numerantur, sancti sint. Nã argutias illas elegantissimas, quibus hoc impugnatũ est, consiliũ est negligere. Sophistarũ quippè sunt meræ nugæ gerris, vt aiunt, Siculis vaniores. Præterquã, qđ forsitan ecclesiã sanctam credimus, quia populus est Deo per baptismũ dicatus, cõsecratus, sanctificatus, hos enim scriptura sanctos appellare solet. Illud verò qđ statim additur, diligenter expendendũ est. Aliud porrò est partes ecclesiæ esse, aliud esse ecclesiæ mẽbra. Nomen siquidẽ partis latius diffunditur, nomen mẽbris cõtractius est. Pars ad totũ refertur membrũ ad animantis corpus. Ita pars sine vita inuenit, vt in lapide, ligno, ac cæteris eiusmodi. Membrũ aũt verè & propriè sine vita ne intelligi quidẽ põt. Quãobrem improbi partes quidẽ ecclesiæ sunt: mẽbra ecclesiæ aut Christi non sunt. Sunt aũt diaboli membra. At in ecclesia esse censentur, ciuesq; ciuitati huic & annumerati & adscripti: ciues mali & flagitiosi tñ. Quo verò pacto probi atq; improbi eundem oĩno populũ cõflent, nec sit tñ societas lucis ad tenebras, cõuentio Christi ad Belial: D. Augustinus egregiè explicat cõtra Dona. post colla. c. 6. Qua vna ex re cæteræ huius argumenti cõfirmationes extremis, quod aiunt, digitulis euertũtur. Siue. n. dicas corpus siue panem siue granũ, siue triticũ, seu alia similia quæuis: nomina sunt, quæ bonis per se cõueniunt quidẽ, sed per bonos illi ẽt populo, cuius boni primariæ sunt partes. Hunc verò sensum omnia quoq; Augustini verba præ se ferre notius est, quã vt indicandũ sit. Negat. n. malos in corpore Christi esse, nec posse hĩe Christũ mẽbra dãnata. Negat in columbę mẽbris computari. Negat ad illam ecclesiam pertinere, quę non habet maculam nec rugam. Negat aspectare ad cõ-

In com. epist. ad Galat.

Do. Th. 3 p. q. 8. Ar. 3. ad secun.

Vide. 3. de doc. Chr. cap. 32.

pagem domus Dei aut in ea etiam habitare, in qua vnanimes solùm habitant. Etenim hæc vniuersa, vt per sæpe dictum est, tantùm probis ex se attribuuntur, & horum ratione attribuuntur ecclesiæ. Quemadmodum ratione partis in toto ipso insignis atque præcipuæ, quędam de toto enuntiari solent, quę partibus singulis perinde conueniunt. Quanquam Augustinus illam fortasse Hieronymi partitionem secutus est, vt ecclesiam bifariam distribueret: & eam quæ omni ex parte bona Christiq́ue corpus sit, & eam quæ ex bonis malisq́ue confletur. Qua verò fronte nobis Augustinum obijciunt, qui in libro retract. 2. cap. 18. & in Psalmum 24. ac 25. & libro contr. Peti. 3. cap. 12. & de vnitate ecclesiæ cap. 13. & contra Donat. post collat. à 4. vsque ad vndecimum cap. nostram habet apertissimè constantissimeq́ue sententiam? Nec dubium est Cyprianum atque Hieronymum eadem nobiscum concinuisse: illum in epistola ad Maximũ, hunc in comment. epistola. ad Galatas, & in dialogo aduersum Luciferianos. Ac de nono argumento hactenus.

De cõ. di. 4. Est vnitas. 3. li. epis. 3. cap. 1.

Decimo verò argumento ex his, quæ in 7. dicta sunt, satis, vt arbitror responsum est.

Vndecimum refellitur.

At vndecimo argumento hoc habeto respõsum. Non abhorret à sacrarum literarum consuetudine, si eúndem omnino populum nunc propter iustos felicem beatumq́; dicamus, nunc propter improbos miserum & infelicem. En Moyses Israëlem modò vocat populum electum, beatum, gentem sanctam, populum Dei peculiarem: modo durissimæ ceruicis populum, stultum & insipientem. atque Isaias interdum populum Gomorrhæ, interdum etiam populum Dei appellat. Et re vera si scripturæ vsus est, quemadmodum in confutatione secundi argumenti multis exemplis patefecimus, perinde populum reprehendere ac si omnes mali essent, atq; ita consolari vt si omnes essent boni: consectarium est quoq;, vt populus idem & in reprehensione uituperationeq́ue vocetur iniquus, & in consolatione ac laudatione sanctus. Nec Aug. dubitauit, ecclesiã nigrã in malis, formosam in bonis interpretari in 3. lib. de doct. Chr. ca. 32. Quin Origenes ec-

genes ecclesiã propter eos qui colũbas in illam vendunt, spelũcam latronũ appellauit, tracta. in Matt. 15. Quod si hoc nos præsidium deficeret, habemus alterum: quòd in huiusmodi maior quædã vis boni quã mali est. Plusq; omnino ualent pauci boni vt plebs bona sit, quàm multi mali vt nominetur mala. Ecclesiam præterea sanctam dicimus, quòd Deo peculiariter sacra sit: qua ratione, quãuis mali in ea sint plurimi, Synagoga Sathanę appellari nec debet nec potest. Hinc enim in concilio Constantiensi eius impudens maledicentia damnata est, qui Romanam ecclesiam, Synagogam Sathanę appellauit. De 11. autem argumento dictum est satis.

Duodecimum verò infirmum & nugatoriũ est, tamesi Caluinus inde exultare non dubitet, vnde erubescere debuisset. Ratiocinatur ille quidem interdum argutè, sæpius eleganter: sed quandoque adeò ineptè, insulsè, frigidè, vt vix eum credas, non dico eruditionem acumenve, sed aut rationem omnino vllam, aut sensum etiã communem habuisse. Tantum hæreticus error & cæca pertinacia potest, vt omnem prorsus doctrinam adimat, intelligentiæ lumen extinguat, & vniuersam ingenij retũ dat aciem. Sed ad rẽ. Illud est verũ Græcos esse schismaticos, ideoq; apud eos ecclesiã nõ esse. Credimus.n. vnam catholicam ecclesiam. Quare necesse est, vt qui ab vnitate se separat, quoniam non est in vna ecclesia catholica, ne in ecclesia quidem ille sit. Nec Græci solum, schismatici sunt, sed sunt ẽt hęretici: tum propter alia, tum hac pręcipuè causa, quod negant vnum totius ecclesiæ pastorẽ esse à Christo in Beato Petro institutũ. Sed hęc importunè hoc loco, alibi opportunè differentur. Quòd si qui à Christo vero ecclesiæ capite ita deficiãt, vt ei abrogẽt fidẽ: hos fateor, ac multò ẽt magis, priuilegiũ ecclesiastici nominis amittere. Mortuo aũt summo pontifice, vna sine dubio ecclesia manet, & manet in ea spiritus veritatis: sed mãca & imminuta sine Christivicario, & ecclesiæ catholicæ vno pastore relinquitur. Quocirca licèt veritas tunc ẽt in ecclesia sit, at si controuersię fidei & religionis oriantur: ecclesiæ iudicia sine capite in terris non

Ad 12.

adeò

adeò certa erunt. Quæ persequi huius loci non est. Atqui apostolus, cùm eo loco dedita opera ecclesiæ vnitatem definire vellet, eius rei prorsus oblitus est, à qua re nos dicimus vnitatem ecclesię pendere. Sed mirari satis non possum istorum hominum futilitatē, qui cum non seruarint vnitatem spiritus in vinculo pacis, sed ab ecclesię se corpore seiunxerint: Paulum eo loco nobis obiiciunt, qui illis vel aduersissimus est. Nam si vnum corpus & nō duo Christus habet, quo modo nos duas ecclesias admittemus? Et si vna est fides: qui in fide & religione discrepat, hic quomodo in vna ecclesia est? Qui aūt Christi vicarium cōtemnit, is ne vnum filium agnoscit? Certè qui cultum Dei pro suo, sibi arbitrio fingit, is nec spiritū unum colit, nec patrem unum suscipit, nec in una proinde ecclesia est. Quæ sine recta & catholica fide Deū vnū, nec colere, nec habere potest. Verum ist hæc, quæ extra causam prętereq; institutum inuitis occurrunt, paucis refellēda sunt. Reliqua itaq; persequamur. In Græcis, aiūt, viri boni sunt aliqui. Sane, si sunt aliqui, hi tantum erunt, qui cum catholica fide consentiēt, qui ab schismate alieni sunt, qui vnum vnius corporis tenent caput, vnumq; vnius ouilis pastorem, non in cælis solum, sed etiam in terris. Sic. n. Christo capiti nostro ac pastori visum, est, vnum loco sui ecclesię relinquere: quem simulatq; fidelis abiiceret, & corporis & ouilis desereret vnitatē. Quem admodū in Israel sub Hieroboā quidā erant viri pij, sed illi tm̄, qui in diuisione regni nullā fidei, religionis, sacerdotij diuisionem meditabantur. Verùm hęc aliàs. Nunc illud admonendū puto, Apostolum eo loco ecclesię perfectam vnitatem communionemq; describere: nimirum qualis in bonis sanctisq; viris reperitur. Meminisse enim opus est, corporis nomen proprium esse ecclesiæ iustorū. Vnum igitur corpus vno primum spiritu definitur: qui illud non modò quasi anima viuificet, sed tanquā spiritus membra eius singula ad finē suū quodq; agat, moueat, infliget. Deinde vnum corpus vnā quoq; spem vocationis requirit. Vbi spei vox pro re gloriaq; sperata vsurpatur, vt illo etiā loco, Spes aūt, quæ videtur, non est spes. Vnum

Colo. 2.

igitur

igitur finẽ,ſicut cęteræ hæc etiã reſpub.habet : ad quem omnes eius ciues vocati ac deſtinati ſunt, in quẽ proinde ſpectant oĩa huius corporis membra. Tertio loco vna reſpu. Vnũ Dñm,vnũ regẽ , vnum caput deſiderat. Nã ſi duo habeat capita,monſtroſa erit. Exigit præterea vnã fidẽ. Niſi n.huius reip.ciues fideles ſint , Dei populũ non cõficient. Populus aũt Dei intelligitur diuino cultui ac religioni dicatus. Quòd niſi vna ſit omniũ cõis fides , ne vna quidem religio erit:atq; adeò nec vna Dei eccleſia. Quid,q; ſi diuerſa credimus, cũ fides ſit quaſi huius corporis oculus:eundẽ ſcopum & finẽ habere nõ poſſumus? Vna ergo fides neceſſaria eſt. Neceſſariũ eſt deniq; præter hęc baptiſma vnũ:in quo ineſt cæterorũ ſacramentorũ cõmunicatio. Plebs quippe Chriſtiana nõ interiore ſolùm fidei cõmunione ac charitatis vinculo, ſed externa ẽt fidei teſtatione ſacramẽtorumq; cõſociatione cõſtat. Ex quo fit,vt niſi in eodẽ baptiſmo,eiſdemq; oĩno ſacramentis mẽbra exteriùs colligata ſint, in vnũ Chriſti corpus,qđ eſt eccleſia,coire nõ queant. Fecit aũt apoſtolus ſolius baptiſmi mentionẽ , tum qm̃ inter omnia ſacramenta,vel maximè eſt vnũ:tũ quoniã hoc ſacramentum Chriſtianę gentis propriũ ſignaculum eſt: quo videlicet nõ cõſignamur modò,ſed ẽt ſacramur. Id quod Synagogæ circunciſio præſtabat. Iã in verbis,quę addit Paulus, vnus Deus,vnus pater, &c.eò , vt mihi vr̃,reſpicit : ne in vno huius reip.dño tyrannidem ac dominationẽ ſubeſſe putaremus. Vnũ itaq; dñm cũ dixiſſet,blandioribus vocibus dominatũ mollit ac mitigat. Ne te, inquit , terreat vnus dñs:vnus.n.Deus idẽ eſt,vnuſq; ẽt pater. In Dei porrò nomine bonitatẽ,ſuauitatẽ,prouidentiã numinis intellige. Beatus,ait,populus cuius dñs,Deus eius. Sed ille multo beatior,cuius Dominus pater eius: in patre ſiquidẽ ſingularis amor & cura minimè vulgaris deſignatur, vt nõ tã regnũ q̃ patris vnã filiorumq; familiam intelligas. Sed neſcio quo pacto,dũ Pauli verbis inſtitit atq; hę ſit oratio,à propoſito longius excurri, inſtitutiq; mei pene immemor factus ſum. Dicebã, apoſtolũ perfectã corporis eccleſiæ vnitatem cauſis ſuis omnibus definire. Ec-

cleſiæ

cleſię verò vnitas latius extenſa eſt, & in eis inuenitur, qui non ſeruant vnitatē ſpiritus in vinculo pacis: nec inter ſe per amorem cohæreſcunt, nec alij alios apprehendentes capiti ſuo connectuntur. Quin etiā partes quædā in hoc toto ſine fide in ſunt: vt hęretici occulti quandiu ab eccleſia non ſunt excluſi. In quibus ſatis eſt vnū baptiſma, ſacramentorumq́; eadem societas & cōmunio, vt in vna eccleſia eſſe dicantur. Nā ſummum pontificē, epiſcopos, cęterosq́; eccleſiæ miniſtros, poteſtate ac iuriſdictione per hęreſim abditā interioremq́; priuari: non modo non certū, ſed ne probabile quidē eſſe, maxima auctoritate Theologi affirmant. Rectores verò ac magiſtratus & reipub. omnino adminiſtros illoseſſe, qui reip. huiuſmodi partes non ſint, ne cogitatione quidē informari poteſt. Ex quibus magna ſignificatio fit, non eſſe ęquā in omnibus eccleſię partibus vnitatē: ſed in quibuſdam valde imperfectam. Id ſi minus intelligitur, ex corpore naturali percipi poteſt. In quo ſic ſpiritus & anima exiſtit, vt partibus quibuſdam vim ſentiendi tribuat, quibuſdam vim creſcendi: alijs, vt videtur, ne vllam quidem aut animalem, aut ſpirabilem facultatem: perinde vt ſi partes illæ nec animam nec ſpiritum in ſe haberent. Quin etiam videmus, cum membrum aliquod ſenſu & vita carens areſcit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus continuatur, motum quendam externum ab ſpiritu participare: quanquam ſpiritus illi nihil interius vitaleque communicat. Quem profectò modum ſpiritus Chriſti in corpore eccleſiæ tenet ac ſeruat. Quaſdam enim partes ita animat & viuas facit, vt nihil illis deeſſe vitalium motionum videatur: in quaſdam ſic influit, vt non vitam eis quidem, ſed interiorem quandam ſpirationem quaſi vitalem conferat: alijs autem exteram vim ſuam facultatemque dimittat. Vt quanuis mortua prorſus & arida membra ſint, quia non ſunt tamen à corpore exciſa, ab ſpiritu cum corpore moueantur. Quę partium affectarum mirabilis cōtinuatio ac ſeries, licet tenuis illa quidem & modica ſit, at tantum in eccleſia valet, vt propter locum, quem habent in corpore,

pore, nonnullæ partes vel capita ecclesiastici corporis appellentur. Væ, inquit, vobis, qui opulenti estis in Sion, optimates, capita populorum. Membra videlicet aliqñ, non ex vita, quam sua sponte & natura vendicant, sed ex situ, quem sortita in corpore sunt, per metaphoram trãsferri solent. Ita, qui locum primum in ecclesiæ gubernatione tenet, caput ecclesiæ ille dicitur: tametsi propriè ac verè membrum corporis ecclesię non est. Sed de his, quæ ad ecclesiæ vnitatem spectabant, quantum huic loco satis erat, dixisse videmur. Nunc de vniuersitate ecclesiæ dicamus, nam id in tertiodecimo argumẽto quæritur. *Amos.6.*

Καθόλου Græcè, si verbum verbo reddas, secundum totum interpretabere. ὅλον enim totum est. Vnde catholica, vt Augustinus ait, nomen accepit: quòd in toto orbe iuxta prophetarum prædictiones diffusa est. Quia verò in toto orbe vniuersæ etiam gentes intelliguntur, inde adeò venit, vt ecclesia catholica, id est, vniuersalis nominetur: quoniã in omni gente, populo, natione, sexu, conditione, longè lateque patet. Cuius vtriusque rei extat insigne illud oraculum, Postula à me & dabo gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Atq; hoc discrimine non solũ à Synagoga, sed ab hæretiocorum etiã conuenticulis congregationibusq; distinguitur. Sunt etiam qui dicant, ecclesiam propter cõmunem fidem vniuersalemq; doctrinam catholicam appellatam. Fides autem ecclesiæ atque doctrina multifariam communis & vniuersalis est. Primum ratione hominum iuxta illud, Prędicate Euãgelium omni ceaturę. Deinde ratione loci, quemadmodum scriptum est, prædicauerunt, vbique, & in omnem terram exiuit sonus eorum. Pręterea ratione temporis. Quoniam apostoli non tum hoc tum illud, sed idem dixere semper. Fidelis, inquit, Deus: quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo est & non. Sed est in illo est. Item, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed nõ vt lex tua. Oía mãdata tua veritas. Et posterius, in æternum domine permanet verbum tuum, in generatione & generationem veritas tua. *13. Argu respõdet. Catholõ Holõ. Mala.1. Dan.2. Esa.54. Psal.18. & 71. Mar.vlt. Actо.1. Gene.26 Psal.21. 71.et 116 Luc.24. Apoc.5. Colo.3. Psal.2. Ad Tit.1 Mat.vlt. Mar.vlt. Et ad Ro.10. 2.Cor.1. Psal.118*

tua. Quod igitur ab omnibus in omni & loco & tpe certò atq; constanter creditur & docetur, id verè dogma catholicũ nuncupatur. Et quæ hmõi dogmata ac disciplinã habet, ea verè ecclesia catholica. Nã hæreticorũ conciones, priuatas habẽt, peregrinas, incõstantes, clãdestinasq; doctrinas. Benè ergo & prudenter Vincen. Lirinen. de propha. noua. in ipsa, inquit, catholica ecclesia, ad quam non vná natio, non vnus angulus, sed maris multitudo conuertitur: id teneamus, quod vbiq;, quod semper, quod ab omnibus creditũ est. Hoc est. n. verè proprieq; catholicũ, quod ipsa vis nominis ratioq; declarat, quę oĩa hæc verè vniuersaliter comprehendit. Quæ cũ ita sint, ille est verus germanusq; catholicus, qui quicquid vniuersaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solũ sibi tenendũ credendumq; decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter oẽsvel cõtra omnes nouũ & inauditũ subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationẽ potius intelligat pertinere. Hactenus Lirinensis. Scio causas proferri alias solere, cur ecclesia catholica sit: sed hæ mihi visæ sunt cognominis huius asserendi grauissimæ. Quibus positis illud argumentũ facilè diluitur. Primum. n. ecclesia non ita modo cõtracta est & adducta in angustũ: vt in orbe diffusa nõ sit. Quin nostra memoria nouus orbis apparuit multò maximus atq; latissimus, in quem discipulorum Christi sonus exiuit, ne quispiã dicat, Hispanos, Gallos, Italos, Germanos, cæterasq; nationes, in quibus Christi nomen aut viuit, aut nõ omnino deletũ est, minorẽ partem orbis occupare. Deinde satis est, ecclesiã semel in totum mundũ esse fusam, vt etiamnũ verè catholica dicatur. Nempè eadem ecclesia est, eãdemq; fidẽ tenet, quã Apostoli in vniuersa terra vulgarunt. Sanè verò fidei prẽsentis vniuersitas ad eam vniuersitatem referenda est, quę tempore anteacto in ecclesia fuit: & hæc ad illam tandem, quã apostoli in totum orbem ediderunt, quemadmodum in secundo libro demonstratum est. Ex quo efficitur, vt quanuis Christiana fides in vnius fortè prouinciæ angustias redigeretur, nihilominus catholica esset; & prouincia item, quę eã fidẽ habe-

haberet,ecclesia esset etiam catholica. Nàm & ecclesiæ singulę sub vniuersali cõprehensę catholicæ vocitantur, quoniã eã fidem habent,quam vniuersalis tenet tenuitque semper ecclesia.Sed hæc & ea quoque, quæ restant, perspicua sunt omnia.Breuiter itaq; expedienda sunt.

Quartũ decimũ enodatur.

Obiicitur ergo in quartodecimo argumẽto,frustrà omniũ fideliũ sensum expectari. Cui ergo argumẽto hæc breuissimè retulerim,Duo sunt rerum genera, vt alias dictũ est,quæ ab ecclesia credũtur.Vnũ, quod ad oẽs æquè pertinet:vt Deũ esse hominẽ,Animũ nostrũ esse immortalẽ.Et in hoc genere nõ est valde difficilè, omniũ fidem sensumq; cognoscere. Nõ dico aũt,vt seorsum rogentur singuli,qđ & permolestũ esset & oppido q̃ ridiculum, sed singulorũ fidẽ in huiusmodi statim sese prodere:satisque mediocri adhibita diligentia cognitã nobis & perspectã esse posse,præsertim si res in contentionẽ veniat, & vulgus suo more calescat.Alterũ est genus earum rerũ,quas cognoscere non rudiũ & imperitorum in ecclesia,sed maiorum & sapientiũ interest.Vt epistolã ad Hæbreos esse canonicã,ac reliqua similia quãplurima.Quo in genere si vulgarẽ plebis sententiã roges, perinde erit,vt si à cæco sensum colorũ postularis. Cautè igitur atq; prudẽter cùm huiusmodi fortasse res in sermonẽ popularem incidunt,qui in vulgo paulò modestiores sũt, nihil omnino affirmatè asseueranterq; pronunciãt:sed id se credere ac sẽtire in hisce rebus profitentẽ,quod ecclesia credit ac sẽtit.Quo profectò nomine sapiẽtes ecclesiæ maioresq; designãt,Porrò siue in hoc siue in illo genere quæstio versetur,populus quasi de tribunali sententiã dicere nec debet,nec verò potest. Quoniã,vt hic pro certo & probato sumimus,ligandi,soluendi,iudicandiq; potestas in singulis fidelibus nõ est:sed in ecclesię p̃fectis atq; pastoribus. De qua re alio loco differemus.Nũc illud dicimus, in cõmunio omniũ cõtrouersia certũ argumẽtum ex cõmuni fidelium sensu depromi:quanuis nõ oporteat sigillatim omniũ sensum perscutari.In fide aũt earũ rerũ,quæ propriæ sunt doctorũ atq; sapientum,solã horum sententiã expetendam:vulgi ne expectandã quidem. Nã illi certã

fidem faciunt catholici dogmatis: hi faciunt nullam. At verò in vtrarunq; rerum decretis ac legibus, nec vulgus nec ſapientes omneis habere locum: ſed ii tantum, qui ſint eccleſiæ paſtores, quemadmodum libris ſequentibus explicaturi ſumus. Ea verò argumenta, quibus paſtorum veritas atque auctoritas impugnata eſt, in librum huic proximum differātur: vbi hæc multaq; id genus alia longè opportunius refutabimus.

Cæterùm, quod duo ſymbola eccleſiæ internoſcendæ Caluinus ponit, nempè ordinem in verbo & ſacramentis à Chriſto commendatum, ad quas omnino notas ceu ad Lydium lapidem omnis congregatio exigenda ſit, quæ eccleſiæ nomen obtendat: benè profecto haberet, niſi hunc Lydium lapidem in manu habere ipſe vellet: cæteris negaret omnibus. Nos aſſerimus Lutheranos nec ſynceram euangelii doctrinam, nec legitimam ſacramentorum adminiſtrationem retinere. Illi contrà nobis vtranque notam inurunt. Ecquis erit iudex? Negant apud nos eccleſiam eſſe: apud ſe, vt nos dicimus, exiſtere mentiuntur. Ecqui ſunt ij tandem, quibus lapis iſte Lydius eſt certus, ſolidus, germanus, ad veram eccleſiam explorandam? Arius, Neſtorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæterique omnes hæretici, tum etiam cùm eccleſiæ bellum facient, eadem omnino inſolentia ſe habere præferent duas illas eccleſiæ quaſi teſſeras. Quapropter in quacunque de fide cum hæreticis controuerſia eccleſię notio periclitabitur. Eycipiēt enim protinus nos aut in fidei errore verſari, aut Chriſti ſacramenta non perinde gerere vt à Chriſto nobis inſtitutum atque præſcriptum eſt.

Notior eſt eccleſia, mihi crede, notior eſt: quàm vt quibuſlibet motis quæſtionibus eius non ſolum auctoritas, ſed res omnino & nomen in dubium reuocentur. Verum hoc Caluinus loco ſic inſulſus extitit, vt nihil aliud eius niſi ipſa inſulſitas rideatur. Eccleſiam enim apud nos eſſe, modò ait, modò negat. Nunc eccleſiam dicit nunquam fuiſſe intermortuam: nunc contra verbi puram prædicationem aſſerit aliquot iam ſe-

culis

culis euanuisse. Tum affirmat sub Romano pontifice, quem Antichristum vocat, non esse ecclesię nomen abolitum, sed sub eius quoque tyrannide ecclesias manere: tum astruit, prælentes omnes catholicorum cœtus idololatria impiaque doctrina contaminatos esse, clauiumque proinde non habere potestatem. Quod si ita est, Christi ecclesię qui sunt, ecclesię catholicæ mẽbra erunt. Porrò si membra sunt veræ catholicæque ecclesiæ, ne queunt vel idololatrię probare scelus, vel errores Euangelio contrarios docere. Item nisi stultum mihi quoque ipsi videretur, exigerem ex illo cogeremque vt responderet: num viros aliquot probos in catholicorum concione esse arbitretur. Si nullos, quoniam, vt ait, omnes ad vnum sunt idololatræ, & in impietate esse pius nemo potest: eadem profectò causa ante Lutherum vir bonus in catholicis nemo esset, quippe cum eiusdem criminis rei essent omnes, in eodemq; errore versarẽtur.

Ecclesia ergo Christi catholica iam ante Lutherum nulla in orbe erat. Et vbinam sunt illæ de æterno Christi regno promissiones, quas, quoniam apertæ, claræ, perspicuæ sunt: nulla iste interpretatione potuit eludere? Sin autem verè pii inter nos sunt aliqui, non est certè apud nos ecclesia impia, sed pia. Aqua cũ se cõtentionis studio Lutherani separauerint, exploratissimum est, à vera eos Christi ecclesia desciuisse.

Quid? An ne ambiguum est Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Basilium, Chrysostomum, cęterosque optimos ab pręstantissimos viros, quos catholici & veneramur & agnoscimus, vera ecclesię Christi membra fuisse? At illi stant à nobis vniuersi, Lutheranis vniuersi repugnant. Quod facillimum est ostendere. Sed quid ego stultus, qui suadere velim, Lutheranos hęreticorum more cum ecclesia Christi bellare? Quasi verò difficile esset, causis euidentibus ac necessariis addicere, hos neque in Apostolica, neque in Catholica, neque in sancta, nec in vna ecclesia esse. Nihil sane facilius esset, nihil explicatius, nihil promptius, si huius esset aut loci aut temporis. Nimirum quibus omnino rebus

cum Donatiſtis Auguſtinus egit,vt eorum animos ad veram notionem eccleſiæ vnius ſanctę Catholicę atq; apoſtolicæ reuocaret: iiſdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore poſſumus. Atq; ſi res ipſę, quæ tamen in manu noſtra ſunt,in hac nos pugna deſererent: at cognomina Catholici ac Lutherani apertiſsimè planiſsimeq; demonſtrant, verã germanamq; eccleſię notam & characterem habere nos,illos non habere:quanuis eccleſiæ nomen fingant,ſimulent,obtengant.Sicubi,ait Hieronymus,audieris eos,qui dicuntur Chriſti,à quoquam alio nuncupari:vtputà Marcionitas,Valentinianos, Pelagianos, &c. ſcito non eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam. Quo eodem diſcrimine Auguſtinus atque Epiphanius hæreticos à Catholicis diſtinguendos eſſe docuerunt. Cum itaque Lutherani cognomen ex Luthero traxerint,planum & exped itum eſt, eos à communi fide atque eccleſia catholica, in priuatam & ſingularem hæreſim abijſſe. Nobis autem ſuper terram nullus fidei magiſter eſt, vnus cęleſtis eſt Chriſtus:à quo Chriſtianorum cognomen eſt, quod habemus ex illo hæreditarium.In Chriſti igitur eccleſia ſumus.De qua hæc,vt breuiſsimè dici potuerunt, ita à me dicta ſunt. Nunc ad reliquos locos ex ordine inſtituto progrediar: meque ad meum munus penſumq; reuocabo.

Aduersũ Luciferanos.

Lib.1.cõ. Creſco. Hære.70 Audianorum.

Quarti Libri finis.

DE AV-

DE AVCTORITATE CONCILIORVM QVAE QVARTO LOCO EST POSI-

ta, Liber Quintus.

Caput primum argumentum continet, quibus hæretici vtuntur, ad huius loci auctoritatem labefactandam.

POst ecclesię auctoritatem auctoritas conciliorum sequitur, quam hęretici plurimis argumentis oppugnant. 1. Argu.

Illud primum est, quòd ecclesia columna est & firmamentum veritatis. At in synodum soli cardinales & episcopi veniunt, qui & numero pauciores sunt, nec auctoritatis põdere, hoc est, nec virtute nec sapientia grauiores: non ergo synodus regula credendi ecclesiæ est, sed contra ecclesia synodo.

Deinde pontifices & Pharisæi collegerunt concilium, cuius sententia impia fuit, vt Ioānis 11. capitulo legitur: non ergo semper synodi sacerdotalis iudicium probandum est. Sicut enim principes sacerdotum & omne concilium quærebāt falsum testimonium cõtra Iesum, Mat. 26. & omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum consilium inierunt Matth. 27. ita & episcopi ac pontifices nostri contrariam Iesu Christo sententiam ferre possunt. 2. argu.

Præterea si veritatem episcopi tenent & falli non queunt, id ex diuino aliquo pacto proficiscetur. At pactum hoc nusquam apparet. Atq; vt appareat, haud aliter interpretandum est, quàm illud, quod cum Leui olim & posteris eius dominus iniit. Pactum, inquit, meum cũ Leui. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuẽta 3. argu. Mala. 2.

in labijs eius: in pace & æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniqitate. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Item, Obsecro Domine custodiens pactum custodientibus mandata tua. In quorum verba Hieronymus, non ergo, ait, quod pollicetur Dominus statim futurum est, sed in eos sua promissa complet, qui custodiunt mandata illius. Vnde constat, pactum retinendæ veritatis quondam cum sacerdotali tribu initum, per posterorum culpas irritari. Quo fit, vt ad eundem quoque modum, si Apostolis, & succedentibus omnino pontificibus, veritas à Christo promissa est, eandem tandiu sint seruaturi, quandiu id non suis peccatis egerint, vt veritate destitui mereantur. Alioqui, vt Hieronymus in hunc Malachię locum ait, ad sacerdotum quidem pertinet disciplinam interrogatos respondere de lege, sed si ignorantiam in cęteris diligentem, in scripturis sancti optenderint negligentem: frustra iactant dignitatem, cuius opera non exhibent. Atque idem etiam Hieronymus scribit, falso sacerdotes illa iactare. Non peribit lex à sacerdote, nec consilium à sapiente, nec sermo à propheta, cum scriptura dicat, in peruersam animam non intrabit sapientia. Et per Ezechielem Dominus, quærent, ait, visionem de propheta: & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus. In quę verba idem ipse Hieronymus, hæc autē, inquit, non solum eo tempore quando Babylonius contra Hierusalem veniebat exercitus, à prophetis, sacerdotibus & senioribus quęrebantur, sed quotidie in ecclesijs requiruntur. Quę si visionē, legem, consiliumq; perdiderint, frustra Prophetas & sacerdotes & seniores habere se iactāt. Adde huc illud Hieremię testimoniū, Sacerdotes nō dixerūt, vbi est Dñs, & tenētes legē meā nescierūt me: & pastores præuaricati sunt in me: & Prophetæ prophetauerunt in Baal. Quibus verbis vtendū esse aduersus

Dani. 9.

Hie. 18.

Cap. 7.

Cap. 2.

nostri

nostri ordinis magistros, Hieronymus in commentarijs auctor est. Adde illud etiam, speculatores eius cæci omnes nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suā declinauerunt. Quibus ex rebus facilè intelligitur, non esse fidendum pastorum sacerdotumq; iudicijs, præsertim si illis Dominus iratus est. Si ergo illi solum in concilium coguntur, concilium profecto errare potest. *Isa. 56.*

Præterea, conciliorum auctoritas illo potissimùm testimonio probari solet, si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo. Vbi.n. sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. At hoc testimonium probaret æquè, prouincialium synodorum certa esse iudicia: quod à recta fide alienum esse cùm ex alijs, tum verò magis ex concilio Carthaginense sub Cypriano constat, in quo non duo vel tres, sed octoginta episcopi congregati contra orthodoxam de vnico baptismo doctrinam errauere. Synodorum ergo veritas infirmo aut nullo potius fundamento nititur. Atque in eo testimonio his tantum concilijs se affuturum promisit Christus, quæ in nomine ipsius conuenirent. Primùm ergo fidem faciant se coire in Christi nomine, nam fieri potest, vt improbi episcopi aduersus Christum conspirent. Deinde nihil verbo Dei addant aut detrahant, illis enim hæc lex præscripta est. *4. argu. Mat. 18. Augu. de bap. con. Donat. li. 1. c. 18 5. argu. Rufi. lib.*

Ad hæc, concilium Ariminense sexcentorum episcoporum errauit cum Ario, Ephesinum secundum ēt frequentissimum cum Dioscoro, Constantinopolitanum verò trecentorum pontificum cum Leone Imperatore. Concilia igitur quamlibet generalia nullum argumentum firmum Theologis subministrant. *eccle. hist. 10. c. 21. Leo. epis. 12. 13. 21. 22. 23. 24.*

*Sexta item synodus apud Trullum celebrata non vnum, sed multa peccauit, vt videre est canone secundo, tertio, decimotertio, quinquagesimoquinto, & sexagesimoseptimo. Errare igitur in fide & moribus concilia possunt. *26. Tho. Vual. li. 2. doc. fi. an. c. 19. Vincē. in*

Spe.li.42 cap. 174 Turr. li. 3.ca.58. Septima Synodus vbi illa Const.dã nata. est.

* Albertus insuper Pighius vir doctus & pius multis argumentis ostendit, acta, quæ nomine sextæ & septimę synodi circunferuntur, varios errores continere. Non igitur cõciliorum etiam generalium fides adeò certa est, vt in dubium vocari non debeat.

** 6. arg.*

* Prætera, concilium Constantien. definijt, concilium esse supra Papã, Florentinum autẽ sub Eugenio quarto, & Lateranense sub Leone decimo, contrarium dogma finierunt: conciliorum ergo auctoritas infirma est.

** 7. arg. * 8. arg. Sess. 4. et 5. sess. vl. actione. 11.*

* Rursum concilium Basilienſe definit, esse hæreticum qui negauerit, concilium esse supra Papam, aut asseruerit Papam transferre in alium locum posse concilium, aut in aliud tempus prorogare. Et tamẽ nemo tam insanus post ea tempora fuit, vt sententiæ contrariæ auctores hæreticos existimauerit: conciliorum ergo iudicia incertiora sunt, quàm ut certam fidem facere possint.

** 9. arg. Sess. 33. * 10. ar.*

*Prærerea Augustinus libro secũdo de baptismo contra Donatistas capite tertio, plenaria concilia inquid, sæpè priora à posterioribus emendari. Id quod certè non fieret, si semper veritatem assequerentur. Sed & Isidorus quinquagesima distinctione, capite, Domino. quotiescũque, inquid, in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius sententia concilij magis teneatur, cuius antiquior & potior extet auctoritas. Non igitur cõciliorum decreta certa sunt omnia, sed interdum varia sunt atque adeò inter se pugnantia.

11. argu.

Præterea cùm concilium dicitur errare non posse, aut intelligitur mutilum sine capite, aut integrum interueniente etiam capitis auctoritate. Si mutilum, errauit aliquando, vt catholici vltro ipsi fatẽtur: sin integrum, frustra ad fidei quæstionem finiendam congregabitur, cùm Romanus pontifex sine generali cõcilio ritè de fide pronuntiet: quẽadmodum loco proximo sumus demõstraturi. Aut igitur conciliorũ dogmata incerta sunt, aut vanè profectò congregantur. Id quod Gregorius Nazanzenus in epistola ad procopium, quæ est numero, centesimo secundo, planè testatur in hęc verba: Quodcunque episcoporum cõcilium fugio, propterea quod hactenus nullius

omnino

omnino Synodi finẽ aliqua vtilitate prẽditũ, & vnde res malè habentes non magis exacerbatæ quàm curatæ fuerint, videre licuit.

Postremò Oecolampadius argumentatur ex concilio Romano sub Nicolao, vbi Berẽgarius, vt inquit, coactus est adiurare in verba falsissima, quæ nec Rossensis lib. 3. contra Oecolampadium capite duodecimo, nec Caietanus in libello de Cœna Domini ab errore liberare potuerunt. His atq; alijs argumentis contra huius loci auctoritatem hæretici pugnare solent. Lutherus autem more suo, rem nulla argumentatione sed sola asseueratione cõficit inquiens: sæpius errauerunt concilia, præsertim Cõstantiense, quod omnium impijssimè errauit. Et in quadam ad populum concione concilium primum, cui Apostoli & eorum discipuli interfuerunt, errasse ait, eo quòd senserint legem & opera necessaria esse ad salutẽ. Sed n. hunc nos locum & confirmare & tueri semper oportet, nec ex vera ecclesiæ sententia falsa vlla ratione moueri.

12. *arg. de conse. dist. 2. Ego Berẽgarius.*

In libro de capt. Baby.

Caput secundum docet, quidnam nomen aut synodi aut concilij hoc sanè loco significet.

NIhil dubiũ erat, quin synodi vel cõcilij nomine, eadẽ quippè res est, patres semper nostri intellexerint sacerdotes, præsertim episcopos, in locum vnum congregatos, vt causas eas. s. definirent, quæ ad ecclesiæ siue fidem seu mores pertinerent. At Lutherani nouũ conciliũ volunt oĩbus retro seculis inauditum, vbi de fidei qõne iudicent, non episcopi & sacerdotes, sed rhetores & laicorũ turba, qui nõ via & ratione, sed verbis & clamore præualeant. Verum huiusmodi errorẽ facillimum est eripere.

Tota enim fidelium ecclesia congregari non potest: & vt posset quidem, non expedit tamen, vt ad indisciplinatum vulgus disciplinæ nostræ controuersiæ referantur. Quod si ad rempublicam vel in pace vel in bello continendam stultum esset, concitatæ & ineruditæ plebis consilium requirere, stultum quoque est, ac multò etiam magis, velle vt in grauissimis de fide quæstionibus populi consensionem atque iudicium requiramus. Ac si populus in rebus temporarijs tutò & pru-

denter magiſtratuum curæ,diligentiæ, conſilio,ſeſe tradit,nec ferendis legibus quicquã ſibi aut conſilij aut auctoritatis vendicat,cur plebem hi Chriſtianam incitãt, vt ſuis nolit rectoribus ſe cõmittere,ſed pergat in conſenſum illũ admittit vbi cauſę oĩno publicę,nõ à priuatis hominibus,ſed à publicis eccleſiæ magiſtratibus trãſigendę ſunt?Non ſumus,inquiunt,adeò rudes & tardi, vt velimus aut totã plebẽ in conciliũ cogi,qđ eſſet amentiæ, aut doctrinæ qõnes ad indoctũ vulgus referri,quod eſſet ſtultitiæ.Sed id cupimus, quod & merito & optimo iure cupimus,vt nec ſacerdotes imperiti in cõcilium veniãt, & ſi qui laici ſacrarum literarum periti ſint,ſunt autem plurimi,hi ad ſynodum euocentur:& ſiue ſacerdotes ſiue laici,deligantur viri prudẽtia ac ſapiẽtia celebres,quorũ conſilio res omnes eccleſiæ publicaq;,negotia gerantur.

Quoniam non decet,vt in his,quę religionis ſunt, irreligioſus epiſcopus laico pio anteferatur,aut in his quę ſunt doctrinæ, laico docto ante ſtet ſacerdos indoctus. Sed quod de ignaris epiſcopis calumniãtur,id in confutatione argumẽtorum explicabimus: nam & hoc primo iam capite inter cætera obiectum. Quod verò dicunt ſe lectos è plebe viros in ſynodum cogendos eſſe, errant in eo turpiſſimè, nec intelligunt qualis ſit reip. Chriſtianæ facies & forma à Chriſto inſtituta. Qua de re ſatis abunda nter multis voluminibus ab Alberto Pighio alijsquo Catholicis diſputatum eſt. Nunc verò cùm Lutheranis ego non pugno,vtrum omnes fideles ſacerdotes ſint, non, vtrum fœminæ à Chriſto ſint ad eccleſiæ munia & sacrorum adminiſtrationem admiſſæ:quoniã huiùſmodi quęſtiones non sunt præſentis operis & inſtituti. Tantum dico,non fœminas,non laicos, ſed ſolos sacerdotes & epiſcopos opportere in cõcilium cogi. Veniam,inquit
Exo. 19. dominus Moyſi,ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te,& credat tibi in perpetuum. Deſcende & conteſtare populum, ne fortè velit tranſcendere terminos,& pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur: & aſcendes tu & Aaron tecum, &c. In hanc ergo formã

Chriſtus

Christus per Episcopos & Sacerdotes populum Christia
num instituit:nec plebei ascendere ad consultandum cũ
sacerdotibus debent,sed præscriptis terminis contineri.
Sed ais,Moyses sacerdos non erat. Et tamen ille doce-
bat populũ,religionisq; quęstiones finiebat.At primùm,
nego Moysen sacerdotem non fuisse. Moyses,inquit,&
Aaron in sacerdotibus eius.Psalmo nonagesimo octa-
uo.Itẽ non modò obtulit Deo munera & immolauit:ve
rum etiam Aaron & filios eius consecrauit. Sacerdos
igitur erat. Illud Leuitici octauo disertè explicatũ est.
Deinde dato mihi legislatorem aliũ,dato ducem & pro
phetam à Deo constitutum,Dato hominẽ,cuius verbis
Deus tantũ auctoritatis dederit,& tunc ego fortasse di-
cã eiusmodi virum,ẽt si laicus sit,cum sacerdotibus con
sulendum.Sed illud vni Moysi concessum est Transferri
itaque passim in alios non debet.Nã quid propriè in cõ
trouersijs finiendis legislator ipse præscripserit, planum
in lege & expeditum est.Si difficile,ait,& ambiguũ apud
te iudicium esse prospexeris,venies ad sacerdotes Leui- *Deut.17*
tici generis,&c.sequerisq; sententiam eorum,nec decli-
nabis ad dexteram nec ad sinistrã.In ambiguis ergo quę
stionibus ad sacerdotes populus habet currere,in eorũq;
iudicio requiescere. Adde huc illud Aggæi, interroga
sacerdotes legem. Adde ẽt illud Malachiæ,labia sacer- *Cap.2.*
dotis custodient scientiam,& legem requirent ex ore e- *Cap.2.*
ius:quia angelus Domini exercituum est. Nec in veteri
Testamento solum ea pręscripta forma est in controuer
sijs finiendis pręcipiendaq; doctrina:sed in nouo etiam
asseruatur,vt in vtraq; iuxta re populus ab episcoporum
sacerdotumq; labijs & iudicio pendeat.Nam,quòd ab e-
piscopis percipienda euangelij doctrina sit:testis est Pau
lus ad Eph.4.inquiens:Et ipse dedit quosdam quidẽ A-
postolos,quosdam aũt Prophetas, alias verò Euangeli-
stas,alios ãt pastores & doctores,&c.quo loco Paulus,cũ
Apostolos,Prophetas,Euangelistas,quasi in tres classes
distribuisset,pastores tamen & doctores seuerè sanè atq;
prudenter re ipsa confusos,sola cogitatione distinxit, vt
ijdẽ esse in ecclesia q & pascerẽt & docerẽt intelligerẽtur.

Sed

Sed in his verbis lapsa consuetudo deflexit de via, sensimq; eò deducta est, vt alios pastores, alios doctores intelligeret, qua nulla pernicies maior Christianorũ vitæ potuit afferri. Apostolus aũt penes Episcopos vt regẽdi, ita quoq; pascendi ac docẽdi auctoritatẽ esse voluit. At tendite, inquit, vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiã Dei. Et rursum ad Timotheũ, & Titum, nõ alios episcopos, alios doctores, sed eundem episcopũ doctoremq; prescripsit. Ac p Hieremiã Dominus, dabo, inquit, pastores, qui pascẽt vos scientia & doctrina. Doctrina igitur euãgelica à pastoribus ecclesiæ expectanda est, quos & episcopos esse & doctores tradidit Paulus. At verò, quòd episcoporum ac sacerdotum etiam sit de fidei controuersijs decernere, Actorum 15. capite tradit Lucas. Cùm enim venirent Paulus & Barnabas & quidã alij Hierosolymã, suscepti quidem sunt ab ecclesia, quæ erat Hierosolymis, sed cũ proposita esset quęstio, conuenerunt, ait, nõ fœminę, non iuuenes, non laici: sed apostoli & presbyteri videre de verbo hoc. Quòd si Petrus vt mentes Antiochenorum dubitantium Synodi auctoritate firmarentur, non fideles omnes, sed solos presbyteros cum Apostolis congregandos existimauit, quid est, quòd nos in ecclesiæ grauissimum cœtum mulierculas, lanios, coquos, sartores, conuenire cupiamus? Scimus. n. apud Lutheranos, huiusmodi multos sacrarum sibi literarum scientiã assumere. Præterea, cùm in dubium venit, quænã pascua sint ouibus permittenda, quæ contra vetanda, pastorum ea consultatio est, non ouiũ. Ecclesiæ igitur pastoribus huiusmodi causas Dominus demandauit. Pręterea, claues regni cœlestis Christus nonvulgo passim, sed Apostolis eorumq; successoribus concessit, vt in cap. firmiter, de sum. tri. dicitur: nec. n. quæ alterius & loci & temporis sunt, ea nunc probare debemus, in clauium autẽ potestate eædem res sunt, aperire & soluere, claudere & ligare, quemadmodũ vel ipse Christus Matth. 16. c. explicuit. Soluere ergo quæstiones circa fidẽ exortas, ligareq; fideles expleto iã iudicio ad credendum, non quorũlibet est, sed eorum tantum

Acto. 20

1. Ti. 3.
Tit. 3.
Hier. 3.

qui

qui vt claudendi & aperiendi, ita ligandi ſoluendiq; auctoritatem habẽt. Confirmat autem hoc vel maximè, q̃ ea impedimenta tollere, quibus ianua regni cœlorũ claditur, clauiũ munus eſt proprium. Ignorantiã igitur fidei, quæ ſine dubio in eiuſmodi impedimentis eſt, ij propriè tollent, quibus claues cõceſſæ ſunt. Accedit ad hęc, quòd Apoſtolus ad Rom. 10. cœlos eſſe intellexit Apoſtolos, cum eis illud aptauit, In omnẽ terrã, &c. Apoſtolorũ ergo, & eorum qui Apoſtolis ſucceſſere, proprium erit illuſtrare cęteros, ac vi ſua populũ continere. Quòd ſi cœli illuſtrationes tollis, quibus oĩa, quæ terra parit, maturata pubeſcunt: infœcunda hæc maneat neceſſe eſt, ac verè iuxta nomen ſuum arida. Atq; ẽt, ſi tenebrę operient terram & caligo populos, non has alij diſcutient, quàm quibus à Chriſto dictũ eſt, vos eſtis lux mundi. Qui verò, qđ ſuperiorum eſt muniũ, inferioribus in eccleſia tribuunt, hi ſimiles sunt, vt ſi qui aut in terra vim illuſtrãdi ponãt, aut in pedibus vim cernendi. Sed qm̃ de his fuſiùs & accuratiùs ab alijs diſputatũ eſt, ſatis fuerit hæc nos pauca breuiter attigiſſe. Nec eſt profectò cur maiorẽ in hac re lucẽ deſideremus, quã nõ ratio modò, ſed perpetuus etiã eccleſiæ vſus fecit eſſe perſpicuam. Non enim patrum memoria, niſi epiſcopi & presbyteri in concilium vocantur. Nec hi omnes, ſed qui paſtores eccleſię & rectores sunt. Epiſcopi enim, quos anulares noſtri vocant, ſine cauſa aliquando in ſynodum sunt admiſſi. Sed nihil mirum. Nam & ſine cauſa in eccleſia sũt. Verùm hęc aliàs. Nunc complectar quod propoſui breui. Sanè, niſi me opinio fallit, ſicut nec ſimplice presbyteri, ita nec anulares iſti Epiſcopi quidem in ſynodum cogendi sunt. Totum quippe eccleſiaſtici concilij negocium nõ ordinis, ſed iuriſdictionis poteſtate tranſigitur. Ferre namq; ſententiam, ſoluere aut ligare, abſq; iuriſdictione nemo poteſt. Conſtat autem patres in ſynodo aut leges de moribus dare populo, aut de fidei quæſtionibus iudicare: quorum neutrum ſine ligandi ſoluendiq̃ue iure sacerdos facit. Sed vtcunque hæc habeant, errant certè in media luce Lutherani, qui ſynodum aliter quàm epiſcoporum

& sacer-

& ſacerdotum collectione definiunt. Errat quoque turpiter pueriliterq; Bucerus,cũ ait,in ſynodũ eccleſiæ non debere cogi,niſi Dei filios.Primum enim, ſi ſolũ Dei filij ſynodum eccleſiæ faciunt,quæro an cõuenire debeãt vltro non vocati,an potius futurus ſit aliquis, cuius euocentur imperio.Si vocati in concilium veniant, ecquis, rogo,ille futurus eſt,qui veros Dei filios internoſcat?Sin vltro venient,quiſq; ergo de se iudicium feret, & ſuæ bonitatis opinione fretus in conciliũ ſeſe ingeret?Sed vt de ſe coniecturam habeat quomodo reliquos iuſtos oſſe & ſanctos intelliget?Atque vt huiuſmodi hominum inſaniam apertius deprehẽdas,finge in Republica vnaqualibet ciues, qui ſua & ſponte & auctoritate ſe congregent ad cẽſendum de legibus, de magiſtratibus,de religione, idq; eo quiſq; audacius, quo magis virtuti ſuæ & ſtudijs fidit.Num talis Reipub.forma & ſpecies non à Solone dico aut Licurgo,ſed ab vllo omnino cordato homine probaretur?Non igitur ea confuſio ac perturbatio in eccleſię ſynodũ inferenda eſt,quam ne in vicis quidẽ & oppidulis homo ſanę mentis admitteret.Niſi fortè in illam inſaniam recidamus,vt putemus,hominem,ſimul atq; Dei filius eſſe deſijt,poteſtate quoq; regendi,paſcendi,iudicãdi,ligandi,ſoluendi eſſe deſtitutum.Quod quidem quale ſit,non eſt huius operis oſtendere, ſed in Repub.prophana animaduerti poteſt: vbi ciuium tamen vel probitas vel improbitas non adeò obſcura eſt, vt non queat aliqñ facilè deprehendi. Id quod in Chriſtiana repub.non perinde facile eſt, cuius.ſ.præcipua virtus, qua filij Dei & nominãtur & ſunt,occultiſſima eſt. Non enim qui in manifeſto Iudęus eſt, nec quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio,ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu non litera, cuius laus nõ ex hominibus, ſed ex Deo eſt.Quamobrem ſi charitate amiſſa,poteſtas item publica amitteretur,dici nõ poteſt, quãtis tenebris eccleſia eſſet circumfuſa.De quo argumento,& nos ſuperiore libro diſſeruimus,& alij plerique diſſeruerunt multo copioſius, nos quaſi prætereuntes hęc diximus, vt lectores intelligant, quod ad præſentem locum satis eſt,

epiſcopos

piſcopos etiam malos in ſynodum congregãdos, vt qui
ɔoteſtatẽ paſcendi,iudicandi,ligandi,ſoluendi, non ami
ẽrint.Lutheranos itaq; ab hoc quidem sermone remo-
ɹeamus:ipſi autem intelligamus, ſynodi eccleſiaſticæ no
nen non quoſuis,sed paſtores & pontifices eccleſię com
ɔlecti in vnum locum congregatos,vt de cauſis eccleſia-
ſticis,hoc eſt,de moribus,fide,religione pronuncient.

Caput tertium,in quo ſynodorum varia genera ponuntur.

QVorum hominum conuentum ſynodus eccleſiaſti-
ca præ ſe ferat, ſatis explicatum arbitror capite su-
periore. Nunc vocabulũ partiendũ eſt, vt ſingula concili-
orũ genera quidnãveritatis & auctoritatis habeãtvidea
mus.Et quidẽ Gratianus 3.diſt.ca.Regula,ſynodus bifa-
riã partitur, in generales & prouinciales. Hac aũt diuiſio
ne, cùm præterire aliquid, maximũ vitium in diuidendo
ſit,vnum prætermiſſum eſt. Nec.n.solũ generales & pro-
uinciales synodi ſunt, sed etiã epiſcopales. Ita ſi placet
nominemus,fabricemurq́; ſi opus erit, verba. Sunt.n.re-
bus nouis,vt Cicero tradit,noua ponenda nomina. Quã
uis hoc,recẽs quidẽ illud, ſed perceptum tñ vſu à noſtris,
tritumq́; non à barbaris modò,verũ êt à Latinis, Conci-
lia equidem generalia voco, quæ omnium Chriſtianorũ
pontificum conuocatione celebrantur.Inter multos aũt
ſæpè diſceptatum eſt, an generalis conuocatio satis ſit,
an êt ſit neceſſaria congregatio generalis.Si.n.Summus
pontifex concilium generale indiceret, non congregarẽ
tur tamen niſi soli decem ex Italia pontifices,huiuſmodi
profectò synodus non eſt, cur generalis videatur.At con
trà,ſi neceſſe eſt, epiſcopos omnes congregari, primùm
nullum fortè in Eccleſia tale adhuc concilium fuit, in
quod Epiſcopi vniuerſi conuenerint. Deinde, peſſimus
quiſq; epiſcopus, dum non solum per negligentiam, sed
per malitiã synodo adeſſe contẽpſerit,generalẽ non eſſe
calumniabitur.Et princeps in repub.quilibet,ſi illi syno-
dus diſplicuerit, interturbare eam minimo negotio po-
terit,cauſariq́; Epiſcopos suos vel morborum vel tumul-

tuum

tuum causa concilio interesse non posse. Verùm quoniã omnes huiusmodi controuersias persequi nõ est operis instituti, huic qõni breuiter respondemus. Non satis est quidẽ ad concilium generale, si euocatio generalis est, qñ adeò pauci congregantur, vt maior meliorq; prouinciarũ pars relicta esse videatur: præsertim si causa legitima sit, cur episcopi synodo nõ affuerint. At si per malitiã hominum pessimorũ vna & itẽ altera prouincia desit, nõ propterea concilij generalis nomẽ amittitur. Sed ne si per negligentiã quidem, aut aliã occasionẽ quamlibet episcopi aliquot desint, nominis sui iacturã generale concilium faciet, nisi in dubium vertimus an Cõcilia illa quatuor, Nicęnum, Ephesinũ, Constantinopolitanũ, Chalcedonense, generalia sint. Quamobrẽ, vt fideles, ita nos hoc loco loquimur, vt synodum generalẽ omniũ episcoporũ euocatione legitima finiamus, licet nõ sit omniũ congregatio. Cõmuni enim fideliũ sensu agendũ est, cùm de rebus vocibusque ecclesię loquimur. Idq; eodem modo fecerunt sapientes. Nec satis est tamen ad generale concilium euocatio generalis, nisi sit etiam generalis congregatio. Sed ad generalem cõgregationem, omniũ episcoporum congregatio non requiritur. Neque hic definimus nisi id quod frequens in ecclesia est. Scimus enim concilia generalia sine euocatione celebrari aliquando posse, sed id perrarum atque adeò præter artẽ est. Verum de his postea diligentius. Nunc ad reliquas partes propositæ diuisionis reuertamur. Prouincialia cõcilia sunt, cum à Metropolitano vel Primate oẽs vnius prouincię aut etiam regni Pontifices euocantur. Episcopalia sunt, synodi sacerdotum, quę ab episcopis singulis in sua diœcesi haberi modò solẽt, ob priuatas singularũ ecclesiarum causas. Nam synodi huiusmodi, præsertim in Hispania, non erant in vsu olim, nisi ob eam causam, quæ decimaoctaua dist. c. postremo exprimitur.

18. d. ca. propter.

Hac diuisione posita & omnium assensu approbata, altera assumitur, Conciliorum siue generaliũ, siue prouincialium seu episcopalium, quædam esse congregata Romani pontificis auctoritate, alia verò nõ item. Rursum,

alia

alia confirmata ab eodem Romano Pontifice, alia verò non ab eo confirmata. Nã concilium Ephesinum secundũ auctore Leone coactũ est quidem, sed nõ est à Leone aut alio quouis summo Pontifice comprobatum. Basilienſe quoq; Eugenius quartus indixit, nec tamen confirmauit At Constantienſe, quamuis à principio nullius Romani episcopi auctoritate congregatum fuerit, confirmauit illud tamen Martinus quintus, Pontifex maximus. Consilium item Mileuitanum, quod & Innocentius & Celestinus probauerunt, sine auctoritate summi Pontificis coactum fuit. Cum ergo quam Gratianus duplicem putauit esse rationem, in tres, partes distribui debere reperiatur, & singulæ trium, bis distribuuntur in duas: primum est de generali concilio, sed dupliciter: tum pari ratione de prouinciali, post de episcopali differendum.

Caput quartum, vbi conclusiones ponuntur, quibus loci huius auctoritas continetur.

His sumptis, prima conclusio sit. Concilium generale, quod auctoritate Romani Pontificis nec congregatum nec confirmatum est, errare in fide potest. 1. Concl.

Hanc conclusionem manifestè probat error concilij Ariminensis & Constantinopolitani sub Leone imperatore: quem huius loci auctoritati in quinto argumento capitis primi obijciebamus. Id ipsum quoque ostendit Gratianus decimaseptima distinct. capit. Regula, & capite multis. Iulij & Pelagij clarissimis testimonijs. Item definit Damasus in epistola ad Stephanum Archiepiscopum, & tria concilia Aphiricana, quæ in epistola ad eundem Damasum hoc ipsum confessa fuerant. Non est quippe verum ratumque concilium, quod auctoritate episcopi Romani caret: quẽadmodum non ij solum Pontifices, sed concilia etiam ipsa tradiderunt. Tradidit septima synodus acti. sexta. tomo primo. & octaua synodus actio. prima & septima. & synodus Romana sub Symmacho 96. distinctione, capite Bene, & synodus 90. Episcoporum sub Damaso, histor. tripart. Libro quinto

capite viceſimonono,& concilium Lateranenſe ſub leone decimo, ſeſsione vndecima,vbi eadem res dicitur in ſynodo Alexandrina definita.Ita Socrates libro quarto hiſtoria tripart.capite nono tradit,regulam eccleſiaſticam iubere,vt concilia eiuſmodi præter sententiam Romani Pontificis non celebrentur. Id quod Iulius in epiſtola ad Orientales dixit fuiſſe à Nicæna synodo definitũ ,t& Marcellus in epiſtola ad Antiochenos,hoc ait,Apoſtolos ſtatuiſſe . Videlicet eiuſmodi concilia non ſolum infirma in eccleſia fuere ſemper,ad fidem veritatis faciẽdam,sed cõnenticula propemodùm fuere iniquitatis,& triſtes atque adeò exitiales exitus habuernnt.Mentiri verò ait Bucerus eos qui affirmant , non licere ſine Romani Pontificis aſſenſu,concilium cogere . Id autem primum Euſebij & hiſtoriæ Tripartitæ teſtimonijs confirmat.Deinde,eſt Canon,inquit,Nicæni concilij de synodis habendis.Sunt quoque Canones Apoſtolici,qui quotannis binas synodos in prouincia qualibet pręſcribunt. Aſſerit autem firmum ac ratum eſſe quicquid in huiuſmodi concilijs ſtatuitur pro veritate contra mendacium, ita vt ne à ſummo quidem Pontifice reſcindi poſsit.

Sed huius hominis impudentię , quis poterit ſine ſtomacho reſpondere ? Principio nanque illud impudentię quantum eſt, quòd hiſtoriam Euſebij & Tripartitam nobis obijcit,in quibus contra nos refertur nihil,pro nobis multa? Quid illud alterum? Quod Nicænum cõcilium & Canones Apoſtolicos opponit,in quibus de ſynodis prouinciarum ſermo eſt, quas ſummi Pontifices pro recta eccleſiarũ inſtitutione & adminiſtratione præſcripſerũt. Nos autem de synodis generalibus loquimur, quas ſine ſummi Põtificis aſſenſu cogere non aliter accipiendum eſt,ac ſi regni primarij ſine principis aſſenſu,atque adeo illo repugnante cogerentur. Illud vero quale eſt?firmum eſſe velle quicquid in his ſynodis ſtatuitur? Pro veritate ait,contra mendacium.Scilicet,ſi pro veritate eſt, vbicũque ſtatuatur , accipiendum eſt , ſed quis nos certiores reddet pro veritate eſſe , quęcunque à ſynodis prouinciarum decreta ſunt? Verùm de his hactenus . Nam

in

in quarta Conclusione fusiùs isthæc explicabuntur.

Secunda conclusio. Concilium generale, ét congregatum Romani Pōtificis auctoritate, errare in fide potest. Hæc demonstratur apertè exemplo Concilij Ephesini secundi, vbi legatis Leonis repugnantibus Episcopi fermè omnes Dioscori hæresi subscripserunt. Confirmat hanc luculentius Leo Papa, in epistolis retro citatis, ad quintū argumentū, & synodus octaua actione septima, & Nicolaus ad Michaelem Imperatorē, & Eugenius quartus, in decreto super vnione Iacobinorū, in quo posteaquam Ephesinā secundā synodum sub Leone cōgregatam condamnauit, quę videlicet Euticiano errori consensit: suscipit, ait, sancta Romana ecclesia omnes vniuersales synodos, auctoritate Romani Pontificis legitimè cōgregatas ac celebratas & confirmatas. Non dixit congregatas solū, sed celebratas & confirmatas. Eadē res ostenditur exēplo quoq; Basilienſis synodi, cuius errorem in nono argumento capitis primi opponebamus. Sed de hac re in responsione ad hoc argumentum latiùs. Prætereà nullū concilium ratum est aut fuit, quòd Romani Pontificis non fuerit fulcitum auctoritate, vt Iulius, Damasus, Pelagius, alijque patres in prioris conclusionis confirmationem illegati, non obscurè tradiderunt: at quamuis concilium sit edicente Pontifice summo coactum, si tamen non sunt ab eo concilij dogmata confirmata, sed potiùs vel is vel eius legati pugnarunt, tum certè synodus non est fulcita Apostolica auctoritate, non igitur rata & firma erit, ac proinde ne idonea quidem, vt ex ea fidem faciamus. Sed hæc conclusio capite proximo fusiùs explicabitur. 2. Conc.

Tertia conclusio. Concilium generale confirmatum auctoritate Romani Pontificis certam fidem facit Catholicorum dogmatum. Quam quidem conclusionem ita exploratam habere opus est, vt eius contrariam hæreticam esse credamus. Primùm, quoniam redibunt aliàs hæreses vniuersę conciliorum generalium auctoritate damnatę: & symbolum quoque Nicęnū erit ambiguum concilij generalis auctoritate sublata. Deinde, si concilium 3. Conc. 15. dist. 1. c. Sicut et c. Sancta Romana

lium huiusmodi errare in fide posset, nulla profecto certa via esset reliqua, vt in fidei controuersijs Catholicũ dogma exploraremus. Qui enim summi Pontificis ac reliquorum omnium ecclesię pastorum iudicium detrectat, is nullum viuum iudicem inuenturus est, à cuius tribunali non liceat discedere. Volunt Lutherani iudicẽ in concilio scripturam esse, quæ nec sentit, nec intelligit, nec eloqui ipsa iudicium valet. Lutherus ipse clamat illa verba, hoc est corpus meum, proprie accipienda, Zuinglius contra figurate: quis sententiam dicet? Num scriptura ipsa? An potius iudex ecclesiæ summus cum concilio sacerdotum: quemadmodum Deuteron. 17. cap. scriptum est? Quòd si in iudicijs humanis viuos iudices quis recusaret in Republica constitutos, & ad literas mutas & inanimes confugeret, omnibus omnino modis explodereretur. Sed de his & diximus multa aliàs, & multa sæpe dicemus. Nunc ad propositum reuertamur. Sanè cõciliorum fide reiecta, scripturę quoque bonam partẽ amittemus. Nam si quis epistolam Iacobi cum Luthero à literis Canonicis expunxerit, per scripturam hæc certè quæstio definiri non potest. Viui ergo iudices constituantur oportet. Quòd si pastorum detrectato iudicio ad aliud tribunal prouoces, nihil aliud profecto facies, quàm Christi & ecclesiæ declinare iudices, & pro diuinis humanos substituere. Quoscunque nimirum præter pastores ecclesiæ delegeris, humana illi incertaque auctoritate pollebunt. Ad hæc, vel populus fidelis tenetur stare definitioni concilij, vel potest etiam repugnare. Si tenetur, iam errante concilio populus in eodem errore versabitur. Sin repu-
Luc. 10. gnare potest, vbinam illud est, qui vos audit, me audit? Vbi illud rursum, super Cathedram Moysi sederunt scri-
Matt. 23 bæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite? Aiunt, si quæcunque dixerint nobis ea facere iubemur: cur alio
Matt. 16 loco Christus cauere voluit à fermento Pharisæorum?
Matt. 15 Nam illud Matthæus Pharisæorum doctrinam interpretatur. Cur rursum eorum traditiones exemplo etiam proprio contemnere docuit? Aliquid ergo doctrinæ propriæ puritati Euangeli, admiscere possunt, in quo non

solum

solum non sunt audiendi,sed sunt etiam refutandi.Id ergo præcauit Christus, ne plebs malis docentium exemplis ad contemptionem veræ doctrinæ inducatur. Tunc ergo quæ dixerint nobis Pharisæi, eadem facere iubet Christus: cùm super Cathedram Moysi sederint,hoc est, legem Dei enarrauerint, docuerint, proposuerint. Nam si sua doceant,eos negligere non solùm possumus, sed debemus. Quemadmodum Augustinus in Ioannem nō obscurè interpretatus est. Nihil ergo pastores Euangelicæ illæ sententiæ iuuant. Quin cùm de suo loqui possint,possunt à nobis vel sperni. Vnde Hieronymus in Matthæi decimoseptimo capite,super illis verbis: Non omnis qui dicit mihi, &c,Sicut suprà inquit,dixerat eos, qui haberent vestem vitæ bonæ,non recipiendos propter dogmatum nequitiam:ita nunc econtrario asserit, ne his quidē accommodandam fidem, qui cùm polleant integritate fidei,turpiter viuunt,& doctrinæ integritatem malis operibus destruunt.Sed isti quod de mercenarijs ab Augusti no dicitur,id ad veros ecclesiæ pastores, vafrè malicioseque traducunt.Nec intelligunt, inter mercenarios veros semper in ecclesia pastores esse, quorum voces audire oues oportet,præsertim si omnium eadem sit. Tunc enim pastorum vox, Ecclesiæ quoq; vox atq; adeo Christi est. Alioqui,quidnam illud sibi vult,obsecro vos vt id ipsum dicatis omnes,& non sint in vobis schismata? Diuisus est Christus? Absit. Non est dissensionis Deus, sed pacis, Ac reuerà,vt hoc argumentum conferamus in pauca,si oues omnium pastorum vnam eandemq; doctrinam sequantur, nihil culpæ in ouibus erit.Sequantur ergo, fac ita, & errantibus pastoribus vniuersis oues item omnes errabunt. Quod superiore libro fieri non posse demonstratū est. Iam verò Hieronymus quid sibi velit statim indicat. Docet enim vtrumque Dei seruis necessarium esse, quo eis fides accommodetur:vt & opus sermone, & sermo operibus comprobetur?

Tract. 46

1.Cor.1.

1.Cor.14

Præterea Martinus quintus in concilio Constantiēsi inter reliquas interrogationes, quibus suspecti in fide sunt examinandi, eam etiam proposuit, Vtrum credant,

quod quodlibet concilium generale vniuersalem ecclesiam representet. Si igitur concilium generale vniuersalis ecclesiæ habet auctoritatem, qui illam de medio tollit, totius ecclesiæ auctoritatem eadem opera dissoluit. Præclarum igitur illud Augustini est libr. 1. de Baptismo contra Donatistas c. decimooctauo, plenarij concilij sententiam, totius ecclesię consensionem esse. Præterea, Paulo non alia via commodior visa est ad veritatem in quęstione exorta vestigandam, quàm si ad concilium Hierosolymitanum controuersia referretur. Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei quæstionem terminandam aptissimam existimauit, nos ingredi & tenere debemus: eamq; modestiam imitari, quæ & in Iudæis & in Gentibus à Luca Actorum quintodecimo capite describitur. Poterant enim Gentes cum concilio illo Hierosolymitano expostulare, quòd libertatem sibi à Christo datam eriperent, quodq; cæremonias nonnullas humeris discipulorũ tanquam necessarias imponerent, quæ minus necessariæ esse videbantur, cùm Christi fides esset ad salutẽ idonea. Sed ne Iudæi quidem repugnauere, qui tamen concilij definitioni scripturã possent opponere dicentem: Homo cuius caro pręputij, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris seruandam seculis exhibuere, vt synodis Petri successorumq; eius auctoritate firmatis certa fides haberetur. Visum est, inquiunt, Spiritui S. & nobis. Concilij ergo sentẽtia Spiritus S. sententia ipsissima est. Accedit illa quoque causa, q̃ ecclesia catholica conciliorum generalium decreta semper accepit, ab ipsisque habitos hæreticos, tales ẽt esse sine dubio existimauit. Necessariũ est igitur conciliorum tenere fidem: si Ecclesiæ fidem tenere volumus. Quæ res libro etiam superiore magnis argumentis confirmata est.

4. Concl. Quarta conclusio. Concilium prouinciale non confirmatum à summo Pontifice errare in fide potest. Cuius rei exemplum habes in concilio Mediolanensi libr. 10. histor. eccle. c. p. 20. & in concilio Antiocheno 90. Episcoporum libr. 4. hist. Trip. c. 9. & in Seleuciano libr. 1. tri. part. cap. 34. & in Carthaginensi, cuius inter arguendum

mentio-

mentionē fecimus. Hæc quoque concluſio non exemplis modo, ſed teſtimonio ét Symachi cōprobatur inquientis, Concilia ſacerdotū eccleſiaſticis legibus per prouincias decreta, quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt. Ita leges aut nimis duras aut parum rationi conſentaneas à concilijs prouincialibus interdum editas, non eſt negandum. Qualis illa fortaſſe fuit apud Aquiſgranum, quæ refertur trigeſima ſexta. quęſtione ſecunda. capi. Placuit. Illa rurſum non imprudenter modò, verùm etiam impiè, à concilio Elibertino lata eſt de tollē dis imaginibus. Quod ſi generale concilium, cui auctoritas epiſcopi Romani deeſt, errare in fide poteſt, errabit aliquandò, ac multò etiam magis, ſynodus prouincialis.

17. d. c. cō cilia.

Cap. 36.

Quinta concluſio. Concilium prouinciale ſummi pōtificis auctoritate firmatum in fide nequit errare. Multorum autem hęreticorum damnatio eſſet incerta, ſi hęc cōcluſio certa non eſſet. Pleriąue enim hęretici non per concilia generalia, ſed per prouincialia ſunt damnati.

Quinta concluſio

Vt, Priſcillanus in concilio Toletano primo: Eluidius in concilio Telenſi. Pelagius in Conciliis Mileuitano & Carthaginenſi. Quanquam Pelagium in ſynodo etiam Epheſina damnatum de hære. c. Fraternitatis. Gregorius tradit. Sed hæc ſententia hodie apud Epheſinum concilium nō exſtat. Deinde nec expedit nec tolerabile eſt, ſingulis hæreticis condemnandis ſingulas generales ſynodos cogere, cum ergo, eccleſiæ ſuę Deus proſpexerit in neceſſariis, nimirū ad hęreſes priuatas in prouinciis refutandus concilia prouincialia ſatis erunt, ſi erunt modo ſummi pontificis auctoritate roborata. Preterea, quoſcunque eiuſmodi concilia damnauere, eccleſia eos ſemper exploſit, errare igitur illa in fide nequeunt. Quod ſi poſſent, vel vnum certè exemplum proferretur. At nullum omnino eſt. Nam, quod Oecolampadius adfert è Romana ſynodo ſub Gelaſio, vbi definitum eſſe ait, ſubſtantiam panis in Euchariſtię Sacramento manere, id commentitiū eſſe loco proximo demonſtraturi ſumus. Nullius enim ſynodi illa ſententia eſt, ſed ne Gelaſij quidem.

Primum confirmatum eſt à Leone. 2. à Siricio. 3. & 4. ab Innocentio & Celeſtino

17. d. ca. concilia.

Præterea Symmachus Papa tradis concilla prouincia

lia quotannis per ecclesiæ leges decreta: quia præsentiam Papæ non habent, valetudinem perdidisse: ergo si præsentiam habent, valida erunt. in 7. item synodo actione 3. cum Theodorus concilia generalia recepisset, statim subdit, Locales synodos non auersamur, sed magis amamus, amplectimur, & recipimus. Earum etiã diuinitus inspiratas canonicas constitutiones, correctiones, & legislationes summa obseruantia colimus. Hanc autem epistolam Theodori & orientalium probat ipsa 7. Sinodus. Atque 8. Synodus sessione postrema. Canone 1. regulas, inquit, quæ ecclesiæ sanctæ, tam à sanctis Apostolis, quàm ab orthodoxorum vniuersalibus, necnon & localibus conciliis traditæ sunt, seruare ac custodire profitemur. Sed & omnes, qui Christiano censentur vocabulo, damnationibus & iustificationibus, quæ per illas prolatæ sunt, canonicè subiici decernimus. Hactenus 8. Synodus. Cuius verba in iis maximè conciliis locum habere intelligenda sunt, quę à summo pontifice sunt confirmata. Summus enim Pontifex, vt sequenti loco demonstrabitur, in fidei iudicio errare non potest. Conciliorum ergo prouincialium decreta ad fidem pertinentia firma & certa sunt, si à Romano Pontifice confirmẽtur. Id quod Actorum 15. capite explicatum est. Quod enim ibi congregatum legitur, hoc non generale, sed prouinciale concilium fuit. At non minor fides habita est Petro præsidenti, quàm si esset synodus generalis. Qua ex re Erasmi calumnia retunditur. Cùm enim in annotat. super epistolam ad Roman. capit. 5. dixisset, se non vsq; adeò astringi synodo Mileuitana, aljisque similibus conciliis prouincialibus, subdidit. Alioqui si quis vrgeat esse seruanda quęcunque in illis decreta sunt, proferam ex illis dogmata quædam, quæ nunc ecclesia damnat pro hæreticis. Hactenus ille. Sed, vt diximus, Mileuitanum concilium confirmatum est, ideò illo Christianus vrgetur. Illa verò, è quibus dogmata hæretica proferentur, confirmata non sunt. Ac de his aliam conclusionem adiicimus.

Locales hic vocãtur prouinciales

Sexta cõclusio.

Sexta conclusio. Ex conciliis prouincialibus, licèt eis

auctoritas episcopi Romani desit, probabile quidē argumentū sumitur ad fidei dogmata suadenda. Huius rei vel illud abūdè magnū argumentū est, q; ex innumeris cōcilijs eiusmodi vix quinq; aut sex reperiuntur, quę à recta definiēdi rōne ac via declinarint. Si ergo hmōi concilia rectā vt plurimū fidem tenent, raro deficiūt: probabilissimū sine dubio est, quod ex id genus cōcilijs argumētum promitur. Atq; certè, nisi sint peculiariter reprobata, cōi ecclesiæ, vel silentio, vel ēt implicito cōsensu cōmendantur, si ad ecclesiæ cōem notitiā peruenerint. Non.n. fit aliquo pacto verosimile, vt concilij prouincialis toto orbe vulgati hęresim ecclesia diu dissimulauerit. Error enim, cui non resistitur, approbatur. 83. dist. c. Error. Nec mihi conciliū Elibertinū obijcias. Nam in ea parte, qua erravit, semper à Catholicis explosum est. Hæc ergo causa est vel maxima, cur Toletana, Arelatensia, Hispalensia, & alia similia antiqua concilia, licèt non expressè, implicitè tñ probata ab ecclesia videantur. Nam Ancyritanum, Neocæsariense, Gangrense, Sardicēse, Aphricanū, & Carthaginensia à Leone. 4. confirmata sunt. 20. dist. ca. de libellis. Trullana quoq; synodus quædam concilia prouincialia probauit, sed quantum hæc Trullana ad probatio valeat, postea sumus fusè disputaturi. Nunc illud solùm asserimus, cōcilia, quæ à summo Pontifice cōprobata nō sunt, nō certum quidem illud, sed probabile tamen argumentum suppeditare ad fidei dogma corroborandum. Id quod ex Innocentio colligitur. 20. d. c. De quibus. *16. d. ca. quoniā.*

Septima cōclusio, Concilia episcopalia, si à Romano Pontifice in decretis fidei confirmentur, certum argumentum veritatis exhibet. Si enim Toletana synodus, præsidente & confirmante Petri successore in fide errat, non videtur causa esse, cur Romana synodus errare non possit. Item conciliū prouinciale à summo Pontifice cōfirmatum certæ auctoritatis est, ergo & synodus episcopalis. Sed non venit in mentem, alia episcopalis synodus in iudicio fidei à Romano episcopo confirmata, præter Cōplutēsem sub Alphonso Carrillo archiepiscopo Toletano, vbi dānatus est magister quidā Oxomēsis, qui falso *Septimæ cōclusio.*

de claudibus ecclesiæ & pœnitentiæ sacramẽto sentiret.

Postrema conclusio.

Postrema conclusio. Synodus episcopalis per se quidem in iudicio hæresis probabilem fidem facere potest, certam non potest. Illud prius expedire debemus, nam hoc posterius satis expeditum est. Illud ergo ostenditur ex cap. Ad abolendam. de hæreticis. vbi à Lucio tertio, vinculo perpetui anathematis innodantur ij, quos vel Romana ecclesia, vel singuli episcopi per diœceses suas cum consilio clericorum, vel etiam, si oportuerit, vicinorum episcoporum, hæreticos iudicauerint. Non ergo leuis coniectura accipietur ex huiusmodi synodorum iudicijs, quæ Lucius tanti fecit, vt pro excommunicatis habendos esse decreuerit, quos eædem synodi hæreticos definierint. Nec me clam est, quòd quidam viri docti hanc Lucij decretalem de deprehensis in manifesta hæresi interpretantur. Alioqui ius negant concilio episcopali atque adeò prouinciali de hæresi iudicandi. Id probant, qđ fides res est omnibus communis, quare potestas censendi de fide hæresíque contraria, non penes priuatas ecclesias, sed penes vniuersalem ecclesiam erit. Item suadent id ex cap. Maiores. de baptis. & ex ca. Quoties, 24. quæst. 1. vbi eiusmodi causæ ad solam sedem apostolicam dicuntur esse referendæ, cum illi speciali priuilegio à Domino reseruatæ sint. Ac post verba citata idẽ Lucius hoc videtur confirmare inquiens. Præsenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifestè fuerit in hæresi deprehensus, &c. Loquitur ergo Põtifex in casu, quo hæresis est manifesta. Sed mihi semper longè probabilior illorum sententia visa est, qui putant, eos planè & simpliciter anathematis vinculo per hanc Lucij decretalem alligari, quos vel Romana ecclesia, vel synodus prouincialis, aut etiam episcopalis, hæreticos iudicauerint, quãuis nõ sit hæresis omnibus manifesta. Primũ enim, nõ dixit textus, quos hæreticos declarauerint, sed iudicauerint. Alioqui, si declaratio illa rei manifestæ erat, non versũ in causa fidei iudicium, quorsum eam rem ad episcopum cum cõsilio clericorum, & nõ magis ad Theologos Lucius retulit, vt scilicet eos anathemate percelleret,

qui

qui à Theologis eruditis hęretici declararentur? Deinde, si Lucius non propriè verbum illud, iudicauerint, vsurpauit, sed impropiè, pro eo quod est, rem manifestam exponere: cum idem omninoverbum simul & ad ecclesiam Romanã, & ad episcopum cum clericis suis referatur, consequens fieret, vt etiam pari modo per ecclesiam Romanã non hæreticos iudicatos, sed declaratos excommunicari à Lucio intelligeremus. At constat, vocem illã de ecclesia Romana propriè & simpliciter intelligi: non est igitur, cum ad synodũ episcopi refertur, in alium sensum detorquenda. Adde, quòd multifariam causa eius, qui hæreseos insimulabatur, ad id genus synodos referri poterat. Primò ex sedis Apostolicę commissione peculiari, vt de causa Priscilliani cognouit concilium Toletanum primum: & de causa Magistri cuiusdam Oxomensis cognouit synodus Complutensis, sub Domino Alphonso Carillo archiepiscopo Toletano. Mox sine cõmissione pontificis speciali, id quod inquisitores modò faciunt, in hæresi quidem manifesta, sed vbi non erat manifestum, an reus esset hæreticus, vel quia non erat probatum & notum, eũ propositionẽ hæreticam asseruisse, vel certè quia, etsi asseruisset, nondũ erat comperta pertinacia, sine qua hęreticus nullus est.

Leò commisit.

Sixtus. 4 cõmisit.

Postremò in hęresi non perinde manifesta, vt omnibus passim esse exposita: sed tali tamen, vt non esset necesse, aut ad conciliũ generale, aut ad Apostolicã ecclesiã referre eã: quod periti Theologi hæresim esse consentirent. Et in his omnibus casibus ius & olim habebat Synodus, & nunc habent ij, quibus fidei cognitio est mandata, pronunciandi ac iudicandi de causa fidei. Tametsi huiusmodi tribunalium iudicia non adeò explorata sunt, vt falsa esse non possint, non in re dubia solùm, interq; viros doctos controuersa, quo casu synodi locales non habent de hæresi pronuntiare: sed ẽt in re, quę omnibus prouinciæ Theologis videretur manifesta, quo casu sine crimine vsurpati iudicij de causa fidei pronunciant. In his ergo tribus casibus, licet iudicia hæc certa & firma in ecclesia nõ sint, expedit tamen, vt, quoniam sunt valde probabilia, maxi-

mi à

ximi à fidelib. habeant. Nec. n. erit parùm ecclesiæ noxiũ, si nõ interim ab his perinde vt ab excõicatis caueat, quos nõ ecclesia Ro. modò, verumẽt synodus, aut ꝓuincialis, aut episcopalis hæreticos iudicarint. Sed primam obiectionẽ videamus. Causa, inquiunt, fidei omnibus cõis est, atq; adeò priuatis iudicibus non licet de ea sententiã ferre. Et læsæ maiestatis, ac proditæ reipublicæ crimen, ciues vniuersos tangit, & priuati tamen iudices de eo censere solent. Nam capitula illa quæ afferunt, intelligenda sunt, cũ res inter ipsos episcopos & viros Theologos est ambigua: quemadmodũ Pelagius explicuit 17. distin. ca. Multis. Qui etiam sensus ex Deut. 17. c. manifestiùs habetur. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dñs, & cæt. Nam illud quidem, quod Lucius addit, nihil militat aduersum nos. Non enim dixi, quicunq; fuerit in manifesta hæresi deprehensus: sed quicunq; manifestè fuerit in hæresi deprehensus. Vult autem, quod ibidem perspicuũ est, vt nemo tradatur brachio sæculari, nisi hæreticum esse constiterit. Eiusmodi enim pœnæ, vt executioni mandentur, probationes exigunt luce meridiana clariores. Sed de conciliorum auctoritate dictum est satis.

Caput quintum, Vbi nodi quidam soluuntur, quibus interdum homines etiam docti illigari solent.

QVibus rebus expositis, nihil aliud superesse videbatur, nisi vt argumenta refelleremus, quæ à principio sunt posita. Sed paranti mihi eas obiectiones repellere, obiecerunt se scrupuli aliquot, quos priùs conuenit excutere, quàm ad alia pergamus, ne in via, quam superiore capite aperuimus, sint Theologis impedimento.

Prima quæstio. Primum igitur dubium illud excutiendum est, an concilium per legatos summi Pontificis celebratum, firmã certamque habeat auctoritatem: an potiùs episcopi Romani confirmatio exspectanda sit, vt certa habeantur decreta concilij. Ac Caietanus quidem, qui sine controuersia de auctoritate Papæ & concilij accuratissimè disputauit, quem-

uit,quemq; nos correctione quadã adhibita potissimùm secuti sumus,multa hic desertè dicit,quæ à præsenti instituto videntur esse alienа:sed affirmat deniq;, id quod ad præsentẽ locum & qõnem attinet, concilium per legatos Pontificis actum errare in fide posse: Supereſt.n.adhuc ille,pro cuius fide rogauit Christus,ille inquã, ad quem fidei summa tandẽ referenda est. Quare nisi definitiones conciliorũ per summos Pontifices & probentur & confirmentur,certas firmasq; esse nõ oportet. Idem ẽt Cardinalis Turrecremata sensit lib.3.c.6.octauo,& trigesimo-octauo.quibus locis fusissimè ostendit,omnia retro antiqua concilia à summis Pontificibus confirmationẽ dogmatum petijsse:non id profectò actura,nisi existimassent necessariũ. Nam q̃ confirmatio pontificis ad fidei quoque dogmata referatur, liquet ex epistola Nicænæ synodi ad Sylueſtrum Papam. Quicquid,aiunt, constituimus precamur,vt vestri oris consortio confirmetur. Et Sylueſter eidem synodo rescribens,Confirmo,inquit,figoq; ad doctrinam vestram reclamantes de vnitate Trinitatis. Et paulò pòst,probo, ait, vera fuisse quæ in vestrum nostrumque manauere mysterium, & cæt. Et patres concilij Chalcedonen.in epistola ad Leonem,Omnẽ inquiũt, vobis gestorum vim insinuauimus,ad comprobationem nostræ synceritatis,& ad eorum,quæ à nobis gesta sunt, firmitatem & consonantiam. Et Leo papa in epistola ad concilium Chalcedonen.quæ est in ordine. 59.ne ergo, ait, dubitabile videatur, vtrum quæ per vnanimitatem vestram de fide statuta sunt,approbem, & cæt. & postea dicit se approbationem gestorum synodaliũ in sola causa fidei mittere,propter quam scilicet concilium congregatum est. Idem patet ex epistola Leonis huius nominis tertij,qua confirmat sextam synodum generalem. Adde huc,quod ecclesia ante ipsius Pontificis cõfirmationem, nunquam firmum habuit & ratũ,quod à legatis concilio præsidentibus definitum est. Hinc enim Martianus Augustus à Leone contendit, vt concilij Calcedonensis de fide iudicium approbaret. Et Leo ob hanc qnoque causam Martiano commendauit, vt confirmatio approba-

Videetiã epist.58. ad Pulcheriam.

tioq;ne

tioque concilij ad omnes ecclesias perferretur, quemadmodum epistola. 57. ad eundem Martianum scribitur. Præterea concilium sine legatis errare potest, at summus Pontifex non transfert in legatos suæ fidei soliditatem, quam. s. sibi soli priuatim vendicat, eo q; Christi vicarius est, pastor ecclesiæ vniuersalis, & petra, supra quam Christus suã fundauit ecclesiã. Legati ergo simul cum cõcilio errare poterunt. Non. n. pro legatis Petri, sed pro Petro rogauit Christus, &c. Adhæc, cõcilium prouinciale, cui legati summi Pontificis adsint, errare in fide põt: non autem si à summo Pontifice confirmatum est. Non igitur Legati eã habent in fidei dogmatis auctoritatẽ, quã summus ipse Pontifex habet. Quocirca, infirma adhuc erunt decreta concilij, quamuis per legatorum iudiciũ confirmata. Præterea concilium Ephesinum secundum errauit cum Dioscoro, & tñ legitimè auctore Leone congregatũ est: non ergo firmũ & ratum est concilij decretum, nisi sit à summo Pontifice confirmatũ. Nec valet dicere, legatos pontificis & paucos quosdã alios repugnasse. Non. n. oportet omnes patres synodali sententiæ subscribere, vt generale concilij iudicium habeatur. Quoniã ne omnes quidem episcopi iudicio Nicænæ synodi subscripserunt. Ac si legati ipsi, vt docti omnes consentiunt, errare possunt, nihil obstaret, quo minus alijs episcopis errantibus consensissent. Legatus demum Pontificis aderat, cùm in secunda & tertia sessione concilij Basiliẽsis vehementer erratum est, errori quoq; cæterorum Legatus ipse subscripsit, non ergo satis est concilium esse coactum Pontificis auctoritate, & legatos concilij sententiam approbasse, vt firma & certa esse in ecclesia existimetur.

At contrà viri quidam doctissimi sentiunt, concilium generale legitimè cõgregatum etiam absente papa, soli dam certamque habere auctoritatẽ priusquàm à summo Pontifice confirmetur. Cuius sententiæ duas potissimũ causas reddere possunt. Vnam, quòd eiusmodi cõcilium per legatos episcopi Romani celebratum, ecclesiam vniuersalem repręsentat, quoniam est concilium ecclesiæ generale, nó ergo errare in fide potest, sicut ne ecclesia quidem

dem vniuersalis. Quod aũt omne cõcilium generale ecclesiãvniuersalẽ repræsentet,definitũ est à Martino quinto in fine concilij Constantien. Altera causa est, q̃ concilíũ generale legitimè congregatũ, in Spiritu sancto congregatũ est,quare habet spiritũ assistentẽ,cuius prẽsentia freti,possunt vtiq; patres,cùm aliquid definiunt, dicere: visum est Spirituisancto & nobis. Confirmat aũt hoc vel maximè testimonium Iulij ad Orientales episcopos inquientis,Regula vestra nullas habetvires,quoniã Romanæ ecclesiæ legatus nõ inter fuit,canonibus præcipientibus,sine eius auctoritate concilia fieri non debere: nec vllum ratũ est cõcilium,quod eius nõ fuerit fulcitũ auctoritate. Hactenus Iulius. Sentit ergo sine dubio,cõcilium habere vires,ratũ esse,Romanæ ecclesiæ niti auctoritate, si Romanæ ecclesiæ legatus interfuit. Hac difficili quæstione explicãda illud ponimus,quod rerũ gestarũ experimẽto constat,summi pontificis legatos non solere ad concilíũ accedere, vbi qõ de fide agitanda est, nisi instructos priùs & monitos de ecclesiæ Romanæ fide circa ea, quæ sunt in concilio finienda. Solere,inquã,non item oportere. Nã legati in conciliũ Tridentinũ non potuere cõmodè de qõnibus differendis antè instrui,quoniã erant propemodum infinitę. Sed cætera ferè concilia ad vnã aut alterã fidei tractandã causa coacta sunt, ideoq; legati de Apostolicæ ecclesiæ fide priùs instructi accesserunt. Principio igitur illud statuo,posse conciliũ legatorũ doctrinæ & instructioni repugnare, atq; è contrario legatos posse repugnare cõcilio, quo casu decreta concilij non solùm non fulcita Apostolica auctoritate, sed erũt potiùs refutata. Sicut enim congregatio concilij, reclamante vero certoque ecclesiæ Pontifice,vana est & irrita, sic doctrina,cui vel præsens Pontifex per se, vel absens per legatos suos contradicit,incerta est & imbecilla: idq; eodem prorsus argumẽto,quoniam vtrique auctoritas episcopi Romani deest,sine qua nec conciliũ,nec concilij decreta rata sunt. Quòd si qui existimẽt quod conciliũ semel ritè ac legitimè congregatũ errare tũ etiã nõ posse, cũ legati Pontificis repugnãt,respondeant illi argumento velim,

Acto.15. 17.d. ca. Regula.

quo

Vide epistolã Nicolai ad Michaelẽ Imperatorem. Extat.4. in Decreto vniõis Iacobinorum. Et Leo papa Epist.42. ad Martianum Augustũ.

quo secundam conclusionem cap.4.probabamus,concilij Ephesini secundi exemplum proferentes,vbi ab omnibus penè episcopis erratum est. Non liberum concilium inquiunt,sed sententia à Dioscoro,arte,minis & terroribus extorta est.Video,Sed si secundum hominem loquimur,qui metu frangitur,is cupiditate etiam frãgatur necesse est. Quocirca,si per metum vera & legitima synodus errat,causabuntur hæretici,reliquas ét omneis, pontificum & imperatorũ cupiditatibus inseruisse.Ita fiet,vt nullius synodi explorata auctoritas hebeatur . Quantò grauius illud nos asserimus,conciliũ apostolica auctoritate firmatũ nullis humanis affectibus à vera posse fide discedere.Vt ne ecclesia quidẽ,quamuis descendat pluuia, veniant flumina,irruant venti,cedere loco potest,fideiq; stationem deserere.Sed concilij reliqua pars quamlibet maxima , si pontifex & legati pugnent, infirmari affectu potest.Hũc.n.illud pertinet, Tu o Petre confirma fratres tuos.Sed ais. Quid si legatus doctrinã,quã à Pontifice accepit,deserat,& multitudinis sensum amplectatur?Primũ nullum huiusmodi exẽplum proferetur, nisi fortè ex cõcilio sub Michaele Imperatore, vbi Radoaldus & Zacharias Michaeli & Phocio , consenserunt aduersus Nicolai instructionẽ atq; mandata:vt videre est in epistola Nicolai ad Patriarchas,metropolitas,ac reliquos episcopos. Deinde,si legatus contra instructionẽ agit, non censetur ex potestate delegata agere,atq; adeò nõ est cur eo modo acta superioris auctoritate probata esse credantur.Inde enim Agatho papa,vt patet actione.4.sextæ synodi, auctoritatẽ,inquit,eis,hoc est,legatis dedimus, in quantũ eis duntaxat iniũctũ est, vt nihil prẽsumãt augere, minuere,vl mutare,sed traditionẽ huius apostolicę sedis syncriter enarrare.Et Leo epist.43.ad Pulcheriã Augustã, Lucẽtiũ,inquit,episcopum & Basiliũ presbyterũ dirigere prẽparaui,qui dispositiones meas secundum eas,quas acceperunt regulas,exequantur. Decreta igitur,si quæ à legato contra sedis apostolicæ traditionem approbentur, non habet Romanæ ecclesiæ auctoritatem : nec aliter se habent,quàm si à concilio sine legatis prodijssent. Quid

verò,si legati sine apostolicæ sedis instructione ad synodum accessere? Num synodi iudicium firmũ erit & certũ, prius quã à summo Põtifice comprobetur? Certè in his, quæ ad fidẽ nõ attinent,sed ad ecclesiasticã gubernationẽ,eiusmodi synodorum decreta non oportet à Spiritu sancto proficisci. Quare non sunt omnino valida,nisi Romani episcopi consensione firmentur. Vt videre est in epistola.51. Leonis ad Anatholium.52. ad Martianũ 53. ad Pulcheriã,& 59.ad concilium Calcedonen.Sed ne in causis fidei quidẽ adeò exploratã auctoritatẽ habent, vt qui ea in dubiũ vocet,hæreticus sit. Tum, quia auctores nobilissimi,quos antè diximus, Caietanus & Turrecremata,nõ solum citra hæreseos crimẽ,sed probabiliter ẽt consentiunt, nihil firmi dogmatis ab eiusmodi synodis proficisci,quousq; per Christi vicarium approbẽtur. Tũ, quia,vt antè dictum est,solidã auctoritatẽ, quã in confirmandis & fratribus & dogmatis Petrus habet, in legatos transferre non potest. Tum,quia si legati, qui instructionẽ ab apostolica sede acceperunt, discedere ab illa possunt,illi ẽt,qui ad concilium sine instructione accedunt, poterunt cum sedis apostolicę doctrina pugnare. Quare eorum confirmatio infirma est. Quid, quod legatus Iulianus concilij Basilienſis doctrinæ cõsensit,quam nullus Theologus ita solidã & certã existimat, vt hæreticos credat qui ab ea doctrina dissentiunt? Nec contraria argumenta quicquã efficiunt. Nã primũ sic refellitur. Fateor equidẽ,quodcunq; concilium generale vniuersalẽ ecclesiã representare, sicut oẽs proceres & procuratores ciuitatum,cùm de rebus publicis tractaturi cõueniunt,regnũ totum representant. Sed dum vrges,ecclesiam errare nõ posse: Verum est id in eo sensu,qui à fidelibus accipitur, intelligimus enim totam simul ecclesiam,hoc est,fideles omnes non errare. At nihil obstat, cur maior ecclesiæ pars non erret. Sic igitur non ego admitto, vt totum concilium cum legatis errare possit. At errare poterit maior pars concilij,& erranti illi poterant legati subscribere. Atque id est, quod nos in præsentia dicimus, iudicium maioris partis,etiam si legati sequantur,nõ esse certum.

tum autem esset, si à summo Pontifice confirmaretur. Nec.n.opus est,quemadmodũ paulò antè docuimus,sententiã concilij oẽs simul patres approbare. Secundo verò argumento hoc habeto responsum. Concilium vtiq; generale,cui legati præsunt, in spiritu sancto congregatũ esse,quoniã auctore Christivicario eodemq; legitimo ecclesiæ principe coactum est. Sed ecclesia quoq; vnum corpus est,cuius spiritus Deus est, qui ecclesiæ semper assistit. Quemadmodũ ergo, quod toti pariter ecclesię visum est,id Spiritui sancto ét visum est: sed non continuo quod maior ecclesiæ pars iudicarit,hoc Spiritus sancti iudiciũ est. Ita,si quid omnibus quidẽ episcopis iudicatum fuerit,à spiritu profectò Dei iudicatũ est:at non statim,si plures concilij patres in vnã sententiã conuenerint, Spiritus sancti ea sñia credenda erit,nisi per summum Pontificem confirmetur. Ad quem nimirum spectat patrum lites dissidiaq; componere. Iam Iulij testimoniũ explicatu facillimum est. Tacet.n.quod manifestum erat conciliũ illud summi Pontificis prẹsentia caruisse, ponit autẽ ne legatos quidem ecclesię Romanę affuisse. E quibus duobus altero tacito altero expresso, colligit nullã prorsus ecclesiæ Romanæ auctoritaté in eo concilio intercessisse. Quare irritũ & vanũ esse. Alioquĩ, si quis rusticè sanè eo nos testimonio vrgeat, is nullo negotio exploditur. Nihil enim valet illa collectio,si concilium legatos non habuit,infirmum eius iudicium fuit, ergo si habuit fuit firmum. Sed de prima quæstione dictum est satis.

Secunda quæstio.

Sequitur altera,an patres concilij verè iudices sint,an potiùs consiliarij? Sunt enim auctores non omnino pessimili, qui conciliorum auctoritatem non in iudicanda & finienda causa fidei, sed in quærenda & inuestiganda veritate sitam esse velint. Omnem quippè iudicij vim ad vnum ecclesiæ principem eundemq; Christi vicarium reuocant,qui fidei causa decernenda eò vel plures,vel pauciores in consilium adhibet,quò causa,vel grauior,vel facilior est. Huius verò rei primum argumentũ promitur, quòd in sex libris Decretalium & Clementinis, non patribus,sed summo pontifici sententia tribuitur,sacro tamen

men approbante concilio. Vnde Clemẽs 5.cõcilio Vienen.præsidens,nos,inquit,ad tam præclarũ testimóniũ ac sanctorum patrũ communẽ sententiã,apostolicæ considerationis(ad quã duntaxat hæc declarare pertinet)aciem conuertentes, sacro approbant cõcilio declaramus, &c. Solùm ergo ad sedẽ apostolicã iudiciũ pertinet, patrum verò non iudicium,sed consiliũ est.Præterea, cùm Pontifex ecclesiæ Romanæ presbyteros in cõuẽtũ cogit,vt causa aliqua fidei iudicetur,de fratrũ,inquit,nostrorũ concilio,&c.Consulunt ergo nõ iudicãt.Adhæc,Deut.16.si difficile & ambiguũ,&c.venies,ait, ad sacerdotes Leuitici generis,& ad iudicẽ qui fuerit illo tẽpore,&c.Et pòst,qui autẽ superbierit,inquit,nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tẽpore ministrat domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Ecce imperiũ non omnibus, sed summo sacerdoti assignatur,& decretũ nõ iudicum sed iudicis esse dicitur. A cõsilijs ergo sunt reliqui sacerdotes, nõ sunt iudices.A contraria verò parte facit, q̃ in concilio illo primo Hierosolimitano nõ solùm Petrus, sed reliqui etiã Apostoli & seniores iudices esse dicuntur.Propter quod ego iudico, Iacobus ait, non inquietari, &c. Acto.15.Et posteriùs capite eodẽ, præcepta cõcilij vocat Paulus præcepta Apostolorum.Et ca.16.dicit,ea dogmata esse decreta ab apostolis & senioribus.

Ex extra uagãtib. multis hoc patet

Ad hanc quæstionem per facilis est & expedita responsio.Episcopos concilij in fidei causa non modo consiliarios esse,verum etiã iudices. Alioqui non solùm episcopi ad ferendam sententiam synodalem adhiberentur, sed etiam docti Theologi & viri in ecclesia prudentes. Quod inauditum est contraque formam Actorum 15. præscriptam,vbi Apostoli tantum cum presbyteris de fidei quæstione iudicarunt. Cum igitur ecclesiæ perpetuo vsu soli pastores in concilio sedeant, consequens fit, censores eos esse, non modo consultores. Nam si,vt consulerent, aduocarentur: ijs episcopis, qui Theologię rudes & imperiti essent,nullus esset omnino in concilio locus, quando Theologiæ quæstio veniret in dubium. Præterea non Romanus episcopus modò, verum reliqui etiam

episcopi claues regni cœlestis habent, ergo in causa fidei ligandi quoq; ac soluendi potestatẽ. Visum est, inquiũt, Spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris quàm hæc necessaria, &c. Omnes ergo episcopi onus præceptumq; imponũt, omnesq; simul synodalis auctores sunt. Atq; cõsiliarij, qui nõ sunt simul iudices, non solẽt iudicio sententiæq; subscribere. At in synodali sententia non pontificis solùm, sed cæterorũ episcoporũ subscriptiones adponuntur. Sunt igitur sine dubio iudices.

Verùm scrupulus hic existit, qui malè quosdã habet. Nam si omnes episcopi sunt iudices, summus nimirum pontifex tenebitur in ferenda sententia maiorẽ partem iudicum sequi, eorumque doctrinam approbare. In omni enim recto & benè instituto tribunalis, qui præsidet, plurium iudicium confirmare debet, paucorum negligere. Hac soluenda quæstione Cardinalis Turrecremata li. 3. summæ Ecclesiæ, capite 64. & 65. iurisperitos ipse sequẽs multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec est animus tamen singula persequi, & cuiusque opiniones refutare. Acutè enim disputantis, vt Cicero tradit, illud est, non quid quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit videre. Quod igitur assumptum est, patres concilij non modo consiliarios esse, verùm etiam iudices, id inficias ire nec possumus nec debemus. Nam patres Nicænæ synodi à Syluestro contendunt, vt quicquid constituerunt confirmet. Et Leo quę à concilio Chalcedonen. de fide statuta sunt, ea dicit se probare. Et concilium ipsum ad Leonem, decretis, inquit, tuis nostrum honora iudicium. Et 6. Synodus actione 18. Anathematizamus inquit Theodorum, Sergium, Cyrum, & cæ. & paulò post, His omnibus, ait, à sancto hoc concilio constitutis, & per subscriptionẽ nostræ fortitudinis confirmatis, sancimus, vt nullus aliud quicquam de fide satagat, &c. Num verba hæc consulentis sunt? An potiùs iudicantis? Atque in cæteris patres non vt consiliarij, sed vt iudices loquuntur. Caput enim tertium. Nicænæ synodi sic habet. Interdixit per omnia magna synodus, &c. Scrupulũ verò, qui nunc opponitur, facilè eximo. Nego.n. cum de fide agit,

sequi

se qui plurimorum iudicium oportere. Nec hic, vt in humanis vel electionibus vel iudicijs, ex numero suffragiorũ sniam metimur. Scimus frequenter usu venire, vt maior pars vincat meliorẽ, scimus non ea semper esse optima, quæ placent pluribus, scimus in rebus, quæ ad doctrinã pertinent, sapientium sensum esse præferendũ. Et sapientes paucissimi sunt, cùm stultorũ infinitus sit numerus. Quadringenti Prophetæ Achab mentiti sunt: ex oré verò Michęę solius quidẽ & contemptibilis veritas egressa est. Nõ sunt igitur diuina iudicia humanis rationibus moderanda. In paucis aliquando citiùs quàm in multis saluat Dñs. Maior quippe pars Ephesini concilij secundi in Dioscori sniam venit, nec legati tamen plurium iudicio subscripsere. Quocirca sũmus pontifex maioris partis sniam non tenetur amplecti. Imo siue pauci siue plures ad errorẽ deflexerint, munus est apostolici antistitis ad verã eos fidẽ reuocare: iuxta illud quod Petro dixit Christus. Ego rogaui pro te ne deficiat fides tua, & tu nõ vnum & itẽ alterũ, sed siue paucos seu multos, confirma fratres tuos. Ita Damasus scribens ad episcopos per Illiricũ cõstitutos, numerũ concilij Ariminensis magna libertate cõtempsit, illiq; tantæ multitudini vnũ Vincentiũ & alios paucos opposuit, qui contra illius cõcilij sniam dixerunt. Et Leo, cùm Anatholius decretũ Calcedonen. Synodi de ecclesiæ Cõstantinopolitanæ primatu, sex cẽtorum triginta patrũ consensione præferret, quasi, inquit, refutari nequeat quod illicitè voluerit multitudo. Nulla sibimet de multiplicatione cõgregationis cõcilia blandiãtur: nec trecẽtis illis decẽ atq; octo copiosior numerus sacerdotum cõparare se audeat, vel præferre, cùm tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit synodus consecrata, vt siue per pauciores, siue per plures ecclesiastica iudicia celebrẽtur, omni penitus auctoritate sit vacuũ, quicquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. Hactenus Leo.

3. Reg. 22

Epist. 41. ad Anatholium.

Non itaq;, quod in humanis concessibus fit, plurium apud nos sententia prævalet. Quòd si semel fidei causam ad humanas cõiecturas prudentiamque deducimus, verendum est sanè, ne ecclesiæ negotium ex diuino huma-

num faciamus. Quinetiam certum est, qui probabili multorum iudicio nituntur, eos fidei nostræ firmitudinem labefactare. Secundum quippè concilium generale centũ quinquaginta patrum numero cõstitit, quartum verò patres habuit sexcentos triginta: vtrunque tamen pari veneratione suscepit ecclesia. Non enim numero hæc iudicantur, sed pondere. Pondus autem concilijs dat summi Pontificis & grauitas & auctoritas: quæ si adsit, centum patres satis sunt, sin desit, nulli sunt satis, sint quamlibet plurimi. Nec si maior pars patrum verè sentiat, summus ecclesię Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarẽ Christi procurationem pertinet semperque pertinuit, ne ecclesia in factiones duas diuidat. Nec Romanus vnquam episcopus, si exemplum quæritur, contra patres concilij vere sentientes dixit. Ad secundam autẽ quæstionem nihil est, quod addere debeamus, nam argumenta ex aduerso posita ex his, quæ diximus, facilè diluuntur.

Tertia quæstio. Alia quæstio etiam existit, quæ non est ad exponendum facilis. Si enim concilium summi Pontificis auctoritate firmatum, Spiritu sancto regitur fidei causis iudicandis, eius ergo definitiones ad sacram scripturam pertinebunt. Nam scriptura sacra vocatur, quæ Spiritu sancto afflante scripta est.

Huius verò argumenti conclusionem vir apprimè doctus, & qui tantos habebat in Theologia progressus, vt cum excellentibus Theologis compararetur, non est veritus me præsente concedere. Atq; in hanc opinionem Gratianus quoque videtur descendisse, Diui Augustini testimonio confirmatus 19. distin. cap. in Canonicis. vbi summorum Pontificum epistolas dacretales canonicas scripturas esse dicit: eadem igitur ratione concilij decreta in Canonicis scripturis habebuntur. Sed & Innocentius de celebra. miss. cap. Cùm Marthæ. eandem sententiam videtur amplecti. Ait enim scripturã sacram asserere, quòd iniuriam, facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autẽ testimoniũ alicuius nimirum vel Pontificis vel concilij est. Ratio itẽ his testimonijs consentit. Fides n. catholica nihil credit, nisi quod est à Deo reuelatũ, q; si

concilii

cõcilii decreta tenemur certa ſm fidẽ habere: ea ſunt certè à Deo reuelata, atq; ex cõſequẽti ſcriptura canonica.

Ad hæc opinatio quàm ſit inconſiderata, lector, vel me non docente, intellecturus eſt. Nam ſi ſymbolum Athanaſii concilijue Nicæni inter ſacras literas refertur, cur nec in Codicem ſacrorum bibliorum redigitur, nec cum libris canonicis annumeratur? Iam libros, qui decretales Pontificum epiſtolas, ſynodorumq; iudicia continent, in ſacris & canonicis habere abſurdum eſt. Duplex enim diſcrimen inter ſacros auctores, & summũ Pontificem patresq; concilii reperitur. Vnum, quod auctores ſacri ex proxima Dei, vel reuelatione, vel inſpiratione, ſcribunt catholica dogmata. Nec enim egent exteris ad ſcribendum incitamentis, aut humana ratiocinatione è ſcripturis alijs argumentantur, diſquirunt, colligunt. At concilium & pontifex humana via incedunt, rationemq; ſequuntur: atq; argumentando verum à falſo diſcernunt. Non.n. exiſtimandus eſt ſummus Pontifex eã habere facultatẽ, quæ in Apoſtolis, Prophetis, & Euangeliſtis inerat, vt propoſita vnaqualibet de fide quęſtione protinus dignoſcere poſſit, vtra quęſtionis pars vera falſave ſit. Sed adhibere prius conſiliũ neceſſe eſt, & expẽdere vtriuſque partis argumẽta: tũ deinde ſequetur auxiliũ Dei, qđ videlicet opus eſt, vt ſummus Pontifex in recta fide cõtineatur. In conciliis itidẽ nõ habent patres, mox quaſi ex auctoritate ſentẽtiã abſq; alia diſcuſsione dicere. Sed collationibus & diſputationibus re antè tractata, præcibusq; primũ ad Deũ fuſis, tum verò quęſtio à concilio ſine errore finietur, Dei videlicet auxilio atque fauore, hominumq; diligentia & ſtudio confluentibus.

Nam & Apoſtolis & presbyteris in ſynodum Hieroſolymitanã congregatis, non ſtatim reuelatum eſt, quid eſſet in fidei cauſa decernendum: ſed facta eſt prius, vt Lucas ait, magna conquiſitio. Et in Nicæna ſynodo, vt Rufinus tradit, per ſingulos dies agitabatur conuentus: nec facilè aut temerè de re tanta ſtatuere audebant patres. Euocabatur frequenter Arius in conciliũ, & aſſiduo tractatu aſſertiones eius diſcutiebantur, & quid aduerſum

Acto. 15
Lib. 10. hiſ. eccl. c. 2.

sum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum libratione quærebatur. Ita post diutinum multumq; tractatum firmissima omnium sententia Arius condemnatus est. Ex quo perspicuum est, non dormientibus & oscitãtibus patribus Spiritum sanctum assistere, sed diligẽter humana via & ratione quærentibus rei, de qua disseritur, veritatem. Alterum aũt discrimen est, quod scriptoribus sacris, quemadmodum primo loco fusius explicuimus, Dei spiritus adest in singulis. Etiã ne in minimis rebus? Etiã. At patribus synodi spiritus veritatis non est præsens in omnibus, sed in rebus solum ad salutẽ necessarijs. Quod enim in symbolo Athanasij dicitur, carnem & animam vnum esse hominem, id non oportet verum esse, quãuis cum Athanasio concilium Nicenum consensisset. Nam vtrum homo partes illæ complexæ sint an non sint, ad Philosophiæ rationem pertinet, non fidei: quare Philosophorum quæstio est, non fidelium. Synodus autẽ prouincialis sub Stephano huius nominis septimo, per errorem omnes ordinationes factas à Bonoso irritas esse decreuit, quod in synodo Romana sub Ioanne nono iure reprobatum est. Sed iudicium rerum gestarum erat, non religionis fideique decretum. Huiusmodi sunt ea, quæ in Clement. Pastoralis. de senten. & re iudi. transigũtur. Non enim ad fidem & religionem attinent. Quocirca, licet errasset Clemens, quod Bucerus contendit, nihil inde concilij auctoritas labefactaretur. Tametsi Clementina illa Clementis est, non concilij. Verùm Pontificum & conciliorum eadem causa est. Sixtus quartus docuit, Diuam Catharinam Senensem stigmata non habuisse, non defuit, qui contra iudicarit. Neutrius Pontificis iudicium ad Christi ecclesiam spectat, vtrunq; aut probare aut improbare sine fidei discrimine possumus. Sed valeant stulti, qui de rebus nihil digladiantur. Nos enim hic exempla ponimus, vt lector intelligat, aliter auctores sacros esse habendos, aliter conciliorum patres. Illos vbique vera dicere: hos posse in paruis errare. Ita, quod Christus ecclesiæ suæ pollicitus est, spiritum eam docturũ omnem veritatẽ, hoc ad fidei veritatẽ referendũ

est,

est,vt disertè Augustᵒ.docet,& in cõmentarijs super Ioannem,& in actis cõtra Fœlicẽ libr.secundo.Nec.n.rogauit Christus ne deficeret Petro aut Philosophiæ, aut rerum gestarum cognitio & veritas,sed ne deficeret ei fides.

Forsitan quispiam dixerit,nonne igitur concilij Hierosolymitani decreta sacra scriptura sunt? Facta est.n.magna conquisitio:dictum est autem scripturæ sacrę auctoribus minimè conuenire, vt disquirant & humanitus ratiocinentur.

Item,nam & hoc dicet aliquis,si summus Pontifex & concilia,nisi diligentiam adhibeant,errare possunt:cum nobis non constet, an summus Pontifex patresque concili præstiterint se diligentes,& industrios, vt via & ratione procederet inquisitio,ne constabit quidem an erraue rint. Ita quæcunq; definierint,erunt incerta.

Ac primus quidem scrupulus facilius eximitur. Quẽadmodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, nõ quà Pilatus dixit,sed quà scripsit Euangelista:sic & cõcilij Hierosolymitani definitio sacra scriptura est,q; Lucas eam reliquis historię suę partibus contexuerit. Vt econtrariò verba Petri,quę refert Clemẽs,nõ sunt de canone, qm̃ Clemẽs scriptor sacer nõ fuit. Quæ cã idonea est,vt canones Apostolorũ, quos idẽ Clemens scripsisse fertur, in libris canonicis non habeantur: tametsi Damascenus li.4.c.18.in catologum,vtvr̃,sacrorum librorum referat, & Epiphanius hæresi postrema refellẽda, Apostolorum constitutiones diuinam scripturam vocet. Loquitur aũt sine dubio de his constitutionibus quæ in sacris Biblijs scriptæ non sunt.Sed alia est illa, cum veritas ipsa limatur in disputatione,subtilitas:alia cum obiter & in transcursu ad vulgarem quandam opinionem accommodat oratio. Quamobrem vt sapientes, ita nos hoc loco verbis ecclesiasticis vtimur,vt eos solum, qui spiritu dictante scripti sunt libri,sacros & canonicos appellemus.

Alter verò scrupulus ita Syluestri animo resedit,vt vix eũ inde pellere potuerit. Meliusq; fuisset occulere,quàm stimulare cæteros,quo ipse scrupulo pũgebatur. Ac sunt etiam,qui non obscurè dicant,quòd si quando Romanus

In verbo fidei. §. vlt.

Pōtifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, ꝙ non tantam quantam debebat adhibuit diligentiā, an tequā ſnīam proferret. Qm̄ vel rem non plenè examinauit, vel nō eos, quos oportebat, conſuluit. Quibus ſi obijcias, apoſtolicā ſedem errare in fide nō poſſe: fatentur id quidem, ſed aiūt, ſedis apoſtolicæ nomen, nō ſolum ſummum Pontificem ſignificare, ſed ipſum, vt facit ea q̄ ad cathedram ſpectant, hoc eſt, quatenus non ex ſuo ſed ex cōſilio bonorū virorum & doctorum procedit. Ita ſedis apoſtolicæ iudicia intelligi, non quæ occultè, malitioſè, inconſultè, per ſolum Romanum epiſcopum, aut etiam cum paucis ſibi fauentibus proferuntur: ſed quę ab eo ex conſilio plurimorum virorum ſapientum plenè prius re examinata prodeunt. Quę res vt de concilijs quoque dicatur, ſubſunt omnino cauſæ eædem, quas dixi paulò antè. Non.n. exiſtimare debemus, ſummum ſolum pontificem, cum dormierit, errare: cum non dormierit, verum dicere: patres autem, ſiue dormiāt, ſiue vigilent, ſemper rectà ingredi, & clauſis, quod aiunt, oculis vel in tenebris obſcura cernere. Cōe eſt, crede mihi, omnibus eccleſię iudicibus: vt, ſi decreta ediderint temeritate quadam ſine iudicio, repentino quaſi vento incitati, nihil omnino cōficiant, quod ſolidum, quod graue, quod certum habeaī. Ea par eſt & grauia & certa in eccleſia haberi, quæ iudicio, conſideratè, conſtanterq̄; edita ſint. Quamobrē qui ſiue pontificum ſeu conciliorum diligentiam fidei cauſa finienda in dubium vocant, eos neceſſe eſt omnia pontificum iudicia ac cōciliorum infirmare. Nos igitur ſcrupulum illum poſteriorem, ſi cui infixus eſt, aliter ex animo euellemus. Nam Deus ſuauiter diſponit omnia: ſimul q̄ue proſpicit & finem & media ad finem neceſſaria. Si.n. promitteret cuiquam æternam vitam, mox conferret ēt illi bonarum gratiam actionum, quibus eam vitam conſequeretur. Videlicet quos glorificauit, eoſdem & iuſtificauit & vocauit, vt ad Romanos 8. capite dicitur. Sic omnino, cum eccleſiæ fidei firmitatē fuerit pollicitus: deeſſe nō potest, quo minus tribuat eccleſiæ præces cæteraq̄ue præſidia, quibus hæc firmitas conſeruatur. Nec verò dubitari

bitari potest,quod in rebus naturalibus contingit, idem in supernaturalibus quoque vsu venire: vt qui dat finem, det consequentia ad finem. Quod quoniam Philosopho rum pronunciatum est, & Theologorum etiam ore teritur,permittant mihi obsecro Latiniores, interdum cum nostris nostra loqui. Nam etsi ornatius, quàm hi solent, nos plerunque differimus, sed nonnunquam quas sententias à scholasticis accepimus,eisdem verbis efferre volumus: ne dicendi forma penitus immutata, discessisse à schola videamur.

Itaque præstat semper Pontifex quod in se est, præstatque Concilium,cùm de fide pronunciant: caditque causa,si quis è nostris aliter existimat. Quemadmodum enim, si Christus Petro diceret: Ego rogaui pro te ne deficiat charitas tua: certo certius intelligeretur, diligentiam,curam,vigilias,præces,cæteraq; auxilia opportuna illi impetrasse,quæ sunt ad charitatis conseruationem necessaria: ita cùm dixit: ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua, proculdubiò intelligimus, id à patre suo consecutum,vt quæ ad rectum de fidei quęstione iudiciũ oportèrent, ea adessent Petro omnia,siue à Deo, siue ab homine expectarentur. Quod si Deus in sequẽtem annum frugum abondantiam polliceretur, ecquid stultius esse posset,quàm dubitare,an ne homines semina terrę mandaturi sint?Certè si seruerint metent: si non seruerint,nõ metent. Sed ex Dei pollicitatione colligimus, nõ solum proprias cœli conuersiones,quibus omnia, quæ terra gignit,vberiora proueniunt,sed agricolarum etiam curas, operas,diligentiam. Non enim frugum abundantia illa promissa nisi arantibus, seminantibus,laborantibusque continget.Quibus ex rebus facilè comprehenditur, cùm spiritum veritatis Christus Apostolis,eorumq; successoribus in fidei iudicio promiserit, nihil omnino illis defuturum, quòd fidei controuersijs finiendis fuerit necessarium.Ac si semel hęreticis hanc licentiam permittimus, vt in qõnem uocent,num ecclesię iudices eam diligentiã & curam exhibuerint,quę opus erat,ut quæstio uia & ratione finiretur:ecquis adeò cæcus est,qui non videat,om

nia

nia mox Pontificum conciliorumq; iudicia labefactari? Porrò si illud in quæstionem veniat, nec certis argumẽtis confirmari possit: at hæc res tamen Theologis constituta sit ac definita, concilia, quoquo modo se habeant, si à summo Pontifice confirmata sunt, errare in fide non posse. Quanquam me quidem iudice absurdũ est, ad finẽ aliquem nisi per consentanea media peruenire. Ita nunquam ego admittam, aut Pontificem aut concilium diligentiã aliquam necessariã quæstionibus fidei decernẽdis omisisse. Id quod priuato cuicunq; alteri homini accidere potest, vt nec diligentem nauet operã ad disquirendam veritatẽ, & vt nauauerit, integrumq; sese in ea re præstiterit, erret adhuc tamen, quamuis error sine culpa sit. Error autem, vel inculpatus, ab ecclesia Dei longissimè abest, quemadmodum libro superiore constituimus. Quę res abundè magno argumento est, vt nec Pontifex nec concilia necessarium quicquã in deliberando prẽtermiserint. Fac. n. quidpiã ex necessarijs omissum esse. Tum rogo, an fideles his, qui de fidei qõne iudicarunt, tãtisper parere debeant, dum illorum negligentia innotescit ecclesiæ. Parere debent, aiunt. Iam igitur eo tempore errantibus iudicibus errabit ecclesia. Sine vitio suo, inquis, ecclesia tunc errabit. Agnosco. Sed, vt dictũ est, ne hũc quidem errorem admittere in Dei ecclesia debemus. Quid, q̃ si semel de diligentia iudicum dubitamus, nouum exámen iudiciumq; semper recens postulabitur, vt de dil gẽtia adhibita, vel non adhibita censeatur? Concedamus ergo iudicibus à Deo in ecclesia constitutis nihil eorum deesse posse, quæ ad rectum verumq; iudicium sunt necessaria.. Quibus explicatis facilè intelligitur, vt ad tertiæ huius quæstionis caput recurramus, nec Pontificum, nec conciliorum decreta, sacræ scripturæ partes esse: id quod in primo argumento obijciebatur.

Secundũ refellitur.

Dicamus igitur ad ea, quæ in secundo argumento sũt dicta. Vbi Gratianus Augustini sententiam non est assecutus. Cui errori causam fortasse præbuit codex quispiã depranatus. Augustini enim vera lectio sic habet. In canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum quamplu

rimum

rimum auctoritatẽ ſequatur. Inter quas,ſ.eccleſias, ſanè illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere aut epiſtolas accipere meruerunt.Eſt aũt ſenſus huiuſmodi,in iudicio librorũ canonicorũ primum videndum eſſe, quid eccleſiæ catholicæ ſentiant. Sed inter Catholicas eccleſias illarũ eſſe teſtimonium præferendum,quæ vel fuere ſedes Apoſtolorum,vt Hieroſolymitana, vel ab Apoſtolis aliquam epiſtolã acceperunt,vt Corinthia,Galatia. Non itaque Auguſtinus loquebatur de epiſtolis Pontificum Decretalibus,vt Gratianus falſo exiſtimauit. Id quod ante nos quidem etiam alij viri diligentisſimi deprehenderunt.

Tertio verò argumento occurri poteſt, in hunc modum. Leges pontificias quandoq; ſacras appellari, vt à legibus principum diſcriminentur. Atque hoc ſenſu ſacram ſcripturam vocauit Innocentius. Sic forſitan diuina lex vocatur Canonica,humana verò ciuilis.de iuramentum.cap. 1.vt Hoſtien.Andreas, Siculus,Cardinalis, Barba.& alij iuriſperiti notauerunt. & Gloſſa.c.Ex diligenti.de Simonia. Atque adeo Innocentius 4.c.cum de diuerſis.de priuil.in.6. non obſcurè ius Canonicum diuinum vocat,ciuile autem humanum.Et legem Canonicã ſacram ac diuinam appellat Iuſtinianus in Auth.vt clerici apud proprios epiſcopos.§.ſi verò. Quam rem ſciolus fortaſſe quiſpiam ignorans 20.d.c.de quibus. vbi lectio vera habebat,ad diuina recurrite ſcripta canonica, loco huius poſtremæ vocis ſubſtituit Græca.Nihil enim minus Innocentius eo capite agebat,quam in eccleſiaſticis cauſis cudicãdis, ad Græca Bibliorum exemplaria iudices mittere.Alioqui cur non etiam ad Hebræa? Nec veriſimile eſt, in cauſis eccleſiæ decernendis ſcripta canonica eſſe ab Innocentio prætermiſſa. Quin poſt diuinam ſcripturam ſecundo ea loco poſuit, etiam ante ſanctorum ſcripturas.Et hoc erat Gratiani in ea diſtin. proprium inſtitutum.Nihil igitur nobis mirum eſt,ſi ſcriptura canonum,ſacra & diuina quandoque nuncupetur.Sed nos alio ſenſu de ſcriptura ſacra loquimur. Quanquam ab Innocentio teſtimonium citatum quidem Auguſtini eſt, de verbis Apoſtoli inquientis: Iniuriæ eſt pro

Tertium diſſoluitur.

martyre

martyre orare, cuius debemus præcibus commendari.

Vltimũ refutatur.

At postremum argumentũ sic facillimè refutatur. Duplex conclusionũ genus posse in concilio definiri. Vnum earum, quæ sunt propriæ Theologicæ facultatis, quoniã vel ex duobus principijs per fidem creditis, vel alio credito, alio lumine naturæ cognito colliguntur. Alterum aũt genus est earum, quas Spiritus sanctus ipse reuelauit quidem Apostolis, Euangelistis, aut Prophetis, sed quoniam non erat id perinde manifestũ, à synodo declaratur. Quę sunt prioris generis, ad fidem spectant secundariò, &, vt ita dicam, mediatè. Quare, quod suo postea loco fuse sumus explicaturi, qui eas negauerit, hoc hæreticus erit, q̃ ex consequenti negat principium, vnde illæ conficiũtur. Quę verò sunt posterioris generis, proprie & per se ad fidem pertinent: nec has à Pontificibus aut concilijs nouas expectare debemus. Id.n. etiam atq; etiam asserimus, nullas alias scripturas sacras ecclesiam aut habere nunc aut deinceps habituram, præter scripturas populorum & principum horum, qui fuerunt in ea. Non sunt, inquam, aut erunt, sed fuerunt. Omnia siquidem, quæ pater filio suo vnigenito ecclesiæ declaranda commisit, primum ipse filius Apostolis reuelauit, deinde eadem vt inuulgarẽt iussit. Vos, inquit, dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis, Ioannis 15. Et rursum, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis, Ioann. 14. Et iterum, cùm venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, Ioannis 16. Hi enim fuere noui Testamenti ministri, qui reuelata facie gloriam Domini speculati sunt. 2. ad Corinthios 3. Hi fuere ministri sermonis, vt Lucas capite Euangelij primo testatur. His quoque dictum est, docete omnes gentes ea seruare quæcunq; præcepi vobis, Matthæi vltimo. Omnem ergo fidei veritatem vel à Christo dum in terra degeret, vel ab Spiritu sancto Apostoli postea accepe-
runt, eamque iuxta præscriptam legem, aut scripto aut verbo ecclesiæ tradiderũt. Hinc enim est, quòd Irenæus, Hieronymus, Augustinus, aduersum hæreticos semper id agunt, vt videant an illorum noua dogmata cõgruant

cum

cum antiqua traditione & fide. Et si quas scripturas nouas hæretici proferant, si se Apostolos aut Prophetas cõ fingant, statim nouitatis odio explodũtur. Itaq; post Apostolos & eos, qui ab Apostolis probati sunt, nullos auctores sacros expectamus. Sed siue summus Põtifex seu concilia, primùm de vero sensu & interpretatione scripturarũ iudicant, vt in concilio Tridentino, sessio. tertia definitur. Et absurdum est sanè, vt ecclesia auctoritatẽ habeat discernendi verba Dei à verbis hominũ, sensum Dei ab humano sensu non habeat. Id igitur ante omnia concilijs tribuamus. Deinde & illud, quòd veras & legitimas Christi & Apostolorũ traditiones via & ratione inuestigant. Rursum, quænã conclusiones his cohæreant, quæ contrà dissideant, certa complexione & connexione conficiunt. Consulunt aũt in huiusmodi rebus finiendis non sacras literas modò, verùm etiam Apostolorum instituta, priora concilia, summorum Pontificũ decreta, Sanctorum veterum scripta, scholasticorum Theologorum dogmata, rectam Philosophię rationem. Breuiter, causam de qua disseritur, in eos locos conijciunt, de quibus liber hic noster instituitur. Nec enim ex alijs fontibus argumenta deriuare possunt ad fidei Theologiæue soluendas quæstiones. Nouas autem reuelationes & scripturas sacras quærere, Iudæorum est, qui recentes etiam num Prophetas præstolantur.

Alia etiã quæstio valde difficilis ex his, quæ diximus, oritur. Si non omnia in concilijs certa sunt, nec enim in singulis Spiritus sanctus concilijs asistit, ecqua via & ratione vestigabimus conciliorum certa in fide decreta. Principio nanque in Clemen. vnica de summa Trinitate & fide cath. ea opinio tanquam probabilior eligitur, quę habet, in baptismo gratiam & virtutes infundi. Pari ergo causa & in alijs conciliorum Decretis dicere possumus probabiles opiniones eligi, non res exploratas definiri. Deinde in capit. Firmiter. de summa Trinitate & fide catho. patres cõcilij Lateranensis firmiter, inquiunt, credimus & simpliciter confitemur, quod vnus est solus verus Deus, creator omnium, visibilium & inuisibilium, spiritua- *Quarta quæstio.*

ſpiritualium & corporalium, qui ſimul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam ſpiritualē & corporalem, angelicam videlicet & mundanam. At non eſt fidei aduerſum, Angelos ante mundum corporeum creatos: Id enim aſſerunt Gregorius Nazanzenus in prima oratione de natali Domini, Baſilius in examin. congreſſione prima, Damaſcenus 2. lib. c. 3. Ambroſius in exam. lib. 1. cap. 5. Hieronymus in comment. ſuper 1. caput epiſtolæ ad Titum. Caſſianus collatione 8. cap. 7. Vnde, nec Auguſtinus libro de ciuit. Dei 11. cap. 32. nec D. Thomas 1. p. q. 61. art. 3. hanc opinionem fidei eſſe contrariam putauerunt. Ac concilium illud Laterane. Thomas viderat, imò in illud ipſum caput ediderat commentaria: nō ergo conciliorum aut definitiones aut fidei confeſſiones certæ ſunt, ſed patres, etiam cùm aſſerunt ſe firmiter quicquàm & profiteri & credere, nihil omnino definiūt, quod fideles ſequi teneamur.

Huic quæſtioni illud primū dādum eſt, non ſat eſſe, vt conciliorum & Pontificū iudicia firma eſſe credantur, in diuino officio publicè à tota etiā eccleſia celebrari. Nec enim hiſtoriæ, quibus martyrum & confeſſorū geſta narrantur, quāuis per ſummum Pontificem aut cōcilium approbatæ ſint, fidei decreta ſunt: ſicut ne opuſcula quidem doctorum eccleſiaſticorum, quæ probantur à ſynodo Gelaſij Papæ decima quinta diſtinctione c. Sācta Romana.

Illud item damus, ac libenter quidem, non ſtatim ſi quicquam iuris Canonici volumine continetur, fidei dogma eſſe credendum. Nam vt libro huic proximo apertius oſtendemus, nonnulla habentur in epiſtolis decretalibus, quæ fidei Catholicæ decreta nō ſunt. Idque ipſum nunc ex Clementina vnica de ſumma Trinitate diſertè oſtendebamus. Quod non in hac ſolum Clementina exiſtimādum eſt interueniſſe, ſed idcirco hic admoneri nos, vt in alijs quoque locis ſimile quippiam credamus poſſe contingere. Id verò tum maximè, cùm aut verbis opinandi vtuntur iudices, aut reſponſa non ad totam vniuerſalem eccleſiam, ſed ad priuatas eccleſias & epiſcopos referuntur. Intelligendi ſunt enim eo tantum caſu de fide

pronun-

unciare,vbi iudicium in omnes Christi fideles spe-
omnes ligat.Certitudo quippe fidei iudicibus à Deo
itutis,non propter ecclesias priuatas promissa & cō
est,quæ singulæ errare possunt,sed propter ecclesiā
ersalem quæ errare non potest. Itaque summorum
ificum conciliorumque doctrina,si toti ecclesiæ pro
atur, si cum obligatione etiam credēdi proponatur,
verò de fidei causa iudicium est.Sed animaduerten
est diligentius, & quæ natura rerum sit, de quibus
cium est,& quæ verborum proprietas & pondus. Ni-
um enim ecclesiasticę doctrinæ, quam amplecti ēt
emur,non idem est gradus,nec omnia iudiciorum de
a eodem loco habenda sunt. De qua re quoniam in
decimo libro sumus longè lateque disputaturi, nunc
ere non est operępretium.Id dicimus,nec omnia quę
iuris aut conciliorum uolumina continent,doctri-
Christianæ esse iudicia, nec omnia rursum doctrinæ
icia,fidei censuras esse.Multa siquidem ad sanam ec-
siæ disciplinam attinent, quæ fidei decreta non sunt.
Nonne igitur,dixerit quis,erit aliqua nota, qua con-
iorum de fide iudicia internosci queant? Erit planè.
ima, & ea quidem manifesta, si contrarium asseren-
pro hæreticis iudicentur. Cuius rei exempla habes.
.Damnamus. de summa Trinitate.& cap. vnico de
mma Trinitate,in 6.& Clement. vni. de summa Tri-
ate.§. 2. Altera nota est, cum in hanc formam syno-
s decreta præscribit,si quis hoc aut illud senserit, A-
thema sit:qualia permulta sunt in concilio Toletano
imo & in syno.Triden.Tertia est, si in eos qui contrà
xerint excommunicationis sentētia ipso iure feratur.
emplum est, de hæreticis.ca.Cùm Christus,& c.ad a-
lendam. In concilio tamen Trident. sess. habita 11.
tobris.Anni 1551. de Eucharistiæ Sacramento defi-
um est,confessionem Sacramentalem Eucharistiæ prę
ttendam esse,si cōscientia peccati mortalis prauat.Et
otinus, si quis,ait synodus,cōtrariū docere,prædicare,
pertinaciter asserere, seu ēt publicè disputando de-
ndere præsumpserit,eo ipso excommunicatus existat.

Sed hoc propter periculum cautum est: erat enim opinio cõtraria perniciosa. Ideoq; excommunicatio illa ad publicã doctrinã vel maximè refertur. Nam, quod sententia Caietani non fuerit pro hæretica condemnata, & nos testes sumus, qui concilio interfuimus, & contextus ipse demonstrat. Habet enim Canon. 11. idemq; postremus in hunc modum. Si quis dixerit, solã fidem esse sufficiẽtem præparationẽ ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, Anathema sit. Euestigio autem addũtur mutata dicendi forma hæc verba, & ne tñ sacramẽtum, &c. Vbi vides Caietani sententiæ Anathema non dici, sed quoniam non solum falsa, sed noxia etiam erat, reprobari: & propter periculum, publicam præsertim prædicationem & disputationem interdici. Quarta, si quicquam expressè & propriè à fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma fidei catholicæ accipiendum dicatur, vel alijs similibus verbis aliquid esse Euangelio doctrinæve Apostolorum contrarium. Dicatur, inquam, nõ ex opinione, sed certo & firmo decreto. Licet enim opinio Durandi reprobetur. c. gaudemus. de diuortiis. Sed qui dixit, verùm absonum hoc videtur & inimicum fidei Christianę, is noluit hęreseos illum condemnare. Verbum enim, videtur, iudiciorum infirmat certitudinẽ. Porrò autem, quæ in conciliorum vel pontificum decretis, vel explicandi gratia inducuntur, vel vt obiectioni respondeatur, vel etiam obiter & in transcursu præter institutum prȩcipuum, de quo erat potissimùm controuersia, ea non pertinent ad fidem, hoc est, non sunt catholicę fidei iudicia. Exempli causa ponamus aliquid, quod positum in vna re, transferri per multas possit. Quod in capit. Firmiter. de summa Trinitate dicitur, angelos esse incorporeos, id non fidei decretum est, cùm post decretalem illam nõnulli & philosophi & Theologi falsò quidem, sed citra hæresis notam contrarium asseruerint. At enim, vt explicaret synodus, id quod fides catholica tenet, deum esse creatorem omnium visibilium & inuisibilium, adiecit, corporalium & incorporalium. Quas particulas exponendi non definiendi gratia adiectas esse

constat

constat. Ac quemadmodum concilium sumpsit, id quod & verum & longè longeque plurimum probabile erat, angelos vt inuisibiles, ita quoque incorporeos esse: sic fortè & illud accepit, Angelos & mundum simul esse congenitos. Non enim eo temporis hoc agebatur, vt Gregorij Nazanze. & aliorum hunc sequentium opinio damnaretur. Nec ego tamen is sum, qui opinationem hanc tueri in presentia velim. Non enim dubito, eam hoc sanè tempore temerè & inconsideratè, ne quid preterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæpretiũ me Theologis facturum existimo, non omnia, quæ etiã absolutè & simpliciter in concilijs affirmantur, fidei decreta esse. Cuius rei exempla, si opus esset, permulta facilè promerem, sed nolo esse longus in singulis explicandis. Nam de quarta quæstione satis.

Postrema verò quæstio animũ pulsat, an concilia in moribus errare possint. Nam, si quis ait, habet imprimis argumentum illud, q̃ Dominus solùm rogauit pro Petro ne deficeret fides eius, in alijs ergo, quæ non ad fidẽ, sed ad mores attinent, errare ecclesia poterit. *Quãta q. Argu. 1.*

Deinde nihil à Catholicis certa fide creditur, quod non sit idem diuinitus ecclesiæ reuelatum, quicquid ergo definiat synodus, si nõ ad fidem, sed ad mores attinet, non oportet certa fide credi. *Secunda*

Preterea in canonizatione sanctorum, sic enim nostri vocant, fidem ecclesiæ detrahere sine fidei discrimine possumus. Compertum est autem, eam rem ad mores spectare: errare igitur ecclesia in morum iudicio potest. Illud verò Thomæ & Antonini testimonio comprobatur, qui non aiunt certò & firmiter, sed piè credendum esse, ecclesiam in re huiusmodi non errare. Nam, quòd absolutè possit, illa ratio confirmat, quòd in id genus iudicijs ecclesia, hominum eorum testimonijs innititur, qui & fallere & falli possunt. Iam si conciliũ, cũ de Theologiæ dogmate censet, non certis & exploratis argumẽtis, sed probabilibus niteretur, fidem certe dogmatis illius indubitatã non faceret. Fides ergo ambigua summo pontifici habebitur, vt qui cum hominem quemuis in *Quotl. 9. art. i. vlt. 3. p. titu. 12. ca. 8.*

diuorum numerum refert, incertis medijs & argumentis nititur. Ordinum approbatio tandem, in quibus sub diuersis institutis & regulis varia hominũ genera Christo militare dicuntur, ad mores haud dubiè pertinet. At dubium non est, aliquos ordines non modò inutiliter, verũ noxiè etiam approbatos. Etenim in tam multis & ordinibus & institutis, vsque adeò religioni incommodatum est, vt inter reliqua malorum remedia, hoc etiam à synodo generali iure ac meritò expectarent viri pij, vt paucis quibusdã selectissimis retentis ordinibus, cæteri omnes exploderentur. Falsum est ergo aliquando & imprudens de moribus ecclesiæ iudicium. Siquidem id quandoque approbat, quod non approbasse oportuisset. His argumentis quidam auctoritatem ecclesiasticã infirmare pergunt, tantnm in iudicio morum, nam in fidei decretis firmam esse nobiscum etiã consentiunt. Sed quoniam quædam ecclesiæ de moribus iudicia sine dubio certa sunt, quæ sunt illa, repetendum altius videtur.

Omnis de rebus Theologicis duplex est qõ. Vnum genus est, quod ad contemplationẽ & rerum cognitionem pertinet. Alterũ, quod positum est in morum præceptis, quibus in omnes partes vsus vitæ confirmari possit.

Atque etiam alia diuisio est Theologicę quæstionis. Nam & vna est, cuius cognitio & explicatio ad salutem est necessaria, est & altera, cuius ignoratio sine pietatis salutisq; iactura esse potest. Non.n. in Theologia semper de necessarijs agitur, sed interdum etiam de his, quæ vtilia esse videantur, quamuis non sint adeò necessaria.

Multa sunt autem & in superioribus libris & in hoc etiam aduersum eos disputata, qui de ecclesiæ auctoritate in fidei iudicijs parum rectè sentirent: atque in sequenti libro nonnulla quoque disputabuntur. Ecclesiæ verò auctoritatem eam nunc appello, quæ synodorum etiam generalium ac summi pontificis est. Hæc enim est vna res prorsus, vt non differat multum inter ecclesiæ, conciliorum, sedisque Apostolicæ iudicia: propterea quod connexa hæc & colligata sunt, quemadmodum esse videmus humanum corpus & caput. Itaq; quæ erãt

eccle-

ecclesiasticæ auctoritatis in fidei decretis propria, locis suis aut dicẽtur aut dicta sunt. Quæ aũt pertinẽt ad iudiciũ morũ, de quibus iã diu loquimur, nunc dicenda sunt.

Sit igitur prima conclusio, Ecclesia in morum doctrina, eorum qui ad salutem necessarij sunt, errare non potest. Exempli causa ponatur aliquid, quod pateat latius. An fideles laicos Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie accipere oporteat, an panis potius species sola satis sit, quæstio est earum rerum, sine quibus salus esse nõ potest. In hac ergo & alijs id genus controuersijs ecclesiæ decretum certum est. Itaque si quid necessario vel agendum vel vitandum firmo iudicio definit, in hoc errare nequit, sicut ne in fide quidem. Deus enim non deficit in necessarijs, vt sæpè ante dictum est, in doctrina ergo morum eorum qui sunt ad salutem necessarij, iudices & doctores ecclesię à Deo dati errare non queunt. Confirmat autem illud vel maximè, quod Dominus Petro inquit. Pasce oues meas: & Paulus dedisse deum pastores & doctores ait, ad consummationem sanctorum, vt non circunferamur omni vento doctrinæ. At si errarent in moribus eiusmodi, non pascerent salubriter oues. Nõ.n. moralis doctrina minus exigitur ad pastum ouiũ Christi salutarem, quàm fidei disciplina. In his igitur ecclesiæ pastores errare nõ possunt. Adde, q; Dominus apud Ioãnem pollicitus est, spiritum docturum ecclesiam omnem veritatem, scilicet, ad vitam æternam consequendam necessariam. At vtraq; veritas necessaria est, & quę ad contemplationem pertinet, & quę ad actionem, in vtraq; ergo definienda spiritus docet ecclesiam.

Ioan. vl. Ad ephe. 4.

Ioan. 15.

Præterea, Apostolus in priore ad Timotheũ epistola capite 3. hęc, inquit, scribo tibi, vt scias quomodo oporteat te in domo Dei cõuersari, quę est ecclesia Dei viui, colũna & firmamentum veritatis. Ea autem, quę ibi scribebat Paulus ad morum veritatem magna ex parte spectare perspicuum est. Est ergo ecclesia firmamentum nõ eius veritatis solum, quę in contemplatione cernitur, sed illius etiã, quę aliquid molitur vt faciat. Nimirũ, vt sciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei conuersari.

Præterea si ecclesiæ pastores, in concilium præsertim congregati, leges & præcepta vitæ siniſtrè interpretarentur, vt videlicet, quæ essent ad salutẽ necessaria, ea nõ necessaria dicerent, aut quę cõtra minimè essent necessaria, hęc esse necessaria definirẽt: cùm Christus dixerit, Super cathedram Moysi sederũt scribæ & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis facite: & rursum, Qui vos audit me audit: ecclesia certè pastores errãtes sequẽs iuxta quod illi prę scriptũ est, huius erroris Christũ præcipuũ haberet auctorẽ. Adhæc, si lex Euangelica manca & imminuta nõ fuit, vt reuera nõ fuit, eos oĩno mores præfiniuit, qui essent ad salutẽ necessarij. Imperfectus. n. legiſlator est, niſi ea præscribat, sine quibus reip. finis cõstare nõ põt. At spiritus veritatis Apostolis eorumque successoribus suggerit, quæ-
Ioan. 15. cunq; Christus dixit nobis: in præceptis ergo vitę necessarijs errare illi non possunt. Item Matthæi 16. Tibi, inquit Dñs Petro, dabo claues regni cœlorum. Regnum autem cælorum vtraque ignoratione clauditur, & fidei & morum, ecclesia ergo vtrasque quæstiones aperire Christo auctore potest, vtrosque nodos soluere, siue ad fidem siue ad mores attineant. Huc enim illud accedere credẽdum est, quæcunq; solueris super terram, erunt soluta & in cælis. At inquit, intelligitur claue non errante. Bene volo. Sed aliud est de priuatis pastorum iudicijs differere, quæ negligere etiam aliquando possumus, aliud de ecclesiæ communibus, quæ perinde, vt ecclesiæ decreta habemus amplecti. Et quidẽ cum põtifex, quicunq; ille sit tandẽ, quicq̃ priuatim agit, soluitq; aut ligat, errare p ignorantiam, aut etiam malitiam potest, & abuti clauium potestate. At cum publica sunt totius ecclesiæ iudicia, eaq; in rebus ad salutem necessarijs, ecclesiæ totius cões iudices, quales sunt concilij patres, errare nequeunt, ne per huiusmodi errorem Christiana tota plebs in ignoratione veritatis ad vitam instituendam necessariæ versetur.

Præterea concilium Constantiense sess. 13. condẽnat, vt hæreticos eos, qui dixerint, ecclesiam errare in consuetudine administrandi populo Eucharistiã sub vna specie tantũ. Et Martinus quintus in literis, quibus concilĩ

appro-

approbauit,qui hoc ecclesiæ institutũ damnant, eos definit tanquam hæreticos,vel sapientes hæresim, coercendos.Ecclesia igitur in morum huiusmodi iudicijs non errat,atque ex consequenti ne concilia quidem summi Põtificis auctoritate firmata. *Concl.2.*

Huius verò conclusionis & altera consectaria esse videtur,ecclesiam,cùm in re graui quidem & quæ ad Christianos mores formandos apprimè conducat, leges toti Populo dicit,no posse iubere quicquam,quod aut Euangelio aut rationi naturæ contrariũ sit.Nõ ego hic oẽs ecclesię leges approbo:non vniuersas pœnas,censuras,excõmunicationes,suspensiones,irregularitates, interdicta, cõmendo.Scio nonnullas eiusmodi leges esse, in quibus si non aliud prætereà quicquam,at prudentiã certè modumq; desideres.Id ergo dico,summorum Pontificũ conciliorumq; præcepta,scita,sanctiones,omnibus nobis ꝓbatum iri, si moribus fidelium instituẽdis sint necessaria. Si enim ecclesiæ consuetudo,quod modò ex concilio Cõstantiensi afferebamus, Euangelio aduersari non valet, ergo ne ecclesiæ quidem lex Euangelio aduersabitur.

Deinde ecclesia non potest definire quippiam esse vitium,quod honestum est,aut contrà honestum esse,quod est turpe: ergo nec sua edita lege ꝓbare quicquàm quod euangelio rationiue inimicum sit. Si enim Ecclesia vel expresso iudicio,vel lege lata turpia probaret aut reprobaret honesta,hic iam nimirum error non solum fidelibus,pestem ac perniciem afferret,sed fidei etiam quodãmodo aduersaretur,quæ omnem virtutem probat, vniuersa vitia condemnat.Accedunt illa,quæcunque dixerint vobis,facite:& qui vos audit,me audit. Quibus præcipimur ecclesiæ legibus obtemperare. Ita si errat illa, Christus nobis erroris auctor est, Quæ qui videat, non modo indoctè,verùm etiam impiè faciat, si ecclesiam in morum doctrina errare contendat, præsertim si mores & præcepta viuendi sint ad salutem necessaria. Quę autem ratio id de ecclesia conuincit, eadem conuincit de Concilio,in quo vniuersalis Ecclesię auctoritas residet: Quare quemadmodum Concilium falsa plebi credenda

proponere nequit, sic nec mala potest proponere facienda. Proponere, inquam, firmo certoq; decreto, quo omnes & ad credendum & ad faciendum, sub æterna pœna obligentur.

Sed an sit hæreticũ asserere, vel aliquam ecclesiæ consuetudinem esse malã, vel aliquam ipsius legẽ iniustã, nõ ausim definire. Nã licet concilium Constantien. sessi. 13. statuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, ecclesiã errare in more cõmunicandi plebẽ sub vna specie tantùm: at eo tẽpore statuit, quo sine capite erat. Contendit autẽ Caietanus in opusc. de auctoritate Pap. & con. & in Apolog. c. 20. & 21. Turrecre. itẽ 3. lib. ca. 32. & 33. concilium mutilũ sine capite in decretis fidei ferendis nullã habere certam auctoritatẽ. Et quanquã id multis quidem argumentis suadere nituntur: sed apud me illud est maximum, quòd sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non abundat in superfluis. Cùm ergo sola auctoritas deponendi Pontificẽ hæreticũ, & aut eligendi aut decernendi catholicũ sit ecclesiæ necessaria, in casibus, quibus ecclesia conciliũ sine capite cogere iure suo potest: nihil causæ est, cur ampliorem potestatẽ concilio imperfecto tribuamus. Reliqua siquidẽ per integrum concilium expediri possunt vel electo Pontifice Catholico, qui non erat, vel definito certo, cùm inter multos quisnam esset verus Pontifex dubium erat. Adde quòd, vt supra dictum est, concilij dogmata non sunt firma, nisi à Romano pontifice confirmentur. Quando ergo concilium sine capite est, non habet dogmatum certitudinem. Præterea Martinus quintus in literis, quibus conciliũ probat, non simpliciter probat illũ articulũ: sed solũ definit eos qui docuerint, ecclesiam in consuetudine eiusmodi errare, esse vel vt hæreticos, vel vt sapientes hæresim condemnãdos. Quod ergo Martinus concilio prẽsidens non est ausus nomine hẽreseos condemnare, id ego grauiore cẽsura accusare non audeo nec debeo. Quod si in more ad salutem necessario, qualis ille vĩ esse, de quo in concilio Constantiensi erat controuersia, tanta fuit Martini modestia, quantò nos modestiores esse oportet in alijs erro-

ribus

tibus condẽnandis, qui consuetudini ecclesię minimè ad salutẽ necessarię refragantur? Morem circumgestãdi solenni processione, pervias publicas, Eucharistię Sacramẽtum, Lutherani reprobãt. Si originẽ erroris & principiũ spectes, hęresis tibi erit. Nam ideò illi morem hunc circũferendi Sacramenti rident, quia veram Christi pręsentiam in Sacramento negant. Sed si ipsum in se errorem contempleris, hęresim sapit, temeritas & impudẽtia est: (Quamuis. n. multis nominibus hic error est notandus) non tamen est hærefis: cùm etiamsi in hac consuetudine erraret ecclesia, non proinde in grauioribus rebus eius periclitaretur auctoritas. Quę causa concilio Tridẽtino fuit, vt Canonem sextum de Eucharistię Sacramẽto cautè formarit in hęc verba. Si quis dixerit, in sancto Eucharistię Sacramento Christũ non esse cultu latrię etiã externo adorandũ, atq; ideo nec festiua peculiari celebritate venerandum, nec in processionibus secundũ laudabilẽ ecclesię consuetudinem solenniter circumgestandum, Anathema sit. Non. n. eos Anathemate simpliciter percellit synodus, qui ritum illum ecclesię reprehenderint, sed qui idcirco hoc faciunt, quia nec pręsentiam corporalem Christi in Eucharistia admittunt, atque adeo ne ipsius quidem adorationem & cultum. Atq; hęc eadem fortasse causa Martinum quintum impulit, vt qui reprehenderent ecclesiasticam illã consuetudinẽ, impartiendi Eucharistiam populo sub vna specie, eos non vt hęreticos, sed vt sapientes hęresim condemnarit. Cũ enim sub vtraque olim specie, plebs Sacramentum Eucharistię acceperit, idque Apostolorum auctoritate & vsu confirmata, non erat hęreticum in dubium vertere, an vetus ille ecclesię mos nouo esset præferendus. Sed quoniam Vvicleffistæ idcirco asserebant ecclesiam errare, quia existimabant necessarium esse plebi ad salutem, vtranque Sacramenti speciem sumere, huc detorquentes illa Domini verba: Nisi manducaueritis, &c. prudentissimè Martinus quintus vituperationem ecclesiastici noui moris, non dixit hæresim esse, sed hæresim sapere. Est quoque illud argumentum graue, cur huius-

modi erroribus hæreſeos nota nõ inuratur:quòd,vt poſtea dicemus, non eſt hęreticum credere eccleſiam hominibus in diuos referendis errare poſſe. At iubet eccleſia interdum diuos,quos huiuſmodi honore afficit, peculiari die feſto,& cultu colere:non eſt igitur hæreſis aſtruere, in hac de vno aut altero diuo colendo lege ac conſuetudine eccleſiam errare.Sed intelligendum eſt,eccleſię mores quoſdam à Chriſto & Apoſtolis eccleſiæ traditos, in quibus qui eccleſiã errare diceret, hic erroris eius Chriſtum & Apoſtolos auctores faceret. Quamobrem hæreticus cenſeretur: Vt Iconomachi, qui eccleſiam in veneratione & cultu imaginum errare aſſeruerunt.Alijverò mores ſunt poſt Apoſtolos inducti,in quibus quamuis eccleſia erraret, non propterea fides periclitaretur. Sine periculo igitur hæreſeos teneri poteſt, eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare . Sed de ſecunda concluſione hactenus.Sit tertia concluſio.

Concl. 3 In moribus non toti eccleſiæ communibus,ſed qui ad priuatos homines vel eccleſias referũtur,errare per ignorantiam eccleſia poteſt: non in iudicio ſolum rerũ geſtarũ dico , ſed in ipſis etiam priuatis præceptis & legibus. Cùm quis enim occulte,vna vxore habita ,alteram ducit publice, iubet illi eccleſia, vt priore relicta, poſteriorem accipiat.Qua in re ſine dubio fallitur, & id præcipit homini,quod rationi Euangelioq; aduerſum eſt. Huius verò concluſionis veram & idoneam cauſam , Innocentius tertius reddidit in capit. A nobis.de ſent.excõ.in hęc verba:Iudicium Dei,veritati quæ non fallit nec fallitur,ſemper innititur , iudicium autem eccleſiæ nonnunquã opinionem ſequitur,quã & fallere ſæpe contingit & falli:pp quod contingit interdum,vt qui ligatus eſt apud Deum, apud eccleſiam ſit ſolutus: & qui liber eſt apud Deum,eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus.Hactenus Innocẽtius. Hæc autem,quæ perſpicua eſſe videntur, breuiter & ſine diſceptatione dijudicanda ſunt.Nec enim omnia nos,vt quæramus, exponimus:ſed vt explicemus. Hoc itaq; loco non tam concluſio,quàm concluſionis cauſa conſideranda eſt.Nam inde liquet , id quod eſt animaduerſione

c.88. illi os titu.

digniſſi-

digniſſimum, certa & firma eccleſiæ decreta eſſe nō poſſe, quæ non certis & firmis principijs ac fundamentis innitantur. Quocirca, ſi vel vnum ex his, à quibus eccleſiæ iudicium pendet, incertum eſt, certum eccleſiæ decretum eſſe non poteſt: ſiue quæſtio ſpeculatiua ſit ſeu practica, ſic enim noſtri loqui ſolent. Concluſio quippè, vt in dialecticorum prouerbio eſt, debiliorem partem ſequitur, & ſi vnum quodlibet principiorum claudicat, eā quoque ex illa parte debilitari neceſſe eſt. Qua ex re facilè intelligitur, eccleſiæ iudicia, quæ ab incertis hominum teſtimonijs proficiſcuntur, infirma eſſe ad certam & exploratam faciendam fidem. Quale illud eſt, quo ſanctum aliquem diuorum catalogo aſcribendum cenſet. Nec tamen impunè licet huiuſmodi decreta in dubium reuocare. Quin temerarium & irreligioſum eſt, in diuis conſecrandis eccleſiæ abrogare fidem. Iniuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre, vt capite. Cùm Marthæ. de cele. miſs. Innocentius tradit: iniurius ergo eſt, ac multò etiam magis, qui martyrum catalogo aſcriptū è diuorū numero reijcit. Id quoniā temerè & incōſideratè faciet, iure profecto ab eccleſia punietur.

Antonius 3. p. Titu. 12. ca. 8. Caie. ſuſ. de indul. ad Iuli. c. 8. D. Th. in quotli.

Mox etiam, ſi vnum alioquod huius generis decretū in quæſtionem veniat, certè Hieronymi, Ambroſij, Auguſtini ac reliquorum ſanctitatem, ſine crimine in quæſtionem vocare poterimus: atque adeo aſſerere illos cum dæmonibus condemnatos. Ita poſſes eos maledictis concidere, ac vexare contumelijs, quæ omnia aures ſanè fidelium perhorreſcunt. Quod ſi viris iuſtis in diuorum catalogum reponendis eccleſia errat, nimirum non eſſet valde abſurdum, diuorum omnium cultum ab eccleſia explodere, eorum qui poſt Clementem conſecrati ſunt. Quo quid aut ſtultius aut impudentibus dici poteſt? Item multum refert ad cōmunes eccleſiæ mores ſcire, quos debeas religione colere: quare, ſi in illis erraret eccleſia, in moribus quoque grauiter falleretur. Nec differt diabolum colas, an hominem cōdemnatum. Atq; ſi eccleſia abſtinentiæ legem rogaret, quę vel rationi vel Euāgelio aduerſa eſſet, turpiter ab illa profectò erraret:

turpiter

turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, si legem ferat de colendo diuo, quem colere, si diuus non est, & cum ratione & cum Euangelio pugnat. Ne igitur tantus error in ecclesia sit, Deus peculiariter prouidere credendus est, ne ecclesia, quamlibet hominum testimonia sequatur, in sanctorum canonizatione erret. Cuius peculiarissimæ prouidentię abundè magnum argumentũ est, quòd nũquam infirmata est fides ab humanis testibus semel in huiusmodi iudicijs suscepta. Quod in causis ciuilibus sæpè accidit. Quæ si singula fortè non mouent, vniuersa certè tamen inter se connexa atque coniuncta mouere debebũt, vt qui fidem in his ecclesiæ detrahunt, eos non hæreticos quidem, sed temerarios, impudentes, irreligiosos esse credamus. Quibus rebus expositis, primum, secundum ac tertium argumentum facilè refelluntur.

Nã q̃ de postremo disputari possunt, illa nobis alio tpe atq; ad aliud institutum, si facultas erit, explicabuntur.

Nunc illud breuiter dici potest, qui summi pontificis omne, de re quacunque iudicium, temerè ac sine delectu defendunt: hos sedis Apostolicæ auctoritatẽ labefactare, non fouere: euertere nõ firmare. Nam vt ea prętereamus, quæ paulò antè in hoc capite explicata sunt, quid tandem aduersum hæreticos disputando ille proficiet, quem viderint non iudicio, sed affectu patrociniũ auctoritatis pontificiæ suscipere, nec id agere vt disputationis suæ vi lucem ac veritatem eliciat, sed vt se ad alterius sensum voluntatemq; conuertat? Non eget Petrus mendacio nostro, nostra adulatione non eget. Ordines igitur vel probare vel refellere, quoniam non è scientia id solùm, sed etiam è prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus summus pontifex errare nequit. Atque iam vel in concilio Lateranen. aduertebatur religionum nimiã multitudinem, quam nunc esse videmus, valde ecclesię Christi incommodare. Concilium quoque Lugdunen. fatetur, quòd importuna petẽtium inhiatio contra synodi decretum aliquarum religionum confirmationem extorsit. Vnde quosdam ordines per sedem etiam Apostolicam approbatos, tanquam ecclesiæ vel noxios vel inu-

De rel. do. c. vlt.

De rel. do. in 6.

tiles

tiles abolendos esse decreuit, vt nullum deinceps ad eorũ professionẽ admitterent. Et Celestinus quintus statũ vitamq; fratricellorum suo priuilegio cõfirmauit: quod tñ confirmationis priuilegiũ Ioãnes 22. apertè infirmum esse dixit: quod Bonifacius ex certis rationabilibus causis ea, quæ Celestinus cõcesserat, viribus penitus euacuasset. Paulus itẽ tertius ordinẽ, quem in Italia frater Baptista Cremensis instituit, literis suis probasse dicitur: at nuper & ordo ille à Venetis est edicto publico explosus, & Baptistæ doctrina, cui illius ordinis homines inhærebant, Romæ est cõdemnata. Imbecillum itaq; eorum argumentũ est, qui ex huiusmodi priuilegijs, quæ his facilè temporibus vel conceduntur vel potiùs extorquẽtur, nouas religiones non aliter ac de cœlo lapsas excipiendas esse cõfirmant: eas quoq; quæ nullã regulã ex approbatis habent, nullã vel à suis editã profitentur. Nec eius generis priuilegia certa sunt sedis Apostolicæ iudicia, quibus. s. oẽs fideles astringantur. Satis fuerit, si eã habeant auctoritatẽ, quã epistolæ decrerales. Quarum nonnullas constat à posterioribus meliore consilio refutatas: quoniã non ex firmo decreto, sed ex pontificũ opinione prodierunt. Et quidẽ ante Diui Thomæ tẽpora, adeò restrictè & grauatè noui ordines admittebantur, vt ex tam graui angustoq; iudicio probabile argumentũ prudentis consilij sumeretur. Nostro verò hoc seculo tam multæ sunt religiones à pontificibus cõfirmatæ, vt qui eas oẽ is tueri voluerit tanquã ecclesiæ vel vtiles vel necessarias: hic imprudentiæ, ne dicã stultitiæ, nomine iure optimo summisq; rationibus arguatur. Sed iã liber de conciliorũ auctoritate cõcludendus est. Si priùs tamen eorum conatum refutemus, qui in huius loci firmissimam soliditatem impetum facere & incursionem voluerunt.

In extr. Sanctæ Roman. de re. do. Vide etiã extrauag. Quia quorundam. de verb. signific. eiusdem. Ioan. 22.

Caput postremum, in quo refelluntur argumenta capitis primi.

PRimum igitur aduersariorum argumentum ex his, quæ superiore libro dicta sunt, promptissimè refellitur. Ostendimus enim ecclesiæ nomen principibus & maiori-

maioribus ſolere tribui:& in illis reipublicæ ſitam eſſe au-
Acto. 20 ctoritatem,quos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiã Dei. Ac ſi eccleſia columna eſt & firmamẽtum veritatis, Apoſtoli etiã ſunt eccleſiæ fundamenta, vt ad Epheſios capite ſecũdo,& Apo. 21.dicitur. Corporis quo que robur & firmitas à capite pendet,quod ſi tollas, cadat corpus neceſſe eſt. Epiſcopi verò populorum capita ſunt. Et Petrus eccleſiæ caput eſt. Quemadmodũ ſequenti libro demonſtraturi ſumus. At ſunt idiotæ epiſcopi: Valentinus olim & ſimiles imperitiã ſanctorũ presbyterorum arguerunt, non contemplantes quantò pluris ſit idiota religioſus à blaſphemo & impudẽte ſophiſta: quẽ admodum Irenæus ait lib.quinto. Sabinus quoq; idem adiecit concilio Nicæno,vt lib.2.hiſt.tri.ca. 8.ſcribitur. Sed & Apoſtoli idiotæ erant: per quos tñ Deus ſapien-
1. Cor.1. tes huius mundi confudit: Videte, inquit, vocationẽ veſtrã fratres. Quia non multi ſapientes ſapientes, &c. Sed quæ ſtulta mundi ſunt elegit Deus, vt confunderet ſapiẽtes. Non propter ſapientiã maiorem paſtores eccleſiæ firmi in fide & doctrina ſunt, ſed propter peculiarẽ Chriſti procurationem, ne paſtoribus & doctoribus vacillantibus populus fluctuet,circumferaturq; omni vento doctrinæ. Quid verò ſi ſancti epiſcopi non ſunt? An ſoluendi & ligandi poteſtatem amittunt? Num paſcendi auctorita-
Matt.23 te carent? Super Cathedrã, inquit, Moyſis ſederunt ſcribæ & Phariſæi: quodcunq; dixerint vobis facite, ſecundum autem opera eorum nolite facere. Quoniam verò, cùm ab alijs pleriſq; tum ab Auguſtino maximè oſtenſum & patefactum eſt,per malos etiã adminiſtros Chriſti radios in eccleſiam fundi: ſuperuacaneum erit ei nũc argumento pluribus reſpondere,cui antè per nos abundè reſponſum eſt.

Secũdum refellitur. Ad id quoque quod deinceps ſequitur, non eſt difficile reſpondere. Nam ſacerdotum veterum acta quidem Chriſto aduerſa fuerunt, at ſententia hominum alioqui peſſimorum non ſolùm veriſſima, ſed reip.etiam vtiliſſima fuit. Quin diuinum oraculum fuiſſe Ioannes euangeliſta teſtatur. Cùm enim poſt longam variamque concilij

delibera-

eliberationem Caiphas,qui vt ſummus pontifex conci
o præſidebat, ſententiam illam, cui omnes fermè con-
enſerunt,dixiſſet,expedit nobis,vt vnus moriatur homo
ro populo, & non tota gens pereat: mox euangeliſta
ubiecit,Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet
ontifex anni illius prophetauit. Qua ex re fit, vt & no-
trorum pontificum vita quidē & opera contraria fortè
int domino Ieſu:ſed eorum iudicia, quæ videlicet à ſum
mo pontifice comprobata ſint,& vera erunt,& Chriſtia-
nis vtilia, vt quæ ad populi ſalutem ſint diuinitus inſtitu
ta.Imo adeò à ſpiritu ſancto erunt ob eam cauſam, quā
ab euangeliſta didicimus, quia ſcilicet eccleſiæ Chriſti
pontifices ſunt.Ac de ſecundo argumento ſatis.

Tertium verò argumentum ſic refellitur.Nego, nullū *Tertio ar-*
Chriſti pactum cum eccleſiæ ſacerdotibus eſſe.Eſt enim *gumento*
primum cum Petro cæteriſque,qui illi in pontificatu ſuc *ſit ſatis.*
cedunt, vt Matth.16.& Lucæ 22. videre eſt. Promiſit itē
Apoſtolis eorumq; proinde ſucceſſoribus Chriſtus ſpiri
tū veritatis Ioan.14.15.& 16.Pactū quoq; veritatis cū ec *Exer. 34*
cleſiā initū ad eccleſiæ tandē paſtores & doctores referē *& 37.*
dum eſt.Nō.n.eccleſiā ſuā Deus aliter q̄ orbem admini-
ſtrat,vbi infima per media,media per ſuprema gerūtur,
quemadmodū Dionyſius admonuit. Pacta verò & con-
uenta illa vetera longè alia ac noſtra ſunt. Illa.n.tempo
raria erant,ſicut & lex & ſacerdotiū.Ablatum eſt quippè
à Iudæis regnum,ablata lex,tranſlatum ſacerdotium.

Sacerdotalis autem & veritas & auctoritas paulò antè
aduentum Chriſti labefactari cœperunt.Nam,quod anti
quatur, & ſeneſcit, ac prope interitum eſt,id debilitetur
oportet atque infirmum fiat. Prophetæ igitur ij vel ma-
ximè,qui Chriſti aduentui proximiores fuerunt, identi-
dem hanc legis,veritatis,auctoritatis,ſacerdotij ſceptri-
que ruinam,Iudaico populo annunciabant. Eorum hac
de rē oracula ſi quis ad Chriſti Eccleſiam referre niſi ex
parte velit,illa prorſus ignorat,Tu es ſacerdos in æternū
ſecundum ordinem Melchiſedech.Item,Hic eſt Deus no *Pſa.109*
ſter in æternum & in ſeculum ſeculi,ipſe reget nos in ſe *Pſal.47.*
cula.Item,In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.

Dixit

Dixit redemptor tuus Dominus, Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui iuraui ne inducerem aquas vltra super terram: sic iuraui vt non irascat tibi. Montes enim commouebuntur, & colles contremiscent: misericordia autē mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebi-
Ier. 31. tur. Isaiæ. 54. Item, Feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum, non secundùm pactum quod pepigi cum patribus vestris: quod irritum fecerunt, & cætera. Et paulo pòst. Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei. Si defecerint leges istæ coram me tunc & semen Israel deficiet vt nō sit genus coram me cunctis diebus, & cætera. Item. Feriam eis pactum sempiternum, & timorem
Ier. 32 meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me. Itē, percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternū erit eis,
Ezeh. 37 cæteraq; in nouo Testamento similia, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis, Ecce ego
Luc. 1. vobiscum sum omnibus diebus vsq; in consummationē
Mat. vlt. seculi, Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vo-
Ioan. 14. bis, qui maneat vobiscum in ęternum spiritum veritatis,
Matt. 16. Super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, & portę inferi non pręualebunt aduersus eam, Hic est sanguis noui & æterni Testamenti. Reprehensiones igitur comminationesque illæ Prophetarum generales, ad tēpus Dominicæ passionis potissimùm referendæ sunt, vt Hierony
In Esa. 3. mus ipse nō semel testatur. Quid ergo sibi vult, cum quæ
59. 57. aduersum antiquos sacerdotes dicta sunt, ea in nostros
56. et. 63 torquet omnia? nempè, omnia in figura contingebant il-
ca. lis, scripta sunt autem propter vtilitatem nostram. Ea igitur, quæ Prophetæ in illo populo reprehendunt, ad nos quoque pertinent, seruato tamen synagogæ ecclesiæque discrimine, vt illa ad tempus, hęc perpeta esse intelligatur. Compertum est autem sine lege & doctrina, sine sacerdote & doctore, sine Christo & spiritu veritatis, ecclesiam nullo posse modo consistere, Quod quoniam alijs locis abundè satis explicatum est, non est hic frustra repetendum. Nam & nouæ legis sacerdotibus conferre veteres, scripturarum ignoratio est, Hieremiæ 3. & 23. Ezechielis 34. secunda ad Corinthios 3. & 4. Cui autem

aliquando

aliquando veterum dictum est, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi, & cætera. Et rursum. Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua? Quibus vero synagogæ sacerdotibus & pastoribus spiritus veritatis promissus est, qui cũ ipsis in ęternũ maneret & in omni institueret veritate? Hieronymus itaque nec de sacerdotum concilio loquitur, nec de omnibus simul ecclesiæ pastoribus. *Matt.16 Luc.22. Ioan.14 & 26.*

Ad singulas ecclesias priuatosque & pontifices & sacerdotes verba Prophetarum refert, in ecclesiam catholicam, eiusq; aut sacerdotium aut veritatem nihil dicit.

At verò illud mouere quempiam poterit, quod Esaiæ 22.cap. scriptum est. Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te. Et vocabo seruum meum Eliakim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manus eius: & erit quasi pater habitãtium Hierusalem, & domui Iuda. Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & nõ erit qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solio domus patris sui, & cęt. Quę de translatione sacerdotij veteris legis in nouũ Christi sacerdotium prophetata esse, in dubium vocari non potest. Quod autem sequitur, videtur sensui nostro esse contrarium. Auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur & cadet: & peribit quod pependerat in eo, quia dominus locutus est. Si.n. Christus dominus, qui tanquam paxillus in ecclesia fixus est, auferatur: & qui ex eo fide antè pependerant, postea peribunt & cadent, quomodo nos ecclesiæ in fide firmitatẽ perpetuam pollicemur?

Quomodo etiam asserimus, Christũ ecclesiæ semper pastoribus affuturum? Hoc Hieronymus in commentarijs ita soluit, vt ad dies nouissimos referatur, cùm refrigescet charitas multorum, & locum habebit illud, putas filius hominis veniens inueniet fidem super terram? Quod, quemadmodum libro superiore diximus, non sic intelligendum est, quasi nulla tunc ecclesia futura sit, nulla Christi fides, nullũ mysticum fidelium corpus, nullus *Libr. 7. comm. in Esaiam Matt.24*

veritatis in eo corpore spiritus,quæ omnia sacris ipsis literis aduersarentur:sed vsu scripturarum, quod in comparatione aliorum minimum est,nullum esse dicitur.In tantum ergo in illis diebus fideliũ numerus minuetur,
Esai.30. vt Christus de medio ecclesię sublatus esse videatur. Sed non auolabit à paucis illis,qui residui erũt, doctor suus,
Ephe.4. dabit eo quoq; tẽpore Christus pastores & doctores, qui dat eos,donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei,in virum perfectum,in mensurã ætatis
1.Thes.4 plenitudinis Christi.Occurremus.n.nosqui viuimus,qui relinquimur in aduentũ Dñi,& simul cum Dño erimus. Ecclesia igitur eiusq; species & forma in finẽ vsq; seculi ꝑmanebit,permanebitq; adeo cum ea & Christus & spiritus veritatis,sine quibus constare illa non potest. Atq; Hieronymus illam Esaiæ vaticinationem ad Christum secundum Anagogen refert. Nam sensum historicum & literalem libro Commentariorum quinto explicuerat. Ex sensu autẽ anagogico nullum certũ argumentum trahitur.Sanè verò illud etiam considerandũ est,Propheticas illas reprehensiones, non sic in omnes eius temporis pastoers & sacerdotes cõuertendas,vt nullus intelligatur exceptus.Concionatoribus siquidem hoc permissum est,
Esai.1. vt quod plerosq; tangit,id ita enuncient,quasi tãgat omnes.Sic aliquando totus ille populus ab Esaia reprehenditur, tanquam in eò à planta pedis vsque ad verticem
Esai.1. capitis non sit inuenta sanitas:& tamen idem propheta viros aliquos iustos relictos esse fatetur inquiens,nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen,& cętera.Sic Helias in omnes inuehitur quasi relictus sit solus,at dicit illi diuinum responsum,reliqui mihi septem millia virorum,qui non curuauerunt genua sua Baal. Sed de tertio argumento satis multa diximus.Nam & ex his,quæ superiore libro responsa sunt,poterat abundè confutari.

Ad quartum. Ad quartum verò respondeo primùm,conciliorum auctoritatem illi testimonio non inniti. Nihil enim de ecclesiæ concilijs prędinire videtur eo loco Christus, sed vnitatis consensionem commendare,cuius ad impetrandum magna vis est.Quòd si propter Innocentium.20.d.

cap.de

de quibus & propter synodum.6. acti. 17. & propter
odum Chalcedonen.in epistola ad Leonem,de syno-
locus ille intelligatur,aliter deinde respondere pos-
us,quod quemadmodum in nomine principis conci
n aggregatur,cum eius auctoritate indicitur,sic syno
ecclesiastica in Christi nomine cogitur,cum indicen
Christo,vel eius vicario cogitur.Concilia itaque, quę
rer auctoritatem Romani pontificis fiunt,non opor-
Christum in medio habeant.Talis autem synodus il-
Cypriani fuit.Tametsi ne omnes quidem viri iusti,qui
nomine etiam Christi congregantur,quamuis Chri-
m in medio habeant, ad hunc semper effectum habēt
eritatē quęstionis propositæ decernere & tenere pos-
.Sed si fuerit res ad salutem necessaria,hoc fiet illis à
re cælesti,vt vel ab eo,in cuius nomine & auctoritate
ngregati sunt probentur,si vera dixerint: vel doceātur,
era non dixerint.Id enim satis est, vt preces illorum
uditæ dicantur iuxta præscriptum Matthæi testimo-
.illæ verò,quæ sequuntur,friuolę sunt Caluini calum
:quibus non est operæpretium respondere.Nam prio
uidem nunc nunc satisfeciſſe mihi videor. Posteriori
ē & in capitis superioris tertia quęstione,ad postremū
gumentum,& in tertij libri capite vltimo ad quartum
pōdimus.Sed de quarto argumento hactenus.

Porrò ad quintum respōsio ante oculos est ex his,quę
ta sunt.Nam concilium Ariminen.inuito Liberio pa-
hæreticorum opera coactum fuit,vt & in historia ec-
siastica & ī epistola Damasi ad Aphricanos episcopos,
n.15.dist.cap.Sancta Romana. ex Gelasio refertur.
hesinū quoq; secundū,licet auctore Leone congrega-
uerit,sed Dioscori tū minis tū fauoribus corruptū est,
ntificis legatis & quibusdā alijs bonis viris repugnan-
us.Ita nusquā fuit confirmatū, sed damnatū potius à
one & synodo Chalcedonensi.Constantinopolitanum
iq; illud repugnante ecclesiæ pontifice coactum est,
robatumq; postea in 7.synodo generali.367.patrum,
apud Niceā conuenerunt.Quo ex loco manifestè re-
untur ij,qui concilij auctoritate retenta,summi ponti-

ficis existimãt non esse tenendam. Quid enim causæ est, cur concilium Constantinopolitanum primum. 150. patrum tanquam vnum ex Euangelijs habeatur, hoc autem alterum Constatinopolitanum, vbi multò plures fuerunt episcopi, habeatur pro nihilo? Nempè cõciliorum robur ab illo est, pro quo rogauit Christus ne deficeret fides eius, quò fratres suos posset in fide firmare. Sed de his sequenti libro diligentiùs.

Sextum diluitur.

Nunc sextum argumentum diluamus. In quo non parua puæstio est, num canones Trullani ecclesiasticam habeant auctoritatem. Nam quod habeant, his argumentis suadetur. Primùm q̃ Gratia. noie sextę synodi hos canones perpetuò citauerit, vt patet 16. dist. cap. placuit, & c. Quoniam. Et de cons. dist. 1. c. Iacobus & de con. dist. 2. c. dicimus, & 27. quæst. 1. cap. Si quis episcopus. Sexta verò synodus sine dubio ecclesiæ auctoritatem habet, vt paulò post demonstraturi sumus. Trullanos ergo canones catholici probare debemus.

31. dist. c Quoniã

32. dist. c. siquis. 93 d. c. final.

Deinde id suaderi potest ex Innocen. 3. de æta. & qua li. ord. cap. A multis, qui in 6. synodo constitutũ esse dicit, vt si quis eorũ, qui ad clerũ accedunt, nuptiali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante subdiaconatus ordinem faciat. Constat verò hunc esse canonem. 6. inter Trullanos.

Præterea Adrianus papa hos canones & synodum, à qua sunt editi, probat & recipit, vt cernere est. 16. dist. c. Sextã. & de con. dis. 3. ca. Sextam. Non igitur de Trullanis canonibus dubitare catholico licet.

Quarto loco id ipsum demonstratur ex 7. synodo acti. 3. vbi Tharasius, eiusdem, inquit, sextę synodi rectè & diuinè decreta edita traditiosque canones recipio. Et actione. 4. Petrus episcopus dixit, habeo codicem sextæ sacrę synodi canones continentem. Sanctissimus autem patriarca Tharasius subiecit, quę est hęc ignorantia quaplerique laborant circa hos canones? Scandalum enim est dubitare, num sint sextæ synodi. Et acti. 6 Epiphanius, qui loco synodi respondebat Iconomachis, Sacra, ait, sexta synodus, posteaquam sententiam suam de vna voluntate Christi sub Constantino pronunciasset, iterũ vnanimiter

dist. 16. c. Habeo.

nanimiter oēs diuina voluntate poſt.4.aut.5.annos cō
egati,duos & centum canones edidere.Quod ſi diuina
lſitate vnanimiter illi canones à patribus sunt editi,
obati vtiq; sunt ſeptimæ ēt ſynodi teſtimonio. Atque 18.*diſ.c.*
dē 7.ſynodus,definierūt,inquit,ſextæ synodi ſancti pa- *Quoniã.*
es, conuentū per ſingulas prouincias ſemel in anno ſie
Hunc ergo canonē & nos renouamus. Auctoritatē er
o finiēdi patres illi habuerūt,& ſi ſancti fuerunt, vt hic
,nihil ſibi vſurparunt contra eccleſiæ regulas.At ſi prę
r ſnīam Romani pontificis coactū illud concilium eſt,
luerſum eccleſiaſticas regulas coactum eſſe cōſtat, ha-
et igitur Trullana hęc ſynodus ſolidā auctoritatē, ſi ſe-
timę ſynodo credimus.Accedit his,qđ.7.synodus act.5.
6.Nicolaus in epiſtola ad Michaelē Imperatorē, con
liū Florentinū ſeſſ.5.horū canonū auctoritate vtuntur.
Sed mihi rem hanc diligentius cōſideranti contraria
inio,& probabilior,& grauior videri ſolet. Cuius ſen-
ntiæ auctores habeo Anaſtaſium apoſtolicæ ſedis bi-
iothecarium,in proœmio in 8.ſynodum,ad quam iuſſu
driani ſecundi venit,nam erat vtriuſque linguæ Greçę
Latinæ peritiſſimus,vt 63.diſt.cap.2.dicitur.In eadem
inione eſt Theophanes Græcus hiſtoricus, & Hum-
rtus ſiluę candidæ epiſcopus, Apocriſarius Leonis no
,in libello contra epiſtolam Michaelis patriarchę Cō 16.*diſ.c.*
ntinopolitani. Qui liber citatur à Gratiano, vt liber *Clemen-*
conis non contra epiſtolā Nicetæ abbatis.Sed & à La- *tis.*
is non recipi hos canones referunt Theodorus Balſa-
on & Mattheus monachus,maximi Latinorū detracto
, ille in interpretatione eorundem canonum, hic in
ſtoria conciliorum & virorum illuſtrium. Sunt autem
gumenta,quæ hanc ſnīam confirment, irrefragabilia.
imū, qđ ſexta ſynodus sub Conſtantino imperatore,
ra Monothelitas ab Agathone cōgregata,à Leone ſe
ndo cōprobata,nullos ediderit canones.Illa verò ſyno
, quæ ſub Iuſtiniano imperatore poſtea coacta eſt,
ſexta ſynodus appelletur,nulla eſt cauſa. Sed de no-
ne nihil moror.Hoc solùm aſſero,ei concilio nec Ro-
nū pontificē,nec eius legatos interfuiſſe.Subſcriptio-

nes episcoporũ videãtur, & res fiet manifesta. Iustinianus primũ subscripsit, deinde episcopi qui sextæ synodo affuerãt, sed nec numero pares, nec nominibus omnino similes, vt Theophanes & Anastasius euicerunt. Romani verò pontificis, aut legatorum eius nulla subscriptio est.

Alterum argumentum est, quòd Iustinianus bis synodum apud Constantinopolim coègisse legitur, prius sub Sergio Romano pontifice, posterius sub Ioanne septimo eodem quoque episcopo Romano. Et de priore quidem Beda de natura rerum capite 67. ait, Iustinianum Romanæ ecclesiæ pontificem Sergium, quia erraticæ suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, fauere, & subscribere noluisset, iussisse Constantinopolim deportari, qui tamẽ ob culpam perfidiæ regni gloria postea priuatus exul in Pontum secessit. Hactenus Beda. Et Platina in vita Sergij, Iustinianus, inquit, synodum habuit, in qua nonnulla approbata sunt orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergij apocrisarius, qui tum Constãtinopoli erat, subscriptione sua stolidè nimium confirmauit. Verum cum postea Romam delata à Sergio explorderentur, ira percitus Iustinianus Zachariam misit, qui Sergium ad se vinctum traheret. Hactenus Platina. De posteriore autem idem Platina in vita Ioannis. 7. ita scribit. Iustinianus eadem stultitia vexatus, qua fuerat ante amissum imperium Sergio pontifici duos metropolitanos Romam misit, qui Ioannem adhortarentur, vt habita synodo quæ de homusio crederent orientales, eadem etiam occidentales affirmarent, præpositis libellis in quibus ei subscribendum erat. Homines tamen re infecta ad Impertorem pontifex remisit. Hæc ille. Ac si quis Trullani concilij verba velit expendere, statim deprehendet, quale illud concilium fuerit. Sic enim habent. Quoniã sanctę vniuersales synodi quinta & sexta, de mysterio fidei pleniſſimè disputantes, canones non fecerunt, propterea nos conuenientes in hanc imperialem vrbem sacros canones cõscripsimus. Oportebat enim, vt synodus vniuersalis canones ecclesiasticos promulgaret. Hactenus concilium. Principiò autem, si in Constant. vrbem

Idẽ Paulus diaconus li. de Rom. gestis 8. c. 9. scribit.

16. dist. c. Quoniã.

16. dist. c. Habeo.

vrbem,conueniſtis,dicite mihi,ecquo euocante conueni ſtis?Anne Romanus aliquis epiſcopus vobis concilĩ indixit? Minimè id quidem. At Romanus Pontifex eo tpe certus erat,Catholicus erat,addo ẽt,probus erat.Primates aũt eccleſiæ ſine principis eccleſiaſtici & veri & Catholici & pij voluntate cogere, hoc non eſt ſynodum vel le facere,ſed aduerſus eccleſiæ principem cõſpirare.Quẽ admodũ ſi regni proceres ad Reſpublicas pertractandas ſine regis arbitrio conueniant, coniuratio illa potius q̃ congregatio exiſtimabitur.Iuſtinianus, inquis, eos fecit conuenire. Benè profecto narras,nam iſtum improbum fuiſſe, & eccleſiæ Romanæ inimicum, memoriæ proditũ eſt. Qualem aũt ſynodum à tali vito profectam eſſe arbitrabimur? Sed audiamus cauſam conuentus faciendi.

Qm̃ ſanctæ uniuerſales ſynodi quinta & ſexta canones non fecerunt, propterea nos in hanc imperialem vrbem conuenientes,canones conſcripſimus. Oportebat enim, vt ſynodus vniuerſalis canones eccleſiaſticos promulgaret.Itaq; hæc Trullana ſynodus ſupplementũ duarum eſſe dr̃,& quod deerat quintę & ſextę, id nimirum addidiſſe. Ideo.n.nec ſexta aiunt, proprie numeratur, ſed πεντέκτι, id eſt,quiniſexta. Scilicet, nomine ſextę Synodi Trullana ſe prius venditare volebat. At, nunc nec sexta, nec quinta,nec ſeptima eſt, ſed monſtrum quoddã quiniſexta. Illud verò quis ferat, q̃ inſimulant patres hi duo grauiſſima concilia tanq̃ mutila & imminuta, vt cauſa cõgregationis neceſſaria videatur? Enimuero cõcilium generale eccleſia ne vnum quidẽ habuit, vbi cauſa, aut hæreſis,aut ſchiſmatis nulla eſſet. Trullana hæc ſynodus ſola eſt,quę nõ ad profligandam hęreſim, non ad tollendũ ſchiſma,ſed ad canones edendos cogitur.Ecquid aũt erat opus, paſtores eccleſiarũ omnium ſuis ſedibus cieri, vt poſt innumerros fere canones, Apoſtolicos,Nicęnos, Ancyritanos,Neocęſarienſes,Antiochenos, aliorumq́ue plurimorũ & martyrũ & confeſſorũ, qui canone ſecundo Trullano cõprobantur,alij centũ duo ab his patribus ederẽtur? Quãtò verò grauius sexta ſynodus egit, quę cauſa fidei,ob quã cõuenerat,abſoluta, noluit eccleſiã cano-

nibus onustam discedere. Nō igitur necesse erat canones condere, sed, si verū fateri vultis, alia Iustiniano causa vestræ congregationis fuit, nimirum, vt Latinos sedemq; præsertim Apostolicam insectaretur, vtq;, quod Platina ait, aliqua vestra auctoritate probaret Orthodoxæ fidei nequaquam cōgruentia. Nam, si, vt ipsi dicitis, post quatuor aut quinque annos à sexta synodo exacta, sub Iustiniano filio Constantini Constantinopoli conueniistis, certè (computate tempora) hæc illa est erratica synodus, cui, auctore Beda, Sergius noluit subscribere. Sed iam videamus, vt reliqua, quæ nunc non extant, dissimulentur, cur his centum duobus vestris canonibus subscribere Sergius nec voluerit, nec verò debuerit.

Theophanes putat à 6. synodo ad hos editos Canones, 26. annos interfluxisse.

In Canone secundo suscipitis & confirmatis 85. canones Apostolorum: hos sedes Apostolica non recepit, vt auctor est Isidorus 16. dist. cap. canones. id quòd cum ex Leone 9. ca. Clementis ea. distin. ostendi potest, tum verò magis ex Gelasio 15. dist. c. Sancta Romana. Cur autem sedes apostolica probet 84. canonē, quē vos probatis, vbi tres Machabæorum libri contra omnium consensum ecclesiarum admittuntur? Atque in eodem secundo canone synodum Cypriani, de rebaptizandis hæreticis comprobatis, quasi secūdum traditam Aphris consuetudinē lex illa constituta sit, & nō magis aduersetur omnibus ecclesijs Dei. Nec enim decretum illud Cypriani, explicari potest ad normam 95. canonis Trullani & 19. Nicæni. Quoniam canon Cypriani de omnibus in vniuersum hæreticis præscriptus est, maximè Donatistis, quos constat in nomine Trinitatis baptizasse Decretum ergo Cypriani ab vniuersali ecclesia simpliciter reprobatum, Sergius approbare non debuit, quod Trullana synodus fecit. In canone tertio ecclesiæ Romanæ legem de bigamis non ordinandis summum ius appellatis, & ex rigore austerū, sedis autem Constantinopolitanę mollicies ac dissolutio benignitas vobis est. Mediam quasi ex duabus componitis, sed talem, qualem ecclesia Latina semper explosit. Iure igitur, hanc vestram synodum explosit Sergius.

Canon. 13. iubet, vt hypodiaconi, diaconi, presbyteri,

à suis

à suis legitimis vxoribus non separentur. Ea consuetudò apud Græcos quidem inualuit, sed synodus generalis eã toti ecclesiæ contra Latinorum vsum malè prescripsit. Bene ergo Sergius vestros canones reprobauit.

Canone 36. decernitis, vt thronus Constantinopolit. æqualia priuilegia cũ apostolica sede obtineat, & Alexãdrinę, Antiochenę, ac Hierosolymitanę præferatur. Scitis aduersum hunc canonem olim à sancto papa Leone pugnatũ. Et quanquã ratione pugnatum est, at sequentes Romani Pontifices Cõstantinopolitanę huic ambitioni & vanitati cõtradicere noluerũt. De priuili. Antiqua.

Canone 62. præcipitis, in omnibus diebus quadragesimæ præter sabbatum & dominicam, nullas nouas hostias consecrari, sed, vt apud nos in die parasceues, fieri præsanctificatarum sacrificium. Hoc vestris Græcis præcipite, si vultis, Romanus enim episcopus hoc in totam ecclesiam decretum non probaret.

Iam Canone 55. nulla nostra cõfutatione eget, absurdus enim per se est, & manifestè in Romanam ecclesiam iniurius. Ipsum audiamus. Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate in sanctis quadragesimæ diebus, in eius sabbatis ieiunare præter ecclesiasticam traditam cõsuetudinem: sanctæ synodo visum est, vt in Romanorum ecclesia si quis fuerit inuentus sabbato ieiunans, clericus deponatur, Laicus segregetur. Num tibi videtur à Romano aliquo pontifice hunc canonem probatum iri? Minimè verò gentium. Quid 67? Vide ne probandus sit. Sacra, inquiunt, scriptura nobis præcipit, vt abstineamus a sanguine & suffocato. Merito igitur damnamus eos, qui cuiuscunque animalis sanguinem arte aliqua condiunt, & sic comedunt. Ecqua autem maior scripturarum ignoratio esse poterat, quàm existimare, præceptum illud apostolicum ad ea vsque tempora perdurasse? Quanto verius Latini decretum Hierosolymitanum, quò ad sanguinem & suffocatum attinebat, ad breue tempus tãtisper manere interpretati sunt, quamdiu Iudæorum & Gentium cõsuetudo coalesceret: quamdiuq; synagogam ecclesia cũ honore quodam sepeliret. Abeat nũc Gratianus, & sextę

synodo canones Trullanos tribuat. Innocentius verò decretũ Gratiani eodẽ nomine retulit, quo erat à Gratiano citatũ, id quod & D. Thomę & alijs quoq; viris doctis aliqñ accidit, vt Gratiani diligentia fisi, capita decreti, ementitis auctoribus & titulis referant. Idem quoq; Gregorio nono contigit, qui titulo de constit. nomine Hieronymi commẽtaria in prouerbia retulit, quę Hieronymi nõ esse certum est. Caput aũt illud, quod Innocentius citat, habetur 32. dist. c. Si quis eorum, nomine sextę synodi. Adrianum verò Trullanos canones recepisse, tantum abest à veritate, vt nihil magis veritati possit esse contrarium. Verba siquidem illa reperiuntur in epistola Tharasij ad Adrianũ, non, sicut Gratianus memoria lapsus existimauit, in epistola Adriani ad Tharasium. Tharasius itaq; recepit illos, non Adrianus: vt patet actione 2. & 3. septimæ synodi. Adrianus siquidẽ verba Tharasij refert, vt Constantinopolitanos proprio mucrone confodiat. Si enim, inquit, vos fatemini canones illos diuinos & legales esse, canone autem 82. imaginem Christi venerandã esse conceditis, quid nunc contra sacras imagines depugnatis? Quòd si septima synodus vno canone vtitur, vt ipsorum Græcorum testimonio, imagines esse venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promitur, vt cęteros item canones approbarit? Quasi totum Menãdrum, Aratum, aut Epimenidem confirmarit Paulus, cp horum aliquãdo sit testimonijs vsus. Nec verba illa, quæ ex 7. synodo retulimus, ipsius synodi sunt, sed Tharasij, Petri episcopi, Epiphanij. Quæ nõ erat eius temporis & instituti expendere. Non enim id tum agebatur, an Trullana synodus probanda esset, sed an essent imagines venerandæ. Quamobrem, quæ obiter & præter institutum à priuatis hominibus in Concilio dicebantur, ne nouæ lites suborirentur, illa sapienter à patribus dissimulata sunt: eo vel maximè, quòd in causa præcipua, de qua ibi erat controuersia, Trullanæ synodi auctoritate libenter vtebantur. Id ne comminisci videamur, Nicolaus nimirum est auctor adhibendus, qui in epistola ad Michaelẽ Imp. cũ ad quandã causam suadendã synodi huius Trullanæ,

canone

canone quodam vellet vti,in hunc modum disserit.Prouidè hoc Constantinopolitana synodus canonum suorũ sexto dignoscitur prohibere ca.Quod tũ non apud nos inuenitur,sed apud vos haberi perhibetur. Verũ nouimus nos apostolicis imbuti documẽtis, ét sententijs vti paganorũ,quãto magis Christianorũ & cõtra ipsos, quorũ nec vitã sequimur,nec mentẽ erroneã imitamur. Deniq; Apostolus Paulus de libris Paganorum aliqua in suis scriptis posuit, nunquid ideo ẽt cuncta recipienda sunt,quæ cũ his pariter sunt prolata?Hactenus Nicolaus. Nõ itaq; si aut Innocẽtius,aut 7.synodus, aut Nicolaus, aut conciliũ Florẽtinũ horum auctoritate canonum abuntur,probato vno aut itẽ altero reliquos probauerũt. Quanquã patres synodi Florẽtinæ hos.102.citasse canones,me omnino præterit.Nã, quod actio.5.refertur, id nõ ex synodo,vbi hi canones sunt editi sub Iustiniano, sed ex sexto cõcilio vniuersali sub Cõstantino illius patre depromptũ est,vt actio.17.eiusdẽ sexti concilij patet. Sed quoniã & hæc synodus apud Trullũ regiũ palatiũ, c. celebrata est,quod de hac dicit,hoc per, errorẽ ad Trullanos canones creditũ est pertinere.Quorum auctoritas ideo à nobis labefactata est,ne quisquã falso errore deceptus,eos veris legitimisq; cõcilijs opponeret. Video aũt dubitari posse,cur inter reliquos canones ecclesiæ Romanæ contrarios non & 82. notauerimus, vbi prohibitum est,ne Christus deinceps sub figura agni pingeretur.Sed nolui equidẽ has Trulli regulas inimicè insectari.Nego itaq; in 82.cano. secundum verã lectionem tale aliquid prohiberi.Quin potius in eo pictura illa veneranda,qua agnus digito præcursoris demonstratur,& suscipitur, & deinceps conseruari in ecclesia iubetur. Id quod colligere licet ex epistola Adriani ad Tharasium 7. syno. act. 2.& ex act.4.eiusdem.7.synodi.De Trulli igitur canonibus atque adeò de sexto argumento hactenus.

In argumento vero septimo, Pighij contentio pertinax coarguẽda est.qui vt opinionẽ, quã semel induerat, tueretur:synodos ecclesiæ decreto susceptas vanis cõiecturis infirmare perrexit.Tantũ studiũ certãdi,vbi semel efferbuit, *Septimũ soluitur.*

efferbuit,& dura pertinacia pōt. Mihi vero nō est hoc loco opus, pro sexta synodo, vnde emersit certamen, depugnare, quā & Agatho coegit, & Leo 2. cōfirmauit, quā & Beda lib. de temp. rati. c. 65. & cæteri post eum catholici probauerunt, quā & conciliū Florent. sess. 5. recipit, & Eugenius 4. in decreto super vnione. Iacobinorūveneratur. Alij pro 6. & 7. synodis apologiā edant, si diligentia illis Franciſci Turrensis non adhuc facit satis. Nos. n. in dogmate fidei & decretis ad salutē fideliū necessarijs cōciliorum auctoritē asserimus, in rerum gestarum iudicio & ordine non asserimus. Nec in his, quæ parum, vel certè nihil ad nos attinent, tempus & operam sumimus.

Octauo argumēto respondetur.

Ad octauum ergo argumentum Caietanus in opusculo de auct. Pap. & con. c. 8. respondet, concilium Constantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuisse vniuersale & integrum. Erat enim tum schisma in ecclesia sub tribus pontificibus, Ioanne 23. Gregorio 12. & Benedicto. 13. Vnde asserere, quod id temporis illud concilium erat generale, nihil aliud est, quàm reuocare antiquum schisma, aliosque damnare, qui Benedictū & Gregorium sequebātur. Quod tamē fuit estque semper ambiguum. Quòd si obijcias, Martinum 5. in vltima sessio. approbasse omnia, & singula decreta in materijs fidei, quæ prius à concilio Constantien. prodijssent: respondet idem Caietanus id priopriè ad fidē pertinere, & tanquā fidei decretum à Martino probari, quod aduersum hæreticos fuisset definitum, vt in 8. 15. & 21. sess. factum est. Quòd autem Martinus 5. ea solum probet, patet primū, quoniam ad petitionem oratoris regis Poloniæ illa approbatio facta est, qui hoc tantum exigebat, vt acta in concilio contra hæreticos confirmarentur. Patet etiam, quia Martinus dicit se omnia sic conciliariter facta approbare, & non aliter nec alio modo. Supponebat enim quædam non conciliariter acta. Nam in illa 4. & 5. sessione, vt idem Caietanus admonet, nec disputatio aut disquisitio aliqua interceſſerat, nec delecti fuerant adhuc viri docti ad differendum & tractandum ea, quæ in fidei doctrina essent constituenda: sed id cautum postea à cō-

cilio

cilio fuit in sess. 6. Ita si quis tradita in sess. 4. diligenter expendat, inueniet ea non formam habere decreti, quod delicet aut fideles obligentur, aut contrarium sentientes explodantur. Patet demum ex literis Martini 5. in quibus errores Ioannis Vuicleffi, Ioannis Husii, & Hieronymi Pragensis expressè damnantur, nulla de ea re, an concilium sit supra papam, facta mentione. Sed quoniam quæ de concilio Constantiensi in dubium verti solent, ea pulcherimè explicantur à discipulis Diui Thomæ, maximè à Caietano viro in nostra familia excellentissimo, nos de hac re ne verbum quidem vllum præterea faciemus. De 8. igitur argumento tantum. 2.2.q. 1. ar. 10. et in apolo. c. 11. et in orat. habita. de syno. dif. in cõ. La.

In nono verò, miror equidem illorum cæcitata, qui cõcilium Basilienſe tueri volunt: cùm manifestũ sit, illud, licet à principio Eugen. 4. consentiente fuerit congregatũ, postea tñ ab eodem primum Ferrariã, deinde Florentiã translatũ, vbi Basilienses conatus publica ecclesię auctoritate repressi sunt. Nã & vnio Armenorum, & Gręcorũ populi Christiani cõsensione approbata, non in concilio Basilienſi, sed in Florentino facta est. Et Eugeniũ ecclesia etiam post illam depositionis Basilienſis sententiam, pro verò pontifice habuit, Fęlicem autẽ illum in synodo electum contempsit. Quorsum ergo attinet mordicus concilium Basilienſe tenere? Quorsum fauere hæreticis, qui conciliorum in hęreticos iudicia infirma esse contendũt, quòd concilium Basilienſe eos hæresis nomine dãnarit, qui etiamnum catholici iudicantur? Quę qui nõ sentiat, is nihil omnino sensurus esse videatur. Quocir ca non dubito esse nunc grande piaculũ pro concilio Basilienſi stare velle, cum scisma illud iã extinctum non alia ratione magis denuò possit accendi. Et Nicolaus 5. apertè sentit, Fœlicem illum non fuisse verum ecclesiæ pastorem, sed nominatum. Nec verum concilium & generale, sed congregatum vocat nomine concilii generalis. Eugenium verò fęlicis recordationis prædecessorem suum honorificentius appellat. Ita in literis suis non probat, nisi beneficiorum collationes, sic loqui solent, & huiusmodi cætera, quæ si irrita haberentur, populus mutatis aut pa-

Nonum enodatur

ſtoribus,aut officialibus multũ incõmodi acciperet. Atq; Leo decimus in concil. Lateranen. seſſ. 11. planè definit, cõcilium Baſilienſe non fuiſſe legitimè celebratum. Et poſtea, cùm de quadam ſanctione ageretur à concilio Baſiliẽ. edita: ſicut Leo, inquit, ea, quæ in ſecunda Epheſina synodo temerè contra iuſtitiam & catholicam fidem geſta fuerunt, poſtmodum in Chalcedonenſi concilio fecit reuocari: ita nos à tam nepharię ſanctionis reuocatione retrahi, ſalua conſcientia & eccleſiæ honore nõ poſſumus. Cùm ea omnia, poſt tranſlationem eiuſdem concilii Baſilien. per fœlicis memoriæ Eugenium papam. 4. prædeceſſorem noſtrum facta, à Baſilienſi conciliabulo ſeu potiùs conuenticulo facta extiterint, ac propterea nullũ robur habere potuerint. Cùm ẽt ſolum Romanum Pontificem tanquã auctoritatem ſuper omnia concilia habentẽ conciliorũ indicendorum, transferendorũ, ac diſſoluendorũ, plenum ius & poteſtatẽ habere, nedũ ex ſacrę ſcripturæ teſtimonio, dictis ſanctorũ patrũ ac aliorũ Romanorum Pontificũ decretis, ſed propria ẽt eorundem cõciliorum confeſſione manifeſtè conſtet. Hactenus Lateranen. concilium. Probat autem ea, quæ dixerat, multis & teſtimoniis & exẽplis, quæ nos, ne ſit longum, prætermiſimus. Sed prouocauerunt doctores Pariſien. à concilio Lateranen. & appellatio nomine academiæ circunfertur. Quorum illa fuerit, ego hic non diſputo: illud aſtruo, nõ ſine eccleſię ſcandalo atq; pernicie circumferri. Extat anathema Pii ſecundi in eos, qui ad futurum conciliũ appellauerint. Et ſine Pii cauſis, quas multas ſuis literis reddidit, manifeſtũ eſt, rẽ hanc & hæreticorũ oĩum ſummũ patrocinium eſſe, & feneſtrã vel maximã aperire ad obedientię eccleſiaſticæ iacturã, ac perniciem veræ pietatis. Sed de his non eſt huius loci temporiſq; differere. Verũ obiicis, ea, quæ in 2. ſeſſ. concilij Baſiliẽ. decreta ſunt, à legitimo concilio eſſe decreta. vt patet ex literis Eugenij, quæ lectæ ſunt. 16. ſeſſ. eiuſdem cõcilii. Sed nos huic quęſtioni breuiter reſpondemus, non approbaſſe Eugenium decreta edita, ſed ſolũ concilium generale Baſilienſe à tempore inchoationis ſuæ legitimè continuatum fuiſſe.

Deinde

Deinde, cõcilium in ſecunda ſeſſione nõ erat plenũ, quia maior pars epiſcoporum deerat, imò pauciſſimi aderant. Quare inchoatione quidem generale erat, ſed nondum erat verè & perfectè re ipſa generale. Præterea Legatus ſine commiſsione proceſsit ad ea decreta ferenda, vt ex literis Eugenii ad Iulianum colligitur. Adde, quod cũm grauis atque difficilis ſemper fuiſſet inter catholicos altercatio, quibuſdam dicentibus papam ſupra concilium eſſe, aliis contra aſſerentibus concilium eſſe ſupra papã, nulla conquiſitione facta, nullo examine præcedenti, poſitum eſt id quod erat ambiguum. Quare non fuit decretum fidei, ſed ſimplex quædam commemoratio eius doctrinæ, quæ erat in concilio Cõſtantien. tradita. Id quod videntes huius ſynodi patres rurſum in ſeſsione. 33. rem eandem aliter tractauerunt, definiẽtes ea tanquàm fidei decreta eſſe deinceps amplectẽda. Sed tunc omnis legatorum poteſtas erat abolita, & ſynodus Florentiam tranſlata. Quare nihil mirum ſi turpiter & pueriliter errauerit, eos pro hæreticis cõdemnando, qui nunc ſine controuerſia fideles habentur.

Decimũ diſſoluitur.

Ad decimumverò argumentum reſponſio eſt facillima, plenaria concilia à ſummo Pontifice minimè confirmata, per alia legitima & probata emendari. At quòd plenarium concilium ſummi pontificis auctoritate firmatum per aliud poſterius emendetur, exemplum ne vnum quidem proferri poteſt. Nam & huiuſmodi concilia Auguſtinus non infirmat, ſed tuetur eiuſdem libri c. 4. Quãquam Auguſtinus non videtur loqui de emendatione fidei, ſed de emendatione legum, quę ad res. ſ. vel geſtas, vel gerendas referuntur. Ipſa plenaria, inquit, concilia priora à poſterioribus emendãtur: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clauſum erat. Quod ad fidei veritatem referrrivix poteſt, quæ non rerum experimentis innoteſcit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudentiam falli concilia poſſunt, nihil obſtat, quo minus à poſterioribus conciliis emendentur. Iſidoro autem ex his etiam reſpõdetur. Non enim ſunt nobis explicanda ſingula.

Ad vndecimum.

Ad vndecimum diximus ſæpè concilia integra & capitis

pitis auctoritate perfecta ea esse, quæ nos ab errore vendicamus. Nec si summus pontifex firmus in fidei causa iudex est, concilia frustra coguntur. Primũ.n. vt capite superiore admonebamus, Romanus pontifex non temerè & stultè, sed considerate atq; sapienter habet fidei cõtrouersias definire, aduocando.s. consiliarios vel plures vel pauciores, iuxta rei, de qua disseritur, grauitatem. Iuuant enim patres concilii summi pontificis fidem atq; doctrinam. Vnde in cõcilio Hierosol. cũ facta esset magna conquisitio, Petrusq; sententiã dixisset nullo sacrarum literarum testimonio fulcitam: Iacobus probauit eam quidem additis testimoniis prophetarũ. Adiecit item quasi de suo legem maximè necessariã, de abstinentia ab idolothytis, fornicatione, suffocatis & sanguine. Ita enim diuina procuratio in ecclesiam se fundit, vt membra præcipua, tametsi à capite ipsa pendeant, caput tamen tueantur & iuuent. Facit quoq; concilium plausibiliorem populo fidem, propter acceptissima multorum testimonia atq; iudicia. Nam & leges, quæ cõi optimatum cõsensu & roganẽ & feruntur, libentius populus accipit, quàm si à rege solum ederentur. Quamobrem Beda libro retra. in actus apostolorum, prudenter sanè monuit, Paulũ cõtulisse cum apostolis alijs euangelium, quod prædicabat in gẽtibus, solerter in concilio disquirens, an rectè de legalium cessatione doceret. Non quod ipse de hac re, inquit, aliquid dubitaret, sed vt mentes dubitantium apostolica synodi auctoritate firmarentur. Gregorius autem de synodis prouincialibus locutus est, quæ in causa fidei vix quicquam obtinere potuerunt, nisi essent summi pontificis auctoritate roborata. Illa expertus est Gregorius, hęc non est expertus. Quanquam & illo tempore concilii ni cæni vtilitas nondum erat satis explorata.

Postremũ dilui tur.

De postremo argumento difficile dictu est. Quid Theologi ferè opinentur, video. Hoc tamen verè licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutum esse multò ad sensum fidelium accommodatiùs. Concilii verba prius audiamus, posteriùs expendemus, vera ne an falsa sint. Profiteor, inquit, Berengarius, non solum sacramentum,

De cõ. d. 2. Ego Berengarius.

m,ſed verum ēt corpus Chriſti manibus ſacerdotum
actari,frangi, & fidelium dentibus atteri. Hæc Beren-
rio præſcripta à ſynodo confeſsionis forma. Vbi alte-
m poteſt habere dubitationem,an corpus Chriſti ra-
one ſacramentaliū ſpecierum, verè & tractari dicatur,
frangi. Alterū dubitari non poteſt,quin in ſeipſo Chri
s,nec tractetur à ſacerdotibus, nec frangatur. Atque
i dicent fortè pro suo arbitratu quiſque, nos aūt hoc
idē tēpore & in hac quæſtione ſequemur potiſſimum
nomā Vualdenſem,qui in libro ſacramental. titul.4.c.
.docet,eiuſmodi loquendi formulas & eſſe veriſſimas,
eſſe ēt olim à patribus vſurpatas. Refert in hoc Diony
cap.3.lib.de eccleſia. Hier. refert quoq; Chryſoſtomū
Matth.homi.83.retulerat autem & capit.ſuperiori pa-
naſium in libr. de corpore & ſanguine Chriſti. Fide-
sanè cum ſpecies ſacramentales viderint, Chriſtum
vidiſſe teſtantur, eundemque, cum illas tetigerint, te-
iſſe. Quod magnum profectò argumentum eſt,cur ita
e credamus. A fideliū vulgo,inquis,iſta sumis. Metue-
m ne à Lenonibus diceres. Chriſtiani rudes diſſerunt
o modo. Benè profectò narras. Nam in quęſtione fidei
mmunis fidelis populi senſus haud leuem facit fidem.
ęro enim ex te,quando de rebus Chriſtianę fidei in-
nos cōtendimus,non de Philoſophiæ decretis, vtrùm
tius quęrendum eſt, quid Philoſophi atque ethni-
an quid homines Chriſtiana & doctrina & fidei inſti-
i ſentiant. Præſertim cùm huic ſententiæ cōſenſerint
res etiam veteres,quemadmodum paulò ante demon
tum eſt. Pręterea motis ſpeciebus ſacramentalibus,id
od inter doctiores ferè conuenit,Chriſtus item per ac-
ens quidem,ſed mouetur tamen: nihil igitur obſtat,
in viſis tactisque ſpeciebus,Chriſti corpus & videatur
angatur. Nam nec ipſa subſtantia ſenſilis, niſi per ac
entia,ſentiri poteſt. Adhæc,cum species panis viniq;
centur,eccleſia fatetur corporis & sanguinis domini
tionem fieri:ergo cum videntur & tanguntur ſpecies,
pus Chriſti & videtur & tangitur. Quid multa? Sic mi
ſuaſi,ſic sētio,Chriſti corpus in locū panis ita ſucceſ

ſiſſe,vt præter ea,quæ fidei huius ſacramenti repugnant, omnia ſibi vendicet, quę panis antè ratione accidentiũ vendicabat.Alioqui, qui ſpecies panis manducaret, is Chriſti corpus nõ ederet, nec ille biberet ſanguinem,qui vini ſpecie potaretur.Atqui ſcriptum eſt, accipite & comedite,hoc eſt corpus meum.& rurſum, qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, &c.& iterum, qui manducat indignè,iudicium ſibi manducat, non diiudicãs corpus Domini.Quòd ſi caro Chriſti in ſacramẽto editur,certè frangitur,dentibusque fidelinm atteritur. Vtrunque enim ei cibo,quem edimus, eſt & coniunctum & proprium. Quid?quod per Lucam, ſi Græci ſermonis habetur ratio,Dominus ait,accipite, hoc eſt corpus meũ quod provobis frangitur?Nec vero nobis Diuus Thomas in 4.ſenten.obiici debet,cùm in 3.par. quæſt.77. articul. 7.ad tertium argumentum,noſtræ huius ſentẽtiæ auctor fuerit,vel præcipuus: quem quis non prę ferat ſexcentis Oecolampadiis?De poſtremo igitur argumẽto diximus ſatis,ſatisque proinde de quarto loco diximus.Ad ſequẽtem deinceps tranſeamus.

Quinti Libri finis.

DE EC-

DE ECCLESIAE ROMANAE AVCTORITATE, QVAE QVINTO LOCO continetur, Liber Sextus.

Caput Primum, *Vbi ponuntur argumenta, quibus huius loci auctoritas impugnatur.*

N eum locum incidimus, quem longè lateq; patentem Theologi, præsertim iuniores, copiosè tractare solent. propterea quod sedis Apostolicæ non auctoritas modò & grauitas, verum etiam omnis omnino vis & facultas, cùm semper ab hæreticis impugnata , tum multò magis hoc tempore à Lutheranis impeur, quorum in Romanã ecclesiam contentio pertinax diũ æternum est. Sed non ego persequar qõnes infini de Romani pontificis potestate, tantùm de auctoritate dogmatum videamus. Nolo autem agere confusè, d explicemus hac disputatione quod quæritur. Ita- eorum imprimis argumentationes exponemus, qui um impugnant. Deinde loci nos vim & auctoritatẽ m catholica ecclesia conseruabimus. Posthæc aduerorum argumenta diluemns . Quæ si longior fuerit tio, cum magnitudine vtilitatis comparata, fortassis am breuior videbitur. Qui igitur locum hunc innare pergunt, his argumentis, vt sibi uidetur, eunt.

Primò Ioannes 22. publicè docuit, iustorum animas n videre Deum usque ad iudicij diem: cauitq; ne Pais Theologiæ gradum quisquam consequeretur, nisi us in hanc sententiã iurauisset. Errare igitur summus ntifex atque adeò sedes apostolica in fide potest.

Secundò, Celestinus 3. definiuit, quod cum alter cõiu abiit in hęresim, dissoluitur matrimoniũ, ut patet de

diuortijs.c.quanto.Super quo affirmat Hostiensis, Celestini epistolam decretalem habitam olim in corpore iuris.Errauit igitur in fide Celestinus. Nam definitio illa Euangelio contraria est.

Tertiò, Alexander 3.de sponsa duorum, capite,licet. asserit,quosdã suos prædecessores iudicasse: quòd si post matrimonium contractum per verba de præsenti, non consummatum tamen,aliud nouum matrimonium consummetur,primum dirimitur,secundum est validũ. Hic autẽ error est sine dubio in fide & moribus manifestus.

Quartò,idem Alexander 3.c.cùm esses.de testam.definit,alienum esse & à generali ecclesiæ cõsuetudine, & à diuina lege,& sanctorũ patrum institutis,vt testamẽta, nisi quinq;, vel septem testium fuerint subscriptione firmata,penitus rescindantur.Constat autem ciuilem legẽ, quæ eiusmodi testamenta minus solennia irritat, à viris hodie ecclesiasticis comprobari.Falsus est igitur in fide Alexander,vt qui pronunciet legem aliquam esse diuinę contrariam,quæ re vera contraria non est.

Quintò,Innocen.Primus in epistola ad Rufum, & Eusebiũ.c.1.qui viduas,inquit,acceperũt vxores, ad summũ Sacerdotiũ agnoscimus peruenisse. Qđ contra legis esse præcepta, nullus ignorat:cũ Moyses clamitet, vxorẽ virginẽ sacerdos accipiat,cõtra qđ præceptũ diuina auctoritate subnixũ,nulla defensio opponitur, nisi cõsuetudo vestra,quæ ex ignorãtia profecta est.Et Innoc.3.c.per venerabilem,qui filij sint legitimi, cum quãdam legẽ Deuteronomij retulisset.sanè,ait, cùm Deuteronomium secunda lex interpretetur,ex vi vocabuli comprobatur,vt quod ibi decernitur, in nouo testamento debeat obseruari. At decreta veteris legis debere à nobis obseruari, sacris etiã literis,nõ modò cõcilio Florẽtino aduersatur.

Sextò,Nicolaus tertius in extrauagãti.exijt qui seminat.de verborum significatione.decernit, abdicationem proprietatis,omnium rerum tam in speciali quàm in cõmuni Christum dominum & verbo & exemplo docuisse. Quod erroneum esse Ioannes 22. docet in extrauagãtĩ cum inter nonnullos.

Septimò,

Septimò. Nicolaus ad consulta Bulgarorũ, referturq; e conſ.d.4.c.à quodã Iudæo.definit, quod ſi in nomine hriſti aliquis baptizetur, rebaptizari nõ debet. Cuius op ositũ Pelagius papa determinat, in epiſtola ad Gauden ũ episcopũ, referturq; eadẽ diſt.c.multi.& c.ſi re vera.q mbo capitula ex eadẽ epiſtola ſunt deprõpta. Cõſentit cũ Pelagio Zacharias papa.c.in ſynodo.eadẽ diſt. Aut icolaus igitur, aut Pelagius falſo de fidei qõne decreuit.

Octauò, D. Gregorius in epiſtola quadam ad Auguſti um Canthuarienſem archiepiſcopum, Gregorius quo- ue tertius in epiſtola ad Bonifacium episcopũ, ex apo- olicæ Romanæq; eccleſiæ auctoritate pronunciarunt, ſi mulier infirmitate aliqua fuerit correpta, nec value- t debitũ marito ſuo reddere, maritus quidẽ aliã vxorẽ ucere poteſt, ea lege tñ, vt ſubſidij opem coniugi priori on ſubtrahat. Quòd aũt vir ab vxore, quæ per infirmita m debitum reddere non valet, diſcedere poſſit, atq; ad cundas nuptias tranſire, doctrinæ euangelicæ apoſtoli q; aduerſum eſt, vt Gratia. 32.q.7.dixit.

Nonò, Gelaſius contra Eutychen & Neſtorium defi- t, in altaris ſacramento, facta ẽt conſecratione, panis vi q; ſubſtãtiã manere. Id qđ à fide catholica alienũ eſt.

Decimò, Romani Pontifices literas ſæpe sacras falsò poſuerunt. Nam vt ea loca prætermittam, quæ Caieta s refert in opuſculo. 27. quæſtionum. q. vltima. certè elaſius papa cum concilio ſeptuaginta episcoporũ, & ertur sub nomine Pelagij. 21. diſt. cap. quanuis. atque nacletus. 22. diſtin. cap. ſacroſancta. probant, Roma- m eccleſiam cæteris eſſe prælatam, illa Euangelica vo Domini ſaluatoris, Tu es Petrus & ſuper hãc petram ificabo eccleſiam meam. Quod idem plures etiã alios ifices senſiſſe cõſtat. Ridiculũ aũt videtur eſſe Euan- icũ teſtimoniũ in eum senſum velle flectere. Ad eundẽ q; modũ pleriq; summi Pontifices ad probandũ ma- es eccleſię cauſas ad sedem Romanã eſſe referendas, ucunt illud ex Luca, ego rogaui pro te Petre ne defi- fides tua. Quod quàm ineptum ſit, vel ex eo liquere nt, quòd ibi Dominus Petro solum, nõ item poſteris

loquebatur. Subdit.n.& tu aliquando conuersus,cõfirma fratres tuos. Quæ uerba si ad posteros referantur,nimirũ Rom.pontifices,prius auersos fuisse oporteret,ut aliquãdo conuersi confirmarent fratres suos. Cum itaq; Rom. Episcopi sacras literas falso interpretentur,falli & fallere in fidei dogmate possunt. Nam ex sacrarũ literarũ recta ĩtelligẽtia uera dogmata, ex obliqua verò falsa trahunt.

Vndecimò, si Apostolica sedes in fide errare non posset,id maximè ex priuilegio Petri, Luc.22. Ego rogaui pro te,Petre,vt non deficiat fides tua. At, Petri fides,defecit,iuxta id quod Ambrosius ait, fidelior factus est Petrus, postquàm fidem se perdidisse defleuit. Multò ergo magis cæteri successores errare in fide potuerunt. Vt errauit certè Anastasius 19.di.c.Anastasius. Errauit quoq; Honorius,vt in conc.6.Constã.actio.13.& 18.definitur.

Dist.50. c.fidelior ex serm. 47.de fide Petri.

Postremò,Hieronymus in epist.ad Euagrium,Cùm illi obiiceretur Romanæ ecclesiæ cõsuetudo, si auctoritas, inquit,quæritur: orbis maior est urbe. Vbicunque fuerit episcopus,siue Romæ,siue Constantinopoli,siue Alexandriæ, eiusdem meriti,eiusdem est & sacerdotii. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, vel sublimiorẽ, vel inferiorem episcopum non facit. Ceterùm omnes Apostolorum successores sunt. Quid ergo mihi profers vnius vrbis consuetudinem?quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges ecclesiæ vindicas? Hactenus Hieronymus. Et Ambrosius lib. 3. de Sacram.capite primo, cùm Romanam consuetudinem sibi opponeret, in omnibus,ait,cupio sequi ecclesiam Romanam:sed tamen & nos homines sensum habemus: ideo quod alibi rectius seruatur,&nos recte custodimus. Ipsum sequimur Apostolum Petrum: ad hoc ecclesia Romana quid respondet? Vtique ipse auctor est nobis huius assertionis Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit ecclesiæ Romanæ. Quòd si Hieronymus & Ambrosius ecclesię Romanæ instituta facilè reiiciunt, certè non est cur Apostolicæ sedis præscriptam in moribus regulam sequi debeamus. Eo vel maxime,quòd Trullana synodus,canone 55.asserit,Romanam ecclesiasticam traditam

93. disti. cap.legimus.

consuetu-

consuetudinem Sabbatis quadragesimæ ieiunare: corrigitq; hunc ecclesiæ Romanæ morem, qui contra Apostolorum canonem. 65. inoleuerit. His potissimùm argumẽtis hunc locum quidam infirmum esse contendunt. Credunt. n. sedẽ Apostolicã errare posse, ẽt cùm de fidei quęstione iudicat. Inter Parisienses Gerson & Almain huius sententiæ pręcipui auctores habentur. Eandem sequitur Adrianus in 4. senten. de confir. quæs. vltima. Ac Thomas quidẽ Vual. lib. 2. doctri. fid. Anti. cap. 19. eandem videtur sequi, tametsi in lib. de sacramentalibus doctrina. 10. longè aliter sentit. Gratianus. 19. distinct §. hoc aũt intelligẽdum est. eidẽ opinioni videtur ẽt assentiri. Nec ab hac, vt apparet, alienus est Cardinalis Turrecre. lib. 4. par. 2. cap. 16. Quamuis in lib. 2. cap. 109. 110. contrariam sententiã & tenuerit & ostenderit. Hanc Erasmus libenter amplectitur super epistolam Hieronymi ad Damasum de nomine hypostasis. Quin in libro de ratione veræ theologię sę nestram dicit aperire ad perniciẽ vere pietatis eos, qui doceãt, Romanũ Pontificẽ errare nõ posse, quoties, de moribus aut fide pronũtiat. Huic Lutherus subscribit, huic Vuiclesistæ, atque adeo oẽs hęretici subscribũt libentissimè.

Caput secundum, in quo redditur causa, cur sedes Apostolica quintum locum obtineat.

Horum ego opinationem ex academijs theologicis explosurus sum. Efficiamq;, vt spero, vi argumentorum meorum, si integris animis expendantur, semotis contentione & odio, quibus omne iudicium exoculari solet. Vt autẽ euidẽtiùs intelligatur, quàm sit magnus huius opinionis error, fingamus animo vnum esse Lutherum, in quem stylus hic noster acuatur. Nam errantium multitudo non parit errori patrocinium. Sit ergo primus idemque solus qui audeat affirmare, summum Pontificẽ ecclesiamque Romanam in fidei controuersijs decernẽdis posse contra euangelium errare. Nisi ego probauero certioribus argumentis, id esse erroneum, quàm probent catholici aut purgatorium esse, aut indulgentias pontificias diuina auctoritate constare, auctoritas hæc mea,

quantula eacunque est,apud lectores periclitabitur.Illud verò meliùs ostendo,si ad locum hunc firma ratione constabiliendum,altius huius rei fundamenta iacio. Sed ante tamen cur hunc locum quintum fecerimus,paucis explicandum est.Erunt enim fortasse quidam, quibus aptior ordo videretur,si priorem,quo conciliorum auctoritas continetur,hic locus antecederet.Qui etiam si aberrant à coniectura,video tamen quid sequantur. Nempè sedis Apostolicę auctoritate sublata,concilia quæcunq; non solum vacillare, sed cadere:at sedem Apostolicam per se etiam sine concilijs suam habere auctoritatē. Priorem itaque esse ecclesiæ Apostolicæ quàm conciliorum auctoritatem.Rebus autem suum cuique seruare locum natura iubet. Quemadmodum locus elementis suus est cuiq; proprius, vt terra infimum teneat,hanc inundet aqua,superior æther,ignibus altissima ora reddantur.quibus breuiter respondemus,nos humani ingenij habita ratione,naturæ ordinem sæpè negligere.Est autem hominibus comparatum,quòd Aristoteles non semel admonuit, vt à notioribus ad ea,quæ minus sunt nota,proficiscātur. Quamobrem, cùm conciliorum auctoritas plerisque sit & acceptior & notior,nihil mirandum est,si naturæ ordinem anteuerterimus. Præterquàm quòd concilia ecclesiam repræsentant, & ab ecclesia catholica concilia catholica seiungere,non erat satis ex ordine.Meritò igitur ecclesiæ concilia hærere fecimus. Sed de his hactenus. Iam id quod erat institutum persequamur.

Caput tertium tria pronunciata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad successores quoque deriuari.

ET si non sum nescius,quàm sit scholastica disputationis formam quibusdam inuisa: sed non debeo tamen aliam inire disputandi rationem, præter eam, quam & viris clarissimis probatam esse intellexi,& ad errores omneis refellendos semper aptissimam existimaui. Certè quę Augustinus contra aduersarios ecclesiæ disseruit, tametsi & inuenta sunt acutiùs & dicta subtiliùs, quàm vt quiuis ea possit agnoscere, ad euincendas tñ hæreses eo

aptiora

aptiora iudicantur, quò tenuiùs ad viuum resecata sunt. Demonstraturus igitur Apostolicam eandemque Romanam sedem errare in fide non posse, scholæ more tres propositiones habeo ponere, in quibus huius quęstionis cardo vertitur.

Prima propositio. Petrum Apostolum fuisse à Christo institutum pastorem ecclesię vniuersalis. *Prima propositio*

Hanc probat apertè illud apud Ioannem testimoniũ, pasce oues meas. Qui enim non distinxit inter has oues & illas, alienam à suo demõstrauit ouili, quæ Petrum pastorem non recognosceret: vt Innocentius. De maio. & obe. cap. Solitæ. & Bernardus lib. de consi. ad Euge. c. 6. euidentissimè argumentantur. Nec dubitari põt ad Petrũ eam curam specialiter pertinuisse, quem dñs priusquàm oues illi committeret, interrogauit, nec id semel aut bis, sed tertiò etiam, Simon Iona diligis me plus his? Vbi nõ expressit solùm Simonis proprium nomen, sed patris ẽt nomenclaturam adiecit, ne vlla posset ambiguitate Petri potestas eludi, aut peruersè in alium torqueri. Atq; idẽ rursum ex altero apud Matthæũ testimonio declaratur. Beatus es, inquit Dñs, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cęlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & quodcunque solueris super terram, & cætera. Vbi notandũ in primis illud, quod cùm omnes discipuli rogati fuissent, cæteris tacentibus, vnus Petrus respondit. Deinde & illud aduertendum, quod & nomen Petri antiquum Christus seruauit inquiens, beatus es Simon, & patris ẽt nomen addidit, ne ad Cananęũ possent verba referri. Nomẽ quoq; nouum indidit, quod Petro non cõe cum reliquis Apostolis esset, sed propriũ. Et ego dico tibi, ait, non Ioanni, non Iacobo, sed tibi, tu es, non solum vocaris, sed es, Petrus, hoc est saxum. Vnde & Ioannis primo. ca. Cephas, id est, petra ingẽs, seu rupis magno ferẽdo ædificio idonea, à domino vocatus est. Et super hanc petram, inquit, ędificabo ecclesiam meam, id est super te o Petre. Vt exponit Hilarius super Matthęũ, Ambrosius sermone. 47. de fide Petri, Cyprianus in epi-

Cap. 21.

Cap. 16.

ſtola.ad quintum,Hieronymus.1. li.contra Iouinia.& ſu per Matth.& in epiſtola quadam ad Marcellam, & Eſai. 2.& 16. c. quamuis in concione quadam de Pentecoſte aliter expoſuerit.Chryſoſtomus homi.55.in Matth.Cyrillus li.2.in Ioannem cap. 12.Origenes homi.1.in Mat. & hom.5.ſuper exodum. Theophilactus Lucę 22.Gregorius in quadam epiſtola ad Mauricium Auguſtum, & in alia ad Eulogium Alexan.epiſcopum.6. lib.epiſtola. 37. Leo concione.2.de Apoſtolis Petro & Paulo.Sed & in epiſtola ad Flauianum Petrus,inquit,à principali petra ſoliditatem & virtutis traxit & nominis. Atq; in epiſt. 67. ad epiſc.Viennen.id apertiùs exponit. 19.diſt.cap.ita Dominus.Tertullia.lib.de præſcrip.hęre. Epiphanius in lib. Ancoratus. Dionyſius itē in epiſt.ad Timoth.Petrum dicit à Paulo vocatum fundamentū eccleſiarū. Et Conci. Chalce. vocat Petrū petram & crepidinem catholicę eccleſiæ,atq; ex conſequenti fatetur,eccleſiam catholicam ſuper Petrum ædificatam.Nec me latet.Aug. super Ioannem homi.vltima,& de verb.domi. homi. 13. id veritū eſſe concedere.At lib.1.retract.cap.21.hunc communem ſanctorū senſum non reprobat.Nec reprobari ſanè is poterat,quem non ſummi modò pontifices. verùm concilia quoque probarunt,quemadmodum ex his quę poſtea dicemus,perſpicuum erit.

12.diſ.e. præceptis

Cap.6.

Sed non eſt opus,rem alioqui lucidiſſimā externis admotis luminibus illuſtrare. Quorſum.n.dicit dominus Simoni filio Ionę,tu es Τὲ τρος hoc eſt,ſaxū,niſi vt intelligeremus,cum eueſtigio addit,& ſuper hanc petram ædificabo eccleſiā meā,ipſiſimum Petrum eſſe,super quem eſſet eccleſia ædificanda?Cum verò idē ſit ſecundum metaphorā domus fundamentum,quod ſeruata corporis analogia caput manifeſtè colligitur,Petrū vt eccleſię caput,ita ét fundamentum eſſe.Cur autē nomen capitis in Petro vereamur, ſi rectorem ouium Chriſti eum negare nō poſſumus? Nā populi rectores,capita dicūtur,Amos. 6.& Saul,quoniā rex erat,caput populi dicitur.1.Reg.15. Sed teſtimonia patrum Bucerus quærit,negatq; Petrum ab vllo vnquā caput eccleſiæ vocatū Impudentiſsimè verò

rò negas. Quoniã Euaristus, Alexander huius nominis primus, Pius etiã primus, Calyxtus primus itẽ, Greg. Athanasius, Chrysostomus, patres concilij Calcedonens. Constan. septimæ synodi, Petrum ac successores eius caput ecclesiæ non obscurè appellauerunt. Quorum testimonia paulò post adscripturi sumus. Fateamur igitur, Petrum & caput & fundamentum & rectorem pastoremq; esse à Christo constitutũ ecclesiæ uniuersalis. Hæc enim omnia adeò sibi cohærent, vt si vnum ex illis tollas, reliqua tollere necesse sit. At Clemens 6. dispo. libr. Petrus, Iacobus & Ioannes, inquit, quãuis à Christo fuerint omnibus penè prælati, tamen non sibi vendicabãt primatus gloriam, sed Iacobum qui dicebatur iustus, Apostolorũ episcopum statuunt. Non igitur Clementi Petrus erat pastor ecclesiæ uniuersalis. Huiusmodi scilicet testimonia hinc inde venantur hæretici: ut luci tenebras offundant. Dionysius 3. c. de diuin. nomin. Petrum dicit supremum fuisse decus & Theologorum columen. Euseb. libr. 2. eccle. hist. ca. 14. Petrum scribit, probatissimum omniũ Apostolorum & maximum, fideiq; magnificentia primorum principem. Epiphan. hære. 51. affirmat Christũ elegisse Petrum, vt esset dux suorum discipulorũ. Leo in epist. ad episcop. Viennen. Euangelici muneris sacramentum, ait, ita Dominum ad omnium Apostolorum officiũ pertinere voluisse, vt in beatissimo Petro omniũ Apostolorum summo principaliter collocaret. His, nã alios enumerare longũ est, his inquam, tam multis & idoneis testibus non credunt hæretici: & volunt nos vni Clemẽti credere: qui dicat Iacobum Apostolorum episcopum institutum esse. Hierosolymorum episcopus Iacobus agnoscit, Apostolorum episcopus non agnoscitur. Quanq; Apostoli ædificationis gratia, cùm erant Hierosolymis, Iacobo sanè plurimum deferebãt: quo posteris episcopis exẽplo essent, vt tanquam subditos in aliena ecclesia se gererẽt. Sed benè habet, q̃ non asserit Clemens Dñm statuisse: sed Apostolos modestiæ causa. Nos verò hac prima propositione asserimus, Petrum à Dño pastorem ecclesiæ catholicę institutum. Quod qm̃ Caietanus in libell. de

auctorit.

Vide ẽt Turre.li. 2.ſummæ eccl.c.15

de auctorit.Papę & concilij, & fuſius adhuc in altero de eccle.Romanæ primatu plurimis maximisque argumentis oſtendit,nos breuiter demonſtraſſe ſufficiat.

Bis Simonis nomẽ in Græco repetitur & ſic legit Agatho,actione 4.ſextæ ſynodi.

Secũda propoſitio.Petrum,cũ eccleſiã docebat,aut oues in fide firmabat,errare non potuiſſe. Hæc primũ oſtẽditur ex illo teſtimonio : Lucæ 22.Simon, Simon,Ecce Satan expetiuit vos, vt cibraret ſicut triticum, ego autẽ rogaui pro te, vt non deficiat fides tua : & tu aliquando conuerſus,cõfirma fratres tuos.En cum dixiſſet Dñs:Satan expetiuit vos,non ait,ego rogaui pro vobis, ſed pro te:nec dixit,& vos aliqũ conuerſi, ſed,tu aliquando conuerſus,confirma fratres tuos. Cum aũt oratio Chriſti,vt auctor eſt Paulus, sẽper fuerit exaudita, quod Chriſtus orauit,id certè conſecutus eſt,ne Petri fides deficeret, vt fratres poſſet in fide firmare. Deinde hanc ẽt demõſtrat illud Matthęi 16.Super hanc petrã ædificabo eccleſiam meam,& portæ inferi non pręualebunt aduerſus eã.Quę verba explicans homi.1.in Matth. Origenes ait:Manifeſtum eſt,& ſi non exprimatur, q nec aduerſus Petrũ,nec aduerſus eccleſiam portæ pręualere poterunt inferorũ. Nam ſi pręualerent aduerſus petrã,in qua eccleſia fundata erat,contra eccleſiã item prævalerent. Petrus ergo firmus ſtabat in fide, ne fabrica ſuper ipſum fundata rueret.Præterea ſi Petro peculiari ratione & priuilegio,Claues non vnius cœli,ſed cœlorum datæ ſunt, quemadmodũ homi.6.in Matth.annotauit Origenes, Claues aũt cęlos aperiunt, conſequentia fit, vt omnia cœlorum impedimenta tollant.At ex parte intellectus ingreſſum in cęlos impedit ignorantia fidei,ſicut ex parte voluntatis affectio praua:data eſt igitur Petro poteſtas non minus ad tollendã ignorantiã, q̃ ad tollenda peccata. Quæcunq; itaq; ſoluiſſet & quęcunq; ligaſſet,ſiue ſpectarent ad intellectũ ſiue ad affectũ, ea ligata fuiſſent ſolutaq; in cœlis. Quamobrem,qõnes in fide difficiles ſoluere iure ſuo Petrus poterat,ligareq; proinde ſuo iudicio, vt id tenerent fideles,quod ipſe decerneret. Atqui falſo de fide iudicio fideles ligari non queunt. Quòd ſi diuinatio in labijs regis, & in iudicio non errabit os eius, vt Prouerb.

Hebr. 5.

16.cap.

16.c.dr,cur nos existimabimus,Petrũ regni cœlorũ prin cipẽ à Deo constitutũ,in grauissimo de fide iudicio erra re potuisse?Et si Caiphas vir in synagoga impius, cũ es- set Põtifex anni illius,quia Pontifex tñ erat , prophetauit , nonne magis Petrũ summũ à Christo Pontificẽ ecclesiæ datũ,diuino spiritu ad veritatẽ finiendã agi crede mus?Si pastor deniq; oĩum fideliũ Petrus est à Deo constitutus,doctor ergo & magister ecclesiæ supremus effectus est . Quòd si pascua doctrinæ salubris ouibus Christi nõ daret,sed posset eas erroribus falsis ac pnicios pascere,nimirum nõ esset à Christo ecclesiæ prouisum.Prouisum est aũt sine dubio,nisi Petrus ipse nos fefellerit,in quiẽs:Viri fratres, vos scitis,quoniã ab antiquis diebus, Deus in nobis elegit per os meũ audire gentes verbũ Euangelij & credere . Petrũ ergo peculiariter inter cæteros elegit Christus,vt eũ gẽtes in fidei cõtrouersia nõ audirẽt solum loquentẽ,sed ẽt crederent.Ita enim cùm Petrus sententiã edixisset, tacuit omnis multitudo Petro definienti consentiens , vt Actorum 15. à Luca refertur.

Tertia propositio . Petro defuncto, diuino iure esse, qui illi succedat in eadem auctoritate & potestate. Nã, cum oues Christi essent vsque ad consummationem seculi futuræ,desipiet profectò,qui Christum existimabit, ouili perpetuo pastorem temporarium suffeciſſe. Quòd igitur Dominus instituẽdo pastorale ecclesię munus primo pastori contulit, id ordinariè cuilibet successori intelligitur contuliſſe,vt Caiet.de prima eccle.Rom.c.12. eruditissimè comprobauit.Prẽterea,regnum Christi futurum erat æternum,ergo & ecclesiæ principatus nõ fuit temporalis , quod libro etiam superiore probatum est. Alioqui,si Petri potestas ad posteros non est translata , ne cæterorum quidem Apostolorum potestatem ad succedentes episcopos transmissam agnoscemus. Ita nũc in ecclesia, nulla aut episcoporum aut sacerdotũ potestas erit:Qui est error in fide manifestus . Vtitur etiam Bernardus ad Eugen.lib.2.c.6. in huius rei confirmationẽ , illo Exod.testimonio:Esto tu populo in his, quę ad Deum pertinent,vt ostendas populo cæremonias, & ritum

Tert.propositio.

Ioan.22.

Cap.18.

colendi,

colendi,viamque per quã ingredi debeant. Prouide aũt de omni plebe viros ſapientes,qui iudicent populũ omni tẽpore. Quicquid aũt maius fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodò iudicent. Si hoc feceris, imple bis imperiũ Dñi: Quibus auditis Moyſes fecit oĩa, quæ Ietro ſuggeſſerat. Quòd ſi Ietro conſiliũ & optimũ fuiſſe conſtat,& Synagogæ maxime neceſſariũ,vt vnus eſſet ſummus iudex,ad quẽ maiores cauſæ & qõnes referrentur: nullo pacto veriſimile fit,Chriſto dño huiuſmodi cõ filium defuiſſe,quod eccleſiæ erat ſimiliter neceſſarium. Non ergo Petro ſolũ ea poteſtas collata eſt à Dño, ſed ad poſteros quoq; tranſijt. Niſi Deus maiorẽ ſynagogæ curã habuerit,quàm eccleſiæ. Confirmat eã rem vel maxime alterũ legis veteris teſtimoniũ, quo vſus eſt Innocentius tertius, c. per venerabilem, qui filij ſunt legitimi. Si difficile,inquit,& ambiguum apud te iudiciũ eſſe proſpexeris,& iudicum intra portas tuas videris verba variari,ſurge & aſcende ad locum,quem elegerit Dominus Deus tuus,veniesq; ad ſacerdotes Leuitici generis,& ad iudicem,qui fuerit illo tempore,queresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcunque dixerint,qui præſunt loco,quem elegerit Dominus: & docuerint te iuxta legem eius,ſe querisq; ſentẽtiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad ſiniſtrã. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo,ex decreto iudicis,morietur homo ille, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. In quibus verbis illud primum aduertendum eſt, non quaſlibet cauſas ad metropolitanum iudicem ſummumque ſacerdotem eſſe referendas, ſed difficiliores, quàm vt minorum iudicum auctoritate abſolui poſſent. Deinde & illud admonendum,ſupremum illud tribunal, à cuius ſententia iuxta legis normam,nulla prorſus erat appellatio,ſenatum ſuum habuiſſe quidem Leuitarũ & ſacerdotum,ſed vnum eſſe primum iudicẽ, ſummumq; vnum ſacerdotem,qui in ſententia ferenda, vel ſolus ſignificatur habere auctoritatem. Qui autem ſuperbierit, inquit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore

Similis iudiciorũ forma Gallis olim erat, vt Cæſar auctor eſt de bello Gallico lib. 6.

pore miniſtrat,vel præſidēti ad miniſtrandum, vt ſeptua ginta tranſtulerunt.Et rurſum: Ex decreto iudicis morie tur homo ille.Non ait,ſacerdotum & iudicum: ſed ſacer dotis & iudicis. Nec illud prætereundum, q̄ non iubet Dominus, concilium ex tota ſynagoga congregari, ſed conſilium adhiberi iubet ſacerdotum & Leuitarum, qui ſenatus loco ſummo sacerdoti in ciuitate matricia ſem- per adeſſent. Quia.n.in promptu erat, vt id genus qōnes & controuerſiæ identidem orirētur,paratum & aditu fa- cile oportebat eſſe tribunal:id quod non eſſet,ſi frequēs cogendum eſſet ex omni ſynagoga concilium, vt vniuer ſas controuerſias definirent. Sed ne id quidem negligen dum eſt,legiſlatorem abſolutè prę̄ſcribere, vt poſt ſacer- dotis præſidentis iudicium omnes ſuis opinionibus ce- dant,facies,ait,&c.ſequerisq̄; ſnīam eorum, nec declina bis ad dexteram aut ſiniſtram.Nec iniuria id quidē prę̄- ſcribit legaſlitor, qm̄ antè, vt ſecuros diſceptantes red- deret,fuerat pollicitus,iudicium illius senatus,ad quem conſultatio referretur,verum eſſe futurū.Qui iudicabūt, inquit,tibi iudicij veritatem.Sed ait Bucerus,uera erunt hæc,ſi protulerit secundum legem. Sic enim habet Moy ſes:Facies quæcunque docuerint te iuxta legē eius. Hic primum,quod iſti ſæpe contra nos faciunt, reuocare nos libet ad Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo verterunt:Facies ſecundum verbū,quod nūciaue- rint tibi ex loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.Et cuſtodies valde vt facias secundum omnia, quæ sancita fuerint tibi: secundum legem & iuxta iudicium,quod di xerint tibi,facies.Et Sāctes Pagninus ita reddidit:Facies secundū sermonem verbi quod annunciabunt tibi: & cu ſtodies faciendo iuxta omnia quæ docebunt te. Iuxta sermonem legis,quem docebunt te,& secundum iudiciū quod dicent tibi facies. Vbi non prę̄cipit Moyſes, vt sa- cerdotibus credant, ſi iudicarint secundum legem, sed potius,vt quæ sacerdotes docuerint, ea pro lege habean ur. Alioqui ſi de legis ac religionis cōtrouerſia ad sena ū recurrentibus hanc anſam liceret arripere, nulla vnq̄ iuſmodi quę̄ſtio finiretur. Sēper.n.ille locus dubitandi

eſſet

esset reliquus, an sacerdotes proferrent iuxta legem: cuius dubitationis nullus esset iudex institutus. Sed de his disputatũ est alio loco satis, vt arbitror, diligẽter. Nunc aũt id solũ agimus, Deũ, post tẽpora ẽt Moysis, quandiu synagoga futura erat, instituisse maximi Pontificis vnũ tribunal summũ, è cuius iudicio priuati oẽs ciues ac iudices ẽt minores penderent. Quid ergo? Moyses prouidit synagogæ, & Christus nõ prouidit ecclesię? An volumus, vt his diebus nõ sit iudex in Israel, sed vnusquisque qđ sibi videatur bonũ, id & faciat & sentiat? Volumus, inquiunt, euangelij libertatẽ. An ne est libertas ciuitati, nullũ habere à quo regatur? Est libertas naui, sine gubernatore vndis ventoq; permitti? libertas ergo erit, vt quidã ait, nullũ esse in schola præceptorẽ, nullũ in humano corpore caput, nullã mentẽ in homine, sed solis cupiditatibus turbari ac misceri oĩa, pro libidine. Id verè ne pecudes quidẽ cuperent, quarũ interest pastores habere, à quibus deducantur in pascua, atq; in eis defendantur ab iniuria ferarũ. Non itaq;, vt ad propositum reuertamur, domus vna sine patrefamilias, vna ciuitas sine rectore, ouile vnum sine pastore, vno mortuo Petro relictũ est, sed est aliquis, qui illi in regẽdi ac pascẽdi oues auctoritate succedat. Quòd si obijcias, ex typo & figura nõ sumi idoneum argumentũ, memineris, quę in veteri populo illo quasi deliniata ad illius speciẽ & ordinẽ pertinerent, ea ad speciẽ ecclesiæ & ordinẽ referri oportere. Nec nos ex figura argumentamur & typo, sed à minori ad maius argumẽtamur, euidẽti sanè ratione. Incredibile est. n. Synagogã cõponendis de fide, lege, & religione controuersijs iudicem & senatum Deo auctore habuisse, ecclesiam non habere: præsertim cùm ecclesię id sit multò etiam magis necessarium. Quæ cum ex tãvarijs nationibus, linguis, ingenijs, institutis, emerserit, necesse est, vt plures graniores que habeat de fide & religione controuersias. Quas nisi huius Reipub. princeps valeat componere, ecclesiæ profecto forma & species turpissima est, & sors multò quàm synagogæ deterior. Sed ecclesię ac synagogæ omissa comparatione, ex fine certè præscribitur

Iudi. 17.

Vide Pighiũ lib. 2. de eccl. Hie. c. 2.

auctoritas,

auctoritas,quæ principi in vnaquaq; societate cõgruat. Non.n. æqua est auctoritas cuilibet imperanti: sed alia patrifamilias,alia præfecto,alia regi conuenit: vnicuiq; vero horum tanta, quanta ad cuiusq; societatis finẽ necessaria erit. Vt eã patrifamilias præstemus auctoritatẽ necesse est, quã ad finẽ domestici conuictus necessariam esse,ratio recta & doctrina præscripserit. Quoniã in vna domo eodemq; tecto,vbi varia est hominũ natura,& officiũ cuiusq; diuersum,non aliter viui omnino potest. Tã tam ergo habet summus à Christo institutus pontifex in ecclesia auctoritatẽ, quanta ad continendos Christianæ reip.ciues in fide,religione,officio,est necessaria. Suboriri aũt inter nos necessum est de fide ac religione cõtrouersias,quibus cõponendis,si nullus est à Christo datus iudex,ad quem referretur tandem,eiusmodi quæstio omnis,sine fine esset,perpetuaq; dissensio, totq; tamque dissonantes de fide ac religione sententiæ, quot sunt in ecclesia & quàm sunt diuersa capita. Quas ob res si ecclesiæ vnitatẽ,charitatẽ, consociationem conseruare oportet:necesse est profectò, vt vnus sit relictus à Christo princeps,qui non aliter ac Petrus dissidentium lites,diri mere soluereq; quęstiones possit. Videmus.n.principi cuiusq; alterius societatis id conuenire, vt si inter socios aliquæ controuersiæ oriantur, præsertim quæ ad finẽ illius societatis proprie pertineant,dirimere eas valeat,cũ adiuncto sibi seniorũ prudentiumq; consilio. Atq; hæc demum propositio tertia definita est in concilio Constantiensi. Nam 8.sess.ille error Vvicleffi damnatur, Papa non est proximus & immediatus vicarius Christi. Et sess.15.septimus error damnatus est huiusmodi, Petrus non fuit,nec est caput sanctæ ecclesiæ catholicæ. Et tertiusdecimus,Papa non est manifestus & verus successor Petri. Et 27.error,Non est scintilla apparentiæ, q; oporteat esse vnum caput in spiritualibus regens ecclesiam, quod semper cum ipsa militanti ecclesia conuersetur & conseruetur. Et in Bulla Martini quinti eidem concilio præsidentis,Vtrum credat,quòd Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit,sit successor beati Petri, habens

ſupremam poteſtatē in eccleſia Dei. Neq; hoc nouū ſane fuit. Quin eccleſia ſemper vnū summū pontificē, ac totius eccleſiæ paſtorē Petro ſuccedentē agnouit. Quòd ſi reliqua omnis poteſtas Petro conceſſa, ſiue ad remittenda peccata, ſiue ad quæcunq; alia Reip. Chriſtianę neceſſaria munia, nō ad Petrū ſolùm, ſed ad ſucceſſores pertinet: certè, quod dictū eſt, ſuper hanc petrā ędificabo eccleſiā meā, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eā, illud rurſum: Tibi dabo claues regni cœlorum, illud itē: Paſce oues meas, illud deniq;, rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, ad summos pontifices, qui Petro in eccleſia ſuccedunt, eſt referendū. Priuilegiū quippe in fide nō errādi ob eccleſię vtilitatem Petro cōceſſum eſt. Ideò. n. cùm dixiſſet Chriſtus, ego rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua, subdidit protinus, & tu cōfirma fratres tuos. Verū hæc in genere dicta ſint, iā in ſpecie, quæ ad hanc cōtrouerſiam pertinent, ea euidentius explicabuntur.

Caput Quartum, in quo oſtenditur, quòd Romanus epiſcopus ille ſit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componendis religionis controuerſiis, diuino iure ſuccedat.

SEquitur, vt doceamus Romanam ſedem eam eſſe, vbi Petri & ſoliditas & auctoritas, Deo auctore, collocata ſint. Quod quoniam non hæretici modò impudenter, verùm etiam catholici nonnulli imprudēter inficiati ſunt, diligentiſſimè eſt nobis corroborandum. Tam enim diligenter, & ſi minùs verè, ſed tamen accuratè, non modò fundatam, verùm etiam extructam opinionem, nō eſt facile diruere. Si opinio tamen dicenda eſt, quæ adeò certis argumentis refelletur. Et quidem hac de re quamuis plura dicta ſint à Caietano, cum alijs in locis, tum in libello de Romanæ eccleſiæ primatu, quia tamen vel obſtyli quaſi ingenitam obſcuritatem, vel ob id forſitan, quod minus attentè à pleriſque legitur, nihil etiamnum viris doctis & ingenioſis perſuaſit: oportebit nos de rebus eiſdem iterum diſputare. Explicabuntur autem hęc fortaſſe ieiunius, his enim vbertas orationis adhiberi vix poteſt. Veruntamen de rebus grandioribus atque ad ex-

ponendum

ponendum difficilibus,omne quod dilucide dicitur, egregiè & præclarè dicitur.Locum igitur arduum explanaturi,teſtibus primum id faciemus,quorum audita teſtimonia,locum dubitationi non relinquant. Nolo autem quamplurimis poſſum teſtimonijs lectorem onerare:ſed grauiſsima & apertiſsima ſolum adſcribam.Ordiar autē ab ipſis ſummis Pontificibus, quorum de hac re clara iudicia & certa ſunt.Simpliciter autem adſcribentur, ne in quid & ait ſæpius interponantur.

Anacletus in epiſtola 1.de oppreſsione epiſcoporum. Difficiliores quæſtiones & maiores cauſæ ad ſedem apoſtolicam referantur: quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerunt iuſsione ſaluatoris, vt maiores & difficiles quæſtiones ſemper ad ſedem deferantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus vniuerſam conſtruxerit eccleſiam,dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum:Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam.Et in 3.epiſtola de Patriarchis & primatibus explicat, quidnā per ſedem Apoſtolicam intellexerit in hęc verba. Hec ſacroſancta Romana & Apoſtolica eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino ſaluatore noſtro primatum obtinuit,& eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas eccleſias,ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt,ſicut ipſe beato Petro apoſtolo dixit:Tu es Petrus.&c. 22. *diſ.c ſacroſan cta.*

Euariſtus.Ad ſedem Apoſtolicam tanquam ad caput ſunt dubia referenda.Id verò dixit Euariſtus epiſcopis Aphricanæ regionis,cum illum de fidei quæſtione conſulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrum ſecutos.Ab ineunte igitur eccleſia Romanus pontifex magiſter fidei eſt agnitus.Quod erat Petri proprium munus.

Alexāder huius nominis primus in epiſt.ad omnes orthodoxos. Huius ſanctę & Apoſtolicæ ſedis apici ſummarum diſpoſitiones cauſarum, & omniū negotia eccleſiarum ab ipſo Domino tradita ſunt,quaſi capiti.Probat verò hoc eodem Matth.teſtimonio,Tu es Petrus,&c.

Sixtus primus ad Gallicanas eccleſias & elutherius ad eaſdem affirmāt, à ſanctis Apoſtolis eſſe inſtitutum, vt epiſcoporum iudicia, ad ſedem Apoſtolicam refe-

rantur. Scilicet, quia maiores ecclesiæ causæ, &cæt.

Pius primus in epist. ad omnes ecclesias. Hanc sanctã sedem Apostolicam omnium ecclesiarũ caput Dominus esse præcepit, dicens principi Apostolorum Petro: Tu es Petrus, &c.

Victor in epist. ad Theophilum, ad Romanum episcopum, episcoporum omnium causas ab apostolorum tempore pertinere definit. Probatq; illo testimonio, quæcunque ligaueris, &c. Citat etiam in hoc, institutum Apostolorum, in quo Romana sedes vocatur vniuersalis apostolica ecclesia. Eundem quoque apostolicum canonem nomine ecclesiæ refert in hoc ipsum Sixtus 2.

Zepherinus in epist. ad episcopos Sicilianos. Maiores ecclesiæ causæ à sede apostolica & nõ ab alia, sicut Apostoli statuerunt, sunt terminandæ, iuxta illud: Quęcunq; ligaueris, &c.

Marcellus ad episcopos Antiochenę prouincię, idem confirmat ex illo: Tu es petrus &c. Asserit etiam ex diuina iussione & Apostolorum traditione ad ecclesiam Romanã, tanq̃ ad caput, referẽda maiora ecclesię negotia.

Eusebius ad episcopos Campaniæ & Tusciæ, cùm affirmasset Romanã ecclesiã Petri priuilegio esse donatam: subijcit. Prima salus est, rectæ fidei regulas custodire, & à cõstitutis patrum nullatenus deuiare. Nec põt Dñi nostri prætermitti sñia, dicẽtis: Tu es Petrus, &c. Et hęc, quę dicta sunt, rerum probantur effectibus. Quia in sede apostolica extra maculã semp est catholica seruata religio.

Melchiades in epist. ad Hispaniarum episcopos. Priuilegium episcopos iudicandi, Dominus beato clauigero Petro sua vice solummodo commisit. Quod eius pręrogatiuum suæ concedit sedi futuris hæreditandum temporibus. Quod vtique priuilegium à temporibus apostolorum statutum est seruare: & illæsum manet vsq; in hodiernum diem: Ne quando membra à suo discrepent capite, & schismata oriantur.

Marcus ad Athanasium. Sancta Romana ecclesia, quę semper immaculata mansit, & Domino prouidẽte, & beato Petro apostolo opem ferente, in futuro manebit sine

vlla

vlla hæreticorum insultatione firma & immobilis. Hæc Apostolorum viua traditio. Hæc sancta & apostolica mater omnium ecclesiarum Christi ecclesia, quæ per omnipotentis Dei gratiam, à tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, sed illibata hactenus manet, secundum ipsius Domini pollicitationem: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua. Quo eodem testimonio probat idem Lucius ad consulta episcoporũ Gallorum & Hispanorum: & Fœlix ad Benignum.

Iulius in epist. ad orientales episcopos. Conciliorũ cõuocandorũ iura & maiores causas ad sedẽ apostolicam euãgelicis apostolicisq; institutis referri oportet. Id à sãctis apostolis & successoribus eorũ: id à Nicæna synodo definitũ est. Affert verò hic Põtifex ad illud cõfirmandũ, testimoniũ Christi à cæteris repetitũ: Tu es Petrus, &c. illã quoq; rationem, ne membra à suo capite dissideant.

Idem quoque Iulius in epistola ad episcopos cõgregatos Antiochiæ. Sanctam Romanam ecclesiam & apostolicam ipse Dominus decenter allocutus est, inquiens: Tu es petrus, &c. Habet enim potestatem singulari priuilegio sibi concessam, & Domini ore sacrata atq; desuper exaltata est. Et sicut beatus Petrus primus fuit Apostolorum omnium, ita & hæc ecclesia suo nomine cõsecrata Domino instituente prima & caput est cæterarum, vt ad eam quasi ad matrem & apicẽ omnium, maiores ecclesiæ causæ referantur. Astruit verò in Nicæna synodo esse definitum, non debere præter sententiam Romani pontificis vllo modo aut concilia celebrari, aut episcopos damnari: cui maiora ecclesiarũ negotia ab ipso Domino speciali priuilegio tradita sunt. Citat verò in huius rei confirmationem 18. caput Nicæni concilij in hęc verba. Omnes episcopi in grauioribus causis liberè apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrẽ confugiant: cuius dispositioni omnes maiores ecclesiasticas causas antiqua apostolorũ auctoritas reseruauit. Citat rursum 19. caput eiusdem Nicæni concilij in hæc verba. Quanquam accusati pontificis causam comprouincialibus episcopis scrutari liceat, non tamen in cõ-

sulto Romano pontifice definire: cùm beato Petro apostolo, non ab alio quàm ab ipso Domino dictũ sit: Quæcunque ligaueris super terram, &c. En Nicænum concilium non obscurè, quæ potestas beato Petro à Domino data est, eam in Romanum pontificem asserit esse transmissam. Nec obstat sanè, q̃ hæc capitula in nostris nunc exemplaribus non habentur. Tum, quoniam Iulius ipse sub graui iuramento testatur, ea in scrinio Romanæ sedis haberi. Fuit autem Iulius huius nominis primus, qui hoc testimonium perhibet, vir integra & incorrupta fide, Tum, quoniam aduersus eos scribebat epistolam, quorum plerique Nicæno concilio ipsi interfuerunt: nec vllo pacto fieri potest verosimile, quod canones ijs obiecerit, qui facilè probare possent fuisse à pontifice confictos. Tum, quoniam id etiam testantur Athanasius & pontifices Aegyptiorum, Thebaidis & Libiæ in epistola ad Fœlicem, qui concilio quoque eidem præsentes fuerunt. Scimus, inquiunt, in Niceña magna synodo ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani pontificis sententia concilia celebrari, nec episcopos damnari. Tradunt autem in eadem epistola eiusmodi capitula, & alia plura necessaria ab hæreticis incensa nobisque sublata. Eundem item canonem nomine Nicæni concilij, protulerunt in sexta synodo Charthaginensi Faustinus, Philippus & Asellius, Apostolicæ sedis legati ex literis Zozimi Romani Pont. Testatur etiam Athanasius in epistola ad Marcum Papam, fuisse 70. capitula Niceni concilij, id quod Marcus ipse eidem rescribens planè confirmat. Et Fœlix papa in epistola ad episcopos Aegyptios, queritur ea capitula de quibus nunc agimus hæreticos expunxisse. Sed & Pelagius 17. dist. c. multis. id quod nos probare nitimur, dicit sanctã synodũ statuisse, Niceñã videlicet intelligens. Quod expresit Innocentius 1. ad Victriciũ seu Victorinum ca. 3. & Leo ad Theodosium iuniorem. Non ergo dubitari potest, quin nostra hæc sententia fuerit à Niceno concilio definita, quemadmodum Iulius pontifex asseuerauit.

Vide totam epistolã, in qua Romanus Episcopus caput omnium dicitur & doctor orthodoxæ doctrinæ

16. disti. c. septuaginta.

Damasus ad triũ cõciliorum Aphricanorũ Episcopos,

Summas

Summas causarum definiri absq; sedis Romanę auctoritate non licet, Synodumq; sine eius auctoritate fieri nō est catholicum. Nec vlla cōcilia rata leguntur, quę non sunt fulta apostolica auctoritate. Est enim firmamētum à Deo fixum & immobile omnium episcoporum, apostolica sedes & vertex ecclesiarum: supra quam Christus vniuersalem cōstruxit ecclesiam, ait enim, Tu es Petrus, &c. Vide eundem quoque in epistola ad Prosperum & cęteros Numidię orthodoxos episcopos.

Innocentius primus in epistolis ad concilia duo Carthaginense & Mileuitanum, Congruè apostolicę sedis arcana consulitis antiquę regulę formam secuti, quam toto semper ab orbe nostris esse seruatā, pręsertim quoties ratio fidei ventilatur. Breuiter, qm̄ omnium verba referre molestissimum esset, idem omnino confirmāt Leo Epist. 54. ad Anastasium & epist. 67. ad episcopos Viennē sis prouincię, Gelasius ad Anastasium Augustū & in decretis, quę cum. 70. episcopis tulit, & in epistola ad episcopos Dardanię, Vigilius in decretis suis c. vltimo, Pelagius. 2. ad episcopos qui conuenerant in ciuitatem Constantinopolitanam, D. Gregorius in epistola ad August. Anglorum episcopum, alijque multi pontifices, quorum testimonia habes. 12. distin. & 17. & 19. & 20. & 21. & 22. & 80. dist, c. vrbes & 96. dist. ca. benè. Et 24. quęstio. 1. per multa capita. & 25. quęstio. 1. & de electione capit. significasti. & de Priuil. capit. Antiqua. & de Baptis. cap. Maiores. & de elect. in 6. cap. fundamenta. & in extrauag. Vnā sanctam. Quam extrauagantem innouauit & approbauit concil. Lateranense sub Leone decimo.

19. dita dominus.

Cùm ergo omnes episcopi, Petro in ecclesiæ Romanę sede succedentes, vnanimi consensione asseruerint, fidei soliditatem Petro collatam, ad Romanos pontifices, tāquā ad legitimos successores, pertinere, certè, si Irenęi Canon verus est, qui hoc negauerit, ecclesię auctoritatem ipse negat. Quæ causa idonea fuit, vt si quæ ecclesiæ à Romana sede defecerint, non aliter à summis pontificibus ad vnionem ecclesiasticam fuerint receptę, quàm sub huiusmodi confessionis forma.

Li. 2. cō. Valen.

Prima salus est recte fidei regulam custodire,& à constitutis patrum nullatenus deuiare. Et quia nõ potest domini nostri Iesu Christi prætermitti sententia dicentis, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam,& hæc quæ dicta sunt rerum probãtur effectibus, quia in se de apostolica extra maculã semper est catholica seruata religio:anathematizamus omnes qui contra sanctam Romanam & apostolicam ecclesiã suas erigunt ceruices,sequẽtes in omnibus apostolicam sedem,in qua est integra & vera Christianæ religonis & perfecta soliditas:Profitemurque secrestatos à communione ecclesię catholicæ, id est,non consentientes sedi apostolicæ, eorum nomina inter sacra recitanda nõ esse mysteria,qui videlicet sanctæ Roman. & Apostol. ecclesię priuilegia cassare nituntur. Hanc confessionis normam præscripsit Bonifacius secundus in epist.ad Eulalium Carthaginen. episcopum,hanc Ioannes Constantinopol.episcopus fecit, cum ecclesia Constantinopolitana Romanæ,à qua Acatio auctore defecerat, vniretur. Eandem Ormisda Papa ad episcopos Hispaniæ misit,vt si qui ex schismate venientes ecclesiasticam communionem ab eis exposcerent, secundum illam professionis formam admitterentur.Hanc denique Adrianus Papa dedit ad.8.syno. generalem.Satis igitur persuasum esse debet,nisi valde sumus pertinaces,in Romana sede Petri auctoritatem & firmitatem esse sitam.

Cap. Quintum, vbi conclusio eadem ostenditur sanctorum veterum testimonijs manifestis.

NEc verò audiendi sunt illi, qui reprehendunt & irridẽt,quod eorum hic testimonia referamus, quorum tanquam in propria causa iudicium meritò & optimo iure detrectare aduersarij possunt.Non enim pontificum Romanorum causa isthæc propria erat,sed ecclesiæ gentiumq; omniũ communis.Atq; in ijs testibus quidam Latini erãt,alii Græci,partim Hispani,partim Affricani,partim Galli & Germani,qbus ferè hominibus ecclesię Romanæ causa non solũ propria nõ erat,sed erat ẽt aliena. Fuerunt quoq; in his viri plurimi adeò graues integriq;

doctrina

doctrina, vita, moribus, vt eorum fides suspecta esse nec debeat nec verò possit. Accedit, quòd nonnulli ex his vel apostolorum fuere discipuli, vel illi certè seculo proximi, cui nullã fictionis notam inurere nisi impijs, & perfrictę fontis hominibus permissum est. Sed ne vllus tergiuersandi locus relinquatur, libet quoque sanctorum veterum, qui Romani pontifices non fuere, testimonijs vti. Nam ij causam cur aut ignorarent aut fingerent nullam profectò habuerunt. Irenæus lib. 3. aduersus hære. cap. 3. Sed quoniam omnium ecclesiarũ numerare successiones valde longum est: maximæ & antiquissimę, & omnibus cognitę, a glorioſissimis duobus apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, peruenientem vsque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui præterquam oportet colligũt. Ad hanc enim ecclesiam propter potẽtiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiq; fideles, in qua semper cõseruata est ea, quæ est ab apostolis traditio. Hactenus Irenæus. Qua re persuasus Augustinus contra epistolam Manichæi. c. 4. Multa sunt, ait, quæ in ecclesiæ gremio me iustissimè tenent. Tenet ab ipsa sede apostoli Petri, cui pascendas oues suas dominus cõmendauit, vsque ad præsentem episcopatum sacerdotum successio. Hanc etiam apostolicam cathedram & principatum in Romana ecclesia agnoscit idem Augustinus in epi. 162. ad Glorium & Eleusium, & in epi. 106. ad Paulinum, & in Ioan. tract. 56. & lib. 2. contra Pelag. & Celest. & lib. 2. contra Donatist. c. 1

2. q. 7. c. *puto*. 24. q. 1. *cap. Pudẽda*. 24. q. 1. c. *loquitur dominus* et 93. d. *cap. Quã cathedrã*

Cyprianus lib. 1. epi. in epistola ad Cornelium, & lib. 4 in epist. ad Pupianum, & in tract. de simpl. Præl. eandem sententiam apertissimè tenet.

Ambrosius quoq; eiusdem rei testis est clarus in li. de excessu fratris sui Satyri. c. 7. & sermone 47. de fide Petri.

24. q. 1. c. *Quæ digniora*, et 22. q. 1. c. *omnes*.

Cyrillus apud D. Tho. in libello contra errores Græcorũ multò euidentiùs quàm autores cæteri huic veritati testimonium perhibet. Nec mireris, quod in libris Thesau. è quibus loca illa à diuo Tho. referuntur, ea nunc re-

perire non licet. Detruncarunt enim hęretici librum illum,& quæ in eo ad Romani pontificis auctoritatem per
Ioan.21. tinebant,hæc eraſerunt omnia. Quod idem in cõmentãrijs Theophilacti ſuper Ioãnem hæreticos feciſſe,à viris hodie catholicis & deprehenſum & patefactum eſt. Quãquam non omnes libri Theſau. latini facti ſunt. Nam in ſyno.6.citatur.32.liber,qui nobis non eſt redditus.

Maximum quoq; refert Diuus Thom.eandem ſententiam non aſſęrentem modò,verumetiam eo argumento confirmantẽ, q̃ Paulus apoſtolus ad Petri magiſterium venit, formã videlicet futuris præſtans, vt ad Petri ſucceſſores Romanos Pontifices ſimili cauſa recurrerent.

Hieronymus inſuper in epiſtola ad Damaſum de nomine hipoſtaſis,huius rei teſtis locupletiſſimus eſt. Cuius verba retulit Gratianus.24.quæſtione.1.capit. Quoniam vetuſto.Nam quod ea.cauſa & quæſt.cap. Hæc eſt fides,refertur, ex explanatione Symboli ad Damaſum, conſultò prętereo:quoniam Eraſmus eam epiſtolam Hieronymi eſſe negat.Sed bene habet, q̃ illa ad Damaſum de nomine hypoſtaſis Hieronymi ſine controuerſia eſt. Adde,quod li.1.apolo.aduerſus Ruffinum, pro eodẽ habet,quempiam Romanã fidem tenere & catholicũ eſſe.

Bernardus quoque à nobis facit in epiſto.131. ad Mediolanenſes,& 166.ad Innocentium, & 189.ad eundẽ,& 237.ad Eugenium,& 242.ad Romanos.Referrẽ alios,niſi hi ſatis abũdę eſſent ad eius rei faciendam fidem. Quid enim?tot tantorumq̃ patrum conſentiens,conſpirans, continuataq̃ ſententia,quem non coget, ea quæ dicuntur comprobare?Prætęrquàm quòd ea ſentiunt, quæ ſanctarum etiam ſynodorum teſtimonia cõfirmant,id quod capite ſequenti demonſtrabitur.

Caput ſextum,vbi conciliorum clariſſima teſtimonia referuntur: quibus eccleſiæ Romanæ vis & auctoritas comprobatur.

HIs duobus capitibus ſuperioribus nec ſummorum omnium verba pontificum, nec veterum ſanctorum adſcripſimus,ne lõgior atq; adeò moleſtior fieret oratio. Tantum loca indicauimus, quæ quum videat lector tum

planè

planè intelligat, nihil nos obscurum, nihil ineptum, aut quod ad rem non faceret, attulisse. Nunc synodica hac de re non iudicia solum, sed verba quoque referemus: vt aduersarij nube etiam horum testium grauius opprimãtur.

Primum igitur sit concilij Nicæni testimonium, quod quoniam capite quarto adscriptum est, non est operæpretium hic resumere.

Alterum sit concilij Chalcedonensis, quod retulit D. Thomas in opusculo contra errores Græcorum, in hæc verba. Veneramur ẽm scripturas & canonum diffinitionem sanctissimum antiquæ Romæ episcopũ, primum esse & maximum episcoporum. Et infra. Si quis episcopus prędicatur infamis, liberam habeat sententiam appellandi ad Beatissimum episcopum antiquę Romæ: quia habemus Petrum petram refugij, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit ius discernendi, secundum claues à Domino sibi datas: & omnia ab eo diffinita teneantur, tanquam à vicario apostolici throni. Ac re vera in huius synodi actione 1. Leo dicitur Apostolicum gubernare thronum, & sedes Romana caput omnium ecclesiarum. Et actio. 2. cum esset lecta epistola Leonis, Patres clamauerunt, Anathema qui ita non credit: Petrus per Leonem locutus est. Et in acti. 3. Romanum episcopum dominum nostrum vocant, eiq; acclamantes apostolicũ & vniuersalem appellant; & eius doctrinam vt beati Petri amplectuntur, atque vniuersa concilij dogmata optant sedis Apostolicę auctoritate confirmari. Et cũ Leo Dioscorum condemnasset, synodus ait, Sanctissimus archiepiscopus magnę Romæ vna cum ter beatissimo Petro, qui est petra & crepido catholicæ ecclesiæ, & ille, qui est rectæ fidei fundamentum, nudauit eum episcopatus dignitate. Et in epistola synodali ad Leonem gratulantur patres, quod tantum antistitem apostolicæ sedi, vnde religionis nostræ fons & origo manat, Dominus dederit. Atque hæc in conci. Chalced. quidem, ea verò, quæ D. Thomas refert, in huius temporis exemplaribus non habentur. Sed ab hæreticis erasa Gregorius queritur, li. 5. epist. 14. ad Narsem comitem.

Tertium

Tertium testimonium extat in synodo quinta generali apud Constantinopolim celebrata. In sententia siquidem illa, quã contra Anthymum pronunciauit Mennas Constantinop. archiepiscopus, cui videlicet omnes concilii patres subscripserunt, hæc verba ipse idem Mennas adiecit. Nos apostolicam sedem sequimur, & obedimus, sicut charitas vestra scit, & ipsius cõmunicatores cõicatores habemus, & cõdẽnatos ab ipsa & nos cõdemnamus. Synodus ergo quinta generalis, Mennæ iudicio subscribens, apostolicę sedis decreta tanquam certa amplectitur. Non. n. aliter eos in vniuersum catholicos haberet, qui Romanæ apostolicæq; fidei communicassent, nec illos damnaret omneis, quos apostolica sedes dãnauisset.

Aliud testimonium grauissimũ habes, in sexta synodo generali actione quarta. Vbi scribitur professio fidei, quam Agatho Romanus episcopus ad concilium misit. Quam etiam repetit Agatho idem in suggestione synodica, sic enim ibi appellatur, cui innumerabiles episcopi subscripserunt. Atque hæc suggestio, ne quis calumnietur, probata est ab omnibus concilii patribus actione 8. 13. & 17. Verba autem professionis synodicæ hoc modo habent. Beati apostoli adnitente præsidio, hæc Apostolica eius ecclesia, nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est. Huius auctoritatem, vtpote Apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi ecclesia, & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt: omnesq; venerabiles patres Apostolicam eius doctrinam sunt amplexi, per quã & probatissima Christi luminaria claruerunt, quã & sancti doctores orthodoxi venerati & secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum odiis insecuti. Hæc enim Apostolica Christi ecclesia per Dei gratiam à tramite apostolicæ traditionis nunquã errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio Christianæ fidei percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet: secundum ipsius Domini saluatoris diuinam pollicitationem, Petre Petre, ecce Sathan expetiuit

petiuit vos, &c. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apostolicos pontifices, meos prædecessores, confidenter feciſſe ſemper eſt cognitum. Hactenus Agatho. Rom. episcopus. Et actione 18. ipſa ſynodus apertè profitetur, Romanum episcopum Agathonem ſucceſſorem eſſe in ſede principis apoſtolorum.

In ſeptima etiam ſynodo generali act. 2. lecta eſt epiſtola ſynodica Adriani primi, qua definit eccleſiã Romanã caput eſſe omniũ eccleſiarũ. Recepta vero epiſtola eſt atque probata à concilio generali, vt patet ead. actio. 2.

In octaua quoq; ſynodo generali habetur libellus Adriani huius nominis ſecundi, ab ipſa ſynodo acceptus & confirmatus, qui illam fidei confeſſionem cõtinet, quam in capitis quarti fine poſuimus. Patres verò huius 8. ſynodi, Romani pontificis doctrinæ in hęc verba conſentiunt. Sequentes in omnibus Apoſtolicam ſedem ſperamus, vt in vna communione, quam ſedes apoſtolica prædicat, eſſe mereamur: in qua eſt vera & integra Chriſtianæ religionis ſoliditas. Quare non conſentientes ſedi apoſtolicę, eorum nomina inter ſacra myſteria non ſunt recitanda. Hactenus Patres. In eadẽ rurſum ſynodo approbata eſt epiſtola Ignatij Conſtantino. Patriarchę ad Adrianum, vbi eadem hæc res apertè docetur. Approbatus quoque eſt libellus eccleſiæ Romanæ, & ſynodus, item Nicolai, in quibus eadem doctrina eſt. Sed & in poſtrema ſeſſione canone. 21. Romanam ſedem vocat ſynodus ſedem Petri principis apoſtolorum.

Hũc ſcilicet ĩ modum refert Tur recremata, lib. 2. ca. 109.

Act. 1. ſyno. 8.

Synodus Romana inſuper ſub Symmãcho aſſentitur, Romanæ ſedis pręſulem, merito beati Petri apoſtoli per vniuerſum orbem primatum obtinere sacerdotij, & ſtatutis ſynodalibus ſolere tribuere firmitatem.

96. d. ca. Bene.

Pręterea ſynodus alia vniuerſalis, cui Nicolaus præſedit, ſiquis, ait, dogmata, vel decreta pro catholica fide aut eccleſiaſtica diſciplina, à ſedis apoſtolicæ præſule promulgata contempſerit, anathema ſit. Quam ferè ſententiam Lucius. 3. accepit o. Ad abolendam. de hæreticis.

25. q. 2. c Si quis.

Leo quoque huius nominis nonus in epiſtola Synodica da

ca ad Petrum Antiochenum Patriarchã aſtruit, ſanctã Romanam & apoſtolicam eccleſiam caput eſſe omniũ eccleſiarum, ad quam maiores cauſas eſſe referendas, cõ cilia inquid omnia, & ſanctus ſanctorum rex regum confirmant. Præterea concilium Lateranen. ſub Inno. 3. ſic habet. Nolumus quicquam abbati Ioachim derogari, cũ omnia ſcripta ſua aſsignari mãdauerit, apoſtolicæ ſedis iudicio approbanda, vel etiam corrigenda, firmiter confitens ſe illam fidẽ tenere, quam Romana tenet eccleſia, quæ diſponente domino cunctorũ fidelium mater eſt & magiſtra. Quod idem concilium Lugdunenſe ſub Gregorio docuit. Ex domini itaq; inſtitutione Romana eccleſia fideliũ magiſtra eſt, ac proinde Romanus epiſcopus Petro ſuccedit in eccleſiæ magiſterio. Idem tradit conciliũ Lugdunenſe ſub Inno. 4. Idemq; omnino tradit conciliũ Tridentinum Seſ. 7. in hæc verba. Si quis dixerit, in eccleſia Romana, quæ omnium eccleſiarum mater eſt & magiſtra, non eſſe veram de babtiſmi ſacramento doctrinam, Anathema ſit.

De ſum. Tri. c. Dãnamus

De ſum. Tri. in 6.

De hom. ca. vnico in 6.

Concilium verò Lugdunẽſe ſub Gregorio dicit Romanum pontificem eſſe vicarium Ieſu Chriſti, ſucceſſorẽ Petri, rectorem eccleſiæ vniuerſalis.

e. vbi periculum. de elect. in 6.

At concilium Viennenſe ſub Clemẽte aſſerit, dubia fidei declarare, ad ſedem Apoſtolicã duntaxat pertinere.

Clemen. vnica de ſum. Tri.

Præterea patres concilii Florentini, definimus (inquiunt) ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum: & ipſũ pontificem Romanũ ſucceſſorem eſſe Beati Petri principis apoſtolorum, & verũ Chriſti vicarium, totiuſque eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere: & ipſi in beato Petro paſcendi & gubernandi vniuerſalẽ eccleſiã, à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe: ſicut in geſtis œcumenicorum conciliorum continetur. Hactenus conciliũ Florentinum. Sed conciliorum teſtimonia ſatis multa retulimus, rationibus modo Theologicis ea, quæ poſuimus, corroboranda ſunt: idque magis Romanum pontificem, cum de fide iudicat, errare non poſſe.

Caput

Cap. Septimum, Rationibus Theologiæ probat Romanum Pontificem fidei controuersiis finiendis, errare non posse.

ROmanum Pontificem in Petri locum, fidem auctoritatemq; succedere, ecclesia ab Apostolorum tempore semper agnouit. Quod, quoniã totius orbis consensione vsuq; firmatũ erat, ne Ariani quidẽ negare potuerũt, vt Sozomenus lib. 4. histo. trip. c. 15. & 16. prodidit. Ad Romanã porrò sedẽ episcopos ecclesiarũ in causis quibusq; grauissimis prouocasse, ab illius ore fideles, fidei semper oracula petijsse, illius iudiciũ catholicos omnes in religionis controuersiis expectasse, illius deniq; & vim & auctoritatẽ sacra omnia efflagitasse concilia, adeo certum & manifestum est, vt sim ego ineptus, si velim ostendere. Quibus ex rebus, quoniã negari non possunt, conflatur & efficitur id quod quærimus argumentum, quo ex multis magnisq; haud facilè quis dixerit aliud, aut euidentius, aut certius. Si. n. legum Christi interpres nullus sanior est, quã perpetuus ecclesię vsus, ecclesia verò in fidei religionisq; quæstione ac cæteris grauissimis cõtrouersijs non ad Antiochenũ, Alexandrinum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Mediolanensem, Parisiensem, Colonienſem, Toletanum aut Bracharensem episcopos, sed ad Romanum omni semper ætate recurrit: quis dubitet, hunc esse, quẽ vt successorem Petri, ita quoque doctrinæ apostolicæ magistrum quæstionumq; de fide iudicem habemus? Nam si aliquẽ eiusmodi post Petrum, ecclesia instituenda atq; in veritate continenda reliquit Christus, nimirùm aut hic est, aut nullus est. Quippè cùm de aliarum ecclesiarum episcopis nulla quæstio sit, quin non fuerint loco Petri, vniuersalis ecclesiæ doctores pastoresq; à Deo dati. Romanus igit̃ episcopus, ecclesię vsu interpretãte, ille est, cui Dñs in Petro ait, super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; solueris, &c. ac rursum, pasce oues meas, & iterũ, ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos.

Quid? quod ipso etiam rerum experimento comperimurs,

rimus, Christi de Petro & successoribus vaticinia in ecclesia Romana manifestiùs impleri? Hanc enim constat, fixam & immobilem, orbe etiã toto omni illam machinarũ genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permã sisse. Et cũ cæteras Apostolorũ ecclesias, vel ab infidelibus occupatas, sine fidei vestigio, vel ab hæreticis aliqñ affectas viderimus: at aduersum hanc vnã Romanã sedem, nec Pagani, nec hæretici præualere potuerunt. Pugnatum est siquidem vehementer, non à Græcis solũ, sed ab alijs plerisq; totius orbis episcopis, vt hoc Romanæ ecclesiæ priuilegium labefactaretur. Atq; habebãt pro se illi quidẽ & imperatorũ arma, & maiorẽ ecclesiarum numerũ: nunquam tñ efficere potuerunt, vt aut Romani pontificis potestatẽ abrogarent, aut in aliũ transferent episcopũ. Quin imò qui à Romana quidẽ Sede defecerunt, hi schismatici semper in ecclesia sunt habiti: qui verò huius sedis de fide iudicia detractarunt, hæretici. Quæ profectò omnia satis ostendunt, nõ humano, sed diuino decreto ecclesiã Romanã, & cæteris esse prępositã, & Petri priuilegia iure sibi suo vendicasse, & eã demum petrã esse, supra quã Christus vniuersalẽ construxit ecclesiã, aduersus quã portæ inferi præualere nõ possunt. Qđ in ita esset, qui potuisset ecclesia Romana tot tamq; magnis principibus repugnantibus, tã multis hæreticis cõtradicentibus, tam varijs ecclesijs defectionẽ molientibus, obsistere? Quòd si cõmentitia vanaq; opinione hoc Romani episcopi priuilegiũ Theologi asseruissent, nõ tã stabilis sententia permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vnà cum seculis ætatibusque hominum inueteraſſet. Etenim videmus opiniones fictas atq; vanas, viris præsertim eruditis aduersantibus, diuturnitate extabuisse. Opinionum enim commenta delet dies, fidei iudicia confirmat. Adde, quòd Apostolicarum traditionum synceritas non posset ad nos vsque seruari, alias ecclesias hæreticis episcopis toties occupantibus, nisi vna sedes Apostolica, inter tot orbis tumultus, fixa intemerataque consisteret. Ad hæc cum concilia & prouincialia & generalia sine Romani pontificis auctoritate

non-

nonnunquã errauerint, nonnunquã autem, si Romani episcopi auctoritate firmata sunt, satis persuasum esse debet, conciliorum atque adeò totius ecclesiæ firmitatem à Romano põtifice deriuari. De quo, quoniam in loco superiore multa diximus, illinc lector assumet, quę ad huius argumenti explicationẽ pertinebunt. Atque si definienda fidei quæstione Romanus episcopus errare posset, redditur statim incerta nobis multarum hæresũ condemnatio: pleræque enim non sunt damnatæ per generalis concilij, sed per Romanæ ecclesiæ iudicium & decretum.

Præterea, si inter patres concilij est cõtrouersia, vel de intellectu sacrarum literarum, vel de vno quolibet libro an canonicus sit, necne, vel de alia huius generis quæstione, ad hanc litem componendã iudicem ponere necesse est, cuius tamen, si errare possit, incertum iudicium erit. Iudex autem inter patres concilij dissidentes nullus in ecclesia nisi Romanus episcopus est agnitus.

Romanus põtifex est iudex inter patres cõcilij si inter se dissident.

Præterea, ecclesiæ cõsuetudo hoc manifestè declarat. Nunquã enim admissa est appellatio in causis fidei à sede Romana, sed hęreticos ab ea iudicatos ecclesia semper hæreticos etiam iudicauit. Et certè si Romanæ sedis iudicium fallax esset, concilij verò esset verax & certum, naturę rationi vereque Theologię is aduersaretur, qui appellationem à pontifice ad concilium denegaret.

Quo vno argumento ostendit Gelasius, Sedem Apostolicam de tota ecclesia iudicare, ipsam vero ad nullius pertinere iudicium. Iam illiusmodi appellationes, in fidei præsentim dogmate, ecclesia nescit, nam ijs hęretici solum vtuntur. Quòd si ad singulos hæreticos condemnandos opus esset congregare generale concilium, cùm id sępenumero non modo difficile verùm etiam impossibile sit, licebit profecto interim hęreticis impunè viuere, donec synodus è tota ecclesia cogatur. Id si alienum esse constat à Christi prouidentia, fateamur potius Romanę sedis auctoritatem satis esse ad hereses reuincendas. Ita fiet, vt huius tribunalis de fide iudicium certum omnino habeatur. Quid, quòd non solum ecclesiam catholicam credimus, sed etiam Apostolicam? At ecclesia

Romana autho. satis esse potest ad euincẽdas hæreses.

Romana patrũ fideliũq; cõsensu, Apostolica dicitur: cũ reliquę oẽs iã inde à multis annis hoc cognomẽ amiserint.

Sed quæris, Erit nè hæreticum asserere, Romanam ecclesiam degenerare quoque vt cæteras posse, & Apostolicam etiam sedẽ à fide posse Christi deficere? Huic quęstioni breuiter respondemus. Nolumus hic nos ecclesiæ sententiam præuenire, sed si ad generale concilium referatur, hæreseos nota errori illi inuretur. Nec enim video cur, quid ipse sentiam de hac re non audeam dicere. Quã eò meliùs cernere mihi videor, quod & eam propiùs diligentiusque contemplor, & sine affectu perturbationeque contemplor. Quòd si in hoc erro, quod Romanæ sedis priuilegia à Christo illi concessa & tueor, & contradicentes hæreseos nomine condemnandos esse credo, non solùm tutò, sed libenter erro: nec mihi errorem vtilem, quo etiam delector, si ne rationis præsertim vi extorqueri volo. Nam me non solùm ratio ac disputatio impulit, vt ita crederem: sed nobilitas etiam summorum Theologorum & auctoritas. Hieronymus prophanum esse & peregrinum dicit, qui cathedræ Petri & Romanæ sedis fidẽ nõ fuerit secutus. Cyprianus alienum ait esse, prophanum esse, hostem esse, qui vniuersalis ecclesiæ non tenet vnitatem, hoc est, lumen vnum, vnde multi radij radicem vnam: vnde multi rami, fontem vnum: vnde multi riui, petram vnam, supra quam ecclesia ædificata est: vnum pontificem, qui cæteros omnes sua & vi & auctoritate contineat. A quo, si radium tollas extinguatur: si frangas ramũ intereat: si præscindas riuum, arescat. Sic enim ille declarat. At, qui in fidei controuersia Apostolicæ sedis fidem iudiciumq; detrectat, is nec vnitatẽ tenere potest, nec lumen, nec radicem, nec fontem. Atque Cyprianus idẽ, qui cathedram (inquit) Petri, supra quã fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse non confidat. Ambrosius pro eo dẽ penitus habet, catholicum esse, & cum Romana ecclesia cõuenire. Gregorius sic sedis Romanæ auctoritatẽ in religionis fideiq; causa existimat esse amplectendã, vt q nolueriṅt, ab eius petræ, supra quã Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate conuellantur. Leo exortẽ diuini

De nomine Hypostasis ad Damasũ. De simp. præ. tractat. 3.

Lib. 4. epist. 9.

Lib. de exce. fra. sui. Saty. cap. 7.

12. dist. c. præceptis

diuini mysterij eum esse affirmat, qui ausus fuerit à Petri soliditate recedere, & impiã præsumptionem, quę petræ istius firmitatẽ Deo ædificãte constructã nititur violare. *19. d. ita dominus.*

Nicolaus finit, ꝙ qui Romanæ ecclesię priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite Christo traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labit̃. Nam fidem (inquit) violat, qui aduersus illam agit, quæ est mater fidei. Hanc verò Nicolai sn̄iam noli quæso lector contemnere. Quæ. s. actione. 1. & 7. Synodi octauæ confirmata est. Vbi & condemnati sunt Phocius & Michael, qui hoc sedis Romanæ priuilegium quatefacere nitebantur. Quòd si in hæresim labitur, qui Romanũ episcopum Petro successisse negat, & ecclesiam proinde Romanam cęteris esse prępositam: ecquid de illo sentiendũ est, qui priuilegia Petro ob ecclesiæ vtilitatem à Christo data, priuilegia, inquam, quæ Petro vt Pontifici, doctori & pastori concessa sunt, ea ad successores quoq; pertinere negauerit? At enim, doctrina sana oues pascere, fratres in fide confirmare, vniuersas gentes per os illius audire verbum Euangelij & credere, supra illum ædificare ecclesiam, vt portæ inferi non pręualerent aduersus eam, non Petro vt priuato homini, sed vt reip. Christianę pręfecto congruebant. Quocirca ambigi inter catholicos nec debet, nec verò potest, quin Romanę sedis de fide & religione iudicia certa sint. Præterea, qui negaret in ligando atque soluendo eandem potestatem in Romano nũc episcopo inesse, quam Petro Christus contulisse creditur, is iure ac merito haberetur hęreticus: qui ergo firmitatem Petri ad fratres in fide confirmandos, his, qui Petro succedunt, denegauerit, hic hęreticus iudicandus erit. Adhęc, faciamus, ambiguam esse aliquam inter fideles de religione controuersiam. Tum quęrimus, si Romana eademq; Apostolica sedes, vt dissidentium ecclesiarum lites disceptationesq; cõponat, è Petri cathedra tribunaliq; pronuncietne an sequi illius sn̄iam debeamus, an nõ? Si sequimur, Romana sede errante, ecclesia tota in illius errore versabitur. Si non sequimur, vbinam illud est, quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis? *22. d. ita omnes.* *Synod. 8.* *Mat. 16.*

Vbinam rursum illud, Deus elegit in nobis per os meum audire gentes verbum Euãgelij & credere? Quod igitur, saltem in rebus ambiguis, ligauerit successor Petri, id li-
Mat. 16. gatum erit, & quod in quæstione de fide proposita docuerit, hoc gentes non audire habent modo, verum etiã credere. Non hic refero, quæ Leo in huius rei confirmationem dicit. 20. dist. cap. de libellis. non quæ Damasus & Adrianus. 25. quæst. 1. cap. violatores. & cap. generali.
Leo papa. Illud referam, quod in concilio Complutensi cõfirmato à Sixto. 4. condemnatus est Petrus Oxomensis nomine etiam hæresis, in eo quod asseruit, ecclesiam vrbis Romę errare posse. Quem item errorem eodem quoque hæresis nomine damnauit Sixtus idem, in extrauaganti aduersum Petrum Oxomen. edita. De qua quoniam in relectione de pœnitentia satis multa diximus, eo lector reuocandus erit. Coactus est igitur ille sententiam recantare in hanc formã. Consentio sanctæ matri ecclesię Romanæ & sedi Apostolicæ, & ore ac corde confiteor illam me fidẽ tenere, quã dominus Sixtus papa autoritate Apostolica & Euangelica tenet. Et omnes, qui contra hãc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio. Hactenus ex conc. Cõplu. Martinus verò quintus in fine concilij Constantien. Sacro (inquit) approbante cõcilio mandamus archiepiscopis, episcopis, &c. vt qui de sacramento corporis & sanguinis Domini, vel de baptismate, seu peccatorũ cõfessione, pœnitentiæ pro peccatis iniunctione, vel reliquis ecclesię sacramentis, seu fidei articulis, aliter sentit ac docet, quàm sacrosancta Romana ecclesia docet, & obseruat, eos tanquam hæreticos iudicetis. Concilium ergo Constantien. illos esse hęreticos iudicauit, qui Romanę ecclesiæ fidei & doctrinę refragarentur. Illud postremò addam. Cum ex traditionibus Apostolorum, ad euincendam hęresim argumentum firmum certumq; trahatur: constet autem, si testimonia rationesque hoc loco positas cum ijs regulis cõferas, quas in. 3. libr. posuimus. Romanos episcopos Petro in totius ecclesię põtificatu & fidei magisterio successisse, ab Apostolis esse traditum, cur non audebimus, assertionem aduersam

uersam tanquam hęreticam condemnare? Sed, vt dixi, nolo ego ecclesię iudicium anteuertere. Quanquam nō videor anteuertere: cum iā ipsius ecclesię sermo, nostrā oēm comprobarit de Romanę sedis auctoritate sn̄iam. Sed hoc vix ęgrè dico propter viros quosdam & doctos & pios, qui nos contradixerunt. Illud affero, ac fidenter quidem affero, pestem eos ecclesiæ ac perniciem afferre, qui aut negant Romanum pontificem Petro in fidei doctrinæq; auctoritate succedere, aut certè astruunt Summum ecclesiæ pastorem, quicunq; tandem ille sit, errare in fidei iudicio posse. Vtrumq; scilicet hæretici faciūt, qui verò illis in vtroq; repugnant, hi in ecclesia catholici habentur. Quamobrem non equidem intellige, quonā consilio fideles quidā hęreticorum quàm catholicorum opinionibus fauere malint, nam hæretici video quid sequātur: Nempè viuendi docendiq; licentiam, & in his omnibus impunitatem. Volunt sine capite corpus, vt neq; pes neq; mens suum officium faciāt. Volunt sine pastore vno oues, vt cùm lupi ipsi sint, pastores tn̄ esse videantur. Volunt sine iudice lites, vt dissidiorum nullus finis sit. Atq; ita cùm amoto arbitrio aduersus doctos dimicent, victores à turba iudicentur. Turbari demùm omnia volunt, quoniam, vt in Hispanorum prouerbio est, turbatum flumen piscatorum est lucrum, nos aūt cōem catholicorum sn̄iam sequamur, tutò enim sequimur, quoniam cōis catholicorum est. Præterquam quòd ea sentiunt, quæ sacrarum etiam literarum testimonia cōfirmant, pontificum decreta finiunt, veterum sanctorum chorus concinit, cōciliorum patres affirmant, Apostolorū traditio probat, perpetuus ecclesiæ vsus obseruat. Quapropter, si ea quæ dixi, sole ipso illustriora & clariora sunt, si omnia dixi hausta ex ecclesię scripturæq; fontibus, si tota oratio nostra certis Theologiæ rationibus, integrisque & incorruptis testibus omnem sibi fidem confirmat: assentiamur tandē, ex Apostolicę sedis auctoritate, firma Theologos argumenta sumere, ad fidei Theologiæq; dogmata comprobanda. De quinti igitur loci firmitate tantum dixerimus. Nunc aduersariorum argumentationes refellamus.

Prouerb. Hispanū

Caput octauum, Vbi argumenta capitis primi refutantur.

ATque in illis argumentis, quę à principio sunt posita, Theologi nonnulli, minimè mali illi quidem, sed nõ satis acuti, quoquo modo possunt tergiuersantur. Romanam quippè ecclesiã à Romano pontifice discernunt: aiuntq;, hunc in fide errare posse, illam non posse. Sic sibi videntur omnia propemodùm argumenta diluere. Nam pleraq;, ex illis non ecclesię Romanę, sed summi Pontificis fidem impugnant. Atqui, ecclesiam Romanam isti, non Romanum episcopum ab errore vindicant. Verùm si de errore in fidei iudicio atque decreto loquimur, vtvere loquimur, nullum ego discrimen inter Apostolicam sedem, & Apostolicę sedi insidentẽ, inuenio. Primùm, quoniam, cùm ad sedem Apostolicam accedimus fidei oracula postulaturi, non singulos Romanę ecclesię fideles interrogamus, nec ecclesiam ipsam Romanam in conciliũ cogimus: sed pontificis maximi iudicium quęrimus, eiusque sententiam expectamus.

Nota distinctionem aliquorum.

Rursum, quoniã non Romanus populus est, qui ecclesiam vniuersalem docet ea, quæ ad fidem attinent, sed Romanus episcopus. Nec potestas iudicandi de causis fidei, ligandi, soluendi, pascendi, in populo Romano est, sed in Romano pastore vicario Iesu Christi. Concilia quoque non exigunt confirmationem & robur ab ipsa Romana plebe, sed à plebis Romanæ antistite.

Præterea, priuilegium firmitatis, vt antè probatũ est, Petro fuit peculiariter datũ. Ego, (inquit,) rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos. Et iterum, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quocirca si veræ Theologiæ rationem sequimur, quæ capite tertio explicata est, in Petro & successoribus primùm firmam certamque doctrinam assere mus, mox verò in ecclesia Romana, cuius Petrus cum successoribus & caput & fundamentum est. Atque illud etiã animaduerto, quòd sicut omnibus simul episcopis docentibus errores falsos, necesse esset sanè totam ecclesiã vario errore versari: ita si pastor ecclesię Romanæ errorem

Luc. 22.

Mat. 16.

fidei

fidei contrariũ decerneret, oues quoq; errãte pastore dispergerẽtur. Testimonia demũ, quę retulimus, id ferè probant, summũ ecclesiæ pontificẽ, Petri successorẽ & Christi vicariũ, cũ de fide pronũciat, errare nõ posse. Quo magis illos reprehẽdendos iudico, qui se dirempturos controuersiã putauerunt, si Apostolicã sedẽ ab Apostolico præsule secernerent. Nõ recipit istã responsionẽ rõ, asper natur, repellit. Illud potiùs sumit, errorẽ esse duplicẽ: alterũ personalẽ, alterum iudicialẽ. Nec.n. scholę propria vocabula, ẽt si minus Latina sint, auersari debemus, sed malle, quod Augustinus ait, apertos q̃ nitidos habere sermones. Error itaq; personalis priuatus est cuiusq; error: iudicialis est publicus. Edidit Innocentius huius nominis 4. in libros decretalium cõmentaria, si in his quicquã errati est, hominis nimirũ est, nõ pontificis, quanuis ea cõmentaria à pontifice edita sint. At si idẽ Innocentius in iudicio de fidei qõne definiret quippiam, quod reuera falsum esset, iam hic error à publico ecclesię censore proficisceretur: esset q̃ proinde iudicialis.

Vide lib. 5. c. 5. q. 3.

Error duplex.

58. d. Sedulo.

Qua ex re primum argumẽtum facilè refellitur. Nec enim historia fide digna docet Ioannẽ 22. post summum adeptum pontificatum, de eiusmodi re aliquid definisse, quin potius quum ad huius rei definitionem se pararet: vt Bdnedictus vndecimus in extra. sua ait, morte præuentus definire nequiuit. Nec, si antequam esset põtifex errorem illum habuerit: hęreticus cẽsendus est: sicut nec Irenæus, nec Chrysostomus, nec Theophilactus, nec Bernardus, quos re nondum expressè per ecclesiam definita, illius opinionis fuisse, sunt qui contendant: verè ne an falsò contendant, non est diei lociq; huius disputare.

Ad primũ respõ.

Ad secundum etiam eodem modo respondetur. Non enim Celestinus quicquam definiuit. Verba quippe Innocentij tertij sic habent. Licet quidam prædecessores nostri sensisse aliter videantur. Sensisse ait, nõ definisse. Sed ne innocentius quidem definit quicquam, sed explicat sententiã & opinionẽ suã inquiens, Non credimus, quòd in hoc casu is qui relinquitur, possit ad secũdas nuptias transire. Quod profectò verum est: quanquam per illam

Secundũ soluitur. c. Quãto. de diuor.

Innocentij decretalem non est firmiter definitum. Nec enim statim, si aliquid iuris volumine continetur, fidei dogma esse credendum est. Quod penultimo superioris libri capite latius explicatum est.

Tertio sit satis. Tertio verò argumẽto nullũ negotiũ est rñdere. Nam verbũ, iudico, frequẽter in ea significatione vsurpaẽ vt idẽ sit, qđ sentio seu opinor. Quomodo Alexander accipit, cùm ait, quosdam prædecessores suos aliter iudicasse.

Quartũ diluitur. At, quartum argumentum lõgè difficillimum est, nec potest ita breuiter expediri. Apertè enim Alexãder docet, consuetudinem illam ciuili etiam lege confirmatã, quæ testamenta minus solẽnia rescindit, & à diuina lege, & à patrum institutis, & à generali ecclesiæ censuetudine alienam. Quòd autem ex auctoritate pontificia hoc sanè loco pronunciet, illud est euidens argumentũ, quod sub interminatione anathematis prohibet, nequis eiusmodi audeat rescindere testamenta. Vnde & capite proximè sequenti iudicibus mãdat, vt in id genus causis tres duosvè solummodò testes exigant, nec ciuiles leges, sed canonica decreta sequantur. Si ergo iussit ecclesiæ pontifex, & anathematis interminatione iussit, vt nemo ea irritet testamenta, quæ duorum, vel trium testium sunt testimonio firmata: nimirum non vt priuatus quiuis homo, sed vt publicus ecclesiæ iudex eam quæstionem definiuit. Atqui non est Dei Euangelijque præceptũ, quod tamen Alexãder videtur astruere, vt omnes causę tribus dnobusvè tantum testibus absoluantur. Alioqui, non solũ Leo quartus, sed Syluester eriam in Synodi Romanæ capite 3. legem euangelio Deoq; contrariam edidissent. Decreuerunt enim, vt, nisi in 72. testibus, nõ damnaretur episcopus. Qua ex re intelligitur, legem ciuilem, quę tollendis è repub. fraudibus cauet, vt testamenta nõ valeãt, nisi quæ septem fuerint testibus obsignata, non esse legi euãgelicæ aduersam: quemadmodum ne illa quidẽ, quę, vt cõflatæ in episcopos inuidię occurreret, statuit, vt ad episcopi condemnationem duo solùm testes non sufficerent. Atq; si mortalium vita esset mediocriter instituta moresq; ad naturam nõ ad auaritiam cõpositi, duorum

2. quæs. 4 Nullam.

2. quæs. 4 Præsul.

homi-

hominum testimoniũ idoneũ profectò erat, vt quæcunque in iudicio causa finiretur. Sed sicut iuramentum à malo est, non illius, qui iurat, sed eius, qui verum dicenti non credit, sic plures quàm duos testes requirere, à malo quidem fuit non requirentis legis, sed hominis defraudantis. Sed hæc differere, non est huius aut loci, aut temporis. Illud propriè huc pertinet, an Alexãder errauerit.

Et quidem in decretis pontificijs duo cum primis distinguenda sunt. Vnũ est, tanquã intẽtio conclusioq; decreti: alterũ quasi rõ & causa à pontifice reddita eius rei, quã cõstituerit. Atq; in conclusione pontifices summi errare nequeunt, si fidei qõnem è apostolico tribunali decernant. Sin verò pontificũ rõnes necessariæ non sunt, nè dicã aptæ, probabiles, idoneę, in his nihil est, videlicet immorandũ. Non.n. pro causis vos à Pontificibus redditis, tanquã pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, consuetudinẽ illiusmodi, esse diuinæ legi contrariã, sed, qđ iuris peritis ferè placere video, iubet, vt in legatis pijs duo, vel tres solùm testes à iudicibus exigantur. Hæc decreti huius cõclusio est, hic finis: nec dubiũ est, quin rẽ eã põtifex iure quodã suo potuerit præscribere. Sed si in eius præscripti confirmationẽ Deuteronomij lege vtitur, hãc quippè diuinã nuncupat, si ad canonum statuta reuocat, si ecclesiæ morem affert, non est operæpretium rationes illas ad viuum resecare. Quemadmodum si concilia quædam definiant, duas esse in deitate personas patrẽ & filiũ, afferantq; in hoc illud quoq; Genes. testimonium, Pluit dominus à Domino, non protinus in fidei iudicio errãt, quãuis ex illo loco parũ aptè Trinitas cõprobetur. Extat itẽ synodus, vbi de perpetua Mariæ virginitate pronũciatũ est. Ea re suadẽda referũt patres portã apud Ezechielẽ clausam. Irrideat si qs vult, sed ridebit tamen frustra. Non enim semper patres in fidei quęstione causas afferunt necessarias, sed interdum verosimiles. Quòd si etiã pontifices huiusmodi ponẽdis causis quandoq; fallũtur, ne calũniandi sunt quidẽ, tantũ abest, vt inde loci huius auctoritas infirmetur. Porrò autẽ, si valere quicq̃ iudiciũ meũ põt, neq; in conũlusione

Gen. 19.

Eze. 44.

Alexander,neq; in causis errauit.Nam suis in vtroq; foro subditis ferebat leges,Hostiensibus nempè ciuibus ac iudicibus Vellenen.Non ergo legem ciuilem,qua imperatores in regionibus suæ ditioni subiectis vtuntur, improbare voluit Alexander:sed voluit iudices ēt laicos in ecclesiæ patrimonio nō ſm imperatorū leges, sed secundū statuta canonū de testamentis iudicare. Nec.n.equū esse censet,vt in rebus tēporarijs adiudicandis, tā sint solliciti sacri canones,q̄ sunt leges ciuiles: honestiusq; esse credit, in ciuitatibus & oppidis, quæ in ecclesiæ iure ac dñio sunt,nō legis ciuilis, sed canonū consuetudinē obseruari.Quo fit,vt,si decretalis huius ratio pressius teneatur,nō solum in terris Romanæ ecclesiæ subiectis, sed in quibuscunq; alijs,quæ sub episcoporū ecclesiarumq; dominio sunt,lex hęc Alexandri debeat seruari,non in his modò,quæ pietatis causa ecclesiæ relinquuntur, verumētiā in alijs quibusq; legatis. Honesta ergo Alexandri lex est,sancta,legitima.Sed ne in causis errauit quidem. Nā licèt nō sint necessarię, non sunt tñ prorsus ineptę. Cōsuetudo,(inquit,)quę plures q̄ tres, duosvè testes postulat,primū aliena est à diuina lege, veteris.s.instrumēti,quę duos solū tresvè, vt plurimū testes exigebat: alieni,quę duos solū tresvè, vt plurimū testes exigebat: alienā ēt à patrum institutis,hoc est, à more iureq; canonico,vbi in rebus præsertim tēporarijs duo testes sufficiūt: aliena demū à cōsuetudine ecclesię generali, quę in eiusmodi causis duobus,vel tribus testibus est cōtenta.Aliena aūt,nō quasi cōtraria,sed tanq̄ noua & extranea: ob idq; parū in ecclesię iudicio probāda. Quòd si hāc animi synceritatē dexteramq; de testibus opinionē,si hanc veteris legis ac iuris canonici consuetudinē principes seculi in tribunalibus suis sequi nolint,sed,vt fraudes tollant,maiorē testiū numerū in testamētis ciuiū suorū exigant,suo quidē iudicio liberè possunt vti, nihil.n.Alexāder impedit per illā epistolam decretalem:quę nimirum eos solùm ligat, qui ecclesię in vtroq; foro fuerint subiecti.Sed de 4.argum.satis superque dictum est.

Refellitur quintum. Quintū verò facillimè diluit ex ijs,quę in quarti argumenti refutatione sunt dicta.Causas enim pōtifices quā

doque

doq; adferũt,nõ quę cogant,sed quæ suadeãt. Nam,quia leges quasdam synagoga olim à Deo habuit, non modò ad gubernandum vtiles & accommodas,verùm etiam ad plebis cuiusque mores ac religionem instituendã prope modùm necessarias:ecclesia eas Christi in suũ vsum vendicauit. Quamobrem & summi pontifices & iuris periti horum auctoritate confirmati,leges aliquot veteres probatas rursum ac denuò restitutas ab ecclesia,diuinas vocãnt.Non q; Dei nunc præcepta sint,cùm lex illavetus sit abolita, sed q; Dei præcepta fuerunt, seruãda etiamnum à nobis,non ex vi quidem veteris legis,quod falso pontificibus doctissimis impingebatur, sed ex ecclesiæ noua institutione.Quæ tamen noua ecclesiæ institutio seu restitutio potiùs, ex vereri diuina lege probabiliter suadetur.

Ad sextum argumentum Turrecremata respõdet lib. 2.c.112.nullam esse inter pontifices illos pugnam. Quin Ioannes exponit Nicolaum. Nam post verba prædicta Nicolaus subiunxit, nec his quisquam putet obsistere, q; interdum Christus loculos dicitur habuisse: infirmorum enim personam Christus suscepit in loculis. Id verò est, quod Ioann.22.definiuit, nempè hęreticum esse negare, Christum & Apostolos aliquid habuisse in communi: q; contrarium ex Luc.22.Ioan.4.& 13.Acto.4.constaret. *Ad sextum respon. Card. de Turrecremata*

Ad septimum primo dicitur,quòd neuter ibi pontifex definiuit eiusmodi controuersiam. Respondent enim sepe Pontifices ad priuatas huius, aut illius episcopi quæstiones, suam opinionem de rebus propositis explicando, non sententiã ferendo, qua fideles obligatos esse velint ad credendum.Certè,vt de Pelagio taceamus. Nicolaus nihil eo loco, quod ad hanc quidem quæstionem attineat, decreuit. Non enim illi proposita fuerat quęstio, an Baptismus in nomine Christi collatus esset validus, sed an baptizatus à Pagano, vel Iudęo, verum baptismi sacramẽtum suscepisset. Obiter autem & in transcursu, cùm huic quęstioni propositę respõderet, de suo, non interrogatus, adiecit, baptisma in nomine Christi conferri. Qua in re falli sine dubio potuit. Imò adeò falsus est, vt in 4.sent.libro magnis argumẽtis ostendimus. *Septimũ soluitur.* *Mag.sẽt.*

Deinde

Deinde duo hi Pontifices fortasse nõ pugnãt. Nã Nicolaus intelligitur docuisse, qđ in simili necessitate, qualis Apostolorũ tempore fuit, si cætera paria sint, baptismus in nomine Christi nunc ẽt ratus erit. Pelagius autẽ definit, citra eiusmodi necessitatẽ nõ valere. Quemadmodũ si nunc deesset balsamũ, aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis sacramenta manu solũ imposita conficerẽtur, vt ætate Apostolorũ à principio statim fieri cõsueuit. At vbi nõ esset similis necessitas, nec ordinatio fortè nec cõfirmatio sine eiusmodi sacramentorũ materia valeret. Hæc autẽ de baptismo in nomine Christi cõem secuti opinionẽ diximus. Primùm enim nusquã, (vt ego quidẽ sentio,) baptisma in eã formã administratũ est, Ego te baptizo in nomine Christi. Quod & D. Ambr. & pleriq; alij vidẽtur intellexisse. Sed si qua eiusmodi forma Apostoli vsi sunt, ea fuit: Ego te baptizo in nomine Iesu Christi. Act. 2. 10. & 19. Deinde, non necesse est Apostolos sub alterutra illarũ forma, Baptismi sacramentũ cõtulisse. Nec si scriptura dicit, quicq̃ in Christi nomine fuisse gestũ, statim cogimur existimare, his conceptis verbis rẽ gestã administratamq́; fuisse. Exẽpla sunt in diuinis literis plurima. Illud est in promptu, In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Itẽ, Cæsis denũtiauerũt ne omnino loquerẽtur in nomine Iesu. Actorũ. 5. Item, Paulus dĩ fiducialiter egisse in nomine Iesu. Act. 9. Hebræis porrò id in alicuius nomine fit, qđ auctoritate ac virtute cuiuspiam transigitur. Quare qui regis loco & tanquam illius minister quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Rectè igitur qui tanquam Christi administri, in aqua & spiritu homines sanctificabant, eos in nomine Christi baptismi gratiam exhibuisse interpretamur. Non ergo necesse est sentire, quod Apostoli baptismi formam à Christo præscriptam immutarunt. Nam & hodie nos verè in Christi nomine, hoc est, loco, vi, & auctoritate, baptisma conficimus. At si prescripta illa formula nominis Iesu Christi Apostoli baptizarunt, non putandi sunt tamen Spiritus S. patrisq; nomen omi-

Forma qua utebantur Apostoli Act. apo.

Psal. 43.

omisisse: sed in nomine patris & filij eius Iesu Christi & Spiritus sancti baptizasse. Quod alterius loci est demonstrare. De septimo igitur argumento satis.

In octaui argumenti explicationē multa quidē dici possent, sed nos in pauca cōferemus. Sanè Gratianus 23. quæst. 7. audacius sane multo q̄ disertius ait, ilam Gregorij sententiā Euangelicæ & Apostolicæ doctrinę esse contrariā. A quo ego longè dissentio. Nā, vt Romanorū pontificum auctoritatē negligamus, nō possumus tamē vtiusque Gregorij & primi & tertij cōtemenere definitionem. Cùm fuerint ambo tū doctissimi tū etiā sanctissimi. Itaq; non errarunt, quod Gratian. falso existimauit, sed locuti sunt potius de ea, quæ ante matrimoniū per infirmitatē inepta erat ad copulam coniugalē, hoc est, vt scholæ verbis vtamur, quę erat impotēs ad soluendū debitū. Cuius simile exēplū habes de frigidis ca. consultationi. Atq; ipse idē Gregorius hoc modo sententiā suā explicat, in epist. ad Rauennatē archiepiscopū, referturq́; à Grat. 33. q. 1. ca. requisisti. Nec desunt huic argumento alię etiam responsiones, sed hæc & planior & expeditior est. Quam quoq; Gloss. sequit̄ 20. d. c. de libellis. in verbo, iunioris. *Ad. 8. argu. Gratianus*

In nono argumēto nobis Lutherani, præsertim Oecolampadius, Bucerus & Caluinus insultant. Sed pueriliter tamen. Quoniam librum illum Gelasij Romani pontificis non esse, magnis argumētis à me & animaduersum & patefactum est. Primum enim auctor opusculi dicit, esse recentem altercationem de veritate duarum naturarū in Christo. Non autem erat recens tempore Gelasij, sed olim profligata à Leone & concilio Chalcedonen. vbi Eutychis & Nestorij explosa sententia est. Rursum in toto libro nec Leonis, nec concilij Chalcedonensis meminit. Id quod maximè fecisset, si auctor esset Gelasius. Nam in epistola ad Faustum, huius concilij auctoritate libenter vtitur, libentius hic vsurus, vbi aduersarios posset tantę synodi testimonio reuincere. Ac certè cum Damasum contra Arriū citauerit, citasset ac multo magis etiam Leonem contra Eutychem, si post tempora Leonis scripsisset. Atqui Gelasius multis annis fuit Leone *Ad Nonū argu.*

posterior

posterior. Quid,q; auctor ille Damasum nomine episcopi Romani nullo alio honoris titulo retulit, quod à more posteriorũ pontificũ, cũ priorum testimonia referunt, valde est alienum. Præterea eius operis auctor ad probãdã vtriusq; naturæ in Christo veritatem, inter magistros ecclesiæ catholicos censet Eusebiũ Pamphili, eiùsq; testimonijs vtitur. Quẽ tñ apertissimum impietatis Arrianæ propugnatorẽ fuisse, Hieronymus affirmat in epistola ad Pammachiũ & Oceanũ, cuius initiũ est, Schedulæ. Quin etiã tanquã Arrianus, Eusebius hic cũ suis operibus damnatus est, actio. 5. & 6. septimæ synodi generalis. In asserenda itẽ Christi vtraq; natura, è patribus Latinis auctor ille solũ Ambrosiũ refert: qui si esset Gelasius, Hilarij, Hieronymi, Augustini testimonijs vteretur, nec quosdã Græcos ibi scriptores excitasset, qui Latinis demortui semp & sunt & fuerunt. At Gelasius scripsit de vtraq; Christi natura aduersus Eutychem & Nestoriũ. Nõ inficiamur, sed quinq; libros scripsisse legitur, nõ hoc paruũ opusculum, quod ementito titulo circũfertur. Gennadius quoq; contra Eutychẽ scripsit, cur magis hoc opus Gelasij quàm Gennadij fateamur? Fuit etiã Gelasius quidã episcopus Cæsareæ Palestinæ, quẽ Hieronymus tradit, quædã eo tẽpore scripsisse, sed celasse. Huic ego opusculũ tribuerem, nisi q̃ purum & politum sermonẽ dicit eũ Hieronymus habuisse, qualem in hoc libello equidem non agnosco. Nisi bono & eleganti auctori contigit malus & impurus interpres. Falluntur aũt qui opus hoc Gelasio pontifici Romano tribuunt, ex verbis illis, cum sedem Apostolicã vestra dilectio vnanimiter teneat, constanter prædicet, sapienterq; defendat, quo loco legẽdum esse fidem apostolicam, vel me nõ demonstrante lector probaturus est. Nec nouum est sanè, vt nomine pontificum Romanorũ, libri eiusmodi proferantur. Nam actione 5. synodi 7. Iconomachi duos libellos prodiderunt auctore Vigilio Roman. pont. Sed falso tamen. Atque, vt opus constaret esse Gelasij, nihil tamẽ affertur. Cum enim edunt libros de re qualibet Romani pontifices, sententiam suam, vt homines alij docti, exprimunt, nõ tanquam ecclesię iudices de

fide

fide pronunciant. Nonum igitur argumentum satis, vt arbitror, euidenter confutatum est.

Decimo aũt refutando, quæ Caietanus in illo 27. quæstionum opusculo dixit, non sunt hic ea nobis resumenda, ne acta agamus, quod vetamur veteri prouerbio. Quod iunc instat, id diligẽter explicandũ est, quid videlicet cõsequentiæ sit, vt si super Petrũ Christus ecclesiam ædificauit, Romana statim sedes ceteris esse præposita diuino iure intelligatur. Inde.n. plana quoq; erit illa collectio, si Petri fides iuxta Christi orationẽ non defecit, maiores ecclesiæ causæ ad Romanũ sunt episcopũ referẽdę. Video aũt, eiusmodi res planè & perspicue expedire non posse, nisi doctũ & intelligentẽ virũ. Cuius rei tantæ tãq; difficilis facultatẽ consecutum esse me nõ profiteor, secutum esse præ me fero. Ea.n. exponenda in hoc me opere suscepisse constat, nõ quæ essent peruia & omnium sermone trita, sed quæ vix adhibita etiã diligẽtia à doctissimis quibusq; intelligerentur. Quòd si succedat conatus, iure est laudãdus: sin verò nõ succedat, non est certè reprehendẽdus. Sed hæc hactenus. Rẽ iã ipsam explicemus. Primũ autẽ illud cõmemorandum est, quod alias sępe diximus, quæ Petro dicta in euangelio à Christo sunt nõ vt homini priuato, sed vt ecclesiæ pręfecto, ea ad successores quoq; sine vi aliqua aut literæ inuersione pertinere. Quẽadmodũ, quę Dñs apostolis cõmendauit æque cõgruẽtia fidelibus vniuersis, eadẽ futuris Christianis omnibus in sensu literali commendata sunt: iuxta id quod Christus ipse Mar. 13. explicuit, inquiens, quod vobis dico, oĩbus dico: vigilate. Vigilare quippè ad oẽs æquè pertinet: quare, etiã si Christus id nõ adeò disertè fuisset interptatus, vt ille explicuit, ita nos quoq; necessariò explicaremus. Pari itẽ rõne, quæ Dñs apostolis locutus est, ad ipsos quidẽ spectantia quatenus ecclesiæ sacerdotes: hæc non ad fideles oẽs, sed ad reliquos futuros in ecclesia sacerdotes catholici referimus. Quale illud est Lucæ. 22. Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Cum.n. Dñs pane & accepto & fracto, eleuatisq; in cœlũ oculis Deo gratias egerit, calicẽq; simul & acceperit & leuauerit, sine dubio

Decimũ soluitur

Vide Caietan. de prima. eccle. Rom. c. 13.

Marc. 13.

Luc. 22.

Eucha-

Eucharisticũ sacrificium, hoc est, gratiarum actionis, Iudæorũ ritu obtulit: nisi stultus fuit & ingratus, qui, cũ referre patri summã gratiam posset, quæ ab illo nobis acceperat summa dona eidẽ referendo, minimè retulisset. Iubens itaq; Apostolis suis Christus, vt hoc ipsi facerent, quod scilicet illũ videbant facere, nimirũ id præcepit, vt hostiam Eucharistię & gratiarũ actionis offerrent. Quod & Cyprianus ad Ceciliũ, & Irenęus li. 4. c. 32. diuine exposuerunt. Quia ergo sacrificiũ facere, sacrificorum & sacerdotum proprium munus est, quod eo loco Dominus Apostolis commendauit, id propriè ad futuros ecclesiæ sacerdotes spectat: nõ ad vulgus etiã mulierculariũ, quod hæretici credidere. Porrò quæ ijsdem Christus, quia pastores ecclesiæ futuri erant, mãdasse legimus, hæc ipsa episcopis & pastoribus succedẽtibus ad literã credamus esse mandata. Huius rei exemplum est illud Matth. 18. Quæcunque alligaueritis, &c. Et illud itẽ Ioann. 20. Sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritũ sanctum, &c. Hanc verò regulam si sacris literis explicandis tenuerimus, vitabimus proculdubio permixtã illã & tenebricosam confusionẽ, quã in scripturę intelligentia hæretici patiuntur. Quorsum hæc? Nempe, vt ea, quæ Petro in eũangelio dicta sunt, aptè ac prudẽter distinguamus: & si quid illi, vt priuato, congruit, hoc ad singulos fideles spectare existimemus. Cuiusmodi illud est, si peccauerit in te frater tuus, corripe illũ inter te & ipsum solum, &c. Sin verò quicquam illi conuenit, vt Apostolorum principi & ecclesiæ pastori, hoc citra controuersiam putemus ad succedentes in ecclesiæ pontificatu esse referẽdum, idque in genuino literæ sensu. Nam & quę legislator ciuilis suis delegatis præscribit, non ad eum solum cui viua voce loquitur, sed ad cæteros, qui illi in eodem officio succedunt, referuntur.

De consid. 2. c scriptura.

Math. 18

Deinde illud quoque magnoperè aduertendum est, Romanum pontificem Petro succedere, non esse per se quidem in sacris literis reuelatum, sed aliundè constare: ex eo scilicet, quòd historiæ grauissimæ prodidere, Petrum apostolum, suam cathedram Romæ demum collocasse,

cassе,ibiqúe cum essет episcopus,fuisse defunctum. Hoc Velenus,hoc Sebastianus Francus,hoc hæretici quidam alij negant: quinetiam aiũt Petrum ne Romam quidem inuisisse. Quod tamen,cum historici omnes graues prodiderint,malitiosе negatur. Non enim existimandi sunt isti,quod verbis negant,id mente sentire:nisi pueri & pueri stulti esse creduntur. Quid enim tam stultum tamque puerile dici potest,quàm si ea non esse olim in Rep.gesta negemus,quæ gesta esse vir quisq; ante nos grauissimus affirmauit? Quòd si eius rei,de qua differimus, auctores quæris:Dionysius vnus est in epist.ad Timoth. Dionysius Corinthiorũ episcopus alter est apud Eusеb.lib.2.eccle.hist.c.25. Tertius testis est Clemés in epistol.1. Quartus est Anacletus in epistola de ordinatione episcoporũ. Quintus est Marcellus 24.q.1.c.rogamus. Sextus est Leo in concione prima de festo Petri & Pauli. Septimus est Gelasius cum concilio 70.episcoporum. Octauus est Innocentius 3.in c.pervenerabilem,Qui filij sunt legitimi. Nonus est Nicolaus 3.c.fundamẽ.de elect.in 6. Decimus est Leo 9.in epist.synodica ad Petrũ Antiochenum patriarchã. Vndecimus. Cõstantinus in edicto ante Nicænã synodum.96.d.c.Constantinus. Duodecimus,Epiphanius hæresi 27.quæ est Carpocratis. Tertiusdecimus Irenæus lib.3.cont.Valent.c.3. Quartus decimus, Tertullianus lib.4.aduersus Marcionẽ.& lib.de præscr.hære. Quintusdecimus,Ambrosius in orat.cont.Auxentiũ de Basil. trad. Sextusdecimus,Hieronymus in lib.de viris illust.in Petro. Decimus septimus Egesipp.3.libro de exci.Hierosol.c.2. Decimus octauus Augustinus lib. 1. contra Iuli. Pelag. Postremus,Eusеb.lib.2.eccle.hist.c.14.& 15.li.quoque 3.c.2.& 25. Quibus locis ẽt refert,Origenẽ,Caiũ,Papiã. Tã verò multis & incorruptis testibus qui nõ credit, is aut stultũ aut hęreticũ certè se esse demonstrat: vt publicã Romanæ vrbis vocẽ, loca itẽ ipsa vrbis præterea-nus,quæ etiãnum vitæ mortiq; Petri testimoniũ perhibẽt. His itaq; positis,difficilis & per obscura quęstio faciè explicatur:quę quidẽ,vt dixi,doctissimos viros ita imolicuit,vt se expedire non valuerint. Quòd enim pastor

2.qu.7. beati.

post Petrum à Christo in ecclesia suffectus, potestatem Petri ordinariã habeat, ac cætera priuilegia propter ecclesiam Petro concessa, ex euangelio habetur: iuxta ea, quæ primo documẽto animaduersa nobis & demonstrata sunt. Quòd verò ille, quẽ Christus Petro mortuo suffecit, Romanus fuerit episcopus, è re gesta colligitur. Nã si Petrus semper Antiochiæ sedisset, vt cępit, sine dubio episcopus Antiochenus illi legitimè in pontificatum succesisset.

Sed & id postremo considerandũ, est enim res magna ac diligenti contemplatione dignissima, nõ illud modo ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apostolis expresse reuelatũ est, verùm hoc ẽt, quod ex altera propositione reuelata, & altera certa in lumine naturali, syllogismo collectioneq; euidenti cõficitur. Vt Christũ Dominũ habere voluntates duas, duosq; intellectus vtriusq; item actiones & creatã & increatã, aut Christũ ẽt ridere suapte natura, vt homines cæteros posse: in sacris fortè literis non habetur expressum. Sed quoniã traditũ in illis est: filium Dei esse hominẽ, & naturali ratione constat, omnem hominẽ habere voluntatẽ intellectumq; creatũ, operationesq; vtriusq; potentiæ ẽt creatas, omnem item hominem, vt flere, ita quoq; ridere posse: qui vnum quod libet horum negauerit, is hęreticus iudicabitur. Propterea quòd negando consequens, scilicet filium Dei habere intellectum intellectionemq; creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc est, filium Dei esse hominem. Esto aliud exemplum. Concilium Nicænũ in fide non errasse, aut Chalcedonense, aut Ephesinũ, nec in sacris libris, nec in Apostolorũ traditionibus explicatum est. Sed id solum, concilia in spiritu sancto legitimè congregata errare non posse. At, quòd concilium Nicænum, Chalcedon. Ephes. legitimè fuerint coacta, ex diuina reuelatione non creditur. Creditur tamen ex humana fide & traditione historiæ fidæ dignæ, per quam habemus, eas synodos indicentibus, & confirmantibus veris ecclesiæ pastoribus ex vniuerso orbe conueniisse. Vnde licet earũ rerũ certitudo ac veritas, quæ in eiusmodi concilijs

eilijs definitæ sunt,ex duobus quasi principijs pendere videatur,quorũ alterum reuelatum à Deo est,concilia videlicet legitimè congregata certissimæ veritatis esse:alterum verò sola certitudine naturali credatur, per ea quæ scriptores graues & incorrupti memoriæ prodidere. At hæreticus erit,qui negarit earum synodorum scita atq; decreta,non aliter ac si negaret euangelium.Esto quoq; aliud exemplum apertissimum.Quòd sacerdotes nostræ huius ætatis à veris episcopis ritè fuerint consecrati, nõ est sacris literis proditũ: sed res gesta potius est, quæ ex verbis & animo consecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio,quod humana certitudine tenemus, videlicet hos sacerdotes ritè initiatos esse, illud pendere necesse est,an in ecclesia nunc sit verum Eucharistiæ sacramentum.Quod qui inficiaretur,hunc ecclesia existimaret hæreticum. Tametsi illa solum enunciatio vniuersalis per reuelationem accepta sit,omnes veros sacerdotes, si rectã intentionem habeant consecrandi, verum Eucharistiæ sacramentũ conficere.Sed,quòd ij,qui modò viuunt, sint eiusmodi,non Euangelium solum, sed grauis & constãs naturæ ratio simul cum Euangelio probat. Ad enudem profectò modum, qui negauerit Romanum pontificem eandem habere potestatem, quam Petrus à Christo accepit,fidei aduersarius censendus est,quamuis ex Euangelio nihil aliud proximè colligatur,quàm Petri successores eundem habere cum Petro principatum. Quia si huic euãgelicæ conclusioni illam addas,episcopum Romanum esse Petri successorem,quam ex historijs à traditione virorum grauissimorum accepimus,manifestè colligitur Romanum episcopum & cęteris episcopis superiorem esse, & eandem habere in ecclesia potestatem & auctoritatem,quam habuit Petrus. Apte igitur summi Pontifices atq; prudenter testimonia illa Euangelica,ad Romanum episcopum, sedemq; Apostolicã retulerunt.

Quòd si sententia hæc nostra minus viris doctis fuerit probata,quanquam haud scio cur probetur minùs,habemus tamen adhuc alium huius rei explicandæ formã: vnde liqueat,Pontifi. Romanum ex diuina institutione

fuisse Petri in ecclesiæ totius pontificatu successorem, atque adeo Romanis episcopis ea testimonia conuenire, quæ Petri probant & primatum & fidē. Diximus quippe retro, fidem nostram non solum scripto, sed etiam traditione contineri. Ita, licet Romanos episcopos Petro succedere, in sacris libris non habeatur scriptum, ab Apostolis tamen ecclesiæ quasi per manus traditum est. Iam, & hæc fuerit Apostolorū viua traditio, ex his scilicet vijs manifeste cōstat, quas in tertio libro nosvel aperuimus, vel indicauimus. Non enim singillatim sunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione negotium lectori facessamus. Certè huius rei illud est euidens argumentū, & nō ante Phocam modò & Constantinum, non ante Nicænam solum synodum, verum etiam ante quemcūq; post Neronem imperatorem, ante quodcunq; ecclesiæ concilium, antè quoscunq; post Petrū pontifices maximos, sē per à viris ecclesiasticis Romanus episcopus Petri successor est agnitus. Atq; apostolicā traditionē fuisse, non obscurè tradit Anacletus Petri discipulus, in epistola prima de oppressione episcoporū, Sixtus primus ad Gallicanas ecclesias, Eleutherius ad easdē, Victor in epistola ad Theophilū, Sixtus secūdus in epist. ad Gratū episcopū, Zepherinus in epist. ad episcopos Sicilianos, Marcellus ad episcopos Antiochenę prouincię, Melchiades ad episcopos Hispaniarū, Marcus in epist. ad Athanasiū, Iulius ad Orientales episcopos. Nec verosimile fit, vt rē tam necessariā ad ecclesiæ vnitatem continendam, Christus Dominus Apostolis suis nō reuelarit. Si enim Moysi locus ille reuelatus est, quē Dominus elegerat, vt inde à Iudæis diuina oracula peterentur: quanto magis credendus est Christus Petro manifestasse, quisnā esset ille locus, vbi constituerat regni sui & principatū & sedem collocare? At que si vt transferretur ecclesia Hierosolymitana in ciuitatem Pella m, voce Domini sunt Apostoli admoniti, vt Euseb. 3. lib. eccle. hist. c. 5. & Epiphanius lib. 3. con. hære. c. vltimo referunt, multo magis credemus, vt è ciuitate Antiochena Romā emigraret Petrus, cathedrāque inde transferret, Dominicis oraculis fuisse commonitū.

Vide Innoc. 1. ad cōcil. carthagi. & Mileuitanum. Et Gelas. ad Anasta. Aug.

Quod

Quod si ita est, vt reuera est, nec aliud nisi absurdissime credi pōt, iā hinc fideles intelligāt, vnde illa vox Lutheranorū fuerit, qua inter cęteros ārticulos, Vvromaciæ propositos hunc ét posuere, vt abrogaretur Romani pontificis potestas, quā sibi sumit supra cæteros episcopos. Intelligāt rursum, quidnā illi moliantur, qui Romani episcopi monarchiā asserunt fuisse post D. Hieronymi tempus exortā. Nā qui Pocham scribunt instituisse, Romanā ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput, piè quidē fortasse id, nullius. n. animum ego iudico, sed imprudenter tñ scripserunt. Intelligant etiam vnde D. Thomas libro 4. aduersum gētes c. 76. affirmat, eorum pręsumptuosum errorem esse, qui se sub ducere nituntur ab obedientia & subiectione Petri, successorē eius Romanum pōtificem, vniuersalis ecclesię pastorem non recognoscentes. Intelligant demum, qua ratione Leo decimus Lutheri articulum vigesimumquintum cōdemnauerit in hęc verba. Romanus Pontifex Petri successor, non est, Christivicarius super omnes totius mūdi ecclesias, ab ipso Christo in beato Petro institutus. Decimo igitur argumēto, quoniam in eo exponendo difficultas erat maxima, nō potuit à nobis verbis paucioribus responderi.

Erasmus in cēsuræ epis. Hieron. quæ inscribitur, de oblatio. alta. Beatus Rhenanus in lib. Tertullia. de præl. hære. Matthæus Palmerius et Hermannus.

Ad vndecimum verò sic respondeo. Non est profectò admittendum, fidem etiam personalem Petri defeciisse. Nam Petri iudicium in fide publicū falsum asserere, hæresis est manifesta. Sed cum Apostolorum nemo in fidei doctrina errare posset, id peculiare Petri priuilegiū fuit, vt eius ne personalis quidem fides, deficere potuisset.

11. refellitur.

Quòd enim quidam afferunt, Christum Dominum recumbentium vndecim exprobasse incredulitatem, &c. hoc Petrum apostolum ne tāgit quidem. Nam cùm Lucas c. 24. scripsisset: Mulieres vndecim Apostolis, ea quæ à Domino audierant, annōciasse, nec illos credidisse mulieribus, sed earum verba deliramēta iudicasse, protinus subdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non enim cucurrisset, nisi credidisset. Et coniunctio aduersatiua, qua Euangelista vsus est, satis ostendit, Petro verba mulierū non esse visa deliramēta. Atque, oratio Christi

Mar. 16. Cōtra eandē florē cōment. in Psal. quæ Hieronymi titulo circumferūtur: in

illud psalmi. 88. Perfudisti eũ confusione. Luc. 22.

pro Petro fusa, id apertè demonstrat, Petri fidem non defeciſſe. At exponunt aduerſarij, oraſſe Dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, ſic.n. loquuntur, ſed nullius diſcipuli fides hoc modo defecit. Ita oratio Chriſti non in ſingulare Petri priuilegium cederet, quod nõ ſolum Chryſoſtomo, Theophilacto, Ambroſio & Bedę, ſed con textui etiam contrarium eſt. Cùm verò Ambroſius Petrum fidem amiſiſſe ait, nomen fidei pro fidelitate accipit, quam. ſ. amico ſuo, Chriſto non ſeruauit. Quanquã illud etiam eſt frequens, vt fides pro fidei confeſſione vſurpetur. At ridiculum eſt, vt ſi Chriſtus collegium Apoſtolicum increpaſſe dicitur, ſingulos, increpaſſe intelligatur. Quaſi verò non à Prophetis ſæpè populus arguatur, in quo multi eſſent, ad quos reprehenſio nullo modo attineret. De qua re libro quarto vberius diſputatum eſt. Id verò quod de Anaſtaſio & Honorio additur, non paruam ingerit quæſtionem. Quoniam ſi oratio Chriſti nõ ad Petrum modò, verùm ad põſteros quoque Romanos epiſcopos referenda eſt, qua ratione Petri fides nec publica nec priuata deficere potuit: eadem etiam nullius ſucceſſoris deficiet fides, nec in iudicijs publicis, nec in colloquijs, aut conſenſione priuata. Sin verò cùm ad poſteros oratio illa refertur, intelligenda ſolum eſt de fide publica, ſcilicet in quæſtionibus fidei decernendis: temerè profectò & inconſtanter eo teſtimonio videmur, Petri fidem etiam perſonalem vindicaſſe.

4. lib. eccle. Hier. cap. 8.

Huic loco Albertus Pighius Campenſis nõ aliter potuit occurrere, quàm omnes Romanos põtifices erroris nota liberando. Ita contendit nullum vnq̃ in hęreſim incidiſſe. Atque vt Anaſtaſium in libertatem aſſerere Gratianum vexauit contumelioſiſſimè, iuriſperitis turpiſſimè maledixit, vt verò Honorium tueretur, ſextæ generalis ſynodi exemplaria falſarios corrupiſſe, multis coniecturis suadere niſus eſt. Deinde etiam in eam opinionẽ inclinauit: vt crederet epiſtolam Honorij ad Sergium à Græcis de more ſuiſſe vitiatam: Synodum autem in eo iudidio deceptam. Quin adeò duorũ conciliorum ſexti & ſeptimi acta omnia calumniatus eſt, ac pro ſua certè

In diatriba de actis 6. & 7. Syno.

virili

virili amborum labefactauit & auctoritatem & fidem. Hæc verò Alberti opinatio, noua quidē in ecclesia est, sed ea etiam ratione confirmari potest, quod non est verosimile, vt homini, qui hæreticus esse possit, fidei summam Dominus commiserit Rectum enim est regula sui & obliqui, vt Aristoteles docet, quare si fides Romani pontificis dirigere ipsum non valet, multò minus, vt videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, quod imbecillus in fide, fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus episcopus iuxta Christi pollicitationem fratres suos confirmaturus est, firmum ipsum esse oportebit. Quanuis autem multis in locis dicat Pighius, sicut hic dicit, satis probabiliter de summi pontificis auctoritate: tñ non id spectandū est, quid dicat, sed quid consentaneum sit ei dicere: cui veritatem tueri ac retinere sententia est. Dicit itaq; ille multa multis locis de hac re quidem, sed aqua hæret, vt aiunt. Defendat Liberium Pighius, quem tædio victum exilii in prauitatem hæreticam subscripsisse, auctor est Hieronymus in Chronicis. Excuset Marcellinū, quē timore fractū idolis sacrificium obtulisse, memoriæ, proditū est. Victorē vindicet, qua Paulianistę suū esse mentiti sūt, vt scribi Euseb. 5. li. eccle. hist. cap. 2. Anastasium liberet, quem sine certo & probabili testimonio Gratianus hæreseos insimulauit. At, Honoriū qūo ab errore vindicabit? Quē hęreticū fuisse, tradit Psellus in carmine de septē synodis, Tharasius ad summos sacerdotes Antiochiæ, Alexādriæ, & sanctę vrbis, vt 7. synodo actione 3. scriptū est, Theodorus cū synodo sua Hierosolymitana in confessione fidei, quæ habetur eadē actione tertia, Epiphauius respōdens hæreticis in cōspectu concilij eiusdem actione 6. tomo 2. tota demū ipsa 7. synodus actione vltima, & in epistola ad omnes sacerdotes & clericos. Adrianus quoq; Romanus ipse pontifex in actio. 7. Synodi octauæ generalis, de Romano (inquit) pōtifice quenquam iudicasse non legimus: licet enim Honorio ab oriētalibus post mortem Anathema sit dictū, sciēdum tamen est, quòd fuerat super hæresi accusatus: propter quam solum licitū est minoribus maiorū suorū

motibus resistere. Hactenus Adrianus. Vbi etiam addit, sententiam in Honorium latam ex Romani Pontificis consensu fuisse. Id quod exploratum est in 6. syno. generali, actione quarta. Vbi Agatho in epistola ad concilium, Honorium ipsum anathematizat. Beda item, de natura rerum. c. 67. in sexta synodo (ait) Macharius cum suis sequacibus simul & præcessoribus, Ciro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus est. In libro præterea pontificali refertur Leo secundus sextam synodum suscepisse, in qua condemnati sunt, Cirus, Serguis, Honorius. Atque in fine sextæ synodi ponitur epistola Leonis ad Constantinum, vbi post susceptum confirmatumq; concilium Anathematizamus (inquit) Cirum, Sergium, necnon & Honorium, qui hanc Apostolicnm ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrina lustrauit, sed prophana proditione immaculatam fidem subuertere conatus est.

Preterea illud caput. si Papa 40. distin. quod pro nihilo habet Campensis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille vnus casus, in quo oues pastorem suum iudicare possunt, scilicet cùm fuerit hereticus, habetur, vt alia loco preteream, in quinta synodo Roma. 218. episcoporum, in hæc verba. A multis antecessoribus nostris synodaliter decretum atque firmatum est, vt oues pastorem suum nec reprehendere, nisi à fide exorbitauerit, præsumant. Idem tradit Anacletus in epistola 3. de patriarchis & primatibus inquiens. Pastor ecclesiæ, si à fide exorbitauerit, erit à fidelibus corrigendus: sed pro reprobis moribus magis est tolerandus, quàm distinguendus, quia rectores ecclesiæ à domino sunt iudicandi. Idé Eusebius docet ad episcopos Aegyptios, referturque 2. 9. 7. c. oues. Idem Ioannes Papa in epist. ad Zachariam. Idem in 8. syno. traditum est, vt nunc referebamus. Refert etiam Burchardus. li. 1. c. 138. 139. Calixtum, Clementem, Gagum, in hanc eandem sententiam. Non est igitur negandum, quin summus pontifex hæreticus esse possit, cuius rei exemplum vnum & item alterum forsitã proferetur, at quòd in fide, iudicio contra fidem definierit, ne vnum quidem proferri potest. Itaque obiectioni

posita

positæ hoc responsum habeto. Aliud est in Petro, quod spectat ad hominis priuatam excellentiam, aliud qđ pertinet ad cõem ecclesiæ vtilitatem. Quòd negarit Christum, hominis erat, q̃ confirmaret fratres, erat ecclesiæ. Illud propriũ, hoc cõe erat. Similiter, q̃ fides Petri propria semper interiùs seruaretur, hominis priuilegiũ erat, q̃ verò aliis confirmãdis solidam fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret, ecclesiæ publicum priuilegium erat. Romanus igitur episcopus non fuit hæres aut priuilegiorum aut culparũ Petri propriarum: quæ videlicet ex accidenti, publicæ Petri potestati cõiungebantur, sed successit in his, quæ spectabant ad ecclesiæ cões & necessarias commoditates. Nam priuilegia Apostolis à Christo cõcessa, aliter ad ipsos, aliter ad successores referunt. Quippè in Apostolis fuerũt ét priuilegia personalia amplioris gratiæ q̃ in posteris. Vt, verbi causa, per illa verba, quæcunq; ligaueritis super terrã, &c. & per illa, sicut misit me pater & ego mitto vos, &c. intelligimus, potestatem generalem in vniuersum orbem Apostolos suscepisse. Ita pares Petro dicuntur. 21. dist. cap. In nouo. & 24. q. 1. ca. loquitur. Sed episcopi posteriores non successere Apostolis in potestate generali extraordinaria, sed in ordinaria, quã singuli in suis ecclesijs Apostoli habuerũt. Vt Simeõ Iacobo in ecclesia Hierosolymitana, &c. Esto aliud exemplũ. Ex verbis illis, ego rogabo patrẽ, & aliũ paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis: rectè quidem Theologi colligunt, Apostolos post spiritus sancti aduentum in gratia confirmatos. Cæterùm non ita trãsijt hic spiritus in episcopos succedentes, vt in eis æternum maneat per gratiæ confirmationem, Quod Apostolis ex priuilegio personali donatum est, sed id solùm transit ad posteros ecclesiæ pastores, quod necessarium erat ad ecclesiæ communem vtilitatem. Sic omnino priuilegium fidei indeficientis, quod in Petro personale etiam fuit, ad episcopos Romanos transmissum est, non in eo, quod Petri erat peculiare, sed in eo, quod commune erat ecclesiæ. Vnde & aliæ obiectiones repelluntur, quæ pro Alberti sententia

positæ sunt. Non.n.fides interior Romani pontificis ecclesiæ est necessaria:nec illius occultus & priuatus mentit error ecclesiæ Christi nocere põt. Quapropter nõ est necesse, vt in interioris fidei conseruatione Romanis põtificibus Deus semper assistat. At,quod,dũ ea decernunt, quæ fidelibus credẽda sunt dumq; ecclesiã Christi in fide dirigũt,non deficiant,sed diuina manu teneantur: id ecclesiæ opus est,idq; proinde Romanis episcopis ẽt imbecillis,& alias priuatim errãtibus,nõ negabitur:ne videlicet per publicæ potestatis errorẽ ecclesiã faciãt in cõi veritatis ignoratione versari. Vndecimũ igitur argumentum abundè,ni fallor,confutatum est. At postremo argumento refutando illud non sunt lectores admonendi,est enim in promptu, malos vrbis mores, si quos fortè vrbs malòs habeat, non esse huius loci defendere. Nõ sumus tã rudes & stupidi, quã Lutherani nos esse calumniant. Oculos ẽt nos eruditos habemus,sed modestos tñ. Scriptum est enim,q; Patris nudata verenda boni filij aduersi veniendo texerunt. Aduersari autẽ id dicimur, quod reprobamus. Quid autem est, filios verenda patris superiecto dorsis pallio auersos operuisse,nisivt Gregorius ait,bonis subditis sic præpositorum suorum mala displiceré,vt tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum,inquit,auersi deferunt,quia iudicantes factum & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt. Sic magistrorum vitam discipuli probi iure apud se taciti reprehendunt,& eos,etiam cum displicent,venerantur. Super cathedram,inquit Christus, sederunt scribę & Pharisęi; quæcunque dixerint vobis facite, secundum verò opera eorum nolite facere. Sed hęc hactenus. Illud est potius lector admonendus,vt animaduertat,Romanas consuetudines, alias esse Romæ cum tota ecclesia communes: quas videlicet ex apostolorum Petri & Pauli traditione creditur accepisse. De quibus Augustinus in epist. ad Ianuariũ, numero 118. multa, sed plura fusius Innocẽtius primus in epistola ad Decentiũ tradit. Aliæverò sunt cõsuetudines,quas ẽcclesia Romana vel à se habuit priuatim institutas,vel à Petro quidẽ Apost. accepit,nõ tñ in vniuer-

Postre. dilu itur.

Gene. 9.

25. Mo- ra. c. 22.

d. 12. cap. illa.

vniuersum orbem promulgãdas. De quibus Augustinus diserte loquitur in epist.86.ad Casulanum,& in epis.118. 119.ad Ianuarium.Priores igitur cõsuetudines, quas ecclesia Romana non modo tenet, verùm etiam ab vniuersa ecclesia docet esse seruãdas,omnino tenere debemus: ut Iulius 11.dist.c.nolite. & Innocent.ea.dist.ca.quis nesciat.& Calixtus.12.dist.ca.non decet. & Gregorius ea. dist.cap.præceptis.docuerunt. Posteriores vero ecclesiæ Romanæ consuetudines non oportet priuatas ecclesias sequi, vt D.Augustin.locis positis tradidit,& Nicolaus. 12.dist.c.Scit.& Gregorius ea.dist.c.nouit. Idemque omnino traditur.31.dist.c.quoniam.& cap.aliter.In vna.n. fide nihil officit sanctæ ecclesiæ consuetudo diuersa: vt habetur de con.dist.4.c.de trina. Atque de huiusmodi consuetudinibus & Ambrosius & Hieronymus intelligendi sunt in ijs locis,quæ sunt obiecta.Illud verò,quod ex Trullana synodo affertur,facilè diluitur. Quoniam, vt superiore libro latius explicatum est, synodus hęc nullam habet in ecclesia auctoritatem,in his præsertim, in quibus contra ecclesiam Romanam Græca se contentione erexit. Nec conciliorum conatus de legibus aut ferendis aut abrogandis quicquâ valet,nisi summi pontificis decreto & sententia confirmetur. Et consuetudinem illam de ieiunio sabbati ex his esse constat,quas in posteriore genere collocauimus: vt etiam Ambrosius dicit.12.dist.cap.illa. Quocirca vanè de hac re à Concilio Trullano ecclesia Romana reprehenditur.Sextus igitur liber hunc in modum absolutus sit, quem plus fortasse nimio longum fecimus:tametsi non sunt longa, quibus nihil est,quod demere possis.

Sexti libri finis.

DE SAN-

DE SANCTORVM AVCTORITATE, QVAE SEXTO LOCO CONTINETUR, Liber septimus.

Caput primum.

Num. 1.

Sanctorum auctoritas sexto iã loco nobis constituendà est, quã hęretici, maximè Lutherani, de gradu deijcere moliũtur. Ac primũ quicquid anti qui sancti asserunt, incertum esse suadent, D. Augu. plurimis testimoniis, quæ retulit vniuersa. Grat. 9. dist. de cre. ex proœmio libri tertij de tri. ex lib. ad Vincen. victo. 2. ex epistola ad Hier. 19. ex epistola item altera ad Marcell. 7. ex epistola rursum ad Vinc. 48. ex epistola quoq; alia ad Fortuna. 111. ex lib. deniq; 2. de bap. contra Dona. cap. 3. His enim locis omnibus sui Augustinus similis idem dicit, hoc est, præter auctores sacros, qui libros scripsere Canonicos, alios omnes ita legendos, vt quantalibet sanctitate doctrinaque pol leant, non ideo verum sit putandum illud, quod asseuerint, quia ipsi ita senserunt: sed quia nobis vel auctorum sacrorum testimonio, vel probabili ratione id persuadere potuerunt: licereq; proinde contrà atque illi sentire, & salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atq; respuere. Hoc autem Diui Augustini testimonium tam constans, tamq; multis locis non obscurè repetitum, si verum esse credimus, fateamur necesse est, nullũ omnino à sanctis auctoribus firmum argumentum sumi posse, ad fidei theologiæve dogmata corroboranda. Id quod Diuus Thomas Diui Augustini auctoritate confirmatus 1. part. quæst. 1. ar. 8. ad. 2. arg. planè testatur in hæc verba, Auctoritatibus canonicæ scripturæ vtitur sacra doctrina ex necessitate argu-

argumentando,auctoritatibus aũt aliorũ doctorũ eccle-
siæ probabiliter arguendo. Atq; eius rei causam ẽt sub-
dit,q̃ innititur fides nostra reuelationi factæ ijs,qui ca-
nonicos libros scripserunt, nõ autem reuelationi si qua
fuit alijs doctoribus facta. Quòd si duo hi testes clarissi-
mi contẽnuntur,si rõ quoq; Diui Thomæ contemnatur,
rationibus certè alijs minimè contemnendis id ipsum
cõfirmari potest. Nam si in libro canonico vna quælibet
falsitas inueniretur,quemadmodum superiore quodam
loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret.
Cum ergo in libris sanctorũ scriptorum vnã,& item al-
terã falsitatẽ liceat reperire,vel in his ẽt,quæ ad fidẽ per
tinent,fit consequens, vt sanctis scriptoribus certã fidẽ
habere non sit necessarium, Scio, inquit Hieronymus, *In epi. ad*
me aliter hĩe apostolos,aliter reliquos tractatores. Illos *Theophi*
semp̃ vera dicere,istos in quibusdãvt homines aberrare. *lũ aduer*
Prẽterea,ne de singulorum auctoritate differatur,quã *sus Ioan*
incertã esse satis exploratum haberi põt, maius aliquid *nem Hie*
aduersarij conficere argumentando volunt. Nempè san *rosolymi*
ctos scriptores,etiã si pleriq; in eandem sententiã cõue- *tanum.*
niant,probabilẽ quidẽ fidem facere posse,certã nõ posse. *Num. 2.*

Nam plurimi ex eis asseruere,mũdi huius partes om
nes non eodem simul die,sed multis potius fuisse editas,
ornatas,absolutas. Asseruit certè in Bas.hom.2.exame-
ron, & alijs sequentibus. Euse. id principio suæ chrono-
graphicæ,Chrys.homi.secunda super Genesim, Dama.
li.2.suæ theologiæ,Ambr.lib.1.Exameron.cap.7. Greg.
32.moralium cap.10. Sed & mag.senten.in 2.dist.12.&
13.Hieronymum in hanc sententiam citat. Posset autẽ
facilè tum Bedam,Rabb.Strab. tum alios huius ordinis
viros commemorare,qui cõmuni sensu opera illa, quæ
Geneseos 1. cap.enarrantur, sed diebus succedentibus
condita esse intellexerunt. At communis hic sanctorum
cõsensus nullum argumentum certum theologis submi
nistrat,quin vnius Aug.opinio cęteris omnibus aduersa
probabilis semper in ecclesia est habita:non itaq; ex cõ
muni sanctorum sentẽtia firmum argumentũ promitur,
quo conclusiones theolo gicæ aut etiam fidei dogmata

confirmen-

confirmentur, Atq; huius rei, vt in eodē versemur, aliud quoq; exemplū proferre possumus. Plurimi nanq; ex sanctorū scriptorū numero tradiderunt, Moysen Dei naturā, dum in hoc mortali corpore viueret, apertè &, quod dici solet, ad facié nō vidisse. Tradit ita Hier. ad Damasum papā in sextum c. Isaiæ, Greg. Nazanzenus 2. li. suæ Theologiæ, D. Greg. 18. moralium ca. 36. Chryso. homi. 14. in Ioannem, Cyrillus lib. 1. in Ioannem c. 22. Euarist. Pap. in. 1. sua epistola decreta. Dio. in li. de mystica Theo. c. 1. Orig. lib. 1. periar. c. 4. At opinio Augu. contraria nō modò non est reiecta, verùm etiam habetur apud Theologos probabilissima. De communi igitur sanctorum consensione nihil certi in theologia conficitur, id quod hoc etiam argumento confirmari potest.

August. sequutus est Basiliū hom. 1. Exa. et Ambrosium 1. Exa. ca. 2. Num. 3.

Sancti nanq; omnes, qui in eius rei mentionem inciderunt, vno ore asseuerarunt, Beatam virginem in peccato originali conceptam, hoc videlicet Ambr. astruit super psal. 118. concione. 6. hoc August. super psalmum. 34. in illum versiculum, Ego autem cū mihi molesti essent, &c. & lib. secundo de baptismo paruulorum capit. 24. & 10. super Genesim, ad literam capit. 18. & lib. 53. cōtra Iulianum cap. 9. hoc Chrysost. super Matthæ. hoc Eus. Emis. in. 2. concione Natiuitatis Domini, hoc Remigius super psalmum vicesimum primū, & Maximus in sermone de Assumptione Beatæ virginis astruxere. Idem quoque affirmat Beda in homilia super Missus est. Anselmus in libr. cur Deus homo, capit. 16. Bernardus in epistola ad Lugdunenses. 174. Erardus episcopus, & martyr in concione quadam de Natiuitate Beatæ virginis, sanctus Antonius Paduanus in concione etiam de Natiuitate eiusdem sanctæ virginis, sanctus Bernardinus in sermonum suorū opere tertio, in tractatu de Beata virgine, cōcione 4. Diuus Bonauentura 3. senten. distinctione. 3. quæstio. 1. articul. 2. Diuus Thom. 3. parte. quæstio. 27. articul. 2. Diuus Vincen. in sermone de Conceptione Beatæ virginis. Diuus Anton. 1. parte. titul. 8. Damas. lib. 3. sentētiarum suarum. Hugo de sancto victore de sacram. part. 2. cap. 4. & cum nullus sanctorum contra venerit, infirmū

tamen

tamen ex omnium auctoritate argumentū ducitur:quin potiùs contraria ſnīa,& probabiliter & piè in eccleſia defenditur.En Argumentum illud Achillicū, quo Eraſmus omnium ēt ſanctorum teſtimonio non ſe exiſtimat obruendum,ſi quando vniuerſis repugnauerit.Cuius ſentētiæ ratio ēt illa ſuffragatur,quod ſancti vniuerſi , præter auctores ſacros,qui libros ſcripſere Canonicos,humano ſpiritu libros ſuos ediderunt. Nam ſi ſpiritu ſancto inſpirante ipſi etiam locuti ſunt,nihilvidetur obſtare,quo minùs eorum libri in canonicis habeantu r.Infirmus igitur hic locus eſt,quo ſanctorum auctoritas continetur. Humana.n.veritas firma & certa eſſe nō poteſt.Omnis quippè homo mendax.Oſiander verò. 1. lib.Anno in Armoniā euangelicam,illud argumentum addit, quòd omnes veteres commentatores à tempore apoſtolorum,id quod Matthæus de Chriſto affert,ex Aegyptovocaui filiū meū, in genuino literæ ſenſu ad Iſraelem referunt , iuxta allegoriā verò ad Chriſtum.Cùm tamen,vt ait,allegoria,vtcunque fingatur,cōſtare non queat,quoquo.n. te vertas, nihil ſimile videtur eſſe , præterquàm quòd vtrique fuerunt in Aegypto.Ita contendit,literæ ſenſum à principio capitis de Chriſto domino eſſe , qui Rex Iſraelis eſt , & auroræ meritò comparatus.Quòd ſi in ſacrarum literarum expoſitione ſancti omnes errant,horum certè auctoritas firmum argumentum theologis exhibere nō poteſt. Ecce argumenta quibus aduerſarij noſtri locum hunc aggredi & expugnare contendunt.

Caput ſecundum.

NObis autem pro eius defenſione vehementer pugnā dum eſt,illudq; in primis ponendum,de auctoritate ſanctorum,tripharіam diſputari poſſe.Primùm de vnius aut alterius proprio placito , quale fuiſſe videtur Auguſtini de opere ſex dierum. Rurſum de communi plurium ſanctorum conſenſu,à quo tamen vnus aut alter ſanctorum deſciuerit , Poſtremò de omnium vnanimi concordíque ſententia, nam de his omnibus facta in argumentis mentio eſt.

Num. 1. Auguſt. ſecutus ē Orig. 1. Peri. Origenes. verò Cle. Alex. 6. Stroma.

Id

Id rursum considerandum est, sanctorũ testimonia re
Num. 2. ferri posse vel ad philosophię confirmãda dogmata, vel ad assertiones aut fidei aut Theologiæ comprobandas. Erant enim ex sanctis scriptoribus quidam non in sacris literis modò, & alijs quæ ad Christianam pertinebant disciplinam eruditi verum etiam in his, quæ philosophi tum de natura tum de moribus docuere.

Num. 3. Illud demum & quidẽ diligẽtissimè est aduertendũ, inter auctores ẽt ecclesiasticos duo esse disputationũ genera. Alterũ earũ rerum, quæ verè ad fidẽ spectant doctrinamq; catholicã: Alterum earũ, quæ citra iacturã pietatis ignorari nõ ab imperitis modò, verũ à doctis ẽt possunt, qđ nec fidei dogmata sunt, neq; ex illis deriuantur.

Hæc autem duo rerum genera non est facile discernere, quoniam & si nonnulla, quæ alioqui per se quidẽ ad fidem pertinebant, vt Apostolis, Prophetis, atque euangelistis reuelata, in dubiũ venire possint, antequàm sint ab ecclesia definita: sed id tamẽ per ignorantiã fit, quavi delicet excusantur, qui ea vertunt in quæstionem, quæ aliàs diuinitus sunt tradita, vt processionem spiritus sancti à patre & filio tanquã abvno principio, ante ecclesię definitionem Græci quidam negare sine culpa potuere, tametsi euangelium id Apostoliq́ue tradiderunt. At hęc nos sub priori genere complectimur: quippè cũ fidei catholicę dogmata non ex accidenti imprudentiũ hominum ignorãtia, sed ex diuina reuelatione l hoc sanè loco metiamur. Illud ergo asserebamus esse difficile ad discernendum, ecquæ res sub illud primum genus, ecquæ autẽ sub hoc secundum sua quasi sponte, & natura veniant. & quidem generaliter, vnaq́ue comprehẽsione in promptu definire licet, in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quæ apostoli vel scripto vel verbo ecclesię tradiderunt: illa rursum, quæ inde certa connexione probantur existere, Quemadmodum in secũdo genere ea sunt, quæ neque à Christo neque ab Apostolis accepimus, neque ex ijs certò colliguntur, quæ Christi & apostolorum auctoritate retinemus. At omnia hęc speciatim certa definitione præscribere vix possumus, quanquam exemplis peculiari-

peculiaribus quædam horum iudicare possumus. Vt verbi causa, an gratia, qua iustificamur, qualitas quædam sit animo impressa, quæ ipsi præstet & esse & viuere, vnde qualitates aliæ consequantur, hoc est, virtutes quædam tum theologicæ, tum morales infusæ, per quas animus diuinas & supernaturales habeat actiones, inter scholasticos quidem disputatur. Item an Sacramenta, quæ causa gratiæ & virtutum esse dicuntur, hmõi effectavi quadã, & qualitate inexistente diuinitus indita efficiãt nec ne, magna multorum dissensione certari solet. Huius generisve rò qõnes in posteriorum ego numerum redigo, neque sacrarum literarum testimonia de his qualitatibus intelligenda esse existimo: neq; controuersiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad sperandum, ad amandum, ad implẽdum legem, ad perseuerãdum, de qualitatibus potissimùm esse, sed de Dei auxilio gratuito & speciali. Rursum, si quis fortè curiosè dissererevolue rit, an euangelista Ioannes è vita iam excesserit, an potiùs cum Elia & Enoch maneat viuus, vtq; iam mortuus fuerit, an caro eius viderit corruptionẽ, an proximè fuerit suscitatus, vtrinq; rationes afferre poterit: & salua fide vtrumlibet vel probare vel improbare. Nã tametsi statutum sit omnibus hominibus semel mori, sedvnum aut alterum ex illa generali lege per priuilegium eximere, non perinde sacris literis aduersatur: vt non queat in dubium reuocari. Triaverò hæc principia, qm̃ per se ipsa rationi consentiunt, non est opus diligentius persequi: nam si quę sunt perspicua, in quibus non est controuersia, viri docti argumentari non solent: perspicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. His itaq; omnium assensu approbatis prima conclusio est.

quæstiones curiosæ.

Caput tertium.

SAnctorum auctoritas, siuè paucorum siuè pluriũ, cùm ad eas facultates affertur, quę naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat: sed tantum pollet, quantum ratio naturę consentanea persuaserit. *Num.* 1.

Primum quidem, quoniam ſancti auctores non erant adeò ſoliciti in Philoſophiæ dogmatis perſcrutandis, quin philoſophorum libros, vt totos ſeſe diuinæ ſapientiæ dederent, aut valere ſinebant, aut etiam interdum à limine ſalutabant. Gregorius quippè Nazanzenus & Baſilius tredecim annos, omnibus libris ſeculiarium remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſe referuntur à Ruffino, libro eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſuæ ſecundo cap. 9. & Hier. in proœmio commentariorum. 3. lib. ſuper epiſtolam ad Galat. pluſquam quindecim anni ſunt (iniquit) ex quo in manus meas nuſquam gentiliũ literarum quilibet auctor aſcendit: & ſi quid fortè inde dũ loquimur obrepit, quaſi antiqui per nebulam somni recordamur. Et de ſtudijs noſtrorum paulò pòſt, quotuſquiſq;, ait, nunc Ariſtotelem legit? quanti Platonis vel libros nouere vel nomen. vix in angulis ocioſi eos Senes recolunt. Ruſticanos verò & piſcatores noſtros totus orbis loquitur, vniuerſus mundus sunt. Hactenus ille. Plura exempla non quæro, cùm manifeſtius hoc ſit quàm vt pluribus indigeamus.

Grego. *Naza.* *Hiero.*

Accedit quòd ex ſanctis antiquis nonnulli Phyſicen & Metaphyſicen vel non habuere quidem, vel certe leuiter attigerunt. Alijverò magna ex parte fuere Platonici, priuſquam conuerterentnr ad fidem. Quamobrẽ cùm in Philoſophiæ quæſtiones incidũt, aut vulgi & Rhetorum opiniones ſequuntur, aut etiam quas à Platonicis acceperant, in Chriſtianorum ſcholam inuehunt. Ita viri docti errores fortè quoſdam (quod ad Philoſophiam quidem humanã attinet) in ſanctis antiquis deprehendunt. Atq; huius rei exẽpla proferre facillimum eſſet, ſed non libet etiam in his paruis maiores noſtros deſignare.

Num. 2. Secunda concluſio, Vnius aut duorum ſanctorum auctoritas, etiam in his quæ ad ſacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum ſubminiſtrare poteſt, firmum verò non poteſt. Ita deſpicere, & pro nihilo habere impudentis erit: ſuſpicere & habere pro certo, erit omnino imprudentis. Atque hanc concluſionem demõſtrat ratio illa manifeſta, cui nulla prorſus

ſus via occurri poteſt. Quòd cùm ſanctorum quiſq; , his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, ſpiritu fuerit humano locutus, & aliquãdo vel in eo errarit, quod ad fidẽ ſpectare poſtea demonſtratũ eſt, apertè conſtat ex huiuſmodi auctoritate exploratã fidẽ fieri nõ poſſe. Quo in loco admonendi ſunt, hi qui præceptis Theologiæ nullis acceptis, poſt bonas, quas vocant, literas, ſtatim ad ſanctorũ vetervm lectionem appellunt animum.

Non enim quæcunque ibi legerint, ea ſunt probanda omnia. Nec quemquam hoc errore duci oportet, vt ſi quid Ambroſius aut Hieronymus contra morem doctrinamque huius temporis fecerint locutive fuerint: idem ſibi arbitretur licere.

Primùm, quoniam res nonnullæ non erant tunc adeò in eccleſiæ definitæ, vt nunc eſſe videmus. Deinde, quoniam magnis illi & diuinis bonis quandam licentiam faciendi dicendique aſſecuti ſunt, quæ non eſt paſſim cuilibet permittenda. Atque etiam ſi noſtra hac ætate illi fuiſſent, quędam profectò aliter & facerent & loquerentur. Quid: quòd, vt antè dicebamus, in rebus quoque ipſis, quæ ad fidem attinent, ſancti nonnunquàm errauere? à quibus ſi ne tranſuerſum quidem vnguem diſcedendum ſit, neceſſe eſt ſanè in magnos quandoq; errores, fidei etiam aduerſos incurrere.

At Gela. 15. diſt. decre. c. ſancta Romana probat opuſcula Cypriani, Chryſoſtomi. Greg. Nazãzeni, Baſi. Ambroſij. Nihil ergo in his fidei catholicæ contrarium reperitur. Alioqui cur Ruffini opera non eodem modo ibi probata ſunt, ſed potiùs reprehenſa: quod Hieronymus eũ in quibuſdã de arbitrij libertate notauit? Cur itẽ Origenis libri damnantur, non ẽt Ambro. aut Cypria. ſi hi quoq; in nonnullis fidem orthodoxam contra dixerunt? Aut igitur damnentur oẽs, in quibus error aliquis doctrinæ ſanæ contrarius inuenitur, aut probentur oẽs quamlibet vno, & itẽ altero errore ſint aſperſi. His videlicet argumẽtis Gloſſ. 9. diſt. decre. docet, ea D. Aug. teſtimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligenda eſſe ẽm illa tẽpora, cum ſcripta ſanctorũ patrũ authentica nõ *Num.* 3.

erant, libet enim verba Gloſſæ vſurpare. Sed hodie, (inquit,) iubentur oīa teneri vſq; ad vltimū iota. Verùm hic error ab alijs cōfutatus non deſiderat orationem meam.

Num. 4. Quid enim? An hoc agere Gelaſius voluit, in veterum libris non eſſe quicquā erroris? Atqui laterē, vt aiunt, laue rit quiſquis iſthuc conetur. Hanc ſiquidem fœlicitatem Deus in ſolis diuinis voluminibus ineſſe voluit, quemad modum Aug. grauiſſimè ac veriſſimè tradidit. Cætero qui nemo quantumuis eruditus & ſanctus non interdum

Nota allucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur. Sāctus verò is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizādos. Sāctus fuit, qui in Chriſti corpore & ſenſum pœnæ & dolorem fuiſſe negauit. Sanctus fuit, qui in Chiliaſtarum dogma deſcendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterij culpam vxorem repudianti alterū matrimonium conceſſit. Sanctus fuit, qui animis piorū vſq; ad iudicij diē veram fœlicitatē ademit. Sanctus fuit, qui animā hominis ex traduce eſſe putauit. Sanctus fuit, qui animā Adæ ante corpus fuiſſe editā opinatus eſt. Sancti fuere, qui angelos multis ante mundū corporeū æternitatibus creatos eſſe exiſtimarūt. Atq; horū opuſcula à Gelaſio comprobata sunt. Hos ego tñ reuerētiæ cauſa proprijs nominibus nō appello. Malo.n. antiquitati ſanctitatiq; parcere, q̄ otioſo lectori facere ſatis. Legentur itaq; à nobis patres veteres, cū reuerentia quidē, ſed vt homines, cū delectu atq; iudicio. Quod ſi quis aliter ſapit, nec ſanis cōſiliarijs acquieſcit, hic iā nō ſanctorū religione, ſed ſuijpſius amore capitur: & ſub veterum nomine no-

Vincent. uas opinationes inuehere conatur. Qua de re Vincent.

Lirinen. Lirinen. O rerū, (inquit,) mira conuerſio. Auctores eiuſdem opinionis catholici, conſectatores verò hæretici iudicantur. Abſoluuntur magiſtri, condemnantur diſcipuli. Quod quidem mihi diuinitus promulgatum videtur eſſe iudicium, propter eorum maximè fraudulentiā, qui cùm ſub alieno nomine hæreſim cōcinnare machinētur, captant plerunque veteris cuiuſpiam viri ſcripta paulò inuolutiùs edita, quæ pro ipſa ſui obſcuritate dogmati ſuo cōgruant: vt illud, quod proferunt, nec primi, nec

ſoli

soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam odio dignam iudico. Quòd sancti cuiusque viri memoriam, tãquam sepultos iam cineres, prophana manu ventilant, & quæ silentio operire oportebat, rediuiua opinione diffamant, sequentes omnino vestigia actoris sui Chain, qui nuditatem venerandi Noë non modò operire neglexit, verùm quoque irridendam cæteris enunciauit. Longè aliter fratres illi sui, qui nuditatem ipsam reuerendi patris nec suis temerare oculis, nec alienis patere voluerũt: sed auersi, (vt scribitur,) texerunt eũ. Quod est, erratum sancti viri nec ad probasse, nec prodidisse. Hactenus ille. Ac rursum. Quid, (inquit,) si in ipsa vetustate duorum, aut trium error deprehendatur? Curabimus omnino, vt paucorum inscitiæ vniuersalis concilij decreta præponantur. Quæ si desint, collatas inter se maiorũ sententias lector consulat eorum, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen ecclesiæ catholicæ communione ac fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quidquid nõ vnus aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemque consensu, apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit: id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Hæc Vincent. Lirinens. non minus prudenter quàm verè dicit. Quibus ex rebus Caluini calumnia facile retundi tur, qua apud regem Galliæ Franciscum, vt Lutheranorũ impudentiã excusaret, Catholicorũ innocentiã traduxit. Cum.n. Lutheranis verissimè ac grauissimè obijceretur, quod patrũ essent vbiq; & contẽptores & aduersarij: multa, ait Caluinus ignorarunt sancti illi viri, sæpè inter se conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant. Tum deinceps quotquot patrũ errores colligere potuit, falsò etiam illis afflictos, enumerat, quæritq; cur nos itẽ à patribus discedamus? Nos autem Diui Augustini partitione primùm vtimur; qui libro aduersus Iulia. 1. cap. 2. alia sunt, (inquit,) in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atq; optimi regulę Catholicæ defensores, salua fidei compage non consonant: alia verò, quæ ad ipsa fidei pertinent fundamenta. In prioribus illis à patribus

Gen. 9.

Num. 5.

Num. 6.

nos quandoque discedimus: in posterioribus Lutherani. Ac nos quidem modestè ac reuerenter oculos à patrum errore auertimus: Lutherani autem patres, aut irridendos, aut certè despiciendos propinant. Deinde nos ab vno interdum aut altero patrum dissentimus: at Lutherani ab oĩbus consentientibus sępè dissentiunt. Aliud est autem vnius, aut duorum sanctorum priuatũ dogma repellere, quod hac secunda conclusione aliquando licere dicimus, aliud verò contra omnium communem fidem & doctrinam dicere, quod quatenus liceat & quomodo, sequentibus conclusionibus demonstrabitur. Si prius tamen explicatum fuerit quid sibi ecclesia velit, cum sanctorũ patrũ libros approbat. Id nanq; à nobis in hac fortè disputatione desideratur. Nõdum.n. argumenta diluimus, quæ illius Glossę opinionem confirmabant.

Num. 7. Ecclesiastici auctores etiam probatissimi non eodem gradu & loco sunt omnes. Nec magnoperè conandum est eorum hìc stultitiam refellere, qui libris canonicis Hieronimi, aut Augustini opuscula æquarint. Quemadmodum autem res à Deo conditæ probatæ quidem fuere vniuersæ (*vidit* enim Deus cuncta, quę fecerat, & erant valde bona) sed rerum variæ differentesque naturæ non eundem locum, vim, stabilitatem accepere. Nam sunt corpora cœlestia & corpora terrestia. Sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Alia

1. Cor. 15 claritas solis, alia lunæ, alia stellarum. Stella enim à stella differt in claritate. 1. Corint. 15. Sic sanè scriptores ecclesiastici probati sunt, qui scilicet Spiritus sancti illustrati luce ecclesiam ipsi illustrarunt. Sed alia tamen claritas Matthæi, alia Hieronimi, alia Isaiæ, alia Ambrosij. Atque auctores canonici, vt superni, cœlestes, diuini, perpetuam stabilemque constantiam seruant. Reliqui verò scriptores sancti inferiores & humani sunt, deficiuntque interdum, ac monstrum quandoque pariunt, præter conuenientem ordinem institutumque naturæ. Quin ergo probatur Eusebius Cæsarien. episcopus? Quin Ruffinus? Quin Origennes? Nã & hi ecclesiam Christi suis literis illustrarunt. Nempè aliud fuit errare in rebus obscuris,

&quæ

& quæ non erant eo tempore explicate ac definitæ: aliud in apertis, & quæ tunc etiã in ecclesia firmissimè credebãtur. Illud aut Cypriano, aut Amprosio, aut Augustino accidit: hoc Origeni, Eusebio ac Ruffino. Ciprianus item, Ambrosius, Hieronymus in nullo à sanctæ Romanę ecclesiæ consortio deuiarunt, nec ab eius fideli prędicatione seiuncti sunt, sed communionis ipsius gratia semper fuere participes, vt Gelasij verbis etiã vtamur, at Origenes deseruit vnitatẽ & fonș Arrij iure ac meritò existimatus est. Hinc schismaticus à Gelasio dicitur. Hinc etiam Eusebius Origenis laudator nimius, Arrij fautor acerrimus reprehenditur. Nam Ruffinus vir alioqui religiosus, preterq̃ ꝙ in libero arbitrio re videlicet manifestissima errauit: Origeni Origenisq; discipulis vehemẽter fauisse conuincitur. Fuit autẽ ecclesia sẽper non solum cauta, sed etiã acris & seuera in Origenistas, vt à quibus grandẽ in doctrina ecclesiastica pestẽ fuerit experta. Sed de secun. conclu. satis. Iam pergamus ad reliquas.

Tertia conclusio. Pluriũ Sanctorũ auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamãtibus, firma arguméta Theologo sufficere & præstare non valet. Id quod ex secundo argumento antè posito satis ostẽditur. Angelos quoq; esse corporeos, Augustinus ac pauci quidam alij inter veteres sanctos asseruerunt: & quamuis opinio hæc falsa sit, sed tanquam fidei aduersa ex communi veterũ sententia euinci non potest. At Thomas Vvalden. in prœmio doctrinalis fidei antiquæ docet, ꝙ maior pars patrũ ab Apostolis senserit, id esse catholicæ ecclesiæ fidem. Idem quoq; Vincen. Lirin. tradit in lib. aduers. propha. nouationes. Vera sunt hæc, non inficior. Sed tunc, cum vnius aut paucorũ contrariam sententiã ecclsia penitus explosit: vt illorũ qui putarunt ab hæreticis veniẽtes esse iterum baptizandos illorum etiã, qui Melchisedech non hominẽ quẽpiã, sed Spirituũ S. esse dixerunt. Vtrũque. n. horũ post ea tẽpora ecclesia sẽper exhorruit. Porrò autẽ si vnius, aut paucorũ opinatio nõ fuerit ab ecclesia reiecta, tũ plurimorũ auctoritas, quẽadmodũ diximus, nihil certũ firmũq; cõficiet. De tertia igit cõclusione hactenus

Num. 8.

Aug. de Eccle. dog.

Tho. vual densis carmelita.

Num .9. Quarta conclusio, Omniũ etiam sanctorum auctoritas in eo genere quæstionum, quas ad fidem diximus minimè pertinere, fidem quidem probabilem facit: certam tamen non facit. Quam ego conclusionem postremo illo argumento abundè probatam existimo. Quòd enim ea controuersia non sit ex illarum numero, quæ catholicam fidem, aut promouere, aut immouere possint, vel ex eo perspicuum est: quod beatam Virginem à peccato originali fuisse penitus liberã, è libris sacris iuxta germanũ literæ sensum nusquã habeẽ. Quinimò lex generalis in eis traditur, quæ vniuersos filios Adã, carnali scilicet propagatione creatos, sinè vlla exceptione cõplectitur. Nec verò dici põt, per traditionẽ Apostolorũ id in ecclesiã descendisse. Cũ huiusmodi traditiones nõ per alios, q̃ per episcopos illos antiquos, & sanctos auctores Apostolis succedẽtes, ad nos vsq; peruenerint. At cõstat, priscos illos scriptores nõ id à maioribus accepisse. Traderent. n. bona fide & ipsi posteris suis. Nõ igitur ad fidẽ illud attinere põt, quod neq; in sacris literis, aut Apostolorum traditionibus inuenitur, neq; ex eis certa valet cõnexione confici. Cæterũ, q̃ opposita etiam assertio, hoc est, D. Virginẽ peccatũ originale à parentibus cõtraxisse, non sit in numero dogmatũ catholicorũ, manifestissimè colligitur ex eo, quod à lege vniuersali per singulare priuilegiũ vnã Dei matrem excipere sacrarum literarum fidei nullo pacto aduersum est. Alioqui cùm sacræ literæ in vniuersum clament, non videbit me homo & viuet; Deum nemo vidit vnquam, qui Paulum aut Moysem excepisse, sacras literas contra pugnasset. Atque ea causa est, nisi toto cœlo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus 4. nec cõcilium Lateranen. sub Leone 10. nec synodus Triden. sub Paulo & Iulio tertijs inchoata, eam quæstionem definierunt. Neutram enim ex illis opinationibus, poterant tanquam dogma catholicum approbare, Ita is errauit, qui asseruit, erroneum esse, aliquem præter Christum à lege illa originalis peccati liberare. Errauit ac multo etiam magis Basilienſe concilium, cùm definiuit, doctrinam illam, quæ docet beatam virginem Mariam nun-

quam

quam originali subiacuisse peccato, tanquam cõsonam scripturę sacrę ac fidei catholicę amplectendã fore, nulliq; de cętero licitum esse in contrarium docere. In pari quippe errore versantur, qui alterutrã partem ad catholicã fidem attinere posse credunt. Difficile est hoc dicere. Credo, si in cõcione quæratur, at hoc loco & disputatione facillimum. Non.n. hic cum vulgi imperitia certamus, sed eos instituimus, qui veræ germanæq; Theologiæ solidam & expressam effigiem tenere cupiunt, nec fugientes vmbras persequi. Propositum est autem, veri reperiẽdi causa, & contra nostros & pro alienis etiam dicere: &, cum res postulat, vtrosq; nullius accepta persona reprehendere. Atq; in eo opere maximè, quod ad ecclesiæ publicam vtilitatem cupimus, priuatis non debuimus affectibus inseruire. Nec deerunt post hæc etiam exviris planè doctis, qui me obiurgent, erunt etiam qui vituperent: ꝙ in quæstionem multis nominibus inuidiosam consulto & cogitato inciderim, vt rem aliàs grauissimam nullius in Christiana religione esse momenti asseuerarem. At ego & beneuolos obiurgatores placare, & inuidios vituperatores confutare possum: vt alteros reprehendisse pœniteat, alteri didicisse se gaudeant. Non mihi, fateor ingenuè, aliavia patuit ad illud Erasmi argumentum eludendum, quo sanctorum auctoritatem acutè ille quidem tentauit eludere. Nec fuit integrum, quod hæreticis semper proprium fuit, antiquorum patrum libros corrumpere, & bonam etiam partem voluminum detrũcare, vt ore saltem reclamãte, licet conscientia possem, Bernardũ, Augustinum, Ambrosium, aliosq; itẽ patres in ea fuisse opinione negare. Quid enim prodest, si verum scire cupis, sanctorum testimonia membrantis inscripta radere, cum animo insculpta abolere non possis? Porrò, si vt sanctorum auctoritatem in doctrina catholica tueremur, quod erat ecclesiæ Dei apprimè necessarium, quorundam opinationes, ne dicam factiones, asseruimus non esse ad fidem & mores necessarias, quid est, per Deum obsecro, quòd nos ea de revaleat quisquam aut admonere amicè, aut inimicè insectari? Atque hæc quidem hactenus in

quartæ conclusionis cõfirmationem dicta sint. In qua ẽ causa habemus testem satis idoneum & grauem Vincẽt. Lirinen. in libro aduersum prophanas nouationes. Vbi antiqua(ait) sanctorum patrum cõsensio nõ in omnibus diuinæ legis quęstiunculis, sed solùm in fidei regula, magno nobis studio & inuestiganda est, & sequẽda. Id quod quinta cõclusione explicandum est. In qua, quoniam huius loci cardo vertitur, & si multa prætereunda, multa tamen dicenda sunt, & ad cognitionem sacrarum literarũ vtilissima, & ad scholæ vsum necessaria.

Vinc. Lirinensis.

Quinta igitur conclusio est. In expositione sacrarum literarum cõis omnium sanctorum veterũ intelligentia, certissimum argumentum Theologo præstat, ad Theologicas assertiones corroborandas. Quippè cum sanctorũ oĩum sensus Spiritus sancti sensus ipse sit. Quã ego conclusionem magnis quidem argumentis confirmaturus sum, & quæ, nisi me fallit animus, controuersiã decernere ita possint, vt inter catholicos vltrà referri qõ nequeat. Aggrediar autem ad eam rem, si priùs pauca quasi de fama Caietani dixero. Ego virum hunc, vt sæpè aliàs testatus sum, semper feci maximi. Plurimum.n. ecclesiã Christi suis literis iuuit. Longum est autem hominis commẽdare siuè eruditionẽm, siue ingenium: molestum etiã vniuersa ipsius opera cõmemorare. Illud breuiter dici pót, Caietanum summis ædificatoribus ecclesiæ parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinã suam quasi cuiusdã lepræ admixtione fœdasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certè ingenij dexteritate confisus, literas demum sacras suo arbitratu exposuisset, fœliciſſimè quidem ferè, sed in paucis quibusdam locis, acutiùs sanè multo quàm fœliciùs. Nam & vetustæ traditionis parum tenax, & in sanctorum lectione parum quoque versatus, libri signati mysteria ab his noluit discere, qui non suo sensu illa, sed maiorum traditione, vera scilicet verbi Dei claue, aperuerunt. Ita, quum plurima scripsisset egregiè, vertit ad extremum omnia, & nouis quibusdam scripturæ expositionibus aliorum, quæ vel grauissimè dixerat, aut eleuauit, aut imminuit certè auctoritatem.

Num. 10.

Inui-

Inuitus quidem facio, vt doctissimum virum nomine ẽt expresso reprehendã, sed, cũ nominis ac gloriæ celebritas hoc loco à Lutheranis obijceretur, notandã temeritatẽ putaui. Atq; error, in quẽ incidit, est eiusmodi, vt eũ ego submouere omni ratione debeã, nec sine summi tñ viri aperta reprehensione possim. In initio siquidẽ commentariorũ in Genesim, si qñ, (inquit,) occurrerit nouus sensus textui consonus, quãuis à torrente doctorũ sacrorũ alienus, æquũ se præbeat lector censorem. Et Paulò post, nullus, (ait,) detestẽ nouũ sacræ scripturę sensum, ex hoc qđ dissonat à priscis doctoribus, non.n. alligauit Deus expositionẽ scripturarũ sacrarũ priscorũ doctorũ sensibus: sed scripturę ipsi integræ sub catholicæ ecclesiæ cẽsura. Alioqui spes nobis & posteris tolleretur exponendi scripturã sacrã, nisi transferendo, vt aiunt, de libro in quinternũ. Hactenus ille. Ac ré vera sequi maiores nostros pet omnia & in illorũ vestigijs nos quoq; pedes nostros figere, vt pueri faciũt per lusum, nihil videtur esse aliud, quàm ingenia nostra dãnare, iudicio nos priuare nostro & facultate inquirẽdæ veritatis. Sequamur veteres, bene habet, sed vt duces nõ vt dominos. Nõ enim fidei nostræ dominaturi sunt, nec illis ita debemus esse addicti & mancipati, vt sacris literis exponẽdis nullum habeamus arbitriũ. Hoc scilicet argumẽto Caietanus moueri potuit, vt quintę cõclusioni aduersaretẽ. Nã Lutherus crassioribus coniecturis commoueri solet. In prologo siquidem assertionis suorum articulorũ, patrũ auctoritate dicit neminẽ esse cogendũ, quòd in omnium scriptis multi inueniãtur errores, sępe sibijpsis pugnẽt, sæpe inuicem dissentiant, & scripturas torqueant. Leges aũt interpretandi verbi Dei nullas patitur. Quòd verbũ Dei non debeat esse alligatum, sed liberum. Quòdque eiusdem sit leges cõdere & interpretari. Quare homines legum quidem humanarũ certos interpretes esse posse, diuinarum autem nullo modo. Hanc eandem sententiã tenuit Vuicleffus apud Thomam Vualden. lib. doct. fi. anti. doctrin. 3. eandem quoq; Petrus Abailardus tenuit in ipso statim suarum disputationum exordio: vt auctor

Si nouus sensus est sed nõ à sanctorũ sensu discors et dissidens: benè haberet forte. At nouus sensus, qui ita à priscorũ sententia discrepet & abhorreat vt sit verè cõtrarius, erroneus sit necesse est. De hoc autẽ Caietanus loquitur, vt patet. Num. 1. & Tho. Val.

elt

Bern. est D.Bern.in epis.ad Inno.nu.190.Ecclesiasticorũ doctorum, inquit Bernardus,vnã oĩum de hac re Petrus Abailardus dicit esse snĩam,& ipsam ponit ac spernit, & gloriatur se habere meliorẽ, nõ veritus contra præceptum sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri.In eadem ẽt erroris naui fuere Arius, Nestorius,Eutyches,Dioscorus, vt septima synodo actio.1. Anathematismo 7.Basilius ipse fatetur. De Ario certè eiusque discipulis habes testem Alexandrũ Alexandriæ episcopum lib.1.histo.trip.ca.14. Nestorius autem dum eloquens fuisset,& se putaret doctum,libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse,vt lib.12.hist.trip.cap.4.refertur. Eadem etiam via ingressus est Paulus Samosatenũ, Eusebio auctore libr.7.ecclesiast. histor.cap. 26. Seueriani quoque eadem via ingressi sunt,vt i em Euseb. lib.4.eccle.histo.ca.29.testatur. Quid verò Vincentius Lirinen. aduersus prophanas nouationes de Origene referat, nõ pigebit adscribere: vt vel hoc vno exemplo viri pij sacris literis exponendis discant esse modesti. Cùm igitur is auctor Origenis ingenium,eruditionem, eloquentiã, virtutesque alias admirabiles extulisset:hic idem,ait,tãtus ac talis,dum gratia Dei insolentius abutitur, dũ ingenio suo nimium indulget,sibique satis credit, cũ paruipẽdit antiquam Christianæ religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere præsumit, dum ecclesiasticas traditiones & veterum magisteria contemnens,quædam scripturarum capitula nouo more interpretatur, meruit vt de se quoq; diceretur: si surrexerit in medio tui prophe-

Sept.Synodo

Euseb.

Vinc.Lirinensis.

Deu.13.
Num.12

ta,&c.Deuter.13. Hæreticorum itaq; & schismaticorum communis fuisse videtur Caietani illa sentẽtia.Nec ego hic tamen hæreticos volo argumentãdo reuincere. Quid enim illis facias,qui eadem impudentia & apostolicæ sedis iudicia,& conciliorum dogmata, & apostolorum traditiones, & sanctorum omnium doctrinam contemsere?Aduersus Caietanum omnis oratio suscipitur à nobis,qui,vt erat ingeniosus, nostras rationes expenderet:vtque erat pius, auditis grauissimis testimonijs minimè

nimè refragaretur. Atque nobis vnum ſat erat, ita nobis maiores noſtros tradidiſſe. Sed Caietanus auctoritatem cõtemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum ſua ratione contendere. Quanquam à philoſophis quidem rationem philoſophicę concluſionis iure forſitan poſtularis, in ſacrarum autem literarum intelligẽtia maioribus noſtris debes, nulla etiam ratione reddita, credere: & quas ſententias de lege, de fide, deque religione ab illis accepiſti, defendere. Ego verò eas defendam, ſemperq; defendi. Nec me ex eo ſenſu, quem à patribus accepi, vllius vnquam ratio, aut docti, aut indocti mouebit. Sed age ratiocinemur, oſtendamusq; in expoſitione ſanctarum ſcripturarum concordem antiquorũ ſenſum eſſe tenendum, ſi volumus eſſe catholici: Sed prius tamen quid maiores noſtri de ea re ſenſerint, explicemus. Quãdo enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim, non modo Theologorum ratiocinationibus, verum etiam teſtimonijs antiquitatis.

In expoſ. Sanct. ſcript. tenẽdis eſt ſenſus antiquorũ concors.

Clemens in primis ad diſcipulos Hieroſo. Relatũ eſt, (inquit) quoſdam docere, non ſm traditionẽ patrum, ſed iuxta ſenſum ſuum. Multas enim ex his quæ legunt ſecundum ingenium hominum veriſimilitudines capiunt. Ideo diligenter obſeruandum eſt, vt lex Dei non ſecundũ propriam intelligentiam doceatur. Sunt enim multa verba in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt trahi ad eum ſenſũ, quem ſibi quisq; ſponte præſumpſit. Quod fieri nõ oportet. Non enim ſenſum, quem extrinſecus attuleritis, alienum & extraneum debetis quęrere, ſed ex ipſis ſcripturis ſenſum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam diſcere ſcripturarum, qui eam à maioribus ſecundum veritatẽ ſibi traditam ſeruat: vt & ipſe poſſit ea, quę rectè ſuſcepit, competenter aſſerere. Hactenus Clemens. Qui & li. 10. recogniti. (ſi liber hic modò recipit) documẽtum hoc à Petro apoſtolo ſe accepiſſe teſtatur,

Clemens Papa. Num. 13 Epiſt. 5. 37. diſt. c Relatũ. Lex Dei, non eſt, docendæ ſecundũ propriã intelligẽtiam.

Dionyſius item 1. ca. lib. de cæleſti Hierar. Ad ſanctiſſimarum (ait) ſcripturarũ intelligentias, prout illas à patribus accepimus, contuendas pro viribus pergamus. Ac credit eodem teſtis locuples Irenæus, qui etiam ſcribit

Dioniſius

Irenæus.

lib.

lib.4.cap.63. expositionem legitimam scripturarum per traditionem maiorum accipiendam.

Hær.61. Epiphanius rursum, cùm hęreticos, qui se vocabant apostolicos, refutat, scripturæ (inquit) speculatione indigent, ad cognoscendam vniuscuiusq; argumenti vim & facultatem. Oportet autem & traditione & vti, nõ enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Hæc Epiphanius. Ttraditionem autem sinè dubio vocat intelligentiã & sensum à patribus acceptum. Illam enim clauem verbi Dei esse, auctor est Petrus, apud Clementẽ li.10.recogni. hanc aũt legisperiti habuisse dicuntur, ad quos, scilicet traditiones Moysis & seniorũ quasi per manus venerãt.

Clemens ẽpp.

Clemens Alexandrinus. Clemens verò Alexãdrinus Stroma.li.7.qui aduersus ecclesiasticã traditionẽ scripturas interpretãtur, hos regulã veritatis amisisse affirmat. Et postea eodẽ quoq; li. de hæreticis differens, glorię (inqt) tenentur desiderio, q ea quæ ex sua natura cõueniunt, sermonibus diuinitus inspiratis tradita, à beatis apostolis & magistris, sua sponte fallaci sapiẽtiæ simulatione corrũpunt per alias tractationes, humanis doctrinis resistẽtes diuinę traditioni. Nã inter eos viros qui tãti erãt in ecclesiastica cognitione, quid restabat dicendũ à Martione, Prodico, & similibus, qui nõ sunt ingressi recta via? neq; n. eos, qui præcesserunt, superare poterãt sapiẽtia, vt aliquid adinuenirent ijs quæ ab illis verè dicta sunt. Sed benè cum eis actũ esset, si scire potuissent ea, quæ prius sunt tradita. Atq; Ori

Orig. genes tractatu in Matth.29. Quoties hæretici, inqt, canonicas ꝓferũt scripturas, in quibus oĩs Christianus cõsentit & credit, videnẽ dicere, Ecce ĩ domibus verbũ est veritatis. Sed nos illis credere nõ debemus, nec exire à prima & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quẽadmodũ ꝓ successionẽ ecclesię Dei tradiderũt nobis. Hęc Ori.

Cap.7. Ambrosius quoq; tertio ad Gratianum de fide libro, Seruemus (ait) præcepta maiorum, nec hereditaria signacula ausi rudis temeritate violemus, librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum?

Alij legunt designare.

Hieronymus insuper in epist. ad Euagrium, reuolui me,

me(inquit)ad veterum libros,vt viderem quid ſinguli di
cerent,vt tibi quaſi de multorum conſilio reſponderem.
Et deprehẽdi,horum omnium opiniones ad vnum com-
putum peruenisſe, vt dicerent Melchiſedech hominem
fuiſſe Chananæum. & poſt multa, quæ narrare longiſſi-
mum eſt,Habes(ait)quæ audierim, quæ legerim de Mel
chiſedech. Meum fuit recitare teſtes, tuum ſit de fide te-
ſtium iudicare. Quod ſi oẽs repuleris,tuũ certè illũ ſpiri-
tualẽ interpretẽ non recipies,qui tãto ſupercilio & aucto
ritate Melchiſedech Spiritũ ſanctũ pronũciauit, vt illud
veriſſimum cõprobarit,quod apud Grẽcos canitur:impe *Notæ*
ritia confidentiã,eruditio timorẽ creat. Et in Danie.12.
ca.Scripturæ(inquit)ſanctæ intelligentiã abſq; Dei gra-
tia & doctrina maiorũ ſibi imperitiſſimi vel maximè vẽ-
dicãt. Et in epiſtola illa ad Paulinum celebri, multis &
teſtimonijs exemplisq; & rationibus elegantiſſimè do-
cet,neminem in ſcripturis ſacris ſine præuio & monſtrã-
te ſemitam poſſe ingredi. Id quod Clemens Alexand.5. *Clemen.*
Stro.lib.docuerat.Et Cicero,in vniuerſum Nulla ars (in *Alex.*
quit)literis ſine præceptore & interprete percipi põt. Is
aũt ad ſacras literas ſine doctore aggrediẽ,qui ne glecto
nẽſu antiquorũ patrũ, arcanã ſcripturã ex ſuo interpretaẽ.
His etiã ſimilia concinit Auguſtinus in libro de vtili *Vide et*
ra.cred.ad Honoratũ ca.7. cum.n. ſacros iſte libros ſine *eundẽ Au*
aliena ope & legere & intelligere ſe poſſe arbitraretur, *guſtin.*
ta ne eſt Auguſti.ait? Nulla imbutus poetica diſciplina *proœ.lib.*
Terentium ſinè magiſtro attingere non auderes. Aſper. *de doctr.*
Cornutus,Donatus, & alij innumerabiles requiruntur, *Chriſti.*
t quilibet poëta poſsit intelligi,tu in ſanctos libros ſine
uce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſenten
iã.& c.17.Si vna quæq; diſciplina(inquit)quanquã vilis
t facilis,vt percipi poſsit,doctorẽ aut magiſtrũ requirit,
uid temerariæ ſuperbiæ plenius,quã diuinorũ ſacramẽ
orum libros ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere?Ha
enus Auguſtinus.Gregorius etiam li.28.mora.ca.9.hãc *Greg.*
tiam concluſionem confirmat,exponens de ſanctis do-
oribus illud,ſuper quo baſes illius ſoli datæ ſunt.
Vnum his Caſſiodorum adijciam in proœmio lib.di-

uinarum

Cassiod. uinarum instítu.dissérentem in hæc verba. Ad diuinam scripturam ascendamus per expositiones probabiles patrum,velut per quandam scalam visionis Iacob, vt eorũ sensibus prouecti, ad cognitionem domini efficaciter peruenire mereamur.& lib.eod.ca.11.Sunt nonnulli(ait) qui putant esse laudabile, si quid contra antiquos sapiant,& aliquid noui vt periti videantur,inueniant. Et ca. eiusdem libri 25. Cuncta(inquit) quæ antiqui expositores probabiliter dixerunt, solicita mente tenenda sunt: illa verò quæ ab eis intacta sunt relicta,nè infructuoso labore fatigemur,primùm rimanda sunt,quas virtutes habeant,aut ad quæ nos instituta perducant.

Adde huc quoque Grego.Nazan. & Basil. qui vt libr.
Cap.9. 11.Eccles.histo.Ruffinus tradit,diuinarum scripturarum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorũ scriptis & auctoritate secuti sunt. Quos & ipsos ex apostolica successione intelligentiæ regulam suscepisse constabat.Hactenus ibi. Atque hæc satis erant homini modesto,vt in nostram sententiam induceretur.Nã clarissimis monumentis contestata consignataque antiquitas quem non moueat?Certè cum Clementem, Dionysium,Irenæum,Epiphanium,Nazan.Basi.Amb.Hiero. August. Cassio. Bernar.audio vnum idẽ proferentes,non existimo totidẽ hominum doctissimorũ quidẽ & sãctissimorũ,attamen hominum,me audire sententiam: sed Catholicę Ecclesiæ,cuius illi fuere columnæ præcipuę.Nec enim aliud viri illi omnes tanto consensu sensisse credendi sunt, quàm quod communiter ecclesia catholica sentiebat. Sed habemus præterea grauiores testes ad huius rei fidem plenam & integrã faciendã. Dixerit.n.fortasse quispiã testimonia ferè illa,quę retulimus,aduersum Lutheranos magis,quã Caietanũ facere.Nõ enim hic adeò fuit insolens. vt aut omnino veterũ magisteriũ cõtemneret, aut eorũ in sacras literas cõmentaria. Negauit solũ cõmunem antiquorũ intelligentiã certã esse lineam, ad quam intelligentias nostras semper dirigere debeamus. Id quod non dum adhuc videmur refelliſſe. Verùm, vtcunque hæc habeant,placet mihi iugulum causę petere,

ac pro-

ac propiùs conferre pedes, vt Caietani error certissimis argumentationibus refutetur.

Primùm autem in synodo sexta generali sess. 11. ob id dãnati sunt Origenistæ, quòd easdem expositiones, quas hic nouas Caietanus infert, conati fuerint contra maiorum traditionem inuehere. Multa alia, ait Sophronius, extra apostolicam atque paternam traditionem asseruerunt, paradysi plantationem proijciẽtes, in carne Adam formatum fuisse nolentes, ex eo Euam formatam fuisse vituperantes, serpentis sonitum refutantes. Hactenus ille. Est autem probata hæc Sophronij epistola Synodica actione 13. eiusdẽ sexti conci. generalis. Deinde Canon. 19. Synodi Trullanæ sic habet. Oportet eos, qui præsunt ecclesijs, clerum & populum docere, ex diuina scriptura colligentes intelligentias & iudicia veritatis, & non trãsgredientes iam posítos terminos, vel diuinorum patrum traditionem. Sed etsi ad scripturam pertinens controuersia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quàm quomodo ecclesię luminaria & doctores suis scriptis exposuerunt, & maiorem ex his laudem assequãtur, quàm si ea quæ à se dicuntur, componant. Ne dum quando; ad id hæsitant, ab eo quod conuenit excidant. Hactenus concilium Trullanum.

Num. 14.

Sexta Synod. generalis.

Adhæc, cùm de intelligentia illius testimonij Ioannis Euangelistæ, ad Iesum autem cùm venissent, vt viderunt eum iam mortuum, &c. inter fideles quęstio esset exorta, eaque ad Viennen. Conci. referretur, Clemens concilio præsidens ita loquitur. Nos ad sanctorum patrum & doctorum communem sententiam apostolicę considerationis aciem conuertentes, sacro approbante concilio declaramus, &c. Sedes ergo apostolica & Viennen. concilium, cùm de fide & intelligentia sacrarum literarũ pronunciant, sanctorum cõem sensum tanquam Thesei filũ tenent, eosque quasi duces intelligentiæ sequuntur.

Ioan. 19.

Clem. 1. de sum. Trini.

Concilium quoq; Lateranen. sub Leone decimo, acti. 11. præcipit omnibus, qui Euangelicã veritatem populũ docturi sunt, vt sanctam scripturam iuxta interpretationem doctorum, quos ecclesia, vel vsus diuturnus approbauit.

bauit,explanent. Nec quicquam eis proprio ſensu contrariũ aut diſſonũ adiiciant, sed illis ſemper inſiſtãt,quæ à præfatorũ doctorũ interpretationibus nõ diſcordant.

Synodus Tridentina.

Eſt pręterea idem definitum apertius in ſynodo Triden.ſeſſ.4.in hæc verba. Decreuit sãcta ſynodus ad coercenda petulantia ingenia,vt nemo ſuę prudẽtiæ innixus in rebus fidei & morũ ad ædificationẽ doctrinæ Chriſtianę pertinentiũ, ſacrã ſcripturam ad ſuos ſenſus contorqueat,aut contra eũ ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater eccleſia, aut etiã contra vnanimẽ conſenſum patrũ ipsam ſcripturam ſacram interpretari audeat.Hactenus concil.Triden. Poteram huc addere decretũ quintæ ſynodi ex Iuone titulo 11.li.2.cap.14. Alterũ etiã ſimile concilij Melden.ca.11.ex Burch.li.1.ca.61.ſed multa prę terimus, ne diſputatione longa negotiũ lectori faceſſamus. Sed.n.è ſacris quoq; literis ad eiusdem rei confirmationem habemus teſtimonia nõ pauca. Ac primum illud ex Eccleſiaſtico c.8. non te prætereat narratio ſeniorũ, ipſi.n.didicerũt à patribus ſuis, qm̃ ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſsitatis dare reſponſum. Deinde illud apoſtoli ad Ro.12.nõ plus ſapere quã oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & vnicuique ſicut Deus diuiſit mensuram fidei: habentes donationes secundùm gratiam differentes,ſiue prophetiam secundum rationem fidei,&c. Illud verò conſtat Prophetæ vocabulum Apoſtolo vsurpari non modò pro eo, qui futura videt atque prẽnũciat,verũ etiam pro eo qui Spiritus sancti dono,,pphetarũ,Chriſti,apoſtolorũ,oracula intelligit & exponit.Iubet aũt Paulus, vt qui eiusmodi munus in eccleſia susceperit,primum quidem nõ plus ſapiat quàm oportet,ſed ad modeſtiam & temperantiã sapiat:deinde vt prophetiam habeat secundum rationẽ fidei. Hoc eſt. Ne ſacris literis exponẽdis humani acumen ingenij, aut naturæ vim rationemq́; ſequatur,ſed eas iuxta fidẽ à maioribus acceptam,& huius fidei proportionalem rationẽ interpretetur. Nam philoſophos quidem poteris forſitan exponere iuxta rationẽ ſcientiæ nulla etiam adhibita fide,at ſacros libros,ſobriè ſine maiorũ fide, & doctrina

Num 15

Ro. 12.

Prophetæ vocabulũ vario modo in ſcriptura ſumitur.

non

non poteris. Sed & qui explicando Aristotele veteres oēs peripateticos pro nihilò haberet,& his magna cōsen sione reclamātibus ex philosophi snīa paradoxū nusquā auditū noua nobis interpretatione præscriberet,parū ille sobrius haberetur. Multò verò ēt magis qui in apostolorum libris suopte ingenio nouas quasdā sententias cōminiscitur,easq; apostolorū discipulis & antiquis omnibus interpretibus aduersas,hic nō est profectò, cur satis sanus habeatur. Sed de secundo testimonio satis.

Tertiū. 1. ad Corin. 14. habes,prophetæ,(inquit,) apostolus,duo,aut tres dicāt,& cæteri diiudicēt. Ne quis aūt à reliquis temerè dissentiat: nō est aūt,(ait,) dissentionis Deus,sed pacis,id est, non eius qui à consentiendi vnitate defecerit,sed eorū, qui in cōsentiendi pace permāserint,vt Vincē. Lirinē. exposuit. Sicut in oībus,(inquit,) ecclesijs sanctorum doceo,hoc est,Catholicorum. Quæ ideò sanctæ sunt,quia in sanctorum communione persistunt. Ac ne quis tandem harū rerū iudiciū ad se vnū despectis cæteris, reuocaret, paulò post addit. An à vobis verbū Dei processit? aut in vos solos peruenit? Siquis videtur esse propheta,aut spiritualis,cognoscat quę scribo vobis,quia domini sunt mādata. Mandatū vtiq; est, vt si quis est spiritualiū rerū magister,summo studio vnitatis cultor existat: vt nec opiniones suas cōmunibus reliquorū omniū præferat,& ab vniuersorū sensibus nō recedat. Id fiet autem,si duo præcepta teneantur. Vnum, vt sacrarum literarum interpres semper in priores spectet: à quibus verbum Dei ptocesit in posteros. Huius enim rei apostolus Corinthios monet inquiens, An à uobis uerbū Dei procesit? Alterum, ut ne sensum suum tenaci contentione defendat, sed prius reliquos ecclesiæ doctores consulat,ut si uiderit omnibus id probari quod sentit,tutò iam teneat: sin reprobari,tutò iam deserat. Hoc enim significat apostolus dicens, Aut in nos solos peruenit? Sic enim mihi planè videor Pauli sententiā interpretari. Quòd si hoc apostoli testimoniū uidebit̄ cuipiā ad suadendū magis q̄ euincendū idoneum: cum illo non existimarim equidē contentiosa disputatione certandū.

1. Co. 14

Vincent. Lirinen.

Nec enim vel ipsi credimus, omnia argumẽta quibus vtimur, esse palmaria. Quartũ porrò eiusdem apostoli testimoniũ grauissimũ est. Habetur aũt ad Ephe. 4. in hęc verba. & ipse dedit quosdã quidẽ Apostolos, quosdam aũt Prophetas, alios verò Euangelistas, alios aũt pastores & doctores, ad consummationẽ sanctorũ in opus ministerij in ædificationẽ corporis Christi, vt non simus iã paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinę in nequitia hominũ, in astutia ad circumuẽtionẽ erroris. Quæ quidẽ Pauli verba, quoniã in tertio loco vberiùs explicata sunt, leui nunc brachio attingemus, quantũq; satis erit ad id, de quo nũc agimus, confirmandũ. Ex his itaq; verbis planè intelligitur diuinæ prouidẽtiæ fuisse, vt non solũ prophetarũ, apostolorum, & euãgelistarum codices haberemus: verumetiã sanctorum doctorum in illos cõmentaria. Ob eã. n. certè causam, post prophetas, apostolos, & euangelistas ecclesię à Christo doctores dantur, vt illorum sacros hi libros interpretentur. Hos ergo in ecclesia Dei diuinitus per tẽpora & loco procuratos, quisquis in scripturæ sensum eundẽ conuenientes cõtempserit, nõ hominẽ contemnit, sed Deum: à quo in id illi fuere destinati, vt populũ Christianũ sacras prophetarum, apostolorum, euangelistarumq; literas edocerent. Quòd si sancti omnes, dum illas interpretarentur, errarunt: Deo auctore erraret ecclesia, cũ doctores sibi à Christo datos sequeretur, & in sacrorum codicum intelligentia eorũ vestigijs insisteret. Nec me clã est Paulinũ. Augustinũq; in epistolis 58. & 59. Prophetas in hoc Apostoli testimonio non eos accipere, quia ante domini aduentũ futura prædixerãt, quorũ nos scripturas vt canonicas ac diuinas retinemus, sed illos, qui in ecclesia Christi tẽpore apostolorum prophetãdi gratia eminuere. At, quoniã vtroq; ecclesiæ à Christo datos negare nõ possumus: nihil mirũ videri debet, si neutros ab apostoli verbis excluserimus. Sed quærat hic forsitan aliquis. Cum sit perfectus scripturarũ canon, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est, vt ei sanctorũ & intelligẽtia iungatur, & auctoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sui & altitudine, & obscuritate

Eph. 4.

Paulin. Auguſt.

Vincẽ. Lirinen. & quærit et reſpodet.

obscuritate nõ vno eodẽq; sensu omnes accipunt, sed aliter atq; aliter, alius atq; alius interpretatur, vt penè quot homines, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanq; illam Nouatus, aliter Sabellius, aliter Arius, aliter Donatus exponit. Quocirca necesse est, vt propheticæ & apostolicæ interpretationis linea propter tam varij erroris anfractus secundum normam aliquã dirigatur. Ob id ergo post prophetas, apostolos & euãgelistas, sanctos quoq; doctores accepimus: quò eorum catholicã, hoc est, vniuersalẽ intelligentiã, tãquã ecclesiæ regulã à Deo præscriptã sequeremur. Præclarè igitur illud adiectũ est. Ad cõsummationẽ sanctorũ, in ædificationẽ corporis christi, nè simus paruuli, &c. Ac de verbis quidẽ apostoli hactenus. Nunc Salomonis vnicũ testimoniũ addemus, quod si diligentiùs expendatur, multum conferet ad eam rem, de qua disserimus, corroborandam. Verba sapientium, (ait,) sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi. Quæ per magistrorum concilium data sunt à pastore vno. His amplius fili mi ne requiras. In quem locum Hieronymus, exceptis, inquit, his verbis, quæ ab vno pastore sunt data, & à concilio atq; consensu probata sapientium, nihil tibi vendices, maiorum sequere vestigia, ab eorum auctoritate non discrepes. Hæc Hieronymus. Nos verò, quis ille vnus pastor sit, per Ezechielem intelligimus. Suscitabo (ait,) super ea pastorem vnum, qui pascat ea, ipse erit eis in pastorem. Ne autem existimares quod ipse per se Christus hoc semper esset facturus, per Hieremiam monet (inquiens,) dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascẽt vos scientia & doctrina. Quòd autem verba sanctorum data fuerint, ab illo pastore vno, talis tantusq; omnium consensus ostẽdit, nec enim intelligere idem omnes vna mente possent, nisi vno eodemque Christi spiritu in ea vnitate continerentur. Vnde diuinè ait Salomon, per magistrorum concilium data esse à pastore vno. Sanctos quippè antiquos sapientes fuisse, nemo negat, ecclesiæ fuisse magistros certò cõstat, à Deo fuisse ecclesiæ datos, Christi erga ecclesiã prouidẽtia manifestat: datos esse vt apostolorum, prophetarum, euangelistarumque oracula

Aduersũ quos durũ sit recalcitrare.

Ezec. 34

Cur sancti Doctores in Ecclesia dati sunt.

exponerent, Paulus innuit: abvno paſtore tã multos atq; adeò diuerſis & loco & tempore fuiſſe procuratos, ſniæ vnitas & concordia mõſtrat. Vt nihil aliud q̃ magiſtrorũ concilium liceat intueri, quod ab vno veritatis ſpiritu
Num.16. fuerit congregatũ. Certè, vt Auguſtinus lib. aduerſus Iu-
Augu. lianũ 2. dicit, ſi epiſcoporũ ſynodus ex toto orbe cõgrega retur, vt controuerſiã decernerẽt circa sacros libros exor tã: nec tales poſſent facilè sedere, nec tot. Quia nec sancti vno tpe fuerunt. Te nunc Caietane pater, ſi filio patrẽ appellare licet, appello, te Caietane, inquã, appello, te in conciliũ voco, te nõ in lyceũ aut Academiam induco, ſed in sanctorũ patrũ pacificũ honorandumq̃; conuentũ. Po ne tibi ob oculos, rogo, te, tã numeroſam seriem eruditiſ ſimorũ virorum, quos in hunc vſque diem tot ſeculorum conſenſus approbauit: quos præter admirabilem sacrã rum literarum peritiam, vitę quoque pietas mira cõmen dat. Aſpice illos, obſecro te, quodãmodo aſpiciẽtes te, & mãſuetè ac leniter dicentes tibi. Itane nos fili Caietane in sacrarũ expoſitione literarum ſimul omnes erramus? Itane nobis oĩbus, quos eccleſiæ Chriſtus præceptores dedit, ſpiritus intelligẽtiæ defuit? Itane tuvnus aduerſum nos pugnare audes, & eccleſiã credis vnius senſum homi nis secuturã, huius verò grauiſſimi sanctiſſimiq; senatus cõe iudicium deſerturã? Vtrũ plus tribuendũ eſſe iudicas, tot eruditorũ, sanctorũ martyrumq̃; præiudicijs, an tuo ſingulari priuatoq̃; iudicio? Reſpondebis ne ad hæc, aut omnino hiſcere audebis? Videre mihi videor Caietane pater modeſtiã tuã ingenijq̃; candorẽ, atq; adeò in san ctos religioſam reuerentiã, & piẽtatẽ, & quaſi corã eſſes audio vocẽ tuam aures meas circumſonantem, vicimus vtriq̃;. Vterq̃; noſtrum palmam refert: tu mei, & ego erro ris. Sed neſcio bone lector quò me impetus animi & ni-
mius diſſerendi calor euexit. Nã & Caietanus eo iã diu loco eſt, vbi oẽs ſine mea diſputatione vicit errores: & ego non conſueui eorũ inſultare erroribus, quorũ miror ingenia. Sed nos, vt cœpimus, perſequamur, & Theolo-
Num.17. quoq; rationibus hunc errorẽ cõfutemus. Licèt enim ad fidẽ in Theologia faciendam auctoritas plus polleat q̃ ratio:

ratio:quippe cùm ea sine rõne satis habeat momenti, rõ sine auctoritate nõ multũ valeat. Sed auctoritati tñ ratio coniuncta quantumvolet habebit ad faciendã fidem virium. Et nos iã inde à principio pollicebamur hanc cũ Caietano causam,rõne magis q̃ testimonijs trãsacturos.

Primùm autẽ, qui nouã hanc exponẽdi sacras literas rationẽ suscitant,hi,prẽterquàm q̃ veteres obterunt maiorum laudes,cum vanis hominibus, tũ magis hẽreticis exemplo sunt,vt nouis falsisq; commentis sacrarum literarum vera sensa contaminent. Quòd si semel admissa fuerit hæc licentia, vt libros sacros pro suo quisque arbitrio interpretetur,horreo dicere,quantũ abolendæ religionis periculum cõsequatur. Etenim vna qualibet particula sanctarum scripturarum humanorum ingeniorũ libertati permissa, alia quoq; atq; alia & omnes iã quasi ex more reliquæ humanitus tractabuntur. Porrò autem si totam scripturam diuinam,hominum quorumlibet ingenio arbitratuq; exponi liceat, nihil firmum relinquetur. Sed sit ibi deinceps errorum lupanar necesse est, vbi erat antè cassæ & incorruptæ sacrarum veritatis, quemadmodum Vincent. Lirinen. non minùs verè,q̃ eleganter asseruit. Quin etiam præter incommoda, & multa & magna,quæ futuris in ecclesia fidelibus hæc opinatio affert, ecclesiam,quæ nos anteceſſit, erroris grauissimi nota liberare nequit. Cùm.n.siuè cõcionatores, siuè scriptores omnes,q̃ sanctis antiquis succedere,sacræ scripturæ sensum populo tradiderint, iuxta doctrinã à sãctis acceptã: populus autẽ sensum eundem fidenter acceperit:nimirũ qui concordem sanctorum veterum expositionẽ reijcit, intelligentiam,quã hactenus ecclesia habuit,reijcere cõuincitur. Exempli causa,ponatur aliquid quod pateat latius. Sãcti omnes exposuere,Euam è costa Adę, vt litera sonat,fuisse conditam. Id quoniam sacerdotes sequentes ita inuenere à sanctis expositum,populo Christiano sedulò significarunt,& populus ipse bona vtique fide credidit. Ita efficitur, vt sanctis antiquis errantibus in illius loci interpretatione, tota ecclesia in eodem fuerit errore versata. Atque sanctorum & ecclesiæ ignorationem

esse coniunctam, Nestorius planè intellexit a cõcilio Ephesino damnatus in hæc verba. Inuecti sumus in Nestorij sceleratam pręsumptionem, quòd sacram scripturã se primum & solum intelligere, & omnes eos ignorasse iactaret, quicunque ante se magisterij munere prędediti diuina eloquia tractauissent. Totam etiam nunc ecclesiã errare, quæ vt ipsi videbatur, ignaros doctores sequeretur. Hactenus Ephesi. conciliũ, refertur aũt à Vinc. Lirinẽsi, in libello illo verè aureo, aduersum prophanas nouationes.

Conc. Ephesi.

Adde, quòd, vt iam pridem dicebamus, in his, quorum cognitio non pertinet ad populum, Ecclesię fides, fides maiorum est. Cùm igitur è scriptura sacra veram & synceram intelligentiã accipere non spectet ad plebem, nisi Lutheranorum insaniam sequi volumus, patrum certè nostrorum in libris sacris intelligentia, ecclesiæ intelligẽtia ipsissima est. Quamobrem si sancti omnes antiqui diuinis literis intelligendis errarunt, ecclesia dubio procul errauit: idq; Deo præcipiente. Peccaret enim populus, si scripturę iuxta sanctorum omnium sensum expositæ repugnaret: in his præsertim, quorum iudicium nõ ad plebem, sed ad maiores spectat.

Non spectat ad plebẽ verã intelligentiam ex scriptura sãcta hauire.

Præterea ob omnibus sanctis, communi, vnaq; mẽte idem sentientibus, non potuit Dei verbum recedere. Vt videlicet omnes simul haberent aliquam scripturã pro canonica, quæ canonica non esset, aut ediuerso aliquam cõmuni consensu exploderent, quæ canonica esset. Ergo nec vera intelligentia verbi Dei potuit simul ab illis recedere. Vtrunque enim ecclesiæ promissum est, & spiritus & verbum: & si vtrumlibet omnibus sanctis doctoribus defuisset, Ecclesiæ quoq; pariter defuisset. Illud autem, quod priore loco assumptum est, si minus intelligitur, ex alijs fidei dogmatis percipi potest: in quibus sanctos simul omnes errare non posse, magnis argumentis ostensuri sumus: nec ita multò pòst, sed pauca antè dicenda sunt. Quod verò & verbum & spiritus intelligentiæ in ecclesia coniuncta sint, quemadmodum posteriori loco assumebamus, per Isaiã Dominus in hęc verba testatur. Spiritus meus qui est in te, & verba mea, quę posui in ore

Omnes sãcti, simul errare nõ possunt.

Isa. 59.

tuo,

tuo,non recedēt de ore tuo, & de ore seminis tui amodo vsq; in sempiternum.Semen verò Christi fidelium ecclesiam esse negabit nemo, qui vel parum fuerit in sacris literis exercitus.Quis est igitur,qui res à Christo in ecclesia copulatas audet errore diuellere, & aut verbū aut verbi sensum sanctis omnibus ac proinde ecclesiæ tollere?

Præterea vt Hieronymus in comment. super. 1.caput epist.ad Galat.ait,ecclesia Dei quę à posteris Apostolorū fidē audiuit:non accepit hominis euangeliū, sed Dei. Doctores.n.ecclesiæ(inqt,)non tā ipsi docēt,quā in ipsis Deus,qui ad sanctos loqtur.Ego dixi dij estis,&filij excelsi oēs.Qui aūt dij sunt, tradunt Dei euangeliū & non hominis. Marcion & Basilides & cæteræ hæreticorū pestes, non habent Dei euangeliū : quia non habent spiritū sanctum,sinè quo humanū fit euāgelium,quod docetur.Hactenus Hierony. Et codē loco statim, nec putemus,(inquit,)in verbis scripturarū esse euangeliū,sed in sensu: nō in superficie,sed in medulla:non in sermonū folijs, sed in radice rationis.Alioquin & diabolus,qui loquitur de scripturis, & omnes hęreses inde sibi consuunt ceruicalia. Grande periculū est in ecclesia loqui,nè fortè interpretatione peruersa de euangelio Christi hominis fiat euangeliū,aut,quod peius est,diaboli. Hæc quoq; Hieronymus. Quę vt cōferamus in pauca,hāc rationē habent. Si à sanctis antiquis Apostolorū successorib.fideles sensū scripturæ falsū accepere:certè nō receperūt Dei euangeliū, qui nō est in verbis scripturarū,sed in sensu:nō in litera occidēte,sed in spiritu viuificante:nō in mēbranis, sed in cordibus.Id quod non Hieronymus modò,verum etiam Hilarius in li.ad Constan.Augustum tradidit. Et si lex spiritualis est,& spiritu indiget vt intelligatur,quod in primo iam loco abundè mōstrauimus,ecqua rogo tanta dementia est,Spiri.S.mihi vni affuisse dicere, sanctis omnibus defuisse? Age enim,vt à diuinis ad humanas rationes nostra defluat oratio,si in scripturę interpretatione quicquam tribuitur ingenio & eruditioni,quid Græcorum ingenijs aut acutius aut perspicacius? quid in literis sacris exercitatius? Nec verò Latinis sanctis defuit inge-

Hiero.

Psal.81.

Notæ

1.Cor.3.

Hilarius

Num.18

nium,nec literarum ſacrarũ peritia defuit. Nolumus.n. modò aut Latinos Græcis,aut Græcos Latinis anteponere.Vtroſq; conſtat & ingenio, & eruditione valuiſſe. Quòd ſi in hoc iudicio magis ſpectatur vitæ ſanctimonia, quis homo recens veteres illos eccleſiæ primarios viros excellet?verùm(aiunt.)Sed homines erãt. At ego & nouicios iſtos interpretes homines eſſe reor. Audio, quid multitudo facit ad ſenſum ſpiritus?Rñdeo, Quid facit paucitas? ſed & in his quę vel apud homines fide credũtur,nõnihil facere ſolet teſtiũ multitudo, maximè seniorũ. Nã veterrimi quiq; ſolent eſſe grauiſſimi.Iunio res aũt quaſi pueri,ſi ſpeciẽ afferant veritatis,non eſt illa quidẽ protinus repudianda:vetuſtas tñ ſuo loco conſeruãda eſt.Maxima.n.eſt vis & auctoritas vetuſtatis: & vbi cũ nouitate certet,eſt illa ſine dubio præferẽda. Sed neſcio qũo à rationibus grauiſſimis ad has leuiores oratio noſtra delapſa eſt.Iã ad illas redeamus, easq; ipſas concludamus aliquando. Illud ergo vrgentius & inſtantius premebamus,qui ſanctos veteres in vniuerſum omnes, ſacræ vno quolibet ſcripturæ loco exponendo erraſſe affirmat:eũ catholicæ eccleſiæ hunc ipſum errorem attribuere.Id quod hoc ẽt argumento cõfirmari põt.Vbicunque eſt.n.eccleſię corpus: ibi ẽt eſt ſpiritus veritatis, vt Irenæus docet,imò Chriſtus Dñs(inquiens) Ego rogabo patrem,& alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum,ſpiritum veritatis. Docet quoq; idem apertè Paulus ad Ephe.4.& 1.Corint.12. Spiritus autem in corpore non eaſdem omnibus corporeis partibus tribuit functiones, quemadmodũ Apoſtolus ad Roma.12.& prioris ad Corinthios cap.duodecimo, elegantiſsimè perſequitur. Alij nanque datur per ſpiritũ ſermo ſapientiæ, alij prophetia, alij interpretatio ſermonum, &c. Nec enim in eccleſia omnes Apoſtoli, nec omnes Prophetæ,nec omnes interpretantur,&c. Certum eſt autem, quòd ſacrarum literarum intelligẽtia ſanctis doctoribus,ſi quibus,maximè,per ſpiritum data eſt. Qui ergo ſpiritum veritatis, ſanctis omnibus in ſcripturæ ſacræ interpretatione negat, hic ſine dubio eundem

Maxima eſt vis vetuſtatis.

Num.19

Irenæus Lib.3.

Ioan.14.

Ephe. 4.

1.Co.12.

Ro. 12.

ſpiritum

ſpiritum eccleſiæ tollit. Quemadmodũ qui ab oculis videndi munus aufert, hic reliquas etiam omnes corporis partes obſcurat. Nam ſi oculus non fuerit lucidus, totum corpus tenebroſum erit. Atque hę ſunt quintæ concluſionis cauſę grauiſsimæ. Poſſunt enim eſſe aliæ leuiores. Certè patrum optimorum & sapientiſsimorũ exemplũ non omninò leue eſt: qui quanquam erãt acerrimo ingenio, scripturę tamẽ sanctæ interpretationes ità referũt, vt à maioribus didiciſſe, nõ vt ex se reperiſſe videantur. Ad quã legẽ nos non docti, sed facti: non inſtituti, sed imbuti eſſe debemus. Ac de quinta cõcluſione dictũ ẽ satis. *Luc. 11.*

Sexta concluſio. Sancti ſimul omnes in fidei dogmate errare non poſſunt. Hanc primum oſtendit Diuus Auguſtinus. libr. aduerſus Iulianum primo. capite secundo. Cùm enim Iulianum vellet sanctorum teſtimonijs in dogmate fidei, de quo erat controuerſia reuincere: non omnium, (inquit,) de hac re sententias cõmemorabo, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere & cedere, ſi vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. & poſterius, alia sunt, (ait,) in quibus inter se etiam doctiſsimi atque optimi regulæ catholicę defenſores, salua fidei compage non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta. Et libro secundo aduerſus eundem ita loquitur. Hoc probauimus catholicorum auctoritate sanctorum, ac per hoc non eſt conſequens, vt falſum ſit. Tales quippè ac tanti viri secundum catholicam fidem hoc verum eſſe confirmant, vt veſtra fragilis & argutula nouitas sola auctoritate cõteratur illorum. Prętereà quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipſa teſtetur. Sed nunc auctoritate primitus eorum veſtra eſt contumacia comprimenda, vt dum tales homines Dei in fide catholica errare potuiſſe non creditis, auſus pręcipites refrænetis. Et paulò inferius, Ego te (inquit) ante iſtos iudices conſtituo, quos non amicos meos & inimicos tuos ĩhac noſtra diſceptatione cõſtitui cognitores, nec

Num. 20. Concl. 6. Aug.

nec quorum sentẽtiæ de hoc, quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi. sed sanctos & in sancta ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis (quanquã & in his nonnulli ex eis docti fuere) verùm omnes sacris literis eruditos nominatim sicut oportebat expressi; vt in eis timeas nõ ipsos, sed illũ qui sibi eos vtilia vasa formauit. Qui tũc de ista causa iudicauerũt, cũ ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacui erant. Quod inuenerũt ecclesia tenuerũt. Et posterius. Vsqueadeò, (ait,) permiscuit imis summa longus dies, vt videant Pelagius, Celestius, Iulianus, & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius, Cyprianus? Sed qualiscunque homo sis, tamẽ quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, (si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis) & quodammodò audio vocem tuam qua respondes. Absit, vt audeã cæcos istos viros vel cogitare vel dicere. Et in fine libri tandem, qui sanctos reijcit, eos vniuersam Christi ecclesiam reijcere testatur. Et

Vincen. Lirinen. Vincẽtius Lirinensis, necesse est, (inquit,) omnibus catholicis, qui sese ecclesiæ legitimos filios probare student, vt sanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur, prophanas verò nouitates detestentur, horrescãt, persequantur. Concilio enim Ephesino diuinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacrata sibi consentiens sanctorum patrum tenuisset antiquitas. Hactenus ille. Nec Ephesina solum synodus ita

Constantinopol. Syno. sensit, sed Constantinopolitana sexta, actione. 12. in hæc verba. Et dixit sancta asynodus. Omnino necesse est non solùm secundum sensum, sequi sanctorum patrum dogmata, sed eisdem vocibus vti cum illis, nihilque penitus innouari. Et iterum, sanctorum patrum dogmata tanquam legẽ sanctæ Dei suscipiunt ecclesiæ. Nec obstat, has sententias Sergij esse non synodi. Tum, quoniam si hæreticus ipse Sergius, publica ecclesiæ consensione, victus, hanc nostram conclusionem negare non potuit, certè inimici nostri sunt iudices. Tum, quoniam synodus acti. 17. & 18. sanctos ipsos patres tãquam regulam sequitur, & synodus Later. sub Marti. 5. cano. 12. & 13. quæ omnes consonantes

nantes ecclesiæ patres respuunt, ea catholica & apostolica ecclesia respuere dicit, & quæ credũt, credere. Id quod non modo Aug. Vincen. conciliorumq; grauissimis testimonijs, verumetiã inuictissimis rõnibus cõfirmari potest. Nã si sancti in aliquo fidei dogmate falsi sunt: & populi, qui eos sequebantur, falsi fuissent. Cõstat. n. populũ Christianũ ante nos fidei sanctorũ doctorum acquieuisse. Neque. n. aliter fidẽ in Iesum habere poterat, nisi haberet ẽt in sãctos eius. Gratias ago Deo meo, (ait Paulus ad Philemonẽ,) audiens fidẽ quam habes in Domino Iesu & in oẽs sanctos eius. In quæ verbá Hieronymus, Quicunq;, (inquit,) Deo credidit, aliter eius fidem recipere nequit, nisi credat & in sanctos eius. Non est. n. in Deum perfecta fides, quæ in ministros eius infidelitate tenuatur. *Paul. ad Philem. Hiero. Qui Deo credit, et in sãctos eius credere necesse est.*

Prẽterea cùm quædã ad fidẽ pertineant, qđ & si fæpè dictũ est, dicendum est tñ sæpius, quæ plebs penitus ignorat: si sancti oẽs in fide rerũ huiuscemodi decepti fuissẽt, ecclesia certè fuisset decepta. Adhæc, sanctorũ oĩum fide repulsa, magna ex parte Christi & Apostolorũ traditiones repellẽtur. Non. n. aliundè apertius q̃ ex sanctorũ veterũ testimonijs pleraſq; Apostolicas traditiones agnouimus. Vndè in septima synodo generali, actio. 1. Anathematismus 7. Basilij pœnitẽtis sic habet. Qui doctrinas sanctorũ patrũ & traditionẽ catholicæ ecclesiæ conẽnunt: quiq; causantur & voces Arrij, Nestoris, Eutychis & Dioscori iactãt dicentes, q̃ nisi satis ex veteri & nouo testamẽto instructi essemus, sanctorũ patrũ & catholicæ ecclesiæ traditiones sequeremur, execratio. Hæc igitur duo ita sunt cõnexa atq; cõiuncta, vt diuelli ac dissociari nõ possint, doctrina sanctorũ patrum, & ecclesiæ traditio. Quisquis vnum istorum tentarit labefactare, alterius quoq; fidem concutiat necesse est. Atque eiusdem synodi actione 6. Tomo quinto, Epiphanius pro synodo sic ait. Quòd si is qui hanc expositionem contra venerandas imagines edidit, asserit, se à sanctis patribus, qui circa ea tempora floruerunt, non fuisse receptum: quomodo ea, quæ sancti patres non probauerunt, nos qui indigni sumus vt discipuli eorum nominemur, recipiemus?

Neque

Neque ſynodus hæc modò, verùm reliqua concilia omnia, omnes pontifices ac ſancti doctores, hac via & ratione vniuerſas hereſes refutarunt. Non.n. commodè aliter poterant, niſi & in ſcripturis ipſis canonicis & in reliquis fidei decretis maiorũ ſnīam, vt acceperant, tenuiſſent. Qua de re, libet prorſus verba Vincentij Lirinenſis adſcribere. Sacra (inquit,) vetuſtatis auctoritate prophanę nouitatis conteremus audaciã. Neq; hoc ſanè nouum, ſiquidé mos iſte ſemper in eccleſia viguit, vt quo quiſque floreret religioſior, eò promptiùs nouellis adinuentionibus cõtrairet. Exemplis talibus plena ſunt omnia. Sed ne longum fiat, ſummatim nõnulla ac breuiter perſtringemus: vt oẽs luce clarius videant, beatorũ apoſtolorũ beata ſucceſsio, qua via ſemper ingreſſa nouas doctrinas refutarit. Intelligebant enim viri ſancti atq; prudentes, nihil aliud rationẽ pietatis admittere, niſi vt omnia, qua fide à patribus ſuſcepta forent, eadẽ filijs conſignarentur. Idq; eſſe propriũ Chriſtianæ modeſtiæ ac grauitatis, non ſua poſteris tradere, ſed à maioribus accepta ſeruare. Ducatũ quippè præbet nobis religio, nõ nos religioni Nec maiorũ ſenſa quà volumus trahemus, ſed potius quà illa trahunt retrahuntque ſequemur. Hactenus ille. Vnum verò idemque pręcipuum eius rei quam dixerat, exemplũ affert ex Epheſino concilio, vbi cùm de ſanciẽdis fidei regulis contra Neſtorium diſceptaretur, decretum eſt, vt ſanctorum patrum in medium ſententiæ proferrentur. Quod cùm ita factum eſſet, Neſtorius tãquam catholicæ vetuſtati contrarius damnatus eſt, Cyrillus verò tanquam ſacroſanctæ antiquitati cõſentaneus eſt probatus. Sed, vt ipſe idem dixerat, exemplis talibus plena ſunt omnia. Sic enim Hieronymus Eluidij dogma reuicit. Sic Baſilius ad Amphilochiũ ſpiritus ſancti diuinitatẽ aſſeruit. Sic Augu. Donatiſt. & Pelagianos refellit. Sic Paulus Samoſatenus à celebri quodam ſcriptore ſuperatus eſt. Sic Theodoritus Alexandrini concilij definitiones comprobauit. Sic Leo Papa apud Leonem imperatorem Eutychem huiusque ſectatores confudit, aſtruxitque à ſanctis doctoribus conſentientibus nullos niſi impios &

Propriũ Chriſtianæ modeſtiæ eſt, non ſua poſteris dare ſed à maioribus accepta ſeruare.

Euſe. 5. lib. eccle. hiſt. c. 28.

Lib. 6. hiſt. trip. cap. 20.

pios & hæreticos discrepare. Sic Agatho Papa ecclesiasti cum dogma de duplici Christi voluntate & operatione firmauit nempè sanctorum scriptorum consentientibus testimonijs. Quibus ea solùm ratione hæretici respondere se posse existimarunt, si libros deprauassent, & alia ex eisdem sanctis testimonia vel multila vel etiã conficta in confirmationem erroris adduxissent. Neque enim negare sanctorum auctoritatem integrum vel hęreticis videbatur. Quorsum autem post vetera exempla nunc nouitia proferamus? ex Bernardo epistola. 77. ad Hugonem, ex Innocent. De presbytero non bapti. cap. apostolicam. ex concilio Florentino, ex multis quoque alijs, quos ne longum sit, missos in præsentia faciemus. Satis enim nobis, si modo in philosophia Christiana aliquid profecimus, positis exemplis rationibusque & testimonijs persuasum esse debet, sanctorum omnium communem sensum certam fidem facere catholicorum dogmatum, ac proinde ex omniũ auctoritate certa argumenta depromi Theologicis conclusionibus confirmandis. Id quod sexto hoc demũ loco erat nobis constituendũ. Cõstituimus autem longa oratione id quidem, quomodo enim rem tantam verbis paucioribus explicaremus? sed adeò præclarè tamen, vt tenebræ quas aduersarij veritatis offundere suis argumentationibus conati sunt, iã superioris, disputationis luce fugatæ esse videantur. Certè primum, secundum & tertium argumentum, postea, quæ dicta sunt, nulla responsione egent. Sed ne ratio illa quidẽ deinceps apposita. Eadem enim non magis contra veteres sanctos quàm contra patres conciliorum omnes, atque adeò contra totam ecclesiam valet. Ita nos antea duobus illam locis refutauimus. Osiandri ergo & Caietani scrupuli modò restant, qui si fuerint exempti, nihil profecto erit amplius, quod sexto loco explicando desideretur.

6. Synod. actio. 4.

Bern.

Caput quartum.

CVm igitur contendit Osiander, expositores vsque ab apostolis vniuersos, in prophetiæ illius intelligentia errasse, primum nihil nobis contrarium affert. Nã, vt

Vincen-

Antiqua sanctorũ patrũ cõsensio, nõ in oĩbus diuinæ legis quæstiũculis est sequẽda, sed solũ in fidei regula.

Vincentius Lirinensis rectè dixit, antiqua sanctorum patrum consensio non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solùm in fidei regula nobis certò est sequenda: atq; in his præcipuè qõnibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur. Quod ét capite superiore paulò latiùs explanauimus. Porrò aũt Oseæ Prophetia an in sensu literali, an in allegorico ad Christum referẽda sit, ad fidei qõnem non pertinet. Ita quãuis sancti in hoc falsi fuissent, nõ in re graui, sed quæ parui momẽti in ecclesia est, fuissent falsi. Deinde, falsum est oẽs auctores, vsq; ab Apostolis locum illum in sensu solum allegorico ad Christũ retulisse. Referunt quidem omnes ad populum Israel, & ad Christum quoq; referunt, sed non omnes asserunt per allegoriã id fieri. Quin nonnulli affirmant, eũdem scripturæ locũ plures habere interdum sensus literales. Postremò, si dicamus sẽsum esse allegoricũ, nullus est error. Nã obiectioni Osiandri Hieronymus in comment. super Oseam doctè respondet. Vana igitur ista rõ apud eos valet, qui ipsi decipi falliq; volũt. Grauiores cõstantioresque admonendi sunt, vt animaduertant, ne callida altera ratione capiantur. Apertè. n. sophisticantem nemo non videt, nisi qui admodum est indoctus: Callidus ille & occultus sophista, ne veritatis specie fallat, studiose cauendum est. Nec. n. facilè agnoscitur. Nec verò existimari velim Caietanum aut in sophistis esse censendum, aut astutè, vafrè, maliciosèue quempiam fallere voluisse. Sed vir ingenioſus & doctus nõ fallebatur, nisi specie quadam obscuræ rationis. Quocirca quoniam vim habet maiorem quàm cæteri ad decipiendum, maiori cura & diligentia hic sanè cauendus est.

Argumentatur itaq; Caietanus: Non alligauit Deus expositionem scripturæ sacræ priscorum doctorum sensibus, & cætera. Imò verò alligauit, si omnes ad vnum in eandem sententiam concurrerint. Tenentur enim vniuersi catholici sensum ecclesiæ sequi. Sensum autem ecclesiæ fuisse, qui idem fuit doctorum ecclesiasticorum omnium, explicatum est paulò antè satis, vt arbitror diligenter. Nec ecclesia nunc de scripturarum sensu iudicat diuinando,

diuinando,ſed ex traditione maiorum eas interpretatur. Quemadmodum enim,ſi qua alia fidei qõ occurrerit,ec cleſiæ iudiciũ nihil noui auribus Chriſtianæ plebis infert,ſed maiorũ antiquã in ea re fidẽ,& inquirit & sequitur:ita cùm de ſacrarũ literarũ ſenſu exiſtit aliqua controuerſia,nullã nouã intelligentiã à cenſura eccleſiaſtica expectare debemus,ſed eã,quæ magna facta diſquiſitione patrũ noſtrorũ cõmunem eſſe cõſtiterit. Spes, inquiunt, nobis & poſteris tollitur exponẽdi ſacras literas,niſi trãsferendo de libro in quinternũ. Minimè verò gentiũ.Nã,(vt illud prætereã, quod in ſacris Bibilijs loci ſunt multi,atq; adeò libri integri, in quibus interpretũ diligentiã eccleſia dẽſiderat, in quibusq; proinde iuniores poſſent & eruditionis & ingenij poſteris ipſi quoque ſuis monimenta relinquere)in illis ẽt, quæ antiquorum sunt ingenio ac diligentia elaborata, nonnihil nos Chriſtiano populo,ſi volumus,præſtare & quidẽ vtiliſſimè poſſumus.Poſſumus.n.vetuſtis nouitatẽ dare,obſoletis nitorẽ,obſcuris lucẽ, faſtiditis gratiã,dubijs fidem, omnibus naturã ſuã & naturæ ſuæ omnia.Sed quoniam huic Caietani argumento Vincentius Lirinenſis doctiſſimè elegantiſſimeq; reſpondit,verba nos ipſius aſcribemus,digna illa profectò,quæ aureis literis ſcriberentur, Eſto,inquit,ò Doctor quaſi Beſeleel, & pretioſas diuini dogmatis gemmas exculpe,fideliter coapta, adorna ſapiẽter,adijce ſplendorẽ,gratiam,venuſtatem, intelligatur te exponente illuſtrius,quod antea obſcurius credebatur. Eadem tamen,quæ didiciſti, doce:vt cùm dicas nouè,non dicas noua. Sed forſitan dicet aliquis, nullus ne ergo in eccleſia Chriſti profectus habebitur intelligẽtiæ?habeatur planè & maximus.Sed ita tamẽ,vt verè profectus ſit ille fidei,non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet,vt in ſemetipſa vnaquæq; res amplificetur. Ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud tranſuertatur.Imitetur animarum ratio rationẽ corporum : quæ licet annorũ proceſſu numeros suos euoluãt & explicent,eadem tamen,quæ erant,permanent.Parua lactentium membra,magna iuuenũ:eadem ipſa sunt tñ, *Exo. 36.*

Quot paruulorum artus, tot virorum. Et si quæ illa sunt, quæ æui maturioris ætate pariũtur, iam in seminis ratione præsperta sunt: vt nihil nouum postea proferatur in senibus, quod non in pueris iam antè latitauerit. Quòd si humana species in aliquam deinceps nõ sui generis vertatur effigiem, aut certè addatur quippiam membrorum numero vel detrahatur, necesse est, vt totum corpus vel prodigiosum fiat, vel etiam intercidat, vel certè debilitetur. Ita etiam sacrarum literarum intelligẽtia sequatur has decet progressuum leges, vt annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur ætate: incorrupta tamen illibataque permaneat. & paulò pòst: Quodcunque igitur, ait, in ecclesię paradiso, Dei agricultura, patrũ labore satum est, hoc idem filiorum industria colatur, floreat, matureſcat, proficiat, perficiatur. Et prisca illa cœlestis philosophię dogmata à posteris excurentur, limentur, poliantur. Sed nefas est, vt commutentur, detruncentur, mutilentur, humanorumque ingeniorum quasi extranea additamenta recipiant. Accipiant licet euidentiam, lucem, distinctionem, sed retineant necesse est, plenitudinem, integritatem, proprietatem. Hactenus ille. Cuius tota oratio eò mihi videtur probabilior, quò magis ex Apostolo ad Ephe. 4. videtur esse deprompta. Vbi illam corporalis augmenti similitudinem adeò & apertè & copiosè persecutus est, vt nulla mea oratione opus sit. Tantum fuerunt lectores admonendi. De sexto autem loco hactenus. Iam ad septimum transeamus, hoc est, scholę nouæ auctoritatem. De qua & si nonnihil fortasse noui dicturus sum, ea tamẽ, quę pios lectores probaturos esse confidam.

Septimi libri finis.

DE

DE AVCTORITATE DOCTORVM SCHOLASTICORVM, QVAE SEPTIMO LOCO POSITA EST,

Liber octauus.

Caput primum.

Equitur locus huic disputationi vel maximè necessarius, q scholę Theologicæ cõtinet auctoritatem. Quam hæretici iuniores nõ modò eleuãt & extenuãt, verum ẽt explodũt & exibilãt. Ac signifer impietatis Germaniçe Lutherus, Vvicleffi in hoc, vt in alijs, discipulus, in libro quidẽ aduersus Iacobũ Latomũ asserit, Theologiam scholasticã esse aliud nihil, quàm ignorantiam veritatis, inanemq; fallaciam, quam ad Coloss. c. 2. Apost. prçcauet. In lib. autem de abrogã. Missa priuat. Academias dicit esse Antichristi lupanaria. Philippus verò Melanch. in Apologia contra Parisien. Lutetiç natam esse, ait, prophanã scholasticen, qua admissa, euangelium obscuratũ, ac fidem extinctã. Breuiter Lutherani omnes advnum scholę nostrę auctoritatẽ & mirificè cõtemnunt, & inimicè insectãtur. Atq; hinc fortasse tanquam ex primo fonte, reliquæ istorum hæreses deriuatæ sunt. Principio nanq; quod erat facile, scholæ auctoribus cõtemptis, scholę quoq; iudicia contempserũt. His neglectis, mox necesse erat, Hieronymus Aug. Greg. Ambr. Basilius negligerẽtur, quos Theologi recẽtes dogmatũ suorum auctores habebãt. At antiquis sanctis posthabitis, despectui quoq; habita sunt eorum concilia. Vnde consecutum est, vt & libros quosdam canonicos, & ecclesiasticam auctoritatem Lutherani conciderent. Adeò verum illud est, qui minima negligit, paulatim defluit. Absit inuidia verbo. Nec. n. minima scholę auctoritas esse potest, quam parui facere nemo sine fidei

discrimine potest. Connexæ quippe sunt ac fuere semp post natã scholam, scholæ contẽptio & hæresum pestes. Quamobrẽ tuear etiã hunc locum, neq; facilè ac breuiter, vt mihi videtur, expediã. Nã & si facultatẽ differendi, à dialecticis exercitationibus acceptã, scholastica in nobis Theologia amplificauit, neque.n. mediocrẽ à primo tẽpore ętatis, in eo studio operã curamq; consumpsimus, at hic sanè quanq̃ in loco proprio versamur, non ad copiam nostrã nos in vtramq; partem exercere voluimus, sed ad nostrũ morẽ tenuiter anguste q; disserere. Sed in omni oratione memẽto Lector eã me defendere scholæ doctrinam, quæ sacrarũ literarũ fundamentis constituta sit. Ex quo id efficitur, quod ego magno cũ assensu omnium dicere me video, miserã esse scholę doctrinã, quæ se titulis magisterij defendat: miseram etiam, atq; haud scio an multo magis, quæ detracta scripturæ sacrę auctoritate, syllogismis cõtortis de rebus diuinis philosophatur. Imo ne de rebus diuinis quidẽ, sed nec de humanis, verum de his quæ nihil ad nos attinent. Intelligo autem fuisse in schola quosdã Theologos ascriptitios, qui vniuersas quæstiones Theologicas friuolis argumentis absoluerint, & vanis inualidisq; ratiunculis magnũ pondus rebus grauissimis detrahentes, ediderint in Theologiam commentaria, vix digna lucubratione anicularum. Et cum his in sacrorum Bibliorũ testimonia rarissima sint, conciliorũ mentio nulla, nihil ex antiquis sanctis oleãt, nihil ne ex graui philosophia quidem, sed ferè è puerilibus disciplinis scholastici tamen, si superis placet, Theologi vocantur, nec scholastici sunt, nedum Theologi, qui sophismarum fæces in scholam inferentes, & ad risum vi ros doctos incitant, & delicatiores ad contemptum. Quẽ verò intelligimus scholasticum Theologum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, qui de Deo rebusq; diuinis aptè, prudenter, doctè è literis institutisque sacris ratiocinetur. Quòd & si ita esse pluribus verbis postea differendũ est, illud tñ nunc breui cõfitendum est, nisi qui is sit, esse Theologum scholæ neminem.

Intelligo etiam in schola fuisse nonnullos, quasi ad discor-

discordiam natos, qui tum optime disseruisse se putant, cum contra doctiores dixerint, vt non tam verum inuenisse velle videantur, quàm aduersarios conuincere, concertationibusque & rixis totas chartas implere. Atque hos, sunt in ecclesia multi, qui tanquam milites auctoritati vel tuentur vel impugnant, & tota corũ de re Theologica disputatio, partium studium est contentio atque dissidium. Quos ego probare nec debeo nec possum. Nam quamuis dissentientium inter se reprehẽsiones nõ sint vituperandæ, concertationes tamen in disputando pertinaces indigne philosophia prophana, nedum sacra doctrina, mihi videri solent. Nec enim quod Cicero disertissimè dixit, disputari sine reprehensione, nec cum pertinacia rectè disputari potest. Atque illud verè à Publio dictum est, veritatem nimium altercando amitti. Minimè verò assentior iis, qui ex circulorum scholastico rum disputationibus ortam esse pertinaciam volunt, irritationemque scalpendi omnia. Quin istiusmodi malorũ existimo in moribus esse culpam, non in schola. Moderati enim, nec contentiosi homines nec pertinaces, quascunque res sobriè ad temperantiamq; definient. Quod cum omnibus est faciendum, qui disciplinam quamlibet profitentur, tum nemini potiùs quàm Theologo. Fuere autem sine dubio in schola multi, qui his vitiis declinatis, rem Theologicam grauiter sanè ac modestè tractarunt. Nam quos isti pertinaces vocant omniaque scalpẽtes Theologos, paucos, si verè loqui volunt, significare possunt. Qui etiam mihi, si cui maximè displicent: sed propter paucorum vitia, non est omnium corona traducenda. Quod & si plerique Theologi in his vitijs essent, iniqua esset adhuc ista calumnia. Quemadmodũ enim nemo iustus & prudens vniuersus adolescentes accusat, quamuis plurimum sint libidinosi, quoniam libido non est omnium adolescentem, sed non proborum: sic quoniam ista scholastica pertinacia Theologorũ leuium est, non omnium, inique profecto, vt modo dicebam, schola traducitur, pprer ea vitia, q̃ non sunt scholæ, sed inertis, vanę, contentioſę scholę. Theologos itaq; scholasticos,

qui modo hoc cognomine digni sunt, asserere equidem & vindicare volo, idq; faciã, si prius scholæ ꝓpriũ institutũ, & rationẽ docendi ꝓpositam ostendã, qua minimè intellecta, nihil rectè aut pro illis, aut contra illos dici põt.

Caput secundum.

THeologię scholasticè proprium munus, quantum & à maioribus accepimus, & huius facultatis alumni quotidianis ferè congressibus experimur, illud primum est, vt quæ in sacris literis Apostolorum traditionibus abdita continẽtur, ea in lucem quasi è tenebris eruãtur. Colligit enim Theologus ex principijs fidei à Deo reuelatis conclusiones suas, atque in principijs ipsis implicitas per argumẽtationem naturæ cõsentaneam explicat. Quemadmodũ enim Musica facultas ex ijs, quę sunt in Arithmetica posita, ea ratiocinando connectit, quę sunt in numeris sonantibus aut consona aut dissona, ita scholę Theologia ex his quæ fides posuit, ea quæ sunt consequentia, naturę ratione conficit, de Deo rebusque diuinis. Quòd si Astrologia, Musica, perspiciendi facultas, atque aliæ id genus disciplinæ, tametsi ex alienis facultatibus quasi mendicæ, sed habentur in pretio tamen, tanquam vtiles & necessariæ: equisnam iste malus genius est, scholasticam disciplinam profligare velle, quæ nõ ex Arithmetica, non ex Geometria, non ex Physica, sed ex sacris diuinisq; & literis & institutis docet, quid consequens sit, quid contra repugnans? Nec verò audiendi sunt, qui scholasticas quæstiones, vt curiosas reprehendunt, & scholæ temeritatem insimulant, quòd de rebus longe semotis à captu nostro audeat pronunciare, & tam multa definire, quæ citra salutis dispẽdium vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui. Huius generis exẽpla ponunt. Quid discernat Patrẽ à Filio, quid ab vtroq; Spiritum sanctũ, quid intersit inter filij natiuitatẽ & spiritus processionẽ, vtrum Spiritus sancti à Patre & Filio procedentis vnicũ sit principiũ, an duo. Ita censent id præclari & magni Theologi esse, nihil vltrà quã sacris literis ꝓditum est, definire, hoc est, in Theologię principijs hærere, mentẽ à consequentibus & repugnantibus seuocare. Quorum

Erasmus in proœmio super Hilariũ.

re. Quorum ſententia quid ſibi velit, non intelligo. Pōt enim quicquam eſſe abſurdius, quā ſola diſciplinæ principia habere definita, concluſiones verò, quę certo atq; euidenti ſyllogiſmo ex illis conficiuntur, aut ignorari velle aut in ambiguo relinqui? Quod ſi in Geometria, Phyſica, Aſtrologiáve quiſquam aſſerere, verè & iure ſtultiſſimus haberetur. Sed de his hactenus. Non libet enim mihi rem exploratam ſuadere, quod multi & hi docti ſæpè fecerunt. Itaque pergamus ad reliqua.

Habet rurſum hæc diſſerēdi in ſchola facultas aliū ꝓpoſitū ſcopum, fidei noſtræ aduerſus hæreticos defendēdæ. Eſt quippè doctoris ſcholaſtici, vt magiſter ſentētiarū in ꝓœmio ex Auguſtino tradit, ſcire, quēadmodum fides catholica & pijs opituletur, & aduerſus impios defendatur. Quòd ſi ſcholæ doctor nō poſſit docere fideles doctrinā ſanam, & eos qui ſanam nō habent redarguere apud vulgus theologus eſſe aliquādo poterit, re vera nū quā erit. Atq; ob eā cauſam ſcholaſticorū diſputationibus adeò ſunt hæretici infenſi, & intelligunt, catholicam fidem, quā expugnare moliūtur, horū ſtudio doctrinaq; muniri. Agnoſcūt ſanè lupi canes, eosq; odio ꝓſequūtur: & ſcholę nomen iſtis inuiſum eſt, quę lupos arcet à gregibus, & eorum inſidias porrò cauet. Atq; in hoc genere nihil eſt quidē admirandū, illorū āt hominū genus mirari nō deſino, qui cū catholici & habeantur & ſint, his plauſus tñ excitare ſolent, qui neſciunt iuuentutem ad linguarum ſtudium adhortari, niſi prius theologos ſcholaſticos maledictis figant, totisq; concidant voluminibus. At ſuauiſſimè maledicunt. Venenum animi linguę mella tegunt, eoq; perniciōſius paratum, quo ſuauius obbibitum. At ſunt moroſi & prolixi ſcholaſtici theologi, ſiquęrimus anxiè, etiam ſuperſtitioſi. Sed hęc, vt dixi, morum vitia ſunt, non ſcholæ. At moroſitas tamen, & ea vitia quę theologis obijciuntur, habent aliquid excuſationis, vel iuſtę, vel quæ probari poſſe videatur. Nā de rebus multis & varijs nō ſolum in genere, ſed ſingulatim etiā diſſerentes, non potuerunt hæc breui oratione conficere. Hinc aūt myriades articulorum, quas iſti reprehendunt,

14. de Tri. ca. 1

quæ si essent adagiorum,non reprehenderēt, sed suspicerent. Accedit,q; perspicuitas non solet esse cōiuncta breuitati.Obscuri nanq; fiunt,q breues esse laborant.Ita pspicui theologi esse cupientes,longiores aliquando fuere.Adde q; res difficiles & obscuræ,quas plurimas theologi edisserunt,paucis explicari non queūt.Rudibus quoque & imperitis schola sese attemperat, atq; adeò plura & quærit & definit,quæ doctis hominibus, ijs etiam qui ingenio multū valent,superuacanea viderentur.Scholastico demū more in vtramq; partem theologi disserētes, necesse est,vt quæcunq; docent,longiore ea sermone cōplectantur. Anxia verò superstitio quæ dicitur, religio est,non superstitio. Nempè nō licet apud nos susq; deq; omnia ferri, sed scholę norma decretoq; vniuersos, qui aut disputare aut scribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac præscriptis lineis cōtineri.Hinc illę lachrymæ.Illis libertas placet,imò verò licentia dicendi scribendiq; : nos cum de rebus theologicis disputamus, licentiam omnē & temeritatem perhorrescimus.Sed totum hoc scholasticū disserēdi genus spinosum est:& pes spinis confixus,gressum deinde figere non valet. Scilicet tenerrimi istorum pedes sunt:& quos errores non pungunt,pungit disciplina.Quā,vt antè dicere cœperam,ob id odio isti prosequuntur,q; ars est, quæ doceat tum propugnare,fidem,tum hæresē expugnare. Id quoniam postremo libro sumus fusè ac diligenter explicaturi, breuiter & sine disceptatione modo ponendum est.Nec enim decet omnia eodem loco demonstrare.

Spectat denique ad scholasticorum functionem Christi ecclesięque doctrinam,quantum fieri potest, ex disciplinis humanis aut illustrare aut etiam confirmare.Nā, quòd Augustinus docuitvala argentea & aurea cæterāq; Aegyptiorum supellectilem, etiam si commodatam acceperimus,iure quasi nostra facere possumus,inq; fideliū vsus vendicare: & alienigenam mulierem, vt Hieronymus admonet,rasis crinibus reiectisq; superfluis,ad Dei populum iutroducere.Id quod si quo decet temperamēto grauitateque fiat, nemo vt opinor, tā stultus futurus est,

Lib. 2.de Do.Chri. cap.4.
Deut.21
In epist. ad ma-

est,qui reprobet,nisi horũ nihil vnquã reputauerit. Discunt theologi à Dauid extorquere de manibus hostium gladiũ,& Goliæ superbissimi caput proprio mucrone trũcare. Discunt à Paulo,vel inscriptionẽ fortuitã arte torquere in argumentũ fidei, & quæ in alium vsum scripta sunt, ea ad emolumentũ ecclesiasticæ doctrinæ cõuertere. Discũt cũ Daniele ac Moyse Chaldæorum Aegyptiorũq; sapientiã,si non vt sequantur,at vt indicent atq; cõuincant. Nec æquũ est,vt si aduersum Philosophos disputãt,ignorẽt dogmata philosophorũ:nã & si quispiã aduersus Mathematicos velit scribere ĩperitus Mathematicos, risui patet.37.d.c.qui de mensa. Possem persequi multa huis rei argumẽta:sed ea ipsa quæ dixi,sentio fuisse longiora.Ignoscet autem Lector. Nã & studio rerũ nostrarum prouectus sum,& schola est paulò loquacior, ne ab omnibus eã vitijs videar vendicare. De his igitur hactenus.Egi.n.secùs atque initio dixerã:& in loco presso atq; angusto spacia dicẽdi videor quęsijsse. Sed difficile erat rẽ & ab alienis conscissam,& à quibusdam è nostris malè tractatam,ne leui quidem ratione sarcire.

gnum oratorem, & ad Damasũ de filio prodi.
1.Re.17
Act. 17.

Tres itaque fines veræ theologiæ constituendi sunt. Nec enim tantum de scholastica, sed de omni omnino theologia disputo.Lutheranorum autem hæresis, si sibi consentanea esse velit, de scholæ instituto nihil queat dicere,in qua nunquam se exercuisse vel ipsa fatetur. Nemo autem audiendus est,qui de ea re, quam nec vsu nec ratione habet cognitã disputabit. Quòd si tria illa veræ theologiæ sunt cõmunia, ea verò schola omnia præstat, certè in ijs pernicioſus est error, qui scholam negligendã esse existimant. Hæc est enim vera theologia, in qua omnia insunt,quæ sunt in theologo requirenda,scientia Dei,cœlestium rerum cognitio,humanarum prudẽtia & vsus. Vt cùm hęc adsint, perfecta doctoris Christiani disciplina sit,& sine his esse non possit.Quod cùm optimũ maximumq; sit, si id volumus adipisci, theologiæ scholasticę opera danda est, sine qua nullã omnino perfectã in Ecclesia doctrinam consequi possumus,Ea verò neglecta qui se Theologos esse arbitrantur, tum se denique

erraſſe sentient, cùm eos aut diſputatio cũ hęreticis, aut grauis aliquis & perplexus conſcientiæ caſus experiri coget. Nec verò quiſquam ſcripturæ ſanctæ ſtudioſus vereri debet, ne ex ſcholę ſtudio, ſacrarum literarum ſtudium retardetur. Nam & ad hunc fructum ferendum nõ modo non retardat, verùm etiam inuitat atque allectat ſchola. Nosq; ipſi quicquid ad ſacras literas attulimus, ſi modò aliquid attulimus, à doctoribus atque doctrina ſcholaſtica, inſtructi ad eas & ornati acceſſimus. Sed iam tempus eſt, vt doceamus, quod eſt nobis hoc loco præcipuum inſtitutum, an ſcholaſticorum auctoritas firma argumẽta theologo præſtet, an infirma.

Caput tertium.

INfirma autem ea omnia argumẽta eſſe, quę ab ſcholæ auctoritate deriuantur, illa primum ratio ſuadet, quòd nec è sacris literis, nec ex apoſtolorum inſtitutis, neq; ex eccleſiæ definitione, scholæ auctoritas comprobatur. Cumque ſcholaſticis auctoribus ſpiritum veritatis nuſquam dominus fuerit pollicitus, errare vt homines poſſunt, atque adeò nullum argumentum ex eorum auctoritate firmum erit.

Item nullum eſt in ſchola certum dogma, ſed partiũ factionibus plena sunt omnia. Nihil igitur certi ex ſcholæ auctoritate confici poteſt. Præterea theologi ſcholæ omnes aſſeruere, matrimonium ét ſine eccleſię miniſtro contractum, eſſe verè ac propriè nouæ legis ſacramentũ. At hæc omnium communis sententia non ſolum nõ facit certam fidem, ſed ne probabilis quidem videtur eſſe. In nulla igitur re alia ſchola teſtimonium certum erit.

At nos & quid sentiamus, & cur etiam sentiamus, pauciſſimis quàm fieri poterit exponemus. Pugnabimusque pro ſcholæ auctoritate, non affectu, sed ratione. Quanquam non sumus ignari, multos ſtudioſè contra eſſe dicturos. Quod vitare nullo modo potuimus, niſi nihil omnino ſcriberemus.

Caput quartum.

QVod fuerit Academię theologicæ initium, quis progreſſus, quos inſtitutores habuerit, quosve auctores

ctores,tametsi ad scholæ commendationem attinet,non est tamen huius loci dicere:vbi hoc solum conamur explicare,quantum habeat virium ad faciendam fidem, argumentum ex scholæ auctoritate depromptum. Ea igitur re explicanda,sit prima conclusio.

Theologorum scholasticorum etiam multorum testimonium,si alii contra pugnant viri docti,non plus valet ad faciendam fidem,quàm vel ratio ipsorum,vel grauior etiam auctoritas cõprobarit. Videlicet in scholastica disputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet:sed si paucos viros modò graues secum habeat,poterit sanè aduersum plurimos stare.Non enim numero hæc iudicantur,sed pondere. Hanc verò conclusionem probare argumẽtis non debeo.Nã si quid est euidens,de quo inter oẽs conueniat,argumentari non soleo: perspicuitas enim,vt ait Cicero, argumẽtatione eleuatur. Certè vbi variæ sunt doctissimorũ hominum discrepantes q; sententiæ,academicorum temperamentum imitari, & à rebus incertis certã assensionẽ cohibere debemus. Quid enim tam temerarium,tamq; indignũ sapientis grauitate atq; constantia, vt idem Cicero elegantissimè tradit, quàm quod non satis explorate perceptum sit & cognitum,id sine vlla dubitatione defendere? Quo loco sanè arguendi sunt scholastici nonnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt præiudiciis,viros aliàs catholicos notis grauioribus inurunt,idq; tanta facilitate, vt meritò rideantur. Nobis aũt schola nostra magnam quidem licentiã dat,vt quodcunq; maximè probabile occurrat,id nostro iure liceat defendere: sed non licet tamen eos qui nobis sunt aduersi,temerè ac leuiter condemnare.Alia sunt scholæ placita,de quibus mox dicturi sumus,alia sũt præcepta sectæ,de quibus modo loquimur. Quæ ab illis dissident,ea notã habent,quæ ab his, non habent. Nec.n.si quid aut Scoticis aut Thomisticis pronunciatis cõtrariũ est,error illico est.Sed hæc hactenus. 1.conclu.

Secunda conclusio,Ex auctorum omnium scholastico rum communi sententta,in re quidem graui, vsque adeò probabilia sumuntur argumenta,vt illis refragari teme 2.conclu.

rarium

rarium sit. Nam in quacunque arte peritis credendum esse ratio monstrat. Nec enim sanus haberetur, qui nautis in nauigandi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac, de Tgeologiæ dogmatibus differendi, experientibus & exercitis nullam fidē habet, aut parum sanus, aut certè temerarius est. Deinde in Clemen. Vni. de summa Trinitate. Patres concilii Vien. Opinionem illam inquiunt, quę dicit, tam paruulis quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, & doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem, fore à catholicis eligēdam. Si ergo in re, quæ olim inter ipsos etiam scholasticos theologos controuersa fuerat, opinio cōcors iuniorum tanti apud patres in concilio fuit, quanto magis nos res omni tempore ab schola præscriptas tenere ac reuereri debemus? Et si opinatio ipsa theologorum recentiorum communis fidem facit concilio, illudque inclinat, vt definiat huiusmodi opinationem esse tenendā, quid si non ex opinione, sed ex certo & minimè circumductili animo quicquam theologi omnes præfinierint? An non existimas conciliū Viennense pro eiusmodi dogmatis firmiter in schola receptis grauiore censura iudicaturum? Scholæ igitur communnē consensum, non nisi impudenter, & temere reiicimus. Præterea cùm inter ipsos theologos scholasticos magna ferè vbique dissensione certetur, ita vt in hac parte iure forsitan reprehēdantur, certè nō idem omnes assererent, nisi eodem diuino spiritu permouerentur. Nec minus mirandum est varias scholę factiones doctoresque, tam inter se discrepātes in vnam eandemque sententiam concurrisse, quàm septuaginta interpretes diuersis (vt ferunt) cellulis inclusos, in vnam eandemque conueniisse interpretationē. Non igitur poterit esse verum illud, quod scholasticorū theologorū choro idem concinenti fuerit contrarium.

Tertia cònclusio. Concordem omnium theologorum scholæ de fide aut moribus sententiam contradicere, si hæresis non est, at hæresi proximū est. Scolæ porro placita, si ita uocare libet, in duplici sunt differentia. Altera

ad phi-

ad philoſophiæ magis rationem expediunt quàm fidei. Altera ad fidem pertinent moresque chriſtiano populo neceſſarios. Quæ ab illis diſſonant, ea ſcholaſtico theologo non ſunt hæretica. Quę verò huic poſteriorum rerum generi ſunt aduerſa, ea nos hic tanquam venena refugimus. Nam iis hęreſeos crimen, vt quod ſit ipſum per ſe atrociſsimum, impingere aperrè & ſimpliciter nō audemus. In quo equidē ſæpe theologorū requiro prudentiam. Abſurdum eſt enim, vt crimen grauiſsimū niſi rebus quoque grauiſsimis impingatur. Sed ad rem. Illa concluſio, vt eſt à me poſita, primum oſtendirur, quòd nullum dogma reperietur, quod eadē mente oreq; ſcholaſtici omnes certò ac firmiter aſſeruerint, quin idem in vniuerſum eccleſia teneat, eorum auctoritate mota. Nā ſi aliquod inuenire hæretici poſſunt, proferant, & tacebimus. Quòd ſi nullum proferri poteſt, ſine dubio, velint nolint, id quod ſcholæ totius auctoritate firmatur, verum eſt, ſi ad fidem, vt dixi, moresq; pertineat. Adde quòd nullum tam proprium ſcholæ decretum eſt, quod vel ex ſacris literis, vel ex apoſtolorum traditione, vel ex conciliorum, aut pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui ſcholæ decreta refutarunt, hi ſemper inuenti ſunt & fontem, vnde illa manant, repudiaſſe. Atque, vt vno verbo dicam, nemo qui in catholicis habeatur, omnes ſine diſcrimine theologos exploſit. Quod abundè ſatis magnum argumentum eſt, ſine fidei diſcrimine hmōi ſcholę placita negari non poſſe.

Præterea ſi qua in quæſtione vniuerſi Theologi eadē inter ſe concinunt, profectò ſi in eo errant, eccleſiā itē errandi periculo exponunt. Siue enim qui confeſsiones audiunt, ſiue qui ad populum habent conciones, vtriq; plebem inſtituunt, vt à theologis acceperunt. Ita fit, vt Eccleſia eorum in fide communē errorem diſsimulādo, Chriſti fideles ſuo ſilentio deciperet. Error enim, cui nō reſiſtitur, approbatur: & veritas, cùm non defenditur, opprimitur, vt Innocentius ait. 83. diſt. error. Atq; Deus ipſe ſi theologorum omnium errorem nō aperiret, in ne ceſſariis Chriſtiano populo deeſſet. Quid enim facturus

eſt po-

est populus imperitus nisi eos sequi, quos pro illo tẽpore ecclesiasticæ doctrinæ magistros accepit ? An post hęc omnia scholę Theologia contemnenda est? Crederẽ, nisi eius auctoritate ecclesia res plurimas definisset. Quippe trecentos ab hinc annos, si quas ecclesia hæreles condemnauit, si quę de fide & moribus decreta tulit, in vtrisque scholasticorũ subsidio & diligẽtia vehementer adiuta est. Id quoniam constat inter omnes, quibus vel conciliorum gesta, vel negotia cognitionis fidei sunt cognita, fateamur necesse est, doctores scholasticos simul omnes in fide & moribus errare non posse.

Præterea, Cum Dominus dixit, qui vos audit, me audit, & qui vos spernit me spernit, non modò ad primos Theologos, hoc est, Apostolos verba illa referebat: sed ad doctores ẽt in ecclesia futuros, quãdiu pascẽdę essent oues in scientia & doctrina. Quemadmodum igitur qui Theologos Christo succedẽtes cõtemnebat, Christum is ẽt dominũ contẽnebat, ita qui theologos iuniores antiquis succedẽtes despicit, hic Christũ quoq; ipsum despiciat necesse est. Vnde Chrysostomus, siue quis alius fuerit, in cõmentarijs super Matthæũ imperfectis, hom. 42. Cũ audieris, inquit, aliquẽ beatificantẽ antiquos doctores, proba qualis est circa suos doctores. Si.n. illos, cum quibus viuit, sustinet & honorat, sine dubio illos, si cũ illis vixisset, honorasset. Si aũt suos contemnit, si cum illis vixisset, illos contẽsisset. Hactenus ille in ea verba Christi, Vę vobis qui ędificatis sepulchra prophetarũ, & ornatis monumẽta iustorum, & dicitis, si fuissemus in diebus patrum nostrorum, nõ essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Itaque testimonio estis vobis metipsis, q̃ filij estis eorum qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Nimirum phariseorum instar hęretici ratiocinantur. Si essent scholastici doctores, quales erant Hilarius, Hieronymus, Basilius, sequeremur eos: si in diebus Augustini, Ambrosij, Hieronymi fuissemus, non essemus socij Manichęi, Nouati, Vigilãtij, Pelagij, Iouiniani. Itaq; testimonio sunt, quòd filij sunt eorum qui sanctos antiquos contempserunt: cũ

iunio-

iuniores scholę Theologos pro nihilo putãt. Postremò, vt ad Ephes.4. Apostolus docet, alios dedit Christus in ecclesia apostolos, quosdam prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consumma ionem sanctorum in opus ministerij, in ędificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem idei in virũ perfectũ: vt iam nõ simus paruuli fluctuãtes, & circũferamur omnivẽto doctrinę. Quãdiu igitur Chri ti corpus, hoc est ecclesia, fuerit, ad diuiuam procuratio- nem pertinebit, vt ij qui in ecclesia sacræ doctrinæ do- ctores habentur, tanquã à Deo dati veritatem in fide te- neant, ne populus paruulorum more circunferatur. Nec verò si hoc Apostoli testimonium æquè pro antiquis & iunioribus facere dicimus, iuniores Theologos priscis 25. q. 1. illis mox æquamus: (scimus enim quantũ antiquitati de c. 7. verendũ est, quantum etiã sanctitati:) sed firmũ esse hũc etiam locum, tum ex multis alijs, tum ex hoc apostoli te stimonio, pro nostra quidem virili contendimus. Rectè ne an secus, aliorum esto iudicium. Nos enim in argumẽ to nouo, vbi nullum, quem imitaremur, habebamus, quę nobis probabililiſſima visa sunt, ea lectoribus exposui- mus. Si quis verò sic nostra reijciat, vt adducat meliora, volentes ac libentes amplectemur. Nihil aũt necesse est, de me ipso dicere mihi. Quanquam non est verendum ne vera & aperta de me prædicans, nimis videar aut inso lens, aut loquax. Sed vtcunq; hunc scholæ locũ ego tra- taui: gratissimũ, vt puto, Theologis feci. Quoniã cũ ex plicatissimè de ea re disseruerim, discẽt hodie à me, qui- dus facillimè rõnibus scholastice Theologiæ asserere & grauitatẽ possint, & auctoritatẽ. Ãtq; hæc hactenus. Nũc obiectiones à principio contra positas repellamus.

Caput quintum.

AC primo quidem argumento refellendo non est o- pus qui icquam, præter ea quę sunt dicta, adijcere. O- rendimus enim vt opinor, scholasticę theologię asseren e non deesse ecclesię scripturęq; sanctæ testimonium. quę testimonia nos habuimus, ea iam protulimus: ab ijs fortè post & plura & grauiora proferentur. *Primũ ar gu. refel- litur.*

Secun-

Ad secundū respō detur.

Secundum etiam argumentū nihil minus cōfutatum est. Diximus enim, id quod etsi sæpè dictum est, dicendum est tamen sæpius, factiones in schola, quasi iuratas, studium contradicendi, & si quæ sunt similia mala: non scholæ, sed hominum vitio contigisse. Alioqui decreta multa sunt inter scholasticos certa & firma, eoq; magis, quo nulla vnquam factio ea in quæstionem reuocauit.

At tertium argumentum difficillimum est, egetq; disquisitione non parua.

Ad tertiū respō detur.

Quare si longiorem orationē huius argumenti difficultas exigit, non debet Lectori molestum esse: nam & orationis longitudo magnitudine vtilitatis pensabitur. Principio autem theologos omnes admonitos esse velim, vt sepositis non affectibus modò, sed opinionū etiā præiudicijs, de causis fidei prudēter grauiterq; decernāt. Non.n. si quidquā in schola bonis etiam tēporibus inue terauit, mox fidei dogma existimandū est. Sunt aūt nonnulli qui per eas persuasiones, quibus à principio sunt imbuti, de rebus grauissimis sententiā ferunt, temeritate quadā sine iudicio, repentino quasi vēto incitati, quæ longè alia esset, si iudicio consideratè constanterq; lata fuisset. Hi aūt in eo primū errant, quod scholæ opiniones à certis constantibusq; decretis nō separant. Deinde errant in eo, qđ duo rerū genera confundunt, vnū earū, quę ad religionem attinent, earum alterum, quæ hanc ne attingunt quidem. Ac si sanctorum veterum consensio, vt libro superiore definitum est, non in omnibus legis quæstionibus sequenda nobis & tenenda est, sed solum in fidei regula: nec quæuis illorum etiam in re graui communis opinio fideles astringit, sed firmum constansque iudicium: ecquid de recentioribus scholę theologis dicere oportet, quos veteres illi longè & vitæ merito, & scripturarum vsu & auctoritatis pondere superarunt? Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me viri multi pij cupiunt commemorare, tametsi causa postulat, tamen quia postulat non flagitat, præteribo. Quoniā vero vtriusq; erroris exempla cū alias sæpè posui, tum in duodecimo librovaria etiam adiūcturus sum.

Vide lib. 7. c. 2. & 3.

Vno

o nunc exemplo contentus ero, quod satis erit tñ,
j, qui in cẽsuris Theologicis præcipites esse solẽt, siq̃
neritatis admoneantur. Magister ergo sententiarum 4. *dist.* 3.
it baptismi sacramentũ fuisse ante Christi mortem,
Christo ipso institutũ, & ab apostolis ministratum.
ic D. Thomas, cæteriq; scholæ Theologi assensi sũt.
mirum D. Augustinũ Magister secutus est, cuius opi- *In Ioan.*
ones schola libenter amplectitur. At. n. si quispiam for *tract.* 5.
contrà fuerit opinatus, baptisma nouæ legis verum & *et* 13. *Et*
ppriũ, idemq; primũ sacramentũ, non priùs à Christo *in epistо.*
itũ, q̃ in cruce passus sit: non statim vexare eum grauí *ad Seleu*
eologiæ censura debemus. Sed primùm illud expende *tianam.*
nũ Theologi hoc loco, quasi re certa & confecta, quic
ã planè suo iudicio definiant, an potius re nondũ sa-
ad liquidũ explorata probabiliter opinentur. Deinde
ẽt vestigare, pertineat ne ad catholicã fidẽ, Christum
rramentum hoc ante passionem suam edidisse, an nõ.
magister sentẽtiarum quidem nihil certò statuit, sed
obabiliorem opinionem elegit. Commodiùs, (inquit,)
citur, &c. Augustinus quoque, baptizabat Christus, in-
it, non per seipsum, sed per discipulos suos. Quos in- *In epist.*
ligimus iam fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, *ad Seleu-*
ut nonnulli arbitrantur, siue quod magis credibile est, *tianam.*
ptismo Christi. En Augustinus non certò pronun-
at, Apostolos priùs esse baptismo Christi baptizatos,
ãm illud baptisma administrarent, cuius Ioãnis tertio
quarto capite mentio fit. Quin vbique docet, nos igno *De orig.*
re quando Apostoli fuerint baptizati. Nullo autem *animæ*
cto fit verisimile, si Apostoli veri sacramenti baptis- *ad Vincẽ*
atis iam inde administri erant, eos non prius idem sa- *tiũ victo*
mentum accepisse. Quo fit, vt vtrunque iuxta in opi- *rem. li.* 3.
one, non in firmo constantiq; decreto sitũ sit. Præte- *cap.* 9.
a & in forma baptismatis illius scholastici dissidẽt. Nã
agister & Adrianus existimant, Apostolos tum etiã in
mine trinitatis baptizasse, id quod ego mihi persuade
nõ possum. Alij verò tradunt, eos baptizasse in nomi-
Iesu Christi, id quod verosimilius est. Sed hæc in ba-
smi forma tãta dissensio à certitudine dogmatis alie-

na est. Non itaq; certum quippiam Theologi de hac re statuere voluerunt. Nec D. Thomę verba, si quis attętè legat, aliud præ se ferũt. Videt̃ (inquit) quod baptismus ante Christi passionem fuit institutus, &c. Quo scilicet, verbo Diuus Thomas vti ferè solet, cum res non est plana & definita. Itaque existimo D. Thomam, cùm dixerit videri, hoc ipsum sensisse quod dixerit, videri modò, non etiam oportere. Quid autem definisset vir alioqui prudens & grauis in ea re, quam rem ad fidem nihil attinere intelligeret? Non enim aut è literis sacris, aut ex apostolorum institutis colligi certò potest, baptisma, quod apostolis statim à conuersione sua in vsu erat, pec-
Ioan. 13 cata remittere, gratiam conferre. Nam quod Augustinus refert, qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus, id non oportet de baptismi mundicie intelligi, sed de ea, de qua postea, iam vos mundi
Ioan. 15. estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod verò à quibusdam refertur, Ego nesciebam eum, Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto, id nihil etiam cogere vltro quoque ipsi fatentur, qui eo testimonio abutuntur. At constat apostolos baptizasse, Ioannis tertio & quarto, & nõ baptismo Ioannis, vt notum est, ergo baptismo Christi. Sic enim Magister argumentatur. Sed hoc argumentum infirmius & incertius est, quã vt quid firmum certumque conficiat. Baptismus enim Ioannis dupliciter vocari potest, aut Ioannis instituto & auctoritate exhibitus, aut baptismus aquæ, quale baptisma Ioãnis erat qui videlicet nihil aliud esset, quã meditatio quædam & præparatio ad nouæ legis sacramentum. Baptismus itẽ Christi, aut sic vocari potest, quia Christo iubente & auctore ministratus est, aut quia institutus a Christo ad abluenda peccata. Dicetur ergo, nec absurdè id quidem, illud apostolorum baptisma, cuius Ioan. 3. & 4. capite mentio fit, non fuisse Ioannis Baptistæ in priore sensu, sed in posteriore tantum. Fuisse autem baptismum Christi, quoniã illius præcepto & auctoritate apostoli baptizabant.

bant. Vnde si quis colligat, iam tum illum fuisse verò
uę legis sacramentũ, pari rõne argumentabitur, vn-
onẽ, qua apostoli ante passionẽ vsi sunt, iã inde à prin-
pio fuisse verũ & propriũ extremæ vnctionis sacramen
. Quod tametsi nõnulli Theologi asseruerint, nõ tñ ex-
ditũ est. Apud veros sanè graues q; Theologos, Vnctio
extremã sacramentum esse, fidei dogma est: an ante
hristi passionẽ, an post fuerit institutũ, nihil ad rẽ exi-
mant pertinere. Quod idẽ & de sacramentis confirma
onis & pœnitentiæ sentiũt. Nec video cur de baptismo
os aliter sentiamus, putemusvè fidei qõnem esse, num
te passionẽ Christi hoc sacramentum fuerit institutũ.
stitutũ. n. esse dictu quidẽ est procliue. Itaq; ferè Tholo
loquuntur: sed quis est tandẽ, qui hoc esse verũ idoneis
gumentis ostenderit? Quid? q; Theophylactus in caput *Theoph.*
ãnis tertium, & Chrysostomus homil. in Ioãnnem 28. *Chriso.*
esse rtè negant, illud baptisma, de qũo agimus, sacramẽ-
esse, qđ peccata remitteret, gratiamq; cõferret? Quid?
Hieronymus in dialogo aduersus Luciferianos, cùm
uplex baptisma distinxisset, perfectũ & imperfectum,
on obscurè docet, nisi in cruce & resurrectione nullum
aptisma perfectũ esse? Quãobrem Ioannis baptisma
isse imperfectũ. Quid? quod Leo in epistola ad episco-
os Siciliæ inscripta, eorũ omnino videtur snĩæ subscri-
re, qui cõtenderent baptismi sacramentũ, nõ qñ Chri
us à Ioanne baptizatus est, sed post resurrectionẽ edi-
m & constitutũ? Quæ nõ eò dixi candide Lector, quò
holę cõmunes opinationes improbarẽ. Nos. n. ea Theo
gia plus vtimur, in qua dicuntur ea, quæ nõ multũ di-
repant ab opinionẽ cõi. Quid ergo est? Primum opi-
onem à dogmate secerni & internosci volumus. De-
de Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerun
ue breuis est & ad tẽpus, sed maturo iudicio de rebus
sce pronuncient, in quibus præsertim non ita facilè ex
diri potest, ad fidem pertineant nec nè. Nam si in exẽ-
o, quod modò posuimus, eas rationes scripturæq; testi
onia liberet adiungere, quibus à contraria parte ad-
rsus communem scholę opinationem pugnari potest:

quæstio fortè in vtranq; partē adeo ambigua redderet, vt difficile esset iudicare, vtra cū fide magis & religione consentiat. Sed, vt dixi, nō disputo nūc, scholæ cōis opinio vera ne an falsa sit: quanquā ab instituto nostro, non adeo fortasis alienū, sed id ago, scholasticas opiniones oportere à decretis seiungere, fideiq; qōnes ab his, quæ modo huc, modo illuc trāsferunt, & sine pietatis iactura possint in vtranq; partē disputari. Decreta, arctè tenere debemus, accurateq; defendere: opiniones non itē, sed si nō cū Academicæ, at cū Christianæ modesticæ temperamento. Pro fide, ēt cū vitæ discipline pugna sit: pro his, quę fidei nō sunt, sit pugna, si ita placet, sed incruēta sit tamen. Hæc præscripta seruantem licet magnificè, grauiter, animosq; disserere, licet iudicare constanter, vetè, doctisq; & indoctis vtiliter. Quorsum hæc, inquies, non solum longè, sed longis etiam ambagibus repetita? Nēpè vt explicaremus, id qđ c. superiore in cōclusionibus breuiter significatum est, nos nō in scholę opiniones, sed in certa cōstantiaq; de fide moribusque iudicia iurasse. Hæc huius loci est defendere, illas alterius & loci & tēporis. His igit̄ expositis, facilè, vt opinor, tertium illud argumētum refelli pōt. Nego.n. scholæ certo constantique decreto finitum, Matrimonium sine ecclesiæ ministro cō tractum, esse verè & propriè sacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes scholæ Theologos id asseruisse. Hæc tria cum docuero, argumentum positum omni ex parte refutatum erit.

Decreta debemus arctè tenere, accurateq; defendere.

Ostendam ergo primū opinionem communem illam esse, non scholę dogma firmumque iudicium. Qui hoc intelligi potest? Quia de hac re Theologi videlicet ita differunt, vt nihil fuisse velle videantur. Lege Magistrū, D. Tho. Scotū, Bona. Ricar. Palu. Duran. cęterosq; scholæ Theologos, & nisi statim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis: tum verò me aut stultum, aut temerarium iudicato. Nam & cum quærunt, an matrimonium conferat gratiā, id quod eo loco maximè finiendum erat, non definiunt tamē: sed in his referūt, quę in hominum opinione sunt posita. In materia item &

D. Tho. Bona. Sco. Palud.

forma

forma huius sacramenti statuenda, adeò sunt inconstantes & varij, adeò incerti & ambigui, vt ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rē aliquā certam, constantem, exploratam, conetur efficere. Quòd si in forma & materia sacramenti, quæ res in sacramentorum tractatione, vel grauissima sit, ambiguè Theologi inconstanterque loquuntur, nec definiunt cōno quicquam: cur in ea qōne, quæ & leuior est & minus ad sacramenti huius constitutionem necessaria, aliquid eos certi præscripsisse fateamur? Concilium certè Florentinum de materia, forma, ministro sacramenti matrimonij, præstituit nihil, id quod sine dubio faceret, cum hoc in cæteris omnibus ecclesiæ sacramentis fecisset, si de ijs rebus videret quidpiā esse à Theologis in schola definitū. Præterea, num Matrimoniū sine ecclesiastico administro nouæ legis sacramentū esset, nec propriè & expresè in qōnem Theologi vocarunt, nec via & ratione, vt solent, inuestigarunt, nec argumentis vllis concluserunt. Qui igit vult, eos sinè disquisitione attenta, sinè diligenti tractatu, sinè idoneis argumentationibus, certò de rebus Theologicis pronunciasse: hic videat, nè eadem opera illis & iniur.us sit, & in rebus quoq; grauissimis deroget fidē. Adde quod in conciliorū scriptis, ac summorū Pontificū epistolis decretalibus id obseruandū est, vt nō quæuis simplex aut affirmatio, aut negatio certū sit exploratumq; iudiciū. Sed sunt notæ quędā peculiares, quibus certas conciliorum Pontificumq; definitiones internoscimus: quemadmodū libro quinto latius explicatū est. His ergo notis ac multò ēt magis schola quoq decretis secernendis vti debemus. Alioqui si quęcunq; scholasticorū simplex assertio dogma fidei certum est: maior est profectò horum, quàm Pontificum & conciliorum auctoritas. Quod si probari nemini potest, illud certè probari omnibus necesse est, Theologos hoc loco & quæstione nihil omnino definisse. Etenim nec sententiam aduersam hæreticam erroneāve dixerunt, nec quod dixerunt, id firmiter catholicis amplectendum, breuiter nullam notam interposuere earū, quæ certa constantiaq; iudicia indicare solēt. Quę cū ita

Cōc. Florent.

Cap. 5.

sint,id quod primùm conficiendum erat, confectum est: Theologos ea de re,quam modò versamus,nihil certò & constanter decreuisse, sed incerta inconstantiq; opinione probabilem vnius sensum cæteros esse insecutos. Ita casu quodam cõis fortè consensio facta est. Cũ cõtra vsu quoq; venire potuerit,vt si primus asseruisset, non omne fidelium coniugium sacramentum esse,sed quod religiosè sacrateq; fuisset constitutum,secundus, tertius,ac deinceps reliqui,qñ probabile etiam id esset, eandẽ sniam sequerentur. Sequitur,vt ostendam,quicquid Theologos opinari contigerit,nihil tñ ad fidem spectare, an eiusmodi matrimonium ecclesiæ sacramentum sit, an non sit. Quod,vt mihi videor, vno hoc argumento facile & euidenter expedio. Tres sunt res,quibus efficitur, aliquid ad fidem pertinere:aut.n.in sacris libris habetur scriptũ,aut apostolicis institutis est traditum, aut ex vtrislibet planè certa complexione & consecutione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere põt, matrimonium sinè ministro prophanè contractum, esse nouæ legis sacramentũ. Vbi ego, si Thomistæ omnes cum Scotistis existãt, si cũ antiquis iuniores volent contra me pugnare,tamen superior sim necesse est. Non.n.quemadmodum nonnulli putant,oĩa sunt in Theologorum auctoritate. Est quædã tamen ita perspicua veritas, vt eam infirmare nulla res possit. Experiantur hic quantum possunt vires suas,siqui fortè contrà voluerint dicere,& cum in hac eos causa sacræ literę, apostolorum traditiones, Scholæ syllogismi destituerint:tumverò nisi rudes & tardi sunt,mecum omnino intelligant,eam qõnem minimè ad fidem attinere. At argumentabitur quispiam,fidelium matrimonium esse nouæ legis sacramentum, non autem esse maiorẽ rationem devno quàm de alio,omne igitur fidelium matrimonium esse sacramentum. Appelletur vero hic Theologus,aut hoc etiam nomine dignus putetur? Dum quidẽ ita argumentabitur,non modò Theologus, sed Philosophus,aut ẽt Dialecticus omnino habendus non erit. Anne ad hunc modum graues Theologi ratiocinantur? Anne hisce argumentis adducti de rebus fidei pronunciãt?

Tres sũt res quibus efficitur aliquid ad fidẽ pertinere.

Equidem

Equidem baptisma sacramentum esse scio, sed si formã sacrã ministrumve non habeat: baptismus erit, sacramentum non erit. Vnctionis quoq; sacramentum agnosco: sed sine sacra forma, sine ecclesiæ ministro, vnctio quidẽ esse poterit, sacramentum verò esse non poterit.

Pœnitenriæ demum sacramentum amplector: at sine forma sacra & ministro pœnitentiam reperio, sacramentum reperire nec debeo nec verò possum. Sic igitur, tametsi matrimonium sacramentum est, non ideò tñ coniugium quodcunq; venerari cogimur, sed id quod formã sacram habeat, & à vero ecclesiæ ministro consecratum sit. Alioqui, si quodlibet fidelium coniugium Theologis necessariò sacramentum est, quis Scotum tuebitur, qui coniugia, quæ solis nutibus contrahuntur, negat esse sacramenta? Ac nisi me fallit animus, rectè negat. Etenim non Magister & D. Tho. modò, verùm etiam concilium Florentinum docet, omnia sacramenta verbis constare, quę si desint, nullum omnino confici sacramẽtum. Quod si semel admittimus, formam sacramẽti esse posse aliqñ, nutus verborum loco substitutos, nullo pacto effugere poterimus, quin & mutus sacerdos à peccatis absoluere, & mutus episcopus sacris initiare possit. Atq; matrimonium non alijs quandoq; nutibus contrahitur quàm carnali copula. Cùm enim post sponsalia sponsus & sponsa affectu maritali coëunt, fatentur omnes & iurisperiti & Theologi verum matrimonium confici. At carnis commixtionem nouæ legis propriè sacramentum dicere absurdum est. Spiritus quippe sanctus & sacramenti gratia per coitum non datur. 32. q. 2. c. connubia. Non igitur ecclesia docet, quodlibet fidelium matrimonium sacramẽtum esse. Nisi quis adeò desipit, vt Caietanum damnet, qui & probabilissimè, & me quidem iudice verissimè, matrimonium quod inter absentes per literas procuratoresq; contrahitur, sacramentum esse inficiatus est. Nam qui in hoc Caietanũ errasse clamant, hi non intelligunt nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant. Quòd si nullo idoneo & necessario argumento, sed stultis turbulentisque clamoribus alienas refellere sñias pergunt, atque

Cõc. Florent.

c. 32. q. 2. c. connubia.

adeò damnare quæ probabiliter & verè dicta sunt, tum nos in quiete & silentio taciti illorum stultitiam amentiamq; ridebimus. Concedant illi, vnum pro altero sacramentum sumere, cùm pro altero contrahit. Concedant, sacramenta Christi absentibus administrari, eisdemque & gratiam conferre & peccata remittere. Nos enim, qm̃ hæc absurda sunt, concedere potiùs volumus, eiusmodi contractus, qui inter absentes transiguntur, matrimonia quidem verissima esse, vera sacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breuiter disputatis intelligi põt, non solùm nõ esse dogma fidei, omne fidelium matrimonium sacramentum esse: sed etiam contrariam omninò sn̄iam probabiliorem esse. Quòd si licuit Scoto ac Caietano, vt verè licuit, matrimonia, quæ vel nõverborum sed rerum notis, vel per procuratores cõficerentur, ab ecclesiæ sacramentis eximere: ecqua religio nos astringit, vt matrimonium, quod ciuiliter & prophanè Iudæorum, Saracenorum, Ethnicorum more, sinè sacris cæremonijs, sineque ecclesiæ ministro contrahitur, sacramẽtum esse propriè fateamur? Præsertim cum contraria sententia nõ modò probabilior, sed & ad catholicam fidem tuendam facilior, & ad Lutheranorum tela depellenda solidior sit. Age verò, quando me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis persuasus sum, eisdem Lectori persuadere conemur, matrimonium eiusmodi sacramentũ propriè nõ esse, quod. 1. & signum sanctificationis sit, & eiusdem sanctificationis in sumentibus digne causa sit. Quem laborem spero me nõ frustra suscepturum, cùm videam mecum & rationes & testimonia, & sacramentorũ demum naturã totã mirificè consentire. Illud verò mihi persuasi primùm, qm̃ sacramenta propriè dicta, sacrę sũt religionis cęremoniæ. Sacrorum. n. vsus ad religionem, qua Deũ colimus pertinet. Quocirca sacramẽtum opus est religionis. In sacramentis quoq; profitemur, nos salutẽ à Deo salutari quærere, hæc verò professio, quæ fidei interioris externa testatio est, ad eã virtutẽ attinet, qua Deo cultum exhibemus. Atq; peccata, quæ in sacramentorum abusu sunt, virtuti religionis aduersantur. Fr.

Augusti-

Augustinus non quodlibet signũ rei sacræ definit esse sacramentũ, sed quod sit sacrũ signum. Quibus rebus efficitur, vt sacramenta diuini cultus ac religionis, sacra quædã opera sint. Cùm igitur matrimoniũ solis verbis viri & fœminæ, ciuiliter prophanecq; contractũ, licet rei sacrę signaculũ sit, non sit tñ opus religionis sacrum: certè nõ est propriè sacramentum. Alioqui si rebus satis est significationẽ affigere, vt sacramenta dicantur, serpens æneus atq; manna propriè sint sacramenta, atque adeò in vniuersum omnia, quæ gratia significandi res sacras instituta sunt. Id quoniam absurdum est, consentiamus, verum illud esse quod posuimus, connubia sine sacro ministro, sineq; aliqua religionis sacra cæremonia inita, non esse Christianæ religionis sacramenta.

Decimo de Ciui. Dei. c. 5.

Deinde, concilium Florentinum enumeratis septem nouæ legis sacramentis, hęc omnia sacramẽta, (inquit,) tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum. Quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. At in matrimonio, quod modo versamus, nullus est sacramenti minister, nullum ergo cõficitur sacramentum. Nec verò audiendi sunt illi, qui putabunt, virum ac fœminã esse sibi vicissim sacramenti ministros. Quos ego manifestis argumentis euincerem, nisi ad alia grauiora festinaret oratio.

Concil. Florenti. Tribus rebus conficiuntur sacramenta.

Præterea, fideles non se existimãt esse sacrilegos, si nõ sunt in gratia quo tempore sic prophanè contrahunt, in animis ergo fidelium inscriptum est, eiusmodi contractũ non esse ecclesiæ sacramentum. Nã si sacramentum esset, sacrilegiũ haud dubie cõmitteret is, qui in peccato mortali coniugem duceret. Atq; si excommunicatus matrimonium huiusmodi contraheret, sacrilegus quoq; bis esset, vtpote qui sacramẽtis ecclesiæ se indignè ingereret, quibus priuatus per ecclesiam est. Quę omnia quàm abhorreant à fidelium communi sensu, facilè, etiam si ego non admoneam, intelligitur. Adhæc, Augustinus in epistola ad Bonifaciũ tradit, oportere res ipsas corporeas, quibus sacramenta constant, imaginem & similitudinẽ

Epist. 23

gerere eius sanctificationis, cuius signa & causæ esse dicuntur. Vt baptismus lotione exteriùs administrata spiritualis ablutionis, quam efficit, imaginē & figurā habet. Eucharistia refectione potus cibiq; visibilis, inuisibilem refectionē adumbrat. Eodemq; omnino modo in cęteris sacramētis, externa quadam actione & representatione sanctificatio interior deliniatur, & quasi ob oculos ponitur. Matrimonium autem huiusmodi ciuile & prophanū, nec sanctificationis imaginem gerit, nec ad sanctificandum sub quadam exteriore sanctitatis specie exhibetur: Non est itaque propriè sacramentum.

Concil. Florenti. Præterea concilium Florentinum docet, idq; Theologorū oīum decretum est, omnia sacramenta verbis, constare tanquā forma, qua perficitur sacramentū. Incredibile est aūt nisi à forma sacra sacramentum perfici. Quēadmodum. n. humana forma hominē efficit, & albedo facit album, ita prorsus necesse est à forma sacra quodcunque sacramentum existere. Atqui in matrimonio, quod ciuili more prophaneq; contrahitur, nulla verba sacra sunt: nulla igitur est ibi sacramēti facies quidē. Nec verò dici pōt, verba, quibus vtuntur contrahentes, nempè, ego te accipio in meā, &c. esse huius sacramēti formam. Primò, quia verba eius, qui suscipit sacramentum, materia sacramenti esse pñt, forma esse non possunt. Forma siquidē ab agente existit in passum, mediantibus causis administris. Sacramētorum ergo formę à Deo per sacrorū ministros in eos ꝓdeunt, qui sacraméta recipiunt. Id qđ inductione manifestissima liquet in oībus sacramētis, quę sine cōtrouersia sacramēta sunt. Tum quia in oībus sacramētis, licet materia sit res aliqua naturalis, & quæ antè in humanos vsus cōferri soleat, forma tñ supernaturalis sit oportet, cuius. s. & vis & significatus nō à natura, sed à causa quadā superiore oriatur. Cùm. n. sacramentum quiddam supernaturale sit, forma, qua cōstituitur, per fidē accipiēda est, nō itē per naturam. At illa verba, ego te accipio in meā, vndiq; naturalia sunt atq; oībus vsurpata gentibus, quæ ēt sine fide contrahunt. Adde, q forma sacramenti significat eum spiritalē effectum

cuius

cuius causa sacramentum esse dicitur. Nam sacramentā (vt in scholę prouerbio est) efficiunt quod figurāt. Significatio autem sacraméti in forma vel maximè elucet. Illa verò verba, ego te accipio in meam, nullius effecti spiritalis signa sunt. Verba insuper, quæ sunt sacramentorū formæ, diuina institutione ꝓscripta & determinata sunt, neq; possunt hominū arbitrio immutari, quēadmodum D. Tho. in 3. par. demonstrat. At verba, quibus matrimonium cōtrahendum sit, nulla sunt omnino definita: sed innumeris verborum formis, nō synonymis, sed varijs & dissimilibus, eiusmodi contractus fieri pōt. Non ergo verba illa, quibus vtuntur sponsus & sponsa ad contrahendū, forma sacramenti Christiani sunt. Præterea, qñ verba aliqua sunt forma sacramenti, si nutus vel scriptura, vel aliud vnum quodlibet signum, eorum loco verborum substituitur, inanis nimirū actio est. At si contrahentes loco verborum nutus vel scripturā supponant, æquè cōficiunt matrimonium, ac si verborum millibus vterentur. Quod profectò, si quis rectè cōsideret, non leue argumentū est, cur verba contrahentium huius sacraméti materia sint. Nā præterq̄ q̄ materiam sacramenti is, qui suscipit, administrare potest, formam non potest: cùm in idem fortè sacramentum verba loco materię formęque recurrunt, pro verbis, quę materię vicem habent, nutus aliaq; signa poni possunt, pro verbis autē, quę formę vicę sunt, poni non possunt. Quę res in pœnitentię sacramento facilè cernitur. Verba igitur contrahentium, pro quibus omnino verbis signa quęuis alia substituere licet, materia sacramenti esse forsitan queant, forma nō queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest. Nomen enim sacramenti pro materia accipi solet, pro forma nō item: quemadmodum D. Thomas egregiè diserteq̄ docet 4. sent. d. 1. q. 1. art. 1. q. 5. ad 1. & dist. 3. q. 1. artic. 1. q. 1. ad 2. Baptismus enim, id est ablutio, sacramentum est, nō illa verba: Ego te baptizo, &c. Vnctio, confirmatio, pœnitentiaq; similiter. Verba autem contrahentiū sunt sacramētum, vt idem auctor testis est additionem q. 44. artic. 1. ad 1. Dicimus nanque matrimonium esse sacramentum:

D. Tho.

Nomē sacramenti aliquādo pro materia sacramenti accipi solet Tho.

Matrimo-

Matrimonium autem cõtractus ille est, qui ex amborum verbis constituitur. Verba igitur contrahentium materia sacramenti sunt, forma non sunt. Iam illa falsa & cõmentitia esse quis nonvidet, quæ iuniores Theologi confinxere, vt ciuilem hunc humanumq; cõtractum Christi & ecclesiæ sacramentum esse tuerentur? Quæ quidẽ plæraque infidelibus valde nugatoria sunt, fidelibus autem parùm solida. Hic tibi dicit contrahentes ipsos esse materiam sacramenti, hic, nõn ipsos, sed consensum, aliùs gestus & nutus, qui à viro fœminaq; exceptis verbis adhibẽtur, alius, prioris loquentis verba materiã esse affirmat posterioris formã. Quæ vtinã grauiter, verè, probabiliter dicerentur: ne iure ab hæreticis rideremur. Quorsum autem attinet, in re grauissima tenuiter, nè dicã ridiculè, philosophari? Quorsum in re ad fidem & religionem necessaria tanta varietas & inconstantia? Non.n. (vt Hieronymus ait) potest vnquã verum asseri, quod diuersum est. Et rursum, verũ, inquit, non esse quod variat, ẽt maledicorum testimonio cõprobatur. Quid? ꝙ materiam nos & formã sacramenti quęrimus, hoc est res qualdã religione sacras, hi verò de forma materiaq; contractus propha ni naturalisq; respondent. Nam, si apud Ethnicos de pacti illius conuentionisq; materia & forma controuersia esset, non aliter profectò illi ac nostri Theologi loquerẽtur. Ita Lutherus more suo Theologos satis iocosè lusit, ꝙ religionis nostræ sacramentum ex his, vel integrũ & perfectum cõstituissent, quæ penitus omnia in matrimonijs paganorum reperirentur. Ac certè materiam & formam ciuilis naturalisq; contractus, quibus in omni semper lege omnes vsi sunt, quæque perpetuò & fidelibus & infidelibus fuere communes, easdem omnino esse materiam & formam, quibus integra & perfecta nostræ religionis constituantur sacramenta, nõ Luthero dicam, sed vix cuiquam persuaderi poterit, nisi ei, apud quem tantum opinio præiudicatæ potest, vt etiam sine ratione valeat. Equidem cùm ad respondendum argumẽtis Luheri me comparo, quibus ille multipliciter sacramentũ hoc conatur euertere, non id defendendũ sumo, matrimoniũ

eiusmodi

eiusmodi sacramentum esse, in quo nulla sacri facies appareat, quodq; vniuocè cum cæteris sacramentum esse, ne cogitatione quidem informari posse videatur. Sed siuè nostra opinio vera siue falsa sit, nihil enim moror, si Lutherani de hoc matrimoniorum genere disceptare voluerint, intelligant se ī scholę disceptationes incurrisse. Nec oportere catholicum ad eorum argumenta respondere. Sin verò argumententur, matrimonium cum sacris cæremonijs, cum sacra materia, cum sacra forma, à sacro ministro administratum, quemadmodum in ecclesia Romana semper vsq; ab Apostolis administratū est, si hoc, (inquam,) argumententur: sacramentū ecclesię non esse, tunc catholicus respondeat fidenter, animosè defendat, securè cōtra pugnet. Poterit enim consentaneas causas omni poscenti reddere de ea, quę est in ecclesia, firma perpetua, constansq; doctrina. Poterit fidem quoque nostram & suauiter insinuare fidelibus, & grauiter ab infidelium calumnijs vindicare. Quā ego cum Lutheranis disputationem libentissimo nunc animo aggrederer, si id huius libri institutum pateretur. Video autē me, plus quàm ratio argumenti positi postulabat, digressum esse. Si digressio tamen dicenda est, vbi quod in vtranq; partem adeò probabiliter disputari potest, hoc nos contendimus non ad catholicam fidem, sed ad scholę opiniones referendum. At ea res verbis paucioribus addici poterat. Poterat sanè. Verùm difficile est, vt in omni loco verba rebus quasi paria & demensa respondeant. Et libuit tandem quamplurimis argumētis addicere, sine ecclesiæ ministro cōiungij sacramentū nullū esse, vt inde pateret eā quæstionē nullo modo ad fidē attinere, qđ secūdo loco pollicitus sū. Attēde nūc Lector, dū illud, quod postremū erat absolumius. Nō oēs (inquā) scholæ Theologi, in eā sententiā cōuenerūt, quēadmodū in argumento sumitur. Quin etiā nō nulli graues auctores nobiscū sentiūt. Atq; in primis Guillermus Parisien. ī libro de sacramēt. tracta. de Matrimonio, c. 9. q. 1. negat, matrimonium veri nominis sacramētū esse, & sacramētalē virtutē habere, nisi sacerdotali ministerio cōsecratū fuerit. Nā Magistrū & Duran-

Vide etiā eundē .c. 1. de baptismo.

& Durandum non refero, qui in vniuersum opinantur matrimonium gratiam non conferre. Qui profecto hoc loco nõ errassent, nisi cõmunis opinio in extremo posita eis vehementer improbaretur. Patres item cõcilij Colonienſis apertè inficiantur, clandestinũ matrimoniũ esse propriè sacramentũ, atq ijdẽ quoq; non obscurè asserũt aliud esse verbũ, quo cõtrahitur matrimoniũ, aliud, quod efficit matrimonij sacramentũ. Nec satis esse ad sacramentũ ea verba, quibus mutuus cõsensus exprimit. Sed aliud verbũ requirendũ, quod, vt in cæteris sacramentis, accedens ad elementũ faciat sacramentũ. Quod vtique verbũ fidei sit, nõ naturæ. Quorũ in hoc sententiã difficile est factu nõ probare. In eo nõ probo, q̃ verbũ illud, quo sacramenti forma continetur, nõ inde petunt, vnde semper catholicis petitum est. Enimuerò quibus ritibus quibusq; omnino verbis sacraméta ecclesiæ cõficienda sint nõ aliundè verius, tutiùs, constantiùs peti põt, quã ab ecclesiæ Romanæ perpetua cõsuetudine. Sed de his non est hic locus disserendi. Alio fortè opportuniùs propriã huius sacramteni materiã & formã explicabimus. Nunc ad id, quod instituimus. Nõ ij solùm, quos diximus, nostræ sententiæ assentiuntur, sed Petrus Palud. 4. sent. dist. 5. q. 2. imprudens in eã quoq; descendit. Nã quum vir & fœmina ciuiliter cõtrahunt, etiã si peccatores sint, nec pœnitentiam agant, nõ credit eos esse reos sacrilegij. Id quod nullo modo probabile esset, si eiusmodi matrimoniũ esset verũ ecclesiæ sacramentũ. Oẽs quippè sine controuersia sacrilegi sunt, qui post peccatũ mortale sine pœnitentia Christi sacraméta percipiunt. Diuus verò Thomas licet in scriptis cõmunes ferè opiniones sequeretur, sed à veritate tandem rationeq; coactus nostræ opinioni subscripsit. Cùm. n. in 4. distin. 1. q. 1. art. 3. docuisset, verba in omni sacraméto necessaria esse, quinto id argumento impugnauit in hunc modũ. Pœnitentia & matrimonium sunt sacraméta: sed de integritate eorũ non sunt verba aliqua, &c. Cui argumẽto ille quidem respondit, q̃ matrimoniũ ſm q̃ est in officium, & pœnitentia ſm q̃ est virtus, non habẽt aliquã formam verborum. Sed secundum

Pet. de Palude

Tho.

quod

quòd vtrunque est sacramentum, in dispensatione ministrorum ecclesię consistens, vtrunque habet aliqua verba. Hactenus D. Thomas. Et. 4. lib. aduersus gent. c. 78. non aliter docet, nuptias sacramẽtum esse, nisi ad modũ quem diximus, per ecclesiæ ministros populo dispensentur. Ea (inquit) quę per ministros ecclesiæ populo dispensantur, sacramenta dicuntur. Matrimonium igitur, secundùm quòd consistit in coniunctione maris & fœminæ, intendentem prolem ad cultum Dei generare & educare, est ecclesiæ sacramentum. Vnde & quædam benedictio nubentibus per ministros ecclesiæ adhibetur. Hæc ille. Ac patrũ quidẽ memoria matrimoniũ propriè esse sacramentũ, ita demum proditũ est, si sacerdotis ministeriũ interueniat. Sic Calixtus in epistola ad oẽs Galliarũ episcopos prodit. Sic Cyricius ad Cumeriũ Tarraconen. episcopũ c. 4. Sic Nicolaus 31. q. 2. c. Lotharius. Sic Hormisda, Euaristus, Isidorus, quos refert Gratianus 30. q. 5. prodidere. Sic conciliũ Carthaginen. 4. c. 13. referturque 30. q. 5. c. spousus. Sic cõciliũ Lugdunense, & refertur 35. q. 3. c. nulli. Sic conciliũ Lateranense de symo. c. cũ in ecclesiæ corpore. Sic concilium Constantiense sub Martino 5. in fine concilij. Sic Clemens de priuileg. Religiosi. Sic Ambro. li. 1. epistolarũ, epist. 1. quæ scribitur ad Vigilium. Quorum ego testimonia, nec adscribo, nec expendo, quoniã, vt dixi, alterius & loci, & temporis est disputatio. Certè Euaristus matrimoniũ clãdestinum sine sacerdote contractũ, tãtũ abest, vt sacramẽtum ecclesiæ fatea tur, vt adulterinũ etiã cõtuberniũ appellet. His adde, q, nostrę etiã opinioni subscribunt iurisperiti propemodum vniuersi. Qui, quum negãt matrimonium gratiã cõferre, sinè dubio id intelligunt de cõtractu ciuili, quẽ sacramẽtum latiùs vsurpato vocabulo appellãt. Vt cum administratio sacerdotalis accedit, non obscurè iurisperiti tradunt, per actum sacerdotis cõsecrantis cõiugium, gratiã cõferri. Ideoq; nõ licere pro eo pecuniam acciperc: quia sacramentum ecclesiasticum est. Vbi iureconsulti probabilius, vt equidem sentio, quàm Theologi loquuntur. Tametsi Theologi etiã quidam docti sanè & graues in-

Tho.

3. q. 4. cõ sanguine orum.

In epist. 1 decreto rum suorum.

uenti

uenti sunt, quibus communis illa reliquorum sententia displiceret. Pro quasi qui adhuc contra nos steterint, nō habent statim nostra placita damnare, sed idonea aliqua argumentatione refellere. Ego enim etsi non is sum, qui nihil vnquam falsi approbem, sed ea quæ differo tamen, non arrogāter præiudico, nec reuoco ad arbitriū meū, sed vel sanctorum testimonijs, vel ratione probabili consentaneaq; confirmo. Sic iure ac merito possum à viris doctis postulare, vt de me nō nisi causa cognita iudicēt. Quòd si rātionibus, quibus ego ducor, falsam me habere sententiam doceant, gratissimè accepturus sum. Vt verò sine argumētis quisquā sola me asseueratione vincat, fieri certè vix pōt. Sed de scholę auctoritate dictū est satis.

Cap. Sextum, De auctoritate iuris Pontificij prudentium.

ATque hic quidem liber concludi iam poterat, nisi Theologiæ iuris pontificij prudentia iungeretur, essetq; proinde hoc etiam loco explicandum, quantum iuris huiusmodi prudentium auctoritas Theologo ad argumentandum conferat. Sunt enim quidam vsqueadeò in ea facultate doctis infensi, vt illorum auctoritatē ab vsu prorsus Theologiæ remotā esse arbitrētur. Nos verò huiusmodi doctorum auctoritas quanti sit Theologo facienda, paucis ostendemus, illo principio sumpto, Theologis, qui pontificum canones ignorent, nimisq; multa deesse ad vsus Theologiæ necessarios.

D. An. 3. p. Tit. 22 c. 2. §. 6. Scientia iuris Canonici est necessaria his qui curā habent

Principiò enim si à Theologis animarum cura nō est aliena, sed potiùs animas regere, eorum quasi peculiare munus est, procul dubiò canonici iuris scientia est illis necessaria. Nam quemadmodum nō est in Abbatem eligendus, nisi qui antè fuerit in regula competenter instructus, vt c. officij. de electio. Inno. tradit, ita ne cura quidē ecclesiam gubernandi est ei committenda, qui ecclesiasticas regulas nescit. Theologus igitur, qui vel episcopus vel parochus futurus est, nisi canones ante didicerit, quibus fideles debent in Christiana religione & ecclesię cæremonijs institui, non habebit profectò ad rem hanc

publicam

publicam gerendã Theologiæ officinam ſatis inſtructã. Atque hinc illa ſunt ex Cæleſtino, Leone, Auguſtino, ſeptima ſynodo, concilio Carthaginen. concilio Toleta. 4. cõcilio Aurelianen. 4. Quæ partim à Gratiano, partim à Burchardo referuntur. Quibus oĩbus locis idẽ oĩno præſcribitur, hoc eſt, ſacerdotes Canonũ eccleſiaſticorũ oportere eſſe peritos. Epiſcopis itẽ iuris canonici intelligentiam eſſe neceſſariã. facilè oſtenditur ex c. accedentibus. de exceſſi. prælat. Vbi definit Pontifex, ad Epiſcopũ pertinere de cauſis matrimonialibus cognoſcere, publicas pœnitẽtias vel iniungere, vel tollere, indulgentias cõcedere. At hæc oĩa niſi ſciat, qũo & quatenus per ius liceant, nulla ratione ritè agere põt. Qua de re quoniam latè diſſerunt Innocent. Hoſtien. Anton. de Butri. Cardin. Abbas, & cęteri iuriſperiti in c. Cùm in cunctis. de electio. & in c. Niſi cùm pridem. de renun. & in c. 1. de cõſangui. & affi. Gratianus quoq; 21. diſ. Coſmus in prag ma. ſanctione Gallicana. titu. de collatio. §. taliter. Ioannes de Anania in c. quia nonnullis. de magiſtris. Augu. de Anco. in lib. de poteſtate eccleſ. q. 108. art. 3. Anton. 3. part. titu. 5. c. 2. nos hic nihil ſuperaddemus. Solũ argumentabimur, canonici iuris cognitionẽ Theologo eſſe per neceſſariã. Cùm. n. Theologi propria functio ſit, exhortari fideles in doctrina ſana, ijdem quippè Theologi, qui magiſtri animarum eſſe dicuntur, doctor verò eccleſię non diuinas modò leges, verùm etiam eccleſiaſticas populum docere debeat, abſurdũ sanè eſt, auferre à Theologi munere canonum diſciplinam. Nam licet in ſcriptura ſacra præcepta viuendi maiori ex parte tradãtur, ſed, vt Cardina. Turrecrema. in proœmio decreti docet, doctrina morum in ſpecie, ſecundùm gradus ſingulos & ordines officiornm eccleſiæ, ſine iuris eccleſiaſtici cognitione non habetur. At ſermones morales abſoluti eſſe nequeunt, ſi generatim & non ſpeciatim habeantur, vt Ariſto. in ethicis ſuis monet. Ad diſciplinæ igitur eccleſiaſticæ cumulum theologus nimirum ſacras eccleſiæ leges debet addiſcere. Confirmat autem hoc vel maximè Conci. Lateranen. ſub Innocen. 3. in capit.

Gra. 38. & 61. d. Burchar. li. 2. ca. 159.

Ant. 3. p. tit. 5.

Sermones morales debent eſſe nõ ſolùm generales, ſed ſpeciales.

Theologus non debet ignorare canones.

Quia nonnullis.de Magistris.Præcipit.n.q; theologus in ecclesia Cathedrali ad docendum constitutus, sacerdotes doceat in sacra pagina,& in his præsertim informet, quæ ad animarum curã spectare noscuntur.Atqui in canonibus plurima sunt instituta, quæ ad animarũ pertinent curã,canones igitur nõ habet theologus ignorare.

Præterea,omnis doctrina diuinitus inspiratavtilis est ad docendum,arguendum,& corripiendum, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.2.Tim.3. At canones ecclesiastici instinctu Spiritussancti sunt editi,vt Damasus ait.25.q.1.cap.Violatores.

2.Tim.3

Damasus

Præterea Theologi à summo põtifice & episcopis asciscuntur,tãquam adiutores & comministri, non solùm in prædicationis officio,verum etiam in audiendis confessionibus,& pœnitentijs iniungendis, ac cæteris eiusmodi,quæ ad salutem animæ pertinent:vt ex ca.inter cętera.de offi.iudi.ordina.tũ etiam rerum experimento docemur.Confessiones autem audire, ac pœnitentias iniũgere sine iuris peritia vix quisq; potest.Nam, quod Caietanus dicit,pœnitentes in excõmunicationibus,suspẽsionibus,irregularitatibus,alijsq; eiusmodi pœnis,ad iurisperitos remittendos esse, nè cõfessor ipse altérius facultatis onere prægrauetur,id ignoro prorsus,quẽadmodum sinè magnis incommodis fieri queat.

In summa.verb. confessori necessaria.

Primùm enim interdum in pœnas iuris incurrunt fœminæ,quas pro conscientiæ remedio iurisperitorũ adire domos absurdum erit,ac certè parum muliebri verecundiæ consentaneum.Deinde etiam, cùm iurisperiti & scié tiam & verba locare soleant,ad confessionis sacramentũ non nisi prius data pecunia erit accessus. Adde,q; homines vel sacerdoti verẽtur sua peccata detegere. Quòd si ad iurisperitos etiã relegentur,sacramenti huius onus grauius efficietur,quàm vt ferri ab imbecillis possit.Sed quid ego incommoda numerare pergo,in quæ confessores incidant necesse est,atque adeò pœnitentes, si cõfessores ipsi canonũ sunt ignari?Cũ manifestiora sint, quã vt indicare debeamus. Fatendum est igitur iuris peritiã theologis magno vsui futuram.Nec adeò longè repetita

argumen-

argumenta conquirere opus est, cum passim ipsi videamus, quanta canonum multitudine theologorum sint referta volumina, illorum præsertim, qui indices quæstionum scripsere, quas summas nũcupare cõsueuimus. Vbi quãtum ius canonicum theologis conferat, vel ipsi iudices esse possunt, qui, quãtumuis eximia doctrina polleãt, has & legunt, & amant epitomas. Sed & summa ipsa Caietani, si, quę ex iure canonico multo continet, demas, magna ex parte imperfecta reperietur.

Præterea, cum ad theologum nullę causę frequentius referantur, quàm matrimonij, si non respondeat, indoctus habebitur, sin circa iuris peritiam respondeat, ne dicam impudens, erit imprudens. Nam, vt Alexand. cap. primo. de con. & aff. tradit, causæ matrimonij non sunt tractandæ per quoslibet: sed per viros discretos, & qui statuta canonum non ignorent. Adhæc, summorum pontificum decreta à iure diuino, hoc est, à libris vtriusque testamenti dimanasse creduntur, id quod habes de transla. epist. cap. 1. & de accusa. cap. Qualiter & quando. secundo. Cum ergo Theologia ex eisdem fontibus suos riuulos ducat, ineptè nimirum theologus faciet, nisi opera summorum pontificũ velit vti: qui cum multorũ consilijs exquisitis, tum spiritu sancto suggerente, ex diuinis oraculis dogmata & leges, siue ad fidem siue ad fidelium mores, & ecclesiasticos ritus, & cæremonias collegerũt. Item theologica facultas non est eiusmodi, vt tantũmodò animo rem cernat, sed etiam aliquid molitur & facit. Est. n. vt scholę verbis vtar, partim speculatiua, partim practica, quemadmodum D. Thomas, prima part. q. prima. art. 4. demonstrat. At iuris canonici disciplina Theologia quædam practica est, vt Aluarus Pelagius docet libro de planctu eccles. secundo art. 20. tum, quia eius facultatis finis est, dirigere animas per canonicas leges in salutem æternam: tum etiam, quia in solo volumine decretalium multi casus & articuli cõtinentur, vtiles & necessarij tam in consilijs animarum & pœnitentiæ foro, quàm in regendis & disponendis ecclesijs & rebus ecclesiasticis. Agit. n. liber ille de baptismo, de sacra vnctione,

Alexander.

Duplex Theologia speculatiua, practica.

Iuris Canonici disciplina est Theologia practica.

Vide Inno. super proœmio Decretalium.

de celebratione missarũ,de Matrimonio,de ordinibus,& cæteris sacramentis: de statu Monacho. de clericorũ honestate,de voto,de iureiurãdo,atq; alijs eiusmodi.De Symonia,de periurio,de vsuris, de furtis, & reliquis id genus criminibus.de irregularitate, suspẽsione,excõicatione,interdicto,pœnisq; similibus. Quæ omnia si theologus ignoret,nõ solùm idiota erit,vt c.ex multa. de voto. Innocentiusvocat,sed in multis,præsertim quæ ad actionem pertinent,& ad mores Christianos,hallucinabitur. Atque vtinam theologi, qui iuris canonici sunt penitus ignari,vel à decernẽdis conscientiæ casibus abstinerent, nè imperiti risui haberentur, cum de his nonnunquã respondent vt magistri, quæ nunquam vt discipuli didicerunt, vel certè ea essent modestia prędediti, vt iurisperitos consulerent,nè diuinando de sensu proprio respõderent. Quòd si docere vellemus in quot errores theologi nonnulli ob iuris pontificij ignorationem incurrerint, facillimum quidẽ esset,nisi esset longũ,& aliò nostra oratio properaret.Sentiamus igitur,id quod positum est,iuris canonici doctrinam, theologo esse valde necessariã, eò vel maximè,quòd summi pontificis,& conciliorũ auctoritas, quæ huius doctrinæ voluminibus continetur, theologis argumẽta subministrat propria theologicæ facultatis: vt abũdè duobus antè libris demonstratum est.

Notent hic cõfessarij.

Caput septimum.

SEd enim hoc posito non adhuc apparet, cuinam vsui iuris interpretes & professores theologis differentibus esse possint:quæve argumenta & qualia, eorum auctoritas theologicis disputationibus administret. Id quoniam nemo,vel leuiter attigit,dicam ego,vt potero, inconditè fortasse,sed tamen vt res possit intelligi. Iuris pontificij volumina circa varia rerum genera versantur. Primum enim catholicam fidẽ & profitentur & explicãt, vt in titul. de summ.trini. Deinde de moribus definiunt & religione Christiana,quantum aut ex euangelica lege aut naturæ ratione definire licet:vt videre est in titu. de vsura,de iureiurando,de diuortijs,de symonia. Præterea differũt quoq; de moribus ecclesiasticis, deq; religionis

cęremonijs

cęremonijs,& officijs miniſtrorũ eccleſiæ, quatenus hęc omnia diſponuntur legibus poſitiuis. Nam ſcholaſtico verbo libenter vtimur:nec grammaticorum cenſuras per timeſcimus. Alioqui,vt Ariſtoteles ait, res grauiſſimę interdum nitore verborũ atq; ornamentis immodicæ diligentię deformãtur. Atq; hęc mihi cauſa eſt,cur sermone eo qñquevtor,qui ſcholæ notus eſt,nè,vt quidã latiniſſimè loquẽtes,ab scholæ theologis iure optimo irrideat. Qm verò ſcio,graues ſnias inconditis verbis elatas,delicatiorum præſertim aures offendere,adhibere ſoleo ſermonis munditiã,non odioſam nec exquiſitam nimis,tãtum quæ fugiat agreſtem quorũdam negligentiam. Sed ad rem. Humanas ego leges de ritibus & moribus eccleſiaſticis,quoniam ſic vocant,poſitiuas appellaui. Quales ſunt multæ in tit.de celebr. Miſſa.de cleri.peregri.coniugatis, & cætera . de ætate & qualit. ordi.de obſer.ieiu.& breuiter in lib.1.decre. de officijs iudicum.& in.2.de ordine iudiciario.Poſtremò autem huiuſmodi pontificia iura preſcribunt pœnas his,qui leges, vel euangelicas, vel naturales,vel etiam eccleſiaſticas,perruperint, vt in titu. de exco.de rapto.de apoſta.de hæreti. licet cernere.

Theologi nõ timet cenſuris grammaticorum cum vtũtur quibuſdã vocabulis.

Leges humanæ & poſitiuæ.

Hoc igitur fundamento poſito , ſit prima concluſio. In his, quæ ad fidem pertinent, iuriſconſultorum auctoritate theologus non eget . Quin potiùs eorum tituloru expoſitionem,qui de fide decernũt, legiſperitus à theologo mutuari debet.Ratio verò in promptu eſt. Siuè enim põtifices ſeù cõcilia, quæ in volumina iuris cogũtur,quicquam definiant,quod ad fidẽ ſpectare videatur,id certè, vt alio iam loco explicuimus,non ex ſenſu ſuo,vel ex ſacris literis atq; Chriſti & Apoſtolorum traditionibus colligant neceſſe eſt.Cum ergo principia,vnde põtifices & concilia ad quæſtionem fidei decernendã proficiſcũtur, propria ſint Theologicæ facultatis , cuius eſt cognoſcere,quæ à Deo ſunt reuelata,quæq; his ſunt,vel conſequẽtia,vel repugnantia:planè cõficitur,in eiuſmodi rebus canonũ ſacrorũ intelligentiã nõ à iuriſperitis, ſed à theologis eſſe petendã.Id quod patres,quibus eſt fidei cognitio mandata,libenter agnoſcunt.Non enim priùs quẽquam

1. conclu.

hæreſeos crimine damnat, quàm theologi definierint, quod in iudicium venit, id hæreſim eſſe.

Quæ cùm ita ſint, non video equidem quonam conſilio nunc apud noſtros in negotio cognitionis fidei partes poſtremæ, ne dicam nullæ, theologis permittantur, iurecõſultis verò vel primæ vel ẽt omnes. Cumq; præcipuus ſit in hoc negotio labor decernere, quid hæreſis ſit, quid hæreticum faciat, quid fides teneat, quid cõtra cum fide pugnet, quantũ & quatenus doctrinæ sanæ ac catholicæ aduerſetur, id quod reus aſſeruerit: ad reorum quidẽ pœnas decernendas, quod poſterius eſt, decreti sunt in republica iudices, ad illud aũt, quod & grauius eſt, & in fidei negotio prius, nullos habet reſpublica theologos patres conſcriptos, quorũ de culpis iudicium, cùm de pœnis iudicant, iuriſperiti sequantur. Faxit Chriſtus, cuius hæc cauſa eſt, vt principes Chriſtiani, qui huic operi, quo fides & religio continetur, libentiſſimè fauere solent, rem quam semel cœperunt, abſoluant, & grauiſſimo tribunali theologos probatiſſimos, probatiſſimos inquam, adiũgant, ad huius diuini negotij abſolutiſſimam moderationem. Id enim ſi fuerit eccleſiæ præſtitum, nihil erit, quod in sanctisſimo & maxime neceſſario inquiſitionis officio deſideretur. Sed de prima concluſione satis. Iam pergamus ad reliquas.

2. conclu. Secunda concluſio. In his etiam, quæ ad mores pertinent, quatenus vel lex euangelica, vel ratio Philoſophiæ de hmõi præſcribit, iureconſultorum auctoritas parum aut certè nihil theologo conferre põt. Quin rectam & ſanam earum rerum cognitionem iuriſperiti à theologis mutuã accepturi ſunt. Nam quemadmodum Muſicus ab Arithmetico concluſionum suarum rationem ſumit, qđ hæ concluſiones à principijs Arithmeticæ deriuãtur, ita & quæ dogmata de moribus ius pontificum, vel ex euãgelio vel ex Philoſophia colligit, ea sanè tanquã à proprijs principijs accepta theologus agnoſcet, rectiusq; & intelliget, & interpretabitur. Qua ex re facilis coniectura eſt, iuriſperitos quoſdã in ſummo errore, & magna veritatis ignoratione verſari, cum aſſerunt in materia vſura-

rum

rum,simonię,& alijs eiusmodi,in quibus de peccato mortali agitur,ad iurisperitos potius quàm ad theologos recurrẽdum. Quo in errore fuerunt Ancharranus in disputatione,cuius initium est, Antiquis & modernis temporibus.& Ioannes de Anania in c.in ciuitate,de vluris. & Alexander in consilio primo. & Aluarus Pelagius lib.2. art.20.& Hostiensis in c.pen.de ęta.& qual.ord. Quos tamen non est difficile refellere. Nam cum theologo sacrarũ literarũ cognitio propria sit,quęcũq; de moribus, vel in sacris literis continentur,vel ex eisdem per certam connexionẽ conficiuntur,vbiuis theologus inuenerit, ea tanquã sua vendicabit:iurisperitus aũt vt aliena mutuabitur.Cumq; rursum Philosophiæ principia à theologis etiam habeantur,vt qui de virtutibus &vitijs,de fine humanæ vitæ,deq; actionibus,quibus ad hunc finẽ peruenitur,longè lateq; differant, & super harum rerũ iactis fundamentis morum fabricam extruant: certè quæ in iure de moribus ex principijs naturæ ratione cõstitutis præscribuntur,ea theologus quasi suo sibi iure assumet, iure consultisque exposita & enucleata tradet. *Alex.* *Hostien.*

Tertia conclusio.In tertio illo genere rerum, vbi scilicet de moribus ecclesię & religionisinstitutis,per leges tantum pontificias decernitur, in illo etiam postremo, vbi pœnę iuris pręfiniuntur, iurisperitorum omnium cõmunis consensus concorsq; sententia, theologo magnã fidẽ facere debet, siquando incidat quæstio circa res huiusmodi.Vt si exempli causa, veniat in dubiũ,an hic, aut ille homo sit,vel irregularis,vel excõmunicatus,vel interdicto,vel suspensioni obnoxius.Item an delegatus possit subdelegare, an episcopus in his illisve possit dispẽsare, scholæ verbis liceat vti,an ecclesiæ pastor ritè sit electus, num iudex ecclesiasticus causam in iudicio legitimè definierit. In his alijsque sexcentis huius generis, theologus insolentissimus erit, si quod ignorat, iudicarit:insolentior, si posteaquã iurisperitos consuluerit,omniũ auctoritati refragabitur.Etenim,vt alias sæpè diximus, cuiusq; rei peritia nõ alijs certius meliusq; cõtingit, quàm eiusdem rei peritis hominibus. Ita, doctissimis quibusq; *3.conclu.*

in arte ſua fidem habere opus eſt. Iuris ergo pontificij prudentibus in his quæ propria ſint illius facultatis non credere, erit profectò temerarium.

De cõſti. cap. 1.

Deinde in eiuſmodi canonũ interpretatione eccleſiæ iudices & adminiſtri, concordẽ omniũ iureconſultorum ſnĩam amplectuntur. Qui.n.in actionibus vel iudicijs ecclesiaſticis, ſuo ſenſu & non cõmuni iuriſperitorũ oĩum duceretur, ſine dubio ſuo illum iudicio eccleſia coërceret. Ita eccleſia vſum iudicũ approbando, eorũ quoq; videtur intelligentiã approbare, quos hi in eccleſię adminiſtratione ſequuntur. Nec alienum eſt à vera coniectura Chriſtum dñm iuris huius peritis quodãmodò ét adeſſe in legũ eccleſiaſticarũ vera interpretatione. Cum.n. ſacri canones, inſtigante ſpiritu ſancto, ad eccleſiæ ſint vtilitatẽ editi, vt Damaſus Papa definit, conſentaeũ eſt, vt eccleſia, cui canones illi sunt neceſſarij, quo in religione & moribus eccleſiaſticis cõtineatur, interpretes à Deo sanos acceperit, earũ legũ & inſtitutorũ, quibus eſt adminiſtrãda. Parum.n. profuiſſet leges mortuas in mẽbranis ſcriptas habere, niſi haberet quoq; reſp. Chriſtiana viuos interpretes, qui rectum earũ legum ſenſum aſſequerẽtur. Deus itaq; quoniã non deficit in neceſſarijs, nõ in theologos ſolum, ſed in iuris pontificij peritos ſpiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordi omniũ ſententia probabiliſſimũ argumentum sumere theologus poteſt, ad eas quæſtiones decernendas, quæ circa illa duo rerũ genera poſteriore loco poſita exorientur. Exoriẽtur aũt in vtroq; genere plurimæ, quarum definitionem theologis ignorare fas non eſt: his vel maximè, qui aut laicorũ & clericorum confeſſiones audiunt, aut etiam Theologiam in academijs profitentur. Hi enim, quoniã de multis, quę ex iure pendent, magnum munus reſpondendi ſuſtinent: ſi reſponſa atq; decreta iuriſconſultorũ negligant, periculosè nonnunquã ac turpiter errabunt. Quæ aũt cum viris in sua quibusq; arte peritis conſuluntur, ea aut minimo, aut nullo certe periculo reſpondentur. Ac de septimo quidem loco ſatis dixiſſe mihi videor.

Sacri canones æditi fuerunt inſpiratione ſpiritus ſancti.

Octaui Libri finis.

DE

DE OCTAVO LOCO, QVI RATIONIS NATVRALIS ARGVMENTA continet, Liber Nonus.

Caput primum.

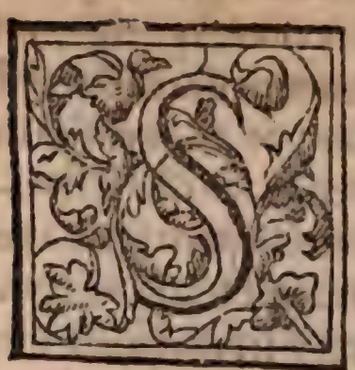

Equitur vt doceam, quidnam argumentorum ratio naturalis Theologo suppeditet, quod in octauo loco me acturum pollicebar. Agam autem, quantum res ipsa patietur, breuissimè. Est enim hic locus latè patens, & quanquam non est theologiæ proprius, sed alienus, magnus tamen est, & cum ab scholasticis reliquis, tum à Diui Thomæ familia excultus vberrimè. Non quòd de loci huius aut vi, aut vsu quisquam adhuc scholæ theologus disputauerit, sed quod vniuersi philosophiam, cæterasque naturali ratione partas disciplinas, vel in scholã Christianam inuexerint, vel certè ab alijs inuectas excoluerint, pro sua quidem facultate quisq;, sed in theologorum, vt ita dicam, grege sine controuersia D. Thomas excelluit. Principio autem in huius loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Vnum eorum qui vsque adeò argumentis à ratione ductis addixerunt se, vt siuè disputent seu scribant, scripturam sacram sanctorumq; patrum libros ne legisse quidem videantur. Qui parum illis dissimiles sunt, quos Euseb. libr. 5. histor. eccle. postremo capite commemorat, in tantum stultitiæ prolapsos, vt si quis sermonem de scripturis proposuisset, illi è contrario proponerent: vtrum ille sermo, de quo agebatur, coniunctum an separatum genus syllogismi faceret. De quibus rursum Eusebius, derelinquẽtes (ait) sanctas scripturas Dei, geometriam tractant, & qui verè de terra sunt, de terra *Eusebius*

loquuntur: & ideò eum, qui de surſum eſt,& de cœlis venit, ignorant . Deniq; Euclides apud eos vel maximè in Geometriæ diſciplinis viget. Sed & Ariſtoteles & Theophraſtus ab his in admiratione habentur: Galenus verò à nonnullis eorum adoratur etiam. Ac fuiſſe olim in eccleſia nonnullos, qui rationem auctoritati præferentes, rem theologicam ſyllogiſmis abſoluerint: Auguſt.in epiſtola ad Dioſcorum,nu.56.Bernardus quoq; epiſto.189. teſtes locupletiſſimi sunt.Hoc verò ſæculo fuiſſe ēt in academijs multos, qui omnem fermè theologiæ diſputationem ſophiſticis ineptisq; rationibus tranſegerint, vtinam ipſi non fuiſſemus experti. Egit autem diabolus,qđ ſinè lachrymis non queo dicere, vt quo tpe aduerſum ingruentes ex Germania hæreſes,oportebat ſcholæ Theologos optimis eſſe armis inſtructos,eò nulla prorſus habe rent, niſi arundines longas, arma videlicet leuia puerorum.Ita irriſi sunt à plerisque, ac meritò irriſi,quoniam veræ Theologiæ ſolidam efficiem nullam tenebant,vmbris vtebantur, eaſque ipſas vtinam sequerentur.Feruntur enim è ſcripturæ ſacræ principijs, cuius iſti vel vmbras non sunt aſſecuti. Quocirca homines verbotenus in Theologia magiſtri,pugnauere illi quidem aduerſum eccleſiæ inimicos, sed valde tamen infeliciter. Malè enim ſe res habet, cum quod ingenio, & eruditione effici debet, id tentatur à viris, qui & ingenio parum valent, nec sunt admodum eruditi.Errabant illi autem à principio ſtatim ſtudiorum suorum.Cum enim facultates eas, quæ linguam expoliunt, mirum in modum neglexiſſent, cumq; ſeſe in ſophyſtica arte torſiſſent diutiùs, tum demum ad Theologiam aggreſſi, non theologiam, ſed fumum theologiæ sequebantur.Quòd ſi vituperandi ſunt, qui per ignorantiam errauerunt, qui de ijs exiſtimandum eſt, qui volentes & prudentes in errorem inciderunt? Nam cùm rem perditam & collapſam ſua reſtituere auctoritate deberent,tempori,vt inquiunt,ſeruientes, non modò ſophiſmata non profligarunt, verum etiam auxerunt. Quę nimirū cùm à philoſophia,tum verò magis à Theologia tollenda ſunt,eaque argutandi ars, quæ

Aug.
Bernar.

vult

vult illa quidem videri se esse Dialecticam, sed abest ab ea, distátq; plurimum. Dialectica.n.est locata in peritia vsuq; partiendi, finiendi, argumentãdi, id quod Theologo est perneceſſarium, ſophiſticè aũt nihil habet niſi argutationes vanas, quarũ nullus in Theologia fructus est. Quin adeo nulla pernicies Theologiæ maior inueniri potest, quàm in ſophiſmatũ fæce ſimulatio Theologiæ. Ex quo illa abſurda naſcuntur, vt sophiſtæ Theologi esse videantur. Quòd ſi quem ẽt iſta delectant, nè bellum omnino indixiſſe videar sophiſmatibus, quorum est ẽt fortaſſe quidã modus, nõ intelligo, quid cauſę fuerit viris doctis, vt sub Dialecticę nomine exponibiles, obligationes, inſolubiles, reflexiuas, aliaq; id genus monſtra in ſcholã intulerint, de vſu autem Dialecticæ non fecerint ne verbum quidem vllum. Nonne igitur sunt illa pueris vtilia? ſint. Nam nos quoq; sophiſtæ fuimus aliqñ, sed obſecro, ita vtilia habeantur iſta, non vt ornamenta virorum, ſed vt exercitamenta puerorũ. Atq; vel ipſi pueri intelligãt, sophiſmatum breuem quendam ludum eſſe oportere, aliumq; vſum à Dialectica requirendũ, Philoſophiæ Theologiæq; maxime neceſſarium. Verum hęc hactenus. Iam ad propoſitũ reuertamur. Qui igitur Theologię dogmata humanis metiuntur argumentis, nec ea, quæ à ratione ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primum omnem vim Theologię & grauitatem amittunt, deinde faciunt, vt Theologia detracta auctoritate non ſolum cõtemnatur, sed ne Theologia quidem ſit. Nam ſi vera & legitima Theologia est, à fide deſcendat oportet, vbi huius facultatis propria principia reſident, quemadmodum in huius operis initio cõſtituimus. Fides aũt tota, ſcripturarũ & eccleſiæ auctoritate continetur. Quamobrẽ ſatis exploratũ habere poſſumus, q̃ malèvaleant, ij de re Theologica aut ſcribere aut diſputare, qui sacros libros, Apoſtolorum traditiones, cõciliorum dogmata, iuris pontificij decreta, sanctorum veterum doctrinam, vel reijciunt vel ignorant. Itaque hoc quidem opinantium genus pellatur è medio, est.n.totum improbabile & impium, q opinãtur aptiora Theologo ea argumẽta eſſe, quę ex rõne,

quam

quàm ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus.n. antè dictis apertè intelligitur, cùm de Deo præsertim diuinisq; mysterijs disputatio incidit, argumẽtis philosophiæ præponenda esse argumenta, quæ pertinent ad Dei fidẽ, qua nihil Theologo debet esse antiquius. Sed prioris huius erroris leuitas, quoniam facile deprehenditur, nõ est pluribus refutanda.

Caput secundum.

ALter aũt error illorum est, qui solis sacrarum literarum testimonijs, aut interdum ẽt scriptorũ veterum, oĩa definiunt, ab argumentis naturę haud aliter abhorrentes, quàm si essent Theologię aduersa & inimica. Hũc ãt errorem plurimis testibus suadent. At primus testis citatur Gregorius Nazanzenus, orat. 1. in Iulianũ, vbi ait, disciplinã nostram esse Pythagoricam. Atqui apud Pythagoræos tm̃ auctoritas præiudicata poterat, vt sine ratione valeret. Alter est Hieronymus in 10. Matthæi caput, quo loco nõ vult euangelij doctores humanę ratiocinationis præsidijs niti. Quia hmõi (vt inquit) virga & baculus arundineus est, quẽ si paululũ presseris, frãgitur, & manum perforat incumbentis. Et in 31. caput Hieremiæ, deverbis Dei humano sensu argumentari, dicit esse sacrilegum. Tertius est Augustinus lib. 1. de actis cum Felice Manichęo, cap. 10. Cum.n. Felix Manichęum efferret, quòd docuisset discipulos suos, initium, medium, & finem, & qũo vel quare factus sit mundus, de cursu solis & lunę, deque alijs huiusmodi rebus physicis, Augustinus contrà ait, q̃ spiritus paracletus non docet has veritates. Christianos enim vult facere, non Mathematicos. Sufficere autem, vt homines de his rebus propter humanos vsus nouerint, id quod in schola didicerunt, scilicet priusquam ad Christi religionem conuerterentur. Propter humanos vsus (inquit) ad vsum igitur Theologiæ, humanæ ratio doctrinę nihil Catholico proderit. Referuntur etiam à Gratiano 37. dist. duo testimonia, vnum ex Ambrosio, alterũ ex 4. concilio Carthaginen. quibus suaderi videtur, humanas

Grego. Nazanzenus.

Hiero.

Aug.

Socra. li. 1. historiæ suæ ca. 8.

Gratianus.

disci-

disciplinas,vt pernicioſas vel certè vt inutiles,à Theologia repellendas. Concilium quippè Carthagin.4. vetat epiſcopis,nè libros gentilium legant. Ambroſius autem dicit Aſtrologiam, & alias huiuſmodi diſciplinas nihil valere ad ſalutem, ſed in errorem mittere. Epiphanius quoque hæreſi.76.aduerſus Aëtium diſſerens ait, quod non reuelat Deus patrem & filium per Spiritum ſanctũ, his,qui de ipſo per ſyllogiſmos ratiocinantur. Qui ergo in Theologiam humanas rationes inuehunt, hi diuinæ reuelationis non poſſunt eſſe participes. *Cõc.carthag.* *Amb.* *Epiphanius*

Nec ſolum teſtimonijs patrum, ſed ſacrarum etiam literarum abutuntur in ſui erroris confirmationem. Principio.n.afferunt illud Eccleſiaſtes 1.Ego Eccleſiaſtes poſui in animo meo quærere & inueſtigare ſapienter de oĩbus quę fiunt ſub ſole. Hãc occupationẽ peſſimã dedit Deus filijs hominũ,vt occuparentur in ea. Vidi quæ fiũt cuncta ſub ſole,& ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus.Si ergo occupatio peſſima eſt ſtudiũ humanæ literaturæ,ſi vanitas & afflictio ſpiritus,nõ eſt profecto à Theologis expetẽda. Deinde argumẽtantur ex illo Prouer.5. ne intenderis fallaciæ mulieris: fauus.n.diſtillans labia meretricis,&c. Et poſtea, quare ſeduceris fili mi ab aliena,&c.hanc aũt humanam ſapientiã interpretantur,quã nimirũ eſſe fallacẽ ad Coloſ.2.teſtatur Apoſtolus in hęc verba. Videte nè quis vos decipiat p philoſophiam, & inanem fallaciam.Addunt illud 1.ad Corinth.1.Perdam ſapientiã ſapientiũ, & prudentiã prudẽtium reprobabo. Vbi ſapiens?vbi ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Nõne ſtultam fecit Deus ſapientiã huius mundi?Adunt etiam illud ex eodẽ Apoſtolo 1.Corinth.8. ſciẽtia inflat.Aliud quoque 1.ad Timoth.6. ſi quis non acquieſcit ſanis ſermonibus,& ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones. Quo loco volunt Apoſtolum ſignificare,diſciplinas humanas morbos eſſe,ſolamque Chriſti doctrinam eſſe ſanam.Hanc ſecundum pietatem, id eſt, religioni conformem & conſentaneam eſſe,illas non eſſe. *Pro.5.* *Colo. 2.* *1.Cor.8.*

Prætera Apoſtoli non habuerunt Philoſopiam, non

eſt

est igitur Theologo necessaria. Si enim Spiritus sanctus docuit Apostolos omnem veritatem, iuxta Domini pollicitationem Ioannis decimo sexto, & has disciplinas non docuit, sequitur non esse Christiano doctori vtiles, atque adeo ne versari quidem circa veritatem. Præterea, vel Philosophia est Theologo necessaria, dum imperfectos in ecclesia instruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis lac Apostolus dat, nec existimat se quicquam inter huiusmodi scire, nisi Christum & hũc crucifium. Perfectis verò sapientiam loquitur, non huius sæculi, neque principum huius seculi, hoc est, Philosophorum. Non ergo Theologus Philosophia eget, siuè cum paruulis seu cum prouectioribus sermones diuinos conferat.

Pergunt etiam argumentari, quòd si vtilis & necessaria esset Theologo philosophia, hoc esset ob id maximè, quod non alia via ratione melius Philosophi Christo repugnantes euincerentur. At hoc constat esse vanissimum. Primum, quoniam euacuaretur crux Christi, vt
1. *ad Cor* 1. Apostolus ait, Si de philosophis & sophistis per humanam sapientiam triumpharet. Rursus, quoniam vt idem
2. Cor. 10. Apostolus secunda ad Corinth. cap. decimo auctor est: Arma Christianæ militiæ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruẽtes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus sciẽtiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Non ergo Theologus, Christi miles, humanarum disciplinarum præsidijs eget, vt fidei aduersarios possit euin-
Ruffinus 1. *lib. c.* 8 cere. Id quod exemplo Nicæni concilij facilè demonstratur, vbi Philosopho superando plus valuit simplicis hominis syncera fides, quàm omnes omnium Dialecticorum & Philosophorum argutię. Certè Hieronymus ad
Hiero. Pammachium aduersus Ioannis errores, argumenta à ratione ducta & de gentilium fonte manantia, tanquam gentilium arma Christiano dicit esse deponenda. Postremò etiam argumentantur, Christi doctrinam perfectam esse: non itaque Philosophiæ subsidijs indigere.

Caput

Caput tertium.

HIs argumentis nituntur illi, qui in hoc errore fuerũt. Nam fuisse quosdam testatur Clemens Alexandrinus primo Strom. li. in hæc verba: Non me aũt latuerũt ea, quę ab aliquibus imperitè tumultuantibus iactãtur, q dicũt oportere in his versari, quæ finẽ cõtinent: externa aũt & quę sunt superuacanea transilire, quæ nos frustra conterunt, & detinent in ijs quæ ad fidẽ nihil conferunt. Alij autẽ etiã philosophiam ex malo ad hominum perniciem existimãt in vitã esse ingressam, vt quæ profecta sit à maligno aliquo inuentore. Et rursum eodẽ libro, nõnulli (ait) qui se putant esse ingeniosos, nec Philosophiã attingere volunt, nec Dialecticã, sed nec cõtemplationem discere naturalem, sed solũ & nudã fidem requirũt, perinde ac si cũ nullã viris curam gesserint, velint ab initio statim botros accipere. Dicitur aũt Dominus vitis allegoricè, à quo cum diligentia & agricolẽdi arte, quæ fit ratione ac sermone, fructus est vindemandus, &c.

Clemens Alex.

Io. 15.

Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hęreses in vnam fecit Camerinam confluere, non modo asseruit Philosophiam esse Theologo inutilem & noxiam, verùmetiã omnes speculatiuas disciplinas errores esse, Scilicet morum Philosophiam, nouus hic Socrates, mirificè complexus est, quæ in contemplatione versatur, eam solum damnat. Cornelius quoq; Agrippa vir post hominum memoriam vanissimus, in suo illo libro qui de vanitate scientiarum inscribitur, non sicut Zethus ille Pacuianus, Philosophię solum, sed omnibus humanis disciplinis, atq; adeò diuinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale esse soleat, non est necesse disputare: est enim in promptu. Facilè siquidem intelligitur, quamobrem isti discipulos suos à facultatibus, quæ ratione constant, alienos esse velint.

Plutarchus de pla. philo. Euse. lib. 1. præpa. euã cap 5.

Quemdmodum enim Epicurus reijcit Dialecticam, Alfaquini etiam Machumetis, Saracenos procul ab omnibus disciplinis abducunt, quoniam intelligunt, disciplinas artesque omnes rationales, doctrinæ peruersæ esse contrarias, ita Lutherani, nequando à discipulis

errores

errores sectę absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoscendi ratione seuocare. Sed enim cum veritas veritati nunquā aduersetur, consentiat semp & subseruiat, iure ac merito scholæ nostræ auctores nobilissimi humanas omnes scientias, tanquam ancillas, ad arcem & ministerium verę sapientiæ aduocarunt. Id quod Iulianus inuidens, Christianis lege interdixit studijs bonarum artium. Socrates libro tertio historiæ eccle. capite 12. & 16. Sozomenus libro sexto historiæ tripart. c. 37. Quapropter mirari non desino, morem eijciendi humanas rationes, cum in Theologia differitur, in quibusdam etiam catholicorum Gymnasijs insertum esse, haud parua certè iactura ecclesiasticę disciplinę, si illa consuetudo inualescit. Erunt. n. ij, si ita res procedit, optimi pręstantissimiq; Theologi, qui plurima loca memoria tenuerint: &, quod iurisperitis obijcitur, qui elenchi fuerint librorū & indices. Id quod in Germania regnante Lutheро accidit, vt sutores, qui nouū Testamentum memoriæ mandarāt, magni & præclari Theologi haberentur: atq; adeò mulierculæ, quoniā euangelia & Paulinas epistolas memoriter recitare poterant, omniū Academiarū Theologos ad disputandum prouocarent, auderentq; viris concurrere nón virgines, sed mulieres corruptissimæ.

Veritas ueritati nō aduersatur.

hist. trip.

Talis scilicet est Lutherana Theologia, in qua, quoniam nullum acumen, nullum ingenij specimen est, optimo quisq; splendidissimoq; ingenio, q̄libet aciementis, & veri perspiciētia polleat, quamlibet rerum & diuinarum & humanarum ordinem ac connexionem teneat, quamlibet omnium causas, effecta, antecedentia, consequentia, non animo solum perlustrarit, sed etiam comprehenderit, nullo tamen apud istos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco fortè tempestiuius dicentur. Nunc ad id quod erat institutum reuertamur.

Caput quartum.

AVres itaque ad naturæ rationes occludere, si quando à Theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in Theologum aliquando, vt de re-

de rebus humanis philosophetur, quod profectò cadit, nisi ex eo extirpatam humanitatem arbitremur, quænã rogo causa est, cur naturales argumentationes à Theologia pellamus, ne, vt quæ diuina sit, humanis adminiculis eguisse videat? Nõ egeat his, esto: cũ suis, hoc est, diuinis quasi lineis cõtinetur. At volumus ne nos Theologũ, qui solùm diuina calleat, in humanis erret, labatur, cæcutiat, hallucinetur? Quid aũt interest rõne animi sublata, nõ dico inter rusticũ & Theologũ, sed inter Theologum, & pecudem, aut saxum, ẽt aut truncum, aut quiduis generis eiusmodi? Quæ verò ista sit mens, vel quæ hominis rõ potiùs, si nec philosophiã nec Dialecticã habeat, nec vllam oĩno humanæ rõnis disciplinam? Intelligendum est autẽ Christianæ doctrinę professores duabus quasi indutos esse personis. Quarũ vna est cõis, ex eo q; omnes participes sumus rationis, à qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inueniendi argumenti naturalis exquiritur: Altera autem quæ propriè Theologis est attributa, vnde argumenta expectantur, quæ propria sunt Theologicæ facultatis. Deponat igitur Theologus personam hominis, si ita placet, cùm diuina tractat, cùm verò tractat humana, quæ nã rogo stultitia erit, hominẽ ex homine tollere? Quanquã, in quacunq; disputatione, siuè de humanis seu de diuinis differatur, vtramlibet personam deponere, stultissimum erit. Quid.n. stultiu sesse põt, quàm vel pedem abijcere, cùm caput munus suum explet, vel caput tollere, cum pes munere suo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi. Quin etiam, vt Apostolus monet, non potest caput dicere pedibus, non estis mihi necessarij. Sic nimirũ, cum nec humanarum rerum intelligentia diuinarum cognitioni obsit, nec diuinarum cognitio, humanarum intelligentiæ: neutrã debemus in alterius propria functione abijcere, nisi volumus esse stulti. Porrò qui Theologiam sic instituit, vt nihil habeat cum naturæ ratione coniunctum, omniaq; egregiæ disciplinæ dogmata sola scripturarum fide metitur, hic, si in ea opinione persistat, & non interdum naturę bonitate vincatur, nec Theologiam colere tueriq;

Theologus põt indui duplici persona.

1. Cor. 12

possit,nec fidem nec humanitatē.Nō humanitatem, sæpè.n.dicendum est,quia sine ratione humanitas extirpatur:qui aūt rationales disciplinas Theologo auferunt,hi suā illi rationem eripiunt.Qm̄ si veritatem, quæ in disciplinis cernitur & hominis intelligentia,à ratione tollas, iacebit profectò vel nulla erit potiùs.Nec fides rursum se ipsa sola sine doctrina,& ratione tutari pōt.Nam Philosophia,& oī ratione disputandi sublata, cum fide sancta

Hiero. rusticitas manet:quæ,vt Hiero.ad Paulinum scribit, quā tum prodest vitæ merito,tantū simplicitate nocet,si aduersarijs non resistat.Itaq; vacillabit fides,nisi fidelis,qđ

1. Pet.3. Petrus ait,paratus sit reddere rationē, id quod sola fide sine ratione fieri non pōt. Theologia deniq; citra naturæ rationem non constat.Cùm.n.sit homo rationalis,est illi ingenita ratiocinatio, siuè agat secū quid,siuè cū altero,siuè velit humana seu diuina cognoscere.Quarevbi homines differeṇt, rationē naturalem repellere nec debēt,necverò possunt,nisi homines esse desierint.Ratio.n. res omnes continet,quoquo te verteris, præsto est,nulla disputatione excludit̄.Quamobrē qui naturalem rōnem ab vsu Theologiæ remotā esse volūt, ij oēm à Theologia disputatiōnē excludunt:sine qua tn̄, quid in vnaquaq; re verū sit,discerni & cōprehendi non valet. Quo circa hoc quidē cōstat,(vt opinor,) Theologis inter Theologos necessariam esse rationem: quæ est disputationis cuiusque

Gratia nō tollit naturam fons à natura constitutus.Quid ? quòd gratiæ non tollit naturam,sed perficit,nec natura gratiā repellit,sed susci pit?sacra igitur Theologia, humanæ naturæ rationē nō

Natura nō repel lit gratiam. abijciet. Multa etiam in Theologiæ principijs continen tur,vt alio quodam loco diximus,quę nisi naturali rōne & discursu interueniente, intelligi & explicari non possunt.In principijs verò ipsis hærere,à consequentibus, & repugnantibus oculorum aciem reuocare,stultū erit. Ra tionem itē si à Theologia submoueas, Theologia ipsa,

Quid Theologia & rem amittet & nomē.Nec enim quicq̄ aliud est Theologia,si interpretari velis,quā sermo ratioq́; de Deo. Si aūt rem ipsam quæras, est, vt à veteribus Theologis definitur,rerum diuinarum scientia.Scientia verò, vt Aristoteles

ſtoteles demonſtrauit, non niſi per ſyllogiſmum quæritur. Quod ſi etiã illud addimus, qđ rectè addi põt, nihil eſſe ferè cuius in ſcriptura ſacra mentio non fiat, non angelũ, non animã, non aërem, non ignem, non aquam, non cœlum, non terrã, concedatur profectò verũ eſſe, ſi ornatè, & eruditè hęc Theologus explcarevelit, Philoſophiã, hoc eſt, rerum hmõi intelligentiã eum habiturum. Maximum itaq; ornamentum Theologiæ tollit, qui ex ea tollit Philoſophiã, qua ſcriptura ẽt ipſa diuina, nedum humana rõ excolitur. Ac mea quidẽ ſnĩa ois inſtitutio Theologiæ, humanæ rõnis adiumenta deſiderat, ſed illa imprimis, in qua de rebus naturæ diſſeritur. Diſſeritur autẽ de hmõi ſepẽnumerò. Atq; vt illud omittam, q̃ ſacra doctrina mores naturæ moderationi conſentaneos præſcribit, vitia rationi contraria refutat, quo loco ſiuè in ſchola de hiſce definias quicquã, ſiuè populo in concione perſuadeas recta, praua diſſuadeas: naturæ, rationis, Philoſophiæ opem contemnere amentis erit: hoc tamen expeditum eſt, multa in ſacris literis haberi, quæ ſine Philoſophiæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Geographiæ, Aſtronomięq; ſubſidijs expediri non queunt. Pleni exemplorum ſunt ſacri libri, cum ſepę aliàs, tum maximè, vbi rerum naturaliũ, quaſi miracula, quę in diſciplinis humanis explicantur, à Solomone, Dauide, Iob, ac cęteris Prophetis, in diuinæ, vel potentiæ, vel ſapientiæ commendationem efferuntur. Quod quoniam in tertiodecimo libro fusè ſumus ac diligenter perſecuturi, non libet in præſentia exponere. Nunc enim satis eſt fuiſſe demonſtratum, rationes humanas homini Theologo non ſolũ vtiles, ſed etiam neceſſarias eſſe. Homo quippè rationẽ omnẽ tollens, Theologus ex auctoritate omnia ſtatuens, eſſe certè nullo modo poteſt. Quo etiam magis vituperanda eſt rei maximè neceſſariæ tam noxia reprehenſio. Vna eſt. n. Philoſophia in rebus humanis, de cuiusvtilitate, eccleſiæ ſcriptores eodem omnes ore conſentiũt, quanquam à Lutheranis ipſa cõtemnitur, & fallacia quędam atq; oſtentatio eſſe dicitur. Qui autẽ hoc dicunt, aut nihil contra naturę rationem exiſtimant dicere, aut

1. Poſt. li.

Maximũ ornamentũ Theologo tollit, qui ex ea tollit philoſophiã.

Oĩs inſtitutio Theologo. humanæ rationis adiumẽta deſiderat.

Rationes humanæ hoĩ Theolog. ſunt neceſſariæ.

censent se gigãtum more bellare cum dijs, id est, naturę repugnare. Si nihil existimant dissonum rõni se docere, quid cum illis disseras, qui rõnem naturalẽ homini Theologo eripere, nõ intelligunt rationi esse contrarium? Sin aduersari quidẽ rationi putant, errant in eo turpiter, & homini rõnali errorẽ rationi aduersum suadere se posse credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratiocinari, nec philosophari volunt, ei qui sit ex pecudum genere, sunt. n. quidam homines non re, sed nomine, se suamque Theologiam insinuent.

Caput Quintum.

POrrò vt ad illud, quod de ecclesiasticorum auctorũ consensu diximus, reuertamur. Clemẽs Alex. 1. stro. lib. & à nobis stat, & multas etiã causas affert, cur Philosophia sit Theologo necessaria. Vnã ad philosophos edocendos. Simili enim edocetur simile. Sicut ergo Apostolus Hebræis Hebræus factus est, atque adeò omnia omnibus, vt omnes lucrifaceret, ita Theologiæ professor fiat necesse est Philosophus Philosophis, vt hos conuenientiùs faciliusque lucretur. Exhibenda. n. cuique sunt, quæ ei conueniunt, & quæ sunt familiaria, vt per propria ad fidem veniat veritatis. Atque hanc etiam causam 5. libro Stro. resumit. Alteram affert, ad refellendos sophistas. Nã quo pacto fallaces Philosophorum argutias refutare possumus, nisi arguendi & refellendi artem persequamur? Tertiam, quòd varia ac multiplex præceptoris doctrina, & delectat, & admirationem adfert, atq; adeo auditores captat. Quod variè itẽ multiformi argumẽto suadetur, id firmius hæret animis discipulorum. Apostolus quoque docere se ait in omni sapientia, vt exhibeat omnem hominẽ perfectum in Christo. In omni (inquit) sapientia, hoc est, diuina, & humana, vt cuiusuis generis homines afficeret perficeretq; in Christo. Astitit præterea Regina à dextris Christi circũdata varietate. Adhec, quomodo ferri ac silicis concussione ignis, sic hominũ doctissimorum cõflictu, & disputatione veritas elicitur. Quam ob causam Peripateticorũ mos est de omnibus

Clemens Alex.

1. Cor. 8.

Colos. 1.

Psal. 44.

rebus

rebus in vtranq; partē differendi, Cicero sibi dicit placuisse. Disputationes aūt inter homines humanę disciplinæ imperitos solent esse ineptissimæ. Quòd si inutilis est sapienti philosophia, quorsum Deus Salomoni philosophiam indidisset? Dedit autē illi Deus horum, quæ sunt scientiam veram, vt sciret dispositionem orbis terrarū & virtutes elemētorum, diuisiones tēporum, stellarum dispositiones, naturas animalium, vim ventorum, differentias virgultorum. Si igitur Dominus harum rerū scientiā docet, est verò Deus, qui vtilia docet, vt Esaias ait, certè illa non potest esse Theologo noxia, sed erit potius accommoda. Et si hæc scientia verra est, vt dicit Solomon, quid dicet Lutherus, qui speculatiuas oēs disciplinas errores esse affirmat, inanesq; fallacias? Pergit Clemens argumētari ex eo etiā, quod Athleta, qui nō se prius instruxit ad certamen, iure contemnitur. Qui ergo ad certandū cum fidei aduersarijs multiformibus, nō est etiā multiformi disciplina instructus, is non est dignus, qui in perfectis Theologis hebeatur. Insuper diuidere (inquit) voces, quæ in scriptura efferuntur ancipites, Theologo necessariū erit, nè ex amphibolia & eludat & eludatur. Hoc aūt præstare, sine Grammaticæ artis auxilio non poterit. Quòd si Grammatica semel admittitur, quid ni Dialectica? quid ni Philosophia? An volunt Grammatici sibi solis Theologiā vendicare, cæteros oēs, Dialecticos, Physicos, Astronomos, Geometras, ab illius participatione secludere? Id qm̄ constat esse vanissimum, fateamur necesse est, humanas disciplinas Theologo esse putiles. Quòd si nō sunt (inquit Clemens) adhuc necesse est illas addiscere, vt ritè valeāt damnari. Qua.n. fronte de his sententiā ferimus, quæ perspecta, & cognita non habemus? Hactenus Clementē Alexand. secuti sumus, nō vt interpretes, sed, vt solemus reliquos, iudicio arbitrioq; nostro quantum quoq; modo videtur è fontibus eorum haurientes.

Sapien. 7

Esa. 48.

In versione Musculi habentur hæc, c. 18. & 20.

Origenes autem, vt Eusebius auctor est libro sexto ecclesiast. histo. cap. 25. Philosophiæ studia detrectantibus respondet, se huic quidem operam nauasse diligentem, sed non absq; virorū grauissimorū exemplo: Panthæni,

Hæraclæ,aliorumque similium,qui cùm essent doctores Apostolici, nihilo secius Philosophorum libros legere, & in Philosophiæ studiis exerceri solebant. Refert etiã Eusebius Origeni morem istum fuisse, vt si quos nostrorum adolescentulorum ingenioslos videret, traderet eis etiã ea, quibus Philosophi discipulos suos velut primis elementis imbuere solent. Dicere verò solitum, non parum ad intelligentiam scripturarum emolumenti fidelibus cõferri, si in liberalibus & Philosophicis literis exercerentur. Nostræ enim philosophię partes Grẹcos antevertisse:nec debere partes suas omittere veritatem, quia eas sibi preueniens falsitas vindicasse. Vide etiam Eusebium lib.4.c.7.& Sozom.lib.3.hist.suæ c.15.

Eusebius

Euseb. hist. tripar.

Theodoritus.

Theodoritus quoq; libr.8.histo.tripar.c.8.Didymum refert,Grammaticam,Rhetoricam,Arithmeticam,Geometriam,Astronomiam, syllogismosque Aristotelis didicisse,quod aduersus mendacium arma veritatis existerent.Fortiter enim expugnantur hostes,quando aduersum eos ipsorum armis vtimur.socrat.3.lib.c.16.& Damasus4.libr.ca.18.Neque statim praua opinione fallaris contra hostes hoc esse licitum, in aliis disputationibus dissimulandum:quia,vt Hieronymus,ad Magnũ ait, oẽs penè omnium doctorũ ecclesiæ libri eiusmodi eruditionis pleniſſimi sunt. Quod autẽ ibidẽ Theodoritus ait,huiusmodi disciplinis veritatẽ,nempè fidei, non eruditi, id significat,non his Euangelium quasi tignis fulciri, aut in de catholicæ veritatis probationẽ pendere. Alioqui viri grauissimi ad ea etiã suadenda, quę fidei nostræ ac religionis ,ppria sunt,naturalia argumentainseruerunt.Exẽplo nobis sunt Eusebius libro tertio histo. eccle.c.25.& lib.9.c.8. Melito rursum apud eundẽ lib.4.c.26. Iustinus quoq; eodẽ Eusebio referente li.4.c.8. Tertullianus præterea in Apologe,id quod Euseb.etiã retulit li.2.c.24.Lucianus deniq; Martyr,& summa eruditione vir,eodẽ Eusebio auctore, lib.9.cap.6.Non hic refero Damascenum 4.lib.c.4.non Epiphan. hęresi 76.non Aug.lib.1.de mo. eccles. & toto primo aduersus Cresconium libro, qui vt Grammaticus Dialecticam in Augustino damnabat,

Euseb.

Tertull.

Io. dam.

Cap.3.

Et

Et de vtili.cre.c.97.& contra epiſto.funda.c.4.& 18.de ciui.c.14.non Bedã 37.d.c.turbatur. non Hiero.ea.d.ca.ſiquis artem,&c.Qui de menſa.non Syno.Euge.papę.c.de quibuſdam.nõ Clemen.c.relatum . Hęc inq̃ & alia plura non refero,qm̃ libris ſequentibus huiuſmodi argumentũ sum diligentius perſecuturus . Id modò conſtat clariſſimos viros, nõ solum ad ea suadenda quæ rationi naturæ conſentiunt,sed etiam ad ea,quæ lumen naturæ superãt, humanis rationibus vſos eſſe:eiſdemque ab ethnicis calumniantibus Chriſtianam religionem aſſeruiſſe.

Caput Sextum.

SEd qm̃ hęreticis procliue eſt, veterum patrum vſum auctoritatemq̃; contẽnere,oſtẽdam deinceps,ipſorum quoq; apoſtolorũ doctrina,& exemplis, rationes naturales in Theologiã inuectas . His adductos exteros ad fidẽ, confirmatos fratres,inuitatos dociles, repulſos repugnãtes.Adducuntur primum ratione exteri ad fidẽ , & quaſi præparantur. Deus quippè,fide in mortalium mentes in ducenda naturæ incitamentis, vtitur , vt primo loco fuſius explicatum eſt. Hinc etenim & reſurrectionis ſuæ oculatos teſtes protulit , & miracula doctrinæ coniunxit. Nimirum,vt Apoſtoli non solum per verbum, sed etiam per ipſum opus perſuaderent fidẽ audientibus, vt Epiph. lib.2.hęre.51.docet.& Ambr.in comment.epiſt.ad Ro.c. 1.teſtis,ait,doctrinæ virtus eſt, vt quia quod prædicatur incredibile mũdo eſt,geſtis fieret credibile.& Beda lib.3. in Luc.c.7.conceſſa(inquit) primo poteſtate ſignorũ,mi ſit prædicare regnũ Dei, vt fidẽ verbis daret virtus oſtenſa.Signis ergo & miraculis via fidei,per ſenſus & rationẽ ſternitur. Sic.n.Sergius Paulus vir prudens,cum vidiſſet factum,credidit admirans super doctrina Dñi. Sic Cẽturio videns quod factũ fuerat , glorificauit Deum dicens, Verè filius Dei erat iſte.Petrus ẽt ac Paulus quò suauiùs audiẽtes ad fidẽ reſurrectionis allicerẽt , ratione naturæ oſtẽdunt locum illum ſcripturæ,nõ dabis sanctum tuum videre corruptionem,de Dauid intelligi nõ poſſe,ac pro-

Cle.Alexand. li. 1. & 7. Stro.c.8.

Act.1.3. & 13.

Acto. 13 Mat.27. Luc. 23. Act.1.3. & 13.

inde de Christo intelligendũ. Ac Petrus ipse alio iterum
Acto.3. loco, Christi resurrectionẽ insinuat audientibus, primùm testium oculatorum certissimo testimonio, deinde euidẽtia miraculi editi. Nos (ait) testes huius sumus. Et mox, in nomine eius (inquit) hunc quem vos videtis & nostris Deus confirmauit, & dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. En Petrus, sensus ipsos citãdo, testes clarissimos veritatis Christi resurrectionẽ suadere conatur. Nec frustra tamẽ, multi enim audientium crediderunt.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non.n.
Marc.16. (ait) præcedentibus, sed sequentibus signis: nec sermonẽ inferente, sed confirmante. Marci vltimo c. Ita Hieronymus in 8. Matth. caput annotat, Dñm, post sermonem illum montis, egregiũ miraculum edidisse, vt per hoc præteritus apud audientes sermo firmaretur. Petrus insuper
Acto. 15. persuasurus fidelibus conclusionem illam de legalibus, de qua in concilio erat cõtrouersia: Viri fratres (inquit) qui nouit corda Deus testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, &c. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebant Barnabã & Paulum narrãtes, quanta Deus fecisset signa in gentibus. En quæ acciderant res externæ & sensuum testimonia referuntur, in cõtrouersia ẽt fidei apud catholicos dirimenda. Atq; in concilio illo, legem de abstinendo à sanguine & suffocato, idolothito & fornicatione, apostoli nullo modo tulissent, nisi rationẽ naturæ sequerentur. Testimonia siquidem nulla suppetebant, quę ea lege probãda idonea viderentur. Non modò igitur ad externos, qui naturam ducem solam habẽt, sed etiam ad eos, qui intra ecclesiã sunt, humanis rationibus Theologo licet vti. Id verò eo loco magis, vt antè iam diximus, vbi res naturę lumine cognoscibiles, siue alienis seu nostris persuadere cupit. Hac enim via Barnabas &
Act. 14. Paulus ingressi sunt, vt Acto. 14. legitur. Nam cum sacerdos & populus Barnaba & Paulo sacrificare vellẽt, quod erat naturæ rationi cõtrariũ, naturali quoq; ratione ipsi contradixerunt. Viri (inquiunt) quid hæc facitis? & nos mortales sumus similes vobis homines, annũciãtes vobis

con-

conuerti ab his vanis ad Deũ viuum, qui fecit cælũ & terrã,& mare,& oĩa quę in eis ſunt,&c.Et quidẽ nõ ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, bene faciens de cęlo, dans pluuias & tempora fructifera, &c.Quia ergo res naturales teſtimonium perhibent Deo, quẽadmodum hoc loco Apoſtolus aſſerit, non eſt abſurdum,quin ẽt eſt maximè cõſentaneum, vt Theologus de diuinis quoq; diſſerens, hmõi etiã naturalium rerum teſtimonijs vtatur.Nam & Acto.17.Paulus idem probat, Deũ non indigere aliquo, *Act. 17.* ꝙ cæli & terræ ſit dñs, & det ipſe omnibus vitam & inſpirationem & omnia.Probat item Deum nõ eſſe longè ab vnoquoq; noſtrum,qm̃ in ipſo viuimus,mouemur & sumus.Ac propheta, Pſal.138.oſtendit Deum cognoſcere *Pſa.138.* nos & intima noſtra, quia formauit nos, & poſuit super nos manum ſuam. Quod idem naturale argumentũ habes,& pſal.93. Quibus ex rebus breuiter diſputatis intel *Pſal.93.* ligi poteſt, id quod antè ponebamus, dociles quidem, ſi infideles ſunt, ratione allici inuitariq́; ad fidem, ſin verò fideles,confirmari: vtroſque autem in his,quæ naturalia ſunt,perſuaderi. Quòd ſi indociles sunt & repugnantes, vt euincantur, ratio quoq; naturæ valet.Principes enim & ſeniores videntes Petri conſtantiã & Ioannis, cõperto *Act.4.* quod homines eſſent ſine literis & idiotæ, admirabãtur: hominẽ quoq; videntes ſtantẽ cũ eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Cæcus quoq; ille apud Ioannem, Iudæos Chriſto aduerſos,naturæ ratione eludit *Ioan.9.* inquiens. In hoc mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit meos oculos.Dominus item Matth.12.eos qui *Mat. 12.* calumniantur.quòd in ſabbato curaſſet ægrotũ, naturali & ratione & exẽplo refellit.& Mat.22.Saducæos refutat duobus principijs poſitis. Quorũ vnum erat Exodi teſti- *Exo.3.* moniũ illud, ego ſum Deus Abrahã,Iſaac & Iacob: quo poſito & aduerſariorum conſenſu approbato, alterum Chriſtus è ratione naturali aſſumpſit, nempè non eſſe Deum mortuorũ, ſed viuentiũ. Quo ſyllogiſmo collegit Abrahami,Iſaachi,& Iacobi animas viuere, quod Saducæi repellentes, reſurrectionẽ mortuorum ex cõſequenti negabãt. Rõnes itaq́; naturales contra fidei aduerſarios

multùm valent. Nec sunt arma Saulis, quæ pugilẽ Christi magis grauent, q̃ iuuent, vt quidam ineptè per allegoriam argumentantur, sed, si allegorijs agendũ est, sunt potiùs gladius Goliad, quem cũ ipsi è manibus extorseris, suo illum gladio iugulas. Sed aiunt. Si credo quod trãditum est, quid opus est operosa disputatione? Si nõ credo, nullis humanis rationibus persuadebitur. Egregio verò dilemmate rem alioqui lucidissimam obscurare volunt. Non credo: adducor, credo, cõfirmor. Repugno: cõfundor. Ratione nõ domina, sed administra, syllogismo non præsidente, sed subseruiente, Quid multa? Nõne videmus, cũ reliquorum apostolorum, tum verò maximè Pauli epistolas, & aduersarios concidere, & fidei domesticos instruere, non scripturarum modo testimonijs, verumetiã naturæ rationibus? Id quoniam dubium non est, maneat, hũc differẽdi morem à Christo Domino profectum ab Apostolis repetitum, à Sanctis auctoribus confirmatũ, Theologis non solum vtiliter, sed etiam necessario vsurpari.

Ratio naturalis est ministra fidei, non domina.

Caput Septimum.

IN hoc tamen disciplinarum genere Theologiæ professoribus, & honesto & necessario duo illa vitia maximè vitanda sunt, quę Cicero cõmemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis incertaq́; pro certis habeamus. Qua in re etiàm in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui Diui Thomæ, Scotiq́; opiniones vel indiscussas amplectuntur, proq́; his nõ aliter pugnãt, ac pro aris & focis. Quanuis autem, qui nihil certò comprehendi posse existimarunt, multa illi absurdè dixerint, hoc præclarè tamen, debere sapientem ea, quæ sibi probabilia viderentur, sequi: quæ contra improbare, atq; affirmandi arrogantiãvitantem fugere temeritatem, quę a sapiẽtia dissidet plurimũ. Sed hoc vitium effugere qui volet, non satis est, si ad res considerãdas adhibeat & tempus & diligentiã, nisi ad ea etiã, quæ ignorat, à doctissimis quibusq́; interrogãda adhibeat, & curã, & modestiã. Qui verò in academijs Christiani orbis insignibus literas discunt, hi & eruditissimorum virorum frequẽti disputatione instructi, & iuuenum exerci-

Quæ vitãda sunt à Theologos in addiscenda philosophia, ac humana scientia.

exercitatissimorum cotidiana conflictatione vexati, vitium huiusmodi vitare faciliùs possunt. Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cùm certa ab incertis separet, tũ vanis qõnibus declinatis vtiles & necessarias seligat, doceatq; discipulos esse quandã doctam, vt ita dicam, ignorantiam, sapiẽtiusq; esse, quædã nescire, q̃ scire. Alterum.n. est vitium quòd quidam nimis magnum studium multamq; operã in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemq; non necessarias. Quo in genere multos etiã è nostris peccasse video: vt eas quoque qõnes latissimè persequerentur, quibus Porphyrius abstinuit, homo impius, sed in hac re prudens tamen, vt Platonis Aristotelisq; discipulum possis agnoscere. Qui nec quicquam nisi opportunis & loco & tẽpore tractauere, nec quæstiones vllas persecuti sunt, quę iuuenum ingenia obruerent, nõ iuuarent. Nostri autem Theologi, importunis vel locis, longa de his oratione differunt, quæ nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis.n. ferre possit disputationes illas de vniuersalibus, de nominum Analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis, sic enim inscribũt, de distinctione quãtitatis à re quãta, de maximo & minimo, de infinito, de intensione & remissione, de proportionibus & gradibus, deq; alijs hmõi sexcentis, quę ego ẽt, cùm nec essem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentię adhibuissem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui hęc tractarunt. Quid verò illas nunc qõnes referamus? Num Deus materiã possit facere sine forma, num plures angelos eiusdem speciei condere, num continuum in omnes suas partes diuidere, num relationem à subiecto sperare, aliasq; multò vaniores, quas scribere hic nec libet, nec decet, ne qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorundam ingenio omnes scholę auctores æstiment. Illis igitur vitijs declinatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operę curæque ponetur, id nõ modò, vt inquit ille, iure laudabitur: verum, ut id fiat, erit etiam summoperè necessarium, si Theologi perfecti

Sapientius est q̃dam nescire quã scire.

Nota.

plene-

pleneque ſapientes eſſe volumus. Prudenter.n.Hieronymus Pammachium admonet, vt ſi adamarit captiuã mulierem, id eſt, ſapientiam ſecularem, decaluet eam, & ille cebras crinium atq; ornamenta verborum cum emortuis vnguibus amputet. Multos.n.tunc fœtus captiua dabit, & de Moabitide efficietur Iſraelitis.

Euſebius

Caput octauum.

QVibus rebus expoſitis, ſupereſt, vt doceamus, an hic locus in Theologia firmus, an potiùs ĩfirmus ſit. Vbi nimirũ nobis immorandum eſſe video, cùm naturæ argumentationes cõſtet vnas certas, alteras incertas eſſe. Ac certæ quidẽ ſunt quas dialectici demõſtrationes vocant, hoc eſt, quæ ex perſpicuis exploratisq; principijs aliquid certò euidẽterq; cõficiunt. Incertæ verò, quæ, licet probabiles ſint, cõiecturis tñ huc atq; illuc trahũtur: nullã habẽt ſuadendi neceſſitatẽ. Firmũ argumentũ illud eſt, non lõge eſt Deus ab vnoquoq; noſtrũ, in ipſo.n.viuimus, mouemur, & ſumus. Acto. 17. Illud itẽ, qui plãtauit aurẽ non audiet? aut, qui finxit oculũ nõ conſiderat? Pſal. 93. Atque illud ẽt, edẽtes & bibentes quę apud illos ſunt, dignus eſt n.operarius mercede ſua. Lucæ. 10. & 1. Cor. 9. Probabile argumentum hoc eſt, quo Petrus Actorum. 2. vtitur. Non em̃ ebrij ſunt hi, cùm ſit hora diei tertia. Ita patet naturę argumentationes, quæ in vſum Theologię veniunt, interdum infirmas, firmas nonnunquam eſſe. Nam qui omnium rerum infinitam volunt eſſe quæſtionem, & nullo loco veritatem fixam conſtantemq; perſiſtere, ij & in naturam ipſam & in Deum impij ſunt. Sapienter ſiquidem apoſtolus, cũ rationes à natura profectas manifeſtas eſſe dixiſſet, tũ demũ ad Deum eas auctorẽ reuocauit. Quod notum eſt Dei (inquit) manifeſtum eſt illis. Deus.n.illis manifeſtauit. Num per angelos? Num per prophetas? Nũ per apoſtolos? Minimè id quidẽ. Sed inuiſibilia Dei (ait) à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Conſpicuæ igitur & certæ ſunt quandoque naturæ rationes. Vani enimq; ſunt omnes homines, in quibus

Act. 17. *Pſal. 93.* *Luc. 10.* *1. Cor. 9.* *Rom. 1.* *Sap. 13.*

bus non subest scientia Dei, neq; operibus attendentes cognouerunt, quis esset artifex. A magnitudine.n. speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horũ videri. Euidentes itaq; sunt atq; adeò firmę naturales quædam argumentationes. Nõ ergo speculatiuę disciplinæ, quæ ex huiusmodi argumentationibus conflantur & efficiuntur, errores sunt inanesq; fallaciæ. Quod Lutherus non stultè modò, verum impiè etiã asseruit. Quod.n. humana scientia atq; sapientia omnis à Deo sit, nõ solùm illo Apostoli testimonio, quod modò posuimus, ostenditur, sed alijs etiã quę à Clemente Alexandrino referuntur. Vnũ est illud, omnis sapiẽtia à domino Deo est. Alterum illud, vocaui ex nomine Beseleel, & impleui cũ sapiẽtia & intelligentia ad excogitandum quidquid fabre fieri põt, &c. Fabrilis igitur ars, atq; omnis proinde humana disciplina, ad Deum tanquã ad fontem, & primum sapientię cuiusq; principium referenda est. Ex quo & multis alijs intelligi debet, qui philosophiã errorem esse inanemq; fallaciã, eos non solùm stultitiæ, sed etiã impietatis esse damnandos. Deus quippè veritas est, & ab eo error est nullus. Qua ex re facilè etiã intelligitur, cũ Philosophiæ rationes à diuina veritate sint sumptæ atq; petitę, qui illas reijciunt, hos Dei veritati, qua illæ subsistunt, refragari. Nec quod tali fundamento nititur imbecillum esse aut infirmum põt. Quocirca frustra homines vani conabuntur philosophiæ naturæq; rationes euertere. Vtrũq; n. lumen & naturæ & fidei, quorũ altero naturalia, altero supernaturalia videre dicimur, à Deo est. Illa.n. erat lux vera, quæ illuminat omnem hominẽ: & signatum est sup nos lumen vultus tui domine, ad naturalem etiã mentis illustrationẽ referuntur. Ita nõ minùs à Deo falleremur, errantes in naturæ lumine, q̃ si per fidei lumen erraremus. Luminis igit̃ naturalis ducatũ, inuestigationẽ, argumenta, repellere, nõ mõ stultum est, q̃ Augustin. 4. de Trin. docet, verũ etiã impiũ, quod hoc nos loco abundè docuimus. Qui quidẽ locus concludi iam poterat, nisi priùs argumentis illis respondendũ esset, quę hęretici cõtra posuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

Ecclc. 1.
Exod. 31
Ioan. 1.
Psal. 4.
Cap. 6.

Caput

Caput Nonum

PRincipio itaque veterum nobis auctoritotem opponunt. Quod dum faciunt, veteribus sunt iniurij. Quid enim est aliud humanas sciẽtias omneis à patribus condemnari, quam eos fuisse non modò imperitos, uerum etiam alienos ab humanitate? Nã, quoniam homo rationis est particeps, cõsequẽtia cernit, principia & causas rerũ videt, earumq; progressus, & quasi antecelsiones ĩquirit, similitudines comparat, & rebus visibilibus adiungit atq; annectit inuisibiles. Qua mentis inquisitione inuestigationeq; efficiuntur naturales in homine disciplinæ, quarum studium qui vituperat, haud sanè intelligo quid nam sit, quod laudandum putet. Quia verò longum esset alia loca ex eisdem ipsis patribus adscribere, in quibus humanæ doctrinæ commendantur, non libet nisi vnũ solum ex Augustino referre, in illo etiam ipso libro cõtra Felicem Manichæum, cuius testimoniũ nobis isti, vel maximè obijciunt. Augustinus igitur, quãuis eos hereticos reprehendisset, qui auderent auctoritatem ecclesię rationis pollicitatione superare, naturales tñ rationes suo loco & gradu cõmendat inquiens. Fidei imperator clementissimus, & per conuentus celeberrimos populorum atq; gentium sedesq; ipsas apostolorum, arce actoritatis muniuit ecclesiã, & per pauciores piè doctos copiosissimis apparatibus etiã inuictissimę rationis armauit. Verũ illa rectissima disciplina est, in arcẽ fidei recipi infirmos, vt pro eis iã in tuto positis fortissima ratione pugnetur. Ex quo loco quid Augustino placeat, lectores vidẽt: Cũ enim apud illum ratio cum auctoritate confertur, iacet quidem rationis species, valet auctoritas. Sed nusquã ille tamen has duas argumẽtandi virtutes ita seiungit, quasi possit quisquam, qui non idem simul & ratione & auctoritate nitatur, esse theologus. Indoctũ quippè armat fide, doctum etiam ratione. Non igitur humanas disciplinas naturalesve earum ratiocinationes damnant doctissimi viri, sed illos qui cũ in vnitate catholica nõ sint, & Christiano tamen nomine gloriẽtur, audent imperitos quasi ratione traducere: quia iacere se abiectissimè sentiunt, si

eorum

corũ cum auctoritate catholica auctoritas cõferatur, vt ab Augustino ad Dioscorũ scriptũ est. Illos etiã damnãt, qui Philosophiã Euangelijs præferunt, quibus Auerrois Paulus est, Alexander Aphrodisæus Petrus, Aristoteles Christus, Plato nõ diuinus sed Deus. Cuiusmodi nos ipsi præsertim in Italia vidimus multos, qui scriptura sacra neglecta, ad horũ Philosophorũ doctrinas tãquã ad sirenũ scopulos adhærebãt, postq; galeros etiã & infulas, nõ prophetas, nõ apostolos, nõ euangelistas, sed Cicerones, Platones, Aristoteles, psonabant. Eos quoq; sacerdotes patres nostri rephendũt, qui plus nimio philosophorũ libris indulgẽt. Noluerũt.n. illi, quos occupationibus & grauissimis & maximè necessarijs oportèbat esse districtos, eos Philosopiæ studijs præpediri. Basilius certè ac Gregorius tredecim ãnis, vt literis sacris totos se dederẽt, sapiẽtię secularis libris oĩbus valedixerũt. Testatr etiã de se in epi. ad Gala. Hieronymus, annis quindecim nullũ sapientiũ Gentiliũ librũ ne in manus quidẽ ascendisse. Clemens porrò Alexandrinus, huiusmodi viris, qui in ecclesia doctores pfecti & absoluti esse debẽt, Philosophiæ studia, causa solũ relaxandi animi, in otio permittit. & quoniam ancillas, vt vocarent ad arcẽ, sapientia misit, admonuere patres disciplinas, quas vocat liberales, Thegologiæ subseruire oportere, nõ dominari. Curaturũ atq; illarum studiosũ, ne ancillarũ amatorijs delectatus, dominã, hoc est, veram sapientiã negligat. Quinetiã curaturum, vt si Agar Aegyptia Abrahami cõplexibus insolescit, eijciat foras atq; exulet, nec sinatur, aut Ismael Isaachi simplicitatẽ irridere, aut Agar Saræ bonitarẽ contemnere. Affligat ancillã domina & corrigat, habeat in manibus, vtatur ea vt libitũ fuerit. Sic.n. modesta, erit vtilis: quæ, cum ei præter modũ indulgetur, est etiã perniciosa. Fugax est .n. vita nostra, & quod plus tẽporis studijs humanis impartimur, id diuinis adimamus necesse est, quibus nos Christi religio consecrauit. Qui doctrinis item liberalibus nimiùm vacant, ij ferè errores imbibuunt, qui vix elui possunt. Qua de re lege quoque cautum est in concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione decima. Est

Lib. 10. hist. suæ. cap. 9. *Ruffinus* *Lib. 6. Stro.* *Prou. 9.* *Clemens* 1. *Stromæ.* *Gene. 16 & 21.* *Hier. sermo. in Prophetis inculcatus aliquãdo nõ placuit.*

etiam

etiam lex apud nostros sanctissima, quæ in huiusmodi disciplinis solum adolescentes, neque omnes, sed ingeniosos exercet. Grandioribus autem natu ingenioque tardiore studia hæc interdicit. Quòd si legem perrumpunt quidam, aut in philosophia & dialectica plus tẽporis & curæ sumunt, quàm æquum est, non est propter istorum vitiũ aut Philosophia speculatiua, aut scholastica Theologia, quæ illam in vsum suum vendicat, contumeliosè vexanda. Nam ne illa quidem nos fugiunt, quæ vulgi etiã sermone terunt, Nequid nimis, Modus omnibus in rebus est optimus. & q; versibus pſecutus est Horatius, Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines: cæteraq; grauissimè. Notum.n. lectoribus carmen. Vtrumq; itaq; vitium reprehendimus, & eorũ, qui Aristotelis Platonisve libros diu noctuq; versant, & eorum, ac multo etiã magis, qui cum omni rerum naturaliũ cognitione vacui sint, vbi primoribus, quod aiunt, labris sacras literas degustarint, tum se Theologos absolutissimos profitentur, tum Philosophiã quasi rebus Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad sanctorum testimonia satis dixisse videmur.

E sacris verò literis Ecclesiastis primùm testimonium obijcitur. Cuius tamen veram germanamq; intelligentiam facilè assequemur, si libri totius quasi scopũ & mentem teneamus. Solomonis autem eo libro pręcipuum institutum est, declarare: quisnam sit hominibus ille finis, gratia cuius sit conditus, hoc est, quoniã loco humana fœlicitas sita sit. Nã cætera, quæ Ecclesiastes ea cõcione disserit, huc demum pertinent & reuoluuntur omnia. Ponit igitur à principio statim generale pronuntiatum illud, Vanitas vanitatum, vanitas vanitatũ, & omnia vanitas, quo significat, nulla huius sæculi bona ea esse, quæ finem homini suum exhibere possint, veramve illi præstare fœlicitatem. Hoc enim sensu res omnes vanas Sapiens vocat. Nec absurdè id quidem. Vanum nanque id definiri solet, quod fine caret, seu ad finem, qui quęritur, otiosum est. Iure itaque res illæ vnnę vocantur, in quibus quietẽ homo si quærat, nõ inueniat: fœlicitatem si expectet, frustra expectet: finẽ suũ si persequi ac tenere cupiat, vanus fiat.

2. Physi. Arist.

fiat. Themate igitur in hunc sensum ab initio concionis posito, quo vniuersa huius mundi bona Solomon cõplexus est, tum deinde singillatim oĩa persequitur, ostenditque nõ sapientia, nõ opibus, nõ diuitijs, non voluptate, hominis beatitudinẽ esse locandã. Monstrat aũt primo capite per humanas disciplinas hominẽ non beari. Id q̃ aptè & diuinè probet, non est huius loci exponere. Tm̃ sunt lectores admonendi, vt nè Aristotelis vario versẽt errore, qui in contẽplatione rerũ supremarũ summũ hoĩs bonũ collocauit. Qui si loqueret̃ de mentibus corpore solutis, & vitæ futuræ fœlicitatẽ quæreret, nobis, id est, D. Thomæ familię aliquid profectò diceret. Sed cum de immortalitatẽ animi, tum hoc, tum illud, nec idem dicat semper, quidq; potissimũ sentiat, difficile sit intelligere, de altera profectò vita, quã vel nõ habebat exploratã, vel penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo, aut impius, aut certè varius & anceps, sensuumq; prędidio destitutus, quibus ille administris in iudicio rerum omnium vtebatur? De fœlicitate igitur præsentis vitæ loquitur. Hinc enim in Ethicis & Policitis opes, diuitias, amicos, salutem, cæteraque huiusmodi, caduca etiam & temporaria bona, quasi fœlicitatis adiumenta requirit. Et in li. de bona for. sine exterioribus bonis, quorum fortuna, vt (ait,) est domina: negat aliquem fœlicem esse. Quamobrem de iudicio Aristotelis dubitari non potest, rectè ne autem dixerit an secùs, de eo fortasse dubitari potest. Verum qui Ecclesiastis hoc primũ caput intellexerit, is iam sine dubio poterit Aristotelis errorem facilè deprehendere. Nam cuiusmodi fœlicitatem habebit superna illa ac supercælestia contemplando animus tanta mole corporis non onustus, sed obrutus? * Cogitationes, (inquit sapiens,) mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostrę. Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa

10. Et i. li. Hieronym. in ca. Eccle. 10. le ge (ĩquit) Plato. Arist. reuolue versutias: Zenonẽ & Carneade diligentius intuere, & probabis verũ esse quod dicitur, Labor stultorũ affliget eos. Veritatemilli quidem omni studio q̃sierunt: sed quia non habuerũt ducem et præuium itineris,

et humanis sensibus rati sunt se cõprehendere posse sapientiã, ad ciuitatẽ minimè peruenerunt. De qua in psal. dicitur: Domine in ciuitate tua imaginẽ ipsorũ dissipabis. Oẽs enim vmbras & diuersas imagines atq; personas quas sibi in varijs dogmatibus induerũt, in vrbe sua dominus dissipabit. * Sap. 9.

cogitantem. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cũ labore: quæ in cœlis sunt aũt quis inuestigabit? Ecclesiastes quoq; primo, Eccle. 1. cunctæ, (ait,) res difficiles: nõ põt eas homo explicare sermone. Mirãda sanè, & digna Solomone snĩa, quæ declarat, id, qđ Aristoteles quoq; ipse seuerè atq; prudẽter dixit, mentis nostræ aciẽ, non aliter ad ea quæ manifestissima sunt caligare, q̃ noctuæ oculos ad fulgorẽ solis. Quo magis Aristotelis consiliũ, nonnulli, ac rectè illi quidẽ, admirãtur: q cũ non ignoraret, q̃ infirmæ essent ingenij nostri vires, memoria angusta, fluxa, infidelis: acumen retusum, impeditũ, debile: segnis diligentia & tarda: in eo cõstituerit fœlicitatem, quod adeò in hac vita tenue est & exiguum, adeò obscurum & imperfectum, adeò infirmũ & instabile, adeò non per se idoneum ad beandum, adeò Eccles. 7. denique paucorum hominum: vt nihil propemodum habere videatur ex his, quæ veræ fœlicitatis definitio continet. Qualis enim fœlicitas est, quæ frequentissimè intercipitur & rebus abiectissimis cedit? Quæ non est commune bonum humani generis, sed quod pauciſſimi consequi ac tenere possint? Ad quam si omnes homines, vt par est, ad finem suum conarentur, resp. omnis interiret? Quæ aucta hominis requiem non augeat, sed laborem? Quæ hominis desiderium non satiet, sed excitet? Humana quippè mens, quandiu hic viuitur, rerũ cognitione torqueri potest, satiari non potest. Maneat igitur, vitę huius fœlicitatem, in primæ philosophiæ vsu, hoc est, in rerum immaterialium contemplatione non consistere, vt quam morbus tollere valeat, dolor intercidere, inopia interturbare. Nam si ad hanc Aristotelicam fœlicitatem necessarius est, aliorum etiam bonorum quasi concentus, talem nobis fœlicẽ Aristoteles fingit, qualis, vt arbitror, nemo vnquam erit: &, vt confirmare possum, nem o certè fuit. Quid quòd, vt idem Aristoteles in libro de bona fortuna tradit, vbi plurimus intellectus, ibi minima

alta profunditas, quis inueniet eã? Lustraui vniuersa animo meo, vt, quærerẽ sapientiã &c. & post virũ de mille, etc. &c. 8. Apposui cor meum vt scirẽ, etc. & post, & intel-

lexi, quod omnium, &c. Eccle. qui addit solertiam, addit & laborem. Eccle. 1. non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. & 7. dixi sapiens efficiar, & ipsa longius recessit à me.

nima fortuna,vbi autẽ plurima fortuna, ibi minimus intellectus? Ecclesiastes cap.9. Vidi ait nec sapientium esse panem,nec doctorum diuitias nec artificum gratiã, sed tempus casumque in omnibus. Qua igitur ratione fortunæ bona ad fœlicitatem necessaria esse dicemus, quæ casui subiecta insipienti,quam sapienti magis obueniunt? Quantò sapientiùs Solomon hominis finẽ, qualis in hac mortali vita quæri potest, in Dei timore & amore constituit. Deũ time,(inquit,)& mandata eius serua,hoc est omnis homo. Atque sententiæ huic reliqua omnis diuina scriptura consentit. Beatus vir,ait,qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis, & Beati omnes qui timent Dominum,qui ambulant in vijs eius. Et beati immaculati in via,&c. Et apud Matthæũ dominus, Beati,(inquit,) qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Et beati mundo corde. Nimirum in præsenti sæculo, aut hæc beatitudo est, aut nulla omnino est. Per hanc.n. veram & perfectam fœlicitatem assequimur,per hanc ẽt summe beato, hoc est, Deo maximè appropinquamus. Quemadmodum autẽ quò quidque est maximè calido propinquius ac similius, eo calidius est:ita quo qs Deo est in hac vita proximior ac similior,eo beatior ac fœlicior erit. Paulus ẽt apostolus,non modo D. Thomas dixit,dilectionem Dei in hac vita cognitioni scientiæque præstare. In dilectione itaque Dei huius vitæ fœlicitas sita est, nõ in cognitione. Nec si rerũ terrestriũ atq; cœlestiũ cognitio,quã naturales in homine disciplinæ pariunt, neminem facere fœlicẽ põt,statim est à Solomone dãnata. Sed studiũ humanæ scientiæ,occupationem vocat pessimam, quòd molestissima sit. Malum.n.in scripturis interdum non pro culpa,sed pro pœna vsurpatur. Idem quoq; studium vanitatem nuncupat,quod nec homini finẽ suum præstat,& ad verã fœlicitatem consequendã otiosum est. Hoc verò testimonio si aduersum liberales scientias abutimur, vituperemus simul opes,diuitias,regna, artes, omnia deniq; quæ sub sole fiunt. Nã eadẽ de his quoq; Sapiens dixit, illud qñ stultissimũ est, fateamur omnino ex verbis Ecclesiastis nihil contra disciplinas humanas cõfici posse.

Eccle.

Eccl. 12.
Psal.3.
Psa. 121
Psa. 118
Matt. 5.
Similitudo
1.Cor.13
2.2.q.23
è.1. Nã quod Cæicta. ait, dilectionem Dei naturalẽ virtutẽ non esse, absurdũ est.
Esa. 45.
Amos 3.

1. Stro. Clemẽs. In Cato. Maio. Proue. 5. & 7.

Multò verò minus ex prouerbijs cõficitur, nã verba illa planè de cæca voluptate intelliguntur. Quã apud Ciceronẽ Plato escã malorũ appellat, qđ ea videlicet homines capiantur, vt hamo pisces. Nõ est Philosophia meretrix illa vaga & garrula, quietis impatiens, procax, blanda, adulatrix, præparata ad decipiẽdas animas? sed, si qd tale est, est illa Thamar, quæ causa prolis sedit in triuio, ad quã studiosus & fidelis Iudas declinauit, indeq; genuit Phares & Zarã, qui in Euangelijs memorãtur. Non sunt Musę Sirenes, vt est apud Pythagorã. Castę sunt, meretrices, veraces sunt, nõ fallaces. Qui Sirenũ cãtibus delectãtur, hi sunt in vitio: qui Musas amant, in vitio non sunt. In epistola autẽ ad Colo. eodẽ Clemente auctore, nõ reprehendit apostolus philosophiã verã, hoc est, quæ de naturæ rebus verè sentit, sed Epicureã, quæ videlicet tollit prouidentiã, & in Deorũ numerum refert voluptatẽ, & præter res corporeas nihil esse credit. Hmõi ergo aliasque similes Philosophorum doctrinas condemnat Paulus, quæ ab ipsis auctoribus Philosophiæ nomine vẽditantur, cum nihil re vera minus sint, sed ignorantium hominum traditiones, quemadmodum easvocat apostolus. Vera autem & naturalis philosophia non hominum traditione, sed Dei reuelatione habita est, vt supra eiusdẽ ẽt apostoli testimonio ostendimus. Cùm verò eodem ipso capite scriptum sit, hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonis, mirũ est, cur Lutherus, Philippus, & alij, quos quoniam adhuc in Catholicis habentur, nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare: eloquentiam & omnem sublimen dicendi characterem nõ reprehẽderint. Absurdum est enim, vt quibus verborum disciplinę placent, his rerum cognitio displiceat. Sed periculosa curiositas, nã hoc dicit quidam, & nimia in definiendis rebus obscuris audacia, è Philosophię studio sunt nobis natæ. Atque idem excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecans adijcit, se nõ in totum Philosophiam damnandam putare. Hoc autẽ calumniandi genus, quale sit & cuius hominis, quis non videt? Certè non aperti, non simplicis est, non ingenui,

Coloſ. 2. Vera, & naturalis philoſophianõ hominũ traditione, ſed Dei reuelatione habita eſt.

non

non iusti,non viri boni:sed versuti potius,obscuri, astuti,fallacis,malitiosi,callidi,veteratoris vafri.Non nascũtur(mihi crede,)è studio Philosophiæ vitia, sed ex errore & ignorantia nascuntur. Quid.n.Philosophiæ magis contrarium esse pōt,quàm autvana periculosaq; sectari, aut qđ non satis exploratum sit & cognitũ, id sine vlla dubitatione definire?Quid verò sibivult oratio illa,se nō in totum philosophiá damnandã putare?Quã igitur par tẽ philosophiæ damnat?An vt Lutherus,eã quæ cõtemplatur & cernit?Explicet atq; excutiat intelligentiã suã, vtvideat quę sit in ea speciesforma & notio philosophię. Nos.n.non more vulgi doctrinam Stoicam aut Platonicam,aut Pythagoricam, aut Aristotelicã, Philosophiã appellamus:sed,vt homines definiendi periti, si interpretari volumus,studium sapientiæ, si rẽ ipsam quærimus, rerum humanarum ac diuinarum, terrestium atq; cęlestium scientiam.Quam non dico in totum,sed ne in partem quidẽ damnare, vel insignis stultitiæ est, vel malitię manifestę.Augustinus porrò lib. 1.de mori.ecçl.cath. c.21. curiosã naturæ inquisitionẽ, & nimiũ quendã amorem terrenæ sapientiæ cauendum intelligit,nonverã philosophiam,quæ est amor sapientiæ moderatus. *Aug.*

Iam verò quod ex priore ad Corinth.epist.opponitur, nihil illud mouere potest.Nam quod(ait,) perdã sapientiam sapientum,id perinde est ac si dixisset, sapientiam sapientium obscurabo. Quomodo? Nempè illustrando mundum maiori doctrinę lumine,ad quã doctrina philosophorum omnis nulla esse videatur.Sicut etiã sol fulgore suo stellarum lucernarumq; lucẽ dicitur perdidisse. Prudentiã autem prudentium Deus reprobauit, quia nō elegit,sed quę stulta sunt mũdi,vt cõfunderet sapientes. In quem sensum fortes & potentes reprobasse dicitur, quia infirmos & ignobiles elegit apostolos, vt Dei virtus magis in Euangelij prędicatione clareret.Quanquã Clemens 1.lib.& 5.Strom.docet, non esse hic fortè sermonem de verè sapientibus & prudentibus, sed de his qui sibi sapientes & prudentes viderentur. Sicut non vocatur Euangelium stultitia,quod stultitia sit,sed quod *1. Cor. 1.* *Id sentit Hier. in Esa. c. 20* *Quintra ditibi no dequibus que prophetiũ*

esse sermonẽ, sed de sapientibus & magistris Iudæorũ. quos in aduentu Christi Dei iudicio excæcatos constat.

ita huius mundi sapientibus visa sit. Nam illud, scientia inflat, facillimum intellectu est. Non enim magis scientiam hic damnat apostolus, quàm opes, regna, pulchritudinem, vires abstinentiam, virginitatemq; damnaret is, qui hæc omnia inflare testaretur. Clemens verò Alexandrinus. 2. Stro. libr. de illis hoc exponit, qui se sapientes existimant, cùm tamen superbi sint, nihil revera scientes, sed languentes circa quæstiones. Quæ intelligẽtia ex eo probabilior efficitur, quod statim apostolus subdit, * si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit, quemadmodum oporteat eum scire. Non itaq; vera scientia inflat, sed quæ videtur esse, nec est tamen, ea inflat. At 7. Stro. lib. nouè exponit inflare, pro eo quod est, facere vt magnificè sentiant, qui eam habuerint. Refert verò in hoc illud Ecclesiastici 4. cap. Η σοφία υἱοὺς ἑαυτῆς ἀνύψωσε, id est sapientia filios suos inflauit, sic enim vertit interpres. Quod alij exaltauit, Hieronymus verò vitã inspirauit. Verbum autẽ ἀνυψόω eleuare & tollere est. At verò illi testimonio ex priore ad Timo. ca. 6. D. Hieron. in commentarijs super epistolam ad Titum 1. ca. respondet in hæc verba. Quæritur quare ad id quod apostolus ait: secundum fidem electorum Dei & cognitionem veritatis iunxerit, quæ iuxta pietatem est: vtrum nam sit aliqua veritas quę non in pietate sit posita: & nunc ad distinctionẽ illius inferatur cognitio veritatis, quę iuxta pietatem est. Est planè veritas, quæ non habet pietatem. Si quis Grammaticam artem nouerit, vel dialecticã: vt rationem rectè loquendi habeat: & inter falsa & vera dijudicet. Geometria quoq; & Arithmetica & Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem: intelligere prophetas, Euangelio credere: Apostolos non ignorare. Absq; pietate verò notitia veritatis delectat ad præsens: sed ęternitatem non habet premiorum. Hactenus Hieronymus. Sanos ergo sermones vocat apostolus eos qui salutem animę præstãt: pios verò qui pios & religiosos homines faciunt. Hæc humana scientia non exhibet: sed non proinde est Theologo inutilis. At apostoli non

Peribit ait, sapiẽtia à sapientibus eius et intellectus prudentiũ eius absconde tur.

* 1. Ti. 6.

fuerunt

fuerunt humanis literis eruditi. Fateor: Christus non do cuit eos Geometriã, Astrologiam, Physicam. Et hoc itẽ fateor: Spiritus sanctus docuit eos omnem veritatẽ, nec Philosophiam, Arithmeticam aut Geographiã docuit: Verum est & id quidem, Christus nobis & Apostoli non Dialecticam artem, sed nudam sententiam, quæ fide ac bonis operibus custoditur, tradiderunt. Nõ repugno. Nõ igitur sunt disciplinę istæ Christiano doctori vtiles. Idve rò est, quod ego constantissimè pernego. Apostolis si qui dem, vt ait Clemẽs, Spiritus S. omnia plenè suggerebat, quę erant & ad scripturam sacram intelligendum, & ad docendum cuiusuis generis homines necessaria. Nos autem, qui Spiritus hoc peculiare donum non habemus, si humanarum simus literarum rudes & ignari, nec diuinas percipere sanè possumus, nec perfecti esse in Ecclesia doctores. Christus etiam & Apostoli, nõ docuerunt nos hu manas disciplinas, vt fides nostra nõ esset in sapientia ho minum, sed in virtute Dei: docere etiam nihil voluerunt, nisi quod esset ad salutẽ necessariũ. Alioqui, si exemplũ placet, ignoremus Grammaticam, quoniã Apostoli Grã matici non fuere. Simus barbari, quia non fuere eloquen tes Apostoli. Nihil cõsultò ac cogitatò meditatũ & præ paratum inferamus, quod Apostoli hæreticis, Philoso phis, Tyrannisque euincendis repentè atque ex tempore sapientissimè loquebantur. Quomodo autem docti sint omnem veritatem, Augustinus in Ioannem declarauit. Sunt autem sine dubio humanæ quædam veritates, quas tametsi Apostoli non sunt edocti, nos tamen vtiliter ad discimus. Quòd enim disciplinis humanis subiecta sit ve ritas, quam tractent & in qua versentur, adeò est manife stum, vt stultum sit & me probare velle, & alios negare. Quo verò tempore, quo loco, quo cum hominum gene re disciplinis humanis Theologo sit vtendum, nam & hoc in argumento quæritur, alio libro sumus fuse ac diligen ter explicaturi. Itaque nunc res eas prætermittemus: qua rum ratio & maior est, & in aliud tempus differenda.

Socra. li. 1. hist. ecclc. c. 8.

1. Strom.

1. Cor. 2.

Aug.

Libr. postremo.

Tantùm ergo postremum illud argumentũ restat, cui respondere debeamus. Id quod argutè Clemens Alexan

Clemens.

drinus 1. Stromatum libro facit, inquiens: Non per ablationem Philosophię perimitur veritas, sed ad eam cooperatrix & adiutrix inuenitur: sicut primus & secundus gradus ei, qui ascendit in cœnaculum, & Grammaticus ei, qui est philosophaturus. Nam & visus & auditus confert ad veritatem, mens autem est, quæ eam appositè & naturaliter cognoscit. Perspicuitas etiam opem fert ad tradẽdam veritatem: & Dialectica, ne prosternamur ab hęresibus. Et est quidem per se perfecta seruatoris doctrina & nullius indigna, cùm sit Dei virtus & sapientia. Accedens autem Philosophia non veritatem facit potentiorem, sed debilem aduersus eam efficit sophisticam argumentationem: & propulsans dolosas aduersus veritatem insidias, vineæ est sepes & uallum. Et quæ est quidem ex fide ueritas, tanquam panis necessaria est ad uiuendum. Quę autem præcedit disciplina, est obsonio similis & bellarijs. Desinente cœna suauis est placentula, ut ait Pindarus Thebanus. Hactenus Clemens. Hactenus etiam nos de octauo loco dixerimus. Ac si quæ sunt fortè reliqua, ea in nouo, qui statim sequitur, differentur.

Socratẽ etiam vi de 3. lib. eccle. histor. c. 16

Libri Noni finis.

DE

DE PHILOSOPHORVM, NATVRAM DVCEM SEQVENTIVM, AVCTORITATE,

QVAE NONO LOCO POSITA EST,

Liber decimus.

Caput primum.

VEmadmodum argumenta Theologo ducerentur à Philosophia atque ab omni omnino ratione naturæ, satis explicatum arbitror loco superiore. Sequitur, vt cætera persequar, quæ pertinent ad Philosophorum & historiæ humanæ auctoritatem. Hi namq; soli duo restant ex locis, qui sunt in initio propositi: de quibus dicere aggrediar, si pauca priùs de instituto ac iudicio meo dixero. Quamuis. n. libri nostri non modò in scholastica pugna & cõcertatione versentur, sed multa ét alia contineant ijs vtilissima, qui interiores scrutantur & reconditas literas, tamen interdum vereor, nè quibusdã bonis viris scholæ nomẽ sit inuisum, mirenturq; in ea illustrãda tm̃ me operæ & temporis ponere. Ego aũt quandiu res scholastica per eos gerebatur, qui iuuentutẽ ad scholæ Theologiã incitare sũt soliti, meas curas cogitationesq; omneis in id cõferebã, vt me quauis via & ratione ab scholasticis cõflictationibus liberarẽ. Non. n. existimabam, meam operam scholæ Theologis quoquo modo necessariam. Cùm aũt Academia viros illos summos amiserit, & quidã ex reliquis, qui huius rei tuendæ socij esse deberẽt, studia hęc vel tanquã arida contentioſaq; dimiserint, vel certè vt laboriosa & molesta declinauerint, Lutherani verò quasi noxia quoque reprehenderint: indignũ iudicaui illi me otio dare, quod multis ante mihi magnisq; desiderijs optarã. Itaq; in his studijs ab initio versatus ætatis, existimaui hone-

stissimè me Christianæ reipub. inseruire posse, si animum in schola meum, vel repugnantem continerem. Cui cum multum adolescens discendi causa, temporis tribuissem, posteaquam Theologiam publicè profiteri cœpi, meq; ipsum discipulis tradidi, tempus ferè totum consumebatur in docendo, scribendi otium non erat. Sustinebam. n. magnum onus, non discipulos modò quotidianis & lectionibus & disputationibus instituēdi, verumetiam de multis & verbo & scripto respondendi. Accedebant ēt non infrequentes ad populum conciones, quibus me, vel necessitas adiudicabat, vel voluntas. Plures aūt res præsertim magnas eodem simul tempore non modò agere, sed ne cogitare quidem possumus. Quamobrem de hoc opere absoluendo, in quo tantam difficultatē inesse videbamus, vt viro indigeret, non solum egregiè docto, sed nullis alijs negotijs præpedito, omnem omnino spē sæpius abiecimus. Sed partim discipulorum precibus efflagitati, partim amicorū conuicijs euicti, tuo verò iussu potiùs (Pater optime) cuius studijs, preſertim in re tā iusta, cū difficile est, tum ne æquū quidem obsistere, subciuis (vt aiunt) horis opus hoc informare decreuimus, vt si quo fortè casu nequeamus absoluere, certè instituisse videamur. Eo verò me minùs instituti mei pœnitet, q; facilè sentio, vt nihil aliud agā, excitare me homines non socordes ad rei magnę inuestigādę cupiditatē. Nos. n. si nō assecuti, at id secuti profectò sumus, vt ea his libris explicaremus, q̄ nec satis erāt nota nostris, & erāt cognitione dignissima. Sed iā ad instituta pergamus. Danda. n. opera est, vt ēt si ad alia aberrare aliqn̄ cœperit, ad hæc reuocetur oratio.

Caput secundum.

Clemēs. FVisse olim in Ecclesia nonnullos, qui Philosophorum auctoritatem ab schola Christiana reiecerint, Clemens Alexand. perhibet, grauis in primis auctor. Tradit etiam hāc illos persuasionem induisse, q; Dominus apud *Io. 10.* Ioannem dixerit, omnes quotquot ante se veniſſent, fures fuisse & latrones: nec audijsse eos oues. Fures autem

vocatos

vocatos aiunt, quod fuerint sophistæ fallaces. Nam sophisticen, quandam furandi artē ipse quoq; Aristoteles dixit. Et Iustinus, cùm docuisset Philosophos similes esse latronibus, & tanquā deceptores redarguisset, p insidias Crescentis philosophi interemptus est, vt Euse. scribit li. 4. Eccl. hist. c. 16. Nō sunt igitur philosophi audiēdi, præsertim cū nostrę semper doctrinę repugnarint. Nā vt Rufinus li. 1. Eccl. hist. c. 2. refert, Ario fauebātviri in qōnibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi. Atque Epiphanius lib. 2. aduersum hæreses. c. 69. eo nomine taxat Arianos, quod fuerint noui Aristotelici, & ab hoc Philosopho veneni iaculationes sibi ipsis affricuerint, relictaq; dñi mansuetudine Aristotelem induerint, Ita nec spiritus donum in se habere digni facti sunt. Et Hieron. aduersum Lucife. Arianam dicit hæresim argumentationum riuos de Aristotelis fonte mutuari.

Iustinus. *Eusebius* *Ruffinus* *Epipha.*

Paulus deniq; ait philosophos, dicētes se esse sapiētes, stultos factos esse, traditosq; in reprobum sensum. Eorum igitur auctoritas nullius apud nos momenti esse debebit. His & similibus argumētis vetustus error ille nitebatur. Quem tñ iam diu sepultum sine vllo etiam argumento Lutherus suscitare conatus est, damnareq; subinde cum scholasticos cæteros, tum magis, D. Tho. quasi auctor fuerit regnantis Aristotelis vastatoris piæ doctrinæ, sic. n. loquitur contra Latomum. Videlicet Domitiani exemplo, philosophos non vrbe solum, sed orbe pellendos esse credit. Nos autem quid fides Catholica ratioq; sana teneat, breuiter & sine disceptatione docebimus.

Caput tertium.

PHilosophorum auctoritas eorum, qui falsa senserunt, nostram nō potest adiuuare doctrinam, & latentia cognita facere, vt Augustinus ad Dioscorum verè & sapienter scripsit. Quid. n. nobis est (ait) propter defensionem Christianæ religionis, quærere quid senserit Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides & Melissus, alijque similes huius farinæ philosophi, quorū doctrina erroribus naturæ rationi contrarijs plena fuit? Non itaque

Epist. 56

omnes

omnes philosophi, scholæ nostræ probati sunt, sed illi, de quibus apud Platonem Socrates, sunt inquit, in mysterijs multi quidem, qui gestant ferulã, pauci verò Bacchi. Magnifica verò vox & magnoviro ac sapiente digna, qua docemur, multos vtiq; barba & pallio tenus, sed paucos revera fuisse philosophos. Paucos igitur hos, qui. s. naturæ vim & effecta, morum ac vitę normã, via & ratione inuestigarunt, magnaq; ex parte cõsecuti sunt, Theologis esse vtiles, hac nos oratione contendimus. Nec video equidẽ cur hmõi philosophos tanto Lutherani odio prosequantur, nisi q̃ auctores obscuros intellectuq; difficiles perdiscere nec volũt, nec verò possunt. Etenim optimi cuiusq; philosophi commentaria, præsertimq; Aristotelis, discipulum non modò ingeniosum, sed amantem etiam laboris exigunt. Isti verò cùm parum ingenio valent, tum in laboribus è vita etiam Christiana pellendis occupati & sunt & fuerunt. Quamobrem quod in philosophorum libris difficile atque arduum esse vident, id & horrent ipsi, & ab eo iuuenum animos alienant. Quid autem sibi Theophilus Alexandrinus velit, penitus non intelligo, cùm in secundo paschali libro Origenẽ carpit, quod philosophorum argutias tractatibus suis miscuerit, atq; ita ex malo exordio in fabulas & deliramenta processerit, ac Theologicum dogma ludum & iocum fecerit. Quantò illud apud Porphyrium, quanquam ab impio philosopho dictum est, verius tamen & luculentius dictũ est, Origenẽ Græcorum diuitias omnes ad Christianum dogma locupletandum conuertisse. Sed hęc fortẽ obscura sunt, cùm lente argumentis nullis appositis explicantur. Factis primum illustranda sunt summorum virorum hæc. Deinde patrum nostrorum testimonijs. Tum rationibus, apertissimis illis quidem, sed quam paucissimis. Cum enim in huiusmodi causis, quę scholæ propriæ sunt, verear equidẽ, ne cui ex scholasticorum disputationibus, non ex ecclesię sensu deprompta nostra videatur oratio, interdum argumenta ducta à ratione prẽstringimus, & veritatem, quam sequimur, maiorum potissimum auctoritate suademus. Intelligẽdum est autem cum proposita sint genera

Libr. Arist. exigunt nõ solum hominẽ ingeniosũ, sed etiã amãtem laboris. Theoph. Alexan.

decem,

decẽ,è quibus argumenta rationesq; manarent,splendi
dissimum videri,quod veterum traditione exẽplisq; con
sistit. Atq; si bono loco res essent: quæ more aguntur &
institutis ecclesiæ, de his nihil erat argumẽtandũ, illa.n.
ipsa certissima argumenta sunt.Lutheranorum verò ora
tio tota mox erat eijcienda. Est.n.inimica ecclesiasticæ
regulæ,sine qua nihil rectum esse potest,nihil constãs,ni
hil verum,sed hæc aliàs.Nũc quod instat agamus.Porrò
olim ecclesiæ doctores summi fuere,qui ijdẽ fuere philo
sophi,Didymus, Iustinus, Origenes, Gregorius Nazan-
zenus,Basilius,Gregorius Nissenus, Damascenus, Aug.
Tales.n.cum habebantur, ecclesiasticæ scholę prẽfici so- *Eusebius*
lere,Eusebius li.5.eccle.hist.c.10.scribit his verbis. Con-
suetudo antiquitus tradita seruabatur,vt diuinarũ scrip-
turarũ doctores in schola ecclesiastica habeantur,viri dũ
taxat scientia, & eruditione probatissimi. Huius officij
auctor, & dux tunc satis illustris habebatur Panthænus,
qui in Philosophis Stoicis prius nobiliter floruisset.Tra
dit quoq; Origenes apud Euseb.lib.6.ca.15.non solùm à
Panthæno,sed ab Hęracla alijsq; pleriscq; doctoribus A-
postolicis Philosophorũ libros legi solitos. Quod si san
ctorũ loca referre voluerimus, quibus illi philosophorũ
testimonijs vtuntur,non eorum mõ,qui de moribus, sed
eorũ etiã,qui de natura scripserunt,verendum nobis est,
ne in causa parum dubia testibus vtamur minimè neces
sarijs.Legant isti oĩa eorũ cõmentaria, quibus,de opere
sex dierũ disputatio instituta est, atq; in his vel solis vi-
dere poterũt,& quãta fuerit maiorũ nostrorũ perlegẽdis
philosophis diligẽtia, & quãtus sit philosophorũ explicã
dis sacris literis vsus. Vide aut etiã Hier.in 17.ca.Hiere. *Heiro.*
Et li.2.aduersus Iouina.vbi etiã cũ hęretico differens, va
rijs philosophorũ testimonijs vtitur:multisq; è philoso-
phorũ cõmẽtarijs,rerũ naturaliũ exẽplis editis,planè do
cet quãtũ horũ auctoritas theologo ad argumẽtandum
cõferat.Sed de hac re paulò pòst. Nunc id quod erat in-
stitutũ persequamur.Sanè vt reliquos prætereã,quos sta-
re à nobis aduersarij nostri nõ dubitant, Epiphanius cer
tè ipse,quẽ nobis obijciunt,Philosophorum auctoritatẽ

haud

haud semel vsurpat. Docturus.n.hæresi.51.quanã ratiõe
Epipha. essent hæretici fugandi,aiunt,inquit,hi, qui hæc in consuetudine habuerunt,odore Dictamni,Styracis, Libanotidis,Abrotoni,Bituminis,Thymiamatis,Lapidis Gagatæ,aut cornucerui fugari reptilia,& venenum iaculantia. Item hæresi.78.cum multis argumentis suassisset,Beatam virginem post partum virginitatem conseruasse, subdit. Si verò etiam ab alia quadam speculatione ipsas res accipere conuenit, attingemus quoque rationum naturæ cognationes. Aiunt leænam nõ parere præterquã semel & vnum. Cumq; subiecisset causam,quam eius rei Philosophi naturales redderent,colligit,Beatã virginẽ,quæ Leonẽ peperit de tribu Iuda,nõ nisi semel atq; vnicũ peperisse. En Epiphanius,& Christianos instruens,& cũ hæreticis de fide certans,Philosophorũ testimonia refert. Quin etiã Paulus non solũ cũ ethnicis persuadet, sed etiã cum fideles instituit, Poëtarũ & Philosophorum testimonia referre solet,exq; ijs argumẽta sumere. Nã ad Atheniẽses loquẽs ex Arati Astronomi,Phænomenis vsurpat illud,ipsius.n.& genus sumus,ad Corinthios verò ex Euripidis Poëtæ Tragœdijs illud,corrũpunt bonos mores colloquia praua,ad Titũ aũt ex oraculis, Epimenidis philosophi illud,Cretenses sẽper mendaces,malæ bestiæ,ventres pigri. Ac subijcit hic protinus. Testimoniũ hoc verũ est. Si igitur quæ dicit Apostolus ea Philosophorũ testimonijs cõfirmat,Pauli etiã nõ modò aliorum sanctorum exemplo facere nos idem, & possumus & debemus.

Vide Aristot.6 anima.et Gelliũ li. 13.cap.7 & Herodo.lib.3.

Hoc Hieronymus & ad Titũ.1.& ad Ephe. 5.

Menãdro tribuit, Clemens verò Alex. Euripidi. Augusti. Hiero.

Alter erat locus,à patrũ testimonijs ostẽdere Theologis Philosophos esse vtiles, vbi nihil laboris esse video, cùm testentur hoc pleriq; quidem non obscurè, sed apertissimè, Augustinus, lib.de doctrina Christiana.2.ca.40. Socrates, libr.3. histo.eccles.cap.16. Num locupletiores quæris auctores? Citarem alios,nisi aliò nostra festinaret oratio. Certè Hieronymus in episto. ad oratorem Magnum non testatur hoc modò, sed magnis etiam argumentis confirmat. Tertium est propositum,rationibus illud ipsum demonstrare. Id quod faciam planè,& faciam breuius quàm res tanta fieri possit.

Multa

Multa à Philosophis prudenter fuisse & grauiter disputata, multa etiã breuiter, & cõmodè dicta, multa denique ingeniosè & luculẽter exposita, qui negauerint, ij nõ sũt verbis & ratiõe, sed vinculis & carcere fatigandi. Atq; si etiã hoc naturæ ratio præscribit, vt quæ viri graues, ingenioſi, eruditi, acutè diligẽterq; tradiderint, ea iuuenes memoriæ mãdent, fieriq; studeant illorũ, & scientia, & prudẽtia docti, necesse est, Philosophorũ doctrinã nõ iuuenibus solùm, sed his etiã oĩbus esse vtilẽ, quibus vllum aliquando cõmercium cum humana sapientia & prudentia futurum est. Quòd si ita est, idq; nos superiore loco satis ostẽdimus, Theologos ad res multas huiusmodi cõmerciũ habituros, nimirũ, quoad poterunt & licebit, ab eorũ latere nõ discedent, qui rectè de moribus & natura sentiunt. Idq; ipsum si ita est, Philosophorum certè libris theologi dare operã debẽt: nõ.n. alios hodie reperient, qui de rebus huiusmodi aptius & sapientius philosophẽtur. Verũ aũt primũ, verum igitur & extremum. Nã illud quidẽ absurdũ est, q̃ quidã dicunt, oĩa esse sacris literis prodita, quæ ad rationẽ hominis instituendã videnr̃ esse oportuna & necessaria. Quorũ error, qm̃ abundè ex ijs, quæ supra diximus, exploditur: nõ est hic pluribus refellẽdus. Quid.n. stultius esse potest, q̃ aut in scriptura sacra liberales oẽs disciplinas traditas credere, aut huiusmodi disciplinis existimare, hominis rationẽ nõ bene & vtiliter instituí? Quòd si philosophia Theologo vtilis & bona est, eã autẽ nisi philosophorũ libris adiutus cõsequi nõ põt, nõ vtiq; sunt ei philosophi negligendi. Cum autẽ herbarum, lapidum, animantiũ, arborum, elementorũ, aliarumq; rerum terrestriũ cœlestiumq; cognitio, sacris literis intelligendis sit magnoperè necessaria, quẽadmodum Augu. 2. de doctrina Christiana li. docet, nosque etiam sumus idem in. 13. huius operis libro fusius demõstraturi, insanus profectò erit, qui in harum rerum cognitione paranda eos auctores neglexerit, qui & summo ingenio, & magna perueſtigatione, & multi temporis experimentis, in his cognoscendis claborarunt. Cũ igitur hic locus nihil habeat dubitationis, q̃n Philosophi plurimũ

Non oĩa sũt literis prodita, quæ ad rationem hominis instituẽdam sũt necessaria.

Libr. 8. & 9.

Augu.

Theologis

Theologis prosint, illud de quo dubitari à doctis etiam potest, iam statuendum est, argumenta è Philosophorum auctoritate petita, certa nè, an potiùs incerta sint.

Caput quartum.

PHilosophorum omnium vna eadēq; consensio certā fidē facit Philosophici dogmatis. Quod.n. in alijs artibus valet, vt auctores probati tātum apud eos, qui eam artē sequuntur, auctoritatis habeant, vt inde nō nisi temere discedi soleat, id in Philosophia, ac multò etiā magis valere debet, ne in rerum naturaliū cognitione vario discipuli versentur errore, nec habeāt vnquā quos sequā tur. Bene, inquit Aristoteles libro secundo de cœlo, sese habet quēq; sibi persuadere, veteres & maiorum maximè nostrorum sententias veras esse. Atq; si in omni disci plina & arte, oportet addiscentem credere, vt & Aristoteles idē prudenter admonuit, & Theodoritus magna exēplorū vi ostēdit & patefecit: in Philosophia certè perdiscenda scientiæ huius professoribus, in eandem præsertim sententiā cōcurrētibus, fidē habeamus oportet. Quā ta verò arrogantia erit, quāta temeritas, nō cum Platone dicam, Aristotele, Hippocrate, Galeno, Theophrasto, Themistio, Alexādro, Dioscoride cæterisq; huius chori Philosophis, vnū idēq; cōcinētibus dissentire, quorū scripta & magna cura studioq; elaborata, & posterorum nō examinatione, modò expensa, verum etiā cōsensione probata sunt: sed contra sui tēporis doctos homines dicere, & singularia placita cōmunibus anteponere. Nempè, id est, vt ille inquit, bellare cum dijs, id est naturæ repugnare, maior.n. pars eò deferri solet, quò à natura ipsa deducitur. Ex quo intelligitur, non esse alienum, Theologicis institutis ad ea coniectanda, quæ in natura dubitationē afferunt, adhibere doctos homines, & si morum quæstio est, vsu peritos: & quid his de vno quolibet quæstionis genere placeat, exquirere. Quòd si Pictores, & ij qui signa fabricātur, & veri etiam poētę sumi quisq; opus à vulgo etiā cōsiderari vult, vt si quid reprehensum sit à pluribus, corrige-

1. lib. de au. Græ affe.

corrigatur:quantò magis Theologo prudenti non vulgi, ſed ſapientiũ Philoſophorũ iudicio, permultæ de rebus naturæ ſnīæ,mutãdæ & corrigendæ ſunt,licet illi veræ eſſe videãtur? At.n.in rebus,quæ ad mores pertinent, non doctiſſimorũ Philoſophorũ modò, ſed virorũ quoq; optimorũ,nulla ét cauſa reddita,valebit auctoritas. Nã,quod Ariſtoteles doctè,vt omnia ferè,tradidit, quemadmodũ de ſaporibus palatũ ſanũ rectè iudicat, infectũ nõ itẽ: ſic vir bonus & iuſtus bonũ à malo rectumq;, à prauo egregiè diſcernit, cõtra aũt omneis affectus animi perturbati,tollit iudiciũ veri,idq; adulterat. Adeò illud verum eſt, qualis vnuſquisq; erit,tale ét iudicium proferret. Atque ipſe idẽ Ariſtoteles planè teſtatur,non minùs eorum qui ſunt experti,& ſeniorũ prudentiumq; ſententijs, q̃ ipſis demonſtrationibus adhibere animũ oportere. Tanquã oculum.n.(ait)per experientiã, habentes principia ipſa rerum agendarum cernunt, & ab ijs perinde atq; à natura acti rectè diſcernunt. Quamobrẽ ſanctè ac prudenter Innocẽtius, in morum iudicijs ſanctorum exẽpla nos ſequi voluit. Grauiſſimè quoq; Plato in Timæo, fieri, (inquit,)non põt,vt deorũ filijs fides non habeatur, ét ſi abſque probabilibus,& neceſſarijs dicãt demõſtrationibus. Et Eccleſiaſticus,cor ait boni cõſilij ſtatue tecũ, Anima enim viri ſancti enunciat aliquãdo vera,melius quàm ſeptẽ circunſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum. Quæ cauſa mihi ſemper fuit pater ſanctiſſime,atq; optime,vt in rebus hmõi grauiſſimum iudicium tuum non minus expectarẽ,quàm alterius cuiusq; eruditiſſimi Philoſophi atq; Theologi. Intelligebam enim virtutes illas omnes,quas expertus fueram in te,nullo etiã dialectico ſyllogiſmo interueniẽte,id quod rectum eſſet ſecuturas declinaturasque contrarium. Mihi autem hęc oratio ſuſcepta non de te eſt, ſed de proborum genere toto. Neque illam de ſcientiæ dogmatis, ſed de prudentiæ iudicijs potiſſimum intellectam velim. Iudicia quippè prudentiæ,mutatis moribus permutantur, ſcientię verò decreta,non item. Ab his autem longè diſſentio, qui decernendis conſcientiæ caſibus,ſic enim vocant,relictis do-

6. Ethni. cap. 11.

20. d.ca. de quibus.

cap. 37.

ctissimis Philosophis ac Theologis spirituales nescio quos homines cõsulunt, qui visionẽ cordis sui loquũtur, nõ de ore dñi. Multa quoq; perfectione exercitationeq; virtutum opus est, quemadmodum ait in.4.cap. Ioannis Origenes, vt bona & mala vera & falsa dijudicare possimus. Rari aũt illi sunt, qui qđ Apostolus ait, exercitatos habeãt sensus ad discretionẽ boni & mali. Sed hæc hactenus. Nũc eò redeamus, vnde huc digressi sumus. Constitutũ est igit Philosophorũ iudiciũ, eorum.s. qui magna doctrina excellentiq; ingenio valuerunt, in magno pretio esse nobis habendũ, si nolumus haberi temerarij. Oino si quicquã est probabile, nihil est profectò magis, q̃ naturæ principẽ, naturalis disciplinæ doctores aliquos mortalium generi prouidisse. Quis.n. adeò esset insipiẽs, vt academiã vnã quãlibet sine præceptoribus institueret? Certè, quoniã notus in Iudęa Deus, quasi diuinę sciẽtię Gymnasium erexit, Rabbinos ibi etiam procurauit. Et quoniam apud Christianos Euangelicę doctrinæ academias esse voluit, Apostolos quoque, Prophetas, Euangelistas, Doctores dedit, qui eam in Christi repub. doctrinã profiterentur. Quapropter, cùm vniuersis gentibus edocendis naturæ leges ac disciplinas ediderit, non fit vero simile, nullos huiusmodi legũ ac disciplinarũ magistros instituisse. Atq; ẽt, si ab alia similitudine argumentari conuenit, Clemens Alexan. Philosophiam (ait) Græcis à Deo veluti proprium testamentum esse datum. Quemadmodum ergo nec Iudæorum, nec Christianorum testamenta, ita ne Græcorum testamentum quidem absque interprete dereliquit. Quocirca diuinæ hic quoque procurationis erat, vt non omnes simul Philosophi aut in Dei cognitione, aut in morum & vitæ regula, aut etiam in rerum naturalium intelligentia, quę quidem esset ad illa duo priora necessaria, hallucinarentur. Quæ res effecit, vt iuxta Pauli sententiam Græci fuerint inexcusabiles. Qui tamen excusari possent, si eorum præceptores nõ ad veritatem bonitatis instructi satis informatiq̃ essent, auctore naturę optimo duce atque magistro. Id verò scripturę etiam diuinę testãtur. De Deo enim in Psalmo

Hierem. 25.

Origenes Heb. 5.

Boni Philosophi ĩ magno p̃cio à nobis habẽdi sunt.

Ephe. 4.

6. Strom. Philosophia data fuit à Deo Grecis veluti propriũ testamentum.

Rom. 1.

scriptum

scriptum est. Quòd docet hominẽ scientiã. Et rursum in libro Iob. Quòd docet nos super iumenta terræ, & super volucres cœli erudit nos. Nimirũ sicut quibusdã animãtibus, qui tanquã principes, & duces reliquorũ à natura dati sunt, cõcessi sunt quidã instinctus, quibus ad gregis quisq; sui ducatũ rectũ vtilemq; ferantur, ab obliquo retrahantur & noxio: ita in hominũ eorũ mentibus, qui natura duces sunt cæterorũ, inditas esse notiones credendũ est, quibus in illa, quæ ad imperitorũ & rudiũ populorũ doctrinã spectant, inducãtur. Nec.n. melior est belluarũ cõditio q̃ nostra. Atq; Boëtius magno vir ingenio in primisq; doctus, cõmunes sapientũ cõceptiones, sic.n. appellat, nõ minoris facit, q̃ si cõmunes essent oĩum hominũ. Nosq; ipsi sexto ac septimo loco, ad eandẽ quoq; rationẽ ostendimus, cõmunia doctorum ecclesiasticorũ prę iudicia non aliter esse accipiẽda, ac si oĩum fidelium essent cõmunes conspirantesq; sententię. Quamobrem id quidẽ non est dubium, quin verũ & exploratum illud sit, de quo omniũ philosophorum ratio consentit. Quomodo enim homines & ambitiosi honoris & glorię, & cæci ferè auiditate carpẽdi, & plurimis seculis maximisq; locorum interuallis seiuncti, in vnam sententiam cõuenirent, nisi in hãc quasi conspirationem naturæ impulsu quodã agerentur? Ex quo rursum intelligi perspiciq́ue licet, id quod paulò antè dictum est, Philosophos ab vno aliquo mortaliũ magistro excepisse ea, quæ populis ac gẽtibus vniuersis communi consensione conscripserint. Verissima ergo sunt communia Philosophorum placita, nec ab illis licet, si omnes ad vnum idem sentiant, dissentire. At Hieronymus libr. 1. aduersus Pelagianos, cùm aduersarius eam Philosophorum communem sententiam obiecisset, qui vnam habeat, eũ omnes habere virtutes: respondet eam quidem Philosophorum fuisse sententiam, sed non apostolorum, neque esse illi curę quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Sanè quis sit Hieronymi in dialogo mos, quæ in argumentis eludendis figura, ne longum faciam, hoc loco pręteream. Huic enim argumẽto facilè respondetur Hieronymum sententiam hanc

Psal. 93. *Iob. 35.* *Boetius* *Hiero.*

eandem & veram consensisse, & Philosophorum auctori
Esa. tate probasse, vt in Esa. ca. 16. Philosophorũ ait sententia est, & Apostoli Iacobi, hærere sibi virtutes, vt cui vna defuerit, huic omnes desint. Et in. 56. caput eiusdem Prophetæ, virtutes, inquit, inuicem se sequuntur, ita vt qui vnam habuerit, omnes habeat, & qui vna caruerit, cũctis careat. In dialogo igitur illo non vult Hieronymus se in dogmate fidei auctoritate Philosophorum vrgeri, quam tamen ipse idem alijs locis vsurpat.

Caput quintum.

CVm verò de vnius aut alterius Philosophi secta disseritur, longè diuersa qõ est. Atq; quo quisq; doctior & grauior est, eò est illius quidẽ, & probabilior auctoritas, & fide dignius testimonium. Sed nulli Theologus ita se-
Not. qua ratione philosophi insequendi sint. se adiudicare debet, vt ab eo ne latũ quidem vnguẽ putet discedendum. Non. n. æquũ est, vt apud Christi discipulos tantum Ethnici vnius auctoritas possit, vt etiã sine ratione vincat. Refert certe in quacunq; arte plurimũ, vnum in illa excellentem auctorem legere, cui potissimũ te addicas. Nullus tñ quamlibet eruditus sentiendi tibi ac dissentiendi auctor futurus est. Nemo. n. fuit omniũ, qui nõ, vt homo, interdum hallucinaretur. Enimuerò quis primas inter Philosophos habeat, quisve proinde ille sit, cui præcipuam dare operã operæpretium sit, variæ sunt doctissimorũ hominum discrepantesq; sniæ. Nã, vt alios prętereã, in huiusmodi causa aliud D. Aug. videri solet, cui caue quenquã anteponas, nec. n. doctior vir fuit Augusti no quisquã nec clarior. Aliud aũt videtur D. Thomę, maximo grauissimoq; theologo atq; philosopho. D. Augustino Plato summus est, D. Tho. summus est Aristoteles, sic ferè res habent, vt id doctrinæ genus quisq; maximè probet, cui à teneris annis maximè assuetus est. Exoritur Augustini rõ ex altera parte, nullos esse otium Christianę magis doctrinę cõcordes quã Platonicos. Plato siquidẽ fuit ex Hebræis philosophus, vt Clemẽs Alexãdrinus
3. Strom. auctor est. Imòverò (inquit Tho.) Peripateticorũ doctrina

Chri-

Christiano dogmati cõsentit plurimũ. Clemẽs.n.Alexã drinus li.5.Str.etiã refert, Aristobolum multis libris probasse philosophiam peripateticã,ex lege Mosaica &alijs dependisse Prophetis.Ac D.Thomæ sententia quidẽ, & omnium penè gẽtium & multorum seculorum vsu probata est.Platonem.n. iam inde à multis annis vix in angulis homines otiosi legunt. Aristotelẽ verò magno consensu orbis academię resonant. In Aristotelẽ quoq; illud elogium vnicum vniuersę cõsentiunt gentes, per Antonomasiam philosophũ,hoc est, philosophorum primarium fuisse.Iure ergo illum amplectimur, cuius de laude omnium sit fama cõsentiens. Diuo etiã Thomę ita sunt Theologi scholastici assensi,vt in schola theologię,Platone locũ habeat quidẽ, ita eã Aristoteles occupauit. Illud cõstat neminẽ in rebus naturalibus plenè eruditum esse posse,si solũ Platonẽ legat.Solus aũt Aristoteles abũdè sit est, vt sit homo in Philosophiæ tribus omnino partibus eruditus.Sanè,ne quis causetur,misero seculo Aristotelẽ Theologis,Platonẽ autem meliore ecclesiæ statu placuisse,sciatis,quicunq; est tandẽ, scholã Aristotelicã Alexãdriæ tũ ẽt vigere solitã, cũ ibi doctores Apostolici vigerẽt plurimũ.Sed.n.vt mihi quidẽ videtur, nec Augustini ,nec Thomę contẽnenda est sentẽtia.Nã & ijs cõcedendũ est,qui Aristotelem amant, & ijs forsitan qui Platonis amici sunt. Quorum iudicium, in eo quod de animi immortalitate,de Dei prouidẽtia,de rerũ creatione, de finibus bonorum & malorum, deque alterius vitæ vel præmio vel pœnis,Platonẽ apertius cõstãtiusq; locutum asserant,difficile factu est nõ probare.Probanda verò magis est Diui Thomę opinio,sed ita tamen,vt adhibeatur moderatio quædam ,sine qua probari illa non potest. Placet enim quoque nobis Aristoteles , & rectè placet , modò ne repugnantem etiam illum ad Christi velimus semper dogma conuertere . Id quod interpretes ferè solent.Qui vim contextui sæpe afferunt,atq; Aristotelem cogunt,vt velit nolit pro fide catholica pronunciet. Periclitemur autẽ,si placet,& in ijs quidẽ exemplis,in quibus errasse Aristotelem , vulgus Theologorum fortasse non

Clemens. Alex.

Euse.li.7 Eccl.hist. cap.32.

Nota

Mentes nos angelos appellamus.

putat. Nec.n.hoc loco de æternitate mundi,mentiumq; præfinito numero differendũ est. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nã illa priora obuia sunt omnibus, hæc autem qõ in his commentarijs, quos de anima scripsit, accuratissimè est à Caietano disputata. Verum hæc consideremus,quæ difficiliora sunt,& quæ Aristoteles vafrè verbisq; de industria ad imponendum compositis obscure videtur enunciasse:vt si à doctis fortasse viris iure qñque & verè reprehenderetur,haberet quò posset elabi,atque ab amicis excusari. Nec ego hic tñ aduersus Aristotelem accusationem instituo virum doctissimum, deque humanis literis omnibus bene meritum. Sed cùm plerique ab illo nunc non aliter atque ab oraculo pendere videantur, secureq; omnia illius opera legere, minuenda est hæc opinio,ne ab huius Philosophi placitis dissentire,piaculi loco sit. Audiuimus.n. Italos esse quosdã, qui suis & Aristoteli & Auerroi tantum temporis dant,quãtum sacris literis ij, qui maximè sacra doctrina delectãtur,tantum verò fidei,quantum apostolis, & Euãgelistis ij,qui maximè sunt in Christi doctrinam religiosi. Ex quo nata sunt in Italia pestifera illa dogmata de mortalitate animi,& diuina circa res humanas improuidẽtia, si verum est,quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cum homines Aristotelis inflati opinionibus turpiter sibi blandiuntur, & inde in maximo versantur errore. Sed hæc hactenus. Nunc ad propositum reuertamur.

quorũ numerũ ex motibus Aristo. præsiniuit.

Contra quosdam Italos.

Primus error Arist.

Primus igitur locus,vbi contra scripturarum fidem erraſse Aristotelem existimo,habetur de somno & vigilia. quo loco negat Deũ immittere somnia,redditq; eius rei causam,quòd si Deus eorũ esset auctor,sapiẽtibusvel maximè,& his quidem vigilantibus ea immitterentur.

Secundus error.

Alterum exemplum est in tractatu de bona fortuna, vbi res fortuitas diuinæ gubernationi ac directioni subtrahit,duobus argumentis persuasus:Vno q̃ res secundę prauis obueniant, quorum Deum habere curam non sit vero simile. Altero quòd Deus potius dirigeret in effecta fortunę homines sapientes, cum contra ferè videamus, imprudentissimos quosque esse fortunatissimos.

Tertius

Tertius locus est libro primo de cœlo, vbi quicquid genitum esset, id corruptibile asseruit: nec incorruptibile quicquam, quod non esset ingenitum. Posuerat verò ante omnia varias harum vocum significationes, ne res verbi ignorantia clauderetur. Ratus itaque se aduersus Platonem bonam habere causam, certamq; proinde sibi victoriã pollicitus, contra morẽ suũ non obscurè, sed quã fieri potuit apertè docuit, quicquid incorruptibile esset, id ingenitum esse ac perpetuũ oportere, hoc est nullo vn quã modo incepisse. Sic.n. vocem illã interpretatur. Qua ex re fieret, vt anima rationalis aut corruptioni esset obnoxia, aut esset certè ingenita ac sempiterna. *Tertius error Ar.*

Quartus locus est libro quinto, rursumq; duodecimo Metaphy. quibus locis definit, Deũ animal esse perpetuũ & optimum. Vocat aũt Deum communi nomine substãtiam quãcunq; cœlestem, & diuinã. Nã post hęc incipit inquirere, an illa substãtia sempiternavna an pluręs sint. Atq; eodem lib. 12. consentit benè antiquos res illas præstantissimas deos appellasse. Ludit aũt per amphiboliã, nunc.n. mentem ipsam deum vocat, nũc cœlum, cuius anima mens est, id quod libro etiam 2. de cœlo videre licet, Sed ne quis admiratus, quòd cœlestes substãtias animalia hic Aristoteles nuncupet, nam veterum more substantiam animatã siue anima sensitiua, seu intellectiua vocat animal. Itaq; arbitratur deum illum vnũ principẽ cæterorum, extremo cœlo affixum, per se mouere ipsum, quomodo cæteræ mentes suos orbes mouent, suntq; Aristoteli ipsorum orbiũ animæ: vt & D. Tho. 2. con. gen. ca. 70. admittit. Nec Aristot. aut 8. Physic. aut 12. Metaphy. hominis intelligentiam ad aliud principiũ reuocat, q̃ ad illã primã mentẽ, quæ vi sempiterna primũ mobile ciet. *Quartus error Ar.* *Tex. con. 13.* *Tho.*

Quintus locus est eodem quoq; libro, vbi substantijs intellectualibus cœlorũ motricibus virtutem tribuit infinitam, quòd infinito tempore moueant. *Quintus error.*

Sextus locus est eodem etiam libro, vbi, vt mihi quidẽ videtur, Dei prouidentiam præmiaque & supplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas esse significauit, gratia vulgi continendi in officio confictas. *Sextus error.*

Arist. negat Dei prouidentiam.

Reliqua,(ait,)fabulosè iã sunt allata ad persuasionẽ vulgi,atq; ad vsum legũ vitæq; humanæ vtilitatẽ. Ecquæ.n. rogo illa sunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo cõueniant,vt sint ad vsum legũ,& ad vitæ humanæ vtilitatẽ tradita,nisi ea,quæ nos explicare voluimus,Aristoteles noluit,nè proborum hoĩum,eorum vel maximè, qui Reip.curã gererent,inuidiã sibi odiumq; cõflaret? Nam, ꝙ Aristoteles Deo rerum humanarum prouidentiã adimat,maxima auctoritate Theologi affirmant. Clemens Alex.lib.5.Stro.& Epiph.3.lib. aduersum hæreses c.vlti. Quos autẽ locupletiores auctores quærimus, q̃ sanctos eruditos,in Grecorumq; doctrinis apprimè versatos? An nè ipsius ẽt Aristotelis de se testimonium expectamus? Nimirum 12.Metaphy.lib.verbis artificiosè excogitatis, ne in hoc ẽt à more suo discederet,absurdnmesse docuit, Deum de quibusdã intelligere, ꝙ præstet videre aliqua q̃ nõ videre. Vbi nõ dixit absurdum esse Deum quædam intelligere, sed de quibusdam intelligere, aut meditari, vt vetus interpres reddidit. Vt non tã simplex rerum uilium intelligentia,quàm prouidẽtia earum,& cura significaretur. Sentit itaq; Deum magna curare,parua negligere. Atque in libello de mundo, si modò eius est hoc opus,Deum facit similẽ magno Persarum regi Xerxi, vel Cambysi,vel Dario,qui ipse per se maxima, & pulcherrima regni obeat munia,minora, & sordida mandet alijs. Ac 10.Ethic.libro,Quòd si dij,(inquit,) curã habent aliquam humanarum rerum, quẽadmodum existimatur & creditur,rationabile est,eos amantibus mentem honorãtibusq; fauere,tanq̃ rerum sibi charissimarum curatoribus ac bene agentibus. Nota,vt existimatur & creditur,&c. Iam Diogenes Laertius apertè tradit,Aristotelem,Dei prouidentiam ad cœlestia vsque perstringere. Iã, quòd libertatem Deo in naturæ rebus Aristoteles neget, viri docti & graues,ita magnis argumentis suadent, vt supervacaneum sit eas hic à me rationes repeti, quas in prõptu est,ex illorum libris cognoscere. Certè vbi de mundi æternitate velis equisque, vt aiunt, cum Platone certat,si naturæ auctorem liberum faciat, ridiculus esse

Clemens

Cai.2.2. q.36.ar. 2.

videa-

videatur. Quid de indignatione ob prospera impiorum euenta, quam ad bonos mores pertinere secundo Rhetoricorum libro affirmat? Quid quòd 7. Polyti. libro præscribit, nihil mutilum, & imminutum, orbatumq; natura educēdum: scilicet, ne nimia filiorū multitudine res sua illa publica formam speciemq; congruentem amitteret? Propter quam etiam causam præuertendos fœtus existimat, aborsumq; ante animationē faciēdū. Nā postq̄ vitā acceperint, nephas putat attīgere. Quid de animarū infinita multitudine? Quam admittat necesse est, ne in Pythagoræ μετεμψύχωσιν, incidat? Illa verò admissa, cū infinita corpora esse non posse existimet, demonstratum resurrectionis articulum non admittet. Quid q̄ duo principia Aristoteles posuit, Deum & materiam, nec enim rerum creationem ex nihilo agnouit. Cuius qui em reites non mediocres, sed haud scio an grauissimos, Clementem Alexandrinum Epiphaniumq;, lector noli contemnere. Atque hæc quidem Aristotelis sensa fuisse, verecundiùs assero propter D. Thomam, qui huius Philosophi solet ferè esse patronus, sed Doctores doctissimi probant illum ita sensisse, quos ego in hac parte secutus sum. Si quis verò pro Aristotelis sensu Apologiam adornet, cum hoc ego nō magnoperè contenderim. Tātùm à Lectore postulo, vt mihi concedat, si potest, Aristotelem in his locis errasse, sin hoc non licet per D. Thomam, at illud certè dabit, vel cautè eum vt varium & lubricum esse legendum, vel certè esse in nonnullis placitis reprobandum. Mihi vtrumuis satis est, & tum hoc tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile. Quantum ergo Philosophi vel simul omnes, vel separatim singuli, ad faciendam fidem habeant virium, satis, vt arbitror diligenter, explicatum est.

Ar. nō cognouit creationem.

Caput Sextum.

NVllius verò negotii erit obiectiones contra à principio positas repellere. Primum enim facile intelligitur, non eos qui missi sunt, sed illos qui venerunt vel Pseudoprophetas, vel Pseudophilosophos à Domino reprobari. Non mittebam (inquit) & ipsi currebāt. Veros Hie. 23.

, autem Philosophos diuinitus fuisse, pcuratos satis supra, ni fallor, argumẽtari sumus. Deinde Græcię Philosophos alia ratione fures esse dictos contendit Clemens, quod vltra quam à Moyse, & Prophetis sapientiam subripuerint, gloriolæ aucupandæ gratia quasi suam iactare sunt soliti. Pythagoras quidem discipulus fuit Iudæi cuiusdã Nazareti, vt Alexander in libro de symbolis Pythagoricis scribit. Quin D. Ambrosius Pythagoram genere fuisse Hebræum non obscurè tradidit. Certè fuisse circunci sum Clemens Alexandrinus auctor est.

Phitagoras fuit discipulis cuiusdã Nazarei. Vide Iosepum 1. cõt. App. Alexan libro.

Clearchus autẽ Peripateticus in primo libro de somno, dicit se nosse Iudæum quendam, grauissimum non solum eloquio, sed etiã animo, cum quo versatus est Aristoteles. Nam Platonẽ non solum à Pythagora, sed à nostris etiam doctrinam accepisse, & Augustinus & Clemẽs testati sunt, & Ambrosius multis argumentis suadet. Id quod Plato ipse in Timæo ingenuè fatetur. Cum itaque ea, quæ philosophis rectè & sapienter dicta sunt, nostris nos disputationibus inseruerimus, repetemus nostra tũc, nõ aliena mutuabimur. Ac de primo quidem argumento hactenus. Nam cętera sunt huiusmodi, vt negotium lectori facturis simus, si ea modò refutemus.

Caput septimum.

QVoniam verò pertinet quidem ad hunc locum iuris ciuilis auctoritas, & ita pertinet, vt non recondita quadã ratione cernatur, sed sit in promptu: necesse est vt de illa quoque pauca dicantur. Est. n. sine dubio iuris legumq; peritia, recta morũ, & vitæ disciplina: philosophia aũt lex vitæ est ac ratio. Quo fit, vt legum ciuilium periti, philosophi censendi sint, scilicet qui veram (vt ille ait) philosophiã, profitentur. Ius verò ciuile nulla in parte Theologis prodesse posse, ex eo primum suadetur, ꝙ huiusmodi iura discere presbyteris atq; adeo monachis est interdictum. Repugnat ergo Theologiæ illa facultas à qua vt clerici abhorreant, lege canonica præscibitur. Cumq; Theologia rursum de rebus diuinis sit, ius verò ciuile in rerum humanarũ earũq; tẽporaliũ administratione versetur, vix intelligi potest, quẽ vsum Theologo

Philosophia est lex, & ratio uitæ

de re-

de rebus æternis differenti, scientia, quæ res tẽporarias administrat, prẽstare queat. Ac Cyprianus, fatetur quidẽ pontifices legibus imperatorum vti, sed pro cursu rerum tantummodo temporalium. Non igiturviri ecclesiastici, cum res Theologicas, hoc est, diuinas sempiternasq; tractare volunt, leges imperiales vsurpare debent. Imperatorum quoq; edicta, quæ ius ciuile continet, Dei quandoque legibus aduersantur. *Dist. 10. c. quoniã.* *11. q. 3. c. imperatores.*

Nõ ergo Theologus, ex illis argumentũ aliquod idoneũ accipiet ad conclusiones theologiæ comprobandas. *dist. 10. c. lege. d. 96. c. bene.*

Caput octauum.

SEd illud verius est, iuris humani facultatem, in multis theologo cõmodam esse posse. Si.n. illi canonica scientia est necessaria, huic aũt peritia legũ adeo coniuncta, & colligata est, vt vix altera possit ab altera separari, theologus sanè vt ius canonicum, ita quoq; & ciuile cũ illo connexũvendicare debet. Quòd aũt sacrorum statuta canonũ principũ cõstitutionibus adiuuẽtur, vicissimq; illas iuuent, testatur Lucius 3. de nou. ope. nun. c. 1. Vnde illud apud Italos, il legista senza capitulo vale poco, ma il Canonista senza lege, vale niente, factũ est iã tritũ sermone prouerbium. Rursum, Pontificum iura plerunq; ciuili auctoritate rationeq; vtuntur. A theologo igitur, cui ius põtificiũ familiare esse oportet, non erit iuris ciuilis cognitio aliena. Aug. præterea nõ improbat, si terreni imperij leges in suũ adiutoriũ hæretici assumãt, id.n. fecit apostolus. Probãdus est igitur, ac multò ẽt magis theologus, si aduersum hæreticos, cũ vel de rerum temporaliũ dispositione recta differit, vel de moribus in rep. aut constituendis aut constitutis, legũ ciuiliũ auctoritatẽ alciscit. Id qđ Augustinus idem cõtra Donatistas sæpè facit. Nec enim peculiarem aliquem locum referre libet, cùm tã multis hoc sit à D. Augustino vsurpatũ. Ad hæc, in disputationẽ de iustitia, & iure, incidat theologus aliquãdo necesse est. Quo loco sanè ineptus erit, si ea, quæ grauiter à viris clarissimis de iure dicta sunt, negligerevoluerit. Præterea in pa- *Lucius papa. 3.* *Prouerbium Italicum.* *Augus.*

in pactis,stipulationibus,cæterisq; cõtractibus:in rerum dñio,præscriptione,testamẽtis,donationibus,testibus,iudicibus:alijsq; sexcẽtis huius generis, quoties Theologo opus est,albũ à nigro æquũq; ab iniquo secernere? Sæpè nimirũ,si eius munus esse creditur,animarũ cauere periculis,earumq; saluti cõsulere. Iniustitia quippè mortale peccatũ est,quare nihil est mirandũ, si qui & multorum confessiones audire debet, & de iniustitia plurimis respõdere, ab eo legũ qualẽ qualem cognitionẽ ipse requirã. Quid cũ ad restitutionis materiã aptè exacteq; tractandã de rebus hmõi theologus disputaturus est? Nũ iustitię & æquitatis,in foro ẽt conscientię, rectus arbiter esse poterit,nisi multa à iurecõsultis,& ciuili prudẽtia mutuetur?Minimè id quidẽ. Nã licet iustũ iniustumq; internoscere philosophorũ, Diuiq; Thomæ libris theologus adiutus possit:at id solũ faciet in genere, in specie autem sine iuris aliqua peritia nõ faciet.Sed hæc videri possunt obscuriora,cum sine appositione exemplorum lentiùs disputantur.Exemplis illustrãda sunt hæc, quæ rationibus subtilius quã satis est,disputari videntur.Proferã aũt aliqua è multis exempla, nã omnia erit operis infiniti. Sit igitur primum,si pœnitẽs dicat se habere scrupulũ super his aut illis bonis, quę videlicet ex præscriptione longi temporis possidet, quæ ex donatione vxoris alienæ habet,quæ ex testamento minùs solenni,queve ab intestato obuenerunt.Sit secundum exemplum, si ait pœnitens se habere litem super hac,illave causa,nescireq; se an cedere debeat liti,an potiùs illamvaleat iustè prosequi.Sit tertium, Si quis primogenitus à Theologo quærat,an peccet mortaliter, nisi sorores iusto matrimonio collocet, nisi ęs alienum soluat,quod parẽs contraxerit,nisi progenium curet & tueatur. Quid in donatario? An tenear ad debita? Quid in domino? An à subditis possit solita quædam munera exigere,eosque ad consueta onera siue realia, siue personalia obligare? Placent enim nobis hoc loco quidem iurisperitorum illæ voces. Nec semper nos oportet accurata dictione differere. Quin satiùs est de nominibus parum esse solicitos elleq; interdum faciles & ne-

Nota Exemplis probatur iuris ciuilis cognitionem Theologo valde conducibilem esse.

& negligentes: quemadmodum Plato nos & in Theæteto & in Politico admonuit. Verum hęc obiter. Iam ad illa redeamus. Sed quid opus est plura? An ne speciatim definire, quando in iudicijs, in cõtractibus, in vltimis voluntatibus, ac nonnunquam etiam in delictis cõmittatur iniustitia, vires theologi non excedit? Cum casus occurrant innumeri, qui naturæ lege definiri non queunt. Id si ita est, vt est certè insolentiæ erit maximæ in eiusmodi quęstionibus iuris peritiam cõtemnere. Iuris aũt peritia non aut cõsultiùs inuestigari, aut inueniri certiùs potest, quàm in iuris voluminibus. Quæ nõ alia quæcunq; philosophorum volumina, nec eloquentia, nec prudentia superant. De quinquaginta loquor pandectarum libris. Nã posteriores leges multũ omnino vtraq; in re ab illis declinarũt. Quòd si bibliothecas omnium philosophorum vnus Ciceroni visus est duodecim tabularum libellus, & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate superare, quid nos credere oportet de illis quinquaginta libris, quibus non leges modò duodecim tabularũ, verùm multę etiã aliæ continentur de hominum conuentionibus, deq; iure & æquo prudenter sancteq; prescriptæ? Sanctum, inquam volumen est, & iustitiæ templũ meritò illud Iustinianus appellauit. Atq; cum è sacra morũ philosophia ius esse ortum ciuile cõstet, vt funtem, sic certè & riuulos Theologus colet, ne parum sit in Philosophiam ipsã religiosus. Sanè qui ius ciuile theologo negligendum putat, is bonam partem moralis philosophiæ reuellit: cuius subsidium, si quis illi neget de moribus differenti, stultus esse videatur. Quia ergo sæpè vtitur theologus subsidio iuris in disputatione theologica, idcirco istam iuris scientiam theologiæ tanquã ancillulam pedisequamq; adiunxi.

C. de. ue. in. enu. l. 1.

Caput Nonum.

ET quanquam argumentum, quod à iure ciuili ducitur, nec certum fortasse, nec exploratum est, sed probabilissimum est tamen, cum omne, tum illud magis, quod à legibus Christianæ reipublicæ vsu probatis theologus accipiet. Non enim sine diuino nutu huiusmodi leges Romanis esse datas credendum est. Quin diuinitus

per ora

per ora principium promulgatas fuisse, Ioannes 8. prędicat. Et Augustinus īquit, humana iura per imperatores & rectores seculi deum humano generi distribuisse. Ac Demosthenes, leges inuentum munusq; deorum esse putat. Et Cicero principis legem ad iubendum & vetandum aptā, rationē rectam esse, ait, summi Iouis. Et Solomon. Diuinatio (inquit) in labijs regis, in iudicio non errabit os eius. Ad dei ergo procurationē pertinuit, vt numine quodā legū Romanarū latores afflarentur, quò ad reip. moderationem, ea scita prędscriberent, quæ essent iusta atq; legitima. Quāobrem si theologus ex illis argumentū sumat, nihil abhorrebit à professionis suæ instituto, & si nō certò, at probabiliter argumentabitur. Nec.n. mihi Ludouicus Viues probari potest, in eo q̄ vniuersam legū Romanarum, & vim inititur frangere, & eleuare auctoritatē. Plus ille nimio interdū sibi indulget, dum corruptas disciplinas persequitur. Nec nouitios solùm errores, qui vel irrepserunt vel inuaserunt coarguere, sed antiquorū recepta placita cōuellere pertentat, maximo qui dē semper verborū ambitu, sed vi quādoq; argumentorū minima. Dixit illo quidē in libris de corruptis disciplinis multa verè, multa præclarè. Atqui fidenter pronunciauit aliquādo tanquā è diuorum concilio descēdisset. Multò aūt viris doctis probaretur magis, si qua diligentia, & dissertitudine causas corruptarum artium expressit, eadē collapsas restituisset, sed in tradendis disciplinis elanguit, cum in carpendis erroribus viguisset. Nec mirum. Nā aliorum errata etiam probabiliter reprehendere, facilè est id quidē. Artes verò, quas iā inde à multis annis, viri quidā & indocti & barbari deflexerūt, ad rectā lineā reuocare, scilicet hoc opus hic labor est. Hucq; erat omnino conandum, si quicquā magna laude dignum agendū erat. Aliud est aūt leges ciuiles, prędsertim in repubu. benè instituta, longo vsu probatas reprehendere: aliud errorem interpretū increpare. Quanquā Ludouicus, quod ad iurisperitos attinet, eadē nobiscum sensit. Ait.n. Ac iuris ciuilis veteres interpretes summo olim in honore fuere, iure quidē merito magnisq; rationibus. Quoniam

L. nā & ff. de leg. Et l. ius ciuile, ff. de iusti. & iure. Prou. 16.

Ludouicus uiues

ius ci-

ius ciuile, vt à præclaris philosophis grauiter prudēterq́; editum fuerat, ita illud etiā non nisi graues prudentesq́; philosophi interpretabantur. Posteaverò quam facultas hæc in eorū manu esse cœpit, qui nulla philosopia, nulla graui disciplina antè instructi ad eā, & ornati accesserant, scientię huius splendor omnis deletus est: neq; eius professores habentur in pretio nisi a vulgo, quod litibus plenum est omne. Quemadmodum autem Aegyptij sacerdotes mirificè colebantur, quòd multam in mathematicis posuissent operam, Geometria verò Aegyptus tota indigeret, confusis per annos singulos agrorum limitibus ab inundante Nilo: sic cùm lites inundatione suâ orbis Christiani fines peruaserint, miscuerint, confuderint, necesse est, eos honore summo affici, qui iurgiorum componendorum dicuntur esse periti. Componant nec ne, ipsi viderint, hoc nos certè videmus, minus ibi esse litium, vbi minus est huius generis literatorum. Nouitios itaque eos iureconsultos, ne ego quidem in vsum theologię vendicare cupio. Nec enim mihi iureconsultus est leguleius quispiā, cautus & acutus, cautor formularum, auceps syllabarum, iniustitiæ æquè, vt iustitiæ patronus. Sed id doceo, ciuiles leges eas vel maximè, quæ Christiani populi vsu & more obseruatę diu sunt, theologo ad argumentādum esse vtiles. Sed de his satis. Nunc de historię auctoritate dicamus. Nam argumenta quæ posuimus, vt iuris ciuilis auctoritatem eleuaremus, faciliora sunt, quàm quibus refutandis nostra immorari debeat oratio.

Diodorus in primo.

Decimi Libri finis.

DE HV-

DE HVMANAE HISTORIAE AVCTORITATE, QVAE POSTREMO LOCO EST POSITA, LIBER Vndecimus.

Caput primum.

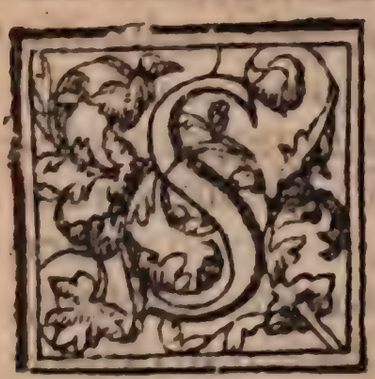

Vperiorẽ locũ vix dũ finierã, & ecce nũtius affertur, parentẽ meũ chariſſimũ Viennæ diẽ extremũ obijſſe. Eo verò audito nũtio, ſi motũ me negẽ, q̃ id recte faciã, viderint ſapiẽtes: ſed certè mentiar. Motus ſum. n. tali parente orbatus, qualis, vt arbitror, apud mortales reliquus nullus eſt. Cũ autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, ſcilicet à laboribus, quos eius potiſſimum cauſa ſuſceperã, aliquandiu ceſſatum eſt. Mihi. n. antè ita iucunda huius libri confectio erat, vt non modò omnes abſtergeret laborum moleſtias, ſed efficeret labores molles etiam & iucundos. At verò poſtea nihil omnino erat, quo tędium & cura leuaretur. Etenim viuo patre, cùm de locis theologicis aliquid vellem ſcribere, ille mihi occurrebat non eo ſolùm dignus munere: ſed in cuius etiam nomine vigiliæ noſtræ gratiùs apparerent. Nunc autem, quem ſimilem inuenturus ſum, vt patris loco ſuſtituam? Solebam mihi equidem chariſſimum parentis vultum ſiſtere. Et quotieſcunque ſcribendum erat, aut ego eram cum illo, aut ille mecum. Ille addebat aculeos, ille torpentem excitabat; ille ne oſcitare quidem me ſinebat. Tanta erat in abſentem etiam patrẽ reuerentia. At modò opus cœptũ perſequi cupienti aqua hæret (vt aiunt) nec quicquã conor, vbi non labaſcat animus victus quàm citò. Longo enim à me ille ſpacio ſeiũctus, nõ minus mihi derelinquit moriendo doloris, quàm afferebat viuendo lætitię. Sed

cùm

cùm accepto vulnere otium mihi magnũ insperatumq; contigerit, nihil autẽ agere animus nec deberet, nec posset, ad postremum locum omnino appellendus fuit: ne res bene & vtiliter inchoata, eius morte interciperetur, qui etiamnum è superis vigiliarum mearum munus exigit. Nec verò dubitem ego quęrenti, cui scribam, respondere: Patri meo scribo, qui me non ipsi hæc tantum modo dare voluit, sed etiam alijs prodere. Quanta igitur apud Theologos sit historiæ humanæ & vtilitas, & auctoritas, explicaturi modo sumus. Orabit autem sine dubio Pater, vt quod iter illo in terris cogente carpsimus, eodẽ nunc è cęlis fauente peragamus.

Caput secundum, De historiæ humanæ in Theologiam utilitate.

EMersi iam è vadis, & scopulos præteruecta est oratio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles delapsus sum, neque historiæ humanæ auctoritate explicanda potest aut ingenium, aut Theologia mea periclitari. Multò uerò id minus, cùm illud explico, quàm sit Theologo humana historia vtilis & necessaria. Nullos quippe hic aduersarios habemus, nulla contra veritatem argumenta sunt. Etenim viri omnes docti consentiunt, rudes omnino Theologos illos esse, in quorum lucubrationibus historia muta est. Mihi quidem non Theologi solum, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gestæ ignotæ sunt. Multa enim nobis è thesauris suis historia suppeditat, quibus si careamus, & in Theologia & in quacunque ferme alia facultate inopes sępenumero & indocti reperiemur. Cùm verò pateat, quandoque in re quondam gesta Theologicę disputationis cardinem verti, quis est hic qui neget, interdum etiam in scholastica disputatione opus esse ex annalium monumentis, testes excitare clarissimos veritatis? Equidem historiam esse Theologo differenti necessariam, cum sępe alias tum maxime in hoc opere animaduerti: vbi quantus mihi fuerit historiæ humanæ vsus, qui superiores libros attigerint, ij facile iudicabũt. Nam quam magnus postea futurus sit, non audeo

ego in præsentia dicere, ne montes aureos videar polliceri. Certè quantũ historiæ cognitione Theologus indigeat, vel illi abundè magno argumẽto sunt, qui eius ignoratione sunt in varios errores lapsi. Huius generis quidã exẽplum ponunt, q; Traianum Gregorij precibus à gehẽna liberatum, non vulgo solùm, sed Diuo etiam Thomæ olim iuueni persuasum est. Persuasum est autem Ioannis Damasceni auctoritate, cui D. sanè Thomas plurimum deferebat. Sed illius fabellæ inquiunt, argumento nemo adduceretur, si ex temporum ratione intelligeret, Ioannẽ Damascenum rei eius auctorẽ esse non posse, vt qui plus vno seculo iuxta horum sententiã Gregorium antecesserit. Nã Raphael Volaterranus, Vincentius Valuacensis, ac Diuus Antoninus illum tradunt sub Theodosio floruisse. Sed hoc exẽplum ineptum est, cùm Ioannes ille Damascenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, sub Cõstantino & Leone floruerit, hoc est, Diuo Gregorio iam defuncto. Nec in re aperta opus est aut Ioannẽ patriarcham Hierosolymitanum, aut rerum scriptorẽ Romanarum li. 21. & 22. aut alios etiã historicos excitare, vbi Ioannes ipse Damascenus non obscurè indicat, quo tẽpore extiterit. Primùm. n. Cyrillũ sæpè refert, qui post Theodosium fuit. Synodi quoq; Chalcedon. aliquã do meminit. Quin lib. 3. c. 10. Petri cuiusdam Gnaphæi fecit mẽtionẽ, qui sub Iustiniano in quinta synodo damnatus est. Sed & li. 4. ca. 17. contra Iconomachos scribit, eosdemque in libro hæres. Iconoclastas & Thymoleontes appellat, à Leone scilicet, qui sectę illius prẽcipuus & auctor & adiutor fuit. Eodem præterea hæres. lib. Monothelethas commemorat Cyrum, Sergium, & Eustathium, qui damnati sunt in sexta synodo sub Agathone papa: aduersum quos copiose etiam scripsit libro. 3. de orthod. fid. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendat, is facilè intelligat Ioannem Damascenum post Gregoriũ extitisse. Nam quod Tritemius ait, duos fuisse huius nominis, alterum sub Theodosio, qui libros illos Theologiæ composuerit, alterum sub Leone, qui pro imaginibus depugnarit, id commentitium totum est, vt ex locis modò

Io. Damascen.

Abbas Tritemius.

modo excitatis apparuit. Nec verò historiam ego illam probo. Mirum enim est, hominem Græcum rem & nostram, & toto, (vt ipse inquit,) orbe vulgatam, Græcis suis prodidisse, quam historia tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ergò fabulę, non repugno, ea quæ de Traiano & Gregorio referuntur. At non ob illam causam tamen, quia prior Gregorio Damascenus fuerit. Verũ hoc in genere Hispanus noster Genesius Sepulueda nuper errauit, homo neque meo indicio imperitus, & suo valde doctus, certe & eloquendi arte clarus, & à Theologiæ studio non abhorrens. Qui cum persuadere vellet, barbaris noui orbis oppugnandis iustã esse belli causam, in eam argumentationem incubuit: quod Gregorius in epistola libri primi septuagesimatertia, id quod refertur 23. q. 4. Si non Gennadium commendat, qui tantum Christianę dilatandæ causa Reipu. bella susceperit: quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circunquaque discurreret. Hoc verò Gregorii testimoniũ quã sit ineptum ad rem propositã comprobandã, is quoque ipse Genesius facilè iudicasset: si ex historiis didicisset, eos aduersum quos bella Gennadius gessit, hostes non imperii Romani modo, verum etiam ecclesiæ Christiq; fuisse. Id quod ex alia quadam ad eundẽ Gennadiũ epistola, quæ est in eodem libro numero 72. luce clarius videre licet. Nec dubitari põt Vãdalos, quorũ reliquię eoví que in Aphricana prouincia supererant, Arriana peste affectos: nec ignoratur Donatistas, quibus Aphrica tum ẽt plena erat, præmijs & vi cõtra Catholicos, non solum disputatione pugnasse. Sed de his exẽplis non est hic locus disserẽdi, vbi breuiter & in transcursu Theologũ admonemus, vt ne historiam ecclesiasticã negligat, cuius & cognitio magnos fructos parit, & ignoratio parit errores. Iã verò Augustinus lib. de doct. Chri. 2. c. 28. ethnicorũ etiam historias ad intelligentiam scripturæ sacræ plurimum conferre tradit, ostenditq; ex earum ignoratione quosdã circa scripturas errasse. Videlicet Irenæus & Tertullianus circa ętatẽ, qua Christus passus est, vario sunt quidẽ errore versati, sed ob eandem causã tamen.

23 q. 4. *sicut.*

Prosper in Chro.

cognitio hist. Theologo Magnos fructus parit, ignoratio vere errores immensos.

Aug.

Iren. 2. libro c. 39. & 40.

Tertulli.

in opere aduersus Iudæos

Historias enim humanas hoc loco neglexerunt, quibus cognitis ea res facillimè expeditur. Quanquam vterque erroris sui ex euangelio quoq; poterat admoneri. Atque Erasmus,* quas tenebras super vniuersã terrã factas plane scribit Euãgelista,* eas ipse super Iudæã tãtùm fusas intelligit, falsęq; intelligentię causã ponit neque veram, neq; si vera esset, satis idoneã, quod si hæ tenebræ tanto spatio contigissent per vniuersum orbẽ, aliquis certè seu Latinus seu Græcus scriptor eius rei meminisset. Nã epistolã, qua Dionisius astruit eclypsim illam se diligenter & vidisse oculis, & animo cõsideransse, quasi nomine Dionysij cõfictam deridendã propinat. At verò nec quã Philosophiæ & doctrinæ laudem Dionysio Ariopagitę eripere conatur Erasmus, eam ego in hoc opere asserere instituo, nec id etiã reprehendo, quod D. Hieronymum eius interpretationis auctorem facit, cui non alius quisquam scripturæ interpres apertiùs contradicit. Illud ago, nisi humanas historias hic ignoraret Erasmus, tenebras profectò illas aliter, ac verè quidem, interpretaturum. Phegon enim Olympiadarum egregius supputator, in quatuordecimo libro ita scribit. Quarto aũt anno 202. olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eã acciderant, defectio solis est facta. Dies hora sexta in tenebrosam noctem versus, vt stellæ cœlo visę sint, terræq; motus in Bithynia Nicęnæ vrbis multas ædes subuerterit. Quem annum cum passione Dominica concurrisse, Eusebius in chronicis patefecit. Lucianus quoq; presbyter Antiochenus, vir moribus & eruditione pręcipuus, cum gentibus de fide Christiana disputãs, requirite, (inquit,) in annalibus vestris, & inuenietis tẽporibus Pilati, Christo patiente, fugato sole interruptũ tenebris diẽ. Auctor est Eusebius li. 9. eccl. hist. c. 6. Tertullianus demũ eodẽ (inquit) momento dies medium orbẽ signãte sole subducta est. Deliquiũ vtiq; putauerunt, qui id super Christũ prædicatũ non scierunt: & tamen eum mundi casum relatum in archiuis vestris habetis. Hactenus ille in Apoca. c. 21. Quibus ex rebus facilè intelligitur, sacris literis exponẽdis historias etiam gentilium esse necessarias. Quæ quã quam

Vide Eusebium lib. 1 eccl. hist. c. 10. Epipha. hæresi 51. August. lib. de doctr. Chr. 2. c. 28. Iren. in 40. anno Christum passum esse dixit. Tertu. in 30. secutus Clẽ. Alexan. 1. Strom. et Lactã. instit. diuin. li. 4.

*Ma. 27.

In anno super. Mat. c. 27 & super acta Apostol. c. 17 Eusebius Tertullianus

quam ita sunt in promptu, vt res disputatione nõ egeat, sunt tñ nobis in tertiodecimo libro fusiùs explicanda. Cùm igitur ibi hęc simus exẽplis manifestissimis illustraturi, nõ est cur quæ eius libri propria doctrina erit, hoc nos eã loco importunè anteuertamus. Atq; vt Geometræ solent nõ omnia argumẽtis ostendere, sed postulare, vt quædã sibi concedantur, quò faciliùs quæ velint expli cent: sic ego interim à lectore postulo, vt mihi concedat esse in libris sacris loca plurima, quæ sine historiæ humanæ cognitione expediri non queunt. Quod aũt in disputatione aduersum fidei Christianę inimicos, rerũ gestarũ monumenta Theologo peropportuna sint, clarissimo rũ virorũ vsus apertè confirmat. Tertullianus ex ipsis Romanorũ historijs argumentatur, pessimos quosq; sæuos Christianis crudelesq; fuisse. Bonũ itaq; esse id quod mali homines insectarentur. In libro verò ad Scapulã, quot rerũ gestarum exemplis vsus est, vt persuaderet ob vexatos Christianos, multos gentilium præsides tristes exitus habuisse? Quamobrem qui cũ nostris pugnauissent, eos cũ Deo quoq; sine dubio certasse. Cyprianus idolorũ omnium vanitatem, qua historiarum scientia & cõmemoratione coarguit? Hieronymus quot quamq; varias aduersum Iouinianũ historias in commendationem virginitatis castitatisque commemorat? Lucianus presbyter, quemadmodum suprà diximus, ipsos gentium annales excitat, vt nostra etiam fidei dogmata illorum testimonijs asserat. Eusebius Iudęos & paganos sæpè ex historijs humanis refutat. Nõ ergo historia solùm ecclesiastica, sed ea etiã, quæ est ab ethnicis auctoribus scripta, Theologo contra aduersarios fidei vtilissima est. Quapropter rudẽ esse omnino in historijs gentiliũ aut inertissimæ segnitiæ est, aut fastidij delicatissimi. Enimuerò quòd commodè ac prudenter, non in concionibus dico, sed etiam in disputationibus Theologus exempla profe rat, dum quidpiam vel iustum esse suadet vel iniustum, quoniam à viris, aut probis, aut improbis vsurpatum est: Tertullianus, Hieronymus, alijque viri grauissimi satis ostendunt, qui nõ ratò huiuscemodi persuasionis genere

Sũt multa in libris sanctis, quæ sine historiæ cognitione, cognosci nõ possunt. In apologetico.

In libro quòd idola non sunt dij. 1. Li. aduersus Iouinianũ. 1. lib. eccle. histo. c. 6. et 11. lib. 2. ca. 2. li. 3. c. 7.

In apolo get. 1. ad uer. Ioui. libro.

delectantur. At exempla probabilia sine historiæ cognitione proferri qui possunt? Quàm latè igitur historiæ vtilitas fusa sit, apparet: siquidem quacunque Theologi ingredimur siuè concionãdo, siuè disputando, seu sacras literas exponendo, in aliquam historiam vestigium ponimus. Itaque cum ad has multas res Theologo perutiles sint historiarum libri, studiosè profectò ab eo legendi sunt: ne turpiter in rebus ad se maximè pertinentibus erret, eaque ignoret, quæ ignorari non sine imprudentia modò, sed ne sine imperitia quidem possunt. Historia quippè (vt Cicero verissimè dixit) cùm magistra uitę est, tùm lux etiam veritatis. De historiæ ergo vtilitate hactenus dictum est, nunc de auctoritate uideamus.

Caput Tertium, Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ historiæ impugnatur.

QVanquam, vt paulò antè dicebamus, è locis scopulosis enauigauit oratio, nec ea, quæ in huius loci explicatione differenda sunt, ingenij vim aciemq; desiderant, egent tamen quædam horum graui maturoq; iudicio. Qua ex re fit, id quod vix credibile est, vt in loco facili & explicato per difficiles & lubricæ quæstiones existant. In primis enim cõstituendum est, qualis quantaq; sit historiæ humanę auctoritas, & quam faciat in Thologia fidem: quod non adeò exepditum est. Deinde quis auctor probabilis ac fide dignus existimari debeat: quæ res est omnium difficillima. Cùm enim non ex sermone hominum recenti, sed ex maiorum memoria atq; annalium vetustate, eruenda sæpe sit veritatis explicatio eius, quæ in Theologica disputatione versatur, oportebit sanè de historia præsertim veteri iudicare, historicos omnes internoscere, mendacesq; à veracibus secernere. Quam facultatem quoniã mihi nec arrogo, nec debeo: fateor, me non sine metu ac pudore quodam hanc prouinciam suscepisse munere necessitatis, non voluntatis opere perfuncturus. Non quòd mihi in tanto officio, tamque graui causa cura defuerit: sed quòd video periculosum

culosum esse eo vel maximè loco iudicem velle fieri, vbi vir ille nimirum exigitur, qui & antiquitatis memoriã in numerato habeat, & prudentia sũma grauissimoq; iudicio sit præditus. Sed quò citius hoc, quod suscepimus, nõ mediocre munus cõficere possimus, omissa, aut ignorationis meæ, aut temeritatis, aut vtriusq; etiam precatione, ad earum rerũ, quas proposuimus, explicationem disputationemq; veniamus.

Principio itaque historiæ humanę auctoritatẽ argumentis oppositis impugnabimus. Mox docebimus ex eiusmodi historia qualia in Theologiæ usum argumenta ducantur. Tertio loco ostendemus, quinam illi auctores sint, quos in historia, Theologi probare debeãt. Postremò, argumẽta oppositа refutando, finẽ huius libri faciemus.

Primum ergo argumentũ, quo historiæ humanę fides labefactari potest, est huiusmodi. Ioseph secundum naturam filium fuisse Iacob, secundum legem fuisse filiũ Eli: Africanus in epistola ad Aristidẽ, Iustinus martyre quæstione ad Orthodoxos. 66. Eusebius libro 1. Eccle. hist. cap. 7. Nicephorus lib. item primo ca. 11. Ambrosius lib. in Lucam. 3. Hieronymus in primum Matthę. cap. August. lib. 2. de con. euang. cap. 3. & 2. retra. lib. cap. 5. & 16. Damascenus lib. 4. cap. 15. Beda libr. 1. in Lucam. cap. 10. Theophilactus in Lucæ tertium caput, omnesq; ferè patres scripserunt. Neque illis subito reperta hęc, aut sine auctoribus cõficta sunt: sed ab ipsis saluatoris nostri propinquis & consanguineis tradita, quemadmodum Africanus affirmat. Hęc verò multis argumentis commenti tia esse probat libro primo harmonię euangelicę Osiander, atq;, vt sibi quidem videtur, ita probat, vt non modo D. Thomę cęterisq; Theologis quasi portenta somniantibus insultet: verum etiã eos insanos appellet, qui hęc primi in lucem ediderunt. *Mat. 1. Luc. 3. Africanus Eusebius Ambrosius. Damasc. Beda Theophilactus*

Secundum argumentum est, quòd Ioseph virũ Mariæ alteram prius vxorem habuisse, ex qua filios suscepерit, qui fratres domini in Euangelio dicuntur. Eusebius li. 2. Eccle. histo. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. vbi etiam refert Hippolytum eiusdẽ sententię auctorem, Ambrosius *Eusebius. Nicephorus. Ambrosius.*

Epiphanius. Hilarius in lib.de institu virgi.cap.6.Epiphanius lib.2. con.hære. cap.51.& 78.Hilarius cano.1.in Matthæ. apertè consentiunt.At historiam hanc Hieronymus in Matthæi duodecimum caput tanquam apocryphorum deliramenta contemnit:quinetiam aduersus Eluidium asserit,audaci eam temeritate confictam.

In Matt. 14. Tertium argumentum , Hieronymus scribit veterem historiam narrare, quòd Herodias,cuius Matthæus meminit,filia fuerit Arethæ regis: idem quoq; astruit Beda libro comm. in Marcum secundo . Eusebiusque Ruffino interprete, libro eccle.histo.1.ca.23. At illud esse falsum *Iosephus. Egesippus.* & Iosephus lib.18.anti.cap.5.& Egesippus lib.2.de exci. Hiero.cap.12. testes locupletissimi sunt . Quibus etiam *Nicephorus.* assentitur Nicephorus libr.1. cap.20. Nihil igitur ex rerum veterum publica commemoratione , non certò dicã,sed ne probabiliter quidẽ suadere possumus, Nã si historias,quę in his tribus argumẽtis referũtur, explodere & ꝑ nihilo putare licet : nulla profectò humana historia reperietur, quæ quicquã habeat ad faciendã fidem viriũ.

Ciprian. Athanas. Augusti. Quartum argumentũ,Magos, qui Christum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuisse nedum philosophos, tradunt , Cyprianus in sermone de baptismo Christi & manifesta Trinita.Athanasius. quæstio.2.ad regẽ Antiochum,Hieronymus in Psal.71.Augustinus sermone. 43. ad fratres in eremo,& de mirabilibus sacræ scripturæ, si *Tertulli.* tamen hęc opera Augu.sunt, Chrysostomus homil.6.in Matthæ. Tertullianus cõtra Iudęos.Doctor quidam antiquus nomine Christianus in ca.Matthæ.2. *Isidorus.* Isidorus in præfatione missæ,quæ vulgo dicitur Moçaraue. D.Tho. in Matthę.ca.2.& in Ioannis.11.c. nam &.3.p.q.36.ar.3. ait,non solùm fuisse sapientes sed potentes. Eiusdẽ sententiæ fuerunt Albertus Magnus,Diuus Vincentius, Nicolaus Liranus, Dionysius Carthusiẽ. Simõ de Cassia. Doctor incognitus in psalm.71.Titelmãnus, Ioannes Echius,Diuus Antonius,alijque ex iunioribus, quos longum est enumerare.Ac certè historia essevidetur per manus à maioribus nostris accepta.Sed hæc tamen communes traditio nullam prorsus in ecclesia facit fidem.Quin

probabiliſſimè à Baptiſta Mantuano, alijsque recentioribus aſſeritur, Magos reges non fuiſſe. Non enim id ſilẽtio prætermiſſurum Euangeliſtam quod ad rem magnoperè pertinebat, nec Herodem, ſi reges eſſent, eos adeò imperiosè & inciuiliter excepturum. *Io. Bapt. Mantua. Carmelita.*

Quintum, Magos veniſſe Hieroſolymã diebus à Chriſti natiuitate tredecim, non Hieronymus modò & Auguſtinus, verum etiã omnes propè auctores, & veteres & recentes memoriæ prodiderunt. At Epiphanius hæreſi. 51. conſtanter affirmat poſt duos annos à nato Chriſto Magos ex oriẽte adueniſſe. Cuius opinionis duę cauſę ſunt non omnino peſſimæ. Vna, quod in die Purificationis non agnum ſed turturẽ aut columbæ pullum Chriſti mater obtulit: non ergo potuit inuenire manus eius pretiũ agni, atq; adeo nẽ theſaurum quidem à Magis acceperat. Altera cauſa eſt, ꝙ Herodes occidit omnes pueros à bimatu & infra, ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis. Nõ eſt autẽ veroſimile, Herodem bimos pueros interfecturum iuxta tẽpus ſtellæ, cuius apparitionem diligenter à Magis exquiſiuerat, ſi ab ortu ſtellæ ad Magorum aduentum non niſi tredecim dies interfluxiſſent. His adde, quod ipſi quoque teſtati ſunt, ſe ſtellam in Oriente vidiſſe. Quæ profectò verba plus aliquid ſignificãt, quàm regionem, vnde profecti ſunt, cõparatione, tantùm ad Hyeroſolyma orientalem fuiſſe. Si igitur, vt planè ſcribit Euangeliſta, ab oriente venerunt, cũ nõ ſit obſcurum, Hieroſolyma longiſsimo interuallo ab Oriente diſtare: intra tam paucos dies & ſtellam vidiſſe, & conſiliũ de profectione cõmunicaſſe, & adornaſſe iter ab Oriẽtis partibus, per tot regiones ac populos ad Palæſtinã ac ceſsiſſe, prorſus abhorret ab humanę iudicio rationis. *Idem Zacharias chryſopolitanus. Leui. 12.*

Sextum, Miraculum nuptiarum in die anniuerſaria Epiphaniæ fuiſſe editũ, poſteritati ſuę, quod ait Maximus, fidelis mandauit antiquitas. At Epiphanius cõtra, docet, eodem die, quo Chriſtus natus eſt, cõpleto iã anno trigeſimo filium cum matre cõuiuio nuptiali interfuiſſe. Nihil igitur certum ex temporum publica cõmemoratione accipere poſſumus. *Maxi. mus. Her. 51.*

Aduer. Eluidi. et in Matt. 14. c. 1 dē Beda li. 2. cō. in Marcū.

Septimum, Lex vera historiæ est, vt Hieronymus sæpè dixit, ea scribere, quæ vulgus existimat, quāuis re ipsa falsa sint. Sic. n. Ioseph ab ipsa quoq; Maria appellabatur pater Iesu, & Herodē euangelista contristatū esse ait, nō quod re vera, aut Ioseph pater Christi esset, aut Herodes esset animo contristatus: sed quod illud eo tēpore sic vulgo ab hominibus putaretur, hoc aūt discūbentes existimarent: cum potius illud credendum sit, dissimulasse mē tis suæ malitiam artificē homicidam, cùm tristitiā in facie & lætitiā haberet in mente. Ob quam causam vulpes

Euse. lib. 1. Eccl. hist. c. 11

est à Domino appellatus. Vnde & Iosephus 18. anti. libr. c. 7. asserit, ab Herode Ioannem esse occisum, quia timebat ne auctore Ioanne defectionem populus moliretur. Ambiguum igitur omne argumentum est, quod ex historia petitur. Nam vulgi fermè opinio falsa est: & poterit omnis eiusmodi argumentatio refelli, quòd historicus non veritatem rerum, sed vulgi opinionem expresserit.

Augusti.

Octauum, Augustinus sermone. 71. de immolatione Isaac, antiquorum (ait) relatione refertur, quod Adā primus homo in ipso loco, vbi crux fixa est, fuerit sepultus.

Cipria- nus.

Et Cyprianus in sermone de resurrectione Christi, Adā, (inquit) sub loco, quo crux Domini fixa est, humatus traditur ab antiquis. Atq; Paula & Eustochium in epistola ad Marcellā, eandem historiam tanquam habitantiū ore celebratam narrant. Ita eam refert quasi minimè dubiam Epiphanius libr. 2. cont. hæres. cap. vltimo. At Hieronymus in Matthæ. 27. caput & in 5. caput episto. ad Ephes. quasi fabulam irridet, quòd Iosue. 14. c. Adā in Cariath Arbe dicatur esse conditus. Opinionem verò Hieronymi Isidorus sequutus est.

Cle. in 1. Strō. Euse. ī Chroni. Theodore. in primum Zacha. c.

Nonum, Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariē. Theodoretus, Hieronymus & Augustī. ex annalium ratione colligunt, septuaginta desolationis annos in secundo Darij Histaspis fuisse complectos. At hoc non modò falsum & commentitium est, sed sacris etiam literis aduersum, quæ non implicitè & absconditè sed patentius, & expe-

Hier. in proœmio super Aggæum. & in 1. Zachariæ. cap. Augustī lib. 18. de Ciuitate Dei. ca. 26. Dani. 9. & 2. Paral. 26. & 1. Esdr. 1. In. 7. Dani. ca.

& expeditius continent, septuaginta illos annos statim ab initio regni Cyri absolutos. Nullum ergo idoneum argumentum ex temporum ratione promitur.

Decimum, Hieronymus auctor grauissimus historiæ prodit, quòd in secundo Darij anno templum ædificari cœptum est. At vero exploratè perceptum est & cognitum, Zorobabelem sub Cyro templi fundamenta iecisse. Imbecillũ ergo est quodcunq; argumentũ ex historia humana depromptum, quãlibet historiæ auctor grauis sit. 1. Esd. 3.

Vndecimum, Pleriq́ue historici & ij nobiles tradiderũt, Arthaxerxem ædificationem templi impedisse. At contrà scriptura tradit, templum ædificatum esse præcipiente Cyro, Dario & Arthaxerxe. Iosep. li. 1. c. 3. Archi. 1. p. ti. 4. cap. 1. Hermãnus in Chronicis.

Duodecimum, Iosue post mortem Moysis 26. annos imperasse, auctores sunt Iosephus lib. 5. ant. ca. 1. Sabellicus Aenea 1. lib. 4. Nauclerus Chronographiæ suæ generatione. 28. Nam Eusebius in chromicis, atque hunc secuti Isidorus, Seuerus, Sulpicius, & Ioãnes Carion. 27. annos Iosue imperio tribuerunt. Quæ si vera essent, non esset vera summa. 480. annorum, quæ ab exitu filiorum Israel de Aegypto ad templi ædificationem. 3. Reg. lib. c. 6. colligitur. 1. Esd. 6. 3. Reg. 6

Tertiumdecimũ, Si qua historia Theologo probanda est, ea erit maximè, quę omnium ecclesiarũ ore celebratur. At eiusmodi multæ nullam faciunt prorsus in Theologia fidem. Etenim, vt ea prætereamus, quæ ridiculè & falsè de Cirico & Iulita, De Gregorio, de Catherina martyre, deq; vndecim mille virginibus referuntur: certè historia Thomę Apostoli apocrypha & cõmentitia est, nõ solum Gelasio 15. dist. cap. Sancta Romana, sed etiam Augustino lib. 22. con. Faust. ca. 79. & lib. vnico aduer. Adimantum. ca. 17. & li. 1. de ser. do. in mon. ca. 38. His adde Marthę & Marię Magdalenę fabulã, quæ narrat ad Mariam quidem Magdalum, ad Marthã verò Bethaniã sorte hæreditaria peruenisse: cum contra scribat Ioannes Bethaniam Castellum Mariæ Marthæq́ue fuisse. Aug. Ioan. 11.

Quartumdecimum, ea historia reliquas videtur excellere, quæ à summis pontificibus probata est. Constantini verò

verò donatio,lepra,baptiſmus,ſanitas,non modo hiſtoriis celebrantur eccleſię:verumetiam per ſummos pontifices approbantur. At hæc ficta eſſe omnia multi viri doctiſſimi contenderunt. Nulla igitur eccleſiaſtica hiſtoria Theologo idonea argumenta miniſtrat.

In extra. vnigenitus de pœn. & remi. quæ eſt Clementis 6. & in c. fundamenta de elect. in 6.

Quintumdecimum, Nemo in eccleſiaſticis viris eſt, qui hiſtoriæ probabilis auctor haberi queat. Non Philo in temporũ breuiario. Nã in eo libello quanuis exiguo tot mendacia ſunt,vt ſint numeratu difficillima. Non Ioſephus.Primùm quia multa tradit ſacris literis vehemẽter repugnantia.Deinde, quia tertium Eſdræ librũ in hiſtoria ſequitur,quẽ Hieronimus nõ aliter quàm ſomnia reiicit.Poſtremò,quia in temporibus rerum notandis vario fuit errore verſatus. Ecquis ergo in eccleſia auctor hiſtoriæ certus habebitur?An Aphricanus?Sed huius hiſtoria Gelaſio apocrypha eſt. An Euſebius? Sed huius quoq; hiſtoriã tanquã apocryphã, idem Gelaſius reprobat. Sed in hiſtoria tripartita Sozomenus princeps habetur. At hũc dãnat Gregorius inquiẽs, In hiſtoria Sozomeni de quodã Eudoxio aliqua narrantur.Sed ipſam hiſtoriã ſedes apoſtolica recipere recuſat: quoniã multa mentitur,& Theodorũ nimiũ laudat,atq; uſq; ad vltimũ ſui diẽ magnũ eccleſiæ doctorẽ fuiſſe prædicat.Si igitur hi,qui primas in hiſtoria eccleſiaſtica partes habẽt, incerti ac mẽdaces auctores ſum:nimirũ neq; ex his neq; ex aliis,quorũ minor eſt auctoritas,idoneũ ſumet Theologus argumentum ad ſuas cõcluſiones corroborãdas.

15. diſt. Sancta Romana

Lib. 6. epiſt. 31.

Innoc.

Sextumdecimum, Innocentius.20.diſt.ca.de quibus. ſolas eccleſiaſticas hiſtorias in cauſis eccleſiæ finiendis approbauit. Ethnicorũ ergo de rebus geſtis monimenta parum in Theologiæ vſum valere poſſunt. Id quod concilium Florentinum ſeſſione ſeptima confirmat in hæc uerba.Romanorum aut Græcorum hiſtoria nequaquam in ſynodo vti debemus.

Cõc. flor.

Decimumſeptimum,In Aſſyriorum monarchia Beroſus commendari ſupra cæteros ſolet. At huius auctoris nulla extat hiſtoria.Nã,quæ Beroſi nomine eſt ab Annio edita,eam fictam eſſe viri eruditi deprehenderunt.In

Perſarum

Persarum verò rebus gestis cõmemorandis prẽfertur Metasthenes,qui veros & publicos Persarum annales,vt fertur,secutus est. At huius etiã monimenta multò falsiore titu. Annius edidit. Metasthenes siquidẽ iste Annianus,octo solùm Persarum reges fuisse tradit,cùm tamẽ fuerint quatuordecim,quos ordine & Hieronymus in septimum Danielis caput,& Eusebius cẽset in chronicis. Iã Græcarum rerum historia quid nisi fabulas continet: quas illi passim ꝓ veris historijs edunt? Cicero quippe auctor est grauis, ꝙ testimoniorum religionẽ Grẽca natio non coluit. Scipio item apud Liuium nõ aliter historias Græcas ac fabulas refert. Verè quoq; dixit Fabius,Græcis historijs plerunq; poeticæ similem esse licentiã. Vt iure illud ex Satyra vulgi etiã sermone teratur,Et quicquid Græcia mẽdax audet in historia. Atq; Iosephus in procœmio li. de Bello Iudai. veritatẽ à Græcis in historia negligi testis est. Id quod in 1.cont. App. lib. cõfirmat. Sed & è nostris Hieronymus cũ Græcas historias oppositisset,non debemus,inquit,eorum auctoritati acquiescere,quorũ mendacia detestamur. Sanè,vt taceã de reliquis, Herodotus & Xenophon,quos historiæ parentes Græci habent, confictis ferè narrationibus abutuntur. Quid in imperio Romanorum? An vlli extant annales publici,quibus credere debeamus? Minimè gentium. Sed quisq; pro affectu suo res illorũ gestas scripsit. Laudationibus porrò,quod Tullius ait *, historia rerum Romanarum est facta mendosior. Quędam autẽ in Liuio esse,quædã in Sallustio,quę dã in Cornelio Tacito,quædam in Trogo,quorum fides manifestis testimonijs labefactari possit,Flauius Vopiscus * verissimè dixit. Nihil ergo fidei ethnicorũ historijs habendum est: vtpotè quę nullam habeant nõ modo certam,sed ne probabilem quidem auctoritatem.

Postremum argumentũ historias omneis generaliter & ecclesiasticas & profanas impugnat. Illud est huiusmodi. Fidem humanam idcirco Aristoteles virtutum intellectualium numero exemit, quòd iuxtà ad falsum & verum inclinat. Theologia ergo, quæ tota veritate perpenditur,non accipiet ab humana fide adiutorium, nec

In orati. ꝓ Lucio Flacco.
Dece. 3. 8. lib. Li. 2. ora. insti. c. 4. iuuena. Saty. 10.
In 27. c. Exe. Vide Iosephũ li. 1. con. Appionẽ, C, c. li. de legibus 1. apud Herodo. inquit, historiæ patrẽ, et apud Theopompum sunt ĩnumerabiles fabulæ.
* De clari. oratio
* In vitã Aureliani.

verax

verax cum fallaci ad argumentandum consociationem contrahet: qm̃ tale argumẽtum ex ea parte, qua humanę fidei innititur, æquè falsitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc, vel maximè, q̃ homines mendaces sũt fallereq́; & falli omnes ad vnum possunt. Siue igitur pauci, seu plures historici quicquam affirment, imbecilla ea omnis argumentatio erit, quæ in testimonia hominũ inclinata recumbit. Quocirca argumentũ quodcunq; ex humana historia petitũ imbecillius est, q̃ vt ĩ Theologia vllam omnino faciat fidẽ. His argumentis loci huius auctoritas impugnatur, Nam si quæ sunt alia, erunt aũt fortasse plura, similia sunt: atque adeò similiter refellentur.

Caput Quartum, quod auctoritas humanæ historiæ aliquando probabilis, quandoq; etiam certa sit.

SEquitur vt explanemus, qualis, quantaque sit humanę historiæ apud Theologos auctoritas: nam hoc secundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quò magis intelligi possit, illud principio ponendum est: Necessarium esse homines hominibus credere, nisi vita pecudum more degenda sit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Græc. affect. libro primo, Augustinus item in libro de vtili. cred. ad Honora. cap. 12. & de fide rerum inuisibilium. cap. 1. & 2. diligentissimè persecuti sunt: non erit nobis hic magnopere laborandum. Atque Augustinus quidem planè asserit, non amicitiam modò, verùm omnem omnino humanam societatem interire: nisi amicus amico, maritus vxori, parentibus filij, fratres fratribus, ciuibus ciues, socijs socij, fidem habeãt. Multa ille affert, quibus ostendat, necessitudinem & pietatem duo generis humani sanctissima vincula violari atque dissolui, nihilq́ue prorsus in hominum consociatione incolume remanere: si nihil credere statuerimus, quod non idem possumus quasi manu tangere ac tenere perceptũ. Humanæ itaq́; vitæ necessariũ esse, hominũ dictis, homines sine vlla etiã dubitatione credere. Theodoretus verò fidem esse ceu primariã artium basim

Necessarium est, homines hominibus crẽdere.

Theodoretus.

August.

Fides est omnium artium basis.

disципli-

disciplinarumq; omniũ crepidinẽ probat etiã manifestè. Nec.n.vt cætera taceamus,pueri elementarij vllã omnino possunt disciplinæ puerilis facultatẽ adipisci,nisi & nomina literarũ & syllabarũ nexus fide à præceptoribus ac ceperint.Vt illud Isaiæ in omni etiã & arte & ætateverisimum cõprobetur,Nisi crediderítis,nõ intelligetis.Præclarum est igitur Aristotelis illud, in omni facultate atq; doctrina oportere addiscentes credere,experimẽtis quippè quotidianis, hoc nos nullo admonente discimus, q cognitionem ac rerũ intelligentiam præcedit fides, subsequitur autem fidem scientia quęcunq; veri. Qua ex re fit,vt naturæ auctor in huminũ mentibus inclinationem ad credendũ naturalẽ impresserit: siquidẽ non minus fides necessaria est hominis & vitæ & disciplinæ, quã aut igni locus supremus,aut terræ imus,vt benè habeant,necessarius est.His aũt propensiones quasdam & quasi appetitiones natura indidit ad fines & perfectiones necessarias. Quãobrem qui humanam fidem ex hominum animis euellere conãtur,ij non solum stulti sunt,sed gigãtum more cum dijs bellant,hoc est,cum natura pugnãt. An verò quicquam tã puerile & stultum dici potest, quã si ea,quæ viderunt alij,negemus esse: quia ipsi non vidimus?Credere igitur necesse est, nisi pueris stultiores esse volumus. Quibus positis sit prima conclusio.

Isa.7.iuxta 70. interp.

Fides,ita homini necessaria est,sicut igni locus supremus

Necesse est credere, nisi pueris stultiores esse uolumus.

Prẹter auctores sacros nullus historicus certus esse potest, id est, idoneus ad faciendam certam in Theologia fidem.Hæc,quoniam cuiq; per se est obuia & manifesta, non est nostris argumentationibus comprobanda. Flauius porrò Vopiscus verè falseq; dixit, neminem historicorum non aliquid esse mentitum:vnde fidenter se historiam aggredi habiturus mendaciorum comites.

Vopiscus

Secunda conclusio.Historici graues ac fide digni,quales nonnulli sine dubio,& in ecclesiasticis & in secularibus fuere,probabile argumentum Theologo suppeditãt cũ ad ea quæ sua sunt corroboranda,tum ad fallas aduersariorũ opiniones refellendas. Quæ cõclusio satis per se etiam videtur exposita.Nec enim est hominis bene instituti,& ad vitã humanam rectè compositi,viro graui rem credi-

credibilem asserenti non credere. Rē credibilē dixi, qm quædā à Plinio alijsq; historicis vel grauissimis referuntur, quę cum vix credibilia sint, si ea fuisse negemus: non ideo historiæ auctoritatē labefacimus. Vterq; igitur & q cito credit, & qui ad credendū nimium est tardus, iure reprehenditur. Multò verò hic magis si cum pluribus historicis probatis, grauibusq; dissenserit. Si nanq; in duorum ore, vel triū stat omne verbum, cur aduersus hanc legem plurimis testibus rem eandem olim gestam contestantibus fidē Theologus abrogabit? Præsertim cùm testimonia ex vetustate desumpta hoc potentiora ad probandū sint, quod ea sola, vt Fabius ait, criminibus odij gratiæq; vacant. Nimirum innocentius auctor est grauis, in humanis historijs nonnihil probabilitatis inesse: cùm lege edita præcepit, vt in causis ecclesiæ finiendis illarum auctoritate, quanuis cætera argumenta deessent, ecclesiastici iudices vterētur. Sed pleriq; nostra hac ætate peruersè, ne dicā impudēter, res, quas esse gestas grauissimi auctores testati sunt, in dubium vocāt. Qui si idoneas causas probabilesq; redderēt, audiendi fortasse essent. Cū verò reddant nullas, cōtemnendi sunt: vt qui cōmunē homniū sēsum exuerint, iudiciorū humanorum potissima instrumēta, hoc est, testimonia reiecerint, vitę magistram, prudentiæ subsidium, lucem veritatis historiam neglexerint.

Baruch li. 3. cap. 128. 20. dist. c. de quibus.

Tertia conclusio. Si omnes probati ac graues historici in eandem rem gestam concurrant, tūc ex horum auctoritate certum argumentum promitur, vt theologiæ dogmata firma etiam ratione constituantur. Exempla sunt eius rei multa, sed pauca subijciam. Petrum Romę & collocasse sedem, & pro Christo martyrij gloria coronatum esse, oēs graues historiæ tradunt: vnde nos certa in quinto libro argumentatione confecimus, Romanum episcopum Petro in pontificatu succedere. Item, concilium Nicænum tempore Constantini, à Syluestro vero ecclesiæ pontifice esse coactum, historici quiq; grauissimi prodidere. Ea nos è re colligimus concilij Niceni definitiones certas esse. Quòd certum sit, synodum ecclesiæ generalē Romano Pontifici cōprobatam errare non posse: certum

quoque

quoq; Nicęnã eiuſmodi eſſe, cui nec vniuerſitas paſtorũ eccleſiæ defuerit, nec Romani epiſcopi cõprobatio. Plurima sunt eiuſmodi, quæ cõi hiſtoricorum conſenſione tradunt. Hæc non modo negare, sed in his etiã ad dubitare ſtultiſſimum eſt. Quid.n. ſtultius eſſe poteſt, vt eundem locum diutius vrgeam, quàm ſi ea genera belluarum, quæ in rubro mari Indiàue gignuntur, nulla eſſe dicamus: quia nunq̃ vidimus? Omnia tollamus ergo, ſi ita placet, quæ aut hiſtoria nobis, aut teſtes graues & probati adferunt. Ita ſit, vt mediterranei mare eſſe non credãt, nec in inſula nati, in qua lepuſculos vulpeculasq; ſolum viderint, credant leones & pantheras eſſe: ſi verò de elephanto quis dicat, etiam rideri se putent. Hiſtoriæ igitur fides vel certa fauenda eſt, cùm in idẽ auctores vniuerſi cõſentiunt. Certa quippè apud hoĩes ea sunt, quæ negari ſine peruicacia & ſtultitia nõ pñt. Præclarè itaq; Ioſephus 1. cõtra Appionẽ lib. illud veritatis hiſtoriæ ſignũ certũ eſſe dixit, ſi de eijſdẽ rebus eadẽ omnes cõſcribant. Verum de his, licet breuiter, diximus tñ quod satis eſt. Nã his paucis expoſitis, niſi ego fallor, qualis quanta q́ue ſit hiſtoriæ humanæ auctoritas facilè intelligẽ. Hiſtoria nimirũ & ſi, (vt Quintilianus ait) ſcripta eſt nõ ad probandũ, sed ad narrandũ: aliquid tñ ſine dubio probat, probabiliter ferè: nam aliquando etiam neceſſariè. Nũc argumenta contra hiſtoriæ fidem poſita diluamus. *Ioſeph.*

Cap. Quintum. Vbi reſpondetur argumentis capitis tertij.

NOn eſt facilè contrarias obiectiones excutere, ſed excutiendæ sunt tamen. Atq; in primo argumento quidem non Oſiander modò, verumetiam catholici quidam omni vi & ratione contendunt, id, quod de duobus patribus Ioſeph naturali & legali refertur, cõmentũ, portentum, monſtrum, ſomnium eſſe. His enim nominibus sententiam illam Africani notandã putãt. Certè auctor lib. q. vet. & no. teſta. ſiue Auguſtinus is fuerit, ſeu quiſpiã alius, sentẽtiam eam aſſerit, nec probabilem eſſe, nec ad vllam rem proficere: ne ſit qui exiſtimet veterẽ hiſtoriã *Quæſ. 56*

ſolis iunioribus diſplicuiſſe. Vtuntur autem hi ad Africani traditionem infirmandã argumentis huiusmodi.

Primò quod nullum teſtimonium, vel exemplũ, nec è ſacris, nec ex profanis Hebræorum literis erui poſsit, quo talis primogenitus filios defuncti nuncupetur: non ergo mortuus ille pater primogeniti vocabitur.

Deinde, vt demus, (inquiunt,) quãtumuis iniqua cõditione eiuſmodi primogenitum duos patres ſortitũ eſſe: adhuc tamen nihil faciet, vt Euangelicæ diſcrepantiæ ſcrupulus eximatur. Nam legalẽ filium nemo poterat ex vxore defuncti procreare, niſi frater fuiſſet defuncti germanus, ſimulq; cũ eo habitaſſet, quemadmodũ Deu. 25. euidentiſsimè traditur. Illud verò non contingit niſi ex eodem patre natis: nam qui diuerſos habent patres, ii diuerſas etiam capiunt hæreditates, atq; adeò nõ habitant ſimul. Nunc autem Iacob & Heli, nec fuerunt ex eiſdem patribus, auis, aut proauis: nec ſimul habitare potuerũt, cum alter cenſeatur in poſteris Nathan, alter in poſteris Salomonis. Nam, quod etiam argumentantur, Ioſeph nõ fuiſſe vocatum nomine patris legalis, quæ res erat neceſſaria, iuxta illam Deu. legem id exiguum ſanè ac mendi cum argumentũ eſt, cui Auguſtinus & 5. lib. q. in Deut. q. 46. & lib 2. retra. c. 12. nullo negotio reſpondet. Mihi vero opinio cõmunis magis placet: quanuis illorum opinio non diſpliceat, qui aſſerunt, Heli Ioſephi ſocerum fuiſſe, eundem qui & Ioakim parentem virginis Mariæ, vt Lucas Genealogiam Chriſti per matrem attexuerit: Matthæus verò per eum, qui pater putabatur. Nec proinde tamen Genealogiã mulierũ contra ſcripturę vſum Euangeliſta texuit. Nam cũ ait, qui fuit Heli; relatiuum ad Chriſtum referendum eſt, vt ſit ſenſus. Et Ipſe Ieſus putabatur quidẽ eſſe Ioſephi, at re vera nõ illius fuit, ſed Heli. Cum enim ſine virili opera ex virgine matre natus ſit: nullum habuit in terris, cuius filius vere dici poſſet præter Heli, qui auus s cilicet ipſius maternus erat. Ne quis ergo miraretur, quod in texẽda genealogia Chriſti ab nepote ſtatim tranſilierit ad auum, interiecit causã: quia Ioſeph, quẽ patrẽ Chriſti dicere debebat, non verè

Deut. 25

Auguſt.

De uerb. ſigni. Nã & rex.

erat

erat patet,sed putabatur. Quanq̃ & relatiuum ad Ioseph quoque referri potest: vt intelligas eum fuisse Heli nō naturalē filiū,sed ad eum modum,quo gener soceri filius ēsse dicitur. Itaq; Iosephum euangelistę ad parentes suos retulerunt,alter ad eos, quos ex se habuit, alter ad eos quos ex coniugio sortitus est. Huius opinionis Augustinus li.qōnum euangelicarū.2.q.5. meminit. Hanc tenuit auctor libelli cuiusdā de ortu virginis, qui Hieronymo falsò tribuitur. Hanc Ioannes Annius, Ioannes itē Lucidus, Georgius Vuiccelius, alijq; nonnulli iuniores amplexi sunt. Huic etiam nominū significatio consonat. Nam IoaKim, Eliachim, Heli, idē ferè significāt, proq; eodē ferè vsurpantur. 4. Re. 23. 2. Para. 36. Probabilis opinio hęc sit. Quis negat? Sed ne ipsa quidē certa est. Osiandri. n. argumenta, quæ ille firma esse existimat, sunt profectò infirmissima. Obijcit primò nusquā in sac-ris literis reperiri, qđ ille primogenitus filius mortui nuncupetur. Idverò de more impudenter obijcit. Si. n. Obed filius Noëmi illiq; natus esse dicitur, cur nō dicatur natus Maaloni, huiusq; proinde ēt filius? Item, accipiet eā, (inquit,) frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitū ex ea filiū nomine illius appellabit. Prętera, ecquid obsecro est suscitare semen fratri, nisi filiū illi gignere? Quid? Nō ne illud manifestū est, ille sciens nō nasci sibi filios, semē fundebat in terrā, ne liberi fratris nomine nascerentur? Gene. 38. At hæc ipsa loca retulit Osiander. Retulit quidē, sed ita tn̄, vt apertis testimonijs rn̄dere nequiuerit, nisi hæreticorū ritu, aut vulgatā editionē accusaret, aut ēt scripturæ & verba & sensum eluderet. Nā sanctorū oīum cōem intelligentiā pro nihilo habere est illi familiare, & cū cæteris Lutheranis gentile ac propriū. Iā, q̃ secundo loco accipit, fratres, de quibus lex loquitur, simul habitare oportere, id est, in eadē hęreditate paterna, atq; adeò germanos esse ab eodemq; patre genitos: speciē fortasse veritatis habet, veritatē nullā ꝑfectò habet. Fratres quippe in illa Deu. lege nō germani modò intelligendi sunt, verumetiā consanguinei, qui scripturarū vsu fratres appellantur. Id qđ non cōi solum sanctorum oīum snīa, sed

Aug.

Philo. Annian's trādit Syris & Aegyptijs IoaKim, Eliachim & Heli esse synonyma.

Ruth. 4.
Deut. 25
Mat. 22.
Luc. 20.

comprobari potest. Booz.n. Maalonis non germanus erat, sed propinquus. Nec confundimus nos negotiũ redẽptionis, cum negotio leuiri, quod Osiander calumniat. Sed contendimus, summoq; omnino iure cõtendimus, exemplum libri Ruth, ad legem illam Deute. pertinere. Alioqui, si eos simul habitare interpretamur, qui in eadem hæreditate paterna habitant, cur nõ magis, nã hoc simplicius est, eos qui in eadẽ domo? Ita quanuis fratres Germani sint, nisi eandem domum habeant communẽ, ea lege minimè tenebuntur. Quod ne Osiander ipse quidem, quãlibet perfricta fronte, concessurus esset. Exponamus igitur, quod & Hebræorũ mos, & legis ratio exigit, tum ẽt fratres habitare simul, cùm in eodem oppido, vel ciuitate habitarint. Id verò non duobus solum veteri nis, quales Iacob & Heli fuisse perhibẽtur, usu venire potuit: sed propinquis ẽt alijs, vel remotis. Nihil ergo nos Osiandri argumenta mouent, quo minus fidẽ Africano habeamus. Illud fortè mouere potest, quod in tertia conclusione capitis superioris asseruimus, communem scriptorum omnium traditionem, certò nedum probabiliter pro vera historia habendam esse. Huic autẽ Africani traditioni historici omnes ecclesiastici testimonium perhibent. Igitur non modo probabilis, sed certa illa doctrina erit, quæ duos patres Ioseph legalẽ & naturalem infert. Minimè verò. Multum.n. refert, res gestas qua historici asseueratione narrent. Si.n. is ipse, qui primus auctor historiæ fuit, rẽ non vt visam ac certã, sed vt auditã & incertã scripserit: tunc qui simili tẽperamento rẽ ceu probabilem referunt, ij quanuis consentiant oẽs, non faciunt tñ historiæ firmitudinẽ. Porrò aũt Africanus, vnde cæteri hanc historiã acceperunt, nihil præter auditum habuit: nec referentibus certam habuit fidẽ. Nam postq; rẽ perinde vt à Iudæis quibusdã acceperat, ad Aristidem retulisset, huiusmodi verba, Musculo interprete, adiecit. Siue itaq; ad hunc modũ, siue aliter habet res ista, nõ poterit quisquam, meo iudicio, clariorẽ illius, scilicet, quæ obiecta erat Euangelistarũ discrepantiæ, expositionẽ reperire. Quisquis autẽ ęquo animo prędituș est, idẽ quod

Cõis historicorũ opinio, pro certa habenda est.

nos

nos curabit,etiamsi certum desit testimonium: ob id videlicet,quod meliorem, ac veriorem expositionem proferre nō poterit. Euangelium sanè per oīa quæ vera sunt tradit: Hactenus Africanus. Quibus verbis satis ille significat, si componendis Euangelistis ratio alia quæcunque probabilior appareret,eam se libenter amplexurū. Quæ omnino res & Augustinū & Thomam videtur cōpulisse, vt prēter hanc alias quoq; rationes tollendæ discrepātiæ 3. par. q. 31. ar. 3. inuestigarēt. Sed de primo argum. satis multa diximus.

Ad 2m verò dicendū est, hmōi quoq; res non tam ex fide historię,q̄ ex probabili eorum coniectura pendere, qui sacras literas interpretātur. Non est.n. aliquis probatus auctor,qui asserat se præter Mariā,aliā Ioseph vxorē aut vidisse,aut certis testibus accepisse. Sed cùm in euāgelio fratres Dñi legerentur, & religio vetaret filios Mariæ suspicari: scripturæ expositoribus coniectandū fuit, qm̄ id pacto fieri potuerit: vt veritas euāgelij cum Mariæ perpetua virginitate congrueret. Ita quidā filios Ioseph ex alia vxore intulerunt,Christiq; proinde fratres nō veros,sed qui putarentur,interpretati sunt: nā & Ioseph nō verus erat pater,sed putabatur. Neq; horū coniectura vana commentitiaq; fuit,nullave ratione tm̄ ad respondendum hæreticis excogitata: sed probabiles habuit causas, quæ scripturarum etiam testimonijs niterentur. Primū, quia Iacobus Hierosolymitanus episcopus non peculiariter esset frater domini cognominatus: si cognatione solum fratres domini vocarentur. Cum & Iacobus Zebedæi filius, à quo ille cognomento distinguitur, ad eum quoque modum frater domini esset. Deinde,non simpliciter quidā in euāgelio diceret,Ecce mater tua & fratres Mat. 12. tui foris stāt quærētes te alloqui,si generali sanguinis cōiunctione fraternitatē definiret. Iacobus nanq; & Ioānes tunc tēporis cū Christo intra domū erant,qui illo modo erāt fratres. Accedit quod apud Marcū à quibusdā dictū est,Nonne hic est faber filius Marię,frater Iacobi & Iose, Mar. 6. & Iudę & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Filius(inquiunt)Mariæ,frater Iacobi & Iose, &c. vt nō ex Maria,sed ex Iosepho fratres intelligerētur. Vnde

Luc. 4. & iuxta Lucã interrogant, Nonne hic est filius Ioseph? Atq; sorores, filias Iosephi Esther & Thamar intelligendas esse, Hippolitus ac Nicephorus graues in primis auctores asserunt. Fratres ergo similiter intelligẽdi sunt Iacobus, Iose, Simeõ, & Iudas: quos quatuor filios ex priore cõiuge, cui nomen erat Salome, Iosephum suscepisse ijdẽ auctores prodidere. Accedit ẽt, qđ Iosephũ, cũ Mariã vxorẽ accepit, octoginta annorũ fuisse senẽ, Epiphanius non semel astruit. At in tã longa ætate non est profectò verisimile illũ sine coniuge extitisse. Hæc auctores illi sine fidei discrimine argumentari, atq; adeò asserere potuerunt. Sed Hieronymus tñ rem diligentiùs animaduertens, vt erat in sacris literis apprimè versatus, probabiliorem multò rationẽ inuenit, qua citra & Mariæ corruptionẽ & Iosephi digamiã fratres dñi in scripturis intelligerentur. Quòd.n. Iacobus frater dñi vulgò cognominatus, Iosephi filius non fuerit, ex euangelijs vĩ manifestè colligi. Marcus siquidem quos capite sexto fratres dñi vocatos scripserat, eos capite quintodecimo filios cuiusdã Mariæ scribit esse, nimirũ vxor Iosephi esse non poterat: nisi duas illũ simul vxores habuisse contendas, Mariã virginem, & alterã Mariã, qđ nulla rõ probat, nulla prodit historia. Quin hoĩem pauperem, qui vix vnam alere & sustinere posset, duarum coniugum onera subijsse, & imprudentiæ, & incontinẽtiæ argumentum est. Ea vitia viro iusto tribuere q̃ sit stultum, ne dicam impium, nõ est opus longa oratione suadere. Adde q, hæc cadẽ à Ioanne Maria Cleophæ cognominata est. Erat aũt Cleophas frater Iosephi, vt Eusebius li. 3. eccleſiast. cap. 11. ex Egesippo retulit, ob quam causam, nisi me coniectura fallit, soror Mariæ virginis appellatur. Nam & leuiri fratres vulgò dici solent, & fratrum vxores, sorores. Non igitur, vt sentio equidem, Maria illa tãquam mater, sed tanquã vxor Cleophę nomen accepit. Iosephi itaq; coniux non erat, atq; adeò nec huius filij, filij erant Iosephi, sed Cleophæ. Verum quemadmodũ Iosephus pater Christi existimabaẽ, sic filij Cleophę, Iacobus, Iose, Iudas, Simeõ, existimabantur Christi cõsobrini, Christiq; patruus Cleophas.

Epiphanius

Iacobus frater Domini non fuit filius Ioseph.

Marc. 6.

Euseb.

phas. Qua ratione Maria ista Christi matertera nuncupari pōt: non quod verè Mariæ virginis germana fuerit, sed quod soror & habita, & dicta sit. Atqui consobrinos fratres ēt dici omnis scriptura demonstrat. Nec prioris opinionis necesse est argumenta refellere. Nonnulla.n. assumit, quæ certis de causis à plerisq; aliter existimantur. Vt filios Zebedęi Christi esse consanguineos, & proinde scripturæ vsu fratres. Item Iosephum. 80. annos natum esse, cum Mariam vxorem accepit. Quę res dici posſunt, probari non possunt. Nam & Acto. c. 1. Lucas cum Iacobum Alphęi, Simonem, & Iudam, retulisset, subdit. Hi omnes erant perseuerantes in oratione cum Maria matre Iesu, & fratribus eius. Constat autē Iacobum Alphæi, Simonē ac Iudā fratres domini appellatos. Sed de his disputatum est ab alijs diligentius. Nos in præsenti non id agimus. Tātum dicimus, ex diuersis opinionibus, quas in scripturarum interpretatione orthodoxi sequūtur, minimè historię fidē periclitari. Hæc quippè sola oratio erat secundo argumento confutando necessaria.

Isidorus in lib. de ortu & vi. & obi. san. pa. dicit, Iacobum Alphæi filiū fuiſſe sororis matris Domini, vnde & fratrem Domini vocatum

At tertium sic deluitur. Non fuit Herodias filia Arethæ regis, sed Aristobuli, sicut Iosephus multis in locis testatus est. Id quod nomē quoq; ipsum indicat. Est enim quasi patronymicum ab Herode, nihilq; proinde aliud significat quàm filiam, vel neptē, vel aliquā è posteris Herodis. Quamobrem cum Aretha rege Arabum nihil videtur habere commune: cum Herode magno, cuius fuit neptis, commune habet genus. Quod autem Hieronymus tradit ex vetere historia, pace tanti viri dixerim, in ea rē sine dubio fallitur. Apparet eum sanè, vel in historiā quāpiam auctoris incerti incidisse, ob id enim quidā veterē historiam appellatam volunt, vel certè in Eusebij Latinā incidit, quā Ruffinus fecit sua traditione vitiosam. Quò autē res planior fiat, verba loci illius subscribemus. Concordi vero testimonio etiam Iosephus de hoc scribit nominatim, etiam de Herodiade cōmemorans, velut de cōiugio fratres Philippi viuentis violenter abstracta, & suis ab Herode incestis nuptijs sociata: propria, & legitima vxore depulsa, quam Herodiadem filiam fuisse dicit

Lege. 18 anti. lib. cap. 9.

Nota

Li. 1. eccl. hist. c. 13

Arethæ regis Arabiæ. Hactenus Eusebius Ruffino interprete. E quibus verbis si tollas nomen Herodiadem posteriore loco positum, quod nec Eusebius habet nec Iosephus, vera erit lectio, atq; adeò germana Eusebij Græci in Latinũ cõuersio. Nam relatiuum, quam, non ad Herodiadem, quod Ruffinus falsò intellexit, sed ad propriam & legitimam vxorem depulsam referendum est: quod recte Musculus in noua nunc interpretatione fecit. Verùm de tertio argumento hæc nobis dicta sint.

Ad quartum ita respondeo. Quidquid sit de Magis, an fuerint reges nec ne, quod in cõtrouersia est positum, certum illud est, nõ ex ea re historiæ fidem labefactari, quod plurimi auctores Magos reges fuisse tradiderint. Nempè res hæc eius generis est, quam nemo historicorum sese affirmet aut vidisse, aut ex viris fide dignis, qui viderint, audiuisse. Nituntur itaq; auctores illi nõ historiæ auctoritate, quam nullam probatam habuere, sed probabilibus cõiecturis, quas porrò habuere nonnullas. Qualis est, quod
Psa. 31. in magis videtur impletum illud, Reges Tharsis & insulę munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adducẽt. Item illud, Ambulabunt reges in splẽdore ortus tui, &c.
Esa. 60. Quæ in epiphania Dñi nõ hodiernũ vulgus, sed antiquus semper ecclesiæ chorus intonuit. Accedit, q̃, vt Tertullia-
Mat. 2. nus ait, Magos reges ferè habuit Oriens. Accedit q̃ in reges illud maximè quadrat, Apertis thesauris suis, &cæt. Extat ẽt Claudiani epigrãma, vbi Magos appellat Chaldæos reges. Quòd si Claudiani non est, certè elegãtissimi poëtæ est. Hanc opinionẽ, vt quæ plausibilis sit ac popularis, Christi fideles iam olim libenter induerunt. Neque operæpretiũ iudico, si quis in concione publica eã dissuadere conetur. Nã dissuadere nihil attinet: ac frustra niti, & nihil aliud q̃ laborãdo odium quærere, extremę demẽtiæ est. Quòd si paucis fortè quibusdã fidẽ argumentatione tua feceris, multas tñ in populo querelas, dissidia, ac lites induces. Sine ergo plebẽ probabilissimã opinionem, præsertim quæ penitus insedit atq; inueterauit, cum suis maioribus retinere. Quòd si coniecturis alijs permotus contrariã sñiam habes, liceat per me, equidem non repu-

gno.

gno. Illud ago, siue hæc, siue illa opinio vera sit, non inde historiæ auctoritatem aut eleuari aut imminui: cum neutra earum opinionum historiæ auctoritati, sed probabili coniecturæ innitatur. Quòd.n. regum nomen Euangelista suppresserit, id omnino nihil est. Non.n. existimauit euangelij testimonium regio apparatu cumulandum, qđ Magorum sapientiam & grauitatem amplissime ornaue rat. In veritate sanè occulta confirmanda regia appellatio obscura, & otiosa erat, Magorum vox pręclara & opportuna. Nam ꝙ Herodes Magos parum honorificè exceperit, hoc aut Herodiani fastus indiciũ est, aut Romanæ gloriæ, & maiestatis. Indignum verò est Magni regis tumorem in minutorum inuidiam odiumq; conuertere.

De quarto igitur argumento hactenus: Nunc ad quintum respondeamus. Non Hieronymus modò, Augustinus, Thomas, ac cæteri ferè omnes auctores, verùm etiã antiqua ecclesiæ traditio tenet, quòd Magi Christum decimotertio die, ex quo natus fuerat, adorarũt. Cuius quidem rei cùm causam quærerem, quidnam esset cur tanta id consensione ab ecclesia receptum sit, quanquam veteri traditioni in huiusmodi rebus multum debetur fidei, vt ratio alia non subsit, has causas tamen inueniebam duas, easq; ambas ex ipso euangelio collectas. Vnam, ꝙ Matthæus dicit, Cùm natus esset Iesus, ecce Magi ab oriente venerunt. Sanè si quando Magi venerunt, Christus esset anniculus, aut bimus, vt Epiphanius, Zacharias, Faber, Osiander, existimant: non dixisset euangelista, Cùm natus esset, ecce Magi.

Magi 13. die post Christi natiuitatẽ ipsum adorauerunt.

Mat. 2.

Quod non de re tam sera, sed de subita & improuisa, vel certe proxima, & quasi præsenti dici solet. Necdum, (inquit) intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur. Et Poëta. Audiat hæc aliquis, vel qui venit, ecce Palemon. Hinc enim cùm Marię dixisset angelus, Ecce concipies, &c. intelligens ipsa statim se concepturam, ait: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Recens ergo natus erat infans quando Magi aduenerunt. Altera causa est hęc. Magi inuenerunt puerum in Bethleem, ergo ante diem purificationis accesserunt.

Buc. 9.

Gen. 24.

Quia vltra id temporis, Christus non fuit in Bethleem.
Luc.2. Lucas.n.descriptis ijs, quæ ad purificationem attinebãt, subdit. Vt perfecerunt omnia secundum legem dñi, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suã Nazareth. Non ait, in Bethleem, sed in Nazareth. Cur aũt Bethleem reuerterentur, vbi adeò nihil habebant suppellectilis, vt virgini ad reclinandum infantem, nõ alius quàm præsepe locus fuerit in diuersorio? Nec euangelista docet, eos venisse vt morarentur, sed vt profiterentur in ciuitate sua. Mãserunt itaq; ibidem quantum necesse fuit ad implendam legem, quæ iubet, vt post circũcisum infantulum maneat mulier triginta tribus diebus in sanguine purificationis suæ. Intra quos dies Bethleem venisse Magos rectè credimus, & puerum indicio stellæ inuentum adorasse. In ea verò ratione, quæ primum opponitur, quidam liberalitatem, ac beneficientiam virginis animaduertunt, quæ brevi aurum acceptum in pauperes erogarit. Alij prudentiam, q̃ viaticum parauerit in Aegyptum. Siue enim Io-
Mat.2. seph ante purificationem de fuga ab angelo fuerit admonitus, iuxta illud, Cùm Magi recessissent, ecce angelus apparuit in somnis, & cæt. siue Magi oraculũ de reditu per aliam viam virgini cõicauerint: credibile profectò est, fœminam prudentissimam iam inde illud quod ad fugã & peregrinationem opus erat, prouidere. Sunt qui modestiam aduertant. Atq; hęc ratio mihi videtur sanctissimè & prouidentissimè constituta. Non decebat enim, vt quę pauper erat, ea diuitũ oblationẽ subitò inferret. Ab omni fastu, & ostentatione erat virgo aliena, nec mutare cõditionẽ illi erat animus, quam sciebat Dei filio placuisse. Quid: Quod aurum Deo à Magis oblatum in sacros fortasse vsus censuit cõsecrandum? Prima itaq; aduersariorum rõ his omnino modis facilè diluitur. Secunda pressius uidetur vrgere. Si.n. diligenter à Magis Herodes tẽpus stellę didicit, occidit aũt omnes pueros à bimatu, & infra, ſm tempus quod exquisierat à Magis: biennũ ergo ante stella Magis apparuit. Non igitur mox à Christo nato aduenerunt. Nam statim recedẽtibus Magis Herodes occidit pueros. Illa.n. particula, tunc, nõ minus rẽ

præsen-

præsentem proximamue significat,quàm vocula,ecce,cu ius vim paulò antè expendebamus.Ait verò euangelista: Tunc Herodesvidens quoniam illusus esset à Magis,mit tens occidit.Sed hic nodus bifariam solui pōt. Primum enim,quod Euthimius admonuit, illa oratio, secundum tempus,&c.non refertur ad id,quod præcesſit, à bimatu, sed solum ad particulam,infra,cui proximè cōiuncta est. Itaq; continenter legendum est, occidit omnes pueros qui erant in Bethleem,& in omnibus finibus eius à bima tu.Et ibi facta hypodiastole subiungatur & infra, secundum tempus,quod exquisierat à Magis.Non itaq; intelligendus est peremisse bimulos secundum tempus exqui situm: sed tantùm alios minimos, quibus videlicet solis tempus stellæ accommodauit.Sed ais.Cur bimos interfe cit,si non ſm tempus stellæ?Respondeo,Cur in omnibus finibus Bethleem, si in Bethleem iuxta prophetā natus est Christus?Quemadmodū ergo ex propria malitia am pliaui locum,sic ampliauit & tempus. Deinde,probabile est,id quod mihi semper vero similius fuit,Herodem Ro mam euocatum,vt accusationi filiorū responderet, stra gē illam puerorum edere distulisse: quā edidit postea cū Hierosolyma regressus est. Quòd si necesse esset biennio Magis ad iter faciendum concedere, quod tñ absurdum est,non protinus necessariò fit consequens,vt biēnio post Christum natum aduenerint. Multò.n.facilius expeditiusq; dicetur,qđ Chrysost.Augustinoq; video placuisse, apparuisse stellam Magis tantò ante Christi natiuitatē, quātum fuit opus, vt tot regionibus ac prouincij speragratis,puerū haud multo antè natū adorarent.Cum verò demū quæritur, qui fieri potuerit, vt ab Oriēte Magi tā paucis diebus peruenerint: huic quæstioni responsum fa cile, & promptum est. Non enim opus fuerit, quod Remigius facit, eam rem nati pueri facultati viribusque tri buere: qui Magos ad se tam breui dierum spatio perduxerit. Sed oriens in sacris frequenter accipitur pro terris quæ Orientales ad illam sint,in qua sunt qui loquuntur.Vt ibi,Elegit sibi Loth regionē circa Iordanem,& re cessit ab oriente.Item,de Aram adduxit me Balach rex

Mat.2.

Euthy.

Ioseph li br.16.an ti.c.7.

Gen.13. Num.23

Moabi-

Moabitarum,de montibus Orientis.Siue ergo Magi posteri fuerint Balaam,ac proinde ex Mesopotamia Syriæ venerint,vt Chrysostomo, Hieronymio, & Ambrosio visum est,siue ex Arabia accesserint,quæ sñia Iustini martyris perpetua fuit,seu sapiẽtes alij, vel Persæ vel Chaldæi,qđ Magorum nomen præ se fert: dubitari non põt, quin totũ illud quicquid erat itineris decẽ diebus conficere potuerint.Distat siquidẽ Hierusalẽ ab Aram, centũ septuaginta duabus parasangis Persicis & Hispanis, ab
Gen.31. Vr verò Chaldæorum ducentis duodecim. Atq; cum Laban Iacob fugientẽ à Mesopotamia in Iudæã insequeretur,septimo die consecutus est illum in monte Galaad, qui est principium Libani. Et ferebat tñ Iacob greges & vxores ac paruulos. At Laban non ante tertiũ diẽ fugã deprehenderat. Quid? Quòd in regione illa abundant dromedarij,quosvno die stadiorũ mille iter cõficere,scribit in vita Apollonij Philostratus?Aristoteles quoq; lib. 9.hist.anima.c.vltim.testatur,celeriùs eos currere quàm Nisæos equos.Nec te illud turbet, quòd Hieronymus in Hieremiæ 25.ca.imò Hieremias ipse, Chaldæam ait in aquilonis parte iuxta situm Hierusalem collocatũ esse. Quia.n.inter aquilonem & orientem sita est,modò aquilonaris,modò orientalis nuncupatur. Hæc fastidiolo lectori scio molesta fore:sed erat ostendendum, quàm temerè quidam à syncera historiæ fide, & communi sanctorum opinione dissenserint.Verùm de quinto argumẽto satis.Nunc sequentia refellamus.

Dromedarij vno die conficiũt iter mille stadiorum. Lib.2. Idem Zacha.c.2.

Sanè quidem, cùm in sexto argumẽto Epiphanij sententia contra historiæ fidem ponitur, nihil prorsus mouere nos debet.Primùm quoniam in rerum gestarum tẽporumq; ratione nullos ille graues auctores sequi solet. Atque adeò in earum rerum memoria interdũ fallitur. Deinde quoniam hoc saltem loco nulla argumẽtatione probabili,nullis prolatis veteribus monumẽtis, antiquo ecclesiæ vsui cõtradicit. Quod si verum est, vt verum est profectò, Christum passum esse anno ætatis suæ trigesimotertio,inchoato per tres mẽses ac decẽ fortasse dies, nã de hac re nullã modò quæstionem habere volumus,

do-

docuisse autē eum tribus annis, & Ignatius in epist. 1. ad Trallianos, & Euseb. in Chronicis prodiderūt, certè Ephiphanij opinio videtur vera esse nō posse. A trigesimo nāque anno expleto vsq; ad passionē, non nisi duo anni supersunt. Quamuis nondū hunc solueret Epiphanius, si tē pus doctrinæ Christi nō à nuptijs, sed à baptismo inchoaret. Quod nos quoq; dicere oportet, qui Maximi sententiā veterēq; ecclesiæ vsum oppugnamus. Nuptias quippè anno post baptismū integro elapso factas esse credimus. Qua in re nobiscum dissentiunt quidā: nec sine causa dissentiunt tñ. Primum. n. toto illo anno nihil (inquiunt) scriptum haberemus de doctrina Christi. Quin eo anno nihil omnino docuisset. Quod est credibile nullo modo. In baptismo siquidē filius ac sapientia Dei, dux populi atq; magister, patris testimonio declaratus est. Nec post euangelij munus euidentissima triadis cōmendatione, testificationeq; susceptum, otiosus Christus tot diebus vitā in silentio degeret. Sed illud, vt par erat, protinus exequeretur. Id quod nō coniectura nostra solùm, sed Ioannis etiā euangelio cōprobatur. Ioannes porrò ita disertè rerum gestarum post baptismum tēpora notat, vt ad nuptias, non dicā annum, sed ne pauci quidē menses interfluxisse videantur. Altera, inquit, die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & rursum paulò inferius. Altera die iterū stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo, &c. Et postea, In crastinum voluit exire in Galilæā, & inuenit Philippum, &c. Denique statim in secundi capitis initio, Et die tertia nuptię factę sunt in Cana Galilææ. En cum Ioannes Iudæorum legatis respondisset, postero die vidit Iesum venientem ad se. Quo tempore Iesus nec notus erat, nec discipulos acceperat, vt ex hoc primo Ioannis capite manifestissimè liquet. Sed postero die, hoc est, tribus à legatione diebus, duo discipuli Ioannis secuti sunt Iesum: ac proximo huic die exiens in Galilæam Iesus ipse Philippum inuenit. Cum verò subiungit euangelista: Et tertia die nuptiæ factę sunt in Cana Galiææ, satis apertè indicat, quàm breue tempus inter baptismum, vocationem discipulorum, ac nuptias fluxerit. Non itaq; annus integer

Ignatius
Eusebius.

Ioan. 1.

integer interceſsit. Præterea poſt ſecundum aduentum
Matt. in Galilæam cœpit Ieſus prædicare, vt Matthæi cap. 4. dicitur: Non ergo ante nuptias prædicauerat. Nam illæ factæ ſunt cùm poſt baptiſmum primò aduenit in Galilæam. Quòd ſi annus integer à baptiſmo ad nuptias interfluxiſſet, iã tres anni prædicationis Chriſti nullo mõ inuenirentur. Adde, q̃ ex ea ſententia cõſequens fieret, vt Chriſtus anno ętatis ſuę. 34. inchoato fuerit paſſus. Illud nõ obſcurè colligitur, qñ ſi vera eſſet, quinquies paſcha à baptiſmo ad mortẽ interueniſſet. Primũ id eſſet, de quo nihil habemus in Euãgelio ſcriptũ, inter baptismũ & nuptias. Secũdũ, quod Ioannes ſtatim poſt nuptias
Ioa. 2. cõmemorat. c. 2. Vbi Chriſtus ementes ac vẽdentes de tẽplo primũ eiecit. Tertiũ, de quo fit mẽtio Ioan. 5. cũ ſanauit paralyticũ. Quartũ, cuius idẽ euãgeliſta meminit. ca.
Ioan. 6. 6. inquiens: Erat aũt proximũ paſcha, &c. Quintum, in quo paſſus eſt Chriſtus, de quo Ioan. 12. & 13. Nã q̃ tertium illud, de quo dubiũ eſſe põt, feſtum paſchæ fuerit, nõ
Libro. 5. comm. in Ioan. mõ Rupertus, ſed Irenæus etiã teſtatur. Ac reuerà nomẽ feſti ſimpliciter pro paſcha ſolet in Euãgelijs accipi. Vt ibi, Nõ in die feſto, Matth. 26. Itẽ, ſm cnnſuetudinẽ diei
Lib. 2. c. 39. feſti, Lucę. 2. Itẽ, eme ea, quę opus ſunt nobis, ad diẽ feſtum, Ioann. 13. Cùm itaq; Chriſtus baptizatus fuerit anno triceſimo ætatis ſuę inchoato per tredecim dices: erat
Luc. 3. .n. incipiens quaſi annorum triginta, vt Lucas affirmat, ſi quinquies feſtũ paſchæ interceſſit, nimirum morttuus
Libro de tẽp. c. 47 ãnus. 34 non fuit ãnus paſſiõis Chriſti. Quia paſcha illo anno fuit in die Martis. eſt anno ætatis ſuæ trigeſimoquarto. Quod licet Beda alijq; nõnulli iuniores aſſeruerint, defendi tñ nulle ratione põt, vt Paulus epiſcopus Foroſẽpronenſis li. 9. 2. par. & li. 4. eiuſdẽ partis, Ioannes itẽ Lucidus in libro de verò die paſſionis Chriſti oſtenderũt. At verò nullæ huiuſmodi rationes, ab antiqua patrũ traditione, quã cõmunis eccleſiæ cõſuetudo in diuino officio, hymnis, antiphonisq; confirmat, poterunt me mouere. Non quod hæc ad fidẽ religionẽve magnoperè attineãt, ſed q̃ in rebus, vel vtraque ex parte probabilibus, vel etiã ambiguis, veteris eccleſiaſticæ hiſtoriæ fides cõmunis me delectat. Sed prima videamus. Anno, quod inter baptiſmũ, & nuptias fluxit,

xit,nihil omnino docuit Christus:cessator ergo fuit maximus, qui post iunctum munus tamdiu fuit otiosus. Sanè quidē eo anno nō est publicè cōcionatus Christus neq; turbis euangelium prædicauit. Sed non fuit interim otiosus.Quin & frequenter ad Ionnē accesit, vt frequens etiā de ipso Ioannes testimonium diceret,& priuatim quoq; docuit quosdam,ne ecclesiæ concionator repentè prodiret. Non.n.discipuli Ioannis illum Rabbi, hoc est,magistrum appellarent,nisi iam docere incepisset, quemadmodum Caietanus noster diligenter aduertit. Nam quod aiunt,ex Ioannis euangelio colligi, paucos dies inter baptismum & nuptias interces sisse: id nullo modo verum est. Cum Ioannes aduentum Iesu ad baptismum nusquam omnino narrauerit, vt idem Caietanus manifesta argumentatione confecit.Quanquam in eo fallitur, quod pro certo asserit, ex quatuor Baptistæ testimonijs,quæ primo cap.Euangelista refert, tertium datum esse die proximo post ℈m.Secundum quippe, vt mihi videtur quidem, de futuro est,& licet scripturæ ordine sequatur, tempore tamen primum etiam testimonium antecesit, vt vel Caietanus ipse confitetur. Illud enim,quod à Ioanne legatis Iudæorum impartitum est,idem omnino ipsum fuit,quod se ante dixisse Baptista meminerat. Estque multo verosimilius, eo tempore nondum Christum à Ioanne baptismum suscepisse.Medius(inquit)vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est, qui post me venturus est.Cum ergo, Euangelista inquit, altera die vidit Ioānes Iesum venientem ad se,nec intelligit de aduentu ad baptismum,nec scribit quid postero die à legatione Iudæorum gestum sit,sed docet,tertiū testimonium altero die post illud,quod primo loco scripserat,datum esse. Nam secundum obiter est,vtrique,id est,primo, & tertio ab Euangelista interpositum, vt explicaretur Baptistam semper fuisse sui in testificatione similem,nec aliud futurum antè dixisse,quàm in præsenti testificaretur. Itaque temporis ordine, vt diximus, illud fuit primū, quod secundo loco Euangelista commemorat.Deinde secutū est id quod à principio positū est.

Ad primū alterius opinionis argumentum.

Ioann.1.

Ad secundum argumentum.

Io.1.

Post

Post hoc proximo die tertiũ Baptista testimoniũ dedit, cùm vidit Iesum venire ad se. Sæpè. n. post baptismum, vt supra dictũest, ad Ioannẽ veniebat. Postero aũt die quartum testimoniũ addidit, cùm interessent illi ex discipulis eius duo, quorum vnus erat Andreas. Cùm igitur non cõstet quantũ tẽporis inter baptismum, & tria illa testimonia de prẽsenti fluxerit, quamuis oĩa illa post baptismum data sint, certè ex euangelio Ioannis nõ colligitur, paucos dies inter baptismum ac nuptias interfluxisse.

Ioan. 1. Quid? quod cũ ait, In crastinum voluit exire in Galilæã, & inuenit Philippum, nõ Christum fortasse Euangelista intellexit, sed Andreã, quẽ primum dixerat inuenisse Simonẽ, nunc dicit, postero die inuenisse Philippũ, cum ex habitaculo Christi in Galilẽam exijsset. Ob id. n. interps latinus ait: Et dicit ei Iesus, cùm nomen Iesus nõ reperiatur in Græco. Quot autem dies interceſſerint inter postremum illud testimonium Ioãnis, corã duobus discipulis tributũ, & hũc diẽ quo Andreas inuenit Simonẽ, incertum est. Nã illud quidẽ apud Matthæum de publica ad plebẽ prẽdicatione intelligitur: cũ perspicuum sit, in primo aduẽtu Christi ad Galilẽam, quem solus Ioannes capite 2. narrat, iã Christum discipulos habuisse. Matthæus autẽ de secundo aduentu loquitur, quum iã Ioannes erat in carcere. Non igitur de priuata doctrina, sed de publica, & populari intelligi potest. At verò tempus prædicationis Christi quantũ fuerit, non satis à veteribus expeditum est. Eusebius quoque ipse parum sibi in hac re cõstare videtur. Nam in Chronicis post quintumdecimum annum Tiberij tribus annis scribit Dominum prẽdicasse: idque astruit a Ioanne etiam in Euangelio conscriptum. Ceterum idem in lib. demonst. euangel. 8. demonstratione secunda, Ioannis item testimonio, confirmat, tribus annis, & sex mẽsibus Christũ prædicauisse. Quod si ad passionem venit anno Tiberij decimooctauo, vt in Chronicis Eusebius ait, qui fieri potest, vt post annũ Tiberij quintumdecimum, annis tribus, & sex mẽsibus prædicarit? Atqui post annum 15. Tiberij inchoatam esse Euangelij doctrinam è Lucæ. 3. ca. patescit. Nos autem, si

Ad tertium argum.

Ad quartum arg.

Hiero in 9. c. Danielis.

trium

trium annorum doctrinam explere volumus, vnũ doctrinæ priuatę, duos verò publicæ doctrinæ impartiemur. Huic enim totum triennium dare, nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus siquidẽ, probabiliterque negamus, festum, cuius Ioãnes c.5. meminit, pascha fuisse. Chrisostomus porrò ac Cyrillus affirmant festũ fuisse Pentecostes. Quod mihi fateor ingenuè nõ fit vero simile. Primò, quoniam post pascha Iesus moratus est in Iudęa cum discipulis suis, vt ca.3. Ioannes scribit, at mora iuxta scripturę vsum in paucis his diebus, qui ad Pentecosten interfluxerunt, intelligi non potest. Eò vel maximè, quòd postquàm Christus moratus in Iudæa est, abiit iterum illa relicta in Galilæam, quemadmodum Ioãnis ca.4. dicitur. Ac rursum, è Galilæa venit Hierusalẽ, quod habes c.5. Quæ omnia tam breui tempore, nisi Christũ cursorẽ faciamus, expediri vix queũt. Caie. sane in quartum Ioannis caput, haud absurda ratione cõputat, Christum in Iudæa post pascha celebratum, in quo vẽdentes eiecit de templo, longam multorũ mensium morã inter posuisse. Non igitur festum illud, quod c. quinto commemoratur, Pentecostes solenne erat. Deinde, quod c. quinto vnum miraculum euãgelista narrarit in pascha patratum, & quod sexto statim capite ad alterũ pascha transierit, omnibus & gestis, & dictis vnius anni intermissis, non ita probabile apparet. Festum ergo illud, in quo paralyticus sanatus est, vt rectè Caietanus existimauit, hyemale fuit. Nihil autem interest, siue dicas fuisse festum dedicationis templi secundi sub Zorobabele, quod celebrabatur tertia die mensis Adar, hoc est, Februarii: siue potius festum sortium, quod Iudæis solenne erat. 14. & 15. die eiusdem postremi mensis. Tunc enim ordine egregio ca.6. sequitur. Erat autem proximum pascha, &c. Sed in huius argumenti confutationem nimis multa diximus.

Ad.5. argumẽtũ. Chry. ho. 35. in Io. Cyr. li. 2. cap. 123. idem ait Tyranus.

In illud. Adhuc quatuor menses sunt, & messis venit.

1. Esdr. 6

Ioan. 6.

Septimo verò argumento libri secundi capit. decimo octauo respondisse videmur. Sed ibi breuiter: nunc vbi proprius est locus, longiore oratione argumẽtum illud refellendum est. Non sunt uerba Hieronymi in eum sensũ intelligẽda, ut existimemus ad ueritatẽ historiæ satis

Ad sextã obiectionem.

esse,si ea,quę auctor affirmat,vera à vulgo esse credãtur: tum etiam cum falsa sunt. Alioqui si ad eam regulã licet scripturæ historias interpretari,diceremus cũ apostolus ait Saulem regnasse.40.annis, eum vulgo loquentẽ hoc,quod fama crebrior haberet dicere voluisse. Quod Beda in 13.caput Actorum Apostolicorũ asseruit, recte ne an secus,aliorum esto iudicium. De tanto quippè viro non libet in præsenti iudicare. Diceremus rursum, Matthæum virum Mariæ Ioseph um appellasse,nõ quod reuera esset,sed ꝙ vulgo esse crederetur: turbarũ quoq; Herodẽ,& omnẽ cum illo Hierosolymam non re quidem,sed opinione vulgi,mortuum deniq;,si ita placet, esse Christum,non verè,sed ad vulgi existimationem apparenter. Certè si consuetudinis scripturarum est, vt opinionem multorũ sic narret historicus,quomodo eo tẽpore ab hominibus credebatur:omnia,quę de Nabuchodonosoro, Dario,Cyro,Alexandro, Sansone,Machabæis scriptura refert,poterit quis inficias ire,quod videlicet auctores sacri ea narrarint,quę vulgo erãt persuasa,nõ quę ipsi vera esse crediderint. Quòd quã sit auditu horribile, ac pertimescendũ,nemo fidelium non videt. Alius est igitur Hieronymi sensus multo sanior & verior, quem ex subiecta partitione facilè lector accipiet. Falsę vulgi opiniones in duplici sunt differentia. Quædam,quę non nisi verbis falsis significari atque exprimi possunt. Vt Christum esse Ioãnem Baptistã,vel Hieremiã,vel vnũ ex prioribus prophetis. Atque huiusmodi opiniones semper auctores sacri ita referunt,vt non ex se,sed ex vulgi nomine retulisse videantur. Aliæ sunt vulgi opiniones falsæ quidem,sed verbis ijs expressæ ac significatę,quæ in sensu aliquo vulgari vera sint. Vt Ioseph esse patrẽ Christi ad vulgi sensum falsum omnino erat, sed verè tamen patèr, & sine falsitate dicebatur. Tum quoniam nutritius erat,tũ quoniã vir matris erat. Et licet vulgi sermone,verè tamẽ prigno filius uocatur, mater nouerca, vitricus pater. In quibus rebus,fateor, vera historiæ lex est, vulgi opinionem exprimere. Nam si de priore rerum genere sermo sit,in historia profana absurdus est,in sacra etiã impius.

Matt. 1.

Hotæ

Vide Bedam li. 1 in Lucã cap. 7.

Sapientes

Sapientes quippè cum vulgo loquuntur ferè, sed nõ sentiunt cum vulgo. Nec mendacij tamen rei sunt, quoniã quæ loquuntur, ea secundum aliquem verbi significatũ vera esse intelligunt. Sic Maria virgo dixit, Pater tuus, & ego dolentes quęrebamus te, sermone vulgi quidem, sed verè tamen. Sic etiam si nullam habuisset interiorẽ admirationem Christus, verè tamen admiratus dici posset, cùm speciem admirantis exhibuit, quemadmodum Beda libro secundo in Lucam cap. 24. exposuit. Sic contristatum Herodem Matthęus, Marcusque dixerũt, qui tristitiam haberet in vultu. In quẽ sensum hypocritas tristitiam simulantes tristes quoq; appellauit Dominus. Vulgata. n. dictione rerum vocabula pro rerũ imaginibus vsurpantur. Tametsi in præscriptis exemplis & Christus, si D. Thomæ credimus, aliquo modo interius admiratus est, & Herodes etiam cõtristatus. Etenim peccatores simul in vitijs tristantur & exultãt, gaudent dolentq;. At de hoc argumento satis. Iam pergamus ad reliqua.

Lu. 2.

Lu. 24.

Matt. 6

Non debuit sanè tantoperè ridere Hieronymus Adami in loco Caluariæ sepulturam: nec nos, viri licet sanctissimi exemplo, historias eiusmodi ridere debemus. Vulgus, video equidem, hisce rebus credendis nimium est facile. Credulitas etiam in optimi cuiusq; mentem facillimè irrepit. At viri quidam excellentes, cùm à vulgi facilitate & credulitate declinant, in aduersum quandoque vitium incurrunt: suntq; tum etiã increduli, cùm in fide nihil est vitij, in incredulitate vitij nonnihil est. Testimonium autem, quod ex Iosue cap. 14. historiæ veteri opponitur, nihil profecto vrget: vtpote cùm nomen Adam eo loco non proprium sit, sed cõmune. * Reddit enim scriptura causam, cur quæ post Hebron, ea ante Cariath Arbah, id est, ciuitas Arbeę dicta sit: quod videlicet Arbah, quem Arbeam 70. vocauere, homo inter gigantes magnus ibi fuerit. Qui sensus prętereà quod scripturę contextui aptissimè iungitur, (quapropter à Chaldeo interprete, Pagnino, alijsque viris clarissimis expressus est) inde etiam facilè probari potest, quod capite eiusdẽ libri decimoquinto Arbah pater Enach fuisse dicitur

Ad. 8. argumẽtũ.

* *Sic oẽs Hebræi testãtur. Sed Hieronymus videns in Hebræo vtroq; modo vocem accipi posse, reliquit ĩ Latina lingua illã eandem Hebræã vocem.*

dicitur:vt prōptum sit cuiq; intelligere,& Arbah nomen fuisse gigantis propriū,à quo Cariath, Arbah nominata sit, & Arbah patrē primūq; fuisse illius terræ gigantum. Omitto hic versionē.70.qui tametsi magnitudinē nō ad Arbah,sed ad ciuitatē retulerunt, vt ea vrbs Metropolis intelligeretur, satis tñ indicarunt Arbah nomen esse gigātis propriū,vnde ciuitas illa suum olim cognomentum acceperit.Itaq; primi parentis in ciuitatè Arbeæ, fuisse sepulchrū,nec ex eo loco neq; aliunde colligitur.Quin illud multò probabilius est,quod publica rerum veterūmemoria prodidit,primū Adā ibi iacere cōditum, vbi secundus etiam sepultus est.De 8.igitur argumento hactenus.

Certè habuerunt aliud exēplar Hebraicum.

Nonum argumentum non solum in Chronographia, sed in scripturarum intelligentia, difficillimam quæstionem habet, quæ auctores nobilissimos in varias sententias traxit. Iosephus sanè.70. illos annos Iudaicę captiuitatis ad primum Cyri annum computauit. Quem secuti sunt Africanus in quinto temporū volumine,Abulēsis nolter in secundum Matthæi cap.quæstione.91. Annius cum Philone suo libr.14.Ioannes Lucidus libr. secundo cap.11.alijque viri graues,& antiqui & iuniores.Nitūtur verò hi scripturæ sacræ clarissimis testimonijs. Primum est Hieremiæ cap.vigesimoquinto inquientis, seruient gentes istæ regi Babylonis.70.annis. Cumque impleti fuerint.70.anni, visitabo super regem Babylonis, &c.Septuaginta ergo anni Iudaicæ captiuitatis iam tunc expleti erant,cum Babylon capta à Persis ac vastata est. At rem hanc primo anno Cyri gestam esse,nemo est qui ignoret. Item Hieremiæ. 29. Cum cœperint impleri in Babylone.70.anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbum meum bonum vt reducam vos ad locum istum. Quam vaticinationem primo Cyri anno fuisse expletā 2.libro. Paral.capit.36. & 1.libro. Esdræ. cap.1.non obscurè traditur. Atque Hieronymus ipse, quamuis alijs in locis aliter senserit,in hunc tamen Hieremiæ locū non potuit cum manifesta veritate pugnare. Nisi, inquit, septuaginta anni expleti fuerint, Cyro regem Persarū laxante captiuos,nequaquam in patriam reuertemini.

Lib. 11. de antt. Iuda.c.1

Hier. 29

Hier.25

A con-

A contraria parte illud primum est, q̃ angelus, qui in Zacharia loquebatur, Vsquequo, ait, nõ misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est. Istum autẽ annum Darij ẽm eundẽ esse, Zacharias c. 1. testatus est: non ergo 70. anni in primo anno Cyri, sed in secundo Darij cõpleti sunt. Quo argumento Clemens, Theodoretus, Eusebius, Hieronymus, Augustinusq; nituntur. Quod verò exponunt quidam, Iste iam 70. annus est, s. iam diu transactus, vix audiri sine molestia potest. Cùm pronomen, Iste, hanc intelligentiam euidentissimè excludat: quæ si pronomẽ abijceretur, esset fortasse probabilis. Deinde 70. illi anni, quos prædixerat Hieremias, non transmigrationis Iudęorum, sed desolationis templi ac ciuitatis intelliguntur. At. 70. desolationis anni nõ sunt ad primum Cyri annum, sed ad ẽm Darij referendi. Annus ergo septuagesimus, de quo est Hieremiæ vaticinatio, non in primo Cyri anno, sed in Darij secundo expletus est. Illud prius, quod in hac argumentatione sumpsimus, ex 2. Paral. c. 36. probari facilè potest, vbi hæc verba scripta sunt. Cunctis diebus desolationis egit sabbatum vsq; dum complerentur. 70. anni, &c. Et Danielis. 9. In anno primo Darij filij Assueri de semine Medorũ, ego Daniel intellexi numerum annorum, de quo factus est sermo Dñi ad Hieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et Hieremiæ. 25. Et erit terra in solitudinem, & in stuporem, & seruient regi Babylonis 70. annis. Anni ergo septuaginta non transmigrationis, sed desolationis intelligendi sunt: vt Iosephus etiam testis est libro de antiqui. 10. cap. 10. & 11. & libro. 1. cont. Appio. Desolationis autem annos nõ in primo anno Cyri, sed in secundo Darij fuisse completos, id enim posteriore loco sumptum est* Esdrę testimonio à Hieronymo comprobatur. Esdras quippè verbis minimè obscuris testimonium perhibet, templum vsque ad Darij tempora deturbatum perstitisse. Septuaginta igitur euersionis annos

Zach. 1.2.

Idem confirmant verba illa, eũ iniuriatis & plangeretis per hos 70. annos, &c.

Transmigrationẽ hic dico, cum, Ioachim spõte dedidit se, translatusq; est in Babylonẽ anno. 8. regni Nabuchodonosori. Quõ Ezechiel. 1. vsurpatus est, ac rectè quidem, vt Hiero. in Hiere. 24. c. annotauit. Nã trãsmigrationis vocẽ scio à Iosepho alijsq; aliter quãdoq; vsurpari.

* *In proœmio super Aggæum libro primo cap. 4. & 5.*

nos non ad primũ Cyri annũ, sed ad Darij ꝑm cõputare debemus. Quibus ex rebus satis profectò intelligitur, quantis oĩno tenebris qõ præsens sacras ét literas circũfundat. Sed in ratione quoq; temporum adeò impedita, & cõplicata est, vt vix aut nullo certè modo expediri, atq; extricari possit. Clemens porrò Alexandrinus à desolationis initio, quod decimonono Nabuchodonosori anno, & Sedechię vndecimo fuisse. 4. Reg 25. scribitur, ad primũ annũ Cyri, quo laxata captiuitas Iudęorũ est, non nisi triginta annos cõputauit. Cui numero, vt dixi, Eusebius, Theodoretus, Hieronymus, Augustinusq; consentiunt. Cuius rei ét illud argumentum est, ꝙ si ad imperium Cyri 70. anni interfluxere, Mardochæus certè ea ætate res tales ac tantas gessisse inuenietur, qua per summam senectutẽ, non dico Rempub. administrare, sed ne inter viuos quidẽ numerari possit. Fuit nanq; ex eorum numero captiuorum, quos cùm Iechonia rege Iuda Nabuchodonosorus transtulit. Quare vel secundùm illos, qui non à desolatione, sed à transmigratione. 70. annos cõputare volunt expleta captiuitate, hoc est, primo Cyri anno, iam Mardochæus erat propemodũ octogenarius. Nisi credamus illum bimum, aut trimum in Chaldæã esse translatum. Sed fac anniculum fuisse. Minimum ergo, vnum & septuaginta annos natus erat, quãdo laxata per Cyrum captiuitas est. Cyrus autem, vt nobilissimus quisque tradit historicus, aut triginta, aut triginta fermè annos imperauit: Cambyses, & Magi imperarunt nouem. In principio itaq; regni Darij Histaspis Mardocęo anni ætatis centum decem accesserant. Ponamus igitur, id

Clemens Alex.

4. Re. 25

Esther 2. & 11.

Clemẽs, Alexandrinus, Eusebius,

Hieronymus, Africanus. 30. annos Cyro tribuunt. Herod. 29. Solus Metasthenes Annia. 24. assignat: sed à Babylone tamẽ expugnata. Itaque re ipsa idem cum cæteris sentit. Confer principium libr. Esth. cum initio capitis tertij. 3. lib. Esd. huius opinionis Ioannes Carion fuit.

Iosephus lib. 11. anti. c. 6. Virũ Esther Longimanũ credidit. Euseb. in Chronicis Memnonem. Iosephum videtur sequi August. lib. 18. de Ciui. cap. 37.

Iosephus. 6. annos solum illi assignat. lib. 11. an. Iud. c. 2. Herodotus li. 3. annos. 7. & menses. 5. cui potius habẽda fides. quoniam eo tempore fuit. Cambyses parum propitius Iudæis fuit, Assuerus multum.

id quod videtur cum ratione pugnare minus, Dariũ fuisse eum, sub quo res Mardochæi gestas scriptura cõplecti tur. Nã illas sub Arthaxerxe Longimano, aut etiam sub Memnone contigisse, vt qui multis annis Dario fuerint posteriores, longè incredibilius est. Nulloverò modo probabile ad Cãbysen filium Cyri, hæc ipsa traducere, qui octo solùm annos tenuit imperium. At post duodecimũ Assueri annũ quædã Mardochæi gesta historia sacra cõmemorat. Non ergo Assuerus ille Cambyses fuit: præsertim cũ huius acta actis illius nullo pacto cohæreãt. Manet ergo, Mardochæum eo ẽt tempore, quo ad centesimum vigesimum secundum annũ vitam perduxerat, non imbecillum, ingraueſcentẽ, senioue confectum: sed solidum, robustum, ac valentẽ in rebus magnis præclarisq; gerendis fuisse versatum. Quod in illis seculis vix credi põt. Vtpotè cùm multo ante nondũ hominũ ætate adeò inclinata, illud propheta dixerit, Si autẽ in potẽtatibus 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor. Quas ob res triginta anni, quos ad primum Cyri Augustinus, Hieronymus, Eusebius, Theodoretus, Clemensque Alexandri. colligunt, historiæ libri Esther magis conuenire, & quadrare videntur: quàm numerus 70. qui aliorum opinione colligitur. Nisi Philonis Anniani fabulis delectamur, qui Mardocheum ait decem & octo annis ætatem Isaaci superasse. Verùm enimuerò Iosephus à decimono no anno Nabuchodonosori, quo anno templum deturbatum euersumque fuisse sacræ literæ produnt, ad finẽ regni Baltasar, cum Babylon à Dario, & Cyro capta est, non solum 70. annos, sed multò etiam plures enumerat, scribit enim Abilamarodachum, Nabuchodonosori filiũ annis 18. imperasse. Niglisarem deinceps annis 40. Laborsordachum post mensibus nouem. Baltasarem deniq; annis 17. Itaque præter annos, quibus à templo vastato Nabuchodonosorus vixit, qui fuere non pauci, septuaginta sex alij, si Iosephus vera dicit, ad primum Cyri interceſſerunt. Berosus autem in 3. libro Chaldæorum nõ

Centesimũ trigesimũ secundum colliges, si à desolatione 70. annos enumeres, vt verè sunt enumerãdi.

Lib. 10. anti. c. 13

Euilmarodach legit Hier. Daniel. Niglisar legit Hieronymus Danie. 5.

A transmigratione Ioachim ad primũ annum Euilmerodachi filij Nabuchodonosori. 37. annos interfluxisse, scribitur. 4. reg. li. cap. 25.

nisi 48.annos à desolatione ad Cyrũ supputat. Nabucho donosorũ nanq; ait.43.annos imperium tenuisse. Huius filiũ Euilmerodachum annos duos. Nigliſar, quẽ maritum sororis Euilmarodachi fuisse tradit, annos quatuor. Laboſordachum Nigliſaris filiũ mẽses nouem. Nabonidum ex eadẽ gente annos 17. cuius postremo anno Babylon à Cyro capta est. Quæ eadẽ fermè cõputatio ex Phœnicum historijs hr̃, quas Iosephus 1. contra Appi. lib. retulit. At Metasthenes à vastatione Hierusalé ad primũ annum Cyri 70. annos computauit in hunc modum. Nabuchodonosorus, qui templum ciuitatemq; vastauit, imperium tenuit 46. annis Euilmerodach filius eius 30. Reg. Assar huius filius 3. Lab Assar, Dach huius frater 6. Balt Assar horum etiam frater 5. Si enim acceperis 26. annos, quibus post euersum tẽplum* Nabuchodonosorus vixit, & illis addideris, 44. quibus Nabuchodonosori filius vnus ac tres nepotes imperarunt, conficies dictum numerum 70. In ratione igitur temporum quæstio hæc valde implicita est, atque ita implicita, vt ne à viris quidem historiæ peritis explicari posse videatur.

Beda ponit mortẽ Nabuch. à 31. anno post emersionẽ Hierosolymorũ. Iosephus li. 10. an. c. 7. scribit Ioakim. 8. anno regni sui fuisse à rege Babylo. captũ. Sed cõtra Dani. 1. dicitur qđ anno 3. regni Ioa Kim venit Nabuchodonosor. quòd aũt eodẽ anno sit captus Eusebius in chronicis docuit

Nam Iudæi, quippè qui Chronographiæ penitus sint ignari, nihil hoc loco, & quęstione valent, nisi mera somnia fingere. In quibus etiã Lyranus est, qui suo arbitratu 70. annos ab 8. Ioa Kim patris Iechonię, ad quartũ Cyri numerauit, tantum vt sententiam suam dicere, nullius grauis auctoris testimonio subnixam, nulla annalium ratione probatam, nullis argumentis persuasam, à sacris etiam literis alienam. Sed hoc in re ambigua ferri pót. Illud quis ferat? quod nonnulli apud Eusebium à 13. anno Iosię ad primum annũ Cyri septuaginta illos annos, de quibus est controuersia, computandos esse astruxerunt. Quid? quòd in hac etiam quæstione illud varium atque irretitum est, quod vel maximè erat explicatu necessarium, vt huius quæstionis difficultas exponeretur. Nẽpè an Balthasar filius Nabuchodonosori fuerit, an nepos an pronepos. Nam si verum est, quod Eusebius ait, Balthasar filium fuisse Nabuchodonosori, fratrem Euilmerodachi: nihil absurdum videtur dicere, cùm negat à demolitione

molitione templi ad primũ Cyri annũ plures quã 50. annos interceſſiſſe. Sin aut idem Nabuchodonoſori non filius, nõ nepos, ſed pronepos fuit: tum verò inter euerſionẽ ciuitatis, & primũ annũ Cyri non niſi triginta annos interfluxiſſe, nullo modo eſt credibile. At fuiſſe pronepotẽ Hieronymus auctoribus Beroſo ac Ioſepho in 5. Danielis caput affirmat. Et refertur de verbo, ſignifi. ca. Nã & rex. Quanquã Ioſephus libro 10. an. cap. 13. Balthaſar nepotẽ Nabuchodonoſori fuiſſe ſcribit. Quod & Metaſthenes Annianus aſſeruit. Quæ omnia idcirco à me tã prolixè ſunt poſita, vt lector intelligat primùm, huius argumenti quęſtio quãtis ſit difficultatibus illigata: deinde ne in re perdifficili ac perobſcura, quã explanare nemo adhuc potuit, ſententiã à me expectet ꝓſpicuã, certã, cõſtantẽ: ſed probabilẽ, veroſimilẽ, minimè abſũdam. *Ioſephus*

Principio igitur illud pono, quod, niſi ego fallor, ſatis abundè probatum eſt, ſeptuaginta annorum initium à deſolatione ſumendum eſſe, non à tranſmigratione, hoc eſt, non ab 8. anno regni Nabuchodonoſor, cũ Ioachim cognomento Iechonias vltro ſe dedidit. 4. reg. 24. ſed ab vndeuigeſimo eiuſdem Nabuchodonoſori, quando Nabuzardan templum, domos, murosque ciuitatis euertit. 4. reg. 25. Id quoniam, vt dixi, ex 2. Para. cap. 36. primo Eſdr. primo, & Hieremiæ 25. oſtenſum eſt, ſuperuacaneum exiſtimo, ſi eadem iterum reſumantur. At Caietanus in 2. para. 36. caput contrà dicit à Iechoniæ trãſmigratione 70. annos computari oportere, quod Hieremias. cap. 29. ijs, qui cum Iechonia translati ſunt, ait: cũ cœperint impleri in Babylone. 70. anni viſitabo vos, & ſuſcitabo, &c. Verùm ſatis expeditum eſt, ea quæ cap. 29. dicuntur, ad ſenſum capitis 25. eſſe referẽda. Non enim, inquit, Cum cœperint in vobis impleri 70. anni, ſed, Cũ cœperint impleri. 70. anni, illi ſcilicet, quos prædixerat, Perſcipuum eſt autem 70. annos capitis 25. deſolationis intelligẽdos eſſe. Tum quoniam omni populo Iudęæ loquitur, vt patet ex initio capitis. Tum quoniam per trãſmigrationem Iechoniæ non eſt facta vniuerſa terra illa in ſolitudinẽ & ſluporem. Tum quoniam ſtatim ſub- 4. Re. 24. 2. Paral. 36. Hie. 25.

ditur, Et seruient omnes gentes istæ regi Babylonis 70 annis. Si autem soli illi, qui cum Iechonia cõmigrarũt, 70. annis seruierunt, quomodo omnibus dicitur, Et seruient omnes gentes istę, &c? Nempè etiã vicinę Hierusalem, &c. Quid? quòd etiam si solitudinis fuissent 70. anni: desolationis tamen nõ fuerunt si à trasmigratione Iechoniæ computamus? Aliud quippe est solitudo, aliud desolatio. Non ergo. 70. anni à transmigratione Iechoniæ numerandi sunt. Quamobrem qui, vel à 13. anno Iosiæ, vel etiam ab 8. Ioakim, aut à tertio quoq; huius cõputare 70. annos incipiunt, eos equidem ab hac disputatione, multò magis remouendos existimo.

Aliud est solitudo, aliud desolatio.

Primũ itaq; fundamentum præclarè iactum est. Deinde non mihi sanè verosimile fit, à desolatione ad primũ Cyri annũ nõ nisi annos triginta interfluxisse, quos Eusebius, & qui Eusebio cõsentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Augustinus numerét necesse est, si ad secũdũ annũ Darij Histaspis, septuagesimi anni absolutionem trahãt. Cõstat siquidẽ Nabuchodonosorũ patrem Euilmerodachi ad quadragesimumquintũ annũ imperiũ perduxisse. Quos illi verè Metasthenes Annianus tribuit. A trãsmigratione. n. Iechoniæ ad primũ annũ Euilmerodach. 37. anni effluxerunt. 4. reg. 25. & Hieremiæ 25. Iã ergo Nabuchodonosorus hos triginta septem annos imperauit. His si addas 8. annos, quos ante regnarat 4. re 24. annos quinq; & quadraginta conficies. Nec huic sententiæ repugnat Hieronymus, qui in Dani. 5. caput Nabuchodonosorũ ait annis tribus & quadraginta regnasse. Quã sententiã ex Iosepho accepit. 1. contra Appionẽ libro, Iosephus verò à Beroso in 3. li. Chaldaicorum. Cõputat nanq; annos integros, non integros excludit. Qui mos est auctoribus profanis sacrisq; familiaris. Sic Hieremiæ 23. scribitur, primũ Nabuchodonosori annũ, eundẽ regis Ioakim fuisse quartũ. Cũ tamen anno tertio Ioacim regis Iuda. Nabuchodonosor rex Babylonis in Hierusalẽ venerit, & obsederit eã. Daniel. primo. Eodẽ aũt tertio anno Ioacim, Iudæã captã à rege Babylonis Eusebius ẽt in Chronicis auctor est Annus ergo ter-

Alij Hidaspim vocant.

tius

tius Ioacim primus erat Nabuchodonosori, sed nõ integer: annus verò Ioacim 4. idẽ Nabuchodonosori primus integer fuit. Nos porrò annos Nabuchodonosor 45. licet non oẽs integri fuerint, numeramus. Sicq; de annis non integris in tota hac disputatione loquimur. Vnde error Eusebij coarguitur, qui nõ nisi 38. annos imperij Nabuchodonosoro assignauit. Ponit.n. illius mortẽ anno à desolatione 19. cùm in vigesimosexto ponenda esset, si verũ est, vt verũ est certè, Nabuchodonosorum post desolationẽ 26. annos imperiũ tenuisse. Nã à 19. anno, in quo tẽplũ vastatum est, ad 45. ad quẽ Nabuchodonosorus vitã regnumq; perduxit, anni sex, & viginti cõputantur. Itẽ si à 37. annis quos à transmigratione Ioachim Nabuchodonosorus vixit, vndecim ademeris, quibus regnauit Sedechias 26. annos pariter supputabis. Atq; hinc etiã error alter Eusebij refellitur, qui Euilmerodacho cæterisq; Nabuchodonosori posteris quatuor duntaxat annos imperij reliquit, aut plurimùm 6. neq; eos integros tñ. Certè si à desolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerẽtur, cum viginti sex ex illis Nabuchodonosoro accesserint, quatuor solùm aut quinq; restant, quos Euilmerodacho, Neglisari, Labosardacho, Balthasari, impartiamur. Hos.n. Nabuchodonosoro ordine successisse non Iosephus mõ affirmat, verùm & Hieronymus Berosum prodidisse consentit. Quę res omnino mihi magnam admirationẽ mouet. Quid.n. causæ Hieronymo fuerit, equidẽ nõ intelligo, vt Berosо Iosephoq; consentiens Balthasar Nabuchodonosori pronepotem fuisse crediderit, & cum Eusebio tñ à fine regni Nabuchodonosori ad primum Cyri annum adeò paucos annos computarit. Eusebius enim excusari fortè potest, qui Balthasar fratrem Euilmerodachi fuisse, filiũ verò Nabuchodonosori existimauit. Sed cur Eusebiũ excusem? Cum Matthæus dicat Iechoniam post transmigrationem Babylonis genuisse Salathiel, Salathiel autem Zorobabel. Hic autem in primo anno Cyri iam grandior erat, cum esset dux & princeps Iudæorum. At ne intelligi quidem potest, Iechoniam in tam paucis annis ab Eusebio computatis, nepotem

Danie. 5

Matt. 1.

adeò

adeò adultum habuisse. Non ergo à desolatione ad remi grationem 30. solùm anni interceſſerunt. His duabus cõclusionibus illã adijcio, A desolatione ad primũ Cyri annum 70. annos interceſſisse. Quã ego conclusionẽ negare nõ queo, cùm 25. c. Hieremiæ & 36. 2. Parali. diligenter expendo. Si quis aũt his scripturæ testimonijs aptè ac probabiliter respondebit, cum eo equidẽ non magno perè cõtenderim. Mihi profectò, vt dixi, nulla via explicãdorum eorũ testimoniorum apparet, nisi planè consentiendo, q̃ ad primum annum Cyri 70. desolationis anni interfluxerunt. Intelligo autẽ quosdam rei huius summam ita distinguere, vt captiuitatis septuaginta annos à transmigratione ad primum annum Cyri computẽt: at in secundo Darij anno septuaginta desolationis absoluant. Quod si verum esset, discrepantium opinionum probabilis sanè concordia esset inuenta. Sed nihil falsius, inuenio, cùm ad veritatem cępi reuocare rationẽ. Transmigratio. n. fuit in anno Nabuchodonosori octauo, vt 4. Reg. lib. c. 24. scribitur. Desolatio verò in eiusdẽ Regis anno vndeuigesimo facta est, 4. Regum 25. Vastatio ergo post vndecim annos transmigrationi succeſſit. A primo aũt anno Cyri ad Darij secundũ, sine cõtrouersia plures q̃ triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri potest, vt à transmigratione Iechoniæ ad primum annum Cyri 70. anni, à desolatione item ad annum Darij secundũ, septuaginta alij numerentur. Quocirca varijs dissentientium auctorum sententijs omissis, ad argumẽta cum tertia hac cõclusione pugnantia respondeamus.

vide Theodore. in 1. Zacha. cap.

4. Re. 24

4. Re. 25

Obijcitur primùm, quòd angelus apud Zachariam, cũ de secundo Darij anno loqueretur: iste (ait) iam septuagesimus annus est. Cui nos argumento ante omnia respondemus, locum illum ab interprete Chaldęo sanctęq; Pagnino, multò aliter atque ad scripturę sensum, fortasse aptius fuisse conuersum. Horum porrò versio sic habet. Vsquequo Domine non misereberis Hierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es istis septuaginta annis? Nimirum enim apud Hebræus interrogatio non in illius orationis medio rumpitur, sed ad finem continẽti

Zacha. 1.

sermone

sermone produci potest. Qua ex re fit, vt in editione nostra, tametsi oratio diuisa est, duę tamẽ interrogationes in vna angeli querimonia intelligantur. Quarum prior illa sit, Vsquequo Domine non misereberis Hierusalẽ & vrbiũ Iuda, quibus iratus es? Posterior illa, Iste septuagesimus annus est? Quasi angelus in hunc modum conquereretur: Itane Domine promissionis tuæ oblitus es? Nũ iste est septuagesimus annus, quem scilicet & tu nobis tãta benignitate promiseras, & nos à te tam ardenti desiderio expectabamus? Ecquid nobis confert laxata captiuitas, facultas concessa & tempium extruẽdi & ciuitatem, si illud euersus, hęc vastata perseuerat? Nec verò insolitũ est, vt quædam passim sine nota interrogandi proferantur, quæ rectius aliter enunciarentur. Habes exemplum, vt cætera omittam, in epistola ad Romanos capite octauo, cuius nos particulam sic pronunciare solemus, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui cõdẽnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextta Dei, qui ẽt interpellat pro nobis. *Rom. 8.*

At Augustinus rectissimè indicat, sic legi ac proferri oportere. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? vt tacitè respondeatur, non. Et itẽ, quis est qui condẽnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui ẽt interpellat pro nobis? Quasi dicat, absit. Quo in loco vides percunctationibus duabus duas interrogationes adiunctas, cum multũ habere venustatis tũ acrimoniæ plurimũ. Quod ego idẽ in præsenti de angeli querela sentio. Maior quippè vis in illa inerit, si duabus interrogationibus cõtinebitur. Sed fac nihil hic percũctatione quęsitum. An ne idcirco nihil est, quod non dolore expressum videatur? Puto equidẽ, nec absurdè puto, illa quasi dolentis ac deiecti animi verba esse, quæ nihil minus conquestione depressa, quàm sublata interrogatione significent. Id quò meliùs intelligatur, exemplis etiã scripturæ illustrandum est: quæ apertè mihi rem totã vidẽtur exponere. Hieremias primùm duas quoq; querelæ eiusdẽ partes faciat: quarũ vna interrogationẽ habet, altera nõ habet. Quare, (inquit,) via impiorũ *3. de doctr. Christian. c. 3*

Hier. 12

prospe-

prosperatur, benè est omnibus qui pręuaricantur & iniq̃ agunt? Plantasti eos & radicẽ miserunt, proficiunt & faciunt fructũ. Simillimum ex Habacuc exẽplum proferam. Quare (ait) nõ respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile nõ habens principem. Nũ Prophetę hi aliud conquestione atq; interrogatione denotarunt? Num quicquam asseruere dum quæruntur? Non certè plus q̃ dum interrogãt. Ad eundẽ ergo modum angelum in Zacharia duas suæ querimoniæ particulas fecisse intelligo: quarum prior per interrogationẽ expressa sit, posterior per conquestionẽ. Non itaq; asserit, illum annum, in quo loquitur, septuagesimũ à desolatione esse: sed istum tã promissum, tã desideratum, iã diu præterijsse cõqueritur. Nihil.n. vt modò diximus, cum querendo exprimit, nisi quod interrogando expressisset. Irã Dei, scilicet, vltra tempus præfinitũ trahi, illa interrogatione questus est, Vsque quo nõ misereberis. Misericordiã item plus nimio differri questus est, illam conquestionem adijciens, Iste septuagesimus annus est. Quod non vultu asserentis, sed flentis, voce videlicet queribunda, proferendũ est. Verùm de Zacharię testimonio satis. Opponitur deinde, q; anni septuaginta non captiuitatis, sed euersionis numerandi sunt. Id quod nos libentissimè cõcedimus. Sed septuaginta euersionis annos nõ in primo Cyri, sed in Darij secundo expletos esse: id verò cõstantissimè pernegamus, nõ nostra opinione nos, sed scripturę testimonio freti. At inquis: Tẽplum vsq; ad Darij 6m annum deiectũ euersumq; permãsit. Si nihil tẽpli factum intelligis: falsum est. Cùm in primis Cyri annis altare fuerit extructũ, tẽpliq; fundamenta iacta, vt 1. Esd. lib. c. 3. & 5. scribitur. Sin tẽplum ais non fuisse Cyro regnante perfectum. Ita est sanè. Sed ne vsq; ad Darij sextum quidẽ annum perfectum est, quẽadmodum 1. Esd. lib. cap. 6. legimus. Quin Iosephus memorię prodidit, tẽplum vsq; ad nonũ annum Darij non fuisse omni ex parte expletum. Cui opinioni Iudæi consentientes 46. annis aiunt tẽplum ædificatum. Atque idem Iosephus libro eod. cap. 5. tradit,

templum

Habac. 1

Zach. 1.

Dan. 1.

2. Pa. 26 & 1. Esdræ. 1.

11. lib. antiq. ca. 4.

Ioan. 2.

tẽplum ne anno quidẽ Xerxis 25. esse suis numeris oĩbus absolutum. Quocirca si demolitio tẽpli tandiù perduras se intelligitur, quãdiu informatum illud atq; imperfectũ mansit: nimirùm septuaginta anni non iã ad fm, sed ad sextum, vel nonum Darij, vel etiã 25. Xerxis numerabuntur. Quid q̃ 70. anni vastitatis nõ mõ tẽpli, sed vrbis etiã intelligendi sunt? Ego (inquit) intellexi numerum annorum, de quo factus est sermo ad Hieremiã ꝓphetã, vt cõplerẽt desolationis Hierusalẽ 70. anni. Si igitur ad eum modum annos vastitatis accipimus, cùm Hierusalẽ in 20. etiã Arthaxerxis anno adhuc deserta pstiterit, muri dissipati, portę cõsumptę, vt 2. Esdr. c. 2. habes, dicemus vtiq; 70. illos annos ad Neemiæ quoq; tẽpora protrahendos, cũ ciuitas ab eo est per Arthaxerxis imperiũ instaurata. Nos ergo, tametsi in secundo, vel saltẽ tertio Cyri anno tẽpli fabricã inchoatã esse credimus, 70. tamẽ euersionis annos tunc expletos arbitramur, nõ quando tẽplum, aut incœptũ, aut consummatũ est: sed quando Iudæis est laxata captiuitas dataq́; adeò facultas, vt in patrium solũ remigrarent, altare extruerent, fabricarent tẽplum, ciuitatẽ reficerent, ruinas implerent. Quem omnino sensum, vt diximus, à sacris videmur literis accepisse: quæ verbũ Hieremię primo Cyri anno impletum esse tradiderunt.

Dani. 9.

In secũdo anno Cyri templi fundamẽta posita. Iosephus. 1. cõ Appi. libr. tradit.

At Mardochæi ętas, imò potius res pręclarę gestæ cum nostra opinione dissentiunt. Nam si tanta fuit, quantam ex nobis aduersarij colligunt: non modò summa sed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cuius argumenti responsio illa, quæ à viris doctissimis accepta est, non est omnino contemnenda. Ecquid enim absurdi est, si illis adhuc seculis homo vnus aut alter ętate, temperamento, corporis animiq́; vigore, longè reliquis sui temporis senibus antecelluerit, cum etiamnum quidam sint, quorum in summa senectute, nec ingenium, nec memoria, nec cæteræ animi vires nõ modò labefactatæ, sed ne extenuatę quidem videantur? Atque hac responsione illud quoq; argumentum diluitur, q̃ ex Aggæi 2. trahi potest. Quis in vobis (inquit) est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? &c.

Cui ego libenter assentio. 2. Pa. 36 1. Esd. 1.

Aggei. 2.

In

nisi 48.annos à desolatione ad Cyrũ supputat. Nabuchodonosorũ nanq; ait.43.annos imperium tenuisse. Huius filiũ Euilmerodachum annos duos. Nigliſar, quẽ maritum sororis Euilmarodachi fuisse tradit, annos quatuor. Labosordachum Nigliſaris filiũ mẽses nouem. Nabonidum ex eadẽ gente annos 17. cuius postremo anno Babylon à Cyro capta est. Quæ eadẽ fermè cõputatio ex Phęnicum historijs hr̃, quas Iosephus 1. contra Appi. lib. retulit. At Metasthenes à vastatione Hierusalẽ ad primũ annum Cyri 70. annos computauit in hunc modum. Nabuchodonosorus, qui templum ciuitatemq; vastauit, imperium tenuit 46. annis Euilmerodach filius eius 30. Reg. Assar huius filius 3. Lab Assar, Dach huius frater 6. Balt Assar horum etiam frater 5. Si enim acceperis 26. annos, quibus post euersum tẽplum* Nabuchodonosorus vixit, & illis addideris, 44. quibus Nabuchodonosori filius vnus ac tres nepotes imperarunt, conficies dictum numerum 70. In ratione igitur temporum quæstio hæc valde implicita est, atque ita implicita, vt ne à viris quidem historiæ peritis explicari posse videatur.

Beda ponit mortẽ Nabuch. à 31. anno post euersionẽ Hierosolymorũ. Iosephus li. 10. an. c. 7. scribit Ioakim. 8. anno regni sui fuisse à rege Babylo. captũ. Sed cõtra Dani. 1. dicitur qđ anno 3. regni Ioakim vevit Nabuchodonosor. quòd aũt eodẽ anno sit captus Eusebius in chronicis docuit

Nam Iudæi, quippè qui Chronographiæ penitus sint ignari, nihil hoc loco, & quęstione valent, nisi mera somnia fingere. In quibus etiã Lyranus est, qui suo arbitratu 70. annos ab 8. Ioakim patris Iechonię, ad quartũ Cyri numerauit, tantum vt sententiam suam dicere, nullius grauis auctoris testimonio subnixam, nulla annalium ratione probatam, nullis argumentis persuasam, à sacris etiam literis alienam. Sed hoc in re ambigua ferri põt. Illud quis ferat? quod nonnulli apud Eusebium à 13. anno Iosię ad primum annũ Cyri septuaginta illos annos, de quibus est controuersia, computandos esse astruxerunt. Quid? quòd in hac etiam quæstione illud varium atque irretitum est, quod vel maximè erat explicatu necessarium, vt huius quæstionis difficultas exponeretur. Nẽpè an Balthasar filius Nabuchodonosori fuerit, an nepos an pronepos. Nam si verum est, quod Eusebius ait, Balthasar filium fuisse Nabuchodonosori, fratrem Euilmerodachi: nihil absurdum videtur dicere, cùm negat à demolitione

molitione templi ad primũ Cyri annũ plures quã 50. annos interceſſiſſe. Sin aut idem Nabuchodonoſori non filius, nõ nepos, ſed pronepos fuit: tum verò inter euerſionẽ ciuitatis, & primũ annũ Cyri non niſi triginta annos interfluxiſſe, nullo modo eſt credibile. At fuiſſe pronepotẽ Hieronymus auctoribus Beroſo ac Ioſepho in 5. Danielis caput affirmat. Et refertur de verbo. ſignifi. ca. Nã & rex. Quanquã Ioſephus libro 10. an. cap. 13. Balthaſar nepotẽ Nabuchodonoſori fuiſſe ſcribit. Quod & Metaſthenes Annianus aſſeruit. Quæ omnia idcirco à me tã prolixè ſunt poſita, vt lector intelligat primùm, huius argumenti quęſtio quãtis ſit difficultatibus illigata: deinde ne in re perdifficili ac perobſcura, quã explanare nemo adhuc potuit, ſententiã à me expectet ꝓſpicuã, certã, cõſtantẽ: ſed probabilẽ, veroſimilẽ, minimè abſũdam. Ioſephus

Principio igitur illud pono, quod, niſi ego fallor, ſatis abundè probatum eſt, ſeptuaginta annorum initium à deſolatione ſumendum eſſe, non à tranſmigratione, hoc eſt, non ab 8. anno regni Nabuchodonoſor, cũ Ioachim cognomento Iechonias vltrò ſe dedidit. 4. reg. 24. ſed ab vndeuigeſimo eiuſdem Nabuchodonoſori, quando Nabuzardan templum, domos, murosque ciuitatis euertit. 4. reg. 25. Id quoniam, vt dixi, ex 2. Para. cap. 36. primo Eſdr. primo, & Hieremiæ 25. oſtenſum eſt, ſuperuacaneum exiſtimo, ſi eadem iterum reſumantur. At Caietanus in 2. para. 36. caput contrà dicit à Iechoniæ trãſmigratione 70. annos computari oportere, quod Hieremias. cap. 29. ijs, qui cum Iechonia translati ſunt, ait: cũ cœperint impleri in Babylone. 70. anni viſitabo vos, & ſuſcitabo, &c. Verùm ſatis expeditum eſt, ea quæ cap. 29. dicuntur, ad ſenſum capitis 25. eſſe referẽda. Non enim, inquit, Cum cœperint in vobis impleri 70. anni, ſed, Cũ cœperint impleri. 70. anni, illi ſcilicet, quos prædixerat, Perſcipuum eſt autem 70. annos capitis 25. deſolationis intelligẽdos eſſe. Tum quoniam omni populo Iudęæ loquitur, vt patet ex initio capitis. Tum quoniam per trãſmigrationem Iechoniæ non eſt facta vniuerſa terra illa in ſolitudinẽ & ſtuporem. Tum quoniam ſtatim ſub-

4. Re. 24

2. Paral. 36. Hie. 25.

ditur, Et seruient omnes gentes istæ regi Babylonis 70 annis. Si autem soli illi, qui cum Iechonia cõmigrarũt, 70. annis seruierunt, quomodo omnibus dicitur, Et seruient omnes gentes istę, &c? Nempè etiã vicinę Hierusalem, &c. Quid? quòd etiam si solitudinis fuissent 70. anni: desolationis tamen nõ fuerunt si à trasmigratione Iechoniæ computamus? Aliud quippe est solitudo, aliud desolatio. Non ergo. 70. anni à transmigratione Iechoniæ numerandi sunt. Quamobrem qui, vel à 13. anno Iosiæ, vel etiam ab 8. Ioakim, aut à tertio quoq; huius cõputare 70. annos incipiunt, eos equidem ab hac disputatione, multò magis remouendos existimo.

Aliud est solitudo, aliud desolatio.

Primũ itaq; fundamentum præclarè iactum est. Deinde non mihi sanè verosimile fit, à desolatione ad primũ Cyri annũ nõ nisi annos triginta interfluxisse, quos Eusebius, & qui Eusebio cõsentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Augustinus numerét necesse est, si ad secũdũ annũ Darij Histaspis, septuagesimi anni absolutionem trahãt. Cõstat siquidẽ Nabuchodonosorũ patrem Euilmerodachi ad quadragesimumquintũ annũ imperiũ perduxisse. Quos illi verè Metasthenes Annianus tribuit. A trãsmigratione. n. Iechoniæ ad primũ annũ Euilmerodach. 37. anni effluxerunt. 4. reg. 25. & Hieremiæ 25. Iã ergo Nabuchodonosorus hos triginta septem annos imperauit. His si addas 8. annos, quos ante regnarat 4. re 24. annos quinq; & quadraginta conficies. Nec huic sententiæ repugnat Hieronymus, qui in Dani. 5. caput Nabuchodonosorũ ait annis tribus & quadraginta regnasse. Quã sententiã ex Iosepho accepit. 1. contra Appionẽ libro, Iosephus verò à Berosо in 3. li. Chaldaicorum. Cõputat nanq; annos integros, non integros excludit. Qui mos est auctoribus profanis sacrisq; familiaris. Sic Hieremiæ 23. scribitur, primũ Nabuchodonosori annũ, eundẽ regis Ioakim fuisse quartũ. Cũ tamen anno tertio Ioacim regis Iuda. Nabuchodonosor rex Babylonis in Hierusalẽ venerit, & obsederit eã. Daniel. primo. Eodẽ aũt tertio anno Ioacim, Iudæã captã à rege Babylonis Eusebius ẽt in Chronicis auctor est Annus ergo tertius

Alij Hidaspim vocant.

eius Ioacim primus erat Nabuchodonosori, sed nõ integer: annus verò Ioacim 4. idẽ Nabuchodonosori primus integer fuit. Nos porrò annos Nabuchodonosor 45. licet non oẽs integri fuerint, numeramus. Sicq; de annis non integris in tota hac disputatione loquimur. Vnde error Eusebij coarguitur, qui nõ nisi 38. annos imperij Nabuchodonosoro assignauit. Ponit. n. illius mortẽ anno à desolatione 19. cùm in vigesimosexto ponenda esset, si verũ est, vt verũ est certè, Nabuchodonosorum post desolationẽ 26. annos imperiũ tenuisse. Nã à 19. anno, in quo tẽplũ vastatum est, ad 45. ad quẽ Nabuchodonosorus vitã regnumq; perduxit, anni sex, & viginti cõputantur. Itẽ si à 37. annis quos à transmigratione Ioachim Nabuchodonosorus vixit, vndecim ademeris, quibus regnauit Sedechias 26. annos pariter supputabis. Atq; hinc etiã error alter Eusebij refellitur, qui Euilmerodacho cæterisq; Nabuchodonosori posteris quatuor duntaxat annos imperij reliquit, aut plurimùm 6. neq; eos integros tñ. Certè si à desolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerẽtur, cum viginti sex ex illis Nabuchodonosoro ac cesserint, quatuor solùm aut quinq; restant, quos Euilmerodacho, Neglisari, Labosardacho, Balthasari, impartiamur. Hos. n. Nabuchodonosoro ordine succesisse non Iosephus mõ affirmat, verùm & Hieronymus Berosum prodidisse consentit. Quę res omnino mihi magnam admirationẽ mouet. Quid. n. causæ Hieronymo fuerit, equidẽ nõ intelligo, vt Beroso Iosephoq; consentiens Balthasar Nabuchodonosori pronepotem fuisse crediderit, & cum Eusebio tñ à fine regni Nabuchodonosori ad primum Cyri annum adeò paucos annos computarit. Eusebius enim excusari fortè potest, qui Balthasar fratrem Euilmerodachi fuisse, filiũ verò Nabuchodonosori existimauit. Sed cur Eusebiũ excusem? Cum Matthæus dicat Iechoniam post transmigrationem Babylonis genuisse Salathiel, Salathiel autem Zorobabel. Hic autem in primo anno Cyri iam grandior erat, cum esset dux & princeps Iudæorum. At ne intelligi quidem potest, Iechoniam in tam paucis annis ab Eusebio computatis, nepotem

Danie. 1

Matt. 1.

adeò

adeò adultum habuisse. Non ergo à desolatione ad remi grationem 30. solùm anni intercesserunt. His duabus cõclusionibus illã adijcio, A desolatione ad primũ Cyri annum 70. annos interceſſisse. Quã ego conclusioné negare nõ queo, cùm 25. c. Hieremiæ & 36. 2. Parali. diligenter expendo. Si quis aũt his scripturæ testimonijs aptè ac probabiliter respondebit, cum eo equidé non magno perè cõtenderim. Mihi profectò, vt dixi, nulla via explicãdorum eorũ testimoniorum apparet, nisi planè consentiendo, q; ad primum annum Cyri 70. desolationis anni interfluxerunt. Intelligo autẽ quosdam rei huius summam ita distinguere, vt captiuitatis septuaginta annos à transmigratione ad primum annum Cyri computẽt: at in secundo Darij anno septuaginta desolationis absoluant. Quod si verum esset, discrepantium opinionum probabilis sanè concordia esset inuenta. Sed nihil falsius, inuenio, cùm ad veritatem cępi reuocare rationé. Transmigratio. n. fuit in anno Nabuchodonosori octauo, vt 4. Reg. lib. c. 24. scribitur. Desolatio verò in eiusdẽ Regis anno vndeuigesimo facta est, 4. Regum 25. Vastatio ergo post vndecim annos transmigrationi succeſſit. A primo aũt anno Cyri ad Darij secundũ, sine cõtrouersia plures q̃ triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri potest, vt à transmigratione Iechoniæ ad primum annum Cyri 70. anni, à desolatione item ad annum Darij secundũ, septuaginta alij numerentur. Quocirca varijs dissentientium auctorum sententijs omissis, ad argumẽta cum tertia hac cõclusione pugnantia respondeamus.

vide Theodore. in 1. Zacha. cap.

4. Re. 24

4. Re. 25

Obijcitur primùm, quòd angelus apud Zachariam, cũ de secundo Darij anno loqueretur: Iste (ait) iam septuagesimus annus est. Cui nos argumento ante omnia respondemus, locum illum ab interprete Chaldęo sancteq; Pagnino, multò aliter atque ad scripturę sensum, fortasse aptius fuisse conuersum. Horum porrò versio sic habet. Vsquequo Domine non misereberis Hierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es istis septuaginta annis? Nimirum enim apud Hebræus interrogatio non in illius orationis medio rumpitur, sed ad finem continẽti sermone

Zacha. 1.

sermone produci potest. Qua ex re fit, vt in editione nostra, tametsi oratio diuisa est, duę tamẽ interrogationes in vna angeli querimonia intelligantur. Quarum prior illa sit, Vsquequo Domine non misereberis Hierusalẽ & vrbiũ Iuda, quibus iratus es? Posterior illa, Iste septuagesimus annus est? Quasi angelus in hunc modum conqueretur: Itane Domine promissionis tuæ oblitus es? Nũ iste est septuagesimus annus, quem scilicet & tu nobis tãta benignitate promiseras, & nos à te tam ardenti desiderio expectabamus? Ecquid nobis confert laxata captiuitas, facultas concessa & tempium extruẽdi & ciuitatem, si illud euersus, hęc vastata perseuerat? Nec verò insolitũ est, vt quædam passim sine nota interrogandi proferantur, quæ rectius aliter enunciarentur. Habes exemplum, vt cætera omittam, in epistola ad Romanos capite octauo, cuius nos particulam sic pronunciare solemus, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui cõdẽnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextta Dei, qui ẽt interpellat pro nobis. *Rom. 8.* At Augustinus rectissimè indicat, sic legi ac proferri oportere. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? vt tacitè respondeatur, non. Et itẽ, quis est qui condẽnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui ẽt interpellat pro nobis? Quasi dicat, absit. Quo in loco vides percunctationibus duabus duas interrogationes adiunctas, cum multũ habere venustatis tũ acrimoniæ plurimũ. Quod ego idẽ in præsenti de angeli querela sentio. Maior quippè vis in illa inerit, si duabus interrogationibus cõtinebitur. Sed fac nihil hic percũctatione quęsitum. An ne idcirco nihil est, quod non dolore expressum videatur? Puto equidẽ, nec absurdè puto, illa quasi dolentis ac deiecti animi verba esse, quæ nihil minus conquestione depressa, quàm sublata interrogatione significent. Id quò meliùs intelligatur, exemplis etiã scripturæ illustrandum est: quæ apertè mihi rem totã vidẽtur exponere. Hieremias primùm duas quoq; querelæ eiusdẽ partes faciat: quarũ vna interrogationẽ habet, altera nõ habet. Quare, (inquit,) via impiorũ *3. de doctr. Christian. c. 3* *Hier. 12.*

prospe-

prosperatur, benè est omnibus qui prꝙuaricantur & iniq̃ que agunt? Plantasti eos & radicẽ miserunt, proficiunt & faciunt fructũ. Simillimum ex Habacuc exẽplum profe-
Habac. 1 ram. Quare (ait) nõ respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile nõ habens principem. Nũ Prophetę hi aliud conquestione atq; interrogatione denotarunt? Num quicquam asseruere dum quæruntur? Non certè plus q̃ dum interrogãt. Ad eundẽ ergo modum angelum in Zacharia duas suæ querimoniæ particulas fecisse intelligo: quarum prior per interrogationẽ expressa sit, posterior per conquestionẽ. Non itaq; asserit, illum annum, in quo loquitur, septuagesimũ à desolatione esse: sed istum tã promissum, tã desideratum, iã diu præterijsse cõ queritur. Nihil. n. vt modò diximus, cum querendo expri-
Zach. 1. mit, nisi quod interrogan do expressisset. Irã Dei, scilicet, vltra tempus præfinitũ trahi, illa interrogatione questus est, Vsque quo nõ misereberis. Misericordiã item plus nimio differri questus est, illam conquestionem adijciens, Iste septuagesimus annus est. Quod non vultu asserentis, sed flentis, voce videlicet queribunda, proferendũ est. Verùm de Zacharię testimonio satis. Opponitur deinde, q̃ anni septuaginta non captiuitatis, sed euersionis numerandi sunt. Id quod nos libentissimè cõcedimus. Sed septuaginta euersionis annos nõ in primo Cyri, sed in Darij secundo expletos esse: id verò cõstantissimè perne-
Dan. 1. gamus, nõ nostra opinione nos, sed scripturę testimonio
2. Pa. 26 freti. At inquis: Tẽplum vsq; ad Darij ẽm annum deiec-
& 1. Esdræ. 1. tũ euersumq́; permãsit. Si nihil tẽpli factum intelligis: falsum est. Cùm in primis Cyri annis altare fuerit extructũ, tẽpliq́; fundamenta iacta, vt 1. Esd. lib. c. 3. & 5. scribitur. Sin tẽplum ais non fuisse Cyro regnante perfectum. Ita est sanè. Sed ne vsq; ad Darij sextum quidẽ annum perfectum est, quẽadmodum 1. Esd. lib. cap. 6. legimus.
11. lib. antiq. ca. 4. Ioan. 2. Quin Iosephus memorię prodidit, tẽplum vsq; ad nonũ annum Darij non fuisse omni ex parte expletum. Cui opinioni Iudæi consentientes 46. annis aiunt tẽplum ædificatum. Atque idem Iosephus libro cod. cap. 5. tradit,

templum

tẽplum ne anno quidẽ Xerxis 25. esse suis numeris oĩbus absolutum. Quocirca si demolitio tẽpli tandiù perduras se intelligitur, quãdiu informatum illud atq; imperfectũ mansit: nimirùm septuaginta anni non iã ad fm, sed ad sextum, vel nonum Darij, vel etiã 25. Xerxis numerabuntur. Quid q; 70. anni vastitatis nõ mõ tẽpli, sed vrbis etiã intelligendi sunt? Ego (inquit) intellexi numerum annorum, de quo factus est sermo ad Hieremiã ,pphetã, vt cõplerent desolationis Hierusalẽ 70. anni. Si igitur ad eum modum annos vastitatis accipimus, cùm Hierusalẽ in 20. etiã Arthaxerxis anno adhuc deserta pstiterit, muri dissipati, portę cõsumptę, vt 2. Esdr. c. 2. habes, dicemus vtiq; 70. illos annos ad Neemiæ quoq; tẽpora protrahendos, cũ ciuitas ab eo est per Arthaxerxis imperiũ instaurata. Nos ergo, tametsi in secundo, vel saltẽ tertio Cyri anno tẽpli fabricã inchoatã esse credimus, 70. tamẽ euersionis annos tunc expletos arbitramur, nõ quando tẽplum, aut incœptũ, aut consummatũ est: sed quando Iudæis est laxata captiuitas dataq; adeò facultas, vt in patrium solũ remigrarent, altare extruerent, fabricarent tẽplum, ciuitatẽ reficerent, ruinas implerent. Quem omnino sensum, vt diximus, à sacris videmur literis accepisse: quæ verbũ Hieremię primo Cyri anno impletum esse tradiderunt.

Dani. 9.

In secũdo anno Cyri templi fundamẽta posita, Iosephus. 1. co Appi. libr. tradit.

At Mardochæi ętas, imò potius res pręclarę gestæ cum nostra opinione dissentiunt. Nam si tanta fuit, quantam ex nobis aduersarij colligunt: non modò summa sed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cuius argumenti responsio illa, quæ à viris doctissimis accepta est, non est omnino contemnenda. Ecquid enim absurdi est, si illis adhuc seculis homo vnus aut alter ętate, temperamento, corporis animiq; vigore, longè reliquis sui temporis senibus antecelluerit, cum etiamnum quidam sint, quorum in summa senectute, nec ingenium, nec memoria, nec cæteræ animi vires nõ modò labefactatæ, sed ne extenuatę quidem videantur? Atque hac responsione illud quoq; argumentum diluitur, q; ex Aggæi 2. trahi potest. Quis in vobis (inquit) est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? &c.

Cui ego libenter assentio. 2. Pa. 36 1. Esd. 1.

Aggei. 2.

In

Hiero. annum Magorũ perpetuo excipit & 8. solũ Cambysi assignat.

In secundo igitur anno Darij quidam supererant, annos nati 116. & eo amplius. Si. n. 70. annis desolationis, 30. Cyri, Cãbysis, & Magorum 9. Darij duos & quinq; vel etiam septẽ addas, quibus ante vastitatẽ vixerant, si tẽplũ videre, & gloriæ eius post tot annos recordari potuissent, certè summam illã 116. annorum conficies. Atq; hæc respõsio quidẽ minùs absurda iudicabitur, si 30. Cyri anni nõ à capta Babylone, sed ab Astyage victo numerentur. Tũc. n. primùm Persarum ac Medorum regnum accepit. Deniq; hoc quoq; respondendũ censeo. Quod Mardochæus fuisse legitur de eo numero captiuorum, quos transtulit Nabuchodonosor cũ Iechonia rege Iuda: nõ sic accipi oportet, quasi is ipse tũc fuerit inrer captiuos numeratus: sed quasi ex illis extiterit, exq; eis duxerit originẽ. Hoc verò in Mardochęi laudẽ scriptura posuit, quod nõ ex ijs fuerit parẽtibus, qui Prophetis cõtradixerũt: sed ex eis, q Hieremi ę obtemperarunt. Quæ huius loci interpretatio ex primo Esdræ libro ca. 2. colligitur. Vbi numerantur illi, qui ascenderunt de captiuitate, quã transtulerat Nabuchodonosor, & in Iudæã reuersi sunt: cum ex ipsis quidã non in Babyloniã venerint, sed patres eorum. Cõpertum siquidẽ ex Matthæo est, Zorobabelẽ in Babylone genitum fuisse. Sed & 3. Esdr. lib. ca. 5. ita legis: Sunt autem hi qui ascenderunt ex Iudæa, &c. Nullam ergo vim scripturæ afferimus, si interpretamur Mardochæum de Hierusalem translatum esse: quòd pater eius translatus sit. Quòd si quis adhuc hanc intelligentiam violentam esse contendat, & sic quoque respondere possumus. Assuerus ille, de quo in libro Esther perpetua mentio fit, Astyages fortasse fuit pater Darij Medi. Hunc enim Daniel cap. 9 Assuerum vocat. Vel certè Cyaxaras hùius pater: quem primum Asiæ po pulos in prouincias distinxisse Herodotus tradit. Fuisse etiam (ait) cum ingenti tenebatur ira, p acerbum. Quæ omnia in Assuerum apprimè cõueniunt, qui in libro Esther eisdem coloribus pictus est. Nec refert hi, an alij Medorum reges ante Cyrum Asiæ imperitarint. Scimus enim Ctesiam Gnidium apud Diodorũ in tertio, alios atq; Herodotus scripsit, posuisse. Sed He-

Esd. 2.

Hiero. cõmunem sententiam sequitur, Assuerũque illum Arthaxerxem à Græcis appellatum ait. At nec Astyages nec Cyaxaras Arthaxerxes vocatus est.

rodotum

rodotum Eusebius sequitur. Accedit, q; nusquam Assuerus iste rex Babylonis dicitur, sed Persarum atq; Medorum. Ante Cyrum autē & Darium auunculum vna erat monarchia Medorū atq; Persarum: Babyloni rex ꝑprius imperabat, vt in primo libro Herodotus scribit. Accedit etiā q; huic expositioni omnia cōsonant, nec ex ea quicq̄ absurdi emergit. Nā q; Mardocheus primùm in Babylonē translatus sit, deinde in Susis appareat, nulla repugnātia est. Constat. n. fieri potuisse, vt Babylonij quosdam ex captiuis Persis Medisq; vēdiderint: vt causas alias omitrā, quæ eius rei multæ esse potuerunt. Danielē sanè in Babylonem principio trāslatum, compertum est: at in Susis postea extitisse capite eiusdē Prophetę 8. legimus.* Quāto illud vrgentius aduersarios premit, quod si tempore, aut Darij Histaspis, aut Arthaxerxis Longimani illa cōtigissent, quæ ipsius Esther narrat historia, nullo modo Esdras Neemiesq; silentio præterijssent. Nam hæc ad Arthaxerxis Memnonis tēpora referre, si Mardochæus cum Iechonia commigrauit, somnio q̄ simillimū est. Nec me fugit, Susa regiam aliquando Medorum ac Persarum ciuitatē, in qua Assuerus conuiuium illud instruxit, à Dario Histaspis filio conditā, Plinium lib. 6. ca. 27. scribere. Quæ res si vera est, illa de Astyage aut Cyaxare sententia vera esse nō potest. Sed Plinij nos auctoritas vrgere nequit. Quin multo probabiliùs Strabo in lib. 15. scribit, Susa Thitoni patris Memnonis ædificium esse. Atq; Herodotus lib. 5. vrbem Memnonis vocari solitam, ait. Non Arthaxerxis Memnonis, sed illius prestantissimi iuuenis, qui Priamo è Syria auxiliaturus venit, qui etiā in Susis regiam ędificauit, Memnoniam ab illo cognominatam, vt Diodorus scripsit in 3. Susa verò ante Cyrum fuisse cōdita, Daniel certissimus auctor est. Anno (inquit) tertio regni Balthasar, cùm essem in Susis, &c. Quam vrbē Metropolim esse regionis Elamitarum Hieronymus verè quidem interpretatur, sed in ea Danielem turrim extruxisse falso existimat. Iosephus siquidē in 10. libri postremo cap. Danielem, ait, apud Ecbatana Mediæ turrim eā ædificasse: apud Susa verò primariam Persidis vrbem illa

Narrant Hebræi, vt in 10. Zath. ca. Hieronymus refert, captiuū populū Iudæorū nō solum in Medos & Persas, sed in Bosphorum quoq; & Septentrionalē plagā à Chaldæis esse translatum.

*Ratio Euseby

Ioseph.

vidisse,quæ Danielis 8.narrantur. Quanquam Susa propriè nec Persidis,nec Mediæ ciuitas est, Sed Susiæ Persis Medisque vicinę. Quæ quoniam non duabus his prouincijs modò, verumetiam Babyloni confinis erat,inq; harum trium regionũ medio collocata: ideò reges Persarũ atq; Medorum in ea sedem imperij locauerũt. Quod Cyrum fecisse Strabo affirmat: nos alios ẽt priores fecisse credimus. Iam si Susa principiũ regni Assueri fuit,vt primo libri Esther capite dicitur,nõ fuit aũt, aut Darij Hystaspis aut Longimani,aut alterius Arthaxerxis cognomento Memnonis Susa regni principium:sed vel Thitoni,vel alius regis, qui primus Susa nobilitauit, atq; inde exordiũ imperij sumpsit, certè non est absurdum Assuerum virũ Esther. Astyagem Cyaxaremue huius patrẽ intelligere. Vterq;.n. Medis etiã ac Persis imperauit,quẽadmodum scribit in 1.libro Herodotus. Restat vt illud tandem exponamus,qui fieri potuerit vt 70.annos,quos prędixit Hieremias,Iosephus in primo Cyri anno expletos dicat:cùm multò plures ipse idem in Nabuchodonosori posterorumq; huius imperio computarit. Sed in numeris Iosephi libri menda habent innumera. Quæ ego menda viro diligentissimo atq; grauissimo assignare,nec volo nec debeo. Librariorũ ergo vitio accidisse credendũ est,vt in Neglisarjs regno pro 20.subiecta fuerint 40. in Balthasaris aũt pro 7.posita fuerint 17. Hos.n.duos numeros si correxeris 70.anni cõstabunt, quos Iosephus à desolatione ad 1.Cyri annum scripsit effluxisse. Sic tamẽ 70.annorũ summa constabit,si post desolationem solos 25.Nabuchodonosoro tribuas. Quòd 269.incœptus fuit nõ absolutus,si excludas item postremum Balthasaris,& in illius initio Babylon in Cyri ditionẽ venit. Ac si quinque annos Balthasari dedit, sed ex scribentium vitio substituti sunt septemdecim,tunc 70.anni conflãtur, nec opus erit eos,qui integri nõ fuerunt,excludere. Verùm in his minutulis explicandis ego quoq; mihi ipse displiceo. Sed harum rerum curiosis semel satisfaciendum fuit. Et Gordianus iste nodus, quamuis multo labore verbisq; ẽt multis,erat tamen explicatè, distinctèque soluendus.

Ptolom. l.b.6.ca. 2.3.et 4

Esther.1.

Deci-

Decimum argumentum facile est quidem sed ad scri pturę cognitionem explicatu necesariũ. Non enim Hie ronymus solum, sed Aggeus etiã scribit, in secundo Darij anno, tẽpli esse fundamẽta iacta. Atq; illud, quod ex commentarijs in Danielẽ obiecimus, nihil habet omnino quęstionis. Cum Hieronymus ipse in Isaiæ. 44. caput sua verba fuerit interpretaus. Cyro viuente, ait, templi iacta sunt fundamenta. Cęterũ sub Dario anno illius secundo, templum ædificari cœptum est. Hoc itaq; facilimũ. Id difficilius, quod Hieronymus, imò Aggæus ipse dicit in hæc verba: Ponite corda vestra à die ista & in futurũ: à quarta & vicesima nona mẽsis, à die qua fundamenta iacta sunt templi Domini, &c. Et Hieronymus, A die vicesimaquarta noni mensis, in quo templi fundamẽta sunt iacta, &c. Loquitur autẽ sine dubio propheta de nono mense anni secundi sub Dario. Huic argumento variè quidẽ a multis responsum est. Lyranus sentit, fundamenta hoc sanè loco appellari, partẽ ædificij inferiorẽ, quæ cęteras sustẽtet, ac ferat, etiãsi ima nõ sit, sed fundamenta imis superposita. Beda credit, atq; id receptius est, tẽpli interioris fundamenta viuente Cyro fuisse posita: atrij verò exterioris porticuũ & Gazophilacij in secũdo anno Darij. Illud quoq; dici põt, sub Cyro fundata inchoata informataq; fuisse, sub Dario perfecta & cõsummata. Adde, à Cyro ad Darium 40. annis interfluẽtibus fundamenta & temporum iniuria, & inimicorum opera fuisse propemodùm euersa & labefactata: sed sub Dario recõcinnata refectaq; fuisse. Vnde & Iosephus Ruffino interprete, scripsit, q; sub Dario fundamentis restitutis superędificabatur. Atq;, vt quẽadmodum sentio loquar, nõ mihi Aggæus videtur astruere, q; in secundo Darij anno templi fundamenta iacta sint. Sed hunc sensum Propheta habet: Attendite non solum ex die ista, quæ videlicet est vicesima & quarta noni mensis: sed die, qua fundamẽta iacta sunt templi, & inuenietis à templo meo inchoato nullos vberiores fructus prædia vestra tulisse. Nimirũ .n. negligentibus Dei religionem & cultum, nihil adhuc prosperè euenit. At ex die ista benedicã, &c. Et hic sẽsus

Hiero.

Aggeu. 2

In Agg. 2. cap.

Refertur in Gloss. ordinaria.

1. Esd. 6.

Lib. 11 c 4.

paulò antè fuerat explicatus his verbis. Et nunc ponite cordaveſtra,à die hac & ſupra,antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini,&c. Quaſi ex eo tempore, quo primùm iubente Cyro è Babylone venerint, eorum frugibus maledixerit,nec quicquam eis fœliciter terra produxerit, quòd in Dei & opere templi ſtructura ceſſauerint. Sed de argumento decimo hęc ſatis.

In vndecimo nõ eſt facile expedire, quisnam ille Arthaxerxes fuerit,qui cũ Cyro & Dario iuſſerit tẽplũ ædifi cari. Rabbi Samuel eundẽ eſſe credidit Dariũ & Arthaxerxem. Hoc.n.non proprium nomen,ſed regum Perſarum omnium fuiſſe cognomen: vt Cæſar Romanorum, Pharao Aegyptiorum. Nõ itaq; tribus iubẽtibus tẽplum ædificatum,ſed duobus Cyro & Dario Arthaxerxe. Cui opinioni vehementer coniunctio repugnat,quæ nomen Darij cum Arthaxerxe nõ ſolũ in Latino, ſed in Græco & Hebraico exẽplari cõiungit. Ineptę ſanè loquendi formulæ ſunt,Iulius & Cæſar,Marcus & Tullius, Chencres & Pharao. Huic quoq; ſententiæ illud refragatur,q̃ pari ratione Arthaxerxis cognomen Cyro fuerat addẽdum, qui rex vtiq; nobiliſſimus Perſarum fuit. Atq; idẽ Rabbi per Arthaxerxem, de quo c.4. ſermo fit,verè vt ego sẽtio,nõ Cambyſen,ſed Cyrum intellexit. Cur igitur ſcriptura cognomen vtriq; regi commune alteri adijceret,ab altero auferret? Hãc deniq; opinionẽ illud minùs probabilẽ facit,q̃ ſi Arthaxerxes cognomen omnium Regum Perſarum eſſet,id eſſet abſurdũ,quod 1.Eſdr.7. ſcribitur: In regno autẽ Arthaxerxis regis Perſarum Eſdras, &c. Nullus enim peculiariter intelligeretur, non plus certè, quam ſi ſolum regem Perſarum, ſine Arthaxerxis voce poſuiſſet. Sed de hac sẽtẽtia ſatis. Pergamus ad reliquas. Ioſephus porrò apud Lyranum,hunc Xerxem filium Darij interpretatur. Vndecimo quippè anti. Iuda.lib.cap.5. ſcribit Xerxem filium Darij, pietatis paternæ perinde vt regni hæredẽ fuiſſe. Nihilq; ex patris inſtitutis circa diuinũ cultum immutaſſe,ſed Iudæos ſumma fuiſſe beneuolentia proſecutum. Addit etiam huius tẽpore Eſdrã quidem argento,auro & vaſis pretioſis, quæ ex vniuerſa prouin-

Notũ,inquit, ſit regi, quòd Iudæi, qui aſcenderunt à te ad nos, &c. 1.Eſdræ 4. Cyro ergo ſcribebant illi, à quo Iudæi in Iudæam dimiſſi

prouincia Babylonis attulerat, templum ornasse ac Dei cumulasse cultū: Neemiā verò eodē rege concedente nō modò ciuitatem & muros instaurasse, sed & id supplesse, qđ ad fabricā templi deerat. Verùm hęc snīa duos scrupulos habet. Prior est, ꝙ huic regi 38. annos imperij tribuit. Qua in re cū oīum Chronographorum ratione pugnat, qui Xerxi filio Darij nō nisi viginti regni annos impartiuntur. Posterior scrupulus est hmōi. Primi Esdræ sexto capite dicitur, ꝙ Iudæi ędificauerūt & construxerunt & cōpleuerunt domum Dei, Cyro & Dario & Arthaxerxe iubentibus, sed cōpleuerunt tñ in anno 6. Darij. Necesse est igitur, vt Arthaxerxes ille, quicunq; tandem fuerit, ante annum Darij sextum fuerit. Alioqui quomodo vsq; ad sextum annum Darij construxerunt Iudæi & cōpleuerunt tēplum, viuēte Cyro & Dario & Arthaxerxe? Non itaq; in nomine Arthaxerxis Xerxes filius Darij intelligitur. Quę eadē causa eos ēt vrget, qui hoc loco Arthaxerxem Longimanum filium Xerxis accipiunt, cuius diebus, vt Eusebius est auctor, & Esdras & Neemias ea, quæ templo, ciuitati, murisq; deerant, expleuerūt. Ac ne illud quidē verum est, quod nonnulli aiunt: Darium Medum hoc loco accipi oportere, nā Darium Histaspis nomine Arthaxerxis accipiunt. Primum.n. nusquā aut in literis sacris, aut in auctore aliquo historiæ probato legitur, ꝙ Darius Medus tēpli fabricam aut iuuerit aut iusserit. Solus quippe Daniel huius Darij mentionē fecit, nec tale quippiā illi assignauit. Deinde cùm Darius hic auūculus Cyri esset, vt plerisque visum est, multoque ætate maior, vt visum est omnibus, nequaquam scriptura sacra contra aliarum omnium morem, Cyrum priùs quàm Darium nominaret. Iubente, inquit, Cyro & Dario Arthaxerxe. Quæ eadem ratio vetat, vt Darius hic Medus per Arthaxerxis vocem intelligatur. Quanquam 70. interpretes Danielis 7. pro Dario Arthaxerxem interpretati sunt, quemadmodū Hieronymus noster admonuit. Præterea nulla historia neque humana neq; diuina Darium Histaspis Arthaxerxē appellauit. Nulla ergo causa est, cur hoc loco Darium Histaspis Arthaxeris nomine intelligamus.

fuerant. Iosephus ac cæteri hūc Cambysen interpretātur.

Glossa interlinearis Dani. 9. ait Darium primū captū Israel solui sse, sed non probat.

Metasthenes Anij hunc ordinem inuertit.

telligamus. Præsertim cùm in toto illo libro per nomen Darij non aliusvnquam nisi Histaspis filius intelligatur. Quid autem scriptura nobis per nominis ambiguitatē illuderet,si in eadem etiam orationis clausula Darij nomen in varios significatus distraheret? Aedificauerunt, (ait)iubente Cyro & Dario & Arthaxerxe,& compleuerunt domum Dei istam, vsque ad diem tertium mensis Adar,qui est annus 6.Darij regis.

Mihi duæ viæ huius quæstionis explicandæ apparent. Vna est,vt tueamur id quod nunc nunc impugnatum est. Arthaxerxem Longimanū hic accepi oportere, qui primus huius nominis in historijs prophanis inuenit. Quę eadem sententia Bedæ fuit. Loquitur autem scriptura per anticipationem,id quod sæpè aliàs sacri auctores fecitarunt.Non enim omnes illi tres intelligēdi sunt templum & ędificasse & complesse, vsque ad sextum Darij annum.Sed tres illi opus compleuere quidē,quos Iudęis constat in opere faciundo explendoq; fauisse, at ædificatū est,atq; aliqua ex parte completum vsque ad 6.Darij annum,Cyro & Dario iubentibus.Tametsi eo anno templum non est omni ex parte absolutum.Quoniā, vt Iosephus ait,Esdras ac Neemias sub Arthaxerxe postea tēpli fabricam,ornatum, & cultum expleuerunt.Hoc verò solùm à Iosephi opinione nostra discrepat,quòd ea,quæ Esdras ac Neemias gessisse in scriptura referuntur, ille Xerxe filio Darij imperāte,nos Lōgimano iubente gesta esse cōtendimus. Illud autē sine cōtrouersia verum est, Cyrum & Dariū & Arthaxerxē eum, cui Neemias atq; Esdras placuere,tēplum ędificasse, absoluisse,& ornasse.

Altera quoq; scrupuli huius eximendi ratio est: si dicamus,duas illas particulas,& Arthaxerxe, ab Hebræo quopiā adiectas esse in margine primùm,deinde textui, vt fieri solet,insertas, Nec aliūde quàm ex eodem libro exemplum huius erroris petere necesse est. In capite e-
1.Esdr.4 nim quarto sic Latina editio habet:In regno autem Assueri,ipse est Arthaxerxes,&c.vbi tres illę voces, ipse est Arthaxerxes,nō sunt scripturæ partes, sed ab expositore nescio quo,in margine fortasse positæ scribentiū errore

textui

textui noſtro interiectæ ſunt, cũ nec in Hebræis exẽplaribus,nec in Græcis 70.interpretũ haberentur: quemadmodũ ét ante nos Lyranus admonuit.Idẽ quoq; error accidit in Latinis codicibus.2.Reg.ca.8.vbi verba illa, De quo fecit Solomon oĩa vaſa ærea in tẽplo,& mare æneũ, & columnas,& altare,nec Hebræa exẽplaria habent,nec Græca 70.&c.Quod aũt vitium in Latinã editionẽ irrepſit, idẽ potuit accidere, vt in Hebræa quoq; irrepſerit exemplaria. Qua de re & lib.2. multa opportunè diximus, & iam iam in ſequentis argumenti explicationem quædã haud importunè diſſeremus.Illud nunc dico, me non leui coniectura ductũ, de huius loci errore ita exiſtimaſſe.Ioſephus ſiquidẽ vndecimo Iudai.anti.lib.c.4.hũc ipſum Eſdræ locum referens ſic ait. Magnis omniũ ſtudijs proficiebat templi ædificatio, iuxta mãdata Cyri & Darij,prophetantibus interim Aggæo & Zacharia: abſolutumq; eſt intra ſeptenniũ. Et lib.15.c.poſtremo,non aliũ tẽpli auctorem facit Herodes prẽter Cyrum & Darium.Nonergo alius tertius in Hebræis veris exemplaribus habebatur.Verùm hęc hactenus.Cętera diluamus. 2.Reg.8. Ioſeph.

Argumentatio duodecima vſq; eo difficilis & obſcura eſt,vt aut nullo modo,aut multo difficillimè dilui poſſit. Nimirum enim in hiſtoria cum ſacra, tum profana, ita ſæpè librariorum vitio numeri deprauati ſunt,vt qui eos ad veram rationem reuocare voluerit, is non dico in ſcopulosis locis arduisque verſetur:ſed in labyrinthum inexplicabilium quæſtionum intret neceſſe ſit, vnde exire non queat,nec ſi Theſei quidem filum habeat. Huiuſmodi aũt errores in hiſtorijs humanis prodere ſuperuacaneũ erit,nam obuij ſunt paſſim plurimi. In ſacris paucos quoſdã commemorabo, qui ſatis ſint tũ, vt intelligant omnes,quàm lubricũ & facilè librarijs ſit, vel in diuina ſcriptura numerũ pro numero ſubſtituere. Agedũ ergo primum huius rei exẽplum proferamus, ex libri ſecundi Para.c.15.vbi ita legimus,Bellũverò non fuitvſq; ad triceſimum quintum annum regni Aſſa. Et eueſtigio in initio capitis ſextidecimi, Anno autem triceſimoſexto regni eius aſcendit Baaſſa, &c. Quo vtroque loco pro tri- 2.Paral. 15.

ceſimo legere oportet viceſimum. Nam Baaſſa anno tertio regis aſſa regnare cępit,ſolūq; regnauit annos qua
3.Re.15 tuor & viginti,vt 3.lib.Reg.c.15.traditur.Nō ergo ad tri ceſimūſextum annum regis Aſſa regnum vitāq; perduxit.Id quod perſpicuū quoq; fit ex 3.Reg.li.c.16. Anno (inquit) viceſimoſexto Aſſa regis Iuda regnauit Hela filius Baaſſa ſuper Iſrael,&c.Et poſterius,anno viceſimoſe
Cap.9. ptimo regis Aſſa regnauit Zamri, qui ſcilicet occiderat Hela.Quem errorem Ioannes Lucidus in ſecundo temporum libro animaduertit.

2.par.36 Ne uerò imperitus quiſquā huius loci vitiū in Latinę editionis odium torqueat, æquè ſciat Græca Hebræaq; exēplaria eſſe corrupta.Id quod 2.Para.ca.36.etiā contigit.Vbi in hęc verba exemplaria omnia, quæ mihi videre licuit,conſentiunt.Octo annorū erat Ioachim cū regnare cœpiſſet,& tribus menſibus ac decē diebus regnauit in Hieruſalē.fecitq; malū ī cōſpectu domini.Quo in
4.Re.24 loco pro decē & octo librarius aut indoctus aut negligēs, octo ſubiecit.Sic enim 3.Reg.24.verè legis, Decē & octo annorū erat Ioachim cū regnare cœpiſſet, &c. Alioqui quomodo fecit malum in conſpectu domini?Quomodo egreſſus eſt ad rege Babylonis, & cū eſſet natura bonus,
4.Re.24 ne ciuitas periclitaretur,vltro ſe dididit?4.Reg. 24.Ioſe-
Ioſeph.9 phus 10.anti. c.9. Atq; hunc etiam errorem Caietanus prior deprehendit.Nolo enim quicquā aliorum,aut induſtrię aut ingenio detrahere.Verum ego ēt ipſe interdum coniectura ducor ad ſuſpicādum, auctores ſacros quibuſdā in locis alios numeros poſuiſſe, quàm nunc inuenian
1.Re.13 tur.Verbi cauſa ponamus aliquid,vbi coniecturæ huius argumētum appareat.Primo reg.li.c.13.ſcribitur,quod filius vnius anni erat Saul,cum regnare cępiſſet.Quod ſi filius anni vnius intelligitur,quaſi puer vnius anni innocēs,qui neſciret inter dextrā ſiniſtrāq; diſcernere:quonā pacto illud accipiemus,Filius vnigeniti & vnius anni erat
Hier.52 Sedechias cum regnare cępiſſet?Quid ſi hic ēt numerus ille viginti exſcribētium eſſet errore ptermiſſus?An non tibi videtur,ſi ita hi per incuriā negligētiāq; feciſſent, fal
2.reg.5. ſis interpretantiū expoſitionibus locū eſſe daturos?Rurſum,

sum,quale quęso illud est,Filius triginta annorũ erat Dauid,cũ regnare cępisset,& quadraginta annis regnauit,si filiũ vnius anni innocentẽ interpretamur?In simili ergo dicendi forma similis sit interpretatio. Sed similis esse nõ põt,si vnius anni filius Saulus esse dicatur. Quãobrẽ verisimile est,auctorem libri Regum filiũ eum viginti & vnius anni scripsisse: sed scriptorũ vitio maiorẽ numerũ in Hebræis exẽplaribus omissum. Quẽ deinceps errorẽ in Gręca Latinaq; exemplaria aut alij quilibet, aut etiã interpretes transfuderunt.Quòd idem 2. Para.c. 15.16. & 36.accidit,sicuti paulò antè demõstrauimus. Et quoniã nõ est animus singula loca discutere: vnũ solũ modo ex Rabam opinione adiiciã,vt iã demũ ea, quæ sunt huius argumẽti propria,expediãtur.Hieremiæ 52. vulgata lectio sic habet.Iste est populus,quẽ transtulit Nabuchodonosor, in anno septimo Iudæos, tria millia & viginti tres.In anno octauodecimo Nabuchodonosor, transtulit de Hierusalem animas octingentas trĩginta duas. In anno 23.Nabuchodonosor,transtulit Nabuzardam magister militiæ animas Iudæorũ septingẽtas quadraginta quinq;.Oẽs ergo animę quatuor millia sexcẽtæ.Qua ex lectione subdifficiles & perobscuræ quęstiones emergũt, quarum nõnullas Liranus mouit:sed q̃ bellè respõderit, aliorũ esto iudiciũ. Rabbanus in Hieremiã ter Iudęos à Nabuchodonosoro captos scribit,harũq; triũ captiuitatũ numerũ hic à ꝓpheta cẽseri.Prima fuit,cũ Nabuchodonosor Ioakimũ filiũ Iosiæ vinctũ catenis duxit in Babylonẽ 2.Para.36.Nec enim est verosimile, nõ etiã alios plurimos cũ Ioacimo in Babylonẽ trãstulisse. Nã & Daniel capite primo verbis nõ valde obscuris significat,anno tertio Ioacimi quosdã è Iudæa in Babilonẽ esse trãslatos.*At Caietanus negat, Ioacimũ in Chaldęã aduenisse.Sanè quidẽ:verũ infirma ratione negat.Interfectus est(inquit)Ioacimus in Iudæa, & sepultura asini iuxta Hieremiæ* prædictionẽ sepultus est, ac proiectus extra portas Hierusalẽ.Quid tũ?Quasi verò fieri nullo mõ posset,vt ductus primũ in Babylonẽ,deinde in Hierosolyma remitteretur,vbi, cũ fidẽ regi Babylonio datã violasset,

2.Reg.5

Nota.

Iosephus 1.cõ.Ap. Alex. li. ex Berosso refert, Nabuchodonosorẽ primo anno regni sui, quosdã Iudæorũ captiuos ĩ Babylonem adduxisse.

*In 36. c.2. Par.

*Ca.22.

in gloria morte periret. Non itaq; eamus inficias, Ioacimum cum alijs multis in Babylonem esse traductum. Id
2. Paral. enim nō Rabanus solū, sed diuinæ etiā scripturæ tradūt.
36. Secundā captiuitatē Rabanus ponit in trāsmigratio-
Rabanus ne Iechoniæ, quæ 4. lib. Regū 24. hī expressè. Tertia quo que in eodē lib. c. 5. expressa est, cū Nabuzardā templum ēt, vrbemq; vastauit. Triuni ergo harū captiuitatū, vt Rabanus autumat, Hieremias hic singillatim scribit numerum. Quæ si vera snīa est, tres numeri mutandi sunt: vt pro septimo anno in prima captiuitate scribatur, primo. Illa. n. anno primo Nabuchodonosori contigit, qui idem Ioacimi tertius fuit: quemadmodum paulò antè dicebamus. In secunda uerò captiuitate pro octauodecimo scribendum est, octauo. Constat. n. Iechoniam in Babylonem
4. Re. 24 octauo Nabuchodonosori anno commigrasse. 4. Reg. 24. Pro vicesimo aūt tertio in captiuitate postrema legi o-
4. Re. 25 portet, vndeuicesimo. Nam, ut 4. Reg. 25. scriptū est, Hieremiæ itē 52. Sedechias in anno 19. Nabuchodonosori ductus est in Chaldęā. Nec huic snīæ repugnat, quod lib.
4. Re. 24 Reg. 4. c. 24. decē Iudæorum millia cū Iechonia dicuntur esse translata. Quoniam Hieremias non vulgus promiscuū, aut milites quoslibet annumerat, sed principes Iu-
Iosephus dæ, & eos qui erant in dignitate aliqua cōstituti, ut Iosephus decimo iudai. anti. lib. c. 8. animaduertit. Vel ēt eos hic supputat Hieremias, qui in libris Regū non fuerant numerati: Primæ siquidē ac postremæ captiuitatis numerū auctor libri Regum oīno præterierat. In secūda autē posuerat maiorē quidē, hoc est, decē millia: prętermiserat minorē, quem hic supplet Hieremias, id est, animarum octingentas triginta duas. Quod Iosephus intelligens in decimo anti. Iud. li. c. 9. vtrumq; numerū cōplectitur, asseritq; eos, qui cū Iechonia ducti sunt, fuisse decem millia numero, & amplius octingētos triginta duos. Quā quam primā captiuitatē ad eū annū refert, quo rex Babylonius Ioacimū interemit, insepultumq; extra mœnia
10. li. c. 8 iussit proijci. Tū. n. scribit tria millia Iudæorū Babylonē in captiuitatem esse ducta. Qui annus procul dubiò septimus Nabuchodonosori fuit. In octauo nanque Iechonias

pro

pro patre est constitutus. 4. Reg. 24. quod si accipimus, nu 4. Re. 24
merus primæ captiuitatis in Hieremia, sine vlla correctione rectissimè constat, intelligo aût locum Hieremiæ totum posse à mendi nota vindicari: si dicamus secundã captiuitatem anno. 18. Nabuchodonosori fuisse, annis. s. integris numeratis. Sicut & prima anno septimo est in hunc sensum adscribenda. Alioqui, si de annis non expletis sermo sit, prima in anno. 8. secunda in. 19. Nabuchodonosori fuit. At tertia fuit anno. 23. cũ quinto post excidium Hierosolymitanum anno, qui fuit regni Nabuchodonosori. 23. inuasit Coelẽ Syriam, Amonitas Moabitasq; subegit, Aegyptios ꝑdomuit, ac repertos ibi Iudęos captiuos Babylonem abduxit, vt Iosephus auctor est. 10. Ioseph.
antiq. Iudi. libr. cap. 11. Sed quoniam Hieremias eos numerare vr̃, non qui de Aegypto sed qui de Iudæa translati sunt: quia rursum eas videtur captiuitates recẽsere, quę è sacris historijs colliguntur: quia demum eam, quæ sub Nabuzardane fuit omnium celeberrima, templiq; atque vrbis incẽdio vel maximè nobilitata, tertio loco vr̃ scribere, vt eo redeat vnde est paulo antè digressus, vt numerum annorũ in secunda & tertia captiuitate ad formam. 4. libri Reg. restituendũ contenderet, ei ego non magnoperè repugnarim. Nam si in prima captiuitate Iosephũ quàm Rabanũ sequi malis, non equidẽ improbabo. Ego aût, vt ingenuè loquar, nunquã mihi minus quàm in hac digressione placui, quanquam magis adeò id argumenti difficillimi explicandi cupiditate, quàm vlla alia culpa mea cõtigit: qui dũ monere volo, numerorũ qõnes lubricas esse atq; difficiles, quod error in numeris facilis, ac lubricus sit, mei penè sum oblitus: feciq; id repẽtino quasi motu percitus, quod ne meditatus quidẽ opere ad hoc instituto facturus erã: vt ijs de rebus, quæ maximi sunt negotij, inter refellendum argumenta disputarem. Sed hoc tñ cecidit mihi peropportunè, quod duodecimi argumenti difficultas omnis in eo numero annorum sita est, qui tertio Regum lib. capit. 6. præscribitur, ab egressione 3. Re. 6
filiorum Israẽl de Aegypto ad templum à Solomone inchoatũ. Est autẽ in omnibus exẽplaribus Græcis, Latinis

& Hebræis

& Hebręis idem omnino numerus annorum quadringẽ torum octoginta. Quem numerum ex ſcribentium erro re àvero eſſe immutatũ, hiſce argumentis ſuaderi poteſt.

* *Sic Gebenius ac verè ille quidem tranſtulit. Numerus enim 502. qui habetur in verſione Ruffini ex ſcribentium errore eſt poſitus. Niſi Ioſephus ipſe secum pugnet libr. 11. Cap. 4. Vnde patet Sabellici error Ennea. 1. libr. 9. vbi vulgatum vitium ſecutus affirmat, annum templi inchoati fuiſſe ab eo, quo filij Iſrael de Aegypto ſunt egreſſi, quingenteſimum ſecundum.*

* Primùm qđ Ioſephus li. Iudai. an. 8. c. 3. ſcribit, Solomonẽ tẽpli fabricã exorſum eſſe annis quingẽtis nonaginta duobus, poſtquã Iſraëlitę ex Aegypto exceſſerũt: milleverò viginti annis poſtquã Abrahã in Chananæam regionem è Meſopotamia migrauit. Nã ſi quadringentis triginta, qui iuxta Exodũ à migratione Abraham ad exitũ Iſraëlitarũ de Aegypto interfluxerunt, quingentos nonaginta addideris ab exitu ad templi ædificium cœptum: ſumma illa Ioſephi relinquetur annorum mille viginti, atq; adeò & vterq; ſibi numerus & inter ſe viciſſim ambo conſtabunt. Deinde Ioſephus idem lib. 11. an. Iud. c. 4. Ante Saulum & Dauidem, inquit, remp. Iudices adminiſtrauerunt. Qui reip. ſtatus plus quam quingentis annis durauit poſt Moyſis, & Ioſue imperium. Non ergo ab exitu Iſraël de Agypto ad initium templi. 480. ſolùm anni interceſſerunt.

Moyſ. 40 Prętерea, Moyſes quadraginta annis imperauit. Erat enim annorum octoginta cum eduxit Iſraël, Exod. 7. & centeſimo viceſimo ętatis anno mortuus eſt. Deutr. vltimo.

Interr. 8 Adde annos octo interregni, quibus Iſraëlitę, ſeruierũt poſt mortem Ioſue regi Meſopotamiæ. Iudi. 3. Ioſephus 6. lib. ant. c. 5. ſcribit hos fuiſſe duodeuiginti. Quorum octo ſeruitutis fuiſſe lib. 5. c. 7. tradiderat.

Othoniel 40. Othoniel iudicauit populũ quadraginta annis. Iud. 3.

Interr. 18 Adde duodeuiginti annos interregni, quibus ſeruierunt regi Moab. Iudi. 3.

Aioth 80 Aioth iudicauit populum octoginta annis. Iudi. 3.

Inter. 20 Adde viginti annos interregni, quibus ſeruierunt regi Chanaam. Iudi. 4.

Bara-

Barac & Debora iudicarunt populum quadraginta annis. Iudi. 5. — Barac, et Debo. 40

Adde interregnum septem annorum sub Madian. Iudicum 6. — Interr. 7

Gedeon iudicauit populũ quadraginta annis, Iudi. 8. — Gede. 40

Abimelech tribus annis. Iudi. 9. — Abim. 3.

Thola viginti tribus annis. Iudi. 10. — Thola. 23.

Iair viginti duobus annis. Iudi. 10. — Iair. 22.

Interregnum decem & octo annorũ sub Philistæis & Ammonitis. Iudi. 10. — Interr. 18

Iepte sex annis iudicauit. Iudi. 12. — Iepte. 6.

Abesan septem annis. Iudi. 12. — Abes. 7.

Helon decem annis. Iudi. 12. — Helõ. 10

Abdon octo annis. Iudi. 12. — Abdon. 8

Interregnum quadraginta annorum sub Philistæis. Iudicum. 13. — Interr. 40.

Sanson viginti annis. Iudi. 16. — Sanson. 20.

Heli quadraginta annis. 1. Reg. 4. — Heli. 40

Saul regnauit quadraginta. Acto. 13. Nam Iosephus lib. 6. anti. Iuda. cap. postremo ait, illum regnasse viuente Samuele annis duo deuiginti, post Samuelis mortem annis viginti. — Saul. 40

Dauid regnauit annis quadraginta. 2. Reg. 5 & 1. Paralip. 3. — Dauid. 40

Solomon quarto anno regni sui templi fabricam cœpit. 3. Reg. 6. — Solom. 4

Qui in summam redacti faciunt numerum quingẽtorum septuaginta quatuor annorũ. Quibus si adijcias annos Iosue Sagar & Samuelis, interregnum quoque, quod inter Sanson, & Heli fuisse scriptura dicit, maior vtique summa quam illa Iosephi conficietur. Plures igitur quã. 480. anni ab excessu Israel de Aegypto, ad templi fabricam interceſſerunt. Mendum itaque in hoc scripturę loco inest, suntque proinde ad veram rationem codices Hebraici, Græci, & Latini corrigendi. Adhæc, si Græca omnia exemplaria fidem aliquam faciunt, vt in eiusmodi rebus ambiguis & numerorum ratione controuersa æquum est, Paulus certè post terrã Chanaam filijs Israel — 5 7 4

— Acto. 13

sorte

sorte distributã tempus Iudicum vsq; ad Samuel, quadringentis quinquaginta annis, non multo secus definiuit. Sic enim Græca habent. καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ χαναὰν κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν. καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκεν κριτὰς, ἕως σαμουὴλ τοῦ προφήτου, Quæ Erasmus ita conuertit,& deletis gentibus septem, in terra Chanaam sorte distribuit eis terram eorum. Et post hæc annis circiter quadringentis quinquaginta,dedit Iudices vsq; ad Samuel prophetam. In eundem sensum Pagninus vertit,cæteriq́ue iuniores omnes interpretes.Nec enim Græca illa aliter reddi possunt. Quòd si quadringẽtis quinquaginta annis,quos Paulus Iudicibus à distributione terræ ad Samuelẽ impartitur, addamus Moysis quadraginta, Saul itẽ quadraginta, Dauid quoq; alios quadraginta,& quatuor deniq; Solomonis:eandẽ profecto summã cõficiemus cũ ea,quæ paulo antè è certis scripturæ testimonijs cõfecta est, quingẽtorum septuaginta quatuor annorũ: vt nouũ testamentũ veteri omninò consentiat.Sed ait Caietanus, Græca omnia exemplaria & Latina esse vitiata:& Græcè τριακοσίοις nõ τετρακοσίοις Latinè tercentis non quadringẽtis esse legẽdũ. Qui sic? Euincitur (inquit) quoniã alias non constabit numerus annorũ,quẽ tertius liber Reg.c.6.definit. Scilicet, quasi nõ ĩ hoc cõtrouersia sit,an ille numerus,an hic scribẽtiũ errore sit inductus.Numero sanè tertij libri Regum reliquæ omnes scripturæ dissentiunt.Numero Actorũ Apostolicorũ scripturæ consonant omnes. Non ergo hic sed ille numerus vitio librariorum est corruptus.

4 5 0
4 0
4 0
4 0
4
5 7 4

Caietanus

Confirmat autem hanc sententiam illud tandẽ, quod qui contrariã tueri volunt, numerumq́; illum quadringentorum octoginta annorum retinere : ij tantũ absurditatum in supputatione sua faciunt, vt vix audiri sine aurium molestia possint. Nicolaus porro & Abulensis, qui in scripturæ explanatione habentur insignes, vt summa illis.480.annorum iusta constituatur, primum aiũt, annos Iosue minime computandos, sed in Othonielis quadraginta includendos. Eodemq́ue modo de Samue-

Nico.3. Regũ.6. Abulen. ibidem.q 2.& 3.li Iudi.q. 12.

le

le iudicant, cuius annos similiter intra quadraginta Saulis includunt. Mox addunt, annos quibus Iudæi seruierunt regi Mesopotamię, aliisq; postea sequenti tẽpore regibus eis annis includi, quibus terra quieuisse dicitur, vel etiam Iudex hic aut Israëlitis pręfuisse. Vnum solum annorum duodeuiginti interregnum in computationem asciscunt, vt cum tribus annis Solomonis summam. 480. annorum suo belle arbitratu conficiant. Sed (vt dixi) hæc computandi ratio multum omnino absurditatis habet. Vt enim omittam alia, nè in re nota & perspicua multus & insolens sim, illud ante omnia expediri velim: ecquo pacto interregnorum anni in eos redigi valeãt & contrahi, quibus sub Iudicibus terra à prælijs dicitur quieuisse? Sanè in interregnis aut perpetuũ Iudæis bellũ contra inimicos fuit, aut seruitus sine Iudice misera, res afflictæ, turbata omnia, nulla quies.

Pręterea, ecquid de quadraginta annorũ interregno isti dicturi sunt, quod inter Abdonẽ & Sansonem scriptura commemorat? An. 40. illos annos in Sansonis viginti inclusuri sunt? An potius in Abdonis octo? Præterea, cur vnicum interregnum annorum decem & octo accipiunt reijciunt cętera? Quòd si causam reddere ne vnã quidem idoneam possunt, sanè aut interregnum hoc cum cæteris abijciant, & summa erit minor: aut cũ hoc, vt par est, admittant reliqua: & summa erit maior. adhęc, liber Iudicum explicatè docet, terram duce Iuda, qui successit Iosuæ, minimè quieuisse: sed multis bellis fuisse agitatam, quibus Chananęi ac Pherezæi victi oppressíque fuerunt. Nam ductum Iosue prælijs frequentibus turbulentum extitisse, Iosue liber ipse manifestat. Cum verò rex Mesopotamiæ, Iosue Iudaque defunctis, filios Israël pugna vicerit, octoque annis seruire coëgerit, tunc tempora pacata, quietamque terram describere, prorsus est à sensu communi alienum. Quòd si annos Iosue ac Iudę, illos quoque, quibus rex Mesopotamiæ Israëlitas expugnauit & oppressit, in id tẽporis trahas, quò terra quieuisse dicitur: nonue turpidos & inquietos annos cum tranquillis quietisque cõfundes?

Nonne

Nonne etiam scripturæ sacræ in aperta narratione vim afferes manifestam? Illa nimirum nō obscurè refert, post mortem Iosue, post Chananæos Pherezeosq; deuictos, post filios Israel per Othonielem à seruitute liberatos, terrā quadraginta annis quieuisse. Quid Paulus? An nō post Samuelem quadraginta annos Saulis regno imparti tur? Qua ergo ratione Samuelis annos, in annis Saulis in cludemus? quos triginta octo fuisse Iosephus prdit, fuisse quadraginta prodit Paulus.

Iudi.3. *Acto. 13*

Nulla ergo ratione, vt videtur, numerus ille quadringentesimus octogesimus defendi potest. Ab eo siquidem tempore, quo filij Israel terrā promissionis incolere habereque cœperunt, ad primum Iepte annum trecentos interfluxisse testis est Iepte ipse locupletissimus. Trecentis si addas quadraginta, quibus populus moram in deserto fecit, ac viginti annos Samuelis, qui ex primo libro Regū à quibusdam colligūtur, illos demum, quos à Iepte ad quartū annū Solomonis antè numerauimus: eadem omnino summa constitueretur, quę bis suprà cōstituta est, quingentorum septuagintaquatuor annorū. Vt quoquo te vertas, & siue ex temporibus interregnorum ac Iudicum singulorum, siue ex Pauli calculo atque ratione, siue ex Iepte testimonio & inculpatę defensionis iudicio, verū certumque annorum numerum ab excessu Israel de Aegypto ad tēpli fabricam efficere pertentes: semper eundē illum inuenias quingentesimum septuagesimumquartū. Porrò autem qui numeri cuiusque summam exiguè nimis & exiliter ad calculos reuocare cupiunt, hi numerum eum verissimum ac rectissimū cēsent. quem plurimis confectis rationibus vndique cōstantem, coherentem, consentaneum, sibi cæterisq; reperiunt, qui sæpè in vnum collati eandem prorsus summā efficiunt. His argumentis numerus ille. 3. lib. Reg. infirmari potest: qui tamen non modò omnibus exemplaribus, sed vniuersis auctoribus Latinis, Græcis, Hebræis consentientibus confirmatur. Verùm enimuerò in numeri huius summa tuenda & conseruanda vix reperias præsidium aliquod omni ex parte munitum. Eusebius etenim, qui sine cōtro

Iudi. 11. *1. Reg. 7.* *Iosephus lib. an. 6. c. 13. tradit, quòd Samuel primùm solus præfuit populo annis duodecim, deinde Saule regnāte annis. 18* *3. Reg.* *Eusebius*

uersia

uersia in ratione temporũ diligentissimus est, hanc summam 480. annorũ defendit quidẽ, sed ita defendit tñ, vt defensionis rõ neglecta esse videatur. Principio nanque decẽ annos Helon è quadringentesimo octogesimo numero exemit, qm̃ septuaginta interpretes (ait) illũ Iudicẽ omisisse. Quare coactus fuit viginti septẽ annos Iosue administrationi dare, vt quadringentesimus octogesimus expleretur. Quod si decẽ annos Helon in 480. numero includeret, cũ Iosue vigintiseptẽ attribuerit, 490. annorũ summa cenficeretur. Incidit aũt in codices mendosiores. Nã cõplutenses eũ Iudicem in 70. versione habent. Codex quoq; fuit illi similiter deprauatus in tẽpore, quo iuxta 70. Heli populũ iudicauit. Scribit. n. in 70. interpretatione viginti annos inueniri. Atqui in Hispaniensi Τεσσαράκοντα, id est, quadraginta reperiuntur. Quẽ Eusebij errorẽ sępè sum admiratus. Si. n. 70. interpretationem sequi libuit, cur quemadmodũ decẽ annos Helon, ita & Heli viginti nõ ademit? Quòd si visum est Heli annos 40. retinere, cur decem Helon à número exemit? Illud ẽt incõmodi Eusebio accidit, q; cũ interregna oĩa posteriorum Iudicũ tẽporibus includeret, videretq; ex illis quædã antecedentia ineptissimè sequentibus copulari: eã rem traditionibus Hebræorũ attribuit, ne ipse rei perabsurdę primus esse auctor videretur. Circa annos verò Samuelis, ac Saulis eodem in luto cum cæteris hæret. Ambobus. n. non plures q̃ quadraginta annos assignat. At totidẽ Paulus soli Sauli impartitur: Iosephus au tẽ Samueli soli duodecim, regnãte Saule duodeuiginti: Sauli post Samuelis mortem viginti. Quo in loco Beda magna me admiratione afficit, primũ qđ sermonẽ permittit Paulo cũvulgarem, tum etiã falsum. Deinde q; ante Samuelẽ trecentos nonaginta sex annos Iudices p̃fuisse eorũ librũ indicare asserit: cũ in Iudicũ libro nõ nisi trecẽti 30. nouem reperiãtur. Quare ad explendã summã illã necesse est Moysis 40. annos apponas, Iosue verò septẽdecim. At Iosue septendecim nõ ex historia aut diuinæ aut humanę veritate, sed ex eorum opinione solũ habẽtur, qui ad summam illam 480. annorum numeros

Bedæ Acto. 13

quoslibet reuocare pergunt: idque vt faciant, non dubitant historias omnes contra venire. Quid, quod Iosephū Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidē alios impartiri? Cùm quinquaginta ambobus sine dubio impartiatur, quemadmodū è locis ante citatis manifestissimè cōstat. Caietanus porrò via lōgè diuersissima ingressus est. Nā quadraginta annos quidem soli Sauli distribuit: sed vt summa illi 480. annorum constet, Iosue annos decē, septem verò Samueli dispertit. Quod præter historiæ fidem suo solum arbitrio facit. Quid igitur? semper ego alienarum opinionum relator tantum? Nunquam ne reponam? Sanè, & de meo aliquid exoluere lectori, debeo si quid tamen probati nummi exolui possit.

Caietanus.

Primùm aūt nō existimo, aut fidei, aut religionis quæstionē esse, Num 480. iste annorū numerus, qui in codicibus peruulgatis reperitur, librariorū vitio scriptus sit: an potius idē ab auctore sacro in suo exēplari positus. Ostēdimus enim errorē in numeris prōptissimū esse atque facillimū. Ostēdimus numeros quosdam in libris sacris exscribentium errore vitiatos. Ostendimus deniq; multas esse causas, cur hic, de quo agimus. 480. annorū numerus corruptè esse inductus videatur. Atq; Iosephus & Sabellicus, Hebræus vnus, Latinus alter, cum locum illum ex 3. lib. re. c. 6. referrent, nō 480. annos, sed multo plures posuerunt. Incredibile aūt videtur esse, Iosephum, si omnia Hebræa exemplaria. 480. numerum habuissent, ab illo certo ac præscripto numero discessurum. Nec Hugo cardinalis, cum sententiam Iosephi retulisset, eam reprobidam censuit. Non igitur si quispiam dicat, ab egressione filiorū Israël de Aegypto ad templum incœptum, quingentos annos, & eo amplius interfluxisse, protinus refellendus est, quasi ea res ad fidē religionē ve pertineat. Illud deinde sentio, interregnorū annos verè inter annos Iudicum effluxisse. Itaq; non esse, quod Hebræi falsò tradunt, in temporibus vel priorum, vel posteriorum Iudicū cōputandos. Quo circa Iosephus, quoniā [illegible] tēpora, quibus Iudices præfuere, cōputan[illegible] etiam, quę in interregnis sine Iud[illegible]

Hugo Card.

mam quingentorum nonaginta confecit annorũ. At auctor libri regum interregnorum annis omissis, eos tantũ redegit in numerũ, quos intellexit, dum Iudices administrarent, interceſsisse. Anni ergo plures ab eo, quo Israel excesſit de Aegypto, ad tẽpli initia fluxere. Sed ducum, iudicum, & regum non fluxere, nisi quadringenti octoginta. Aduertendũ quoq; ex iis, qui populo a Moyse ad Solomonẽ præfuerũt, quatuor esſe, quorũ tẽpora nusquã scriptura vetus denotarit. Nempè Ioſue, Sangar, Samuel, Saul. Nam reliquorum omnium certus annorũ numerus in ipsis est testamenti veteris libris designatus. E quibus ſumma colligitur annorũ 419. His si Solomonis adiungas tres, 4. n. anno tẽplum fabricare cœpit, reliqui erunt anni 58. quos Ioſue, Sangaro, Samueli, Sauliq; diſpertias.

Ioſephus li. 5. an. cap. 8.

Ac Sangar quidem, quoniam nondum vertente anno munere ſimul ac vita defunctus est, merito ab huius numeri ſumma eximitur. Cùm verò Sauli Paulus impertierit quadraginta, dubiũ nõ erit, quindecẽ & octo ſint inter Ioſue, & Samuelẽ diſtribuẽdi. At decemne ex his Ioſue, reliquos aũt Samueli aſſignare oporteat, an contra pauciores Ioſue, Samueli plures, de hac re dubitari pôt. Cæietano illud placuit, mihi ẽt idẽ visũ est. Quoniã Ioſepho alijsque probatis hiſtoricis longior Ductus Ioſue fuit, quàm Samuelis Iudicatus. Nec noſtræ huic opinioni cõtrariũ est, Arcã ſub Samuelis tẽpora in Cariathiarim viginti annis permanſisse. Nõ enim his viginti annis, quod quidã falsò exiſtimarũ, Samuel plebis Iſraẽliticæ iudex erat, ſed propheta. Quin ſcriptura ipſa ſatis, nisi ego fallor, apertè ſignificat: poſt viceſimũ illum annũ Samuele populum iudicari. In Ioſue autem [illegible] putando, ita magna auctorum [illegible] est, vt nulla ex parte hiſtoriæ [illegible] est vbi variè ſunt hiſtoricorum [illegible] de hiſtoria ibi nulla eorum [illegible] approbatio, & Gelenio in [illegible] vſurpatio. merat. Er[illegible] ede) oriæ

Samueliq́ue diſpertiendos dicimus, nihil ſanè abſurdi dicimus. Quanquam ratio ſubeſt, vt ſine ſcripturæ veritatiſq́; diſcrimine octo, aut nouem alios annos his duobus iudicibus adiungamus. Quid ita? Nõne hiſce vel octo vel nouem adiunctis annis plures quam 480. efficientur? Efficientur vtique. Falſum ergo erit, (inquiens,) anno 480. ex eo, quo Iſrael de Aegypto exiit, templum ædificari cœptum. Minimè gentium. Quin vtrunque verum eſſe nihil obſtat. Scriptura enim minutos numeros prętерire aliquando ſolet. Cuius rei exemplum paulo antè poſuimus ex 4. regum lib. capi. 24. Vbi decem mille Iudæi dicuntur eſſe translati: quibus tamen Ioſephus octingentos triginta duos adiecit, imò & Hieremias, quemadmodum eſt nobis ſupra explicatum. Atque ſcriptura Ionæ poſt 40. dies ita Niniue ſubuertendam: & tamen ſeptuaginta interpretes 43. Gręcis literis prodiderunt, qui reuera ab initio prædicationis Ionæ computantur, hos verè tres lacer auctor omiſit, qui à toto triduo illa ſemper verba propheta intonabat, Adhuc 40. dies, &c. Quamuis ab initio, ſi Niniue ſubuerteretur, 43. erant interfluxuri. Quod autem 43. dies ſeptuaginta interpretes ſcripſerint, auctor eſt Iuſtinus in dialogo cum Tryphone. Quia verò Auguſtinus nõ 43. ſed 3. ſolum legit, difficulter ſe ex hac q. extricauit, li. 18. de ciuita. ca. 44. Quæ eadem cauſa erroris Hieronymo fuit. Si enim in 70. non triduum, ſed 43. dies ipſe legiſſet, omnis admirandi occaſio ceſſaſſet. Sic ergo licèt plures fuerint, quam 480. anni, quia tamen non ad 490. acceſſerunt: rectè ſuo more ſcriptura dixit, annos 480. interfluxiſſe. Id ſi probabile eſt, ut eſt certè, iam uiginti ſeptem annos Ioſue & Samueli poterimus impartiri. Samueli decẽ, ſeptendecim Ioſue, quos huic Beda alijq́; viri graues impertierunt. Sed valeant iſtę numerorum tetricę ſalebroſæq́; quęſtiones: in quibus poteram ignorantiã meã ſimpliciter confiteri, & omne curioſorum hominũ deſiderium contemnere. At leuioris culpæ arbitratus ſum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa fuſsè, quàm omnino nihil dicere.

Vide Auguſt. 16. de ciui. li. ca. 24.

Ioan. 3.

Iuſtinus Auguſt.

Tertium decimum argumentũ parua difficultate nos impli-

implicat. Nec.n. hiſtorias oēis tueri eſt animus, quæ paſſim in eccleſia lectitantur. Video tm̄ vulgi nō solum in laicis, sed in eccleſiaſticis ēt eſſe, vt eas quoq; fabulas oppido q̄ libenter excipiant, quas iam diu eccleſia exploſit. In his certè pōtificum nō diligentia modò, verumēt prudentia deſideratur. Quidā nanq; dum reduuiā curant, capiti incommodant. Videlicet hiſtorias graues pro apocryphis reddūt quidē, ſed diuinum eccleſiæ officium vſq; eò ꝑter solitum immutant, vt vix vlla antiquę religionis formam in cotidianis precibus relicta eſſe videatur. Qua ex re q̄ multa & magna mala eccleſiæ Dei accidant, nō eſt huius loci, & tpis dicere. Sed eſto, quędam in publicis eccleſię precibus habeant ambigua, quędā ēt falſa. Num idcirco hiſtorijs eccleſię oībus fidem abrogare perges, q̄ nōnullę earum ſint vulgo iactatæ & creditę, in quibus, prę ſertim quoties de miraculis incidit sermo, ficta reperias fortaſſe plura, quę iure ac meritò reprobent? Mihi profectò illud Gelaſij cōſilium placet, vt cum huius generis hiſtorias catholici legerint, beati Pauli snīa prę cedat, Oīa probate, qđ bonum eſt tenete. Atqui irridere epiſcopos, de Theologis scholæ ludere, in monachorum imperitiam inſultare, quaſi fabulas hmōi ventris gratia rudi vulgò inferant, & intrudant: hæc nō puto equidem hominis ingenui eſſe, qui ad bonitatem fuerit à natura cōpoſitus, nedum eius quem Chriſtus ſimplicem ſicut columbā ad legem euangelij formauerit. Quòd ſi ex quibuſdā fictis, falſisq; narrationibus hiſtorias gentium æſtimemus, nulla oīno erit, quā nō ſimiliter illudamus. Id ſi hoīum imprudentiū, atq; adeò ſtultorū eſt: maneat, diuorum geſta, quæ in eccleſia legi solent, deſpici nullo mō oportere. Quāquā nōnulla ex his incerta sūt, apocrypha, leuia, falſa. Nā & pleraq; credibilia ac vera sunt, quædā etiā certa. De tertiodecimo autem arguméto hactenus.

Notæ

15. d. Sā cta Romana.

1. Theſ. 5

Nota

Non eſt idē hiſtoriæ approbatio, & vſurpatio.

In quartidecimi argumenti reſpōſionem multa sunt breuiſsimè animadnertenda. Primùm in maximo illi errore verſantur, qui rerum geſtarum memorias tanquā eccleſię oracula accipiunt, ſi eas in epiſtolis, & decretis ſuis pontifices aliqñ vſurparint. Nō eſt idē (mihi crede)

historiæ approbatio, & vsurpatio. Vtitur quidem interdum pontifex, si quicquam suadere cupit, receptis opinionibus, sententijs, rebusq; vulgatis: at nõ continuo quę cunq; in hunc vsum attulerit, ea sedis apostolicæ iudicio probat. Aliud quippè est suadentis munus, aliud diffinientis. Qui pronunciat, res veras ille adfert: qui suadet, non nunq̃ etiã verosimiles. Audiebã de preceptore meo puer, nullũ oĩno argumentũ esse negligendũ, in quo aliqua significatio veritatis appareat. Amplectendum aũt esse ita vnumquodq; maximè, vt quodq; ad faciendã fidem erit aptissimũ. Ad cuius præcepti formã non modò dialectici & oratores, sed veteres ẽt theologi suas disputationes effinxerũt. Nã in causam suã quisq; & quibuslibet argumẽtis quandoq; abusi sunt, & vulgi ẽt credulitate. Itaq; imprudentiũ hominũ erit, historias quasuis obiter ẽt, & ad præsentẽ causam à põtifice adductas, nõ aliter amplecti, atque eas quæ sint ecclesiæ certo iudicio comprobatæ.

Quod deinde ad Constãtini donationẽ attinet, de eo non libet in presentia disputare. Disputent alij, quibus cordi fortè est Romanę ecclesię maiestatẽ amplitudinẽque minuere. Laurentiũ Vallã scimus integro libro adDist. 96. c. Constãtinus. uersus receptã cõi opinione sniam declamasse. Iurisperiti quæ vulgò circunfertur eius donationis formula, eã cõmentitiam esse satis indicãt, cũ Paleę in scriptione denotãt. Eusebius, Ruffinus, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, cæteriq; probæ fidei auctores, qui oĩa Constãtini gesta scripsere diligentissimè, nõ modò nullam donationis eius mentionẽ faciũt, sed tradunt etiã orbẽ Romanũ, sic inter tres illius filios distributũ, vt Italia vni eorũ tota contigerit. Ammianus Marcellinus lib. 15. Constantiũ vrbis dominationem habuisse, & Leontiũ prefectũ ibi cõstituisse, auctor est. Nõnullos deinceps imperatores Italię atq; adeò Romę imperasse, oẽs historici memorię prodiderũt. Hęc & alia eiusmodi quis ignorat? Verũ quid refert à Constãtino facta ea donatio sit, an à principibns posterioribus? Fictam & commentitiã fabulã dicũt à Nicolao Clementeq; prolatã. Quasi verò pontifex aut factam eam donationem suo decreto

Ammianus Marcellinus

definiat,

definiat,aut vrbem eo solùm titulo defendat.Negãt donatã à Constantino vrbẽ esse:quanquã nequeunt probare id quidem. Sed quæro, quod donatã negant,ea si non donata esset,quidnã facerent? An vrbem Cæsari concederent?Vrgent rusticè sanè.Negant.n.donatã esse , & in eo perstant.Nos verò tanq̃ tormenta quędã adhibemus. Vt si responderint, q̃ donata à Constantino non est, idcirco ad ius nunc Cæsaris pertinere , stultos se esse fateãtur.Potuit.n.donare alius.Potuit quoq; Romanus pontifex vrbem iusto alio nomine possidere.Certè longi tẽporis præscriptione potuit. Sin negauerint ius oẽ Cæsari in vrbem,omnia,quæ de Cõstantini donatione disputant,vana esse cõcedant. Sed iã,ne nos vani itidẽ simus , reliqua persequamur. Lepra Cõstantinum laborasse , apud idoneos auctores nusquã legi,sed eius nominis aliũ cognomento Copronymum. Vnde fortasse ambiguitate vocis error inductus. Nisi rumor iste de lepra inde ortus videri possit,q̃ Bizãtio ad aquas calidas valetudinis gratia eũ egressum ferunt. D. Thomas 3.p.q.69.in 4.argu.hi storiã vulgatã sumit,atq;, vt videtur , probat. Caietanus nõ item. Habet hic auctores suos Platinã in vitam Marci,Ludouicum Viuem lib.de cor.disc.2.Alciatum lib.parerg.7.c.19.qui apertè negant. Habet scriptores omnes veteres eius ętatis,qui tacuerũt:nõ omissuri si sciuissent, scituri omnino rem si fuisset. Nã quod nomine Constantini circunferẽ edictum , tametsi Niceno cõcilio adiunctum est,nõ tñ habet concilij auctoritatẽ.Hæc illi. Ego hæc nec pro certis affirmare ausim , nec pro falsis refellere.Syluestri acta,in quibus ea res gesta cõmemoratur , Gelasius non probat. Refertur eadem in synodo Romana sub Syluestro canone 1.in septima rursus synodo act. 2.Eandem deniq; Nicephorus lib.7.c.33,vt veram historiam refert . Quocirca Pontifices duos Clementem ac Nicolaum,aut D.etiam Thomam,in eo q̃ ea historia vsi sunt,nec ridere iure possumus,nec arguere.Quãuis, (vt dixi)lepræ Constantinianæ testis grauis , & probatus ex veteribus nemo est.Itaq; , si negemus , nec pontificum nec historicorum auctoritatem labefacimus .

Notą

Thom.3. p.q.69

Caietanus

15.disti. Sãcta Romana.

Nicephorus

Nemo testis grauis testimonium reddit de lepra Cõstantini.

quoslibet reuocare pergunt: idque vt faciant, non dubitant historias omnes contra venire. Quid, quod Iosephũ Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidẽ alios impartiri? Cùm quinquaginta ambobus sine dubio impartiatur, quemadmodũ è locis ante citatis manifestissimè cõstat. Caietanus porrò via lõgè diuersissima ingressus est. Nã quadraginta annos quidem soli Sauli distribuit: sed vt summa illi 480. annorum constet, Iosue annos decẽ, septem verò Samueli dispertit. Quod præter historiæ fidem suo solum arbitrio facit. Quid igitur? semper ego alienarum opinionum relator tantum? Nunquam ne reponam? Sanè, & de meo aliquid exoluere lectori, debeo si quid tamen probati nummi exolui possit.

Caietanus.

Primùm aũt nõ existimo, aut fidei, aut religionis quæstionẽ esse, Num 480. iste annorũ numerus, qui in codicibus peruulgatis reperitur, librariorũ vitio scriptus sit: an potius idẽ ab auctore sacro in suo exẽplari positus. Ostẽdimus enim errorẽ in numeris prõptissimũ esse atque facillimũ. Ostẽdimus numeros quosdam in libris sacris exscribentium errore vitiatos. Ostendimus deniq; multas esse causas, cur hic, de quo agimus. 480. annorũ numerus corruptè esse inductus videatur. Atq; Iosephus & Sabelicus, Hebræus vnus, Latinus alter, cum locum illum ex 3. lib. re. c. 6. referrent, nõ 480. annos, sed multo plures posuerunt. Incredibile aũt videtur esse, Iosephum, si omnia Hebræa exemplaria. 480. numerum habuissent, ab illo certo ac præscripto numero discessurum. Nec Hugo cardinalis, cum sententiam Iosephi retulisset, eam reprobãdam censuit. Non igitur si quispiam dicat, ab egressione filiorũ Israël de Aegypto ad templum incœptum, quingentos annos, & eo amplius interfluxisse, protinus refellendus est, quasi ea res ad fidẽ religionẽ ve pertineat. Illud deinde sentio, interregnorũ annos verè inter annos Iudicum effluxisse. Itaq; non esse, quod Hebræi falsò tradunt, in temporibus vel priorum, vel posteriorum Iudicũ cõputandos. Quo circa Iosephus, quoniã non ea solũ tẽpora, quibus Iudices præfuere, cõputare voluit, sed illa etiam, quę in interregnis sine Iudice fluxerunt, verè sum

Hugo Card.

mam

mam quingentorum nonaginta confecit annorũ. At auctor libri regum interregnorum annis omissis, eos tantũ redegit in numerũ, quos intellexit, dum Iudices administrarent, intercessisse. Anni ergo plures ab eo, quo Israel excessit de Aegypto, ad tẽpli initia fluxere. Sed ducum, iudicum, & regum non fluxere, nisi quadringenti octoginta. Aduertendũ quoq; ex iis, qui populo a Moyse ad Solomonẽ præfuerũt, quatuor esse, quorũ tẽpora nusquã scriptura vetus denotarit. Nempè Iosue, Sangar, Samuel, Saul. Nam reliquorum omnium certus annorũ numerus in ipsis est testamenti veteris libris designatus. E quibus summa colligitur annorũ 419. His si Solomonis adiungas tres, 4. n. anno tẽplum fabricare cœpit, reliqui erunt anni 58. quos Iosue, Sangaro, Samueli, Sauliq; dispertias. *Iosephus li. 5. an. cap. 8.*

Ac Sangar quidem, quoniam nondum vertente anno munere simul ac vita defunctus est, merito ab huius numeri summa eximitur. Cùm verò Sauli Paulus impertierit quadraginta, dubiũ nõ erit, quindecẽ & octo sint inter Iosue, & Samuelẽ distribuẽdi. At decem ne ex his Iosue, reliquos aũt Samueli assignare oporteat, an contra pauciores Iosue, Samueli plures, de hac re dubitari põt. Caietano illud placuit, mihi ẽt idẽ visũ est. Quoniã Iosepho alijsque probatis historicis longior Ductus Iosue fuit, quàm Samuelis Iudicatus. Nec nostræ huic opinioni cõtrariũ est, Arcã sub Samuelis tẽpora in Cariathiarim viginti annis permansisse. Nõ enim his viginti annis, quod quidã falsò existimarũ, Samuel plebis Israëliticę iudex erat, sed propheta. Quin scriptura ipsa satis, nisi ego fallor, apertè significat: post vicesimũ illum annũ cœpisse à Samuele populum iudicari. In Iosue autem tempore cõputando, ita magna auctorum varietas, & discrepantia est, vt nulla ex parte historiæ labefactetur auctoritas: si vbi varię sunt historicorum discrepantesq; sententiæ, ibi nulla eorum premi nos vrgeriq; patiamur. Iosephus Gelenio interprete, Iosue vigintiquinque annos annumerat. Eusebius viginti septem. Beda, Ioannes Lucidus, aliique nonnulli, septemdecim impertiunt. Caietanus decem. Quamobrem cum nos decem & octo Iosue

Totidem Aug. lib. 18. de ciuita. Dei c. 20. Nã quòd Eupolemus Hebrææ scriptor historiæ 21. tantũ ponit, ad id tẽpus referẽdũ est, quo mortuo Samuele regnauit Acto. 13 1. reg. 7. Abulẽsis Li. 5. an. cap. 1.

quoslibet reuocare pergunt:idque vt faciant, non dubitant historias omnes contra venire. Quid, quod Iosephũ Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidẽ alios impartiri? Cùm quinquaginta ambobus sine dubio impartiatur, quemadmodũ è locis ante citatis manifestissimè cõstat. Caietanus porrò via lõgè diuersissima ingressus est. Nã quadraginta annos quidem soli Sauli distribuit: sed vt summa illi 480. annorum constet, Iosue annos decẽ, septem verò Samueli dispertit. Quod præter historiæ fidem suo solum arbitrio facit. Quid igitur? semper ego alienarum opinionum relator tantum? Nunquam ne reponam? Sanè, & de meo aliquid exoluere lectori, debeo si quid tamen probati nummi exolui possit.

Caietanus.

Primùm aũt nõ existimo, aut fidei, aut religionis quæstionẽ esse, Num 480. iste annorũ numerus, qui in codicibus peruulgatis reperitur, librariorũ vitio scriptus sit: an potius idẽ ab auctore sacro in suo exẽplari positus. Ostẽdimus enim errorẽ in numeris prõptissimũ esse atque facillimũ. Ostẽdimus numeros quosdam in libris sacris exscribentium errore vitiatos. Ostendimus deniq; multas esse causas, cur hic, de quo agimus. 480. annorũ numerus corruptè esse inductus videatur. Atq; Iosephus & Sabellicus, Hebræus vnus, Latinus alter, cum locum illum ex 3. lib. re. c. 6. referrent, nõ 480. annos, sed multo plures posuerunt. Incredibile aũt videtur esse, Iosephum, si omnia Hebræa exemplaria. 480. numerum habuissent, ab illo certo ac præscripto numero discessurum. Nec Hugo Cardinalis, cum sententiam Iosephi retulisset, eam reprobãdam censuit. Non igitur si quispiam dicat, ab egressione filiorũ Israël de Aegypto ad templum incœptum, quingentos annos, & eo amplius interfluxisse, protinus refellendus est, quasi ea res ad fidẽ religionẽ ve pertineat. Illud deinde sentio, interregnorũ annos verè inter annos Iudicum effluxisse. Itaq; non esse, quod Hebræi falso tradunt, in temporibus vel priorum, vel posteriorum Iudicũ cõputandos. Quo circa Iosephus, quoniã non ea solũ tẽpora, quibus Iudices præfuere, cõputare voluit, sed illa etiam, quę in interregnis sine Iudice fluxerunt, verè sum

Hugo Card.

mam

mam quingentorum nonaginta confecit annorũ. At auctor libri regum interregnorum annis omissis, eos tantũ redegit in numerũ, quos intellexit, dum Iudices administrarent, interceſsisse. Anni ergo plures ab eo, quo Israel excesſit de Aegypto, ad tẽpli initia fluxere. Sed ducum, iudicum, & regum non fluxere, nisi quadringenti octoginta. Aduertendũ quoq; ex iis, qui populo a Moyse ad Solomonẽ præfuerũt, quatuor esse, quorũ tẽpora nusquã scriptura vetus denotarit. Nempè Ioſue, Sangar, Samuel, Saul. Nam reliquorum omnium certus annorũ numerus in ipsis est testamenti veteris libris designatus. E quibus ſumma colligitur annorũ 419. His si Solomonis adiungas tres, 4. n. anno tẽplum fabricare cœpit, reliqui erunt anni 58. quos Ioſue, Sangaro, Samueli, Sauliq; dispertias. *Ioſephus li. 5. an. cap. 8.*

Ac Sangar quidem, quoniam nondum vertente anno munere simul ac vita defunctus est, merito ab huius numeri ſumma eximitur. Cùm verò Sauli Paulus impertierit quadraginta, dubiũ nõ erit, quindecẽ & octo sint inter Ioſue, & Samuelẽ distribuẽdi. At decem ne ex his Ioſue, reliquos aũt Samueli assignare oporteat, an contra pauciores Ioſue, Samueli plures, de hac re dubitari põt. Caietano illud placuit, mihi ẽt idẽ visũ est. Quoniã Ioſepho alijsque probatis historicis longior Ductus Ioſue fuit, quàm Samuelis Iudicatus. Nec nostræ huic opinioni cõtrariũ est, Arcã sub Samuelis tẽpora in Cariathiarim viginti annis permansisse. Nõ enim his viginti annis, quod quidã falsò existimarũ, Samuel plebis Israëliticę iudex erat, ſed propheta. Quin ſcriptura ipsa satis, nisi ego fallor, apertè significat: post vicesimũ illum annũ cœpisse à Samuele populum iudicari. In Ioſue autem tempore cõputando, ita magna auctorum varietas, & discrepantia est, vt nulla ex parte historiæ labefactetur auctoritas: si vbi varię sunt historicorum discrepantesq; sententiæ, ibi nulla eorum premi nos vrgeriq; patiamur. Ioſephus Gelenio interprete, Ioſue vigintiquinque annos annumerat. Euſebius viginti septem. Beda, Ioannes Lucidus, aliique nonnulli, ſeptemdecim impertiunt. Caietanus decem. Quamobrem cum nos decem & octo Ioſue

Totidem Aug. lib. 18. de ciuita. Dei c. 20. Nã quòd Eupolemus Hebrææ ſcriptor historiæ 21. tantũ ponit, ad id tẽpus referẽdũ est, quo mortuo Samuele regnauit Acto. 13 1. reg. 7. Abuleſis Li. 5. an. cap. 1.

Samueliq́ue diſpertiendos dicimus,nihil ſanè abſurdi dicimus.Quanquam ratio ſubeſt, vt ſine ſcripturæ veritatiſq; diſcrimine octo,aut nouem alios annos his duobus iudicibus adiungamus.Quid ita?Nõne hiſce vel octo vel nouem adiunctis annis plures quam 480.efficientur?Efficientur vtique.Falſum ergo erit,(inquiens,)anno 480,ex eo, quo Iſrael de Aegypto exiit, templum ædificari cœptum.Minimè gentium.Quin vtrunque verum eſſe nihil obſtat. Scriptura enim minutos numeros prętерire aliquando ſolet.Cuius rei exemplum paulo antè poſuimus ex 4.regum lib.capi.24.Vbi decem mille Iudæi dicuntur eſſe translati:quibus tamen Ioſephus octingentos triginta duos adiecit,imò & Hieremias,quemadmodum eſt nobis ſupra explicatum.Atque ſcriptura Ionæ poſt 40. dies ita Niniue ſubuertendam:& tamen ſeptuaginta interpretes 43. Gręcis literis prodiderunt, qui reuera ab initio prædicationis Ionæ computantur, hos verè tres lacer auctor omiſit,qui à toto triduo illa ſemper verba propheta intonabat,Adhuc 40.dies,&c.Quamuis ab initio,ſi Niniue ſubuerteretur,43.erant interfluxuri.Quod autem 43. dies ſeptuaginta interpretes ſcripſerint, auctor eſt Iuſtinus in dialogo cum Tryphone.Quia verò Auguſtinus nõ 43.ſed 3.ſolum legit,difficulter ſe ex hac q.extricauit, li. 18.de ciuita.ca.44.Quæ eadem cauſa erroris Hieronymo fuit.Si enim in 70. non triduum,ſed 43.dies ipſe legiſſet, omnis admirandi occaſio ceſſaſſet. Sic ergo licèt plures fuerint,quam 480.anni,quia tamen non ad 490.acceſſerunt:rectè ſuo more ſcriptura dixit,annos 480.interfluxiſſe.Id ſi probabile eſt, ut eſt certè,iam uiginti ſeptem annos Ioſue & Samueli poterimus impartiri.Samueli decẽ,ſeptendecim Ioſue,quos huic Beda alijq; viri graues impertierunt.Sed valeant iſtę numerorum tetricę ſalebroſæq; quęſtiones:in quibus poteram ignorantiã meã ſimpliciter confiteri, & omne curioſorum hominũ deſiderium contemnere. At leuioris culpæ arbitratus ſum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa ſubiecisse,quàm omnino nihil dicere.

Vide Auguſt. 16. de ciuì. li.ca.24.

Ioan.3.

Iuſtinus Auguſt.

Tertium decimum argumentũ parua difficultate nos impli-

implicat. Nec. n. hiſtorias oēis tueri eſt animus, quæ paſſim in eccleſia lectitantur. Video tm̄ vulgi nō solum in laicis, sed in eccleſiaſticis ēt eſſe, vt eas quoq; fabulas oppido q̄ libenter excipiant, quas iam diu eccleſia exploſit. In his certè pōtificum nō diligentia modò, verumēt prudentia deſideratur. Quidā nanq; dum reduuiā curant, capiti incommodant. Videlicet hiſtorias graues pro apocryphis reddūt quidē, ſed diuinum eccleſiæ officium vſq; eò p̄ter solitum immutant, vt vix vlla antiquę religionis formam in cotidianis precibus relicta eſſe videatur. Qua ex re q̄ multa & magna mala eccleſiæ Dei accidant, nō eſt huius loci, & t̄pis dicere. Sed eſto, quędam in publicis eccleſię precibus habeant ambigua, quędā ēt falſa. Num idcirco hiſtorijs eccleſię oībus fidem abrogare perges, q̄ nōnullę earum ſint vulgo iactatæ & creditę, in quibus, p̄ſertim quoties de miraculis incidit sermo, ficta reperias fortaſſe plura, quę iure ac meritò reprobent? Mihi profectò illud Gelaſij cōſilium placet, vt cum huius generis hiſtorias catholici legerint, beati Pauli snīa p̄cedat, Oīa probate, q̄d bonum eſt tenete. Atqui irridere epiſcopos, de Theologis scholæ ludere, in monachorum imperitiam inſultare, quaſi fabulas hmōi ventris gratia rudi vulgò inferant, & intrudant: hæc nō puto equidem hominis ingenui eſſe, qui ad bonitatem fuerit à natura cōpoſitus, nedum eius quem Chriſtus ſimplicem ſicut columbā ad legem euangelij formauerit. Quòd ſi ex quibuſdā fictis, falſisq; narrationibus hiſtorias gentium æſtimemus, nulla oīno erit, quā nō ſimiliter illudamus. Id ſi hoīum imprudentiū, atq; adeò ſtultorū eſt: maneat, diuorum geſta, quæ in eccleſia legi solent, deſpici nullo mō oportere. Quāquā nōnulla ex his incerta sūt, apocrypha, leuia, falſa. Nā & pleraq; credibilia ac vera sunt, quædā etiā certa. De tertiodecimo autem argumēto hactenus.

Notæ

15. d. Sācta Romana.

1. Theſ. 5

Nota

Non eſt idē hiſtoriæ approbatio, & vſurpatio.

In quartidecimi argumenti reſpōſionem multa sunt breuiſsimè animadnertenda. Primùm in maximo illi errore verſantur, qui rerum geſtarum memorias tanquā eccleſię oracula accipiunt, ſi eas in epiſtolis, & decretis ſuis pontifices aliq̄n vſurparint. Nō eſt idē (mihi crede)

historiæ approbatio, & vsurpatio. Vtitur quidem interdum pontifex, si quicquam suadere cupit, receptis opinionibus, sententijs, rebusq; vulgatis: at nõ continuo quę cunq; in hunc vsum attulerit, ea sedis apostolicæ iudicio probat. Aliud quippè est suadentis munus, aliud diffinientis. Qui pronunciat, res veras ille adfert: qui suadet, non nunq̃ etiã verosimiles. Audiebã de preceptore meo puer, nullũ oĩno argumentũ esse negligendũ, in quo aliqua significatio veritatis appareat. Amplectendum aũt esse ita vnumquodq; maximè, vt quodq; ad faciendã fidem erit aptissimũ. Ad cuius præcepti formã non modò dialectici & oratores, sed veteres ẽt theologi suas disputationes effinxerũt. Nã in causam suã quisq; & quibuslibet argumẽtis quandoq; abusi sunt, & vulgi ẽt credulitate. Itaq; imprudentiũ hominũ erit, historias quasuis obiter ẽt, & ad præsentẽ causam à põtifice adductas, nõ aliter amplecti, atque eas quæ sint ecclesiæ certo iudicio comprobatæ.

Quod deinde ad Constãtini donationẽ attinet, de eo non libet in presentia disputare. Disputent alij, quibus cordi fortè est Romanę ecclesię maiestatẽ amplitudinẽque minuere. Laurentiũ Vallã scimus integro libro aduersus receptã cõi opinione snĩam declamasse. Iurisperiti quæ vulgò circunfertur eius donationis formula, eã cõmentitiam esse satis indicãt, cũ Paleę in scriptione denotãt. Eusebius, Ruffinus, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, cæteriq; probæ fidei auctores, qui oĩa Constãtini gesta scripsere diligentissimè, nõ modò nullam donationis eius mentionẽ faciũt, sed tradunt etiã orbẽ Romanũ, sic inter tres illius filios distributũ, vt Italia vni eorũ tota contigerit. Ammianus Marcellinus lib. 15. Constantiũ vrbis dominationem habuisse, & Leontiũ prçfectũ ibi cõstituisse, auctor est. Nõnullos deinceps imperatores Italię atq; adeò Romę imperasse, oĩs historici memorię prodiderũt. Hęc & alia eiusmodi quis ignorat? Verũ quid refert à Constãtino facta ea donatio sit, an à principibus posterioribus? Fictam & commentitiã fabulã dicũt à Nicolao Clementeq; prolatã. Quasi verò pontifex aut factam eam donationem suo decreto definiat,

Dist. 96. c. Constãtinus.

Ammianus Marcellinus

definiat,aut vrbem eo solùm titulo defendat.Negãt donatã à Constantino vrbẽ esse:quanquã nequeunt probare id quidem. Sed quæro, quod donatã negant,ea si non donata esset,quidnã facerent? An vrbem Cæsari concederent?Vrgent rusticè sanè.Negant.n.donatã esse , & in eo perstant.Nos verò tanq̃ tormenta quędã adhibemus. Vt si responderint, q̃ donata à Constantino non est, idcirco ad ius nunc Cæsaris pertinere , stultos se esse fateãtur.Potuit.n.donare alius.Potuit quoq; Romanus pontifex vrbem iusto alio nomine possidere.Certè longi tẽporis præscriptione potuit. Sin negauerint ius oẽ Cæsari in vrbem,omnia,quæ de Cõstantini donatione disputant,vana esse cõcedant. Sed iã,ne nos vani itidẽ simus , reliqua persequamur.Lepra Cõstantinum laborasse , apud idoneos auctores nusquã legi,sed eius nominis aliũ cognomento Copronymum.Vnde fortasse ambiguitate vocis error inductus. Nisi rumor iste de lepra inde ortus videri possit,q̃ Bizãtio ad aquas calidas valetudinis gratia eũ egressum ferunt.D.Thomas 3.p.q.69.in 4.argu.hi storiã vulgatã sumit,atq;, vt videtur , probat.Caietanus nõ item.Habet hic auctores suos Platinã in vitam Marci,Ludouicum Viuem lib.de cor.disc.2.Alciatum lib.parerg.7.c.19.qui apertè negant. Habet scriptores omnes veteres eius ętatis,qui tacuerũt:nõ omissuri si sciuissent, scituri omnino rem si fuisset. Nã quod nomine Constantini circunferẽ edictum , tametsi Niceno cõcilio adiunctum est,nõ tñ habet concilij auctoritatẽ.Hæc illi. Ego hæc nec pro certis affirmare ausim , nec pro falsis refellere.Syluestri acta,in quibus ea res gesta cõmemoratur , Gelasius non probat. Refertur eadem in synodo Romana sub Sylueſtro canone 1.in septima rursus synodo act. 2.Eandem deniq; Nicephorus lib.7.c.33,vt veram historiam refert . Quocirca Pontifices duos Clementem ac Nicolaum,aut D.etiam Thomam,in eo q̃ ea historia vsi sunt,nec ridere iure possumus,nec arguere.Quãuis, (vt dixi)lepræ Constantinianæ testis grauis , & probatus ex veteribus nemo est.Itaq; , si negemus , nec pontificum nec historicorum auctoritatem labefacimus .

Notą

Thom.3. p.q.69

Caietanus

15.disti. Sãcta Romana.

Nicephorus

Nemo testis grauis testimonium reddit de lepra Cõstantini.

Hiero. Euseb. De baptismo, historici quoq; ipsi nobilissimi variè loquuntur. Hieronymus in Chronicis, Eusebius li. 4. de vita Constã. Socrates li. 1. hist. suæ ca. 39. Theodoritus li. item 1. ca. 31. Sozomenus li. 2. c. 34. Cassiodorus qui historiam ab his tribus ecclesiasticã compilauit. Pomponius lætus alijq; scriptores huius ordinis, Constantinũ tradunt non Romæ à Syluestro, sed Nicomedię ab Eusebio episcopo, & quidẽ Ariano, sacrum baptisma suscepisse. Contrà Damasus in libro Põtificali tradit illum Romæ à Syluestro sacris lustricis ablutum esse. Cui omnino cõsentiunt Marianus, Scotus, Sabellicus, Platina in vitam Marci. Nicephorus lib. 7 cap. 35. & lib. 8. c. 54. ne Diuum Thomã, Nicolaum, Clementẽ, duas deniq; Synodos in huius rei testimonium repetamus. Atq; Nicephorus in hac re asseuerãda, & contraria opinione refellenda, oratione sanè quàm acri vsus est. Ita enim suam de baptismo Constantini sententiã ecclesiæ consensioni tribuit, vt aduersã Arianorũ cõmentis assignet. Qui in oriente (inquit,) olim Arianæ sectæ fuere, Constantinũ Nicomediæ, ab Eusebio eius vrbis episcopo, iã moriturum baptismum suscepisse, prodiderunt: propterea eum sacrũ lauacrum distulisse dicẽtes, quòd in Iordane perficere voluerit. Id verò ex eo facilè refellitur, quòd ecclesia à Syluestre eum Romę baptizatum esse certo prędicat. Quapropter testatum omnibus esse volo, vt hoc sic ẽt tutò, & opinentur, & credant. Ariani enim malè sentiẽtes animo, & consilio diabolico hoc confinxerunt, nõ Romæ baptizatum eum esse asserentes, aut fortasse eadem cum illis sensisse astruentes, perinde atque ab ipsis propterea baptismi gratiam susceperit. Quod absurditatis, & mendacij plenum est. Quod si nondum sacri lauacri particeps fuit, consequitur, eum neque in Nicæna synodo cum patribus congressum esse, neque cum eis mysteria participasse: sicuti historia tradit. Hæc illæ. Et paulò antè. Quod autem Romæ à Syluestre sacratus sit, satis ostendit baptisterium quod ad hoc vsq; tempus eius rei gratia in testimonium certissimum Romæ asseruatur. Quæ duę profecto rationes efficiunt, vt non temere ijs accedam, qui Constantinum Romę sacro

Haymo in epitome eccle. hist. libr. 9. c. 7.

Nicepho.

sacro tinctum lauacro ferunt. Quòd si baptisterium tã insigni structum apparatu, si rerũ veterũ publica cõmemoratio, non solũ habitantium animis, sed lapidibus ẽt insculpta, nullum nobis argumentum est: iam iamq; nõ dico quæ vetustatis in vrbe monimenta sunt, sed quæ sunt in orbe maiorum traditione recepta, ire ea omnia inficias poterimus: quamuis indicia extent rerũ, locorũ, temporum manifesta. Ac nisi priùs baptismi fuisset fonte sublatus, qui credi põt, Constantino episcopos aut culparum, & querimoniarum libellos obtulisse, aut, vt synodo & disputationibus interesset, permisisse? Baptizatus ergo ante synodum Nicęnam fuerat Constantinus? Vbi hęreticorum industriam ac diligentiam in propagãda secta mirari satis non queo. Omnia quippè illi sus deque miscent, vt viri pietate insignes, præsertim si reges aut imperatores sunt, ipsorum partes fouisse videantur. Tãta verò arte id efficiunt, vt doctos etiam viros, nedum imperitos fallant. Eusebius porrò Pamphili, vel quia Eusebio Nicomedienſi cæterisq; amicis credulũ se prębuit, vel quia sectã, cuius apertissimus propugnator erat, hac laude & gloria voluit ornare, eius fabulæ primus auctor Christianis fuit. Huic.n. scribẽti Hieronymus ac reliqui auctores crediderunt. Sed de Eusebij fide plura postea. Nam Constantiam Constantino fratri Arrianum presbyterum insinuasse, à quo vir religiosissimus seductus sit, hoc vt credam, quantum Constantiæ leuitas, & inconstantia mouet, tantum Constantini pietas & grauitas remorantur. Ac si presbyter ille Arrianus piũ aliàs imperatorem quidẽ, sed potestate, diuitijs, honoribus, triũphis, meritis, secundis deniq; rebus omnibus insolentiorem factum decepit, vt Arium reuocaret, Athanasiũ repelleret: viris etenim bonis in rebus eiusmodi facilè imponitur, non tamen adeò in errore processisse credendus est, vt Arriano ritu alterum baptismum Nicomedię susciperet. Quanquam sunt qui existiment, qui per sororem falsum in fide Constantinum produnt, eos falsos nominis similitudine id patri attribuisse, quod filij scelere patratum est. Verùm sine hoc modò, siue alio res

habeat,illud tenendum est,neruos atq; artus esse sapientię non temerè credere;ijs præsertim historicis, qui quoniam fidem diuinam violarunt, fidei humanæ auctoritatem amiserunt. Sed de his capite sequenti accuratius disseremus.

Qui sint probatæ fidei auctores, qui contra non sint.

Caput Sextum.

QVatuordecim argumenta superiore capite sigillatim refutata sunt. Nunc quintumdecimum, 16. & 17.refelli oportet:quoniam hęc tria vnum,atq; idem exquirunt,quod suprà sumus quidem in quadripartita diuisione polliciti, sed cogitationibus multis varijsq; distenti,tertium eius diuisionis membrum voluntaria quadam obliuione cõtriuimus. Quis.n.auctor historiæ probatus sit,tertio loco me scripsi dicturũ, nec exolui quod promiserã. Quin operis instituti penè immemor factus sum.Eam quippè rem nitimur ferè homines,aut ex memoria deponere,aut diù multumque protrahere: quam non libentes & voluntarij, sed inuitè & repugnanter aggredimur. Atqui licet non constituto tempore & loco, reddam tamen in pręsenti, & cum fœnore fortasse reddã,id quod me debere non inficior. Antea verò q̃ de historicis vtrisque & ecclesiasticis & profanis sententiam meam dico,illud est operæ pretium quærere, sint ne regulæ aliquæ,& quidem historię quasi indices,quibus historici cuiusq; fides,ac ueritas exploretur.Nã Ioãnes Annius tres regulas ponit, easq; Metasthenis testimonio cõfirmat:ad quas oẽs Chronicorũ libros expẽdere, & examinare haud secùs atq; ad Lydiũ lapidem debeamus.

Capite 3.

Ioannes Annius.

Prima(inquit)regula est ista. Suscipiendi sunt absq; repugnantia omnes,qui publica & probata fide scripserunt.Secunda, Gesta & annales quatuor monarchiarum non possunt negari & reiici ab aliquo,quia solùm publica fide notabantur:& in Bibliothecis aut archiuis seruabãtur.Vnde & in Esdra legimus, quòd controuersiæ de

reparau-

reparando tẽplo diffiniebantur ex annalibus Persarum seruatis in bibliothecis. Tertia regula. Qui solo auditu, vel per opiniones scribunt, hi tanquã priuati recipiẽdi non sunt, nisi vbi à publica fide nõ dissentiunt. Ex quibus colligit, quòd nemo in Chronicis suscipiendus est, nisi annalibus quatuor monarchiarum cõcordet. Et in monarchia quidem Assyriorum, quia publica fide scripsit Berosus Chaldæus, cõsequens est, vt in temporibus eiusdem monarchiæ ipsi detur palma: & hunc secutis itẽ ex Persis Metastheni, ex Grẽcis Xenophonti in æquiuocis, & Archilocho & Eusebio. Reijciuntur à tẽporibus huius monarchiæ ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Acusilaus: ex Latinis Iustinus, Gellius, & Orosius, qui contra publicam & probatam fidem scripserunt.

Beroso datur palma inter chronistas.

In secunda verò monarchia Persarum & Medorũ auctor publicæ fidei fuit Metasthenes Persa, & Ctesias Gnidius, vt in tertio libro Diodorus notauit. Reijciũtur Iosephus ex Hebræis: & Clemẽs, Tatianus, Africanus, & Eusebius ex Græcis. Quia priuatas opiniones secuti, cõtra publicã fidẽ notãt reges & tẽpora, quæ in bibliothecis, & annalibus nõ fuerunt: & contra omnẽ publicã fidem scribunt, Cyrũ ante dedisse licentiã Hebræis in Babylone captiuis & mortuũ, quàm Babylonia Darius eius patruus potiretur. Proinde idẽ Eusebius, quoniam in tertia monarchia Græcorum, & in quarta Romanorum publicã annalium fidẽ sequitur, in vtraq; recipitur. Recipitur & Philo Hebræus, qui solus habuit Chronographiã omnium quatuor monarchiarũ: & ideo solus ipse in tẽpori bus ex Hebræorum scriptoribus recipitur. Qui non per opiniones, vt Iosephus, sed ẽt. 70. seniorum testimonio vsus certissima scribit. Hæc Annius in. 11. & 14. lib. hoc est, in Metasthenẽ Philonemq; suos censet: fidenter sanè, vt solẽt isti, nihil tam verens quã ne dubitare aliqua de re videretur. Sed videndũ nobis, an in censura hac quantũ securitatis est, tantũ sit etiam veritatis. Nec verò libẽter nos scriptorũ, prẽsertim familiæ nostræ, vitia detegimus. Sed in publica studiorũ causa nullo modo præuaricandũ erat. Cũ viderẽ itaq; viros quosdã eruditos in his

solus Philo recipitur inter scriptores temporũ Hebræorũ.

Annij præceptis,& exemplis hallucinari:neceſſariũ exiſtimaui,& regulas vanas eſſe oſtendere,& falſa itẽ regularũ exẽpla. Principio igitur affirmare videtur Annius in quatuor tantũ monarchijs ſcribas certos haberi ſolitos:quos reſpub.in id conſtituerit,vt geſta tẽporaq; notarẽt. Horũ annales in locis tutis aſſeruari. Quẽadmodũ in benè inſtituta ciuitate videmus,quæ inſtrumenta ſcripturarum publica à tabellionibus obſignata cuſtodiæ tutæ cõmittit.Verùm illud non in quatuor solũ monarchijs,ſed in Phœnicum,Aegyptiorumq; reipub.fieri ſolere,Ioſephus auctor eſt.1.contra Appionẽ Alexand.libr. Nec oẽs quatuor illæ monarchiæ huiuſmodi rerũ geſtarum ſcribas,& annales publicos habuere:quibus rerũ tẽporumq; lites,ſi quæ eſſent exortæ,finirentur.Græcos ſiquidẽ hiſce,& ſcriptoribus & annalibus caruiſſe, multo probabilius eſt. Sanè ante olympiades Euſebius ſcribit, Græcã de tẽporibus hiſtoriã,falsam credi: q; vt cuiq; hiſtorico visum eſt, diuersas Græci sententias protulerũt. At poſt olympiades nõ aſſerit eius generis annales à deſtinatis reipub.miniſtris ad ſcriptos extitiſſe: ſed id aſſerit,ex eo verã de tẽporibus Græcorum hiſtoriam credi, quo olympiades in vſu eſſe cœperũt. Ac Marcus Varro apud Cẽſorinum libro de natali die capite.17. nõ aliud tradit quã quod Euſebius accepit, ante olympiades tẽpus μυθικὸν,hoc eſt fabuloſum extitiſſe:quia in eo multę fabulæ referuntur. Cum olympiadibus verò cępiſſe hiſtoricum, quod res eo geſtę veris hiſtorijs continentur.Itaque poſt olympiades Gręci res verè geſtas ſcribere orſi ſunt, habitaq; eſt deinceps apud eos quędã hiſtorię ratio,temporũ conuenientia,& hiſtoricorum non nulla conſenſio.Atqui Græcorum rempub. certos hiſtoriæ adminiſtros ex eo tempore conſtituiſſe : dicere Annius poterit,probare non poterit.Quin è contrariò Ioſephus bonus in primis auctor ſcribit, Græcos nihil firmiter

Niſi fortè Annius ſentit,geſta & annos quatuor monarchiarum,non à priuatis ſcriptoribus ſolere ſcribi,ſed ab ijs tantũ, quibus reſpub.id muneris commiſiſſet. Qui omnino ſenſus & falſior et abſurdior eſt. Conſtat ſiquidem in omni monarchia priuatos quoſdam hiſtoricos etiam

fuiſſe. Nam, vt de Græca Romanaq; taceamus,in quibus ea res verti in dubium non põt, Diodorus in 3.Cteſiam aliosq; de rebus Babylonicis diſcrepantes induxit,nec hos Cteſiæ nec his Cteſiã præferendo.Quod certo indicio eſt nullum eorum publica auctoritate ſcripſiſſe.Primo cõtra Appio.Alex.li.

miter scientes tradidisse, sed quod vnusquisq; (ait) opinatus est, hoc studuit explanare. Vnde etiã libri se inuicem arguunt, & in multis Hellanicus ab Acusilao discrepat, Hesiodum corrigit Acusilaus, Ephorus Hellanicũ in plurimis ostendit esse mendacẽ, Ephorũ verò Timæus, Timæum qui post illum fuere, Herodotum verò cuncti. Sed neq; de Siculis rebus qui eas cõscripserunt, neq; rursum de Atticis hi qui Articas, neq; de Argolicis qui Argolicas memoriæ prodidere cõsentiunt. Nã & Thucydides in multis etiã tanquã fallax accusatur, licet scrũpulosissimã sui tẽporis historiam scripserit. Causa verò huius dissonantiæ ea præcipua est, q̃ non fuerit studium apud Græcos publicas de ijs, quæ semp aguntur, proferre conscriptiones. Non.n. duntaxat apud Græcos alios publica conscriptio est neglecta, sed neq; apud ipsos Athenienses disciplinæ cultores aliqd huiusmodi reperiẽt. Hactenus Iosephus. Qua ex reliquet falsò Annium Iosephi testimoniũ vsurpasse: vt probaret publicos Græcorũ annales in tẽplorum bibliothecis custodiri. Nihil.n. tale Iosephus argumentatus est, quale illi tribuit Annius. Sed hoc argumẽtatur, q̃ à Cadmo literas Greci se accepisse gloriantur, id persuadere illos nõ posse: cũm nulla inscriptio vel in templi parietibus, vel in vasis, statuis, cæteris ve donis tẽplo dicatis, ex eo tempore relicta sit. At in his tñ post literas inuentas, aut deorum, quibus ea dona offerebantur, aut offerentium nomina semper inscribi sunt solita. Plutarchus quoque auctor, & ipse grauissimus, affirmat, nullos sua ætate publicos Græcorũ annales extare, præter nuncupatos canones temporales, quorum auctoritas parum apud eum valet, quòd multarum rerum inuenta in ipsis repugnantia tolli nequiuerit, quãuis in ea re plurimi multum operæ studijq́ue posuerint. Vanum igitur & commentitium est, in Græcorum regno & monarchia post olympiades eiusmodi historicos publica auctoritate diffinitos destinatosq; fuisse. Illud autem vanius in hac monarchia, solos Philonem atque Eusebium accipere, qui publicos probatosq; annales fuerint secuti. Etenim Eusebius si eam auctoritatẽ suis Chronicis

Thucidides ĩ multis tanquam fallax accusatur

In vitam Solonis.

posset

posset adiũgere, nullo modo reticuisset se huiusmodi annalibus inhærere. Philo verò Iudæus nec quatuor monarchiarum annales habuit, quod illi falsò sineq; ratione ac testimonio tribuit Annius, nec si habuisset: quicquam nobis attulisset cõmodi. Nulla. n. Philo aut rerum gestarum aut temporum monumenta reliquit. Nam libellus, qui de temporibus inscribitur, cum fabularum plenus sit: nullius grauis auctoris est, nedũ Philonis. Auctor certè eius libri non solum mendacia cõsectatur, sed adeò etiam historię rudis est: vt solos Hebræos, nec pręterea quenquã, de prophanis scriptoribus legisse videatur. Sed hoc, nec ita multò pòst, satis abundè ostendemus. Nunc de Romanorũ quoq; annalibus pauca dicãtur. Quibus fuisse publicos annales olim, Cicero in secundo de oratore libro auctor est. Ab initio (inquit) rerũ Romanarũ vsq; ad P. Mutiũ Pon. Maxi. res ões singulorum annorum mandabat literis pontifex Maxi. efferebatq; in albũ, & proponebat tabulã domi, potestas vt esset populo cognoscẽdi, ij qui etiã nunc annales maximi nominãtur. Primo itẽ de legibus libr. inducit Atticum sic loquentem, Nã post annales pontificum maximorũ, quibus nihil potest esse* nudius, si aut ad Fabium aut ad Catonem aut ad Pisonẽ venias: tamen quid tam exile quàm isti omnes? Annales igitur isti pontificum maximorum à tempore. P. Mutij intermissi sunt: illisque in historia Cato, Fabius Pictor, Piso, alijque succedere, graues omnino auctores quidem, sed sine publica auctoritate tamen. Nec verò audiendi sunt, qui huiusmodi Pon. Maxi. annales post. P. quoque Mutium cõtinuatos afferent, q̃ hoc loco apud Ciceronẽ Atticus eos se vidisse significet. Videre autem nullo modo potuerit, nisi essent cõtinuati: cùm Liuius priorum tẽporum pontificios annales incensa à Gallis vrbe interijs se dicat. Non. n. interijsse dicit omnes, sed plerosq;. Quae ex re nõ fit, vt si in Liuij manus annales isti pontificij nõ venerunt, q̃m rari ex incendio relicti sunt, ne in manus quidem Attici peruenisse existimemus, qui his quærẽdis maiorẽ fortè diligentiam, & curã adhibuit quàm Liuius. Quanquã codices eiusmodi non semper hominum diligentiæ

Philo

Cicero

Cicero

Alij* iucundius legunt, sed perperam & ad sensũ Ciceronis parũ aptè.

gentiæ obueniunt, sed fortunæ. Annalium igitur Pont. Maxi. post Pub. Mutium facta intermissio est. Et.n. si ea Pontificum diligentia perseueraſſet, aut annales isti publici in bibliothecis templisq; deorum extarent: nec tam multis locis animi penderet Liuius, & annaliũ incertitudinẽ caularetur, nec adeò sæpè in notandis consulibus consulumque etiam annis erraret. Nam erraſſe Enricus Glareanus perquam diligenter ostendit: dubitaſſe de personis frequentissimè Fabius Quintilianus ait. *Enricus Glareanus*

Ac de ca. 1. libr. 6. Liuius ipse, quæ a condita vrbe Roma ad captam eandem à Gallis vrbem, id est, ad olympiadem. 97. quinque libris exposuerat, ea obscura & parum constantia queritur: tum quòd perraræ per eadem tempora literæ fuerint, tum quod etiam si quæ in commentarijs Pontificum, alijsque publicis priuatisq; erant monimentis, incensa vrbe pleræque interierint. Et rursum in. 8. libr. posteaquam historicorùm Romanorum varias discrepantesque sententias posuit: nec facile est, inquit, aut rem rei aut auctorem auctori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis: dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certè & singulorum gesta, & publica monimenta rerum confusa: nec quisquam a qualis tẽporibus illis scriptor extat, quo satis certo auctore stetur. In libris quoque 9. & 10. vt loca alia prętermittam, satis ille apertè docet: quàm nullos habuerit certos probatosque annales, quos in scribendo sequeretur. Dionysius etiam Halicarnaseus se eiusmodi annales publicos minimè cõ secutum haud obscurè significat. Cùm enim historiæ suę fidem conciliare cuperet, & veteres scriptorum Romanorum historias se consuluisse testaretur: eorum vel maximè, qui grauissimi, & nobilissimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omnino mentionem fecit, facturus sine dubio, si adeò magnam ac certam auctoritatem suo posset operi adijcere. Quid multa? Iulius Cæsar, auctore Tranquillo, inito consulatu primus omnium instituit, vt tam senatus quàm populi *Liuius* *Dionysius* *In vitam Iulij Cæsaris.*

diurna

diurna acta conficerentur & publicarentur. Quò Satyricum illud attinet. Cupient & in acta referri: Plinianũ ité illud, Milone causã dicẽte lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatũ est. Veterẽ ergo Pon. Max. morẽ, qui iam diu fuerat interruptus, Iulius Cæsar primus omnium renouauit. Nec me prẽterit, Romanis quondã libros quoq; linteos fuisse: qui nihil ferè præter cõsulum, & magistratuum nomina cõtinebant. Sed neq; hos Liuius vidit: qñ incensa vrbe fortè hi etiã perierunt. Neq; ita horum auctoritate permotus est, vt non eos interdum ab alijs citatos neglexerit. Quin Marcum Licinium cũ libris linteis suis aliquando coarguit. Imò verò & Tuberonem, & Licinium refert in discrepanti opinione vtrunq; libros linteos protulisse. Vt intelligas libris istis linteis q̃ tenuem & exilem fidem haberet Liuius. Quibus ex rebus facilè Annius refellitur, qui circa finem commentariorum in Philonem suum astruit, Titum Liuium publicos annales Romanæ monarchiæ secutum esse, huiusq; Philonẽ vestigijs institisse. Vbi multum omnino de gradu Philonẽ suum deijcit: qui si publicos omnium monarchiarum annales hauit, vt paulò antè Annius dixerat, imprudenter sanè ac leuiter Liuium secutus est: quem constat, primũ nullos publicos annales habuisse, deinde in plerisq; dubitasse, denique errasse in multis: & ita errasse, vt errorũ quorundam ab alijs euincatur, quorundam ipse etiam se arguat. Nec patiar vt quisquam mihi Flauium Vopiscum Syracusium opponat, qui in vitam Probi fatetur, se vsum libris ex bibliotheca Vlpia, regiſtris etiam scribarum porticus prophyreticæ, actis demum senatus ac populi. In vitam verò Aureliani scribit, Aurelianum in libris linteis, qui in Vlpia bibliotheca erãt, vt quotidiana sua acta scriberentur præcepisse. Multò verò minus illud feram, vt mihi Diodorus opponatur, qui in primo libro asserit, ex veteribus annalibus gesta se ac duces Romanorum cognouisse. Flauius quippè nihil nisi libros linteos restitutos, diligentiamq; Pon. Max. non antiquam illam, sed à Iulio Cęsare primum instauratã affert. Diodorus aũt non affirmat se publicos Romanorũ annales nactũ esse,

Vide dec. 3. li. 9

Diodorus

esse,sed,veteres. At hi in priuatis monumentis esse potuerunt.Nihil igitur afferunt, qui in Græcorum Romanorumq; monarchijs publicos fuisse annales aiunt: ad quos cęteras oporteat historias reuocare, vt si ijs cõsentiant,approbentur:reprobentur,si dissentiant.Ostensum est enim,nullos neque è Grecis,neque è Romanis publicos annales extare: atque adeò nullos auctores esse, qui secundum eiusmodi annales Græcorum Romanorumq; scripserint aut res gestas aut tempora. Nisi fortè in vno aut altero loco auctor quispiam affirmet, se eam rem, quam scribat,ex libris linteis,aut elephãtinis,actisve publicis excepisse. Atqui ex vna parte de tota historia iudicare stultissimum erit.Præterquã quod si quis suã historiã dicat publicis huius aut illius Monarchię annalibus consentire:non continuò publicam eius monarchiæ autoritatẽ habet.Alioqui facile ac promptum cuique erit, ad omnem ẽt fabulã, legentium conciliare vno mendacio dicendo fidem.Id quod Philohistoricus apud multos obtinuit:qui in historijs suis omnia tempora quadrasse ad veros quatuor monarchiarum annales,plerisque sine omni & ratione & testimonio persuasit. Historicũ dixi: nãverus ille Philo grauissimus philosophus idemq; theologus eruditissimus,vt ab impudẽtia & mẽdacio,ita quo que ab historia scribẽda alienus fuit.Eusebius.n.Hieronymus ac Suidas, qui Philonis opera diligẽtissime enumerarunt,nullum opus habent, in quo Philo res gestas regni cuiusquã temporaque notarit. Ita doctis omnino viris liber ille de tẽporibus,inscriptione planè ementiente videtur esse suppositus.Quæ res manifestis quoq; argumentis euincitur.Primũ illud est,q; libelli eius auctor scribit:stirpẽ Salomonis in Ochozia defeciſſe, & Ionas, qui illi in regno successit,non de Salomonis, sed de Nathanis fuisse progenie.Quod quàm falsum sit, è sacris literis facilè patescit. Quarti enim libri Regum. c. 11.ita legitur. Athalia verò mater Ochozię videns mortuum filium suum interfecit omne semen regium. Tollens aũt Iosaba filia regis Ioran soror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ,furata est eum de medio filiorum regis, qui in-

philo.

4.Re.11

terficiebantur, & abscondit eum à facie Athalię, vt non
4.Re.12 interficeretur. Et c.12. tulit Ioas rex Iuda omnia, quæ cõ secrauerant Iosaphat & Ioran & Ochozias patres eius, & cætera. Et c.13. Anno vicesimotertio Ioas filii Ocho-
4.Re.13 ziæ regis Iudæ, & cætera. Item secũdi Par. c.22. Nec erat vlta spes aliqua vt de stirpe quis regnaret Ochoziæ, & cęte. Est deniq; in hanc rem præclarum illud testimo-
2. paral. nium, contra quod nullus est ad tergiuersandum locus, è primi libri Paralip. capite tertio, vbi in posteritate Salomonis, verbis nihil obscuris, recensetur Ioas filius O-
1. paralip. chosiæ. Id quod Matthæus explicatè confirmat inquẽs, Iosaphat genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Ioathan, Ioathan autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezeciam. Generatione er-
Matt. 1. go & natura Ezecias filius erat Iosaphat, ac proinde Salomonis, vt Matthęus ait: & non Dauidis edicto in filiũ deputabatur, vt asserit Philo. Ecquis igitur eos ferat, qui contra apertissima scripturę sacrę testimonia, stirpẽ Salomonis in Ochozia defeciſſe asseuerãt? Sed ne hic quidem ψευδόφιλος ille Philo finẽ mentiendi facit. Tradit quippè & id rursum, quos scriptura filios Iosaphat fratresq; Ioran appellauit, eos non verè filios Iosaphat germanosq; Ioran, sed Nathanis posteros fuisse. Quod vt mireris, imò execreris etiã, verba subscribenda sunt, quæ secundi Par. libri c.21. leguntur. Dormiuit (inquit) Iosa-
2. par. 21 phat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid: regnauitq; Ioram filius eius pro eo, qui habuit fratres filios Iosaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael & Saphatiam. Omnes hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditq; eis pater suus multa munera argenti & auri, & pensationes cum ciuitatibus munitissimis in Iuda. Regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus. Surrexit autẽ Ioram, super regnum patris sui. Cumq; se cõfirmasset, occidit omnes fratres suos gladio. Quo in loco quę potest esse tergiuersatio, quæ tãta interpretandi licentia, quę tam magna cõminiscẽdi libido, imò verò quæ tã insignis impudẽtia, vt eos filios Iosaphat verosque germanos Ioran fuisse negemus, quos

non

non sic modò scriptura vocat, sed reddit etiam causam, cur germanos fratres intelligi necesse sit? Ioran(ait)fratres habuit filios Iosaphat:ne aliũde fratres existimares. Idq; etiã ne dubitare posses,iterum, atq; iterum repetit, Omnes hi filii Iosaphat regis Iuda. Deditq; eis pater suus munera multa,regnum autem tradidit Ioran, eò q; esset primogenitus. Quid aurem illa commemorem,quæ sine omni sacro & profano testimonio, sineq; vlla rationis coniectura Philo iste falsus comminiscitur? Ortam itẽ inter filios Dauid ex Bethsabee,Dauidisedictum de posteris in regnum quodam ordine successuris, à rege Ioas oẽs sequentes binomios,trinomiosq; ẽt fuisse,à desolatione ad carceres Ioachim viginti annos interfluxisse,Mardochæum decem & octo annis ætatẽ Isaac superasse, Machabæos simul cum pontificatu ẽt ducatũ à domo Dauid subripuisse,vnde inimicitias exortas,multaq; alia eiusmodi:quæ partim commentitia sunt,partim sacris ẽt literis aduersa. Quid?quòd vel inhumana historia Philo iste adeò sæpè delirat, vt facilè dicenti ipsi credas, se in vltimo anno ætatis suæ decrepitę libellum illũ scripsisse. Scribit siquidẽ anno Cyri secundo Aggæum & Zachariã prophetasse. Itẽ ob mortem Darij Histaspis opus esse impeditum:nec adiri potuisse Cyrũ,qui bello Tamyrico erat implicitus. Item Cyro Assuerum Priscum Arthaxerxem successisse,qui & plusquam. 12. annos imperarit,& Holofernem in Iudæã miserit. Itẽ hunc duos filios habuisse,qui de imperio contenderint,sed cùm alter eorum,hoc est,Darius Longimanus victoriam fuisset consecutus,in eius primo anno Iesum hortantibus ijsdem prophetis tẽpli ædificiũ aggressum. Quæ oĩa falsa esse & historicis probatis omnibus vehementer repugnãtia quis non videt? Itaque miror quid in mentem Annio venerit, vt eum librũ,qui de temporibus inscribitur,in quo multa falsè,pleraq; absurdè,nõnulla contra scripturam etiã dicuntur,Philoni attribuerit viro doctissimo & prudentissimo. Quis enim credat,Philonem Xerxem illum Persarum regum omnium apud Græcos celeberrimum ignorasse? Darium Histaspis cum Dario Medo Cyri

auunculo confudiſſe? Aſſuerum illum, qui opus templi impediuit, patrem Longimani exiſtimaſſe? Nēpè in eos errores ſolus ille poſſet incurrere, qui vtriusq; literaturæ & ſacrę & profanę rudis omnino & imperitus eſſet. Nō ergo Philo Iudęus, cuius ingenium, eruditionem, facundiam, celebrauit antiquitas, auctor illius libelli fuit: ſed homo quiſpiā ſine vlla bona arte, ſine eloquētia, ſine īgenio, ſine literis. Nullo certè loco Philo iſte falſus Platonizat: ſed vbiq; nō modò indoctè & indiſertè, verū inculte ēt atque inornatè loquitur. Sed vt eò, vnde digreſſa eſt, recurrat oratio, cum monarchię Gręcæ atque Romanæ nulli nunc publici annales extent, nulliq́ue omnino auctores, quorum hiſtorię ad illiuſmodi annales conueniāt & quadrent: nimirum in his duabus monarchiis regulæ Annii nulli penitus vſui futuræ ſunt. Sed & in prioribus duabus monarchiis mihi ſanè videntur ocioſę, ad omnemq́ue vſum prorſus ineptę. Nam tametſi Medos ac Perſas publicos annales aſſeruatos habuiſſe ſacrę literæ prodiderunt, Babylonis etiam publicæ auctoritatis hiſtorias fuiſſe, non Ioſephus modò teſtatus eſt, ſed auctores alii nobiliſſimi. eiuſmodi tamen annalibus nos hodie caremus, omniq; etiam hiſtorico, quem hoſce annales ſecutum eſſe certum atque exploratum ſit, Beroſum fateor, quoniam valde probabile eſt, auctoritate publica Chaldęorum hiſtoriam edidiſſe. Metaſthenem verò publicum Perſarū hiſtoricū fuiſſe cur fatear non video, quem res Indicas ſcripſiſſe, & in Plinio & in Ioſepho legi, res Perſicas non legi. Sed quoniā non in hoc contentionis sūma impēdet, demus illud Annio gratis. Sicut & id quoq;, Cteſiā Gnidiū in Perſarum & rebus geſtis & tēporibus accipiendū eſſe. Videlicet apud Diodorū in tertio, Cteſias ipſe teſtimonium perhibet, Gręcis ſe veros certosq; annales Perſarū ac Medorū attuliſſe. Hoc igitur quoniā Cteſias de ſe dicit, credamus illi. Nam Lucianus Cteſiā Gnidiū ait de rebus Indicis ſcripſiſſe ea, quæ nec ipſe viderit, nec de

Eſther. 2. 6. & 10. Et. 1. Eſdræ. 4. & 5. & 6. c. Plinius in. 6. cap. 17. & in 7. cap. 2. Ioſephus lib. 10. ant. Iud. cap. 12. & 1. con. Appio. libro Cteſias Gnidius apud Diodorum nullius Perſarum regis mētionem facit. Regū Medorū tantum ſeriem ponit, & in eo Mandanem quendam, quem hiſtoriæ oēs ignorāt, iure vt uidetur quidē: quoniā nomē fœminæ potius ē quā uiri.

nec de alio narrãte audierit. Itaq; fabulas esse. At donemus hæc interim, nec.n. de oĩbus certãdum est. Illud agamus, quos libros Berosi & Metasthenis noĩe inscriptos Annius protulit, eos nec Berosi esse, nec Metasthenis.

Berosum porrò Annianum non verum esse, sed fictũ: Raphael Volatteranus libro Antropologiæ. 14. animaduertit. Cui Ludouicus Viues pluresque alij viri doctissimi assentiunt. Quæ mihi res argumentis idoneis videt confici posse. Primum, quod Berosus iste Annianus scribit, Noë prẽter tres primores filios Sem, Chã, & Iaphet, plures alios post diluuium genuisse: quod sacris literis videtur esse contrarium. Tres isti, inquit, filij sunt Noë, & ab his disseminatum est omne genus hominũ super vniuersam terram. Non ergo alij filij Noë fuerunt, qui colonias orbis terrarũ prẽcipuas, Noë iubente constituerint. Refert deinde, cùm Noë ebrius iaceret, Chan illius virilia comprehendisse, ac tacitè submurmurando carmine magico patri illudẽtem, sterilem eum perinde ac castratum effecisse. Scribit præterea Noë in Italiam venisse, naturaliumque & diuinorum libros conscriptos Italis rẽliquisse: eundem quoque Noë Ianum illum extitisse, qui primus in Italia imperarit. Item Nemrot magis studuisse paci religionique deorum quàm opulentiæ: ideoque translatum à dijs subitò non comparuisse. Quæ cõmentitia esse omnia facilè ostenderem, nisi quod plus etiam nimio huius voluminis magnitudo creuit. Itẽ (ait) hunc ipsum Nemrot Assyrium, Medum, & Magogum in Asiam misisse, qui regna cõdiderint* Assyrium, Medum, & Magogum. At hi cùm essent filij Iaphet vel patre vel auo præcipiente, credibilibus est colonias deduxisse: vel certè, vt Geneseos vndecimo capite dicitur, is ipse Deus qui Diuisit linguas eorum in Babel, inde dispersit eos super faciem cunctarum regionum. Prẽterea narrat, Semiramidem* Babylonem vrbem maximam ex oppido fecisse, & magis illam ædificasse quàm ampliasse. At verus contrariò Berosus apud Iosephum, in primo contra Appionem Alexandrinum libro, scriptores Græcos repre-

Volat. *Ludoui. Viues.* *In 1. lib. de veris narra. stæ tim à prĩ cipio.* *De tra. dis. lib. 5. & in proœmio In li. 18. de ciui. Dei. Faber Stap. in primũ lib. Poli. Aristo. Lib. 2. Gene. 9. Lib. 3. Omniæ quæ de antiquitate sapiètiæ nostræ, quæ eadem Iudæorum fuit Iosephus, Eusebius &*

Augustinus disputant: vana sunt, si hæc vera sunt. *In. 4. In. 5. *In. 5.

reprehendit, qui falsò tradiderint à Semiramide Babylonẽ ædificatã,& mira opera ab illa circa hanc fuisse constructa. Ad hæc Berosus Annianus prodit, Cenchrẽ Aegypti regẽ Hebræorũ magica in mari perijsse. Quod vti que nullo esset modo à Iosepho prætermissum, qui cùm Hebrææ gentis antiquitatẽ aduersum Grẽcos conaretur ostẽdere, nullũ aut prius, aut antiquius expressum testimoniũ potuit Berosi proferre, q̃ ex 3. libro Chaldæorũ: vbi Nabuchodonosorũ scripsit tẽplum Iudæorum ciuitatemq; vastasse. Berosus insuper Annianus nullã nec apertè, ne obscurè Abrahami mentionẽ facit. At Berosus ille verus, (vt Iosephus auctor est) Abrahami implicitè meminit his verbis: Post diluuiũ aũt decima ętate, apud Chaldęos erat quidã iustitię cultor, vir magnus,& sydęralis scientię peritus. Pręterea Berosus Senacherib regis Assyriorũ gesta cõmemorauit, quemadmodũ Iosephus Hieronymusq; testantur. At in Berosо Anniano nulla Senacherib cõmemoratio est. Prętерea, fictus iste Berosus in Ascatade decimooctauo Assyriorũ rege fidẽ histo rię suę fecit. Postquã tñ viginti alij reges vsq; ad Sardanapalũ Babylonijs imperarũt. Sed hos tñ Berosus nõ omisit, quin eos etiam annumerauit, qui Nabuchodosoro Nabulassari filio vsque ad Cyrum in imperio Babylonio succesſere, vt Iosephus contra Appio. libr. primo. Diuusque Hieronymus in Danielis. 5. caput affirmant. Atque Metasthenes Annianus, cùm triginta octo Assyriorum reges à Saturno ad Sardanapalũ numerasset, tẽpusque etiam regi cuiusque eorum subiecisset: in his omnibus se Berosum sequi, atque adeò eius se verba exscribere testatus est. Nec verò dici potest libellum istum de antiquitatibus fragmentum esse Berosi: non integrum opus, qm̃ vel Annius ipse nobis tanquam integrum opusculum venditauit. Manethon quoq; Annianus apertè dicit se inde historiã exordiri, vbi finem historię suę Berosus fecit. Ita in supplemento Manethon decem & octo regibus Berosi quatuordecim alios adiecit, quos si à Berosо accepisset, nullo pacto inficiaretur. Fictus est ergo Berosus iste Annianus, non mancus. Quid? quod apud

1. con: Appi. libr.

Li. 1. an. Iud. c. 15.

Testimoniũ Berosi de Abrahamo

Lib. 10. anti. Iudai. ca. 1.

in Isaiã cap. 37.

Ioseph.

Manethõ

auctores veteres Berosus non Aegyptiorũ, non Lybicorũ,nõ Celtyberorum, nõ Italorum, non Germanorum, sed Chaldęorum scripsit historiã. Annianus verò iste ęque horũ omnium regnorum historicum se prębet.Nullum certè probatum auctorẽ inuenies,qui Berosum, nisi in rebus Chaldaicis testem excitet veritatis. Atqui,si auctor grauissimus res alias scripsisset, sine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo vel Gręco, vel Latino auctore aliqñ citaretur.Sed nescio an Berosum istum satius fuisset nulla argumentatione conficere.Res quippè ita priscas memorię prodit,vt licet falsas intelligere per tui animi coniecturã possis, arguere tñ per illarum vetustatem nimiã non possis.In rebus.n.eiusmodi quo quisque improbior est,eò maiorẽ habet fingendi licentiam:adeò vt de libris quidem totis & auctoribus(quemadmodum ait Fabius) mentiatur tutò,quia inueniri qui nunquã fuere non possunt:de rebus autẽ ipsis,vel tutissimè mentiatur,quia nulli testes produci queunt,qui non sint pueri, si contrà veterrimos proferantur.Qua in re cùm episcopus quidam nostras deprehensus esset sępe peccasse: eos.n.auctores citarat interdum,quos nulla vnquã habuit ætas: eas res olim gestas scripserat,quas nulli homines ediderunt: respondit, referre nihil, in historia sic,an aliter, omnino sentias. Quòd omnia essent ambigua, nisi quę sacris literis continerentur. Indigna quidem episcopo eoque Theologo sententia.Nam rusticus homo & vanus si hęc dicat, non est mirum. Sed vt eo reuertamur vnde discessimus: facilius dico esse, Berosum istum Annianum contemnere, quàm refellere. Nam viris doctis ipsa libelli lectio satis magna persuasio est, indoctis persuadere nihil attinet. Suo Beroso fruantur licet. Quem solum de temporibus inscriptionum quarundam,per annos quadringentos octoginta ante Ninum & Phoroneum supputasse,Annius ait Plinium tetigisse. Cùm Plinius tamen nihil aliud tradat, quàm Berosum vsqueadeò Astrologia enituisse, vt Athenienses ei ob diuinas prędictiones publico in gymnasio statuã inaurata lingua statuerint.Fruãtur itaque(vt dixi) Beroso suo sed Plinij

auctoritate non fruantur. Imò ne probabili testimonio vllo quidem aut ratione aliqua consentanea. Illa.n.ridicula est, Hieronymum Berosi huius verbis quandoq; vti. Quasi verò commento locus esse posset, nisi Berosus iste fictus, veri Berosi quædam verba compilasset.

Cõt. Annium. Sed iã Annij Metasthenẽ, q̃ fieri poterit, breuissimè explodamus. Nõ aũt persequar errata minuta, quæ in paruo volumine plura sunt. Tm̃ quæ sunt maiora videamus. Scribit igit̃ monarchiæ Persicæ reges & tpa in hunc modum. Balt Assare interfecto: regnauerunt simul Cyrus & Darius annis duobus: inde solus Cyrus duobus & viginti. Filius Darij, Priscus Arthaxerxes Assuerus annis viginti: vltione interea sumpta de factione Tamarica, quæ per dolum patruum tradiderat Tamyræ: huius duo filij Cyrus Artabanes, & Darius Longimanus, septem mensibus pro imperio dimicauerunt, & septimo mense Longimano victoria cessit, regnauitq; annis septẽ & triginta. Eius filius Darius Nothos annis decem & nouẽ. Magnus Arthaxerxes Darius Memnon annis quinquaginta quinta: Arthaxerxes Ochus sex & viginti: nostra ætate Arses annis quatuor, Darius vltimus sex. Hos quoque reges & tempora eodem ordine eisdemq; penè verbis Philo Annij notauit: vt eundem fuisse vtriusque fabulæ artificem suspiceris vel potius intelligas. Hoc solùm addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina, Assuerum istum Nabuchodonosorum esse, cuius res gestas Iudith scribit historia. Illud aũt in primis rogo, ecquis iste est Priscus Arthaxerxes Assuerus, qui patrẽ habuit Dariũ, patruum Cyrum, qui Cyro in imperio successit, qui viginti annos regnauit, qui & Nabuchodonosorus fuit, cuius exercitum Principemq; militiæ Holofernem, mulier vna deturbauerit, qui denique duos filios sortitus est, Cyrum Artabanum, & Darium Longimanum. Sanè Cambysen respondent esse. Id namque Metasthenes paulò antè scripserat, Cyrum & Darium, sex annos prius quàm Babylonẽ caperent, bellum Tamiræ reginę illaturos, regnum Persicum Cambysi filio resignasse. Id etiam historicorum omnium consensione proditum est, Cambysen statim

tim à Cyro Persarum imperium tenuisse. Assuerus ergo iste idem qui & Cambyses fuit. At verò quæ in Prisco Assuero siue adiuncta, siue antecedentia consequentiaque ponuntur, adeò sunt à Cambyse aliena, vt etiam cõtraria esse videantur.

Primũ enim Darius Cambysis pater non fuit, sed Cyrus. Id quod non Herodotus modò, Iosephus, Hieronymus, sed vniuersi scriptores Græci, Latiniq; testãtur. Cuius omnino rei illud quoq; argumentum est, q Cyri parenti Cambyses nomen erat: vt historici vno ore dixerũt omnes. Darius autem nullũ maiorẽ habuit, qui Cambyses vocaretur. Consentaneum est ergo Cambysen filium Cyri fuisse, non Darij. Pręterea si Cambyses Darij filius fuit, certè Dario mortuo in regnum patris successisset: at Dario mortuo Cyrus solus Persis ac Medis viginti duobus annis imperauit, vt etiã Metasthenes & Philo cõfessi sunt. Non ergo Darij filius Cãbyses fuit, sed Cyri, cui in imperio successit. Præterea cũ monarchia à Medis in Persas per Cyrũ fuerit translata, ecquo pacto verisimile fit, filiũ Darij Medi in Monarchiam successisse, filium Cyri Persæ non successisse? Sed quid ego demens eã rem conor argumentis demonstrare, quę cũ ex historiæ fide pendeat, historicis omnibus consentientibus memoriæ prodita sit? Nihil profectò necesse est, contra eũ ratione pugnare, quem omnium & ecclesiasticorũ & profanorum auctoritas vincit. Simile est quod deinde subijcit, Cyrum patruũ fuisse huius Assueri. Fuerũt igitur Cyrus Persa, Ac Darius Medus germani fratres, quod cũ ratione etiã pugnat. Atq; auctores vniuersi alios parentes Dario Medo, alios Cyro Persæ fuisse scribunt. Quod rursum tertio loco addit, Assuerum istum 20. annos imperasse, illud historijs itẽ omnibus aduersum est. Apparet autẽ in hoc esse cõfictum, vt historia libri Iudith sub isto scripta videatur: id quod Eusebius in chronicis magis refert quàm sequitur. Traditio quippè Hebræorum est, quæ nec idoneo testimonio, nec probabili ratione consistit. Iosephus sanè repugnat, qui libro Iud. anti. 11. c. 2. Cambysem ait septimo anno regni sui mortẽ oppetijsse. *Iosephus.*

Sed & Eusebius Cambysi octo solùm annos imperij tribuit. Herodotus verò septem annos & menses quinque.

Iudit. 1. At Nabuchodonosorus, qui in libro Iudith cõmemoratur, plures etiã q̃ 13. annos imperauit, vt c. 2. habes. Nõ ergo Cambyses Nabuchodonosorus ille fuit. Præterea omnes historiæ produnt & Cambysen & Cyrũ, cui ille in regno successit, reges Medorũ Persarũq́; fuisse. At Nabuchodonosorus libri Iudith, nusq̃ aut Medorũ aut Persarũ rex, sed vbiq; & Assyriorũ fuisse & regnasse in Niniue ciuitate magna dicitur. Adhæc si Cãbyses Mediæ rex erat, vt verè erat, quomodo Nabuchodonosorus is fuit qui Arphaxat regem Medorum obtinuit? Nempè quamuis fingere nostro arbitratu libeat, id quod Philo Annius facit, Arphaxat factionis Tamyricę fautorẽ Assyrios, Medos ac Persas ad defectionem compulisse: at nõ proinde tamen regem eum Medorum scriptura appellaret. Pari enim ratione Persarũ Assyriorumq́; rex Arphaxat iste vocaretur. Quid? ꝙ Nabuchodonosor tum etiã rex Assyriorum fuisse dicitur, cùm Arphaxat regẽ Medorum superauit. Quale ergo Philonis commentum est, Arphaxat cum Persis ac Medis Assyrios quôq; ad defectionem compulisse? Præterea Arphaxat ille, contra quẽ Nabuchodonosorus depugnauit, ciuitatem Mediæ florentissimam condidit, cui nomen Ecbatanis: vt Iudith 1. ca. legitur. At ciuitas hæc multis ante Cambysem annis erat ędificata à Diocle videlicet, quinto Medorum rege, quemadmodum Eusebius testatur in chronicis, idéq; in 1. lib. Herodotus. Nec excidit mihi scripsisse in tertio Diodorum, Ecbatana ante Semiramidem cõdita, in quibus regiã quoq; illa ædificarit: Plinio verò in 6. c. 14. Seleuci ædificium esse. Verùm, quoniã non consultò, sed casu in huius rei mentionem incidi: satisfaciam vtriq; quasi præteriens quã breuissimè. Diodorus primùm sępè, ac multũ in historia nugatur. Eandem certè habuit, ut cæteri Gręci, mentiendi libidinem. Quid. n. leuius in mentiendo, q̃ Græciæ regio vana, & ad omnem impulsum mobilis? Nisi fortè Diodorum defendit, titulus libri eius, qui nunc vnus extat, de antiquorum fabulosis gestis inscri-

Euseb. *Herodotus.*

Diodorus sæpe in historia nugatur.

inscriptus, qui quoniam inscriptioni suæ ipse respondet, neminem fallit. Quod enim promiserat, idē exoluit. Nā quòd Plinius in proœmio totius operis asserit, Diodorum apud Græcos primū desijsse nugari, id facilè ex orationis Plinianæ cōtextu intelligitur, nō ad historiarū fallsitatem, sed ad inscriptionum vanitatē pertinere. Græci enim auctores inanes vētosasq; inscriptiones libris suis passim prœponebāt: At Diodorus (vt Plinius ibi refert) librū suū nullo leui, vanoq; indice inuidiosum fecit, vt priores, sed bibliothecæ historiā inscripsit. Nō ergo Diodori nos urgebit auctoritas, si quæ de Semiramidis magnificentia, & in Ecbatanis extructa regia Græcis fabulis decātata sunt, ea ipse vel retulerit, vel ēt fuerit secutus. Plinius verò ijs, qui vrbes præclaras cōdiderūt, nobilitandis sæpè fallitur. Sed ad rē. Cū Arphaxat eū, qui Ecbatana ędificauit, ante Cābysem fuisse certū exploratūq; sit, fieri nō pōt, vt Cābyses Nabuchonodosorus ille intelligatur, qui ab Arphaxat Ecbatanarū conditore victoriā reportauit. Prœterea Niniue tēpore regni Persarū à Babylonijs vastata fuerat, vt Naū vaticinatio indicat. Nec Persis mónarchiā occupātibus regē propriū hæc ciuitas habuit. At Nabuchodonosorus, cuius in libro Iudith mētio est, regnabat in Niniue ciuitate magna: non igitur q Iudith historia refert, ea sub Cābyse, sed (vt verè Cariō sentit) ante Persarū imperiū gesta sunt. Nec vt ab hac sentētia discedā Achioris me verba mouēt, quę c. 5. referuntur. Qm̄ ante insignē illā captiuitatē Babylonicā afflixit aliquoties dominus omne semē Israel, & tradidit eos in manus diripiētiū nunc Aegyptiorū, nunc Syrorum, nunc Assyriorum, nunc Moabitarum, & Ammonitarum, donec tādem proiecit eos à facie sua. Quia verò in varias regiones captiui adducti sunt, sed breui tēpore reduxit eos dominus in terrā suā: idcirco in libris Regum eiusmodi minus celebres captiuitates silētio premuntur. Nā & Iudi. c. 18. cuiusdā captiuitatis mentio fit, quā Caietanus verè (vt ego sentio) dicit in libris Regum ptermissam. Nō. n. (ait) oīa scripta sunt, Nō itaq; Achior de captiuitatę illa insigni Babylonica loquitur, sed de Iudic. 18.

alia

alia quæpiã Iudith porrò ætate tẽplum Hierosolymis
num nõ erat euersum, nec ciuitas ipsa vastata. Item
(sic) Iherusalẽ vbi sunt sancta sanctorũ. At re
gnante Cyro & eaetiam tẽplum erat, & nondũ ciuita
stabilita. Manet igitur ea quæ ipsius Iudith narrati
one, non esse ad Cyrum referenda. Meritò igitur Al
bertum illum priscũ Artharxerxem negant vllũ fuisse qui
dignandũ se vera, qualem Metasthenes Philoq; descri
bunt, nullus fuit. Quæ enim si fuisset, si à Cyro statim imp
tum, & augmentum profectò parens non fuisset. Ecquis
dubitet, post Cyrum & Cãbysẽ regnum Darium Histaspi
Persãrum nonnullorum adeptum: cui Xerxes filius in im
perio successit? Nam ita Herodotus, Iustinus, Oro
sius, cæteriq; scriptores prophani tradiderunt, atq; vniuer
si veteres ecclesiastici Iosephus, Clemens, Aphri
canus, Eusebius, Hieronymus. Hieronymus
certum rem non tanquam dubiam & incertam, sed
tanquã perspicuã atq; constantem, prodidit in Danielis
caput vndecimum, inquiens. Tres ordines qui erant in ore
Hier. Angeli quidã tres reges post Cyrũ fuisse Persarum autu
mant, & quæ illis sint nomina reticent. Nos verò cũ post
Cyrũ qui regnauit annis 30. sciamus apud Persas regnas
se Cãbysen filium eius & fratres Magos, & deinceps Da
rium cuius secũdo anno cœptũ est ædificari tẽplum in Hie
rusalẽ: Quintum, Xerxẽ filium Darij: Sextum Arthaba
num: Septimum, Artharxerxem Lõgimanum. Octauum,
Xerxem: Nonum, Sogdianum: decimum Dariũ Nothum:
undecimum Artharxerxẽ Memnonem: duodecimũ Ar
tharxerxem Ochum: tertiumdecimum Arsen Ochi filiũ:
quartumdecimum Darium Arsani filium, qui ab Alexã
dro superatus est: quomodo tres reges Persarum fuisse
dicemus? Hactenus Hieronymus. Sanè si in Regum Per
sarũ serie, aut fratres Magos, aut Arthabanum, aut se
cundũ Xerxem, siue Thucidides seu quisquam alius histo
ricus præterierit, nihil mirum esse debet: quoniam illi
breuissimo tempore imperarunt, vel certe
breui tempore de imperio cum aliis
Darium Hystaspis & Xerxem fili

rex atq; ditissimus, aduersum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea gessit, quæ Græcorum & Latinorũ Gentilium, ac fideliũ historię narrant, hos inquã duos tã excellentes ac præclaros reges silentio transire extrema ignorantia, ne dicã impudentia est. Etenim hos in Persia regnasse si quis neget, negare etiã poterit Constãtinum Theodosiumq; Romæ imperasse. Non.n. plures grauioresq; historici hoc q̃ illud affirmant. Atq; Herodotus & Thucydides de his videlicet sui seculi regibus ita loquũtur, vt nõ res auditas, sed visas narrare videantur. Nec si historiæ suæ Herodotus fabulas miscet, idcirco fides illi abroganda est, in rebus sui temporis publicis & manifestis: in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarchus, qui minimos quosq; errores Herodoti persecutus reprehensione est, hunc, quoniã erat maximus, potissimũ insectaretur. Credamus itaq; potius Herodoto, Thucydidi, Iustino, Orosio, Africano, Eusebio, Hieronymo, Iosepho, cæterisq; auctoribus probatissimus, q̃ Metasthenis huic, nõ veteri & erudito, sed recenti, rudi, sine sensu, sine sapore, ignoranti, atq; adeò impudenti. Nempè qui polliceatur scripturum se regum Persarũ tẽpora, vt in annalibus publicis liquidè & verè digesta sunt, Reges quoq; & nomina q̃ apud eos splẽdidissimè regnatum est: & tñ eos reges omittat, q in Persis magnificẽtissimè atq; amplissimè regnauerunt. Nec me fugit, Ioannẽ Carionẽ operosè etiã contendisse, vt inter Eusebiũ, Hieronymũ, ac reliquos auctores graues, & Mætasthenẽ Persã istum, nulla esse repugnanria videretur. Ita in summa discordia ac dissentione pacem conciliare nititur & quæ discrepant plurimum, ea facer[illegible] sentiant vel maximè. Primũ ergo (ait Carion[illegible] [illegible]llum pris[illegible] Dariũ Histaspis intelligi op[illegible] [illegible] disce Carionem. Quid[illegible] [illegible]Dariũ Histaspi[illegible]atrer[illegible] [illegible]m Cyrũ, [illegible] [illegible]m illum [illegible]io Hist[illegible] [illegible]

annus assignat? Nã causæ à Carione redditæ, cur à Metasthene Xerxes fuerit omissus, vsque adeò ridiculę & ineptæ sunt: vt nõ sint à me in præsentia referẽdæ. Atq; eas oẽs sigillatim Ioãnes Vergara Canonicus Toletanus, vir Grẹcæ ac Latinæ linguæ peritissimus in libello octo quæstionum Hispanè edito accuratiùs refutauit. Cuius nos opera & diligentia multũ hoc loco adiuti sumus. Malumus. n. quod nos Plinius admonuit, mutuũ omnino reddere, q̃ in furto deprehendi. Illud. n. Basilij præceptũ semper nobis ꝓbatum est, siquid ex alio discitur, minimè celandũ: more prauæ mulieris, quæ partus nothos clàm supponit. Quamobrẽ sermonis & doctrinæ patrem ingenuè manifestandũ. Quibus rebus demõstratis omni luce clariùs apparet, id quod huius orationis institutũ erat, Annij regulas in historiæ iudicio vtiles esse nõ posse. Quando ne ex his qdem, posterioribus Chaldæorũ ac Persarũ monarchijs, annales vlli publici relicti sunt, nec auctoris cuiuspiã mouumenta, qui historiã suam ad verã certam q̃ eorũ annaliũ formulã cõposuerit. Quocirca Iosephũ, Eusebiũ, Hieronymũ, cæterosq; probæ fidei auctores, in Persarum aut rebus gestis, aut tẽporibus explodere, quod Metastheni huic & ijs, qui prætexuntur, Susianis annalibus non cohæreant: magnũ insciticæ, imò verò etiã temeritatis argumentũ est. Quo loco Ioannes Driedonis vehemẽter errauit, homo, quod ad Theologiæ diligẽtiã pertinet, planè doctus: quod ad historię humanę cognitionẽ, valde rudis. Qui cũ in hæc Annij volumina incidisset, & Berosi Caldæi, Metasthenis Persæ, Ctesiæ Gnidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecę Susianę, septuaginta seniorum excitatio inani verborũ sonitu illius cõpleuisset aures: ad Eusebii, Iosephi, Hieronymi vocem, oppido q̃ grauem obsurduit. Quanto prudentiùs ecclesia, quæ cum Adam, Enoch, & Noe quidã libelli producerentur, eos noluit recipere: Quoniã, (vt Augustinus ait) quò in auctoritate nõ essent, nimia fecit antiquitas, propter q̃ videbãtur habẽda esse suspecta, ne proferrentur falsa pro veris. Nam & proferuntur quædã, quæ ipsorum esse dicuntur, ab eis qui pro suo sensu passim, quod

Io. Vergara

In proœmio.

NB. Nota.

Basilius

Io. Driedonis.

volunt

volunt,credunt. Hactenus in 18.de Ciui.li.ca.38.Augustinus. Viro igitur prudenti vt liber quisque sub antiquitatis noīe profertur maximè, ita maximè debet illi esse suspectus. Quā nos prudentiā secuti, Berosi hos Metasthenisq; libellos,vel nimia vetustate suspectos haberemus,ēt si nihil illi continerent, q̄ viris grauissimis cōtra ueniret.Quibus rebus efficit,vt prima Annii causa, quā obrē in Persarū monarchia Iosephum,Eusebiumq; reiici oporteat,futilis,& vana sit.Nam altera falsissima est.Nō enim aut Eusebius,aut quisquā alius probatus auctor scribit,Cyrum antè dedisse licentiā Hebręis in Babylone captiuis & mortuum,quā Babylonia Darius ille Medus potiretur.Eusebius porrò Darij Medi in chronicis nusquā meminit:nec sub eo nomine, nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon.Nō ergo Eusebius scripsit, Cyrū ante interfectū esse,q̄ Darius medus Babyloniā cœpisset,cùm Darium omnino Medum in chronicis præter miserit. Herodotus autē nihil eiusmodi scripsit, quale illi Annius impingit.Darium Histaspis filium Eusebius Herodotusq; commemorant. Ille(vt solet)breuiter, regni tempora notans,hic latius eius gesta describens. In quibus illud refert,Darium Histaspis Babylonem, quæ à Persarum imperio defecerat, iterum & obsidione cinxisse & expugnasse. Atque hinc turpis Annij error extitit.Cùm.n.audisset Herodotum scribere,post Cyrimortem Babylonem à Dario captam,existimauit eū de Dario Medo intellexisse:cum Darium Histaspis sine dubio Herodotus expresserit. Nam à Cyro semel expugnatam Babylonem 1.libr.dixerat. Deinde in 3.ea iterum capta Darium Histaspis potitum affirmat,muros eius circunci disse,& portas omneis amolitū esse, quorum neutrū Cyrus fecerat prius eidē à se captæ. Abeat ergo nunc Annius & dicat, Herodotū & Eusebium somniasse.Annius ipse re vera potius somniat, q̄ è duobus hominibus Dario Medo & Dario Persa vnum facit,exq; duabus Babylonis expugnationibus itē vnā. Id quod propriè dormiētium & sominātium est. Sed ais, Daniel.c.11.post Dariū Medum quatuor solum Persarum reges vsq; ad Alexandrum

Augusti.

Euseb.

In fin.3. lib.

In Philonē suum.

Daniel.

drũ futuros vaticinatus est. Nõ ergo 14. fuere, quemadmodũ nos, Eusebium Hieronymumq; secuti, fuisse diximus. Huius argumenti ratio Tertullianũ in eo li. quẽ cõtra Iudęos scripsit, videtur impulisse: vt inter Dariũ medum & Alexandrũ, quatuor dũtaxat Persarũ reges intermedios poneret, Arthaxerxẽ, Ochũ qui & Cyrus, Argum deniq; ac Darium vltimum, qui & Melas nominatus est. In quẽ errorẽ Nicolaus Lyranus, licet Hieronymo admonitus, videns prudensq; incurrit: Hebræorum somnia sequens, qui historiæ humanæ penitus sunt ignari. Quoniã nulla externi regni monumẽta in lingua sua habent: nec alios aut Persarum, aut Gręcorũ reges agnoscũt, nisi quos scriptura cõmemorat. Quod qui parũ perspiciunt, hi Iudæos in earũ etiã scripturarum explicatione sequuntur, quarũ intelligẽtia, si Gentilium ignorentur historiæ, aut vix aut certè nullo modo haberi potest. Ita Hebræi rationes sæpè historiarũ vertunt, & id, quod probare non possunt, fingere conantur. Quorum error eripiendus est, omnisq; opinio ad eam speciem traducenda, vt scriptura sacra interpretanda, in ijs præsertim lucis, quę res externas gentium attingunt, gentium monumenta sequamur. Rectius igitur veriusq; Hieronymus quartum illum regem, quẽ Propheta commemorat, Xerxem Darij Histaspis filium fuisse intelligit: talem enim hunc Ethnicorum historiæ narrãt, qualem Propheta describit. Quod autem Daniel quatuor Persarum regibus enumeratis, nouem, qui fuere post Xerxem, præterniserit, hoc non solum contra nos, sed contra Metasthenem Annij Philonemq; etiam facit. Nõ autem curæ fuit (vt Hieronymus ait) spiritui prophetali historię ordinem sequi, sed prędara quæq; perstringere. Ac si quis prophetarum transitiones diligenter animaduertet, inueniet multa intermedia frequentissimè pertransiri: quæ si ex vatum silentio nunquam fuisse iudicabit, in magno eum errore necesse est, & multarũ rerũ ignoratione versari. Hoc verò loco peculiaris causa fuit, cur in rege Persarum Xerxe spiritus prophetæ subsisteret. In eo siquidem Persarum mornachia maximè aduersum Græcos eminuit: adeò vt ab innumerabili exercitus

Danie. 9 & 11. vbi hos quatuor reges ait fuisse Cyrũ, Cambyson, Assuerũ maritum Esther, et Darium filium Assueri, quem Alexãd. (vt inquit) debellauit. Darius aũt iste postremus iuxta horũ sententiam, Lõgimanus intelligitur, sub quo aiũt templum ædificatum.

citus multitudine Græcia vel breui momento vastanda atque exinanienda videretur. Itaq; repentè Danieli Alexander Græcus ostensus est, qui nõ solum Græcos posset à Persis eripere, sed de Persis etiam triumphare. Sed de regulis. Anniiearumq; regularũ exẽplis, ac de tota demũ Annii censura satis, vt arbitror, diligẽter disputatũ est. Quid igitur? Nã hoc dicet fortasse aliqs, nulla via ratioq; erit, qua veraces historicos a fallacibus distinguere atq; internoscere valeamus? Erit nempè, & multiplex ẽt erit.

Leges, ad cognoscẽdum veraces historicos, à fallacibus.

Prima lex ex hominum probitate integritateque sumetur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrant historici, ea vel ipsi se vidisse testantur, vel ab his, qui viderunt, accepisse. Qualia sunt plæraq; in epistolis Ambrosij, Cypriani, Hieronymi, Augustini, in libris quoque huius de Ciuitate Dei, in dialogis Gregorij, breuiter in omnibus ferè doctorum ecclesiæ probatissimorum scriptis: in quibus mendacium suspicari, quod ad memoriã sempiternam transferre illi scribendo voluerint, piaculũ est. Magnis quippè præclarisq; virtutibus viri sanctissimi atque optimi id consequi meruerunt: vt in rebus eiusmodi, quas vel spectasse se, vel ab alijs fide dignis, qui spectarint, se audisse testati sunt, fides omninò illis habeatur. Qua in re Erasmus Roterodamus, alijque iuniores quidam, sæpè ac licenter errarunt. Quid enim liberiùs, licentiùs, immoderatiùs dici potuit, quàm Hieronymum asserentem, Matthęi euangelium Hebraicum de scribendi sibi copiam fuisse, in eo virum grauissimum sãctissimumque mentiri? Iure itaque piis hominibus nimia hęc quorundam iuniorũ liberiorque licentia displicuit iure etiam in crimen vocata est. Hæc autem prima lex, in profanis quoque auctoribus locum habet. Quædã enim Iulius Cæsar, quędam Suetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam Plinius narrant, quę auctores ipsi partim, oculis aspexerunt, partim acceperunt ab his, qui ea præsentes aspexerant. In hisce verò auctoribus tametsi pietatem absolutaque virtutis officia spectare non licet, licet tamen probitatem quandam bonitatemque nature. Quidam enim

cõtra Eras.

alia quapiã Iudith porrò ætate tẽplum Hieroſolymitanum nõ erat euerſum, nec ciuitas ipſa vaſtata. Iterum (ait) poſſidẽt Hieruſalẽ vbi ſunt ſancta ſanctorũ. At regnãte Cãbyſe & euerſum tẽplum erat, & nondũ ciuitas inſtaurata. Manet igitur ea quæ ipſius Iudith narrat hiſtoria, non eſſe ad Cãbyſem referenda. Meritò igitur Aſſuerum iſtum priſcũ Arthaxerxem negant vllũ fuiſſe qui dã: quoniã re vera, qualem Metaſthenes Philoq; deſcribunt, nullus fuit. Qui etiã ſi fuiſſet, ſi à Cyro ſtatim imperauit, Longimani profectò parens non fuiſſet. Ecquis.n. dubitet, poſt Cyri & Cãbyſis regnum Darium Hiſtaſpis Perſarũ dominationem adeptum: cui Xerxes filius in imperio ſucceſſerit? Nimirum id Herodotus, Iuſtinus, Oroſius, cęteriq; ſcriptores profani tradiderunt, atq; vniuerſi etiam veteres eccleſiaſtici Ioſephus, Clemens, Aphricanus, Hippolytus, Euſebius, Hieronymus. Hieronymus certè eam rem non tanquam dubiam & incertam, ſed tanquã perſpicuã atq; conſtantem, prodidit in Danielis caput ſeptimum, inquiens. Tres ordines qui erant in ore beſtiæ quidã tres reges poſt Cyrũ fuiſſe Perſarum autumãt, & quæ illis ſunt nomina reticent. Nos verò cũ poſt Cyrũ, qui regnauit annis 30. ſciamus apud Perſas regnaſſe Cãbyſem filium eius & fratres Magos, & deinceps Dariũ: cuius ſecũdo anno cęptũ eſt ædificari tẽplum in Hieruſalẽ: Quintum, Xerxẽ filium Darij: Sextum Arthabanum: Septimum, Arthaxerxem Lõgimanum. Octauum, Xerxem: Nonum, Sogdianum: decimum Dariũ Nothum: vndecimum Arthaxerxẽ Memnonem: duodecimũ Arthaxerxem Ochum: tertiumdecimum Arſen Ochi filiũ: quartumdecimum Darium Arſani filium, qui ab Alexãdro ſuperatus eſt: quomodo tres reges Perſarum fuiſſe dicemus? Hactenus Hieronymus. Sanè ſi in Regum Perſarũ ſerie, aut fratres Magos, aut Arthabanum, aut ſecundũ Xerxem, ſiue Thucidides ſeu quiſquam alius hiſtoricus præterierit, nihil mirum eſſe debet: quoniam illi vel breuiſſimo tempore imperarunt, vel certe eo quoque breui tempore de imperio cum aliis contenderunt. At Darium Hiſtaſpis & Xerxem filiũ eius, qui potẽtiſſimus

Hiero.

rex

rex atq; ditissimus, aduersum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea gessit, quæ Græcorum & Latinorũ Gentilium, ac fideliũ historię narrant, hos inquã duos tã excellentes ac præclaros reges silentio transire extrema ignorantia, ne dicã impudentia est. Etenim hos in Persia regnasse si quis neget, negare etiã poterit Constãtinum Theodosiumq; Romæ imperasse. Non.n. plures grauioresq; historici hoc q̃ illud affirmant. Atq; Herodotus & Thucydides de his videlicet sui seculi regibus ita loquũtur, vt nõ res auditas, sed visas narrare videantur. Nec si historiæ suæ Herodotus fabulas miscet, idcirco fides illi abroganda est, in rebus sui temporis publicis & manifestis: in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Pultarchus, qui minimos quosq; errores Herodoti persecutus reprehensione est, hunc, quoniã erat maximus, potissimũ insectaretur. Credamus itaq; potius Herodoto, Thucydidi, Iustino, Orosio, Africano, Eusebio, Hieronymo, Iosepho, cæterisq; auctoribus probatissimus, q̃ Metasthenis huic, nõ veteri & erudito, sed recenti, rudi, sine sensu, sine sapore, ignoranti, atq; adeò impudenti. Nempè qui polliceatur scripturum se regum Persarũ tẽpora, vt in annalibus publicis liquidè & verè digesta sunt, Reges quoq; & nomina q̃ apud eos splẽdidissimè regnatum est: & tñ eos reges omittat, q in Persis magnificẽtissimè atq; amplissimè regnauerunt. Nec me fugit, Ioannẽ Carionẽ operosè etiã contendisse, vt inter Eusebiũ, Hieronymũ, ac reliquos auctores graues, & Mætasthenẽ Persã istum, nulla esse repugnantia videretur. Ita in summa discordia ac dissentione pacem conciliare nititur & quæ discrepant plurimum, ea facere vt consentiant vel maximè. Primũ ergo (ait Carion) Assuerum illum priscum, Dariũ Histaspis intelligi oportere. Qua vna ex re totum disce Carionem. Quid enim stultius dici potuit, quã Dariũ Histaspis patrem habere Darium Medum, patruum Cyrũ, filium Longimanum? His enim attributis priscum illum Assuerũ Metasthenes cumulauit. Quid aũt à Dario Histaspis alienius, q̃ publico edicto vetare, ne tẽplũ Hierosolymis instauraretur, quod Assuero illi prisco Philo Anni

anus

annus assignat? Nã causæ à Carione redditæ, cur à Metasthene Xerxes fuerit omissus, vsque adeò ridiculę & ineptæ sunt: vt nõ sint à me in præsentia referẽdæ. Atq; eas oẽs sigillatim Ioãnes Vergara Canonicus Toletanus, vir Grẹcæ ac Latinæ linguæ peritissimus in libello octo quæstionum Hispanè edito accuratiùs refutauit. Cuius nos opera & diligentia multũ hoc loco adiuti sumus. Malumus.n. quod nos Plinius admonuit, mutuũ omnino reddere, q̃ in furto deprehendi. Illud.n. Basilij præceptũ sem per nobis ꝓbatum est, siquid ex alio discitur, minimè celandũ: more prauæ mulieris, quæ partus nothos clàm supponit. Quamobrẽ sermonis & doctrinæ patrem ingenuè manifestandũ. Quibus rebus demõstratis omni luce clariùs apparet, id quod huius orationis institutũ erat, Annij regulas in historiæ iudicio vtiles esse nõ posse. Quando ne ex his qdem, posterioribus Chaldæorũ ac Persarũ monarchijs, annales vlli publici relicti sunt, nec auctoris cuiuspiã monumenta, qui historiã suam ad verã certam q̃ eorũ annaliũ formulã cõposuerit. Quocirca Iosephũ, Eusebiũ, Hieronymũ, cæterosq; probæ fidei auctores, in Persarum aut rebus gestis, aut tẽporibus explodere, quod Metastheni huic & ijs, qui prætexuntur, Susianis annalibus non cohæreant: magnũ insciitiæ, imò verò etiã temeritatis argumentũ est. Quo loco Ioannes Driedonis vehemẽter errauit, homo, quod ad Theologiæ diligẽtiã pertinet, planè doctus: quod ad historię humanę cognitionẽ, valde rudis. Qui cũ in hæc Annij volumina incidisset, & Berosi Caldæi, Metasthenis Persæ, Ctesiæ Gnidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecę Susianę, septuaginta seniorum excitatio inani verborũ sonitu illius cõpleuisset aures: ad Eusebii, Iosephi, Hieronymi vocem, oppido q̃ grauem obsurduit. Quanto prudentiùs ecclesia, quæ cum Adam, Enoch, & Noe quidã libelli producerentur, eos noluit recipere: Quoniã, (vt Augustinus ait) quò in auctoritate nõ essent, nimia fecit antiquitas, propter q̃ videbãtur habẽda esse suspecta, ne proferrentur falsa pro veris. Nam & proferuntur quædã, quæ ipsorum esse dicuntur, ab eis qui pro suo sensu passim, quod

Io. Vergara

In proæmio.

NB. Nota.

Basilius

Io. Driedonis.

volunt

volunt,credunt. Hactenus in 18.de Ciui.li.ca.38.Augu- *August.*
stinus. Viro igitur prudenti vt liber quisque sub antiquitatis noīe profertur maximè, ita maximè debet illi esse suspectus. Quā nos prudentiā secuti, Berosi hos Metasthenisq; libellos,vel nimia vetustate suspectos haberemus,ēt si nihil illi continerent, q̄ viris grauissimis cōtra ueniret.Quibus rebus efficit,vt prima Annii causa, quā obrē in Persarū monarchia Iosephum,Eusebiumq; reiici oporteat,futilis,& vana sit.Nam altera falsissima est.Nō enim aut Eusebius,aut quisquā alius probatus auctor scribit,Cyrum antè dedisse licentiā Hebręis in Babylone captiuis & mortuum,quā Babylonia Darius ille Medus po- *Euseb.*
tiretur.Eusebius porrò Darij Medi in chronicis nusquā meminit:nec sub eo nomine, nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon.Nō ergo Eusebius scripsit, Cyrū ante interfectū esse,q̄ Darius medus Babyloniā cœpisset,cùm Darium omnino Medum in chronicis præter miserit. Herodotus autē nihil eiusmodi scripsit, quale illi Annius impingit.Darium Histaspis filium Eusebius Herodotusq; commemorant. Ille(vt solet)breuiter, regni tempora notans,hic latius eius gesta describens. In quibus illud refert,Darium Histaspis Babylonem, quæ à Persarum imperio defecerat, iterum & obsidione cinxisse & expugnasse. Atque hinc turpis Annij error extitit.Cùm.n.audisset Herodotum scribere,post Cyrimortem Babylonem à Dario captam,existimauit eū de Dario Medo intellexisse:cum Darium Histaspis sine dubio *In fin.3. lib.*
Herodotus expresserit. Nam à Cyro semel expugnatam Babylonem 1.libr.dixerat. Deinde in 3.ea iterum capta Darium Histaspis potitum affirmat,muros eius circunci disse,& portas omneis amolitū esse, quorum neutrū Cyrus fecerat prius eidē à se captæ. Abeat ergo nunc An- *In Philo nē suum.*
nius & dicat, Herodotū & Eusebium somniasse.Annius ipse re vera potius somniat, q̄ è duobus hominibus Dario Medo & Dario Persa vnum facit,exq; duabus Babylonis expugnationibus itē vnā. Id quod propriè dormiētium & sominātium est. Sed ais, Daniel.c.11.post Dariū *Daniel.*
Medum quatuor solum Persarum reges vsq; ad Alexan-

drum

drũ futuros vaticinatus est. Nõ ergo 14. fuere, quemadmodũ nos, Eusebium Hieronymumq; secuti, fuisse diximus. Huius argumenti ratio Tertullianũ in eo li. quẽ cõtra Iudęos scripsit, videtur impulisse: vt inter Dariũ medum & Alexandrũ, quatuor dũtaxat Persarũ reges intermedios poneret, Arthaxerxẽ, Ochũ qui & Cyrus, Argumq; deniq; ac Darium vltimum, qui & Melas nominatus est. In quẽ errorẽ Nicolaus Lyranus, licet Hieronymo admonitus; videns prudensq; incurrit: Hebræorum somnia sequens; qui historiæ humanæ penitus sunt ignari. Quoniã nulla externi regni monumẽta in lingua sua habent: nec alios aut Persarum, aut Gręcorũ reges agnoscũt, nisi quos scriptura cõmemorat. Quod qui parũ perspiciunt, hi Iudæos in earũ etiã scripturarum explicatione sequuntur, quarũ intelligẽtia, si Gentilium ignorentur historiæ, aut vix aut certè nullo modo haberi potest. Ita Hebræi rationes sæpè historiarũ vertunt, & id, quod probare non possunt, fingere conantur. Quorum error eripiendus est, omnisq; opinio ad eam speciem traducenda, vt scriptura sacra interpretanda, in ijs præsertim lucis, quę res externas gentium attingunt, gentium monumenta sequamur. Rectius igitur veriusq; Hieronymus quartum illum regem, quẽ Propheta commemorat, Xerxem Darij Histaspis filium fuisse intelligit: talem enim hunc Ethnicorum historiæ narrãt, qualem Propheta describit. Quod autem Daniel quatuor Persarum regibus enumeratis, nouem, qui fuere post Xerxem, prætermiserit, hoc non solum contra nos, sed contra Metasthenem Annij Philonemq; etiam facit. Nõ autem curæ fuit (vt Hieronymus ait) spiritui prophetali historię ordinem sequi, sed prędara quæq; perstringere. Ac si quis prophetarum transitiones diligenter animaduertet, inueniet multa intermedia frequentissimè pertransiri: quæ si ex vatum silentio nunquam fuisse iudicabit, in magno eum errore necesse est, & multarũ rerũ ignoratione versari. Hoc verò loco peculiaris causa fuit, cur in rege Persarum Xerxe spiritus prophetæ subsisteret. In eo siquidem Persarum mornachia maximè aduersum Græcos eminuit: adeò vt ab innumerabili exercitus

Danie. 9 & 11. vbi hos quatuor reges ait fuisse Cyrũ, Cambyson, Assueriũ maritum Esther, et Darium filium Assueri, quem Alexãd. (vt inquit) debellauit. Darius aũt iste postremus iuxta horũ sententiam, Lõgimanus intelligitur, sub quo aiũt templum ædificatum.

citus multitudine Græcia vel breui momento vastanda atque exinanienda videretur. Itaq; repentè Danieli Alexander Græcus ostensus est, qui nõ solum Græcos posset à Persis eripere, sed de Persis etiam triumphare. Sed de regulis. Anniiearumq; regularũ exẽplis, ac de tota demũ Annii censura satis, vt arbitror, diligẽter disputatũ est. Quid igitur? Nã hoc dicet fortasse aliqs, nulla via ratioq; erit, qua veraces historicos a fallacibus distinguere atq; internoscere valeamus? Erit nempè, & multiplex ẽt erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateque sumetur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrant historici, ea vel ipsi se vidisse testantur, vel ab his, qui viderunt, accepisse. Qualia sunt plæraq; in epistolis Ambrosij, Cypriani, Hieronymi, Augustini, in libris quoque huius de Ciuitate Dei, in dialogis Gregorij, breuiter in omnibus ferè doctorum ecclesiæ probatissimorum scriptis: in quibus mendacium suspicari, quod ad memoriã sempiternam transferre illi scribendo voluerint, piaculũ est. Magnis quippè præclarisq; virtutibus viri sanctissimi atque optimi id consequi meruerunt: vt in rebus eiusmodi, quas vel spectasse se, vel ab alijs fide dignis, qui spectarint, se audisse testati sunt, fides omninò illis habeatur. Qua in re Erasmus Roterodamus, alijque iuniores quidam, sæpè ac licenter errarunt. Quid enim liberiùs, licentiùs, immoderatiùs dici potuit, quàm Hieronymum asserentem, Matthęi euangelium Hebraicum describendi sibi copiam fuisse, in eo virum grauissimum sãctissimumque mentiri? Iure itaque piis hominibus nimia hęc quorundam iuniorũ liberiorque licentia displicuit iure etiam in crimen vocata est. Hæc autem prima lex, in profanis quoque auctoribus locum habet. Quædã enim Iulius Cæsar, quędam Suetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam Plinius narrant, quę auctores ipsi partim, oculis aspexerunt, partim acceperunt ab his, qui ea præsentes aspexerant. In hisce verò auctoribus tametsi pietatem absolutaque virtutis officia spectare non licet, licet tamen probitatem quandam bonitatemque nature. Quidam enim

Leges, ad cognoscẽdum ueraces historicos, à fallacibus.

cõtra Eras.

eorum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris verecundia, vsqueadeò à mendacio abhorruerunt, vt iam pudendum fortasse sit, historicos gentium quosdam veraciores fuisse quàm nostros. Dolenter hoc dico potiùs, q̃ contumeliosè, multò à Laertio seueriùs vitas Philosophorum scriptas, quàm à Christianis vitas sanctorum: ló geq; incorruptius & integriùs Suetonium res Cæsarum exposuisse, quàm exposuerint Catholici, nõ res dico Imperatorum, sed Martyrum, Virginum, & Confessorum. Illi enim in probis, aut Philosophis, aut Principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacent, in improbis verò etiam colores virtutum produnt. Nostri autem plerique vel affectibus inseruiunt, vel de industria quoq; ita multa confingunt, vt eorum me nimirum non solùm pudeat, sed etiam tædeat. Hos enim intelligo ecclesiæ Christi cùm nihil vtilitatis attulisse: tum incommodationis plurimùm. Nominibus parco, quoniam huius loci iudicium morum etiam est, & non eruditionis tantùm, in qua liberior potest esse censura. Nam quæ morum est, hęc debet profecto esse & in viuos cautior & in mortuos reuerentior. Certum est autem, qui fictè & fallaciter historiam ecclesiasticam scribunt, eos viros bonos atque synceros esse non posse, totamq; eorum narrationem inuentam esse, aut ad quæstum aut ad errorem, quorum alterum fœdum est, alterum pernicioſum. Iustissima est Ludouici querela de historijs quibusdam in ecclesia confictis. Prudenter ille sanè ac grauiter eos arguit, qui pietatis loco duxerint mendacia pro religione fingere. Id quod & maximè periculosum est, & minimè necessarium. Mendaci quippè homini ne verum quidem credere solemus. Quamobrē qui falsis atque mendacibus scriptis mentes mortalium concitare ad Diuorum cultum voluere, hi nihil mihi aliud videntur egisse, quàm vt veris propter falsa adimatur fides, & quæ seuerè ab auctoribus planè veracibus edita sunt, ea etiam reuocentur in dubium. In Herodoti lucubratione rebus fictis & adumbratis quidem loci plurimum fuit. Verùm inscriptione ipsa illæ præmonuit, non esse in eo libro historiæ rationem ad

De tradẽ. discipli. li. 5.

Homini mendaci nec uerũ quidem creditur.

nem ad viuum resecandam. Musa videlicet inscripsit, qui bus fabulæ interdum concessæ sunt, vt audientium animos iucundiùs & suauiùs allectent, quod seueritate narrationis non perinde assequerentur. Xenophon, qui (vt Fabius ait) magis inter Philosophos, quàm inter historicos reddendus est: optimi & absolutissimi Principis formam in Cyro perfectam conatur effingere. Itaque non est ab eo expectandum, qualis nam Cyrus re vera fuerit, Rex licet excellēs & eximius, sed qualis futurus sit in Re publica Imperator, si ad normam exemplaris exactissimi componatur. At in historia Christiana, quæ tota, vt diximus, non voluptate, sed veritatē perpenditur, quorsū attinet historiæ nomen commentis, fabulisq; prętendere? Quasi verò sancti Dei homines nostris mendaciis egeant, qui tam multa vera pro Christo gesserunt, vt falsa quantumuis licet eruditę simulationis artificio composita, vt noxia non sint, quoniam inutilia sunt tamen, tanquam ignaui milites oneri sint magis, quàm auxilio. Heroum porrò nostrorū res verè gestæ, sicuti ego existimo, non solùm amplæ magnificæq; fuerunt, verùm multò etiam maiores quàm fama feruntur. Neque eorum qui fecere virtus tanta habenda est, quantum eam verbis extollere potuerunt nostri: sed tanta potius, vt & præclara ingenia rebus ipsis, & ingenijs præclaris verba quoq; de fuerint. Sed dum quidam affectui suo nimium indulgent, & ea scribunt, quę animus scribentis dictat, non veritas, tales Diuos quandoque nobis exhibent, quales Diui ipsi, & si possent, esse tamen noluissent. Ecquis enim credat, Diuum Franciscum pediculos semel excussos, in seipsum solitum esse immittere? Quod ad sanctitatem viri, scriptor pertinere putauit, equidem non puto, qui paupertatem sciam viro sanctissimo placuisse semper, sordes nunquam. Illud item quàm ridiculum? Diabolum Dominico patri nostro, semel obstrepentem, à Diuo esse coactum, vt lucernā haberet in manibus, quoad illa absumpta non molestam solum, sed incredibilem dolorem etiam afferret. Non possunt huiusmodi exempla numero comprehendi, sed in his paucis

Libr. 10. cap. 1.

Cicero ad Quintum fratrem, Cyrus ille, inquit, à Xenophōte nō ad historiæ fidē scriptus, sed adessigiē iusti Imperij.

Notæ pro diuo Frācisco.

pleraq́; alia ir telligentur, quæ Diuorum clarissimorum
historias obscurarunt. Non autem decebat, veras sancto
rum res gestas falsis & commentitijs fabulis contamina-
Gelasius. ri. Quæ causa Gelasio fuit, vt huius generis historias mul
tas in cōcilio septuaginta Episcoporum reprobaret. Eius
Pontificis verba sunt, legi cognoscíq; digniſſima: idcirco
adscribenda sunt. Gesta (inquit) Sanctorum martyrum,
qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabi-
libus confessionum triumphis irradiant, quis ita esse Ca
tholicorum dubitet: & maiora eos in agonibus esse per-
pessos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuer
sa tolerasse? Sed ideo secundùm auctoritatem antiquam,
vel consuetudinē singulari cautela in sancta Romana ec
clesia non leguntur: quia eorum, qui scripsere, nomina pe
nitus ignorantur: & ab infidelibus aut dicta superflue,
aut minus aptè quàm rei ordo fuerit scripta esse puta
tur: sicut cuiusdam Quirici & Iulitę matris eius: sicut
Georgij alorumq́; passiones huiusmodi, quæ ab hæreti-
cis probantur conscriptæ: propter quod (vt dictum est) ne
vel leuius subsannandi orıretur occasio, in sancta Roma-
na ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta eccle
sia omnes martyres & eorum glorioſos agones, qui Deo
magis quàm hominibus noti sunt, cum omni deuotione
veneramur. Item vitas patrum Antonij, Pauli, Hilario-
nis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus
scripsit Hieronymus, cum omni honore suscipimus. Item
actus beati Syluestri Apostolicę sedis præsulis, licet eius,
qui scripsit nomē ignoremus, à multis tamen in vrbe Ro
ma catholicis legi cognouimus: & pro antiquo vsu multę
hoc imitantur eccle siæ. Item scripta de inuentione san-
ctæ crucis dominicę, & alia scripta de inuentione capitis
beati Ioānis Baptistæ, nouellæ quidem reuelationes sūt,
& nonnulli eas Catholici legunt, sed cum hoc ad Catho
licorum manus peruenerit, beati Pauli apostoli senten-
2. thes. 5. tia præcedat: Omnia probate, quod bonum est tenete.
Hactenus Gelasius.

Quòd si prophetias, quæ numinis afflatu edi solent,
Paulus docet non spernendas quidem, sed explorandas
tamen:

tñ:ecquis nos accusare iã audebit, si historias humano sẽ su editas exploremus?Gelasius sanè auctor est cũ Cõcilio grauissimus,q; de prophetia ab Apostolo dictum est, hoc aptè ẽt in historiam quadrare. Iubet ergo imprimis Pontifex,vt eas historias nullo modo amplectamur, quæ sine certo auctoris nomine proferuntur.Olent.n.aut quæstuosorum hominũ impostură, aut, quod Gelasius ipse ait,hæreticorũ fœtum. Quę eadem oĩno causa subest,vt historiæ illæ valde ẽt suspicioſæ sint,quæ tametsi auctoris cuiuspiã nomen præ se ferunt, sed quis ille qualisue sit,obscurum & incertum est. Cuiusmodi ante hos paucos dies, quædã fabulę prodiere, quarum & auctores & loca adeò longo interuallo distant,vt an mentiantur illi non possit inueniri,an hæc sint addubitari ẽt possit. Sed bene habet,q; totum narrationis corpus commentitium apparet,vt qđ Hispanorũ sermone teritꝰ, id quoq; in hac re facilè probes,De luengasvias,luẽgas mentiras.Sed ad Gelasium redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit, in quo olim non vulgus solum, sed Gratianus etiã versatus est,vt librorum deceptus indicibus crederet: omnia quæ Hieronymi & Augustini nominibus inscripta erant,Hieronymi Augustiniq; verè etiam esse. Sic librũ, qui de vitis patrum inscriptus est, Hieronymi nomine vulgus circumferebat,quum paucissimas tamen patrum vitas ille scripserit,quę & hoc loco ferè à Pontifice referuntur.Gelasij itaq; testimonio eorum impudentiam retundemus,qui harum rerum auctorem Hieronymũ pernulgarunt, quas nemo nisi rudis atque elinguis ederet. Huius generis fabula etiã illa est insulsa æquè ac barbara,de Natiuitate sanctę Mariæ,ad Chromatium & Heliodorum episcopos.Huius generis sunt alia multa, quę & diligentissimè & rectissimè Erasmus refutauit. Illud etiam in his Gelasij verbis equidẽ animaduerto, nouellas reuelationes,sic enim vocat,nos admirari & suspicere minimè oportere.Iam enim passim non pro ecclesiæ necessitate,sed pro hominum affectu expromũtur: adeò vt in conceptionis causa vtrinque,si superis placet, reuelationes vel contrariæ proferantur. Quæ res impijs quidem

Gelasius

dem non leuẽ subſannandi occaſionẽ præbent, pijs verò lachrimandi. Contemnantur profectò neceſſe eſt Dei & dona & miracula, ſi noſtris aut opinionibus, aut affectibus inſeruierint. Eccleſiæ igitur Chriſti hi vehemẽter incõmodant, qui res Diuorũ præclarè geſtas nõ se putant egregiè expoſituros: niſi eas fictis & reuelationibus & miraculis adornarint. Qua in re, nec ſanctæ virgini, nec Chriſto domino hoĩum impudentia pepercit. quin quod in alijs Diuis factitauit, idẽ quoq; in Chriſti & matris hiſtoria ſcribenda faceret, & pro humani ingenij leuitate multa vana, & ridicula cõminiſceretur. Cùm superioribus annis Tridentino concilio intereſſem, è quibuſdam audiui, Aloyſium Lippomanũ epiſcopũ Veronẽſem huic malo mederi, hiſtoria de vitis ſanctorum cõſtanti ac grauí rõne edita. Sed hanc mihi adhuc videre nõ licuit, nec aliã quamuis, quæ mihi quidẽ probari poſſit de his, quæ venerunt in manus. Spiſſum sanè erit opus & operoſum, ſed vehemẽter oĩbus Chriſtianis vtile, ſi quis præſtiterit dignũ modò Diuis, Eccleſia, Chriſto. Id qđ haud dubiè præſtabit nemo, niſi vir probus, integer, incorruptus. Vt ne quid falſi dicere audeat, ne quid veri non audeat, neque ſuſpitio gratię ſit ĩ ſcribẽdo, ne qua ſimultatis. Quę cùm ad probitatis integritatisq; officia pertinere notũ ſit, miror ab vno Suetonio ſeruata eſſe oĩa, à plerisq; noſtris oĩa eſſe deſerta. Qui autẽ res humanas à Diuis quorum hiſtorias ſcribẽdas ſumunt, alienas fore cẽſent, hi Diuos ipſos, ne hoĩes quidẽ fuiſſe videntur credere. Quã tò ſapiẽtiùs Euãgeliſtę faciunt, qui vel in ipſis apoſtolis, quos eramus vitę totius exemplum habituri, nec affectus naturæ imbecilliores, nec caſus etiam grauiores diſſimulant. Diuina hæc ſapientia quidem Euãgeliſtarum fuit, ſed bonitas quoq; integritasque naturæ, vt nihil illis in ſcriẽbda hiſtoria deeſſet, quod in hiſtorię lege vel Ethnici requiſijſſent. Scriptoris autem probitas & integritas, nã hoc quæret aliquis, in his qui olim fuerunt, licet aliquando in ſcriptis ipſis eluceat, ſed fama & graui atque frequenti præteritorum hoĩum teſtimonio cognoſcetur. Sunt.n. (vt dixi) in profanis auctoribus non pauci, quorum

Aloyſius Lippomanus Epiſcopus Veron.

rum ingenuitas, & verecundia sic hoīum sermone celebrata est, vt nemo illos vnquā mendaces, & in fingendo impudētes existimauerit. Quales sunt Cæsar. Val. Max. Terentius Varro, Liuius, Cornelius Tacitus, Seneca, Ammius Marcellinus, Eutropius, Flauius Vopiscus, Paulus Diaconus, Lucius Florus, Polybius, Diony. Halicar. Iulius Capitolinus, Cornelius Nepos, Strabo, alijsq; plures, Latini præsertim auctores. Nā Græcorum fides maiori ex parte fracta ac debilitata est. Religiosus est Thucydides & (vt Iosephus ait) inter oēs Græcos historicos in primis scrupulosus. Appianus Alexandrinus, Græcus licet auctor, sed qm̄ hesterna & ciuilia Romana bella memoriæ mandauit, in alienis rebus mendax non fuit, futurus in suis, si Græcorū morē & ingenium sequeret. Quorum iactantia & vanitas impudētius est aucta, postquā certare cū Latinis de imperio, de rebus gestis, de doctrinæ veritate incœperunt. Latinis siquidē fulgor, & gloria, Græcię claritatē obscurauit, & adeò Grecorum p̄stringit oculos, vt vel Plutarchus scriptor alioqui verax, in rebus Grecorū illustrādis, & cęcutire & fingere interdum ēt videat. Qđ tum in opere de vitis illustrium Grecorū & Romanorum, tum in paralellis Ludouicus Viues animaduertit. At verò in nostris, hoc est, ecclesiasticis facilior est ratio virtutis & bonę fidei cognoscendę. Optimos.n. quosq; apud nos nō solum humanus sermo atq; existimatio colit, verum ēt ecclesię decretum in cōcilio cęlestium collocat. Hos itaq; mendacij impudentiæque arguere, quemadmodum supra diximus, impietatis etiā, nō modò temeritatis argumentum est. Cum his ego sāctis, iustisq; viris, Aegesippum, Paulum Orosium, aliosque nonnullos ecclesiæ historicos annumerādos censeo, qui à me breuitatis causa prætereuntur. Non.n. hic bibliothecas excutimus, sed genera degustamus. Ne quis negligentię nos insimulet, si vllos aut laudando, aut vituperando transimus. Sed ais. Crispus Sallustius in perditis omnino moribus veridicus historiæ scriptor est habitus. Sanè quidem. At cùm Sallustium obijcis, hominem obijcis: in quo si non honestatis pudor, at infamiæ eius

timor fuit,quã Romani cum primis declinarunt, ne mẽ daces,quemadmodum Græci, in hiſtorijs haberentur. Deinde non mihi Salluſtius vĩ vitijs caruiſſe & gratiæ, & ſimultatis. Certè cùm de Cicerone ſcribit,multa ſileu tio præterit,quæ libentisſimè in aliorũ gratiã retuliſſet. Sed hæc duo vitia cùm hiſtoricorum ferè oĩum cõmu nia ſunt,tum quorundã quaſi propria.In quibus Paulus Iouius eſt in quãlibet partem nimius odio & amore,gra tia & ſimultate.Et quoniã pecuniam amabat,in hiſtoria quoq; ſcribenda,pecuniæ ſeruus fuit.Poſtremò aliud eſt dicere,viros bonos veraces eſſe omneis, aliud improbos omneis eſſe mendaces. Illud nos diximus, hoc non dixi mus. Quanquam neſcio quomodo fit, vt nuſquã ſecurus animus niſi in viri boni teſtimonio conquieſcat. An offi cio veritas adeò coniuncta eſt, vt in homine vitioſo eſſe illa fortaſſe poſſit:ſed eſſe tamen credi vix poſſit. Quę cauſa Chaldęis, Aegyptijsque fuit, quamobrem non alios hiſtoriæ auctores approbarent, niſi qui ſacerdotio fungerẽtur. Quod ſanctos religioſosq; viros mentituros eſſe nullo modo exiſtimarent.Homo(inquiũt)ex Iudæis quidã,ſacerdos venit:nõ decipiet nos. Verùm de prima ad hiſtoriam dijudicandam regula hęc dicta ſint.

Paulus Iouius.

NB.

Caldeiſos illos hiſtoricos approbabant,qui ſacerdotes orãt.

Lex vero ſecunda in hiſtoriæ iudicio ſanciatur,vt eos hiſtoricos reliquis anteferamus, qui ingenij ſeueritati quandam prudentiam adiunxerunt,& ad eligendum, & & iudicandum. Quæ lex in ijs rebus locum habet, quas res neque ſcriptores ipſi ſunt intuiti, nec à viris fide dignis,qui viderint,audierunt. Quo in genere eſt operæpretium leuitatem eorum recordari,qui mulierculariumore quod nimis miſeri volunt,hoc facilè credunt.Nam & ætas noſtra ſacerdotem vidit, cui perſuaſiſſimum eſſet,nihil omnino eſſe falſum, quod ſemel typis fuiſſet excuſum. Nõ enim(vt aiebat) tantum facinus Reipub.adminiſtros commiſſuros, vt non solùm innulgari mendacia ſinerent,ſed ſuo etiam communirẽt priuilegio: quò illa tutiùs mentes mortaliũ peruagarentur. Quo sanè argumẽto permotus animum induxit credere,ab Amadiſo & Clariano res eas verè geſtas, quę in illorum libris cõmen-

1. Mac.7

mentitijs referuntur. At verò quantum illa aduersum Reipub. administros ratio valeat, non est huius loci tẽporisq; differere. Certè hoc ego pro me ipso & animi mei sensu, ac dolore pronuncio, magna ecclesię calamitate, atq; pernicie id solùm in libris vulgandis præcaueri, ne erroribus fidei aduersis aspersi sint, ne sint moribus exitiales non item. Nec de fabulis istis potissimũ excrucior, quas modò dixi, quãuis ineruditis & nihil omnino cõferentibus, non dico ad benè beateq; viuẽdum, sed ne ad rectè quidẽ de rebus humanis sentiendũ. Quid.n. conferant meræ ac vanæ nugæ ab hominibus ociosis fictę, à corruptis ingenijs versatæ? Sed acerbissimus est dolor & vix omnino consolabilis, quod dum quidam vtinã tã prudẽter quàm feruenter incommodũ hoc reijcere ac deuitare cupiunt, non pro fabulis veras & graues historias edunt, id quod esset plebi vtilissimum, sed libros mysteriorũ ecclesiæ plenos, à quibus arcẽdi profani erãt: id quod est, mea quidẽ sententia, pestilẽtissimum: eò verò magis, quò vulgus eos libellos securius legit, quia probatos videt, non modò à ciuili magistratu, verum etiã ab ijs, qui doctrinæ censores sunt in Christi Repub. diffiniti. Sed hęc aliàs, nunc quod instat agamus. Miseranda sanè hominis ignorãtia potius q̃ ludenda: qui vsqueadeò, aut bonus, aut stultus erat, vt omni narrationi statim crederet, si modò esset literis ꝓdita. Verùm inuenias alios nõ pari inscitia quidem, sed imprudentia pẽnè pari, qui veritatẽ rerum non inde petunt, vbi ea residere sit solita, sed ex ijs, in quibus raro est eã inuenire, nẽpè ex dissipatis peruagatisq; rumoribus. Quæ res plerunq; ijs accidit, qui sunt incõstanti leuiq; natura. Nã hoĩes graues, atq; seueri, nõ solẽt inanẽ vulgi sermonẽ aucupari. Quanq̃ negare nõ possumus, viros aliqñ grauissimos in diuorũ ꝑsertim prodigijs describẽdis, sparsos rumores & excepisse, & scriptis etiã ad posteros retulisse. Qua in re, vt mihi quidem videtur, aut nimiũ illi sibi, aut fideliũ certè vulgo indulserunt: q̃ vulgus sentiebant non tantùm ea facilè miracula credere, sed impensè etiã flagitare. Itaq; signa nõnulla & prodigia sancti quoq; memoriæ prodiderũt, nõ quò ea

Homines graues non solẽt inanem vulgi sermonẽ aucupari.

libenter credidissent, sed ne deesse fidelium votis viderentur. Id verò eò magis sibi licere existimarunt, q̃ intellexerunt auctoribus nobilissimis placuisse, verã historiæ legẽ esse, ea scribere quæ vulgo vera habeꝛẽtur. Nec ego hic libri illius auctorẽ excuso, qui speculũ exemplorũ inscribitur: nec historię ẽt eius, quæ legẽda aurea nominatur. In illo enim miraculorũ mõstra sæpiùs q̃ vera miracula legas: hanc homo scripsit ferrei oris, plũbei cordis, animi certè parũ seueri & prudẽtis. Veteres excuso, & sanctos & eruditos viros, quorũ & libros, & nomina volentẽ ascribere pudor me ac religio vetaret, nisi cõtrà vererer ne mea hæc taciturnitas pleriq; causa esset, vt aut dãnarent quę nõ intelligerent, aut errore vario circũ sanctorũ omniũ historias vagarentur. Atq; Theologũ etiã admoneri operæ pretiũ est, ne id statim illi persuasum sit, oĩa, quæ magni auctores scripserint, vndiq; esse perfecta. Nã & labuntur aliqñ (vt ille ait) & oneri credũt, & indulgẽt ingeniorũ suorũ voluptati, vulgoq;, vt dixi, interdũ etiã indulgẽt: nec semper intẽdunt animũ, & nonnunquã fatigantur: adeò vt Ciceroni Demosthenes dormitare, Horatio verò Homerus qñq; ipse videatur. Summi. n. sunt, hoĩes tamẽ. Quę ego eadẽ de Beda, atq; Gregorio iure fortasse ac verè dicere possum. Quorũ ille in historia Anglorũ, hic in dialogis quædã miracula scribũt vulgo iactata & credita, quæ huius præsertim seculi Aristarchi incerta esse cẽsebunt. Equidẽ historias illas probarem magis, si earũ auctores iuxta præfinitã normã, seueritati iudicij curã in eligẽdo maiore adiũxissent. Sed qm̃ modestè, & circũspecto iudicio de tãtis viris pronunciãdum est: ne in his quidẽ duobus reijcienda sunt plurima. Pauca. n. in eis possis arguere, quamuis historiam ecclesiasticã reuocare ad seueriora iudicia cõtẽdas. Ac si necesse est in alterã peccare. partẽ, oĩa eorũ probari legẽtibus q̃ multa reprobari malo. De Vincentio Valuacen. & Diuo Antonio liberius iudico, quorum vterq; non tã dedit operã vt res veras

Speculũ exemplorum.

Nota.

Non te fallat quod Gelasius Vincentij laborioſum opus commendauit. Mendoſi enim ſunt pleriq; codices. Nam correcti & emendati, Iuuenci habent, non Vincentij. Alioqui Celaſius, qui multis ſeculis Vincentio prior fuit, propheta in eo. c. fuiſſet non Iudex.

veras certasq; describeret: quàm ne nihil omnino prętereiret, quod scriptum in schedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad historiam vnamquanque existimandam momentoque suo ponderandam non artificum statera, sed ne populari quidem trutina vsi sunt. Quamobrem boni licet ac minimè fallaces viri, quia tamen nec auctores eos, à quibus suos exscripsere libros, diligenter examinarunt, nec res iustis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graues atque seueros auctoritate carent. Historicus autem, qui Theologiæ decreto probandus erit, nec omnes schedas lectione etiã indignas excutiet, nec anilibus fabulis accommodabit operam, nec priùs lecta auditaq; deseribet, quàm ea prudenti accuratoque iudicio expendat ac seligat. Sed in secundæ regulę explicationem diximus satis.

Tertia regula sit. Si cui historico auctoritatem eccle sia tribuit, hic dubio procul dignus est, cui nos etiã auctoritatem adiungamus. Contrà verò cui ecclesia derogauit fidem, ei quoq; nos fidem iure ac merito derogabimus. Gelasius porrò historiã de vitis Antonij, Pauli, Hilarionis, ac cęterorum eremitarum, quas tamen Hieronymus scripsit, cum omni honore suscepit. Acta rursum beati Syluestri, licèt nõ pari veneratione: sed inscepit tñ. Collaudauit Orosiũ, Eusebij chronica, hoc est, de tẽporibus, quantum animi coniectura colligo, non reiecit.

Tertia regula.

Gelasius.

Reiecit itinerarij Clementis libros octo, acta Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ nominibus falsò edita, librum de infantia saluatoris, alterũ itẽ de eiusdẽ natiuitate, librũ Pastoris, acta Theclæ, & Pauli, quæ Epiphanius vsurpat interdũ, reuelationẽ Pauli, librũ qui Mariæ transitus inscribitur, libellos de pœnitentia Adę, Origenis, Cypriani, epistolam Iesu ad Abagarum, passiones Georgij, ac Quirici & Iulitæ, historiam demum Eusebij Pãphili. In qua refellenda Gelasius magna, vt mihi quidem videtur, prudentia est vsus. Nã quòd Rhenanus dixit, verba hæc postrema Gelasij non esse, sed esse potiùs ab asino quopiã adiecta, hoc insolenter, rusticè, imperiteq; dixit.

Hieronym. ad Letã de instit. fil. Caueat (inquit) omnia apocrypha. Et si quando ea non ad dogmatũ veritatẽ sed ad si-

Prin-

gnorũ reuerentiã legere voluerit, sciat nũ eorũ esse, quorũ titulis pnotãtur.

Principio quippè pōtifex ad hunc modū cēſuerat, Chronicō Euſebij Cæſariēſis atq; eiuſdē hiſtorię eccleſiaſticæ libros, quanuis in primo narrationis ſuæ libro tepuerit, & in laudibus atq; excuſatione Origenis ſchiſmatici vnū cōſcripſerit librū, propter rerū tñ ſingularē notitiā vſquequaq; nō dicimus renuendos. Poſtea verò ſic cenſet. Hiſtoria Euſebij Pāphili apocrypha. Quę duæ ſententię cū cōtrariæ non ſint, tum sunt etiā veriſimæ, & nimis quàm grauiter ac seuerè latę. Cur aūt Gelaſius hiſtoriā Euſebij apocryphā pronunciarit, cauſæ sunt ſanè plures atq; vehementes. Primū in primo libro refert Euſebius epiſtolā Ieſu ad Abagarū scriptā, quā Gelaſius eadē diſt. explodit. Fuit etiā altera cauſa Gelaſio, quam ob rem hiſtoriā Eusebij apocrypham definierit. Quòd multæ ibi Clementis Alexandrini teſtimonio confirmē tur: cuius opuscula eadem diſt. apocrypha iudicata sunt. Prętereā & librū sextū Eusebius texuit in laudem & excuſationē Origenis. Cum autē & diſcipuli Origenis magnas in eccleſia tragœdias excitaſſent, & Origenes ipſe tanquā schiſmaticus, deq; fidei catholicæ via sæpè deflectens, fuiſſet eccleſiæ iudicio condēnatus, iure illius hiſtoria refellit, qui Origenē non solū immodicè pdicat, sed ad cęlum, perinde vt ſi pater eſſet eccleſiæ, extollit.

Cenſura de hiſ. Euſebij.

Præterea, in synodi septimæ, actione quinta, cum Iconomachi pro se Euſebium teſtem excitaſſent, & lecta ēt eſſet eiuſdem epiſtola, vbi Ario cōſentiebat. Tharaſius rogauit, Recipimus hoc? Sacra vero ſynodus dixit, Nequaquam. Hic, reliquis eſt nobis maiore odio proſequendus: & legati Adriani papæ dixerunt, Ipſe lectio indicat, quod Arianorum sententiam sapiat. Habet.n. ante lectus Euſebij liber, & alias blasphemias, quas synodus audire respuit. Sanctiſſimus patriarcha dixit, Libros illius reijciamus, Sancta ſynodus dixit, Reiicimus & anathematizamus. Et actione, rurſum ſexta Epiphanius reſpondens teſtimonio Euſebij, Euſebius (inquit) ab illis in teſtem aduocatur, qui tamen ab omni catholica eccleſia Arianæ hęreſcos defensor eſſe cognoscitur, quemadmodum in commentarijs suis & omnibus

à se

à se editis libris manifestũ fit. Et posterius, Quis fidelium (ait) in ecclesia dubitat, Eusebium Pamphili in reprobũ sensum traditum Arij placitis consensisse? Nã in cunctis historicis suis libellis filium creaturam vocat, subministrum, secũdo loco adorandũ. Id postquã ex multis libris Eusebij probauit, tandem asserit, Eusebium duplicis animi fuisse, inconstaterq; synodo subscripsisse. Nusquam.n. aut librorum suorũ errores depulit, aut apologiam pro se fecit: cùm tñ Arius non obscurè testaretur, se sententiæ suæ Eusebiũ habere studiosum ac fautorem. Et Hieronymus ad Pammachium & Oceanum, Ecclesiasticã (inquit) pulchrè Eusebius historiam texuit: sed impietatis Arij apertissimus propugnator est. Et ad Tesiphontẽ, Eusebium Cæsarien. (ait) Arianum fuisse, nemo est qui nescíat. In primo certè ecclesiasticæ suę libro, filium dicit paternę voluntatis executorem, qui post patrem omnium sit causa & origo. Item, cum illum psalmi versiculum attulisset, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: subiecit, Quibus verbis propheta patrem inducit factorem, tanquam vniuersalem principem regali suo nutu præcipientem: sermonem verò Dei illi secundo loco addit, non alium ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis iussionibus obsecundantem. Et capite secundo primum affirmat, patri filium in omnium opificio administrasse: deinde patris ministrum in omnibus bonis fuisse ait. Meritò ergo Gelasius prontifex historiæ Eusebij Cæsariensis auctoritatem ademit. Quid? An nõ etiam absurdum est, vt qui infidelis ecclesię fuerit, ei fidem ecclesia in rebus ecclesiasticis habeat? Experimur sanè, hæreticos sectæ suæ non dogmata solum ac præcepta, sed res etiam gestas accommodare. Imo verò torquere atque adeò fingere: vt sectam vndiq́ue, & comprobasse, & ornasse videantur. Hinc enim (quemadmodum suprà diximus) Constantinum finxit Eusebius ab Eusebio Nicomediensi baptizatum, quò Arianorum factioni maiorem & fidem, & auctoritatem adiungeret. Hinc etiam, cum in synodi Nicænę mentionem incidit, dogma fidei, quò damnatus est Arius, astutè dissimulauit

Vide epistol. Arij ad Euse. Nicomedien. Epist. huius initium est, Schedulæ. Cap. 1. Musculo interprete. Psal. 32.

in pas-

in Paſchatis quęſtionē repentè digreſſus. Sed ne Arij quidem vnquā in hiſtoria ſua meminit, callidè hominis memoriam pręteriens, quē ſynodi auctoritate obrutus laudare non eſt auſus, amicitiæ lege conſtrictus noluit vituperare. Quę eædem omnino cauſæ ſubſunt, vt hiſtoriam Carionis omnes Chriſti fideles explodant. Quoſdam.n. ſummos pontifices, viros quidem optimos, illius lacerat & cruentat oratio, quoſdā verò imperatores Germanos commendat & illuſtrat, qui eccleſiæ Romanæ perduelles inimiciq; fuere. Itaq; ex vnguibus leonem agnoſces, hoc eſt, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quanquam Carionem Lutheri erroribus adhęſiſſe, non eſt opus conIecturis ſuadere. Multis quippè in locis apertè ille ſe prodit. Quocirca mirum eſt, cur eius hiſtoria non ſit, cum cęteris hęreticorum libris ab eccleſiæ iudicibus exploſa: cum pleriq́ue tamen eam ſecuri legant, nulla prorſus nota atq; animaduerſione præmoniti. Sed ad Euſebium reuertamur. In cuius hiſtoria eccleſiaſtica ſatis Gelaſius oſtendit, cętera ſibi ac concilio placuiſſe, dum quædā diſplicuiſſe commonuit. Itaque ſi fabulā Abagari laudeſq; Origenis ab Euſebio demeres, digna eius hiſtoria eſſet, cui fides omnino haberetur, præſertim ſi in eccleſiæ contra Arium pugna, nō ab Ario, ſed ab eccleſia ſtetiſſet. Ac de eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris hactenus. Nā in chronicis admiranda fuit hominis diligentia, magnus omnino labor, varia, & penè incredibilis lectio, ac graue prorſus in lectionis varietate iudiciū. Nec ſcio an quiſquā alius inter eccleſiæ, ſiue Latinos ſeu Græcos auctores, quamuis ſumma vi, ope atque opera eniteretur, præſtātiora nobis poſſet temporum monimenta relinquere. Tametſi deſcribentium incuria, adeò multis locis vitiata ſunt, vt dici ſine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Euſebius refert, vera ſunt omnia. Quin reperias aliqua, quę iurè ac verè reprehendas. Cuiuſmodi illud eſt, quòd eundem ſcribit fuiſſe Sennacherib, qui temporibus Ezechię Hieroſolyma obſedit, & Salmanaſſar, qui Samariam cœperat. Id quod diuinis literis eſſe contrariū Hieronymus in Iſaiæ 36. caput edocuit. Atque Tobiæ cap. 1. Sal-

Hiſt. Carionis explodunt.

Poſt ſcripta hæc, Carionis hiſtoriā Paulus quartus condemnauit.

Cenſura hiſto. Euſebianæ.

Hiero.

1.Salmanassar dicitur fuisse pater Sennacherib. At nihil est(vt ille ait)omni ex parte beatum. In opere,vt ita dicam,immenso rarò peccasse feliciſsimum fuit. Verùm de Eusebio hęc satis. *Nihil est ex omni parte beatum.*

Sozomenus sequitur, de cuius nos fide & auctoritate dicere Diuus Gregorius cogit. Qui historiam illius duabus præcipuè causis improbauit. Vna,quod sæpè in ea mẽtitus sit. Altera,q; Theodorum immodicè extulerit:quem constat & hæreticum fuisse, & in quinta synodo ab ecclesia damnatum. Equidẽ Sozomeni mendacia non excuso. Græcus nanq; fuit,& natio hæc,vt diximus,est fuitq; semper ad mentiendum promptula. Atque in nouem ecclesiasticæ historiæ libris, quos ante hos paucos dies Musculo interprete accepimus,nihil tale Sozomenus scribit,quale secundo loco illi Gregorius obiicit. Tantùm ait,Theodorum discipulum Libanij fuisse, ad quem prolapsum Chrysostomus epistolam dederit, qui etiam postea episcopus Mopsi Vestæ fuerit constitutus. Andreas certè in concilio Florentino, vbi pro ecclesia Latina respondet, huius historici testimonium non solum vsurpat sed etiã probat. Cum enim imperator Paleologus interrogasset, num congruum esset, vt Synodus historiæ auctoritate niteretur,Andreas illi respondit,ad res gestas cognoscẽdas synodum historia vti debere. Tum imperator historiam illam(ait)in nostra religione debemus suscipere,quã maiores nostri probauerunt, aliam verò minimè. Cui Andreas,de Romanorum(inquit)aut Grecorum,aut regum bello historia nequaquã in synodo vti debemus, sed cùm historia hęc,scilicet,Hermij Sozomeni ecclesiastica sit, in qua omnium synodorum acta & patrum sanctorum definitiones explicantur,cur ei credendum nõ est? Hactenus in concilio Floren.sessio.7.Nõ videtur itaq; hoc concilium fidẽ Sozomeno abrogasse,sed habuisse. Sed huic argumento responsum facile atque expeditum est. *Natio græca sẽper fuit ad mentiẽdum, prompta* *Li.8.c.2.* *Cõ. flor.*

Illi verò alteri non video quemadmodum responderi possit, nisi dicamus aut Gregorium alios libros Sozomeni legisse, qui in Manus nostras non venerunt, aut memoria lapsum,pro Theodorito Sozomenum scripsisse.

pſiſſe. Nã Theodoriti verba illa ſunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippe hiſtoriæ ſuę quinto ca. 27. Theodorũ iſtum doctorẽ pręclarum fuiſſe ſcribit. Et cap. 40. Moritur (inquit) Theodorus epiſcopus Mopſueſtias, cùm omnium eccleſiarum doctor, tum hæreticæ cohortis profligator. Theodoritus ergo erat eo nomine dãnandus. Qui & reuera ob hanc cauſam damnatus eſt in quinta ſynodo generali actione 5. canone 13. & 14. At Theodorus canone 12. Meruit etiã Theodoritus ea ex cauſa damnari, quod impiè aduerſum Cyrillum & primã Epheſinam ſynodum ſcripſit, duodecimq; Cyrilli capita reprehendit, quę rectam fidẽ continebant. Nec verò de Theodorito deſperare quiſpiam debet. Nã, vt Beſſarion in oratione, quam pro vnione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, ſuum poſtea cognouit errorem: & in concilio Chalcedonenſi palinodiã recantauit. Verum, vt hæc cunq; habeant, illiuſmodi errantium patrocinia, hiſtoriæ eleuant & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, vt cætera omittam, Socratis ſcholaſtici minus hiſtoria placet. Etenim & Origenis ipſe quoque patronus eſt, & Neſtoriũ excuſat, & Cyrillum mordet, & Alexandrum vellicat, & in reiectione presbyteri pœnitentiarij homouſianorum innocentiam infamat. De tertia verò regula in hiſtoriæ iudicio ſeruanda hactenus. Ac perſpicua ſunt hæc quidem & in vulgari prudentia ſita. Nam in quibus animi quædam maior vis acriorq́ue in iudicando prodentia eſt, ij ſine hiſce regulis, exacuendo illam ingenij aciẽ vera deligent, reijcientq́ue contraria. Mihi ſanè aliquando, & verum ipſum in ſcribentis ſynceritate candoreq́ue relucet, & mendacium contrà auctoris quidam angor & calliditas patefaciunt. Syncera mihi crede, veritas eſt, & ſi animum repurgatum inuenerit, ipſa per ſe rectè influit. Falſitas circuitiones quærit & anfractus, ſeq́ue verborum ambitu ſolicitè circundat, ac protegit. Atque etiam cum in hiſtoriæ ratione quid quemq́ue deceat con-

Beſſariõ Cardinalis.

Li. 6. ca. 12. & 13 & li. 7. ca. 45.

Li. 7. ca. 32. et 34

Li. 10. ca. 13. 14. 15 et. 34. li. 1. c. 5. & 6.

Li. 5. ca. 19.

Euripides in Phenicis. Veritatis conſueuit eſſe oratio ſimplex, vafris nõ egens ambagibus: ſi quidem ipſa per ſe congruit. At ſermo iniquus, quia per ſe ſit morbidus, medicamina exquiſita depoſcit ſibi.

Euſeb. lib. 3. ca. 23.

ceat considero:facilè intelligo,historicos non solum falso, sed imprudenter res quasdam memoriæ prodidisse. Quis enim vel mediocriter prudens ab apostoli Thomę Ioannisque euangelistę persona illa non videat abhorrere,quæ in rebus eorum gestis referuntur?vt aut ille iniurię vindictam expetierit,aut hic rupta veste suumque ipsius caput tundens equum acceperit,ex ecclesia quãtum potuerit properauerit, & senex adolescentem iuueniliter fuerit insecutus.Non itaque prudentibus, & ingeniosis iudicãdi præcepta diligenter elaborata dedimus: sed, vt dicitur,crassa pinguique minerua rudioribus. Nec verò adeò stultus ego sum,vt existimẽ in has formulas oĩa historiæ iudicia concluſa & comprehensa.Sed si quę fuerunt præscribendę formulę,hę videntur potissimum consentaneæ conuenientesque fuisse.

Caput postremum,in quo 15.16.17.& 18.argumenta refelluntur.

QVanquam ex his,quæ capite superiore diximus,argumentorum eorum refutatio apparet,quæ 15.loco,16.17.& 18.sita sunt:sed ordine tamen refutanda sũt singula,vt scholæ etiã minutis theologis morigeremur. Et in 15.argumento quidem Philonis primùm auctoritas quęritur.Quę sanè magna fuit: sed breuiarium illud temporum Philonis non fuit,nec libellus alter de antiquitatibus,quem constat eiusdem esse farinę. *In proœmio li.5. de exci.*

Iosephi verò in historia fidem non Romani modò principes,sed viri quoque ecclesiæ celebrarunt. Egesippus bonus in primis auctor, vir probatę fidei ac grauis omnino historicus Iosephum egregiè laudat, quod ad historiæ auctoritatem pertinet quidem,nam quod ad religionem,consortem eum facit perfidiæ Iudęorum.Hieronymus non dubitat locum illi inter ecclesiæ scriptores dare, atque adeò eius de rebus gestis monimenta inter ecclesiasticas historias recensere. Eusebius Cæsariensis, Sozomenus,Nicephorus,vt alios omittam, miris modis Iosephi historiam commendant. Quin & Iosephus ipse *Hier. De viris illustribus. Euse.li.3 ecc.hi.c.9 Soz.li.1 cap.1. Nicepho. li.2.c.18*

Li.16. an. ca.7. et in fine 20.li.& 1.li.con. App. Alex.Li.1. an. ca. 3. eo. cap. Lib. 18. an. ca.9. Caietanus ait fuisse binominẽ, eũdemq; Philipp & Hero dẽ appellatũ. Sed ne Iosephũ quidẽ ipsum viderat. Li.1. con. Appio li. 11. an.c. 3.1. Esd. 3.4.5. et 6.c.cõtra ria referuntur.

historiam suã grauibus probabilibusq; rationibus commẽdauit. Quæ non minorẽ faciunt fidẽ, quàm si eædem ab Hieronimo aut alio quopiã auctore positæ fuissent.

At serpentis pœnam nimium crasse interpretatur, vim ligni scientiæ boni & mali falsam fictitiamque commorat, Herodiadem scribit non Philippi, sed Herodis vxorem fuisse, qui Herodis quoq; tetrarchæ frater erat, templum in secundo anno regni Darij dicit esse perfectum, seniorum lamentationes, cum templi veteris amplitudinem recordarentur, non ad nouum fundatum, sed ad iam consummatum refert: aliaq; demum ait partim scripturę sacræ, partim veris alijs ac probatis historijs aduersa. Planè ait: non inficior. Sed errores fuere ignorantis, non mendacia fallẽtis. Neque æquum est paucis è maculis labẽ toti narrationis corpori aspergere. Egregius itaq; historicus Iosephus fuit, quẽadmodum Egesippus affirmat, & rerum indagini sobrietatiq; sermonũ attentus. Quòd verò in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id iure an iniuria faciant, non facilè dixerim. Equidem eiusmodi errata indoctis negligentibusq; librarijs promptè ac libenter asigno. Iulij porrò Aphricani quinque de temporibus volumina in manus nostras non venerunt. Quare de eius historiæ fide ipsi per nos iudicare non possumus. Sed extat Gelasij præiudicium, quod in argumento obiectum est: idque sequi Theologos oportet de rebus eiusmodi iudicaturos. Opuscula, inquit, Tertulliani siue Aphricani apocrypha. Quo in loco an Iulium Aphricanum voluerit Gelasius improbare, non satis expeditum est. Primùm enim de Iulio Aphricano nullus veterum malam opinionem habuit. Eusebius vero ac Hieronymus vbiq; eius de rebus gestis testimonia colunt. Nec Iulius hic est in fidei doctrina reprehensus. Nam quod historiam Susannę fictam esse credidit, in eo virorum doctissimorum errorem secutus est. Atqui ob peccatum vnum, cuius vel probabilis excusatio est, omnia Iulij opuscula à Gelasio dãnari, nõ fit mihi profectò verisimile. Eadẽ quippe culpa, si culpa fuit, Iulio fuit cum doctoribus ecclesię cõmunis.

Vix enim reperias quenquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorsum Gelasius, quasi nihil interesset, vtrũ hic an ille dãnaretur, in eã formã censet? Opuscula Tertulliani siue Aphricani apocrypha. Atq; si duo auctores illi essent nominibus req; ẽt ipsa differentes, more suo Gelasius vtriusq; singillatim opera condẽnasset. Cum autẽ Tertullianum siue Aphricanum vna cõprehensione notat: nõ est existimãdus auctores diuersos, sed eundem intellexisse. Mihi sanè huiusmodi cõiecturæ suspicionẽ afferunt, locum esse corruptum, vt alia in hoc capite plera que, & particulã, siue, scriptorum vitio additam. Legendum itaq; esse, Opuscula Tertulliani Aphricani apocrypha. Nisi fortè Aphricani cognomen quidam Tertullia no impertiebant: Quocirca in eum modum sententiã Gelasius tulerit: vt siue nomine proprio seu cognomine à quolibet vocaretur, intelligeremus esse damnatum.

Reliqui sunt Eusebius & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione vrgebatur. Verum de his auctoribus quid senserim, quid censuerim, capite superiore habes.

In quintodecimo argumento nullus scrupulus obiectus est, qui non fuerit excussus. In sextodecimo autem Innocentij decretum primum obijcitur. Sed ille, si ecclesiæ monimenta probat, nõ statim gentilium historias improbat. Sunt hæ, fateor, vsui ecclesiastici fori litiumque vulgarium parum aptæ: quanuis & in hunc vsum possint esse aliquando vtiles. Sed quibus in locis & quæstionibus, quoniam à præsenti instituto alienum est, non est operæpretium dicere. In sacrarum verò literarum expositione, quod in c. huius libri secundo fuse diximus, historiæ profanæ multum omnino valent. Quãobrem, si qõ circa diuinas literas incidat, & concilia, & cęteri ecclesiastici iudices eiusmodi historias negligere, nec debent nec verò possunt. Nec his solũ scripturæ vsibus gentiũ historię accõmodãtur. Quin sunt aliàs Theologis necessariæ, quẽadmodũ & nobis antè explicatũ est, & sequentibus quoq; libris explicabitur. Andreas porrò in syno. Flor. nihil aliud docet, nisi Græc. aut Romanorũ

bella cognoſcere nequaquã ad ſynodum pertinere. Poterat dicere Troianorũ aut ét Florentinorum. Nam Græcorum ac Romanorum bella quædam cognita vtiliſſima ſunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hęc facillima ſunt: cætera perſequamur. Quæ & ipſa poſt ea, quæ retrò diſſeruimus, nihil difficultatis habent.

Sanè in reſponſionem decimiſeptimi argumenti, ne verbum quidem vnum adijciendum cẽſeo, quippe quod, niſi ego fallor, in c. 6. accuratè eſt ac diligẽter expeditũ. Duodeuigeſimum ergo idemque poſtremum, quàm breuiſſimè potero expediam, quò iam ſit tandem huius loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus vſurpat. Vnum eſt certum, alterum probabile. De vtrisq; proximo libro eſt latius diſſerendum. Nunc in pauca reſtringam. Non eſt neceſſe, Theologus certa ſemper principia ſumat. Ex incertis, probabilia ſint modò, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, ſed ad perſuadendum idoneas. Stultus verò Theologus ille erit, qui in omni ſuo ſyllogiſmo res neceſſarias velit rebus quoq; neceſſarijs addicere. Sunt. n. nonnulla adeò implicata & obſcura, vt prudentiæ theologicæ ſit, nõ ea demonſtrare velle, ſed ſuadere: non patentius illuſtrare, ſed vtcunque expedire.

In huiuſmodi itaq; argumentorum genere ſi quis humanæ fidei probabilitate vſus fuerit: falli nimirùm aliquando poterit, reprehendi ſine iniuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum ſuprà diximus, quædam ita certò humana fides tradit, vt ea in dubium vertere ſtultitiæ ſit argumentum vel certiſſimum. Hęc ſi in vſum ſuum Theologus vendicarit, nihil fallax, nihil imbecillum ineptumve conficiet: ſed rem veram, firmam, ratioque tum humanæ tum etiam diuinę conſentaneã. Verùm ab his hiſtoriæ partibus, quę ſunt expoſitę, quemadmodum ducatur argumentum, ſatis expoſitum videtur. Omnia igitur argumẽta theologica manare à fontibus decem, dictum eſt in primo libro. In decẽ autem ſequentibus libris, cuiuſmodi argumenta è ſingulis locis erui poſſint,

possint, ostẽsum est. Quæ dicta sunt fortasse longiùs, quã institutа causa postulabat: sed breuiùs certè, quàm res tantas posse à me dici existimarem. In historiæ humanę auctoritate explicanda fateor magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus è locis Theologiæ erat, vbi aut latior occurret differendi materia, aut me oporteret magis cura, diligentia, industria elaborare. Quòd & si minus præstiti quàm rei magnitudo desiderabat, non tñ frustra elaboraui. Admonere enim reliquos potui, vt accuratius scribant: & res vel meliores addant, vel superuacuas detrahant, vel dispersè, & diffusè dictas angustius, & contractiùs astringant, breuiter, si quid norũt rectius istis, candidi impertiant.

Vndecimi Libri finis.

DE LOCORVM VSV IN SCHOLASTICA DISPVTATIONE, LIBER DVODECIMVS.

In Librum duodecimum proœmium.

FRatrem Frãciſcum Victoria Lector optime, eum quem ſummum Theologiæ præceptorem Hiſpania dei ſingulari munere accepit, ſolitum dicere audiui, poſtquam ab illius ſchola diſceſſi, ſe ingenio meo quidem egregiè delectari: ſed id vereri, ne huius excellentia quadam elatus & exultans immoderatè iactarer, & grandior effectus, non lætè modò & liberè ingrederer, ſed temerè etiam ac licèter præceptoris veſtigia conculcarem. Audierat enim me opinionem ipſius vnam & item alteram non probaſſe. Vellem autem de nobis ea verè dicerentur, quæ ille pro nimia ſua in filium indulgentia dicebat. Sed ſi minùs imitatione tantam ingenij præſtantiam conſequi poſſumus, voluntate certè proximè accedimus, magiſtrumque conamur exprimere. Nimirum ſi doctrinam meam approbet quiſpiam, quæ vtinam eruditorum opinione digna eſſet: ſi in rerum iudicio prudentiam, quæ vtinam eſſet digna noſtro cognomine: ſi orationis cultum, quem elegantiorem adhibere ſoleo, quam conſuerunt ſcholaſtici in libris ſuis: in hoc ſumus docti, prudentes & facundi, quòd virum hunc rerum earum omnium ducem optimum ſequimur, atque eius præceptis monitisq; paremus. Quod verò ad animi moderationem attinet, quam vir in me modeſtiſſimus deſiderabat, in eo dedi operam, vt timorem illius ego fallerem. Effecerim an non, alij incorruptiùs iudicabunt. Sanè ſi qua in me temeritatis culpa eſt, vix eam excuſatione alicuius rei tegere

gere & adūbrare possum:qui sciam, parū ingenium vale re quālibet excellens & eximiū posse: nisi prudētis intel ligentiæ frēno, & definita animi immoderatione guber netur. Quanquā illos probare nō soleo qui velut sacramento rogati vel ēt superstitione constricti,vt Fabij ver bis vtar,nefas ducunt à susceptā semel persuasione disce dere. Theologo nihil est necesse in cuiusquam iurare leges. Maius.n.est opus atq; præstātius ad quod ipse tēdit, q̄ vt magistri debeat vestigijs semper insistere, si quidē ēst futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipso audire, cùm nobis secundā secūdę partē cœpisset exponere,tāti Diui Thomæ sn̄iam esse faciēdam,vt si potior alia rō nō succurreret,sanctissimi & doctissimi viri satis nobis esset auctoritas. Sed admonebat rursum,nō oportere sancti doctoris verba sine delectu & examine accipere,imoverò si quid aut durius aut improbabilius dixerit,imitaturos nos eiusdē in simili re modestiā & industriā, qui nec auctoribus antiquitatis suffragio cōprobatis fidem abrogat, nec in sententiam eorum ratione in contrariam vocante transit. Quod ego pręceptum diligentissimè tenui. Non enim vllam, non Diui Thomæ dico,sed ne magistri mei opinationem quidem reuocaui ad arbitrium meū:nec cordi tamen fuit iurare in verba magistri. Nam & vir erat ille natura ipsa moderatus:at cum Diuo etiā Thoma aliquando dissensit. Maioremque,meo iudicio, laudem dissentiendo quàm consentiendo assequebatur:tanta erat in dissentiendo reuerentia. Sed hæc hactenus. Multa enim sæpè laudādi præceptoris nostri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propositi operis reuertamur. De locorum vsu tres libros pollicitus sum. Vnum in scholastica pugna,alterū in scripturæ sacræ expositione: postremū speciatim aduersum fidei Christianæ singulos inimicos hęreticos, Paganos, Iudæos, Saracenos. His.n.rebus.12.13.& 14.librum impartiui. Atq;,vt ad præceptorem redeā, locorū vsum in scholæ cōcertatione præsertim si tractare ille voluisset, grauissimè & copiosissimè potuisset scribere. Sed quoniā nulla eius ingenij monumēta mandata literis, nullū

opus eruditionis,nullum doctrinę munus extat : nos ad huius rei scribendę operam omne studium curamq; cõuertimus.Cũ enim tota Theologia frigifera & fructuosa, necvlla pars eius inculta ac deserta sit,nullus feracior in ea locus est nec vberior,q̃ de locorum vsu & argumentis,quę à locis theologiæ ducuntur. Quare quantũ conniti animo possum,quantum labore contendere, si scribendi hæc labor est potius quàm voluptas, tantũ faciã, vt efficiã,ne cùm omnia à prçceptore mihi harũ rerum principia suppeditata sint,ipse mihi præceptori ité meo videar defuisse.Huius enim clarissimi viri eruditionem memorię prodimus:atque ei & si nequaquam parem illius ingenio,at pro nostro tamen studio meritam gratiã debitamque referimus. Quanquam postulo ab ijs, qui hæc in manus sument, vt maius quiddam de magistro meo,quàm quantum à me exprimi potest, suspicentur.

Quid Theologia sit,quæ ei obiecta res,quis finis.

Caput secundum.

PRopositum est nobis hoc libro de locorum Theologicorum vsu in scholæ disputatione dicere. Id quò recte atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire: quidnã Theologia sit,quę illius quasi subiecta materies, quis scopus,in quem theologo studia dirigenda sint omnia.Ac Theologia quidem,si Grçcam vocem in Latinas vertimus,ratio est sermoq; de Deo.Omnis autem, quæ ratione &via de aliqua re suscipitur,institutio essentiã & potentias,quas vocant,ac cætera omnia vestigat, quę illi rei sunt peculiariter ac proprie attributa. In theologia ergo facultas quædam intelligitur: quę Dei naturã, vim & proprietates inquirit. Nec verò Theologo satis est, quæ Deo in se absolutè conueniunt, ea facultatis suæ viribus iuribusque tribuere:nisi etiam illa vendicet, quæ Deo quasi accidunt in ordine ad creaturas. Dei.n. notionem omni ex parte rimatur. Bipartita igitur est Theologiæ tractatio:vna de Deo secundum se,altera de eodem quia rerum est principium ac finis. Nec theologus tñ sũma & infima,diuina & humana miscet,sed adeò articulatè,clarè,artificiosè,hęc cõponit illis,his illa iũgit

vt non

vt nõ modò nullã sibi viciſſim obſcuritatem afferant, ve rùm ẽt vtraq; vtrisq; adhibeant lumen. Quidq; ſicut ſolem intueri nequimus aduerſum, eiusq; radijs acies noſtra ſenſusq; vincitur: ſic ad diuinæ lucis obtutum mentis noſtræ oculi hallucinantur & caligãt. Quãobrem neceſſe eſt, vt Deũ ſua natura inuiſibilem in effectis ceu in vmbra, in ſpeculo, in imagine, in ſignis veſtigijsq; cernamus. Inuiſibilia.n. ipſius à creatura mundi per ea, quę facta ſunt intellecta conſpiciunt: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Cum verò inter oĩa, quæ oculorũ ſenſu percipimus, rationalis creatura ſimillima deo ſit, ad imaginẽ quippè dei factus eſt homo, nihil profectò inuenias, in quo diuina bonitas, poteſtas & ſapiẽtia magis eluceãt. Quare theologiæ diſciplina, quãuis de Deo ipſa præcipuè ſit, plurimũ tñ circa homines humanaq; verſatur: & cũ ex homine tũ ex ijs, quę Deus homini fecit atq; effecit, diuinæ naturæ cognitione quærit. Quòd ſi potentiã, benignitatẽ & prouidentiã, Dei indagare & proferre propriũ theologiæ munus eſt, de fine, quem Deus nõ aliũ q̃ ſeipſum hominibus cõparauit, deq; medijs ad hũc finẽ neceſſarijs, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, ſacramẽtis, longiſſima licet theologi diſputatio, non eſt ab inſtituto theologiæ aliena: nõ ſolũ ob eã cauſam, quã D. ſanè Thomas grauẽ reddit, ne theologia, q̃ effectrix ẽt eſt nõ modò ſpeculatrix, mãca & imminuta hac patre omiſſa linqueretur, ſed multò magis q̃ eę res Dei ipſius probitatẽ, æquitatẽ, virtutem, integritatẽ, beneficentiã, liberalitatẽ, miſericordiã, patientiã, lõganimitatem inſigniter & pręclarè patefaciunt & illuſtrãt. Cuius rei ignoratio cauſa quibuſdã erroris illius fuit, vt exiſtimarent, diſciplinam hanc non eſſe contemplãdi gratia inuentã, ſed agendi. At enim quibus argumẽtis vtãtur, videamus. Primum contemplationis tractatus inquiunt, longè minor eſt quàm actionis. Illi enim D. Thomas primã ſummæ ſuæ partem dedit, huic ſecundam & tertiam, quę voluminis magnitudine illam ſingulæ etiam exuperãt. De fine rurſum ac medijs diſputare, ad eam facultatem ſine dubio pertinet, quæ aliquid molitur & agit. Nimirum

Rom. 1.

non ad mentem ea, sed ad affectum referũtur. Cum ergo de fide & medijs humanæ vitæ plurimam theologus disputationem instituat, fieri videtur, vt theologiæ vis non in cernendo potissimũ, sed in agendo sita sit. Theologię insuper & diuinarum scripturarum idem est finis. Nec enim finem alium disciplinæ eiusdem principia ac conclusiones habent. At diuinarum omnium scripturarũ finis dilectio est, vt Augustinus Gregorsusque testantur. Non ergo Theologia præcipuè ad contemplandum tendit, sed ad amandum.

1. de doct. christ. ca. 35. et 36. ho. 10. in Ezechiel.

Præterea, quæ doctrina cuiuspiã est speculatrix vena trixque naturę, oculos maximè ad cernendum postulat, non ad agendum vires. Nec stultitiæ eos arguit, qui in actione torpent, sed qui sunt in speculatione tardi. At scriptura omnis à discipulis opera exigit, eoq; cessatione torpentes tanquam vanos & ociosos reprehendit. Nõ igitur speculandi causa hęc doctrina potissimè traditur, sed agendi. At hæc fides in charitatem refertur, non econtrariò in fidem charitas: vt ex Matthę. cap. 22. & ex Apostolo. 1. Corinthio. 13. colligitur. Notitia ergo principiorum, Theologię, quã notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi causa primum omnium fidelibus data est. Causa quippè τελικὸν, quam finalẽ possumus interpretari, eadem & prima & principalis est. Quod si notio principiorum doctrinæ huius actuosa est fides, scilicet, quę per dilectionem operatur, conficitur sanè, doctrinam quoque ipsam ad mores primo, vitæque actionẽ attinere. Item si fides speculatio quædam est, non moralis disciplina: vnde illud? Fides sine operibus mortua est? Vnde illud rursum? Ad dãdam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum? Nam scientia salutis corporalis in praxim maximè spectat, in contemplationem non item. Quid illa? Dedit illi sciẽtiam sanctorum, scientia sanctorũ prudentia. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, &c. vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Hæc autem scripta sunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine ipsius. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mẽdax est,

Matth. 7. Iacob. 1. Sap. 13. et alijs infinitis ppemodũ locis.

Iacob. 2. Lucæ 1. Sap. 10. Prouer. 9 2. Tim. 3 Ioan. 20. 1. Ioan. 2

est, aliaq; huius generis sexcenta, quæ in diuina passim scriptura reperiuntur. Ex quibus omnino vī effici, Theologiā nō esse speculatricē, sed effectricē. Atq; adeò finem eius præcipuū non esse contēplationem, sed actionē. Id quod opinati sunt scholastici quidā Theologi in primis clari & nobiles. Qui in ea re magistrum fortè sequūtur, hāc disciplinā ex vsu & fruitione partientē. Nec intelligūt doctissimi viri, sic.n.mihi modestissimū est vocare illos, alium esse finem doctrinæ, aliū doctoris: vel, vt verbis differentibus rē ferè eandem exprimamus, aliū esse finē doctrinæ primariū, alium postremū. Vt si verbi causa dicimus, vini duos esse fines, vnum ad bibendū, alterū ad medēdum. Charitas ergo docentis Dei, atq; ea re doctrinæ quidē huius finis est, at nō primus, sed secūdus. Nam & cognitio contemplatioq; naturę, vt ait eleganter Cicero, manca quodammodò atq; inchoata est, si nulla actio rerum consequatur. Vani sunt, Sapiens inquit, omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, &c. & alius itē. Quia cùm cognouissent Deū, non sicut Deū glorificauerūt, sed euanuerūt in cogitationibus suis, &c. qua propter si ex fine secundo naturā disciplinæ consideres, iā tibi physica inter actuosas numerabitur. Quid? Quòd finis noster primus, vt D. Thomas verissimè sentit, visio Dei est clara & manifesta? Quia verò finē illum adipiscimur mente & voluntate, cognitione & amore: fit, nō vt cognitio ex se amorē, sed vt vtraq; res ad visionem referatur. Quòd si cognitio viæ ex se non nisi ad patrię cognitionem referenda est, quamuis illa non sit per se idonea, nisi ei affectus dilectioque iungatur, visio verò Dei, cuius fides seminarium est, contemplatio potissimùm est, non effectio, sequitur Theologiam maximè speculatiuam esse, non practicam. Liceat enim, quando de scholæ disputatione habetur oratio, scholæ verba vsurpare. Adde, quòd Theologia Dei naturam, potentiam & proprietatem inquirit. Est ergo Deus huius scientię propriū obiectū, atq; adeò speculationis causa cōparatur. Atq; Aug. apertè docet, sapientiā, de qua Apost. 1. Cor. 12. loquit, intellectualē notionē & contemplationē rerū

1. *dist.* 1

Sap. 13. *ad* Ro. 1.

12. *de tri ni. ca.* 14. & 15.

æternarum.

æternarum. Sine dubio autẽ ſacra doctrina ſapientia eſt, eaque re ſpeculatiuam eſſe conſtat. Quod, vt cætera taceamus, vel Theologię nomen prę ſe tert. Quemadmodum enim non ſolùm aſſerere, ſed etiam addubitare ſtultiſsmium eſt, num Phyſiologia Aſtrologiaq; ſpeculatrices ſint, an effectrices, quod nomina ipſa inſignitè egregieq; declarant, contemplationem rerum ingeri, non mores & actionem. Tameſi Medici, Nautæ, ac cæteri, qui rebus publicis addicti & deſtinati ſunt, otioſam naturæ aſtrorumq; notionem aſpernantur & fugiunt: quę actuoſa eſt, eã & amplectuntur & colunt. Sic ambigere, theologia ſpeculatrix ne ſit an effectrix, à cõi etiã mediocriq; intelligentia & ſenſu remotũ eſt. Vtpotè, cũ nihil aliud illa ſit, q̃ ratio ſermoq; de Deo. Quanquã viri prudẽtes vacantẽ, illam & otioſam eſſe nolunt: ſed ad humanę vitæ & vſum & finẽ accõmodari. Prętera, Theologia omnem de Deo cognitionẽ tradit, ſiue ea per naturæ lumẽ, ſeu diuino ſolum munere & illuſtratione habeat. Cùm igitur ſpeculetur quicquid de Deo cognoſcere humana ingenia poſſunt, nimirũ aut ſpeculatiua eſt, aut ſcientia de Deo nulla eſſe ſpeculatiua põt. Quòd licet nonnulli huic argumento dederint, adeò tñ abſurdum eſt, vt refelli non debeat. Quid? Quòd Theologia noſtra diuinæ ſapientiæ quædã impreſſio eſt, quæ eadẽ & ſpeculãdi vim habet & agendi? Nihil igitur obſtat, cur non idẽ lumen vultus Dei, quod ſignatum eſt ſuper nos, vtraq; oſtẽdat, & quæ contemplari oportet & quæ agere. Sicut anima rationalis quòd formarum omnium præſtãtiſſima ſit, vires quidem excellenter habet & ſentiendi & vigendi, ſed in ea tamẽ vis intelligendi prima eademq; pręcipua eſt. Nec vires illa exercet reliquas, niſi vt proprio tandem intelligentiæ munere perfungatur. In hunc itaque modum Diuus Thomas ſcienter ac peritè dixit, Theologiã muneribus vtriſq; fungi & ſpeculandi & agendi, quamuis magis ſpeculetur quàm agat. Nõ enim agit, niſi quia agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit. Quibus rebus breuiter explicatis illa tria pſpicuè ſatis, & planè intelliguntur, quæ à principio huius capitis exponenda ſuſcepi.

ſuſcepi, nempè quænam ſit Theologię propria notio ac definitio, quæ rurſum illi ſubiecta materies, circa quã ipſa verſetur, quis tandẽ illius finis tum primus tum ſecundus. Theologia ſciẽtia eſt, quæ docet, quidnã natura diuina ſit, & quæ naturę eius vires ac proprietates. Deus ipſe eſt doctrinæ huic obiectũ ſubiectumq́; propoſitum, & quaſi verſanda materia, his.n. modis res, quã facultas quę libet mente tractandã cognoſcendamq́; proponit, à Philoſophis appellatur. Finis primarius quidẽ naturæ diuinæ notio, & contẽplatio per Dei potẽtias, virtutes & proprietates explicata, poſtremus aũt, earũ rerum actio, quę ad mores ſunt ac benè beateq́; viuendum neceſſariæ. Et quidẽ quẽ vſum loci Theologici habeant, vitæ moribus & actionibus accõmodatum, nõ inſtitui in præſentia dicere, quamuis magnus ille omnino ſit, & qui nobis diſſerendi præſtaret valde vtilẽ copioſamq́; materiã. Is tantũ vſus, vt ſupra dixi, nunc mihi expediendus eſt, quem Theologus capere è locis põt, ſi in ſcholæ diſputationibus illos verſet & tractet, cùm. ſ. quantũ poteſt, tantum cognoſcere curat de Deo rebusq́; diuinis. Non autẽ mihi excidit, ſcripſiſſe me in libro quinto, cum de eccleſiæ auctoritate in morum iudicio dicerem, duplicem eſſe de rebus Theologicis quæſtionem. Vnam, quæ ad contemplationem attineret, alteram, quæ in moribus atque vſu vitæ ſita eſſet. Quod à quibuſdam ſic accipi poteſt, tanquam hoc, quod nunc habeo inſtitutum, priori diuerſum ſit. Id verò à me procul aberit. Namq; aliud eſt locorũ vſum Eccleſiaſten in cõcione docere, vbi de moribus aut hortãdo, aut dehortando agitur, aliud Theologum inuſu locorum inſtituere, cum in morum qõnem incidit, ſiue illa ſit earum rerum, quas ſcire ad ſalutẽ eſt neceſſarium, ſiue earum etiam quę fuerint opportunæ. Atque concionatoribus, quemadmodum loca Theologica vſurpare debeant pręſcribere, id ego hoc tempore pręter eundum cẽſui. At quoniam quęſtiones fidei & morum à Theologo eadem via & ratione tractantur, quum in diſputationem Theologię veniunt, id ambigendum nõ eſt, quę ſuperiorum quęſtionum pręcepta fuerint, eadem ad

ſequentes

sequentes pertinere. Hæc.n.est vna res prorsus, vt nõ dif
ferat multũ inter fidei decreta & iudicia morũ, eaq; est ex
eisdẽ locis eademq; propemodum forma tractanda. Nec
verò velim, vt rursum me quispiã in tam frigida, tamq;
ieiunia calumnia remoretur, q; Theologiã simpliciter &
absq; vllo tẽperamento scientiã nuncupauerim. Quasi
nescirẽ Aristotelẽ in scientia euidentẽ, & clarã conclu-
sionis notitiã exigere. Cuiusmodi quũ in principijs Theo
logia non habeat, ne in conclusionibus quidem habere
potest. Pugnat.n. rationis conclusionem dilucidam, aper
tam & manifestã effici, si res, è quibus illa colligitur ob-
scuræ, opertæ, atq; inuolutæ sunt. Porrò aũt si nõ vt Ari
stoteles, vt sacri auctores, sic nos certè loquimur, qui do-
14. de tri ctrinam hanc scientiam absolutè vocarunt. Scire, Au-
ni. c. 1. gustinus inquit, quemadmodum fides & pijs opituletur,
& contra impios defendatur, proprio appellare vocabu-
lo scientiam videtur Apostolus. Illud autem sine dubio
munus Theologiæ proprium & officium est. Et Hiero-
nymus, vt alios omittam, scripturæ sacræ doctrinã, quã
Theologi profitemur, scientiam sapientiamque passim
appellat. Quin sacrę literæ, vbi res certa est, ibi nullo
Iob. 19. modo sciendi vocabulum reformidant. Nota sunt illa,
1. Reg. 24 scio quòd redemptor meus viuit, &c. Item, Scio, quòd
Sap. 10. certissimè regnaturus sis, &c. Item, Dedit illi scientiam
Prouer. 2 Sanctorum. Item, scientiam Dei inuenies, quia Domi-
nus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia.
1. Cor. 12 Et Apostolus. Alij quidem per spiritum datur sermo sa-
pientiæ, alij autem sermo scientiæ. Præterea euidentiã
Aristoteles in disciplinis flagitat, vt rerum cognitio nec
fallere possit, nec mutari. Firmam enim immutabilemq;
notionem scientiæ vocabulum postulat. Cum igitur quę
res in fidem ac Theologiã incidunt, qua ratione in eas
incidunt, stabiles immobilesque sint, nec in eis Theolo-
gus errare, labi aut decipi queat: fit, vt sine perspicuita-
te etiam Theologia scientiæ propriè sibi appellationem
vendicet. Quæ eadem causa subest, vt disciplina hæc cir
ca res etiam cõtingentes, hoc est, sua natura minimè ne
cessarias, sine sui nominis impendio & iactura versetur.

Necess-

Necessitatem quippè in doctrina idcirco Aristoteles requisiuit, q; sine ea nec rerũ nec cognitionis stabilitas & immutabilitas appareret. At causæ vel fortuitò antegressæ harumq; effecta, suaptè natura parùm firma & constãtia, ut sub Theologiã & fidẽ cadunt, non mobilia & quę modo huc atq; illuc transferantur, sed certa immutataq; perinde ac perẽnia manẽt. Quamobrem vtraque Deus propriè scire dicitur, & quæ necessariò eueniũt, & quę nobis in casu & fortuna sunt posita. Ritè ergo Theologiam scientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma cõstantia, & vt ita dicã, infallibilitas cognitionis est. Quid? Quòd Musica & Astronomia à plerisq; scientiæ nuncupantur, & tamen vix vnus aut alter cœlorum syderumq; errantium conuersiones, à quibus disciplinæ illæ nunc pendent, proprio vel instrumento vel experimento explorauit? Quin Astrologi ferè iuniores veterum experimenta, tanquam certa earum rerũ pręiudicia sequuntur, quas ipsi tractandas, iudicandasq; suscipiunt. Theologia igitur iure quoq; scientia vocitabitur, præsertim cùm huius doctrinæ principijs accidat, vt obscurè nobis sint eognita. Nimirum. n. si nobis perspicua ac dilucida forent, nihilò seciùs suum hæc disciplina, & nomen & rationem tueretur. Ac re vera, si modò Aristoteles viueret, non aliud nomen inueniret, quo theologiam aptiùs & congruentius appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proximè, sed rationi & syllogismo innitatur, absurdum est. Alioqui si prior propositio certa ex fide sit, posterior autem ratione naturæ probabilis, conclusionis fides erit, non opinio. Quod planè falsum est.

Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, scientiæ vocabulo nuncupemus: Firma. n. & stabilis earũ rerum perceptio & cõprehensio est, quæ è certis constantibusq; principijs manifesta cõnexione nectũtur. Nec. n. illud verè dici potest, theologiæ consequentias probabiles & obscuras esse, non euidentes & firmas. Cuius rei argumentum ponunt minimè acutum, sed in primis hebes, quòd si certa esset claraque connexio, conclusiones non iam ad Theologiam, sed ad fidem attinerẽt. Verùm

hæc

hæc ratio ridicula est, iure itaque à plerisque reprehendi tur. Est enim facile & apertum fidei Theologiæq; discri- men. Quòd fides proximè &, vt sic dicam, immediatè au ctoritate nititur, Theologia verò proximè & immediatè ratione. Habét enim se, quemadmodum suprà dixi, fides & Theologia non aliter, quàm habitus principiorum & scientia conclusionum. Et sicut naturæ lumen absque ratiocinationis medio, principiorum naturalium noti- tiam efficit, ita lumen fidei nullo adhibito rationis argu mento, earum rerum persuasionem facit, quibus fideles assentimur diuina solum auctoritate nixi. Non igitur cō secutionis euidentia & firmitas Theologiam tollit, sed facit: non aufert, sed infert. Quanquam sunt in hac, sicut & in alijs disciplinis, opinationes quædam rebus scitis exploratisq; permixtæ. Ac quemadmodum doctrina physica, naturæ licet ipsa congruens & consentanea, nō omnes conclusiones exploratè conficit: sed quasdā pro- babili argumentatione suadet. Sic plurima Theologus pronunciat quidem constanter, certò, fidenter, in quibus dam tamē præclarè agi secum putat, si verisimile quod sit inuenerit. Nec arbitratur sese scire quod nesciat: aut, perinde vt si omnia certa essent Theologiæ dogmata, nihil formidat, nihil ambigit, sed illud cauet & proui- det, ne vniuersis temerè assentiens & valdè cuncta asse- uerans, earum etiam rerum auctoritatem, quæ sunt cer- tiores, & illustriores, amittat. Sed ad rem. Cum incerta connexio est, vel altera propositio est incerta, quæ cum fidei principio sumitur, conclusionis opinio erit, Theolo gia propriè non erit. At siue ambo syllogismi principia fidei sint, seu alterum ex fide certum, alterum ex natura euidens, conclusio ad Theologiam pertinebit, modò con secutio, aut clara luce naturæ sit, aut fidei illustratione cognita. Haud enim secus, quod etsi dixi, sæpè ac sæpius dicturus sum: haud secus, inquam, eiusmodi conclusionis scientia refertur ad fidem, quàm ad habitum principio- rum naturales disciplinæ. Quæ quoniā ita sunt in prom ptu, vt res argumentatione nō egeat, his omissis perga mus ad reliqua.

Quæ

Quæ sint Theologiæ principia. Caput tertium.

ENimuerò cum disciplina omnis quosdã habeat fontes, quos scientiæ principia dicimus: quosdam deinde riuulos, quos quasi scientię fines, conclusiones appellamus: necesse est Theologo vsum locorum paraturo, discere ante omnia, quęnam facultatis suę causę & principia sint, quæ effecta causis illis principiisq; connexa. Principia verò Theologię primum cognoscenda sunt: nã his cognitis, multò facilius extrema intelligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propositis adiunximus causas cuiusque generis, easq; res ante constituimus, quibus cuiusq; vis & natura continetur: non deerit fortasse qui tractationem hanc superfluam esse cõtendat, immo ea etiam omnia, quę dicere de locorũ vsu instituimus. Argumentabitur enim, Theologiæ non alios esse fontes ac locos ipsos, quos digito ẽt indicauimus: tãq; aperte & clarè singulorũ vires & naturam explicuimus, vt facilè ex quoque loco possimus, nisi simus valde tardi, argumenta colligere. Quid? Nam & hoc dicet aliquis, nonne & ante nostrã hanc artem, si modò hæc ars est, Theologi & argumenta inuenerunt, & alia ex aliis nectẽtes rẽ Theologicã via & ratione tractarũt? Nũ D. Thomas perfectus absolutusq; Theologus, si hanc Theologiæ partẽ necessariã iudicasset, eam penitus intactam omisisset? A quo non verisimile est, cum cęterę partes Theologię bene descriptæ sint, extremum actum tanquam ab inerti poëta esse neglectũ. Quid igitur laborare opus est, aut in quo euigilare curas & cogitationes nostras: siquidẽ nihil locorũ vsu explicãdo parere tale possumus, nihil consequi, quod sit Theologis magnopere vtile & necessariũ? sed non poterũt huiusmodi argutie mentem meã è sua sede & statu dimouere. Ego enim sic mihi persuasi, sic sentio, has nostras de locis præceptiones plurimas res continere, quo quo se theologus vertit, pręsto esse, nulla disputatione excludi. Nã siue argumentũ quæritur ad Theologiæ probãda dogmata firmissimũ, siue ratio ad sacras literas explicãdas aptissima quæritẽ, aut hæc ars est, nulla omninò, per quã ea assequamur. Nullã verò dicere maximarũ re-

Theologo, primũ cognoscenda sunt principia Theologiæ.

rum artem esse, cùm minimarum sine arte nulla sit, homi
num est parum cõsideratè loquentium, atq; in maxi
mis rebus errãtium. Sed hæc, quibus ad locorũ cognitio
nem & vsum cohortamur, accuratius essent forsitan di
sputanda. Quod alijs quidem libris fecimus. Hoc autè
tẽpore tantũ nobis declarandũ fuit, cui Diuus Thomas
Ad. 3. argum. diligentissimus absolutissimusq; Theologus hunc de lo
cis tractatum dereliquerit, si tam est, quàm nos dicimus,
Theologo necessarius. Et quidem Diuus Thomas in. 1.
D. Tho. part. quæst. 1. art. 8. ad secundum. restrictè breuiterq;, vt
solet, Theologiæ locos indicauit: non omnes, sed pleros
que. Quin etiam, vt homo minimè ingratus illi me de
dam, cui me tantoperè debeo, & huius officij seruitutem
astringam testimonio sempiterno: Diuus Thomas mihi,
& auctor, & magister fuit huius operis componendi. Sed
ille locorum ferè naturam explicuit presè & angustè ac
suo demum modo. Non enim dilatat argumentum, sed
quasi punctis, quod proponit, efficit. Rationem autè tra
ctandi locos ipsos nec Diuus Thomas neque alius quis
quam, quod equidem sciã, conatus est explicare. Quod
idem Aristoteles in locis dialecticis fecerat, qui locos ip
sos variè ac fusè quidem complexus est, sed non ostendit
quomodo inueniendum sit ex ipsis, neque vsum eorum
demonstrauit, qui in hac re esset maximus & potissimus,
sed vsum nescio quem ad probabilium & communium
argumentorũ inuentionem literis prodidit, quẽ ignora
re eruditi possunt, nec magnam eruditionis iacturã face
re. Quanquam. 1. topi. lib. ambitiosè fortè magis quàm
verè, quæ in topicis à se traduntur, ea quatuor vsus ha
bere ipse Aristoteles iactat. Quid igitur: Si Diuus Tho
mas locorum vsum silentio præteriuit, persecuturus nisi
aliquis casus aut occupatio consilium eius præueniisset:
Aut si non res has consultò & iudicio persequi instituit,
Non omnia possumus omnes certe vel nõ oĩa possumus omnes, vel diuinę procuratio
nis fuit, vt priores aliquid posterioribus reliquerint, in
quo elaborare quoque ipsi, & exercere vtiliter nõ solũ me
moriã, sed etiã ingeniũ possent. Hanc igitur partẽ relictã
explebimus nullius adminiculis, sed, vt dicitur, marte no
stro.

stro. Nec enim quicquam de locis Theologiæ post Diuũ Tho. explicatũ est, quod mihi probaretur de ijs, quæ in manus nostras venerũt. Quemadmodum igitur in re militari solet, vbi dux nõ satis esse putat militibus arma dare, sed docet quomodo sit ipsis vtẽdum, manus illorũ aptat, cõponit gradus, qñ fugere aduersarium debeãt, præcipit, qñ insequi, quando fidere viribus, quando arte vti, qñ ferire hostẽ, quando eius ictus eludere, ducit denique in aciem, præscribit ordinem, locum assignat, de quo iniussu suo nõ liceat eis discedere. Sic mihi videor facturus, si discipulos meos & informare & instituere ad effigiem absolutæ cuiusdam eruditionis volo. Nec verbis modò prę finire hęc habeo, sed arreptis etiam telis in ludicrum certamen descendere ad exemplum posterorum. Quæ tametsi non ad vulnus, sed ad speciem valere videntur, nõ inutilia erunt tamen. Quicquid enim in his rebus ad aspectum venustum est, idem vtiliter fit ad verã pugnam, si quando illa cum cum aduersarijs committatur. Quod si quis sine arte id, quod artis est, effecit, permittat obsecro mihi meiq; similibus vt artem & præcepta adhibeamus. Sunt prata, quibus natiuus & indigenitalis humor interius infusus est. Sunt quę nisi extrinsecus humore allapso irrigari non possunt. At disseruerunt Theologi nõnulli ante me valde feliciter. Primum, idem erãt expeditius certiusq; facturi, si hoc genus exercitationum nostrarum degustassent. Quamlibet ager fœcundus sit, fœcũdiorem eum tamen faciet agricola, si diligenter & studiosè colat. Sic igitur & si ingenijs magnis præditi quidã, copiã in Theologia differendi sine arte consecuti sunt, ars tamen, (vt Tullius ait,) est dux certior quàm natura. Aliud enim, est argumenta congerere aut potius spargere ac dissipare, aliud eadem via & artificio premere. Nam qui sciet vbi quidq; positũ sit quaq; eò veniat, is etiã si quid obrutum erit, poterit eruere, semperque esse in disputãdo suus. Nõ itaq; si nulli fuerũt, qui locos artificiosè digestos generatim cõposuerint, nulli qui partem hanc Theologię dissolutã diuulsamq; cõglutarint & ratione cõstrinxerint: statim nostrũ hoc opusculum superuacaneũ erit,

Ad. 2. argum.

Ars est certior dux quã natura.

immo verò eò magis necessariũ doctis & ingeniosis fortasse, tardis & rudioribus sine dubio. Deinde, nõ mihi videtur scholastici Theologi (fatendũest. n. quod sentio) ad modum compositè & ordinatè disputationes Theologię distinxisse. Diuum Thomá semper excipio, apud quem mirabilis est contextus rerum, summus quæstionũ & articulorũ ordo, & cõpositio disciplinę incredibilis. Adeò respondent extrema primis, media vtrisq;, omnia omnibus. Nam de argumentorũ copia quid attinet dicere? Cũ de infinitis propè quæstionibus in vtrãq; partem disseren di tanta illi facilitas & abundantia fuerit, vt nõ cõtra omnia semper, sicut Archesilas disputarit, & tamẽ vt in omnibus rebus quicquid ex vtraq; parte dici posset expressit. Cęteri scholæ auctores, perturbatione rationis atque ordinis multùm omnino peccauerũt, Magistrũ videlicet secuti, in cuius quatuor sententiarũ libris multa quidem lectio sanctorum apparet, & pro tempore illo haud mediocris sanè eruditio. Sed præter distinctionum vocabula, in quas libri illi diuisi sunt, nihil distinctum ferè videas, rectèq; & ordine distributum. Testimoniorũ congeriem dicas potius, quàm dispositionẽ, & rationem disciplinę. De trinitate prima est illi disputatio. Ita prius relata quàm absoluta persequitur. Nam de iustitia & misericordia Dei in. 4. Senten. quasi prętereiens disputauit. De virtutibus in tertio. De vitijs quibusdã item in quarto. Innumera sunt eiusmodi confusè ab illo perturbateq; tractata. Quamobrem scholasticis, qui huius vestigijs inhęserunt, cõfusa etiã ferè ac perturbata sunt omnia. Nec magistrum ego volo fraudare suo veteri nomine, magnũ vtique, vt ætate illa, virum, & quem iure coluerint posteri. Nec scholasticorum laudi, quam multorum, seculorũ firmauit opinio, detrahere quicquam volo. Sed ingenuè ac liberè dico, quid in illis desideretur, quidq; illi pręstarent homines ingenio doctrinaque præstantes, nisi disserendi artem neglexissent. Nam quod spectat ad argumenti inueniendi rationem, fontes quosdam videntur etiam ignorasse: adeò nulla ex quibusdam eorum fontium argumenta proferunt. Quotus enim quisque ex

Nota

Archesilas.

traditionibus Christi & Apostolorũ argumentatur? atq; ex cõcilijs rarò, ex sacris literis non adeò frequenter, ex historia vix semel. At mea quidem snĩa nemo poterit omni laude esse cumulatus Theologus, nisi & erit horũ locorum omnium scientiã consecutus, & ex eis promptũ, expeditumq; pararit ad argumentandũ vsum. Nã de locorũ natura & vi quidem satis fateor supra à me dictũ.

Perfectus Theologus deberet habere scientiam omnium horum locorum.

Sed in eisdem nunc non frustra versabimur, cum docebimus, quisnam, eorum locorum vsus sit, & quemadmodũ ex eis argumenta ducenda. Id quod non omnibus ita facile est, vt nec præceptis, nec exemplis nostris indigeant. Sed hęc hactenus. Iam ad instituta pergamus. Ac ne plura, quę sunt penè innumerabilia, cõsecter, comprehendã breui quę sint Theologię principia. Theologię naturalis & supernaturalis, hinc enim ordiẽdum est, facilis est & expedita distinctio. Theologiam naturalem voco Metaphysicam, ea parte, qua Dei naturam per naturę rationes inquirit. Quę est nobis, id est, Christianis cum philosophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico, quæ eiusdem Dei & naturã & proprietates per principia ea inuestigat, quæ sunt hominibus diuinitus reuelata. Reuelationem porrò Theologorum more hic accipio, quæ hominis & captum superat & ingeniũ. Nã Paulus ea etiam, quæ naturali ratione & lumine cognoscuntur, Dei reuelationi & manifestationi tribuit. Atq; hęc supernaturalis Theologia propria est fidelium & Christianorum, tanto disciplinis cæteris melior, quantò diuina auctoritas, in qua illa sustentatur, humana omni ratione potior & antiquior est. Rectè igitur D. Thom. docet, quòd argumentari ex auctoritate est maximè proprium huius doctrinæ: eò quòd principia huius doctrinæ per reuelationem habentur: & sic oportet quod credatur auctoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ. Nam licet locus ab auctoritate, qui fundatur super ratione humana, sit infirmissimus, locus tñ ab auctoritate, qui fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Tantum ille. Ego quoniam omnis oratio, nobis de Theologia, ea quæ est

Ad 1. argum. Duplex Theologia

Rom. 1. 1. p. q. 1. artic. 8. ad 2. Tametsi locus fundatus superauctoritate humana sit firmissimus, tamen ille qui fundatur superauthoritate diuina, est efficacissimus.

supra naturã, instituitur, ideò huius solũ principia quę & qualia sint, exponendũ est. Hoc verò vt scholæ congruẽter fiat, nodos illos & proferendos, & soluendos puto, qui rẽ totã istã illigant, & impediunt. Primus est, qđ D. Thomas paucis verbis multa peccare vr. Vnum, q secum ipse pugnat. Modo. n. ait articulos fidei esse Theologię principia, nunc aũt illa oĩa, quę in sacris literis continentur, imò aliqñ vniuersa ẽt, quæ sunt diuinitus reuelata: in quibus traditiones profectò Apostolorũ sunt, quanquã in libris canonicis non inueniuntur scriptæ. Potest ne magis secum ipse pugnare? Alterum peccatum, q cùm Paulus inter ea, quæ credere oportet, duo illa numeret, Deum esse, & esse remuneratorem inquirentium se, D. Thomas contra docet, illa fidei articulis minimè comprehẽdi, sed à fide potius supponi. Non sunt igitur D. Thmæ hæc Theologiæ principia: siquidem non sunt propositiones reuelatæ, quas fide credimus, sed naturæ lumine ab hominibus cognoscuntur: ob idq; fidem ipsam antecedunt, cuius decreta ea demũ sunt, quæ in proprijs Theologiæ principijs hr̃e debemus. Nec apostolo solùm sed rationi quoq; ill: D. Thomas vr aduersus, quæ dilucidè probat, Deum esse, proprium idemque primum censeri Theologię principiũ. Est. n. Deus, vt supra dixi, res huic disciplinæ propriè subiecta. Oĩs autem disciplina ponit in primis & rem sibi subiectam esse, & quid ẽt res illa sit. Deum itaq; esse, proprium est Theologię principium: quia speculatrix est. Nam quia & effectrix, illud habet principium primum, Deum esse remuneratorem inquirentium se. Tertium D. Thomæ peccatum cõmune cum plerisq; Theologis, q cum plurima sint à Deo reuelata, non solum ijs, qui canonicos libros scripserunt, sed alijs etiam sanctis Dei hominibus, Martino, Nicolao, Benedicto, Dominico, Francisco: fidem & Theologiam asserit non quibuslibet Dei reuelationibus niti, sed ijs duntaxat, quas scripturæ sacræ auctores habuere. Constat autem & diuinã reuelationem generaliter esse fidei Theologięq; rõnem formalem, & fidem quibusq; Dei dictis assentiri. Est nanq; virtus, quę Deo dicenti credit. Atq;

1. p. q. 1. art. 7. & 8. 1. p. q. 1. art. 8. ad 2.
2. 2. q. 1. artic. 5. ad 2.
1. p. q. 1. art. 5. ad 2. & ar. 8. ad 2.
Heb. 11.
1. p. q. 2. art. 2. & 2. 2. q. 1. art. 5. ad. 3.

hic

hic nodus primus in verbis quidem D. Thomę est. Nam secundus non modo D. Thomam, sed cęteros ferè omneis astringit. Nulla.n.omnino disciplina sua principia ratiocinatione probat, sed ponit: idcirco.n.positiones seu petitiones nuncupantur. At Tgeologia ea, quę fides tenet, ratiocinatione cõcludit: non ergo eadem sunt huius disciplinę principia, quę & fidei decreta. Quòd verò Theologia fidei dogmata argumentando cõprobet, multifariam suaderi potest. Primùm quia Deum esse vnum, immortalem, rerum humanarum procuratorem, & cętera eiusmodi, per fidem à Christianis accepta claris Philosophię argumentis demonstrauimus. Tum rursus, quia Deum esse creatorem, fidei articulus est: id autem ratio quoq; naturalis ostendit. Adde, quod apostolus Petrus iubet nos esse paratos ad reddendã rationem de ea, quæ in nobis est spe: atq; ideo de ea, quę in nobis est fide. Adde ẽt, qđ huic scientię attribuit illud, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id quod ex D. Augustino acceptum omnium Theologorũ ore teritur. Si ergo rerum naturalium cognitio, vt (Augustinus ait) fidem & gignit, & nutrit, & roborat: nimirũ ea, quę fidei sunt, ratione naturali Theologia patefacit. Non ergo fides Theologo principia tradit, nisi sua ipse principia probet: quod ab omni prorsus disciplina alienum esse, adeò exploratè perceptum est & cognitum, vt non sit à me in prędentia confirmandum.

Nulla disciplina pbat sua prĩcipia.

Theologia pbat dogmata fidei.

1. Pet. 3.

14. de Trini. ca. 1.

Tertius nodus ex verbis quoq; D. Thomę nectitur. Docet nanq; ad fidem aliquid pertinere dupliciter. Vno modo directè, sicut ea, quæ nobis sunt principaliter à Deo tradita. Alio modo indirectè, vt ea, quibus negatis consequitur aliquid fidei manifestè contrarium. Vt si quis neget Samuelem esse filium Helcanę: ex quo sequitur diuinam scripturã esse falsam. Hactenus non verbis quidẽ eisdẽ, sed sensu eodẽ ille ait. Et rursum alio loco affirmat, oĩa, quę sunt in sacris literis tradita, præter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidẽ spectare. Vt Abraham duos filios habuisse, & Dauid fuisse filiũ Isai. Quòd si eiusmodi, licèt in libris sacris expressè ẽt

1. p. q. 32 art. 4.

2. 2. q. 2. arti. 5.

conſcripta ſint, indirectè tñ, & per accidens ad fidē atti nēt, nō sūt ꝓfectò Theologiæ principia. Nec.n. cuiuſquā diſciplinę fundamēta, fabricā illius diſciplinæ ex accidē ti & indirectè cōſtituunt. Poterā & alijs argumētis hanc quęſtionē implicare: ſed verebar, ne & hæc quoq; lectori delicato multa nimiū viderētur. Atq; hæc pauca licèt, vr gent tñ, & nihil remittunt, vt oīa ea explanemus, q̄ Theologię initijs exponendis neceſſaria ſunt. Expediemus itaque primum, quænam ſit huius doctrinę ratio formalis. Deinde quę eius natiua germanaq̄ue principia. Atque in his, quę capitalia ſint: quæ verò legitima quidē, ſed ſecundaria tamen. Poſtremo, quę ſint extranea & aliena, hoc eſt, aſcita, & accerſita ab exteris diſciplinis.

Formalis ratio Theologiæ.

Formalis ratio Theologię, quoniam illud in primis ſuſcepi explicandum, non eſt vna & ſimplex, ſed duplex & bipartita. Eſt nanque ratio formalis rei obiectæ, quia res eſt, quomodo deitas Theologię ratio dicitur. Eſt item ratio rei, vt mentem ad aſſentiendū mouet, quemadmodum veritas prima reuelans, Theologię habetur ratio. Sic rationes videndi intelligimus, & colorem, & lucem: colorem quidem priore modo, lucem autem poſteriore. Atque illam quidam vocant rationem quę, hanc rationem ſub qua. Puto nobis cōcedi oportere, vt ſcholę verbis vtamur, ſi quando minus occurrent Latina. Quin Latina etiā interdum relinquēda ſunt, ne in ſcholaſtica diſputatione non tā explicaſſe res, quàm verba affectaſſe videamur. Quia verò de ratione formali, rei huic doctrinę ſubiectę, quia res eſt, nulla eſſe poteſt inter viros doctos cōtrouerſia, de rōne formali ex parte habitus & potentię cognoſcentis huiuſmodi cōcluſiones ſtatuo.

1. conclu.

Primam, Ratio formalis fidei non eſt ratio Theologię formalis. Nam ſi Theologiæ principia lumine prophetię cognoſcerentur, aut lumine etiam gloriæ beatorum, concluſiones nihilo ſeciùs ad Theologiam pertinerent. Erat enim Chriſtus Dominus longè omnium, quicunque fuerunt, Theologia diuinæq̄; naturę cognitione princeps, qui tamen ſine fide concluſionibus Theologiæ aſſentiebatur. Exigit quippe fides in ratione ſua formali obſcu-

obſcurum quiddam & inuiſum, cum ſit ſubſtãtia rerum ſperandarum & argumentum non apparentium. Theologia verò euidens quoque & clara eſſe poteſt. Nam eſt ratio ſermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem, ſi Diuo Thomæ credimus, nonnihil intereſt, nec lumina ſunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illuſtrantur. At ſi vates illuſtratione ſua illa Theologię principia cognoſcat, & ea, quæ conſequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat, Theologus profecto erit, tametſi Theologiæ eiuſmodi ratio formalis non fidei lumen ſit, ſed prophetiæ. Heb. 11.

Secunda cõcluſio eſt. Eſſe reuelatum à Deo lumen ve diuinitus infusũ, eſt ratio Theologiæ formalis, ſiue illud lumẽ fidei ſit, ſeu prophetiæ, ſeu gloriæ. Theologia nanq; ſupernaturalis, de qua nunc loquimur, lumẽ aliquod natura ipſa ſuperius generaliter ad principia cognoſcenda requirit, ſed quale id in ſpecie futurum ſit, nec nomen Theologiæ, nec notio propria definit. Verũ quia Theologi non de beatorũ, ſed de viatorũ Theologia diſputãt, nec quærunt quid diſciplinæ ipſi, ſed quid naturæ noſtrę conſentaneũ ſit, idcirco ferè aſſerunt, Theologię principia per fidẽ à Theologo intelligi. Lumen quippè prophetiæ, vel quoniã rarum eſt, generali præceptioni nihil obſtare creditur, vel quoniã eſt, vt lumen fidei, obſcurũ, in lumine fidei communiter & confusè intelligitur. A qua nos conſuetudine minimè abhorrentes, Theologiæ noſtrę principia per fidem accipi oportere, ſæpè dedimus. 2. cõclu.

Vnde illa tertia concluſio naſcitur, Theologiæ noſtræ formalẽ rationẽ eandẽ ac fidei eſſe. Tametſi aliter ad aſſentiendum principijs mouet, aliter ad aſſentiendũ concluſioni. Illis inquam, ſine medio ſyllogiſmo, & ratione, huic ratione & ſyllogiſmo intermedio. Quo diſcrimine, vt diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatione, ſed vniuerſa re & toto genere ſecernũtur, quanuis vtriuſq; ratio eadem formalis ſit. Sanè D. Thomas multis in locis fidei nomen, vt videtur, exiſtimat manare latiſſimè, idq; verſari in omnibus, quæ a Deo ſunt dicta & reuelata, ſiue auctoribus ſacris atque canonicis, ſiue alijs 3. cõclu.

quibuſcunq; diuino quo dã ſpiritu affiatis. Quod ſi verũ eſt, ratio fidei formalis longè etiã lateq; patebit: vt non ſolũ cõtineat reuelationes prophetis & apoſtolis factas, ſed eas etiã, quæ cæteris quoq; ſanctis eccleſiæ Dei factæ
Nu. 22. ſunt: immo illas etiã, quas viri interdũ improbi diuinitus
Io. 11. habuerũt, vt Balaã & Caiphas, quorũ prædictiones ad fidẽ attinere ne dubitari quidẽ põt. Eadẽ ergo cauſa ſubeſt, vt cætera etiam, quę quibuſlibet alijs reuelata a Deo
Tho. ſunt, ad fidei rationẽ referãtur. At. n. 1. part. quæſt 1. arti. 5. ad ſecundũ, vt inter argumentandũ obiecimus, verbis nihil obſcuris docet, fidẽ noſtram non inniti reuelationibus alijs præter eas, quas Apoſtoli & Prophetæ, auctoEph. 2. res videlicet canonicorũ librorũ, ediderũt. Id quod Paulus cõfirmat, quo loco ait, fideles eſſe ſuperędificatos ſuper fundamentũ Apoſtolorũ & ꝓphetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Nulla igitur alia niſi prophetarũ, Chriſti apoſtolorũq; doctrina, fidẽ eccleſiæ fundat, nulla alia Theologiæ principia continet. Eadẽ enim ſunt diſciplinarũ principia ac fundaméta. Adde, quod fides eſt virtus Theologica, cum religione eccleſiæ erga Deũ cõiuncta & ſociata. Nõ ergo quęcunq; à Deo reuelata ad fidei virtutẽ pertinẽt, ſed ea tantũ quę ad eccleſiæ etiam religionẽ pertinebunt. Quia verò nihil eccleſię refert ea credere an nõ, quæ Brigidę Catherinęq; Senẽſi viſa ſunt, nullo certè modo ad fidẽ illa referuntur. Adde etiam, ꝙ fides, de qua hic ſermo fit, nõ eſt priuata virtus, ſed cõmunis. Ea. n. re catholica dicitur, hoc eſt, vniuerſalis. Quocirca priuatæ reuelationes, cuiuſmodicunq; & quorumcunq; illæ ſint, ad fidem catholicã nõ ſpectant, nec ad fundamenta & principia eccleſiaſticæ doctrinæ, quæ uera germanaq; Theologia eſt. Cuius rẽ illud item non leue argumentum eſt, ꝙ quę non per eccleſiã & eius publicos adminiſtros fidelibus proponuntur, illa nõ credit catholica fides. Videlicet, ęquũ erat, vt quę ad Rẽpu. generaliter attinerẽt, hæc non priuati quiuis homines ad eã retuliſſent, ſed eius cõmunes omnino adminiſtri.
Pſal. 86. Fundamenta eius (inquit) in montibus ſanctis. Id, quod explicaturus ſtatim adiunxit, Dominus narrabit in ſcripturis

pturis populorum: & principium horum, qui fuerunt in ea. Scripturæ ergo priuatæ non sunt fidei ecclesiasticæ fundaméta, sed scripturæ populorũ, quas nobis principes ecclesię tradiderunt. Quãobrem in principijs Theologiæ nostrę non ea sunt habenda, quæ priuatè, & singulariter quibusdã hominibus significata à Deo sunt, sed quæ cõmuniter, & publicè ecclesiæ suæ locutus est Deus. Id si consentaneũ est, vt videtur certè, necessario fit consequẽs, vt ratio fidei Theologięq; formalis non sit tã diffusa & ampla, q̃ nonnullis apparet, sed multò astrictior atq; contractior, vt intelligatur esse veritas prima ecclesię reuelans ea, quæ ad religionẽ attinent. Id, quod sine dubio fidei constantia, certitudo, & firmitas, requirebãt. Nullo.n.loco firma stabilisq; ac fixa consisteret, si priuatas reuelationes sequeretur. Nec mihi quisquã angelorũ in via fidem religionem obijciat, quibus nescimus an Deus quę credere illos oportebat, per se hæc an per aliquem publicum administrum angelum superiorẽ propo suerit. Illud dico, in angelis quoq; communem fuisse fidem, communem reuelationem, quę non priuatæ vsurpationis esset, sed publicæ religionis. Nam quod obijciebatur de Balaam & Caiphæ prophetijs hoc facile reijcitur. Non. n. illorum verba ad fidem spectant, quia dixerunt illi, sed quia auctores sacri scripserunt. Ac formalis Theologiæ ratio quænã illa sit, breuiter quidem, sed non indiligenter exposui. Sequitur vt explicem, quæ sint huius disciplinæ propria legitimaq; principia. Qua in re video nihil nos laborare oportere. Facilè.n.è rebus positis intelligitur, omnia, quæ sunt per sacros auctores ecclesiæ diuinitus reuelata, in proprijs Theologiæ principijs habenda. Non ea solũ dico, quæ auctores sacri scriptis suis prodiderunt, sed quę verbo etiã posteris commendarunt. Id quod explanatum est in tertio huius operis libro diligentissimè. Auctores autem sacros appello, non eos modo, qui libros canonicos scripserunt, verum etiam Christum Dominum, qui & vitæ & doctrinę Catholicæ primus est auctor, & Apostolos, qui ministri fuere sermonis. Nec si conciliorum, & Apostolicæ sedis

Scripturæ priuatæ non sunt fidei ecclesiasticæ fundamẽta, sed scripturæ populorum.

Nu. 22. Io. 11.

Oĩa quæ sunt per sacros auctores ecclesiæ diuinitus reuelata, sunt tãquã principia Theologiæ.

Qui sint auctores sacri.

auctoritas fidē certā facit Catholici dogmatis, aut Sanctorū etiā omniū consensus & cōspiratio vna, idcirco aut principia Theologię cumulamus, aut eius formalem rōnem extēdimus. Quoniā (vt sępè aliàs diximus,) nec Cōcilia, nec sedis Apostolicæ pontifex, nec sancti scripturarū interpretes, nouas fidelibus reuelationes edunt, sed quas ab Apostolis accepit ecclesia, aut posteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt & interpretātur, aut certè cōsequentia & connexa colligunt, aduersa & repugnātia manifestāt. Principiorū itaq; Theologiæ numerus è libris sacris atq; Apostolorū traditionibus integerrimè cōstituitur. Quāobrem duobus primis locis contēta sunt omnia, quę in initijs Theologię veris & germanis numeranda sunt. Sed his initijs tanquā seminibus ab ecclesia datis, quæ Christus Apostolis, Apostoli ecclesiæ dederunt, pastores & doctores ac Theologi in vniuersum omnes ea rigant & excolunt, & quæ plantæ, traduces, propagines ex eis oriuntur, proferunt, & ostendunt.

Notæ. Illa fundamenta sunt Theologicæ ecclesiasticæq; doctrinæ, quæ Christus per Apostolos posuit, cæteri siue concilij patres, siue Pontifices summi, seu ecclesiæ doctores,

1. Cor. 3. Eph. 2. sancti omnino superædificant. Nā fundamenta alia nemo pōt ponere pręter ea, quæ posita sunt, Apostolorū & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.

Principia The. dup. sunt Heb. 11. Enimuerò disciplinarum principia non eodē gradu locata sunt oīa. Quædā.n. simpliciter prima sunt, quæ vi sua generali cætera continēt, vt in metaphysicis illud, Impossibile est simul affirmare, & negare. Qualia in Theologia sunt illa, Deus est, & est remunerator inquirentiū se, in quibus tanquā in primis credibilibus oēs fidei

2.2.q.1. art.7. articuli implicitè continētur, quēadmodum D. Thomas eisdē quoq; verbis affirmat. Alia sunt principia p̄cipua quidē & immediata, sed contractiora tamē, q̄ illa cōmunia, quæ erāt cęterorū omniū quasi fontes. Huius generis in physicis ea sunt, Res naturales materia formaq; cōstare. Naturā esse principiū motus & quietis, in Theologia verò articuli fidei capitales, q (vt D. idē Thomas ait,) primo & p̄ se credēdi fidelibus p̄ponunt. Nimirum enim

enim de Deo, qui est res Theologiæ subiecta, ea articuli enuntiant, quæ vel ex perpetua ęternitate in Deo insũt, vel humanæ salutis ergo dispositа in tẽpore ac dispẽsata sũt. Eundẽ quippe Deũ, qui trinus & vnus est, qui creauit mundũ, qui & impios facit iustos, & felices pios: eundẽ, inquã, credimus & hominẽ factum & natum, & mortuũ & sepultum, & suscitatũ, & eleuatum in cœlos. Iure igitur hęc prima sunt & propria Theologię pronunciata, quæ à nobis de subiecto disciplinæ nostræ vel maximè suppo nuntur. Initijs. n. his principalibus nõ concessis, Theologus progredi ne digitũ quidẽ põt. Ac sunt priora illa simi lia ijs, quas Philosophus appellat dignitates. Accedentẽ namq; ad Deũ oportet credere quia est, & inquirẽtibus se remunerator sit. Quicunq; igitur disciplinã aliquam supernaturalẽ discere parat, eũ necesse est duas illas generales prænotiones animo antecepisse. Quæ dignitatũ nota propria atq; insignis est. At hęc posteriora principia suppositiones Theologię nõ iniuria vocabuntur. Eas enim Theologus discipulo suadere quodã modo aut explicare certè valet. Sed præter hæc duo principiorum genera, sunt alia non propter se potissimè petita, sed, vt D. Thomas sentit, eorum, quæ sunt potissima, explicandorũ gratia. Cuiusmodi sunt (inquit) prẹter articulos fidei omnia, quæ in sacris literis assumuntur, vel Dei natura & maiestate explicanda, vel exponẽda ipsius in homines beneuolentia, rerumq; omnium procuratione, quæ illis essent vtiles & necessariæ. Hęc verò tametsi non fidei sunt nec Theologiæ præcipua capita, sed his ex accidenti coniuncta & quasi principia secundaria, accipit tamen ea Theologus, non aliter ac Philosophus principia per se nota, sine medio & ratione, perinde vt articulos fidei acceperat. Hæc enim quasi naturalis atque insita in animis fideliũ notio inest, vt quicquid ab Apostolis scriptum traditumque est, verum esse sentiant. Ac Theologiæ legitima germanaque principia hęc sunt. Nam, quæ vel à metaphysicis, vel à Physicis, vel à mathematicis, vel à reliquis demum naturæ disciplinis asciscit, perspicua per se euidentiaque principia, non ex sua sumit vi, atq; *Heb. 11.*

natura,

natura, sed foris inuenta in propriũ vſum mutuatur, aut certè iure quodã ſuo vendicat. Forſitã quiſpiam dixerit, Nonne igitur multæ variæq; erunt rationes Theologiæ formales? Siquidẽ multarum diſciplinarũ varia itẽ principia ſunt. Minimè verò. Non.n. ex adiunctis & extrinſecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur, ſed ex proprijs & natiuis q; principijs. Atqui in Theologia horum omnium vna & eadem ratio formalis eſt, nempe lumen fidei ſupernaturale. Quæ igitur ſint Theologiæ principia, tum germana, tum aliena, atq; ex illis quæ prima, quę ſecunda, ex primis verò quę generalia, quæ quaſi in ſpeciem contracta, ſatis, vt reor, dilucidè aperteq; docuimus. Quibus ex rebus intelligitur è decẽ locis duos primos, propria & legitima Theologiæ principia cõtinere, tres poſtremos externa & aliena: nam quinq; intermedij, aut interpretationẽ principiorum propriorum cõtinent, aut eas, quę ex his ortæ & profectæ ſunt, cõcluſiones. Hæ cuiuſmodi in Theologia ſint, ſtatim explico, ſi prius argumenta refello, quibus ſuprà vſus ſum, quum de principijs eiuſdem Theologiæ quærerem. Ad quas ipſas argumentationes ex ſuperioribus dictis satis multa reſponſa ſunt, quibus perſpici poſſit aduerſum D. Thomam, quem vel maximè impugnant, eas nihil habere virium. Tanta vis eſt veri, vt ſpeciem falſitatis obſcuret, ſi modò id pate factum & illuſtratum eſt. Sed ſingulis tamen reſpondere volumus, vt rudiorum ingenio morigeremur.

Caput Quartum: Capitis ſuperioris argumenta refellit.

PRimum ergo argumentum. tria D. Thomas falſa peccata obijcit, quorum vnum iam omnino depulſum eſt. Ecquid enim illa pugnant, articulos fidei primaria eſſe Theologiæ noſtræ principia, ſacras autem literas continere etiam ſecundaria? Quia verò non omnia cõtinent ſed pleraque, illud etiam his valde cõſentit & congruit, diuinam veritatem ſine ſcripto quoq; rationem eſſe fidei formalẽ. Sunt.n. quædã verbotenus eccleſię tradita, quæ

in

in Theologiæ veris germanisq; principijs habentur. Prima itaq; calumnia adhibita nihil premit. Quæ secũdo loco adhibetur, ea pressiùs vrget. Sed si cum animum attenderis videas de Deo nos duobus modis loqui posse: tunc hæc etiã calumnia cõtundetur. Intelligendũ ergo, sermonẽ de Deo dupliciter haberi. Aut quia principium est finisq; naturæ, aut quia supra naturã est & principiũ & finis. Sanè quandiu præstantem, æternamq; mentẽ intelligimus solutã à corpore & liberã, segregatã ab omni concretione mortali, quę oĩa sentiat & moueat, quæ cœlum ac terras tueatur & regat, ad q̃ res vniuersæ quoquomodo pñt contendant & enitantur vt veniant, tandiù Deũ naturaliter intelligimus, tandiù de eo naturaliter loquimur. At si cõsideremus Deũ ipsum potiore quodã lumine nobis ostensum, quo apparet in vna deitate trinus, in effectis supra naturã admirabilis, omniũ eiusmodi effectorum supernaturalium & prima causa efficiens & postremus finis: atq; adeò creaturæ rationalis vna & summa felicitas: tunc ratio Dei multo alia, sermo longe diuersus est. Cùm igitur Paulus in ea, quæ credere necesse est, duo illa ponit, Deũ esse & esse remuneratorem inquirentium se, Deum intelligit, non vt naturæ oculis cernitur, sed vt illustratione superiore apparet supernaturaliũ rerũ, primum principium vltimusq; etiã finis. Quo sensu Diuus Thomas secũda secundę quæstione 1. articulo 7. ait, omnes articulos in primis illis credibilibus contineri, scilicet, vt credatur Deus esse, & prouidentiam habere circa hominum salutem. Cùm autem alijs locis affirmat duo illa in fidei articulis non esse, sed à fide potius supponi, de Deo iuxta naturæ lucem loquitur. Quemadmodum enim gratia supponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, vt idem D. Thomas refert. Frustra verò eum fidei doctrina velis imbuere, qui non habeat duas illas naturæ anticipationes, Deũ esse, & habere hominum prouidentiam. Nulla porrò gens tã fera est, vt ait Cicero, quę non, etiã si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. Qui autẽ Deum non pręnouerit procuratorem esse rerum humanarum,

De Deo potest esse sermo duplicíter.

Hebr. 11.

D. Tho.

De natura deorũ.

atque

atq; adeò hominum rectorẽ & iudicẽ, is longissimè abest à nostra disciplina. Quòd si iudex hominum & recto Deus est, si etiã alio modo intelligi nõ potest, nisi summa sapientia, iustitia, & potestate præditus, fit vt & præmia virtutibus parata habeat, & supplicia vitijs. Nec. n. vlla omnino Respub. (quod Solõ verissimè dixit) nisi duabus rebus cõtineri põt, præmio & pœna. Quæ causa Platonẽ mouit, vt qñ videbat optimos sæpè viros pro rebus præclarè gestis, nullo in hac vita præmio virtutis, nullo insigni honoris, nullo monimento laudis decoratos, asseret animos immortales officij præmium & fructum aliquãdo accepturos. Absurdũ quippe esse, vt verus, iustus, & honestus labor, honoribus, p̃mijs, splẽdore careat: si qua est in cœlo pietas, si quod numen, quod talia curet. Non itaq́; aut campos Elisios, aut Sisyphi saxum, Ixionis rotam, Tantali sitim poëmatis solùm esse, sed historiæ. Nã vt ficta sint à Poëtis isthæc omnia, veri tñ significãdi gratia ficta sunt, vt vtilissima illa verissimaq́; sententia in animis hominũ inscriberetur, Rectè factis prẽmia, peccatis supplicia deberi. Quo magis Caietanum miror, qui in epistolã ad Hebræos multum omnino & à sensu Apostoli, & à vera naturę institutione desciuit. Atque eum in errore secuti sunt quidam, non satis diligenter nec Pauli consilium, nec vim rationis attendentes. Sed vt perspiciat Lector, vnde omnis iste natus sit error, totam rem aperiam, eaque ipsa verba subscribam, quę ab inuẽtore & quasi architecto huius opinionis dicta sunt. Qui non credit Deum esse (ait) nunquam accedet ad eum. At si obieceris hoc non congruere ijs, qui euidenter cognoscunt demonstratiua scientia Deum esse. Tales enim cùm videant Deum esse, impossibile est, quòd credant. Deum esse, quum fides sit argumentum rerum non apparentium. Solutio est, quòd doctrina hæc in communi datur, & propterea dicitur in communi, q; oportet credere quia est. Longè autem melius esset, si non crederet, sed sciret quia est. Sed hoc rarum aut rarissimum est. Alterum verò, quòd Deus inquirentibus se, remunerator sit, scilicet, in futura vita, oportet fide teneri, quoniam nulla

Omnis respub. duabus rebus cõtineri potest, præmio, & pœna.

Caietanus

Heb. 11.

nulla ſciẽtia ſpeculatiua ad hoc attingere põt,& ſine huius rei fide nullus accedit ad Deũ.Hactenus ille. Quo in loco vniuerſa rõne mea cũ illius tota confligendũ puto. Primùm ergo, ſi placet, quæ de illo principio, Deus eſt, ſunt à Caietano dicta videamus . Atq; illud videns prudensq; prætereo,longè melius eſſe ſcire q̃ credere.Id qđ verũ eſſet,ſi de humana fide loqueretur . At fides, q̃ Deo dicẽti innititur, multò certior & potior eſt, q̃ ea ſciẽtia, quæ ingeniorũ noſtrorũ ratione cõſtat. Sed hęc oſtẽdere nõ eſt præſentis loci & tpis.Illud propriè huius diſputationis eſt,ſi Pauli ſnĩam in cõi & de ijs, quæ frequẽter eueniunt,intelligamus, tũc totã nos Pauli argumentatione eludere. Conabatur ſiquidẽ Apoſtolus eo capite mõſtrare,veteres omnes,quotquot à Deo probati ſunt,teſtimonio fidei probatos eſſe . Cùm verò in enumeratione Enoch quoque inter cæteros induxiſſet,non aliter oſtendit illũ fide eſſe probatum , niſi quia ante tranſlationem teſtimoniũ habuerat placuiſſe Deo . Qua propoſitione è ſacris literis poſita eueſtigiò aſſumptionẽ adiunxit,Sine fide aũt impoſſibile eſt placere Deo.Credere enim oportet accedentem ad Deum,&c.Hoc verò argumẽtum, quo aſſumptionẽ illam probat Apoſtolus,vanũ & imbecillum eſt, ſi demus nõ oportere ſemper credere accedẽtem ad Deum quia eſt,ſed aliquando,rarò tamen, ſatis eſſe ſcire . Refellemus enim argumentantẽ Apoſtolũ ea reſponſione,quòd fieri poteſt, idque melius eſſe, vt quis ſciat eſſe Deum, quo caſu non oportebit credere Deum eſſe . Itaque fiet , vt non ſit impoſſibile ſine fide placere Deo.Enoch autem vnum ex eis eſſe,qui non credebant, ſed ſciebãt eſſe Deum.Quemadmodum ergo cùm Apoſtolus ait , ſine fide impoſſibile eſſe placere Deo , non in communi & vt plurimum loqui intelligẽdus eſt,ſed ſemper ac de ſingulis hominibus viatoribus,ſic quũ cauſam eius rei reddit,inquiens, Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt , eodem modo intelligitur nullũ omninò excipere, ſed de omnibus atq; de omni tempore loqui,ſi illa ipſius argumẽtatio quicq̃ habitura eſt ad faciendã fidem viriũ. Iam verò quod ad ſequens princi-

pium, attinet, Caietanus in hoc defendendus est, q̃ dixe rit per nullam speculatricem scientiam, cognosci euiden ter posse, Deum esse remuneratorẽ inquirentium se, si de remuneratione supernaturali intelligit. In nulla verò scie tia ostendi præmium aliquod iustos sapientesque viros manere post mortem, hoc Caietanus generaliter videt asserere, hoc cogor ego improbare. Chrysostomus porrò homi. 4. de proui. tradit, quia animi immortalitatem in dubium vocant, eos addubitare, num in meridie sit dies. Si enim, inquit, negant animos esse immortales, negant supplicia improborum post hanc vitam, negant præmia iustorum. Prouidentiã itaq; Deo negant, atq; adeò diui nitatem, quæ sine prouidentia intelligi non potest. Nam si ij, qui Deum ritè colunt iniurijs affecti migrant, im pij contrà iniusta felicitate potiti, non ergo iustitia in Deo est, si suos potest honoribus p̃mijsq; donare. Quòd si Deo aut potentiam, aut iustitiam, aut oculos ad cernẽ dum tollis, Dei vocabulum inane sit. Omni namq; ratio ne concluditur, vt si nullo præmio afficit eos, qui inqui runt illum, ne Deus quidem vllo modo sit, nisi Deum aut cæcum, aut imbecillum, aut iniquum habeamus. Cęcum, qui suos non videat: imbecillum, qui dare præmia nõ pos sit: iniquum, qui nolit. Qui igitur negat alterum, is vtrũ que tollat necesse est, & si non habet remuneratorẽ inqui rentium se, ne Deum quidem habeat oportet. Illud quo que vix intelligo, quid sibi Caietanus velit, cùm ait nul lam scientiã speculatiuã hoc attingere, an Deus sit remu nerator inquirentium se, vnde colligit oportere vt id si de teneamus. Quid enim si nulla speculatrix scientia il lud assequitur? Nõne satis erit, si aliqua effectrix assequat Mihi quidẽ illud persuasũ est, quemadmodũ Deũ, hoc est primã causam efficientẽ esse speculatrix naturæ discipli na declarat, ita & effectricem quoq; naturæ eiusdẽ disci plinã, Deũ esse omniũ postremũ finẽ, ostẽdere. Neq; hoc solum, sed illud ẽt, naturæ leges aliquẽ habere & auctorẽ & iudicẽ, nisi fortè sola hæc lex deserta sit, quę nullum legislatorem habeat, aut si quis iura hæc mundo præscri psit, nulla iuris huius seruandi cura tangatur. Quòd si tã

ignarus

ignarus est,vt nesciat præmia & honores virtutẽ alere, iacereq; eam semper,si præmijs & honoribus destituta sit,indignus profectò est, ad quem auctorem & iudicem sãctissimas naturę leges referamus.Quocirca si de Deo diuinaq; remuneratione sermonẽ facimus,quatenus naturæ lumen ostẽdit,vtrunq; in hoc lumine agnoscimus, & Deũ esse,& esse remuneratorẽ inquirentiũ se. Quia verò,vt Deo placere possimus,nõ sat est ipsum cognoscere principiũ esse auctoremq; naturæ,sed oportet in Deum ferri,quia finis est supernaturalis,atq; adeò supra naturæ vires eminẽs & excellens,rectissimè in vniuersum dixit Apostolus,accedentẽ ad Deũ,finem vtiq; supernaturalẽ, oportere credere quia est, &c. Nã quod naturalis ratio docet,id scire ad supernaturalẽ hunc accessum nõ est satis. Habemus quippè accessum ad Deũ per fidem. Quod autẽ Paulus de accessu ad finẽ supernaturalem, de remuneratione quoq; supra naturã loqueretur, illa manifestè demonstrant,Expectabat fundamenta habentẽ ciuitatẽ,cuius artifex & conditor Deus.& posterius, Nunc autem melioré patriam appetunt,id est, cœlestẽ, ideo non confunditur Deus vocari Deus eorũ : parauit enim illis ciuitatem.Et rursum, Aspiciebat in remunerationẽ,inuisibilem.n.tanquam videns sustinuit. Et deniq;,non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem,atque hi omnes testimonio fidei probati,non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis meliùs aliquid prouidente,vt non sine nobis cõsummarentur.Sed crimen illud,quod D.Thomæ secundo loco inferebatur, satis,vt mea fert opinio, dilutum est.De tertio verò peccato nihil est necesse illum purgare, quum iam explicatè docuerimus, fidem Theologicam, de qua in præsenti disserimus, non quibuslibet Dei dictis assentiri,sed ijs, quæ duntaxat & ad fidelium communem religionem spectent,& communes ecclesiæ ad ministri denuncient. Ac primum nodum soluimus quidem,secundus verò expedietur hoc modo.

Rom. 5.

Hebræ.11

Quæ sunt fidei,ea sunt in duplici differentia. Quędã enim simpliciter & apud omnes fidei sunt,vt quę rõnem

ſuperant naturalé. Alia fidei dicũtur eſſe non per ſe quidem, ſed quaſi per accidens diuinitus reuelata, ꝓp eos, qui eorũ demonſtrationem & euidentiã non habent, vt Deum eſſe & eſſe vnũ eundemq; æternum, ſapientem, iuſtũ. Quas res oẽs licet in naturæ lumine videamus, populo tñ rudi Deus prouidentiſsimè reuelauit, quemadmodum D. Thomas 2.2.q.1.art.5.& q.2.art.4.explicuit. De Deo rurſum dupliciter loqui poſſumus, qua diuiſione primo argumento diluendo vtebamur, vel quia eſt principiũ finisq; naturæ, vel quia principium & finis eſt ſupra natura. Priore modo Deũ eſſe, eſſe vnũ, immortalẽ, ſapientẽ, & huius generis reliqua, naturale lumen oſtendit, poſteriore aũt illa eadem ſola fides tenet. Vnde & D. Thomas 2. ſecundæ q.1.art.8. cùm in primo argumento oppoſuiſſet, Deũ eſſe vnum nõ oportere in articulis fidei cõputari, ꝙ ſciri per demonſtrationem poſſet: reſpondet, ꝙ multa per fidem tenemus de Deo, quę naturali rõne Philoſophi inueſtigare non potuerunt, puta circa prouidentiã eius & omnipotentiam, & ꝙ ipſe ſolus ſit colendus. Quæ omnia continentur ſub articulo vnitatis Dei. Hactenus ille. Loquitur autem de prouidentia & omnipotẽtia rerum etiam ſupernaturalium. Et q.2.art.2.ad 3. credere Deum, inquit, non conuenit infidelibus ſub ea ratione, qua ponitur actus fidei, &c. quæ calumniam fortaſſe non effugient, niſi ad huius diſtinctionis notmam reuocentur. Quibus rebus expoſitis. D. Thomas apertè docet ea, quæ propriè & per ſe fidei ſunt, nulla poſſe naturali argumentatione patefieri. Quin 1.p.q.32.art.1. illos arguit quaſi fidei inimicos, religioniq; noſtræ etiam noxios, qui ea, quæ fidei ſunt, naturæ rationibus conantur oſtendere. Quòd ſi quæ argumenta fidei decretis cõprobandis ſancti doctores afferunt, cõgruentia illa eſſe, non euidentia: probabilia, non neceſſaria: ſuadere, non cogere: adducere, nõ euincere. Lumen enim naturale id patefacit & illuſtrat, quod naturæ congruens ac conſentaneum eſt. Cum ergo fides, vt ſæpè diximus, rerum earum propriè ſit, quę hominum naturam & ingeniũ exuperant, fit, vt res eiuſmodi nullo monſtrari naturæ lumine,

1.p.ar.8. q.1.& 2. 2.q.1.ar. 5.in cor. & ad 2. & ar.10. ad 2.et 1. cout. Gene.c.6. 1.p.q.32 ad2.2.2. q.1.ar.5. ad 2. & q.2.arti. 10 ſimiliter da ſecundum.

ne, nulla confici naturę ratione queant. Quòd si fides substantia est rerum sperãdarum, vt ad Hebręos Apostolus ait: spes autem, quæ videtur, non est spes, vt idem tradit ad Romanos, consequitur necessariò, vt quæ credit fides, quoniam & spes eadem sperat, hæc nec oculi cernant, nec aures audiant, nec in cor hominis ascendant, atque adeo ne rationibus quidem demonstrentur humanis. Nisi fortè aut res diuinas humanæ fulciunt ac sustinent, aut certè Paulus fallit & fallitur, qui fidem argumẽtum esse non apparentium astruit, nostramq; sapientiam in mysterio absconditam, nullum huius seculi principem cognouisse. Nostræ ergo disciplinæ principia philosophi ostendere probabiliter possunt, demonstrare necessariè non possunt. Quocirca metuere non debet quisquam, vt fidei meritum sit amissurus, si rationes quoque ad fidei veritatem & explicandam & ornandam adhibuerit. Non enim, conetur licet quantum potest, rationes adhibebit eiusmodi, quæ præbeant experimentum sensuum, sed tales tamen, quibus & ij, qui nõ credunt, ad fidem adducantur suauiùs: & ij, qui credunt, in fide contineantur libentiùs. Fides sanè cum natura nõ pugnat, sed consentit, nec dissident humana & diuina ratio, sed cohęrent. Vtraque vera est, nec verum vero aduersatur, vtraque est à Deo, nec Deus sibi contrarius est. Peruertunt itaq; homines fundamẽta naturæ, cũ illam à fide seiungunt. Quin fide dirigenda naturæ ratio est, & quidem sic, vt hæc duo verba inter se, non res discrepare videãtur. Et cũ diuinis humana similia & agnata sint, qui hominis officiũ Deo exhibet & gratiæ naturã seruire facit, is probè Theologi munere perfungitur. Quam omnino rem & Diuus Thom. sæpe probat, & nos cum aliàs multis lib. 8. & 9. & 10. & 11. tum in quatuordecimo libro copiosè differemus. Nunc autem argumenta illa refutãda sunt, quibus id effici videbatur, vt Theologia fidei decreta cõprobaret. Ac primæ quidẽ argumentationi responsum est satis. At secunda sic refellitur. Non est articulus fidei, mundũ à Deo extitisse, sed Deum in principio temporis cœlũ terramq; creasse, id verò articulus

fidei est, qui demonstrari nulla ratione potest, quemadmodum D. Thomas 1.p.q.46.arti.2.differit. Nam quod tertio loco Petri testimonium obijcitur, nihil aliud efficit q̃ religionem disciplinamq́; Christianã non esse omni ex parte similem Pythagoricæ, cuius alumni nulla rationis antecepta informatione, nullaq́; oĩno reddita causa auctoritatẽ præceptoris arctè mordicusq́; tenebant. In doctorum est ista consuetudo eaq́; Saracenorũ, Paganorum, Hæreticorũ, vt cæca & temeraria sectæ suæ dogmata, sine iudicio amplectãtur, & quę disquisitione egẽt maximè, hæc sine vlla disquisitione recipiant. Nõ eruditur isti, crede mihi, sed astringuntur, nec via & rõne docẽtur, sed quasi veneficijs & cantionibus in insaniã agitantur. Enimuerò quæ in Euangelio docemur omnia, quamuis acerrimè ad supernaturalia capessenda moueãt animos, tñ leniori naturæ ratione Christus ipse prętexuit, ne discipulos rõnis expertes habere videretur. Sapiẽtia, quippè Dei, quanquam attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter, sed disponit tñ omnia suauiter, hominesq́; humano more instituit & erudit, hoc est, rationales rõnibus. Nec verò aliter discipulos suos Deus vult esse cõpositos ad doctrinam cæterorum, q̃ ipsi ab eo sunt edocti. Dedit illis, linguam eruditã, vt sciant sustentare eum, qui lassus est verbo, aperuit quoq; illis aurem, vt audirent quasi magistrum. Quemadmodum igitur Christi discipuli ipsum quasi magistrum erudientem audimus, non quasi venefi cum incantantem, ita & linguã habemus nõ quę huc atque illud feratur volubilitate verbotũ, sed doctã & erudi tã, quæ disciplinæ suæ sciat causas & rationẽ reddere. Lucianum Antiochenũ scribit Eusebius rogatũ à præside, cur cùm vir rõnalis & prudens esset, sequeretẽ sectã, cuius non posset reddere rationem, in hæc verba respondisse. Nos Christiani non sicut vos putatis humanæ alicuius persuasionis errore cõstringimur, nec indiscussa, vt alij, parentum traditione decipimur. Auctor nobis de Deo Deus est. Nec enim posset sublimis illa maiestas sensibus humanæ mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata, vel verbi ac sapientiæ suæ interpretationibus indicata.

Esa.50

Libr.9. ca.6.

Fateor,

Fateor,errauimus nos ẽt aliquando,& simulachra, quæ ipsi finximus, deos cæli ac terræ putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis substantiæ suę à nobis præstita consecratio,in quibus tantũ veneration is inerat,quantũ decoris mens contulisset artificum. Verũ omnipotens Deus ille,quẽ non nostris manibus fictũ,sed cuius nos docebat esse figmentũ,errores miseratus humanos, sapientiam suã misit in hunc mundũ carne vestitã,quæ nos doceret deum,qui cælũ fecisset & terrã,non in manufactis, sed in inuisibilibus requirẽdũ. Vitæ & nobis leges ac disciplinę præcepta constituit,seruare parsimoniã,paupertate gaudere,mansuetudinẽ colere,studere,pati,puritatẽ cordis amplecti,patientiã custodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc aduersum nos geritis,ventura nobis esse prædixit. Inde enim qui erat immortalis,ipse morti se præbuit,quo nobis patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos sua morte decepit,quibus post tertiũ diẽ resurrexit: vt mortẽ vinceret resurgendo. Quæ autẽ dico non sunt in obscuro gesta loco,nec testibus indigẽt: pars penè mũdi iã maior huic veritati astipulatur. Aut si quid in his suspectũ videtur,contestatur de ijs etiam agrestis manus ignara figmẽti. Si minus adhuc creditur,adhibebo vobis ẽt loci ipsius,in quo res gesta est,testimoniũ. Astipulatur his ipse in Hierosolymis locus,& Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta: antrum quoq;,illud, quod auulsis inferni ianuis corpus denuò reddidit animatũ. Quòd si terrena vobis minus digna videntur,accipite ẽt de cælo astipulatorẽ fidelẽ. Solẽ ipsum horũ vobis produco testẽ,qui cùm hæc fieri per impios videret in terris,lumen suũ meridie abscõdit in cælo. Requirite in annalibus vestris,inuenietis tẽporibus Pilati Christo patiente,fugato sole,interruptũ tenebris diẽ. Quòd si terræ,si cælo, si sanguini martyrũ fidẽ non accommodatis,quomodo in eis verbis allegationibusque credetis? Et cùm penè iam his verbis auditoribus suadere cœpisset, arripi iubetur in carcerem,ibique absque tumultu populi necari. Huiusmodi ergo rationes iubet Petrus à doctoribus fidelium reddi,quæ videlicet cum fidem antecedunt, infideles nõ

trahant,sed inducant:quum sequuntur,nonvim fidelibus afferant,sed adiiciant robur.In hanc enim sententiã Augustinus dicit,rerum naturalium notionem fidem gignere,nutrire,roborare.Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis, exploratè & cognitis statim intelligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnare,sed mirificè consentire:Deinde argumenta captiosa & vana esse omnia, quæ fidei veritatem impugnant. Sed in secundo nodo expediendo multũ omnino morz interposuimus.Bene autẽ habet,quod tertius idemq; postremus nulla dissolutione eget. Quid enim addamus, q̃ legere operæpretium sit, post Diui Thomæ sententiam adeò perspicuè,diligenter, atq; enodatè in superioribus explicatam?De principijs ergo Theologię hactenus.

Quæ sint quæstiones seu conclusiones Theologiæ.
Caput quintum.

THeologię causis expositis consequens est, vt effecta exponamus:quæ quum in dubium vocantur,quæstiones sunt, quum ratiocinatione coguntur, conclusiones. Quęstio igitur theologica, quoniam circa eam omnis Theologi versatur labor,quid sit & quę illius partes in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda sit, deinceps exponemus. Neverò quempiam fallat huius nominis ambiguitas,intelligendum est,quęstionem theologicam aliquando appellari pronunciatum omne,quod à Theologo quouis fortè etiam & temere fuerit addubitatum. At si adeò latè Theologię materiam quęstionemque tendamus, quæstio theologica non iam ex natura huius facultatis, sed ex hominum vel stultorum arbitrio æstimabitur. Ita fiet, vt in Theologię quæstionibus illas ponamus, Num si forma aquę per diuinam potestatem à materia separetur,in materia vel forma seorsum baptismus conficiatur?Num asinus baptismum possit bibere?cæterasque his similes, quas studio breuitatis omitto,ne fastidium stomacho lectoris faciam. Mihi profectò non est cordi, stultas & sine disciplina quæ-

stiones,

stiones,quas vitare Apostolus præcipit, in Theologiæ finibus comprehendere. Fines porro extremaq; disciplinarum,conclusiones voco.Eadem verò res est,vt à principio capitis leuiter attigimus,qõ & conclusio. Sed quũ per interrogationem elata in controuersia ponitur,quæstio est:quum argumẽtatione colligitur,cõclusio. Quòd si eandem rem argumentis suis Theologus addicit & cõficit,quæ in qõnem fuerat adducta, futilissimæ.s.illę qõnes Theologicæ vocari, nec debent nec verò possunt, vt quæ ex principijs Theologię finiri nequeãt & solui, atq; adeò ne conclusiones quidem esse doctrinæ eius, sed indoctorum hominum commentitiæ chimęræ. Quã ergo intelligimus Theologicam quæstionẽ?Opinor eã, quæ planè ad rem facit,hoc est,ad Theologiam spectat.Non autem spectant vanæ,ineptæ,noxiæ: sed solidæ, aptæ, commodæ.Ego,inquit, sum Deus tuus docens te vtilia. Theologia ergo, quæ Dei nimirum doctrina est, nullo modo inutilia colligit.Quin super fidei fundamentum, quod ab Apostolis est positum,aurum,argentum, lapides pretiosos superædificat. Nam qui ligna, fœnum & stipulam, ij non hoc ex Theologia, sed ex errore faciunt.Maneat igitur eam esse propriè Theologicam conclusionem,quæ ex Theologiæ principijs,vt effecta è causis suis, orietur. Vnde illud consectarium est, nullam Theologiæ quæstionem existimandam, quæ non possit ad eiusmodi initia referri,exque ijs aptè & congruenter argumentando diffiniri. Quanquam sunt quęstiones quasi appendices,quas quoniam gratia explicandi illas, quæ verè & propriè Theologicę sunt, appositè & grauiter adiunguntur,iure quodam vel similitudinis vel propinquitatis,vel etiam ordinis,Theologicas itidem haud absurdè appellaueris. Verùm hoc loco & tempore de quæstione theologica secundum naturam & ordinẽ disciplinę loquimur. Contingit enim aliquando non in Theologia modò, sed in cęteris ferè humanis etiam disciplinis,vt quę suapte natura principia sunt, ideoque à discipulo supponenda, si res via ordineque procederet:ea,vt hominum ingenia sunt, & reuocentur in du-

2.Tim.2

Esa. 48.

1.Cor.3.

bium,& argumentationibus comprobentur. Ita fiat perturbatus ac prepostерus rerũ ordo, vt causę posteriores sint prioraq; effecta sumantur. Quę res effecit, vt Diuus Thomas cęteriq; Theologi in quęstionibus Theologicis eam ēt ponant, Sit ne Deus: & alias omnino similes, in quibus dubium non est, prima certaque principia in dubium verti, ac perinde vt si essent disciplinæ huius cõnexiones, ex alijs quasi principijs necti. Atque hęc causa Aristoteli quoque fuit, vt in scientias omneis quatuor genera quæstionum inferret, nempè an res sit, quid sit, qualis sit, propter quam causam sit. Quæ duę posteriores quæstiones terminari rectè atque ex ordine naturæ possunt, priores duæ non possunt: nisi fortè quum duæ eiusdem rei finitiones sunt, quarum vna per materialem causam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio posterior per priorem demonstratur, ratione quodammodo & via naturæ seruata. At enim rei finitio, quæ secundam illam quęstionem soluit, propemodum ex effectis notescit: quæ licet natura posteriora sint, nobis, hoc est, in nostra cognitione priora sũt tamen. Illud item cum in alijs tum magis in theologiæ doctrina vsu venit, vt principia ipsa vel disposita inter se & ordinata sint, quemadmodũ causæ ipsæ in quatuor genera distributæ ordinē prioris & posterioris habent: vel certè connexa & colligata sint, ita vt ex vtrisq; cõcessis, ad alterutra dubia liceat peruenire. Quapropter si aduersarius admittit principia quædã, quãuis cætera neget: ex concessis poterimus non concessa colligere, præsertim si mutuo nexu coniuncta & copulata sunt. Hinc.n. Theologi veteres vetus instrumentũ probant ex nouo, cõtraque nouum ex veteri: ecclesię auctoritatem è libris sacris asserunt, librorũ rursum sacrorum ex ecclesia. Ita nevnum quidem principium in theologia est, quod in quæstionem Theologi non verterint: vt si à quopiam fuerit negatum, qui alia fortè principia concedet, parati simus ex his, quæ dederit, hominem euincere, & quasi arrepto mucrone confodere. Quæ res & explanata est in secũdo libro diligẽter, & in postremo diligentius explanabitur.

In.fi.c.4. & c.8. in confutatione postremorũ trium argumentorũ.

Nec

Nec ob eas solum causas principiorum suorum Theologi quęstionẽ faciunt,sed eo etiã magis,ut illa explicẽt & exponant.Nã,quod apud Rhetores olim pueri didicimus,omni differenti proposita est quæstio, non ei modo,qui disputatione res ambiguas iactat, sed & historicis & poëtis qui quæstiones sibi propositas non tam argumẽtatione soluũt,quàm expositione.Expositio aũt fidẽ in auditore sæpè inuenit,argumẽtatio facit. Vbi familiæ nostræ quosdam sæpè risi,qui in eo laborant uehementer,vt Diui Thomæ rationes,quas identidem ad explicandã fidẽ congruentes ille idfert,proinde ac si essent demonstrationes certæ atq; perspicuæ, defendant.Nã & aduersarios ipsos ridere soleo,qui in eo, in quo D.Thomas egregium se fidei administrum præbuit, illũ impugnant quasi hostẽ. Nec intelligunt viri magis ad certandum q̃ ad docendũ prompti,qõnes fidei grauissimè sanctissimeq; proponi,non quia fidem dubitãti auditori facere nitimur,sed quia credẽti ea, quæ minus percipit & intelligit, exponere conamur. Quid igitur qõ theologica sit,si eã ex disciplinæ ordine naturaq; finiamus: quid rursum illa sit,si ex ingenio nostro existimetur:quę quę stiones in Theologia primariæ,quæ appendices, quæ argumentatione potissimũ,quæ contra potissimum expositione soluantur,dictum est satis. Nunc quæstio partienda est,vt ea, quæ in re dispersa atq; infinita videntur esse,ratione & distributione subvno aspectu ponant.Quæstionum ergo Theologicarum,quacunq; de re sint, duo sunt genera,alterum cognitionis, alterum actionis.Cognitionis sunt hæ, quarum finis est scientia, si quęratur, Pater & filius sint nevnum principium Spiritussancti,an duo?Diuinæ personæ an proprietatibus relatiuis,an absolutis distinguantur? Actionis autem huiusmodi exempla sunt. Sit ne pœnitentia ad salutem necessaria tanquam medium,an etiam vt præceptum. Num sacramenta nouę legis gratiam & virtutes conferant. Cognitionis quęstiones, si generaliter loquamur, quadripartitæ sunt,cùm aut sit ne vel Deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid sit,aut qualis sit, aut cur sit talis quæritur.

ritur. Quarum prima & secunda, vt diximus, ex ingenij nostri conditione, secunda & tertia ex natura rerũ & disciplinæ ipsius explicantur. Actionis portò duo sunt genera, vnũ ad salutẽ necessariũ, alterum earũ rerum, quę vtiles esse videãtur. Prioris generis hę sunt quęstiones, Si exempli causa honor Christi periclitetur aut salus ẽt spiritualis proximi, vir Christianus mortẽ ne pro his rebus subire debeat an non? De baptismo suscipiendo prę ceptum ne euangelij sit? Posterioris aũt generis, vt cum quęritur, Diluat ne aqua lustralis, quã benedictã scholastici appellant, peccata venialia, planeq; pœnas peccatorum tollat vi sua, & quod aiunt, ex opere operato, an potius ex operantis merito? Nũ Eucharistię Sacramentũ ex attrito faciat contritũ? Itemq; an recedente fictione, quemadmodum baptismus & pœnitẽtia suũ effectũ sortiatur? Plena est D. Thomæ summa talium qõnum. Non enim theologus semper de necessarijs differit, sed quandoq; ẽt de ijs, sine quibus salus religioq; constat. Et qm omnia persequimur, dicendum est ẽt quæstionem Theologicã, siue ad contemplationẽ siue ad mores attineat: aliam naturalem esse, aliãverò supernaturalem. Supernaturalem, opinor, qõnem vocare licet, quæ ex supernaturalibus solùm principijs definitur. Naturalem aũt qõnem eam esse dico, cuius cur ita sit, rõ naturę constans reddi põt. Est & quęstio media, quę partim ex supernaturali principio, partim ex principio naturali pẽdet. Primi generis exẽplum est, An omnes mortui simus: Quam qõnem Paulus hac argumẽtatione definit, Si pro omnibus Christus mortuus est, omnes mortui sunt: at pro omnibus mortuus est Christus. Item, An omnes resurgemus? Quam sic Apostolus terminat. Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Secundi verò generis hęc sunt exempla, Num Deus sit vbiq̃ue? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis sit? Nũ diuidi & secari in partes possit? Quarum omnino probationes, quamuis è sacris literis peti liceat, qua ratione ad fidem vtiq; pertinent, sunt tamen in lumine naturę clarę & euidentes: eaq̃ue re non sunt per se fidei quęstiones: sed, vt diximus,

quasi

quasi per accidens. Tertij generis, Vt sit ne Christus risiuus? Habeat ne duas volũtate & intellectus duos, duas que item vtriusq; potentiæ operationes. Quæ ex vtrisq; principijs patescunt. Prima ex his, Christus est homo, & omnis homo est risiuus. Reliquæ vero ex his, Christus duas naturas perfectas habet, diuinam & humanã, omnis autem natura perfecta propriã sibi & operationem & potentiam vendicat. Est deniq; alia diuisio Theologicæ qõnis, ad quodcunq; genus illa pertineat. Sunt. n. fidei qõnes quædã, hoc est, quæ cũ ad fidẽ spectent, pro earum veritate theologo est in capitis ẽt discrimen veniendũ. Aliæ vero sunt, quæ in vtranq; partem & ignorari & negari sine fidei iactura possunt. Quã partitionẽ Augustinus cũ alias sæpè, tum in lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Celestiũ. c. 23. commemorat. Atq; penitus partitio hæc nõ est solũ memoriæ cõmendanda, sed in oculis semper habenda, si absoluti Theologi esse volumus. Vtriusque generis exempla sunt. Prioris hoc pacto, An Christi anima simulatque verbo coniuncta fuit, Deũ clarè viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatorius sit, vbi fidelium animę pœnas peccatorum luant? Posterioris Augustinus quidem varia atq; innumerabilia esse dicit, & quæ certo aliquo genere complecti ac definire difficile sit. sed quæ ponit, ea sunt. Cùm quæritur, qualis, vel vbi sit paradisus, vbi constituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quũ tamen esse illum paradisum fides Christiana non dubitet. Vel cum quæritur, vbi sit nũc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen non dubitamus in quibus nati sunt corporibus viuere. Vel cum quæritur, vtrum in corpore an extra corpus in tertium cęlum sit raptus Apostolus, quanquã sit ista impudens inquisitio id scire volentium, quod se ille, cui hoc pręstitum est, salua vtique fide nescire testatur. Vel quot sint cęli, in quorum tertium se raptum esse cõmemorat. Vel vtrum elementa mundi huius cõspicabilis quatuor, an plura sint. Quid faciat solem lunamvè deficere his defectibus, quos prędicere Astrologi certa temporum dinumeratione cõsuerunt. Cur antiqui homines

tam diu

trahant,sed inducant:quum sequuntur,nonvim fidelibus afferant,sed adiiciant robur.In hanc enim sententiã Augustinus dicit,rerum naturalium notionem fidem gignere,nutrire,roborare.Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis, exploratè & cognitis statim intelligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnare,sed mirificè consentire:Deinde argumenta captiosa & vana esse omnia, quæ fidei veritatem impugnant. Sed in secundo nodo expediendo multũ omnino moræ interposuimus.Bene autẽ habet,quod tertius idemq; postremus nulla dissolutione eget. Quid enim addamus, q̃ legere operæpretium sit, post Diui Thomæ sententiam adeò perspicuè,diligenter, atq; enodatè in superioribus explicatam?De principijs ergo Theologię hactenus.

Quæ sint quæstiones seu conclusiones Theologiæ. Caput quintum.

THeologię causis expositis consequens est, vt effecta exponamus:quæ quum in dubium vocantur,quæstiones sunt, quum ratiocinatione coguntur, conclusiones. Quęstio igitur theologica, quoniam circa eam omnis Theologi versatur labor,quid sit & quę illius partes in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda sit, deinceps exponemus. Neverò quempiam fallat huius nominis ambiguitas,intelligendum est,quęstionem theologicam aliquando appellari pronunciatum omne,quod à Theologo quouis fortè etiam & temere fuerit addubitatum. At si adeò latè Theologię materiam quęstionemque tendamus, quæstio theologica non iam ex natura huius facultatis, sed ex hominum vel stultorum arbitrio æstimabitur. Ita fiet, vt in Theologię quæstionibus illas ponamus, Num si forma aquę per diuinam potestatem à materia separetur,in materia vel forma secorsum baptismus conficiatur?Num asinus baptismum possit bibere?cæterasque his similes, quas studio breuitatis omitto,ne fastidium stomacho lectoris faciam. Mihi profectò non est cordi, stultas & sine disciplina quæstiones,

stiones,quas vitare Apostolus præcipit, in Theologiæ finibus comprehendere. Fines porro extremaq; disciplinarum,conclusiones voco.Eadem verò res est,vt à principio capitis leuiter attigimus,qõ & conclusio. Sed quũ per interrogationem elata in controuersia ponitur,quæstio est:quum argumẽtatione colligitur,cõclusio. Quòd si eandem rem argumentis suis Theologus addicit & cõficit,quæ in qõnem fuerat adducta, futilissimæ.s.illę qõnes Theologicæ vocari, nec debent nec verò possunt, vt quæ ex principijs Theologię finiri nequeãt & solui, atq; adeò ne conclusiones quidem esse doctrinæ eius, sed indoctorum hominum commentitiæ chimęræ. Quã ergo intelligimus Theologicam quæstionẽ?Opinor eã, quæ planè ad rem facit,hoc est,ad Theologiam spectat.Non autem spectant vanæ,ineptæ,noxiæ: sed solidæ, aptæ, commodæ.Ego,inquit, sum Deus tuus docens te vtilia. Esa. 48. Theologia ergo, quæ Dei nimirum doctrina est, nullo modo inutilia colligit.Quin super fidei fundamentum, quod ab Apostolis est positum,aurum,argentum,lapides pretiosos superædificat. Nam qui ligna, fœnum & stipulam, ij non hoc ex Theologia, sed ex errore faciunt.Maneat igitur eam esse propriè Theologicam conclusionem,quæ ex Theologiæ principijs,vt effecta è causis suis, orietur. Vnde illud consectarium est, nullam Theologiæ quæstionem existimandam, quæ non possit ad eiusmodi initia referri,exque ijs aptè & congruenter argumentando diffiniri. Quanquam sunt quęstiones quasi appendices,quas quoniam gratia explicandi illas, quæ verè & propriè Theologicę sunt, appositè & grauiter adiunguntur,iure quodam vel similitudinis vel propinquitatis,vel etiam ordinis,Theologicas itidem haud absurdè appellaueris. Verùm hoc loco & tempore de quæstione theologica secundum naturam & ordinẽ disciplinę loquimur. Contingit enim aliquando non in Theologia modò, sed in cęteris ferè humanis etiam disciplinis,vt quę suapte natura principia sunt, ideoque à discipulo supponenda, si res via ordineque procederet:ea,vt hominum ingenia sunt, & reuocentur in du- 2.Tim.2. 1.Cor.3.

bium,& argumentationibus comprobentur. Ita fiat perturbatus ac prepostерus rerũ ordo, vt causę posteriores sint prioraq́; effecta sumantur. Quę res effecit, vt Diuus Thomas cęteriq́; Theologi in quęstionibus Theologicis eam ẽt ponant, Sit ne Deus: & alias omnino similes, in quibus dubium non est, prima certaque principia in dubium verti, ac perinde vt si essent disciplinæ huius cõnexiones, ex alijs quasi principijs necti. Atque hęc causa Aristoteli quoque fuit, vt in scientias omneis quatuor genera quæstionum inferret, nempè an res sit, quid sit, qualis sit, propter quam causam sit. Quæ duę posteriores quæstiones terminari rectè atque ex ordine naturæ possunt, priores duæ non possunt: nisi fortè quum duæ eiusdem rei finitiones sunt, quarum vna per materialem causam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio posterior per priorem demonstratur, ratione quodammodo & via naturæ seruata. At enim rei finitio, quæ secundam illam quęstionem soluit, propemodum ex effectis notescit: quæ licet natura posteriora sint, nobis, hoc est, in nostra cognitione priora sũt tamen. Illud item cum in alijs tum magis in theologiæ doctrina vsu venit, vt principia ipsa vel disposita inter se & ordinata sint, quemadmodũ causæ ipsæ in quatuor genera distributæ ordinẽ prioris & posterioris habent: vel certè connexa & colligata sint, ita vt ex vtrisq; cõcessis, ad alterutra dubia liceat peruenire. Quapropter si aduersarius admittit principia quædã, quãuis cætera neget: ex concessis poterimus non concessa colligere, præsertim si mutuo nexu coniuncta & copulata sunt. Hinc. n. Theologi veteres vetus instrumentũ probant ex nouo, cõtraque nouum ex veteri: ecclesię auctoritatem è libris sacris asserunt, librorũ rursum sacrorum ex ecclesia. Ita nevnum quidem principium in theologia est, quod in quæstionem Theologi non verterint: vt si à quopiam fuerit negatum, qui alia fortè principia concedet, parati simus ex his, quæ dederit, hominem euincere, & quasi arrepto mucrone confodere. Quæ res & explanata est in secũdo libro diligẽter, & in postremo diligentius explanabitur.

In. fi. c. 4. & c. 8. in confutatione postremorũ trium argumentorũ.

Nec

Nec ob eas solum causas principiorum suorum Theologi quęstionē faciunt, sed eo etiā magis, ut illa explicēt & exponant. Nā, quod apud Rhetores olim pueri didicimus, omni differenti proposita est quæstio, non ei modo, qui disputatione res ambiguas iactat, sed & historicis & poëtis qui quæstiones sibi propositas non tam argumētatione soluūt, quàm expositione. Expositio aūt fidē in auditore sæpè inuenit, argumētatio facit. Vbi familiæ nostræ quosdam sæpè risi, qui in eo laborant uehementer, vt Diui Thomæ rationes, quas identidem ad explicandā fidē congruentes ille idfert, proinde ac si essent demonstrationes certæ atq; perspicuæ, defendant. Nā & aduersarios ipsos ridere soleo, qui in eo, in quo D. Thomas egregium se fidei ministrum præbuit, illū impugnant quasi hostē. Nec intelligunt viri magis ad certandum q̄ ad docendū prompti, qōnes fidei grauissimè sanctissimeq; proponi, non quia fidem dubitāti auditori facere nitimur, sed quia credēti ea, quæ minus percipit & intelligit, exponere conamur. Quid igitur qō theologica sit, si eā ex disciplinæ ordine naturaq; finiamus: quid rursum illa sit, si ex ingenio nostro existimetur: quę quęstiones in Theologia primariæ, quæ appendices, quæ argumentatione potissimū, quæ contra potissimum expositione soluantur, dictum est satis. Nunc quæstio partienda est, vt ea, quæ in re dispersa atq; infinita videntur esse, ratione & distributione subvno aspectu ponant. Quæstionum ergo Theologicarum, quacunq; de re sint, duo sunt genera, alterum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis sunt hæ, quarum finis est scientia, si quęratur, Pater & filius sint nevnum principium Spiritussancti, an duo? Diuinæ personæ an proprietatibus relatiuis, an absolutis distinguantur? Actionis autem huiusmodi exempla sunt. Sit ne pœnitentia ad salutem necessaria tanquam medium, an etiam vt præceptum. Num sacramenta nouę legis gratiam & virtutes conferant. Cognitionis quęstiones, si generaliter loquamur, quadripartitæ sunt, cùm aut sit ne vel Deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid sit, aut qualis sit, aut cur sit talis quæritur.

ritur. Quarum prima & secunda, vt diximus, ex ingenij nostri conditione, secunda & tertia ex natura rerũ & disciplinæ ipsius explicantur. Actionis porrò duo sunt genera, vnũ ad salutẽ necessariũ, alterum earũ rerum, quę vtiles esse videãtur. Prioris generis hę sunt quęstiones, Si exempli causa honor Christi periclitetur aut salus ét spiritualis proximi, vir Christianus mortẽ ne pro his rebus subire debeat an non? De baptismo suscipiendo prę ceptum ne euangelij sit? Posterioris aũt generis, vt cum quęritur, Diluat ne aqua lustralis, quã benedictã scholastici appellant, peccata venialia, planeq; pœnas peccatorum tollat vi sua, & quod aiunt, ex opere operato, an potius ex operantis merito? Nũ Eucharistię Sacramentũ ex attrito faciat contritũ? Itemq; an recedente fictione, quemadmodum baptismus & pœnitẽtia suũ effectũ sortiatur? Plena est D. Thomæ summa talium qõnum. Non enim theologus semper de necessarijs differit, sed quandoq; ét de ijs, si ne quibus salus religioq; constat. Et qm omnia persequimur, dicendum est ét quæstionem Theologicã, siue ad contemplationẽ siue ad mores attineat: aliam naturalem esse, aliãverò supernaturalem. Supernaturalem, opinor, qõnem vocare licet, quæ ex supernaturalibus solùm principijs definitur. Naturalem aũt qõnem eam esse dico, cuius cur ita sit, rõ naturę constans reddi põt. Est & quęstio media, quę partim ex supernaturali principio, partim ex principio naturali pẽdet. Primi generis exẽplum est, An omnes mortui simus: Quam qõnem Paulus hac argumẽtatione definit, Si pro omnibus Christus mortuus est, omnes mortui sunt: at pro omnibus mortuus est Christus. Item, An omnes resurgemus? Quam sic Apostolus terminat. Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Secundi verò generis hęc sunt exempla, Num Deus sit vbiq; ue? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis sit? Nũ diuidi & secari in partes possit? Quarum omnino probationes, quamuis è sacris literis peti liceat, qua ratione ad fidem vtiq; pertinent, sunt tamen in lumine naturę clarę & euidentes: eaq; re non sunt per se fidei quęstiones: sed, vt diximus,

quasi

quasi per accidens. Tertij generis, Vt sit ne Christus risiuus? Habeat ne duas volũtate & intellectus duos, duas que item vtriusq; potentiæ operationes. Quæ ex vtrisq; principijs patescunt. Prima ex his, Christus est homo, & omnis homo est risiuus. Reliquæ vero ex his, Christus duas naturas perfectas habet, diuinam & humanã, omnis autem natura perfecta propriã sibi & operationem & potentiam vendicat. Est deniq; alia diuisio Theologicæ qõnis, ad quodcunq; genus illa pertineat. Sunt. n. fidei qõnes quædã, hoc est, quæ cũ ad fidẽ spectent, pro earum veritate theologo est in capitis ẽt discrimen veniendũ. Aliæ vero sunt, quæ in vtranq; partem & ignorari & negari sine fidei iactura possunt. Quã partitionẽ Augustinus cũ aliàs sæpè, tum in lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Celestiũ. c. 23. commemorat. Atq; penitus partitio hæc nõ est solũ memoriæ cõmendanda, sed in oculis semper habenda, si absoluti Theologi esse volumus. Vtriusque generis exempla sunt. Prioris hoc pacto, An Christi anima simulatque verbo coniuncta fuit, Deũ clarè viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatorius sit, vbi fidelium animę pœnas peccatorum luant? Posterioris Augustinus quidem varia atq; innumerabilia esse dicit, & quæ certo aliquo genere complecti ac definire difficile sit. sed quæ ponit, ea sunt. Cùm quæritur, qualis, vel vbi sit paradisus, vbi constituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quũ tamen esse illum paradisum fides Christiana non dubitet. Vel cum quæritur, vbi sit nũc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen non dubitamus in quibus nati sunt corporibus viuere. Vel cum quæritur, vtrum in corpore an extra corpus in tertium cęlum sit raptus Apostolus, quanquã sit ista impudens inquisitio id scire volentium, quod se ille, cui hoc pręstitum est, salua vtique fide nescire testatur. Vel quot sint cęli, in quorum tertium se raptum esse cõmemorat. Vel vtrum elementa mundi huius cõspicabilis quatuor, an plura sint. Quid faciat solem lunamvè deficere his defectibus, quos prędicere Astrologi certa temporum dinumeratione cõsuerunt. Cur antiqui homines

tam diu

tam diu vixerint,quàm ſancta ſcriptura teſtatur, & vtrũ proportione longioris ętatis filios ſera pubertate gigne re cœperint. Vbi potuerit Mathuſalẽ viuere, qui in arca nõ fuit,qui, ſicut in pleriſq; codicibus & Græcis & Latinis numerantur anni,reperitur ſuperuixiſſe diluuio: vel vtrũ paucioribus,qui rariſsimi inueniuntur,potius credẽ dum ſit,in quibus ita eſt numerus cõſcriptus annorum, vt ante diluuium defunctus fuiſſe monſtretur. Hactenus exempla Auguſtini poſui. In hoc genere. D. Tho. 2. con. gen. c. 70. qõnem illã eſſe cenſet, An cęlũ animatũ ſit,quã inter cęteros errores Origenis Hieronymus enumerat in epiſtola ad Auitũ, ſed D. Thomę conſentire videtur Auguſtinus in enchi. c. 57. Verum ne diutius lectorẽ demorer,de omni iſto genere quęſtionum quid ſentiam,& quæ præcepta danda exiſtimem,perbreuiter expenam.

Nulla Theologicæ quæſtionis præcepta firma ſtabilia que tradi poſſunt,niſi ab ijs,qui in ſchola ſeſe multum ac diu exercuerunt. Itaque propria eſt ea præceptio ſcholaſticorum: quoniam eorum, qui ſcholam negligendã eſſe exiſtimant,nulla idonea,exquiſita, excellens, de Theologiæ quæſtione diſputatio eſt, tantum abeſt, vt harum rerum præceptores ſint,quas nullo vſu habent cognitas. Admonebat me res,vt hoc quoque loco intermiſsionem ſcholaſticæ Theologiæ,ne dicam interitum, deploraré, niſivererer,ne cùm de alijs academijs quererer, Hiſpaniã meam immodicè extollerem,in qua valde his temporibus ſcholæ Theologia viget. Sed apud nos etiam videmus quibus extinctis Theologis quàm in paucis ſpes, quanto in paucioribus facultas,quàm in multis ſit audacia. Nihil verò de me, de præceptore dicã libentius, qui academias Hiſpanas adeò inſigniter ingenio ſuo & doctrina illuſtrauit, adeoq; noſtris hominibus & ſpectabiles & amabiles reddidit,vt in eas certatim non confluxerint modò,ſed irruperint. Quòd ſi ille Gallis Germanis atq; Italis ſcripſiſſet,quę erat hominis in diſputãdo perſpicuitas,elegantia & ſuauitas,nõ ita nunc apud eas gẽtes ſcholę ſtudia iacerent. Nam ex eo credo quibuſdam vſu venire,vt abhorreant à ſchola,quod inciderint in in-

culta

culta quædam & horrida de malis quæstionibus deterius vestigata, deterrimè etiam inuenta & concluſa. Sed agè his omiſſis id, quod inſtituimus, perſequamur. Nec tamẽ neceſſe eſt, vt res faciles separatim inſtruamus Theologiæ præceptis, ſita ſunt enim ante oculos. Nec rurſum de ijs leges ferre operæpretium eſt, quæ multũ à ratione diſcrepant: ea enim facilè apparent, nec magnoperè admonitionem & præcepta deſiderant. Quæ autem difficilia videntur eſſe, neque à multis intelligi poſſunt, de ijs eſt diligentius præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi diſſerentis exiſtimo, vt quæſtionem, quã verſaturus eſt, ſæpè deſpiciat, & idem tidem interroget se, cuius generis illa ſit. Aliter nanque quæſtiones illæ finiẽdæ ſunt, quæ naturæ & diſciplinę ordine in Theologiã veniunt, aliter quas humani ingenij vel imbecillitas vel certè malitia mouet. Nec eodẽ modo diſſerendũ eſt de ijs, quę quęrimus vt exponamus, ac de alijs, quæ quæruntur vt demonſtremus. Longeq; diuerſa inſtituit diſputatio de naturali ac ſupernaturali qõne, alijq; loci Theologici ſunt huic atq; illi accommodandi. Nã cognitionis actionisq; qõnes, vt aliàs diximus, eodẽ ferè modo exq; eiſdem locis tractandę & soluendæ ſunt.

Sed cùm vniuſcuiuſq; genus quęſtionis diligẽter inueſtigandum eſt, tum illud maxime, an prẽter fidem illa ſit, an potius ad fidem religionemque pertineat. Cum his porrò, qui in fidei quęſtione errant, velis equisq;, vt dicitur, decertandum eſt, cum alijs verò qui de his cõtrouerſantur, in quibus ſalua fide decipi, errare, labi homines poſſunt, pugnare quidem, quod aliàs monui Theologi & poſſunt & quandoq; etiam debent, ſed cruẽta pugna illis omnino interdicta eſt. Quàm ridiculũ eſt enim neruos omneis corporis & animi intendere in ea quęſtione ſoluenda, cuius inſciẽtia nihil periculi habet, error nihil habet criminis? Sed in toto hoc poſteriori quęſtionum genere quàm magna Theologo ſit adhibẽda moderatio, in octauo & nono libris non indiligenter expoſui. Hic dico quantum propoſito ac formularũ breuitati satis eſt, reliqua illinc petentur. Non enim mihi libet eadem hoc tẽ-

pore &

pore & loco resumere. Illud huius loci & tpis est theolo gũ admonere, vt nõ stultas modò qõnes & genealogias & cõtẽtiones & pugnas legis deuitet, quę sunt interdũ quo que noxię, verũ ẽt inutiles quascunq; & vanas, q̃ theolo go nequeũt in vsũ aut cognitionis aut actionis accersiri.

In com. epist. ad Tit. ca. 3.

In his Hieronymus illas quęstiones cẽsẽt, quot ne annos vixerit Mathusalẽ? Quoto ętatis sue anno Salomon sortitus sit coniugium? ne forsitan Roboam vndecimo ętatis illius anno natus esse credatur. In epistola quoq; ad Vitalem, cum posteriori harum dupliciter respondis set, ad extremũ ait, Apostolum de istiusmodi interdicere quęstionibus. Et post pauca, Relege, inquit, omnes & ve teris & noui Testamenti libros, & tantam annorum re peries dissonantiã & numerum inter Iudam & Israẽl, id est, inter regnum vtrumque confusum, vt huiuscemodi hærere quæstionibus nõ tam studiosi hominis, quàm o tiosi esse videatur. At benè habet, quod non dixit attin gere, sed hęrere. Nam si id genus quæstiones breuiter ex ponere otiosum & inutile est, non ego solùm, qui in supe riore libro multas eiusmodi explicui, sed Augustinus ac Hieronymus quoque ipse arguẽtur. Nõ est igitur immo randum in huiusmodi quęstionibus minimè necessarijs, licet ad veritatem historię sacræ quodammodo spectare videãtur, sed cùm in omni disputatione, tũ magis in ea, quæ ad fidẽ & salutẽ nihil attinet, exercẽda est facilitas q̃dã, ne si hisce rebus differendis diu ac multũ hęremus, in morositatẽ inutilẽ & odiosam incidamus. At D. Aug. superuacaneũ esse existimauit quærere, vbi & qũo sit in cœlo corpus dominicũ. Sed de fide & symbolo, licet co rã synodi patribus, ad nouitios tñ doctrinã instituebat. Alioqui Caietanus, quem vnũ nostræ familiæ nõ inge nio solum & eruditione præstantissimum audeo dicere, sed in huius generis quęstionibus excitandis modestissi mum, nõ est veritus, quum sacras literas interpretaretur, eã rem quærere paucisq; etiam explicare. At idem Au gustinus eas qõnes nullo modo patitur, quas ex ægritu dine animi dicit existere. Ecquid faciebat Deus ante quam faceret cœlũ & terram? Ecquid ei venit in mentẽ,

De fi. & Sym. c. 6.

Li. 11. cẽ. cap. 30.

vt ali-

vt aliquid faceret, quum antea nunquam aliquid fecerit? Sed pœnitentiam agens, cõfitensq; peccata vix ægrè fert quæstiones necessarias, nedum minùs vtiles, curiosas, importunas. Non itaque eadem disputandi regula theologo præscribenda est cum in gymnasio certat, & cum in cubili, aut etiam in templo luget.

Sed regula hęc erit & rationi, & sanctorum auctoritati maximè consentanea, vt omnis theologus de re supernaturali disputaturus, (nam hæc illi propria disputatio est,) nomẽ theologiæ secũ ipse reputet, titulũ suũ, hoc est, theologi frequenter legat, quęrat à se non semel, sed sæpius, quorsũ cœperit disputare, sciatque nullã illi quęstionẽ ascisc̃edã, nisi quæ ad verã, quæ supra naturã est, Christi, apostolorũ & prophetarũ philosophiã referatur. Huius.n. præcepti quidã immemores innumeris quæstionibus præsertim dialecticis, physicis, & metaphysicis explicãdis importunissimi longissimiq; fuerũt. Nemo aũt est lõgus, qui materiæ immoratur, si aliquid accersit atq; attrahit, quod suo videlicet instituto congruẽs cõsẽtiẽsq; sit. Nec tñ quęstiones istas quãuis nõ adeò necessarias exterminãdas puto. Est.n. animorũ ingeniorũq; exercitatio quædam nõ modo adaminis plena, sed ẽt ad Theologiã scholæ valde vtilis. Nã quod Aug. ait, nihil ad se pertinere, vtrum cœlũ sicut sphæra vndiq; concludat terrã in media mũdi mole libratã, an eã ex vna parte desuper velut discus operiat? Item, an stet cœlũ an potius moueatur, hoc vel in Manichæorum inuidiã & odiũ dicit, qui similes multas quęstiones se à magistro didicisse iactabant: vel illos certè reprehendit, qui iis excitandis & soluendis quæstionibus multum prolixa & rebus salubribus impẽdenda tẽporum spatia occuparent: illius enim verbis libenter vtimur. Cæterũ quasi præteriens, id genus quęstiones ipse soluit, quibus tamẽ, (vt ait,) ineũdis atq; tractandis neq; episcopo tẽporis satis erat, neq; illis, quos ad salutẽ & sãctæ ecclesię necessariã vtilitatẽ cupiebat informari. Nec dissimile huic est, q̃ Augustinus idẽ curiosissimas Dioscori quæstiones reprehendit: & scribit tamẽ, se nõ idcirco ea dicere, qa istiusmodi discũtur, sed qa vano

Nota regulam.

Hoc

De genesi ad literam li. 2 cap. 9. & 10.

Epi. 56.

fine diſcuntur. Ita reſpondit quibuſdam earum breuiter,
Nota alijs vel prolixè. Ego verò ſi ab amico eſsẽ de rebus eiuſmodi interrogatus, aut diſſimulanter præterirẽ, aut apertè etiã reſponſa negarẽ. Nec enim dignas eas quęſtiones cenſerẽ, quibus vel tantillũ tẽporis impartirer. Sed Auguſtinus erat vel in amicos liberalior, vel in Dioſcorum
Lib. de ordine 2. c. 16. indulgentior. Quorſum hæc? Vt intelligant ij, qui ſcholę perpetuã inuidiã cõflant, cõtrouerſias circa Ariſtotelem exortas non eſſe diſquiſitione Theologi indignas, ſi quæ in Cicerone ambigua erant, ea non eſt dedignatus explicare Auguſtinus. Quid? Quòd is ipſe neſcientẽ quid ſit nihil, quid ĩformis materia, quid formatũ exanime, quid corpus, quid ſpecies in corpore, quid locus, quid tẽpus, quid in loco, quid ĩ tẽpore, quid motus ſecũdũ locũ, quid motus nõ ſecũdũ locũ, quid ſtabilis motus, quid ſit æuũ, & quid ſit nec in loco eſſe nec nuſquã, & quid ſit præter tẽpus & sẽper eſſe: quid ſit & nuſquã eſſe & nuſquã non eſſe, & nunquã eſſe, & nũquã nõ eſſe, hæc, inquã, neſcientẽ nec de Deo, nec de aĩa ſua quicquam rectè aut quærere aut diſputare poſſe aſſeuerat? Nõ ſunt igitur quæſtiones iſtæ phyſicæ & metaphyſicę ab ſchola noſtra expellẽdæ, ne illę quidẽ, quę Eraſmo, cæteriſq; ſimilibus curioſæ ſonę phiſticæq; ẽt viſæ sũt. Sed de hoc alio loco pluribus. Nũc ad fidei quæſtionẽ redeo. Quę niſi thelogo in primis cõſtituta ſit, nihil ratione docere poteſt neque via. In hac igitur re vehementer elaborandum eſt, ſi in theologia quis ſit gradus veritatis ac falſitatis exquirimus. Id nimirũ vt theologiæ maximè propriũ eſt, ita eſt omniũ difficillimũ. Quare illud præſtare valet nemo, niſi perfectus cõsũmatuſq; theologus. Dixerit quiſpiã, Quid? Nõne sũt notę aliquæ, quibus quæſtiones fidei ſeiungi ab eis, quæ fidei nõ sũt, & internoſci poſſint? Sanè verò. Sed ne cuiuis contigit adire Corinthũ, nec ſunt iſta omniũ communia cõtritaq; pręcepta. Ac pertinet quidẽ ad omnẽ fidei quęſtionem cõſtituendã ſemper in prõptu habere eiuſmodi notas & quęſtionũ fidei quaſi indices: verũ ea magna omnino res eſt, egetq; doctrina & exercitatione nõ parua. Illas itaq;, ſi poterimus, proferemus: nec ita multo poſt,

ſed

sed pauca ante dicenda sunt. Fidei porrò quæstio bifariã intelligitur. Vna, quę immediatè ad fidem attinet, vt verè artinent omnia, quę deus ecclesię suæ aut verbo edidit, aut scripto. Altera, quæ mediate fidei est: cuiusmodi sunt omnes conclusionẽs, quas ordine disciplinę ex illis prioribus colligere, & diffinire possumus. Quæ, quoniam non in seipsis, sed in aliis tanquàm principijs reuelatę à Deo sunt, mediatè fidei dicuntur esse, & qui eas negat, Is fidem negare hoc modo dicitur. Atq; equidẽ illud etiã animaduerto, eas non abs re forsan quęstionẽs fidei vocari, quæ vehemẽter ad ecclesię doctrinã pertinent, fidei que sũt propter affinitatem appendices. Nõ q; aut ex ijs pendeat fides, aut ijs sublatis funditus illa tollatur: sed quòd affecta ægraq; sit, si harũ rerũ veritas labefiat, quæ illi hærent & adiunguntur. Oportet nempe in ecclesia sanã doctrinã esse, & verbum sanũ, vt Apostolus ait. Quemadmodum aũt morbi quidam lethales sunt, alij verò nõ interficiunt quidẽ hominẽ, sed afficiunt tamen valetudinẽ: sic errores quidam non fidẽ extingunt, sed obscurant: non euertunt, sed infirmant: morbumq; afferunt, non exitium. Sicut ergo quod saluti est noxium, vitæ id quoque noxium est: ita quodcunq; sanę doctrinę aduersatur, hoc fidei est etiam quodammodo aduersum. Ex quo intelligitur, quæstiones illas, quæ ad doctrinæ ecclesiasticæ sanitatẽ spectãt, ad fidem suo quodã modo spectare. Sed nos huius generis controuersias nõ in fide propriè, sed præter fidem esse dicimus. Nec qui in his errãt, eos in fide, sed præter fidem errare existimamus. Atque ita rebus his primò simpliciter collocatis, reliqua deinceps subtilius persequemur.

Fdei quæstio duplex.

1. ad Ti. 1. & 6. & 2. ad Ti. 1. & 4. & ad Tit. 1. et 2

Quibus notis quæstiones fidei Diiudicari possint. Caput septimum.

QVibus autem rationibus hanc diiudicandi facultatẽ assequi possimus, ne in constitutione causarũ fidei erremus, accuratè nunc & diligenter exponendum est. Et Cardinalis quidem Turrecremata libro 4. sum. eccle. paral. 2. ca. 9. septem gradus ordine ponit propositionum

Card. de Turrecremata

tam diu vixerint, quàm sancta scriptura testatur, & vtrũ proportione longioris ętatis filios sera pubertate gigne re cœperint. Vbi potuerit Mathusalẽ viuere, qui in arca nõ fuit, qui, sicut in pleriſq; codicibus & Græcis & Latinis numerantur anni, reperitur superuixisse diluuio: vel vtrũ paucioribus, qui rarisimi inueniuntur, potius credẽ dum sit, in quibus ita est numerus cõscriptus annorum, vt ante diluuium defunctus fuisse monstretur. Hactenus exempla Augustini posui. In hoc genere. D. Tho. 2. con. gen. c. 70. qõnem illã esse censet, An cęlũ animatũ sit, quã inter cęteros errores Origenis Hieronymus enumerat in epistola ad Auitũ, sed D. Thomę consentire videtur Augustinus in enchi. c. 57. Verum ne diutius lectorẽ demorer, de omni isto genere quęstionum quid sentiam, & quæ præcepta danda existimem, perbreuiter expenam.

Nulla Theologicæ quæstionis præcepta firma stabilia que tradi possunt, nisi ab ijs, qui in schola sese multum ac diu exercuerunt. Itaque propria est ea præceptio schola sticorum: quoniam eorum, qui scholam negligendã esse existimant, nulla idonea, exquisita, excellens, de Theologiæ quæstione disputatio est, tantum abest, vt harum rerum præceptores sint, quas nullo vsu habent cognitas. Admonebat me res, vt hoc quoque loco intermissionem scholasticæ Theologiæ, ne dicam interitum, deploraré, nisivererer, ne cùm de alijs academijs quererer, Hispaniã meam immodicè extollerem, in qua valde his temporibus scholæ Theologia viget. Sed apud nos etiam vidémus quibus extinctis Theologis quàm in paucis spes, quanto in paucioribus facultas, quàm in multis sit audacia. Nihil verò de me, de præceptore dicã libentius, qui academias Hispanas adeò insigniter ingenio suo & doctrina illustrauit, adeoq; nostris hominibus & spectabiles & amabiles reddidit, vt in eas certatim non confluxerint modò, sed irruperint. Quòd si ille Gallis Germanis atq; Italis scripsisset, quę erat hominis in disputãdo perspicuitas, elegantia & suauitas, nõ ita nunc apud eas gẽtes scholę studia iacerent. Nam ex eo credo quibusdam vsu venire, vt abhorreant à schola, quod inciderint in in-

culta

culta quædam & horrida de malis quæstionibus deterius vestigata, deterrimè etiam inuenta & concluſa. Sed agè his omiſſis id, quod inſtituimus, perſequamur. Nec tamẽ neceſſe eſt, vt res faciles separatim inſtruamus Theologiæ præceptis, ſita ſunt enim ante oculos. Nec rurſum de ijs leges ferre operæpretium eſt, quæ multũ à ratione diſcrepant; ea enim facilè apparent, nec magnoperè admonitionem & præcepta deſiderant. Quæ autem difficilia videntur eſſe, neque à multis intelligi poſſunt, de ijs eſt diligentius præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi differentis exiſtimo, vt quæſtionem, quã verſaturus eſt, ſæpè deſpiciat, & idem tidem interroget se, cuius generis illa ſit. Aliter nanque quæſtiones illæ finiẽdæ ſunt, quæ naturæ & diſciplinę ordine in Theologiã veniunt, aliter quas humani ingenij vel imbecillitas vel certè malitia mouet. Nec eodẽ modo differendũ eſt de ijs, quę quęrimus vt exponamus, ac de alijs, quæ quæruntur vt demonſtremus. Longeq; diuerſa inſtituit diſputatio de naturali ac ſupernaturali qõne, alijq; loci Theologici ſunt huic atq; illi accommodandi. Nã cognitionis actionisq; qõnes, vt aliàs diximus, eodẽ ferè modo exq; eiſdem locis tractandę & soluendæ ſunt.

Sed cùm vniuſcuiuſq; genus quęſtionis diligẽter inueſtigandum eſt, tum illud maxime, an prẽter fidem illa ſit, an potius ad fidem religionemque pertineat. Cum his porrò, qui in fidei quęſtione errant, velis equisq;, vt dicitur, decertandum eſt, cum alijs verò qui de his cõtrouerſantur, in quibus ſalua fide decipi, errare, labi homines poſſunt, pugnare quidem, quod aliàs monui Theologi & poſſunt & quandoq; etiam debent, ſed cruẽta pugna illis omnino interdicta eſt. Quàm ridiculũ eſt enim neruos omneis corporis & animi intendere in ea quęſtione soluenda, cuius inſciẽtia nihil periculi habet, error nihil habet criminis? Sed in toto hoc poſteriori quęſtionum genere quàm magna Theologo ſit adhibẽda moderatio, in octauo & nono libris non indiligenter expoſui. Hic dico quantum propoſito ac formularũ breuitati satis eſt, reliqua illinc petentur. Non enim mihi libet eadem hoc tẽ-

pore &

pore & loco resumere. Illud huius loci & tpis est theologũ admonere, vt nõ stultas modò qõnes & genealogias & cõtẽtiones & pugnas legis deuitet, quę sunt interdũ quoque noxię, verũ ẽt inutiles quascunq; & vanas, q̃ theologo nequeũt in vsũ aut cognitionis aut actionis accersiri.

In com. epist. ad Tit. ca. 3.

In his Hieronymus illas quęstiones cẽsẽt, quot ne annos vixerit Mathusalẽ? Quoto ętatis suę anno Salomon sortitus sit conjugium? ne forsitan Roboam vndecimo ętatis illius anno natus esse credatur. In epistola quoq; ad Vitalem, cum posteriori harum dupliciter respondisset, ad extremũ ait, Apostolum de istiusmodi interdicere quęstionibus. Et post pauca, Relege, inquit, omnes & veteris & noui Testamenti libros, & tantam annorum reperies dissonantiã & numerum inter Iudam & Israël, id est, inter regnum vtrumque confusum, vt huiuscemodi hærere quæstionibus nõ tam studiosi hominis, quàm otiosi esse videatur. At benè habet, quod non dixit attingere, sed hęrere. Nam si id genus quæstiones breuiter exponere otiosum & inutile est, non ego solùm, qui in superiore libro multas eiusmodi explicui, sed Augustinus ac Hieronymus quoque ipse arguẽtur. Nõ est igitur immorandum in huiusmodi quęstionibus minimè necessarijs, licet ad veritatem historię sacræ quodammodo spectare videãtur, sed cùm in omni disputatione, tũ magis in ea, quæ ad fidẽ & salutẽ nihil attinet, exercẽda est facilitas q̃dã, ne si hisce rebus differendis diu ac multũ hęremus, in morositatẽ inutilẽ & odiosam incidamus. At D. Aug. superuacaneũ esse existimauit quærere, vbi & qũo sit in cœlo corpus dominicũ. Sed de fide & symbolo, licet co-

De fi. & Sym. c. 6.

rã synodi patribus, ad nouitios tñ doctrinã instituebat. Alioqui Caietanus, quem vnũ nostræ familiæ nõ ingenio solum & eruditione præstantissimum audeo dicere, sed in huius generis quęstionibus excitandis modestissimum, nõ est veritus, quum sacras literas interpretaretur,

Li. II. cõ. cap. 30.

eã rem quærere paucisq; etiam explicare. At idem Augustinus eas qõnes nullo modo patitur, quas ex ægritudine animi dicit existere. Ecquid faciebat Deus antequam faceret cœlũ & terram? Ecquid ei venit in mentẽ,

vt ali-

vt aliquid faceret, quum antea nunquam aliquid fecerit? Sed pœnitentiam agens, cõfitensq; peccata vix ægrè fert quæstiones necessarias, nedum minùs vtiles, curiosas, importunas. Non itaque eadem disputandi regula theologo præscribenda est cum in gymnasio certat, & cum in cubili, aut etiam in templo luget.

Sed regula hęc erit & rationi, & sanctorum auctoritati maximè consentanea, vt omnis theologus de re supernaturali disputaturus, (nam hæc illi propria disputatio est,) nomẽ theologiæ secũ ipse reputet, titulũ suũ, hoc est, theologi frequenter legat, quęrat à se non semel, sed sæpius, quorsũ cœperit disputare, sciatque nullã illi quęstionẽ ascisccdã, nisi quæ ad verã, quæ supra naturã est, Christi, apostolorũ & prophetarũ philosophiã referatur. Huius.n. præcepti quidã immemores innumeris quæstionibus præsertim dialecticis, physicis, & metaphysicis explicãdis importunissimi longissimiq; fuerũt. Nemo aũt est lõgus, qui materiæ immoratur, si aliquid accersit atq; attrahit, quod suo videlicet instituto congruẽs cõsẽtiẽsq; sit. Nec tñ quęstiones istas quãuis nõ adeò necessarias exterminãdas puto. Est.n. animorũ ingeniorũq; exercitatio quædam nõ modo adaminis plena, sed ẽt ad Theologiã scholæ valde vtilis. Nã quod Aug. ait, nihil ad se pertinere, vtrum cœlũ sicut sphæra vndiq; concludat terrã in media mũdi mole libratã, an eã ex vna parte desuper velut discus operiat? Item, an stet cœlũ an potius moueatur, hoc vel in Manichæorum inuidiã & odiũ dicit, qui similes multas quęstiones se à magistro didicisse iactabant: vel illos certè reprehendit, qui iis excitandis & soluendis quæstionibus multum prolixa & rebus salubribus impẽdenda tẽporum spatia occuparent: illius enim verbis libenter vtimur. Cæterũ quasi præteriens, id genus quęstiones ipse soluit, quibus tamẽ, (vt ait,) ineũdis atq; tractandis neq; episcopo tẽporis satis erat, neq; illis, quos ad salutẽ & sãctæ ecclesię necessariã vtilitatẽ cupiebat informari. Nec dissimile huic est, q̃ Augustinus idẽ curiosissimas Dioscori quæstiones reprehendit: & scribit tamẽ, se nõ idcirco ea dicere, qa istiusmodi discũtur, sed qa vano

Nota regulam.

Hoc

De genesi ad literam li. 2 cap. 9. & 10.

Epi. 56.

fine discuntur. Ita respondit quibusdam earum breuiter,
Nota alijs vel prolixè. Ego verò si ab amico essẽ de rebus eiusmodi interrogatus, aut dissimulanter prætereirẽ, aut apertè etiã responsa negarẽ. Nec enim dignas eas quęstiones censerẽ, quibus vel tantillũ tẽporis impartirer. Sed Augustinus erat vel in amicos liberalior, vel in Dioscorum
Lib. de ordine 2. c. 16. indulgentior. Quorsum hæc? Vt intelligant ij, qui scholę perpetuã inuidiã cõflant, cõtrouersias circa Aristotelem exortas non esse disquisitione Theologi indignas, si quæ in Cicerone ambigua erant, ea non est dedignatus explicare Augustinus. Quid? Quòd is ipse nescientẽ quid sit nihil, quid iformis materia, quid formatũ exanime, quid corpus, quid species in corpore, quid locus, quid tẽpus, quid in loco, quid ĩ tẽpore, quid motus secũdũ locũ, quid motus nõ secũdũ locũ, quid stabilis motus, quid sit æuũ, & quid sit nec in loco esse nec nusquã, & quid sit præter tẽpus & sẽper esse: quid sit & nusquã esse & nusquã non esse, & nunquã esse, & nũquã nõ esse, hæc, inquã, nescientẽ nec de Deo, nec de aĩa sua quicquam rectè aut quærere aut disputare posse asseuerat? Nõ sunt igitur quæstiones istæ physicæ & metaphysicę ab schola nostra expellẽdæ, ne illę quidẽ, quę Erasmo, cæterisq; similibus curiosæ sophisticæq; ẽt visæ sũt. Sed de hoc alio loco pluribus. Nũc ad fidei quæstionẽ redeo. Quę nisi theologo in primis cõstituta sit, nihil ratione docere potest neque via. In hac igitur re vehementer elaborandum est, si in theologia quis sit gradus veritatis ac falsitatis exquirimus. Id nimirũ vt theologiæ maximè propriũ est, ita est omniũ difficillimũ. Quare illud præstare valet nemo, nisi perfectus cõsũmatusq; theologus. Dixerit quispiã, Quid? Nõne sũt notę aliquæ, quibus quæstiones fidei seiungi ab eis, quæ fidei nõ sũt, & internosci possint? Sanè verò. Sed ne cuiuis contigit adire Corinthũ, nec sunt ista omniũ communia cõtritaq; precepta. Ac pertinet quidẽ ad omnẽ fidei quęstionem cõstituendã semper in prõptu habere eiusmodi notas & quęstionũ fidei quasi indices: verũ ea magna omnino res est, egetq; doctrina & exercitatione nõ parua. Illas itaq;, si poterimus, proferemus: nec ita multo post,

sed

ſed pauca ante dicenda ſunt. Fidei porrò quæſtio bifariã intelligitur. Vna, quę immediatè ad fidem attinet, vt verè artinent omnia, quę deus eccleſię ſuæ aut verbo edidit, aut ſcripto. Altera, quæ mediate fidei eſt: cuiuſmodi ſunt omnes concluſionẽs, quas ordine diſciplinę ex illis prioribus colligere, & diffinire poſſumus. Quæ, quoniam non in ſeipſis, ſed in aliis tanquàm principijs reuelatę à Deo ſunt, mediatè fidei dicuntur eſſe, & qui eas negat, Is fidem negare hoc modo dicitur. Atq; equidẽ illud etiã animaduerto, eas non abs re forſan quęſtionẽs fidei vocari, quæ vehemẽter ad eccleſię doctrinã pertinent, fidei que sũt propter affinitatem appendices. Nõ q, aut ex ijs pendeat fides, aut ijs ſublatis funditus illa tollatur: ſed quòd affecta ægraq; ſit, ſi harũ rerũ veritas labefiat, quæ illi hærent & adiunguntur. Oportet nempe in eccleſia ſanã doctrinã eſſe, & verbum sanũ, vt Apoſtolus ait. Quemadmodum aũt morbi quidam lethales sunt, alij verò nõ interficiunt quidẽ hominẽ, ſed afficiunt tamen valetudinẽ: ſic errores quidam non fidẽ extingunt, ſed obſcurant: non euertunt, ſed infirmant: morbumque afferunt, non exitium. Sicut ergo quod ſaluti eſt noxium, vitæ id quoque noxium eſt: ita quodcunq; ſanę doctrinę aduerſatur, hoc fidei eſt etiam quodammodo aduerſum. Ex quo intelligitur, quæſtiones illas, quæ ad doctrinæ eccleſiaſticæ ſanitatẽ ſpectãt, ad fidem ſuo quodã modo ſpectare. Sed nos huius generis controuerſias nõ in fide propriè, ſed præter fidem eſſe dicimus. Nec qui in his errãt, eos in fide, ſed præter fidem errare exiſtimamus. Atque ita rebus his primò ſimpliciter collocatis, reliqua deinceps subtilius perſequemur.

Fdei quæſtio duplex.

1. ad Ti. 1. & 6. & 2. ad Ti. 1. & 4. & ad Tit. 1. et 2

Quibus notis quæſtiones fidei Diiudicari poſſint. Caput ſeptimum.

QVibus autem rationibus hanc diiudicandi facultatẽ aſſequi poſſimus, ne in conſtitutione cauſarũ fidei erremus, accuratè nunc & diligenter exponendum eſt. Et Cardinalis quidem Turrecremata libro 4. sũm. eccle. paral. 2. ca. 9. septem gradus ordine ponit propoſi-

Card. de Turrecremata

tionũ catholicarũ, quæ eædẽ, cũ in disputãdi cõtrouersiã disceptationẽq; vocantur, quæstiones fidei dicuntur.

Primus earum est, quæ in libris sacris habẽtur expressæ. Secundus earum, quæ ex hisce per certam & necessariam consecutionem fiunt. Tertius earum, quæ verbo tenus Christus Apostolis, Apostoli ecclesiæ tradiderunt. Quartus earum, quæ in conciliis vniuersalibus definitæ sunt. Quintus earum, quæ a sede apostolica sunt, fidelibus ad credendum propositę. Sextus illarum, quæ de fide & refutatione hæresum sancti doctores, vna mente vnaque voce docuerunt. Septimus illarum est, quæ ex tertio, quarto, quinto, & sexto generibus, consecutione firma & necessaria deriuantur. Ex quibus capite sequenti, distinguit etiam septem genera hęreticarum propositionum, quæ septem illis generibus propositionum fidei repugnant. At verò more iurisperitorum ista sunt tradita, quæ fortasse minutius in tenuissimas particulas concidũtur. Nobis tamen, qui docendi cõpendiariam viam & rationem profitemur, ad breuiorem numerum & absolutã quandam disciplinæ formulam redigenda sunt omnia. Cùm igitur veritas fidei, (vt paulò antè diximus,) bipartita sit: & hæc ad fidem mediatè, illa immediatè pertineat, necesse est, duos gradus propositionum fidei generales statim à principio collocare. Prior earum erit, quæ Theologiæ legitima principia sunt, cuiusmodicunq; sint illa, siue primaria, siue secundaria, hoc est, ea omnia, quæ deus in se ipsis ecclesiæ reuelauit. Posterior verò gradus harum erit, quæ ex prioribus illis necessario colliguntur. Hoc enim genus conclusionum, vt cum rebus fidei colligatum, ad fidem etiam spectat. Ratio enim connexi, quũ concesseris superius, cogit inferius concedere: & quum inferius negaris, superius item negare cogit. Rursum in superiore illo gradu duos intelligimus, vnum earum propositionum fidei, quas in libris canonicis sacri auctores scriptas reliquere. Alterum earum, quas verbo traditas ecclesia, vt crederet, à Christo & Apostolis accepit. In posteriore itidem gradu duo genera intelliguntur. Vnum conclusionum eiusmodi, quæ è principijs solùm fidei

1 2 3 4 5 6 7

Duo gradus propositionum fidei.

fidei naſcuntur. Alterum earum, quas non fides sola conficit ſine externarum diſciplinarum adiutorio, sed aſcitis aut vno principio aut pluribus naturæ ratione cognitis. Atque hę quidem tametſi non eodem loco & gradu, omnes tamen ſimpliciter & ſine additaměto quæſtiones fidei vocari poſſunt, nempè cùm ex vtriſque fidei veritas pendeat, cum vtrisq; cõiuncta & copulata ſit. Nam quæſtiones illæ quaſi fidei appendices, quod nuper, & quid dico nuper? immo verò planè paulo ante dicebam, fidei quodammodo sunt, non ſimpliciter. Nec enim ſic fidei adhæreſcunt, vt separari ab illa non queant. Aegrotat sanè, vt ita dicam, in earum errore fides: non perit.

Sed quoniam ſcripturæ ſacrę natiua & germana sẽſa obſcura interdum & implicata sunt, nec semper exploratum eſt & cognitum, quænã illa ſint, quæ ſine scripto Apoſtoli memoriæ prodiderunt, ſæpè etiam impeditum eſt, & quaſi tenebris circunfuſum, an concluſio controuerſa neceſſariò è rebus fidei ducatur: id nos modò expedire atq; explanare cupimus, quibus notis & ſignis cognoſci ac diſtingui poſſit veritas fidei, tum illa quæ in ſacris scripta libris eſt: tum, quæ eſt verbo ab Apoſtolis tradita: tum demum ea, quæ ex harum vel altera vel vtraque conficitur. Eò verò ſtudioſius hoc negotium ſuſcipimus, q̃ non modò ſcholæ Theologis vtiliſſimum fore intelligimus, sed illis etiam maximè neceſſarium, quibus Apoſtolica sedes fidei cognitionem & cenſuram impoſuit. Non.n. parum in se habet fructus certa conſtansq; ars in Theologia differendi: nec ſine hac arte eorum errores ęquabiliter notari poſſunt, qui à fide Chriſti & antiqua eccleſię inſtitutione deſcilcunt. Contrariorum.n. quod à Philoſophis verè dicitur, eadem eſt diſciplina. Quare ſi veritates fidei catholicę conſtituimus, errores aduerſos pariter deſignamus. Age ergo conferamus pedem, vt aiunt, & ad rem propius accedamus.

De rebus perſpicuis, (vt dixi) nihil pręcipi oportet. Itaque ſi ſcripturæ diuinæ locus, (vt inde ordiamur) planum & apertum habet senſum, vel ex cõtextu, vel ex alio eiuſdẽ ſcripturæ loco, vel ex verborum ipſorum clara lu-

ce,nullum noſtrũ p̃ceptum eſt . Ipſe.n.apertus ſcripturę ſenſus certũ præ ſe fert catholicæ veritatis indiciũ. Quò fit,vt Lutheranorũ plerasq; hæreſes theologusvel medio criter ſcripturæ diuinæ sẽſis imbutus perfacilè denotet. Nullũ quippè negotiũ eſt eos errores inurere,qui ſcripturæ manifeſtò repugnãt. Vt illi,Eccleſiam vniuerſalem in fide errare poſſe. Itẽ, Humanas oẽs actiones criminoſas eſſe.Itẽ,Triſtitiã de peccatis nõ eſſe neceſſariã,ſed inutilẽ.Multi deniq; alij,quos cõmemorare lõgum eſt . At.n. de ſcriptura ſacra dicta hæc intelligi volumus , quã eſſe canonicã cõſtanter ſit ab eccleſia diffinitum.Nã , quemadmodum in ſecundo libro docuimus,libellũ Baruch nõ adeò exploratè & firmiter in ſacrorum numero eccleſia repoſuit,vt aut illũ eſſe ſacrũ fidei catholicæ veritas expedita ſit,aut nõ eſſe ſacrum hęreſis expedita ſit. Libellus ergo iſte ſiue quilibet alius , qui in qõnem citra crimen hæreſeos vocari poſſit, quantumuis clara & aperta inferat ſenſu,nõ ſtatim efficiet certas atq; conſtantes catholicę fidei veritates. Sed trãſeamus ad alia,& in rerum dificiliorum iudicio è ſuperioribus libris ſumma quæque carpamus. Ex eo.n.tp̃e hæc res elaborata eſt, ex quo locorum Theologicorum firmitudinem conſtituimus.

Librum Baruch è ſacris eximere erroneũ eſſe dixi : hæreticũ neque tunc auſus ſum neq; modo audeo dicere

Sit igitur prima præceptio. Cùm ſcripturæ diuinæ ſenſus fuerit obſcurus,tunc eccleſiæ intelligentia eadem eſt germana ſcripturæ intelligentia: ex qua habebitur, crepet licèt hęreticus,& catholicæ veritatis inſigne certum, & ad probãdas Theologiæ cõcluſiones certi eius, quem exquirimus,argumenti delectus. Si.n.eccleſia certiſſimũ ius habet diſcernendi verba dei à verbis hoĩum, vt in ſecundo libro nobis conſtitutum eſt, habebit quoq; idem ius, vt in verbis ipſis ſenſum dei ab hominum ſenſu diſcernat. Niſi credimus perinde ſcripturã eccleſiæ, vt Ptolomæo Aegyptijsq; conceſſam: vel certè vt nunc eſt conceſſa Iudæis , quos ſcriniarios eccleſię Chriſti Auguſtinus non ineleganter appellauit . Scimus autem vtrumq; depoſitum eccleſiæ cõmiſſum , vt vtrunq; etiã perpetua fide conſeruet reddatq; ſimul,quas accepit , & ſcripturã & ſcripturæ intelligentiam. Spiritus meus, (inquit) qui

Contra Fauſtum lib.

Iſa.59.

eſt

est in te,& verba mea,quæ posui in ore tuo non recedent de ore tuo,& de ore seminis tui, amodò & vsq; in sempiternum.Ambas igit̃ res Christi ecclesia custodit, custodietq; semper & verbum,& spiritum verbi.Item, Christus spiritũ veritatis promisit ecclesiæ, qui cum illa maneret ęternus,eiq; oĩa suggereret, quæ illi à Christo sũt dicta.Itẽ,cùm verũ Dei Euangelium,qemadmodũ Hieronymus elegantissimè dixit,non in scripturis sit, sed in sensu,non in superficie,sed in medulla:non in verborum folijs,sed in radice rõnis:si ecclesia scripturã haberet, nõ aũt legitimum scripturæ sensum: nõ haberet profectò verum Dei Euãgelium, atq; adeò ne fidem Christi quidẽ, quæ sine vero Dei Euãgelio nõ est.Nec.n.ad verba fides, sed ad sensa refert̃. Alioqui & hęretici scripturas sine sẽsu loquuntur,& diabolus scripturas ẽt profert:sed in intelligentia falsa falsum Euangelium habẽt,certè non diuinum,sed humanũ,immo,qđ peius est,diabolcũ. Cùm verò inter catholicos & hæreticos non de scriptura, sed de sensu plurima controuersia sit, si ecclesiæ interpretatio non est certa intelligẽdi norma, ecquis erit illiusmodi cõtrouersiæ iudex? Sensum.n.suũ pro suavirili quisq; defendet. Quòd si in exploranda scripturę intelligentia nullus est ecclesiæ certus iudex, audeo dicere Rempub. fuisse nullã stultiùs constitutã. Nullum.n.dissidiorum futurum finẽ,consensionẽ fidelium nullã, nullã fidei vnitatem.Qua sublata,non charitas modò & pax,sed fides ẽt ipsa penitus tollitur, atq; ipsum omnino ecclesię nomẽ. Quòd autem Apostolis Christus aperuit sensum, vt intelligerent scripturas, non id propter illos tantùm, sed multò etiam magis propter ecclesiam fecit.Ex quo intelligimus, Christum ecclesię suæ librum signatum perpetuò aperuisse. Scripturæ insuper intelligẽtiam Apostoli ecclesijs tradiderunt.Nam si non seusum, sed verba duntaxat tradidissent,non vtique prædicassent Euangelium omni creaturę:nec docuissent omnes gẽtes seruare quæ cunq; illis fuissent à Christo commendata.Qualis.n.Euangelij prædicatio, qualisue doctrina absq; intelligentia esset? Nempè, qualis aut puerorum aut psittacorum

Ioan. 14 15.et 16

In epist. ad Gala. cap. 1.

Vide lib. 3.c.2.& c.3.funda.4.

Luc. 24.

Apo.5.

Mat.28.

est,qui sine mente dant accipiuntq; sonum. At apostolicæ traditionis certior testis nemo est,quàm ecclesia. Nã quid acceperit, ecquis clarius euidentiusque testabitur, quàm ipsa,quæ accepit? Scripturæ igitur sensus ab Apostolis ecclesiæ traditus,penes ecclesiam est.

Præterea ecclesia colũna est & firmamentũ veritatis, at veritas verè & propriè in intellectu scripturæ est, in scriptura aũt impropriè tanquã in signo. Quẽadmodum vrina figuratè sana dr̃,cùm animal id sit, qd̃ est propriè sanũ. Si ergo ecclesia firmamentũ est veritatis,firmã certè habet ac certã earum cognitionẽ veritatum, quæ in sacris literis cõtinentur. Sed quid opus est plura? Iam.n. quartus superior liber cõprobauit verã fidelemq; omnẽ de ecclesiæ auctoritate snĩam. Ostensum est aũt multis & testimonijs & rõnibus,ecclesiam in fide errare non posse. Atqui nihil magis ad fidem attinet, q̃ diuinorum dictorũ vera cognitio & sensus. In ecclesia igitur explorata scripturæ intelligentia resĩdet,ex qua nimirũ intelligentia & cõpertum hr̃e possumus fidei catholicæ signũ, & eodẽ quoq; signo errores cõtrarios denotare. Sanè primæ huius præceptionis clarissimum exemplũ est in paradyso terrestri,in fictione Adæ de limo terræ,in Euæ formatione de costa Adæ,denique in tentatione serpentis. Quę omnia Origenistæ allegoricis, figuratisq; interpretationibus peruerterunt. Sed cùm ecclesia semper ea non figuratè dicta, sed propriè ad historiam acceperit, iure illos synodus sexta,actione vndecima, explosit.

Vide lib. 7.c.3.cõclu.5.

Secunda præceptio. In ecclesiæ nomine,non modo fidelium omnium concio intelligitur, verumetiam ecclesiæ pastores & doctores, præsertim in concilio congregati. Hæc ostensa nobis est libro 4. cap.4. conclu.4.& libro 5. cap.4. conclusione 3. Præceptionis verò huius exẽpla multa sunt,sed nos pauca ponemus. Illa Domini lege,Hoc facite in meam commemorationẽ,omnes semper ecclesiæ sacerdotes intellexere id præscribi, vt hoc idem ipsi facerent, quod & Iesus Christus tum faciebat, hoc est,vt eucharistiæ sacrificium offerrent. Nam post illa verba in persona Christi prolata,Vnde & memores, (inquiunt)

Lucæ.22.

(inquiunt) nos serui tui, &c. offerimus maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam sanctam, &c. Vvicleffistæ igitur, qui dixerunt, non esse fundatum in euangelio, quòd Christus missam ordinauerit, Lutherani item, ac multò etiam magis, qui negant in ecclesia Eucharistiæ sacrificium esse, iure à nobis hæretici habentur. Sed de hac re in hoc eodem libro posterius. Rursum, concilium Lateranense patrẽ & filium verè & propriè rem vnam eandẽque esse intellexit ex illo, Ego & pater vnum sumus. Ita in hoc Abbas Ioachimus damnatus est, qui hunc locũ non ad rei eiusdem & naturę vnitatem, sed ad consensionem voluntatis vnius retulisset. Pari enim errore illum alterum locum interpretabatur. Claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Præterea, Spiritum sanctum à filio procedere, concilium Ephesinum ex illo scripturę loco accepit, De meo accipiet: ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam esse subsistentem quidem, sed essentialiter verè ac per se humanum corpus informare, concilium Viennense, vt equidem sentio, ex eo loco habuit, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. In eo enim quòd Deus animam homini inspirasse dicitur, illam patres foris venisse interpretati sunt, quemadmodum flatus extrinsecus venit. Nõ itaq; spiritum hominis educi de materia, nec ab ipsa pẽdere, sed per se omnino subsistere. In eo autem q; per eundem spiritum factus est homo in animam viuentẽ, cognouere vtique illam corpus verè viuum efficere, atq; adeò formam substantialem esse humani corporis. Itẽ, hoc traxerunt ex illo, Nusquam enim angelos, sed semẽ Abrahę apprehendit. Si nanque animus hominis non esset corporis vera forma, parsq; omnino humanę naturæ, sed corpori, vt nauta naui, iuxta Platonis Origenisq; sententiam assisteret, sine dubio substantia esset, quòd ad naturæ conditionem attineret, separata, quam nos angelum nuncupamus. Quare Deus animam rationalem assumens, angelicam naturam assumpsisset.

Idem Synodus Ephesina. *Ioan.14.* *Ioan. 17* *Ioan.16.* *Ioan. 15.* *Gene. 2.* *Hebr.2.*

Hæc igitur & alia eiuſmodi, tametſi in ſcriptura obſcuriùs continentur, eccleſia tamen iure ſuo explicat, fidelibusq; ad credendum exponit. Quod dũ facit, ipſius decretũ non ſolùm non eſſe falſum, ſed etiã ſtabile, fixum ratumq; eſſe debet, perinde ac ſi in libris ſacris patentiùs haberetur. Paſtores ergo eccleſiaſtici, quos in Eccleſiæ voce cõmuniter intelligimus, cũ ſcripturæ certam conſtantemq; intelligentiam pręſcribunt, & abſolutam veritatis catholicæ exhibent formulam, & notas quoque certiſſimas, quibus hæreſes contrariæ dijudicentur.

Tertia pręceptio. Si ſedes Apoſtolica aliquem ſcripturæ ſenſum præfinierit, ille idem catholica veritas cẽſenda eſt. Quam ſanè præceptionem, niſi opinio nos fallit, diligentiſſimè in ſexto ſuperiore libro demonſtrauimus. Multis quippè ibi ac neceſſarijs argumentis addimus, ſedẽ Apoſtolicam in fidei iudicio labi non poſſe. Scripturarum verò interpretatio, quum in diſceptationem illæ veniunt, fidei iudicium eſt: non ergo in ſcripturarum intelligentia ſedes Apoſtolica errat, ſi eas ex præſcripto interpretatur. Nam ſi non conſtanti iudicio fixoque decreto, ſed ex opinione ſua quaſi prædiciens expoſuerit, id quod aliàs ſæpè dictum eſt, nihil cõſtituet omnino, quod certum exploratumq; ſit. Quare ſi tunc erret, ſcripturam vel parum aptè interpretãdo, vel in ſenſum etiam alienum detorquẽdo, nihil huic præceptioni obſtat. Quæ nõ omnia illa ſenſa præſtituit, quæ Pontifices è ſcriptura ſacra ad res, de quibus agebant, ſuadendas accerſierunt: ſed illa docet firmè eſſe tenenda, quę fidelibus à ſede apoſtolica præſtituũtur. Quibus autem ſignis ſedis Apoſtolicę conciliorumq; firma iudicia internoſcantur, in quinto libro explicatum eſt. Ac certè eiuſmodi iudicia, quæ in ſcriptura interpretanda verſantur, ad ſedem Apoſtolicam peculiariter attinere, adeò clarè hodie eſt in Clement. vni. de ſumma trinitate & fide cathol. diffinitum, vt minime ſit hæſitandum, quin Pontificis ſententia eadem, & Viennenſis concilij ſit. Quid? quòd claues habet Petrus, vt librum clauſum aperiat? Quid? quòd quęcunque ſoluerit in terris, erunt

Ca. 5. q. 4.

Matt. 16.

ſoluta

ſoluta & in cęlis? Quid?quòd ab initio conſtitutum eſt, vt ex ore eius gentes verbum euangelij & audirent & crederent?Quid? q; aduerſum hãc petrã ne portæ quidem inferi prævalere queãt?Quid? quòd pro ea orauit Chriſtus ne deficeret fides ipſius, quo fratrum vacillantẽ & nutantem fidem confirmaret? At quid ego ſtultus cõtra prouerbium vetus acta ago?& argutis minutiſq; interrogatiunculis quaſi aculeis lectorẽ pungo, atq; ea vt modo primumq; naſcentia edo,quæ in ſexto libro altiſſimis defixa radicibus vſq; adeò confirmata ſunt,vt nulla vnq; vi labefactari poſſint. Huius aũt præceptionis exẽplum habes in Extrauag.Benedicti vndecimi,cuius initiũ, Benedictus Deus in donis ſuis. Vbi pronunciat Pontifex, hæreticos eos fore, qui negauerint animas iuſtorum ſimulatq; è corpore exceſſerint, diuinam eſſentiam clarè videre:ſi nihil tamen habuerint quod pęnis purgatorijs antè expiãdum ſit. Hoc verò ſine dubio accepit ex illo, Id,quod in præſenti eſt momentaneum & leue, tribulationis noſtræ æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis aũt falſo errore ductus exiſtimaret,hanc operationem æternæ glorię aut ad pręſens mortalis vitæ tempus,aut ad futurum vniuerſale iudicium eſſe referendã, ſubiungit ſtatim Paulus,Scimus enim, q; ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationẽ ex Deo habemus domũ nõ manu factã æternã in cęlis. Ac ne quis rurſum aliter ęternã illã gloriã interpretaretur homini contingere, quã per clarã diuinę eſſentiæ viſionẽ,mox rem eandẽ apertius exponens ſubdit, Sciẽtes quoniam dum ſumus in hoc corpore,peregrinamur à domino,per fidem enim ambulabamus,& non per ſpeciẽ, audemus autẽ & bonã volũtatem habemus magis peregrinari a corpore,& pręſentes eſſe ad dominum.Quẽ locum D.Tho.quarto aduerſum gentes libro, præſſius vrget.Vbi quamuis & alia ſcripturæ teſtimonia referat,ſed ad meum ſenſum,immo ad ſyncerum,ſubtileq; iudiciũ, nullum aliud eſt hoc teſtimonio præſtantius, vt & illa fidei veritas cõprobari & cõtraria hæreſis refutari queat. Præclarè itaque mihi ſentire videor,ſi ſummũ Pontificẽ autumo,

Extrau.

2.Cor.4.

2.Cor.5.

Cap.16.

autumo, ex his ipsis Pauli verbis illud fidei dogma elicuisse. Ea igitur verba in falsum alium sensum peregrinumq; deflectere hæreticorum erit.

Quarta prçceptio. Cõsentiens eadem sanctorum omnium conspiransq; scripturarum intelligentia, ipsissima est fidei catholicæ veritas. Quæ præceptio in septimo li. c. 3. conclu. 5. adeò fusè lateq; & explicata exemplis & rationibus ac testimonijs confirmata est, vt ineptus ego sim, si quicquam in præsenti adijciam.

Quinta præceptio. Si ex Apostolorum traditione cõmunis ecclesiç vsus vnam quamlibet scripturç interpretationẽ præ se tulerit, ea vt fidei veritas tenenda est. Vt ecclesiç mos perpetuus expressit in illis verbis? Quæcũq; solueris super terram, erunt soluta & in cçlis, Petro Petriq́ue successoribus datam esse facultatem & soluẽdi vota, & relaxandi iuramenta. Qui hanc ecclesiæ facultatẽ inficiatus fuerit, is verè ac iure hæreticus iudicabitur. Atque hanc quoque præceptionem nec probare argumentis, nec exemplis illustrare debeo, propterea quod in 3. lib. illam vtrisque rebus patefeci.

Sexta prçceptio. Quodcunq; dogma fidei vel ecclesia habuerit, uel conciliũ auctoritate Pontificis roboratũ, uel ẽt summus ipse Pontifex fidelibus præscripserit, vel certè sancti oẽs cõcordissimè constãtissimeq; tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendũ est, vt cõtrariã sententiã, hæreticã sentiamus: quamuis nec apertè nec obscurè in scriptura sacra cõtineatur. Docui nimirũ in 3. lib. copiosius, dogmata fidei nõ è sola scriptura petẽda, sed ex apostolica traditione. Quæ vero Christi & Apostolorũ traditiones sint, non alia via & ratione melius inuestigari posse, q̃ ecclesia ipsa duce atq; magistra, superius non semel explanatũ est. Ecclesiæ porrò auctoritatẽ nõ modò omniũ fidelium cœtu consistere, verum etiã conciliorũ decretis, sedis Apostolicæ iudicio, sancto rũ doctorum consensione, superioribus quoq; libris expositũ est satis, vt arbitror, diligenter. Christi quippè Apostolorumq́ue doctrinam partim scripto partim verbo in ecclesiam descendisse, cum alias sæpè, tum fusius in ter-

Dogmata fidei non è sola scriptura petenda sunt, sed ex apostolica traditione.

tio li-

tio libro monstraui. Ostendi etiam sępissimè, nihil per se ad ecclesiæ fidē attinere, nisi quod Christo, & apostolis reuelantibus accepit. Cùm aūt neq; ecclesiæ neq; concilium, neq; sedes Apostolica, neq; sancti oēs simul possint in fidei iudicio falli, quēadmodū suis quæq; locis patefacta sunt, certè, quodcunq; nobis fidei dogma tradiderint, si in sacris literis nō habetur, Christo apostolisq; tradētibus in ecclesiā venit. Eodē itaq; gradu habendū, ac si pateter illud scriptura traderet. Omitto iā plura exēpla, hę resū notissimarū, quibus præceptionis huius nota inusta est. Nā in tertio libro exēpla sunt penè innumerabilia.

Septima prēceptio. Si vel ecclesia, vel concilium, vel sedes Apostolica, vel etiam sancti vna mente eademque voce aliquam Theologiæ conclusionem & confecerint & fidelibus etiā præscripserint, hęc veritas catholica ita censebitur, vt si esset per se à Christo reuelata: & ille qui aduersetur, æquè erit hęreticus, ac si sacris literis traditionibusve Apostolorum refragaretur. Conclusionem sanè Theologiæ hic appello eā propriè, quæ ex principijs huius facultatis certa & firma cōsecutione ducitur. Huius rei exēpla sunt in promptu vel plurima. Sexta synodus generalis duas esse in Christo volūtates, duasq; itē operationes collegit, tū ex illo, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis, tū ex eo quod Christus Deus est & homo perfectus. Concilium Lugdunen. sub Gregorio decimo, ratione quoq; Theologię constanti demoastrauit, Spiritum sanctum ex patre & filio, non tanquam ex duobus principijs sed tanquam ex vno, non duabus spirationibus, sed vna procedere. Pater siquidem & filius iuxta fidem sunt vnus Deus, vna potentia, vna sapientia, breuiter in omnibus vnum, in quibus non obuiat relationis oppositio, nec.n. aliter diuinæ naturæ vnitas in duabus personis seruari. potest. Cū itaque in spirando nulla sit à patre filij distinctio, sequitur patrem & filium nō esse duo principia Spiritussancti, sed vnum: quemadmodum nō sunt duo principia creaturę, sed vnum. Qua ex re intelligitur vtrumq; errasse vehementer, Erasmū nempè & Ambrosiū Catharinum: illum, qui hanc conclusionem nihil ad fidem pertinere

Quæ verò sit propositio theologica.

Matt. 26

Contra Erasmū, & Ambrosium Catharinum.

tinere credidit: hunc, qui eam, cùm sit Theologiæ ppriè
cõclusio, inter principia prima, hoc est, fidei articulos nu
Cõc. Lat. merauit. Itẽ conciliũ Lateranen. sub Innocentio tertio,
ratiocinatione Theologica aduersus Ioachinũ effecit, di
uinã essentiã nec genitã esse, nec generare. Rẽ videlicet
genitã & generantẽ realiter distingui oportere: quare si
essentia diuina generaret essentiã, ipsam à se nõ sola co-
Matt. 26 gitatione, sed re etiã esse distinctã. Itẽ patres ad vnũ oẽs
ex eo principio, Hoc est corpus meum, ratiocinati sunt,
conuersionem panis in corpus Christi fieri, sine qua nec
verborum illorũ veritatẽ poterant cõprehendere, nec cæ
tera, quæ fides catholica de vera ĩclusione corporis Chri
sti sub specie panis confitetur. Ita concilium Lateranen.
patrum veterum consensione cõstituit, panem in corpus
vinumq; in sanguinem transsubstantiari, sic. n. concilium
loquitur. Hac re cõstituta illa fuerunt cõsectaria, quæ cõ
cilium Constantiense decreuit, panem post consecra-
tionem nõ manere, atque adeò manere sine subiecto ac
cidentia. In mutatione quippè & conuersione quacun-
que, terminus, à quo mutatio & cõuersio initium sumit;
non manet. Quare si per consecrationis verba panis
transit in corpus, non vtique perstat ille, sed perstant acc.
Synodus dentia eius. Item synodus Cõplutensis Sixto quarto in
Complu Extraua. sua, corroborãte certo Theologię argumento;
tensis cõfecit ex illo Ioannis testimonio, Sicut misit me pater;
Io. 20. & ego mitto vos, quorum remiseritis peccata, remitten-
tur eis, & quorum retinueritis retenta sunt, non solum sa
cramenti pœnitentię institutionem haberi, sed confes-
sionis etiã prẽceptum. Id, quod nos in relectione de pœ-
nitentia euidentissimè deduximus. Inde ergo exempli hu
ius probatio petetur. Nã & reliqua delibamus, extremis-
que, (vt dicitur) digitis attingimus, quę latè longeq; diffu
sius in lectionibus olim quotidianis persecuti sumus.

Octaua prẽceptio. Si scholastici Theologi aliquam
itidẽ conclusionem firmam & stabilem vno ore omnes
statuerint, atq; vt certum Theologię decretum fidelibus
amplectendum, constanter & perpetuo docuerint, illam
vt catholicam veritatem fideles sanè amplectemur. Con
stituimus

ſtituimus autẽ(vt reor)hanc præceptionem in 8.li. firmiter & neceſſario:nec ad opinionẽ meam ſolùm,ſed planè ad veritatem. Ac fieri põt,vt aliorum iudicio errem, ſed meo ita prorſus exiſtimo.Chriſti igitur animã,ſtatim,vt eſt in corpore incluſa,Deum apertè vidiſſe,ſcholaſtici ad vnum omnes fidentiſſimè docẽt.Eam rem vnde ſibi perſuaſerint,nõ omnibus paſſim expeditum eſt. Sed ita eſſe minimè ambigitur, niſi quod Eraſmus in quæſtionẽ vocat. At quibus rationibus & teſtimonijs ea cõcluſio confecta ſit,poſterius explicabitur.Illud mõ ponimus,vniuerſos ſcholæ Theologos,in Theologiæ certis cõſtantibusq; decretis prẽfiniẽdis errare nõ poſſe, ſicut ne in fide quidem:,q; eorum error,error eſſet eccleſiæ,vtpotè quum ad cernendũ huius generis res non alios eccleſia quã Theologorũ oculos habeat, qui ſi fallerẽtur,totũ eccleſiæ corpus in ſuo facerent erroreverſari. At.n.(vt dixi)poſt ea, quæ 8.li. diſputata ſunt, nõ eſt operæpretium in hac re cõſtituenda elaborare.Sed ne quis ſit admiratus,cur cũ inter oẽs ferè Theologos cõſtet à meq; ipſo sæpè affirmatũ ſit,eiuſmodi cõcluſiones, quę ex fide p explicatam conſecutionẽ deriuãtur,Theologię propriè eſſe,nõ fidei, nũc ita confundã,quaſi Theologia & fides eadem virtus ſint.Si.n.error concluſionis Theologicę error fidei eſt, vt eſt re vera:ſi eã negare ſit hæreſis,ſequit̃,fidẽ atq; Theologiã ad eandẽ pertinere virtutem, quãdoquidẽ errores vtriq; facultati cõtrarij ad idem ptinent vitium.Sunt.n. vtriq; hæreſes.Sed nõ erit difficile ei,qui ſuperiora religet,hãc obterere cõtundereq; calumniã.Diximus.n.fidẽ, licet nõ immediatè, ſed verſari tñ circa eas cõcluſiones, quæ per euidentem & neceſſariã conſequentiam ex articulis fidei colliguntur. Quare neceſſe eſt, vt infidelitas mediatè quoq; circa concluſiones Theologiæ cõtrarias verſetur. Cùm autem ex huiuſmodi aduerſis erroribus non ægrotatio modo fidei, ſed etiam corruptio ſequat̃ fit,vt eorum & fidei ſit indirecta quidem & conſequens, ſed vera & naturalis repugnantia. Quãobrem eccleſia, ta metſi intelligit, eiuſmodi concluſiones non è fide ſolum,ſed,è principijs quoq; naturę pendere: tñ quia non

Chriſti anima ſtatim ab initio cõceptionis vidit Deum apertiſſimè.

putat,

putat, hominẽ rationalẽ ea, quę rationi perſpicua ſunt & manifeſta, negare: eum qui illas inficiatus ſit, hæreticum iudicat. Sumit. n. maximaq; ex cauſa ſumit, illum non in naturæ ratione, quæ erat euidens, ſed in fide claudicare. At verò ſi quis vel conſequentiã rerum aliàs perſpicuam ignoraret, vel principium etiã naturale, quod cum articulo fidei ad colligendã Theologiæ concluſionẽ ſumit, certe non eſſet hæreticus. Vt ſi homo indoctus, verbi cauſa, exiſtimaret hanc enunciationẽ eſſe falſam, Omnis homo eſt riſiuus, vnde quãuis crederet Chriſtum eſſe hominẽ, ideò arbitraretur eum poſſe ridere: hic profectò non eſſet propriè infidelis, ſed ſtultus, qui non per ſe ſuperna turali lumini, ſed naturali repugnaret. Verùm qm̃ eiuſmodi ſtultitia, quamuis per accidens, & indirectè, fidei tm̃ ex cõſequenti corrumpit deprauatq; iudicium, iure apud eccleſiã non in ſtultitia habetur, ſed in crimine. Atq; hæ mihi videntur præceptiones ſummæ atq; optimæ, in quibus tanquam inſignitæ notæ & catholicarum veritatum & hęreſum contrariarũ appareant. Si quis verò certiores melioresq; protulerit, ei ego magnam habebo gratiã. Quanquam erunt fortaſſe qui reprehendent communiter illi quidem omnia, quæ præter opinionem ſuam in bis libris meis animaduertent: ſeparatim autem in ſingulis ſi perſpicient quædam, in quibus vel à communi ego opinione, vel à clementię & lenitatis ſpecie diſcedo. Nã & pręceptionum tertię & poſtremæ acerba cuipiam forte ſeueraque iudicia videbuntur. Sed is primum rationes illas expendat velim, quibus in. 6. & 8. lib. vſi sumus ad duas has præceptiones corroborandas: modeſtiam quoque ac tẽperamentum, quo huius noſtri iudicij acerbitatem indulgenter etiã (niſi nos ſententia fallit) emoluimus. Deinde ſi tam indulgens in huius ſeculi temeriam inſolentiam eſſe vult, vt aſperior ei diſciplinæ correctio diſpliceat, obſecro videat, ne dum iudicum eccleſiaſticorum animos à ſerueritate & vehementia ad remiſſionem indulgentiamque traducit, non modò forum eccleſiæ relaxet, ſed vſque ad atrium licentię impudẽtiæ atque adeò intolerandæ explicet. Crudele eſt, fateor, il-

lud

lud,Vexat censura columbas, sed illud etiam dissolutum, Dat veniam coruis:vtrum verò hoc tempore & ætate pernicioſius,nõ facilè dixerim.Sed qñ eorũ errores, qui de ecclesiæ doctrina parũ rectè sentirent,nõ eodé gradu esse oẽs multis in locis perq̃ breuiter perstrinxi atque attigi: de his quoq; errorũ gradibus pauca dicãtur. Accepimus enim è cõcilio pręsertim Constan.alias propositiones hę reticas esse,alias erroneas,alias sapientes hæresim, alias temerarias,alias scandalosas,alias piarũ auriũ offensiuas.

Nota hos ſpecies propoſitionum.

De uarijs errorum gradibus,primumq; de hæresi,& hæretica propositione.Caput octauum.

PRius verò quàm istiusmodi propositionum genera notasque definio, illud explicandũ est, an omnia usu ad hæresim requirantur,quæ sunt ad hæreticum constituendum necessaria.Sunt enim auctores nobiles,qui existiment omnem propositionem hæresim esse,quæ fidei veritati repugnet, quamuis ab ignorante sine vlla pertinacia defendatur.Hæreticus aũt nisi sit pertinax nullo modo intelligitur.Huius autem opinionis suæ multas causas reddere conantur.Primam,quòd nisi ita esset,aliqua propositio ab vno affirmata,esset hęresis,ab alio nõ esset. Vt si homo doctus sciens contrarium in sacris libris cõtineri assereret Moysen non Iudęum fuisse, sed Aegyptium, tunc illam propositionem hæreticã esse hæsitari non potest.At si eadem inscitè ab aliquo homine rustico & idiota affirmaretur,hæretica nõ esset.Ita fieret, vt propositio ab afferẽte penderet,quod(vt inquiunt)quàm sit erroneum, vel mediocriter docto est manifestum. Si.n. propositio falsa est,à quocunque dicatur,semper erit falsa:ergo si est propositio hæretica,à quocunq; illa asseratur,semper erit hæretica.Alteram causam reddũt, quod veritas catholica non pendet ab asserente, vt veritas catholica sit.Nã siue Iudęus,siue Paganus,siue Christianus Deum esse vnum & trinum affirmet,illa certè assertio catholica est:ergo neq; cõtraria falsitas ex eo, à quo asseritur,hęresis sibi aut nomẽ,aut rationẽ vendicat:sed absolutè

Tunc aliquis hæreticus appellatur, cum pertinax fuerit.

lutè & per ſe eſt hęretica, quoniam abſolutè, & per ſe cũ catholica veritate pugnat. Cæteras cauſas, vel ego nõ intelligo, vel certè indignas iudico, vt à nobis referantur. Illa vehemẽtior apparet, quæ ab illis omittit, quod Theologi rogati, an propoſitio aliqua hæretica ſit, an nõ, ſimpliciter reſpõdẽt aut eſſe, aut nõ eſſe, nulla eius, qui aſſeruit, habita ratione. Noua autem res eſſet & inaudita, ſi Theologi propoſitiones eas, quarũ notæ quęruntur, deſignare nollent, niſi illis antè aſſerentiũ ingeniũ, conditio, doctrina, & culpa innoteſcerent. Hinc colligunt, oẽm propoſitionẽ, quę modo eſt hęretica, sẽper hæreticam fuiſſe: nec eccleſiã definitione ſua ex non hęretica hæreticã facere, ſed id quod re ipſa erat, ignoratum tamẽ & occultũ declarare. Hanc ſententiam Ocham tenuit. 1. para. dialogor. lib. 2. c. 11. & Cardinalis Turrecremata. li. 4. par. 2. ca 3. & Adria. 4. Sen. q. 1. de confeſſ. & Alphonſus Caſtro Zamorenſis lib. 1. de iuſta hęreti. puni. ca. 1. At auctores alii haud deteriores, mea quidẽ ſententia, nã meliores multi credunt, ab his longè diſſentiunt, in quibus eſt Caiet. 2. 2. q. 1. art. 1. Diuusque etiam Thomas prioris ad Corin. ca 11. lect. 4. Afferunt autem ad huius ſententiæ confirmationem argumenta plurima. Primum eſt, quòd Concilii Conſtan. diſtinguit propoſitiones hęreticas, erroneas, ſapientes hęreſim: quas res difficulter omnino ſecernemus, ſi omnis error in materia fidei eſt hęreſis, prius etiam quã deffiniatur ab eccleſia. Deinde. 24. q. 1. cap. quod autem & cap. Achatius. & 24. quęſt. 3. cap. notandum, dicuntur aliquæ hæreſes eſſe nouæ, aliquæ veteres, non ergo abſolutè ſineque vllo reſpectu aſſerentis hæreſis dici poteſt. Pręterea, ad hęretici rationem, quia hęreticus eſt, pertinacia requiritur: ergo de ratione hæreſis eſt pertinacia. Quemadmodum ſi cœnatum non niſi veſperi intelligimus, nec cęna quidem niſi veſpertina intelligetur, Ac certè ſicut a cãdore candidum, ita ab hæreſi nominatur hęreticus, quare qui hęreſim aſſerit, hæreticus ille eſt vt qui habet candorem eſt candidus. Quid enim abſurdius dici poteſt, quàm ueram fornicationem eſſe in eo qui non eſt fornicarius? Verum & proprium homicidium

Ocham Card. de turre crem ata.

Alphonſus de Caſtro.

Caietanus.

Hieronymus eodẽ modo loquitur in 3. cap. epiſto. ad Tit.

in eo,

in eo,qui non est homicida? Absurdum igitur etiam est, in eo uerè & propriè hæresim esse, qui non sit hæreticus. Adhęc,Hæresis est uitium non solum intellectus, sed etiam voluntatis,nempe crimen est, quod nisi uoluntate consentiente intelligi non potest, ubi ergo nullum est crimen,nullāve cordis aduersum fidem repugnantia, ibi ne ulla quidem hæresis est. Adde quòd actus fidei catholicæ non est,nisi assentiamus propositioni catholicę ab ecclesia definitæ,quamdiu enim res est ambigua, neque ecclesia alterutram cōtrouersiæ partem præfiniuit,neutrius opinionis assensus fidei catholicę,iudicium est. Qua ere intelligitur,non esse hæresim, nisi quis veritati catholicæ,quam ecclesia certo præscripsit,refragetur. Adde etiam;quòd veritatem catholicam appellare,quam nec ecclesia credendam proposuit, nec fideles per fidem infusā credunt,sed vnusquisque probabili opinione tenet,videtur à nomine quoque ipso veritatis catholicæ alienum. Atque opinionem,quę inficias iret,diuinas personas relationibus distingui,antequàm esset ab ecclesia diffinitum, nemo hæresim vocare auderet,nec veritatem catholicā, quæ aduersam sententiam tueretur.

Heresis est vitiū non solū Intellectus, sed etiā uolūtatis.

Mihi verò semper consilium fuit, omniū cōtrouersias, aut declinare omnino, aut paucis exponere. Itaq; si de hæresi propriè loquimur, nō dubito quin receptior crebiorq; sententia eadē verior sit:nēpè nō aliud exigi ad cōstituendū hęreticū,q̄ id,quo hæresis constituitur,hæresis quippe flagitiū in aliquo hoīe ē,illūq; denominat,in quo esse constiterit. Cuicunq; igitur hęresis nota verè,& iure inuri pōt,is verè iureq;erit hæreticus,id quod ex argumētis nūc positis quędā manifeste probant. Sed quemadmodū vrina improprie sana dicitur,quod signum est sanitatis, etiam si fallax aliquando sit, sic propositio in voce vel in scripto vocatur hæretica, quod signum hęresis esse soleat, quamuis interdum ab hęresi is, qui dixerit, excusetur,quia ignorans fuit. In quo sensu illorum opinio vera est, qui arbitrantur aliquam propositionem hæreticam esse tum etiam cum is,qui asserit,hęreticus non est. Vel loquuntur etiam de hęresi ex genere & obiecto.

Gen. 29. Vt si quispiam concubitum illum primum Iacob cũ Lia fornicarium appellaret, non quòd re vera fornicatio fuerit, sed quòd ex genere & natura talis sit, quãuis ignorantia interueniat. Verùm scholæ theologi, qui vocũ significatus pressius tenent, nec cõcubitũ Iacobi cũ Lia fornicationẽ esse dicunt, nec acceptionẽ rei alienæ, furtũ, nec cædẽ hominis homicidium, nisi quum & res aliena malè per iniuriã attrectatur, & homo iniquè cõtra ius occiditur. Maneat ergo perpetuumq; sit, si verã & propriã notur. Maneat ergo perpetuumq; sit, si verã & propriã no-

Vbi non est pertinacia ibi nõ est hæresis.

minis rõnem sequimur, hæresim non esse, cui pertinacia nõ est adiuncta, & oĩno cætera, sine quibus crimen hæreseos verè & propriè non constat. Nec si ad fidẽ illa ex se pertinent, quæ à Deo sunt ecclesiæ reuelata, quanquã in eorum fortè nos ignoratione versamur, cõtrarios statim errores hæreses iudicabimus. Non.n. si quispiã color albo cõtrarius est, protinus est ater: nec si aliquid liberalitati aduersatur, mox auaritiæ nomen habet. Sic igitur fiet ri põt, qđ paulò pòst demonstraturi sumus, vt ẽt in Christiano error aliquis sit fidei quodãmodo aduersus: nec hæresis tñ sit, vitiũ inter ea, quę fidei repugnant, vel maximum. Quẽadmodum autẽ (nã hoc exemplum ẽt atq; etiã premendum est) colori albo giluus, glaucus & pallidus cõtrarij sunt, imperfectè tñ: ita quidã etiã sunt Christianorum errores, qui, cùm inchoati sint & informes, hæreseos speciẽ nõ attingunt, licet ad eã ipsam q̃ proximè accedant. Quiaverò hęresis cũ fide nõ solum pugnat, sed summe maximeq; etiã pugnat, sequitur errorẽ tunc propriè heresim esse, quum nõ fidei materialiter sed formaliter aduersatur. Libet.n. hoc loco scholę verbis abuti. Sed experiar, & dicam, si potero, melius. Siquis fidelis in his, quę fidei sunt, vitiosè per inscitiã erret, & flagitiosè etiã catholicam vnam quamuis veritatem ignoret, ac dialecticorum legem quidẽ fidei contradicit, ad morum qúe etiam normam culpę mortalis reus est: sed nisi viuus vt dicitur, videnqúe pereat, hoc est, nisi prudens volens que se à catholico dogmate separet, nec facit sectam, nque hęresim admittit. Nondum enim simpliciter & absolute cũ fidei forma pugnat, si de pugna morali sermo sit

Nam

Nam de pugna dialectica nulla nobis qō nunc est. Sunt tñ eiusmodi errores, informationes, & inchoationes quę dam hęreticæ prauitatis, ad cuius speciem indirectè, vt imperfecta ad perfecta, rediguntur, quemadmodum hominis embrio homo quidā informis est & inchoatus: at non simpliciter homo, sed ſm quid. Non ergo si quispiā error fidei contrarius per ignorantiam, vel negligentiā vituperabilem fideli obrepit, illico hæresis nominabitur, quæ est summa quædam infidelitatis species, errorq; fidei catholicæ aduersus, non vtcunq;, sed perfectè, absolutè, formaliter. Perfecta verò hæc absoluta & formalis repugnantia, quum sit etiam moralis non modo dialecti-ca: ex obiecto & genere seorsum non accipitur, nisi subiecti quoq; & voluntatis humanę ratio habeatur. Ecquis enim nesciat morales actus ex dispari hominum statu, conditione, affectu, notitięq; varietate diuersa, varias itē nominationes speciesq; sortiri? Error igitur ille, Christus nō est verus Deus, tametsi in quocunq; cuiusq; cōditionis homine fidei repugnat, in Iudæo tñ infidelitas Iudaica est: in Pagano, paganica: in Christiano, hæretica. Nisi adeò loquendi imperiti simus, vt eiusmodi erroris culpā in Pagano hæresim appellemus. Apud nos ergo, qui multas & discrepantes infidelitatis species ex vario hoīum cultu ac professione distinguimus, nihil obstat, cur nō illiusmodi & rerū, & vocū genera ab asserentibus pendeant. Quibus rebus expositis facilè, vt opinor, intelligitur, mala hæresim rōne finiri, qđ sit error catholicæ veritati contrarius: quippe cùm ista finitio vna in omnes errores valeat, Iudæorū, Saracenorū, Paganorum, Hæreticorū. Sed hoc quidē sanè luculenter, vt ab hominibus definiendi peritis, à Theologis scholę dictū est, Hæresim esse eius, qui fidē professus fuerit, pertinacem errorē illi veritati manifestè contrarium, quę catholica certò sit. *Quid proprie sit hæresis.*

Contra hæresis finitionem, argumenta quædam.
Caput nonum.

AT enim vt hęc definitio illustrior appareat, quibusdam argumentis exploranda est. Primū. Christiana

Phylo Euseb. doctrina & institutũ est hęresis, vt auctor est Philo in libello de vita theoretica supplicũ apud Euse. lib. hist. eccle. 2. c. 17. at non ëst error, sed ipsa potius catholica veritas, &c. Deinde, Apostata à fide & religione Christiana catholicæ veritati apertè repugnat, quã semel professus est, nõ tñ est hęreticus. Pręterea, Ex verbis inordinatè prolatis (vt Hiero. ait) incurritur hęresis, sine errore ergo & pertinacia hoc crimen inuenit. Pręterea, Dubius in fide, infidelis est, de hæreti. c. 1. si ergo antea erãt Christianus, ex eiusmodi dubitatione efficietur hęreticus. Nihil. n. est in genere, quin in aliqua eius generis specie cõstitutum sit. Quòd si hęsitatio illa est hęresis, qui aũt hæsitat suspẽsus & incertus animi pendet, nulliq; rei oĩno assentitur: fit, vt hęresis sine errore aliqñ sit. Nã error veri tati repugnans assentionẽ habet. Adhæc, D. Tho. 1. p. q. 32. art. 4. docet, qđ opinari falsum circa ea, quę sunt nobis principaliter ex fide tradita, hoc ipso inducit hęresim, maximè si pertinacia adiungatur. Sine pertinacia igitur hęresis esse potest. Id, quod ecclesię vsus confirmat, q̃ ex vna actione adorãdi idola circuncidendiue puerum, hominem quasi hæreticum iudicat, non iudicatura, si ad hæresim pertinacia nimiaq; illa in errore perduratio exigeretur. Adde, q̃ incredulitas & duritia cordis, sine pertinacia esse non potest, discipuli ergo vndecim, quorum incredulitatem & duritiã cordis Dominus increpauit, habuerunt in errore pertinaciam. At error circa resurrectionis articulum, quem Dominus ipse manifestè prædixerat, fidei catholicæ apertè erat contrarius, quare si finitio illa vera & perfecta est, discipuli in hæreseos crimen incurrerẽt. Id si perabsurdum est, dicamus potius in ea definitione & supereſſe quicquam, & etiam abesse.

Dubius in fide hæreticus est.

D. Tho.

Mat. 16.

Hæc verò argumenta paucis quàm fieri poterit expediemus. Non. n. hoc loco nos de hæresi institutionem suscipimus, quæ nisi longissima oratione nullo modo absolueretur: sed quasi prætereuntes breuiter & circunscriptè explicare volumus, quidnam propriè hæresis sit, vnde quis sit hæreticus error eluceat, & quæ hęretica propositio, quam in voce vel scripto erroris hęretici

signum

signum esse, nemo, qui vir doctus sit, ignrorare potest.

Primum igitur, heresis Græcè, ab electione dicitur, vt auctor est Hierony. in 5. cap. epist. ad Gala. & in cap. 3. epist. ad Titum: Isidorus lib. 8 etymolog. cap. 3. D. Thomas 2. 2. q. 11. art. 1. & in 3. c. epistol. ad Titum. Græcã verò hanc vocẽ Latinus noui testamenti iuterpres interdũ seruat, quandoq; in sectam vertit, vt ad Gala. 5. vbi editio nostra in carnis operibus sectas habet, Græca habent hæreses. & Acto. 28. Iudæi, cùm Paulo inquiunt, Nã de secta hac notũ est nobis, & vbiq; ei contradr̃, hæresim Græcè Lucas dixit. Secta igitur & hæresis eadẽ res sunt, sed vt secta à sectando, sic hęræsis ab eligendo dr̃ ἀπὸ τοῦ αἱρέομαι, quod est, eligo. Deinde & illud animaduertẽdũ, nomen hæreseos apud Grẹcos veteres, & Latinos auctores generale esse, & vnamquamlibet sectam designare, vt Platonicam, Stoicam, Peripateticam. At Christiani scriptores contracto vocabulo hæresim nuncupãt sectam, & diuisionẽ, qua quis à cõi se ecclesię fide seiungit; priuatámq; opinionẽ eligens à catholica institutione discedit. Pręterea, & illud, licèt sit in promptu & multorum sermone terratur, cõmemorandum est tñ, doctrinã euangelicã propriè neq; hęresim, neq; sectã appellãdam. Tũ quia eã non sequimur ex electione nostra, nec enim cõmentum aut inuentũ nostrum est, sed habemus ex traditione diuina: vt non nobis sic an aliter opinandi optio detur, sed Deum quacunq; trahit retrahitq; sequamur. Tum etiam, quoniam euangelij doctrina semper catholica & vniuersalis fuit, ad oẽs ęquè pertinuit, omnesq; eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo & veritate rectè sentirent. Cùm ergo hęresis & secta priuatã quandã disciplinã sonent, quam sibi vnusquisq; pro suo arbitrio & eligit, & sequitur, nimirũ catholica disciplina hominibus ad vnum oĩbus à Deo tradita, nec secta nec hęresis vocanda est, quãlibet Philosophorum placita hęreses vocitẽtur. Auctores sunt Hieronymus in tertiũ cap. epist. ad Tit. Isidorus 8. lib. etymolog. cap. 3. Theophilactus in 2. ca. epist. ad Coloss. Tertullianus in lib. de prẹscriptionibus hærẽticorũ. Quod igitur Philo nostrã reli-

Ad 1. argum. 24. q. 3. cap. hæresis.

1. Cor. 11

Isidorus 8. etymo. Thomas 2. 2. q. 11. art. 1. ad 3.

Doctrinæ Euangelicæ non potest propriè appellari hæresis sicè secta.

Hiero. Isidorus. Theophilactus. Tertullianus.

religionem hęresim dicit, neq; in malã partẽ tñ, more illius ætatis facit. Sic. n. ferè ab hominibus appellabatur.

Ad 2. argum. At verò vtrum apostosia hęresis sit, magna doctissimorum dissensione certatur. Sylvester in ver. hęresis. 1. q. 2. affirmat, apostatam hęreticum propriè non esse. Sed in ver. apostata. §. 1. & 2. secum ipse, vt videtur, pugnat. Caieta. 2. 2. q. 11. art. 1. docet; quòd apostatę verè hęretici sunt, quia licèt non credant in Christum, vt ait, actu elicito, profitentur tamen eum charactere Christiano. In hęresim itaq; incidunt, cùm desciscant à fide catholica, quam professione tenebant. At in summa in ver. apostata. videtur cõtrà sentire inquiens, Apostasia peior est hęresi: vtpotè excedens ipsam totaliter tollendo fidem.

Card. de tur. Cre. Cardinalis Turrecremata in lib. 4. part. 2. cap. 13. apertè confirmat, apostatam hęreticum non esse. Quę eadẽ sen

D. Tho. tentia est D. Tho. 2. 2. q. 11. art. 1. & q. 12. ar. 1. ad tertium. vbi expressè dicit. apostasiam non importare determinatam speciem infidelitatis, sed recipere speciẽ à termino ad quem est motus recedentis à fide. Ac certe vsu è more loquendi sanctorum, hęreticus ille duntaxat est, qui post professionem Christianę fidei sub nomine Christiano,

August. doctrinę Christi resistit, vt Augusti. inquit. 18. de Ciuit. Dei. c. 15. & 16. lib. cap. 2. tradit, quòd Chan medius Noe filius nec in primitijs Israelitarũ, nec in plenitudine gentium tanquam se ab vtroque discernens & inter vtrunq; remanens, typus hæreticorum fuit. Atque Origenes in

Orig. tertium cap. epist. ad Tit. Hęreticus (inquit) est ille, qui Christo se credere profitetur, sed aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habeat traditio definitionis ecclesiasticę. Et ne singulorum verba referendo prolixi &

Ambro. molesti simus, Ambro. in. 3. cap. epist. ad Tit. Gregori. 5. mora. ca. 11. Beda in Lucæ. ca. 17. idem cũ Diuo Thoma & Augu. sentiunt, nec quisquam veterum in longissimis aduersum Iulianum disputationibus, eũ hæreticum, sed apostatam nominauit. Sed ne ratio quidem Diui Tom. pessima est: is enim, qui totam Christi doctrinam reijcit, nihil videtur eligere, sed penitus à fine discedere. Item, Apostasia motum quendam importat discedẽtis à fide:

motus

motus autem non habet ſpeciem à termino à quo, ſed à termino ad quem. Cùm ergo apoſtata ad Iudęorũ ſuperſtitionem, & errorẽ accedit, Iudaicæ infidelitatis reus eſt: cùm verò ad paganiſmum, paganicæ infidelitatis culpam contrahit. Quò fieret, vt apoſtaſia, ſi hæreſis eſt, in duabus ſpeciebus eiuſdem proximi generis collocaretur. Rectiùs ergo Diuus Thomas philoſophatur, cũ ait Apoſtaſiam nullam determinatam ſpeciẽ infidelitatis p̃ ſe ferre, ſed ad eã redigi & reduci, ad quam apoſtata acceſſit. Nam ex eo q̃ receſſit à Chriſtiana fide, apoſtaſia ſpeciem non habet, ſed circunſtantiam quandam aggrauantem, iuxta illud, Melius erat eis non cognoſcere viam iuſtitię, q̃ poſt agnitionẽ retrorſum cõuerti. Quo magis eos miror, qui in contrariam ſententiã verba D. Thomæ rationesq; deflectunt. Sed eorum argumenta videamus. D. Tho. 2. Pet. 2.

Vnum eſt, quòd hæreticus homo per multiplicationẽ hæreſum, hæreticus eſſe deſineret. Nã ſi in aliam & aliã hæreſim quotidie laberetur, quouſq; totam prorſus deſereret catholicam fidem, iam ex hęretico per augmentum hæreſum priore nomine amiſſo apoſtata fieret. Alterum argumentum eſt, quòd pœnæ in iure aduerſum hęreticos decretæ, apoſtatas etiam comprehẽdũt, id, quod non eſſet, ſi illi non eſſent hæretici: quum nulla lex canonica ſit, quæ in huiuſmodi apoſtatas animaduertat, niſi in hæreticis contineantur. Poſtremum argumentũ grauius eſt multò quàm cætera, quòd Bonifacius octauus apoſtatas hæreticos eſſe definierit in hæc verba, Contra Chriſtianos, qui ad ritum tranſierint Iudæorum, erit tãquam contra hęreticos procedendum. De her. in 6.

Sed primum argumentum non eſt difficile eludere. Quamlibet enim hæreſes cumulentur, ſi Chriſtũ homo ille generaliter profitetur, & ſub Chriſtiano vocabulo eius fidem impugnat, hęreticus ſemper erit, apoſtata nõ erit. At ubi primùm & Chriſti nomen & totam omnino religionem deſerere inſtituerit, apoſtata fit, & nomen hęreſeos amittit, non per hæreſim ſuperioribus adiectam, ſed per apoſtaſiam nouam, quę hæreſis nõ eſt: ſed maius aliquid hæreſi. Quis autem dubitat, minora per maiora

aboleri,& nominibus commutatis priora in posteriora transire? Dispositiones mutantur in habitus, & nomẽ dispositionis cessat. Scientia viatoris in scientiã comprehensoris vertitur,& scientia illa prior,fidesq; & fidei nomen eluitur. Incontinens incontinentijs sæpiùs iteratis prauus efficitur,& nomen illud vetus euanescit,aut certè in grauius aliud permutatur. Quapropter nihil est admirandum,si asserimus,hæreticum per apostasiam,quæ nouum crimen est,ab hęresi separatũ,multoq; grauius crimen q̃ hæresis,antiquũ nomen amittere & nouum cõparare,præsertim quum hæreticus apud veteres sanctos nõ ille apertus hostis sit,sed falsus propheta,qui venit in vestimentis ouium: leprosus item,qui dũ rectis praua permiscet,colorẽ sanũ maculis aspergit: Pharaonis magus, qui veritatis imaginẽ præ se ferens veritati resistit: fons deniq; & nubes sine aqua,arbor autumnalis,sydus errãs, quæ oĩa aquæ,fructus,lucis speciem obtendunt. Cũ ergo hæretici nomẽ generalẽ quandam Christi professionem connotet,non est absurdum,si cũ connotatio abest,absit quoq; hæretici vocabulum. Quemadmodũ si quis cęnã ad sequentem diem varijs poculis quàm maximè prosit varioq; item sermone produxerit, cœna iam illi mutato tempore in ientaculum aut prandium etiã conuertetur,nec propriè nomenclaturam priorem retinebit.

Quis hæreticus.

Matt. 7.

Exo. 7.

2. Pet. 2.

Secundum verò argumentum ita refellitur. Non est dubium,quin apostatæ in pœnas hæreticorum incurrãt. Id quod ab ineunte ecclesia perpetuò seruatum est,quẽadmodum ex Cypriani opusculis, vel maximè liquet. Falluntur autem in ea re plurimi: quòd omnes ecclesiæ leges à iuris voluminibus petendas esse existimant, in quæ vel Raymundus, vel Gratianus, vel quilibet alius decreta sanè quamplura congessit. Hinc enim Caietanus noster præceptum ieiunij quadragesimalis, quoniã in decretis pontificijs, quę passim circunferuntur, non apparet,vix potuit constituere,eodẽq; labore penè confectus est dum legẽ quęreret,qua clerici monasticã religionẽ professi,ad diuinas præscriptas preces exoluendũ astringerentur. Multæ sunt (mihi crede) ecclesiæ leges,

Multæ sunt Ec-

quas

quas non ſcriptura, ſed vſus inſeruit. Nec conciliorum atque Pontificum ſcripta omnia iuris contritum volumẽ cõplectitur. Apoſtatarum ergo pœnas ante Bonifacium octauũ mos eccleſię præſcripſerat. Sed quoniã quiſpiam dubitauit, illius dubitationem Pontifex in eo capite reſoluit, definiens nõ aliter aduerſum apoſtatas, quã contra hæreticos procedẽdum. Verũ è Pontificis verbis & diffinitione non habetur, apoſtatas hęreticos eſſe. Nã illa particula, tanquàm, ſimilitudinem rei aliquando, nõ ſemper veritatem affert. Cuius rei exempla non eſt opus in præſentia referre: quia in ſacris & profanis literis obuia ſunt plurima. At de hoc argumento, cũ nominis etiam controuerſiam habeat, nimis multa dicta ſunt.

cleſiæ leges, quas non ſcriptura, ſed vſus inſeruit.

Ad 3. arg.

Illud porrò teſtimonium, quod Hieronymi nomine ſcholæ Theologi iurisq; periti etiam terunt, Hieronymi non eſt, ſed à magiſtro ſenten. acceptum, Diuus Thomas cæteriq́ue deinceps, vt ſolet, vſurparunt. At, ſi illa Hieronymiana ad Damaſum epiſtola de trium hypoſtaſeon vocabulo accuratius relegatur, Diuus Hieronymus in ea potius ſententia eſt, vt exiſtimet è ſenſu non è verbis hæreſim ęſtimandam. Ecquid enim aliud ſibi vult, cum ita loquitur? Ab Arianorum preſulæ & Campenſibus trium hypoſtaſeon, nouellũ à me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentnr intelligi. Tres perſonas ſubſiſtẽtes (aiũt.) Reſpondemus, nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Et quia vocabula non edicimus, hæretici iudicamur. Et multa alia poſterius eiuſmodi, è quibus intelligas, Hieronymũ nihil ſibi in recta & ſana intelligentia à crimine hæreſeos timuiſſe, ſed nouam vocem, vbi venenum ſub melle latere ſuſpicabatur, reformidaſſe. Alioqui illud Hilarij Hieronymus legerat, de intelligentia hæreſis, non de ſcriptura orta eſt: & ſenſus, non ſermo fit crimen. Itaq; ex verbis inordinatè prolatis, in hęreſis ſuſpicionẽ incurrere fortaſſe poſſumus: in hęreſim, ſi error in fide abſit, nõ poſſumus. Quũ.n. fides in intellectu ſit, neceſſe eſt, infidelitatẽ, cuius ſpecies eſt hæreſis, in intellectu

Hiero.

tellectu quoq; esse. Item, veritati nihil contrarium est, nisi error: quum ergo hæresis fidei veritati aduersetur, sine dubio est error, Sed quoniam interdum legislatores & iudices iuris fictione & præsumptione in foro exteriori crimina persequuntur, dicta, factaq; externa, quæ hęresim testari solent, & hæreses vocant, & pro hæresibus puniũt. Quemadmodũ & in eos, qui foris deserunt fidem, operevè externo cultum idolo exhibent, quanuis ex metu id faciant, perinde animaduertunt, ac si interiùs à fide religione desciuissent. Sed quod ad voces attinet, nihil moror. Nã sicut externa testatio & professio fidei interdum fides nuncupatur, ita etiã externa testatio hæresis eandẽ quoq; nomenclaturam habet. Rerum quippe signa & imagines rerum sæpè nominibus appellãtur. Quo modo proucrbiũ illud vetus atq; laudatũ, cui ego vix unquã sum assensus, verum est in sermone vulgari, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. At sermone proprio, vt diximus, hęresis apud Christianos error est eius, qui fidem Christi generaliter se habere profitetur: nec tñ verã hẽt. Sed. n. de rebus ipsis eos, qui fidei & religionis iudiciũ exercent, admonendos puraui, vt non eodem modo dictorũ ac factorum iudicia faciant. In factis sanè, quæ ipsa per se terra ac flagitiosa sunt, nihil est periculi, si ritu Iudaico circuncidentem aut idolo dæmoni ve sacra facientẽ pęnis hæreticorum mulctent. Tametsi non sum nescius, viris & Theologię & iuris peritissimis placuisse, id quod mihi ipsi non displicet, vt qm̃ illiusmodi homines non sunt aut hæretici, aut apostatæ, nisi iuris fictione & p̃sumptione probabili, iudices fidei in ea ipsa quidem externa flagitia studiosè nimis ac diligẽter inquirãt, nũ reuera ex interiori infidelitate proficiscant̃, & prodeant. Quòd si cõstiterit, nõ errore intellectus, sed cupiditate, metu, aut alia quauis animi perturbatione id genus scelęra patrata perfectaq; fuisse: tunc illa nõ tanquã hæreses, sed leuiore animaduersione punienda. Verũ quum verba quãtumcunq; inordinatè prolata, sępè à crimine hæreseos, nonnunquam etiam à crimine omnino vacent, in eorum sensu & mente inuestiganda adhibeat

Ex uerbis inordinatè prolatis, incurritur hæresis.

iudex

iudex licèt diligentiam vel maximã, sed si in verbis puer sis & inquinatis recta sententia dicentis appareat, sanaq; & munda fides, admonendus est hõ, corripiendus, terren dus quoq;: clementer tñ moderateq; mulctandus. Interdum verò dissimulanter est vel tota pœna mortalium in scitiæ & imbecillitati cõdonanda: cum liberior loquendi licentia hominũ leuissimorũ, quanuis errorem non habeat, vehementer coercenda sit: vt quæ afferat audientibus aliquando perniciem. At hæc, vt á prẹsenti instituto aliena, quasi primoribus labris gustata dedimus. Quę sequuntur, ea nostra sunt, atque ad hoc tempus & locum propriè pertinent. Quamobrem, vt breuiter quidem illa, sed enodatè explicentur: ingenij quantum potero, laboris plus penè quàm potero, adhibebo.

Cõtrouersantur ergo iuris periti atq; Theologi an dubius in fide hęreticus sit: itemq; similiter, eadẽ. n. quęstio est, dubitare de vna qualibet catholica veritate an sit ẽt hęresis. Nã esse, ratio illa posita primũ videtur ostẽdere. Deinde & Augustini testimoniũ illud, Errare est, verum putare ꝙ falsum est, falsumq; quod verũ est, vel certũ habere pro incerto, incertũ verò pro certo, siue falsum, siue verũ sit. Atqui de vna quauis fidei veritate dubitat, is habet certa pro incertis, errat ergo contra fidẽ: fides. n. (vt Bernardus ait) ambiguũ non habet, ꝙ si habet, fides non est. Hęsitatio igitur illiusmodi error est cũ fide pugnans. Quare si pertinaciã habeat adiunctã, proculdubio est hæresis. Præterea, concilium Viennense doctrinã omnẽ aut temerè asserentem, aut vertentem in dubium, ꝙ substantia animæ rationalis non sit humani corporis forma, tanquam errorem ac veritati fidei catholicę inimicam reprobat. Non igitur ille solùm errat in fidem eiq; contrarius est, qui asserit propositionẽ hæreticã, sed etiã qui veritatẽ catholicam vertit in dubiũ. Quorsum insuper illud caput, Dubius in fide infidelis est, in titulo de hæreticis cęteris omnino capitibus præponeretur, nisi vt intelligeremus, id genus homines & hæreticos habendos esse, & tanquam hæreticos puniendos? Præterea, is qui dubitat, fidem amittit, alioquin nõ esset infidelis: at fides in ba-

Ad. 4. argum. An dubius in fides sit hæreticus. In Enchi. ca. 17. & 19.

Fides nõ habet ambiguum.

Conc. Viennen se.

in baptiſmo ſuſcepta,niſi per hæreſim non amittitur.Ad de,quod de ratione fidei eſt conſtans & certa firmitudo, vacillatio autẽ & dubitatio pertinax fidei corrũpit firmitudinẽ : eſt ergo fidei ſaltẽ indirectè cõtraria, atq; adeo eſt hæreſis. Ea.n.re error aduerſus theologicæ cõcluſioni hæreſis eſt,quia fidei eſt indirectè corruptor.His argumentis vtuntur illi, qui dubiũ in fide, ſi eſt in dubitando pertinax,hæreticum cenſent.Nã ſi ex infirmitate, nõ ex pertinacia vacillat & claudicat , oĩum vna ſententia eſt, hunc hæreticum non eſſe:Modicæ,inquit,fidei,quare dubitaſti? Dubitatio igitur hominis infirmi non funditus tollit fidẽ, quam in imbecillo modicam ait dominus eſſe nonnullam.Alij verò auctores etiam ipſi eruditiſſimi cõtrà ſentiunt, dubitationem in fide fidei quidem opponi priuatiuè,non contrariè:hæreſim autem fidei eſſe cõtrariam poſitiuè,ſic.n. ſcholaſtici loquuntur, itaq; dubitationẽ nõ propriè eſſe hæreſim: etiã ſi homo prudens videnſq; dubitauerit.Quã opinionem multis & ipſi argumentis perſuadere conantur.Primũ eſt D.Thomæ teſtimonium prioris ad Cori.11.lecti.4.vbi docet,de ratione hæreſis eſſe,vt quis priuatæ diſciplinæ pertinaciter inhęreat . Nã electio(vt ait)firmã importat inhæſionẽ: vnde colligit,hæreticũ nõ eſſe, niſi qui ſpernit diſciplinã fidei diuinitus traditã,& pertinaciter propriũ errorẽ ſectatur. Quæ eadẽ ſentẽtia Hieronym. eſt in.c.5.epiſtolæ ad Gala.& in.c.3.epiſtolæ ad Titũ,inquientis , Hæreſis ab electione dicitur , ꝙ ſcilicet , eã hęreticus ſibi eligat diſciplinã,quam putat eſſe meliorem. Atq; Auguſtinus li.de vtilita.creden.ad Honora.ca.primo.Hęreticus (inquit) eſt,qui falſas opiniones vel gignit, vel ſequitur. At qui dubitat,hic neq; habet firmã inhæſionẽ,nec alterutram quæſtionis partẽ eligit , nec opinionẽ falſam aut gignit aut ſequitur:nõ eſt igitur hęreticus.Rurſum,hæreſis cõtrariè opponitur fidei,& non per negationem aut priuationẽ:at dubitatio,cùm non habeat aſſenſum nec diſſenſum,nõ aduerſatur fidei cõtrariè,nã fides aſſenſſum præſe fert.Dubitatio igitur nõ eſt hæreſis.Præterea,hæreſis, error eſt catholicę veritati cõtrarius,error autẽ aſſenſus eſt,vel

Adrian. quotli.2. Gab.3.d. 23.q.2. Archie. Flor.3.p. tit.23.c. fin.Ioan. And. & Panor.ſuper primum.c. de hær. Augu.de Ancho.in li. de poteſta.eccle.vide Turrecre.lib.4 p.2.c.12 Mat.14. Hiero . 24.q.3.c. hæreſis. Auguſt. 24.q.3.c Hareticus.

est,vel dissensus falsus : cum ergo hęsitatio nec assensus, nec dissensus sit,ne hæresis quidem est. Ad hæc dubitatio medium quoddam est inter duas extremas controuersantium partes, fides verò & hęresis duo sunt extrema summè maximeque pugnantia:dubitatio igitur,quæ inter dogma hæreticum,& veritatem catholicam inter media est,non est hęresis,sed illius particeps atque vicina. En causę, quibus auctores sanè nobiles moueri solent,vt isto modo opinentur.

Nec argumenta eos aduersariorum vrgent, quo minus in sua sententia perstent. Etenim cum primũ illis obiicitur,dubium in fide infidelé esse,hoc ita repellunt. Infidelitas(inquiũt)tripliciter accipi potest,vno modo ſm puram & simplicé negationem, vt dicatur quis infidelis ex hoc solo,quod nõ habet fidẽ,& hoc modo,vt dicit sanctus Thomas,2.2.q.10.arti.1.in his, qui nihil audiuerũt de fide,nõ habet rationẽ culpæ,sed magis pœnæ. Secundo capitur infidelitas secundum contrarietatem ad fidẽ, qua scilicet aliquis repugnat auditę fidei, vel etiam contemnit ipsam, & in hoc propriè, vt eodem loco Diuus Thomas affirmat, ratio infidelitatis perficitur. Tertius modus infidelitatis est medius inter duos modos prędictos,& est fluctuatio quædã inter duas partes nec vni, nec alteri adhærendo: quo modo Stephanus Papa loquitur in illo capite 1.de hęretic. Tres vero infidelitatis species eius esse intelliguntur, quæ propriè fidei contraria est, hoc est, non primo, aut tertio modo, sed secundo.

Infidelitas,tripliciter accipi potest. D.Tho.

Stephanus Papa.

Errare autem eos,qui certa pro incertis habẽt, ita demũ esse interpretantur,si aut affirment incerta esse illa, quę certa sunt,aut negent etiam esse certa. Error enim est propositio falsa verbo siue affirmato siue negato. Qui verò nihil vel affirmat vel negat,hũc propriè nõ errare,nisi fortè is etiã errare dicitur, qui scopũ nõ attingit,quum sagittam quidẽ nõ iecerit,collineaturus tamẽ si iecisset. In quẽ sensum peccatores in vniuersum errãt, non ij mõ,qui operantur malum,verũetiã illi,qui nõ faciunt bonum. Sed hoc impropriũ est. Alioqui,vt ad propositũ reuertamur,si propterea quod fidẽ certã esse oportet,

Error quid sit.

tet,quisquis incertus est, errorem habet, qui opinabitur. Christũ esse deũ, hic quoq; propriè & errabit & erit hæreticus,nempè cũ nõ habeat firmitudinẽ eã,quã veritas fidei requirit.Sicut.n.dubitatio fidẽ pellit, ita etiã opinatio. Formido nanq; opinationi cõiuncta , perinde certo fidei assensui repugnat, vt illa dubitãtis ambiguitas. At est ne quisquã tanto ductus errore, vt verã opinionẽ esse errorẽ existimet,quia cũ certo assensu , quẽ fides exigit, simul esse nõ põt? Qui igitur habebit certa pro incertis, nihil aut asserendo aut inficiando,sed quia pẽdens animi nec veritatẽ catholicã, nec dogma contrariũ eligit, is fictione iuris hæreticus fortè erit, vocis certè proprietate non erit:cum non sit contrariè & positiuè infidelis,quam quam est infidelis negatiuè,aut etiam priuatiuè,eo quòd fides sine vllo errore, & abiecta omni formidine & cunctatione vera esse intelligitur: si autem formidinem aut cunctationem habet,fides non est.

Sicut dubitatio fidem pellit , ita etiam opinatio.

Quod verò ex cõcilio Viennensi testimonium excitatur,non modo nõ est contra hos, sed maximè horũ cautam opinionemq; confirmat.Cùm.n.doctrinam omnem siue asserentem, siue vertentem in dubium, q; substantia animæ rationalis , humani corporis non sit forma , tanquam erroneam ac fidei catholicæ inimicam synodus reprobasset,ne quispiam putaret dubium , atq; assertionem eodem gradu & loco habendam esse,subiungit,Denique finientes quòd quisquis deinceps asserere , defendere,seu tenere pertinaciter præsumpserit , quod anima rationalis non sit forma corporis humani , tanquam hęreticus sit censendus . In quibus verbis perspicuum est, eos, qui eam rem in dubium verterent , non esse à concilio tanquam hæreticos condemnatos, sed eos tãtummodo, qui eius rei contrarium pertinaciter assererent.Nec.n.sine causa existimandum est concilium eos,qui in dubium verterent,prætermisisse.Doctrina igitur ea,quæ in dubiũ vocat catholicas veritates , inimica est fidei christianę, non consummatè & absolutè , sed imperfectè & inchoatè:nam & suo quodam modo colores medij albo inimici & contrarij sunt,& non solum color ater extremus.Qua

ex re

ex re satis intelligitur, hæsitationem meram sine assensu atque dissensu neq; errorem propriè esse, neque fidei omni ex parte inimicam.

Iam, qđ caput illud, Dubius in fide infidelis est, ante cę tera ponitur in eo titulo, qui de hæreticis inscriptus est, nõ probat, dubiũ in fide hæreticũ verè esse: sed iuris fictio nẽ esse. Id quod ẽm eius tituli caput ostẽdit: qui alios (inquit Leo) cũ põt, ab errore nõ reuocat: seipsum errare demonstrat. At qui hæreticis fauent, & in eorũ errore conniuẽt, affectu illiciente nõ errãte intellectu, hi iuris quidẽ suspicione hæretici sũt, verè aũt & propriè nõ sunt. Error (Innocẽtius ait) cui non risistitur, approbatur, & veritas quũ minimè defensatur, opprimit. Quid ita? nec.n. caret scrupulo societatis occultæ, q manifesto facinori desinit obuiare. Et Grægorius. cõsentire (iuquit) videtur errãti, q ad resecanda, quæ corrigi debẽt, nõ occurrit. Nec Stephanus Papa, cuius decretũ illud esse dicit, aliter se ipse interpretatur. Nẽpè, docere volebat, quibusnã testibus fides habẽda sit, & inter cæteros, eos à testimoniorũ fidei reijcit, qui aut fidem veritatis ignorant, aut dubij nimirum in fide sunt. Hos.n. Pontifex iure & infideles esse sumit, & in testimonijs fetẽdis mendaces. Quocirca primũ illud caput non eo forsan spectat, vt ex illius sententia homines hęretici iudicentur, sed eò potiùs, vt fidei iudices intelligant, quosnã sint in causa fidei testes legitimos habituri. Absurdum.n. esse, vt infideles de fide aduersum Christianos testificẽtur, siue infideles veritatis ignoratione aut dubitatione sint, seu multoq; ẽt magis errore contrario.

Qui alios cum põt ab errore non reuocat, seipsum, errare demõstrat. 83. dist. cap. error Nota. Eadẽ. dis. ca. consentire.

At eũ, qui nõ infirmitate, sed pertinacia dubitat, fidei habitum amittere mihi vehementer probabile est. Nam actum fidei omnis vel pertinax vel imbecilla dubitatio tollit, qui quidem ambiguum nõ habet, & si habet, actus fidei non est. Fidem verò baptismo susceptam non nisi per hæresim perdi, huius opinionis auctores facilè negãt. Colorem namque album nõ modo ater expellit, sed giluus etiã, & glaucus, ac cæteri omnino intermedij. Fides ité nõ solùm infidelitate excluditur, sed clara etiã visione. Quum.n. venerit quod perfectũ est, euacuabitur quod

Quomodo fides excludatur.

1. Cor. 13

ex parte est. Nihil igitur obstat, quin & per hæresim perfectè contrarium, & per dubirationem & opinationem, quæ ex parte fidei aduersæ sunt, fides ipsa tollatur.

Enimuerò, quod postremo loco argumentum additur facillimũ est. Error quippè theologiæ contrarius cum & assensum falsum habeat, & in falsitate contumaciã: indirectè licet, vndique tamen fidei aduersus est, tum ex intellectu, tum ex uoluntate. Dubitatio autem pertinax ex voluntate quidem fidei perfectè aduersatur, ex intellectu non item, vt qui, quandiu dubitat, errorem assensionemq; non habeat. Qua ex parte rationẽ contrarij claudicare, qui aut admiratur, aut ambigit, is se qui sit vir doctus nescire fateatur. Cùm ergo hæresis non ex parte, sed vndique fidei contraria sit, efficitur, dubitationem hæresim propriè non esse, quantumuis dubitatio sit pertinax.

Dubitatio, hæresis nõ est.

Quid ergo satin hoc est, vt de fidei veritate pertinaciter dubitantes non esse hæretici videãtur? mihi quidẽ nõ videtur, quãquã alterã earũ opinionũ metaphysicus probo, alterã philosophus moralis non reprobo. Ad normã siquidem Metaphysicę legesq; contrariorũ à dialecticis physicisq; præscriptas dubitatio neq; speciem, habet neque formam. Nihil enim affert, nihil ponit, quod aut res sit, aut formæ rationem habeat. Constat autem, quæ propriè cõtraria sunt, ea duas formas esse maximè repugnãtes. Quo modo satis euincitur, dubitationẽ nec esse hęresim, nec fidei esse contrariã. At si philosophiæ moralis sequimur leges, q̃ in id spectat, quod frequẽtissimũ est, tùm verò hominẽ pertinaciter de veritate catholica dubitare, eundẽ nullũ omnino errorẽ habere fidei verè contrariũ, prorsus incredibile est. Quod enim quispiã vel de cõclusione aliqua vel de vno etiã quolibet Theologiæ principio ambigat, nihil est admirandum. Quòd autẽ nõ cõcludones modò in ecclesia certas, verum etiã omnia catholicę doctrinę prima prĩcipia in dubiũ vertat, nulli assentiatur, nulli repugnet, nequaquam verisimile sit, nisi velimus hominẽ quempiam fingere hærẽtem ad omnia & nutantem, cui vniuersarum rerum infinita quæstio sit, & nullo loco constans, & fixa veritas. Verũ pone hominẽ eiusc.

eiusmodi reperiri,qui ancipiti semper grad.i pendeat,nũ si Christum generaliter profitetur, Christi etiam doctrinam in generali probat : fac ergo eum scripturas sacras admittere, aut certè ecclesiæ auctoritatem .Cum ergo is dubitauerit de vno quolibet dogmate , quod in scripturis inuenitur,vel ab ecclesia diffinitum est,si illi ostendas aut ecclesiæ definitionem aut scripturæ apertũ dogma, necesse est illum aut dubiũ abijcere, aut credere ecclesiæ scripturæque testimonia incerta esse . Nam si certa illi sunt, omnem hæsitationem pellent . Meritò igitur ecclesiastici iudices & Theologorũ & iuris peritorum auctoritate confirmati,eos omnes hæreseos nomine condemnant,qui de dogmate catholico pertinaciter dubitarint. Sed nunc quid pertinacia sit,ea quæ vel maximè hæreticum perficit,quàm breuissimè explanadum est.

*Quòd aũt hæresis esse sine pertinacia nequeat , nã id primùm quæritur,non est difficile ostẽdere,tum cõmuni omnium & Theologorum & iuris peritorũ consensione, tum grauissimis veterum testimoniis,in quibus illa præclara sunt,quæ ex Augustino referuntur. 24.quæst.3.cap. dixit Apostolus:& c.qui in ecclesia.Idem colligitur ex c. damnamus.de summa Trinitate.nõ.n. tanquã hæreticus condemnatur, nisi qui doctrinã fidei contrariã defendere præsumpserit:præsumptio autem,sic enim vulgus arrogantiam appellat,radix est pertinaciæ.Er.ca.vni.de sum. trinit.in 6.illi censentur hæretici, qui prẽsumpserint aut temerario ausu asseruerint,&c.Et in Clemen.de sum.trinit.apertiùs. Quisquis asserere pertinaciter prẽsumpserit, &c.D.quoq; Tho.tantũ abest,vt ab hac sententia alienus sit,vt non modò arbitretur, hæresim sine pertinacia repẽ riri non posse,sed etiã contendat,eam in hæresis ratione includi . Quam rem suadet in primis ex nominis origine,nam vt explicatum est, hæresis Grẽcè ab electione dicitur.Non est ergo hæreticus,nisi qui videns prudens doctrinam eligit fidei contrariã:id quod sine pertinacia nõ fit.Vtitur deinde illo Apostoli testimonio. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi,& ei,quæ secundum pietatem est,doctrinæ.

*Ad. 5. ar.& huius cõfirmationes inquibus id uel maximè quærebatur.quid nã pertinacia sit, & an sine illa hæresis esse possit. In epist. ad Glor. et Eleu. & de ciui dei li. 18.c.51. et cõtra Mani. 2.2.q.2. 6.2.et q. 11.2.3. et.1.Cor. 11. le.4. 1.Ti.6.

Qui ergo ecclesię doctrinę resistit, atq; ideò est pertinax, is dūtaxat hæreticus habendus est. Præterea, hæresis (vt suprà quoque diximus,) fidei catholicæ maximè ac summè repugnat: non est aūt perfecta fides, nisi intellectus assensio vera voluntatis recta consensione firmetur, igitur nec hæresis absoluta & consummata est, nisi falsum intellectus errorem praua voluntatis electio cōfirmet, vt quē admodū in fide cōstantia veritatis exigitur, ita in hæresi cōtraria insit pertinacia falsitatis. Sed benè habet, q̄ in hac re asserenda nullū aduersariū habemus. Quapropter ēt si rationes nec probabiles essent, nec satis idoneę ad faciendā fidē: communi tamē omniū sensu ea finitionis particula cōprobaretur. Non enim arbitrantur hominē quēpiam hæreticum esse, quin idem in errore sit pertinax.

At quid pertinacia sit, à multis quidem addubitatum est: à paucis verò expeditum. Siue aūtē dicatur pertinax, quasi nimiū tenax, seu plus ēt q̄ decet animo pertendēs, hęc enim minutula nimisq; depicta libentiùs omitto, perspicuū est tamen, eum nunc vocari pertinacē, qui valde nimisq; ēt in errore permanet, falsamq; sententiā mordicùs tenet arcteq; defendit. Ita à quibusdā definitur hoc modo, Pertinax est, qui id tenere pertēdit, quod debet dimittere. Cui finitioni illa, vel finitima, vel certè eadē, Pertinax est, qui in errore persistit, quē deserere tenetur. Facillimè dicūtur hæc, quis dubitat? Sed si ea pertinacia explicata est, quæ errori adiūcta facit hęreticū, plures sanè in hæreticis habebūtur, qui hæretici nō sunt. Primùm, n. si error cōtra fidem sit, illū fugere, ac declinare debeo, siue fidei contrariū esse videā, siue ēt ignorem. Errant quippè illi vehementer, qui ignorationem existimāt obligādi vim à præceptis auferre. Nō id (mihi crede) ignoratio efficit, vt obligatione soluamur, sed ne res alias vetita nobis impingatur ad culpā. Omnis igitur homo, ēt si in ignoratione versetur, errores fidei cōtrarios simpliciter, & absolutè euitare debet, si eos nondum habet, & si habet, destituere. Itaq; si in eis perstat vel ignorans, id nimirū tenet, quod dimittere tenebatur. Verū ista hæc missa faciamus, quæ tanis disseruntur, quàm vt quiuis ea possit agnoscere, &

Pertinax quis dicatur.

ea per-

ea persequamur, quæ facilè vel imperiti comprehendẽt. Enimuerò, cum homo imperitus vel ab episcopo suo est admonitus, vel à fidei iudicibus vel à theologis insignis cuiuspiã academiæ, vel ab amicis ẽt eruditis & pijs, si adhuc errorẽ nõ deserit, in eo nimirũ perstat, qđ debet dimittere. Est ergo verè pertinax, si in verbi eius definitione neq; abest quicquã nec redũdat. Nihil igit deerit, qđ ad hæresim constituendã est necessariũ. Habet.n. homo ille errorẽ fidei contrariũ, in quo ẽt est pertinax. At minimè ambigit, eiusmodi hoiem tametsi oĩno peccat, hæreticũ tñ non esse: si non existimat sniam suã ecclesiæ esse contrariã, sed aút episcopũ, aut inquisitores, sic vulgò appellãtur, aut Theologos academiæ falli. Quocirca nondum vr ex ijs, quæ dicta sunt, pertinacia illa innotescere, qua hæresis cõstituitur. Sed ne hãc rẽ quidẽ ea pertinacię insignia patefaciunt, quæ vt ederent, plurimi sine causa sudarunt. Nam rei huius quosdam notas septem, alios duodecim, alios etiãviginti edidisse peruulgatum est. Et cum signa, ex illis quædam dubia sint, potest accidere, vt aliquod signum dubiè datũ pro certo ac fidei iudicibus sit acceptum: ita fiet, vt pertinax is & hæreticus iudicetur, qui hæreticus verè nõ est. Sed quoniam aliter iurisperiti, aliter theologi hæc, & similia tractant, iurisperiti quatenus tenere manu res possunt, theologi quatenus ratione & intelligentia: exponamus primum ad Thelogorum leges, quænam ea pertinacia sit, quæ hæresim perficit: deinde, si fieri potest, iuris quoque prudentibus pertinaciæ huius signa notasq; tradamus, non illas tam multas, tam varias, tã ambiguas, sed perpaucas, fixas atq; constantes.

Glosa in extraua. Cũ inter nõnullos Ioã. Gerson. 1. p. alphabeto 14. Turrecrem. li. 4. par. 2. ca. 16.

Ratio igitur hoc Theologiæ postulat, vt pertinacia, quæ hęresim facit, nõ sit tpis diuturnitate æstimanda. Vt scilicet ille sit pertinax, qui diu in errore persistit. Certè si constaret, quòd vna solùm hora quispiam, Deum nõ esse trinũ, ex animo defendisset, is hæreticus ab ecclesia iudicaretur, quę ex vno actu quantumuis breui, vel adorandi idola, vel puerum circuncidendi, solet homines, tãquam si essent hęretici, iudicare: nequaquã iudicatura, si crimẽ hæreseos diuturnũ longumq; illud tẽpus exigeret.

Prima 5. argumenti confirmatio refellitur.

Apostata quis sit.

Rursum, si quis sciens prudensq; totam fidē abnegarit quāuis breuissimam morā interposuerit, apostata verè & iure ab ecclesia censebitur, ergo & ille hęreticus iudicabitur, qui manifesto fidei articulo repugnauerit, etiāsi repugnātia illa diutina, & longinqua nō fuerit. Pręterea, vt fidei actus oībus suis numeris expletus sit, tpis longinquitas nulla est necessaria, ergo nec hęreseos aduersa a-

Qualis ne sit ea pertinacia, quā hæresis exigit. 2.2.q.11. art.1.

ctio diuturnitatē sibi erroris vendicat & reqrit. Illud rursum ratio Theologiæ docet, hæreticū eum esse, qui volē vnicuilibet dogmati assentitur, tū etiā cum intelligit ecclesiæ fidei esse contrarium. Vt si quis postea quā illi constat rē, quā credit, vel sacris literis vel ecclesiæ apertæ definitioni refragari, sui adhuc iuris sententiæq; sit: hęc licet, vera hæresis est, atq; in sua specie perfecta. Id quo egregio argumēto Caietanus demonstrauit. Fides.n. a sensu intellectus perficitur, ex cōsensione volūtatis in eo qui rē, quā credit, cognoscit esse catholicā veritatē, erg

Cōtrariorum contrario sūt notæ. lib.4.cōtra Don. cap.6.

& infidelitas dissensu intellectus perficitur ex cōsensio volūtatis, in eo, qui rē, cui assentit, cognoscit esse cōtra ecclesię cōem fidē. Contrariorum.n. cōtrarias oportet esse notiones Confirmat autē hoc vel maximè præclarū illu Augustini testimonium inquientis. Cōstituamus aliqu id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, exi mantem ipsam esse catholicam fidem. Istum nondū ha reticum dico, nisi manifesta sibi doctrina catholicæ fid resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Præ

24.q.3. cap.dixit Apostolus.

rea, qui sic tenet errorē fidei cōtrarium, vt nō sit parat ab ecclesia corrigi, sine dubio est hæreticus, vt Aug. ide in epist. ad Glorium & Eleusium affirmat. Sed qui vid suā opinionē aduersam esse catholicæ fidei, & adhuc ea permanet, hic non est paratus ab ecclesia corrigi, c

Pertinax is dicitur, qui plus nimio in propria snīa hæret.

ius videlicet auctoritatem reijcit & cōtemnit: verùm ig tur crimen hæreseos admittit Qua ex re intelligit, pe tinaciā eam, quæ hæreticum facit, semper solumq; in inueniri, qui dogma aliquod tenere pergit, cui cognosc catholicam snīam aduersari. Id verò nominis ipsa quo que notio declarat. Pertinax quippè is dr, qui plus nimi in propria snīa hæret. At qui opinionē suā intelligit c

muni ecclesiæ sensui & fidei repugnare, atq; in ea perstat nimis, profectò ille in priuata snīa parseuerat, verè igit̄ est pertinax, imò hęc sola consummata pertinacia est, quę absolutè cum fidei constantia pugnat, atq; adeò sola ea simpliciter hæresim conficit. Nam quemadmodum (vt paulò antè dictum est) fides ea electione perficitur, vbi is, qui vult veritati assentiri, intelligit illam esse catholicam veritatem, sic & hęresis contraria omnino electione consummabitur eius, qui aduersante catholica fide propriā sententiam videns volensq; complectitur. Ecquis.n. eo pertinacior esse potest, quē de suscepta causa, propositaq; sententia nulla ecclesię vis, nulla catholicorum depellit auctoritas? Præclarè itaq; Hiero. interpretatur, hæreticum idcirco subuersum esse, & proprio iudicio condemnatum, quia suo arbitrio ab ecclesię institutione discessit, quę discessio proprię conscientię, videtur esse damnatio.

Pertinacia consummata.

Hiero.

Quibus rebus positis, illa consectaria sunt. Primùm, si dogma aliqđ nōdum est certum & expeditum ad catholicā fidē attinere, quamuis pleriq; viri docti existiment, à Deo esse reuelatum, peccat ille quidem grauiter, qui cū eo dogmate pugnat, estq; item pertinax, qui plurimorū & doctissimorum auctoritatem contemnit, eamq; obstinatione quadā sentētię repudiat, sed non est hæreticus, quoniam pertinacia illa tametsi impudens & vitiosa est, non tn̄ in ecclesiam tendit, sed in viros illos eruditos ac pios, quos ille arroganter despicit ac pro nihilo putat.

Illud deinde consectarium est, Si certum exploratum que sit, dogma vnū quodlibet fidei veritatē esse, qui ignorauerit eiusmodi dogma ad fidem spectare catholicā, & quamuis admonitus ab episcopo, ab hisque rursum, quibus fidei cognitio concessa est, à viris demùm doctis & pijs placitum suum prefractè nimis obstinateque defenderit, hic temerarius, contumax, pręceps, insolens, sapiēs hęresim, & quibusq; huius generis nominibus notari poterit, nec tamen etiamnum notā hęreseos habebit, quia (dicendum est.n. sępius) pertinacia eius nondum cum fidei veritate & ecclesię auctoritate pugnat, sed cum eo-

Ad Tit. 3. lect. 2.

rum sententia, qui & fallere, & falli possunt. Rectè igitur D. Tho. asseruit, eum, qui paratus est corrigi ℔m ecclesiæ determinationem, hæreticum non esse: quia non ex malitia errat, sed ex ignorantia. Quod de crassa etiã ignorãtia dictum accipio, nam quæ affectata est, hæc non tollit quin peccatum sit eiusmodi, cuiusmodi esset, si à sciente, & vidente committeretur. Nempè affectatus error ex electione est, nec paratus est ille corrigi, qui de industria commonitionem ecclesiæ doctrinamq; declinat. At, qui ex ignorantia non affectata errat, hic quodammodo inuitus est & repugnans, non libens & voluntarius. Quocirca nec errorem eligit, nec grauate feret, quum ab ecclesia corrigetur, errorem suum ipse corrigere.

Verùm nostris hisce documentis illud in primis obijcitur, q̃ error iste ignorantiæ vitiosæ, mortale peccatum est, præsertim post admonitionẽ episcopi docti, prudentum iudicum, Theologorum sapientium. Peccatum aũt mortale hoc, non nisi sub infidelitatis genere cõtinetur.

Tres sunt species infidelitatis.

Tres verò solùm esse infidelitatis species D. Tho. diffinivit. Cùm ergo crimen eiusmodi nec paganismus, nec iudaismus sit, erit profectò hæresis. Addẽ, q̃ si quis ex ignorantia vitiosa, & supina, hominẽ occideret, verè & propriè homicida esset, in easq; pœnas incurreret, quę fuerint homicidis à iure præscriptę. Eadẽ verò causa subest in eis, qui manus violenter clericis attulerint, atq; in cęteris oĩno sacrilegis. Qui igit̃ ex ignorantia crassa post susceptum Christi baptismum errorẽ habuerit fidei contrarium, is verè erit hęreticus. Actus. n. qui ex huiusmodi ignorantia profici scitur, simpliciter & absolutè, & volentis est, & consentientis, poterit ergo excusari quidem ne tam grauis culpa sit, non autẽ vt hæreseos culpa non sit, & eius omnino generis, cuius esset, si à nõ ignaro proficisceretur. Adde etiam D. Thomę testimoniũ in hęc verba, Ab errore circa articulos fidei nõ possunt aliqui propter simplicitatẽ excusari, quin sint hęretici, præsertim quantum ad ea, quę ecclesia solennizat, & quæ communiter versantur in ore fidelium. Sed circa alia, quæ indirectè pertinẽt ad fidei disciplinam, vt quòd Isaac fuit filius

Qui ex ignorãtia crassa post baptismũ errorem habuerit fidei cõtrariũ, is verè est hæreticus 1. Cor. 11 lect. 4.

lius Abrahę, non iudicatur aliquis hæreticus, nisi ab errore non recedat, etiam viso quid ex eo sequatur. Hactenus ille. Quę verba adeò apertè cũ hac nostra doctrina pugnare videntur, vt non sit necesse argumentari. Sed & Chrysostomus videtur quoque nobis aduersari, qui illũ Pauli locum, Cum modestia corripientem eos, qui resistũt veritati, &c. de eis accipit, qui nõ aduersandi affectu, sed studio discendę veritatis veritati resistunt. At Paulus de hæreticis loquebatur, quos alio loco semel atq; iterũ commonefaciendos esse corripiendosq; pręcepit, sed post vnam & altetam correptionem deuitandos.

Hom. 6. in epist. ad Titum 2. Tim. 2 Titum. 3

Quibus argumẽtis breuiter ita respondeo. Diximus supra dupliciter aliquod peccatũ in genere & specie collocari, vno modo formaliter, & directè, altero modo materialiter, & reductiuè. Dent mihi Latini veniã precor, si verba minus Latina vsurparim. Sic à dialecticis accepimus, materiã in p̃dicamẽto substãtiæ poni, punctũ in genere quãtitatis, embrionẽ in eius spẽ animãtis, cuius gratia à natura paratur. poni, inquã, nõ per se & ꝓpriè quidẽ, sed ꝑ accidẽs & quasi impropriè. In moribus itidem quædã peccata sunt in sua specie ꝓfecta, quæ videtes, & sciẽtes de industria cõmittunt, & ea ꝓpriè ꝑ se & formaliter in sua quoq; specie reponuntur. Alia verò imperfecta sunt, quæ præter intentionẽ ignorãtes admittũt, & eiusmodi ad speciẽ & genus per accidẽs reducũtur. Error igitur ille catholicæ veritati cõtrarius, qñ in vitio ignorãtia est, ad speciẽ hæresis referetur, nec tamẽ hęresis ꝓfecta erit, nec perfecta infidelitas, quæ, vt antè etiã dictũ est, in tres species à Diuo Thoma distinguitur. Prima itaq; obiectio minimo negocio pellitur. Illa altera difficilior est, vbi quęritur, cur qui hominẽ ignorãs perimit, verè homicida est, atq; adeò pœnas homicidij cõtrahit, si eius ignorãtia est in vitio, is aũt, qui contra fidẽ errat post fidẽ in baptismo susceptã, nec crimẽ hæreseos verè patrat, nec in pœnas hæreticorũ incidit. Quæ sanè q̃stio ita soluitur. Nõ est hæreticus nec Theologorũ, nec iurisperitorũ vsu, qui in hęresim illã imperfectã incurrit, nec hæresis illa imperfecta in frequenti vulgatoq; sermone

ſimpliciter & abſolutè hæreſis eſt, ſed ille tantummodò hæreticus dicitur, qui formaliter & ex electione quaſi de dita opera cum cõmuni fide pugnat. Quare niſi à perfecta & conſummata hęreſi nullũ hęreticũ nominabimus, ſi frequentẽ eundemq; proprium huius vſum vocabuli volumus cõſeruare. Eam rem quoniã tùm ex nominis origine & notione, tùm ex veterum teſtimonijs, tùm ex communi omnium ſenſu paulò antè oſtẽdebamus, nihil eſt neceſſe acta agere. Hinc illud eſt, Excõmunicamus omnem hęreſim extollentem ſe aduerſus catholicam fidẽ. Non errorẽ (ait) extollentem ſe aduerſus epiſcopũ, non aduerſum inquiſitores, non aduerſum Theologos, aut Pariſienſes, aut Salmanticenſes, aut Cõplutẽſes, aut Bononienſes, ſed aduerſus catholicam fidem. Hinc etiã illud. Non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei, quę ſecundum pietatem eſt doctrinæ. Non dixit, ſanis ſermonibus epiſcopi ſui, nõ eorũ, qui de fide inquirunt, nõ Theologorũ etiã multorũ, ſed Domini noſtri, &c. Quòd ſi vel in diuinis libris, vel in eccleſiæ doctrina nõ acquieſcit, hęreticus eſt, quãuis non ſit nec amicis nec à Theologis nec à fidei iudicibus admonitus. Cõtrà verò, ſi horũ omniũ repudiatis & monitis & præceptis, ſermones tñ Dei & eccleſiæ non induſtria repudiat, ſed ignorantia, hæreticus nõ eſt. Nec verò eædẽ cauſæ ſubſunt, vt cætera vitia, cũ ex ignorantia craſſa, ſupinaq; prodierint, & nomen & ſpeciẽ amittant. Non. n. homicida is solũ dicitur, qui hominem data opera occidit, ſed qui iniuſte occidit, quãuis animi perturbatione, aut etiã imprudẽs id fecerit. Atq; item ſimiliter in reliquis.

Di hæreti. ca. excõmunicamus.

1. *Tim. 6*

Iam Diuus Thomas vel prudẽter fidei iudices admonet, idq; illis præcipit, quod non ſuſpicari modò, ſed ſumere etiam atq; exiſtimare debent: vel nõ putat ea, quæ in omnium catholicorum ore verſantur, ab vllo omnino fideli ignorari poſſe, niſi qui errorẽ affectauerit, vel dehæreſi imperfecta intelligit, quę nec pertinaciã requirit, nec abſolutè & ſimpliciter hæreticum facit, ſed quodammodo. Atque hoc reſponſum idem illa etiam verba recipiunt, quæ ex. 1. par. ſuprà ſcripſimus.

At

At Chryſoſtomus à nobis ſtat, non contra nos. Qui enim non ſtudio certandi, ſed diſcendæ veritatis doctri næ reſiſtit, cũ doceri paratus ſit, eum nec Chryſoſtomus, nec alius quiſquam hæreticum propriè vocauerit. Et il los tamen, de quibus Paulus Timotheo ſermonem facie bat, graue peccatum peccauiſſe, verti in quæſtionem nõ poteſt. Inuenitur ergo (Chryſoſtomo auctore) error fidei contrarius, qui tametſi in vitio eſt, non tamen eſt hæreſis: quia non eſt malicioſi error, ſed ignorantis. Quod ſi Chryſoſtomi interpretationẽ ſequimur, non erat Paulo de hæreticis ſermo, qui quoniam obſtinatè pugnaces ſunt, non ſunt admonendi, ſed vitandi. Quem ſenſum iu dices fidei videntur ſequi, cũ in vniuerſũ iubent, hæreti cos vel omiſſa fraterna correctione denunciari. Quod v tiq; præceptum vulgo datum prudentia pleniſſimũ eſt, quanquã non omnium hæreticorum aures, vt quidam falſo putant, ita clauſæ ſunt veritati, vt ab amico præ ſertim docto & ſapienti, verum audire non queant. Hãc ſpem, fateor, de amicis hæreticis non ſunt paſſim indo cti habituri: paucorum erit iſta fidutia eaq; prudentiſſi morum, ſapientiſſimorum, coniunctiſſimorũ, qui & pru denter intelligant, quorum non ſit desperanda ſalus, & ſapienter amiceq; poſſint ſuos ad fidem eccleſiæ reuo care. De quibus non valde obfirmatis, Paulum quoq; ad Timoth. loqui haud abſurdè intelligimus: Nolo autem, vt quiſpiam quanuis doctus & amicus, hac periculoſiſ ſima ętate, vbi hęretici obfirmatiſſimi ſunt: vel pleriq;, vel omnes, fraterna correptione abutatur, niſi firmiter & certò exiſtimauerit, hæreticum eſſe ex animo conuertẽ dũ. Non. n. propter coniecturas, aut veroſimiles, aut etiã probabiles, rẽ tanti momenti debet periculo exponere: præſertim cũ experimento exploratum fuerit, quantum noſtratibus incõmodi attulerit in crimine hęreſis intẽta ta correctio. Meminiſſe debet vir doctus & prudẽs, Pau lũ mulieri cõſulere, vt maneat cũ viro infideli: q; videli cet inter gẽtes, quibus tũc ſcribebat, ſpes erat, vt vxor vi rũ ſuũ ad fidẽ alliceret. At vbi eccleſia cõperit, inter Iu dæos pręſertim vxores potius corrũpi à viris: prudẽtiſſi mè

Eſt aliquis error fidei contrarius: qui tamen hæreſis non eſt.

S. Tho. 2. 2. q. 33. arti. 7.

1. Cor. 7.

Nota

mè sanxit, ne vxor ad fidem conuersa, cùm viro infideli maneret. Qua lege non Pauli consilium euertit, sed firmauit. Sic fidei iudices, quando multis magnisq; experimẽtis acceptis legẽ tulerint, de denuntiando hæretico quanuis occulto, fraternæ correptionis legem à Christo præscriptam non violant, sed stabiliunt. Nisi naturæ iuribus legislator repugnauit, cũ sapientissimè edixit, Si tibi voluerit persuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quę est in sinu tuo, amicus, quem diligis vt animam tuã, clam dicens: Eamus & seruiamus dijs alienis, quos ignoras & tu patres tui, non parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies, &c. Deut. 13. Hæc igitur lex in crimine hæresis populo seruanda est diligenter, ne dũ per falsam misericordiã homini indulget, in rẽ Christi publicã crudelis sit.

Deut. 13

Ad confirmationẽ 2. quĩti argu.

Nec operępretium erit hoc loco disputare, an apostoli hæretici fuerint, quod qui fatetur, qua hunc obiurgatione, aut quo potius conuicio à tanto errore conetur auertere? Potest enim, deus immortalis, absurdius dici quicquam, quàm ministros primos euangelii ad vnum omnes, non à fide modò alienos, verumetiam hæreticos fuisse? Quanto & verius & modestius illi sentiũt, qui arbitrantur apostolos Christi non ex malitia nec de industria, sed ex animi perturbatione, & ignorãtia peccasse. Apertè illis dominus mortem & resurrectionem suam prædicebat, & tamen ipsi (vt Lucas ait) non intelligebãt quæ dicebantur: & credemus nos post tot adeoq; magnas turbas excitatas, discipulos non perturbatione animi, sed malitia dubitasse? Nam incredulitas, & duritia cordis cuiusmodi illa fuerit, Euãgelista nobis exposuit inquiens, Quia his, qui viderant eum resurrexisse, nõ crediderunt. Illi porrò, qui viderant, digni omnino erant, quibus fides haberetur: sed falli poterant tamen. His ergo non credentes apostoli quidam & multis & incorruptis testibus duri erant, incredulique etiam erant: at nõ deo, sed hominibus. Pertinaces itaque erant aduersus homines, non aduersus deum & Christum eius. Quocirca Christi discipulos hæreseos insimulare, stultitiæ est

Luc. 18.

Marc. 16.

mani-

manifestæ, si ea, quæ diximus in hæresis finitione cõstituenda, rectè & dicta & confirmata sunt. Cõfirmatũ est aũt multa esse, quæ concurrant, vt quispiã hæreticus constituatur. Primũ, errorẽ habeat oportet. Deinde, vt is error catholicę veritati cõtrarius sit. Tertio loco certum esse necesse est atq; expeditum, errorẽ illum veritati catholicę repugnare. Quarto, errori pertinaciã adiungi, nõ quãuis, sed quæ cũ certa ecclesię regula pugnet. Quintò, vt is error sit post susceptã fidei professionẽ in illo, q Christo se credere profitetur. Hactenus Theologis nostris attenuatè, pspicuũ fiat, quænã sit hęretica propositio. Nam in mẽte eadẽ prorsus res sunt, in voce aũt vel scripto hæretica propositio dicitur, quæ hæresim interiorem enunciat, illiusq; est omnino signum. Quia verò solus Deus nouit & corda & cogitata filiorum hominum, nemo mortalium profectò põt alterius habere clarè cõgnitã hęresim, & satis firmè conceptam animo atq; comprehensam. Quãobrem, cùm vox scriptumq; ipsum, ac cætera denium omnia externa signa fallacia aliquando sint, non est facile certas & constantes formulas fidei iudicibus exprimere, vt rectè, atque ex ordine valeant de hęresibus iudicare. Nam Theologi, quum compertum habuerint, propositionem aliquam fidei catholicæ esse manifestè cõtrariam, subscribent fortè illico, hæreticam illam esse, quoniam interdum de rebus ipsis nudè positis ex genere naturaque loquuntur, & eas, quas circunstantias appellant, quandoque aut negligunt, aut certè in iudicium fide ac diligentia deponunt. Itaq; suo se munere probè functos arbitrantur, si vnum illud explorauerint, an error, cuius ab eis nota quęritur, fidei apertè aduersetur. Cum autem ad hęresim perficiendã, eã quę legibus proscripta & damnata est, quę dam alia sint (vt diximus) necessaria, non videtur esse benè consultum multorũ infirmitati & innocentiæ, nisi fidei censores iterum atq; iterũ admoneantur, vt diligentissimè errantium iudiciũ, ingenium, & animum studeant indagare, illudq; potissimũ, an eam pertinaciam habeant, quę suprà studiosè nobis

Multa concurrũt ad constituendũ hæreticum.

1
2
3
4
5

& sedu-

& sedulò diffinita est,q; in hac re vel maximè ecclesiasti-
ci iudicij cardo versatur. Nec satis est ad sententiam de
hęresi ritè,iusteq; ferendā,hæresim ipsam suspicione at-
tigisse,sed comprehensione quadā opus est, vt sine erro-
re de erroribus iudicetur. Nisi.n.illos iudex quasi manu
teneat,præceps ferè erit,temerariūq; iudicium. Quòd si
in causa sanguinis id ciuiles leges præscripsere, vt proba
tiones essent luce meridiana clariores: ecquid fieri o-
portet ab ecclesię iudicibus in eis causis decernendis, in
quibus nō solū res,honor,fama,vita hominis vnius peri-
clitatur, sed totius etiā generis ac familiæ plæclara & sē-
piterna existimatio? Age ergo normas pręstituamus,qui
bus ecclesiæ iudices tutò in hęresi diiudicāda vti possint.

*Regulæ tres,ad quas fidei externa iudicia dirigen-
da sunt, Caput decimum.*

PRima formula in promptu est, ipsius contra se errā-
tis testimonium, quod in omni foro exploratum est,
admissi criminis argumentum, præsertim si crimen suū
reus sua sponte & voluntate testificetur. Tametsi ea etiā
confessio,quam à reo iudex quæstione ac tormentis ex-
primit,ſm leges tum ciuiles, tū canonicas idonea est ad
faciendam in externo iudicio fidem. Sed de toto hoc &
confessionis,& quæstionis genere,cōmodius non à iuri-
sperītis solū,verū à quibusdā etiam optimis viris familia
riter colloquentibus, quàm ab vllis Theologis vlla in
schola disputatur. Nec verò quempiā velim in eum sen-
sum formulę huius verba interpretari,vt reus, qui hęre-
sis fortasse vim & naturam nescit,hæresim ipse sit suo iu
dicio ęstimaturus,illumq; secuturi in sententia iudices.
Sed ita accipi oportet,vt reus cùm factorū, atq; dictorū
suorum,tū propriæ cōscientiæ atq; animi testis contra se
sit,iudices ex factis,dictis,mēte,ingenioq; illius hæresim
deprehendant,cuius notionem ante oculos positam ha-
bere in omni fid ei religionisq; iudicio debent. In homi-
nem præceptor olim meus incidit,qui vehemēter se ipse
affirmaret hæreticum esse. Quid ita? rogat. Cur te hære-
ticū esse arbitraris? Respōdit se tenere cōtra catholicam
fidem. Hic ille vrget. An tu credis catholicam fidē falsam
esse?

esse? Minimè gentiũ(inquit iste)ideo enim me hæreticũ existimo, hoc est errantẽ,& à veritate alienũ, quia contra fidẽ catholicã sentio. Iam pręceptor risum cõtinere non valens, abi stulte(ait)eò.n.minus hęreticus es,quo magis te hæreticũ opinaris.Salua quippè res est, si tunc errare te sentis,quùm fidei catholicæ repugnas. Sic hominis stultitia est non tam Theologiæ rationibus,quàm prudentiæ manibus comprehensa. Mihi etiam ipsi aliquando contigit,vt à iudicibus fidei errores nescio quos denotandos acciperem: certè hominis eius errores, vt postea comperi,qui iudicium nec iussu, nec accersi tu ad tribunal venerat,sed sacerdotis cuiusdam suasu & consilio,quem pœnitentiæ administrum habebat. Sponte igitur suoq; iudicio hæreses aduersum se plurimas, sic censebat,excipiente notario prodidit. Ad me ergo itum est, vt errorum,notas ederem. Quos vt multos variosq; conspexi cœpi mecũ ipse attentiùs cogitare, quisnam eorũ auctor haberi posset. Quincunque porrò is esset,partim ex Arrij,partim ex Macedonij,partim ex Vuicleffi, partim ex Lutheri fontibus, quasi quosdã diduxisse riuulos videbatur. Crederes eum assiduè in omnium hęreticorum lectione versatum. Quòd si vlla esset rerum consequentia & cõnexio,errorumvè cõpositio & coagmentatio aliqua,mihi quoq; iniecta esset ista suspicio, Sed cũ cernerem, in tanta errorum copia non complexionem esse,non vinculum, insaniæ homini potius quàm hæreseos venit in mentem.Nolui iraq; de erroribus iudicare, nisi prius auctoris ingenium,& iudiciũ explorassem. Ergo iudices rogo,nũ copia sit videndi hominis. Aiũt esse, Nam datus erat in custodiam,& coniectus in carcerem. Soluitur vinculis,coràm producitur,intueor oculis,animo cerno, video illum parum sana mente esse. Periculum ex rebus pręsentibus feci,quas longum esset cõmemorare,probaui ita se habere rem,vt antè ego cogitarã: Vix tamen à iudicum animis opinionem infixam potui diuellere.Sed vici tandẽ,& persuasi, atq;, vt erat viri boni,dederunt manus,amentemq; sponte confessum,suoq; iudicio cõuictum, in parentum domum cerebro vacuũ quidem, *Nota his.*

quidem,sed omni etiam pœna vacuum dimiserunt. Ac de his nihil est necesse, vt Theologi præcipiant: sunt tamen ea cognoscenda,pertinent enim ad eum vsum,quē iuris prudentes sunt è locis theologicis habituri, de qua re hoc libro differimus.Reliqua deinceps persequamur, nam formula hæc tantum attingenda fuit.

q.32. ar. 4.ca. 11. l.4.

Alterā Diuus Thomas protulit in prima parte & in priorē ad Corinthios epistolā.Ea est huiusmodi.Si error fidei cōtrarius circa ea sit, quæ nullo modo est probabile ab errātibus ignorari,quin ad fidē catholicā certò pertineant,tunc iudices tuto de hęresi pronunciabunt.Vt si exēpli causa,homo quiuis ēt de media plebe aut neget, Christū cruci suffixū,verè mortuum, verè à mortuis excitatum:aut aiat, superfluum esse & vanum orare pro mortuis,nullo pręmio iustos à deo affici,nullo supplicio improbos & cætera similia.Itē, si vir in scholę Theologia diu multumq; versatus contendat,spiritum sanctum à filio nō procedere, aut patrē & filium spiritus eiusdem duo esse principia,aut nō esse tres pœnitentię partes,aut Christianis nullo mō esse licitum cū hostibus belligerare,aut episcopū nō esse superiorē simplici sacecdote,aut quicquā eiusmodi, quod incredibile est nescire Theologos ad ecclesię cōmunem fidem attinere, præsertim si in schola(vt dixi)perdiù sese ac valde exercuerunt.Qua in re non dubito,quandoq; à iudicibus per remissionem ni miam aut magnā certè ignorationem erratum. Nolo.n. suspicari,fidei leges per gratiam esse, aut populi furori, aut potentiū voluntati concessas. Fuernnt ante hos pau cos dies theologi quidam habiti doctissimi, in ijs erroribus deprehensi, quos & Lutheranorum esse proprios, & ecclesiæ cōmuni fidei aduersos, nemo addubitare potest, qui vel mediocriter rebus Theologicis esset interat, qui vel mediocriter rebus Theologicis esset instructus.Coacti sunt hæreses abiurare quasi suspecti, de hęresibus non conuicti.Cum tamen, si hæc non dico ad rhythmicorum aut musicorum acerrimam normā, sed ad perpēdiculum communis iuris & vulgarem rationis formulam dirigerentur: nullū facilius erat procliuiusq; iudicium. Turpe fuit autem ea dubitare peritos, quæ

ne

nè ruſtici quidē dubitant, nempè nullo pacto veriſimile fieri, vt hoïes in earū rerum, quas diu multumq; tractarunt, ignoratiõe verſentur. Ecquis autē credat, viros theologiciſſimos (ſic cēſebat vulgus) earum rerū inſcios & rudes, quæ Theologis vniuerſis notæ, & peruulgatæ ſunt? Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerint, errata ſubſcribere: vt in hac quaſi imagine & huius præſcriptionis regula illuſtrior appareret, & admonerētur quoq; futuri iudices, vt alieno periculo ſapere ēt, neq; animi relaxationem & molliciem, clementiā, & miſericordiā eſſe arbitrarentur. In illis nimirū & reis & iudicibus, ne quod pernicioſum exēplum eſſet proditū, pertimeſcebā. Quod.n. exemplo fit, iure fieri putant. Sed qñ iam rei ipſi deceſſerunt, omniq; odio carent & inuidia, nō putaui eiuſmodi errores traducendos, quos ſi conteſtatos & conſignatos ederem ad ſempiternā memoriā turpitudinis, nō ſolū in mortuos reos, ſed in viuos etiā iudices viderer maledicta cōferre. Quanquā fortè ibi timeo, vbi nō erat timor. Sed vtcunq; res habeāt, iuriſperitos admonui, ne in animū inducant credere, nullos eſſe pertinaces, niſi qui iudicū monitiones præceptaq; deſpexerint. Ante hominū hortatus iſtos (crede mihi) vera hæreticorū pertinacia reperiē, eorum ſcilicet, qui minimè ignorant opiniones ſuas cōtra fidem eccleſiæ venire. Ipſa verò oīum fideliū vox idemq; cōis ſenſus, nō pro vna monitione dico, ſed pro mille ſufficit. Quapropter eccleſiæ vnā vocē qui ſpernit, hic multo pertinacior eſt, quàm ſi ſexcentas, aut Theologorum, aut iudicum comtempſiſſet. Ac de ſecunda quidem regula hactenus. Tertiam hanc habebimus.

Quod exẽplo fit, iure fieri ab aliquibus putatur.

Qui Eccleſiæ vocem ſpernit, multò pertinacior eſt quã ſi ſexcetas Theologorum non cõtemneret.

Si de cuiuſpiam errantis pertinacia dubitant iudices: duæ res illi ſunt accuratiùs tranſigendę: quarum vna Theologorum propria eſt, altera cum Theologis, iuriſperitorum etiam communis. Priorem ergo à Theologo iuriſperitus mutuabitur: poſteriorem autem ſuo ſibi iure vendicabit. Primùm igitur à ſapientiſſimis Theologis illud explicatum, diffinitumque habeant iudices, an error, qui in iudicium venit, cum fide catholica apertè pugnet. Nam vna ex hac parte dupliciter hæreſeos iudi-

cium excludetur: vel quia incertum est dogma illi errori
contrariũ catholicæ fidei veritatẽ esse, vel quia repugnã
tia erroris eiusmodi & catholicæ veritatis obscura est,&
in opinione posita. Vt si uerbi gratia olim negaret quis,
epistolam ad Hebręos esse Pauli,habeat autem pro certo
illã esse canonicam,& de auctore epistolæ quæstioné mo
ueat,nó de auctoritate:sunt Theologi, qui sentiant hære
sim illã esse.Ego verò nisi ecclesiæ definitio obstaret, nó
puto, qui existimẽ Christi fidẽ in nullo extremo versari
discrimine, si libri canonici auctorẽ nesciamus,mó scia-
mus librũ esse canonicũ. Quocirca siuè Paulũ,siuè Lucã,
seu Bernabã illius epistolę auctorẽ quispiã dixerit,si soli
da ei est fixaq; & cõstans epistolæ auctoritas, nõ cõtinuò
Christi fidẽ euertet.Cũ igitur tpe D.Hieronymi nódum
fuerit exploratè cognitũ an fidei certa veritas sit, Paulũ
illã ad Hebræos epistolã scripsisse, si error aduersus ad tri
bunal fidei tũc referretur, criminis fortasse quidem iudi-
ciũ fuisset,sed hæreseos iudiciũ nõ fuisset.Itẽ,Dei auxilio,
peculiari nos egere,vt sicut oportet credere, sperare,dili
gereq; possimus,fidei dogma est lõgè certissimũ. Qui insi
ciabuntur,nullos esse habitus spei & charitatis infusos,il
li dogmati huic,vt quidã sentiũt,repugnabũt:sed quia ea
pugna, tametsi valde probabiliter apparet,nõ tñ est ma-
nifesta rõne cõprehensa,eorũ hominũ error notãdus est,
temeritas & impudẽtia notãda: hæresis ne suspicãda qui
dẽ ante sacri cõcilij Tridẽtini decreta. Qui locus nullo ẽt
cõmemorãte fidei censores admonet,vt id mutui,quod à
Theologis sunt necessariò accepturi, nõ à quibusuis acci
piãt,sed ab eruditis,expertis,exercitis.Qui scilicet cũ ex-
ploratũ habeant, qui nam ex Theologiæ locis certi ac fi
mi sint,qui cõtra probabiles & nõ necessarij:tũ argumen
torũ Theologicorũ frequẽti atq; expedito vsu facilè quo
cunq; errores deprehendãt, qui fidei catholicæ dilucidè
refragentur. Altera erat res, vt iudices diligentẽ nauen
operã,quò illis errãtis pertinacia patescat. Quæ si in du-
biũ fortasse vertitur, & neq; ex ante,aut dictis aut factis
neq; ex errãtiũ statu,cõditione & ingenio colligitur, non
alia eã rõne melius deprehẽdent, q̃ si errãti certũ signum

catho-

catholicę eius veritatis ostendãt, cui error istius contradicit. Vt si proferatur apertus aliquis scripturę locus, aut definitio legitimi cõcilij generalis, aut decretũ constans apostolicæ sedis, aut vna quælibet alia certa nota earũ, quibus & catholicæ veritates, & cõtrarię omnino hæreses diiudicãtur. Quòd si hisce signis notisq; prolatis ille cesserit, argumẽtũ erit ignorãtiæ probabilissimũ: sin repugnauerit argumentũ erit pertinaciæ certissimũ, præsertim si nec ingenij nec doctrinæ expers sit. Nã si adeò rudis & imperitus est, vt harũ rerum intelligentiã nullo modo habere possit, equidẽ nullã certam regulã præscriptionẽq; cõstantẽ exprimerẽ, vt hoĩs eiuscemodi ptinacia innotescere ret. Certè si qua est crassa pinguiq; Minerua describenda formula, ea erit sentẽtia ecclesiæ cõis, fideliumq; consensus & cõspiratio eadẽ, quibus si iste aduersetur, tũ ẽt quũ videt contra se venire oẽs, pertinax atq; adeò hæreticus existimabitur. Nec necesse erit tamẽ orbẽ omniũ peragrare terrarũ, & singulorũ fideliũ rogare sn̄iam. Nam quæ sit fidelium singulorum, neq; arte aliqua nec diligentia, & inquisitione perpenditur, sed quodã quasi prudentiæ sensu iudicatur. Quemadmodum.n. si quispiam neget omnẽ ignem calefacere, nõ est opus, vt cõtumax in naturam habeatur, propositionem illam generalem inductione & demõstratione singulorũ ignium, sed significatione potius & ratione declarare, cum quibusdam demonstratis eadem sit de cęteris ratio. Sic in fidẽ ecclesiæ ille erit pertinax, qui suæ prouincię aut ciuitatis fidelibus vniuersis in fidei sententia repugnarit. Sed hæc relinquamus, idq; largiamur inertię nostræ. inepti.n. sumus, vt hebetes ac rudes ad regulam & lineam exigamus. Hæc verò oĩa, quæ in hac postrema cõstituenda regula diximus, si ad vulgaris prudentiæ rationẽ dirigas, recta fortasse erunt, sin perpendere ad exactioris disciplinæ pręcepta velis, reperientur quædam fortasse non recta, Quid.n. in tam inæquabili & rerũ & ingeniorũ veritate præscribere nos possumus, quod æquabile inter oẽs & vnum oĩbus esse queat? præsertim cũ id genus causæ propemodum cõiecturales sint, in quibus iudices indicijs quibusdã atq; vestigijs in

Sic forte interpretanda est sententiæ Bar. l. Tutor. ff. de suspect. tuto. & felini in rubrica. de hereti. et Cardi. in Clemẽt. 1 de sum. Trin.

Qui sentiunt episcopi & inquisitorũ admonitionẽ esse legitimã vt qui eã contẽnit, hic pertinax censeatur.

ipsa penetrare hominum corda pertentãt, quæ si cognoscerent, non egerent perpendiculis, non normis, non regulis. Quid igitur hęresis sit, quæ hæretica propositio, qua demum via ac ratione vtriq; & theologo & iurisperito internoscenda, mihi iam satis superque dixisse videor.

De propositione erronea. sapiente hæresim, piarum aurium offensiua, temeraria, scandalosa.
Caput vndecimum.

DEinceps (vt erat propositum) de propositione erronea videamus. Cuius notio, ac definitio nõ eadem oĩbus, sed sua cuique est vt hic etiam verum id esse comprobes, Quot homines, tot sententię. Illud autẽ in primis definitum & constitutum sit, propositionẽ erroneam ab hæretica non cogitatione modò, sed re etiam separari. Non.n. vt quidam existimant, concilium Constantiense, vnde varia ista errorũ genera accepimus, propositionẽ erroneã vsurpat in significatiõe generali, vt erroris hęretici & cę terorum genus commune sit, quæ videtur esse eius nominis propria significatio. Ecquis enim credat quicquam aliud esse propositionem erroneam quàm errorem? Sed conciliũ, vt dixi, ab hac vsurpatione longè abest, id quod statim planum faciam, si verba patrum adscribam. Compertùm est (inquiunt), ex prędictis articulis plures esse notoriè hæreticos, alios non catholicos, sed erroneos, alios scandalosos, quosdã piarum auriũ offensiuos, nonnullos temerarios. Quæ forma sermonis esset & falsa & absurda, si propositio erronea pro quocunque errore communiter sumeretur. Iam enim rectè quoq; dici posset posmultas argumẽtationes enumeratas, in his quasdam esse syllogismos, quasdam inductiones, quasdam argumentationes, quod quàm sit ineptum, nemo est, qui non intelligat. Sine dubio igitur erronea propositio ab hæretica discernitur, nõ tanquã genus ab specie, quod esset discrimen rationis, sed tanquam vna erroris species ab altera, quæ vera rerum, non modo vocabulorum, distinctio est.

Illud deinde constituere debemus, quod priùs fortan dictum oportuit, sed doctrina sera non est reprehendenda

denda,præsertim si in opportunum tempus reseruata sit. Constituendum ergo catholicas veritates non singulari modo,sed bipartito reperiri. Quędam enim sunt catholicæ veritates,quę ita ad fidē pertinent,vt his sublatis,fides quoq; ipsa tollatur. Quas nos vsu frequenti, nō solū catholicas,sed fidei veritates appellauimus. Aliæ veritates sunt etiam ipsæ catholicæ & vniuersales, nempe quas vniuersa ecclesia tenet, quibus licèt euersis, fides quatitur,sed nō euertitur tamen. Atq; in huiusmodi veritatū contrariis erroribus suprà dixi fidem obscurari,non extingui:infirmari,nō perire. Has ego nunquā fidei veritates censui vocādas,quāuis doctrinæ christianæ veritates sint. Speciales orationes applicatas vni personæ per pręlatos vel religiosos plus prodesse eidē,q̄ generales,Fratres nō teneri labore manuū, victū quærere, sed licere eis esse mendicos, & cōplures alias similes propositiones, quas oēs catholici veras esse sine dubio existimant,ideoq; veritates catholicæ vocari p̄nt, atq; ēt debent. Quę igitur propositiones huius posterioris generis veritatibus contradicent,eas equidē erroneas appello,quę q̄m doctrinę catholicæ aduersantur,errores sunt hæresi proximi,hæreses nō sunt. Nec nostro more nos ita loquimur, sed est ēt hoc in more positū sermoneq; maiorū,vt nomen generis speciei illi absolutè tribuant, quæ est in eo genere imperfectissima. Sic Aristoteles in prædicamētis,dispositionē seiunxit ab habitu:cum tn̄ dispositio alias habitus ipsius genus sit. Virtus quippè, quam habitum esse nemo est qui nesciat,dispositio est perfecti ad optimum. Ac ne plura exempla,quę sunt propè innumera,referamus, illud est passim,vulgi etiā ore contritum,quo animalis vocem,cum oīum animātium communis sit, interdum prohis solùm accipiunt, in quibus nihil aliud quàm vis animantis apparet. A qua consuetudine ne Paulus quidem abhorruit,quum animalem hominem dixit,quasi brutū expertemque rationis. Patres item concilij Constantiēsis hoc sensu videntur esse locuti, si accuratè eorum voces expendamus. Ex quibus facilè intelligimus, erroneas propositiones cōtra catholicas fuisse diuisas,& inferiores

NB.

Cap. 6.

Propositiones erroneæ.

quodam gradu q̃ hęreticas fuisse locatas. Error itaq; qui & minus quiddã q̃ aperta hæresis, & catholicæ doctrinę tñ contrarius est, propositio erronea vocatur. Theologi deniq; modestiores, quũ in disputationibus suis quicquã sanæ doctrinæ aduersum hæreticũ appellare nõ audent, tẽperato vocabulo erroneum esse confirmant. Quum verò in hunc sensum & vulgari consuetudine alliciar, & cõpellar maiore Philosophiæ rõne: facilè me patior in eũ adduci, libenterq; in eo cupio retineri. Est & propositionis erroneæ alius item gradus. Quum.n. veritas aliqua, sapientum quidem opinione vehementi, fide ueritas est, sed non est planè ab ecclesia definita, nec certo argumẽto demonstrata, tunc veritati illi aduersari non est hæreticum, sed erroneũ. Videlicet hęresis (quemadmodum suprà diximus) à voluntate quoq; errantium pendet, nedũ ab intellectu. Error autem sicut & falsitas, è rebus ipsis significatis perpenditur, nulla asserentis habita ratione. Ita licèt veritas illa ad fidem suapte natura pertineat, quia tamen nec hoc certum nec expeditum est, hæretica pertinacia abest, error grauis & periculosus nõ abest. Similiter & propositio erronea tertio quodam gradu vocari potest, quæ certæ veritati catholicæ fidei aduersatur, non manifeste quidem, sed sapientum omnium lõgè probabili ac fermè necessaria sententia. Eius quippè erratio grauis est, qui hoc defendit contumaciter, quod viri omnes docti sentiunt periculum grãde catholicę fidei conflare. Quicunq; ergo vel doctrinam fidei appendicem liquidò euertit, vel fidem ipsam in discrimen adducit, vehementer ille sanè in Christiana disciplina erratat, atq; adeò eius dicta iure appellantur erronea. Verum de erronea propositione plus quàm satis dictum est.

Que propositio erronea.

Alius gradus propositionis erroneæ.

Alius gradus propositionis erroneæ.

Propositio verò sapiens hęresim à quibusdã definitur ea, quę in significatione, quam verba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quãuis piè intellecti sensum aliquẽ habeat verum, vt sunt (inquiunt) istæ propositiones, Pater est maior filio, Christus est creatura, Tres sunt dij. Quę definitio nec vocabuli potestatẽ exprimit, nec rei diffinitę vim, naturãq; declarat, nec mutuo nexum

Propositio sapiẽs hæresim.

Io. 14.

cum

cum illa est copulata. Quis.n.dubitet,illã propositionẽ, Ridiculum est eucharistiæ sacramentũ solenni ritu per vias publicas circũferre, Lutheranorum hæresim sapere, qua negant in Eucharistia corpus Christi verum cõtine ri? & tñ in nullo pio sensu vera est. Hmõi propositiones multas in Erasmo,Ioanne Carione,alijsq; quibusdã huius seculi scriptoribus passim leges,quæ nec apertas hęreses præ se ferant,nec sanum aliquẽ habeãt sensum,sed quia hæreseos saporẽ quendã & odorem referunt, meritò eas quidẽ dicimus hæresim sapere, qui verò illas proferunt,hos hæreticorũ & saporẽ hr̃e, & proferre odorẽ. Nec exempla illa placent, quibus hi suã definitionẽ illustrant. Veriora equidem exempla desiderio & magis ad rem,de qua igitur,accõmodata, quamuis in hoc genere nihil ab ijs requirendum est, qui oẽs istos propositionũ gradus permixtos esse ac confusos opinantur.Sed primũ exemplum è Ioãnis Euangelio, Christiq; doctrina sumptum est.Quòd verò Christi doctrina & Euangelium hæresim sapiat,scribere ego nõ auderem. Illud ẽm exemplum cõgruens atq; aptum est,si eis assentimur, qui existimãt,illã orationem,Christus est creatura, simpliciter veram esse,sed eam Theologos refutasse,quod fœtorem quendam ab Ario contraxerit.In quam sententiam D. Thomas multa dixit. Ac Sophronius in sexta synodo planè fatetur,Christum creatum & increatum, idemq; in tertio libro Ioãnes Damascenus.Sed & Hieronymus creaturæ nomen in Christo non horret. Ego verò semper habui persuasum, enunciationem illã & simpliciter falsam esse, & catholicæ fidei absolutè contrariã. Est.n. in creaturæ voce negatio intus inclusa,quæ Christi supposito absolutè diuinitatem tollit.Nã qui dicit rem aliquam factã ex nihilo, is negat eam de substantia genetantis extitisse, hoc.n.discrimine, id quod verè & propriè factum est,ab eo,quod verè & propriè est genitum, separatur.Quemadmodum igitur illud, Christus cœpit esse,fidei aduersum est, qm̃ inde perspicua argumentatione sequitur,filium Dei esse cœpisse,atq; adeo aliquando non fuisse,sic & illud, Christus factus est ex nihilo, fidei

3.p.q.16. argu. 6. act. 11. In Isaia 45. cap.

fidei quoq; aduersatur, q̃ implicitè filius Dei de natura
Nota. eius, à quo extitit, esse negatur. Siuè igit̃ incipere, siuè factum esse, seu esse creaturã, de filio Dei verè enunciari nõ possunt, qm̃ inficiationem abditã & latentem cõtinent, quæ à filio Dei, pro quo nomen Christi accipitur, vel perpetuum esse vel esse à patre depellat. Itaq;, vt mea fert opinio, propositiones illę ac cæterę eiusmodi non tanquã sapientes hæresim, sed tanquã hæreticæ à Nicænis patribus sunt dãnatæ. At propositionẽ hæreticã, & sapiẽtem hæresim, eandẽ esse, mihi quidem non sit verosimile. Stultus nempè haberetur is, qui quam rem vinum esse constaret, hanc vinum sapere, nisi per iocum & ridiculum, diceret. Iam patrem & filium & spiritum sanctum tres Deos esse, cum fide apertè pugnat. Nam sensus ille, qui pius dr̃, impius est, Pari certè ratione illa propositio, Deitas est crucifixa, hæresim sapere diceretur, quam tamen, vt hæreticam manifestè quinta synodus condemnauit. Illa item, Essentia generat essentiam, in gradu sapientium hęresim locaretur, quã in hęreticarum numero poni oporCõc. La. tere, Concilium Lateranense definit. Quid illæ? Essentia diuina nõ est persona patris, In tribus personis tres sunt Deitates, aliæq; plures huiuscemodi, quas in sensu nouitio, & nuper à se excogitato, quidam veras esse dixerunt. Sanè nihil tam absurdum dici aut excogitari poterit, qđ in sensum aliquem nõctum si detorqueas, verum nõ sit, ac rationi tùm humanæ tùm diuinæ consentaneum. Sed cõsentaneum non est, sensa eiusmodi cõmentitia, ab vsuq; sanctorũ & ecclesię aliena, pia nuncupare, & homines futiles talium sensorum excogitatione defendere. Ego certè (vt qđ sentio loquar) harum propositionum auctores nihil minus quàm hæreticorũ saporẽ habuisse arbitror. Sed si in eis aliquem meo gustu percipio, inscitiæ sapor ille est, non hæreseos. Quum verò loquendi vim & consuetudinem verborum teneo, propositiones ipsas, de quibus loquimur, non sapientes hæresim dico, sed fidei manifestè contrarias. Sermones porrò istos per metaphoram figuratos, considerata intelligentia magis percipere possumus, quàm circũscripta definitione explicare.

Quam-

Quamobrem quid hæresim sapiat, quid non sapiat, nõ tam definitione & argumentatione speculatricis disciplinę,q̃ sensu quodam,gustuq̃; prudentiæ iudicatur. Videas hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis & internoscenda mente exercitatũ,qui,vt canes venatici,in libro,quem legendum suscipit,hæreses odore quodã suspicionis q̃ sagacissimè perueſtiget, eiusq̃; libri auctorẽ corruptum esse acutissimè sentiat. Leget eum librũ fortasse alius stipes sine sensu, qui nihil omnino indagare, nihil olfacere,nihil ne suspicione quidem possit attingere. Quales sunt hodie non pauci, qui Baptistã Cremensem,Henricũ Herpp.Ioãnem Taulerum, aliosq̃; huius farinæ auctores quotidie habẽtes in manibus, quotidiè in ore,eorum errata tñ,mentem,animũ,non odore vllo, nõ vestigijs,non sapore capiunt. Videlicet, abstulit Dominus à Iuda & Hierusalem iudicẽ & prophetã, & ariolũ, & senem,& sapientẽ,de architectis,& prudentem, non solùm eloquij mystici,sed hæresis occultæ dijudicandæ. Quid ni muti sint canes & latrare non valeant, quibus ad inuestigandum nulla iam est sagacitas nariũ? Et cùm tot signis lupi declarent,qui sint ac velint,quid quærant ac desiderẽt,canes tñ ferè stupor oppressit, pastores verò cęcutiunt & obsurdescũt nescio quo modo,vt nec ea,quę à viris sagacibus monentur,audiant,neq; ea, quæ à lupis geruntur,videãt,nisi fortè omnes & pastores,& canes stupidi timore obmutuerunt. Atqui vnde libet stupiditas accidat,ad ecclesiæ perniciẽ idẽ est. Securi.n. iam potuerunt viri improbi non modò ad aurem admouere sermonẽ,qui vt cancer serpat,sed patẽtius venenum spargere, atq; euomere virus pestilentissimum erroris sui. Quòd,si mens non læua fuisset, etiam occultum atq; in venis inclusũ,à sano humore secerni & internosci tã poterat adhibita diligẽtia & cura,grauiq; & acri iudicio, q̃ põt color albus à nigro,aut dulcis sapor ab amaro distingui. Sed nõ est huius loci ecclesiæ calamitatẽ deplorare. Nũc .n.id solũ agitur, propositionũ sapores magis sentiendi & gustandi viribus discernẽdos,q̃ speculãdi. Causa quippè hos nõ natura distinguit. Itaq; nõ põceptis & regulis,

sed prudentia,& sagacitate diiudicantur.Expediam bre-
Io.14. ui rem hanc, & planam exemplo vno faciam. Leges illã
propositionem,Pater maior me est,in Euangelio.Habes
illius doctrinæ auctorem cognitum & perspetuũ:antece-
dentia & consequentia in Euangelio verba diligẽter at-
tẽdis,eius doctrinæ principia reliqua memoria tenes.Iã
experiere,nisi habes humore aliquo malo affectũ gustũ,
propositionem illam,Pater maior me est, non hæresim
tibi sapere sed modestiã. Legebat eandem in Arianorũ
libris Athanasius,auctores intus,& in cute nouerat,Aria
nę disciplinæ causas & effecta,principia, & connexa p-
spexerat, & q̃ in Euãgelio Christi dulcis erat super mel
& fauum, eadẽ propositio in Arii libros trãsfusa sapie-
bat hæresim, eratq; eius gustui vel amarissima. Atq; vt
idẽ vinũ ex vase vno sapit picẽ,ex altero non sapit, & res
eadẽ illud olet,vnde sit,è cœno malè, ex arcula muliebri
benè,sic vna & eadẽ oratio ex vno corde, & ore,odorem
spirat iucundissimũ,ex altero teterrimum,ex vno saporẽ
suauem seruat,ex altero insuauem. Quemadmodum etiã
videmus,aquam è radicibus & canalibus, per quas tran-
sit,aliud atq; aliud & olere & sapere. Non itaq; è rerum
ipsarum orationumq; natura,sapor odorve omni existi-
mandus est,sed tum res tum orationes ipsæ à venis ali-
quando & viis,per quas permeant,saporem & odorẽ ac-
cipiunt.Saporem igitur propositionum, vt dixi,non tã
scientia,q̃ prudẽtia dijudicat. Quocirca quę propositio
hæresim sapiat,q̃ contrà non sapiat,nõ Theologi quiuis,
sed prudentes solũ atq; experientes poterunt iudicare.

Propositio male sonans. Idem verò de propositione malè sonante, seu ptarum
aurium offensiua dixerim. Est enim,vt linguæ nariumq;
ita & aurium,iudiciũ suum,absurdos, & abhorrentes so
nos respuentium. Quemadmodum autem non solũ re
falsæ atque perabsurdæ,sed graues quoque ac veræ sen
tentię inconditis verbis elatę offendunt aures, acre
præsertim & acutas,sic Theologorum aures teretes, &
religiosæ,non à sententijs modo falsis & hæreticis, sed
ab eis etiam abhorrent,quas intelligenti iudicio perci-
piunt malè atque absurdè sonare,quanuis nullam in eis

falsitatem

falsitatem hæreseos deprehendant. Dupliciter ergo de propositione malè sonante loqui possumus: vno mõ generaliter, quo oĩs propositio fidei contraria fidelium aures offendit, eoque magis quò apertiùs illam vident fidei catholicę esse cõtrariam. Alio modo specialiter, quo gradum quendam propositionum constituimus ab illo hæreticarum supremo distantem. Qua ratione eas propriè malè sonantes propositiones & piarum auriũ offensiuas dicimus, in duibus nullus error fidei aduersus manifestè notari potest, sed absonum nescio quid atq; absurdũ, quod indignum esse pijs & religiosis auribus videatur. Enimuerò in hisce absonis & absurdis propositionibus discernẽdis, nollem equidem imperito atq; imprudenti vulgo aures dedere, quarum est iudicium pinguissimũ. Sanè quam quam nonnullis in rebus, quæ fidelium omnium scilicet communes sunt, iudicium rectum adeò doctis, atque indoctis, est & promiscuè & communiter à fide datum, vt quę propositiones vulgi opinione malè sonantes habentur, intelligentium quoque iudicio malè sonantes ferè sint: at promiscuum vulgus auditum plerunque hebetiorem habet, interdum etiam teneriorem quàm opus est, & multa sæpè tum auribus accipit, tum animo fert, quæ tritæ atque intelligentes aures aspernantur: quędã contrà refutat quasi absona, quæ Theologos peritos & sapientes non modò non lacessunt, sed ne mouent quidem. Theologos, inquam, peritos & sapientes. Nam in quibusdam aurium sensus faltidiosissimus est, in quibusdam etiam superbissimus. Quia igitur vel Theologi quidam nonnulla respuunt, quæ aures clementes & modestas minimè offendunt, necessarium est, si rectas & rectè sapienter dijudicare volumus, auriũ habere sensum politum, tersum, subtilem, prudentem. Quòd si propositionum absonarum consonarumque iudicium ecclesia in vulgi auribus collocasset, illam certe propositionem, Beata virgo peccatum originis à primo parente contraxit, malè sonare, & pias aures offendere iudicaremus. Illa n. audita vulgus sine dubio perstringitur, percutitur, torquetur. At piarum aurium offensio crimẽ est.

Nota

Quæ sit propositio malè sonans.

Id au-

Id autem in crimine ponere, quod ecclesia ab omni alie
num crimine censuit, temerariæ insolentiæ est. Euãgelij
itẽ verba quædã, si turba nobis lex est, malè sonãtia fuis
sent, & piarũ etiã auriũ offensiua. Turbas quippè aliquan
do Dominus vocibus ambiguis obscurisque turbauit.
Io. 6. Quin insigniter atq; asperè discipulorũ quandoq; tene-
ras auriculas perculit, nã Pharisæorum aures mordaci
solebat radere vero. Pharisæi audito Christi verbo scan-
dalizabantur: plerisq; discipulis durus erat illius sermo:
turbis habere dæmoniũ videbatur. Nec est ambiguum
hoc tẽpore esse Pharisæos quosdã, esse stolidã turbam,
& multitudinẽ falsis opinionibus obtusam, certos demũ
esse discipulos, quibus est sermo veritatis durissimus. Hi,
si abusus reprehendas, qui in imaginibus & colendis, &
ornandis, in sacellis, tẽplis, monasterijs, sepulchrorum
monumẽtis, sẽpiternisq; memorijs cõdendis sũt plurimi:
si affirmes, in huiuscemodi interdũ, vel potius nimiũ sæ-
pè plus vanitatem valere q̃ religionem, diabolum quã
Christum: hi, inquã fortasse dicent, te Lutheranis opinio
nibus occupatum intolerabiles sonos fundere. Nõ est igi
tur habenda ratio vulgi ꝓmiscui, imbecilli, pertuebati,
imprudentis, sed prudentis, synceri, pij, incorrupti. Nec
Theologia mõ requirẽda est, sed pietas & prudentia, sine
qua nullę aures possunt consentaneos sonos abhorren-
teśque discernere. Itaque, vt semel finiamus, cum non sit
cuiusuis malè sonantem propositionem à benè sonante
distinguere, prudentissimi Theologi, quod iam iterum
ac sæpè dixi, consulendi à iudicibus ecclesiæ sunt: nisi
volunt in harum rerum iudiciis vehementer errare. Et
quamuis nullam nos quidem cõprehensionem habea-
mus, definitionem nullam, qua iudices valeant singulas in
specie malè sonantes propositiones iudicare: illud tamẽ
speciatim admonere possumus, huiusmodi propositionũ
Propositionũ male sonantium duo sunt gradus. duos esse gradus. Vnum earum, quas ante diximus, hęre-
sim sapere. Videlicet, quę fidelium gustatui malè sapiũt,
eædem malè sonant auditui. Verum quia gustatus sensus
pinguior & crassior est, auditus subtilior & acutior, alter
gradus malè sonantium propositionum est, quæ licet hę-

resim

resim non sapiant, sonum tamen quendã absurdum & peregrinum referunt, qui à doctrina sana synceroq; & solido ecclesiæ sermone discrepare videatur. Qua ratione pias illæ aures feriunt & asperè, & grauiter, tametsi cur ita feriant, causa sępè occultissima est. Huius generis illa exẽpla videntur appositissima, quæ Conciliũ Constantien. notauit, Graduationes, & magisteria vniuersitatũ esse vana gentilitate introducta, & tantũ prodesse ecclesiæ quantum diabolum, Sylvestrum & Constantinum errasse ecclesiã dotando, Ecclesiã Romanã esse synagogã Sathanæ, Electionẽ Papæ à Cardinalibus per diabolum fuisse introductã. Itẽ, Papã non debere dici sanctissimum propter officium. Alioqui diabolus diceretur sanctus, quia est officialis Dei, Item, plures Romę nunc saluari ex cõiugatis q̃ ex clericis, Itẽ, monachatum nõ esse pietatem, Itẽ Romani episcopi monarchiã post Diui Hieronymi tempus exortã esse, Item, Phocã Instituisse Romanã ecclesiã omnium esse ecclesiarum caput: & alia innumera, quæ, nẽ longum faciã, prætermitto. Quòd siquis adeò tenui palato est, vt has etiã propositiones hęreseos saporẽ referre iudicet, cũ eo equidem non magnoperè cõtenderim, præsertim si de harum vna & itẽ altera sermo sit. Quanquã mihi, fateor, palatum torpet qñq; ac iacet, auris subtilior & erectior est. Ita mihi videor facilius posse propositiones auditu q̃ gustatu percipere. Sed (vt dixi) neuter sensus regulis instituitur, si defuerit prudentia & spiritus quidam diiudicandi: si verò hæc affuerint, sine præceptis nostris theologi iudicium poterit esse vel rectissimum. Ac de propositione malè sonãte hactenus. Cõc. Cõstan.

Propositio verò temeraria duobus itidem modis vsurpari solet: & communiter & propriè. Communiter, vt omnis propositio à fide auersa temeraria quoque appelletur, etiam si hęresis manifesta sit. Ecquid enim incõsideratissima, ac dementissima temeritate plenius quã Christi ecclesiam contradicere? Proprie autem ea vox vsurpatur, quum asseueratio, vt temeraria notari potest: vt hæretica, vel erronea, vel sapiens hæresim non põt. In quem sensum post istos propositionum gradus posse *Propo. temeraria.*

mum

mum locum propositio temeraria tenet. Temeritas por-
Quæ fiũt temerè. rò non vno & simplici modo intelligitur. Temerè enim ea quandoq; fieri dicimus, quæ non consilio, sed fortuitò geruntur. Quo modo ea temeraria sunt, quæ turbulentè & inconsultè effutita sunt. In hoc verò significatu temeritas, quę nullo delectu aut discrimine ducitur ad iudicandũ, sapientiæ contraria est, in qua non casus & fortuna, sed ratio & cõsilium valet. Qui ergo nulla aut ratione, aut auctoritate impulsus res ipsas affirmat, sed temerè scribit & dictitat, vel quod in buccã venit, iure is tanquã stultus & temerarius reprehenditur. Nã quamuis vera aliquando dicat, sed vt uera dicat, tñ non id consilium & ratio, sed fors & casus efficit. Qualia sunt nonnulla, quæ viri quidã pij in vita rebusq; gestis Christi Domini magis comminiscuntur q̃ contẽplantur, quæ etiam scribunt, non tam verè & prudenter, quã deuotè, & feruenter. Quorum est interdũ cæca ac temeraria quidem, & in assentiendo credulitas, & in asserendo facilitas: sed temeritas hęc tamẽ non est eiusmodi, vt à fidei iudicibus coerceri debeat, qui grauiorũ errorum censuram assumere suo iure possunt, leuioris huius vel imprudentię vel stultitiæ nõ possunt. Fidei quippe cognitio illis mandata est, non prudentię, eius prælertim, quæ viros pios sæpè destituit. Videmus aũt illusmodi, seu meditationes, seù contẽplationes, licet inconsiderate atque imprudẽter, sine ratione & graui testimonio editas, cũ pietate fere atq; adeò cum sanctitate esse coniunctas. Non decet igitur, vt simplicitas columbina seueriſſimi tribunalis iudicio vexetur: quantumuis illa sit inconsulta & imprudens. Dicitur rursum & id temere asseri, q̃ in-
Alia species propo. temerariæ. solenter, nimiumq; audacter asseritur. Quo modo omnibus in rebus asseuerandi temeritas pronuntiandiq; audacia turpis est quidem, sed in his, quæ ad ecclesiæ doctrinam attinent, est periculosa vel maxime. Habet. n. cõtemptionem superbam ecclesiasticæ regulæ: quam contemptionem, nisi fidei iudices coerceant & cõprimant, dici non põt quantũ discriminis oĩs ecclesiæ doctrina sit habitura. Quę igitur non inconsulta oratione modò

sed,

sed,vt verbis vtar grauioribus,cõfidenti audacia,insolen tia proterua, exultatione impudẽti, iactatione superba, nõ contra fidẽ dico,sed cõtra ecclesiasticę modestiæ regulã asserũtur:ea Theologi in prẽsenti temeraria cẽsent, atq; inter errorũ gradus cõstituunt & locant,qui, qm̃ hę resum appendices sunt,à fidei iudicibus sunt animaduer tendi. Vt, Beatã virginem non esse in cœlos cũ corpore assumptã,quod licet fidei minimè aduersum sit, sed quia cõmuni ecclesiæ cõsensioni repugnat, petulanti remeritate diceretur.Item,in baptismo nõ infundi paruulis informantem gratiam & virtutes:cùm concilium Vinnense contrariã opinionẽ duxerit eligendam. Item, Angelũ non esse simul cum mundo corporeo creatum, aut ipsũ etiam non esse incorporeum: cuius vtriusq; rei contrariũ concilium Lateranense sub Innocentio tertio nos docuit.Item,Diẽ iudicij ad certum quendam diẽ, mensẽ annumvè futurum. Vt verbi causa, ab hinc quinto vel sexto:quod à concilio Lateraneu. sub Leone decimo diligenter præcautũ atq; prouisum est. Nec.n.est parua temeritas eius rei præsagitionẽ vsurpare, quam inclusã diuinitus pater in sua posuit potestate, & neque Apostolis,neq; angelis reuelauit.Itẽ,Ioãnes euangelista fuit in vtero sanctificatus, atq; in summa oẽs illæ propositiones,in quibus à fidei & scripturarũ lege vniuersali quispiã sine idoneo testimonio,aut probabili ratione eximi tur.Nã huius generis exceptiones,temerarię fidei leges, tametsi nõ tollant,præcidunt tñ.Est demũ & ea temeraria propositio, quæ in doctrina fidei cũ celebris vniuersitatis cõmuni decreto ac definitione pugnat. Quãquã.n. circunferũtur articuli Parisienses, qui nõ sunt articuli fidei omnes: qm̃ ne hanc quidẽ vel longissimè tangunt: sed eius academiæ tñ de fide & religione fixa cõstãtiaq; decreta semper Christi ecclesia suspexit. Qui verò contẽpserũt,inaniaq; & leuia,ac pro nihilo existimarũt,oẽs ad vnũ periclitati sunt,& ij qui manifestè ab ecclesia discessere,& ij, qui ecclesiæ fuere suspecti: postremò ij, q in occulto adhuc latẽt,sed suo se tẽpore,vt cęteri prodent.

Cõ.vien.

Lu.I.

Alia spe cies propo. temerarie.

Propositionem autẽ scandalosam quidã cum piarum aurium

auriũ offensiua cõfundunt, vt verbis distinguãtur, re eæ-
dẽ prorsus sint. Atq; huius generis exẽpla illa ponunt,
Tyrãnum põt quilibet illius subditus occidere, Ieiunare
impertinens est Christianæ perfectioni, Nullũ est præcep
tum de baptismo suscipiendo. At ijs ita perturbati sunt
& cõfusi errorũ gradus, nullus vt sit primus, nullus vt se-
cundus, nullus vt tertius, aut quartus. Propositio igit̃ scan
daliosa duobus similiter modis appellari solet. Prius vsur
patione cõmuni, qua oĩs oratio, quæ occasionem ruinæ
præstet, quamuis hæretica apertè sit, scandalosa dicitur.
Quo sensu Concilium Constantiense 15. illã propositio-
nem, Quilibet tyrannus potest licitè à quocunq; subdito
occidi, &c. tanquam hæreticam & scandalosam condem-
nauit. Quales sunt itẽ reliquę duę, q̃ ab his in exemplũ
sunt positę. At verò posterius scandalosa illa propriè o-
ratio vocatur, in qua scandalum notari potest, hęresis nõ
potest. Qualis illa fuit enumeratio incommodorum au-
ricularis confessionis, in qua incommodorum enumera
tione tanto cum Germaniæ scandalo Erasmus versatus
est. Tales illæ sunt siue commentitię fabulæ seu narra-
tiones etiam veræ, quibus monachorũ occulta vitia, vel
fingũtur, vel detegunt. Id quod sine dubio sine imbecilliũ
offendiculo fieri nõ põt. Nõ. n. hic scandalum more vulgi
vsurpamus, pro eo, quod aures offendit, quodvẽ fidelis po
pulus horret: sed pro eo, quod infirmis causam ruinæ prę
stat, & quod ante fideliũ pedes positum eos facit in illud
incurrere, irruere, offendere. Sic ecclesię Romanæ abusus
plebi rudi obijcere atque in vulgus edere, scandalum est.
Sic propositiones illæ scandalosæ sunt. Prælatus malus
est verè fur, & latro, Per censuras ecclesiasticas clerus po
pulum suppeditat & auaritiam multiplicat, Sacerdote
criminosè viuentes sacerdotij polluunt potestatem, Cle
rici epistolis decretalibus studentes, stulti sunt, Dance
eleemosynam fratribus mendicantibus, sunt excommu
nicati, Confirmatio iuuenum, clericorum ordinatio, lo
corum consecratio, reseruantur episcopis propter cupidi-
tatem lucri temporalis & honoris, Vniuersitates & col
legia vanitate hominum sunt inducta, Leguminibus &
pisci-

Propo. Scandalo sa.

piſcibus venter inflatur & turget, atque adeò ad concubitum ac venereas voluptates aptiſſimus redditur. Quarum nonnullæ hæreſim ſapiunt, non inficior, ſed quamuis in verum ſenſum deflectantur, non ſolùm error, ſed ipſa etiam iſthæc veritas, qualiſcunque illa ſit, quę fortæ in his dictis inueniri poteſt, ſcandalum affert idiotis & infirmis. Non enim ſolùm falſa ſcandalum faciunt, ſed aliquando etiam vera. Ac de propoſitione ſcandaloſa ſatis fere diximus. Propoſitionem autem ſciſmaticam, ſeditioſam, maledicam, & cõtumelioſam, quorſum attinet definire? Quis eſt enim, cui non perſpicua ſint illa, quæ pluribus verbis à quibuſdam explicantur? Res itaque faciles & cuique per ſe ſatis expoſitas conſultò prætereo. Quoniam liber hic noſter non pollicetur, quæ paſſim vulgata & cõtrita ſunt, ſed ea conatur exponere, quæ & ſunt obſcura, nec ſtatim omnibus occurrentia, & obiua. Sed ne Amalthæam quidem edimus, & bibliothecam rebus vniuerſis inſtructam. Breuitati quippè ſtudemus, atque vtinam non hoc decipiat nos breuitatis ſtudium. Decepit enim multos, quoſdam, qui cùm ſe breues eſſe putarent, fuere longiſſimi, alios, qui cùm ſe breues eſſe laborarent, fuere obſcuriſſimi. Sed hæc hactenus, iam pergamus ad reliqua.

Nõ ſolum falſa ſed etiam aliquãdo uera ſcandalum faciunt.

Prope. ſchiſmatica.

Quemadmodum argumenta Theologiæ inueniendæ atque è locis ducendæ ſint. Caput duodecimum.

DE notis & catholicæ veritatis & erroris contrarij diximus, erroresque ipſos, quàm breuiſſimè fieri potuit, internouimus. Sequitur, vt vtriusque generis nota quæratur & formula, viam rationemque docere. Quæ eadem erit ars argumenti inueniendi, ex locisque Theologiæ ducendi. Quanquam Theologici argumenti inueſtigandi quidem atque eruendi communiora præcepta ſunt. Illud enim perſpicuum eſt, omnium rerum in cõtrarias partes facultatem ex eiſdem ſuppeditari locis. Quocirca nihil minus hæreticus è locis Theologiæ argumẽta ducet, quàm Theologus. Sed illius incerta, infirma, & ſpecie veri fallacia erunt, huius, vt qui non vmbrã, ſed

veritatem ipsam assecutus est, erunt certa firma & constã
tia. Nec argumentationes tñ omneis Theologus è locis
certas exprimit, sed interdum, immò sæpè, ẽt probabiles.
Nec id solum quia loci quidam incerta ferè argumenta
præbent, sed quia locus firmus argumentum quandoque
præbet non firmum. Nolim.n. quispiam hoc ducatur er-
rore, vt si locus firmus est, oĩa argumenta inde ducta esse
firma arbitretur, aut si econtrario infirmus est locus, oĩa
ex eo accepta infirma esse. E sacris quippè literis interdũ
argumenta probabilia ducuntur. Vt si è sensu mystico pe
tita sint, aut sensus etiam literalis non sit exploratè diffi
nitus. Atq; ediuersò historię humanę auctoritas, imbecil
la ipsa cùm sit, certa aliquãdo argumẽta suppeditat. Qua
propter vbi artem & præcepta adhibuerimus, quibus ar
gumenta è locis Theologicis eruantur, adhuc iudicium
deest, vt explorentur. Quòd si nulla iudicij ratio, nullum
discrimen accesserit, copia quidé argumentandi facilis &
prõpta erit, sed nullo in pretio tamen nisi apud eos, qui
res numero æstimare solent, nõ pondere. Perfectus autẽ
absolutusq; Theologus non modò varia è locis argumẽ
ta congeret, sed dissentientia & consentientia, certaq; &
incerta secernet. Quemadmodum.n. dialectici cõsumma
ti facultas duabus rebus expletur, inuentione, ac iudicio
sic Theologũ instructum esse oportet cùm ad inuenien-
dum, tùm ad iudicandum, si ars illi in Theologia dissere
di expleta futura est, per quã, dico, & sua dogmata firma
re possit, & errores cõtrarios refellere. Theologi porrò iu
diciũ tunc mihi videor instruxisse, cùm locorũ Theolog
corum vim, & naturã expressi. Nempè è decem partibus
in quas loci Theologici amplitudinẽ potestatemq; diu
si, quęnã earum partiũ firma argumẽta cõtinerent, qua
verò infirma patefeci. Cumq; ẽt veritatum catholicar
notę eædem sint & certissima signa, vt quæstiones fide
discernantur, & argumenta quoq; certissima, vt cõclusi
nes Theologiæ probentur, nõ aliud mihi nego cij dãdum
credidi in dijudicãdis argumentis, quæ dogmata nostra
probarent, quã datum paulò antè fuit in ijs notis edẽdis
quæ nostras veritates insignirent. Pars ergo illa iudicã

di nec

di nec post ea,quæ diximus, admonitione ac præceptis indiget,nec propriè ad locorum tractatum attinet,quẽ liber hic noster sua inscriptione pollicetur.qđ cùm perspicuum sit,sequitur vt differamus,id quod præsentis est negocij,quibus rebus possimus eum, quẽ è locis Theologię volumus, adipisci vsum argumentandi. Vbi illud primũ occurrit,qđ disciplinarũ ordo, rerumq; cõtextus ipse ac cõnexio monet, vt quisquis è Theologiæ locis inuenire cupiet,is cões præceptiones teneat, quas de inueniẽdis argumentis dialectici tradiderunt.Hæc etenim,si est simpliciter breuiterq; dicendum,quibus præceptis eruuntur à locis dialecticis,eisdẽ fermè à Theologicis,tametsi est alius quoq; quidã aditus ad Theologicos, vt ex ijs peculiari via & ratione argumenta deriuentur, firma præsertim, quæ vsui Theologi sunt necessaria vel maximè.

Primum præceptũ argumẽti inueniendi.

Omnium autem eiusmodi pręceptorum illud est caput, vt Theologus habeat omnes Theologiæ notos, & tractatos locos.Notos,inquam, & tractatos locos. Nec enim memoria tenuisse sat est, sed paratos & expeditos habere oportet.Primum ergo discatur numerus naturaque locorum qui sint,quot sint,quę vis cuiusque ac proprietas.Quæ res siue à nobis accipientur,seu ab alio,qui ad hæc scribenda paratior post me atque instructior venerit, non multum refert. Certè, quę hisce rebus perdiscendis necessaria sunt, ea mediociter, vt mihi videtur quidem,libris superioribus edocui.Locorum itaq; numerum,vires & proprietates siue hinc,siue aliunde ad inanum habere,id est in eorum cognitione primum.

Proximum est locos ipsos lustrasse,ac comprehendisse vniuersos.Nam qui sacras literas aut non legerit, aut ẽt lectas minimè intellexerit,is quo pacto è primo loco argumentabitur? Qui traditiones Christi & apostolorum nusquã omnino obseruarit,quo hic modo è secundo loco argumẽta ducet?Qui nec in ecclesiæ,nec in Cõciliorũ,nec in põtificum doctrina fuerit assiduus,quẽ huic argumentãdi vsum loci eiusmodi suppeditabunt? Quas verò argumentationes è sanctis auctoribus ille colliget,qui sanctorũ libros ne attigerit quidẽ?Quã autem differendi

facultatem è scholæ Theologis habere poterit, qui nullo
se tpe in scholæ conflictationibus exercuerit? An è Physi
ca, Methaphysica, Astronomia, Geometria, is homo ra-
tiocinabitur, qui humanã rationem his nũquam discipli
nis excoluerit? Philosophi demum & historici ecquid ei
emoluméti afferent, qui nõ fuerit in illorũ lectiõe versa-
tus? Hęc igitur oĩa, cum argumentum quærimus, cõplecti
animo, cogitatione intelligẽtiaq; debemus, nec locos mõ
habere cognitos, sed ipsos ẽt diligentissimè coluisse. Sed
ais. Est ne quispiã tãto inflatus errore, vt sibi se illa scire
oĩa persuaserit? Ego si Theologus isthæc nõ fuerit cõsecu
tus, nihil sanè vitupero, id reprehẽdo, si nõ secutus nomẽ
sibi Theologi vsurpauerit. Illud autẽ argumẽtãdi genus,
quod ex oĩbus locis aptè ducitur, perfectũ & absolutũ est,
atq; oẽs numeros habet, nec præter consummatũ Theo-
logũ cadere in quenquã potest. Cum vero aliquid persua
sum est, in quo vel mediocria arguméta compareant, id
cumulatè videtur esse perfectum, propterea quòd vulgus
Theologorũ quid absit à perfecto, nõ ferè intelligit, qua
tenus autem intelligit, nihil putat prætermissum. Quod
etiã (vt Cicero ait) in poëmatibus & picturis vsu venit, in
alijsque cõpluribus, vt delectentur imperiti laudentque
ea, quæ laudanda nõ sint, ob eam (vt credit) causam, q̃ in
sit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Sic nõnullos
inuenias, quos, quoniam ijdem, quid in vna quaque re vi
tij sit nequeunt iudicare, mirificè delectent iuniorũ oputi
scula quædam, in quibus nihil recõditum & exactum est,
nulla ex proprijs argumenta ducta: cõia omnia, vulga-
ria, imperfecta, ac ferè ex genere probabilium. Ita ieiu-
na & arida illorum tota est disputatio, quæ vix vnius for
tis eiusq; vulgaris ac triti, aqua communi & perexigua
rigatur. Quantò Diuus Thomas copiosior & neruosior
est, qui nõ solum aut rationi, aut auctoritati confidit, sed
omni modo argumẽtatur, & accuratè ex omni loco dissẽ
rit, testimonijsque simul ac rationibus conquisitis disputat. At obscura quędã in Thomæ lucubrationibus sunt,
istorum verò lucubrationes sunt lucidæ. Sanè quidem
Non tñ ab illo ita dicuntur de industria: nec in ingenio
ineſt,

Cicero]

ineſt,ſed in rebus ipſis obſcuritas.Et propria quàm com munia obſcuriora sunt. Vinum quoq; aqua mixtum cla rius eſt quidem,ſed dilutius eſt tamen.Merum ad biben dum difficilius,plus omnino habet virium.Ac de primo inuentionis precepto hactenus.Reliqua perſequamur.

Secũdum præceptiũ

Argumentationes porrò Theologorũ suis locis redde re,adeò vr̃ eſſe facilè,vt nõ ſit fortaſſe præcipiendum.Ne mo.n.tam rudis eſt,quin sciat eò ſtatim vnumquodq; ar gumentum Theologię referre,vnde petitum eſt , aut ad sacras literas,aut ad cõcilium,&c. Quanquã non eſt inu tile argumenta,quę in doctoribus probatis inueneris,ad locum suũ quodq; redigere.Hinc.n.& theſaurvm tibi cõ parabis ex aliorum inuentis,& cùm intellexeris cuius lo ci vſus illis defuerit , ipſe per te ea quæ omiſſa sunt dili genter inquires,vt in controuerſia catholicorũ cũ Pela gianis,poſt sacrarum literarũ,cõciliorum,sedis Apoſto licæ,sãctorumq; teſtimonia, quibus Auguſtinus satis a bundè cauſam obtinuit,rõnes Theologiæ Thomas addi dit,quæ & teſtimonijs pondus & cauſæ lucẽ adhiberent. Agnoſcere igitur apud veteres Theologos argumenta tionũ locos plurimũ prodeſt,tum in intelligẽdis corũvir tutibus, tum in diſcernẽda varia eorum argumentandi rõne,tùm qđ copia quædã paratur hac diligentia & vſu , vt nõ solum quę illi inuenerint,ea habeamus in prõptu, sed vt quoties è locis Theologiæ quæremus,ſimilibus in rebus ſimiles nobis argumentationes occurrant. Atque in oĩ arte vtrumq; scire operæpretium eſt,& quid & quo pacto ſit faciendum.Ambas verò has res imitatione pe ritorum ſic aſſequimur,vt difficile ſit iudicare,plus nẽ p ceptis aſſequamur,an exemplis.Theologos sanè,qđ ad inuentionem attinet, magis veterum exempla iuuabunt quàm precepta,non dico noſtra,sed ne cuiuſcunque qui dem alterius artificis . Prudentia nempè argumentandi nedum scientia Theologi veteres polluerint, qui nec in doctiores quàm recentes iſti, & certè prudentiores me lioresq; fuerunt viri.Nam de scripturæ sacræ peritia, in qua argumenti Theologici theſaurus præcipuè inclu ſus eſt,certarecum veteribus nulli poſſunt. Verùm nõ in

Magis iuuabunt Theologos exẽpla quã præcepta

ſcripturæ ſolùm intelligentia quęrenda, sed cùm multis alijs in rebus negligentes iuniores sunt, tũ maximè in argumentis Theologię proprijs eruendis. Nec recentiores ego Theologos conténo, quorũ satis arguta multa, sed, vt modo primumq́; naſcentia, depicta nimis atq; minuta, ſi ad vetera conferantur. Quæ plus neſcio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus neruorum, plus viriũ, non solum ad affectus permouendos, sed ad fidei quoq; euincendos aduerſarios. In hac igitur pręceptione quãuis facili elaborandum eſt, ſi non copiam modò, sed gradus etiam argumentorum exquirimus.

Tertium præceptũ

Multo vero magis Theologo elaborandum, vt cognitis ac tractatis locis, qõnem, quam verſare cupit, in locos Theologiæ conijciat. Cum aũt illã per oẽs deduxerit, cõſiderare accuratius debet, quidẽ ſingulis in vtranq́; parte dici argumentãdo poſsit. Tum ei colligenda sunt oĩa, & quę cõſentire cauſę propoſitæ, & quæ diſſentire videãtur, & iudicio adhibito peruidendũ, vtramne qõnis partẽ ducta argumenta probent. Vix.n. (quemadmodum ſupra dixi) Theologus põt ab inuentione iudicium separare, ſi veritatẽ quærere & amplecti eſt illi inſtitutũ. Nec in oĩ loco tñ aut pro re, aut cõtra rem argumenta semper idonea reperiemus. Non.n. ſi aut venator aut piſcator locã apta venationi ac piſcationi cognouerint, quamuis diligentiã adhibeãt, vel maximam, protinus aut piſcabitur hic, aut ille venabiť. Nulla quippè ars adeò eſſe certa põt quæ nõ interdum operis ſui fructu careat. Vt igitur in diſputatione noſtra loci cõcurrant oẽs, optabile eſt. Si minus, plures, maioresq́; ponderis plus habebunt. Si vero nulli, nõ eſt minuenda artis opinio, nec de gradu deijciendus animus, ſed ẽt atq; ẽt argumenta quærenda. Quãuis enim demerſa ſint, emergent tñ hæc aliquando, ſi pelagus vel immenſum & noſtra diligentia excitetur, & diuina gratia, quę pulſantibus aperit, & quęrentibus nunquã deeſt. Illud aũt de probabiliũ qõnum genere dictũ accipi velim. Nã fidei dogmata ab his locis, qui auctoritate conſiſtunt, manant oĩa. Quare nullum apud nos certum decretum eſt, qđ nõ idem è locis oriaťur. Nõ itaq; verendum

ne

ne in fidei qõne locorum nos argumenta destituant. Sed vtcunq; aderũt res, nec.n. oẽs eodem ingenio & solertia, nec similiter inquirimus, argumenta rerum hmõi semper quidem in locis inclusa erunt: eò aũt eruent̃ vel pauciora, vel plura, quò inquirentis erit eruditio, ingenium, ac diligentia maior. Atq; hęc quidem hactenus. Patefacta.n. res ipsa est, vt nõ sit difficile in exquirendo argumẽto quid cuiq; faciendum sit videre. Et multa ẽt sine inquisitione seipsa offerunt, pręsertim hominibus eruditis, atq; in harum rerum vsu diu multumq; versatis. Quanquã quæ cogitatò meditata & pręparata in disputationem inferunt̃, ea iure illis anteponimus, quæ repentina animi cogitatione prodeunt. Quę, qm̃ celerrima est atq; ad breuissimum tps, offerre argumenta põt, ponderare non põt. Itaq; vt sine vllo errore & inuestigare argumenta & inuenire possimus, formula quædã cõstituenda est, quã si sequemur in disputatione theologica, nunquam à recto tramite recedemus. Erit aũt hęc formula theologorũ rõni disciplineq; maximè consentanea. Vbi theologo disserendi materia fuerit oblata, qõnem accuratè habet expendere, statuereq; in primis, cuius generis illa sit, ex omni illa quam supra explicuimus, quęstionum varietate. Nisi enim theologus naturam quæstionis comprehenderit, nec facilè intelliget qualia sint ei inuestiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quanquam enim omnes inter se coligati atq; implicati sunt, tamen ex singulis certa argumentorum genera nascuntur: nec vniuersi (vt à principio statim huius operis dixi) ęquæ omni quæstioni accommodantur. Cùm verò genus quęstionis constituerit illud vel maximè, quod est omnium difficillimum, an fidei sit, an non sit: per omnes locos ducat eam, illos præsertim qui erunt quæstioni magis apti & cõgruentes. Nam si quęstio est supernaturalis, in eos locos est cõijcienda potissimè, qui Dei auctoritate nitunt̃. Sin autẽ est naturalis, per eos pręcipuè locos deducetur, qui naturę rõne constant. Quòd si mixta qõ est, & partim à natura, partim à reuelatione pendet, per oẽs ducatur oportet: cuncti.n. iuxta pñt argumenta præbere. Nota

Tametsi nullius oīno generis qō est, quę non per omneis locos vtiliter deducatur. Naturæ quippè res sæpè scriptura tradit: & res quoq; supernaturales vel suadet rō, vel exponit. Ac diuina auctoritas humanā fulcit, contraq; humana diuinæ seruit. Nec verò veritas, quæ simplex esse debet, ex dissimilibus rebus misceri & tēperari pōt. Sed diuina & humana rō, qđ sæpissimè dixi, dissimiles nō sunt: nec aliò hæc, aliò ducit illa, quin eodem spectāt ambæ, & in eundem finē referuntur. Itaq; accepimus maiores nostros solitos execrari eos, qui primùm hæc natura cohærentia opinione distraxissent. Quibus quidem ita sunt scholæ theologi assensi, vt nisi has duas res in disputatione sua cōiunxissent, non se putarent theologos verè esse. Coniecta itaq; per omnes locos qōne, & collectis hinc inde argumentis, siue quę discrepare seu quæ cōgruere videantur, in vtranq; partem disputet: sed tñ ad extremum finiat, quid verum sit, quid contra falsum. Doceat verò primum quid fides Christi de ea qōne teneat, quibusq; idoneis ac certis testimonijs id qđ tenet euincat: deinde, quid aut pręscribat, aut certè suadeat rō. Nā si qō naturalis est, rō præscribit: sin est supra naturā, ro suadet. Qua in re (vt modestissimè dicā) scholā apud nostros mediocriter ego iuui. Quę ante nos nōerat adeò fidei argumentis instructa: à rōne ductis res theologica propemodū agebatur. Ordinem ergo D. Th. immutaui. Etenim in summa aduersum Gentes ille quidem primò rationes, mox testimonia ponit. Ego verò in lectionibus meis semper à principio docui, quid præfiniret de vna qualibet quęstione fides, tum quid ostenderet ratio. Sed immutationis huius prompta est atq; expedita causa. D. Thomas aduersum Gentes theologię negocium porrò cōficere ratione debuit: quia scripturæ testimonia apud eas, vel secundo, vel nullo etiam loco sunt. At apud nos, qui Christianos discipulos instituimus, primas partes auctoritas habet, secundas rō. Quin & hunc differendi ordinem, tanquā naturę nostræ consentaneum magis, Augustinus probat: quanuis Manichæis sese attemperās id agat interdum, quod in disputādo fatetur esse vitiosum.

Nota

De mori. eccle. catho. ca. 2.

Naturæ,

Naturę(inquit)ordo ita se habet,vt,cũ aliquid discimus, rationẽ præcedat auctoritas. Sed quoniã cum ijs nobis res est,qui omnia contra ordinẽ & sentiunt, & loquuntur,nihilq; aliud maximè dicant, nisi rationẽ prius esse reddendã,morẽ illis geram, & quod fateor in disputãdo vitiosum esse,suscipiam. Quo exemplo Thomas ad eundem modũ se gentibus accommodauit: nam in summa theologię auctoritas ferè rationi præparat hominẽ, ratio deinceps ad intellectũ cognitionẽq; perducit. In ipsa verò & auctoritate,& ratione,sunt gradus argumẽtorũ, & quod cuiq; præstet intelligi facilè potest:vt prima sint quæ è scriptura dicuntur, secunda quæ è traditionibus Christi & Apostolorum, tertia quæ ex ecclesiæ decretis, deinceps gradatim reliqua consequãtur. Est autem inter theologos controuersum,vtra sit prior scripturæ auctoritas an ecclesiæ. Verũ hæc,sicut & cætera q̃ nõ ad inuẽtionẽ,sed ad dispositionẽ attinẽt,nõ putaui esse ꝓsequenda. Atq; hęc res,si qñ in contentionẽ venerit,quẽadmodum diiudicãda sit,satis est,nisi malè memini, suprà disputatũ. Illud perspicuũ est,eandẽ oĩno esse spiritus sancti in scriptura & ecclesia auctoritatẽ,si res ipsas ĩspicias. Quare in se quidẽ neutra, aut prior aut maior, neutra aut posterior,aut minor est. Quid est ergo qđ in hoc loco non nunq̃ dubitationẽ afferre soleat cõsiderandumq; videat? Credo si qñ dubitatio accidit,quale sit hoĩnis eius ingeniũ,eruditio,institutũ,qui cũ disputationẽ institueris,spectare decet. Vt.n.sunt,qui scripturas ecclesiæ vsui antepo nunt,sic reperias multos,quibus ecclesiæ mos,& sensus maiores esse videãtur. Quia verò ecclesia prior, & antiquior est,dubitari nõ põt, ipsius auctoritatẽ quodãmodo esse maiorẽ:nã ꝙ sit & notior, & crebrior exploratũ est. At in omnibus(vt dixi)eius,cũ quo disseris, habenda est rõ. Sic.n. Pètrus Iudæis ait,habemus firmiorẽ prophe ticũ sermonẽ:cùm Petri tamen sermo nullo nobis gradu inferior sit. Sed de hoc,magna enim res est,alio loco pluribus. Nũc ad propositũ. Illa igitur & talia circunspicienda sunt in omni quęstione, & cõsuetudo exercitatioque capiẽda,vt boni ratiocinatores argumentorũ esse possimus &

August. de verb. reli. c. 24

In ipsis auctoritatibus, dantur gradus.

Ea dẽ est autoritas spiritus s. in scriptura, & in Ecclesia.

Ecclesiæ auctoritas quodã modo maior est ipsa scriptura.

2. Pe. 1.

In 14. li.

mus & addendo, deducendoq; videre, quæ omniũ summa fiat,ex quo quantũ cuiq; quæstioni debeatur,intelligas.Sed vt nec medici nec * imperatores,nec oratores, quãuis artis præcepta perceperint,quicquã magna laude dignũ sine vsu & exercitatione consequi possunt, sic argumenti theologici inueniendi præcepta traduntur, illa quidẽ vt seruemus ipsi,sed rei magnitudo vsum exercitationemq; desiderat.Quia igitur parũ verba prodesse nostra poterunt,nisi ad rem conferantur, vsusq; præcepta confirmet,necesse fuerit theses exercitationis gratia dicere,id quod ferè est à Peripateticis institutũ. Archelaũ primũ scribit Diogenes in vtrãq; partẽ disputasse, fides sit penes illum,Cicero.n.huiusmodi exercitationem tradit ab Aristotele inuẽtam.Cuius cõsuetudo de omnibus in contrarias partes disserendi,iure ab scholę theologis probata est:eò q; quid in vnaquaq; re verum sit, quid cõtra falsum,aliter nequeat inueniri.Quanquã.n.cognitio veritatis(vt Augustinus ad Dioscorum ait) omnia falsa, si modò proferantur,etiã quę prius inaudita erãt,& diiudicare & subuertere idonea est:quia tamen hæc ipsa veritas elucere in disputatione nequit, nisi ex vtraq; parte causarum sit facta contẽtio,nec põt fides vlla de re fieri, nisi prius aduersariorũ persuasiones euellãtur: maximè naturale est,vt anteq; probemus nostra, amoliamur adueršа,& opiniones cõtrarias refutemus.Vix aũt reperietur aliquid tã omnibus ingeniis cõsentaneũ & quadrãs, vt neminẽ habeat repugnantem.Omnis nanq;(vt Hilarij verbis vtar)humani eloquij sermo contradictioni obnoxius fuit semper,non solùm quia in alio capite & mente alia propemodum sententia est, sed quia dissentientibus voluntatum motibus dissentiens quoq; sit sensus animorum.Vnde existimat Philosophorũ placita dici, q; vnusquisq; illud fermè amplectitur, non quod ratio prę-scribit,sed quod placet animo:non quod dictat illa,sed quod dictat affectus.Necesse est ergo Theologis variè in cõtrarias partes disserendo,quasi in simulachro pugnæ exercere se ipsos:id quod Diuus Tho.in quæstionibus disputatis diligentissimè fecit.Cũ verò in omniũ artiũ vsu opti-

*I iuriscõsulti.

Cicero.

Epist.55

Hilarius

optimorum imitatio artificum valeat plurimum, exépla in Theologia differẽdi ab his peti æquum eſt, qui in hac arte excelluerunt, quorũ Auguſtinus, & Thomas ſunt facilè principes, Auguſtinus citra aleam, Thomas iudicio peritorũ. Neq; enim in ancipiti ſolũ diſputatione, in qua de vniuerſo genere vtrinq; differi copiosè licet, ſed in oĩ omnino quæſtione adeò hinc inde vber ac dives eſt, vt mirandum ſit, in rebus tam multis & varijs, ijsq; ſæpè, neque peruulgatis, neq; tritis, egregia in vtramq; partem argumẽta prompta illi parataq; fuiſſe. In multos articulos, fateor, cõcidit omnia, & articulo ferè cuiq; præſcripſit, velut lege quadam, argumentationũ numerum. Aridum quoq; illi fuit diſputandi genus, & quæſtionũ tractatus vna perpetuò ſpecie compoſitus. In ea deniq; fuit auctorum ſecta, quæ adeò nullum florem orationis ſequitur, vt apparentibus ſine carne neruis deforme videatur diſputationis corpus, certè ab omni eloquentiæ ornatu alienũ. Ita à doctiſſimo & grauiſſimo viro curioſi quidem homines & delicatuli lõgioris operis ſatietate, faſtidio ſimilitudinis incultæq; dictionis horrore abalienantur. Dixit in concilio Tridentino vir eloquẽs ſanè ac facundus, ſed parũ Theologus tamen, qui id ſuadere vellet audiẽtibus, aduerſum hæreticos, præſertim Lutheranos, non eſſe magnum vſum ſcholaſticæ concertationis: oratorio potius more cum illis differendũ, noſtrũ. n. ſpinoſum eſſe ac permoleſtum. Quę ſi vera eſſent, exempla in Theologia diſputandi non ab his, quos antè dixi, melio ra peterentur. Equidẽ etſi non ſum neſcius, q̃ ſit nõ ſcholæ dico in diſputãdo mos, ſed tota omnino ſcholæ Theologi a hęreticis inuiſa, ſed eò magis exiſtimo, ſcholaſticã differendi formã ad hæreſes refellendas efficaciorẽ, quò magis hęreticis inuiſa eſt. Quòd ſi Lutherani academiæ ſubtilitate minimè capiuntur, ne oratione quidem ad rhetorum leges artificioſe compoſita capi poterunt: quoniam grandiores ſunt, & callidiores effecti, quàm vt orationis artificio apprehendantur. Cum autẽ nec argutum Theologum pertimeſcãt, nec rhetorẽ quãuis eloquentem: non ſunt (mihi crede) aut Theologi acu-

Augu. & Tho. in Theologia principes.

acumine,aut rhetoris flumine,hoc est, non verbis sunt, & disputatione,sed viribus,& flagellis feriendi.Verum si eo loco res sit,vt aduersum Lutherana dogmata certare cogar,eligant alii,nihil.n.impedio, suaue orationis genus,quo molliùs & familiarius homines istiusmodi ad ecclesię beneuolentiã alliciant:dummodo mihi relinquãt scholæ ossa,neruosq;,ac pressam disserendi soliditatem.

Aug. Quæ Augustinus porrò contra aduersarios ecclesiæ dixit:tametsi & inuenta sunt acutius, & dicta subtilius, q̃ vt quiuis ea possit agnoscere,ad refellendos tñ hęreticos tantò maiorem habent efficacitatẽ, quantò tenuius ad viuum resecata sunt.Atq; etiam quum oratorum more quasi torrens fertur oratio,quãuis multa cuiusq; modi rapiat,nihil tñ ferè teneas, nihil apprehendas. Cum autẽ ad scholæ normã certa via & ratione premitur, cõtineri amplectiq; facilius põt. Itaq; præclarum à Diuo Thoma accepimus morẽ disputandi, si eum teneremus. Nemo vero à viro grauissimo orationis delicias quęrat, pigmenta muliebria,fucum puerilem, sed veras graues-que sententias,argumenta solida & propria, sermonem rei,de qua disseritur,accõmodatum.Quæ omnia Diuus Thomas adeò egregiè præstitit, vt si vitia in eo pauca sint,quæ ab istis inuidiosè commemorantur, plurimis tamen maximisq; virtutibus illa compensęt.Quanquã, vt erat & modestus,& prudens,minutissimorum articulorum numerum,legemq; disputationis ęquabilem,tum rudioribus,tum magis suo illi seculo dedit.Equidem nõ Diuum Thomã modò,sed scholæ auctores quosdã alios existimo,si humaniores literas coluissent,& quæ in scholą didicerant,eloqui voluissent,ornatissimè, splendidissimeq; potuisse facere,& viros eloquentiæ studiosos, si ab scholę instituto non abhorruissent, sed Theologiam hanc didicissent & tractare voluissent, grauissimè & copiosissime dicere potuisse.Sed aut vtriq; suo studio delectati alteros contempserunt, aut nihil omni ex parte beatum,vt semper aliqd desideremus. Verũ si alterũ sit optandum,malim quidem indisertã scientiam, quã inscitiam loquacem.Nã exempla illa disputationis Theologicę

Nihil omni ex parte beatũ.

Nota.

logicę ſuis oĩbus numeris abſoluta is ſolum ſuppeditare pōt, qui eloquentiã ſapientiæ coniuxerit. Age tamẽ qua liacunq; noſtra ſint, & ea ipſi afferamus. quę etſi non meliora erunt quàm vetera, erũt tempori fortaſſis aptiora.

Exemplum primum, vbi prineipium Theologiæ in queſtionem vertitur, Caput tertiumdecimum.

DE Euchariſtię ſacrificio prima mihi cum Vuitclefſiſtis & Lutheranis controuerſia eſt. Facioq; contra inſtitutum meum, cum de re apertiſſima diſputationem inſtituo. Nam ſi quid adeò certum & exploratum eſt, vt de eo inter viros doctos conſtanter, perpetuoq; conuenerit, argumentari non ſoleo: ne rem minimè dubiam argumentando dubiam faciam. Nec verò in hoc dabo operam, vt rem planè in eccleſia definitam meis ego argumentis probem: ſed in id potius incumbam, vt vnum è Theologię principijs, non tam ratiocinatione, quàm ex poſitione confirmem. Ita fiet, vt veritate illuſtrata, omnium tenebras depellam errorum.

Quanquam argumenta pro eccleſię ſacrificio certiſſima ſunt: quibus autem Lutherani cõtrà pugnant, vt ipſis quidem videtur, ſunt maxima, vt ego verò ſentio, friuola & commentitia ſunt omnia, vix digna lucubratione & ingenio anicularum, talia certè, propter quæ non modò à communi fidelium ſenſu cuique eſſet, ſed nec ab amici vnius priuata opinione diſcedendum.* At diſcipuli cæci magiſtri furentis rapiuntur errore, ſibiq; Euchariſtiam non eſſe ſacrificium argumentando perſuadent.

Caluinus porrò illo Apoſtoli teſtimonio in primis nititur, Et alij quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere. Hic autem eò quòd maneat in eternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes p ipſum ad Deum, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus, qui non habet neceſsitatem quotidiè

* *Luth. cùm ſæpe aliàs, tũ in lib. de abrogat. miſs. priu. & de capt. Baby. Oecolãp. in libello quià quibuſdã inſcribitur, de cæ. do. c. 9 Bucerus. lib. 2 de vt. & fal. cœn. do. admi. Caluinus inſti. c. 18 Proteſtãtes in apolo. Auguſta. Primum argumẽtum Heb. 7.*

tidiè, quēadmodū ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc.n. fecit ſemel ſe offerendo. Lex.n. homines conſtituit ſacerdotes infirmitatē habentes: ſermo autem iurisiurandi, qui poſt legem eſt, filium in æternum perfectum. Quo loco Paulus ſacerdotium veteris teſtamenti à noui ſacerdotio diſtinguit, q̄ in illo plures erant ſacerdotes, in hocvnicus eſt ſacerdos. Huius verò rei cauſam explicat q̄ illi mortales erant: quare indigebant ſucceſſoribus, qui in demortuorum locū ſubrogarentur. At Chriſto, qui immortalis eſt, nullos oportet ſuccedētes vicarios ſubſtituere: quales ij ſūt qui nunc quotidiè ſacrificant, & plures ipſi atq; mortales ad vmbras legis deflectunt, in qua plures ijdemq̄ mortales facti ſunt ſacerdotes. Noſtri quoq; ſacerdotes infirmi & ipſi ſunt, habentq̄; neceſſitatē quotidiè, quēadmodū veteres, priùs pro suis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Noui ergo iſti, cū ſint veteribus ſimillimi, legales ſacerdotes sunt, nō euangelici. Cōfirmat autem (vt ait) hoc illud vel maximè, q̄ ſacerdos à Deo vocatus eſſe debet, quēadmodum Aaron, vt Apoſtolus idē affirmat: at nullam vocationē proferre nos poſſumus, quę noſtro ſacerdotio patrocinetur. Euaneſcit igitur ſacrificiū, quod ſine ſacerdote eſſe non poteſt.

Heb. 5.

Secundū argumē.

Exiſtimat rurſum Caluinus idē, Paulū cū eccleſię fidē pugnare, cū in eadē epiſtola inquit, Nec vt ſæpè offerat ſemetipſum, quēadmodū pontifex intrat in ſancta q̄ ſingulos annos in ſanguine alieno. Alioquin oportebat frequenter eū pati ab origine mundi. Nūc autē ſemel in cōſumationē ſeculorum ad deſtitutionē peccati per hoſtiā ſuā apparuit. Quo ex loco iterū colligit, noſtros ſacerdotes eſſe legales, qui nō modo per ſingulos annos, verum etiā per ſingulos dies intrāt in ſancta, offerentes alienū ſanguinē, qui ſemel iuxta Apoſtolū oblatus eſt. Cū verò diſertè Paulus aſſerat hoſtiā, quæ oblatione ſacrificatur, immolari & occidi neceſſe eſſe, profectò ſi ſingulis miſſis Chriſtus in ſacrificium offertur, ſingulis quoq; miſſis interficitur. Aut ergo Pauli argumētum vanum eſt, cùm ait, Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi,

Heb. 9.

mundi,aut si Christus in sacrificium exhibetur, verè patitur. At corpus viuum,& impassibile in altari nos offerimus:oblatio igitur forsitan esse poterit, sacrificium nullo modo.Hoc verò illud argumẽtum est,quod Caluinus atq; Oecolampadius mirè iactant: & nondum collata manu tanquam feroces victores insultant.

Tertium argum. Heb. 10

Illum præterea locum Lutherani pressius vrgent,vmbram habens lex futurorum bonorum,non ipsam imaginem rerum,per singulos annos,eisdem ipsis hostijs,quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere,alioquin cessassent offerri, ideo quod nullam haberent vltra conscientiam peccati cultores semel mundati.Et post multa alia,quę referre longum est, ita legimus, Omnis quidem sacerdos pręsto est quotidiè ministrans,& easdem sæpè offerens hostias, hic autem vnã pro peccatis offerens hostiam, vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Oblationes igitur veteris testamenti imbecillas, ac debiles ostendit Paulus,quod sæpius iterabantur. Qui ergo in noua lege eadem sacrificia iterant,ij sua repetitione testes sunt,oblationes suas priores infirmas exiguasque fuisse, atq; adeò Christi oblationẽ fuisse imperfectã,qui quotidie multas adijciunt.Medicamenti enim illa virtus est,quod Chrysostomus ait,vt semel imponatur,& non frequenter. Et Theophilactus,pharmaca(inquit)fortiora semel etiã imposita curant: quæ aũt sępius iterãtur & imponunt, hoc ipso ostendunt minus fortia.Sed & pharmacum,quod sæpè admouetur idẽ, significat eandẽ ęgritudinẽ interturbare laborantem. Quo circa si eadem etiã hostia nouis sacerdotũ oblationibus,quasi idem medicamentũ sæpius apponitur, prima Christi oblatio, nec perfectè curauit ęgrotos,nec consummauit in æternũ sanctificatos,vtpote cum homines nouis quotidie ac repetitis sacrificijs curentur,sanctificentur,consummentur. Adde quòd pauiò pòst Apostolus asserit, Vbi peccatorum remissio est, iam non esse oblationem pro peccato.Post Christi igitur hostiam vnicam, qua omnia sunt in cruce expiata delicta, post remissas etiam per Christi sacramenta iniquitates,

Homi.17 in epist. ad Heb.

In 10.c. epist. ad Heb.

Heb.10.

nulla

nulla reliqua est oblatio pro peccato. Nō est itaq; in ec-
Heb.10 clesia huiusmodi sacrificium. Id quod Apostolus questi-
gio testatur inquiens, voluntariè peccantibus nobis post
acceptam notitiam veritatis, iam nulla relinquitur pro
peccatis hostia. Qui autē nullā dicit, is nō baptisma solū,
sed nullā dicit hostiā supereſſe. Nos autē dicimus, q; ali
qua supereſt: contra Apostolum ergo dicimus. Neq; his
occurri potest (inquiunt) prætexendo in noua lege non
varia esse aut multa sacrificia, vt olim in lege, sed vnum
idē sæpè repeti: quo modo Chrysostomus, & Theophila
ctus occurrunt. Quoniā Apostolus à nouo testamēto, nō
solùm multarum diuersarumq; rerum sacrificia reijcit,
sed eiusdē etiā hostiæ repetitā oblationē damnat in hęc
Heb. 9. verba, Neq; vt sæpè offerat semetipsum, &c. At Christus
in altari se ipsum nūc etiā offert, vt posteriùs ex catho-
Heb.10. licorū sententia ostendetur. Iteratā quoq; oblationem in
veteri testamento ideò factam esse dicit, quia prior erat
imperfecta. Siue autem plures res, siue eadem sæpiùs of-
feratur, Pauli argumentum manet inuictum, si prima ob
latio perfecta esset, nulla posteriore indigere: ita poste-
riores sacerdotes ab offerendo cessaturos. Quo fieri ar-
gumentantur, vt illud alterum catholicorum effugium
vanum etiam sit. Nempè Apostolum loqui de oblatione
cruenta, qua Christus semel in cruce defunctus est: no-
stras autem esse incruentas. Siue enim cruentum, seu
incruentum sacrificium sit, si sæpius resumitur, prior
oblatio non perfectè sanctificauit, nec exhausit delicta
præterita, pro quibus alia hostia profertur. Nulla ita-
que (vt putant) rima effugere possumus, sed fateamur ne-
cesse est, totam ad Hebræos epistolam nouorum sacri-
ficia sacerdotum explodere: præsertim cap. 10. vbi si Pau
lus de cruenta solum hostia sermonem faceret, facilè e-
luderetur: vel quum ait, Vbi autem horum remissio, iam
non est oblatio pro peccato, vel etiam magis quum di-
cit, Voluntariè peccantibus nobis, nulla relinquitur pro
peccatis hostia. Nihil enim interest cruenta sit an in-
cruenta, si oblatio est & hostia pro peccato.

4. Argu. Ad hæc, Matthæus, Lucas, & Paulus apertè narrant,

Domi-

Dominum in vltima cœna non obtuliſſe quidem corpus & ſanguinem Deo, ſed Euchariſtiam diſcipulis accipiendam diſtribuiſſe. Optima igitur miſſa illa erit, quæ erit primę quàm ſimillima: prima autem, cœna fuit, non ſacrificium. Etenim ſi ſanguinem pro peccatis tunc Chriſtus obtuliſſet, iam ante crucem eſſent remiſſa peccata, niſi fruſtra Chriſti ſanguis in Cœna oblatus eſt, qui peccatorum remiſſionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet patri à ſacerdotibus exhibitus. *Matt.26* *Luc. 22.* *1.Cor.11*

Quintũ argum.

Ea inſuper loca nobis Lutherus obijcit, quibus locis calix ſanguinis Chriſti teſtamentũ dicitur. Teſtamentũ verò nõ eſt opus hęredis, ſed teſtatoris. At ſacrificiũ opus eſt noſtrum. Sacramentum igitur ſanguinis nõ eſt ſacrificium. Hanc verò ratiocinationem bone Deus, quãto verborum ornatu quaſi ſimiam purpura veſtit. Quæ eſt (inquit) tãta temeritas, vt teſtamentum, hoc eſt, promiſſionẽ hæreditatis nos opus eſſe noſtrum dicamus, quod teſtatori in ſatisfactionem exhibemus? Et vbi de acceptis gratos nos eſſe oportet, ibi accedamus ſuperbi daturi accipienda: vt teſtator iã nõ ſuorum largitor bonorum, ſed noſtrorum ſit acceptor. Neq;.n. fieri poteſt (ait) vt idẽ ab eodem ſimul & recipiatur, & detur, & offeratur, & acceptetur. Quã verò inſanus erit pauper & indigẽs, ſi bonum opus dicat ſe cõferre diuiti, de cuius manu accipit beneficium? Afferunt ẽt in hanc rem ſanctorũ veterum teſtimonia. Primùm illud Chryſoſtomi. Hoc noſtrum ſacrificiũ exemplar eſt illius, quod Chriſtus in cruce fecit. Nõ autẽ aliud ſacrificium, ſed id ipſum ſemper facimus, magis autem recordationem ipſius operamur. Et Theophilactus, immo potiùs (ait) memoriã illius oblationis facimus, qua ſe Chriſtus obtulit. Ex qua correctione Oecolampadius colligit, Chryſoſtomo, & Theophilacto miſſam noſtram non eſſe propriè ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, ſed exemplar. Alioqui non correxiſſent quod verè, ac propriè dictum eſt. Addunt illud Auguſtini, Holocauſti ſui imaginem in eccleſia celebrandam dedit. Et alio rurſum loco, Chriſtianos (inquit) peracti ſacrificij memoriã celebrare. Et in epiſtola quadã ad Bonifacium docet, in *Luc. 22.* *1.Cor.11* *Sextum argum.* *Hom. 17 in epiſt. ad Heb.* *In 10. c. epiſt. ad Heb.* *Lib. 83. quæſtio.* *Li. cõtrà Fauſtum. Cap. 18.* *Epiſt. 23*

Eucharistiæ immolatione nomen rerum ipsi figuræ exē-
plariq́ue tribui solere. Balisius demum apud Euthimium
In Matt. cap. 36. hæc nostra exemplaria dixit esse veri sacrificij. Non ergo sunt verum sacrificium, sed sacrificij figura.

Septimū argu. Nec testimonijs solum premere nos, sed etiam ratione volunt. Nam si sacrificio peccata redimerentur, quod catholici astruimus, redemptio nostra à nobis quoque ipsis per nostras oblationes existiret. Ita non solum Christus redemptor esset, sed homines etiam sui essent redemptores. Id quod stultitię est manifestæ.

Octauū argu. Addūt fieri non posse, vt operatio nostra alteri peccati remissionē cōferat ex vi ipsius operis, quod nostri quidā dicunt ex opere operato. Solius.n. Christi opera & actiones ex se pctā remittunt. At sacrificium, & missa, operatio nostra est, nefarium est igitur affirmare, quod rōne sui & Deum propitium reddat, & deleat quoq; peccata. Atq; in hoc vno Lutherani huius cōtrouersiæ statum constituendū censent. Asserunt.n. se habere hanc rōnem adeò firmam, certam, expeditam, vt aduersus oēs portas infernari consistere queat. Hanc autem rationem videtur con-
Lib. 4. c. 34. firmare Irenæus in hæc verba, Non sacrificia sanctificāt hominem, sed conscientia eius qui offert, sanctificat sacrificium, pura existens, & præstat acceptare Deum qua si ab amico. Peccator (inquit) qui occidit mihi vitulum, quasi qui occidat canem. Quoniam igitur cum simplicitate ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Quemadmodum & Paulus
Phy. 4. Philippensibus ait, Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis hostiā acceptam, placentem Deo. Dixerat autem sacrificium hoc illud esse, quod ex Malachiæ primo capite Theologi conamur inferre. Nulla igitur apud nos hostia manet, quę ex se aliorum peccata deleat, sed si quid habet, id habet ex offerente. Quo argumento nos Bucerus impugnat.

Nonum argu. Præterea, remissio peccatorum hominis sanctificatio & iustificatio est, hæc autem per fidem cuique propriam obuenit, vt ad Romanos scribit Apostolus, nulla ergo sacerdotis oblatio ex opere operato aliorum peccata remit-

remittit. Nam ne Christi operationes quidem, nisi per propriam fidem applicãtur hominibus, iuxta illud, Quẽ proposuit Deus propitiatorem per fidem. Item, si vi sua oblatio sacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc sacrificium confert. Ablutio enim culparum sine gratia aquæ salientis in vitam æternam esse non potest. Neque elabi possumus dicentes remitti per sacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam si sanguis Christi in sacrificium offertur, oĩa profectò remittit, qui in omnium remissionem effusus est. Nisi frustra ac sine causa catholici petimus, vt hoc sacrificium omnia crimina nostra detergat: & rursum, vt sit ablutio scelerum, & omnium remissio peccatorum. Ro. 3.

Præterea, cũ catholici fateamur, in hoc sacrificio sanguinẽ Christi contineri, fieret, vt vnico sacrificio oẽs peccatorũ pœnæ abolerentur. Res quippè oblata infiniti valoris est. Vanum itaq; esset pro eisdem plures missas celebrare. Qui verò dicunt infinitæ hostiæ fructũ à sacerdote offerẽte limitari, hi refelluntur à Lutheranis multiplici, variaq; rõne. Primùm, q; sacramentorum fructus non definitur à ministris, ergo ne sacrificij quidẽ. Deinde, quia quamuis sacerdos offerens in peccato mortali sit, sacrificium tamen illi prodest pro quo offertur. Non ergo huius sacrificij virtus à sacerdote offerente terminum vllũ accipit. Item, quia infinitæ rei pretium non minuitur, siue à paupere detur, siue à diuite. Centum scilicet aurei centum valent, à quocunque tandem offerantur. Immò quò res oblata maior est, & hic, qui offert, est pauperior, eò oblatio maiori habetur in pretio. Ad hæc, si semel offero sanguinem meum Deo, sanguis meus fusus est idoneus ad oĩa peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres namque vniuersi, inęquabilis licèt meriti, æquè tamen consequebantur omnium veniam peccatorum. Si igitur verè offert sacerdos sanguinem Christi nullis eum finibus circunscribet, quin satis sit etiam semel oblatus ad omnia redimẽda peccata. Sacrificium deniq; altaris à Christo summo sacerdote, nunc etiã patri pro nobis offertur, ab illo igitur infinitũ *Decimũ argu.*

valorem habet, quem videlicet eadē ex causa infinitum habuit in cruce. Neque.n. illud negare possumus, cùm Christus sempiternum habeat sacerdotium, vnde & salua re in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Atque Late ranense concilium sub Innocentio tertio, Vna, inquit, est fidelium vniuersalis ecclesia, in qua idem ipse est & sacer dos & sacrificium. Loquitur autē sine dubio de eo, quod offerimus in altari. In concilio rursum Tridentino defini tum est, nostras omneis satisfactiones Christum offerre patri: multò ergo magis illam victimam offeret, quam, vt Deum placemus, nos in altari probemus ad sacrificium. Quā rem nō Ambrosius modò insigniter præter latinos cæteros, sed Græci in canone suo manifestè testantur. Sacerdos non nomine suo cōsecrat & conficit eucharistiæ sacramentum, ita non in nomine suo, sed Christi offert eucharistiæ sacrificium. Quòd si Christi sanguis hostia nunc est ad culparum redemptionem, huius verò sanguinis pretium nullo fine concludi-tur, præsertim si à Christo ipso offeratur: manet omnino, vnica oblatione omnes culparum pœnas resolui.

Cap. Firmiter de sum. Tri. & fid. catho.

1. lib. off. cap. 48.

Postremū argum.

Contendit postremò Caluinus, eucharistiæ sacramentum cum sacrificij voce pugnare. Eucharistia (inquit) donum est cum gratiarum actione percipiendum: sacrificium verò est pretium, quod Deus in satisfactionem accipit. Quantum ergo interest inter dare & accipere, tantum à sacramento sacrificium distat. Hac enim argumentatione fit, vt reliqua sacramenta sacrificia esse non queant. Eucharistia quoq; post peccata gratis remissa, post reconciliationem adeptam, vitę nobis promittit, & gratiarum augmentū. At sacrificium cantilenam aliam canit, nēpe, Deum quasi adhuc iratum, tanquam pretio quodam exhibito placari, nec esse expiata scelera, quæ sacrificium expiare dicitur. Prætereo alia argumenta ridicula, indigna enim sunt, quibus nos seriò respondeamus. Sed & illa superiora, vt antè iam dixi, tametsi in faciem apparēt probabilia, diligenter tamen inspecta vana esse deprehēdentur. Id tantisper dū explico, & fidem meam de eccle-

fiæ sacrificio breuiter expono, quæso lector attende.

Siqua disputatio est, vbi id, de quo disputetur, necesse sit definire, hanc ego vel maximè esse crediderim, quę nobis hodie instituitur. Cùm non modo Vuicleffistas & Lutheranos, sed quosdam etiam catholicos videamus, sacrificij vi & natura ignorata, in summo errore & maximarum rerũ ignoratione versari. Explicaturus igitur quidnam sacrificium sit, quidque sua definitione contineat, illud in primis accipio, sacrificium proprium esse religionis opus, id est, eius virtutis, quæ cultum Deo & cæremoniam affert. Est enim sacrificium quasi sacrum factum, vt Gregorius ait. Sacra verò Deo facere, haud dubiè ad Dei cultum, & reuerentiam pertinet. Sacrificare igitur propria est religionis actio: quæ videlicet solius Dei honori dedicata est, quemadmodũ Augustinus con. aduer. leg. & prophe. lib. 1. c. 18. Et de ciui. Dei, lib. 10. c. 4. Acto. quoq; 14. c. Lucas scribit.

Vide Th. Vual. carmeli tam li. de sacramẽta. ca. 31. & 32.

Quid sacrificium 1. q. 1. ca. multi.

Aug.

Illud deinde sumo, sacrificium speciem esse operis sacri & religiosi: atque adeò opus sacrum quasi genus esse sacrificij. Etenim qui vocem hanc ad sacras omnes cæremonias & religionis actus extendunt: qua ratione id faciant, ipsi viderint: certè cum perpetuo & ecclesiæ & scripturæ vsu pugnãt. Septém enim sacramenta agnoscit ecclesia, septẽ sacrificia non agnoscit, Non itaq; quodcunque opus sacrum, quicunq; vè religionis ritus est sacrificium. Vnde & Concilium Florentinum non obscurè à sacris cæteris sacrificia distinguit. Atque in lege veteri alias fuisse leges de sacrificijs constat, alias de reliquis sacris ritibus. Quæ causa necessaria est, ne nos sacrificia cũ sacris alijs confundamus. Adde, quòd in sacrificio hostiã esse oportet, quæ Deo immoletur: hostiam verò in omni religiosa cæremonia velle fingere, ridiculum est. Adde etiam, quòd sacrificium latinus interpres semper appellat, quam Græci θυσίαν. Græcis autem θυσία non est quodlibet vnum sacrum opus, sed specialis religionis cęremonia, in qua res Deo sacra, vel per sanguinem, vel per ignem, vel alio quouis modo conficitur. Quanquã Theophilactus auctor est θυσίας propriè magis esse, quæ per

Cõ. Flor.

ignem sacrificantur, q̃ ea, quæ per sanguinẽ. Sed & Porphyrius ab exhalatione (inquit) ignis quã Græci θυμιασιν dicunt, Thysia quoq;, quã sacrificium latinè appellamus, apud Græcos antiquitus dicta est. Nunc verò nõ recte capimus thysiã illũ cultum appellantes, qui sanguine celebratur. Hactenus Porphyrius. Sed, vt prima vocis origo illa sit, non negant auctores hi vulgarem eius vocis vsurpationem vniuersa ea continere, quæ vel per ignem, vel per sãguinem immolantur. Atq; hæc latini interpretes sacrificia vocari perhibent. Sit itaq; exploratum, sacrificium speciem quandam esse cultus sacri.

In lib. de abstinen. ab esu carn. Eusebe. de præpa. euang. li. 1. ca. 6

Sacrificium è species quædam cultus sacri.

Quòd si ex vsu rectè loquentium diuinæque scripturę consuetudine propria huius nominis significatio accipienda sit, inueniemus sanè, sacrificium tunc solùm esse, quum res aliqua sacra offertur Deo. Vbi namq; oblatio non est, ibi ne sacrificium quidem esse potest. Qui enim aut baptismi, aut confirmationis, aut ordinis, aut matrimonij, aut vnctionis extremæ sacramentum conficit, is quamuis sine dubio rem sacrã & diuinam faciat, sacrificium tamen facere non nisi absurdissimè diceretur. Quoniam ne ipsa quidẽ eucharistia, quã diu seruatur in pixide, sacrificij nomẽ habet. Tũc verò primũ hostia nuncupatur, quum offert. Oblatio igitur est de rõne sacrificij. Id quod Paulus sæpè docet, vt ad Heb. 5. Omnis, ait, pontifex constituitur, vt offerat sacrificia pro peccatis. Et ca. 7. Pro suis delictis hostias offerre. Et c. 9. Munera & hostię offeruntur, &c. Et c. 10. Eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indesinenter, &c. Nec hic laborare opus est, vbi nihil est ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam, si vis & natura huius vocabuli perpendatur, non omnẽ oblationem sacrã, sacrificiũ esse, sed quiddã aliud pręter oblationem sacrificij vocem vendicare, quẽadmodum D. Tho. argutissimè, vt oĩa, dixit. Et Theophilactus, Doni (inquit) & victimæ exacta rõne quidem est discrimen. θυσιαρ. n. hoc est, sacrificia sunt per sanguinem & carnem oblationes, vel certè oĩa, quæ per ignem sacrificantur. Dona autẽ sunt, vt fructus & quæcunq; alia exãguia, & igni carentia. Quod vtique discrimen Paulus in epi-

Oblatio est de ratione sacrificij. Heb. 5. 7 & 9.

2. 2. quæst. 85. art. 3. 3. In c. 8. epi. ad Hebre-

epistola ad Hebræos diligenter obseruat. Omnis (ait) pontifex constituitur, vt offerat dona, & sacrificia. Et iterum, Omnis pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Atq; Chrysostomus explicans illud, Sacrificium & oblationem noluisti, oblationis & sacrificij, hāc differentiā esse accuratè notauit. Non itaq; omnis oblatio sacrificium est. Quam oīno rem illud vel maximè argumentum probat, quod cùm animalis viui iuxta legis præscriptum fiebat oblatio, nusquam hæc aut hostia, aut sacrificium vocabatur. Nisi velis, tum à Iudæis filios immolari in sacrificiū, cum post purificationis cęremonias dño sistebantur. Quod qm̄ absurdum est, consentiamus, non omnes res Deo oblatas hostias esse, aut sacrificia. Porrò aūt si circa rem, quæ offerebatur, quippiam sacri sacerdos faciebat, vt si animalis fundebat sanguinem, si thus ardere faciebat, si conterebat frumentū, si oleo simila conspersam frigebat in sartagine, tum demum verè sacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium sacrificia esse: Leuitici secundo & sexto, Numeri quinto, & secundi Paralip. 28. capit. legimus. Scitè ergo ac præclarè Diuus Thomas admonuit, in eo sitam esse rationem sacrificii, si circa rem Deo oblatam quicquam fieret, quo res ipsa sacra quodammodo conficeretur. Nam si integram, & illæsam sacerdos offerret, donum dici & munus, non item sacrificium. Id quod in Græca voce θυσία explicatius animaduertitur, ut paulò antè dicebamus.

Heb. 5. Heb. 8. Hom. 18. in epist. ad Hebr. Leu. 2. et 6. Num. 5.

Quibus rebus expositis, facilè intelligitur, Lutheranos in apologia Augustana perperam sacrificium definisse, quòd sit cæremonia vel opus à nobis Deo redditum, vt eum honore afficiamus. Veluti munera, primitiæ, decimæ. Hanc verò finitionem cum exemplis suis, vt alia argumenta prætereamus, satis refellit Apostolus, tū dona à sacrificiis distinguens, tū magis argumentans, q̄ si Christus sæpe se in sacrificiū offerret, sæpè ēt pateretur.

Sed vt occultæ atque inuolutæ rei notitia aperiatur: his, quæ dicta sunt, illud primum obiicitur, quòd Prophe ta sacrificium laudis sæpè commemorat, quod Paulus interpretatur fructum labiorū confitentiū nomini Dei.

Psal. 49. 106. 115 Heb. 13.

Sacrificij igitur definitio non est tam anguste concluſa.

Illud deinde videtur esse contrarium, quod Apostolus
Rom. 12. ad Roma. scribit, Obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam. Non ergo in sacrificio hostiam esse oportet, quæ mactetur, sed satis est, si corpus nostrum viuum ad sacrificium præbeamus. Tertio loco id opponi-
Psal. 50. tur, quod in omnium ore est, sacrificium Deo spiritus cõtribulatus. Illa demum, Repletus sum his, quæ misisti in
Heb. 13. odorem suauitatis, hostiam acceptam. Et rursum, Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hostijs promeretur Deus. Quibus videlicet argumentis moti quidam, putauerunt sacrificij nomen terminis esse latioribus circumscribendum: à nobis enim strictissimè coarctatum. Ego verò tantum absum ab ista sententia, vt non modò non arbitrer, veram sacrificij finitionem, quæ est à nobis antepoſita, his argumentis obscurari, sed fieri etiam illustriorem existimem. Duobus quippe modis verba in sacris literis vsurpantur, vno per proprietatem, altero per figuram. Atque id quidem, licet facillimum, est tamen animaduersione dignissimum. Multos enim & ex alienis, & ex nostris huius rei ignoratio fefellit. Dico igitur, nomen sacrificij dupliciter in scriptura sacra accipi, & proprie & translatè. Nos porrò, quum res definimus, necessaria Philosophiæ ducti ratione, nõ quid vox per metaphoram aut alium tropum translata significet, sed quid propriè contineat, exponimus. Sacrificij itaque natura propria planè nobis definita est, at in omnibus testimonijs, quæ contra posuimus, nominis translatio quædam & abusus est. Id quod in singulis facilè intelligimus, si ea ad veram, & propriam sacrificij naturam referamus.

Verba in sacris literis duobus modis vsurpantur.

In primo siquidem testimonio fructus labiorum laudantium Deum hostia dicitur, cùm lingua labiaque mortificata Dei laudibus consecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hostiam, nullas alias edebat voces quàm in Dei laudem & gloriam, sic lingua conuicijs, detractioni ac turpiloquio mortua, & soli Deo laudãdo sacra, quasi sacrificium quoddam offertur, iuxta illud,

quod

quod ſcriptum eſt, Reddemus vitulos labiorum noſtrorũ. Quanquã in pſalmis dici põt ſacrificii, hoſtięq; voces ſine tropo vſurpatas. Erat.n. in lege p̃ſcriptũ inter cætera gratiarũ actionis ſacrificiũ, in quo veræ hoſtiæ mactabãtur. ſed Paulus (vt ſolet) p̨ allegoriã hoſtias illas carnales ad labiorũ laudantiũ Deũ ſpirituale ſacrificiũ traduxit. Oſeæ 14 Heb. 13.

In ſecundo verò teſtimonio expeditior, & planior eſt metaphorę ratio. Tunc enim offerimus corpus noſtrum hoſtiam Deo, quum mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, carnemque noſtram peccato quidem mortuam, viuentem autem iuſtitię domino offerimus. Quemadmodũ Hieronymus, illa (inquit) virginitas hoſtia Chriſti eſt, cuius nec mentem cogitatio, neque carnem libido maculauit. Atque fortaſſis quùm Apoſtolus viuam hoſtiam dixit, quaſi pugnantibus inter ſe vocibus de more luſit. Similia ſunt illa, quæ in deliciis eſt vidua, viuens mortua eſt, mare dulce, terra cœleſtis, ſpiritualis caro, ſpiritus carneus. Non itaq; ex eo quòd Apoſtolus viuã hoſtiã dixit, ſtatim colligere oportet, animal nõ eſſe mactandum, quũ in hoſtiã præbetur. Quin potius, ſi Pauli ingenium tenemus, contrario modo argumẽrabimur. Lib. adu. Iouin. 1. 1. Thy. 5.

Iam in tertio quoq; teſtimonio aperta tranſlatio eſt. Cor nanq; inſtar frumẽti contritũ, & diuini amoris igne quaſi ſuccenſum ſimilitudine quadam ſacrificium vocatur. Adde quod familiare auctoribus ſacris eſt, imaginũ vocabula rebus per imagines ſignificatis attribuere: vt nomen Dauidis Chriſto, Ezechielis. 34. Nomen etiam Petræ eidem. 1. ad Corinth. 10. Tale illud eſt, ego ſum vitis vera. Quia igitur per ſacrificia illa legis externa, res quædã ſpirituales potiores præſignabãtur, has omnino res ſacrificia, holocauſta, hoſtias, ſacræ literę appellant. Vt mactationes brutorum animantium figuræ erãt mortificationis carnaliũ & irrationalium affectuum, qui regnãt in corpore, ideoque carnis mortificatio hoſtia dicitur: non propriè quidem, ſed figurata dictione. Et hunc in modum cętera, quę non ſunt modò longo ſermone Pſal. 50.

Adeundẽ modũ Auguſt. 10. de ciu. li. c. 6. loquitur, cũ affirmat, verũ ſacrificium eſſe oẽ opus, quod agitur ut ſancta ſocietate

inhæreamus deo. Nam c. 5. dixerat ſacrificium viſibile eſſe inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum. D. Tho. 2. 2. q. 85. 2.

explicanda. Tres ergo priores ſcrupolos planè excuſſimus:quartum vero illũ facilius eximemus,ſi ſemel ſtabilitũ fuerit his in locis Apoſtolum non propriè loqui,ſed figuratè.Id quod liquidò demõſtrari põt.Primum, quia ſacrificiũ ad religionẽ proximè pertinet, at eleemoſyna & beneficentia ad miſericordiam vel liberalitatẽ. Dein ex illo Oſeæ teſtimonio,Miſericordiã volo, & nõ ſacrificiũ. Quo loco ſacrificiũ non obſcurè à miſericordię operibus ſeparatur. Certè ſi ſacrificij vox dona pauperibus collata propriè contineret,nullo modo Propheta diceret,ſacrificium & oblationem noluiſti.Quid igitur ſibi Apoſtolus vult, quũ ea munera hoſtias voca,quę pauperibus tribuũtur?Nempè,illa eſſe Deo acceptiſſima.Videlicet hoſtias credebat populus maximè placerè Deo, ſpirareque illi odorem iucundiſſimũ.Gene.8. Exod.29. Leui.1.& 3.Nnmer.28. Vſq; eo autem perſuaſio hæc in animis vel fidelium inſederat,vt per ſacrificiis opera interdum pietatis charitatiſq; contemnerent.Huius rei apoſtoli minimè ignari & plebẽ rudem ad ueram & germanam pietatem reuocare cupientes, miſericordiæ ac charitatis officia hoſtia appellabant,non falsò id quidẽ, ſed verbis paululum quadam dicendi figura immutatis. Sic Paulus hoſtiã acceptã dixit in odorẽ ſuauitatis. Sic Iacobus, religionẽ mundã & immaculatã eſſe, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorũ. Quam rẽ planè & ſine verborũ immutatione legis ille peritus ſignificauit inquiẽs,Diligerè proximũ tanquã ſe ipſum maius eſt oĩbus holocauſtomatibus & ſacrificiis. Quid ergo proprie ſacrificiũ ſit, qua ét rõne per tropum transferatur, ſatis dictũ eſt.Nec hæc tñ nimis multa videri debent, cũ huius vocis vi ac poteſtate ignorata,multorũ diſputationes vagari & errare cernamus. Erant aũt hæc copioſius explicãda, ne immodicæ breuitatis ſtudio raperẽtur verborũ põdera diſſerẽtis celeritate.Sed de his hactenus.Sequitur,vt ſacrificiũ in ſpecies ſuas q̃ breuiſſimè partiamur.

Lutherani in apolo. Auguſt.duas proximas ſacrificij ſpecies eſſe aiunt,nec eſſe plures. Vnum enim eſſe ſacrificium propitiatorium,nempè ad placandum deum, &

Oſe.6.

Pſal.39.

Phil.4.

Iaco.1.

Mar.12.

impe-

impetrandam veniam peccatorum, alterũ εὐχαριστικὸν, id est, gratiarum actionis. Has duas ſpecies ſacrificii ma gnoperè oportere aſſerunt in hac cõtrouerſia nos in cõ ſpectu poſitas habere, & ſingulari diligẽtia cauere, ne cõ fundantur. Id quod ipſe etiã atq; etiam moneo, ſed illud quoq; animaduerto, hac diuiſione multas ſacrificiorũ ſpecies vitiosè fuiſſe prætermiſſas. Non.n. ſolum vel ꝓ peccato, vel etiã ad gratiã referendam ſacrificium fieri ſolebat, ſed & vice ſupplicationis, vt à Deo vitæ cõmodi tas ac proſperitas haberetur. Quod, ſi latinè liceret, poſ ſemus imperatorium vocare: Quale fuit ſacrificium Ia- cob Gen. 28. qualesq; etiã mulier illa prætulit, quæ in prouerbiis dixit, Victimas pro ſalute deuoui. Sanè in Le uitico poſt ſacrificium pro peccato, hoſtiæ pacificæ in duas ſpecies diſtribuuntur, vt aliæ ſint gratiarum actio nis Deo exorato, aliæ voto, vel ſponte ſuſceptę Deo exo rando. Ac ꝓter hæc ſacrificii genera aliud fortaſſe fuit in hoc paratũ, vt fœdus cũ Deo fuſo ſanguine ſanciret. Cuiuſmodi Exod. 24. & 4. Reg. 23. mentio fit. Vt omittã ſacrificium pro cõſecratione pontificis, quod legiſlator à reliquis ſacrificiis diſtinxit. Nã holocauſtũ, qđ humanæ ſeruitutis tributũ propriũ erat, & ad teſtationẽ diuinæ maieſtatis ac dominationis Deo ſacrum, dubium nõ eſt, ad duas illas ſacrificij ſpẽs minimè pertinere. Plura itaq; q̃ duo hoſtiarum genera fuere in veteri teſtamento, at in nouo vtrum vnũ ſaltẽ ſit, quæritur. Cui quæſtioni ſtatim ego reſpõdeo, ſi duo illa prius explicuero, quæ in hac controuerſia explicatu quidẽ facillima ſunt, ſed ſunt tamen neceſſaria vel maxime. Illud primum eſt, no men ſacrificii interdum pro re, quæ domino offertur, in terdum verò pro actione ipſa ſacrificandi ſolere accipi. Pro re, vt ad Hebræ. 5. Omnis pontifex cõſtituitur, vt of ferat dona & ſacrificia pro peccatis. Pro actione, vt in illo apud Tullium loco, ꝓbere hoſtias ad ſacrificiũ. Quo modo Diuus Thomas hãc vocẽ vſurpauit, nec vſurpauit abſurdè, artificium, lanificium, & ſimilia ad eundem mo dum à doctiſſimis vſurpentur. Alterum eſt, catholicos ſicut euchariſtiæ ſacramẽtum, ita euchariſtiæ ſacrificium

Gen. 28.

Pro. 7.

Leui. 7.

Leui. 7.

Hoc nomẽ ſacrificium dupplicẽ ſumẽ ſolet.

2. 2. q. 85 arti. 3. c. & ad. 3.

duobus

duobus modis asserere. Est.n. sacramentũ tantũ, hoc est, spẽs illę vini & panis externæ, quę corpus Christi ac sanguinẽ continent. Est itẽ res & sacramentũ, nẽpè, corpus Christi & sanguis, quæ res interius sub speciebus continentur. Similiter etiam in oblatione & missa nostra, est sacrificiũ externum specierum panis & vini: quod Augustinus in Psal. 37. Sacrificium panis & vini nuncupauit. *Aug.* Est & rursus sacrificium interius corporis & sanguinis Christi, quod Deo patri sub speciebus illis potissimum offerimus. Interius dico, non quod ipsum per species nõ suo quodam modo videatur, sed quod intra species inclusum occultum in se & inuisum sit.

His positis sit prima cõclusio. In lege noua verè nunc est & propriè sacrificium. Quæ oĩno res primum ex Malachia apertè cõficitur. Non est (ait) mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiã de manu vestra. A solis.n. ortu *Mala. 1.* vsq; ad occasum magnũ est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. At interpretãtur hunc locum Lutherani de sacrificio spirituali oĩbus fidelibus cõi. Id qđ nullo pacto defendi põt. Primũ, quia nostra opera oĩa sunt tanquã *Esa. 64.* pannus menstruatę nõ igitur possunt dici absolutè oblatio munda, Luthero præsertim, qui nostras iustitias peccata esse cõtendit. Deinde quia offerre opus nostrũ tanquã mundam oblationem & sacrificiũ, isti dicũt esse pharisaicũ. At Propheta nõ loquit de pharisaico sacrificio.

Præterea, quia sacrificia spiritualia non sunt ,ppria legis euangelicæ, sed cõmunia in omni lege fuere. Propheta autẽ diserte loquitur de sacrificio quodã legis nouæ proprio ac singulari. Postremò, quia idẽ propheta loquens rursum de ipso eodem nouæ legis sacrificio, Sede- *Mala. 3.* bit (ait) conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Non dicit filios Israẽl, sed Leui. & erunt domino offerẽtes sacrificia in iustitia. Peculiare ergo sacerdotium erat instituendum, & peculiares sanctificandi ministri, ad peculiare sacrificium legis euangelicæ. Nã quod protestantes illud primi capitis referunt ad sacrificium spirituale cõmune omnium fidelium, hoc verò tertii capitis

pitis ad prędicationem euangelij, de qua Paul. ad Rom. Ro. 15.
Sanctifico Euangeliũ, &c. sua hac varietate testantur se
à veritatis vnitate discedere. Cunq; hęc sint per figuratã
dictionem sacrificia, qui ad tropos confugiunt hoc loco,
ij & omnem scripturarum vim labefactant, & sibi ẽt re-
pugnant. Fatentur. n. & ipsi non esse in sacrarũ literarum
intelligentia ad tropos cõfugiendũ, nisi ex proprietate
vocabulorũ magna absurditas sequeretur. Nec verò cũ
his Augustinus facit, qui libro cõtra literas Petiliani se Augu.
cundo, hunc Malachiæ locum de laudis sacrificio inter- Cap. 86.
pretatur, de quo scriptum est, Immola Deo sacrificium Psal. 49.
laudis. Sic. n. & septuaginta verterunt, Ab ortu solis vsq;
ad occasũ glorificatũ est nomẽ meũ in nationibus. Id q;
Apostolus explicat inquiens, Per ipsum ergo offeramus Ro. 13.
hostiã laudis semp Deo, id est, fructum labiorum cõfitẽ
tium nomini eius. Sed ne Hieronymus quidẽ ab his di-
cit, quum Malachiæ testimonium his verbis exponit. Er Id ferè in
go propriè nunc ad sacerdotes Iudæorum sermo fit, qui Zac. 8. c.
offerũt cæcũ & claudũ & lãguidũ ad immolandũ, vt sciãt
carnalibus victimis spirituales victimas successuras, &
nequaquam taurorũ hircorũq; sanguinẽ, sed thymiama,
hoc est, sanctorũ orationes domino offerendas, & nõ in
vna orbis prouincia Iudęa, sed in omni loco offerri obla
tionẽ nequaquã immundã, vt à populo Israël, sed mundã
vt in cęremonijs Christianorum. Nõ sunt (inquam) pro
aduersarijs auctores hi, nec stant à mendaciò contra ve-
rum. Regula siquidem scripturarum est, vt idem Hiero- Hiero.
nymus eodem ipso loco testatur, Vbi manifestissima pro
phetia de futuris texitur, per incerta allegoriæ nõ exte-
nuare quæ scriptã sunt. Cùm ergo in vniuerso orbe atq;
adeò apud oẽs gentes vna & eadẽ offeratũ hostia, mũda,
sacramẽtalis, & externa quidẽ specierũ panis & vini, ab
omni carnis & cruoris fœditate aliena, interior verò in
cruenta etiam, quamuis corporis sanguinisq; ipsa sit, qd
attinet vaticinationem, quã in purissimo Christi sacrifi-
cio propriè impletam cernimus, allegoricis & spirituali-
bus interpretationibus inuertere? Non itaq; si Augusti-
nus atque Hieronymus in ecclesia gentium laudis sacri-
ficium,

ficiũ, sanctorũ orationes, & cęteras demum spirituales hostias agnoscũt, quę allegoricè & figuratè hostię sunt, idcirco verũ & propriũ eucharistiæ sacrificiũ excludunt. Quinimò is ipse Augustinus ad Paulinũ scribens in missa & sacrificio, quod celebrat ac frequentat ecclesia, oẽ precũ, orationũ, laudumq; genus de quo Paulus. 1. Timoth. 2. loquitur, cõtineri existimauit. Sanè quidẽ eucharistiæ oblatio magna cũ excellẽtia pręstantiaq; oblationũ reliquarum, sacrificiũ est gratiarũ actionis, & laudis, in quo nomẽ Dei glorioſissimè & magnificẽtissimè summo splendore illustratur. Eucharistia itẽ verũ illud thymiama suauissimi odoris est, quò oẽs sanctorũ preces, & orationes referũtur, vnde iucundũ & ipsæ odorẽ mutuantur. Quæ causa Irenęo fuit, vt ex Malachiæ prophetia vtranq; hostiã in Christi ecclesia futuram intelligeret, & eã quæ propriè hostia est gratiarũ actionis & laudis, quã ob id ipsum eucharistiã appellamus, & quæ figuratè per allegoriam hostia nuncupatur. Verùm ne propheticis obscurisq; testimonijs Lutherani se impugnari causentur, alterum ex euangelio clarissimum proferamus.

Aug.

Lib. 4. cõtra hære. c. 32. & 34.

Luc. 22.

Extat ergo apud Lucam scriptum apertissimum testimoniũ ad huius rei approbationẽ. Accepto (inquit) pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur, hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & calicem, hoc est, accepit, & gratias egit, dicés, Hic est calix nouum testamentũ in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Vbi illud primũ animaduerto, iure Corneliũ episcopum Bitõtinum in concilio apud Tridentũ à patribus & Theologis vniuersis explosum, qui dixerit, Christum in cœna nõ suum corpus & sanguinẽ obtulisse. Ritu quippe Iudaico gratias Deo agere, calicem in manibus accipiendo, & leuando, verè est hostiã gratiarũ actionis offerre. Quũ itaq; dixit Dominus, Hoc facite, planè iussit apostolis, vt quod ipsum facere cernebant, id quoq; illi facerent eucharistię, hoc est, gratiarũ actionis hostiam exhibendo. Quemadmodum Cyprianus ad Ceciliũ enucleauit in hæc verba, scriptura dicit, vt quotiescumq; calicẽ in commemorationẽ domini &

De consecra. d. 2. cap. scriptura.

passionis

passionis eius offerimus, id, quod constat dominum fecisse, faciamus. Et paulò pòst: A dño admoniti, & instructi sumus, vt calicẽ domini cum vino mixtuu ẽm quod dñs obtulit, offeramus. Atq; Irenæus calicẽ (inquit) similiter suum sanguinẽ confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationẽ. Quã ecclesia ab apostolis accipiens in vniuerso mũdo offert Deo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamento. Et cap. postea. 34. Offerimus (ait) ei eucharistiam non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, &c. Vbi omissis auctoritatibus non dubitem, ipsa re, & ratione exquirere veritatẽ. Quẽadmodũ enim in rebus alijs contingit, vt eas sanctè, ac religiosè offeramus Deo ab illo primũ acceptas, ita, ac multò etiã magis, cũ in eucharistia corpus Christi ac sanguinẽ cœlestis benedictionis largitate acceperimus, impij profectò erimus & ingrati, nisi summã gratiã referamus, eadẽ dona, quæ à Deo accepimus, ipsi reddendo, iuxta illud, quod scriptũ est: Tua sunt dñe omnia, & quæ de manu tua suscepimus, reddimus tibi. Et iterũ, Quid retribuã dño pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicẽ salutaris accipiã. In quẽ locũ paraphrasis Chaldaica sic habet. Calicẽ redẽptionis accipiã mundo venturo. Nã & hunc psalmũ ad mysteria & fidẽ euangelij pertinere auctor est Paulus. Salutare aũt Christus est, vt Simeon in eungelio cecinit. Sed Benè. Accipiã, quia nisi accepero, retribuere nõ valeo. Et cũ generaliter nihil ex nobis Deo dare possimus, sed ꝙ ab illo accepimus, id tãquã iã nostrũ iterũ illi reddere, cuius dono acceperamus, peculiariter tñ hæc dona, hęc munera, hæc sancta sacrificia cœlestia erãt, de cœlo ergo accipiẽda erãt, & nomẽ dñi inuocandũ, vt tali noĩe consecrata, nobis fierent corpus & sanguis domini nostri Iesu Christi. Quòd si nos piè, gratè, atq; sapienter sanguinẽ Deo propriũ fundimus, vt beneficiorum non memoriã modò sed obseruantiã teneamus, cur sanguinẽ Christi à Deo nobis propriè tributum nõ illi refundamus, qui nobis cũ filio filij sãguinẽ dedit? Hesiodus eadẽ mẽsura iubet

Lib. 4. cap. 32.

Ratio Irenæi.

1. Paral. vltim.

Psal. 115

2. ad. Corinthi. 4.

Luca. 2.

Propriè dico, quia singulis attributus est: quo sensu et sol cũ omnium cõis sit, cuiusq; etiam est proprius.

iubet reddere, quæ acceperis: aut etiã cumulatiore si possis. Nos, qui Christi sanguinẽ & corpus accepimus, si mẽsura cumulatiore nõ possumus, nõ reddemus eadẽ? Quid Christus? An nõ per amicitiæ vim, quasi vnus nobiscum effectus, dona nobis à patre collata ꝑ suis existimabat? Sanè quidẽ. Nisi ergo stultus fuit & ingratus, accipiens panẽ & calicem nõ solũ nostro nomine gratias egit, sed patri pro suo summo beneficio meritã ac debitam gratiã cumulatissimè retulit, certè parẽ pari persoluit, & cõmemorandam, dum fideliũ genus erit, persoluendamque putauit. Hoc, ait, facite in meã cõmemorationem. Te appello Luthere, atq; adeò vos appello oẽs Lutherani. Non ne intelligitis, quam apertum vobis sit cum Christi euangelio certamen? Vos porrò eucharistiam percipientes, nõ item offerentes, domini quidem cœnam agitis, sacrificiũ verò crucis nõ agitis? Quod vester quidã confitetur euectus. In nostra (ait) eucharistia mors Christi tantum verbis, non etiã symbolis prędicatur. Nõ igitur Christiana est eucharistia vestra. Christus.n. non iussit vt dicamus hæc in memoriã eius, sed vt faciamus, Hæc facitè (ait) in meam commemorationem. Nõ est itaq; in mysterijs hostia Christi dicenda solũ, sed etiam facienda. Symbolis ergo, & non verbis tantummõ sacrificij Christi memoria in altari repræsentanda erit. Alioqui si mãducatio est, nõ oblatio, exemplar & imago cœnę erit, exemplar, & imago sacrificij nõ erit. Quanto meliùs tota per orbẽ ecclesia intellexit, quę quum sacerdos confectis in nomine Christi mysterijs ait, Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriã facietis. Ipsius voce sacerdotis illa respondet, vnde & memores domine nos tui serui, sed & plebs tua sancta &c. offerimus prędclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis, hostiã puram, &c. Nullo ergo modo negari põt, quin ecclesia offerens corpus Christi, & sanguinẽ in eucharistia, & Christi exemplo id faciat, & euidenti ratione ducta, & præcepto denique ipsius domini impulsa.

Bucerus lib. 2. de vera & fæl. domini. cœnæ admi. ca. 9.

Sed his tamen obijcitur, quod cum Apostolus illud domini præceptum retulisset, hoc facite, &c. euestigio subiecit, Quotiescunque enim manducabitis panem hunc & calicem

1. Cor. 11.

calicem dñi bibetis, mortem domini annunciabitis, &c. Ipsa ergo manducatio, & potatio, symbolum est dominicæ passionis. Nõ itaq; necessariũ est offerre sacrificiũ, vt hostiã Christi ét symbolis cõmemoremus. Huic argumento primum ita respondeo. Nõ si quispiã dicat, Quotiescunq; concœnauerimus, cõfabulabimur: mox intelligimus cõcœnationẽ & confabulationẽ eandẽ esse. Sic si Apostolus dixit, Quotiescũq; mãducabitis, &c. nõ necesse est interpretari cœnationẽ dominicæ mortis annuntiationẽ esse. Voluit ergo dominus vt quę mẽsa est, ea sit nobis & altare, hoc est, vt nõ mõ cœnaremus, verũ ét sacrificaremus. Quare idẽ instituit vt esset simul & sacramentũ, & sacrificiũ, quorũ alterũ dominicę cœnæ, alterũ dominicę mortis esset symbolum. Pauli ergo snĩa hęc est, Ne putetis vos satisfacturos legi si mãducetis & bibatis, qua in re cœnæ Christi cõmemorationẽ facietis: oportet.n. vos mortem ét cõmemorare, id quod magis sacrificando quã manducando fit. Deinde nõ inficior equidẽ, quin manducãdo corpus sanguinẽq; potando in diuisione sãguinis ex corpore, id quod in cruce gestũ est apertè designetur. Cũ frãgitur hostia (Aug. ait) cũ sanguis Christi in ora fideliũ funditur, quid aliud q̃ dominici corporis in cruce immolatio designatur? Sed re vera vt diximus, in separatione sãguinis à corpore mors significari potest, nõ autẽ propriè significatur hostia, nisi corpus quod moritur offeratur. Quanquã consumptio specierũ oblatarum ad perfectionem sacrificij pertinet. Ita populus cum sacerdote hostiam olim consumens, verè explebat sacrificium, atque adeò hostiæ crucis perfectum signum dabat.

Illud pręterea animaduertendum censeo, quãuis Christus in cœna nullum oĩno sacrificium obtulisset, eo tñ q̃ dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, &c. mox vero subiungit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ, satis ostẽdisse, nos mysticè corpus traditurus sanguinẽq; effusuros: quod re ipsa apertè & sine mysterio ipse erat postea facturus. Hoc.s. quod ego faciam vos facite, sed ego faciam sacrificio cruento, vos facite in meam cõmemorationem incruento. At dominus, vt in Græcis *Matt. 26*

oĩbus exẽplaribus videre licet, semper est vsus verbo prę
sentis tpis. Nõ. n. ait, Hoc est corpus meum, quod pro vo
bis dabitur, sed quod pro vobis datur. Nec si verbũ verbo
reddas dixit, Hic est sanguis, qui pro vobis effũdetur, sed
Luc. 22. qui pro vobis effunditur. Et apud Paul. Τῶν μου σῶμα
τὸ ὑπὲρ ὑμῶν Κλώμενον. Id est, Hoc meũ corpus, quod
pro vobis frãgitur: quéadmodũ & Ambrosius in hũc Pau
1. Cor. 11 li locũ, & Beda enarrans euangelium Lucæ legũt. Nec du
Amb. bitandũ catholicis est, quã rem posterius explanabimus,
Beda. in altaris sacrificio sanguinẽ Christi fundi non aliter ad
effectum, q̃ si nunc funderetur in cruce: corpus Christi itẽ
frangi ad efficientiã, perinde, vt si nunc nobis in cruce frã
geretur. Præterq̃ quod in sacrificio externo mysticè, &
De cõse. tanquam in exemplari atq; imagine, & sanguis Christi
d. 2. cap. funditur, & frangitur corpus. Vnde Augustinus, quũ fran-
quum frã gitur hostia (inquit) quid aliud quã dominici corporis in
gitur. cruce immolatio designatur? Ac ne sacramẽtum quidem
De conse. solum, sed verum etiam corpus Christi sacerdotu m ma-
d. 2. Ego nibus frangi, Romanum concilium sub Nicholao defin
Berenga uit. Vides ne quemadmodũ nobis oĩa consentiunt, qui &
rius. Christum in cœna corpus suum & sangninem mystic
tradidisse, & ad eandem nos formam instituisse, nõ rebu
solum & rationibus, sed verbis quoq; ipsis efficimus? N
hil. n. prohibet, quum Lutheranos redarguimus, exẽpla
bus Græcis præsertim consentientibus adhæresc ere.

Sed quia sacramentarij causantur se his ferè argumẽ
tis non premi, vt quæ maiori ex parte sumãt, corpus Ch
sti verũ & sanguinẽ in eu charistia esse, id quod isti perr
gant, agè rationibus cõquisitis hos quoq; vrgeamus. Ta
metsi quædã ex his quas ante posuimus, Sacramentari
ẽt pressius astringunt, q̃ vt fugere aliquãdo possint. Atq
vt omittã quod rẽ perspicuã, atq; è sacris literis manif
stè exploratã, & cõprehensam inficiantur, nolo. n. hod
hac de re cũ Sacramẽtariis certare, de sacrificio dico,
si in speciebus panis & vini, nec corpus Christi, nec sa
guis essent, vt verè sum, adhuc tamen sacrificiũ in alta
Christianorum existere multis & grauibus argument
posse doceri. Est hoc primum & ex definitione sacrifi

& ex

& ex perpetua cõsuetudine ecclesiæ grauissimũ & firmissimũ argumentum, q; sacerdotes nostri panẽ & vinũ offerunt deo, faciuntq; sacri aliquid circa res oblatas, panẽ. f. frangẽtes, huiusq; portionẽ tingẽtes vino, adde, si placet, rem vtranq; ẽt consumentes: verè ergo & proprie sacrificant. Si. n. oblatio similæ, ac farinę cõsperſæ oleo in figurã mortis Christi futuræ sacrificium erat, nihil est ambiguũ, quin panẽ oblatum frangere ac vino tingere in figuram mortis præteritæ sacrificiũ sit. Quid autẽ in hoc opere Lutherani reprehendent? An quod panis & vini munera à Deo accepta referimus? Arguant Abel ac cęteros in lege naturæ patres, arguãt Moysen cum scripta lege sua, arguant oblationes, quas in ecclesia primitiua pie offerri solere, libẽter illi cõcedunt. Quin naturã ipsam potiùs arguant, quæ nos ad gratiã referendã informauit, quã Deo tñ referre aliter non valemus, nisi dona, quæ accepimus, ipsi reddendo. Sed panem frangi ac tingi reprehendent. At hisce ceremonijs crucis immolationem designamus. Mirũ est aũt, si hoc nobis vitio vertãt, q; Christi passionẽ nõ verbis mõ, sed rebus ẽt cõmemoremus, præsertim cũ dominus dixerit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Sanè si illud peccatũ est, qui baptizant, ij quoq; peccãt, qm̃ symbolis mortẽ Christi figurãt. Si ergo huius verbi definitio rectè nobis declarata, & circũscripta est, sine dubio sacerdos in altari verè sacrificat, quãuis nihil aliud spectes quã species ipsas vini & panis externas. Atq; ẽt, si sacrificij partes ipsas expendas, hoc est, offerri, frãgi, tingi, adde ẽt cõsumi, cũ in his rebus mysticè peragẽdis nihil insit vitij, quemadmodũ ostensum est, fit vt nõ solũ verè ac ꝓpriè, sed piè ẽt, atq; religiosè, sacerdotes nostri sacrificẽt. Eã quippe rẽ Augustinus cõsiderãs, speciẽ panis hostiã appellat, quod vtiq; nomen vsq; adeò in oĩum fideliũ & auribus & linguis inhæsit, vt vanus & stultus sit, qui illud inde euellere tentarit. Sacramentarij igitur quãuis negarẽt esse in ecclesia corporis & sãguinis Christi sacrificiũ, at sacrificium panis & vini nullo modo erant negaturi, ne propriã sacrificij notionem ignorare viderentur.

De consec. d. 2. c. quũ frãgitur.

De cons. d. 2. Cũ frãgitur hostia. Sacrificij panis & vini August. vocat in Psal. 37.

Præterea, Melchisedech sacerdos erat Dei altissimi,

sacrificium ergo offerebat Deo: omnis.n. sacerdos consti
tuitur, vt sacrificiũ offerat, at nõ legitur aliud q̃ panem
& vinum obtulisse. Cũ igit nos ad eundem modum & or
dinẽ panis & vini spẽs offeramus, propriè vereq; sacrifi-
ciũ exhibemus. Quę cã ecclesiæ fuit, vt illud diui Thomę
in die festo atq; solenni eucharistiæ celebraret, Sacerdos
in æternũ ſm ordinẽ Melchisedech, panẽ & vinum obtu
lit. Verum argumentũ hoc Lutherani duobus modis elu
dunt. Primũ negãt, Melchisedech Deo panẽ & vinum ob
tulisse. s. Abrahamo obtulit, nõ Deo, vt Ge. 14. c. legitur.
Epipha. Id quod Epiphanius li. 2. cõtra hæreses hæresi. 55. agno-
uit. Deinde negãt, sacrificiũ Christi in eo fuisse ſm ordi-
nẽ Melchisedech, quod panẽ & vinum obtulerit: sed in eo
fuisse affirmãt, q̃ Christus non ſm legem mandati carna
lis, oleo isto corporeo sacerdos effectus est, sed, quẽadmo
dũ Melchisedech, oleo spiritus vnctus sit à Deo præ par-
Ad Heb. ticipibus suis. Sic.n. Apostolus ad Hębr. interpretatur.
7. Euse. 1 Sed scrupulus prior sic eximitnr. Non inficior equidem,
li. eccles. Melchisedech panẽ & vinum Abrahamo ad reficiendum
histo. c. 1. exercitum contulisse, sed cum scriptura statim adiecerit
Erat enim sacerdos Dei altissimi, nisi causa inepta est, i
telligere oportet, easdem res obtulisse solitum Deo, qua
tunc proferebat Abrahamo, sed huic in cibum, illi in sa
crificium. Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium, Au
De conse. bro. li. 5. de sacramentis. c. 1. Hieronymus in 26. Matth
d. 2. in ca caput, Augustinus ī Psal. 33. cõcio. 1. Cassiodorus in ps
licem. & 109. Damascenus lib. 4. c. 14. Chrysost. ho. de prodit. Iud
c. accipi- auctores sunt. Scrupulum verò posteriorem hoc mod
te. eximemus. Non si in vna re sacerdotium Christi simi
est Melchisedechis sacerdotio, omnis alia similitudo ex
cluditur. Quin si figura perfecta est, aptè quadrare
multa potest. Nihil igitur obstat, cur non in sacerdotij
constitutione & oblatione, Melchisedechi Christus a
pareat simillimus. Lex insuper & religio nulla est sine
cerdotij munere, atq; functione. Hæc enim tria ita su
semperq; fuere coniuncta, vt si vnũ tollas, reliqua neces
sit esse sublata. Translato (inquit) sacerdotio, necesse e
Ad. He. 7 vt & legis trãslatio fiat. Si ergo Christiani legem ac rel
gionem

gionem habemus, habemus profectò & ſacerdotiũ. At ſa cerdos oĩs in hoc paratur, vt ſacrificiũ offerat: Chriſtiani ergo etiãnum ſacrificium tenemus, ſine quo nec ſacerdotiũ, nec religionẽ, nec legẽ tueri poſſumus. At nos oẽs eſſe ſacerdotes affirmãt, hoſtiasq; ſpirituales offerre. Sed cùm hæ nõ propriè ſint hoſtiæ, ſed tranſlatè, ſacerdotiũ quoq; non proprium, ſed tranſlatũ & improprium erit, tranſlato verò ſacerdotio, religionis item tranſlatio fiet. Ita nimirũ qui nobis ſacrificium eripiunt, ſimul hi & verã Chriſti religionem conantur eripere, & falſam eius inducere, qui iuge ab eccleſia auferet ſacrificium. Nã & Danielis teſtimonio cõſtringi fortiùs poterunt, q̃ vt elabantur. Rogandi ſunt videlicet aduerſarij, quodnã ſit illud iuge ſacrificium, quod Antichriſtus ab eccleſia ablaturus eſt per dies 1290. Et cum in eccleſia nõ ſit aliud ſacrificiũ iuge præter id, quod in altari offerimus, iure arguimus, Lutheranos miniſtros eſſe Antichriſti. Sed quid ego argumentor? quid plura diſputo? Etiãne in tã perſpicuis rebus argumentatio quęrenda, aut cõiectura capiẽda eſt? An dubitari põt, vbi nullũ peculiare ſacrificiũ, priuatim res ſacra nulla, ſacerdos propriè nullus eſt, ibi ne religionem quidem eſſe poſſe? Tradit Plato, ſaterdotes magna claritate oportere abundare propter eorũ quæ tractant, magnitudinem. Quapropter apud Aegyptios non licere regẽ abſq; ſacerdotio imperare. In plurimis quoq; Gręcorum ciuitatibus pręcipua ſacra à magiſtratibus ſummis inſtitui, atq; apud Athenienſes creato regi ſacra maxima eſſe attributa. Tradit rurſum oportere, vt vnus ſemper ex magiſtratibus deorum alicui pro ciuitate ſacrificet. Ariſtoteles deinde auctor eſt, in heroicis temporibus reges diuinę rei cultum exercere ſolitos, niſi talia eſſent ſacrificia, quę ſacerdotiũ requirerent. Docet alio loco idem in optima Republica ſacerdotes honoratiſſimos cõſtituendos. Neq; enim (ait) agricola, neq; artifex, neque vilium exercitiorum quisq; ſacerdos eſt deputandus: honos nanq; dijs eſt à ciuibus impẽdendus. Cicero & Valerius ſcribunt, tm̃ ſtudium antiquis obſeruandæ religionis fuiſſe, vt ſenatus tunc, quum florebat imperium, decre-

ad Heb. 5. & 8.

Dan. 12.

Lib. 16. qui eſt de regno.

Dial. 8. de legib.

Li. polit. 3. ca. 10.

Li. poli. 7. c. 9.

Li. de diui. Ci. li. 1.

Valerius.

decreuerit,vt de principiũ filijs pauci quidã electi Hetru
riæ populis ad disciplinã sacrorũ percipiendã traderent:
ne ars tãta ꝓp tenuitatem hoĩum, & religionis auctorita
tẽ,adduceret ad mercedẽ & quæstum. Tãtus honos apud
veteres natura duce religioni est habitus, vt nulli nisi
principes & optimates,cæremoniarũ erga deum haberẽt
facultatẽ. Et volunt Lutherani adeò Christum desipuisse,
vt Rem p. instituerit,in qua sacrificia oĩa vulgaria passim
& cõtrita essent,sacerdotes deliri ẽt senes,garrulæ anus,
adolescentes leues,sartores,lanij,& coqui, quos, honos
præfandus sit,si vel cursim velis recẽsere. Scilicet,sacerdo
tium nostrum Lutherani Turcarum more informare cu
piunt, apud quos à cõmuni populo nõ multũ sacerdotes
differunt. Quantò religiosiùs antiqui olim Germani sta
tuerunt,vt verberãdi animaduertendiq; in hoĩem,nisi sa
cerdotũ auctoritate nullis esset cõcessa facultas, quò iu
dicia nõ humana,sed diuina viderent. Sed quid ego cõ-
muneis naturę rõnes profero? Ad nostras,hoc est, Theo-
1.Cor.10 logicas redeamus. Apostolus fideles cupiẽs ab idolorum
cultu deterrere,eo maximè argumẽto vsus est, ꝙ si i do
lis immolarent,participes essent altaris, & mẽsæ impia
atq; irreligiosæ: nã sine discrimine eãdem vocat & men
sam & altare. Qui aũt ad altare Christi accedunt,partic
pes sunt huius ẽt altaris: fieri aũt nõ posse, vt vtriusq; si
mul participes simus, nisi Deo & idolis pariter seruia
mus. Altare igit hẽt ecclesia, habet igit sacrificiũ. Etsi
sicut mensa dr,in qua edit cibus,sic altare, in quo offe
sacrificiũ. Negẽt ergo altaria fidelibus Lutherani, so
cõcedãt mẽsas,qa cibũ nobis esse aiunt,sacrificiũ nõ it
*Deu.16 Nec altaris modò,sed & missę nomenclaturã adimant
vbi nos habemus ſpõtaneã oblationem. He bræi habẽt Miccam. Quo ẽt significatur cõci. Carth. 4. c. 84. hoc nemẽ vsurpauit, hac verba, Episcopus nullũ phibeat ingredi ecclesiã, & audire verbũ D
casum quiddã & inanis vocis sono decoratũ erit,si nob
in altari oblatio nõ est. Missę porrò vocẽ ex Hebræa li
gua mutuò acceptã cũ doctissimi è nr̃is tũ pleriq; è L
theri familia restãtur. *Est autẽ Hebręis Micça oblati

Sanè verò tum altaria,tum oblationem corporis san-

siue gẽtilẽ siue hæreticũ siue Iudæũ vsq; ad missã cate. de cõ. d. 1. episcop

sanguinis Christi,quã missã & sacrificium appellamus, ex apostolorum traditione nos habere,exploratissimum erit,si regulas eas huc referamus,quæ inuestigandis apostolorum traditionibus libro huius operis tertio sunt à nobis constitutæ. Certè Irænæus verbis nihil obscuris affirmat ex traditione apostolorum esse,quòd corpus & sanguinẽ Domini offeramus. Andreas quoq; Apostolus referẽte Philacteto ex literis sacerdotum Achaię, Egęę procõsuli,immaculatum(ait)agnũ quotidie in altari sacrificio. Iacobum & missę celebrationẽ addidisse, testes sunt patres Trullanę synodi cano.32. Cõcilium insuper Carthag.3.ait dominum tradidisse,vt in sacramẽto corporis & sanguinis eius nihil amplius quàm panis & vinum offerãtur. Sed,vt dixi,nihil est opus oratione lõgiore,vbi promptum est formulas illas quærendæ traditionis ad præsentem disputationem accommodare.

Li.4.ca. 32.33. & 63.

De cons. d.1.c. Iacobus.

Cap. 24

De cõs.d. 1.ĩ sacramento,de cõse.d. 2. necessaria.93.d. peruenit. de summ. trini.firmiter. de cons.d. 2. didicimus cõciliumitẽ Martini papæ, de cons.d. 2. Non opotet.

Iã ecclesiæ authoritas pro hac conclusione notior, & crebrior est,quàm vt indicanda sit. Nihil.n.frequentius, tum in canone, tum aliàs sæpè intonat, quàm hostiam Deo se corporis & sanguinis Christi puram & immaculatam offerre.

Concilia verò ab hac snĩa sunt plurima. Toletanum 1.c.5. Toletanum 11.c.14. Toletanum 12.c.5. Bracharense tertium c.1. Antisidiorẽse,c.8. Carthaginẽse tertium. Ephesinum. Nicænum c.14. Lateranense sub Innocentio 3. Adde ẽt Trullanum,q; nomine sextæ synodi à Gratiano refertur. Adde etiã Florentinum in decreto vnionis Armenorum,Sed & in concilio Constantiensi ille error condemnatus est,Non esse fundatum in euangelio,quòd Christus missam ordinauerit.

Quid sedis apostolicę antistites? Nempe,eãdem apostolorum & ecclesiæ fidem profitentur. Anacletus de cõse.di.2.c.episcopus. Clemens de cons.di.2.c.hic ergo. Alexan.1.de conse.d.2.c.nihil. Eusebius de cons.d.1.c.cõsulto. Iulius de conse.d.2.c. cum omne crimen. Fœlix de conse.d.1.c.sicut non alij. Sother in epistola ad episcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconen.episcopum,ca.1. Inno.1.ad Exuperium Tolos.episcopum, ca.1.

Epist.3.q̃ est de officio sacerdotis.

Leo. Leo ad Dioſcorum epi.79.de conſe.di.1.c.neceſſe eſt. Hi omnes antiqui eccleſię pontifices, nam poſteriores quid attinet commemorare?

Auctores verò veteres,quos eccleſia & conſecrauit, & publicè dedicauit,ſi referre velim, negotiũ lectori faceſſe tur.Itaq; nõ oẽs referã,ſed nobiliſſimos.Docent in pri-
Dioni. mis hoc ex Græcis Dionyſius c.3.lib.de eccl.Hiera.Igna-
Ignatius tius in epiſt.ad Smirnẽ.Athanaſius in li. qõnum ad An-
Athana. tiochũ, q.34. Gregorius Nazãzenus in carminibus ad e-
Grego. piſcopos.Euſebius Emiſſenus de conſ. d.2. quia corpus.
Nax. Chryſoſtomus homi.17.in epiſt.ad Hebręos,qui falsò no-
Euſeb. mine Ambroſij citat̃ à Gratiano, de conſ.d.2.c.in Chri-
Emiſ. ſto.Chryſoſtomus quoq; idẽ lib.6.de sacerdo.paulò poſt
Chryſoſ. principium.Cui Theophilactus conſentit in c.10.epi.ad
Theoph. Heb.Et Damaſcenus lib.4.c.14. E latinis verò habes Ire-
Damaſc. næum lib.4.c.32.& 33.& 34.& 63.Cyprianum lib.2.epiſ.
Irenæus. 3.quæ ſcribitur ad Cæcilium de conſ.d. 2.c.1. & 2. Atq;
Ciprian. idem repetit in sermone de cœna domini.Amb.li.1.offi-
Hiero. ciorum c.48. Hieronymum ad Hedibiam q.2.& ad Tit.
1.Paſchaſium in lib.de paſcha.de conſ.d.2. ca.iteratur.
Auguſt. Augu.lib.10.de ciui.c.20.& lib.17.c.20.& lib.20. contra
Fauſtum c.18. Quem locum & Caluinus & Bucerus im-
Grego. pudenter pro se referunt.Grego.4. lib.dialogorum c.58.
& in quadam homilia paſchali de conſe.di.2.c.quid ſit.
Fulgent. Fulgentium deniq; lib.2.ad Monimum.

At omnibus his teſtimonijs Caluinus reſpondet, eu-
chariſtiam ideò à patribus sacrificiũ vocari, quia eſt exẽ
plar,& imago sacrificij.Nec enim aut nouum,aut inſoli
tum eſt, rerum vocabula rerum imaginibus attribuere.
Gal.3. Ad Gala.3.Ante quorum oculos Ieſus proſcriptus eſt,&
in vobis crucifixus, ad Rom.6.Conſepulti in baptiſmũ,
Apocal.10.Agnus,qui occiſus eſt ab origine mundi. Sic
Inſtitu- autem Chryſoſtomum, Theophilactum & Auguſtinum
tio.c.18. fidem suam de sacrificio explicuiſſe.Hæc Caluinus.Nam
li.2 c.7. Bucerus dicit,quidem alios patrum in hac sacrificij ap-
pellatione id spectaſſe maximè,sed alij tamen in vſu(in-
quit) huius vocis præcipuè spectarunt oblationes, quas
suarum rerũ fideles offerebant,& domino conſecrabant.

Id

Id quod Lutherus etiã animaduerterat in libro illo pestilentissimo de captiuitate Babylonica. Sed scitum illud est,qui verecundiæ fines semel transierit, eum benè & nauiter oportere esse impudẽtem. Primùm enim isti colligunt, si sancti auctores asserunt, eucharistiam esse exemplar sacrificii in cruce facti,statim haberi, non esse verum sacrificium. Quòd si ad eum modum colligere licet,ne vetera quidem sacrificia propriè, & verè sacrificia fuissent,quoniam omnia figura & imago erant vnicæ illius hostiæ,quam Christus moriens immolauit. Vtrunque igitur signum vnius & eiusdem hostiæ censendum est.nostrum quidem præteritę, illud autem legis veteris futuræ,sed vtrumque tamen verè sacrificium. Nisi quis adeò insaniat,vt putet, magis pertinere ad rationem sacrificii,quòd significet rem faciendam, quàm quòd commemoret rem factam. Ego sanè ita iudico, eucharisti ã nostram exemplar sacrificii Christi esse non posse, nisi esset quoque ipsa sacrificium. Quę res paulo antè est à me diligenter explicata. Quemadmodum enim cœna nostra commemoratio non esset dominicæ cœnæ, imagoq; illius & exemplar,nisi verè manducaremus, sic nec eucharistia nostra hostię Christi exẽplar,& imago esset, nisi verè sacrificaremus. Deinde illud ab his quæro, an sancti dicant, offerre nos in hoc mysterio corpus Christi & sanguinem.Bucerus negat, sed rem tamen apertam negat.Nam,vt cæteros omittam, manifestè id tradũt Cyprianus ad Cęciliũ Ambr.lib.officiorum.1. August. 17. de ciui.Dei.Et contra Faustum lib.20. Damascenus lib. 4.Ireneus item li.4. Ac demum Alexander papa ad oẽs orthodoxos:nolo enim esse longus in reliquis excitãdis. Quòd si sanguinem Christi in hoc mysterio offerimus, verè illud est quidem sacrificiũ,& exẽplar est tamen,quoniam hostiæ cruentę imago incruenta est,sed ita incruẽta,vt pro eo sit,ac si nunc cruor ipse effunderetur.

Cipriãnus.
Ambro.
Augusſt.
Ireneus.

Atque argumenta hæc vsque adeo plerosque Lutheranos cogunt,vt in sacrificio asserẽdo ex parte iam cum ecclesia consentiant. Non enim penitus sacrificiũ negãt: sed in eo prestant, qui hostiã pro peccatis admittunt,eos

iniuriam imponere Christi perfectissimo sacrificio, quo vno cuncta sunt remissa peccata. Itaq; gratiarũ actionis sacrificium in ecclesia esse quidem, quod eucharisticum isti vocant, sed pro peccato nullum esse, quod propitiatorium appellant. At nobis secunda in hac controuersia conclusio certissima & ipsa est, Eucharistiam non modò iuxta nomen suum sacrificium esse, quo Deo gratiam referamus, sed id etiam esse, quod nobis Deum placatũ propitiumque reddat. Eandem itaque hostiam pro gratiarum actione & pro peccato esse. Hæc primùm ostenditur ex illo loco apud Lucam, hoc est corpus meum qđ pro vobis datur. Et de calice similiter, Qui pro vobis effunditur. Est ergo sacrificium pro peccatis. Id quod forma consecrationis præ se fert: quæ habet, effundi sanguinem in remissionem peccatorum. Nam quod Lutherani quidam aiunt, verba, quibus hoc mysterium sacerdos conficit, materialiter accipi, non significatiuè, non est huius loci temporisque refellere. Illud sanè explorandum est, si verba formæ materialiter acciperentur, nec sacerdotem in Christi nomine corpus sanguinèmve conficere, immò ne cõficere quidem vllo modo. Quin etiã, si sacerdos verba illa significatiuè non profert, ex vi verborum, neque corpus Christi in Sacramento habemus, neq; sanguinẽ. Ex quo Sacramẽtariorũ stultitia existit.

Euchari stia non modo est sacrifi- ciũ quo Deo gra tias refe rimus, sed red- dit etiã Deũ pla catum.

Luc. 22.

Ambr. de cõse. dist. 2. cap. si quotiescunque.

Deinde, omnis sacerdos, vt ad Hebræos tradit Apostolus, cõstituitur, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, aut ergo nullus nobis sacerdos est, aut sacrificiũ propitiatoriũ habemus. Nec verò Paulus de solo legali sacerdote loquebatur, nisi ineptè argumẽtatus fuisset, Christũ pro peccatis quoq; obtulisse, quoniam sacerdos erat.

Heb. 5.

Præterea, pœnã aliquã manere remissa iam culpa, non solũ ecclesia definiente, sed scriptura ẽt tradente credimus. Cũ ergo corpus Christi & sanguinẽ Dei dono tanquã res nostras habeamus, vtiq; poterimus offerre Deo ad redemptionẽ animarum nostrarum, quẽad modum & pœnas proprias & sanguinẽ quoq; nostrum offerimus.

Hanc verò esse Apostolicam traditionẽ, & Epiphanius li. 3. cõtra hæreses, & Chrys. ad populum Antioch. apertè docent

Epipha. Crisost.

docent, & facilè per regulas supra à me positas ostendi potest, quas permolestum erit post tam longã disputationem ad huius nos loci vsum in præsentia cõuertere. Quã quam vna ecclesia satis est ad huius rei certam fidẽ in animis inserendã. Illa quidẽ cum alias frequentissimè tũ in canone maximè profitetur, plebẽ sanctam fideliũ hãc hostiã Deo pro redemptione animarũ suarum offerre.

Romanos verò pontifices supernacaneum erit recensere. Itaque duos solùm antiquissimos, & sanctissimos rẽ inferemus, Alexandrum in epist. ad omnes orthodoxos inquientem, crimina atque peccata his sacrificiis deleri. Cui assentitur Iulius de consecr. dist. 2. ca. cum omne crimen. Quibus D. etiam Gregorium addo de consecr. dist. 2. ca. quid sit. *Alexander papæ* *Iulius papa.* *D. Greg.*

Nam in conciliis habemus Cambilonense de consec. dist. 1. ca. visum est. Florentinum quoq; habemus ac Tridentinum, adde etiam, si videtur, & Trullanum.

Iam sancti veteres eã rem cõstantissimè tradũt. Chrysostomus hom. 17. ad Hebræos, & Theophilactus in cap. 8. eiusdẽ epistolæ palã dicunt, in mysteriis & sacrificio esse remissionem peccatorum. Eusebius Emissenus hãc redemptionis oblationem vocat. Damascenus affirmat esse omnis sordis expiationem. Idem astruxit & Athanasius libr. quæst. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hęresim Aërij in hęc verba, Orat viuus, aut dispensationem facit, id est, missam, quid profuerit mortuo? Cui respondet Epiphanius, quòd omnino prosunt preces eiusmodi defunctis, etiam si totam culpam non abscindunt. Quem locum incredibile dictu est, quàm prauè Bucerus torquere nititur. Sed benè habet, quòd habemus alios, quos hæretici, rũpantur licet, torquere non possunt. Chrysostomus homil. 69. ad populum Antiochenum, Non temerè (inquit) ab apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs, defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim inde multum eis posse contingere lucrum. Cum enim totus constiterit populus, sacerdotalis plenitudo & tremendum proponatur sacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecantes? Vide etiam *Crisost.* *Theophi.* *Euseb.* *Emiss.* *Epipha.* *Chriso.*

eun-

Grego. eundem lib.6.de digni.sacer.Gregorius lib.4. dialog.ca. 55.Si culpæ(ait)post mortem insolubiles non sunt, sicut non esse docuerat,multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostię salutaris adiuuare. Theophi-

Theoph. lactus in cap.Luc.12.in illud.Eum timete,&c. Non semper (ait)qui moriuntur peccatores mittuntur in gehennam. Sed sunt in potestate Dei vt etiam dimitti possint. Hoc aũt dico propter oblationes,quæ fiũt pro defunctis, quæ non parũ conducunt,etiam iis, qui in grauibus peccatis

Ambr. mortui sunt.Vide etiã Ambrosiũ epist. 8.lib.2.ad Faust.

Cipriã-nus. Et Cyprianum lib. 1.epist.9. nã in sermone de cœna domini apertè dicit,hoc sacrificiũ esse iniquitatum expiationem.Vide etiã Paschasium de cõsecr.dist.2.c.iteratur, & Augu. de cu.pro.mor.ge.ca. 1.& lib.con.9.ca.11.& 28.

Auguſt. & de hære.c.53.& in enchi.ca.110.Possemus his Theologorũ sequentium manũ adiungere, in hæreticorum cædem iam sępè victricem. Sed victoribus occurrent. acto iã de inimicis ecclesiæ triumpho? Itaq; ad prelium serò venient quidem, sed ad palmam opportunè. Quanquam hoc loco necesse fuit eos aduocare,nõ vt nostra cõfirmarent argumẽtis ac rõnibus,sed vt scholæ more prelsè,atque argutè cõtraria refutarẽt.In refutãdis quippe hæreticorũ argumẽtis tñ scholæ Theologia valet,vt facilè possit ea,q̃ istis videntnr esse grauia,ostendere vel leuissima.

Primum sanè argumentum,quod Caluinus tãtoperè iactat,facillimè diluitur. Quis est.n.cui nõ perspicua sint illa,quę verbis iste multis exornat, & amplificat? Vnicũ sacerdotem nostrum præstitisse id,quod oẽs illi veteres minimè præstiterunt, nempè remissionem peccatorũ in sanguine proprio.Rursũ immortalẽ esse & perpetuum, qui semper corã Deo pro nobis assistat,nec suorum modò vulnerum cicatrices,sed etiã sanguinẽ, quẽ effudit in cruce,omneis ecclesiæ & oblationes,& orationes,sed decumum ecclesiamq̃; suam patri in sublimi altari repræsentet.Itẽ vna sola oblatione cõfeciſse,quod ne plurimis quidem veteres illi sacrificij valuerunt.Hęc videlicet cõtrita sunt & vel minutis Theologis peruulgata. Illud nos addimus,q̃ Caluinus ignorat,discrimen esse inter sacer-

dotes

dotes veteres & nostros, q̃ in illis nemo fuit, cuius cæteri vicarij essent, neque.n. posteriores prioris alicuius gerebant vices, sed quisq; suam afferebat hostiã, & suo non alterius sacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omnino erant sacerdotes. Nõ.n. in vno veluti capite cõueniebant, cuius loco administrarent. At nostri cũ in nomine Christi, & in persona eius accedant ad altare, quodãmodo omniũ vnũ est sacerdotiũ, sicut episcopi ac vicarij vnũ iudiciũ est. Aliũde etiã veteres illi plures erãt sacerdotes, quia plures hostias easdemq; differentes exhibebãt, at sacerdos à sacro faciendo dictus, vbi eandem hostiã offert idemq; omnino sacrum conficit, aliquo mõ idem est, licet plures esse videantur. Ac reuera sacerdos, qui Deum sanguine placaret & reconciliaret mundo, vnus est Christus. Nos quippe hoc sensu nõ dicimur sacerdotes, sed q̃a dispensatores sumus mysteriorũ eius, applicãtes populo sanguinẽ, quẽ ille effudit in cruce, & simul cũ illo offerentes. Inde.n. nostra oblatio vim habet nõ ex nobis. Non igitur nos plures sacerdotes sumus ad eũ modũ, quo veteres plures fuisse tradit Apostolus. Qđ verò Caluinus ait nostros sacerdotes esse ifirmos ac peccatores, vt olim in lege, magno discrimine agnoscimus. Etenim illi cũ adferrent hostias, quæ ex se placere Deo nõ poterant, Nec placita sunt (inq̃t) quæ tibi ſm legem offerunt̃, cum sanguinẽ, inquã, hircorũ & taurorum afferrẽt, si peccatores erãt, p̃ sacrificia sua nihil cõsequebant̃: Respexit quippe Deus ad Abel, & ad munera eius, neque offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt, vt rectè Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat, q̃ nec hostiã habebat, quæ ex se Deo esset accepta, nec sacerdotes impollutos, qui Deo gratioſi gratã quoque hostiam efficerent. Sacerdotes verò nostri, tametsi infirmi sunt, nihil tamẽ ecclesiæ sacrificio incommodãt, vt pote quod vim suam non ab illis habet, sed à Christo summo sacerdote, in quo patri benè complacuit, qui simul est sacerdos, & sacrificium, quemadmodum Innocentius tertius in concilio dixit. Hostię igitur euangelicæ excellens prę̃stantia est, quòd & ipsa per se Deo est quàm

Ad Hebræ. 9.

De summa tri. c. firmiter.

q̃ gratissima,& vnum habet perpetuò sacerdotem sanctũ, atq; impollutum, cuius oblatio vim tribuit sacrificio, omnibusq; fidelibus memoria seculorum omnium proadest. Quocirca sicut in Christi sacramento impius administer nihil ecclesiæ nocet,ita ne in Christi quidem sacrificio sacerdos improbus diuinæ vtilitatis fructu ecclesiam priuat,quamuis ipse sibi non emolumentum comparet,sed exitium. Verũ de primo argumento hactenus,

Huius autem cõfirmatio argumenti non est nunc oratione longa infirmanda, ne nouam hic controuersiã de noui sacramenti sacerdotio constituamus. Illud breuiter dicimus,eos sacerdotes à Deo esse vocatos,qui ab Apostolis & eorũ successoribus ritè & ordine vocati sũt. Nec verò sacerdotij nostri ratio popularis est, multorumve suffragijs declaranda,non de terra conficta, sed de cœlo ducta & delapsa est. Resuscita(inquit)gratiã Dei, quæ est 2.ad Timoth.1. in te per impositionem manuum mearum. Et alio loco, 1.ad Ti. Noli negligere gratiam,quæ data est tibi cum impositione manuum presbyteri. Et in epistola ad Titũ. Reliqui te moth.4. Cretæ,vt constituas per ciuitates presbyteros,sicut & ego disposui tibi. Paulus deniq; & Barnabas constituerũt Tit.1. per singulas ecclesias presbyteros in oratione & ieiunijs, Acto.14. vt mos est,& nunc in ecclesia fieri solet. Quemadmodũ igitur qui Apostolos audiebat, is Christum audiebat, ita etiam quos apostoli vocabant,hos vocabat Christus, & quos à sacerdotio repellebant,eos Christus ipse repellebat. Nã quod hæc nunc ab illis defensionis ratio viaq; tentatur, in his scripturæ locis de senioribus agi, qui Rẽ publicam gererent, non de sacerdotibus, qui rem diuinam facerent, satis ostendunt quàm parum in sacerdotij dignitate & auctoritate ponant, qui illud existiment aut à senectutis veneranda canicie, aut ab ecclesiæ administratione seiunctũ. Aristoteles porrò non credidit alio Poli.7. forè ad sacerdotium idoneos,nisi vel qui reges essent aut cap.9. principes ciuitatis, vel certè quos post Rempub. diu fuconcilio gubernatam,aut res in bello præclarè gestas,defessos iã atq; defatigatos oĩ cura humana & labore vacuos esse oporteret, vt non nisi in ætate & auctoritate

senato-

ſenatoria ſacerdotiũ reſideret. Quam naturę inſtitutionem apoſtoli ſecuti, cum ſentirent ſacerdotibus eccleſię gubernationem fuiſſe à Chriſto cõmiſſam, eos exiſtimarunt eſſe in sacerdotum ordinem cooptandos, qui verè presbyteri eſſent, hoc eſt, seniores. Ita factum eſt, vt presbyteri nomẽ in eum, qui ſacra facit, remaneret. Sed nos eo loco locati ſumus, vt non longè proſpicere oporteat futuros ſacerdotij caſus, cũ eos in præſentia videamus. Deflexit enim iam de ſpacio curriculoque, multumque deflexit conſuetudo maiorum, & eos nobis epiſcopi initiatos ſacerdotio tradunt, qui non modò presbyteri non ſunt, ſed ſunt etiam valde iuuenes. Ita ſacerdotij auctoritas ſceleratiſſimis eccleſiæ hoſtibus ludibrio eſt. Verùm de epiſcoporum abuſu minimè contendimus, in eo certamus, ſacerdotis creandi rationem nos ab apoſtolis, Apoſtolos à Chriſto accepiſſe. Quod ne dubitare poſſimus, certiſſimo eſt argumento quod Chriſtus in cœna dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod præcepit facere, ſacrum erat, immò ſi, vt antè probatum eſt, ſacrificium erat, Apoſtolos sanè tunc sacerdotes inſtituit, niſi iuſſit facere nec dedit tamẽ poteſtatẽ faciendi. Conficere autem Chriſti corpus & ſanguinem, vt ſacra noſtra Deo faciamus, quoniã ſupra naturã eſt, ſine diuina facultate fieri non poteſt. Quia verò sacrificium hoc Dominus facere iuſſit donec veniat, neceſſe eſt, vt copiam, quam Chriſtus fecit apoſtolis ſacrificij iugis & perpetui faciendi, illi in poſteros ſempiternis seculorum ętatibus transfuderint. Sic.n. (vt Oecumenius ait) sacerdotium Chriſti ęternum eſt ẽm ordinem Melchiſedech. Sed primi argumenti confirmationi refeilendæ pluſculum etiam quàm concedebat ratio largiti ſumus.

Illi iure ſunt, ad ſacerdotium eligendi, qui ſeniores sũt.

Matt. 26

In ſecundo verò argmento multa ſimul obijciuntur aduerſum ea, quæ ex eccleſiæ ſententia diximus, ſed nos exprimemus omnia perſpicuè, vt res dicta propè manu tẽtari poſsit. Primũ aũt illud ſacerdotibus noſtris opponitur, quod offerunt alienũ ſanguinẽ. Id quod ſine dubio falſum eſt, quippè cum Chriſti ſanguis, dono Dei licet, noſter ſit tamen, noſter, inquam, veluti vniuerſalis cauſa

noſtra

nostra est. Sol autem tuus ad generandum est, at non ita tuus, vt sine peculiari tua generet actione.

Illud deinde Caluinus obijcit, Christi sanguinẽ semel iuxta Apostolum oblatum esse. Quã rẽ non absurdè intelligunt plurimi de oblatione cruenta, quæ palam ante oculos omniũ posita fuit. Sic.n. se idẽ Apostolus expo- fuit, quũ subiecit, Semel in cõsummationẽ seculorũ per hostiã suã apparuit. De illa ergo victima sermo fit, quæ in monte Caluariæ palàm in ore, atq; oculis Iudęæ pro- uincię mactata est. Ex quo intelligitur, contra oblationẽ altaris, vbi sanguis Christi in mysterio fusus nõ corporis, sed mentis oculis cernitur, ne verbũ quidẽ vllum Apo- stolũ dicere. Aequè videlicet Pauli verba torquere ad- uersarij possunt in eã oblationẽ, quã Christus in cœlis incruentã facit, semp patri pro nostris peccatis apparẽs.

Oblatio duplex est.

Sed ne me in hanc quasi fugã cõferam, maximè animad- uertendũ censeo, oblationem nõ simpliciter, & vno mõ- esse. Vna.n. est vniuersalis, altera est particularis, quę ge- neralẽ illam quasi ad efficiendum applicat. Et qm̃ Luthe- rani oẽs oblationes ad vnum exemplũ & regulã quærũt, nos huius diuisionis exemplũ ex similitudine terum na- turalium capiemus, vt horum ignoratio illustrior appa- reat. Illuminatio dupliciter à Philosophis accipitur, & ea, quę vniuersalis est, & ea, quæ est particularis. Videli- cet, simul atq; Deus produxit solem, põt dici semel mun- dum illuminasse, nempe, tanquã in causa vniuersali. Sed sunt tm̃ plures quotidie illuminationes propriæ, quæ nõ solum cum generali illa nõ pugnant, sed ita subseruiunt, vt sine illis vniuersalis illa aut propemodũ ociosa sit, aut certè penitus ociosa. Sic & illud interpretamur, Illumi- nat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundũ, scilicet, il- lustratione quadã generali, quæ in hoc quidẽ genere vna & eadem sufficiens & idonea est, atq; adeò sempiterna, sed si illustrationes peculiares desint, quibus singulorum hominum mentes priuatim illuminẽtur, vniuersalis ille sufficientiam habet, efficaciam non habet. Nec.n. genera- les causæ quicquã efficiunt, nisi priuatis, & proprijs cau- sarum secundarũ actionibus, vis illa efficiendi cõmunis

Illumina tio, à Philosophis duplici- ter sumi- tur.

Io. 1.

ad sin-

ad singulos effectus adiungatur. Similiter ergo oblatio Christi vna generalis fuit redemptionis, ac sanctificationis humanæ, nõ solum idonea causa sed suis etiam oibus numeris absoluta: cui (in genere suo dico) nihil addi nihil detrahi possit. At sunt plures oblationes particulares quibus vniuersalis illa efficientia ad effecta quædam singularia contrahitur. Nemo igitur nos legales sacerdotes existimet, q; singulis altariũ sacrificijs sæpè, ac priuatim offerimus, sed potius ita secum reputet, sacerdotes sunt isti secundi sub vno primo põtifice Christo administri & dispensatores mysteriorũ eius. Ac de prima quidẽ huius argumentationis parte, itemque de secunda disputatum est, reliqua est tertia eademq; postrema in qua Caluinus, ac Bucerus se insolentius iactãt, quasi argumentũ inuenerint, quod refellere nequeamus. Qua vna in re, fateor, superiores sunt. Illi nanq; quomodo opinionem, cõmenticiã, confirmarent, inuenerunt, ego tam leue argumentũ qua rõne infirmem, ac diluam, reperire nõ possum. Sed age, horum insolentiã reprimamus, iamq; doceamus serio, quã ridiculè exultent homines nõ solũ doctrinæ Apostolicæ ignari, sed oĩs omninò Philosophiæ. Primũ autẽ, quamuis denuò velimus sacrificij complicatã notionem euoluere, non facilè tamen reperiemus, an ea cædem, occisionemq; contineat, cũ animal sacrificandũ est. Contrà .n. dicet fortasse quis Prophetas Baal quoddã etiã sacrificij genus præbuisse, qui lanceolis & cultris se inciderint, donec perfunderentur sanguine. At demus illud, & concedamus argumentantibus, quod ad perfectam animalis immolationem nos quoq; attinere credimus, confici, dico, ipsum & occidi oportere, siverè sacrificatur. At corpus viuum & spirans nõ offerimus, idem .n. in eucharistia est atq; in cœlo. Sed & si Christi corpus in eucharistia viuũ est, ac sanguis in corpore, non tñ à nobis aut corpus offertur quia viuũ est, aut sanguis quia est in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effusus in cruce. Quòd si Christus in cruce se offerens non se è conspectu nostro abtulisset, sed perpetuò penderet in cruce, ante omnium fidelium oculos omni & loco, & tempore positus, nihil

Nos non sumus sacerdotes legales.

3. Reg. 38.

neceſſe erat, vt exemplum facti relinqueret,& in ſimula
crum ex animali exemplo veritas trãsferretur. Sicut.n.
ij,qui tunc fuerũt iuxta crucẽ, eandem cũ Chriſto hoſtiã
patri obtulerunt,ſi modò verè erant pij,& rẽ quę gereba
tur,intelligebãt,ſic ſi eadem externa crucis hoſtia in con
ſpectu noſtro æterna permaneret,nullo exẽplari, & ima
gine hoſtiæ illius indigeremus. Quia verò licet oblatio il
la & mactatio externa trãſierit,ſic tñ coram Deo cõſtat
acceptabilis,& perpetua virtute conſiſtit,vt nõ minus ho
die in conſpectu patris illa ſit efficax quàm eo die, quo
de ſaucio latere ſanguis exiuit,ideò verè nunc offerimus
eandẽ crucis hoſtiam cum Chriſto,perinde atq; illi, qui
erant iuxta crucem, quamuis illi nullo poſito ſub oculis
ſimulacro, quia nullo tunc opus erat, cũ res ipſa viua in
preſentia eſſet,atq; ante oculos propoſita,nobis autem
per imaginem Chriſtus hoſtiam illam excitauit,& quaſi
in quodam exẽplari ſtatuit ante oculos. Sed imago hæc
& exemplar nihil reuera obſtat, cur nõ eundem illũ ſan-
guinẽ modò offeramus,quem Chriſtus fudit in cruce,nõ
aliter ac ſi nunc coram effunderetur. Quę eſt ſnĩa Chry-
ſoſtomi,falsò tamen Ambroſio attributa.de cõſecrat.di-
ſtinct.2.cap.in Chriſto. Adde,q; quale fuerit ſacrificium,
talis eſt requirenda mors,vt ſi illud cruentum eſt,hæc ſit
etiam cruenta,ſin illud incruentum erit,mors quoq; erit
miſtyca, & incruenta,i.effectus mortis ceu nũc præſens
adeſſet. Satis eſt.n.vt verè & propriè ſit ſacrificium,quòd
mors ita nunc ad peccati remiſſionem applicetur, ac ſi
nunc Chriſtus ipſe moreretur. Id quod ſcriptorum vete-
rũ teſtimonijs cõfirmatur. Gregorius, In ſe ipſo(inquit)
immortaliter viuens iterum in hoc myſterio moritur. Et
Auguſtinus,Semel immolatus eſt in ſemetipſo Chriſtus,
& tamen quotidiè immolatur in ſacramẽto. Paſchaſius,
Quotidiè Chriſtus myſticè pro nobis immolatur, & paſ
ſio Chriſti in myſterio traditur, &c. Et Cyrillus in cõci-
lio Epheſino, Athanaſius ad Antiochũ, Theophilactus in
decimũ caput epiſtolę ad Hebræos, Damaſcenus in quar
to libro, Gregorius demũ Nazãzenus, vt cæteros præter
mittam,hanc incruentam, exanguemque immolationẽ
vocant,

Vide eti Euſebiũ Emiſſenũ de cõſecr. d.2.quia corpus.

De cõſec. d.2.quid ſit.

De cõſec. diſt.2.ſemel.

De cõſec. diſt.2.ite ratur.

vocant, vnicam illam quidem, qualis non fuit alia similis, per quam ad effectum scilicet sic nobis Christus immolatur, vt illis, qui pręsentes erant quando se in cruce offerebat. Sed quia sine effusione cruoris, quæ in pręsentia cernatur oculis, applicatione verò cruoris iam affusi sit oblatio, rectè à patribus incruentum sacrificium nuncupatur. Atque ad ea quæ sunt à Lutheranis in secundo argumento dicta, diximus satis.

In tertio quoq; argumẽto refutãdo, posthæc nihil est necesse laborare. Docuimus. n. Christi oblationẽ in cruce nõ aliter se habere ad redimẽda peccata, quã aut lucẽ ad illustrandũ, aut medicinam ad curandũ. Lucẽ dico, quę omne lumen ederet, medicinã, quæ oẽs sanaret morbos. Ecquis autem dubitet, causas perfectas & principales sine adiuuantibus & proximis, nihil efficere? Medicamẽtũ quippe quãlibet præsens & salutare sit, nisi ægro corpori adiũgitur, neq; opẽ indigẽti fert, nec salutem. Quòd si agnus, qui tollit peccatũ mundi, sine adiutrice & socia cã ipse per se expiauit nostra delicta, baptisma tollatur, pœnitentia absit, sacerdotia sileãt, ministeria faceſſant, atq; adeò omne salutis nostræ & sacramentũ remoueatur, & instrumentũ. Præceptum illud vanum sit, Baptizate in noĩe patris & filij & spiritus sancti: gratia illa vana, Quorũ remiseritis peccata remittentur eis: inanis sermo illæ, Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisq; vestrũ in remissionẽ peccatorũ: sit deniq; ille falsus, Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis. Quin ẽt, si ita libet, quia oratuit pro nobis Christus, non oremus, quia ieiunauit, nõ ieiunemus, quia lachrimatus est, non ploremus. Colligunt .n. arguti isti dialectici, quia obtulit semel Christus, nos nõ offeramus. Sicut ergo cõpatimur, vt passionis eius participes simus, ita etiã offerimus, vt oblationis ipsius partẽ capiamus. Nobis sanè religio actuosa est, Lutheranis ociosa. Qui nos feriatos volũt cessatiõe torpere, & quasi pueros delicatos nihil agere. Ita ex animis hoĩum extrahũt radicitus religionẽ cũ sacrificia, sacerdotes, cæteros q; religionis administros tollũt. Nõ ergo nos repetitis oblationibus Christi sacrificium testamur fuisse imbecillũ,

Causæ principales nihil efficiunt sine proximis.

Matt. vl. Ioan. 20. Actor. 2.

Tit. 3.

sed causam principalem perfectamq; fuisse, quæ quãtumuis licet sufficiens in se & consumata, sit sine applicatione tñ causarum adiuuantiũ nihil efficit. Illud verò, Vna oblatione consummauit in ęternũ sanctificatos, simile est, vt si dicerem, Deũ vna illustratione mundũ in ęternũ illustrasse. Id quod reuera fecit, quũ solem quasi sempiternũ lumen accendit. Alioqui quid alio loco Apostolus iubet, vt emundemus nos ab omni inquinaméto carnis & spiritus, perficientes sãctificationẽ in timore Dei? Certè Christi sãguis emũdauit nos ab oĩ delicto, & tamẽ Paulus ait, Mũdemus nos. Certè vna oblatiõe Christus cõsummauit sãctificatos, & tñ Paulus monet, vt ipsi pficiamus sãctificationẽ in timore Dei. Christus igit mũdat ac pficit, & nos quoq; pficimus ac mũdamus, sed ille agit nobiscũ vt cã principalis, nos sub illo agimus vt causæ adiuuãtes. Dei nãq; adiutores sumus. Sed addũt illud, Vbi peccatorũ remissio est, iã nõ est oblatio ꝓ pctõ. Respõdemus. Si remissio solũ est in cã vniuersali, iã nõ est oblatio generalis quidem pro pctõ, est tamen oblatio specialis, quæ vim illius ad efficiendũ applicat. Quemadmodũ si illustratio est mundi vniuersalis, nulla alia generali est opus, non.n. alio sole indigemus, alia luna, alijs stellis. Sed necesse est tamen illustrationes quotidiè singulas aëris interuenire, si terra est diebus singulis illustranda. Addunt ẽt, Post remissas per Christi sacramenta iniquitates, quorsum oblationes facimus pro pctõ? Respondeo, remissio iniquitatis duplex est, vna perfecta, altera imperfecta. Perfecta, quũ nõ solum culpa, sed tota etiã pœna remittitur, de qua illa intelliguntur, Proiecisti post tergum tuum oĩa peccata mea. Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Proijciet in profundum maris peccata nostra, Mich. 7. & cętera similia. Atq; hæc per baptismũ cõtingit omnibus baptizatis. Imperfectam verò illã dicimus, in qua vel culpa remittitur, sed nõ tota pœna, vel remittitur pœna remissa iã culpa, de qua illud accipimus, Propter remissionem præcedentium delictorum. Et rursum, In redemptionem earũ præuaricationum, quę erãt sub priori testamento. Antiquis porrò patribus culpas

Heb. 10.

2. ad. Corinth. 7.

Nota

1. Cor. 3.

Remißio iniquitatis duplex est.

Esai. 38.

Psal. 31.

Mich.

Rom. 3.

Hebr. 9.

ante

ante Christi mortem fuisse remissas ambiguum non est, iuxta fidem quippè defuncti sunt testimonio fidei proba ti. Nõ esse autem perfectè remissas cõfirmat Paulus cùm ait, Christum mortuum esse in remissionẽ pręcedẽtium delictorum. Quę si plenè Moysi, Aaron, Dauidi, cęterisq; sub lege & natura sanctis condonata fuissent, nec illis esset ianua regni cœlestis occlusa, nec loci inferi in custodiam deputati. Ecquis.n. dicat, omnino resoluta crimina, quorum pœnæ luuntur in carcere? Dauidi rursum homicidij & adulterij scelera relaxata quo tempore ad Nathan prophetæ vocem peccatum confessus est, & Nathã ipse idem, & auctor libri ecclesiastici testes sũt. At si plenam remissionem percepisset, quorsum illa? Dele iniquitatem meã, Amplius laua me ab iniquitate mea, Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Certè hãc ampliorem & pleniorem indulgentiam nõ prius à domino impetauit, quàm multis supplicijs in eo dominus acerrimè vindicasset. Itaq; si per Christi sacramenta plena cuiquam peccatorum remissio cõtigit, non pro illiusmodi peccatis hostiam minimè offerimus, vt si quis proximè recens baptisma susceperit, at si peccator nõ est perfectã remissionem consecutus, qđ in sacramento pœnitentiæ ferè accidit, pro huius delictis sacrificium exhibemus, vt cui Deus subiratus etiãnum est, ei fiat aliquando propitius.

Rom. 3. 2. Reg. 12 Eccl. 47. Psal. 50.

Quid igitur sibi Apostolus vult, quũ nimis horribilibus audientiũ animos perterrefacit in hæc verba. Volun tariè peccantibus nobis iam nõ relinquitur pro peccatis hostia? Nempè, qui dicit, voluntariè peccantibus post acceptam notitiam veritatis nullam hostiam esse reliquã, is, sine dubio significat, ignorãtibus aliquam hostiam superesse, ijs pręsertim, qui ante acceptam notitiam veritatis peccauerũt, quemadmodum Chrysostomus ac Theophilactus argumentantur. Rem ergo Apostolus verbis grandioribus exaggerat, atq; vt solet, terrorem exuperatione injcit. Ostendit itaque non quid clemens, & misericors iudex interdum sua lenitate cõcedat, sed qua pœna is dignus sit, qui singulari baptismi beneficio suscepto filiũ Dei cõculcat, & sanguinẽ testamenti pollutum

Heb. 11. Heb. 10.

ducit,& spiritui gratię cõtumeliam facit. Indignus nimirum est,qui fuerit hmõi,cui Christus iterũ crucifigat. Toties aũt nobis crucifigitur,toties immolat, quoties eius crux nobis & mors ad peccati remissionem applicantur. Si de iustitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hostia ijs,qui ex malitia peccant. Sin verò de misericordia Dei agitur,quæ oẽm ẽt sensum exuperat non solum infirmis,& ignorãtibus aliqua supereſt hostia,sed ijs ẽt, rarò tñ, qui voluntariè peccauerunt post acceptã notitiã veritatis. Enimuerò qđ hæc Apostoli oratio alta & exaggerata sit,illud primum argumento est,qđ statim subdi-

Heb. 10. tur, Terribilis aũt quædã expectatio iudicij,&c. Atq; eue stigio, Irritã quis faciens legem Moysi,&c.& post pauca, Rememoramini pristinos dies,&c.& tandem, Nolite amittere confidentiã vestrã quæ magnã habet remunerationem. Illud deinde hoc confirmat maximè, quod in.6.

Heb. 6. c.cum dixisset, Impossibile est eos,&c. ne existimaret nulla esse rerum expectatio meliorũ,quasi à desperatione ad spem reuocare cupiens,cõfidimus(ait)de vobis dilectis-

De præui. d. 2. ca. Si enim. mi meliora & vicinora saluti, tametsi ita loquimur. Ex quo temperamento Hieronymus lib. aduersus Iouinianum 2. colligit, Apostolũ Hebrços per exaggerationem territasse. Est & aliud rñsum dignum,nisi me fallunt oĩa, qđ magnoperè animaduertat. Videlicet, hostia pro peccato duobus modis intelligi põt. Vno modo pro pœna, altero etiam pro culpa. Quòd enim peccati vox pro pœna peccati vsurpetur,illa demonstrant, Non ego operor illud,sed qđ habitat in me peccatum. Et rursum, Remittuntur ei peccata multa,qm̃ dilexit multum, cui autẽ minus dimittit̃,minus diligit. Quo loco multorum peccatorum pœnas multa dñs peccata vocat. Nam culpas antè fuisse remissas,qui superiores lachrymas consideraue rit,is vocare in dubium nõ poterit. Et quæ dilexerat, & ingemuerat, ea certè culparum veniã fuerat consecuta.

Hostiæ pro peccatis duobus modis potest intelligi. Roma. 7. Lucæ. 7.

Lu. 7. Sed cui in præsenti dr̃, Remittuntur tibi peccata, Vade in pace,ei plenissima indulgẽtia conceditur, oĩumq; pœnarum persolutio. In pœnis verò locum habet, vt maiori dilectioni maior remissio rñdeat,minoriq; ẽt minor, rã

culpæ

culpæ vel simul remittuntur oēs, vel nullæ. Machabæorū snīa vulgò ét sermone teritur, Sanctā & salubrem cogitationē esse pro defunctis exorare, vt à peccatis soluātur. Vbi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata sine dubio appellauit. Simile est illud, Peccata tua eleemosy nis redime. Pœnas aût Daniel pecunia redimendas existimabat: nā culpas aut pœnitentia diluit, aut certè sine argento gratia resoluit. Atqui siue figuratè nomen causæ ad effectū trāsferatur, siue remissio pœnæ ad integrā remissionē culpæ pertineat, nō valde interest quidem, tametsi D. Tho. atq; Innocentius hmōi locutiones impropriās esse testātur, quibus peccata deleri, detergi, ablui, remitti dicuntur, quia soluuntur pœnæ. Iā ergo cùm Apostolus ait, nullā hostiā supereſſe pro peccato; pro culpa propriè intelligendus est. Cui snīę nō est illa cōtraria, relinqui pœnitentiæ sacramentū, qđ iudicium est, nō sacrificium, relinqui ēt hostiā pro pœna, quæ impropriè dr̄ hostia pro peccato. Sed quæris, quid causæ plerisq; antiquorum fuerit, vt baptismū hostiā appellauerint, ideoq; dixerint, nō supereſſe hostiā pro peccato, quia baptismus repeti non pōt. Sanè quia in baptismo Christo cōmorimur, & per hoc sacramentū applicatur nobis hostia crucis, ad plenā peccati remissionē, hinc illi baptisma tranſlatitiè hostiā nuncuparūnt, ac post baptisma semel acceptum nullā hostiā esse reliquā interpretati sunt: quia baptisma secundum non est. At in pœnitentia sacramēto non applicatur mors Christi per modum hostiæ, sed per modum iudicij. Itaq; quamuis pœnitentia post baptisma supersit, non proinde tamen hostia supereſt pro peccato. Sed de tertio argumento nimium multa.

Remittū tur culpæ oēs simul Mach. 12 Dani. 4. Sine præ tio remittitur cul pæ, nō tamen sine dispositione. 4. d. 12. quæst. 2. ar. 2. q. 2 Sermo est de mortalibus, q̄ simpliciter & quasi per antonomasiam peccata dicūtur. Nāvenialia hoc penitus sacrificio delētur. de cō. d. 2 ca. Iteratur, & c. vtrum. Probabilissimum est, specie

Quartum verò non confutatione eget, sed reprehensione. Ecqua enim vel inscitia, vel imprudentia est, ea ad uersum nos testimonia excitare, quę à nobis faciunt maximè, Cōstat sanè, eucharistici sacrificij partes quatuor esse, vnam cōsecrationem corporis & sanguinis, alteram oblationē, tertiā fractionem, postremā cōsumptionem. His

rum quoque mixtionem ad sacrificij integritatem attinere. Nam ab Apostolis ecclesia traditum, ambiguum non est.

His quippè quatuor partibus noſtrũ ſacrificium redinte
grari,cõfici,abſolui qui negauerit, nihil illũ de rõne per-
fecti ſacrificij didiciſſe,nihil quæſiſſe,nihil ſcire conuin-
cã.Conſecrationẽ porrò atq; oblationẽ cũ gratiarum a-
ctione coniunctã ex euangelio colligi, oſtendimus pau-
lò antè,fractio aũt apertiſſimè traditur. In eo diſcrimen
eſt,q; Lutherani in fractione nihil myſticũ eſſe arbitran
De *conſ.* tur,ſed ſolã panis diſtributionẽ,nempe, vt ſua cuiq; por
diſtin. 2. tio cõtingat:at eccleſia ſancta quum hoſtiã frangit,dñi-
quũ fran ci corporis in cruce fractionẽ ſignificãdo, Chriſti hoſtiã
gitur. cõmemorat:quemadmodũ Chriſtus ipſe & verbo, & exẽ
plo cõmemorandam tradidit.Qđ verò ad plenam huius
ſacrificij rõnem conſumptio ſpecierum attineat, conci-
De *conſ.* lium Toletanum 12.teſtatur,inquiens. Quale erit ſacri-
diſtin. 2. ficium,cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur.
c. relatũ. Auguſtinus inſuper in libro ſententiarum Proſperi con-
De *conſ.* ſentit, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur,
di. 2. quũ dominici corporis immolationem eiuſque ſanguinis ef-
frangi- fuſionem deſignari. Spectat ergo ad perfectam ſignifica
tur. tionem ſacrificij conſumptio ſpecierum.Quæ cauſa ca-
tholicis perpetua fuit,vt dum ſacerdos ſpecies ſumit,nõ
edere illum dicant,edat licet,ſed conſumere. Vt intelli-
gamus,in miſſa potiùs haberi rationem comſumptionis
quàm manducationis, magisq; ſacrificium ſpectari q̃
cœnam.Quod Lutherani ſentientes negauerunt, Chri-
ſtum corpus ſuum ſanguinemq́ue ſumpſiſſe,ne conſum
pſiſſe & ſacrificaſſe probaretur.Verùm ratio primùm cõ
uiuij hoc exigit,vt cibi communionem, & conſociationẽ
habeat,alioqui qui ad cœnam inuitat, is non conuictor
eſſet,ſed conditor,inſtructorq́; conuiuij. Atque accuba-
tionem epularem amicorum, tametſi meliùs noſtri con
uiuium,benè tamen Gręci tum compotationem,tum cõ
cœnationem vocant: vt qui vocat ad cœnam, nec con-
cœnator ipſe & cõpotator eſt, non solùm non vrbanum
conuiuium ineat,ſed ne conuiuium quidem. Deinde, vt
Chriſoſt. Chryſoſtomus argumentatur,ne diſcipuli horrerent car
nem & ſanguinem,neceſſe erat vt Chriſtus prior ipſe de
guſtaret. Chriſtus certè quod ſe videbant facere, id vt

face-

facerent iussit Apostolis. Intellexit autem semper eccle-
sia sacerdotibus iniunctum esse vt sumerẽt, sumpsit ergo
& Christus, nisi sacerdos omnibus suis numeris absolu-
tus non absolutum, sed inchoatum sacrificiũ fecerit. Nec
mẽ fugit D. Thomã aliquando, vt videtur quidẽ, docuisse 3. par. q.
sacrificium ante fractionẽ hostiæ esse peractũ, sumptio- 83. ar. 4.
nemq; spectare propriè ad sacramentũ, oblationem ve-
rò ad sacrificiũ. Et rursum asserere, fractionem hostiæ nõ Art. 6. 5.
ita esse necessariam, vt, si omittatur, sacrificiũ maneat im
perfectũ, q; videlicet huius rei significatio non ad corpus
Christi verum, sed ad mysticũ referatur, non ergo fractio
in partibus sacrificij numeranda est. Quòd autem sacrifi
cium ante fractionem peragatur, id magno argumento
fit: sacerdotem statim à consecratione illa verba dicere,
Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis
hostiã puram, &c. Iam ergo nondum fracta hostia & obla
tio est, & sacrificium. Verũ qui Diuum Thomam nobis
obijcit, id ille agit, vt & secũ ipse Thomas, & cum vera
sacrificii ratione pugnet, eius.n. in secunda secundæ, ver- q. 85. 3. 3
ba non obscura sunt, sacrificium propriè dici, cùm circa
res oblatas aliquid fit. Quã rẽ illo etiam exemplo confir
mat, vt quum panis frãgitur & comeditur. Vnde colligit,
primitias oblationes esse, nõ autẽ sacrificium: quia nihil
sacrũ circa eas fiebat. Hostiã igitur aliquando ante fra-
ctionem non solũ D. Thomas, sed etiam ecclesia vocat
eo more, quo rẽ instantẽ & proximam quasi præsentem
nominamus. Sic Cicero præbere (ait) hostias ad sacrifi-
ciũ. Vbi animal sacrificandum hostiã appellat. Quin &
in Leuitico & in aliis quoq; plerisq; locis holocaustũ, ho
stia ac sacrificiũ ab eo, quod proximè futurum est, nomẽ
accipiunt. Sed & panẽ ipsum ante cõsecrationem hostiã
vulgò appellamus, à qua appellatione ne Diuus quidem
Thomas abhorret. Sacerdos porrò ante cõsecrationẽ di
cit se offerre sancta sacrificia illibata, &c. Quis aũt Theo
logus tã insigniter stultus fuit, vt peractũ sacrificiũ ante
hostiã consecratum existimaverit? Atq; vt de occulto &
interiore sanguinis & corporis sacrificio nihil dicam, ex
ternum certè & mysticum sola oblatione non constat.

Cùm itaq; circa ſpecies ante fractionem nihil ſit à ſacrificio factum, ne ſacrificium quidem peractum eſt. Ité cũ ſymbolis rerum Chriſto inſtituente debeamus mortẽ ipſius agere, ſi verum & perfectum noſtrũ ſacrificium eſt, eiuſq; victimæ abſolutum exemplar, quã Chriſtus in cruce præbuit, nullũ autẽ ſit rerum ſymbolũ antè q̃ ſpecies frangantur, miſceãtur, conſumentur, certiſſimũ accipere argumentum poſſumus, ante fractionem nondũ eſſe expletum ſacrificium. Manet igitur, non conſecrationẽ modò & oblationẽ, verùm & fractionem quoq; ac conſumptionem ad integritatẽ externi ſacrificij pertinere. Quæ res non pertenui nobis argumento indicioq; patefacta eſt, ſed graui conſtantiq; ratione, præterquàm q̃ ab Apoſtolis has nos ſacrificij partes accepiſſe, promptiſſimum eſt oſtendere, nam Chriſtum tradidiſſe, ſatis ſupra eſt à me demonſtratum. Vt Lutherani argumenta probabilio ra deinceps excogitent: ſiquidem quartum hoc, quod modò diluimus, improbabile eſt. Improbabile eſſe dico, Ludocæ Pauliq; teſtimoniis vti, vt eccleſiæ ſacrificium explo datur. Nã ratio ea, quæ adiungitur, captioſa eſt, & veri ſimilitudine fallere imperitos poteſt. Primũ autẽ qui Lutheranis reſponderet, Chriſtum in cœna ſacrificium, nõ pro peccato quidem, ſed gratiarũ tamen actionis obtuliſſe, hic non ab illis facilè eluderetur. Eius.n. rei probabilem rationem redderet, q̃ cùm ſacrificij cruenti dies inſtaret iam planè, aut certè iam appropinquaret hora, non oportebat hoſtiã in cœna pro peccato myſticam exhibere, cùm impenderet generalis hoſtia illa, in qua patri cõplacuit omnia peccata reſolui. Quãquam & ſanguinẽ circũciſionis pro nobis Chriſtus obtulit & ieiunauit, fleuitq; pro nobis, nec tamẽ remiſſio ea peccati ſecuta eſt, quę à cruce tandem expectanda erat. Quemadmodũ. n. martyrij plena efficacitas nõ in qualibet ſanguinis effuſione eſt, ſed in ea demũ, in qua martyriũ cõſummatur, quãuis ſanguinẽ ſuũ Deo ſtatim à principio martyr obtulerit, ſic paſſionis Chriſti perpetuæ vis illa abſoluta & perfecta, non in initio aut medio ſed in fine fuit. Deinde myſticæ oblationis effectus, non is eſt, quem falsò exiſti-

existimãt Lutherani nos credere, nempè, vt omnes culpas pœnasq; resoluat. Qua de re paulò post dicturi sumus. Alia enim efficientia hostię illius est, quã Christus palã mactauit in cruce: alia illius, quã sub speciebus definitis mysticè præbuit in cœna. Illa generalis est (sicut diximus) nec per sacrificiũ modò, sed per omnia sigillatim sacramẽta ad effecta lõge diuersa applicatur. Hęc peculiaris efficientia est, & sub speciebus certis ad peculiaria quædã effecta concluditur. Obtulit ergo Christus hostiã in cœna, tũ pro culpa veniali, tum pro pęna, quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Qui in peccato soluendo sacrificij peculiaris effectus est. Hunc verò habuit in cœna sanguis oblatus: nam in cruce vim remissionis habuit generalem. Sed quoniam (vt modo dixi) hanc rẽ sumus in confutatione sequentium argumentorum fusius explicaturi, pergamus ordine refellere argumenta, quæ restãt.

Quintò verò argumento refutando Roffensis episcopus calicem (ait) nouum testamentum ideo dici, quia noui testamenti confirmatio est. Quem vocis vsum, vt probare testimoniis non queo, ita non audeo explodere. Illud affirmo, nomen hoc pro re, quę ex testamento obuenit, interdũ accipi: vt in epistola ad Hebræos, c. 7. Melioris testamenti sponsor factus est Iesus. Sic enim promissionis vocabulũ pro re, quę promittitur, scripturæ auctores vsurpant: ad Hebręos 6. Imitatores eorũ qui fide & patiẽtia hęreditabunt promissiones, ad Hebr. 9. Repromissionẽ accipiãt æternæ hęreditatis, & acto. 1. expectarent promisfionẽ patris. Si ergo promissio pro re promissa accipitur, & testamentũ Luthero ipsi quoq; promisio est: nihil mirũ si pro re ipsa, quę testamẽto est relicta, vsurpetur. At prima res eadẽq; potissima, quam nobis in testamẽto suo legauit Christus, fuit sanguis. Quid igitur obstat, cur rẽ, quã beneficio testatoris habuerim, nõ ego in funus eius exequiàsq; rependã? Quid inq̃, obstat, cur cđ de manu morientis accepimus, non id nos viuenti illi reddamus? Nisi illud frustra atq; importunè repetimus, Tua sunt domine omnia: & quæ de tua manu suscepimus, reddimus tibi. Quod autem calix impropriè dicatur testamentum

Hebr. 7.

Hebr. 6.

Inno-

Ca. cum Marthæ. de celeb. Miss.

ſtamentũ,manifeſtũ eſt.Siue.n.vt Innocentio placet, teſtamentũ promiſſio eſt:ſiue,vt Vlpianus verè ſentit, ſententia eſt volũtatis iuſta de eo,qđ poſt mortẽ fieri voluerimus,oĩno liquet, calicẽ nec promisſionem propriè nec ſententiã eſſe,ſed rẽ,quæ teſtatoris ꝓmisſione voluntatisq; ſnĩa relinquit. Hãc verò nos hoſtiã prębere ad ſacrificiũ quis prohibet?Sed de quinto argumento hactenus.

Iam argumento ſexto quid attinet reſpondere:niſi eadẽ velim,quæ ſuprà dixi,verba repetere?Colligunt.n. acuti.ſ.dialectici,ſi eucharıſtia exemplar,& imago eſt,nõ eſſe illam verè ac propriè ſacrificium . Quæ ſanè colle ctio perridicula eſt. Quid.n.ſtultius dici poteſt, q̃ legis veteris hoſtias ſacrificia non fuiſſe,ꝙ verorum exemplaria fuerint. Innocentius porrò tertius quoſdã meritò irridet,

Ca. cum Marthæ. de celeb. Miss.

qui putarint, in ſacramento non eſſe corporis Chriſti & ſanguinis veritatem:ex eo quod ſcriptura interdum cõmemotat,id,quod in altari ſuſcipitur,myſterium, imagiñẽ,figuram & exẽplum eſſe. Quorũ erroré Pontifex doctẽ grauiterq́; refellit,ſi enim,quia figura eſt, ſacramentum altaris veritas eſſe negatur: ergo nec mors nec reſurrectio Chriſti veritas eſt credenda : ſiquidem eas ſimilitudinem & imaginem eſſe Apoſtolus tradit , ac Petrus quoq; ſcribit Chriſtum exemplum nobis in ſua paſſione reliquiſſe. Nihil igitur obſtat,cur nõ in externo ſacrificio forma ſit,ſpecies,imago, & exẽplar ſacrificij cruciſ,in ſanguine verò & corpore, quę ſunt res intus inclu ſæ,eiuſdẽ ſacrificij exiſtat veritas. Sed qm̃ in cruce, quod alias diximus,palã & ſine myſterio hoſtia cruẽta fuit,in altari occultè,& myſticè abſcondita,ne eodẽ modo,quo Chriſtus,ſacrificare putaremur , rectè cũ ſuo Chryſoſtomo Theophilactus admonuit,nos nõ immolare Chriſtũ, quemadmodũ ſe ipſe in cruce immolauit, ſed potius illã crucis hoſtiam cõmemorare. Verũ quia commemoratio noſtra ocioſa & vmbratilis non eſt , ſed efficit quod ſignificat:quanquam non Chriſtum occidimus,qui reſurgens ex mortuis iam non moritur,Chriſti tamen mortẽ applicamus ceu nunc facta ſit. Applicamus autẽ nõ fide ſola,aut ſolis verbis,ſed etiam ſymbolis. Poſt illa nanq;

1.Pe. 2.

verba,

verba,Hoc eſt corpus meum,quod pro vobis tradetur,nõ ait dominus,Hoc credite: nõ, Hoc dicite:ſed,Hoc facite in meã cõmmemorationem : Quæ cauſa,(niſi me fallit animus)Apoſtolo fuit,vt veteris legis ſymbola , qñ vacua erant,vmbras appellaret, nõ ipſas imagines rerum. Nã euangelium ipſas rerum imagines quaſi viuas contiNet,nõ ad ſignificationẽ mõ,ſed ad efficientiã.Vt baptiſmus imago eſt ſpiritualis ablutionis,quæ per Chriſti ſanguinem facta in cruce eſt, ſed habet tñ res ita cõiunctas, acſi Chriſtus ipſe nũc pro baptizato ſanguinẽ funderet. Quocirca & aliquãdo idẽ auſus eſt dicere, in ſingulis baptizatis Chriſtũ crucifigi:non illa solũ loquendi forma, qua Ioannes euangeliſta ſcripſit, agnũ occiſum eſſe ab origine mũdi, ſed ita potius vt ad effectũ idẽ prorſus ſit, ac ſi Chriſtus verè nũc pro his,qui baptiſma ſuſcipiunt, crucifigeretur.Nec verò exiſtimo, quũ Paulus legẽ dixit vmbrã habere futurorum bonorũ, non ipſam imaginem rerum,de ſignificatu diſceptaſſe, quod pleriq; interpretati ſunt,vt vmbra ſignum obſcurum & imperfectum,imago rei expreſſum perfectumq; ſignum intelligatur. Quę vt vera eſſe nõ inficior,ita à præcipuo Apoſtoli inſtituto eſſe aliena iudico. Id quod ex verbis eiuſdem Apoſtoli manifeſtè conficitur. Ait.n.Vmbram habens lex futurorum bonorum,non ipſam imaginem rerum eiſdem ipſis hoſtijs, quas offerunt indeſinenter , nunquam põt accedentes perfectos facere , &c. Quia igitur hoſtię illę vim efficiendi nõ habebant, ideo legem vmbrã habere dixit, futurorum in lege gratiæ bonorum.Vmbra quippe ignis non id efficit,quod ignis,nec vmbra hominis idem præſtat atque homo, neque.n.in agendo quicquam aut imbecillius vmbra aut inanius eſt.Sacramenta verò & ſacrificium noſtrum imagines rerum sunt,nõ pictę,vel vmbratiles inanesq; ad efficiendum & imbecillæ , sed cum ad viuum rerum ipſarũ expreſſæ, tum, ſi ita loqui liceat, ad efficacitatem res ipſę viuæ,quarum imagines sunt: tanta Chriſti & euangelij potentia eſt,vt eandem vim penitus symbolis imaginibusq; tribuerit , quam res ipſę haberent, ſi quum earum commemoratio fit,verè patrarent.

Matt.26

Nota.

Hebr.10.

Sed

Sed in sexti argumenti reprehẽsione multum tẽporis in sumpsi. Nihil.n. responsione opus erat: sed vt loca eadem diligenter isti pertractarent, & bona fide relegerent. Ibi enim planè reperirent, auctores sanctos, & verum in ecclesia corporis ac sanguinis Christi sacrificium, & verissimum quoq; exemplar affirmare: alterũ in externa forma & figura, alterum in re, quæ inclusa atq; abdita in mysterio latet occulto. Quãquam Euthimus ante consecrationem exemplar interpretatur: post consecrationem autẽ sacrificij veritatem. In quem etiam modum Basilium exponit Damascenus 4. lib. cap. 14.

Euthymius.

Damasc.

In septimo argumẽto existimant hĩes parum in Theologia exercitati, actus nostros nostræ redẽptionis, sanctificationis, ablutionis, nullo mõ causas esse. Quæ si vera essent, illa oĩa essent falsa, Oĩs qui habet hanc spem sanctificat se. Itẽ, Mundemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Itẽ, Peccata tua eleemosynis redime. Itẽ, Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Item, Misericordia & veritate redimitur iniquitas, & cætera id genus, quæ in sacris literis passim occurrunt. Neq; ex his, quẽadmodũ isti falso iudicant, quicquã de Christi in nos gratia, merito, vi & redemptione detrahitur, quin gratiæ Dei & Christi multò magis attribuitur. Exemplũ ponã ex natura, vt gratiæ vis manifestiùs eluceat. Res vniuersas ad suum quãque finẽ vi quadã ingenita moueri, philosophis omnibus exploratũ est. Sic igni, vt ad locum naturæ suę congruentem ascẽderet, leuitatẽ indidit procreator ille mundi Deus, vt verò calefaceret, quę erat actio ignis naturæ cõueniẽs, imperitijt calorẽ. Id quod in reliquis promptũ est cernere, quæ sic à principio & forma interiore mouentur, vt nõ solum non repugnẽt, sed agi sponte videantur. Animalia porrò non mõ hanc inclinationẽ & formam à natura habent, verũ ipsa etiã se mouent actionibus quibusdã suis, & ad quærẽdũ sibi cõsentiens bonũ, & ad propulsanda aduersantia mala. Quæ res prẽcipuè in hominibus illustrior apparet, qui quoniã nõ aguntur, vt serui, sed liberè potius agunt, vt domini: ratione eligunt media

1. Ioan. 3
2. Cor. 7
Dan. 4
Prou. 15
Prou. 16

& se

& se ipsi ciēt, vt per talia media fines propositos cōsequā Sap. 8.
tur. Nec idcirco tñ aut primę causæ virtus minor est, aut potestas infirmior, imò hoc vberior, & maior, q̄ attingit à fine vsq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter. Ec qua. n. vis ea fortior esse potuit, quæ adeò suaues & congruentes impetus in rerū natura posuit, vt eas nulla vi q̄ dē illata moueat, sed vehementissimè moueat tñ? Quę Dei virtus eximia insignisq; suauitas multò latius in gratuitis effectis q̄ in naturalibus se effundit. Non. n. solum vitales operationes, quæ supra naturā sunt, in se edit mortalis homo per gratię formā, & virtutes, sed ad vitā ipsā capiendā sua se actione parat, & viuendi sibi causa est. Quēadmodum. n. si materia dispositiones, quibus ad suscipiendam formā ignis prępparatur, ipsa in se faceret, ea dē sibi causa esset effectrix, vt à forma illa informaretur, sic, qm̄ præparationes viuificantis gratiæ homo in se efficit, ipse in sui generatione Dei adiutor existit. Qua in re (vt dixi) suauior & effusior gratia q̄ natura est. Vitā nanque à natura datā curare ac tueri ipse valeas, salutē quærere, morbos pellere aduersos, tū externis quibusdā medicamentis adhibitis, tum animæ viribus interius excitatis. At vitæ causa tibi esse nō poteris, sed aliunde eā accipis nulla interueniente operatione tua, dispositione tua nulla. Dispositio quippe oīs, qua ad animā corpus aptatur, à patre generante editur, à filio genito nullo mō. In natiuitate verò spiritali is ipse, qui nascitur, non solum principiū est, vt post ęgritudinē sanus sit: verū ēt, vt postq̄ fuerit mortuus, & vitā habeat, & abundantiùs habeat. Abach. 2 Ro. 1.
Præclarè itaq; dictū illud est, atq; ad Philosopiæ rationē aptè, Iustus ex fide sua viuet. Ex quo Hieronymus colligit, hominē sibi esse viuificationis suæ causā. Nēpè actus fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus vtitur ad animū viuificādū, homo ipse in se facit, gratuito quāuis & supernaturali auxilio permotus. Ne certes, quasi actus nostri gratię remissionisq; culparū causę efficientes sint, cū nihil aliud q̄ disponant animum, vt gratiā Dei iusticiamq; recipiat. Quēadmodū calor prępparatio est, quæ ligni materiā afficiat, vt & formā ignis capiat & naturā.

Sed

Sed ſicut hõ alteri homini non eſt cauſa animæ rationa
lis,ſed cauſa tñ eſt,vt per rationalẽ animam viuat,ſic hó
licèt cauſa gratię non ſit,cauſa tñ ſibi eſt,vt per gratiam
1.Petri.1 viuat. Cuius ſententię illa iã conſectaria ſunt, Animas
Ieiere. 4 veſtras caſtificantes: Itẽ,Ablue à malitia cor tuum: Itẽ,
2.Tim.2 Siquis emũdauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſancti-
li.4.c.20 ficatum,& ad omne opus bonũ paratũ. Ac vaſa hęc qui-
vide dem Deus ipſe fecit in honorem,& præparauit in gloriã.
Chryſ.ho Sed ſi nõ à voluntate noſtra purgatio animę noſtræ pe-
mi.42. ret,vt Damaſcenus argumẽtatur,non vtiq; dixiſſet Pau-
ad popu. lus,Si quis emundauerit ſe,&c. Verum hæc ſubtilius for-
Antio. taſſe diſſeruntur,q̃ vt ea Lutherani oĩs omnino Philoſo-
2. Cor.6 phiæ ignari poſſint agnoſcere. Illud breuiter intelligant,
1.Cor.15 nos in ſalutis noſtræ opere,ſanctificatione, purgatione,
curatione,dei adiutores eſſe. In die(inquit)ſalutis adiui
te,ac rurſum,Gratia Dei mecũ. Nã de peccatorum redẽ
ptione quæſtio eſt multò facilior. Ea nempe voce aliquã
do per ſolutionẽ pœnarum ſcriptura ſignificat,quę poſt
culpam remiſſam manent. Has aũt non mõ Chriſtus per
ſacramenta ſua,ſed nos ét ieiunijs noſtris eleemoſynisq̃;
reſoluimus. Pretia itaq; Deo conſtituta, quum pro pœ-
nis debitis enumeramus,ac pendimus,tunc peccata no-
ſtra redimimus. Nec verò pretium hoc ęquale natura no
ſtra, ſed Dei gratia fecit,qui tũ pro culpis grauiores pœ-
nas,tũ pro pœnis grauiorem poſſet cõpenſationem exi-
gere. Sed hęc pretia ille pepigit, lege clementię & miſe-
ricordiæ quidẽ,ſed æquitate iuſtitiaq̃; permixtæ. Quòd
ſi ad peccatorum redemptionem pretia hęc,noſtra licèt,
momenti alicuius ſunt tamen,quoniã ita ſua is lege con
ſtituit,qui arbitrio proprię voluntatis rerum omniũ iu-
ſtus æſtimator eſt: quantò veriùs & iuſtiùs noſtras ipſi
iniquitates redimemus Chriſti corpus & ſanguinem in
altari offerendo? Chriſti, inquam, qui nobis eſt factus
ſanctificatio,iuſtitia & redemptio. Ac tametſi redẽptor
noſter vnus eſt ille,ſed quia nobis tamen noſtrisq̃; actio
nibus vtitur ad effectum redemptionis explendum, eum
quoquę in hac parte nos iuuamus. Nec gloria redempto
ris minuitur inde, ſed augetur, qui non naturæ diuinę

modò,

modò,verùm diuinæ operationis ſocios,nos ēt fecerit & conſortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ laborisq; conſumpſimus: præsertim cùm proximè quædam horū ſimus adhuc latiùs explicaturi.

In octauo enim argumēto ridiculi citharedi chorda ſemper oberrant eadem,cùm cauſas Deo adutrices in redemptionis humanæ opere negant. Quę ſtultitia cuiuſmodi ſit,exemplo naturæ demonſtrare poſſumus. Fuerūt quidā vſque adeò naturalis ſapientiæ imperiti,vt opinarentur cauſas secundas,ſic enim appellant Phyſici, nihil omnino ex ſe agere, sed rerum omnium effectorem Deum ad præſentiam cauſarum, quę ſecundæ proximęque dicuntur,per ſeipſum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis ſtultiſſimorum hominum è ſchola Philoſophiæ,non modo ſibilis,ſed etiam conuicio explosa eſt. Verùm quod iſti in natura,idem in his, quæ supra naturam ſunt,Lutherani peccant,quum ſoli Deo redēptionem tribuentes cauſas adiutrices excipiunt, quaſi blaſphemia ſit,quod in natura ſapientiſsimi quique dixere,id nos in gratia dicere:nempe cauſas eſſe adiuuantes & proximas,quibus prima & principalis vtatur,vt res supernaturales efficiat. Quo loco vis & poteſtas illius eò præclarius extat atq; eminet,quò magis ſe homini confert, cum illoque communicat non modo vt ſit, ſed vt cauſa etiam ſit,quæ, vi licèt accepta diuinitus verè efficiat tamen, & Deum quoque ipſum in rebus faciendis adiuuet. Nam & Apoſtolus non dubitauit ſcribere, Dei nos adiutores eſſe,diſpenſatoresque & miniſtros myſteriorum eius. Item,se plantaſſe,& vt ſapientem architetū fundamentum poſuiſſe ac filios per euangelium in Chriſto genuiſſe. Vt illa prætereamus, Baptizantes eos in nomine patris,&c. Quæcunque solueritis super terram,&c. Quorum remiſeritis peccata.&c. Ex quibus Conſtantienſis synodus apertè confecit,sacerdotem verè abſoluere, verè conficere. Quę ſi certiſsima sunt,vt sunt sanè. nihil neceſſe eſt quod Albertus Pighius facit, sacrificium operationem noſtram eſſe negare. Multo enim

1. Cor. 2. & 3.
Mat. vlt.
Matt. 18
Ioan. 20.
vide Ambr. lib. 1. de pæni. cap. 2.
Nouatus enim aiebat ſe do

mino deferre honorē,cū ſoli remittendorū criminum poteſtatem tribuebat.

Doctiùs Diuus Thomas asseruit, quẽ locum breuiter per
strinxi paulò antè, sacrificium oblationẽ esset, & eius a-
ctum virtutis, quæ Dei cultu pio continetur. Nostra igi-
tur est operatio, non inficior equidem. Sed duplices sunt
operationes nostræ. Quædam, quas nostro nomine red-
dimus, & quæ nostra gratia, meritis q; nitũtur, vt eleemo
syna & ieiunium. Alteræ verò sunt, quæ non à nobis effi-
cacitatẽ habent, sed prorsus à Christo, vt baptismus &
absolutio sacerdotis in pœnitentiæ sacramento. Quia.n.
sacerdos, non in suo, sed in nomine Christi baptizat &
absoluit, istiusmodi actiones, in quibus purum nudumq;
ministeriũ est, non à ministro vim accipiunt, sed à Chri-
sto, cuius reuera magis dicuntur esse quàm nostræ. Nã il
le est, qui baptizat, ille est, qui absoluit. Quocirca, siue iu
stus administer sit siue iniustus, ad effectum sacramenti
nihil omnino interest. Sicut refert ẽt nihil, qui ignem ac
cendit, & ad exustionem admouet, frigidus an calidus il
le sit. Tantum quippe caloris impertiet, non quantum ha
bet ipse, sed quantum habet ignis admotus. Priores igi-
tur operationes nostræ non conferunt alijs pecca-
ti remissionem ex opere operato, id est, ex vi rei factæ;
sed quemcunq; effectum sortiuntur, ex merito eum no-
stro sortiuntur. At posterioris generis operationes ex se
possunt peccata remittere, quia, vt diximus, Christi sunt
potius quam nostræ. Ita si semel nos Christi sacramen-
ta conficimus, eaq; alijs admouemus, ex vi rerum effecta
rũ & aliorũ culpas pœnasq; resoluimus, & gratiã Chri-
sti impartimur, non nostram. Sacrificium porrò altaris,
quod primo argumento refutando explicui, in posterio-
re operationum genere includitur. Non enim suo no-
mine sacerdos hostiam præbet, sed Christi, nec suum me
ritum & gratiam Deo repræsentat, sed Christi, nec suum
offert sanguinem, sed Christi. Quemadmodum autem si
igneni faceret, & ad comburendum adiungeret, ignis ef
fectionem induceret, sic cum sanguinẽ Christi in altari
conficiat, eundemq; sua oblatione applicet, sanguinis
Christi efficientiam affert. Quo fit, vt nec sacrificij hu-
ius effectus, aut à bono administro maior sit, aut à malo

minor

minor, nec sacerdotis iniquitas effectũ huius impediat sacrificij, quemadmodũ Innocentius lib. 3. de sacro altaris mysterio, c. 5. testatur. Non est aũt dogma hoc nuper inuentũ, nã auctorum ẽt veterum libris peruulgatum est. Id Gregorius tradit 1. q. 1. Multi. Augustinus de consecr. distinct. secunda. Vtrum Hierony. aduer. Lucif. Chrysostomus homi. secunda in secundam ad Timot. epstolam, cuius verba libuit subscribere. Sacra, inquit, oblatio, siue Petrus siue Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modò conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui ante sacrificauerat. Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiã adest atq; operatur. Hactenus ille. Quam rem exemplo Philosophiæ apertiùs exponemus. Docẽt sanè Philosophi causas administras non eodem modo esse omnes. Quædam. n. non agunt, nisi qualitatem similem à principali causa receperint. Vt aër non illuminat oculos, nisi sol lumen cum eo communicauerit: aqua nõ calefacit, nisi prius ab igni calorem habuerit. In quo genere eo effectus vel maior, vel minor est, quò forma & virtus agendi magis vel minus fuerit adiuuãti causæ cõmunicata. Qua etiam forma & virtute si cauerit, nihil penitus aget, vt aër sine lumine, sine calore aqua, &c. Aliæ sunt causæ adiutrices, quæ vim principalium causarum applicant, vt is qui admouet ignem ad stipulam vel lignum. In quo genere actionis non facit diuersos effectus diuersa applicantium qualitas, modò ignis idem applicetur. Ministri autem & sacramenti, & sacrificij Christiani, sunt causæ secundi generis. Non. n. per sanctitatem participatam reliquos ipsi sanctificant, nec mundant alios, quia priùs à Christo ipsi mundati sunt. Sed qualescunque sint, si Christi aut sacramentum exhibent aut præbent sacrificium, eundem Christi sanguinem & merita adiungunt.

Irenæus verò primùm non de solo altaris sacrificio loquitur, sed de cęteris quoq; oblationibus, quę figuratè

Li. 4. ca. 34.

Pausacrificia dicuntur. Id quod facilè apparet, quoniã Pauli testimonium ad Philippenses excitat, vbi de eleemosynis sermo fit. Illud ẽt refert, Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: & item illud, Si offers munus tuũ ad altare, &c. Deinde Irenæus sermonẽ apertè facit de sacrificio in ordine ad offerentem. At ne hostia quidem altaris eum, qui offert, purificat, si ipse nequam & impurus est. Quin magis ex oblatione sacrilega inquinatur. Vnde & ait, quod si quis timorẽ Dei nõ habeat, nequaquã per id, quod rectè foris oblatum est sacrificium, ad se ducit Deum, intus habens peccatum. Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea sacrificium altaris, non solius administri est, sed ecclesiæ totius. Ita licet sacerdoti malo offerenti non prosit, sed noceat: at ei, pro quo offertur, vtile est non sacerdotis merito, sed ecclesiæ. Quam rem exposuit Irenæus eo etiam capite in hęc verba, Quia igitur cum simplicitate ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium deputatum est. Cùm verò in ecclesia Dei caput ẽt includatur, quod est Christus consequens fit, non oportere, vt sanctitas sacerdotis administrantis sanctificet sacrificium, quod & per se sanctũ est, & ab impolluto sacerdote oblatum. Item quippe est & sacerdos & sacrificium Christus Iesus. Cum ergo argumentum illud, quod istis firmissimum & grauissimũ videbatur, responsis omni luce clarioribus ego refellerim: qualia obsecro erunt argumenta reliqua? in quibus ad probandum vis nulla est, ad contradicendum est profectò imbecilla.

Videlicet argumentum nonum minimo negotio refutabitur. In remissione enim peccati duo intelliguntur, & condonatio culpę, & resolutio pœnæ. Atque illa quidem, vel per propriam fidem & charitatem cõtingit hominibus, vel per fidei sacramentum, hæc verò per fidem etiam & charitatem alienam. Ecclesiæ nempe societas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiã facit, quam rem probare, alterius loci ac temporis est. Multò verò magis hanc pœnæ relaxationem vir iustus à Christi passione participat: Christi autem passio per

sacri-

sacrificium altaris,non solùm commemoratur, sed communicatur etiam.Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit,bis conducit ad relaxandam pœnam,& quia sacerdotis ipsius opus meritorium est , quod ille ad soluendam pęnam proximo suo benignè ac liberabiliter impartitur , & quio ecclesiæ atque adeo Christi sacrificium est , quẽ effectum sacrificio ex opere operato attribuimus, nam priorem illum habet ex opere operantis . Quare si sacerdos probus est, & suam operã & satisfactionẽ vult fratri indigenti dare,dupliciter, vt modò dicebam,illius commodis & vtilitati seruit,sin est improbus,vna est vtilitas sacrificij,quæ ab ecclesia & Christo offerente proficiscitur, quam omnino minister sacrilegus non intercipit.Sicut ne eleemosynæ quidem fructum domino adimit seruus,qui eam distribuit, detestabilis.

In huius aũt confirmatione argumenti vis sacrificij in peccato remittẽdo quæritur, culpas ne remittat an pęnas,an vtrasq; potiùs & culpas & pœnas. De qua re tres video sniãs ferri,quarũ nullã probo. Vnam,vt oblatio sacra culpas ẽt mortales remittere possit atq; adeò gratiã conferre. Alterã, quæ in remissione peccati nullam vim sacrificio tribuit,nisi ad impetrandum, qũo eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat , quia orationis loco apud Deũ est , per quã ea bona impetramus.Id quod Ecclesiasticus exponit inquiens. Cõclude eleemosynam in sinu pauperis, & hęc pro te exorabit ab omni malo . Nec ideo tñ sacrificium propitiatorium esse negant.Qñ & is,qui veniam alteri impetrat, illũ propitiũ reddidisse dr , quem suis precibus placauit. Per hãc igit viam & rationem hoc sacrificiũ nõ pœnas solum aiunt, sed culpas ẽt omnes ueniales mortalesq; remittere.Tertia snĩa est, quæ sacrificium ex opere operato in pęnas valere dicat:in culpas nullo modo.Satisfactionem itaq; in altaris hostia esse & exolutionẽ pęnę,non expiationẽ & remissionem culpæ.Ad hunc enim effectũ sacramenta parata esse, ad illum verò esse institutum sacrificium.

Sanè qui primam illam opinionem induerunt,hi eisdem argumentis vtuntur , quæ nos attigimus , quòd

Alexander & Iulius tradunt, crimina omnia hoc sacrificio deleri: Athanasius, Cyprianus, & Damascenus affirmant omnes sordes expiari: Chrysostomus & Theophylactus non obscurè docent, esse remissionem peccatorũ. Quòd si ex verbis illis, quorum remiseritis peccata, &c. colligunt Theologi, ministros posse & culpas omnes remittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de sacrificio interpretemur? Præsertim cùm peccata propriè vocentur culpæ: reatus verò pœnæ non nisi per tropum, quo effectus significatur nomine causę. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil absurdi est in proprio sermone.

Rursum sancti patres docuere, sacrificiũ hoc crimina abluere sordesque detergere. Qui aũt abluit & detergit sordes, is maculam tollit, non ergo solas pœnas hęc hostia resoluit, sed culpas quoq;, in quibus maculã intelligimus. Remissa.n. culpa manet pœna, non macula. Addę sanguis Christi mysticè hic funditur in remissionem peccatorum, quemadmodũ nos ipsa forma consecrationis instituit, at sanguis Christi pro culpis etiam effusus est, non pro pœnis tantum. Vtrasq; ergo hoc sacrificium soluit. Postremò, cum idem Christus patri offeratur in altari, qui se patri offert in cælo, sicut oblatio, quã sãcta sanctorũ ingressus patri exhibet, mortales ẽt culpas remittit, ita & ea, quę in altari fit, culpas remittet & pœnas.

Nec secũda opinatio præsidijs suis destituta est. Quoniam post oblatum sacrificium pro peccato, vt fideles intelligerent vim orationis in hostia ad illud delendum esse, ecclesia his verbis deprecatur: sit hoc sacrificiũ intercessio salutaris ad veniam, sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula firmamentum, sit remissio omnium peccatorum. Atque Diuus Thomas in quarto, distinctione duodecima, quæstione secunda, articulo secundo, quæstiuncula secunda, cum iu primo argumento obieciſſet illud, sit ablutio scelerum, &c. respondit, huiusmodi locutiones esse improprias. Dicitur enim hoc sacramẽtũ scelera abluere, quia ipsa impedit, cõtra ipsa robur ministrãdo. Et ad quartũ,

Eucha-

Eucharistia (ait) inquantum est sacrificium, habet effectum in illis, pro quibus offertur, in quibus nō per exigit uitam spiritualem in actu, & ideo si eos dispositos inue niat, eis gratiam obtinet virtute veri sacrificij, à quo omnis gratia in nos influxit: & per consequens peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, sed inquantū gratiam cōtritionis eis impetrat. Hactenus D. Thomas.

Tertia demum opinio, si opiniones tamē istas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum sensu pugnare, quoniā in hostiæ huius efficacia peccata mortalia nescit à venialibus secernere, ne vtraq; cōcedat per sacrificium remitti, ad pœnas vtrorumq; necessario cōsugiendū putat, quæ est his potissima ratio ita sentiendi.

Harum trium sententiarum, vt dixi, nulli prorsus assentior. Nec enim illa prima vera est, nisi omnes Theologi fallantur, qui vno ore animoque dissentiunt. Nam si culpæ mortales per sacrificium soluerentur, pœnitentię sacramentum nō esset ad salutem necessarium. Vbi enim sacerdos ea semel oblato sacrificio deleſſet, non esset opus eāsdem iterum culpas alio remedio extinguere. Neq; Deus q nō abūdat in superfluis, duo externa signa proximè ad eundē affectum institueret. Constat aūt pœnitentiæ sacramētum ad remittendas culpas fuisse institutum. Quod si sacrificium altaris ex se quoque peccata aboleret, duobus externis signis indiscriminatim ad culpæ remissionē abuteremur. Hanc cū adeo facilè sacrificium exhiberet, pœnitentiæ disciplina penitus eludetur, quoniam sacrificiem offerre remedium est cuique vel promptissimum. Quid? quod culpas mortales sine cōfessione sacerdotes remitterent, oblatis videlicet sacrificijs. Id si fieri à sacerdote potest, frustra cōfessionis prę ceptum ecclesia vrgeret. Siquidem sacerdotes & sine cognitione causæ, & sine confessione peccantium, culpas vniuersas per sacrificiū soluerent. Ita post baptisma susceptum aliqua supereſſet hostia pro peccatis, Id quod retro diximus antiquis omnibus expositoribus repugnare, nouos enim fortasse isti contemnent.

Ex quo Ambrosij Catharini deliratio patet, peccata

ante baptiſmum admiſſa per crucis ſacrificium remitti, poſt baptiſmum verò oĩa per ſacrificiũ altaris, Hoſtiam quippe crucis generalem cauſam eſſe remiſsionis peccatorum, ſiue ante baptiſmum ſiue poſtea commiſſa ſint, tũ ad Roman. & Hæbreos tradit Apoſtolus, tum ẽt nos manifeſtiſsimè probaremus, niſi ſtultum eſſet commenta improbabilia refellere. Illa potius refellẽda sunt, quæ iſti contra afferebant. Alexander, Iulius, Athanaſius, & cætera. ſacrificium aiunt delere crimina peccataque, remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primum diximus, nec ita multo antè, cùm pœnę pro culpis debitæ delentur, ſoluuntur, remittuntur, tunc criminæ deleri, ſolui, remitti. Quo ſenſu eccleſia per indulgentias concedit peccatorũ omnium pleniſsima veniam, id eſt, pęnarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multum, an impropriè & figuratè illa ſint dicta, an ſine figura propriè, quia ſcilicet non eſt plenè remiſſa culpa, quàmdiu peccator reus eſt ſoluendæ pœnę.

Ad.3.

Ad.4. Deinde cùm ad perfectionem ſacrificij pertineat ſumptio, quemadmodum ſuperius oſtendimus, niſi enim conſumeretur, non exiſtimabant veteres conſummatum & perfectũ eſſe ſacrificium, nihil mirum eſt, ſi corpus & ſanguis Chriſti, quoniam gratiam conferunt dum ſumuntur ex conſequenti remittant, nempè is effectus gratiæ proprius & coniunctus eſt. Atq; hoc eccleſia videtur ſignificare cum ait, Sumpta ſacramenta quæſumus, domine omnia crimina noſtra detergant. Quibus verbis intelligi voluit, ſacrificium, ſi culpam ſpectes, non quia offertur delere crimen, ſed quia ſumitur. Eadem enim hac ratione & ſacramentum eſt & perfectio ſacrificij. Poſtremò Diuus Thomas in quartũ ſententiarum, vt modò citatum eſt, reſpondit ſermones illos ad eã formam eſſe redigendos, qua hæc, quę oratione impetrantur, dicitur oratio facere. In quem ſenſum dictum eſt, Vitam præſta puram, Solue vincula reis &c. Quo Moyſes ẽt ſpectaſſe videtur, cum præſcriptis ſingulis hoſtijs pro peccato subiungit. Et orabit pro eo sacerdos & dimittẽ

Leui.4. 5.&.6.

At verò ridiculũ eſt, ſi verba illa, quorum remiſeritis peccata

peccata, & cæt. simpliciter ad culpas pœnasque referimus, omnia similia, vtcunq;, vbicunque, & à quocunque dicantur, ad eundem quoq; modum interpretari. Aliud est mihi crede, iudices constituere, qui de peccatis sentẽ tiam ferant, qui retinendi ac soluendi habeant potestatem, qui pro culparum vel leuitate vel grauitate seuerio rem mitioremve pœnam iniungant, aliud post gratiã initam & sacramentum reconci iationis acceptum altaris dñi participẽ fieri. Quòd si post remissam culpã nulla prorsus maneret pœna, nec post mortales cõdonatas ve niales admitterentur, nihil esset opus, post institutũ pœnitentiæ sacramentum hostiam propitiationis habere. At hac ẽt in re præcipuè nobis indulsit Christus, qui nõ solùm pœnitentiã dedit ad reparandã resarciendamq; amissam gratiã, sed sacramẽtũ Eucharistiæ, idemq; altaris sacrificiũ reliquit, quò gratiã sartã tectã haberemus.

Hoc enim sacrificio non modò pro conciliata amicitia par pari referimus, verùm ẽt subiratum iudicem & pœnam temporalem pro admissa ac remissa culpa minitantem propitium reddimus, hoc sacrificio detergimus pedes, & quod Apostolis aqua in peluim missa contulit, id ac multò etiam magis pœnitentibus tribuit sãguis missus in calicem, hoc deniq; oblato sacrificio disponimur, abluimur, præparamur, vt ad mensam dominicam puriter nedum amicè ualeamus accedere, epulisq; accumbere diuum. Ordo igitur rerum sacramentorumq; natura poscit, ne remissionem peccatorum eodem modo in pœnitentiæ sacramento & in altaris hostia interpretemur.

Nec ad tropos hic fugimus. Explicatum est nanque, resolutionem pœnæ ad remissionem integram peccati attinere, nec esse plenè remissam culpã, pro qua manet soluenda pœna.

Ac si sanctorum dicta hoc sanè loco ad tropum detorqueremus, nec sine necessaria causa, nec sine peruulgata eius vocis usurpatione id faceremus.

At ablutio criminum sine aqua gratiæ non est, nec nisi maculam habeat quicquam aut tergitur aut abluitur.

Ego Lector nolo ablutionis & maculę metaphoras advi
num resecare, quemadmodum ij, qui ista subtilius inqui
runt fortasse verè, sed ad communem vtilitatem parum.
Nam si scripturæ ac veterum testimonia semper ad illā
normam velimus exigere, inueniemus ea quandoq; à ve
ritate discrepare. Id quod vno solùm exemplo manife-
stum faciam, quoniam vel mihi ipsi iam huius disputatio
nis longitudo molesta est. Dauidi ad peccati confessio-
nem culpam esse remissam, nemo vocare in dubium po-
test, nisi qui ea, quæ paulò antè scripsimus, aut non lege-
rit, aut nunquam secum reputauerit. Dixi, ait, confitebor
aduersum me iniustitiam meum domino, & cæt. Sed q;
remissa culpa nondum fuisset plenam munditiem conse
cutus, is ipse testatur inquiens, Amplius laua me ab ini-
quitate mea, & à peccato mea munda me. Itē, Asperges
me, & cæte. Qui amplius dicit, hic lotum se esse procul
dubio sentit, sed non plenè atq; perfectè. Macula igi-
tur aliqua relicta erat, sordes aliquæ permanebant, quæ
non fuerant penitus priore ablutione detersæ. In hūc er
go modum dixereveteres, sacrificium abluere crimē sor
desq; purgare, quamuis scirent, per pœnitentiam ante
& remissam culpam, & gratiam iustificationis acceptā.
Pœnę itaq; resolutionem, qm̄ purgatio & medicamen-
tum animi est pœna omnis, ablutionē detersionemq; ap
pellarunt veteres, vel certè senserunt, per gratiam imper
fectam non plenè sanari, ablui, mundari cor humanum,
qm̄ habitus vitiorum inhærentes & inclinationes quas-
dam ad bonum commutabile ex peccato trahimus: quæ
omnino res, cùm non statim per quamlibet contritionē
euanescāt, tum exploratū est, quasi sordes animi & mor
bos esse. Benignè igitur fecit Dns in voluntate sua Sió,
cùm post sacrificium cordis humiliati atq; cōtriti, quo
deletur culpa, alterum acceptat sacrificium iustitię, quo
resoluitur pœna. Vtroque purgantur sordes, vtroque
abluimus & mundamur, sed non eodem modo tamen.
Multæ enim variæque purificationes à rebus diuersis
existunt, quas si similes omneis esse velis, stultum te esse
fateare. Nam peccati maculam omnino totam, ita vt

ne

minorem hoſtiæ partẽ acciperẽt. Quare qui poſt me vel auditor vel adiutor ad miſſam accederet, is fructus mihi & ſatisfactionis partẽ adimeret. Quæ profectò oĩa abſurda ſunt. Quibus rebus efficitur, vt ſi duo fideles ſacerdoti ſtipem & eleemoſynã conferant, qui pro illis hoſtiam præbeat, non ſit prior minorem ex Chriſti ſanguine vtilitatem percepturus, quam ſi poſterior nullus omnino extitiſſet. Quemadmodũ ſi iuxta crucem quis vna cũ Chriſto patri offerret ſanguinẽ illum, nihil conſequeretur minus, ſi ſolus, quàm ſi infiniti tunc ſimul adeſſent, qui idem cum filio ſacrificium exhiberent: Eadẽ quippe hoſtia in cruce atq; in altari eſt: tametſi ibi patens, hic in myſterio abſcondita. Nec ſacerdos tñ laboris ſui mercedem quãlibet accipere à multis promiſſa vna poteſt, ſed quæ ſatis erit, vt de altari ad ſobrietatẽ comedat. Nõ. n. ſanguinis Chriſti fructum meritumq; vendit, ſed operas ſuas miniſteriumq; locat. Quocirca nihil omnino plus à pluribus vendicare poteſt, ac ſi minor eſſet vtilitas in pluribus quàm in vno. Omnis aũt opinio in hoc cõſentiat neceſſe eſt, ſacerdotẽ, ſiue pro paucis ſiue pro multis celebret, cibum vitæ neceſſariũ expetere ſuo iure poſſe. Quẽ ſi vnus non dederit, nulli facit iniuriã, ſi expetierit à pluribus. Quin iniurius es tu ſi cogas ſacerdotem, vt ſolum pro te ille hoſtiã præbeat, niſi tu illi præbeas cibũ. Qui quantus qualisq; ſit homini neceſſarius, prudentia magis q̃ Theologia diiudicat. Vno in tempore & loco nõ ſatis erit argenteus nummus, alio forſitan plus nimio erit.

Sanè quod de vtilitate ſacrificij diximus, rectè Caietanus admonuit, hoc ad eos tantum, qui offerunt, referẽdum eſſe. Nam qui non offerunt, ij non æqualem partem accipiunt, ſi pro pluribus ac ſi pro vno duntaxat offerretur. Vt ſi ſacerdos ſua ſpõte à nemine amicorum inuitatus pro illis abſentibus ſacrificet, dico non tantũ valere multis, quantum valeret vni, ſi pro vno illorum ſingulariter ſacrificaretur. Ad ſatisfactionem loquor, ad impetrationem nanq; nulla vis minor in ſacrificio eſt, quod pro multis offertur, quàm in eo, quod pro vno ſolo. Quæ omnino res cunctis orationibus communis eſt, quibus

nihil

quamuis per accidens, tribuit etiam mortaliũ nõ quia offertur, sed quia sumitur. Tunc enim vt sæpè dixi, consummatur sacrificium. Quod quum fortè inuenit hominem in peccato mortali, ignorato tamen, gratiam confert illumq; iustificat, si D. Tho. auctori credimus.

Quãobrem tametsi Christi sanguis offertur & mysticè funditur in remissione peccatorũ, vt iã argumẽto respõdeamus, ex significatione tñ specierũ panis & vini, tã quam ex causa instrumentali & adiutrice definitur, vt eã remissionẽ efficiat, cuius participes sunt ij, qui nõ indignè ad altare dñi accedunt, id est, q nullius culpę mortalis sibi sunt cõscij, quã non prius per pęnitentiã eluerint. De effectu sacrificij ex opere operato sermo sit: nã quasi orationis loco ad impetrandã gratiã scio ꝓ mortali posse ẽt offerri. Nec tñ effectũ semper habere necesse est, & quasi lege edita pœnitentiã peccatori, atq; adeo veniã impetrare: tametsi oratio est hæc Deo gratiosa vel maximè. Sed obijcis. Exauditus est filius semper ꝓ sua reuerentia: & hoc sacrificium semper offert patri filius, sempiternum ergo effectum habet. Nec.n. oratio filij frustra & vanè fundi potest. Cui argumento respondeo. Quas Christus per se ipse fundit preces, eas omni & tpe & loco exaudit pater: at quas ille offert per homines, nõ semper exaudit. Sicut causa prima, quos effectus per se sine adiutrice aliavoluit edere, in his nihil frustra egit aliquando. At cùm per secũdas causas operatur, frustra quandoq; agere dicitur, hoc est, quandoq; finis euanescit non à præcipua causa, sed omnino ab adiutrice.

Ad eundem quoque modum, si Christus in cælo hoc sacrificium offert, vt verè offert, non ad omnem effectũ sanguinis instituit offerre, sed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitum. Prima igitur sententia sic nobis refutata sit.

Qui verò solam vim impetrandi in altaris hostia ponunt, hi in pœnis peccatorum primũ errant. Quas sacrificio sanguinis Christi tãquam pretio exhibito redimi, quoniã res nota erat, perstrinximus breuiter paulò antè. Si enim eleemosynis peccatorum pœnæ redimũtur, cur

negemus

negemus Christi sanguine oblato in altari redimi? Ecqs autem ferat sacrificijs veteris legis pœnas resolui sacrificio nouę legis non resolui? An vilior est Deo sanguis Christi q̃ sanguis hirci? Sed quemadmodũ in sacramẽtis nõ modò, quia actio nostra meritoria est, satisfactionẽ habet adiunctã pro pœna culpæ debita, verũ ẽt ex eo qđ per talia signa propriè nobis sanguis Christi applicat̃, vi ipsius sanguinis & maior gratia cõfertur, & maior pars pœnæ remittitur: sic in sacrificio altaris nõ solũ quia oblatio nostra meritũ habet, sed quia de eiusmodi externũ signũ passionis Christi cõmemoratio, atq; adeo applicatio fit, ex opere operato, id est, virtute sanguinis ipsius cumulatior pœnæ remissio, & offerenti cõtingit, & ijs ẽt, pro quibus offertur. De viuis intelligo, nã in defunctis nõ subest causa eadem. Ad hos quippe sicut merita Christi per indulgẽtias, nõ nisi ad modum suffragij perueniunt, ita forsan neq; sacrificij vis, nisi orationis & suffragij locum habet. At viuis per viã redemptionis & pretij prodest, qđ lege iustitiæ acceptandum est, perinde vt si quanta pecunia debetur, tanta etiam exoluatur.

Errant deinde isti in culpis venialibus, quas hoc omnino sacrificio deleri, testes sunt & scholę Theologi, & veteres etiam sancti. Nec enim minore ecclesiæ consensione venialia per sacrificium altaris, quàm per aquam benedictam, per orationem dominicam, aut similia huiusmodi religionis opera remittuntur. Estque argumentum in promptu certissimum, quod ex vi formæ, qua cõsecratur sanguis, specierumq; panis & vini retro collegimus, peccata amicorum, qui videlicet ad mensam dominicam haud indignè accedunt, per hoc sacrificiũ resolui. Illa autem leuia sunt & venialia, quæ in amicis ẽt inueniri queunt. Vt apertè Christi erga nos prouidentiã & benignitatem intelligas, qui grauioribus morbis grauiorem pœnitentiæ curationem adhibuit, leuiores autem faciliori sacrificij medicamento curauit. Sed hæc hactenus. Isti atque etiam qui tertiam sententiam secuti sunt, videant quomodo tueri causam suam possint, cum non solũ pœnas, sed veniales etiã culpas per altaris hostiã remitti,

De conſ. d. 2. c. ite ratur, et e. utrum.

diuersa virtutum ac vitiorum genera in vnã actionem coëant, si huic diuersi fines accedant. Idem. l. actus est furtum, & sacrilegium, idem misericordia, & religio. Nihil igitur vetat, quin eadem hostia ad diuersos relata fines, & propitiatoria sit, & eucharistica. Deũ sanè nos in remissione ét peccati & misericordem, & iustum agnoscimus, vt & gratis remittat peccata, & pretio remittat ṫñ. Iusti-
Roma. 3. ficati (ait) gratis per redemptionem, quæ est in Christo
1. Cor. 6. Iesu. Et rursum, Empti estis pretio magno. Donauit autẽ Christus nobis pretium hoc gratisq; donauit, vt debita nostra soluamus. Quamobrem tùm ñlio, tum patri ingentes gratias agimus: imò, vt aliquando diximus, par pari referimus. Quia verò pretium istud acceptum licet, sed nostrum est tamen, verè hoc exhibito peccata nostra redimimus, Deumq; suis beneficijs placamus. Quã rem Ire-
li. 4. c. 34 næus in, hæc verba persequitur, Qui nullius est indigens Deus in se assumit bonas operationes nostras ad hoc, vt præstet nobis retributionem bonorũ suorum: sicut domi-
Matt. 25 nus ait, Venite benedicti, &c. ita & verbum dedit populo faciendarum oblationum, quamuis non indigeret eis. Ita & nos offerre uult munus ad altare. Hactenus Irenæus.
In epist. ad omnes Galliarũ episcopos. Et Celestinus huius nominis primus, eleganter exclamat, O misericordiã Dei, qui nostra vis esse merita, quæ tua sunt dona: & pro his quæ liberaliter largitus es, ętena præmia es daturus. Quę cã Christo Dño fuit, vt in initio statim cœnæ gratias egerit accipiẽs panẽ & vinũ vt
idem habet Aug. lib. de Eccl. dog. ca. 32. distribueret discipulis. Accipiebat ergo ipse, qui dabat, & iõ gratias agebat. Quo modo nos & gratias agimus Deo pro accepto munere, & damus acceptũ pro redemptione animarũ nostrarũ. Quæ oĩa ferè in argumento. 2. ℔ prima cõclusione, & in argumento. 3. pro 2. cõclusione, & in responsione ad. 5. argumentũ explicata sunt. Nã & posterior huius vndecimi argumenti particula, in respõsione
Cur Eucharistia sacramenũ sit, & cætera nõ. ad. 3. satis cõfutata est. Cur autem eucharistia sacrificiũ sit, cætera sacramenta nõ sint, non est illa causa quã isti reddunt, sed quia in eucharistia corpus & sanguis Christi verè manẽt, in cæteris sacramentis nõ manent. Vnde cũ tã pretiosa munera in eucharistia habeamus, offerre ea Deo & possu-

Deo & possumus iure,& debemus.Sinè oblatione autem sacrificium non est.In eucharistiæ quoque oblatione mystícè Christus & incruentè immolatur, ideoq; ibi hostia est, in alijs sacramentis non est.Propriè dico, nam per translationē,baptismus quandoq; hostia dicitur.Abeant ergo cęci, & indocti Lutherani, quos in vno hoc exemplo patefecimus disciplinarum oīum ignaros esse:Theologiæ,Philosophiæ,Dialecticę,Grammaticæ.Nec.n.rem tantummodo,sed sacrificij etiam nomen ignorant.

Baptismus,quādoq; hostia dicitur.

Exemplum secundum,vbi Theologiæ conclusio in quæstionem vertitur.Caput quartumdecimum.

QVanquā in singulis præcedentibus libris Lutheranorum nos malitia coēgit, de vno aliquo Theologiæ principio differere,atq; adeò quæstionum,quæ præter naturæ,ac disciplinæ ordinem in controuersiā veniunt multa exempla ponere,sed capite superiore tam in eo pugnę genere stylum diligentius exercuimus,& qua si ad spectaculum liberiore disputatione lusimus. Tametsi non ludicrū hoc,sed verum certamen fuit, quod spectāte orbe in Tridentino concilio certauimus.Vbi patribus magnū lumē accendimus,tenebras aduersariorū dispulimus,Theologi visi sumus,audacius verò fecimus quā scholæ auctores cæteri.Illi.n.ieiunè solent nullis ornamentis oratorijs adhibitis hęreticorū sensa rationesq; referre:nos autem illa ipsa hęreticorū argumenta ita amplificauimus, auximus ornauimus,vt & quæ arma inimici habēt,acuisse videamur: & quæ non habent, suppeditasse.Sed,quod aliàs sæpè dixi, veritas mendacium superat miris licet modis instructum,& ornatum. Verùm ne plus iusto volumen excrescat,nō ad eum morem reliqua copiosè exempla persequemur:sed anguste,& contractè disputabimus, atque vtriusque partis argumenta non omnia sed præcipua breuiter perstringemus.

An Christi animæ ab initio creationis Deum uident.

Agendū ergo illa sit nobis secūda quæstio,An Christi anima statim ab initio creationis suæ Deū clarè viderit? Sunt.n. in vtranq; partem argumenta adeò probabilia,

vt neutra firmè ſtabilita videatur. Bucerus porrò negat Chriſti animam fuiſſe à principio perfectam, Eraſmus in dubium vocat, Theologi vix oſtendunt. Qui verò inficiantur, ij huiuſmodi argumentis vti poſſunt Primum in Chriſto fuit fides: ſicut ſcriptum eſt, erit fides cinctorium
Iſai. 11. renum eius. Non ergo mens eius videbat Deum, quo
Hebr. 11. niam fides argumentum eſt non apparentium.
Pſal. 21. Deinde Chriſtus ſpem habuit, quemadmodum ipſe patri
Roma. 8. loquens ait, ſpes mea ab vberibus matris meę. Quod autem videt quis, quid ſperat.

Præterea timuit, vt videre eſt apud Marcum, timor au
Marc. 14. tem futuri & incerti mali eſt Ariſtoteli. 2. Rhetoric. libr.
Ar. in Re tho. Non igitur videbat clarè Deum, in quo nihil vt futurum incertumve cognoſcitur.

Præterea creuit gratia non ſolũ apud homines, ſed e-
Luca. 2. tiam apud Deum. Non itaque erat beatus, nec videbat Deum, quia beati creſcere in gratia non queunt.

In notitia inſuper & viſione beata nulla rerũ cognita rũ ſucceſſio eſt. At Deus Chriſti aĩæ quędã demõſtrabat, alia celabat poſtea demõſtraturus, iuxta illud, Pater oĩa demonſtrat filio, quæ ipſe facit, & maiora his demõſtra-
Ioan. 5. bit ei opera. Et rurſum de die illa nemo scit nec filius.
Marc. 13. Prędſtantius item & iucundius eſt gloriam & honorẽ conſequi per opera digna, quàm ſine vllo omnino merito. Chriſtus ergo animæ suę felicitatem tanquam virtutis prędmium accepit. Quare non eſt in primo inſtãti viſionẽ Dei conſecutus. Meritum enim præmium accedit laborque mercedem. Nec fieri poteſt, vt ſimul quis & mereatur beatitudinem, & beatus ſit, niſi ſimul ſit anima & in via, & in vię termino. Confirmant autem argumẽtum hoc ſacrarum literarum teſtimonia plurima. Vt illud, Pro eo quod laborauit anima eius, videbit, & ſaturabi-
Iſai. 53. tur. Satiabimur autem, cũ apparuerit gloria Dei. Item,
Pſal. 16. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea vn-
Pſal. 44. xit te Deus oleo letitiæ præ conſortibus tuis.

Item, cum dixiſſet, Caro mea requieſcet in ſpe: & non
Pſal. 15. derelinques animam meam in inferno: ſubijcit Chriſtus ipſe, Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia

cum

cum vultu tuo. Non igitur ante mortem adimpleuerat cum Deus lætitia vultus sui: qua de re ne ad faciem quidem videbat Deum. Item, Dignus est agnus, qui occisus est accipere diuinitatem, & sapientiã: nõ ergo ante mortem acceperat, sed meritus est eas accipere moriendo. *Apoc. 5.*

Item, Ecce saluator tùus venit, ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. En merces, en opus, gloriam ergo animę cõmeruit. Nam gloria corporis, tametsi merces fuit operis sui Christo, non tamen fuit simul cum eo. *Isai. 62.*

Item, Decebat eum, propter quem omnia, & per quẽ omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorẽ salutis eorum, per passionem cõsummari. Quid autem per consummationem intelligat Paulus, quanquam nomen ipsum præ se fert, in eadem epistola exponit inquiens, vt non sine nobis consummarentur. Finem ergo suum Christus per passionem adeptus est. *Heb. 2.* *Heb. 11.*

Postremò, non põt esse cũ summo gaudio summa tristitia cõiuncta, at qui videt Deũ, is maximè gaudet, Christus verò maximè tristatus est, iuxta illud, Tristis est anima mea, &c. & iterũ, Repleta est malis anima mea. Nõ ergo Deum videbat, nisi velis duo simul contraria in eodẽ subiecto extitisse, eãdemq; animã pariter & repletã malis, & repletã lætitia cum vultu Dei. Hæc videlicet sunt argumenta potissima, quæ è locis Theologiæ contra veram Theologiæ conclusionem depromuntur. Nam si quæ sunt alia, vel facilia sunt & cuiq; in promptu parata, vel ad ea, quæ posuimus, omnia referuntur. Sed nihil mouere nos debet, vt ab scholæ decreto recedamus. *Matt. 26* *Psal. 87.*

Omnes autem Theologi definiũt, Christum ab instãti conceptionis Dei essentiã vidisse. Quæ conclusio, licet sola Theologorũ auctoritate probaretur, satis firma habenda esset, quemadmodum lib. 8. constituimus, sed his quoque argumentis demonstratur. *D. Tho. 3. p. q. 9. ar. 2. & q. 34. artic. 4.*

Primum ex illo, vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Quo loco Diuus Thomas aduertit, gloriam animę Christi ex personali vnione verbi & animæ esse derivatam. Id enim Euangelista non obscurẽ significat, cùm voce eadem repetita ait, Gloriam quasi *Ioan. 1.*

vnigeniti à patre. Illam sanè animã talem existimemus necesse est, qualem decebat eam esse, quæ esset Deo coniuncta vel maximè. Nimirum vndecunque perfectam, omnibusq; omnino numeris absolutam. Quod qui nõ sentiat, hic de vnione personali Dei & hominis stultissimè sentiat. Iam si anima Christi vnita verbo non fuisset glorificata, fuisset profectò imperfecta. Magna quippe humanæ mẽti perfectio deest, si felicitas deest. Ac videre Deũ per speculum in ænigmate imperfecti hominis esse, testis est Paulus in hæc verba, Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus: quando autem factus sum vir, euacuaui quæ erãt paruuli. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, &c. Quia igitur ab vtero Christus non sapiebat vt paruulus, sed vir omnino perfectus erat, ab vtero quoq; Deum facie ad faciem videbat. Id quod Hieremias prædixit inquiens, Nouum creauit dominus super terram: fœmina circundabit virum. Adde, q̃ cui communicatur esse, ei etiam cõmunicatur propria rei operatio, quæ consequitur esse. Vt cui datur esse ignitum, eidem quoq; datur vt calefaciat, & cui daretur esse solis, is sine dubio illuminaret. At propria Dei actio est videre seipsum: hac.n. visione beatus est ergo cum anima Christi haberet esse diuinum, habebat item suo modo diuinæ naturæ propriam actionem, atq; adeò videbat Deum. Adde etiam, quòd maior erat vnio animæ Christi cum verbo, quàm vnio beatorum, sed ex hac existit claritas in intellectu, beati vt Deum videat: ergo multò magis ex illa talis claritas orietur. Id. D. Tho. hac ratione confirmat. Quantò receptiuũ propinquius est causę influenti, tantò abundantius & plenius recipit influentiam eius. Sed mens Christi propinquior erat causæ luminis gloriæ quàm omnes angeli beati: plenius ergo atque perfectius cognoscebat Deum.

Magna perfectio deest humanæ mẽti, si fœlicitas deest. 1. Cor. 13. *Hier* 31. D. Tho.

Argumentatur prẽterea. D. Tho. gloriam in anima fieri ex eo quòd diuinitas fit præsens intellectui, sicut lumẽ in aëre ex præsentia solis. Quia.n. gloria Dei ingrediebatur *Exec.* 43.

batur per viã orientalẽ,terra splẽdebat à maieſtate eius. Cùm ergo lux ipſa nõ solum ingreſſa fuerit in animam Chriſti,sed ei fuerit in idẽ eſſe perſonale cõiuncta: claritas glorioſa inde secuta eſt,vt splendor sequitur solem. Præterea Deus attingit à natura intellectuali per cognitionẽ & amorẽ, at anima Chriſti propinquiſſimè attingebat Deũ,quia erat Deo propinquisſima,ergo eius propriæ actiones,notitia & amor, nõ lõgè sed proximè Deũ attingebant.Mens verò cùm eſt viatrix , peregrinatur à dño à longeq; repromisſiones aſpicit:cum autẽ videt per speciẽ,prẽsẽs eſt & propinqua,vt ad Corinthios & Heb. tradit Apoſtolus.Si ergo anima Chriſti peregrina & hoſpes erat super terrã , certè non erat Deo per cognitionem proximasſed angeli erant Deo proximiores . 2.Cor. 5 Heb.11.

Nec me fugit poſſe à calumniantibus obijci,aliud eſſe quod res ſit præſens animæ secundum eſſe reale,aliud q; ſit præſens secundum eſſe intelligibile. Anima.n.noſtra intellectui noſtro coniunctisſima eſt,ſi eſſe reale conſideres.Sed quia coniuncta non eſt secundum eſſe intelligibile,videre eam in se, quamdiu mortali corpore circundamur,non valemus.

At hæc obiectio hãret fortaſſe locum, ſi filius Dei animæ rõnali perinde vt lapidi,aut ſtipiti,fuiſſet vnitus,nec in vnione illa eſſe intellectuale primò spectatum exquiſitumq; fuiſſet.Verùm patres eccleſię veteres mentem potisſimè aſſumptã credidere,per mentem animã,per animã vel ipſam carnem.Auguſtinus in li.de ago.Chriſtia. Inuiſibilis(ait)& incõmutabilis veritas per spiritum animã,& per animã corpus accepit.Et in epi.ad Voluſianũ, ipſa magnitudo(inquit)diuinæ virtutis animã ſibi rationalem , & per eandem corpus humanum totumq; oĩno hominem in melius mutandũ coaptauit.Ac Damaſc.in 3.lib.vnitum eſſe(ait) carni per medium intellectum verbum Dei.Quam rem D.Tho.3.p.q.6.diuinè,vt oĩa explicauit.Atq; hæc cauſa,ni fallor,euangeliſtæ fuit,cur non diceret,aut filium,aut vitã,aut lucem, sed verbũ carnem factum eſſe.Verbũ.n.prolem mentis apertè ſignificat, & naturam intellectualem prę ſe fert.Quorſum autem Io- Aug. Io. Dam. D.Tho.

annes diceret,primum intelligibile,hoc eſt, verbum extremo illi,id eſt,carni se iunxiſſe,niſi vt moneret,Sapien
cap.8. tiam Dei attigiſſe quidem à fine vſque ad finem fortiter, sed diſpoſuiſſe tamen omnia suauiter,& carnẽ ſibi propter animam vniuiſſe. Etenim quod per se intelligibile erat,id cui se prius quàm intellectui mentiq; coniungeret? Nempe ex fine aſſumptionis liquidò apparet, quid Dei verbum in ea cõiunctione expetierit. De qua re quoniam non ita multò pòſt latiùs dicturus ſum, nunc illud ſatis eſt,finem hominis Dei notitia conſtare. Qui ergo factus eſt homo,vt hominem ad finem ſuũ, id eſt,claram Dei cognitionem duceret, is mentẽ ſibi præcipuè coniunxit,qua finis prænoſcitur,quęritur,poſſidetur.

Hoc verò illa etiam argumentatio confirmat, Filius Dei in hoc natus eſt,& ad hoc venit in mundum,vt teſti-
Eſa. 55. moniũ perhiberet veritati. Ecce (ait) teſtẽ populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Vt autem teſtis perfectus ſit, illa res in eo prima quęritur: vt hoc probè cognoſcat & teneat, de quo teſtimonium eſt laturus. Si dux itidem & prẽceptor conſummatus quiſpiam habendus eſt, ſcire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omnino,quam doceat. At Chriſtus teſtis veritatis erat à patre dux & præceptor conſtitutus, quocirca neceſſe erat, vt à Dei verbo mens potiſſimũ & ratio hominis in ipſa vnione perficerentur. Nec laborare diu opus eſt,vt inuenias, quando apoſtoli gloriam quaſi vnigeniti à patre viderint, cum Petrus id ſignificantiſſimis ver-
2.Pet.1. bis patefaciat. Non indoctas fabulas secuti(ait) notam facimus domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & præſentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam voce delapſa ad eum huiuſcemodi à magnifica gloria,Hic eſt filius
Memẽto ſcriptum eſſe,Non videbit me homo et viuet. meus dilectus,in quo mihi complacui, ipſum audite: & hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam; cùm eſſemus in monte sancto cum ipſo. Virtutem & potentiam vocat,qua verbum caro factum eſt: præſentiã verò, qua habitauit in nobis,at virtutem & præſentiã ſimul, quia filius hominis erat in cœlo,hoc eſt, eius anima videbat

Deum,

Digitized by Google

Deum,& viuebat tamen in mortali corpore ſuper terrã. Ita enim prænunciauerat Dauid in pauciſſima verba, Beatum faciet eum in terra. Nam q; beatus aliquis quaſi tranſiens fuerit in terra, in ſcripturis ſæpe legimus. Sed q; habitauerit in nobis quaſi colonus, & quaſi viator declinans ad manendũ, hæc præſentia potentię miraculũ eſt. Sanè viderunt gloriam animę in corpore tanquam in ſpeculo, ideo aptè dixit, ſpeculantes, gloriã autem quaſi vnigeniti in voce delapſa à magnifica gloria, Hic eſt,&c. Teſtis oculatus eſt, Ipſum audite: doctor veritatis exploratę ac viſæ eſt, Ipſum audite: dux eſt, qui & viam ſciat & terminum ſciat, ipſum audite atq; adeò videte & contre ſtate: nam habitat in vobis, quanuis gloria ea ſit apud me, quam in præſentia cernitis. Sed de primo Ioannis teſtimonio nimium multa. Secundum principale teſtimonium pro ea concluſione comprobanda illud eſt, Verbũ habitauit in nobis plenum gratiæ & veritatis. Vnde D. Tho. bifariam colligit. Siue.n. plenitudinem gratiæ in Chriſti anima ponas ſiue plenitudinem veritatis: vtrinque conficitur, eã Dei eſſentiam vidiſſe. Gratia quippe viæ in ordine ad gratiam patrię imperfecta eſt, tantũq; deficit à plenitudine, quãtum à perfectione deficit. Quare ſi imperfecta gratia in Chriſto fuit, non fuit nimirũ gratia plenus. Obiicit autẽ, Beatã virginẽ, dum vitã etiã mortalem degeret, plenã gratia fuiſſe, nec vidiſſe tamen Deum. Verũ hunc ſcrupulũ eximit. 3. p. q. 7. ar. 10. Non. n. fuit Chriſtus gratia plenus ex parte, ſed omni modo, vt arti. 1. & 9. eiuſdem quęſtionis oſtenderat. Nempe in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare pacificãs, &c. Et iterum, In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nulla ergo ei gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. Ita habuit gratiam conſummatam, cũ qua gloria animę coniunctã, & colligata eſt.

Pſal. 41. ad Chriſtũ eſſe referendũ oſtendit. Ioannes 1. euangelii 13. vide Caietã. in ſpalmos. Hier. 14. Ioan. 1. D. Tho. Col. 1. Col. 2. D. Tho.

Quòd autem anima illa habuerit ſcientiæ ac veritatis plenitudinem, probat 3. p. q. 9. ar. 1. & 2. q. item 10. ar. 4. Videlicet non in Chriſto omnis plenitudo inhabitaſſe, quia plenitudo ei ſcientiæ defuiſſet. Iam, cùm venit quod plenum & perfectum eſt, euacuatur quod ex parte

est. Non igitur cognscebat ex parte anima Christi Deũ, sed plenè, atque perfectè. Quocirca non erat in ea fides, sed visio.

Caietanus. Atqui huius argumenti vim & neruos omneis Caietanus frangit, cùm probabili ratione contendit, legi oportere: Plenus gratiæ & veritatis Ioannes testimonium perhibet de his. Frangeret sanè, si probabilis sententia esset. Verum vulgata editione reprehensa, græcis latinisque exẽplaribus reiectis, interpretibus suggillatis, sanctis expositoribus explosis, quid probabile fore putamus? Ecclesia certè melius intellexit verba illa, Et vidimus gloIo. 1. riam eius gloriam quasi vnigeniti à patre, per parenthesim fuisse interiecta: cum ait, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, cuius gloriam vidimus quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis.

Tertium pro illa conclusione testimonium mox in eodem euangelio sequitur, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Quę sententia superiori connexa, nisi cæci sumus, apertissimè ostendit, verba ea, Plenum gratia & veritatis, ad Christum esse referenda. Sed hac re missa, id, quod instat, agamus. Accepit igitur Christus gratiam & veritatẽ, vt ex eo gratia in omnes & veritas emanarent. Habuit itaque maximam & perfectissimam gratiam, ac veritatem. Quia enim sol lucẽ habuit, vt inde omnia lumẽ acciperent, habuit nimirum maximã & perfectissimam lucem. Quare sicut perfectissima lux omnes lucis effectus edere potest perfectissimaq; iustitia omnes effectus iustitiæ, sic Christi gratia & veritas omnes habebant gratię & veritatis effectus. Vnde Dionysius ait, solem, quia vniuersalis causa generationis est, ad ea
4. c. de di ui. no. omnia sua virtute se extendere, quę sub generatione cadunt. At effectus præcipuus gratiæ & veritatis consummatæ est videre Deum.

Pręterea, salus humanæ naturæ finis fuit humanitatis assumptæ. Per hanc enim tanquam per instrumentum operatus est Deus salutem in medio terræ. Vnde & Chri
Heb. 2. stũ Apostolus scribit multos filios in gloriam adduxisse

auctorem ſalutis eorum. Et alio loco, Miſit Deus filiũ ſuum, inquit, vt adoptionem filiorum reciperemus. Inſtrumenti verò diſpoſitio & qualitas, præcipuè quidem penſatur ex fine. Salus autem animæ intellectu ſano conſtat & voluntate ſana. At voluntas per gratiam ſanatur, intellectus per veritatem. Perfectam igitur oportuit habuiſſe & gratiam & veritatem, eum per quẽ cęteris omnibus ſalus futura erat, omnisq; omnino & gratia & veritas. Quia principium in vno quoq; genere oportet eſſe perfectũ, ſicut ſolẽ videmus in genere lucidorum, Ignem in genere calidorum. A principio ergo Chriſti voluntas perfectè amabat Deum ex gratia perfecta, & perfectè cognoſcebat ex perfecta veritate. Iam felicitas animæ in perfectis Dei & amore & cognitione ſita eſt. Felix itaq; erat ab initio Chriſti anima ideoq; videbat Deum. Gal. 4.

Præterea illud quod eſt in potentia reducitur in actũ per id quod eſt in actu, oportet enim eſſe lucidum, per quod illuſtrantur alia.

Cùm ergo per Chriſtum gratiam, veritatem, gloriam cęteri eſſent habituri, ipſe profectò ſimulatq; cæteros illum ad finem mouere cœpit, & gratiam habuit, & veritatem, & gloriam. Eam verò motionem ab initio nimirum inchoauit.

Ea demum, quæ à primis cauſis mouentur in finem, quadam ſolent temporis ſucceſſione perficiri: at cauſæ ipſæ mouentes à principio ſtatim ſuam largiente prouidenteq; natura, perfectionem habent. Vt ignis cum ſubſtantia caloré accepit, aqua paulatim fit calida. Cęleſtia quoque corpora mox omnino ſuas virtutes accepere, quibus in tempore res terreſtres inferioresq; perficerẽt. Deus ergo, qui per Chriſti humanitatem, & gratiam, & gloriam erat omnibus communicaturus, eas licet res cæteris in tempore largiatur, at Chriſti animæ ab initio ſtatim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio daret, cauſæ ſunt in promptu expeditę.

Quartum pro illa cõcluſione teſtimonium eueſtigio ſubditur. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Vbi in homine piſcatore videre Io. 1.

videre licet, & rerum centextum admirabilem, & compositionem disciplinæ incredibilem. Quod vt perspicias lector, quæso diligenter attende. Nullum porrò fidei negotium ritè transigitur, si omnes testes auriti sint, oculatus nullus. Quin (vt Augustinus ait) auritis credimus, qa audierunt a hde dignis, qui oculis suis rem se vidisse testificarentur, Cũ ergo Moyses & Ioannes Baptista primus & postremus è lege antiqua atque adeò prophetæ omnes, è noua item lege Apostoli Christi testes fuerint ex auditu vniuersi, oportuit vnum esse pro omnibus, qui ex visu testimonium daret. Testis autẽ eiusmodi, qui nõ pro mille dico esset, sed pro mille millibus, esse non poterat, nisi & iustus esset, ne.s. vellet fallere, & sapiens etiã, ne ipse vtiq; falleretur. Quocirca necesse fuit plenũ fuisse gratia & veritate, ne quicquam in optimo & absolutissimo teste desideraremus. Etenim quia gratia plenus, iustissimus erat, quia plenus veritate, veracissimus.

Quia igitur plenitudo testificationis & absoluta omnino perfectio ex visu est, ideoq; ex auditu testis plenus
Io. 1. veritate non est, cùm scriptura de Ioanne dixisset, Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de luce, de Christo verò, Erat lux vera, &c. & de Moyse, lex per Moysen data est, illa etiam illico nexuit, De plenitudine eius omnes, Moyses, Ioannes, Prophetæ, Apostoli, prorsusq; testes in vniuersum omnes accepimus. Quia & lux erat, & plenus gratia & veritate erat, & gratia & veritas per eum facta erat, & denique testis ex visu erat. Deum quippe nemo vidit vnquam, nec Moyses, nec Ioannes, nec prophetæ, nec Apostoli, nec euangelista: vnigenitus, qui est in sinu patris, qui vidit arcana, ipse enarrauit. Ne verò hoc ad diuinitatẽ filij, nõ etiam ad humanitatẽ referatur, tũ ratio prohibet, tũ auctoritas. Ratio illa est, q; Christus testis veritatis erat à patre destinatus, non solũ quia Deus, sed quia homo. Quare ex vtraq; natura opus erat testimoniũ esse perfectũ. Auctoritas eiusdẽ Christi est, qui hãc rẽ postea manifestius exposuit inquiẽs, Amẽ amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vi-
Io. 3. dimus, testamur &c. Et protinus, Nemo ascendit in cœ-

lum,

lum,niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis qui eſt in cœlo. Quo loco verè Caietanus & diligenter aduertit, verbum, Aſcendit, non preſentis, ſed preteriti temporis eſſe, quæ res ex Græco exemplari patet. Quod enim Ioannes antè dixerat, Deum nemo vidit vnquam, id nunc alijs verbis Chriſtus ait, Nemo aſcendit in cœlũ. Tunc enim homo ſecũdùm animam in cœlo eſſe dicitur,quum videt Deum. Quo ſenſu latroni dictum eſt,Hodie mecum eris in paradiſo. Et angeli in cuſtodiam hominum diffiniti,quia ſemper vident faciem patris,qui in cœlis eſt,ſemper quoque in cœlis eſſe dicuntur, quanuis in terra ſepe ſint. Ante Chriſtum ergo, ſicut nemo viderat Deum,ita nemo in cœlum aſcenderat. Vt autẽ quaſi manu tangeres,ſermonem de Chriſto ſecundum naturã human am fieri,appoſitè ſubiunctum eſt,Filius hominis, qui eſt in cœlo. In quam ſententiam patri ipſe poſtea locutus eſt,Volo pater,vt vbi ſum ego & illi ſint mecum,vt videant claritatem meam,quam dediſti mihi. Nec Baptiſta hanc Chriſti in teſtificando perfectionem tacuit,imo in hac quoque re ſuum à Chriſti teſtimonio excelli profeſſus eſt inquiens,Quod vidit & audiuit,hoc teſtatur.

Nec verò inſcius ſum veteres Theologos hęc ferè loca ad Chriſti diuinitatem retuliſſe,ſecundùm quã Chriſtus & videbat Deum & vbique erat. Sed ea ætate bellũ erat illis cum Arianis & Eunominianis acerrimum, ob idq; omnibus teſtimonijs, quibus poterant Chriſti Deitatem aſſerebant, præſertim cùm res erat in promptu & facillima, quemadmodum fermè in preſcriptis locis. Nam illud,Nemo aſcendit in cœlum,niſi filius hominis, qui eſt in cœlo,quo pacto verè ac proprie in diuinitatem quadrare poſſit,non ſatis intelligo. Non enim filius hominis,quia Deus erat,tunc in cœlũ aſcenderat, ſed quia homo. Quomodo autem in cælum aſcendiſſet, niſi secũdum animam, vix explicari queat. Cogor itaque cum Caietano hunc euangelij locum ad aſtruendam animæ Chriſti gloriam vrgere.

Quintum teſtimonium,quo Diuus Thomas vtitur,extat eiuſdem euangelij cap.octauo. Et ſi ego teſtimoniũ perhi-

Ioa.1.

Matt.18

Ioan.17.

Ioan.3.c

Affirmat Hieron. Chriſtũ iuxta ſuſcepti corporis diſpenſationẽ à patre audire quid loquatur ergo iuxta humanam naturam eę vidit & audiuit &c. in. Iſa.c.50.

Digitized by Google

Io.8. perhibeo de me ipso,verum est testimonium meũ, quia scio vnde veni & quò vado. Et posterius,si dixero, quia nescio Deum,ero similis vobis mendax. Sed scio eum,& sermonem eius seruo. Quòd enim sermo sit de scientia, vt à fide distinguitur, illa verba videntur ostendere. Ero similis vobis mendax. Iudæi quippe fidem habebant eo tempore,quamuis cum Christo certarent. Quòd autem secundum humanitatem loqueretur, illud probat, scio eum,& sermonem eius seruo.

Hoc verò Diui Thomæ argumentum video refutari posse. Quoniã est quædã scientia sanctorũ,quæ cũ charitate coniuncta est,quãuis euidentiã non habeat. In hoc scimus (ait) qm̃ cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum,& mandata eius non seruat, mendax est. De hac scientia, si quis contendat Christũ Ioannis octauo cap.sermonẽ facere, vix refelli
1.Ioa.2. poterit. Quin dicet fortasse quispiã, hæc Diui Thomæ argumẽta probare id quidẽ, quod deceat:non id tm̃, quod oporteat. Ita congruentia illa esse,cogentia non itẽ. Sed nos primũ non id agimus,omnia Diui Thomæ argumenta ea etiã, quæ ad certam Theologiæ conclusionẽ probãdam afferuntur,certa esse & necessaria. Nimirum.n.in veteribus quoq; Theologis,in summis ecclesiæ pontificibus,in concilijs tandẽ quędam argumenta inuenias,quæ suadeant quidẽ,nõ cogant: at certis alijs exploratisque permixta, non modò totum disputationis corpus exornent,verum etiã confirment. Probabilia igitur argumenta necessarijs adiuncta tantum abest, vt reprehendenda sint,vt sint etiam commendanda. Quanquam istis equidem argumentis vtor, dum adsunt, cum absunt,non requiro. Illud huius generis videtur esse, In ipso sunt oẽs
Coloss.2. thesauri sapientiæ & scientię Dei absconditi. Illos in Christo non fuisse oẽs,si scientia ei beatorum defuisset. Simile est hoc, Christum fuisse caput, non solũ hominũ, sed etiã angelorum,Eph.1.Coloss.2. Incongruens verò esse,vt membra capiti scientia & claritate antecellerent.
2.Cor.3 In hoc denique probabilium genere forsitan & illud est, Quòd si ministratio mortis fuit in gloria,ità vt non possent

sent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriã vultus eius,quæ euacuatur,&c.Et posterius,Nam nec glorificatum est,quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur,per gloriam est: multò magis quod manet,in gloria est, &c. Vsque ad illud,Nos autem reuelata facie,&c.Non ergo decebat, vt primus noui testamenti administer spiritus atque animæ gloria careret,ex qua non solum facies, sed totum corpus glorificaretur ex integro Matth.17.vide Orige.hom. 12.in Exod.Hæc igitur dicta in primis sint. Orig.

Deinde,quę res certè est animaduersione dignissima, non mihi illi probari possunt, qui ea in Theologia argumenta confundunt,quæ id,quod decet,ostendunt: quasi non interdum idem idem etiam oporteat,quasive indecora omnia paria sint,& non sint quædam,à quibus & ratio & Theolagia omnis abhorreat.

Sanè argumenta, quæ confirmant esse quicquã in religione nostra congruens & decens,ea omnino bipartita sunt.Quædam enim sunt eiusmodi, vt etiam si nõ extitisset ea res, quę probanda sumitur, nihil tamen inconsentaneum emergeret.Vt cum Theologi ostendunt, decuisse,vt Deus ad reparandum humanum genus carnem sumeret:vtque ex diuinis personis filius is esset decu isse, cæteraque id genus plurima. Quæ decentia fuisse, vel maximè Theologus probat quidem, sed quando alia Deus remedia peccato nostro parasset, quæ innumera sine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil Deo indecorum haberetur. Talia verò argumenta nil profectò in Theologia demonstrant, sed solum explicant,id,quod fide credimus, congruentissimum Deo nobisque fuisse.Altera argumenta sunt,quæ ita monstrant quicquam consentaneum esse, vt nisi res sic habeat, aliquid semper emergat, quod nullo modo aut diuinæ naturæ, aut rationi humanæ consentiens videatur. Vt Diuam virginem intactam extitisse post partum,scriptura sacra in sensu literali nusquam forsan edocuit. Id tradit apertè, in conceptu & partu virginem extitisse. Sed quoniam indecens virgini erat, vt integritatem tam

Nota

singu-

singulari & miraculo & mysterio cõseruatã ipsa posteà volens (vt dicitur) & prudens labefaceret, & quæ præter naturę ordinem incorrupta permansérat, eadem se exponeret corruptori, adeò fidelium animis inhęsit perpetuæ huius virginitatis firma sententia, vt etiam si nulla fuisset apostolica traditio, ea tamen ratio esset idonea ad faciendam fidem ijs, qui non ad contentionem informati, sed ad disciplinam sunt, vel mediocriter instituti. Nec aliter ego puto in præsenti quæstione philosophãdum. Cùm.n. ostendimus non decere, vt verbum Dei animam intellectualem imperfectam, sciẽtiaq; ac sapientia vuacuam assumeret, causam nos obtinuisse arbitramur. Quia res contraria scilicet adeò indigna verbi sapientia & prouidentia est, vt ne vero similis fiat quidem, si de vnione personali verbi & animæ rectè sentimus. Consentiamus igitur, cæteris ecclesiæ sanctis gratiã per partes distributam, nempe secundum mensuram donationis Christi: at Christo ipsi non fuisse datum spiritum ad mensuram. Tantam enim gratiam dari congruebat, quantam anima capere illa posset, tantam quantam in rebus esse ipsa gratia natura pateretur. Quod verò de spiritu gratiæ dicimus, id vt de spiritu sapientiæ, scientiæ intellectusq; dicatur, subest omnino causa eadem. Tantò enim melior in omnibus est angelis effectus, quãtò differentius præ illis nomen hæreditauit. Itaque vnctus est à Deo oleo exultationis præ participibus suis. Non ergo solùm habuit parem cum angelis felicitatem, sed multò etiam maiorem. Quocirca vt fruebatur, ita quoque videbat Deum. Quod qui negant, ij non ab schola modo, verùm à Theologiæ veteris institutione desciscunt.

Ephe. 4.
Ioan. 3.
Heb. 1.

De incarna. do. Sacra. c. 7.

Ambrosius, Deus in carne perfectionẽ naturæ assumpsit humanę, suscepit sensum hominis, &c. Perfectã ergo animam assumpsit verbum, non imperfectam. Et lib. 7. epist. 47. ad Irenęum, Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ, sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis cõsummationi, vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde & Dauid dicit, Speciosus forma, & cętera.

Augu-

Auguſtinus in lib. de trinit. Mox vt verbum venit in vterum, factum eſt perfectus homo. Et ſuper Exod. Non habuit omnino Chriſtus iuxta animæ meritum, quò poſſet proficere. Et illum verſum Pſal. 64. Beatus, quem elegiſti & aſſumpſiſti, de vnita humanitate interpretatur. *Aug.*

Remigius in illud. Et ecce aperti ſunt ei cœli, Sed nũquid tunc primò aperti ſunt ei cœli etiam ſecundùm humanam naturam? Fides enim eccleſię tenet, quòd non minus aperti ſunt ei cœli ante, quàm poſt. *Remigius Luc. 3.*

Græcus, quem refert ſępiſſimè D. Tho. in catena, quanuis hoc loco vitioſa ſit lectio & tribuatur Gregorio Nazanzeno. Dicitur (ait) ſecundum humanitatẽ proficere. non quòd ipſa ſuſcipiat augumentum, quæ ab initio fuerit perfecta, ſed ex eo quòd paulatim manifeſtabatur.

Damaſcenus, Qui proficere dicunt Chriſtũ gratia, nõ venerantur vnionem, quę eſt ſecundum hypoſtaſim. *3. lib.*

Theophilactus. Diuina erant, quæ dicebantur & agebantur à puero, non quaſi duodecim annorum, ſed quaſi perfecti viri. Euangeliſta verò interpretatur, quid ſit proficere illum ſapientia. Subdit enim & ſtatura. Profectum enim ætatis, ſapientiæ dicit profectum. *Theoph.*

Hieronymus in Eſa. 7. cap. Licet multa poſt ſecula de eo euangeliſta teſtetur, Puer autẽ proficiebat, &c. & hoc dicatur, vt veritas humani corporis approbetur, tamen adhuc pannis inuolutus habebit boni, maliq; iudiciũ, vt per hęc verba noſcamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicaſſe ſapientiæ. Et in Hiere. 31. c. Iuxta incrementa quidem ætatis proficere videbitur ſapientia, ſed perfectus vir in vtero fœmineo continebitur. *In illud, vt ſciat reprobare malũ &c. In illud, Nouũ creauit dominus, &c.*

Leo, Deitas aſſumptam naturam beatificans, vt glorificata in glorificante permaneat. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio item loco Cyrillum citat in hæc verba, Aſſumpſit verbũ humanitatis naturam in ſua ratione perfectam. Et Cyrillus ipſe in Ioan. lib. 1. cap. 17. Vidimus (inquit) gloriã Chriſti adeo ſublimiorem creaturarum gloria, vt mentis quiſque compos nulli alii, quam vnigenito Dei filio illam conuenire fateretur. Plenus enim erat veritate ac gratia. Non enim menſura ſibi *Epiſt. ad Leonem Aug. 95 Cirillus.*

datur vt cæteris,sed vt in perfecto perfecta ineſt. Sed ſi plena eſt(inquiens)gloria eius gratia & veritatis,quomodo ſapientia & gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur? aut quid accedere poteſt ad plenum? Illorum potiùs de Ieſu opinio quàm illius perfecta creſcebat gratia,vt magis indies cognoſcentes magis illum procedere ac gratia creſcere arbitrarentur. Vide etiam cap.20.in illud,De plenitudine eius omnes accepimus.

Multa sũt eiuſmodi veterũ teſtimonia, quæ nos gratia breuitatis omittimus:cũ hæc ẽt,quæ excitauimus,ſine vlla aut expoſitione,aut argumẽtatione præſtrinxerimus. Nũc argumẽta cõtrarię partis breuiter quoq; refellemus Non.n. hoc loco volumus, niſi per quaſdã ſummas & ſigna data rudiores admonere, vt in ſimilibus quæſtionibus,quæ nõ ſunt Theologorũ vſu cõtritę, ſe diligentiùs exerceant. Inuenient quippè ſemper,ſi quæſierint. Atq;. in præſenti ẽt quęſtione non dubito eum longe plura inuenturum,cui & vberior lectio,& maior eruditio fuerit.

Primum autem argumentum nihil difficile eſt,ſi intelligamus,iuſtitiam,ibi & fidem,pro iuſtis & fidelibus vſurpari,cuius rei non modo Hieronymus auctor eſt, ſed 70. etiam interpretes. Vide Tho.3.par. quæſt.7.art.3.

In cõmẽ. ſuper Eſai.

Ad ſecundum facilior adhuc reſponſio eſt. Dicitur.n. Deus ſpes Chriſti, quia in Deo erat fiducia eius, non in homine. Item quia multa etiam à Deo ſperabat,quanuis non ſperaret gloriam animę,quam iam habebat. D.tho. 3.part.quæſt.7.artic.4.

Ad tertium vide S.Tho.3.part.quæſt.15.art.7.

Ad quartum vide S.Tho.tertia part. quæſt.7.arti.12. vbi etiam reſpondet illi euangelij teſtimonio. Ac nos etiam paulò antè veteres referebamus nõ paucos,qui nullo modo admitterent, aut gratiam,aut ſapientiam Chriſti potuiſſe in ſe ipſam aliquando proficere: adeò plenus ab initio & gratia,& ſapientia fuit. Sed qui in hominum exiſtimatione creſcit, tametſi idem ipſe omnino perſeueret,eum dicit ſcriptura creſcere. Proficiebat Dauid vadens & creſcens. Item, Creuit Ioſaphat & magnificatus eſt vſque in ſublime. Item, Illum oportet creſcere, me autem

1.Para.11
2.Par.17
Ioan.3.

autē minui. Quia verò quod ſæpe hoībus altū eſt, abom-natio eſt ante Deū, ne exiſtimares oſtentationē eſſe prę-ſtitigioſam & Phariſaicam. talis (inquit) erat Deo intus, qualē ſe homini exhibebat foris, nec hoībus probabatur ſolùm, ſed etiam Deo. Voluit. n. euangeliſta illud forſitan commemorare, quod de Samuele ſcriptum eſt, Puer autē Samuel proficiebat atq; creſcebat & placebat tam Deo quàm hominibus. At D. Tho. docet Chriſtum creuiſſe in effectibus & operibus gratię & ſapientiæ, quia in dies perfectiora opera faciebat. Quod autem in effectu creſcit, hoc creſcere quandoque dicitur. Vt ibi, verbum Dei creſcebat, & rurſum, Fortiter creſcebat verbum Dei.

1. Re. 2.
3. p. q. 15. art. 7.
Act. 6. et 19.

In quinto argumento duo teſtimonia referuntur, quibus Ariani filij ſapientiam atque adeò diuinitatem impugnare ſunt ſoliti. Quæ cauſa quibuſdam patribus fuit, vt ea de filio iuxta humanam naturam interpretando ſatis ſe putarint aduerſarijs reſpondiſſe. Ac re vera in ea pugua, quā cum Ario gerebamus, ſat illud erat, vt in hac parte ictus eius conatusq; omnes eluderentur. Sed nobis opus eſt vniuerſos errores euincere, & Chriſti etiam animam ab omni ignoratione vendicare, quæ de eius dignitate quicquam detrahere videatur. Ambroſius porrò libro quinto de fide ca. 8. non audet aſſerere, tametſi cum Ario diſputabat, Chriſtum ſecundum humanitatem aut in ſapientia profeciſſe, aut quicquam penitus ignoraſſe, ſi hæc vocabula propriè capiamus. Contrariam verò ſententiam nonnullos ait tenuiſſe, ſed qui fuerint (inquit) intimidiores quā ego ſum. D. ſanè Thomas non dubitat, vel eiuſdem Ambroſij auctoritate confirmare, Chriſtum nō ſecundum ſcientiam aut beatam aut infuſam, ſed ſecundū aliam acquiſitam ſeu experimentalem quidpiā aliquando ignoraſſe, quod poſtea didicerit. Didicit enim ex ijs quę paſſus eſt. Itaq; ſi de ſcientia hac experimētali ſermo ſit, Pater demonſtrabat filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia, maiora tēpore futuro demōſtraturus, quoniā & maiora facturus. Secundū hanc ſcientiam item diē iudicij neſciuit antequam eſſet, nam tunc experietur, cùm iudicium fiet. Probabiliter dicta ſint

Amb.

hæc, non negemus: verùm nihil neceſſe eſt, in has nos anguſtias coniicere, quippe cùm ſit alia horum locorum intelligentia ſanior. Ac de priore quidem teſtimonio ſic ſentio. Reprehẽſus fuerat a Iudæis Chriſtus, & quod ſabbatum ſolueret, & quod ſe æqualem faceret Deo. Reſpõdet ergo ſimul vtriq; calumniæ in hęc verba, Non poteſt filius à ſe facere quicquã, niſi quod viderit patrẽ faciẽtẽ. Vbi primùm ſic potentiæ æqualitatem agnoſcit, vt nihil ſibi arrogare videatur. Agnoſcit.n. patris etiam auctoritatem, cui accepta refert quæcunq; facit: Nõ poteſt (ait) filius à ſe facere quicquã. Deinde ita arguẽtes redarguit. Cur me ò Iudæi reprehenditis? Eadem certè rõne & patrem meum reprehenditis. Qñ non ex meo capite (vt dicitur) quæ facio, ea ego confingo, nec affectu, & libidine opera edo, ſed a patre accepi id quod facio. Non põt, &c. Non autem ſomnio accipio aut opinione aliqua commentitia, ſed viſu certiſſimo atque clariſſimo cerno & cõprehendo operantem patrem, & quęcunque ille facit, hæc ipſa eadem ego non clauſis oculis, ſed videns ſimiliter facio. Si ergo me carpitis, quaſi opera illicita faciam in ſabbato, facio autem eadem, quæ pater meus, eodemque modo facio: coarguite, ſi ita lubet, Deum ipſum, quẽ ego operum omnium meorum auctorem, & principium habeo. Vt autẽ probet ſe videre patrẽ faciẽtẽ opera, ſubdit: Pater enim diligit filium, ideoque nihil illum celat, ſed in conſpectu eius, ipſoque adeò cernente omnia facit. Nec ſolum quæ ante hac fecit, ea coram filio fecit, ſed & maiora, quę facturus eſt, in conſpectu filij filioque proinde ſpectante ſimulq; faciente faciet. Quibus uerbis non negat filiũ intelligere res priùs omnino quàm fiant, ſed humano more loquitur, & ſe noſtris ſermonibus accommodat. Tunc enim res oſtendere dicimur, cùm ita præſentes ſunt, vt non ad intellectum, ſed quaſi digito ad ſenſum demonſtramus. Quę eſt nobis rei certitudo maxima. Nec obſtat quòd verbo futuri vtitur, Demonſtrabit, in his, quę æterno Deo pręſentia ſunt. Sic enim ſolet ſcriptura nobis, noſtroque tempori res æternas attemperare. Pater ſiquidem verbum & genuit & gignit

Io. 5.

& ſem-

& semper gignet. Quanquam qui subiungit, Vt vos miremini, is de demõstratione quadã futura videtur loqui, quæ cæteris etiam pateat. Quare ex hoc loco nihil contra gloriam animæ Christi haberi potest.

Posterius quoque testimoaium nihil contra nos facit. Primùm quia Hieronymus Ambrosiusque negant, illa verba, Neque filius, nisi in paucis quibusdam Græcis exemplaribus haberi. Quin Ambrosius contendit, ea ab hæreticis esse interposita. Eadem quippe lectio Matthæi & Marci erat. Matthæi verò Euangelium Ariani corruperant eisdem quoq; verbis adiectis. Quæ modò nec latina, nec Græca exemplaria habent. Deinde ẽt si ita fuisset ab euangelistis scriptum, in eo sensu filius nescire dr̃, quia scire se dissimulat, nec vult alijs reuelare. Pater si quidem scit, quia filio manifestat, filius nescit, quia occultat nec alios scire facit. Quod autem verbum, Scire, in hunc modum aliquando accipiatur, & vsu vulgi contrito liquet, & Ambrosius probat ex illo, Descendam & videbo, vtrum clamorem opere compleuerint, an non est ita, vt sciam. Simile est illud, Deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, &c. Et vbi nos habemus, Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat an diligatis eum, editio 70. habebat, vt sciat, an diligatis eum. Sed de hac re vide Ambrosiũ, Hieronymũ, Augustinum, ac patres cæteros. In his. n. quæ peruulgata sunt, longus ego esse, nec debeo, nec volo.

Hieron. in Matt. 24. Ambro. lib. 5 de fi. c. 8.

Gen. 18.

Psal. 52

Qui dissimulat, is exhibet se admodum nescientis.

Ad sextum respondet egregiè D. Thom. 3. part. quæst. 19. art. 3. vide illum. Primùm verò testimonium, quo illa ratio confirmata est, verba proximè antecedentia explicant. Si posuerit (ait) pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, &c. & statim, Pro eò quòd laborauit anima eius, videbit & saturabitur. Secundum testimoniũ D. Thom. sic interpretatur, vt dicat, Christum meruisse manifestationem vnctionis quidem iuxta illud, Propter quod Deus exaltauit illum, &c. Sed vnctionem ipsam nõ

Sic Mar. 12. Cũ vidisset, inquit, à lõgè fi cum habẽtem folia, venit, si quid fortè inueniret in ea. Sicut ergò ille qui præstat speciẽ fingentis & aliquid prudeter simulat, dicitur fingere: fingit enim se longiùs ire, sic qui gerit speciem & formam nescientis, dissimulatq; aliquid se scire eum nescire scriptura dicit.

meruiſſe. In scriptura autem tunc rem aliquam fieri aliquando dici, cùm innoteſcit. Data eſt mihi omnes poteſtas, &c. Quia ergo Chriſtus dilexit iuſtitiã, &c. ideo exaltauit eum Deus in regem dæmonum, hominum, & angelorum, vngere enim eſt regem conſtituere. Reſpondet item, idque meliùs, hunc senſum eſſe, vt virga directionis eſſet virga regni tui, vt diligeres iuſtitiam, &c. propterea, id eſt, vt hæc egregiè faceres, vnxit te Deus oleo, &c. Illud eſt ſimile, Homo ridet, flet, diſcurrit, propterea intellectum habet & animam rationalem. Non enim neceſſe eſt, ea, quę antecedunt, cauſam eſſe eorũ, quę sequuntur. Vt ibi, Propterea & sapiẽtia Dei dixit, &c. Luc. 11. Nec ſi diceretur expreſsè, Vnxit te Deus oleo lætitiæ, quoniam dilexiſti iuſtitiam, &c. quicquàm cõtra nos faceret. Nam more scripturæ fit, vt interdum effectus loco cauſæ ponatur, Vt ibi, Ego clamaui, quoniam exaudiſti me Deus.

Mat. 28.

Pſal. 44.

In hunc Pſalm.

Phil. 2.

Pſal. 16.

Tertiò demum rñdere poſſumus actiones Chriſti non fuiſſe meritorias cauſas vnctionis, sed quaſi materiales, & diſpoſitiuas. Docet. n. D. Tho. 3. p. q. 34. art. 3. ſanctificatũ fuiſſe Chriſtũ per proprium actũ. Quemadmodum ergo verè dicimus, materiã ligni fuiſſe calore diſpoſitã, propterea fuiſſe ignitam: Hominẽ fuiſſe contritum, propterea ei gratiã iuſtificationis eſſe donatã, ſic dicere propheta potuit, Chriſtũ optimos actus in primo inſtãti habuiſſe, propterea fuiſſe oleo Spiritus ſancti perunctum. Nec opus eſt, vt vox illa, propterea, cauſam efficientẽ aut meritoriã denotet, sed satis erit, ſi ſit cauſa, quæ diſponat subiectũ, quaſi materialis. De tertio verò teſtimonio ſic habeto. D. Tho. exiſtimat in eo pſalmo de reſurrectionis æternavita agi nõ solùm in Chriſto, sed in membris, Nã illa oĩum capitis & membrorũ reſurrectio vitaq; plena delicijs fructus paſſionis Chriſti fuit. Qui (vt Paulus ait) cõreſuſcitauit nos & cõſedere fecit in cœleſtibus tunc ſ. cùm ipſe excitatus sedit à dextris Dei. Si ergo Chriſtus in hoc loco, non in perſona sua modò, sed in membrorũ perſona loquitur, nihil eſt difficile intellectu.

D. Tho.

Quòd ſi Saulo dicebat, cur me perſequeris, quia mẽbra ipſius Paulus inſectabatur, dicere quoque potuit patri,

Act. 9.

Adim-

Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Quoniam gloria nostra gloria Christi est,non minus quam ignominia laborq; nostra Christi omnino est, Mox etiam non video equidem, cur non propriè de Christo ipso accipiamus, quod post resurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu Dei.Antè enim & corpus vacuum erat ea voluptate,quæ à visione Dei in corpus emanat, & anima non vndiq; plena erat lætitia, quin appetitus sensitiuus totus tristitiæ angoriq; patebat. Post passionem ergo impleuit eum lætitia Deus cum vultu suo.Quoniam & si prius Dei vultum clarè pleneq; videbat, non tamen affectus appetitusq; omnis plenè perfecteq; gaudebat. Qua de re in refutatione postremi argumenti nonnihil adijciemus,quod sit animaduersione dignissimũ. Quartum insuper testimonium facilem intelligentiam habet:nam & scriptum à poeta est,Priami faciem dignam fuisse imperio.In quinto autem mercedem Christi Isaias vocat fidelium populum.Postula à me(inquit) & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.Vnde eueſtigio subdit, Et vocabunt eos populus sanctus,redempti à domino. Iustinus vèro martyr in dialog. cum Tryph. aliter legit & interpretatur hunc locum.En tibi(inquit)seruator adest, qui mercedem suam reddit opusque suum ante se. Verè.n. Christus id quod meruit,hoc est, mercedem operis sui, nobis reddidit.At Hieronymus planè interpretatur,hoc ideo dici,quia saluator ipse iudex sit oĩum,vt reddat vni cuiq; ſm opera sua iustis præmia, peccatoribus æterna supplicia.De sexto testimonio deniq; nil aliud in præsentia dico,nisi gloriã Christi ante passionẽ nondũ fuisse consummatã,sed quicquid ei propter nos & ꝓpter nostrã salutẽ ad absolutã hominis glorificationem defuit, hoc non dubium est per passionẽ suã Christũ meruisse, Sanè verò non eodem modo omnia ædificia consummãtur,quibusdã.n.vel parietes desunt,alijs non deest nisi tectum.Nos itaq; consummamur accepta, non solum gloria corporis,verum etiam animæ, quoniam vtriusq; partis gloria deerat, at Christo non nisi alterius duntaxat, quare per illius adiunctionem consummatus est.

Psal. 15.

Quomodo Christus post passionẽ fuit plenus letitia.

Psal. 2.

Esa. 35.

Iustinus.

Nota.

Digitized by Google

D. Tho. Contraria possunt esse in eodem per accidens.

Ad postremum argumentum. D. Thom. respondet de passionibus animæ articulo. 10. ad 9. Contraria nõ posse esse in eodem per se quidem, sed benè per accidens. Vt cùm quis in naui deambulans fertur in contrariũ eius ad quod nauis mouetur. Ita (inquit) in superiori rõne animæ Christi erat gaudium per se, quia per actum propriũ, dolor autem per accidens, quia per corporis passionem. Deinde respondet, q̃ gaudium illud & dolor non erant contraria, quia non erant de eodem. Verùm responsum illud priùs refelli põt. Quoniã locales motus si in eodem contrarij aliq̃n sunt, nihil mirum est, quippe cùm tota fere eorum substantia & rõ externus quidam respectus sit. Ita pater, & filius, relationes contrarias præ se ferunt, & in ordine ad diuersos terminos esse in eodem verè possunt. At in formis & qualitatibus absolutis id fieri nequit, vt siue per se, siue per accidens duo contraria in eodem subiecto sint. Pugnat. n. cum natura rerũ, vt aqua simul calida & frigida sit, præsertim in summo: nec si quis contendat alterum esse per se, alterũ per antiparistasin. Gaudium verò & tristitia qualitates sunt absolutæ. Sed & posterius responsum quispiam coarguet, quoniã Christus videns rõnes in Dei essentia diuinas, de sua morte lætabatur, quam cernebat Dei, & rationi & voluntati cõformem. Tristabatur aũt de eadem, quia erat malũ naturæ cõtrarium. Quare obiectum materiale gaudij atq; tristitię, idem erat. Vt gaudium porro tristitiæ contrarium sit, sat est vtrunq; in materiali obiecto conuenire. Nam formalis gaudij tristitiæq; ratio discrepant semper, siuè de eadem re, siuè de alia atq; alia tristemur, & gaudeamus. Non ergo negare possumus, si in Christi voluntate gaudium summum, summaq; tristitia de morte sua fuit, quin duo simul in eodẽ fuerint cõtraria. Atq; hæ animi affectiones se vicissim expellunt, tametsi nõ res eadẽ obiecta est. Nimirũ. n. cùm pellere tristitiam volumus, alijs nõ modo rationibus, sed rebus etiam gaudere curamus. Quod argumentum est, eas affectiones esse contrarias.

Cæterùm difficultas hæc tribus modis videtur expediri. Primum. n. dicet fortasse quispiã, in appetitu intellectuali

lectuali Christi, quæ voluntas propriè vocatur, nullam penitus tristitiã extitisse. Qin illa aię porcio Deo fruebatur plenisimè. Quemadmodũ aũt à superiore potẽtia nõ deriuabatur gaudiũ ad inferiores, vt salutis nostrę mysteriũ in Christi passione transigeretur, sic ab inferiore potẽtia nõ perueniebat ad superiorẽ dolor. Nõ fuit itaq; in Christi voluntate tristitia, sed in appetitu sensitiuo fuit, qui propriè tristitię subiectum est. Quam suiam visus est dns significare, cũ ait: Tristis est aia mea. Appetitus.n. animalis, quia animalis est, nõ est intellectualis sed sensitiuus, Cui ẽt snię fauet D. Tho. 3. par. q. 15. ar. 4. & 6. & q. 46. ar. 7. & 8. Nã Scoti arguméta abundè refutat Caietanus. Quod si verum est, iam contraria non sunt in eodẽ subiecto proximo: sed gaudium in voluntate, tristitia in appetitu sensitiuo. Ideoq; propriè ne contraria quidem sunt. D. Tho. 3. par. q. 18. ar. 6. in corp. & q. 46. ar. 8. ad 1.

3. p. q. 46. ar. 8.

Matt. 26.

In art. 7. q. 46.

Huic verò responsioni illud obiicitur, quòd dominus habuit in voluntate actum, quo mortem verè noluit, at tristitia est de his, quę nobis nolentibus accidunt, vt Augustinus ait. Prior propositio, quoniam eam Caietanus negat, probatur. Primò ex D. Tho. 3. par. q. 18. art. 6. vbi dicit, quòd voluntas naturalis & voluntas sensualitatis aliud voluit in Christo, quàm diuina volũtas. Et ar. 5. refert Augustinũ cõtra Maximinum in hæc verba, in hoc quod Christus ait, Non quod volo, sed quod tu: aliud se ostendit voluisse q̃ pater. Quòd nisi humano corde non posset. Ac reuera ex illo euangelij testimonio non solũ sancti veteres, sed synodus sexta sub Agathone collegit, & duas voluntates in Christo, & duas voluntatum operationes. Sanè qui ait, Non sicut ego volo, is actum voluntatis apertè significat. Verũ Caietanus elaboreẽ dicens, appetitum sensitiuum vocari interdum voluntatem. De qua Ambrosium hunc euangelij locum explicare D. ipse Thom. interpretatur 3. p. q. 18. ar. 2. Quin D. Tho. quæstionis decimęoctauæ, tertiæ partis, articuli quinti argumentum tertiũ non poterat refellere, si admisisset, Christi voluntatem aliquid velle, quod non habuerit. Beatus enim est (vt Augustinus docet) qui habet quæcunq; vult.

Aug.

Is est beatus, qui habet quicquid vult.

In reliquis certè beatis probabiliſſimè Caietanus eiuſmodi noleitates negat, quoniam in illo ſtatu otioſæ ſũt. Cũ ergo Chriſtus ſecundũ intellectũ & voluntatẽ perfectè fuerit beatus, nõ videt eiuſmodi nolitiones habuiſſe.

Poſſumus deinde poſtremum hoc argumentũ eludere, etiam ſi dicimus, id quod re vera probabile eſt, in voluntate Chriſti intellectuali, quæ propriè voluntas eſt, non triſtitiam modo, ſed ſummam maximamque fuiſſe. Quia enim in hoſtia pro peccato, cordis contritio, volũtatisq;
Pſal.50. triſtitia potiſſimè deſideratur, ſacrificiũ quippe Deo ſpiritus contribulatus, &c. & triſtitia ſpiritualis hęc contraria eſt peccato medicina, quod ſedem ſuam præcipuè in voluntate habet: conſentaneum profectò erat, vt filius Dei hoſtiã ſe pro peccato exhibiturus, non ſolum corporis & animæ ſenſitiuæ dolores, ſed angores quoq; ſpiri-
Iſa.53. tus & voluntatis triſtitiam ſuſciperet, quo pro culpis noſtris omnibus hoſtia illa Deo acceptiſſima omnibus omnino modis contereretur. Sic verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Sic non modò vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, ſed attritus eſt
Cap.9. propter ſcelera noſtra. Sic diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore atq; dolore eius ſanati ſumus. Sic dominus eum voluit in infirmitate conterere, quid poſuit pro peccato animam ſuam:

Aug. Auguſtinus inſuper 14. de ciuit. libr. aſſerit Chriſtum eos naturæ noſtræ defectus ſuſcepiſſe, qui perfectioni gratiæ non repugnant quidem, ſed de amore boni & ſancta charitate veniunt. At commendat magis charitatẽ ſuam Chriſtus, ſi triſtitiam quoque eam Deo pro culpis noſtris in ſacrificium prębuit, quam nos Deo pro illis debemus maximè. Planè item Ambroſius ad Gratianum imperatorem dixit, Sicut ſuſceperat voluntatem meam, ſuſcepit triſtitiam meam. Nam voluntas propriè appetitus intellectualis eſt. Et velle propriè actus voluntatis eſt, ait autem, Non ſicut ego volo.

Voluntatis etiam dolor hominis propriè triſtitiæ eſt, nam qui in ſolo appetitu ſenſitiuo reperitur, hic animãtis magis dolor eſt, quàm huminis. Decuit autem vt per

dolorem

dolorem propriè humanum humana peccata ſoluerentur. Ita cùm dixit, Repleta eſt malis anima mea, omnem animę appetitum repletum dolore intellexit, ſiue ſenſualem ſiue rationalem. Quoniã & pronomen, mea, rationalem magis quam ſenſualem prę ſe fert. Ea ſi vera ſunt, vt videntur eſſe, nihil obſtat, cur non per potentiam ſupernaturalem & gaudium ſummum, & ſumma triſtitia in eodem ſubiecto fuerint. Tum quia nec propriè cõtraria erant, cũ oppoſitio debeat fieri circa idem, vt D. Tho. ſæpe ſumit. Tum quia quod præter naturæ ordinem à Deo fit, id in naturę leges referre velle ſtultũ eſt. Miraculum fuit, quod idem homo eſſet & viator & comprehenſor: miraculũ, quod à gloria animæ nihil deriuaretur ad corpus: miraculum, q̃ à ſuperioris gaudio potentiæ nihil ſolatii in inferiores redundaret: miraculum, q̃ inferioribus perturbatis nec ſuperiores turbarentur, nec à ſua perpetua operatione ceſſarent, nec remitterent opus, nec quietem & delectationem vel ex minima parte reſoluerent. Inter hæc miracula propter myſterium noſtræ redẽptionis explendũ, quanquã voluntas Deo viſo fruebatur, ſuſcepit tamen ſponte triſtitiam quantam maximam capere potuit: potuit autẽ capere tantã, quanta maxima eſſe in rerũ natura poterat. Vt dolor pro peccatis nõ minor eſſe q̃ charitas & ſcientiæ ipſe quoq; ſupereminereret.

Pſal. 87.

Oppoſitio debet fieri circa idem.

Ephe. 3.

Sed & olim iuuenis, vt hinc iam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus: quod ſicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quaſi premebat, ne in corpus efflueret: ſic ſaltem in cruce retinuit gaudium, quod ſuapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium, fateor, ex Deo viſo in voluntate neceſſario naſci non ſecus atq; ex ſole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquãdo ſol radios ſuos, & ne calefaceret, compreſſus eſt etiam ignis: quare nihil mirũ videri cuipiam debet, ſi in hominum redemptione per hominis vnius dolores explenda voluptas omnis reprimeretur, quam aliàs ex viſione Dei proficiſci naturæ ratio demonſtrat. Nec obſtat, quòd beatitudinem Benedictus huius nominis duodecimus definiuit in viſione & fruitione

fruitione cõsistere. Christus autẽ beatus fuit in via. Qm illud pontifex tradit de beatitudine consummata: Christus autem licet habuerit essentiam beatitudinis nõ tamen accidentia, quę inde per se etiam cõsequuntur. Decuit.n. eum per passionem consummari. Quanquã & fruitio sine gaudio intelligi potest: fruitur enim arboris suæ fructibus, tũc etiam homo, cùm per morbum voluptatem nullã capit ex eis. Ita Christus non solũ videbat sed etiã fruebatur, quamuis derelictus à Deo omniq; penitus solatio destitutus non gaudebat. Quamobrẽ, vt cæteri martyres gaudiũ sibi futurũ ante oculos posuit, vt crucem sustineret confusione contempta ad Hebræos. 12. ca. Vbi miris omnino modis & charitatem suam in nos commẽdauit & exemplum. Certè siue primo siue secundo seu tertio mõ quæstionẽ soluas miraculum facis: sed est hoc postremũ eo plausibilius, quo maiores ĩ nobis igniculos excitat tũ pœnitentię tũ amoris tũ gratitudinis. Sed sit iã huius quęstionis finis. Perspicuũ est. n. in re sterili & ieiuna nõ paruã & exiguã copiã è locis Theologię suppeditatã. Restat tertiũ q̃stionis genus ptractandũ eius, q̃ à fide & natura pẽdet: de qua re capite sequẽti differemus.

Vt quid derelinquisti me.

Caput quintumdecimum, in quo ea quæstio vocatur in dubium, quæ cum naturalis sit, tum etiam ad fidem pertinet.

QVoniam de eo genere argumẽtorum dictũ est, quæ & ad fidei principia explicanda spectant & ad conclusiones Theologiæ confirmandas: deinceps de iis, quæ ad rerum etiam naturalium probationem attinẽt, disputandum est. Sunt autem naturales quæstiones in duplici differentia. Quædam enim solis naturæ argumentis probari possunt: aliæ fidei etiã auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione, quidem nullum inter hæc duo genera discrimen est. Vtriusque enim quæstionis argumenta ex eiusdem omnino locis pẽtenda sunt, hoc est, ex humanis disciplinis. Quę argumenta omnia tribus vltimis locis continentur. In hoc differũt, quòd quęstiones posteriores, quoniam fidei sunt latiùs patent atque ex omni loco

com-

comprobari possunt. In hoc genere illa est, quam hoc capite versare cupio.

An animus hominis immortalis sit, quēadmodū Pythagoræ, Socrati, Platoni, Theophrasto, Themistio, Senecæ, Ciceroni, melioribusq; philosophis visum est, an potius mortalis, quod Lucretio, Galeno, Plinio, Alexandro video placuisse. Nec me vero reprehensores vituperare debent: quod rē aggrediar quæ diligentissimè est a plurimis disceptata. In quibus D. Th. esse constat, cuius tanta est in vtramq; partem argumentorū copia, ut nihil addi posse videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla ferè protulit, naturæ verò rationes Enricus atq; Scotus probabiliter suadere, aiūt, non necessario demōstrare: nihil, vt mihi videtur quidem, temerè facturus sum: si de ea ipsa quęstione disputo, quā tam multa & præclara ingenia versarunt. Non. n. rem actā agā: sed, nisi me fallit animus, planè vtilem, ne dicā necessariam præsertim cū Caietanus etiā noster sui ualde dissimilis scripserat, se credere quidē animā rationalē incorruptibilē esse at nescire tamen. Qua in re cū Enrico. Et Scoto ex parte consentit: quos idē miris olim modis exploserat. Ex parte, inquā, quoniam non alios quidem, sed se scire inficiatus est.

In ca. 9. epist. ad Rom. Cōtra scripserat, & in primā par. et in 3. lib. de anima.

Vt ergo hæc cōtrouersia, quàm fieri poterit, accuratissimè constituatur: principio argumentabimur, hanc quęstionem nullo modo ad fidem attinere: deinde, non posse naturæ ratione demonstrari.

Docet porrò Augustinus, idq; non semel sed sæpius, non esse fidei quęstionem, an animæ rationales ex traduce sint: an potius ex nihilo in singulis creentur singulæ. At si anima hominis ex traduce vi seminis ppagaretur, sine dubio esset vt generabilis ita etiam corruptibilis.

1. argum. De bapt. par. li. 3. ca. 10. & 1. retra. c. 1. & 10. super gene. c. 1. 3. & 4.

* Dein Sadducęi existimabant animum hominis esse mortalē: nec tamen habebantur hæretici, quin vt religiosos eos colebat fidelis populus.

* Præterea quatuor sunt scripturæ testimonia, quibus vel maximè animorū immortalitas doceri potest. Vnū illud est, Donec reuertatur puluis in terrā, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Alterum, Deus

** 2. arg. * 3. arg. Eccl. 12. Sap. 2.*

creauit

creauit hominẽ inexterminabilẽ, & ad imaginem ſimili
Matt. 10 tudinis ſuæ fecit illum. Tertiũ, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animã autem nõ poſſunt occidere. Quar-
Matt. 22 tum, quo dominus in euangelio vtitur, Ego ſum Deus Abrahã, Iſaac, & Iacob. Non eſt Deus mortuorum ſed vi
q. 33. in nume. uentiũ. Etenim quod Auguſtinus affirmat ex lege Moyſis eſſe cæteris euidentius, id ne probabile quidẽ mihi videri ſolet, vt animas ab interitu vendicemus. Ex quatuor
Lib. 10. ſuper gene. ca. 9. aũt illis, quæ paſſim à Theologis referuntur, primũ eludi poteſt, q̃ Auguſtinus docet, infirmũ eſſe aduerſum eos, qui credunt animas per propaginẽ generari. Infirmum ergo etiã eſt cõtra eos, qui dixerint eas cũ corporibus interire. Ac ſicut ſcriptum eſt (ait) donec ſpiritus redeat ad
Pſal. 77 eum, qui dedit illũ: ſic etiã legimus, Spiritus vadens & nõ rediens. Secundũ item refellet fortaſſe quiſpiam dicens, non ibi de anima ſermonem eſſe, ſed de homine, quem
Sap. 2. Deus per gratiã fecit à principio immortalẽ. Vnde ſtatim ſubijcitur, Inuidia autẽ diaboli mors introiuit in or-
Eccl. 21. bẽ terrarum. Tertium autẽ dẽ morte ſpirituali animę, hoc eſt, de æterna interpretari licet, de qua illud habes, Dentes leonis dentes eius interficientes animas homi-
Matt. 10 num. Quæ res ſuadetur, quiã protinus additur, Eũ timete,
Lu. 12. qui poſtquã occiderit, habet poteſtatẽ mittendi in gehennam. Quare D. Thom. nec in. 1. part. nec in ſum. contra gen. nec in. q. de anima, hoc teſtimonium voluit vſurpare. Nã quartum de reſurrectione agit, non de immortalitate. Sic. n. dominus ait, De reſurrectione aũt mortuo-
Matt. 22 rum non legiſtis, &cæ. Nihil verò prohibet, vt anima cũ corpore ſimul intereat, & poſtea cũ corpore ſimul exſurgat. Nõ ergo fidei decretum eſt, animas eſſe immortales.

4. Argu. De bono mort. c. 9 2 ſoli. & lib. de immor. ani. 5. argu. Quòd verò naturali argumentatione animę immortalitas nequeat oſtendi, illa prima coniectura eſt, quòd cũ Ambroſius & Auguſtinus, vt id probarẽt omneis neruos intenderint, nihil omnino confecere. Non autem præcellimus Ambroſium, & Auguſtinum.

Adhæc cũ Scotus, Iandunus, Caietanus Diui Thomæ rationes expẽderint, viri ſcilicet magno ĩgenio magnaq; Philoſophiæ eruditione præditi, at pronunciarunt tan-

dem,

dem,rem non esse demonstratam,sed creditã. Nõ est autem verosimile,rationes eas,si euidentes essent ac lucidę, nullũ euidentiæ lumẽ acribus, acutisq; oculis allaturas. *Præterea Aristoteles non idem semper in hac re,sed tũ hoc, tũ illud scripsit:non est ergo probabile,eum in tanta varietate & inconstantia, certã exploratamq; animæ immortalitatẽ habuisse. Nã quod pro animę rationalis incorruptione aliquando senserit,vt cætera loca omittã, quę & D.To.2.aduer.gen.c.79.& Ferrarien.in commentarijs afferunt,is locus planus & expeditus est,qui.2. lib. de gen.anima.c.3.habetur: vbi apertè docet Arist.mentẽ hominis nõ in seminis virtute esse,vt reliquas animas, sed extrinsecus aduenire.Quod si nõ educitur de potẽtia materiæ nec à generante homine vi seminis editur:certè subsistens est nec à materia dependet.Quòd verò de hac sententia interdum etiã desciuerit,Caietanus multifariã suadet:& mihi his argumentis fit verosimile. Primò, ꝙ non potest effugere si sua principia Aristoteles retinet,animarum infinitatẽ,nisi incidat in errorem Auerrois,vel in Phythagoræ deliramẽtũ.Secundò quia. 1.cœli asserit, quicquid incorruptibile sit, id perpetuũ ẽt fuisse. Tertio quia in eth. lib.1. Solonem reprehendit, qui asseruerit, post mortem veram supereſſe hominis beatitudinẽ. Vnde & deplorat breuem hominis felicitatem,& opes ac diuitias tanquã felicitatis adiumenta requirit. Nec de hominis animo post mortẽ verbum vllum in illo reperies. Non est autẽ credibile eum si existimaret animã esse immortalem,nec de mõ, quo intelligeret separata, nec de eius felicitate quicquã, vel breuiter perstricturũ. Quartò ex proœmio libri de anima,vbi illud fundamẽtũ iecit si intelligere est fantasia aut nõ sine fantasia, non contingit animã separari:in tertio aũt libro posuit antecedens, ꝙ intelligere non est sine fantasia: vnde & consequens & cę.Quintò quia non Gregorius Nissenus modo,quem D.Tho.refert,verùm etiam Iustinus martyr in lib.admonitorio gentium,& Theodoritus libro quinto de curati. græ. affecti. consentiunt, Aristotelem animorum immortalitatem negauisse.Quis autẽ credat,tantos talesq;

*Sco.4. d. 43.q.2. Iand.3. de ani.q. 5.&.29. Caieta. in epistola ad Roma.c.9. *6.argu. Mens hominis nõ in seminis virtute consistit, sed extrinsecus aduenit.*

In 3.li.de anima. Nota has rationes philosophicas.

Iustinus Theodoritus.

Digitized by Google

viros falsum testimonium dixisse? Nisi etiam Alexander Aphrodisæus insignis præter cæteros Peripateticus falso etiam magistro suo hanc sententiam impo suit.

7. argu. Præterea animorum immortalitas cum Dei erga homines prouidentia adeò cõiuncta & colligata est, vt qui illam negarit, is hanc quoq; inficiaturus sit: qui verò hãc concesserit, eum necesse sit illam admittere. quẽ admodũ supra diximus. At Dei erga res humanas prouidẽtia nõ potest esse per rationes humanas manifesta, sed solũ ex Psal. 72. diuinis oraculis exploratè percipitur. In quod Propheta testatur inquiens: Existimabam vt cognoscerẽ: hoc labor Psal. 93. est ante me, donec intrem in sanctuariũ Dei, & intelligã in nouissimus eorũ. Et iterum, Dominus scit cogitationes hominum, quoniã vanę sunt. Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.

8. argu. Præterea ad indagandam animi immortalitatẽ illa rectissima via, est quã Aristoteles est ingressus: nẽpe animi operatio propria. Sicut.n. res se habet ad operationẽ, ita se habet ad esse. Experimento autẽ quotidiano ille probauit, animã nostrã nihil sine fantasmate intelligere. Pẽdere itaq; a corpore non solum vt species intelligibiliũ accipiat, sed vt eis etiã vtatur, resq; ipsas intelligat. Respondent, pẽdere animi propriã actionẽ a corpore nõ tã quam a subiecto sed tanquã ab obiecto. Verũ hæc respõsio refellitur. Quia si, quantũ rationis lumen & sensuũ indagatio docet, nulla nostra intellectio sine corpore est: nihil refert hoc, an illo modo sit, cũ vtrinq; ꝓbabilissimè colligatur, animã si extra corpus esset, in modũ gliriũ torpentẽ omni opere vacaturã. Experimur siquidẽ species intelligibiles & in fieri & in operari à fantasmate dependere. Hinc.n. Aristoteles vacillauit, nec quicquã effecit si effecit tamen, nisi animas cum corporibus interire: ne vanę scilicet & ociosæ extra corpora remanerent.

9. argu. Confirmat autẽ hoc vel maximè, quod si animus per se subsisteret atq; adeò immortalis esset, non indigeret corpore, quemadmodum alię formæ, propter esse sed solum propter operationem. Necesse quippe est, eũ species intelligibiles a corporibus ꝓ corporis sensu emẽdicare.

Alio-

Alioqui intellectus per se in natura subsistens, ideoque à corporis grauitate & materiæ imperfectione liber nullo se modo corpori colligaret, si ex se haberet species ingenitas, quibus sine corporis adiumento intelligeret. Videmus autem, species à corpore acceptas à corpore etiam in operando pendere. Ideo enim necesse est, intelligentem phantasmata speculari. Non ergo per illas anima à corpore separata intelliget. Alias verò species non habet superinditas. Quare seiuncta à corpore, somno, ocioque torpebit, quod est absurdum.

Sexta insuper synodus actio. 11. tradit, animam hominis non esse immortalem per naturam, sed per gratiã illam à morte coercentem. Et rursum, non (inquit) naturã propriè immortalem habent animę, sed gratia id sortitæ sunt. Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatem monstrare potest, vtpote cum sit suapte natura mortalis. *10. argu.*

Adde vnum & viginti argumenta, quibus S. Tho. probabiliter egit, vt anima corruptibilis videretur. Quæ si ego hic repetam molestus ero. Nam his alia adijcere, nõ video qui possem, nisi Ianduno alijsque huius farinę auctoribus velim esse simillimus, qui vt argumenta afferant, quibus animi mortalitas probari posse videatur, ea ponunt, quibus suadeant eum non esse formam actumq; corporis essentialiter. Quæ argumenta quidem Caietanus in 3. lib. de anima retulit, fecissetque fortasse multò prudentiùs, si contempsisset. *11. argu. 9. de anima ar. 14*

Adde etiam, q Scotus argumentis, quæ probant animam esse immortalem, argutè respondet. Si ergo rõnes inuentæ à prioribus non demonstrant, alias verò excogitare nouas nõ opis est nostræ, fateamur, animã immortaliter viuere, nullo certo naturæ argumẽto patescere. Hæc afferre breuissimè potui, quibus illi vterentur, qui animorum immortalitatem infirmare pergerent. Quam tñ & fides catholica firmissimè docet, & certa naturæ ratio. Id quod conclusiones, rationesque sequentes patefacient. *12. argu. 4. d. 43. q. 2.*

Prima conclusio. Animũ hominis esse mortalem, fidei catholicę manifestè repugnat. Gene. 37. Descendam ad filium meum iugens in infernum. Iob. 21. Ducunt in bonis *Animũ hominis esse mortalẽ, fidei catholicæ repugnat.*

bonis dies ſuos & in puncto ad inferna deſcendunt. Sa-
pien. item cap. 2. 3. 4. & 5. apertiſſimè traditur, animas cũ
corporibus non interire. Eccleſ. 12. Et ſpiritus redeat ad
Deum qui dedit illum. 2. Machab. 12. Sancta ergo & ſalu
bris, &c. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidũt corpus,
animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete
eum, qui poteſt & animã & corpus perdere in gehennã.
Ioan. 12. Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitã
æternã cuſtodit eam. Philip. 1. Mihi viuere Chriſtus eſt, &
mori luctum. Coartor autem è duobus, deſiderium ha-
bens diſſolui & eſſe cum Chriſto. Primæ ad Cor. 15. pro
abſurdiſſimo Apoſtolus colligit, Ergo & qui dormierunt
in Chriſto, perierũt. Si in hac vita tm in Chriſto ſperãtes
ſumus miſerabiliores ſumus oĩbus hoĩbus. Et poſterius
referens illam inſipientium vocẽ, Manducemus & biba-
mus, cras. n. moriemur illicò ſubdit, Nolite seduci. Corrũ
punt, &c. 2. Corint. 5. Dũ ſumus in corpore, peregrinamur
à Dño, audemus autem & bonam voluntatem habemus
magis, peregrinari à corpore & preſentes eſſe ad Deum.
Et paulo antè: Scimus q̃ ſi terreſtris domus noſtra, &c.
Sed de ſcripturæ teſtimonijs, quę D. Tho. dixit eſſe infini
ta, satis multa excitauimus. Quãquã vereor, ne quis nos
iure ac merito reprehendat, qui in re nõ dubia vſi fueri-
mus teſtibus nõ neceſſarijs. Præſertim cum ij, qui animę
immortalitatem inficiantur, nec Chriſto nec euangelio
credunt, eccleſiæ verò sanctorumq́; fidẽ pro nihilo putẽt.
Ita ſuperuacaneum videtur eſſe, ex ijs locis, qui auctori
tatem fidei cõtinent, argumenta depromere. Nec conclu-
ſio hæc propriè Theologica eſt, vt ſit argumẽtationibus
Theologiæ cõfirmanda. Quin Theologia, qua rõne effe-
ctrix eſt & agendi muneri incumbit, illa duo hẽt prima-
ria fundamenta. Deum eſſe hoĩs & principium & finem,
atq; adeò procuratorẽ, eſſeq́; item animorum perpetuã
vitã, in qua remunerator Deus ſit inquirentium ſe. Quæ
niſi fidelis penitus habeat infixa & in aĩo quaſi inſculp-
ta, nõ dico media, & finem cõſequi felicitatis ſuæ, ſed ne
ad Deum quidẽ accedere poteſt, vt ab eo media finemq́;
requirat. Cùm igitur prima cuiuſque diſciplinæ princi-
pia tan-

Iuſtinus in colloquio cum Triphone illud affert quòd Phytoniſſa ſpiritũ Samuelis euocauit, In quæſt. verò gentiũ. q. 75. citat illud: Infertus ſubtus te conturbatus eſt in occurſum aduentus tui. Quod de Nabuchodonoſor dictũ eſſe ambiguũ non eſt. Et q. 76. illud, Hodie mecũ eris in paradiſo.

Heb. 11.

pia tanquam notiſſimæ anticipationes ſupponantur,nihil opus erat vel ea teſtimonia referre,quæ ex ſacris literis commemorauimus. Niſi quod ſunt quidam adeò curioſi,qui etiam optarint, Paulum de animorum incorruptione manifeſtius loqui. Quod perinde eſt,ac ſiquis Philoſophus adeò eſſet inſigniter ſtultus,vt in philoſophorũ libris,præſertimq; Ariſtotelis , cuperet principium illud ſæpe & clarè reſumi,Quodlibet eſt,vel non eſt. Verùm de hac prima propoſitione , quoniam eſt ante oculos poſita,diximus ſatis. Secunda propoſitio, Animus naturaliter eſt immortalis,& non ex dono gratuito. Fuere porrò quidam Arabes,qui dicerent,animum natura eſſe mortalem:sed in nouiſſimo cum corpore immortaliter ſuſcitandum. Simili autem errore ductus poſſet quiſpiam dicere, animum cum corpore ſtatim quidem interiturum, ſi naturæ ſuæ relinqueretur, ſed vi diuinæ potentiæ fieri, vt vel ad præmia,vel ad pœnas conſeruetur æternus.

Animus immortalis eſt naturaliter & nõ ex dono gratuito.

Hoc qui aſſereret,is ſcripturas facilè in ſenſum ſuũ detorqueret. Non enim affirmant illę,animum eſſe natura ſua immortalem,ſed ſolum eum aiunt manere poſt mortem. Sicut corpus poſt reſurrectionem fides aſtruit perpetuam vitam habiturum,non tamen id in natura corporis,ſed in diuina potentia erit . Quam ſententiam ſextæ ſynodi verba retro citata ſonare videntur. Atq; Auguſt. 10.ſuper. Gen. ad lit. c.23.in illam magis opinionem inclinat,quæ docet animas à parentibus generari. Quæ ſi vera ſententia eſt,nõ eſt animus ſua natura immortalis. Id quod ſolebam equidem,non tanquam hæreticum,ſed tanquam erroneum condemnare, ſemper quippe malui citra lineã conſiſtere quã tranſire, ſtultęq; ignorantię potiùs argui,quàm inſolẽtiæ temerariæ. At ſi rẽ diligentius animaduertas,non dubites, huic errori hæreſeos notam inurendam , quando ad ſedem Apoſtolicam referatur .

Aug.

Auguſtinus.13.de Trin.c.9. Sapiẽ.9.

Primùm,quia manifeſtũ eſt,quoſdam Philoſophos naturæ ratione duce, animorũ immortalitatẽ & veſtigaſſe & inueniſſe. Non eſt ergo ſupernaturalis animorum perpetua vita , aut dono eis gratuito conceſſa . Quis enim hominum ſcire poterit conſilium Dei? aut quis poterit

cogitare quid uelit Deus? niſi ille dederit ſapientiam & miſerit Spiritum ſanctum ſuum de altiſſimis.

Cõc. lat. Deinde in Concilio Lateranen. ſub Leone 10. ſeſſione 8. definitur, hæreticũ eſſe dicere, q̃ ex principijs Philoſophiæ ſequitur, animam eſſe mortalem. Et tamen ſi naturaliter eſſet anima corruptibilis: huius corruptionis eſſet cauſa aliqua naturalis. Item cum nonnulli, inquit, auſi ſint dicere de natura animæ rationalis quòd mortalis ſit, & aliqui temerè philoſophantes ſecundum Philoſophiam ſaltem verum eſſe aſſeuerent, damnamus omnes aſſerentes animam rationalem mortalem eſſe. Cùm illa,

Anima p ſe, & eſſentialiter eſt forma corporis humani & immortalis

non ſolum per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma ſit, verum etiam immortalis. Hactenus concilium.

Præterea non Theologi modò, verũ fideles ẽt vniuerſi animarum immortalitatẽ, ita à maioribus accepimus, vt non per miraculũ eas incorruptibiles, ſed per naturã eſſe credamus. Hic autẽ eccleſię cõſenſus certiſſimo nobis argumẽto eſſe debet catholici dogmatis. Quod autem idẽ in hac re Theologi ac fideles ſentiant omnes vel ex eo liquet, q̃ aſſerentem quemcunque, animos eſſe mortales, ſtatim exhorrent. Eadem quippe fide inſcriptum in mẽte habent, angelos & hominum animas natura ſua vt intellectuales, ita quoq; immortales eſſe. Adde q̃ poſt Auguſtini ſeculũ nemo fidelium in dubium vertit, quin aĩæ rationales creentur ex nihilo, & ſingulę ſingulis corporibus infundantur, vt Cõcilij Lateranen. verbo vtar. Quòd ſi non generantur vi naturę aĩæ rationales, nec de potẽtia materię educũtur, ſed foris veniũt: nimirũ ex le ſubſiſtunt, quare nõ cũ corpore intereunt. Illud verò teſtimoniũ, ſpiritus redeat ad Deũ, qui dedit illũ, nc Auguſtinus

Eccle. 12

quidem ipſe expedit. Si. n. foris venit ſpiritus hoĩs, conſequens ſit vt, nulla vi agẽtis naturalis propagetur. Quocirca ſi ingenitus natura eſt, natura quoq; eſt incorruptos. Nec. n. naturales cauſæ corrumpunt aliquid, niſi quod eędem poſſunt gignere. Nã quod interpretatur Auguſtinus, Deum primo homini ſpiritum dediſſe, cum inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, in illo verò qui cęterorum hominum caput erat, cæteris dediſſe ſpiritũ, hoc,

Naturales cauſſæ con corrũpunt aliquid niſi idem poſſint gignere.

pace

pace tanti viri dictum sit, nulla ex parte argumenti vires infringit. Cùm.n.Moyses in principio Geneseos rerum naturalium propriam vim & naturã exprimat, quod in primo homine significatum est, id de reliquis etiã intelligitur. Scriptura pòrrò, vt ostenderet viuentia reliqua viribus naturæ edi posse, ait, Germinet terra herbam virentem, &c. Et rursum, Producant aquæ reptibile animæ viuentis, &c. Et iterũ, Producat terra iumeta & reptilia, &c. Nemini quippe ambiguum esse potest, prima cetorum, iumentorum, serpentium, leonũ, indiuidua, à Deo sine media causa adiuuante condita creataq; fuisse. Ob id nam que adiectum est, Creauitq; Deus cete grandia & omnẽ animam viuentem atq; motabilem, quam produxerant aquæ in species suas. Itẽ, Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, &c. At significare scriptura voluit, si tunc à Deo hmõi animantia esse edita, vt in vi tamen elemẽtorum & corporum, quæ ex elementis conflarentur, illorum generationem sitam esse censeremus. Sed.n.cum ad hominem ventum est, ne huius similis conditio crederetur, de corpore ait, Fecit Deus hominem ex limo terræ: de animo autem, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Quod differentis conditionis varium discrimen à Moyse adeò accuratè obseruatum manifestè indicat, cæterorum viuentium animas in potentia materiæ esse, hominis spiritum, quo factus est in animam viuentem, non esse, sed à Deo creari & infundi, qui solus eius & spirator & creator est. Præterquã q; qui dicit. Redeat ad Deum, qui dedit illum, is non obscurè docet, spiritũ non perire, sed manere. Explicat.n.id, quod paulò antè dixerat, Ibit homo in domum æternitatis suæ. Alioqui, quomodo ad Deum vadit, si dissoluitur tanquam mollis aer, & sicut vmbra ac fumus euanescit? Quemadmodũ autẽ corporis naturã exprimit, cùm ait, Reuertatur puluis in terrã suã, vnde erat, sic naturam spiritus manifestat inquiens, Et spiritus redeat ad Deũ, &c. Iam quod Augustinus affert, spiritus vadens & non rediens, à nobis est. Non.n.scriptura dicit, spiritus veniens, & non rediens, sed spiritus vadens, scilicet à corpore, & non rediens, &c.

Gen. 1.

Caietanus turpiter hic lapsus, est non intelligẽs scripturæ sensum.

Eccl. 12.

Psal. 77.

Sap.2. Præterea ſtulti illi,quorum error Sap.c.2. inducitur, animum exiſtimabant naturaliter eſſe mortalẽ.Nõ.n.de miraculo loquebatur,ſed de natura. At Sapiẽs nõ modo cum illis apertè pugnat,verũ ẽtvt inſipiẽtes & inſenſatos reprehẽdit.Animos ergo sentit uatura eſſe immortales.

Tertia propoſitio. Erroneum eſt ne dicã hæreticum, aſtruere, animę immortalitatẽ naturali rõne demonſtrari non poſſe.Si.n.naturã habet incorruptibilẽ, huius rei vel à priori,vel à poſteriori rõ aliqua demõſtratiua erit. Nulla ſiquidẽ propoſitio ex natura rei & cõnexione terminorum per ſe ac neceſſaria eſt,quin vel ex effectu, vel ex proprietate,vel ex definitione,vel ex cauſa ſubiecti oſtendi neceſſariò queat.Sed ais: Quadratura circuli demõſtrabilis eſt quidẽ,ſed demõſtratio adhuc inuenta nõ apparet.Sic ergo Scotus Iãdunusq; sentient, aĩæ quidẽ immortalitatem oſtendi poſſe, at non eſſe oſtenſam tñ.

Qui dixit rationes non eſſe, nec demõſtratiuas nec neceſſarias,is videtur hãc concluſionem reprobare.

Quarta propoſitio.Periculoſum ac temerariũ eſt, ne quid amplius addam,affirmare, q̃ nullum argumentum hactenus inuentum verè demõſtrat animæ immortalitatem.Quia argumentum,qđ ſumitur ex operatione propria,vel etiã ex potentia,quæ ſubſtantiam rei neceſſariè naturaliterq; conſequitur,verè oſtendit,qualis ne ſit eius rei natura atque ſubſtantia.Theologi verò tum ex propria operatione, tum ex propria potentia, intellectione ſ.& intellectu,animi incorruptionem argumentãtur.Syllogiſmi igitur illi veræ sunt demonſtrationes. Dicet fortaſſe quiſpiam,non nego demonſtrationes eſſe, ſed nobis demonſtrationes eſſe nego. Quibus argumenta illa certa & clara non sunt,quamuis idonea ex ſe ſint,vt certitudinem atque euidentiam pariant. O inſolentem temeritatem,cæteros ex tuo ingenio metiri, exq; tuis aliorum oculos æſtimare. Aſſerere, mel quidem ex natura ſua dulce eſſe,ſed dulce tñ fuiſſe nemini,quia tibi nõ fuerit,nullũ videre id poſſe, qđ tu non videas,omnibus obſcurum eſſe,quod tibi nõ pateat.Ait D.Thomas, Ex præ

2.con.gẽ. c.79. miſſis manifeſtè oſtendi poſſe, animã humanã non corrumpi cum corpore:concludit verò hæc verba, Patet igitur,quod intellectus humanus eſt incorruptibilis,ergo & anima

anima humana,quę eſt intellectiua subſtãtia.Item, Neceſſe eſt dicere,animam intellectualem eſſe incorporeã, subſiſtentem,incorruptibilem:Scotus contra, non ſunt, (inquit) rationes parentes & neceſſariæ Affirmat Chryſoſtomus, qui philoſophi de animæ immortalitate dubitent,eos addubitare,an in meridie ſit dies: & credemus nos,viros & ſanctiſſimos & modeſtiſſimos euidentiam, quam non habebant,fuiſſe mentitos?* Atq; Auguſtinus aſſeuerat,philoſophos quoſ dam naturali ratione animę immortalitatem inueniſſe: quanquam pauci(ait) idq; ægrè inuenerunt. Præterea Deus non deficit in neceſſarijs,ad vitã iuxta naturę rationem bene, & conſtanter inſtituendã.At vix homo põt vitã rectè & iuſtè inſtituere,niſi & Deũ eſſe sentiat,& animos eſſe immortales:vix, inquam,aut certè nullo modo.Qui,n.vel ſine Deo fuere vel animũ putarunt cum corpore interire,eos ferè perditiſſimis moribus fuiſſe memoriæ proditum eſt.Quã omnino rem Sapiens sapienter expreſsit.Nam ſimulatq; impij illam opinionem induerunt,animos mori:conſequẽter de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt mortem mali timentes,semetipſos tradiderunt impudicitię,in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Poſt hæc(inquiunt)erimus tanquam ſi non fuerimus.Venite ergo & fruamur bonis,quæ sunt,& cæter. Et Auguſtinus confeſſ.lib.6.c,poſtrem.niſi credidiſſem ait,reſtare poſt mortem animæ vitam & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit, Epicurus palmã in animo meo accepiſſet. De atheis autem cũ propheta illud poſuiſſet, Non eſt Deus:ſtatim subiunxit,Corrupti & abominabiles facti sunt,&c.Sic Iuſtinus in dialogo cũ Thryphone eorũ,inquit,snia, qui Deũ me atq; te curare negant,quò spectet,non eſt difficile cognoſcere.Impunitas.n.& licẽtia faciendi & dicendi,quæ velint oĩa, eos conſequitur, qui nec ſupplicia metuant, nec beneficium vllum à Deo

ſ.p.q.75 ar.2.et 6

Hom. 4. de proui.

* 13.de trin.c.9.Mirũ eſt,Scotũ hũc Augustinum naturali ratione animę immortalitatem inueniſſe: quanquam pauci(ait) idq; ægrè inuenerunt. Præterea Deus non deficit in neceſſarijs,ad vitã iuxta naturę rationem bene, & conſtanter inſtituendã.At vix homo põt vitã rectè & iuſtè inſtituere,niſi & Deũ eſſe sentiat,& animos eſſe immortales:vix, inquam,aut certè nullo modo.Qui,n.vel ſine Deo fuere vel animũ putarunt cum corpore interire,eos ferè perditiſſimis moribus fuiſſe memoriæ proditum eſt.Quã omnino rem Sapiens sapienter expreſsit.Nam ſimulatq; impij illam opinionem induerunt,animos mori:conſequẽter de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt mortem mali timentes,semetipſos tradiderunt impudicitię,in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Poſt hæc(inquiunt)erimus tanquam ſi non fuerimus.Venite ergo & fruamur bonis,quæ sunt,& cæter. Et Auguſtinus confeſſ.lib.6.c,poſtrem.niſi credidiſſem ait,reſtare poſt mortem animæ vitam & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit, Epicurus palmã in animo meo accepiſſet. De atheis autem cũ propheta illud poſuiſſet, Non eſt Deus:ſtatim subiunxit,Corrupti & abominabiles facti sunt,&c.Sic Iuſtinus in dialogo cũ Thryphone eorũ,inquit,snia, qui Deũ me atq; te curare negant,quò spectet,non eſt difficile cognoſcere.Impunitas.n.& licẽtia faciendi & dicendi,quæ velint oĩa, eos conſequitur, qui nec ſupplicia metuant, nec beneficium vllum à Deo

*Hũc Augustinũ maret.Reſurrectionẽ Auguſtinus ait non rõne,ſed auctaritate teneri: at de immortalitate animæ cõtra dicit. Nã & li.de ci. Dei.1.c.22.ſcribit,Platonẽ quæ mente immortalitate animæ vidit, ne quis ſibi mortem cõſciſceret,prohibendum iudicaſſe.

Sap.2. Pſal.93. Iob.35.

Aug.

Pſal.13.

ſpectent. Diuinæ itaq; procurationis fuit, vt in morum & vitę neceſſaria regula duces naturæ ac magiſtos, non coniecturis & opinionibus imbueret, quæ huc atq; illuc facile traherentur, ſed certa conſtantiq; ratione. Sic.n. ſcriptum eſt, Qui docet hominem ſcientiam. Et iterum, qui docet nos ſuper iumenta terrę, & ſuper volucres cœli erudit nos. Quod ſi animantibus cæteris dati à natura ſunt quidam inſtinctus & quaſi anticipatę cognitiones, non vagæ & inſtabiles, ſed fixa firmæque, vt ad bonũ naturæ cõgruens recta ferantur, retrahantur à noxio: cur in eorum ſaltem mentibus, quos naturæ auctor ad aliorum inſtitutionem comparauit, inditas eſſe certas & conſtantes prænotiones inficiemur, ſine quibus ad veritatẽ boni tatis non ſatis inſtructi informatique fuiſſent? Nec enim melior eſt belluarum conditio quàm noſtra. Nihil verò piget, eadem ſæpe verba reſumere. Hinc barbaræ etiam nationes pœnas improbos luere cum ſapientibus cõſenſerunt, atq; adeò animos eſſe immortales. Deus enim ſemper ea, quæ cuique naturæ neceſſaria ſunt prouidentiſſimè curat. Quis autem communes animi corruptiones incertas eſſe aſſeueret? Sed ais tandem. Quę nam iſtæ rationes ſunt neceſſariæ & euidentes, quæ Scoto & Caietano probabiles, & obſcurę viſę ſunt? Dicã, ſi illud prius cõmemorauero qđ ab Ariſtotele prudentiſſimè dictũ eſt, ſtultum eſſe æqualem in omnibus, certitudinẽ & euidentiã exigere. In naturalibus quippe diſciplinis minor eſt q̃ in mathematicis: in moralibus minor eſt etiam quã in naturalibus. At in diſpari certitudine tam ſtultus nemo eſt, quin ſcientię illis nomẽ impertiat. Syllogiſmi ergo illi & faciunt ſcire, & verè demonſtrationes ſunt, quibus & de natura & de moribus philoſophamur: quamuis in eis rationibus nõ adeò magna aut neceſſitas aut euidentia inſit. Prima igitur ratio demonſtratiua, auctore Chryſoſtomo, eſt hæc. Qui animum eſſe mortalem ait, is neget neceſſe eſt Deum humanarum rerũ eſſe & procuratorẽ & iudicem. Si enim iuſti migrant affecti iniurijs, improbi rerum omnium abundãtia potiti, nec poſt mortẽ aut merces aut ſupplicium eſt, nulla certè eſt in cœlo pietas,

Pſal. 93.
Iob. 35.
Vide lib. 10. ca. 4.
1. Ethni.
Homil. 4 de prouidentia vel fato.

tas,quæ talia curet: nulla iuſtitia,quæ vel malos puniat vel tribuat præmia bonis. Et cætera,quæ capite huius libri quarto latius perſecutus ſum. Nota.

Reſpondet Scotus,argumentum hoc infirmius multò eſſe quàm reliqua. Non enim(ait)ratione naturæ notum eſt:eſſe vnum rectorem hominum ſecundum leges iuſtitiæ retribuentem & punientem. Quæ reſponſio bifariam confirmari poteſt. Prius quia Sapiens,cum hoc eodē argumento vſus eſſet,huius rei ignorationem inſcitiā eſſe dixit ſacramentorum Dei. Quod ſi inter myſteria Dei cenſet & Dei prouidentiā & animorum immortalitatē: non eſt cur nos inter perſpicua cenſeamus. Verba autem illius ſic habent,Et neſcierunt ſacramenta Dei,neq; mercedem ſperauerunt iuſtitię, nec iudicauerunt honorem animarum ſanctarum. Poſterius quia Iuſtinus Martyr,& philoſophus in libr. de Ariſtotelis reprehenſione docet, gentes non ſcientia, quę ad demonſtrandum valet, de Deo creataque natura diſputationes confeciſſe,ſed probabili ratione ſuam explicaſſe ſententiā. Et poſtea, Hæc (inquit)ſatis etiam declarant, verum eſſe quod à nobis degentium philoſophis dictum eſt, eos non ſcientia demonſtrādi de naturis diſſeruiſſe, ſed coniectura veriſimili; ratione ſuam expliuicaſſe ſententiā. Adde his, quòd Diuus Thomas,hoc argumentum vbiq; gentium prætermiſit,non prætermiſſurus,ſi certum & neceſſarium eſſet. Sap. 2.

Verum enimuerò nulla me huius generis argumenta mouere poſſunt,vt ab ea ſententia diſcedam,quā Chryſoſtomo video placuiſſe. Habuit quippe pro re perſpicua & conſtanti non alium negaturum, Deū eſſe hominū & gubernatorem & iudicem,niſi eum qui dixiſſet in corde ſuo:Non eſt Deus. Sed quia hęc res(ſupra,vt dixi) manifeſto argumēto nobis demonſtrata eſt, & accuratius eſt poſtea demonſtranda:ſatis nunc confectum eſſe arbitramur,ſi rationem illā,quę animæ immortalitatē doceat, eò tandem ducere probauerimus,vt non poſſit Dei erga homines prouidentia iuſtitiaque conſtare,niſi animæ incorruptio conſiſtat. Nam quòd Scotus aliter eludi hanc ratiocinationem putet,perridiculū eſt. Vt admittamus, c. 4. ad. 7.

(ait) Deũ pro meritis & præmia bonis & malis ſupplicia retribuere: non exigua tamen improborum vindicta eſt culpæ turpitudo ipſa, cruciatus animi conſcientiæque flagellum.

Abundè verò magna merces & præmium, fructus ipſe virtutis, quo mirificè delectantur probi. In quam ſententiam illud Auguſtini citat omnium ſermone contritum, Voluiſti domine & ita eſt, vt omnis inordinatus animus ſibi ipſi ſit pœna. Poterat & illud ex Apoſtolo afferre, Mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis re-
Roma. 1. cipientes. Quæ cum dicit, parum attentè conſiderat, in quos laqueos incurrat. Primum enim nodum illum explicet neceſſe eſt, ſi in hac vita tantum in Chriſto ſperan-
1. Cor. 15 tes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.

Deinde, Propheta non exiſtimauit quæſtionem hanc expediri poſſe, niſi ad fines bonorum & malorum referretur, hoc eſt, ad nouiſſima quæ probos improboſq; manerent. Ex p̃ſentibus aũt aut bonis, aut malis, illã nõ modò non ſolui, ſed etiã implicari. Mei (inquit) mõti ſunt pedes, q̃a zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorũ vidẽs, &c.
Pſal. 72. Exiſtimabam, vt cognoſcerem: hoc labor eſt ante me do nec inrelligam in nouiſſimis eorum. Quomodo facti sũt in deſolationem, &c. Nec aliter aut Hieremias aut Aba-
Hiere. 12 Abac. 1. cuc huic quæſtioni reſpondẽdũ putauerunt. Quorũ ego ſenſum libentius exponerẽ, niſi ad alia feſtinaret oratio.
2. 3. Præterea valde reſtrictum Deum facimus, qui ſuis id ſolũ in mercedis loco numeret: q̃ animo æquo imò verò etiã gaudenti ac libenti ſeruierunt. O præmiũ ſingulare, quod eripit ſpem futuri cuiusq; boni, quę ſola (vt ait Cicero) hominem in miſeriis cõſolatur. Quis enim dubitet, mortaliũ animos in arduis aduerſisq; rebus ſpe futurorũ erigi & ſubleuari, frangi autem & conſidere, ſi cum omnium rerum deſperatione confligant? Talem mihi remp. finge, vbi peſſimi ciues metum omnem pœnæ & futuræ vindicationis abiiciant, optimi verò de ſpe futuræ gratię ac beneficii depellantur, & cum nec probis lex adhibuerit calcaria nec improbis frænos, ciuitas non dico benè morata, ſed ne eſſe quidem poterit. Ita qui eam ſine

præmio

præmio pęnaq́; constituit, hunc tu ipse stultissimum iudicabis. Quale ergo est eius reip. Deo procurationē administrationemq́; tribuere, quam nemo vir sapiens sibi assignari pateretur? Demōstratum est igitur, animas esse immortales, tā euidenti & necessaria rōne, quæ rafelli nō valeat, nisi Deū facias aut improuidum esse & negligentē rerum hominis, aut eam stultè vrbem constituisse, in qua nullus supplicii timor sit, præmij expectatio nulla.

At sapiens ait, animorum incorruptionem ad Dei sacramenta pertinere. Primum id ego negare verè possum. Nec enim rem hanc ille in mysteria retulit, sed quòd via impiorum prosperetur, quòd vbiq́ue relinquant lætitiæ signa, quòd opprimant pauperem iustum, nec viduæ parcant, &c. & in his omnibus Deus non taceat modò, verū etiam probos duriter & acerbè, improbos contra blādè & molliter tractare videatur. Hæc scilicet Dei sacramenta sunt, quæ humana ratio cōprehendit, aut uix aut nullo certè modo. Deinde sunt naturales res quędā in oculis omnium clarè positæ: aliæ latent in occulto tenebris densissimis circunfusæ. Quæ naturę mysteria rectissimè dixeris. In his, fateor, animi immortalitas est, quę à paucis quidem, idq́; difficulter, sed inuestigari tamen atque inueniri potest. Iustini autem verba magna ex parte vera sunt, at vniuersas demōstrationes philosophis eripere, tum absurdum est, tum Paulo etiam contrarium, quēadmodum refutando septimo argumēto patefiet. Nā D. Tho. eiusmodi argumentationibus vti non solet, quāuis sint liquidæ & exploratæ. Cauet, n. ne argumentando de genere in genus trāseat, quod Aristoteles in demōstrandi arte docuit esse vitiosum. Constat verò in hac ratiocinatione à Dei prouidentia & iustitia ad animi incorruptionem transiliri, quę in eodem genere non existunt. Verum de prima demonstratione satis.

Secunda est huiusmodi, vt à proteruis refelli queat, à viris rectè institutis non queat. Eam verò in probatione quartæ propositionis postremam fecimus. Confirmat illam Cicero in hunc modum. Sicut satis probatur Deum esse, quia nulla natio tam fera est, quin Deum habēdum sciat. *Lib. de sen. et 1. tusc. 4.*

Digitized by Google

ſciat,ita apud omnes gentes cõmuni conſenſu firmatum eſt,animos defunctorum interitu eſſe liberos. Quam omnino rem funeris cæremoniis teſtatam eſſe voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirent,niſi animos ſacros eſſe ac diuinos in animum induxiſſent. Hinc verò(vt Cicero affirmat) & mercedem funeris ſepulturæque conſtitui, nefas eſſe putarunt,& brutis animantibus hmõi honores negauerunt. Quas duas rationes ſapiens, vt mihi videre videor,perſtrinxit. Vnam,cum ait: Nec mercedem ſperauerunt iuſtitię:alteram,cum ſubdit, Nec iudicauerunt honorem animarum ſanctarum. Sanè qui iudicat,vnum eſſe interitum hominum & iumentorũ,is cum animum ſuum ſumma ignominia & dedecore afficiat, non hominũ ritu ac religione,ſed ſepultura aſini ſepeliẽdus erat:vt dignum haberet ſua opinione & ſententia funus. Sed de ſecunda ratione hactenus. Tertiã ſignificat magis ſcriptura quã explicat,cum eueſtigio ſubiicit,Qm̃ Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuę fecit illum. Hominem quippe ad imaginem Dei eſſe factum, eò q; natura intellectualis eſt,verti in dubium non poteſt. Ex ea ergo parte homini incorruptio conuenit,qua intellectum habet. Animum igitur,vnde homo intelligit & ſimilis Deo eſt,inexterminabilem eſſe oportet. Quæ ratio, quoniam ex hominis natura & forma propria ducitur,atq; adeò non ex alienis & extraneis,ſed ex propriis aptiſq; principiis,diligentius nobis & illuſtranda & exponenda eſt. Id quod D. Tho. diuinè fecit:intelligebat.n.hanc eſſe certam expeditamque viam,qua ad animi immortalitatem veniretur.

Sap. 2.

Eccle. 3.

Primum igitur fundamentum huius demonſtrationis eſt,formam omnem intellectualem eſſe ſubſiſtentẽ, hoc eſt,eſſe eius non à materia pendere. Hanc propoſitionẽ oſtendit D. Tho.2.con.gen.ca.51. Quia intellectus non eget corpore ſuſtinente: cum intellectio nec recipiatur in corpore, nec per corpus fiat. At dicis, Non eget corpore quidem tanquam ſubiecto, ſed eget tanquam obiecto. Verũ hoc duobus modis manifeſtè refellitur. Primũ enim Animal non eſſet per ſe ſubſiſtens,quia indiget ad propriam

D. Tho.

propriã operationẽ externis obiectis. Deinde id,qđ per accidens alicui conuenit,nõ variat iudiciũ de natura rei. Vt lapis,qui in loco ſuperiore detinetur,&c. Cũ ergo anima intellectiua ex natura ꝓpriæ operationis nõ ſuſtentetur à corpore, cõſequens eſt, quod ꝑ ſe non pendet ab illo. Quia actus nõ põt per ſe à corpore pendere, niſi tanquã à materia & ſubiecto,in quo recipitur. Vide S. Tho. in q. de ani. q. 14. & 2. cõtra gẽ. c. 55. & 79. Certè ſi intellectio in corpore ſuſciperetur, nec oẽs res ſine discrimine intellectus ꝓciperet,nec vniuerſale cognoſceret, ſed ſolũ ſingulare. Qđ ſi huiuſmodi argumẽta tibi euidentia nõ ſunt, memento nec cæteros ex tuo ingenio ęſtimandos eſſe, neq; hic euidentiam mathematicam requirendam. Sed iã tẽpus eſt, vt obiectiones oppoſitas reppellamus. D. Thom.

Prima ergo ſic repellitur. Fidei quęſtionem duobus modis interpretari poſſumus,& ex natura ſua,& quo ad nos. Ex natura ſua illa fidei quæſtio eſt, quæ eſt à Deo ecclefiæ reuelata,quãuis à plerisq; ignoretur. Vt ſpiritum à patre filioq; procedere, ipſe ſpiritus apoſtolis reuelauit. Item, animas ſanctorũ,ſtatim vt à corpore exierint, videre Deum. De quibus licuit olim variè ſentire,& ſine fidei diſcrimine aut affirmare, aut negare,cũ neutra res ſcilicet erat planè ab eccleſia definita. Ita quo ad nos nõ ſemper fidei quęſtiones illæ ſunt habitæ, ſed ſalua fide viri quidam docti contrariam veritati ſententiam tenuerunt. Quomodo aſſeruit Auguſtinus non eſſe fidei quæſtionem,num anima rationalis ex traduce ſit. Nunc aũt cum poſt ea tempora Theologorum fideliumq; omniũ conſenſu firmatum ſit,animum non per generationẽ,ſed per creationem exiſtere,ſine dubio ad fidem illa quæſtio pertinet. Nec tamen ſi hoc fuit aliquãdo in cõtrouerſia poſitum,eadẽ de animæ immortalitate cauſa ſubeſt,quæ nunquam eſt à catholicis in dubium vocata. Sed de primo argumento ſatis. Hieronym. perpetua coſtansq; ſententiæ fuit, animas in ſingulis corporibus creari ſingulas: quem poſt totæ

At ſe-

eccleſiæ ſecuta eſt. de eccle. dog. c. 14. *animas enim non creari. ſed ex parentũ ſemine eſſe, Luciferi error fuit, vt Aug. refert de hære. c. 81. Ac certè cũ Zac. c. 12. ait: Dixit dñs extendẽs cælũ & fundãs terrã, & fingẽs ſpiritum hoĩs, ĩ eo nihil aliud ſignificat, niſi ea opera à deo ipſo ſine cauſa ſubiecta et ſubſeruiẽte patrari: quẽadmodũ Hie. idẽ admonuit, vide Eſa. 42. a. & 45. c.*

Ad ſecundò nil eſt difficile reſpõdere. Cũ videamus, nõ ſolũ ſub infideli principe, quales Romani tũc erant, ſed ſub imperatore catholico multos in Germania nũc publicè manifeſtas hęreſes ꝓfiteri. Tantũ refert principes habere, & fideles, & qui hæreticorũ inſolentiſſimã temeritatẽ coercere, tũ velint tũ etiã poſſint. Præterquã quod vbi factiones ſunt, ibi fauore partiũ, in rep. tolerantur, quid dico tolerantur? quæruntur, fouentur, ſtringũtur homines teterrimi ac ſceleratiſſimi. Hoc in ſtatu res Iudęorum publica cũ eſſet, nõ eſt ſane mirandum, ſi Saduccæos ferret carnalis populus, homines videlicet factioſos, qui & carni vſq; adeò inſeruirent, vt omnẽ ſpiritum eſſe negarent. Quẽadmodum aũt gentes tales eſſe volebãt deos, quales ipſi etiã eſſent, nempe adulteros, bellatores, raptores, ſic plebs vitijs corrupta eos vult habere religonis præſides, qui non religati ſint, ſed liberi, non ſpiritus serui, ſed mãcipia carnis. Verum in argumento facillimo refutando plura quam neceſſe erat verba conſumpſimus.

Tertium verò breuiſſimè refellemus. Nam primum illud teſtimonium certiſſimè probare animorum immortalitatem oſtenſum eſt à nobis paulò antè. Secundũ etiã quantum momenti habeat, nunc nunc explicabamus. At tertium nulla reſponſione eludi poteſt. Si enim homines animam non poſſunt occidere, corpus autem occidere poſſunt, certum eſt, animas nõ cum corporibus interire. Item ſi animas Deus mittit in gehennam, non ergo cũ
Matt. 22 corpore moriuntur. Quartum denique Caietanus affirmat, probare quidem ſimpliciter animæ immortalitatẽ, vnde Sadducæos de reſurrectione vinceret, qui ideo negabant mortuos reſurgere, quia credebant cum corpore animam mori. Per ſynecdochen autẽ ſcriptura nomina Abraham, Iſaac & Iacob, pro animis eorũ vſurpat. Quo loco Ambroſius Catharinus eũ, vt ſæpe alias, ſine cauſa
Ho. 71. in Matt. de fide reſurrectio. reprehendit. Coarguit enim Theophilactum, imò verò Hieronymum, qui Caietano illius auctor ſententię fuit. At D. Tho. expoſitio præclarior eſt. Non repugno. Nec D. Tho. ſolum illum locũ ſine figura intellexit, sed Chriſoſtomus, Theophilactus etiã atq; Ambroſius. At dicis.

Quo-

Quomodo Abraham illo tempore viuus erat? Respondet Chrysostomus, quomodo Adam posteaquã de ligno vetito comedit, sententia tamen prolata mortuus erat, sic Abraham pollicitatione resurrectionis certissima viuus erat. Alioqui, quid sibi ecclesia vult, cum ait: Regem cui omnia viuunt, & cui non pereunt corpora nostra? Ac de tertio argumento hactenus.

Quartum autẽ iam ante expeditum est. Diximus. n. in 7. huius operis libro, sanctos veteres nõ tam humanas disciplinas, q̃ diuinas literas coluisse. Quæ causa fuit, vt in rebus naturę perobscuris ratione vulgari contenti essent, nec meliores requirerent. Conclusionum itaque naturalium à philosophis petenda demonstratio est, prę sertimq̃; à D. Tho. perfecto mea sententia, philosopho, cuius admirabilem naturam & ingenium cũ gratia perfeciſſet, tum vbiq̃; aliàs, tum in libro contra gentes maximè quidquid expeti ab hominis ingenio poterat, id vnus videtur ad miraculum præstitisse.

Sed Scoto, Ianduno, Caietano, rationes probabiles visæ sunt, nõ item necessarię. Scotus porrò & Iandunus, (nam de Caie. dicam postea) videntur demonstrationes Mathematicas quæsiisse. Si enim sapere ad sobrietatem vellent, & rei naturam, de qua disseritur, attentè perpenderent, sanè intelligerent, rationes, quæ animæ incorruptionem probant, non suadere, sed vincere, si non proteruum, & repugnantem, ac certè docilem hominem, & ad disciplinę leges benè informatum.

FINIS.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

EN damus tibi, Candide Lector, Reuerendi quondam patris fratris Melchioris Cani, ordinis prædicatorum, de locis Theologicis duodecim libros, perfectos quidem, limatos, atq; omnibus (vt aiunt) numeris absolutos, typisq; quàm fieri potuit elegantissimis elaboratos. Te tamen admonitum velim, duos huic operi deesse libros, quos author morte præuentus reliquit infectos. Nec tamen hoc te moueat, & ab eius lectione remoretur, illi enim & si huic operi non accesserint, tamen quod ad perfectionem eius attinet, parum aut nihil facere, quilibet etiam mediocriter eruditus facilè iudicare poterit. Quapropter authoris labore fruere, Quod si feceris, quantum vtilitatis indefessis reportaturus, tu ipse postea libenter fateberis. Vale.

Digitized by Google

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR, ORDINE ALPHABETICO DIGESTVS.

A

Abraham non eſt mentitus pueris cum dixiſſet ſpectare hic ego & puer cum adorauerimus, reuertemur ad vos. 17.

Abraham fuiſſe mentitum, ea ratione quod contra mentẽ diſſimulandi cauſa locutus eſt, aliqui admittunt. 17.

Actio & paſſio in vno eodemque opere conſiderari poſſunt. 21.

Actus qui peccatũ eſt, ſi in rerum moraliũ ordine conſideretur, ad cauſas naturaliter agentes inepte quidem & abſurdè reuocatur. 30.

Actus humani in iuſtificatione impii, nihil aliud faciũt, q̃ diſponere animam vt gratiã Dei iuſtitiãq; recipiat. 839.

Adam primum iacere vbi ſecundus ſepultus eſt, publica rerum veterũ memoria prodidit. 588.

Affectio animi optima facit, vt homo doctrinã Dei ad ſalutem neceſſariam, diſcernat ab errore contrario. 50.

Alexander Tertius cum iubet in teſtamentis duos vel tres ſolũ teſtes a iudicibus exigi. c. cum eſſes de teſtament. quomodo ſit intelligendus. 400.

Alexander voluit iudices etiã laicos in eccleſię patrimonio non ſecundum Imperatorũ leges, ſed ſecundum ſtatuta canonum de teſtamẽtis iudicare. 402.

Alexander non impedit, quin principes ſeculares liberè poſſint, plures quam duos vel tres teſtes in ciuium ſuorum teſtamẽtis exigere. 401.

Aloyſius Lippomanus hiſtoriam de vitis ſanctorum edidit grauem. 654.

Altare dicitur in quo offertur ſacrificium, ſicut mẽſa in qua editur cibus. 814.

Ambroſius cum ait Petrũ amiſiſſe fidem, nomen fidei pro fidelitate accipit, ſeu pro fidei confeſſione. 414.

Ambroſius non audet aſſerere Chriſtum ſecundum humanitatem, aut in ſapientia profeciſſe, aut quicquam penitus

nitus ignoraſſe. 875.
Animę immortalitatē ratione naturali demonſtrari nō poſſe aſſerere, erroneum eſt, ne dicam hęreticum. 893.
Animam eſſe immortalē demōſtratiuis rationibus oſtenditur. 876. vſq; 899.
Animā Chriſti ab inſtante cōceptionis Dei eſſentiam vidiſſe omnes Theologi definiunt. 861.
Animus hominis naturaliter eſt immortalis & non ex dono gratuito. 891.
Animum hominis non eſſe in potentia materię, cęterorū autem viuentium animas eſſe, Moyſes manifeſtè indicat. 893.
Animum hominis eſſe mortalem catholicæ fidei manifeſtè repugnat. 889.
Annorum numerus ab egreſſione filiorū Iſrael de AEgypto ad tēplum à Salomone inchoatum. 611. & 612.
Annorum numerus omnium qui præfuerunt à Moyſe ad Salomonem in veteris teſtamenti libris ſingillatim deſignatus eſt, quatuor exceptis, nempe Ioſue, Sangar, Samuel, & Saul. 619.
Antonius & Vincentius Valuacenſis, non tam vera ſcribere curant, quàm ne nihil prætereant quod vbiq; ſcriptum reperitur. 158. &c.
Apocalypſis librum à canonicis excipere, hæreticū eſt. 66
Apoſtatę in pœnas hæreticorum incurrunt. 738.
Apoſtaſia nō eſt hæreſis. 736
Apoſtoli maximis de cauſis alia quidē literis, alia autē viua voce prodidere. 181. vſque 188.
Apoſtoli tempore dominicæ paſſionis Chriſti fidem non amiſerunt. 247.
Apoſtoli ex animi perturbatione & ignorantia dubitauerunt. 756.
Apoſtoli cum baptizarunt in nomine Chriſti, non putādi ſunt ſpiritus ſancti patrisq; nomen omiſiſſe. 405.
Apoſtoli rationibus naturalibus multis in locis vſi sūt. 511
Ad apoſtolos ſpectantia quatenus eccleſiæ ſacerdotes, hæc ad ſolos futuros ſacerdotes referenda ſunt. 407.
Apoſtolos confirmatos fuiſſe in gratia, Theologi rectè colligunt, ex illis verbis ego rogabo patrem, & aliū paracletum dabit vobis, &c. 417
Apoſtolos Chriſti hęreſcos inſimulare ſtultitiæ eſt manifeſtæ. 756.
Apoſtolorū nemo in legibus eccleſiæ ferēdis poterat errare, ſucceſſores verò illorum poſſunt errare. 155.
Ad apoſtolos primū pertinet, libros ſacros probare, non ſacros

ſacros reiicere. 43.
Arabes quidam fuere qui dicerent animum natura eſſe mortalem, ſed in nouiſſimo cum corpore immortaliter ſuſcitandum. 891.
Arca in eo potiſſimũ eccleſię Typus eſt quod extra eam nullus ſeruatus eſt. 264
Argumenta oĩa, vel à rõne, vel ab authoritate ducuntur. 3.
Argumenta eorum qui ſuadere conantur ſcripturam ſacram non egere eccleſię approbatione habẽtur. 35. & 36
Argumenta contra authoritatem ſcholaſticorum. 466.
Argumenta quæ confirmant eſſe quicquam in religione noſtra congruum & decens bipartita ſunt. 871.
Argumentis quę poſita ſunt contra Machabæorũ libros fit ſatis. 82. vſq; 86
Ariſtoteles cum ait ſummum hominis bonum in contemplatione ſupremarum rerum cõſiſtere, errat, nã de præſentis vitæ felicitate loqtur. 521
Ariſtoteles euidentiam in diſciplinis flagitat vt rerum cognitio, nec fallere poſſit, nec mutari. 678.
Ars eſt dux certior quàm natura. 683.
Articulus fidei eſt, Deũ in principio tẽporis cęlũ terramque creaſſe, non tamen eſt fidei articulus, mundum à Deo extitiſſe. 701.
Auctoritas in Theologica diſciplina primũ locũ tenet, ratio poſtremũ, in reliquis verò diſciplinis eſt econtra. 3.
Auctor libri regum interregnorum annis omiſſis eos tã tũ redegit in numerum, quos intellexit, dum iudices adminiſtrarent, interceſſiſſe. 619
Auctores aliqui ex iunioribus arbitrantur ſe poſſe probare, Deum & ſi non per ſe, ſed per alium tamen poſſe decipere. 10. vſq; 13.
Auctores ſacri quomodo ſe habeant circa vulgi opiniones falſas. 586.
Auctores ſacrę ſcripturæ aliquando loquuntur, vt vulgus ſolet loqui. 226.
Auctores ſacros in libris canonicis non ſemper diuino ſpiritu fuiſſe locutos aliquibus argumentis quidam nituntur probare. 143.
Auctores ſacri in libris canonicis ſingula quæq; , ſiue magna ſeu parua ſpiritu ſancto dictante locuti ſunt. 11. & 12
Auctores ſacri quæ ſcripſere, in duplici ſunt differẽtia. 152
Auctores ſacri non habuerũt expreſſam & peculiarem reuelationem in ſingulas ſcripturæ particulas: ſed tamen ſingulas ex peculiari ſpiritus ſancti inſtinctu afflatuque ſcripſerunt. 150. & 318.

Auctores ſacros poſt apoſtolos, & eos, qui ab apoſtolis probati ſunt, non debemus expectare. 313
Auctores doctrinarum priſci magnam copiam diuitiarũ doctiſſimis quibuſq; ſuppeditauere, fuerunt enim rerũ inuentores. in proemio 1. li.
Auctores recentiores parauerunt rationem & viam qua diſciplinæ facilius traderentur. ibidem.
Auctores profani ſunt nõ pauci, quorũ ingenuitas & verecundia ſic celebrata eſt, ut nemo illos mẽdaces & in fingendo imprudentes exiſtimauerit. 655.
Auctoribus ſacris familiare eſt imaginũ vocabula rebus per imagines ſignificatis tribuere. 801.
Auguſtinus cum ait concilia priora ſæpe a poſterioribus emendari, loquitur de emendatione legum, nõ fidei. 359.
Auguſtinus non fit quicquam ait, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinẽdo vt fiat, vel ipſe faciendo. 29.
Auxilium ſpeciale Dei neceſſarium eſt ad credẽdum. 53.

B

BAlam & Caiphæ verba nõ quia ipſi dixerunt ad fidem ſpectant, ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt. 691.
Baptiſmus dictus fuit hoſtia ab antiquis, quia per illum Chriſto commorimur, & applicatur nobis hoſtia crucis. 831.
Baptiſmus in nomine Chriſti collatus noſtro hoc tempore ratus ne ſit? 404.
Baptiſmi trina immerſio per contrariam conſuetudinem abolita eſt. 195.
Baptiſmi ſacramentũ an inſtitutum fuerit ante paſſionem Chriſti nõ ſatis cõſtat. 473.
Baptiſmũ fuiſſe collatum ab apoſtolis ſub illis verbis. Ego te baptizo in nomine Chriſti, non eſt neceſſe ſentire. 404.
Baruch à canone ſacrarũ ſcripturarum eximere, non ſolũ temerarium, ſed etiam erroneum eſt. 62.
Baruch propheta tanquã pars quædã Hieremiæ fuit à veteribus computata. 77.
Beroſos duos ponit, vnum Annianum & mendacem, alterũ verũ. 636. 637.
Beroſos duos opponit in multis. 637.
Bucerus aſſerit tunc eſſe credendum eccleſiæ, cùm pronũciat ſecundum ſcripturas rectè intellectas. 241.
Bucerus errat turpiter cũ ait, in ſynodũ eccleſiæ non debere cogi niſi Dei filios. 294.
Bucerus negat Chriſti animã fuiſſe à principio pfectã. 860

C

CAietanus habet Deū nō eſſe auctorē peccati, vt ſic, ſed quatenus eſt pœna peccātis, vel alterius. 23.
Caietanus fallitur in eo, quod putat Danielis prophetiā nō potuiſſe ad idolum Antiochi referri. 83.
Caietanus arguitur de falſa intelligentia illius loci, accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, &c. 697.
Caietani error in ſacrarum literarum expoſitione. 435.
Caluinus ait euchariſtiā, ideo à patribus ſacrificium vocari, quia eſt exemplar & imago ſacrificij. 816.
Canones apoſtolorū nō ſunt cōputandi inter libros canonicos. 321.
Canones Trullani nō habent eccleſiaſticam auctoritatem 349. vſq; 354.
Canonici iuris cognitio Theologo multum neceſſaria probatur. 489.
Canonū ſacrorū interpretibus Chriſtus adeſſe creditur, cū canones in eccleſiæ vtilitatē per ſpiritū ſanctum editi ſint. 496
Carion & eius hiſtoria Lutherum ſapiunt. 662.
Cauſæ adiutrices nō eodē modo ſe habent omnes. 843.
Cauſarum duo genera, naturale & morale. 30.
Cēſores fidei admonētur. 759
Chāranus typus hæreticorū fuit. 736
Chaldæi & Ægyptij nō alios authores hiſtoriæ approbabāt, niſi q̄ ſacerdotio fungerentur, quos mētituros eſſe nullo modo exiſtimabant. 656.
Chriſtus non accepit teſtimonium ab homine propter ſe, ſed propter alios. 48.
Chriſtus nullū vnq̄ verbum locutus eſt, quod non idē à ſpiritu ſancto extiterit. 151.
Chriſtus in cælo altaris ſacrificium offert, non ad omnem effectum ſanguinis, ſed ad effectum ſub certis ſpeciebus & figuris definitum. 852.
Chriſtus eſt eccleſiæ ſaluator, nec tamen omnes, qui ſunt in eccleſia, ſaluos facit. 264.
Chriſtus & ſpiritus veritatis cum eccleſia vſq; in finē ſeculi permanebunt, ſine quibus cōſtare illa non poteſt. 346.
Chriſtus quæ dixit Petro vt præfecto eccleſiæ, ea ad ſucceſſores illius ſine vi aliqua pertinent. 407.
Chriſtus euchariſticum ſacrificium, hoc eſt gratiarum actionis obtulit. 797.
Chriſtus præcepit Apoſtolis, vt hoſtiā euchariſtiæ in gratiarū actione offerrent. 408.
Chriſtus quę mādauit Apoſtolis, qa paſtores eccleſię futuri erāt, hęc ipſa epiſcopis & paſtoribus ſuccedētibus ad literam eſſe mandata tenē-

dum eſt. 408.
Chriſtus eccleſiæ ſuę librū ſignatū ppetuo aperuit. 719.
Chriſtus & Melchiſedech in oblatione ſimiles. 812.
Chriſtus nō fuit gratia plenus exparte, ſed omnimodo, nulla ei quidē gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. 865.
Chriſtus gratiā & veritatē accipit, vt ex eo gratia in oēs, & veritas emanarent. 866.
Chriſtus ſolus fuit teſtis oculatus in fidei negocio, omnes alij auriti. 868.
Chriſtus teſtis veritatis erat à patre deſtinatus, nō ſolū qa Deus, ſed quia homo. 868.
Chriſtus quomodo proficiebat ſapientia & gratia apud Deum & homines. 874.
Chriſtus paſſus eſt anno ætatis ſuę 33. inchoato per tres menſes & decem fortaſſe dies. 581.
Chriſtus primo anno poſt baptiſmum non eſt publicè cōcionatus. 582.
Chriſtus ſecundum D. Tho. aliquo modo interius admiratus eſt. 587.
Chriſti præceptū conſiliumue in quo differat à præcepto & conſilio Pauli. 152.
Chriſti corpus videtur, tangitur, frangitur, &c. cum ſpecies ſacramentales vidētur, tanguntur, &c. 361.
Chriſti corpus frangitur manibus ſacerdotum, & nō ſolum ſacramentum. 810.
Chriſtus in ſacrificio altaris immolatur quotidie pro nobis, & paſſio illius in myſterio traditur. 826.
Chriſti ſacrificiū per ſacramēta expiat noſtra delicta, ſicut principalis per adiuuantes cauſas proximas efficit. 827.
Chriſti gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. 866.
Chriſti gratia & redēptio cōmendatur in eo, quod homo ſua operatione eſt cauſa aliquo modo, & redemptionis & ſanctificationis proprię. 838.
Chriſti gloria ante paſſionē non fuit conſummata, &, quidquid ei defuit ad abſolutam hominis glorificationem, hoc per paſſionem meruit. 879.
Chriſtū paſſum fuiſſe. 34. ætatis ſuæ anno defendi nulla ratione poteſt. 581.
Chriſtum in cœna nō ſuū corpus & ſanguinem obtuliſſe, dixit quidā epiſcopus in concilio Tri. qui propterea à patribus exploditur. 806.
Chriſtū nullā triſtitiā habuiſſe in volūtate, ſed in ſolo appetitu ſenſitiuo pōt dici. 881
Chriſtum habuiſſe in voluntate intellectuali maximā triſtitiam probabile eſt. 882.

Chri-

Christum in cruce saltem nõ habuisse gaudium, quod ex Deo viso in voluntate necessariò nascitur, probabiliter sustentari potest. 883.
Clemens nõ omnes libros canonicos collegit, quos apostoli verbo tenus ecclesiæ tradiderunt. 80.
Clemens non omnes canones Apostolorum edidit, sed nõnulli à Grecis adiecti sunt. 80.
Cognitio naturæ mancâ quodammodo est, si nulla actio rerum sequatur. 675.
Cognitio gratuita supponit cognitionem naturalem, quemadmodum gratia naturam. 695.
Cõclusionem aliquam Theologicam si vel Ecclesia vel concilium, vel etiam sancti vna mente confecerint, & fidelibus præscripserint, hæc veritas catholica censebitur. 725.
Ad Conciliumvniuersale precipuæ pertinet definire, qui liber sit canonicus. 46.
Conciliorom aliud generale, aliud prouinciale, aliud vero episcopale. 295.
Concilium generale est, quod omnium Christianorum põtificum conuocatione & cõgregatione celebratur. ibid.
Cõcilium prouinciale est, cùm à Metropolitano vel primate omnes vnius prouinciæ, aut etiam regni põtifices euocantur. 296.
Cõcilium episcopale est, quod ab episcopis singulis in sua Diœcesi haberi solet. ibi.
Concilium generale quod auctoritate Romani pontificis nec congregatum nec confirmatum est, errare in fide potest. 297.
Concilium generale etiam cõgregatum Romani pontificis auctoritate errare in fide potest. 299.& 336.
Concilium generale confirmatum authoritate Romani pontificis certam fidem facit catholicorum dogmatum. 299.& 724.
Conciliũ prouinciale non cõfirmatum à summo põtifice errare in fide potest. 303.
Concilium prouinciale summi pontificis authoritate firmatum in fide nequit errare. 302.
Cõcilium prouinciale licet episcopi Romani authoritas ei desit, probabile argumentum facit ad fidei dogmata suadenda. 304.
Concilium episcopale si à Romano pontifice in decretis fidei confirmetur, certum argumentum veritatis exhibet. 305.& 724.
Cõciliũ episcopale per se quidem in iudicio hæresis probabilem

babilem fidē facere poteſt, certam non poteſt. 306.
Concilium per legatos pontificis actum errare in fide poſſe aliqui aſſerunt, alij verò fatentur, concilium generale etiam antequam à ſummo pontifice cōfirmetur, ſolidā certamque habere authoritatem. 308.& 309.
Concilium totū cum legatis poſſe errare non eſt admittendum. 314.
Cōcilium, aut pontificem maximum, diligētiam aliquam nēceſſariā quæſtionibus fidei decernendis omiſiſſe nō eſt admittendum. 323.
Concilium definire poteſt duplex cōcluſionū genus. 326.
Concilium ſummi pontificis authoritate firmatum, minimè per aliud poſterius emendatur, ſed illud quod pontificis cōfirmatione caret. 359.
Concilij & ſynodi nomen paſtores & pontifices in vnum locum congregatos vt cauſas definirent, quę ad eccleſiæ fidem ſeu mores pertinerent, complectitur. 289.&c.
Cōcilij generalis maioris partis iudicium, etiam ſi legati ſequantur, non eſt certū, erit tamen ſi à ſummo pontifice confirmetur. 314.
Concilij patres in fidei cauſa non modo conciliarij ſunt, verum etiam iudices. 315.
Concilia minimè fruſtra coguntur, etiam ſi ſummus pōtifex firmus in fidei cauſa iudex ſit. 360.
Concilia & epiſtolæ pontificū certas notas habent, quibus internoſcimus quando definiant. 477.
Conciliorū authoritas multis argumētis impugnatur. 285.
Conciliorum definitiones nō pertinent ad ſacram ſcripturam. 319.& 326.
Conciliorum & pōtificum iudicia vt firma eſſe credātur, non ſat eſt in diuino officio publicè à tota etiam eccleſia celebrari. 328.
Conciliorum certa in fide decreta quibus notis internoſci queant. 329.
Conciliorum robur ab eo eſt pro quo rogauit Chriſtus ne deficeret fides eius. 348.
Conſtantinum donaſſe vrbem Syluestro pontifici nō eſt certum. 622.
Conſtantini lepra. 623.
Conſtantini baptiſmum. ibi.
Corpus & ſanguis Chriſti in euchariſtia à nobis offertur, non tamen quia corpus viuum eſt, & ſanguis in corpore eſt, ſed quia illud mactatum, hic autem effuſus in cruce. 825.
Cōtrarietas quę eſt mali & boni, eadem eſt veri & falſi. 16.
Creaturæ vox negationē habet

bet intus incluſam, quę Chriſti ſuppoſito abſolutè diuinitatem tollit. 767.
Credo huic, Deus reuelauit motus à Deo immediatè p inſtinctum ſpeciale. 55.
Culpa interdum eſt alterius pœna. 23.
Culpa condonatur hominibus per propriam fidē & charitatem, pœna verò non ſolū per propriam ſed per alienam. 844.

D

DEcretis pontificiis duo diſtinguenda ſunt, vnum eſt intentio concluſioq; decreti alterum quaſi ratio & cauſa à pontifice reddita. 401.
Deo excæcare, indurare, decipire, hominum corda in odium cōuertere, impropriè & figuratè tribuuntur triplici ratione. 27.
Deus tam alienus eſt à falſitate quàm ab iniquitate. 16.
Deus mentiri non poteſt nec per ſe nec per alium, etiā de potentia abſoluta. 16.
Deum poſſe mentiri ex ordinata potentia aſſerere hereticum eſt. 14.
Deum mentiri vel fallere poſſe per adminiſtrum ex potentia ordinata, qui exiſtimat, errat in fide turpiſsimè. ibidem.
Deus præcepit filiis Iſraël ne redderent Aegyptiis vaſa q̄ ab ipſis commodatò accepe rant. 20.
Deus non iuſſit filiis Iſraël vt circumuenirent Aegyptios, ſed vt uaſa peterent commodato. ibid.
Deus in opere quocunque illius auctor eſt, quod eſt bonum, ab eo autē alienus qđ eſt malum. 21.
Deus non decipit, deceptionē ipſam faciendo, ſed permittendo vt fiat. 22.
Deus indurare eum dicitur, quem molliri noluerit, excæcare etiam quem noluerit illuminare. 22.
Deus earum pœnarum verè & propriè cauſa eſt, quæ ſolum pœnæ ſunt, non culpæ. 23.
Deus rectè poteſt dici auctor eſſe operis mali, non quia eſt malum culpę, ſed malum pœnæ, id eſt, Deus poteſt dici auctor nō malæ actionis, ſed bonæ paſſionis. 25.
Deus eodem omnino lumine male affectum excæcare dicitur, bene inſtitutū illuminare, eodemq; beneficio indurare illum hunc mollire. 27.
Deus eſt cauſa naturalis omnium notionum, moralis autem cauſa non eſt nec erroris nec prauæ cuiusq̄ actionis. 30.

Deus propriè ſcire dicitur & quę neceſſario eueniunt, & quę nobis in caſu & fortuna ſunt poſita. 679.
Deum bifariam poſſumus cõſiderare, aut quia principium eſt finisque naturæ, aut quia ſupra naturam eſt, & principium & finis. 695. & 700.
Deus ſi iudex hominum & rector eſt, fit vt præmia virtutibus parata habeat, & ſuppli cia vitijs. 696.
Deum quomodo naturæ lumine agnoſcimus eſſe, agnoſcimus & eſſe remuneratorem inquirentium ſe. 699.
Deus humano more homines inſtituit, & erudit, hoc eſt rationales rationibus. 702.
Deus in remiſſione peccati & miſericors & iuſtus eſt, gratis enim & remittit peccata, & pretio remittit tamen. 858.
Diſciplina quælibet duas habet partes, vnam in qua principia ipſa tanquam fundamenta ſtatuuntur, alteram in qua principijs poſitis concluſiones leguntur. 33.
Diſciplina omnis humana ad Deum tanquam ad fontem & primum ſapientiæ cuiuſque principium referenda eſt. 517.
In diſciplinis humanis duo vitia ſunt maximè vitãda. 514
In diſciplinis humanis viri doctiſſimi patresque noſtri quid reprehendant damnẽtque. 518.
Diſcrimẽ duplex inter ſacros auctores & ſummum pontificem patresque concilij repe ritur. 315.
Diſtributio accommoda eſt ibi, ſpiritualis homo iudicat omnia, ſicut & ibi, ille docebit vos omnem veritatem. & ibi etiam, vnctio docet vos de omnibus. 61.
Doctrina moralis non minus exigitur ad paſtum ouium Chriſti ſalutarem, quã fidei diſciplina. 333.
Doctrina fidei ſingulis hominibus neceſſaria vnicuiq; ſpiritum manentẽ in ſe habẽti, per ſe forte innoteſcit. 49.
Doctrina Euangelica propriè nec hęreſis nec ſecta appellatur. 735.
Doctoris Chriſtiani præcipuum inſtitutum eſt, exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. in prœmio. 1. lib.
Doctores Eccleſiæ vniuerſi quoniam diuino ſpiritu gubernãtur, nequeũt in falſam fidei doctrinã venire. 249.
Doctores iuniores in ſacrarum literarum expoſitione quid facere poſſunt & debeant. 456. & 457.
Doctores Hebręorum multo

ſtudio contenderũt textum hebraicum corrumpere. 111
Dogma quodcunque fidei vel eccleſia habuerit, vel concilium, vel ſummus pontifex fidelibus preſcripſerit, vel omnes ſancti concordiſſimè tenuerint, nobis pro catholica veritate habendum eſt, quamuis nec apertè nec obſcurè in ſcriptura ſacra contineatur. 724.
Dolor voluntatis eſt propriè hominis triſtitia, qui autem in ſolo appetitu ſenſitiuo reperitur, magis eſt animantis dolor quàm hominis. 882.
Driedo vehementer errauit, qui relicto Hieronymo & alijs probæ fidei, aurem Beroſo & aliis accommodauit in Perſarũ regũ geſtis. 646.
Dubius in fide, an infidelis ſit. 741.
Dubitatio ſine aſſenſu atque diſſenſu, nec error propriè eſt, nec fidei ex omni parte inimica. 745.

E

ECcleſia fidelium nunc viuentium ſcribere librũ canonicum non põt, ſed definire quiſnam liber ſit, canonicus poteſt. 43. & 660.
Eccleſia præſens docere eos, qui fidem ſuſceperint, ſuo iure pòteſt quæcunque fidei ſunt. 44.
Eccleſia quæ præcepta poſſit ſoluere, quæ verò non poſſit. 155
Eccleſia antiquior eſt, quàm ſcriptura, fidesque proinde ac religio ſine ſcriptura conſtant. 179.
Eccleſia non poteſt eximere fideles à traditionum vinculo quas à Chriſto Apoſtoli acceperunt, nec illas contraria aliqua conſuetudine abolere. 195.
Eccleſia græcum nomen eſt, latinè, conuocatio, ſeu cõcio dicitur. Vnde Eccleſiaſtes concionator. 222.
Eccleſia eſt locus ipſe quo multitudo confluit, & ipſa multitudo. 223.
Eccleſia cõuocationẽ ſonat, ſynagoga verò congregationem notat: congregari pecora ſolent, homines conuocari. ibidem.
Eccleſia dupliciter põt dici primum ea quam fidelium omniũ ab initio mundi uſq; in finem congregatio conficit, ſecundo ea dicitur quæ in Chriſti nomine per baptiſmum cogitur. 224. & 227.
Eccleſia è quibus verè & propriè cõfletur. 128. vſque 133 item 265.
Eccleſia in credendo non poteſt errare. 237.
Eccleſia, quæ nunc eſt quæve futura eſt, in fide errare non poteſt,

poteſt, ſicut nec eccleſia antiqua. 142. & 725.
Eccleſia eſt immaculata in his qui à crimine damnabili mũdi sunt, quamuis culpæ venialis nonnihil contrahant omnes. 270.
Eccleſia nec debet nec poteſt appellari ſynagoga ſatanæ. 275
Eccleſia vna manet mortuo summo pontifice, manca tamen & imminuta, & ideo licet ſpiritũ habeat veritatis, iudicia illius in cõtrouerſia fidei nõ adeò certa erũt. 275.
Eccleſia catholica, id eſt vniuerſalis, nominatur propter communem fidem, vniuerſalemq; doctrinã, & quia in toto orbe iuxta prophetarũ edictiones diffuſa eſt. 279.
Eccleſia in morũ doctrina eorum qui ad ſalutem ſunt neceſſarii errare nõ poteſt. 333
Eccleſia in re graui nõ poteſt toti populo iubere quicquã quod euangelio aut rationi naturæ contrarium ſit. 335.
Eccleſia in moribus q ad priuatos homines vel eccleſias referuntur, errare per ignorantiam poteſt. 339.
Eccleſia ne erret in canonizatione ſanctorum, Deus peculiariter prouidiſſe credendus eſt. 340.
Eccleſia Chriſto cuſtodit, cuſtodietque ſemper ſcripturam & ſcripturę intelligentiam. 718.
Eccleſia nõ haberet verũ Dei Euangelium, atque adeò ne fidem Chriſti, ſi nõ haberet legitimum ſcripturæ ſacræ ſenſum. 719.
Eccleſiæ auctoritas certa regula eſt ad determinandũ quiſnam liber ſit canonicus. 40.
Eccleſię auctoritas cum ſacrarum literarũ auctoritate connexa eſt, & per legem connexorum vtraque in alterius probationẽ ſumitur. 58.
Eccleſiæ auctoritas non eſt ratio per ſe mouens ad credendum, ſed cauſa ſine qua non crederemus. 59.
Eccleſiæ illi omnes ſunt parte qui à baptiſmo Chriſti characterem habẽt, niſi poſt hęreſim exteriorẽ publico eccleſiæ iudicio fuerint exciſi. 225. & 278.
Eccleſię fides deficere nõ poteſt. 235.
Eccleſiæ quæ futura erat poſt Apoſtolos Chriſtus promiſit ſpiritum veritatis, quam ipſis apoſtolis promiſit. 237.
Eccleſiæ, quã Apoſtoli fundarũt, ſpiritus veritatis, cæteraque ſpiritus ſancti chariſmata & promiſſa & data ſunt. 251
Eccleſię decreta quæ non certis & firmis principiis innituntur, certa & firma eſſe nõ poſſunt. 338.

Ecclesiæ Romanæ auctoritas multis argumentis impugnatur. 363.&c.
Ecclesiæ publicum priuilegiũ fuit, quod Petrus alijs confirmandis solidã fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret. 717.
Ecclesię Romanæ consuetudines aliæ sunt communes toti ecclesię, aliæ verò ipsi peculiares, illas ecclesiæ oẽs tenentur amplecti, has non tenentur. 418.& 419
Ecclesiæ intelligentia eadẽ est Germana scripturæ intelligentia. 718.
Ecclesiæ societas fratrũ fidelium pœnas communes per amicitiam facit, 844.
Ecclesiam manifestam esse & cognitã fidelibus, necessum est. 250.
Ecclesiastici scriptores si mentiantur impudentes & impij sunt, quia ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendæ facilior est illis. 655.
Editio vetus atque vulgata fidelibus est retinenda in his omnibus, quæ ad fidẽ & mores spectabunt. 105.
Editionem latinam vulgatam corrigendam esse per Græca, Hebræaque exemplaria, aliqui intendunt probare. 102.vsque 106.
Enuntiationes loco interrogationũ i iudicijs vsurpãtur. 31
Epiphanius in rerum gestarũ temporumque ratione nullos graues auctores sequi solet, atque adeò in his interdum fallitur. 407.
Episcopus Antiochenus si Petrus semper Antiochiæ sedisset, vt cœpit, legitimè illi in pontificatu successisset. 410.
Episcopum Romanũ esse, qui Petro in eadem auctoritate & potestate succedat, ex multis pontificum sanctorumq; veterum, ac conciliorum testimonis, clarissimis cõprobatur. 359. vsq; 389.
Episcopum Romanũ in fidei controuersijs definiẽdis errare non posse, multis exactissimisq; rationibus ostenditur. 291.
Episcopũ Romanũ Petri successorẽ esse non constat per se ex sacris literis, sed ex grauissimis historijs. 408.
Episcopi anulares sine causa aliquando in concilio sunt admissi. 293.
Episcopi succedere Apostolis in potestate ordinaria, quãsinguli in suis ecclesijs habuerunt, non tamen in potestate generali & extraordinaria. 417.
Episcopos Romanos Petro succedere ab Apostolis, quasi per manus traditum est ecclesiæ. 413.

Digitized by Google

Epiſtolam ad Hebræos inter canonicas non reponere eſt hęreticum. 64.90.91.
Epiſtolam Iacobi inter canonicas non referre hæreticum eſt. 65.& 99.
Epiſtolam ſecundã Petri, duas poſteriores Ioannis,& illam aliam Iudæ in canonicis non annumerare, hæreticum cenſeatur. 64.& 99.
Eraſmus quas tenebras super vniuerſam terram factas ſcribit euangeliſta, ipſe ſuper Iudæam tantum, ignorans humanas hiſtorias, fuſas intelligit. 556.
Eraſmus licẽter multũ Hieronymũ mẽdacio notat. 649.
Error duplex, alter perſonalis, alter verò iudicialis. 399.
Eſſentia diuina nec genita eſt nec generat. 726.
Euangelium Pauli non fuiſſet receptũ, niſi authoritate Petri & eccleſiæ fuiſſet roboratum. 41.& 47.
Euangelium nõ in ſcripturis, ſed in ſenſu, non in ſuperficie, ſed in medulla, non in verborum folijs, ſed in radice rationis conſiſtit. 719.
Euchariſtia ſacrificij Chriſti exemplar non eſſet, niſi eſſet quoque ipſa ſacrificium. 817.
Euchariſtia non modò ſacrificium eſt, quo Deo gratiam referimus, ſed id etiam eſt quod nobis Deum placatũ propitiũq; reddit. 818.757.
Euchariſtia eſt ſacrificiũ gratiarũ actionis & laudis. 806.
Euchariſtię ſacrificiũ quatuor partes habet, conſecrationẽ, oblationẽ, fractionem, conſumptionem. 831.& 832.
Euchariſtia inter omnia ſacramenta ſolum eſt ſacrificium, quia in ipſa duntaxat corpus & ſanguis Chriſti uerè manent. 859.
Euſebius & veteres non ſatis explicant, quantum fuerit tẽpus prædicationis Chriſti. 584.
Euſebii Cæſarienſis perſona, chronicon, & hiſtoria eccleſiaſtica a Gelaſio papa, & multis aliis notatur. 660.
Exẽplaria latina in his quę ad fidem & mores pertinent, nõ ſunt per Hebraica vel Grẽca corrigenda. 107.&c.
Explicatur illud Actorum 7. Ioſeph accerſiuit omnem cognationem ſuam in animabus 75.& componitur cum illo quod habetur Gen. 46.& Exo. 1. vbi ſolũ 70. animæ numerantur. 165.vſq;167.
Explicatur caput primum de hære. dubius in fide infidelis eſt. 745.
Explicatio optima illius loci Eccleſiaſtes. vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole, & ecce, &c. 520.&c.

Expo-

Digitized by Google

Exponitur illud, perdam ſapientiam ſapientum, &c. item illud, ſcientia inflat, &c. 525.
Expoſitio illius ſententię, accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, &c. 696.
Exponitur locus ille Zacharię primo. Vſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem, &c. 596. & 597.
Expoſitores quæ apponunt in margine ea ſcriptorum vitio textui nonnunquam inſeruntur. 93.

F

FAlſum, abſurdè in typum veritatis aſſumitur. 18.
Feſtus dies pro paſcha ſolet in euangelio accipi. 583.
Feſtum de quo meminit Ioannes cap. 5. non erat Pentecoſtes, licet Chryſoſto. & Cyril. affirment. 585
Fides non poteſt manere in ſolo vno, quia ſi vnus tantum crederet, non crederet eccleſia.
Fides Romani pontificis interior non eſt eccleſiæ neceſſaria. 418.
Fides ſe ipſa ſola ſine doctrina & ratione tutari non poteſt.
Fides immediatè authoritate nititur, Theologia verò immediatè ratione. 680.
Fides & Theologia non aliter ſe habent, quàm habitus principiorum & ſcientia concluſionum. 680.
Fides innititur reuelationibus quas Apoſtoli & prophetæ ediderunt. 690.
Fides non ſequitur priuatas reuelationes, ſed eas quæ ad communem religionem attinent. 690.
Fides cum natura non pugnat. 701.
Fides rationem naturalem dirigit. ibidem.
Fides non ad verba, ſed ad ſenſa refertus. 719.
Fidei quædam ſunt, quæ omnes fideles explicitè credũt, quædam quæ ſoli maiores credere tenentur explicitè. 54. & 281.
Fidei ratio formalis nõ eſt eccleſię auctoritas. 54.
Fidei reſolutio vltima fit in cauſam interiorem efficientem, hoc eſt, in Deũ mouentem ad credendum. 55.
Fidei ratio formalis, quæ eſt diuina veritas, reuelans non ſufficit ad mouẽdũ, niſi ad ſit Deus interiùs mouens. 56.
Fidei dogmata ſiue Chriſtus per ſe Apoſtolis reuelauerit, ſeu Spiritus ſanctus poſt eius aſcenſionem, mutari nõ poſſunt. 196.
Fidei dogma nõ ſtatim ſi quicquàm iuris canonici volumine continetur, credendum eſt. 328. & 409.

Fidei doctrina, nõ ſolùm illud eſt, quod apoſtolis expreſſe reuelatum habetur, verũ illud etiã quod ex altera propoſitione reuelata, & altera certa in lumine naturali cõficitur. 410.
Fidei ratio formalis nõ eſt ratio theologiæ formalis. 688
Fidei quæ ſunt, ea in duplici ſunt differentia. 699
Fidei quodãmodo aduerſum eſt, quod ſanę doctrinæ aduerſatur. 715.
Fidei habitum per dubitationem pertinacẽ amitti vehementer probabile eſt. 745.
Figurata dictione multa, quę parti conueniunt, ſolent in totũ rransferri. 262.
Filius Dei dicitur neſcire diẽ iudicij, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult alijs reuelare. 877.
Filij Dei nõ ſemper probi intelliguntur, ſed ij quoq; interdum, qui bona paterna pro degerunt. 265.
Finis eſt duplex, alius doctrinæ, alius doctoris. 1. alius finis doctrinæ primarius, alius ſecundarius. 675.
Flumen omniũ verborũ diſpliceet quibus ſentẽtia deeſt. 6
Fractio & conſumptio ſpecierum ad integritatẽ externi ſacrificij pertinent. 851.
Fratres in ſcriptura, nõ modò germani, ſed propinqui dicuntur. 571.
Fratres vocat ſcriptura eos, qui ſunt conſobrini. 575
Fundamentum ſecundum metaphoram domus, idem eſt, quod ſeruata analogia corporis caput. 370.

G

Gelaſius multos libellos rejecit. 660.
Gelaſij papæ cenſura de hiſtorijs ſanctorum. 652.
Gens tã fera nulla eſt, quæ nõ ſciat Deũ habendum. 695.
Gẽtes tales eſſe volebãt Deos quales ipſi etiam eſſent. 901
Gratia ſuauior & effuſior eſt quam natura. 839.
Græca hiſtoria falſa creditur ante Olympiades, poſt Olympiades res verè geſtas ſcribere orſi ſũt Græci. 628
Gręci nõ ſolũ ſchiſmatici, ſed ſunt etiam hæretici. 291.
Gręci negant vnum totius eccleſię paſtorem eſſe à Chriſto in beato Petro inſtitutum. ibidem.
Græci multis locis vt ſcripturam ad ſuum ſenſum traherent, Nouum teſtamentum violarunt. 111.
Gregorius primus & Gregor. tertius loquũtur de muliere quę ante matrimoniũ erat impotens ad ſoluendum debitum. 405.
Gregorius decimus ratione

Theologiæ conſtanti demonſtrauit Spiritum ſanctum ex patre & filio tãquam ex vno principio vnaq; aſpiratione procedere. 725.
Gregorius in dialogis & Beda in hiſtoria Anglorum quędã miracula ſcribũt, q̃ minus certa haberi poſſunt. 658.

H

HAbitus fidei in ordine ad Theologiam habet ſe vt habitus intellectus in ordine ad diſciplinas humanas. 56.
Hebræi hiſtoriæ humanæ penitus ſunt ignari, quia nulla externi regni monumẽta habent. 648.
Heli idẽ fuiſſe qui & Ioachim pater virginis Mariæ quibuſdam probabiliter quidem viſum eſt. 570.
Heli, Heliaquin, Ioachim idẽ fere ſignificant. 571.
Hęreſeos nota non eſt inuenda illis, qui tenẽt eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare. 336.
Hęreſis ſecundũ propriã hominis rationem ſine pertinacia non conſtat. 731. & 747.
Hæreſis eſt error pertinax illius, qui profeſſus fuit fidem, contrariusque veritati, quæ catholica certo ſit. 733.
Hęreſis & ſecta eadẽ res ſunt. 735.
Hæreſis generale nomen eſt, ſed contracto vocabulo hæreſis dicitur ſecta ſeu diuiſio, qua quis a cõmuni ſe eccleſiæ fide ſeiungit. 735.
Hęreſis non incurritur ex verbis inordinatè prolatis, ſi error in fide abſit. 739. & 740.
Hęreſis, hęreticaq; propoſitio in mẽte eadem res ſunt. 757.
Hæreſim conſtare poſſe ſine pertinacia, aliqui doctores aſſerunt. 729
Hæreticus eſt qui uolens vni cuilibet dogmati aſſentitur, etiam cùm intelligat eccleſiæ fidei eſſe contrariũ. 750.
Hæreticus non eſt qui paratus eſt corrigi ab eccleſia. 752
Hæreticus niſi à perfecta & cõſummata hæreſi nullus nominabitur. 754.
Hæreticus vt quiſpiã cõſtitua tur, quæ neceſſaria ſint. 757.
Hæretica propoſitio dicitur, quæ hæreſim interiorem enunciat, illiusq; eſt omnino ſignum. 757.
Hæretici non ſunt partes eccleſiæ. 224.
Hęretici ſpiritũ veritatis concedunt eccleſiæ ſanctorũ, eccleſię verò quę malos habet permixtos nõ concedũt. 250
Hęreticis omnibus commune eſt, aut eccleſiã ſpernere, aut eccleſiæ nomen ad ſe tranſferre, & eam in illis eſſe negare vbi reuera eſt. 213.

Herodes Romam vocatus, vt accusationi filiorum respon deret distulit necem Innocentium. 579.
Herodias non fuit filia Arete regis. 575.
Hieronymus nõ est regula ecclesię in libris canonicis decernendis. 78.
Hieronymus risit Adami sepulturã in loco caluarii. 587
Hierusalem ab Aram centum septuaginta duabus parasangis Persicis & Hispanis, Ab Vr verò Chaldæorum 212. distat. 580.
Historia &si ad narrandũ non ad probandum scripta sit, aliquid tamẽ sine dubio probat, probabiliter ferè, nã aliquãdo etiam necessariè. 569
Historia non solum ecclesiastica, sed etiã ethnica Theologo cõtra aduersarios fidei vtilissima est. 557.
Historiæ cognitio Theologo necessaria multum. 553.
Historia Socratis Scholastici non placet auctori. 664.
Historiæ humanæ authoritas multis argumentis impugnatur. 559.& seq.
Historię veritatis signũ certũ est, si de eisdem rebus eadem omnes conscribant. 569.
Historię veritati non satis est si quæ auctor firmat, vera a vulgo esse credantur.
Historiæ vsurpatio & approbatio non est idem. 622
Historiam Sozomeni improbauit D. Grego. 663.
Historiam esse vtilem Theologo vsus clarissimorum virorum confirmat. 557.
Historias scribentes sanctorũ res humanas ab ipsis alienas fore non censeant, sed sicut euangelistæ, nec affectus naturę imbecilliores, nec casus etiam grauiores dissimulẽt. 654.
Historicus certus esse non potest ad faciendam certam Theologiæ fidem præter auctores sacros. 567.
Historico debemus fidem, cui auctoritatẽ tribuit ecclesia cui autem ecclesia derogat fidem & nos similiter. 659.
Historici graues ac fide digni probabile argumentũ Theologo suppeditant. 567.
Historici omnes in eãdem rẽ gestam concurrẽtes certum argumẽtum faciunt, vt Theologiæ dogmata firma etiam ratione constituantur. 568.
Historici quomodo debeãt in vna re concordare, vt certa sit illorum doctrina. 572.
Historici gentium veraciores fuerunt quàm multi ex nostris. 650.
Historici illi præponendi sunt qui ingenii seueritati quandam prudẽtiam adiungunt, & ad eligendum, & ad iudican-

candum. 656.
Homo non ſolum vitales operationes per gratiæ formã, & virtutes in ſe edit, ſed ad vitam ipſam capiendam ſua ſe actione parat, & viuendi ſibi cauſa eſt. 839.
Homo in ſui generatione Dei adiutor exiſtit, quoniam præparationes viuificantis gratiæ in ſe efficit. 839.
Homo in ſe facit actus fidei ſpei & charitatis, qbus Deus vtitur ad animum viuificandũ gratuito, quãuis & ſupernaturali auxilio permotus. ibidem.
Homo licet cauſa gratiæ non ſit, cauſa tamen ſibi eſt, ut p gratiam viuat. 840. & 841.
Homo tunc ſecundum animã dicitur eſſe in cœlo, cum videt Deum. 869.
Hominem peccare in eo quod Deo præcipiente agit, cum recta ratione pugnat. 29.
Homines eo ingenio ſunt, vt mentiri poſſint. 16.
Homines boni & ſi pauci ſint, plus valent, vt plebs bona ſit, quam multi mali vt nominentur mala. 275.
Homines hominibus credãt, neceſſarium eſt, niſi vita pecudum more degenda ſit. 566.

I

IAcob in illis verbis, Ego ſum primogenitus tuus Eſau, &c. ſecundum aliquos mentitus eſt, ſed matre conſulente, non Deo reuelante. 17.
Iacob cum præripuit fratri benedictionem, fidem gentium prænotauit. 19. & 20.
Iacob & eſt primogenitus ſecundum carnẽ, & eſt primogenitus ſecundum ius. 19.
Iacobus frater Domini vocatus, non fuit filius Ioſeph, niſi illum duas ſimul vxores habuiſſe, nulla ratione contendas. 574.
Ieiunium quadrageſimale apoſtolicum inſtitutum eſt. 594.
Ieſu epiſtola ad Abagarum regem. 660. fabula eſt. 661.
Incitamenta aliqua exteriora & humana neceſſaria ſunt iuxta cõmunem legem, vt in euangelii fidẽ iudicamur. 51.
Interpretatio quæ apponitur retentis vocibus Hębraicis, pertineat ne ad ſacram ſcripturam. 94.
Interpres Machabęorum ueniam petit, non falſitatis, ſed elocutionis. 83.
Interpres verbis Hæbraicis retentis iure ſuo poteſt interpretationem apponere, quod facere poterat verbis Hębraicis non retentis. 94.
Interpres nõ eſt aſtrictus, eaſdem omnino res, quæ in Hebræo habẽtur ſemper in Græcum latinumq; conuertere, ſi ſenſus idem manet. 225.

Interpres editionis vulgatæ habuit ſpiritum quendã prophetico vicinum & proximum. 131.132.
Inſtrumentũ a ſanis obſignatum teſtamẽtum dicitur. 97.
Ioannes euangeliſta quare nõ dixit, aut filiũ, aut vitam, aut lucem, ſed verbum caro factũ eſſe. 864.
Ioannis locus ille, Omnis qui natus eſt ex Deo, non facit peccatum, triplici explicatione optimè exponitur. 170. vſque 172.
Ioannes Vergare canonicus Toletanus Græcæ & latinæ linguæ peritiſsimus. 646.
Ionas nolebat Niniue ſubuerſionem prænunciare eo q; diuinam putabat miſericordiã Niniuitis pœnitentibus eſſe flectendam. 20.
Ioſeph nõ eſſe mentitũ in illis verbis, Per ſalutẽ Pharaonis exploratores eſtis vos, &c. aſſerit D. Aug. accepit enim verbum, eſtis, pro verbo, habemini. 30.
Ioſeph duos patres habuit Heli legalem, Iacob vero naturalem. 571.
Ioſeph aliã præter Mariã habuiſſe vxorem coniectatur, quia aliqui in euangelio fratres Domini vocantur. 573.
Ioſeph cum Mariã coniugem accepit, octoginta fuiſſe annorum Epiphanius non ſemel aſtruit. 574.
Ioſeph & Cleophas erant fratres ſecũdum Egeſipum. 574
Ioſephus egregius hiſtoricus à multis laudatur. 665.
Is longisſimè abeſt à vera diſciplina, qui Deum non prænouerit procuratorem eſſe rerũ humanarũ atq; adcò hominũ rectorẽ & iudicẽ. 696.
Iudaico ritu gratias Deo agere calicem in manibus accipiendo & leuando, uerè eſt hoſtiam gratiarum actionis offerre. 806.
Iudæi habebant verba quędã vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerũt cõmodè in linguam Hebræam verti.
Iudicẽ viuũ opportet in eccleſia eſſe, qui fidei controuerſias decidere poſsit. 44.
Iudices qui fidei & religionis iudicium exercent admonentur. 470.
Iudices eccleſiaſtici meritò eos omnes hæreſeos nomine cõdemnant, qui de dogmate catholico dubitarint. 746.
Iudices tũc de hæreſi tutò pronuntiabunt, cum error circa ea ſit, q̃ nullo modo eſt probabile ab errantibus ignorari. 760.
Iudices de errantis pertinacia dubitantes duas res tranſigere debent. 761.
Iudicium de ſcripturis per ſcripturas ipſas idoneum eſſe

non poteſt. 38.
Iudicium de ſcripturis canonicis ad priuatos reipublicæ ciues non pertinet. 39.
Iulij Aphricani de temporibus quinq; volumina. 666.
Iuniores aliqui arbitrantur ſe perſuadere poſſe aliquando Deum humano angelicoue miniſterio homines fefelliſſe, non ſeipſo tamen. 10.
Iuris canonici cognitio Theologo neceſſaria probat. 489.
Iuriſconſultorum auctoritate non eget Theologus in his quæ ad fidē pertinent. 493.
Iuriscōſultos modò primum locum tenere in negotio cognitionis fidei, Theologos verò poſtremum nō videtur quonam conſilio fit. 494.
Iuriſconſultorum auctoritas Theologo parum confert in his, quæ ad mores pertinent, de quibus lex euangelica vel ratio philoſophiæ præſcribit. 494.
Iurisperitorum oīum cōcorsnīa fidē facit Theologo cū de moribus eccleſię & religionis inſtitutis per leges tm̄ pōtificum decernitur, &c. 496.

L

LAtinus fulgor & gloria Græciæ claritatem obſcurauit. 655.
Legatū vetus teſtamentū erat ſignatum à viuo, ſed apertū moriente Chriſto. 97.
Leges eccleſię non oēs petendę ſunt à iuris voluminibus, in quo multi falluntur. 738.
Leges Eccleſiæ multæ ſunt, quas non ſcriptura, ſed vſus inſeruit. 739.
Lex illa quæ ponitur numerorum vltimo, intelligi debet de fœminis illis, quæ ex defectu maſculorū paternam hæreditatem ſortiuntur. 122.
Lex de hæretico denuntiādo, quamuis occulto, fraternæ correctionis legem non violat. 756.
Libri ſacri appellantur, quos Spiritu ſancto dictante ſacri auctores exceperunt. 8.
Librū eſſe huius aut illius ſcriptoris nō admodum intereſt catholicæ fidei, dummodò Spiritus ſanctus auctor eſſe credatur. 88. & 90
Liber qui ſub antiquitatis nomine profertur maximè, maximè debet viro prudenti ſuſpectus eſſe. 647.
Libellos Adā, Enoch, & Noe, noluit recipere eccleſia. 646.
Libri lintei apud Romanos fuere quondam. 632.
Libros profanos redarguit, & quos contra iſtos nonnulli edunt myſteriorum eccleſiæ plenos. 657.
Linguarum hebraicæ & græcę peritia vtiliſſima eſt, vbi in-

fideles alienæ linguæ ad fidē instituuntur, vel cum illis differitur. 132.
Linguarum peritia vtilis est ad explicandas dictiones illas, quæ magnam emphasin habent. 132.
Linguarum est alia vtilitas ad accipiēdos plures sensus catholicos ex eadem scriptura. 134.
Linguarū quarta vtilitas est, ad cognoscenda idiomata phrases & prouerbia linguæ alienę. 135.
Linguarum quinta commoditas est, ad menda ea corrigēda, quæ ex incuria typographorum, aut eorum qui scripsere imperitia obrepserunt. 136.
Linguarum sexta vtilitas est ad intelligenda quædam loca, quæ ab interprete apertiùs reddi poterant, quæ vel sine linguarum cognitione nequeunt explicari. 140.
Linguarum septima vtilitas est, ad euitandum errorem ex latini sermonis amphibologia. 140.
Linguarum alia vtilitas est, ad quædam vocabula vel Hebraica vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanserunt. 141.
Litera eadem plura simul literalia sensa continere potest. 951.
Literis sacris explicādis eodē spiritu opus est, quo ipsæ sunt conditę, diuino vtique atque prophetico. 130.
Literæ sacræ etiamnum non continent expressè omnia, quæ ad doctrinam Christianam pertinent. 145.
Literæ sacræ multa quæ ad Christianorū doctrinā & fidē pertinēt, nec apertè neq; obscurè cōtinent. 145. & 146.
Literarum sacrarum consuetudo est, eundē omnino populum nūc propter iustos fœlicem dicere, nunc propter improbos miserum & infœlicem. 274.
Locus ille, Omnes quidem resurgemus, 1. Cor. 15. Bifariā apud Grecos legitur, & neutra lectio à viris ecclesiæ reprobata est. 128. & 129.
De Luengas vias luengas mētiras. 653.
Lutherani aliquando asseruerunt sacram scripturam per se cuique habenti Spiritus sancti & fidei lumen esse manifestam. 35.
Lutherani negant ecclesiam quicquā sine scripto ab Apostolis accepisse, nos contrà plura esse accepta asseueramus. 142.
Lutherani putāt nullum dogma posse traditioni probari. 171.
Lutherani nullam in ecclesia legem

legem esse volunt, per quam scripturæ sensa finiãtur præter rationem propriam. 175
Lutherani nec suas nec Magistri possunt ineptias deprehendere, nec nos cum illis disserẽdo aliud possumus, q̃ tempus & operã ludere. 175.
Lutherani asserunt sacras literas vnum solum habere sensum, illumq; in prõptu cuiq; sine magistro docente patere. 176.
Lutheranorum sentẽtia refellitur multis rationibus. 176.
Lutherani sanctorum auctoritatem multis argumentis expugnare contendunt. 420.
Lutherani ne quãdo à discipulis errores sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni ratione cognoscendi se vocare. 504.
Lutherani nituntur probare eucharistiam non esse sacrificium. 789. & seq.
Lutherani perperã sacrificiũ definierunt, quod sit ceremonia vel opus à nobis Deo redditum, vt cum honore afficiamus. 799.
Lutherani duas proximas sacrificij species esse asserunt, & non plures. 802.
Lutherani sacerdotiũ nostrũ Turcarum more informare cupiunt. 814.
Lutherani Eucharistiã percipientes non item offerentes domini Cœnã agunt, sacrificium Crucis non agunt. 808
Lutherani Ministri Antichristi iure dicuntur, qui sicut & ille faciet, iuge sacrificium ecclesiæ tollunt. 814.
Lutherani non omnino negãt sacrificium, sed in eo, quod pro peccatis dicitur offerri, Christum volentes magnificare, qui semel oblatus omnia remiserit peccata. 818.
Lutherus asseruit philosophiã esse Theologo inutilẽ & noxiã, omnesq; disciplinas speculatiuas errores esse. 503.
Luthero data est clauis putei abyssi, vt errores ibi demersos erueret. 262.
Lumine naturæ errantes non minus à Deo falleremur, quàm si per fidei lumen erraremus, vtrumq; enim lumen à Deo est. 517.
Luminis naturalis inuestigationem & argumenta repellere, non modo stultum est, verum etiam impium.
Lux diuina per se quidem ad videndum editur, sed per occasionem in eo cæcitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos. 28.

M

MAchumetus omnem disputationis aditum suis edita lege præclusit. 175.

Magi qui Christum adorauerunt fuerint ne reges an non parum intereſt. 576.
Magi Chriſtum.13.die ex qua natus eſt,adorauerunt. 577.
Marcus euangeliſta in illo quod scripſit hora tertia dominum crucifixum, quo pacto vendicandus ſit à falſitate. 158.vſq; 160.
Maria Magorum oblationem in qno conſumpſit. 578
Matrimonij materiam & formam, & an matrimonium conferat gratiam inconſtanter & variè affirmant Theologi. 477.
Matrimonium ſine miniſtro eccleſiæ cõtractum an ſit ſacramentum. 478.
Matrimoniũ ſine miniſtro eccleſiæ contractum non eſſe ſacramentum multis rationibus probatur. 480.
Matrimonij miniſtri vir & fœmina contrahentes nõ ſunt. 481.
Melanchonis tanta ſtultitia fuit, vt æquè proprium Dei opus Iudæ proditionem, ac vocationem Pauli eſſe affirmet. 22.
Melchiſedech panẽ & vinum obtuliſſe Deo in ſacrificium, quomodo colligatur ex 14. cap.Geneſ. 812.
Mẽdacium emanaret à fonte veritatis,ſi quiſpiam Deo auctore falleretur. 16.
Mendacium dicere,ſicut & facere malum cum natura ſtabili immobiliq; pugnat. 16.
Mẽtiri eſt aſſerere falſum animo fallendi. 13.
Metaphoram & figurã imaginemq; rerum trahi,niſi à rebus vicinis & ſimilibus minime conſentaneum eſt. 19.
Metaſthenem Annij hiſtoricum repellit auctor. 640.
Micça Hebræis eſt oblatio.814
Miniſtri & ſacramenti & ſacrificij altaris,ſunt cauſę admodum, quo qui applicat ignẽ ad ſtupra cauſa eſt. 843.
Miſſæ valor infinitus eſt quo ad ſufficientiam,non autem quo ad efficientiam. 854.
Miſſam ex traditione Apoſtolorum habemus. 815.
Miſſam eſſe ſacrificiũ probatur auctoritate eccleſiæ conciliorum,pontificum,& ſanctorum. 815.& 816.
Moyſes præceptum accepit à Deo, vt legem populo scriberet, legis autẽ occulta myſteria miniſtro ſuo Ioſue reuelaret. 182.
Moyſes fuit ſacerdos. 291.

N

NEmrot tranſlatum à dijs dixit Beroſus. 637.
Nicænum concilium tempore Cõſtantini à Sylueſtro vero eccleſiæ pontifice eſſe coactum hiſtorici quiq; grauiſſimi

uſſimi prodidere. 568.
Noë præter tres primores filios plures genuiſſe poſt diluuiũ aſſerit Beroſus Anianus contra ſacras literas vt videtur. 637.
Noë cum iaceret ebrius carmine magico à Chã filio ſterilis effectus eſt ſecundũ Beroſum, eſſeq; Ianũ, &c. 637.
Nomina quædam ſunt, quæ ſi in eadem lingua aliis verbis explicentur, nihil abſurdum orietur, quod in nominibus Benoni & Melchiſedech euenire potuit. 94.
Nomen generis ſpeciei illi absolutè tribuere quæ eſt in eo genere imperfectiſſima, in more ſermoneq; maiorũ poſitum eſt. 765.
Numerus locorum Theologicorum denarius eſt. 4.
Numeri deprauati reperiuntur in hiſtoria ſacra & prophana. 607.
Nuptias in Cana non fuiſſe factas anno integro poſt baptiſmũ elapſo, non ſine cauſa aliqui putant. 581.

O

OBlatio corporis & ſanguinis Chriſti, quam miſsã & ſacrificium appellamus, ex apoſtolorum traditione habetur. 815.
Oblatio duplex, vna vniuerſalis, altera particularis. 824.
Offerentes ſacrificium nõ minorem partem accipiunt, ſi pro pluribus, ac ſi pro vno duntaxat offerretur. 854. & 855.
Non offerentes, non accipiũt æqualem partem, ſi pro pluribus, ac ſi pro vno tantum offerretur. 855.
Offerentes ſunt adiutores, auditoresq; miſſarum, hi etiã qui ſacerdoti alimenta miniſtrant, vel quoquo modo ſacrificio inſeruiunt. 856.
Offerentium quiſque pro ſua deuotione partem capit ſacrificij altaris. 856.
Officium diuinũ vſq; eò immutatum, vt vix antiquę religionis forma in quotidianis precibus relicta ſit. 357.
Operationes humanæ ſunt, quæ in propria gratia & meritis nituntur, aliæ verò ſunt, quę non à nobis efficacitatem habent, ſed prorſus à Chriſto. 842
Operoſum & arduũ eſt ſimul in Theologiæ cõtrouerſiis, & elegans dicẽdi & argutum diſputãdi genus obſeruari. 6.
Opus idem ſi quatenus pœna eſt ad Deum, qnatenus eſt culpa ad ſatanã auctorẽ referamus, nihil abſurdi eſt. 21.
Ordines à ſummo pontifice approbari, vel refelli nõ pertinet ad ea, in quibus ipſe errare non poteſt. 340.
Oriens in ſacris accipitur pro

ferris quæ orientales ad illam ſint, in qua ſunt qui loquuntur. 579
Oſiander & alii catholici contendunt, quod de duobus patribus Ioſeph naturali & legali refertur commentum eſſe. 369.
Oſiandro familiare eſt, ſanctorum communem intelligentiam pro nihilo habere. 571
Ouis nomen plerumque pro iuſtis & bonis accipitur, non nunquam etiã pro malis & improbis. 266.
Ouile Chriſti aliquando pro ſolis probis iuſtiſque accipitur. 266.

P

PActum veritatis cum eccleſia initum ad paſtores & doctores ipſius tandem referendum eſt. 343.
Parabolæ aliud in medulla, aliud in ſuperficie pollicentur. 136.
Paſſio non poteſt eſſe honeſta, ſicut nec actio, quando vnum peccatum eſt pœna alterius. 25.
Paſtores eccleſiæ non propter maiorem ſapiẽtiam firmi in fide & doctrina ſunt, ſed propter peculiarem Chriſti procurationem. 342.
Pater, quas Chriſtus per ſe fundit preces, omni tempore & loco exaudit: at quas offert per homines, non ſemper exaudit. 852.
Patres veteres ĩ locutionibus quæ actionem Dei ſonare videntur circa duritiem cæcitatem errores & peccata ſolam permiſſionem agnoſcũt. 27.
Patriarchæ duodecim ſepulti ſunt in Sichen, non autem in Hebron. 167.
Paulus ſemen Abrahæ vocat populũ gentium, eundemq; fratrem appellat minorẽ. 19.
Peccatum collocatur in genere & ſpecie vno modo formaliter & directè, altero modo materialiter & reductivè. 753.
Peccati vox pro pœna peccati ſæpè vſurpatur. 830.
Peccati nomine actus liber & moralis mox intelligitur. 30
Pœnitentiæ ſacramenti inſtitutio præceptumq; confeſſionis conficit ſynodus Cõpluten ſis ex illo, quorũ remiſeritis peccata, &c. 726.
Permiſſionem diuinam, qua homo vel in errorem, vel in culpam inducitur, non miniſtri boni, ſed mali exequuntur. 20.
Pertinax ille eſt qui nimis in errore permanet, falſamque ſententiam mordicus tenet, arcteq; defendit. 748.
Petrus Apoſtolus vt caput eccleſiæ, ita fundamentum eſt. 371.

Petrus cùm Eccleſiã docebat, & oues in fide firmabat, errare non potuit. 372. & 722.
Petrus ſi poſſet oues Chriſti falſis erroribus paſcere, non eſſet a Chriſto eccleſię prouiſum. 373.
Petrus Dominicis oraculis commonitus è ciuitate Antiochena Romam emigrauit, cathedramq; inde tranſtulit. 412.
Petri priuilegium fuit vt eius ne perſonalis quidem fides deficere poſſet. 413. & 417.
Petro & ſucceſſoribus eius primũ firmã certamq; doctrinã aſſerere debemus, mox verò eccleſiæ Romanæ. 398.
Petro data eſt poteſtas nõ minus ad tollendam ignorantiam quam ad tollenda peccata. 372.
Petro intelliguntur eſſe commiſſi quicunque fidei ſacramentum habent. 266.
Petro defuncto, diuino iure ſuccedit alius in eadem authoritate & poteſtate. 273.
Petrus ſignificãtiſſimis verbis patefacit quando Apoſtoli gloriam quaſi vnigeniti à patre viderint. 864.
Petrum Apoſtolum Chriſtus inſtituit paſtorem Eccleſiæ vniuerſalis. 369
In Petro aliud eſt quod ſpectat ad priuatã hominis excellentiã, aliud quod ptinet ad eccleſię vtilitatem. 417.
Petrum Romæ, & collocaſſe ſedem, & pro Chriſto martyrij gloria coronatum eſſe omnes graues hiſtoriæ tradũt 568.
Philones duo fuerũt, vnus Philoſophus & Theologus grauiſſimus, alius hiſtoricus & mendax. 633.
Philonis authoritas magna fuit, ſed breuiarium temporum & libellus alter de antiquitatibus Philonis non fuerunt. 665.
Philoſophia non eſt meretrix vaga & garrula, &c. ſed Thamar quæ cauſa prolis ſedit intriuio. 524.
Philoſophia vera eſt rerũ humanarum ac diuinarum terreſtrium atq; cęleſtiũ ſcientia. 525
Philoſophia circa fidei veritatẽ quomodo ſe habeat. 528.
Plato voluptatem appellat eſcam malorum. 523.
Plato aſſerit animos eſſe immortales, vt ſaltem aliquando virtutis præmiũ viri probi recipiant. 696.
Plato tradit ſacerdotes magna claritate oportere abundare, propter eorum quæ tractant magnitudinem. 813
Pontifex ſummus tantam in eccleſia habet authoritatẽ, quanta ad continẽdos Chriſtianæ Reip. ciues in fide religione

ligione & officio eſt neceſſaria. 377.
Pōtifex ſummus pōt eſſe hęreticus. 416.
Pontifex Romanus nō fuit hęres priuilegiorum Petri propriorum, ſed ſucceſſit in his quæ ſpectabant ad eccleſiæ communes & neceſſarias cō moditates. 417.
Pontifex ſummus poteſt diſpenſare in his quæ apoſtoli tanquam Eccleſiæ paſtores conſtituerunt. 195.
Pontifex ſummus nō tenetur amplecti cōcilii maioris partis ſententiam. 317.
Pontifex ſummus nuſquā cōtra patres concilii bene ſentientes dixit. 318.
Pontifex & concilium in fidei finitionibus diligentiam ſufficientem tenentur adhibere. 319.
Pōtifex & cōcilij patres, quod in ſe eſt, præſtāt ſemper cum de fide pronuntiant. 323.
Pontifex ſummus & concili ū qua nam via in fidei iudiciis procedant, & quæ pontifici, cōcilioq; tribuenda sūt. 327.
Pontificem ſummū fideles iudicare poſſunt in ſolo caſu hæreſis. 416.
Ad pontificem ſummum pertinent definire, qui nā liber ſit canonicus. 47.
Pòntifices reſpondent ſępè ad priuatas quæſtiones ſuam opinionem de rebus explicandis exponendo, non autem ſententiam ferendo. 403.
Pontifices Romani cum edūt libros de re qualibet, nō tanquā iudices de fide pronuntiant. 406.
Pontifices aliqui inciderūt in hęreſim. 415
Populus Iudæorum Machabæis ducatum tradidit, non tanquam proprium & hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſeruandum. 87.
Potentia diuina abſoluta diffiniri ſolet circa eas res quæ non implicant contradictionem. 13.
Potentia diuina ordinata diffinitur circa ea quæ eſſe poſſunt ſalua lege ſtatutisq; diuinis. ibid.
Præceptum vulgo datum de hæretico denunciando prudentia plenum eſt. 755.
Pręceptū in ſacris libris pro lege & ordinatione quando q́ue accipitur. 29.
Præceptum domini ſeu conſiliū Paulus vocat, quod Chriſtus ore propriū præcepit in Euangelio, vel cōſuluit. 152.
Pręcepta quæ in ſacris literis ſcripta ſunt quædam à Chriſto Apoſtoli acceperunt gentibus euulganda, altera ipſi Apoſtoli populis tradiderunt, illa non poteſt eccleſia ſoluere, illa poteſt. 154.

Præcepta & inſtituta Apoſtolorum quædam temporaria fuere, alia verò perpetua. 194.
Præcepta tria ponuntur, ad argumenta Theologię inuenięda, atq; è ſuis locis deducenda. 779. vſq; 782.
Præcepto diuino id fieri dicitur, quod ordine iuſtitiæ diuinę fit. 29.
Presbyteri dicuntur ſacerdotes, id eſt, ſeniores, quoniam etiam apud gentiles, nõ niſi in regibus vel ſenioribus ſacerdotium reſidebat. 822.
Principes & præfecti eccleſiaſtici, eccleſia appellantur & ſunt. 235.
Principes & paſtores eccleſiæ eundem veritatis ſpiritũ habent, quem ipſa vniuerſalis eccleſia habet. 142. & 720.
Principes & optimates ſoli erga Deum habebant olim cæremoniarũ facultatem. 814.
Principia diſciplinarum bipartita ſunt. 33.
Principia diſciplinarum quædam ſimpliciter ſunt prima, alia ſunt præcipua quidem & immediata, ſed contracta ra. 692.
Principia hæc Deus eſt, & eſt remunerator inquirentium ſe, tanquã prima credibilia omnes fidei articulos implicite in ſe continent. 692.
Profeſſores Chriſtianæ doctrinę duabus quaſi perſonis inducti ſunt. 505.
Prolixitas vtilitate penſatur. 8
Prophetæ intelligebant q̃ nã prophetiæ eſſent cõminatorię, quapropter minimè falle bantur. 20.
Propoſitionum quę ad fidem attinent duo gradus generales collocantur. 716.
Propoſitio erronea ab hæretica, non modò cogitatione, ſed re etiam ſeparatur. 764.
Propoſitio erronea eſt error, qui minus quiddam quam aperta hæreſis catholicæ doctrinæ contrarius eſt. 765.
Propoſitionem hanc, Chriſtus eſt creatura, quidem exiſtimant ſimpliciter veram, author vero aſſerit ſimpliciter eſſe falſam, fideiq́ue contrariam. 767.
Propoſitio ſapiens hæreſim quæ ſit. 766. vſq; 769
Propoſitionum sapores magis diſcernũtur viribus ſentiẽdi & guſtandi, quàm ſpeculandi. 769.
Propoſitio malè ſonans quæ ſit. 770. vſq; 773.
Prouerbium illud, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis, quomodo ſit verum. 740.
Prouerbia Salomonis vix explicari poſſunt, niſi habita ratione Hæbraicæ conſuetudinis & ſermonis. 136.

Q

QVæstio Theologica est duplex, altera cuius cognitio est ad salutem necessaria, altera cuius ignoratio sine salutis iactura esse potest. 332.& 424.
Quęstio & conclusio eadem res est. 704.
Quæstio Theologica siue ad cõtemplationem siue ad mores attineat, alia est naturalis, alia supernaturalis, aliaq; media. 708.
Quęstio fidei bifariam intelligitur, vna quę immediatè ad fidem attinet, altera quæ mediatè fidei est. 715.
Quæstio fidei interpretari potest, & secundum naturam suam, & quo ad nos. 900.
Quæstionis illius, vtrũ beata virgo penitus à peccato originali fuerit libera, neutra pars ad catholicam fidẽ potest attinere. 432.
Quęstiones quatuor quas Aristoteles infert de vnaquaque re, quo pacto terminari queant. 706.
Quæstiones cognitionis quadripartitæ sunt. 707.
Quæstiones Theologicæ sũt quędam, pro quarum veritate Theologo est in capitis discrimen veniendum, sunt & alię quę ignorari & negari sine fidei iactura possunt. 709.
Quæstiones naturales ĩ duplici sunt differentia, quædam solis naturę argumẽtis probãtur, aliæ fidei etiam authoritate confirmantur. 884.
Quæstionum actionis duo sunt genera. 708.

R

RAtio res omnes continet & nulla disputatione excluditur. 524.
Rationes naturales & humanas theologo non solũ vtiles sed necessarias esse ostenditur. 504.vsq; 510.
Rõnes naturales non sunt arma Saulis quæ pugilẽ magis grauant quã iuuant, sed potius gladius Goliat. 514.
Rationes naturæ quæ in vsũ Theologię veniunt interdũ infirmæ, firmæ, nonnunquã sunt. 516.
Rationes philosophię q reijcit Dei veritati qua ille subsistunt, refragatur. 517.
Rationibus naturalibus exteri ad fidẽ adducuntur, fratres confirmantur, *dociles* inuitantur repugnantes repelluntur. 512.vsq;.514.
Regulæ tres ad quas fidei iudicia externa dirigenda sunt. 758.vsque.762.
Regulæ tres Annij quasi indices quibus historici cuiusq; fides ac veritas explo-

Digitized by Google

retur. 626.&c.
Regulas iſtas Annij vanas eſſe oſtendit author. 628.
Regulæ Annij in iudicio hiſtoriæ vtiles eſſe nō poſſunt. 628.vſque.646.
Regularū Annij & ipſius Annij cenſura, quæ pag.627.incepta eſt, finitur. 649.
Regulę & leges multiplices ſunt, quæ veraces hiſtoricos à fallacibus diſtinguere valent. 649.
Regula prima ex homiū probitate integritateq; ſumitur. ibidem.
Regula ſecunda præfert hiſtoricos, qui ingenij ſeueritati quādam prudentiam adiunxerūt & ad eligendum & ad iudicandum. 656.
Regula tertia cui hiſtorico authoritatem eccleſia tribuit, hic dignus eſt, cui nos etiam authoritatē adiūgamus. 659
Remiſſio iniquitatis duplex, vna perfecta, altera imperfecta. 828.
Res à Deo creatæ impropriæ dicuntur eſſe fallaces. 14.
Reſpublica non poteſt contineri niſi duabus rebus, nempè premia & pœna. 696.

S

Sacerdos laboris ſui mercedem quamlibet accipere à multis pro vna miſſa non poteſt. 855.
Sacerdos ſiue pro paucis ſiue pro pluribus celebret, cibū vitæ neceſſarium expetere ſuo iure poteſt. 855.
Sacerdotes illi à Deo vocati ſunt, qui ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus ritè vocati ſunt. 822.
Sacrificium eſt propriū opus religionis. 797
Sacrificium eſt ſpecies operis ſacri & religioſi, atque adeo opus ſacrum eſt quaſi genus ſacrificij. 797.
In ſacrificio hoſtiā oportet eſſe quę Deo immoletur. 797.
Sacrificium eſſe non pōt vbi non eſt oblatio. 798.
Sacrificiū quidā aliud pręter oblationē ſibi vēdicat. 798.
Sacrificium & donum differunt. 798.
Sacrificij nomē dupliciter in ſacra ſcriptura accipitur, & propriè, & tranſlatè. 799.
Sacrificium ſi fuerit cruentū, mors erit cruenta: ſin autem fuerit incruētum, mors quoque erit myſtica & incruenta, id eſt, effectus mortis ceu nunc præſens adeſſet. 826.
Sacrificiorum plura quā duo genera fuerunt in veteri teſtamento. 803.
Sacrificij nomē interdū, pro quę domino offertur, interdum verò pro actione ipſa ſacrificandi ſolet accipi. 803.

Sacri-

Sacrificiũ euchariſtiæ duobus modis à Catholicis aſſeritur. ibidem.
Sacrificium verè & propriè eſt in lege noua. 804. vſque. 817.
Sacrificij altaris effectus, nec a bono miniſtro fit maior, nec à malo fit minor. 843.
Sacrificium altaris per modũ redemptionis & pretij prodeſt viuis, defunctis verò forſan per modum orationis & ſuffragij tantùm. 853.
Sacrificium quo pacto dicatur delere crimina remittereque peccata. 848.
Sacrificium altaris per ſe propitiatorium eſt, ex ſe quoque ad remiſſionem peccati inſtitutum. 851.
Sacrificium an contineat occiſionem animalis quod offertur, & quomodo in euchariſtię hoſtia mors interueniat. 825.
Salomon in peccatis Chriſti typus nõ fuit, ſed in pace. 19.
Salomon ſtudium humanæ ſapientiæ vocat occupationem peſſimam, non quia mala, ſed quia moleſta ſit. 523.
Salmanaſar & Senacherib eũdem fuiſſe dixit Euſebius manifeſtè cõtra ſacram ſcripturam. 662.
Salomonis ſententias ſparſas alij collegerunt. 89.
Sancti omnes & Doctores Eccleſię ſi aſſeruerint aliquem librum eſſe canonicum, habendum eſt, perinde ac ſi tota eccleſia aſſeruiſſet. 46.
De ſanctorum auctoritate triphariã diſputari poteſt. 423.
Sanctorum teſtimonia referri poſſunt, vel ad philoſophiæ dogmata, vel ad aſſertiones fidei comprobandas. 424.
Sanctorum diſputatio eſt duplex. 424.
Sanctorum authoritas cũ affertur, ad facultates quæ naturali lumine continentur, tãtum pollet quantum ratio naturæ conſentanea perſuaſerit. 255.
Sanctorum vnius aut duorum authoritas etiam in his quę ad doctrinam fidei pertinent probabile argumentum ſubminiſtrare poteſt, firmum nõ poteſt. 426.
Sancti authores etiã probatiſſimi non eodem gradu & loco ſunt omnes. 430.
Sanctorum plurium authoritas reliquis licet paucioribus reclamantibus firma argumẽta Theologo pręſtare non valet. 431.
Sanctorum omnium authoritas in his quę ad fidem non pertinent, probabilem facit fidem, certam non facit. 432.
Sãctorum omnium cõmunis intelligentia certiſſimum argumentum Theologo præſtat ad Theologicas aſſer-

tiones

tiones corroborandas. 434. & 724.
Sanctos doctores in eundem ſcripturæ ſenſum conuenientes qui contẽpſerit,nõ hominem cõtemnit,ſed Deũ.444.
Sanctorũ veterum concordẽ expoſitionem qui reiicit, intelligentiam quam hactenus eccleſia habuit, reijcere conuincitur. 447.
Sancti eccleſię doctores non tam ipſi docet quàm in ipſis Deus. 449
Si à ſanctis antiquis fideles ſẽſum ſcripturę falſum accepere,certè non receperunt Dei euangelium. ibid.
Sanctis doctoribus ſacrarũ literarum intelligentia ſi quibus maximè per ſpiritum data eſt. 450.
Sãctis omnibus in ſcripturę ſacrę interpretatiõne qui ſpiritũ veritatis negat,hic eundẽ ſpirĩtum eccleſię tollit. ibid.
Sancti ſimul omnes in fidei dogmate errare nõ poſſunt. 451.vſq; 454.item.725.
Sanctorum patrũ doctrina & eccleſiæ traditio ita ſunt cõiuncta,vt diſſorciari non poſſint. 453.
Sanctorum patrũ antiqua cõſenſio, non in omnibus diuinæ legis queſtiunculis,ſed in fidei regula uobis certò eſt ſequenda. 456.
Sanguis Chriſti in ſingulis ſacramentis peculiarem effectum operatur iuxta cuiuſq; peculiarem,& ſignificationẽ & naturam. 851.
Sanguis Chriſti in ſpeciebus panis & vini per ſe remiſſionem pœnæ & culparũ venialium tribuit, interdum tamẽ quamuis per accidẽs tribuit etiã mortalium, non quia offertur,ſed quia ſumitur. 851
Sanguis Chriſti ex ſignificatione ſpecierũ panis, & vini tanquam ex cauſa inſtrumẽtali & adiutrice definitur vt eam remiſsionẽ efficiat, cuius participes ſunt ii qui nõ indigne ad altare domini accedunt. 852.
Sãguis Chriſti ſi tam proprie noſter eſſet quàm ſuus cuiuſque proprius eſt, ſine dubio Chriſti ſanguine oblato tota pœna quanuis infinita ſolueretur. 856.
Sanguis Chriſti noſter eſt, eo modo quo lux ſolis noſtra eſt,nempe vt cauſa vniuerſalis. 823. & 857.
Scientia pietatis eſt noſſe legem, intelligere prophetas, euangelio credere, Apoſtolos non ignorare. 526.
Scripturæ ſacræ firmitas coruet, ſi per adminiſtros falli à Deo poſſumus. 14.
Scriptura minutos numeros prætcrire aliquãdo ſolet.620
Scripturę ſacrę vis & energia

in aliquibus locis non satis per negationē explicatur. 27
Scriptura est iudex mortuus, qui nec litigantiū vtrinq; rationes audire, nec sentētiam eloqui ualet. 39.
Scripturę vsus est perinde populū reprehendere ac si omnes mali essent, atq; ita cōsolari vt si omnes essent boni. 256.257.274.& 346.
Scripturæ sacræ expositio legitima per traditionem maior accipiēda est. 443.vsq; 448.
Scriptura in pluribus locis hebraicum verbum cum interpretatione sua ponit. 94.
Scripturæ precepta quædam temporaria, quędam verò æterna sunt. 154.
Sedes apostolica & insidens ei in fide iudicio atq; decreto pro eodem reputantur. 400.
Synagoga post tempora etiā Moysis habuit semper vnum summum Pontificem, è cuius iudicio priuati omnes ciues, ac iudices etiam minores pēderent. 376.
Sozomenum forte pro Theodorito damnat Gregorius, nā quæ illi obiicit, in Theodorito reperiuntur. 694.
Spiritum sanctum à filio procedere conc. Ephesinū ex illo scripturæ loco de meo accipiet, & ex illo. quē ego mittam vobis, &c. accepit. 721.
Speculum exemplorum & aurea legenda taxantur. 585.
Stellam apparuisse Magis ante Christi natiuitatē Chrysostomo & Aug. placet. 579.

T

TErtulliani opuscula apocripha per Gelasium. 667.
Testamentum minus solenne an sit validum secundum sententiam Alexandri tertii. ca. cum esses. de testam. 440.& 441.
Testamentum apud latinos interdum pactum & promissionem significat. 97.
Testimonia ex vetustate desumpta potentiora sunt ad probandum.
Theologia ratio est sermoque de Deo. 672.
Theologia scientię appellationē propriè sibi vēdicat. 678.
Theologia circa res etiam cōtingentes versatur sine sui nominis iactura. ibi.
Theologia duplex, altera naturalis, altera supernaturalis. 685.
Theologia euidēs & clara esse potest. 689.
Theologia nullo modo inutilia colligit, quin super Dei fundamentum aurum argentum lapides pretiosos superædificat. 705.
Theologica cōclusio seu quæstio ea propriè est, quæ ex theologiæ principiis vt effecta è causis suis oritur. 705.

Digitized by Google

Theologiæ tractatio bipartita est. 672
Theologiæ finis primarius est diuinæ naturæ cõtemplatio, postremus autem earum rerum actio, quę ad bene beateque viuendum sunt necessariæ. 677.
Theologiæ consequentiæ firmæ & euidentes sunt. 679.
Theologiæ ratio formalis duplex & bipartita. 688
Theologiæ ratio formalis est esse reuelatum à Deo, lumen ve diuinitus infusum. 689.
Theologiæ principia per fidẽ intelligi asserunt ferè theologi, quia de viatorum theologia disputant. ibi.
Theologię nostræ formalis ratio eadem ac fidei est. ibi.
Theologiæ principia ea sunt habenda, quæ per sacros authores ecclesiæ diuinitus sũt reuelata. 691
Theologiæ vera & germana principia in libris sacris atq; in Apostolorum traditionibus continentur. 393.394.
Theologiæ primaria principia sunt articuli fidei, cętera omnia q̃ in sacris literis vel in traditionibus assumũtur, sunt veluti secundaria. 692.
Theologiæ principia philosophi ostendere probabiliter possunt, demonstrare necessarie non possunt. 700. & 701.
Theologiæ effecta cũ in dubiũ vocantur, quæstiones sunt, cum ratione coguntur, conclusiones. 704
Theologiæ prĩcipia vel dispo sita inter se & ordinata sũt, vel cõnexa & colligata. 706.
Theologiæ scholasticæ proprium munus, quod sit. 462.
Theologiæ ueræ tres fines scilicet scientia Dei, cœlestium rerum cognitio, humanarũ prudentia & vsus. 465.
Theologiam scholasticam explodunt & exsibilant hæretici iuniores. 459.
Theologiam non esse speculatricẽ sed effectricem aliqui nituntur persuadere. 673.
Theologus materiam à priscis auctoribus, formam à iunioribus mutuari debet. in proemio. 1. lib.
Theologus præter communẽ atrem differendi quam dialectici tradunt, aliam habeat necesse est. in proe. li. 1.
Theologus scholasticus est, q̃ de rebus diuinis prudenter, doctè è literis institutisque diuinis ratiocinatur. 460.
Theologo necessaria est & auctoritas & ratio. in proemio.
Theologi qua de causa nullum principium in Theologia reliquerunt, quod in quæstionem non verterint. 706. & 707.
Theologi differentis primum officium quod sit. 717.

Digitized by Google

Theologi vniuersi in theologiæ certis constantibusque decretis definiendis errare non possunt. 726.&727
Theologi quidam indignè nominantur. 636
Theologi sunt quidam in discordiam nati. 461.
Theologorum scholasticorũ testimonio si alii viri docti contra pugnant,non plus valet quam ratio eorum,vel authoritas comprobat. 467.
Theologorum communi omnium sententiæ refragari, temerarium est. 467. & 468.
Theologorum omnium concordem sententiam de fide aut moribus contradicere, si hæresis non est, proximum est hæresi. 468.
Theologis qui pontificum canones ignorãt,multa desunt ad vsus Theologiæ necessaria. 488.
Theologos omnes in vna reconcordare fieri non potest, nisi diuino spiritu permoueãtur. 469.
Traditio ad hæreticos confutandos maiorem vim quam scriptura habet. 186.
Traditionum Apostolicarum alteras Apostoli a Christo domino acceperunt, alteras verò apostoli ipsi spiritu sancto suggerente ad ecclesiæ vtilitatem ediderunt. 194.
Traditiones Apostolicæ impugnantur ab hæreticis. 171. vsque. 174.
Ad traditiones Christi & apostolorum inuestigandas viæ quatuor sternuntur.190.vsq; 193.
Traditionum Apostolicarum certitudo ac firmitas multis magnisque rationibus atq; authoritatibus & explicãtur & muniuntur. 196.vsq; 201.
Traditiones sunt diuina verba,non aliter ac illa quæ sacris libris scripta sunt. 206.
Traditiones nõ sunt diuinarũ scripturarũ additamẽta, sed cõplemẽta sunt potius, & earũ quasi commentaria. 206.
Trasmigrationis septuaginta anni quomodo computandi sint,an in primũ annum Cyri, an verò in secundum Darii fusissimè disputatur. 588.
Transmigrationis septuaginta annorum initiũ a desolatione sumendum est, non a transmigratione. 591.
Turris Dauid,id est,sacræ scripturæ authoritas, arietibus quatuor concuti solet. 8.

V

VAsa argentea & aurea ac suppellex Aegyptiorum quid significent. 464.
Verbum imperandi non semper aut præceptum aut consiliũ secum,sed aliquando etiam permissionem fert.20.
Verbum,iudico, frequenter in ea si-

Digitized by Google

ea ſignificatione accipitur, vt idē ſit quod ſentio ſeu opinor. 400.
Veritas puriſſima non eſt cui quoquomodo eſt vel falſitas vel fallacia permixta. 17.
Veritas quædam eſt, quę non habet pietatem. 526.
Veritas ſcripturæ ſemper fuit connexa cum rectitudine fidei. 110.
Veritas ſcripturæ verè & propriè in intellectu eſt, in ſcriptura autem impropriè tanquam in ſigno. 720.
Veritates quędā catholicæ ita ad fidē pertinent vt his ſublatis fides quoque ipſa tollatur. 765.
Veritates quædā catholicę ſūt quibus euerſis fides quatitur ſed non euertitur. ibidem.
Vincētius Valuacen. & D. Antoni. nō tam vera quàm multa ſcripſerunt. 658.
Viri Apoſtolici & ſpirituales omnia diſcernunt quę ad ſalutem ſunt neceſſaria. 62.
Viri prudentes nolunt cognitionem de Deo vacantem & ocioſam eſſe. 676.
Vnctio interior ſapientibus eccleſiæ Magiſtris ſufficit ad ea quæ fidei aduerſantur refutanda; at ignorantibus opus eſt externa doctrina. 49.
Vnctio non docet quemcunq; de omnibus, ſed quemque de ijs, quæ ſunt ſibi propria & neceſſaria. 49.
Volēte aliquo ea fieri dicūtur, quæ illo non inuito fiūt. 29.
In voce ambigua non licet vnum quodlibet ſignificatum accipere. 252.
Vtrum concilium per legatos ſummi Pontificis celebratū firmam habeat authoritatem. 308. & 309.
Vtrum ſummus pōtifex tenea tur in ferenda ſententia maiorē partē iudicū ſequi. 316.
Vtrum concilia in moribus errare poſſint. 331.
Vtrum ſit hæreticum aſſerere vel aliquam eccleſiæ conſuetudinem eſſe malam, vel aliquā ipſius legē iniuſtā. 336.
Vtrum Anima Chriſti ſtatim ab initio ſuæ creationis Deū clarè viderit. 860.
Vtrū animus hominis ſit immortalis. 885.
Vulgata dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus vſurpantur. 587.
Vulgi falſæ opiniones in duplici ſunt differentia. 586.
Vulgi ſermones non ſolent homines ſeueri aucupari, quāuis grauiſſimi viri in ſcribendo id fecerint. 657

Indici finis.

AVTHORITATES SACRAE SCRIPTVRAE QVAE IN HOC OPERE INseruntur, & explicantur.

Geneſis. 2.

INſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. 721.

16 Illa concepiſſe ſe videns, deſpexit dominam ſuam, &c. 519.

18 Deſcendam & videbo vtrũ clamorem opere compleuerint. 877.

19 Ne reſpicias poſt tergũ. 135

22 Expectate hìc, ego & puer poſtquam adorauerimus, reuertemur ad vos. 17.

26 Iſaac diſcedens vt veniret ad torrentem Gerare, habitaretq; ibi, rurſum fodit alios puteos, quos foderant ſerui patris ſui Abrahã, &c. foderuntque in torrente, & repererunt aquam viuã. Sed & ibi iurgium fuit paſtorũ Gerare aduerſus paſtores Iſaac dicentium, noſtra eſt aqua, &c. fodit alium, prò quo non contenderunt. Itaq; vocauit nomen eius latitudo. 120. & 121.

24 Per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis. 30.

27 Ego sũ primogenitus tuus Eſau, &c. 17. & 19

Exodi.

31 Vocaui ex nomine Beſeleel, & impleuit eum ſapiẽtia. 517.

12 Fecerunt filij Iſraël, ſicut præceperat Dominus Moyſi, & petierũt ab Aegyptijs vaſa argentea & aurea. 20.

Leuitici.

4 Orabit pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei. 848.

Numer.

22 Si vocare te venerint homines iſti, ſurge & vade cũ eis. 20.

23 Non eſt Deus vt homo vt mentiatur, nec, vt filius hominis vt mutetur. 16.

Deutero.

17 Si difficile & ambiguũ apud te iudicium eſſe proſpexeris, venies ad ſacerdotes leuiti generis &c. 291. & 374.

17 Qui autẽ ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, &c. ex decreto iudicis morietur. 315.

18 Qui verba prophetæ, quẽ loquetur in nomine meo noluerit audire, ego vltor exiſtam

existam, &c. quòd si in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus nō est loquutus. 60.

Primi Regum.

13 Filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpisset. 608.

Secundi Regum.

16 Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid. 29.

Tertij Regum.

6 Factum est ergo quadringentesimo octogesimo anno egressionis filiorū Israel de terra Aegypti, &c. 612.

8 Non est homo qui nō peccet. 229.

22 Ero spiritus mēdax in ore omnium prophetarum. 20.

Quarti Regum.

11 Atalia verò mater Ocozię videns mortuum filiū suū, occidit omne semen regium. 633.

Primi Paralipome.

11 Proficiebat Dauid vadens & crescens. 874.

Secundi Paralipomenon.

15 Bellum verò non fuit vsq; ad tricesimum quintum annum regni Asa. 607.

17 Creuit Iosaphat, & magnificatus est vsque in sublime. 874.

Iob.

12 Qui immutat cor principum, & decipit eos, & errare eos facit quasi ebrios. 21

35 Qui docet nos superiumēta terræ, & super volucres cęli erudit nos. 539. 895.

Psalm.

11 Saluum me fac, quoniā defecit sanctus. 256.

15 Adimplebis me lætitia cū vultu tuo, &c. 879.

21 Spes mea ab vberibus matris meæ. 874.

31 Beati quorum remissę sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata. 828.

41 Beatū faciet eū ī terra. 865

44 Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatē, propterea vnxit te Deus. 878.

47 Circundate Sion & complectimini eam, &c. quoniā hic est Deus Deus noster, ipse reget nos in secula. 235

49 Immola Deo sacrificium laudis. 800.

50 Sacrificium Deo spiritus contribulatus. 801.

52 Deus de cœlo prospexit super filios hominū, vt videat si est intelligēs, &c. 877

73 Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ. 266.

88 Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo, vsque in æternum præparabo semen tuum. 235.

93 Qui docet hominem sciētiam. 895.

118 Erraui sicut ouis quæ perijt. 266.

144 Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in oĩbus operibus ſuis. 16.

Prouerbiorum.

5 Ne intenderis fallaciæ mulieris, fauus enim diſtillans labia meretricis &c. 524.

7 Mulier garrula & vaga quietis impatiens, &c. ibidem.

Eccleſiaſtes.

1 Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, 520.

7 Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & nõ peccet. 229

12 Verba ſapientium ſicut ſtimuli, & quaſi clauiin altum defixi. 445.

12 Donec reuertatur puluis in terram vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 892.

12 Deum time, & mãdata eius ſerua, hoc eſt enim omnis homo. 523.

Canticorum.

2 Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. 265.

3 Tenui eũ nec dimittã. 235.

Sapientiæ.

13 Vani enim ſunt omnes homines, in quibus non eſt ſcientia Dei, &c. 517.

7 Neſcierunt ſacramẽta Dei, neque mercedem speraue-runt iuſtitiæ, &c. quoniam Deus creauit hominẽ inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum. 898.899.

9 Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidẽtiæ noſtræ. 521.

Eccleſiaſtici.

8 Non te prætereat narratio ſeniorum. 442.

15 Non dicas ille me implanauit. 22.

37 A conſiliario ſerua animã tuam, ne fortè mittat sudẽ in terra, & dicat tibi, bona eſt via tua. 135.

Eſaiæ.

11 Erit fides cinctorium renum eius. 874.

22 Expellã te de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te, &c. 345.

38 Proiecisti poſt tergum tuũ omnia peccata mea. 828.

38 Cras morieris & non viues. 20.

50 Dedit illis linguam eruditam, vt sciãt ſuſtẽtare eum, qui caſſus eſt verbo, aperuit illis quoq; aurem. 702.

53 Pro eo, quòd laborauit anima eius videbit & ſaturabitur. 877.

54 In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui dixit redẽptor tuus dominus, &c. vſq; & fœdus pacis meæ nõ mouebitur. 344.

59 Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo non recedent, &c. 236 238. & 718.

Digitized by Google

62 Ecce ſaluator tuus venit, ecce merces eius cum eo,& opus illius coram illo. 879.
63 Quare errare nos feciſti domine de viis tuis?

Hieremiæ.

2 Omnes dereliquiſtis me dicit dominus.
3 Conuertimini filii reuertẽtes, & ſanabo auerſiones veſtras. 265.
3 Dabo vobis paſtores, qui paſcant vos ſcientia & doctrina. 292.
4 Ablue à malitia cor tuum.
20 Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum. 28
25 Seruient gentes iſtę regi Babylonis ſeptuaginta annis, cumq; impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regẽ Babylonis. 588.
31 Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum. 862.
32 Feriam eis pactum ſempiternum,& non deſinam eis benefacere, & timorẽ meũ dabo in corde eorũ, vt non recedant à me. 344.
52 Iſte eſt populus, quẽ tranſtulit Nabuchodonoſor, &c. 609.

Ezechielis.

3 Domus Iſrael noluit audire te,qa noluit audire me. 256
14 Homo qui poſuerit immũditias in corde ſuo,& venerit ad prophetã interrogãs per eum me, &c. ego Dominus decepi prophetã illum.
16 Sanguinẽ tuũ ex te & vnxite oleo,&c. 269.
34 Suſcitabo ſuper ea paſtorẽ vnũ qui paſcat ea, ipſe erit eis in paſtorem. 445.
37 Percutiã illis fœdus pacis, pactũ sẽpiternũ erit eis. 344

Daniel.

9 In dimidio hębdomadis deficiet hoſtia & ſacrificiũ. 262
12 Et à tẽpore cũ ablatũ fuerit iuge ſacrificiũ, & poſita fuerit abominatio.

Oſeæ.

2 Deſponſabo te mihi in fide &c. ſponſabo te mihi in ſempiternum. 235
14 Reddemus vitulos labiorũ noſtrorum. 801.

Amos.

6 Væ vobis qui opulenti eſtis in Sion,& cõfiditis in mõte Samariæ optimates capita populorum. 279.

Ionæ.

3 Adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur. 620.

Micheæ.

2 Vtinam vir eſſem non habens ſpiritum, & mendaciũ potius loquerer.

Abachuc.

2 Iuſtus ex fide ſua viuit. 839

Aggæi. (291.

2 Interroga ſacerdotes legẽ.

Malachiæ.

1 Non eſt mihi voluntas in vobis,

vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra, à ſolis enim ortu, &c. & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. 804.

2 Labia ſacerdotis cuſtodiét ſcientiam, & legem requirent ex ore eius. 291.

Primi Machabæorum.

7 Homo ſacerdos de ſemine Aaron venit, non decipiet nos. 659.

Matthæi.

2 Ecce Magi ab oriente venerunt. 576.

2 Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis mittens occidit omnes pueros, &c. 579.

5 Vos eſtis lux mundi. 230.

6 Dimitte nobis debita noſtra. 228.

10 Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta. 210.

10 Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 151.

10 Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam aũt non poſſunt occidere. 901.

12 Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te alloqui. 573.

15 Quare & vos tranſgredimini mandatũ Dei propter traditionem veſtram. 301.

16 Quodcũq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cælis: & quodcũq; ſolueris ſuper terrã, &c. 292. & 408. & ſe.

16 Cauete à fermento phariſæorum. 308.

16 Tibi dabo claues regni cælorum. 334.

16 Super hãc petrã ædificabo eccleſiã meã, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. 236. 344. & 378.

16 Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, &c. 369.

18 Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re, quamcũq; petierint fiet illis à patre meo. 387. & 347

18 Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum, &c. 408.

22 Simile factum eſt regnũ cælorũ homini regi, &c. 230.

22 Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, nõ eſt Deus mortuorũ ſed viuẽtiũ. 901.

23 Væ vobis qui ædificatis ſepulchra prophetarũ & ornatis monumẽta iuſtorũ. 470

23 Super cathedrã Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi, &c. 300. & 342.

25 Simile eſt regnũ cælorum decem virginibus, &c. 231.

25 Omni habẽti dabitur & abundabit, ei aũt qui nõ habet, & quod habet auferretur ab eo. 135. (& 882.

26 Triſtis eſt anima mea. 881.

Ecce

28 Ecce ego vobiſcũ ſum omnibus diebus vſq; ad cõcisũmationem ſeculi. 235. 238. 344.

Marci.

1 Initiũ Euangelii Ieſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptũ eſt in Eſaia propheta. 157. 158.

13 De die autẽ illa nemo ſcit nec filius. 877.

13 Quod vobis dico, oĩbus dico, vigilate. 407.

15 Erat aũt hora tertia & crucifixerunt eum, 158. & ſeq.

16 Petrus autem cucurrit ad monumentum. 413.

16 Prædicate euangeliũ omni creaturę. 279.

Lucæ.

1 Regnabit in domo Iacob In æternum. 235. & 344.

2 Ieſus proficiebat ſapientia ætate & gratia apud Deum & homines. 874.

3 Qui fuit Sale, qui fuit Chainã, qui fuit Arphaxat. 162.

7 Remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum, &c. 820.

10 Qui vos audit, me audit. 300.

12 Neminem ſalutaueritis in via. 135.

21 Cœlum & terra tranſibunt verba autem mea non tranſibunt. 15.

22 Accepto pane gratias egit &c. hoc eſt corpus meum &c. vſque nouum teſtamentum. 806. & 818

22 Hoc facite in meam commemorationem. 407. & 720.

22 Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. 317. 321. 324. 372.

24 Aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. 130. & 719.

Ioannis.

1 Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. 231.

1 Verbum caro factũ eſt. &c. 865.

1 Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. 861.

1 Illum oportet creſcere, me autem minui. 874.

1 Deum nemo vidit vnquam vnigenitus qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. 868.

2 Nuptiæ factę ſunt in Cana Galileę. 581. &c.

3 Quod vidit & audiuit hoc teſtatur. 869.

5 Pater omnia demonſtrat filio quæ ipſe facit, &c. 875.

5 Ego non ab homine teſtimonium accipio. 48.

7 Si qs voluerit volũtatẽ eius facere, cognoſcet de doctrina vtrũ ex Deo ſit. 51.

10 Oues meę vocẽ meam audient, alienum autem non ſequuntur. 51.

11 Cùm eſſet põtifex anni illius prophetauit. 343.

Ille

Digitized by Google

14 Ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia. 334.
14 Ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, vt maneat &c. 237
15 Vox aũt dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. 326.
16 Cùm autẽ venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatẽ. 237. & 333.
17 Sanctifica eos in veritate, &c. 238.
17 Volo pater vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum, &c. 869.
18 Ego in occulto loquutus ſum nihil. 209.
19 Nõ haberes poteſtatem in me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. 20.
20 Sicut miſit me pater & ego mitto vos, accipite Spiritũ ſanctum, &c. 408. & 417.
21 Paſces oues meas. 333. & 369.
21 Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibuit de his, & ſcimus quia verũ eſt teſtimonium eius 41.

Acto.

5 Cæcis denunciauerunt ne omnino loquerentur in nomine Ieſu. 404.
6 Verbũ Dei creſcebat. 879.
7 Ioſeph accerſiuit Iacob patrem ſuum & omnẽ cognationẽ ſuam in animabus ſeptuagintaquinque. 165
7 Poſiti ſunt in ſepulchro qđ emit Abrahã pretio argenti à filiis Emor filij Sichen. 167.
15 Conuenerunt Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc. 292.
15 Viri fratres vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gẽtes verbũ Euangelii & credere. 373.
15 Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis. 302. & 316.
20 Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei. 292.

Romanorum.

1 Quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis.
1 Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum. 27.
2 Nõ enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circunſio &c. 294.
3 Iuſtificati gratis per gratiã ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. 858
3 Propter remiſſionem præcedentium delictorũ. 811.
5 Habemus acceſſum ad Deum per fidem.
7 Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. 830.

Et qui-

10 Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorũ. 293
12 Non plùs ſapere quàm oportet ſapere, &c. 442
12 Obſecro vos vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam. 801.
14 Infirmum in fide aſſumite. 229.

1. Corinth.

1 Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi vocatis ſanctis. 222.
1 Perdam ſapientiam ſapientum. 525.
1 Obſecro vos vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. 301.
1 Videte vocationem veſtrã fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem. 342.
3 Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. 229.
4 Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur, &c. 233.
5 An neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? 231.
7 Prȩcipio non ego, ſed dominus, cæteris ego dico, nõ dominus. 152.
10 Omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autẽ ad correptionem noſtram. 344.
11 Siquis videtur contentioſus eſſe, nos tamen talem conſuetudinem non habemus, neq; eccleſia Dei. 196
12 In vno ſpiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati ſumus. 231.
12 Non põt caput dicere pedibus, non eſtis mihi neceſſarij. 505.
13 Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. 861.
14 Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis. 301.
14 Prophetæ duo aut tres dicant, & cȩteri dijudicent, &c. 443.
15 Omnes quidẽ reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. 129.
15 Alia claritas ſolis, alia claritas lunę, &c. 430.

2. Corinth.

1 Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, nõ eſt in illo eſt & non, ſed eſt in illo eſt. 279.
4 Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ȩternum gloriæ pondus operatur in nobis. 723.
5 Scimus enim quòd ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem, &c. 723.
11 In quo qs audet (in inſipientia dico) audeo & egõ. 153.

Epheſio.

2 Eratis illo in tempore alie-

nati à conuersatione Israel & hospites testamẽtorum 231.

4 Ipse dedit quosdam quidẽ apostolos, quosdam autem propheras, &c. 229. & 444

4 Vnicuiq; nostrum data est gratia secũdum mensuram donationis Christi. 234. & 235.

4 Vnum corpus & vnus spiritus sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, &c. 276.

5 Eratis aliquando tenebræ, &c. 231.

Philippen.

4 Repletus sum exceptis ab Epaphrodito quæ misistis ī odorem suauitatis hostiã placentem Deo. 802

Colossen.

1 In ipso complacuit omnẽ plenitudinem inhabitare, pacificans, &c. 865.

2 In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 865.

2. Thessalon.

2 Ideo mittet illis Deus operationẽ erroris. 23. vsq; 27

1. Timot.

4 Noli negligere gratiã quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterij.

6 Non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, &c. 754

6 O Timothee deuita profanas vocum nouitates 142.

6 O Timothee depositum custodi, &c. 202.

2. Timo.

1 Resuscita gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum. 822

2 Sed firmum fundamentum Dei stat, habẽs signaculum &c. 226. & 227.

2 Si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorem, &c. 840.

3 Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, &c. 265

Hebræo.

2 Nusquam enim angelos apprehendit. 721.

2 Decebat enim propter quẽ omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. 879.

3 Pro hominibus cõstituitur vt offerat sacrificia pro peccatis. 228.

5 Omnis pontifex constituitur vt offerat dona & sacrificia. 799.

9 Nec vt sæpẽ offerat semetipsum quẽadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos, &c. vsque per hostiam suam apparuit 814. & 815.

9 In redemptionem earũ præuaricationum quę erãt sub priori testamento. 828.

Vmbram

Digitized by Google

10 Vmbram habens lex futurorum bonorum &c. vsque semel mundati: & infrà, omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans &c. vsque in æternum sanctificatos. 827.& 828.
10 Voluntarie peccãtibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam nulla relinquitur pro peccatis hostia. 830
13 Beneficientiæ & cõmunionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. 800.
13 Per ipsum offeramus hostiã laudis &c. idest fructum labiorum confitentium nomini eius. 800.

Iacobi.

1 Deus neminem tentat. 22.
1 Religio munda & immaculata apud Deum & Patrẽ hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 802.
3 In multis enim offendimus omnes. 228.

1.Petri.

1 Animas vestras castificantes. 840.
2 Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei. 231.

2.Petri.

1 Non indoctas fabulas sequuti notam facimus Domini nostri virtutẽ & præsentiam &c. 864.
1 Habemus firmiorẽ prophe ticum sermonem cui bene facitis attendentes, &c. 130

1.Ioannis.

1 Deus lux est, & tenebræ in eo vllę non sunt. 271.
1 Si dixerimus quoniam peccatũ non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. 228.
2 In hoc scimus quoniam cognouimus Deum, si mãdata eius obseruamus. 271.
2 Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. 49
3 Omnis qui peccat non cognouit Deum, & omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. 170.& 171.
3 Qui facit iustitiã, iustus est, qui facit peccatum ex diabolo, &c. 231.
5 Si testimonium hominum accipitis, testimonium Dei maius est.

Apocalypsis.

5 Dignus est agnus qui occisus est accipere diuinitatẽ & sapientiam. 879.

Finis authoritatum.

Bayerische Staats... M...

...ed by Google

Digitized by Google
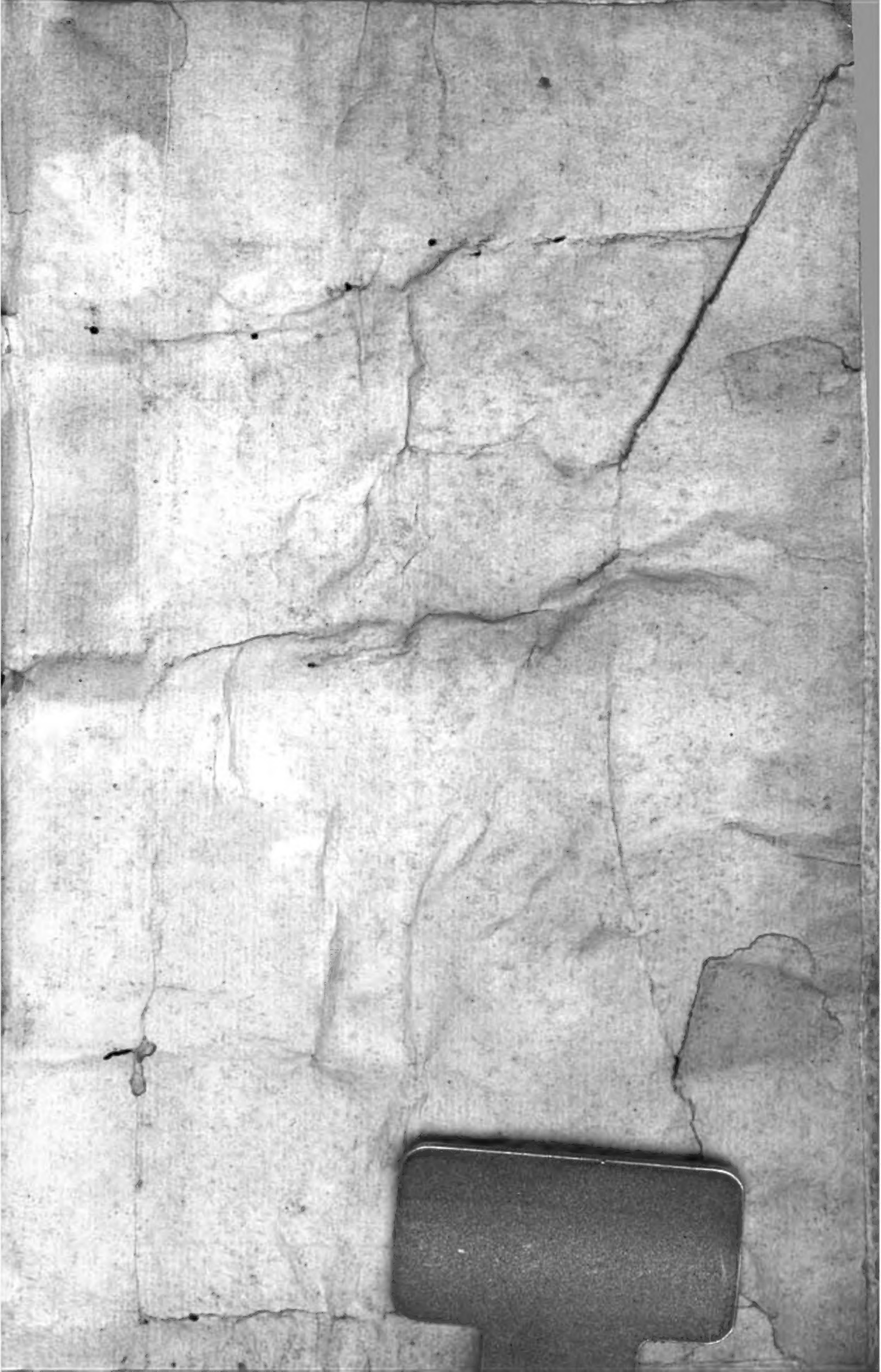
Digitized by Google